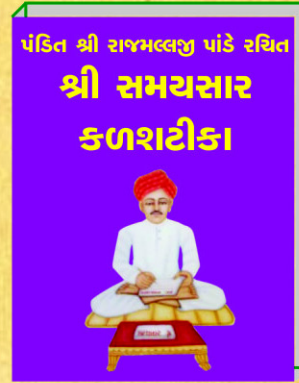
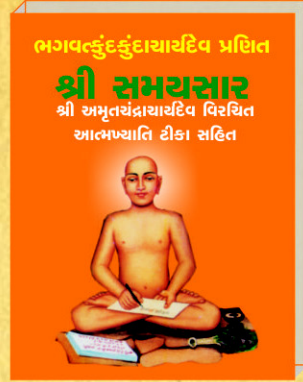

નાટક સમયસાર અક્ષરશઃ પ્રવચન

ભાગ-૪

—: પ્રકાશક :—
શ્રી કુંદકુંદકલાન દિગંબર
જૈન મુમુક્ષુ મંડળ ટ્રસ્ટ
(પાર્લા-સાંતાક્રુઝ) મુંબઈ

वीतरागाय नमः।

नाटक समयसार अक्षरशः प्रवचन (भाग - ४)

श्री नाटक समयसार शास्त्र उपर
पूज्य सद्गुरुदेव श्री जानगुस्वामीना
प्रवचनोनुं अक्षरशः पुस्तक

(नाटक समयसार अंध द्वारना पद ५१-५८,
भोक्ष द्वार पद १ थी ५३,
सर्वविशुद्धि द्वार पद १ थी ५३ उपर
(पूज्य गुरुदेवश्रीना प्रवचन नं. १०१ थी १३३)

—: प्रकाशक :—

श्री कुंडकुंडकहान दिगंबर जैन मुमुक्षु मंडल ट्रस्ट,
(पाला-सांताक्रुम) मुंबई-४०००५५

વિ.સં. ૨૦૭૩ પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત : ૬૦૦
વીર સં. ૨૫૪૩ ઈ.સ. ૨૦૧૭
દ્વિતીય (સુધારેલ) આવૃત્તિ-૨૦૨૦

-: પ્રકાશન તિથિ :-

પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનની ૮૫મી સમ્યક્ત્વજયંતી પ્રસંગ
૨૩-૩-૨૦૧૭ ફાગણ વદ-૧૦

નાટક સમયસાર અક્ષરશ: પ્રવચન ભાગ-૪

*** પુસ્તક પુરસ્કૃતકર્તા ***

સ્વ. શ્રીમતી મણિબેન મેઘજીભાઈ શાહના સ્મરણાર્થે
હ. શ્રી ખિલનભાઈ તથા રાહુલભાઈ લંડન તરફથી

: પ્રાપ્તિસ્થાન :

- (૧) શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ,
સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦
જિ. ભાવનગર
ફોન નં. ૦૨૮૪૬-૨૪૪૩૩૪
- (૨) શ્રી સીમંધરસ્વામી દિ. જિનમંદિર
C/o શ્રી કુંદકુંદકલાન દિગંબર
જૈન મુમુક્ષુ મંડળ ટ્રસ્ટ, પાર્લા-સાંતાક્રુઝ
૪૭, ચર્ચ રોડ, ધનજી મહેતા ગ્રાઉન્ડ સામે
વિલેપાર્લા-(વેસ્ટ)
મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬
ફોન નં. ૦૨૨-૨૬૬૩૧૧૬૫
- (૩) શ્રી કુંદકુંદ કલાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ,
૩૦૨, કૃષ્ણકુંજ, વી.એલ. મહેતા માર્ગ,
વીલેપાર્લા (વેસ્ટ)
મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬
ટે.નં. ૦૨૨-૨૬૧૩ ૦૮૨૦ / ૨૬૧૦ ૪૯૧૨
- (૪) શ્રી સીમંધર ભગવાન દિ. જિનમંદિર
C/o શ્રી બોરીવલી દિગંબર જૈન મુમુક્ષુ મંડળ
પ્લોટ નં. ૭૪૨, પૂજ્ય ગુરુદેવ
શ્રી કાનજીસ્વામી માર્ગ, સીંપોલી કોર્નર,
સોનીવાડી સામે, બોરીવલી (વેસ્ટ),
મુંબઈ-૪૦૦૦૯૨
ફોન નં. ૦૨૨-૨૮૯૯ ૧૩૭૮

મૂલ્ય : સ્વાધ્યાય

મુદ્રક :

સ્મૃતિ ઓફસેટ

પ્લોટ નં. ૧૩, કલાન વાડી

અંકુર સ્કૂલ રોડ, સોનગઢ-(જિ. ભાવનગર)

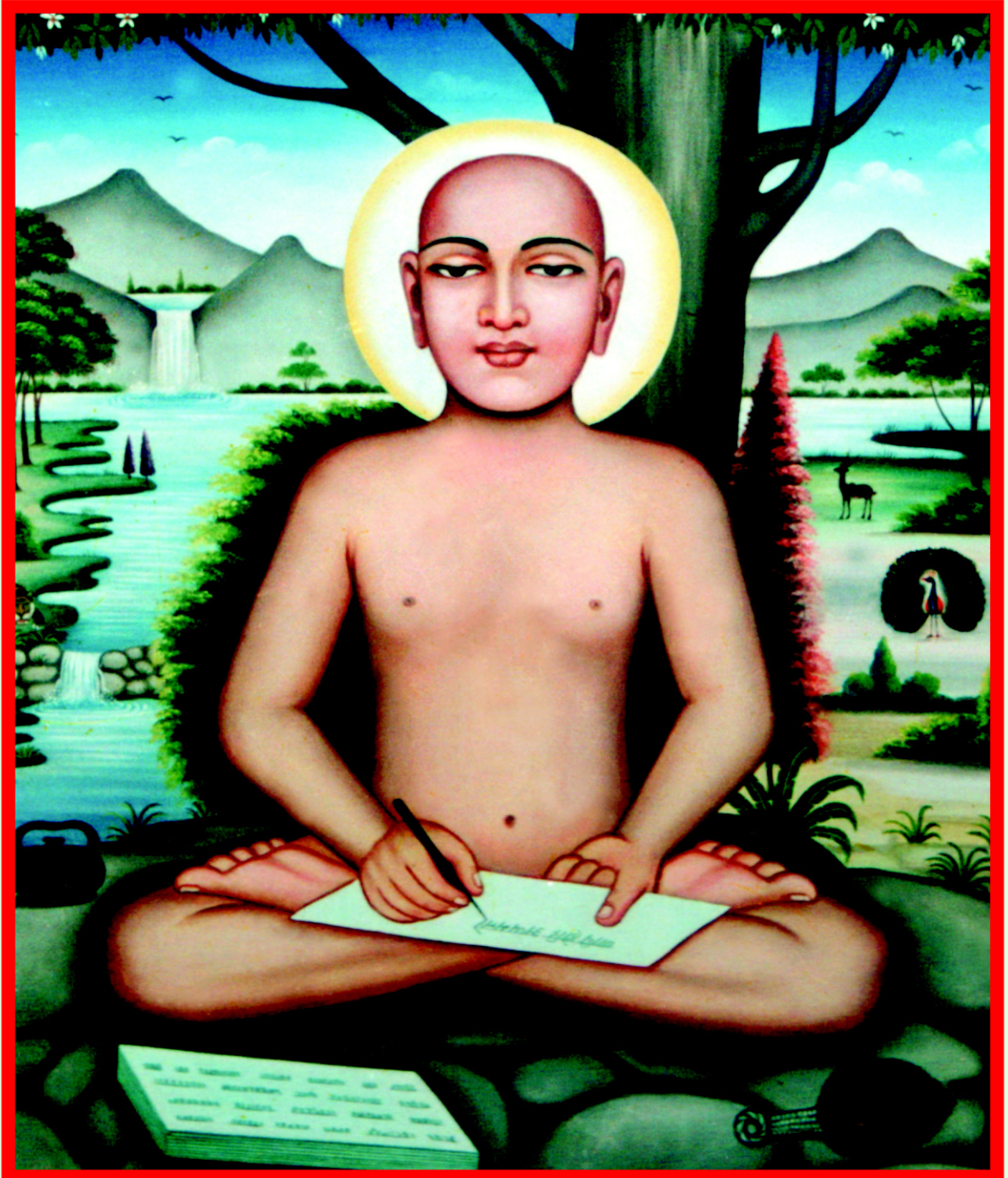
મો. ૦૯૮૨૪૯૪૪૦૧

ટાઈપ સેટીંગ :

અરિહંત કોમ્પ્યુટર ગ્રાફિક્સ

સોનગઢ (જિ. ભાવનગર)

મો. ૦૯૯૦૪૧૦૪૪૩૨

ભરતક્ષેત્રના મહાસમર્થ આચાર્ય ભગવાન શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવ

શ્રી સદ્ગુરુદેવ-સ્તુતિ

(હરિગીત)

સંસારસાગર તારવા જિનવાણી છે નૌકા ભલી,
જ્ઞાની સુકાની મળ્યા વિના એ નાવ પણ તારે નહીં;
આ કાળમાં શુદ્ધાત્મજ્ઞાની સુકાની બહુ બહુ દોહ્યલો,
મુજ પુણ્યરાશિ ફળ્યો અહો! ગુરુ ક્ષાન તું નાવિક મળ્યો.

(અનુષ્ટુપ)

અહો! ભક્ત ચિદાત્માના, સીમંધર-વીર-કુંદના!
બાહ્યાંતર વિભવો તારા, તારે નાવ મુમુક્ષુનાં.

(શિખરિણી)

સદા દૃષ્ટિ તારી વિમળ નિજ ચૈતન્ય નીરખે,
અને જ્ઞાપ્તિમાંહી દરવ-ગુણ-પર્યાય વિલસે;
નિજાલંબીભાવે પરિણતિ સ્વરૂપે જઈ ભળે,
નિમિત્તો વહેવારો ચિદધન વિષે કાંઈ ન મળે.

(શાર્દૂલવિકીરિત)

હેયું 'સત સત, જ્ઞાન જ્ઞાન' ધબકે ને વજ્રવાણી છૂટે,
જે વજ્રે સુમુમુક્ષુ સત્ત્વ ઝળકે, પરદ્રવ્ય નાતો તૂટે;
—રાગદ્વેષ રુચે ન, જંપ ન વળે ભાવેદ્રિમાં—અંશમાં,
ટંકોત્કીર્ણ અકંપ જ્ઞાન મહિમા હૃદયે રહે સર્વદા.

(વસંતતિલકા)

નિત્યે સુધાઝરણ ચંદ્ર! તને નમું હું,
કરુણા અકારણ સમુદ્ર! તને નમું હું;
હે જ્ઞાનપોષક સુમેઘ! તને નમું હું,
આ દાસના જીવનશિલ્પી! તને નમું હું.

(સગ્ધરા)

ઊંડી ઊંડી, ઊંડેથી સુખનિધિ સતના વાયુ નિત્યે વહંતી,
વાણી ચિન્મૂર્તિ! તારી ઉર-અનુભવના સૂક્ષ્મ ભાવે ભરેલી;
ભાવો ઊંડા વિચારી, અભિનવ મહિમા ચિત્તમાં લાવી લાવી,
ખોયેલું રત્ન પામું,—મનરથ મનનો; પૂરજો શક્તિશાળી!

અધ્યાત્મયુગસ્રષ્ટા પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવ શ્રી કાનજીસ્વામી

ગુરુભક્ત શિરોમણિ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનના હૃદયસાગરમાંથી વહેલા ગુરુ ઉપકાર મહિમાવંત ઉદ્ગાર

આ કાળે ગુરુદેવ મળવા દુર્લભ છે.

આ પંચમકાળે પૂજ્ય ગુરુદેવ મળવા મુશ્કેલ છે. ગુરુદેવ મળ્યા તે જ બેડો પાર છે. તેમના જેટલા ગુણગાન કરીએ એટલા ઓછા છે. તેમની નિરંતર વાણી ને નિરંતર સાન્નિધ્ય મળવું મુશ્કેલ છે. તેમનો એક એક શબ્દ આત્માને બતાવનારો, આત્માને જગાડનારો ને જે પુરુષાર્થ કરે તેને અનુભૂતિ થઈ જાય તેવી વાણી હતી. ગુરુદેવે તો સ્વયં ચૈતન્યને પ્રગટ કર્યો. ‘તરણ—તારણ’ પોતે તરીને બીજાને તારનાર હતા.

કલ્યાણકારી વાણી ટેપમાં

શાસ્ત્રોમાં ભરેલા ગહન ભાવો ખોલવાની પૂજ્ય ગુરુદેવની શક્તિ કોઈ અજબની હતી. તેમને શ્રુતની લબ્ધિ હતી. વ્યાખ્યાનમાં નીકળતાં ગંભીર ભાવો સાંભળતાં ઘણીવાર એમ થતું કે આ તો શું શ્રુતસાગર ઊછળ્યો છે! આવા ગંભીર ભાવો ક્યાંથી નીકળે છે? ગુરુદેવના જેવી વાણી ક્યાંય સાંભળી નથી. તેમની અમૃતવાણીના રણકાર કેટલા મીઠા હતા જાણે કે સાંભળ્યા જ કરીએ. અનુભવરસમાંથી રસબસતી ગુરુદેવની જોરદાર વાણીના પડકાર કોઈ જુદા જ હતા. પાત્ર જીવોના પુરુષાર્થને ઉપાડે અને મિથ્યાત્વના ભુક્કા ઉડાડી દે તેવી દૈવી તેમની વાણી હતી. આપણાં ભાગ્ય કે ગુરુદેવની એ મંગળમય કલ્યાણકારી વાણી ટેપ(સીડી)માં ઉતરીને જીવંત રહી. ગુરુદેવે ઘણું સ્પષ્ટ કરીને બતાવ્યું છે. ગુરુદેવનો પરમ ઉપકાર છે, હું તો તેમનો દાસ છું. ગુરુદેવે આ મુમુક્ષુ સમાજ ઉપર અપાર ઉપકાર કર્યો છે.

શ્રુતની શૈલી ગજબ

ગુરુદેવની શ્રુતની શૈલી ગજબ છે. તેમાં નિશ્ચય-વ્યવહાર, અસ્તિ-નાસ્તિ, ઉપાદાન-નિમિત્ત બધું જ તેઓએ સમજાવ્યું છે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કરે નહિ, દ્વિગંબર ધર્મથી જ મોક્ષ છે. બધો ખુલાસો કર્યો. મુક્તિનો માર્ગ ગુરુદેવે સ્પષ્ટ કર્યો, શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના કેટલાક અર્થો પૂજ્ય ગુરુદેવે ખુલ્લા કરી સમજાવ્યા. તીર્થંકર ભગવાનની જેમ માર્ગ પ્રકાશ્યો....શ્રુતની ધારા જુદી જ....

મને(પૂ. બહેનશ્રીને) તત્ત્વની ઝંખના ઘણી. અંદરથી પોકાર આવતો પણ માર્ગની સ્પષ્ટતા તો ગુરુદેવે જ કરી. જેનાથી ઉપકાર થયો હોય તેનું નામ કેમ ભુલાય ?

*

પ્રસ્તાવના

નમઃ સમયસારાય સ્વાનુભૂત્યા ચક્રાસતે ।
ચિત્સ્વભાવાયભાવાયઃ સર્વ ભાવાન્તરચ્છિદે ॥

સદેહે વિદેહ જઈ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજમાન ત્રિલોકનાથ વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમદેવાધિદેવ શ્રી સીમંધર ભગવાનની દિવ્ય દેશનાનો અપૂર્વ સંચય કરનાર, ભરતક્ષેત્રના સીમંધર લઘુનંદન, જ્ઞાનસામ્રાજ્યના સમ્રાટ, ભરતક્ષેત્રના કળિકાળ સર્વજ્ઞ, શુદ્ધાત્મામાં નિરંતર કેલી કરનાર હાલતા-ચાલતા સિદ્ધસમ ભગવાન શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય વિક્રમ સંવત ૪૯ની સાલમાં થયા હતા.

ભગવાન મહાવીરથી ચાલતા આવતા જ્ઞાનમાં આચાર્યોની પરંપરાથી શ્રી ગુણધર આચાર્યને જ્ઞાનપ્રવાહ પૂર્વના દસમાં વસ્તુ અધિકારના ત્રીજા પ્રાભુતનું જ્ઞાન હતું. ત્યાર પછીના આચાર્યોએ અનુક્રમે સિદ્ધાંતો રચ્યા અને પરંપરાથી તે જ્ઞાન ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યને પ્રાપ્ત થયું હતું.

ભગવાન કુંદકુંદાચાર્ય વિ.સં. ૪૯માં સદેહે મહાવિદેહમાં ૮ દિવસ ગયા હતા. તેમણે શ્રી સીમંધર ભગવાનના શ્રીમુખેથી વહેતી શ્રુતામૃતરૂપી જ્ઞાનસરિતાનો તથા શ્રુતકેવળીઓ સાથે થયેલી આધ્યાત્મિક સૂક્ષ્મચર્યાનો અમૂલ્ય ખજાનો હૃદયગત કરીને ભરતક્ષેત્રમાં આવી પંચ પરમાગમ આદિ આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રોની રચના કરી. તેમાંનું એક શ્રી સમયસારજી દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધનું સર્વોત્કૃષ્ટ અધ્યાત્મશાસ્ત્ર છે. જેમાં શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે ૪૧૫ માર્મિક ગાથાઓની રચના કરી છે. આ શાસ્ત્ર સૂક્ષ્મ દષ્ટિપ્રધાન ગ્રંથાધિરાજ છે, જે ભવરહિત અશરીરી થવાનું શાસ્ત્ર છે.

શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય બાદ લગભગ એક હજાર વર્ષ પછી અધ્યાત્મના અનાહત પ્રવાહની પરિપાટીમાં આ અધ્યાત્મના અમૂલ્ય ખજાનાના ઊંડા હાર્દને સ્વાનુભવગત કરી શ્રી કુંદકુંદદેવના જ્ઞાન હૃદયને ખોલનાર, સિદ્ધપદ સાધક, મુનિવર સંપદાને આત્મસાત કરી નિજ સ્વરૂપ સાધનાના અલૌકિક અનુભવથી શ્રી સમયસાર શાસ્ત્રની ૪૧૫ ગાથાની ટીકા કરવાનું સૌભાગ્ય શ્રી અમૃતચંદ્ર આચાર્યદેવને થયું. તેમણે “આત્મખ્યાતિ” નામની ટીકાની રચના કરી. તે ઉપરાંત તે ગાથા ઉપર ૨૭૮ માર્મિક કળશો તેમજ પરિશિષ્ટની

રચના કરી. આ ટીકા વાંચતા પરમાર્થતત્ત્વના મધુર રસાસ્વાદી ધર્મજિજ્ઞાસુઓના હૃદયમાં નિઃસંદેહ આત્માનો અપાર મહિમા આવે છે, કેમકે આચાર્યદેવે તેમાં પરમ હિતોપદેશક, સર્વજ્ઞ વીતરાગ તીર્થંકર ભગવંતોના હાર્દ ખોલીને અધ્યાત્મતત્ત્વના નિધાનો ઠાંસીઠાંસીને ભરી દીધા છે. અધ્યાત્મતત્ત્વના હાર્દને સર્વાંગ પ્રકાશનારી આ “આત્મખ્યાતિ” જેવી સુંદર ટીકા હજુ સુધી બીજા કોઈ જૈન અધ્યાત્મગ્રંથની લખાયેલી નથી.

શ્રી સમયસાર કળશ ઉપર અધ્યાત્મરસિક પંડિત શ્રી રાજમલજી પાંડેએ ટીકા લખી છે, જે વિ.સં. સત્તરમી શતાબ્દીમાં થયા હતા. તે તેમણે રાજસ્થાનના ઢૂંઢાર પ્રદેશમાં બોલાતી જૂની ઢૂંઢારી ભાષામાં લખેલી છે. સામાન્યબુદ્ધિના જિજ્ઞાસુ જીવો પણ સરળતાથી સમજી શકે એ રીતે વિસ્તારથી સ્પષ્ટતાપૂર્વક અને જોરદાર શૈલીથી ખુલ્લા કર્યા છે. ટીકામાં સ્થાને-સ્થાને નિર્વિકલ્પ સહજ સ્વાનુભવનું અતિશય મહત્ત્વ બતાવ્યું છે અને તેની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રેરણા આપી છે. તેઓ કવિવર શ્રી બનારસીદાસથી થોડાક વર્ષો પહેલાં થઈ ગયા હોય એમ વિદ્વાનોનું માનવું છે.

શ્રી સમયસાર કળશની વિદ્વાન પં. રાજમલજીએ ટીકા કરી અને તેના ઉપરથી વિદ્વાન પં. કવિવર શ્રી બનારસીદાસજીએ “નાટક સમયસાર”ની રચના કરી છે. આ ગ્રંથ અધ્યાત્મનું એક ઉજ્જવલ રત્ન છે.

પં. બનારસીદાસજીનો જન્મ વિ.સં. ૧૬૪૩ના મહા મહિનામાં મધ્ય ભારતમાં રોહતકપુર પાસે બિહોલી ગામમાં થયો હતો. તેમનું કુળ શ્રીમાળ હતું અને ગોત્ર બિહોલિયા હતું. વિદ્વાન કવિવર શ્રી બનારસીદાસજીએ પંડિત રાજમલજી રચિત “સમયસાર કળશ” ઉપરથી “નાટક સમયસાર”ની રચના કરી હતી. તેમાં મંગલાચરણ તથા ઉત્થાનિકાના ૫૧ કળશ, જીવ દ્વારના ૩૫ કળશ, અજીવ દ્વાર-૧૪, કર્તા કર્મ ક્રિયા દ્વાર-૩૬, પુણ્ય-પાપ એકત્વ દ્વાર-૧૬, આસ્રવ દ્વાર-૧૫, સંવર દ્વાર-૧૧, નિર્જરા દ્વાર-૬૧, બંધ દ્વાર-૫૮, મોક્ષ દ્વાર-૫૩, સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર-૧૩૭, સ્યાદ્વાદ દ્વાર-૨૧+૧, સાધક સાધ્ય દ્વાર-૫૬, ચૌદ ગુણસ્થાનાધિકાર (ચતુર્દશ ગુણસ્થાનાધિકાર)-૧૧૫, ગ્રંથ સમાપ્તિ અને અંતિમ પ્રશસ્તિના-૪૦ પદની રચના કરવામાં આવી છે.

વર્તમાન આ કાળમાં મોક્ષમાર્ગ પ્રાયઃ લુપ્ત થયો હતો. મિથ્યાત્વનો ઘોર અંધકાર છવાયેલો હતો. જૈન દર્શનના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો મૃતપ્રાયઃ થયા હતા. પરમાગમો મોજુદ હોવા છતાં તેના ગૂઢ રહસ્યોને સમજાવનાર કોઈ ન હતું. તેવામાં જૈનશાસનના નભોમંડળમાં એક મહાપ્રતાપી વીરપુરુષ, અધ્યાત્મમૂર્તિ, અધ્યાત્મયુગસ્રષ્ટા, આત્મજસંત,

અધ્યાત્મ યુગપુરુષ, નિષ્કારણ કરુણાશીલ, ભવોદધિ તારણહાર, ભાવિ તીર્થાધિરાજ પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવ શ્રી કાનજીસ્વામીનો ઉદય થયો.

ભારતની ભવ્ય વસુંધરા એ સંતરત્નો પાકવાની પવિત્ર ભૂમિ છે. તેમાં સૌરાષ્ટ્ર આગળ પડતું નામ છે. અર્વાચીનયુગમાં, અધ્યાત્મપ્રધાન જૈન ગગનમંડળમાં ચમકતા નક્ષત્રો સમા સમીપ સમયજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, અધ્યાત્મ યુગસ્રષ્ટા આત્મજ્ઞ સંત પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી અને પ્રશમમૂર્તિ સ્વાનુભવવિભૂષિત પવિત્રાત્મા બહેનશ્રી ચંપાબેન જેવા અસાધારણ સ્વાનુભૂતિ ધર્મપ્રકાશક સાધક મહાત્માઓની જગતને ભેટ આપી, સૌરાષ્ટ્રની ધરતી પુણ્યભૂમિ બની છે. તેમ જ સોનગઢમાં એક જ રાતમાં સમ્યગ્દર્શન પામી શ્રી નિહાલચંદ સોગાનીએ સોનગઢથી પોતાની મોક્ષયાત્રા શરૂ કરી.

પરમ દેવાધિદેવ ચરમતીર્થકર પરમ પૂજ્ય શ્રી મહાવીરસ્વામીના દિવ્યધ્વનિ દ્વારા પુનઃ પ્રવાહિત અને ગુરુ પરંપરા દ્વારા સંપ્રાપ્ત જે પરમ પાવન અધ્યાત્મપ્રવાહને ભગવાન શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવે “પરમાગમ સમયસાર” વગેરે પ્રાભૃતભાજનોમાં સૂત્રબદ્ધ કરી ચિરંજીવી કર્યો છે, તે પુનિત પ્રવાહના અમૃતનું પાન કરી, અંતરના પુરુષાર્થ વડે સ્વાનુભૂતિ સમૃદ્ધ આત્મસાક્ષાત્કાર પામી, જેમણે સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત, સમગ્ર ભારતવર્ષ તેમજ વિદેશમાં પણ શુદ્ધાત્મતત્ત્વ પ્રમુખ અધ્યાત્મવિદ્યાનું પવિત્ર આંદોલન પ્રસરાવી વર્તમાન સદીના વિષમય ભૌતિકયુગમાં દુઃખી જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો છે, તે જિનશાસન પ્રભાવક, કરુણામૂર્તિ પરમોપકારી પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવ શ્રી કાનજીસ્વામીની શુદ્ધાત્મ સુધારસ મંગલમય પવિત્રતા, પુરુષાર્થથી ધબકતું ધ્યેયનિષ્ઠ સહજ વૈરાગ્ય નીતરતું ઉત્તમ બાલબ્રહ્મચર્ય સહિત પવિત્ર જીવન, સ્વાનુભૂતિમૂલક વીતરાગમાર્ગદર્શક સદ્ગુપદેશો અને બીજા અનેકાનેક ઉપકારોનું વર્ણન ગમે તેટલું સંક્ષિપ્તરૂપે કરવામાં આવે તો પણ ઘણા પૃષ્ઠો ભરાય તેમ છે.

પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીએ ૪૫-૪૫ વર્ષો સુધી અલૌકિક પ્રવચનો તથા તત્ત્વચર્યાઓ દ્વારા મુમુક્ષુઓને ન્યાલ કરી દીધા. તેમણે ૧૫ શાસ્ત્રો ઉપર સળંગ તેમજ અન્ય સાત શાસ્ત્ર ઉપર અમુક પ્રવચનો તથા અમુક શાસ્ત્રો ઉપર ઘણીવાર પ્રવચનો કરેલા છે. અંદાજે ૮૪૦૦ કલાકના પ્રવચનો ટેપ તથા સીડીમાં સંગ્રહીત કરવામાં આવેલ છે.

જો અક્ષરશઃ પ્રવચનના પુસ્તક બનાવવામાં આવે તો તેના ઘણા ફાયદા મુમુક્ષુઓને થાય. પ્રવચનમાં આવેલ બાબતને શાંતચિત્તે વિશેષ ઘોલન કરી શકે. ન સમજાતી બાબતને પૂછી શકે, તેમ જ કઈ અપેક્ષા અને ન્યાય પૂજ્ય ગુરુદેવ કાઠીને આપે છે તેનું અવલોકન

પણ કરી શકે વગેરે. જુદા જુદા મંડળો તથા વ્યક્તિઓની ભાવના હતી કે બધા શાસ્ત્રોના અક્ષરશઃ પ્રવચન છપાય તો મુમુક્ષુઓને ઘણું લાભનું કારણ થશે.

અમારા પાર્લા મંડળમાં ટ્રસ્ટીઓ સમક્ષ મુમુક્ષુઓએ રજૂઆત કરતાં તેઓએ સહર્ષ અનુમોદના આપી અને પાર્લા મંડળે શ્રી નાટક સમયસાર ઉપર અક્ષરશઃ પ્રવચનો છપાવવાનું નક્કી કર્યું અને તે સંબંધી સંપૂર્ણ કાર્યવાહી શ્રી પંકજભાઈ પ્રાણભાઈ કામદારને સોંપવામાં આવી. જેવી કે મુમુક્ષુઓ પાસે પ્રવચનો લખાવવા, તેને તપાસવા, કંપોઝ કરાવવા, બે વાર પ્રૂફ રીડિંગ તથા ભાષાકીય ચેક કરાવવા તથા છપાવવા વગેરે.

જેઓએ પ્રવચન લખવામાં તથા તપાસવામાં મદદ કરી છે તે મુમુક્ષુઓના નામ આ પ્રમાણે છે. વીણાબેન નંદુ, મંજુબેન ગાલા, સ્વાતિબેન બાબુભાઈ મોદી, કલ્પેશભાઈ બાબુભાઈ મોદી, આશિષભાઈ કીર્તિભાઈ કોઠારી, હેતલબેન અમીતભાઈ કોઠારી, કિરીટભાઈ જોબાલિયા, નીતાબેન મધુભાઈ દોશી, ચંદ્રકાંતભાઈ કેશવલાલ શાહ, લક્ષ્મીબેન સાવલા, દિલિપભાઈ સવાઈલાલ શાહ, પ્રીતિબેન ભાવેશભાઈ શાહ, જયંતભાઈ બ્રોકર, રૂપાબેન જયંતભાઈ બ્રોકર, ફોરમબેન મનહરભાઈ પારેખ, દીવાળીબેન ગડા, ભવ્યભાઈ મહેતા, પારૂલબેન અનુજભાઈ શેઠ, ઉષાબેન અરૂણભાઈ શાહ, ઝરણાબેન કેતનભાઈ શાહ, કેતનભાઈ ગોપાણી, વંદનાબેન સાવલા, ભારતીબેન સાવલા, મનીષભાઈ પીપલીયા, જયાબેન ગાલા, બેલાબેન દફતરી, અમીબેન રવાણી, મિનાક્ષીબેન નંદુ, આશાબેન જિતેન્દ્રભાઈ મહેતા, સૌમિલભાઈ મહેતા, અજયભાઈ શાહ, રજનીબેન જયેશભાઈ, ઝવેરબેન છેડા, હંસાબેન રાંભીયા, અનિલભાઈ પુનાતર, રાજીવભાઈ ચંદ્રકાંતભાઈ વાઘર, બિપિનભાઈ શાહ, રમીલાબેન પ્રતાપભાઈ શાહ, રજનીભાઈ શેઠ, આશીષભાઈ ગાંધી, અતુલભાઈ ગાંધી, મીનાબેન ભરતભાઈ શાહ તથા કૌશિકભાઈ માણેકલાલ ડેલીવાળા—મુલંડ.

આ ઉપરાંત અતિ સૌથી મહત્વની અને ખૂબ જ ચીવટપૂર્વક સંપૂર્ણ જવાબદારી મલાડ મંડળના મુમુક્ષુ શ્રી અતુલભાઈ પ્રેમજીભાઈ જૈને નિભાવી છે. જેમકે તપાસેલ પ્રવચનને સાંભળીને તપાસવા અને કંપોઝ થયેલ પ્રૂફને પ્રવચન સાંભળીને તપાસવા વગેરે. આ પ્રવચન ગ્રંથનું પ્રિન્ટીંગ કાર્ય સ્મૃતિ ઓફસેટ, સોનગઢે કરી આપેલ છે. ઉપરોક્ત સર્વેનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

જેટલા પ્રવચનો હિંદીમાં થયેલા છે, એની ભાષા હિંદી રાખીને ગુજરાતી લિપીમાં લખેલા છે. જ્યાં શબ્દો સ્પષ્ટ સંભળાતાં નથી ત્યાં(ડોટ) મૂકેલ

છે. અમે અમારો પૂરો પ્રયાસ કર્યો છે કે ક્યાંય ભૂલ ન રહી જાય છતાં જો અમારાથી શરતચૂકથી જો કોઈ ભૂલ રહી ગઈ હોય તો દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુની ક્ષમા માંગીએ છીએ. જો કોઈ ભૂલ તમારા ખ્યાલમાં આવે તો ધ્યાન દોરવા વિનંતી, જેથી આગળના પ્રકાશનમાં સુધારી શકાય.

કુલ ૧૯૭ પ્રવચન ૬ ભાગમાં પ્રકાશિત થશે. તેમાં અનુમોદના કરી દાન આપ્યું છે તે સર્વેનો હૃદયથી આભાર માનવામાં આવે છે. દાનરાશી અન્યત્ર છાપવામાં આવેલ છે. આ પ્રવચન ગ્રંથ માટે દાનરાશિ આપનાર મુમુક્ષુઓની ભાવના અનુસાર આ પુસ્તક દરેક તત્વપ્રેમી મુમુક્ષુઓને વિનામૂલ્યે સ્વાધ્યાય અર્થે ભેટ આપવામાં આવશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનની ૮૫મી જન્મજયંતી પ્રસંગે નાટક સમયસારના અક્ષરશઃ પ્રવચન ભાગ-૪ પ્રકાશિત કરતાં અમે અત્યંત આનંદ અનુભવીએ છીએ.

અંતમાં, શ્રી નાટક સમયસાર ઉપરના અક્ષરશઃ પ્રવચનોનો સ્વાધ્યાય કરી આપણે સૌ પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી જ્ઞાની ધર્માત્માઓના ઉપકારને યથાર્થ કરીએ એવી મંગલ ભાવના.

પૂજ્ય બહેનશ્રીની
૮૫મી સમ્યક્ત્વજયંતી
તા. ૨૩-૦૩-૨૦૧૭
ફાગણ ૧૬-૧૦
વિ.સં. ૨૦૭૩ વિ.સં. ૨૫૪૩

લિ.
શ્રી કુંદકુંદકલાન દિ. જૈન મુમુક્ષુ
મંડળ ટ્રસ્ટ પાર્લા-સાંતાક્રુઝા
જય જિનેન્દ્ર

સહજાત્મસ્વરૂપ સર્વજ્ઞદેવ પરમગુરુ

અનુક્રમણિકા

પ્રવચન ક્રમ	અધિકાર તથા પદ નંબર	પૃષ્ઠ નં.	પ્રવચન ક્રમ	અધિકાર તથા પદ નંબર	પૃષ્ઠ નં.
૬૯	સંવર દ્વારના સાર તથા નિર્જરા દ્વાર પદ ૧, ૨ -----	૧-૧૫	૮૫	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૫૮ થી ૬૧ તથા	
૭૦	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૧ થી ૫ -----	૧૬-૨૯	૮૬	નિર્જરા દ્વાર, સાર -----	૨૩૮-૨૫૩
૭૧	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૬ થી ૯ -----	૩૦-૪૩	૮૭	બંધ દ્વાર, પદ ૧, ૨, ૩, ૪ -----	૨૭૦-૨૮૫
૭૨	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૧૦ થી ૧૨ -----	૪૪-૫૭	૮૮	બંધ દ્વાર, પદ ૪ થી ૬ -----	૨૮૬-૩૦૦
૭૩	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૧૩ થી ૧૬ -----	૫૮-૭૩	૮૯	બંધ દ્વાર, પદ ૭ થી ૧૨ -----	૩૦૧-૩૧૮
૭૪	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૧૭ થી ૨૦ -----	૭૪-૮૯	૯૦	બંધ દ્વાર, પદ ૧૩ થી ૧૫ -----	૩૧૯-૩૩૩
૭૫	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૨૦ થી ૨૪ -----	૯૦-૧૦૬	૯૧	બંધ દ્વાર, પદ ૧૬ થી ૧૮ -----	૩૩૪-૩૪૯
૭૬	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૨૫ થી ૨૯ -----	૧૦૭-૧૨૧	૯૨	બંધ દ્વાર, પદ ૧૮ થી ૨૦ -----	૩૫૦-૩૬૪
૭૭	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૩૦ થી ૩૩ -----	૧૨૨-૧૩૫	૯૩	બંધ દ્વાર, પદ ૨૧ થી ૨૪ -----	૩૬૫-૩૮૩
૭૮	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૩૪ થી ૩૮ -----	૧૩૬-૧૪૯	૯૪	બંધ દ્વાર, પદ ૨૫ થી ૨૭ -----	૩૮૪-૩૯૮
૭૯	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૩૯ થી ૪૨ -----	૧૫૦-૧૬૩	૯૫	બંધ દ્વાર, પદ ૨૭ થી ૩૦ -----	૩૯૯-૪૧૪
૮૦	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૪૩, ૪૪, ૪૫ --	૧૬૪-૧૭૭	૯૬	બંધ દ્વાર, પદ ૩૧ થી ૩૪ -----	૪૧૫-૪૩૦
૮૧	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૪૬ થી ૪૯ -----	૧૭૮-૧૯૩	૯૭	બંધ દ્વાર, પદ ૩૫ થી ૩૯ -----	૪૩૧-૪૪૫
૮૨	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૫૦-૫૧ -----	૧૯૪-૨૦૮	૯૮	બંધ દ્વાર, પદ ૪૦ થી ૪૪ -----	૪૪૬-૪૬૩
૮૩	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૫૩-૫૪ -----	૨૦૯-૨૨૨	૯૯	બંધ દ્વાર, પદ ૪૫ થી ૪૮ -----	૪૬૪-૪૮૧
૮૪	નિર્જરા દ્વાર, પદ ૫૫-૫૬-૫૭ ----	૨૨૩-૨૩૭	૧૦૦	બંધ દ્વાર, પદ ૪૮ થી ૫૧ -----	૪૮૨-૫૦૦

ૐ

॥ શ્રી પરમાત્મને નમઃ ॥

શ્રી ભાટક સમયસાર શાસ્ત્ર ઉપર

અધ્યાત્મયુગપુરુષ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવ

શ્રી કાનજીસ્વામીના પ્રવચન

ભાગ-૪

પ્રવચન નં. ૧૦૧ અષાઠ વદ ૩ રવિવાર તા. ૧૧-૭-૧૯૭૧

બંધ દ્વાર પદ ૫૧ થી ૫૪ પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક છે. બંધ દ્વાર. મનની ચંચળતા ઉપર જ્ઞાનનો પ્રભાવ. ૫૧ છે ને? ૫૧. બંધ અધિકાર છે એમાં, આત્મા મનના સંબંધમાં જોડાય છે ત્યારે એને ચંચળતા એટલે શુભ—અશુભ અનેક પ્રકારના વિકલ્પો થાય છે એ બંધનું કારણ છે, એ કહે છે પહેલી વાત. છેલ્લી લીટીમાં કહેશે.

મનની ચંચળતા ઉપર જ્ઞાનનો પ્રભાવ. (સવૈયા એકત્રીસા)

ધાયૌ સદાકાલ પૈ ન પાયૌ કહૂં સાચૌ સુખ,

રૂપસૌં વિમુખ દુઃખકૂપવાસ બસા હૈ।

ધરમકૌ ઘાતી અધરમકૌ સંઘાતી મહા,

કુરાપાતી જાકી સંનિપાતકીસી દસા હૈ।।

માયાકૌં ઝપટિ ગહૈ કાયાસૌં લપટિ રહૈ,

ભૂલ્યૌ ભ્રમ-ભીરમૈં બહીરકૌસૌ સસા હૈ।

એસૌ મન ચંચલ પતાકાસૌ અંચલ સુ,

ગ્યાનકે જગેસૌં નિરવાણ પથ ધસા હૈ।।૫૧।।

શબ્દાર્થ :—ધાયૌ=દોડ્યો. વિમુખ=વિરુદ્ધ. સંઘાતી=સાથી. કુરાપાતી=ઉપદ્રવી. ગઠૈ=પકડે. બહીર=શિકારી. સસા(શશા)=સસલું. પતાકા=ધ્વજા. અંચલ=કપડું.

અર્થ :—આ મન સુખને માટે સદાય ભટકતું રહ્યું છે પણ ક્યાંય સાચું સુખ મેળવ્યું નથી. પોતાના સ્વાનુભવના સુખથી વિરુદ્ધ થઈ દુઃખના કુવામાં પડી રહ્યો છે, ધર્મનો ઘાતક, અધર્મનો સાથી, મહાઉપદ્રવી સનેપાતના રોગી જેવો અસાવધાન થઈ રહ્યો છે. ધન-સંપત્તિ આદિનું સ્ફૂર્તિથી ગ્રહણ કરે છે અને શરીરમાં સ્નેહ કરે છે. ભ્રમજાળમાં પડ્યો થકો એવો ભૂલી રહ્યો છે જેવો શિકારીના ઘેરામાં સસલું ભટકી રહ્યું હોય, આ મન ધજાના વચ્ચની જેમ ચંચળ છે, તે જ્ઞાનનો ઉદય થવાથી મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ કરે છે. ૫૧.

અર્થ :—યહ મન સુખકે લિયે હમેશાસે હી ભટક રહા હૈ, પર કहीं सच्चा सुख नहीं पाया। अपने स्वानुभवके सुखसे विरुद्ध हुआ दुःखोंके कुँमें पड़ रहा है। धर्मका घाती, अधर्मका संगती, महा उपद्रवी, सन्निपातके रोगीके समान असावधान हो रहा है। धन-सम्पत्ति आदिको फूर्तीके साथ ग्रहण करता है और शरीरसे मुहब्बत लगाता है, भ्रमजालमें पड़ा हुआ ऐसा भूल रहा है जैसा शिकारीके घेरेमें खरगोश भ्रमण करता है। यह मन पताकाके वस्त्रके समान चंचल है, वह ज्ञानका उदय होनेसे मोक्षमार्गमें प्रवेश करता है॥५१॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ધાયૌ સદા કાલ પૈ ન પાયૌ કહૂં સાચૌ સુખ.. ભગવાન આત્મા આનંદસ્વરૂપ હોવા છતાં, મનના સંબંધમાં અનેક પ્રકારની કલ્પનામાં, પરમાં સુખ છે એવી કલ્પનાની જાળમાં ગૂંચી ગયો છે. ધાયૌ સદા કાલ પૈ ન પાયૌ કહૂં સાચૌ સુખ.. શરીરમાં, ઈન્દ્રિયોમાં, વિષયોમાં, લક્ષ્મીમાં, આબરૂમાં સુખ છે એમ કલ્પના કરીને મન ત્યાં દોડે છે, પણ ત્યાં સુખ છે નહીં. ધર્મ નથી એમ કહે છે. મન પરમાં (સુખ) ગોતવા જાય છે, સુખ કહો કે ધર્મ, (પણ) પરમાં તો ધર્મ છે નહીં. ન પાયૌ કહૂં સાચૌ સુખ રુપસૌં વિમુખ.. ચૈતન્યસ્વભાવ અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, એવા સ્વ-સ્વરૂપના અનુભવથી તો વિમુખ છે. મનની કલ્પના ને મનનો સંબંધ છે એ તો આત્માના સ્વરૂપના અનુભવથી વિપરીત-વિમુખ છે. સમજાણું કાંઈ ?

આજે પ્રશ્ન હતો એક, પણ ચાલ્યા ગયા લાગે છે. એક કચ્છી હતા કચ્છી. કહે, આ દેવ-ગુરુ... ગુરુ જોઈએ, ગુરુ જોઈએ. શ્રીમદ્ના હશે. ‘ગુરુ ગમ વિના ન થાય.’ ગુરુ વિના ન થાય. કીધું, ગુરુ હોય છે, પણ એનાથી થતું નથી. આરે, આરે, ભારે ! મનનો એવો સ્વભાવ છે કે પરમાં જોડાય એટલે એને વિકલ્પો જ આવે. ચાહે તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર હોય કે ચાહે તો સ્ત્રી-કુટુંબ-પરિવાર હોય. ચાહે તો સમ્મેદશિખરની જાત્રા હોય કે શેત્રુંજયની જાત્રા

હોય, મનનો ધર્મ છે કે એ વિકલ્પ જ ઉત્પન્ન કરે પર તરફમાં.

રૂપસૌ વિમુખ.. શુદ્ધ ચૈતન્ય અખંડ આનંદસ્વરૂપ, એનાથી તો વિમુખ છે મનની કલ્પના. યાહે તો શુભભાવ હો કે યાહે તો અશુભ હો, (એ) બંધનું કારણ છે. આહાહા! જ્યાં સુખ નથી ત્યાં સુખ માને છે. દુઃખ કૂપવાસ વસા છે. દુઃખના કુવાના વાસમાં વસ્યો છે. પુણ્ય ને પાપના સંકલ્પ-વિકલ્પ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, કામ, ક્રોધના ભાવ— એ દુઃખનો કૂવો છે. આહાહા! આ માણસને બહુ આકરું લાગે. ભગવાનની ભક્તિ, ગુરુ મળે અને એની ભક્તિ કરીએ ને કલ્યાણ ન થાય, આ કેવી વાત? ગુરુ તો તું છો પહેલો. તારું સ્વરૂપ તું સમજ ને સમજાવ અંતર આત્માને હોં. એ ગુરુ પોતે છે. ગુરુએ કહ્યું, તીર્થકરે કહ્યું. પણ એ પોતે પોતાને સમજાવે નહીં કે ‘હું તો એક આનંદ ને જ્ઞાન છું. પરના સંબંધથી રહિત અબંધ છું, પરના સંબંધના બંધથી રહિત છું.’ એવું આત્માને પોતે અંદર સમજાવે નહીં ને સમજે નહીં ત્યાં સુધી ગુરુએ કીધેલું એને અંતરમાં બેસે નહીં. એવી વાત છે. આહાહા!

ધરમકૌ ઘાતી.. ભાષા શું કરી છે માળે! મનના સંબંધમાં જેટલી પરદ્રવ્ય અનુસારી લાગણી થાય, એ બધી મનની ચંચળતા ધર્મનો ઘાત કરનાર છે. આહાહા! યાહે તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ, વિનય, સ્મરણમાં જાય મન, પણ એ મન ધર્મનો ઘાત કરનાર છે. આહાહા! બંધ અધિકાર છે ને? ધર્મનો ઘાતી, અધર્મનો સંઘાતી. પાછું ગુલાંટ ખાઈ અનેકાન્ત કરે છે. જેટલું લક્ષ એનું પરદ્રવ્ય તરફ જાય, મનનો સંગ થાય એટલે પરદ્રવ્ય તરફ જ જાય, એ બધા પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો અધર્મનો સંઘાત છે. આહાહા! એ મનમાં અધર્મનો સંઘાત છે. મનથી રહિત.. છેલ્લું કહેશે. ‘જ્ઞાનાનંદ છું, શુદ્ધ ચૈતન્ય છું’ એમ અંતર્મુખ થઈને એને અનુસરીને અનુભવ કરે તો એ અબંધપરિણામ ને એ ધર્મ છે. જેટલો મન પરદ્રવ્ય અનુસારી વિકલ્પ ઊઠાવે એ બધો અધર્મ છે. લ્યો, આહી તો પુણ્યભાવને અધર્મ કહ્યો. નવીનભાઈ! વાત આવી છે બહુ ઝીણી. માણસે સાંભળ્યું ન હોયને...

કહે છે, અધર્મનો સંઘાતી. મહા, પાછો એમ. એ તો અધર્મનો સંઘાતી છે અને મહા કુરાપાતી—ઉપદ્રવી છે. આહાહા! ભગવાન આત્મા અખંડઆનંદ, એનો સંગ છોડી જેણે મનનો સંગ કર્યો એ બધો ઉપદ્રવનો કરનાર છે. યાહે તો વ્રતના, ભક્તિના, દાનના, પૂજાના પરિણામ હોય, પણ એ બધા ઉપદ્રવી છે. ચૈતન્યની શાંતિને ઉપદ્રવ કરનારા છે, ઝીણી વાત પડે આકરી માણસને હોં. પરની દયાના ભાવ, પરદ્રવ્યની ભક્તિના ભાવ, કહે છે, એ મનની ચંચળતા છે, એ તો ઉપદ્રવ છે જીવને. આહાહા! એ ભાવ એમાં શાંતિ ને આનંદનો ઉપદ્રવ કરે છે.

જાકી સંનિપાતકીસી દસા છે.. સન્નેપાતિયા જેવી દશા છે. (શ્રોતા : રૂપિયા ખરચે

ને?) કોણ ખરચે? એના બાપના ક્યાં રૂપિયા હતા? એના રૂપિયા ક્યાં હતા? રૂપિયા તો જડના છે. એય! અજીવ પૈસા મેં ખરચ્યા એવો મનનો જે વિકલ્પ ઊઠ્યો, એ સ્વરૂપનો ઉપદ્રવ છે. આવી વાત છે. વીતરાગ માર્ગ વીતરાગભાવથી ઉત્પન્ન થાય. રાગના વિકલ્પથી કાંઈ વીતરાગતા ઉત્પન્ન થાય નહીં. એ સન્નિપાત જેવી દશા છે કહે છે. સન્નિપાત રોગી કે સમાન અસાવધાન હો રહ્યા છે. ક્યાં હું જોડાઉં છું ને શું કરું છું એની એને ખબર નથી. આહા! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ મન ને મનના વિકલ્પથી તદ્દન ભિન્ન છે. એવી ચીજ ઉપર દૃષ્ટિ (નથી) અને એને સ્વીકાર ન કરતાં, મનના વલણવાળો ભાવ એનો સ્વીકાર એ ઉપદ્રવ છે કહે છે. આહાહા!

ધર્મીને અશુભભાવ તો ઉપદ્રવ લાગે, પણ શુભભાવ પણ ઉપદ્રવ લાગે છે એમ કહે છે. છેને એમાં? આહાહા! અજ્ઞાની એમાં સુખ માને વિષયમાં. એ વિષય જ છે. ભગવાનની પ્રતિમા ને ભગવાનને જોવા એ વિષય છે. રાગનો વિષય છે, શુભરાગ. બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, રાજપાટ—એ અશુભરાગનો વિષય છે. છે તો બેય એક, બંધની અપેક્ષાએ પર વિષય. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? ભારે કામ આકરા પડે જગતને હોં. માયાકૌં જ્ઞપટિ ગઠ્ઠે.. ધર્મી તો પોતાની ધર્મદશાથી આત્માને ગ્રહે. ત્યારે મનના વિકલ્પ તો માયાને ઝપટથી ગ્રહે—પકડે. આ ઠીક છે, આ ઠીક છે, આ ઠીક છે. શુભરાગ ઠીક છે, અશુભરાગ અઠીક છે. આહાહા!

પૂજા—ભક્તિ ને પૂજા ચાલેને આઠ આઠ દિ' સુધી. શું કહેવાય એને? વિનય. નથી કહેતા? કર્મદહન પૂજા, શાંતિહિત પૂજા. એવું કંઈ આવે છેને આઠ આઠ દિ'. શાંતિ સ્નાત્ર, લ્યો. કહે છે કે એ તરફનો વિકલ્પ છે એ ઉપદ્રવ છે. માયાને ઝપટે છે, કહે છે, એ તો. આહાહા! માયામાં ઝપટ મારે છે કહે છે. હવે આ લોકો બિચારા ન કહે કે આ માણું બધું ઉથાપાઈ જશે? આહી તો કહે છે કે ભગવાન આત્મા તો, મનના સંબંધે પરલક્ષી પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો થાય એનાથી તો ભિન્ન છે. મનથી ભિન્ન છે ને વિકલ્પથી પણ ભિન્ન છે. હવે એવા ભિન્ન તત્ત્વને સત્તામાં સ્વીકારમાં ન લેતાં, એવી સત્તા મહાપ્રભુ એની સત્તાનું સ્વીકાર ન કરતાં, આ સત્તા—મનના વિકલ્પનો સ્વીકાર કરે છે, એ દુઃખરૂપ છે. માયામાં ઝપટ મારી છે એણે, કહે છે. આહાહા!

કાયાસૌ લપટિ રહે.. શરીરની સાથે એકત્વબુદ્ધિ. આ શરીરના કામ હું કરું, આ શરીરથી કામ હું કરું (એમ) શરીરમાં લપટી રહે. આ તો જડ માટી છે, અજીવતત્ત્વ છે. ભગવાન (આત્મા) તો જીવતત્ત્વ ભિન્ન છે. એ શરીરની સાથે લપટીને રહે એકાકાર. આહાહા! સવારે ગાય જાતી હતી મોટી લઠ્ઠ જેવી. આ ગાયને કાંઈ પર્યાયના અંશની ખબર નથી. એ તો આ શરીર એ હું. બસ આ લીલોતરી ખાય ઉંચી. આને કાંઈ ખબર ન મળે.

પર્યાયબુદ્ધિનો પ્રશ્ન ઊઠ્યો છે મોટો. પર્યાય તે અંશને સ્વીકારે. એ અંશને ક્યાં સ્વીકારે છે? પણ આગળ વધેલો જ્ઞાની એનું એક અંશમાં અટકવું થયું છે, એ એને લઈને. આ તો શરીર બસ એ હું. આહાહા! એ મનના વલણ પરમાં જાય છે કહે છે. આવે છેને ‘મને મનુષ્યાણાં કારણં બંધ મોક્ષ...’ મનનો સંબંધ કરતાં બંધ જ થાય છે અને એનો સંબંધ છોડતાં આત્માના પરિણામ અબંધ થાય છે. સમજાણું કાંઈ?

કાયાસૌ લપટિ રહે.. એમાં કાંઈક સુંદર રૂપાળું શરીર હોય ને લાડવા-બાડવા બે ચાર ખાતો હોય સરખાઈના, મોસંબીના પાણી પીવે ને જાણે અલમસ્ત શરીર ને જાણે આ બધું આમાં આવી ગયું. આ તો ધૂળ સ્મશાનની રાખ છે. આહા! એની સાથે લપટીને લેપાઈ ગયો છે, કહે છે. આહી મનનો સંબંધ પરમાં જાય છે એની વ્યાખ્યા છે. મનનો સંબંધ સ્વમાં જાય છે એમ છે નહીં. આહા!

મૂલ્યો ભ્રમ—ભીરમેં.. ભ્રમણામાં ભૂલ્યો. ભ્રમજાળ. મીર એટલે જાળ. ભ્રમણાની જાળમાં ભૂલ્યો. બહીરકૌસૌ સસા હૈ.. સસલાને શિકારી પકડવા જાય, બિચારું આમથી આમ દોડાદોડ કરે. સસલું નાનું હોયને? મારવા જાય આમ ભાગે, આમ ભાગે, આમ ભાગે. શિકારીકે ઘેરેમેં खरगोश भ्रमण करता है. સસલું.. સસલું.. એમ આ પણ ચારેકોર ભ્રમણા.. ભ્રમણા.. ભ્રમણા.. પૈસા રળી દઉં, બહાર પડું, મોઢા આગળ પડું, મોટા ઘેર, દુનિયામાં મોટપ માને, ખુરશી પહેલી પડે, વળી આટલા અમે ખરચ્યા એમ બહાર પડે તો એ ખુશી થાય. આહાહા! ખરગોશને જેમ શિકારીએ ઘેર્યો હોય ને એ આમ દોડાદોડ કરે બિચારો, એમ આ એની પેઠે મનના સંકલ્પ-વિકલ્પમાં દોડાદોડ. આહીંથી થાશે, આહીંથી થાશે, આહીંથી થાશે. આહાહા!

ऐसौ मन चंचल पताकासौ अंचल सु.. લૂગડાની પતાકાનો છેડો હોયને છેડો. ધજાનો છેડો પાતળો ફટફટ ફટફટ થયા જ કરે. એમ મનના જોડાણમાં સ્વરૂપના અનુભવ વિના, સ્વરૂપની દૃષ્ટિના સત્તાના સ્વીકાર વિના એ મનના ચંચળપણાનો, કપડાનો છેડો જેમ ધૂજ્યા કરે, એમ ધૂજ્યા જ કરે. આહાહા! ગ્યાનકે જગેસૌં નિરવાણ પથ ઘસા હૈ, લ્યો. છેલ્લે નાખ્યું. એ બંધભાવ છે એનાથી ‘હું’ ભિન્ન છું. જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ, મારો ધર્મ મારામાં, મારું સુખ મારામાં. મારો ધર્મ મારામાંથી આવે. કાંઈ પુણ્ય-પાપના રાગમાંથી આવે નહીં. એમ જ્યારે અંતર સ્વરૂપનું અનુભવનું જ્ઞાન થતાં નિરવાણ પથ.. નિર્વાણ—મોક્ષ તરફ જાય છે ગતિ. ઓલી સંસાર તરફ ગતિ હતી, એ આત્માનું જ્ઞાન થતાં.. અરે, હું તો આત્મા! મનથી જુદો, મનના વિકલ્પથી જુદો, કર્મ ને શરીર તો ક્યાંય રહી ગયા બહાર— એવો હું આત્મા. વાસ્તવિક આત્માની સ્થિતિ એવી છે. એવું જેને અંતર જ્ઞાન થાય એ જ્ઞાની મોક્ષના પંથે ધસ્યો છે હવે. હવે મૂકાવા તરફ એની દોડ છે ગતિ. રાગથી છૂટવા તરફ

એની ગતિ છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ?

ગ્યાનકે જગસૌં નિરવાણ પથ ઘસા હૈ.. વહ જ્ઞાનકા ઉદય હોનેસે મોક્ષમાર્ગમેં પ્રવેશ કરતા હૈ, લ્યો. બહુ ટૂંકી વાત. બંધદ્વાર છે ને. એટલે મનના સંબંધમાં સંકલ્પ-વિકલ્પ પરદ્રવ્યના લક્ષે ઉત્પન્ન થાય, એ બધું બંધનું કારણ છે. એ બધી મનની ચંચળતાનું કારણ છે. પણ મન ને ચંચળતાથી રહિત મારો સ્વભાવ હોવાપણે જ્ઞાન ને આનંદપણે શાશ્વત વસ્તુ છું, શાશ્વત વસ્તુ છું, એવું અંતરમાં જ્ઞાન થતાં એ જ્ઞાનની દશા મૂકાવા તરફ ગતિ કરે. રાગથી છૂટવા તરફની ગતિ એની હોય છે. જુઓ, આ મોક્ષનો માર્ગ. પાછો ટૂંકો શબ્દ એવો મૂક્યો.

ગ્યાનકે જગસૌં નિરવાણ પથ ઘસા હૈ.. જ્ઞાન.. ઓલી ક્રિયાકાંડનો ભાવ હતો. આ જ્ઞાનકાંડ નીકળ્યું હવે. આહાહા! સંકલ્પ-વિકલ્પ પુણ્ય-પાપના, એનાથી મારી ચીજ તદ્દન ભિન્ન છે. કેમકે સંકલ્પ-વિકલ્પ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. કર્મ, શરીર તો અજીવતત્ત્વ છે. એનાથી મારી ચીજ તદ્દન જુદી છે. એમ અંતરની દૃષ્ટિ થતાં, આત્મા તો આનંદ ને જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એમ અનુભવમાં આવતા, ધર્મીની ગતિ મોક્ષના પંથ તરફ છે હવે. સમજાણું કાંઈ ? બાવન. મનકી સ્થિરતાકા પ્રયત્ન.

મનની સ્થિરતાનો પ્રયત્ન (દોહરા)

જો મન વિષે-કષાયમેં, બરતૈ ચંચલ સોડ।

જો મન ધ્યાન વિચારસૌં, રુકૈ સુ અવિચલ હોડ।।૫૨।।

અર્થ :—જે મન વિષય-કષાય આદિમાં વર્તે છે તે ચંચળ રહે છે અને જે આત્મસ્વરૂપના ચિંતવનમાં લાગ્યું રહે છે તે સ્થિર થઈ જાય છે. ૫૨.

અર્થ :—જો મન વિષય-કષાય આદિમેં વર્તતા હૈ વહ ચંચલ રહતા હૈ ઓર જો આત્મસ્વરૂપકે ચિંતવનમેં લગા રહતા હૈ વહ સ્થિર હો જાતા હૈ।।૫૨।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જે મન વિષય ને કષાયમાં જાય છે, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પમાં જાય છે, એ ચંચળ રહે છે. ત્યાં તો ચંચળ છે. જો મન ધ્યાન વિચારસૌં.. આત્મસ્વરૂપકે ચિંતવનમેં લગા રહતા હૈ. કાં સ્વરૂપનું જ્ઞાન, કાં સ્વરૂપનું ધ્યાન એમાં લગે વહ સ્થિર હો જાતા હૈ. મન ત્યાં સ્થિર થઈ જાય. એટલે મનનો વિકલ્પ ત્યાં હોતો નથી. આરે, ભારે આકરી વાત આવી. વસ્તુનું સ્વરૂપ આવું છે. એવું એણે પહેલું જાણીને માનવું પડશે. પછી અનુભવમાં લે ત્યારે એને ધર્મ

થાય. આહાહા!

જો મન ધ્યાન વિચારસૌં, રુકૈ સુ અવિચલ હોઈ.. ચંચળ હતું, એની સામે હવે અવિચળ થઈ ગયું. શુદ્ધ ચૈતન્ય ભગવાન, એમાં દૃષ્ટિને સ્થાપતાં સ્થિર થઈ જાય છે. બહારના સંકલ્પ-વિકલ્પમાં તો અસ્થિર ને ચંચળતા જ હોય છે. આહાહા! આ જુઓને, ભગવાનની ભક્તિ કરે, જાણે આમ ઊછળી ઊછળીને કરે આમ. હાથમાં શું હોય? કરતાલ. એકમેક થઈને અંદર. એ ક્રિયા અને રાગથી ચીજ જુદી છે એનું કાંઈ લક્ષ રહ્યું? કે ન્યાં ને ન્યાં ઘેરાવો? સસલાને જેમ શિકારીએ ઘેરામાં નાખ્યો હોય ને ફર્યાફર કરે, તેમ સંકલ્પ ને વિકલ્પમાં ફર્યાફર કરે આમ. વળી હું ભક્તિ કરું છું, બીજા ભાળે છે, ભાળે કે કેટલા રસથી ભક્તિ કરું છું. છેતરાણો છેને એ. છેતરવાના કામ કર્યાં. હવે અમને કાંઈ ધર્મ થાય. જો મન ધ્યાન વિચારસૌં, રુકૈ ન અવિચલ હોઈ, લ્યો.

तातैं विषै-कषायसौं, फेरि सु मनकी बांनि।

सुद्धातम अनुभौविषै, कीजै अविचल आनि॥५३॥

શબ્દાર્થ :—બાંનિ=આદત—સ્વભાવ. અવિચલ=સ્થિર. આનિ=લાવીને.

અર્થ :—માટે મનની પ્રવૃત્તિ વિષય—કષાયથી ખસેડીને તેને શુદ્ધ આત્માનુભવ તરફ લાવો અને સ્થિર કરો. ૫૩.

અર્થ :—इससे मनकी प्रवृत्त विषय-कषायसे हटाकर उसे शुद्ध आत्मअनुभवकी ओर लाओ और स्थिर करो॥५३॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

तातैं विषै कषायसौं, फेरि सु मनकी बांनि। बांनि—आदत. मननी आदत (छे के) पर तरङ्ग जाय, એને ફેરવી નાખ. સુદ્ધાતમ અનુભૌ વિષૈ, કીજૈ, અવિચલ આનિ.. અવિચલ આનિ (એટલે) લાવીને.. લાવીને.. અવિચળપણું કરીને. જ્ઞાન પણ અવિચળ થઈ ગયું. જ્ઞાન, આનંદ એવો જે આત્માનો અવનાશી નિત્ય સ્વભાવ છે એનો અનુભવ કરતાં, કીજૈ અવિચલ આનિ.. અવિચલતાને પ્રગટ કર. લાઓ ઓર સ્થિર કરો.. આત્મ અનુભવકી ઓર લાઓ ઓર સ્થિર કરો. મનકી પ્રવૃત્તિ વિષય—કષાયસે હટાકર ઉસે શુદ્ધ આત્મ અનુભવકી ઓર લાઓ ઓર સ્થિર કરો. આહાહા!

ચૈતન્યસ્વરૂપ જ્ઞાન ને આનંદ જ જેની ચીજ—વસ્તુ છે એમાં સ્થિર કરો, પ્રતીત કરો, એનું જ્ઞાન કરો ને એમાં સ્થિર થાવ. આનું નામ અબંધપરિણામ ને મોક્ષનો માર્ગ છે. શરતું ભારે. કાલે એમ કીધું કોઈએ, ‘અમે સાધારણ પ્રાણી તો આવું ન કરી શકીએ. ત્યારે અમને

બીજો કોઈ માર્ગ ખરો?’ ભગવાનની ભક્તિ કરવી, આ કરવું, તે કરવું, એનાથી પછી કરતાં.. કરતાં આગળ વધાય. આવી વાત છે. એ શાંતિભાઈ! વિકલ્પ રાગ કરતાં.. કરતાં આગળ વધાય કે રાગની રૂચિ છોડતાં આગળ વધાય? પણ માણસને આ સાંભળવા મળ્યું ન હોય તો એવા ઘા લાગે અંદરથી. આહાહા! આ તો બધું ઉથાપી નાખે છે. ચાહે તો શુભરાગ હો, પણ એ બધા બંધનું જ કારણ છે. મોક્ષના પંથમાં એની મદદ નથી. આહાહા! હોય છે, જ્ઞાનીને પણ શુભભાવ હોય છે, પણ એ સમજે છે કે આ બંધનું કારણ છે. મારા સ્વભાવની શાંતિને આ મદદગાર નથી. આહાહા! ભારે કામ!

આ અત્યારનું છે? સોનગઢનું છે આ સૂત્ર? (શ્રોતા : પુસ્તક તો પહેલાનું છે પણ છપાણું છે સોનગઢમાંને?) આ પુસ્તક તો પહેલેથી છે. આનું અક્ષરે અક્ષર છે. આ પહેલાનું છે. અક્ષરે અક્ષર આ થઈ જશે. નાના ઠેકાણે નાનું, મોટા ઠેકાણે મોટું. આનું અક્ષરે અક્ષર આ માંત્રલું છે જે પહેલા છપાણું છે. તો શું સોનગઢનું થઈ ગયું? આહાહા! આમાંથી અક્ષરે અક્ષર મેળવી લ્યો. આ છપાઈ ગયું છે. પહેલા ક્યાં છપાણું છે? મુંબઈ. મુંબઈ છપાણું છે, લ્યો. હિંદી ટીકા સહિત છે. સાગર નિવાસી બુદ્ધિલાલ શ્રાવક. પ્રકાશક—જૈનગ્રંથ રત્નાકર કાર્યાલય, હીરાબાગ, પોસ્ટ ગીરગામ, મુંબઈ. એમાંથી અક્ષરે અક્ષર થઈ જાય એટલે આ વાંચશું.

ભલે ઢેઢના ઘરનું સોનું હોય, પણ સોનું તો સોનું છે કે નહીં? (શ્રોતા : આ તો શાહુકાર ને....) એમ નહીં, એને એમ કે ઢેઢનાં ઘરનું સોનું છે, પણ સોનું છે કે નહીં? હવે સાંભળને! સોનાની જાત ફેર હશે? ઢેઢનું સોનું જુદું ને વાણિયાનું સોનું જુદું? એમ પરમાત્મા તીર્થંકરદેવ કહે છે કે પુણ્ય ને પાપના વિકલ્પની જાતને છોડી દે. પણ એ છોડીને જાવું ક્યાં, અમારે શું કરવું? પહેલા નક્કી તો કર કે એ છોડવા જેવું છે ને અંતરમાં જવા જેવું છે. અંતરમાં ગયા વિના, આરૂઢ થયા વિના એને શાંતિ ને સુખનો અંશ પ્રગટ થાય નહીં. આ વાત છે ભાઈ! કોઈ દુનિયા સામું જોવા નહીં આવે. એ મરવા ટાણે બધું મૂકીને ચાલ્યો જશે. શરીરના કટકા કટકા પડ્યા રહેશે. આહાહા! એની બાયડી ને છોકરા તો ક્યાંય રહી ગયા. બિચારા રોતાં ઉભા રહેશે.

‘એક રે દિવસ એવો આવશે, ... સગી નારી રે તારી કામીની, ઊભી ટગટગ જોવે. આ રે કાયામાં હવે કાંઈ નથી, ઊભી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રોવે.’ સ્વાર્થ. ન મળે હવે આમાં કાંઈ જૂની છે. એ સજ્જાયમાળામાં છે. એ દુકાન પર બધા વાંચેલાં એમાં કો’ક કો’ક યાદ રહી ગયેલાં. ચાર સજ્જાયમાળા છે ને. એક નહોતી તે હમણાં આવી. કો’ક લાવ્યું નહીં જામનગરથી? ભાઈ લાવ્યા જેન્તીભાઈ? ‘એક દિવસ એવો આવશે’. આવશે તે આવશે, તે પાકો આવશે. એમાં કાંઈ.... આહાહા! ભાઈને ઠીક નથી હોં. અંદર વેદન લાગે છે

વધારે હોં. ડોક્ટરને બોલાવોને, એક-બે ઈજેક્શન આપે તો જરીક થોડીવાર ઠીક રહે. આ બોલાવે ડોક્ટરને. માર્યું, આયુષ્ય પુરું થઈ ગયું અહીં.

શિવાભાઈ પટેલ હતાને. (શ્રોતા : એક દાખલો આપ્યો. સજા થયાનો દાખલો આપોને.) સાજા ધુળમાંય થયા નથી. (શ્રોતા : એ કેસ જ એવો હતો.) કાંઈ કેસ (એવો) નહોતો. નિરોગી હતો. નિરોગી હતો. ૩૬ કલાક પહેલાં તો કાંઈ નહોતું. ઓળા ખાધા, શું કહેવાય તમારા? શીંગુના—મગફળીના. ઓળા શેકેલા. કેળા ઉપર ખાધા. એમાં વળી આહી રસોડાની રોટલી. તે દિ' બચુભાઈ હતાને? રોટલી. બચુભાઈ ત્યાં આવ્યા હતા જયપુર. ૨૦ દિ' ની રસોઈ એની હતી. ગોદીકાને ઘરે. ઘરે હોં, ઓલામાં (સમુહમાં) બીજા.

રોટલી, દાળ, ભાત, ખીચડી, શાક, કઢી ખાઈને આવ્યા. આવ્યા ભેગો શ્વાસ નાભીથી ખસી ગયો. કાંઈ રોગ નહીં. કાંઈ કહેતા કાંઈ નહીં. (શ્રોતા : શ્વાસ ખસી ગયો એ રોગ નહીં?) પણ એ તો નવો થયો. (શ્રોતા : રોગ તો નવો જ થાયને.) ખાઈને બેઠા હતા, જુઓ. ઓલી ઓરડી હતીને ઓરડી. હું આહાર કરીને ફરવા જતો હતો. કેમ પટેલ? અંતક્રિયા. પણ શું અંતક્રિયા? શું કહો છો? છેલ્લી ક્રિયા. હમણાં ખાઈને આવ્યા. આ ડૂંટીથી શ્વાસ ખસી ગયો છે, હેઠે બેસતો નથી. ખાઈને આવ્યા પછી એકદમ બસ શ્વાસ અહીંથી ખસી ગયો, નાભીથી. આમ ચાલે છે, હેઠે બેસતો નથી. છેલ્લી ક્રિયા લાગે છે. એ ચંદુભાઈ!

મિનિટ પહેલા કાંઈ નહીં ને બીજી મિનિટે કહે અંતક્રિયા. (શ્રોતા : એ તો બધાને એમ થાય.) બધાને એમ થાય... પણ આ તો શરીર લક જેવું હોં. આહાહા! ધરમચંદભાઈ હતાને. ડોક્ટર હતા. એ કહે, છત્રીસ કલાકથી ચાલે છે આ બિચારાને. લાવને ઈજેક્શન આપું. હું અહીંયા આવ્યો ને ઈજેક્શન આપ્યું. હું ત્યાં ગયો ત્યાં છેલ્લું. શ્વાસ છૂટવાની તૈયારી. આ ઈજેક્શને કામ કર્યું. એ સ્થિતિ એમ થવાની જ હતી. આને તો બિચારાને ભાવ એવો કે બહુ શ્વાસ ચાલે છે..... બીજો કાંઈ રોગ નહીં, બસ આ રોગ ઊપડ્યો, બસ. કાંઈ એકદમ.... આહા! પટેલ કેમ છો? કહે, અંતક્રિયા છે. પણ શેની અંતક્રિયા? મરવાની છે, કહે. ઓલા બીજા તો તરફડિયા કરીને મરે. હાય, હાય!

અરે, એક દેહના છૂટવાના કાળે એ તો છૂટેલી ચીજ જ છે. એ બીજી ચીજ છે. એ કાંઈ તારામાં આવી નથી, તારી થઈને રહી નથી. શરીર કાંઈ તારું થઈને નથી રહ્યું. એ તો જડ થઈને રહ્યું છે. આહાહા! ક્ષેત્રમાં રહ્યું છે ભેગું, એ જરી છૂટે આધું તો એને થાય કે હાય.. મરી ગયા. આહાહા! તારા રળેલા પૈસા ને બાયડી ને છોકરા બધા રોતાં.. રોતાં.. 'કાઢો રે કાઢો એને સહુ કહે. જાણે જન્મ્યો જ નહોતો.' એ આવે છે સજ્ઞાયમાં. 'કાઢો રે

કાઠો એને સહુ કહે, જાણે જનમ્યો જ નહોતો જી. એક રે દિવસ એવો આવશે.' સજ્જાયમાળામાં છે. (શ્રોતા : ઊંચા મંદિર ને ઊંચા માળિયા) હા, એ. આહાહા! સ

સજ્જાયમાળા ચાર છે. શ્વેતાંબરમાં છે. ચાર હતી. દુકાન ઉપર જ રાખી હતી. ૬૬-૬૭ ની વાત છે. ચારેય સજ્જાય માળા વાંચી હતી. દુકાન ઉપર નવરાશ ઘણી હતી. સહુની જેમ આપણે નહોતા કરતા કાંઈ. દુકાન ચાલે તો ચાલે. નવરા થઈએ એટલે વાંચીએ. શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય ને એવું. આહાહા! કોઈ એક રજકણ પણ તારો નથી ભાઈ! અરે, રાગનો કણ પણ તારો નથી. તારો હોય તો છૂટો પડે કેમ? એવી ચીજને અંતરમાં જોતાં, કહે છે, જ્ઞાન જાગ્યું. કીજે અવિચલ આનિ.. એને સ્થિર કર હવે અંદરમાં. પરથી ખસીને સ્વરૂપમાં સ્થિર કર, એ મોક્ષનો ઉપાય ને ધર્મ છે. આહાહા! આત્માનુભવ કરનેકા ઉપદેશ.

આત્માનુભવ કરવાનો ઉપદેશ. (સવૈયા એકત્રીસા)

અલખ અમૂરતિ અરૂપી અવિનાસી અજ,
નિરાધાર નિગમ નિરંજન નિરંધ હૈ।
નાનારૂપ ભેસ ધરૈ ભેસકૌ ન લેસ ધરૈ,
ચેતન પ્રદેસ ધરૈ ચેતનકૌ ધંધ હૈ।।
મોહ ધરૈ મોહીસૌ વિરાજૈ તોમૈ તોહીસૌ,
ન તોહીસૌ ન મોહીસૌ ન રાગી નિરબંધ હૈ।
એસો ચિદાનંદ યાહી ઘટમૈ નિકટ તેરે,
તાહિ તૂ વિચારુ મન ઔર સબ ધંધ હૈ।।૫૪।।

શબ્દાર્થ :—અમૂરતિ(અમૂર્તિ)=આકાર રહિત. અવિનાસી=નિત્ય. અજ=જન્મ રહિત. નિગમ=જ્ઞાની, નિરંધ=અખંડ. ખંધ(સ્કંધ)=પિંડ. ધંધ(લંઢ)=દ્વિવિધા.

અર્થ :—આ આત્મા અલખ, અમૂર્તિક, અરૂપી, નિત્ય, અજન્મ, નિરાધાર, જ્ઞાની, નિર્વિકાર અને અખંડ છે, અનેક શરીર ધારણ કરે છે પણ તે શરીરોના કોઈ અંશરૂપ થઈ જતો નથી. ચેતન પ્રદેશોને ધારણ કરેલ ચૈતન્યનો પિંડ જ છે. જ્યારે આત્મા શરીર આદિ પ્રત્યે મોહ કરે છે ત્યારે મોહી થઈ જાય છે અને જ્યારે અન્ય વસ્તુઓમાં રાગ કરે છે ત્યારે તેરૂપ થઈ જાય છે. વાસ્તવમાં ન શરીરરૂપ છે અને ન અન્ય વસ્તુઓ રૂપ છે, તે સર્વથા વીતરાગ અને કર્મખંધથી રહિત છે. હે મન ! આવો ચિદાનંદ આ જ શરીરમાં તારી પાસે છે તેનો તું વિચાર કર, તે સિવાયની બીજી બધી જંજાળ છે. ૫૪.

અર્થ :—યહ આત્મા અલખ, અમૂર્તિક, અરૂપી, નિત્ય, અજન્મા, નિરાધાર, જ્ઞાની, નિર્વિકાર ઓર અખંડ હૈ। અનેક શરીર ધારણ કરતા હૈ પર ઊન શરીરોકે કિસી અંશરૂપ નહીં હો જાતા, ચેતન પ્રદેશોંકો ધારણ કિયે હુએ ચૈતન્યકા પિણ્ડ હી હૈ। જબ આત્મા શરીર આદિસે મોહ કરતા હૈ તબ મોહી જાતા હૈ ઓર જબ અન્ય વસ્તુઓંમેં રાગ કરતા હૈ તબ ઊનરૂપ હો જાતા હૈ। વાસ્તવમેં ન શરીરરૂપ હૈ ઓર ન અન્ય વસ્તુઓંરૂપ હૈ, વહ બિલકુલ વીતરાગી ઓર કર્મબંધસે રહિત હૈ। હે મન! ંસા ચિદાનન્દ ંસી ઘટમેં તેરે નિકટ હૈ ંસકા તૂ વિચાર કર, ંસકે સિવાય ઓર સબ જંજાલ હૈ।।૫૪।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ઘટમેં નિકટ.. ં એ તો સમજાવવું છેને. તું પોતે જ છો. આહાહા!

કેવો છે આત્મા? અલખ છે. પહેલો શબ્દ. અલખ નામ ઈન્દ્રિયોથી લખ્યો જાય નહીં. લખ્યો એટલે જાણ્યો ન જાય. વિકલ્પ ને પુણ્યના પરિણામ ને ઈન્દ્રિયોથી જાણ્યો ન જાય, માટે ભગવાન અલખ છે. આહાહા! ‘અલખ નામ ધૂની લગી ગગનમેં, મગન ભયા મન મેરા, આસન મારી શ્રુત દેઢ ધારી, દિયા અગમ ઘર દેરા. દેખ્યા અલખ દેરા.’ ં કડી છે ‘શ્રીમદ્’માં. ‘શ્રીમદ્’માં છે. અલખ નામ ઈન્દ્રિયોથી જાણ્યો ન જાય. ં વિકલ્પથી રાગથી જાણ્યો ન જાય. ં વ્યવહારના પુણ્ય પરિણામથી જાણ્યો ન જાય ં એમ કહે છે. ંના નિર્મળ અંશ દ્વારા જાણ્યો જાય. આહાહા! ‘તત્ત્વજ્ઞાન તરંગિણી’માં દાખલો આપ્યો છેને શરીરનો. કે આ શરીર છે, ં લાકડી હાથમાં રાખીને આમ આમ કરે તો કાંઈ જાણ્યું જાય કે ટાહું છે કે ઊનું છે ં? ંને નખથી આમ જાણે તો જાણ્યું જાય? ‘તત્ત્વજ્ઞાન તરંગિણી’માં છે. ંનો અવયવ આ છે. હાથ ંનો અવયવ છે. ં એમ જાણે કે આ ઊનું છે કે ટાહું છે.

એમ આત્મામાં... શરીર, વાણી તો લાકડાં છે ંનાથી તો જાણ્યો જાય નહીં. ંને પુણ્યના વિકલ્પો નખ જેવા છે, ંનાથી જાણ્યો જાય નહીં. ં રાગ વિનાનો જ્ઞાનનો અંશ જે નિર્મળ છે ં ંનો અવયવ છે. ં અંશ દ્વારા અંશી જાણવામાં આવે. આરે ભારે! ન્યાયથી તો સમજાવ્યું છે. શરીરને જાણવું હોય કે ઊનું ટાહું છે. ં પાધરો આમ કરે તો જાણે. લાકડું હાથમાં રાખીને આમ જણાય? નખ વધેલા હોય આમ ફેરવે તો જાણવામાં આવે? ંના અવયવ દ્વારા અવયવી જણાય. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ કાંઈ ંનો અવયવ નથી, ં તો વિકાર છે, ં તો વધેલા નખ છે. આહાહા! શાંતિભાઈ!

આવી વાત છે. પણ વાડાવાળાઓને ંવું આકરું લાગે. આ માળા સોનગઢે કેવું કાઢ્યું છે? કાઢ્યું નથી, ંનાદિનું છે, સાંભળને હવે! આ નવો ધર્મ કાઢ્યો, ંમ કહે છે. નવો નથી, ભગવાન વીતરાગનો ંનાદિનો આ માર્ગ છે. મીંદડીના બચ્ચાને આંખ્યું આવી

ત્યારે જણાણું કે જગત છે. પણ આંખ્યું નહોતી એ પહેલાય જગત તો હતું. એમ આત્માનો સ્વભાવ આવો અનાદિનો છે. તને જાણવામાં આવે એટલે એમ લાગે કે આ કેમ? જાણવામાં આવે એટલે આ છે, બસ. અનાદિનો ચિદાનંદ અલખ—રાગ ને ઈન્દ્રિયોથી ન જણાય એવો ભગવાન અનાદિનો છે. આહાહા!

અલ્લખ અમૂર્તિ.. આમ તો ઈન્દ્રિયો ને રાગથી પરમાણુ પણ ન જણાય. પરમાણુ પણ અણિન્દ્રિય છે ને. પણ આ અમૂર્તિ છે, એમ વિશેષ લેવું છે. અમૂર્તિ—એમાં રંગ, ગંધ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ છે નહીં. આહાહા! હવે ઓલા તકરાર કરે. કર્મનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી એને મૂર્ત કહો અને મૂર્ત, મૂર્તને બાંધે. એ વાંધા માળા જગતના. એય! કથંચિત મૂર્ત ને કથંચિત અમૂર્ત.. આહાહા! એ તો કર્મ જડ છે એના સંબંધે જીવને સંબંધવાળો ગણીને મૂર્ત કહ્યો, પોતે મૂર્ત છે નહીં. અનાદિ અમૂર્ત છે. અરૂપી ચીજ છે એને રૂપ કેવા? છતાંય અરૂપી પણ વસ્તુ છે. અરૂપી એટલે રૂપ નહીં, માટે વસ્તુ નથી, એમ નહીં. ચૈતન્યઘન, આનંદનો ઘન છે. રંગ, ગંધ, રસ, રૂપ વિનાની ચીજ છે.

અવિનાસી છે. એ વસ્તુ અવિનાશી ધ્રુવ ત્રિકાળ છે.. ત્રિકાળ છે. આહાહા! એની દૃષ્ટિ કર ને એનું જ્ઞાન કર ને એમાં રમણ (કર), એ ધર્મ છે. અવિનાશી છે. અજ છે—જન્મતો નથી. અ+જ. જ—જન્મવું. એને જન્મ નથી. અજન્મ છે. છે ને? અવિનાશીનો અર્થ નિત્ય કર્યો. અજન્મ. જન્મવું કેવું જીવને? એ તો અનાદિ-અનંત છે એને જન્મ થાય? નવી ચીજ થાય એને જન્મ થાય. બહુ તો પર્યાયની સૃષ્ટિને જન્મ કહેવાય. આત્મામાં પર્યાય થાય એને જન્મ કહેવાય. જન્મ કહો, સૃષ્ટિ કહો, ઉત્પાદ કહો, સર્જનહાર દશા કહો. વસ્તુને સર્જન—ઉત્પન્ન છે? વસ્તુ તો ત્રિકાળ છે. અજ છે. જન્મ-મરણ નથી એને. પર્યાયને જન્મ કહે છેને.

આવે છેને ‘સમંતભદ્રાચાર્ય’માં? જન્મ ને વ્યય ને ધ્રુવ ભગવાન એક સમયમાં જાણે છે. માટે પ્રભુ તારી સર્વજ્ઞતા એમાં સિદ્ધ થાય છે. સમય એક ને વસ્તુ ત્રણ. એક સમયમાં ત્રણ જાણે એ સર્વજ્ઞ સિવાય હોઈ શકે નહીં. સમય તે કેટલો? ‘ક’ બોલે એમાં અસંખ્ય સમય જાય. એમાં એમાંનો એક સમય. એક સમય એટલે ઓહોહો! છતાં ઉત્પાદ, વ્યય ને ધ્રુવ—એ ત્રણ આપે જાણીને કહ્યું, એ આપનું—સર્વજ્ઞનું લક્ષણ છે. જેણે એક સમયમાં ત્રણ જાણ્યા આહાહા! નાનો, નાનામાં નાનો સમય અને એકમાં ત્રણ. એ પૂર્ણ જ્ઞાનનું લક્ષણ છે. પૂર્ણ જ્ઞાન સર્વજ્ઞ સિવાય આવું હોઈ શકે નહીં. આહાહા! એમ એના ભરોસે વિશ્વાસમાં આવવું જોઈએ. એમ ને એમ ભગવાન આવા હતા ત્રણ કાળ, ત્રણ લોકને જાણનારા. તારા ભાવમાં એનું ભાસન થવું જોઈએને? આહાહા! કહે છે, અજ.

નિરાધાર—કોઈનો આધાર નથી એને. નિરાલંબી વસ્તુ અનાદિ અનંત છે. નિજ

આધાર, એમ. નિરાધાર, નિજાધાર. પરનો આધાર નહીં (અને) સ્વનો આધાર નિજાધાર. અનાદિ અનંત. આ શરીર છે તો શરીરને આધારે આત્મા રહ્યો છે, કર્મને આધારે રહ્યો છે, એમ નથી. આહાહા! જ્યાં જ્યાં છે ત્યાં નિરાધાર અને નિજાધાર છે. પરના આધાર વિનાનો ને સ્વના આધારવાળો. આહાહા! લ્યો, લીધુંને નિરાધાર. કોઈનો આધાર નહીં. પણ આ ધર્માદિ નથી માટે સિદ્ધ આગળ જતા નથી, લ્યો. (શ્રોતા : જાવું જ છે ક્યાં?) એય! એનો આધાર છે કે નહીં? ધર્માસ્તિ છે... અધર્માસ્તિ છે તેના આધારે રહ્યા છે. અધર્માસ્તિ સ્થિરમાં નિમિત્ત છે કે નહીં? અધર્માસ્તિ વિના સિદ્ધ રહે? આહીં કહે છે, કોઈને કારણે કોઈ નથી. નિજાધાર એ નિરાધાર છે. આહા! એવો ભગવાન આત્મા.. અનંત આત્માઓની જાત જ આવી છે, એમ કહે છે.

નિગમ છે એ. છે ને? જ્ઞાની છે, નિગમનો અર્થ. નિગમ—નિગમ. નિ—વિશેષે, ગમ. એકલો જ્ઞાનની મૂર્તિ પ્રભુ છે. જ્ઞાનસ્વરૂપી અરૂપી પ્રભુ આત્મા એ તો નિગમ છે. અગમ નિગમની વાતું, આવે છે ને? અગમમાં ઈંદ્રિયથી ગમ ન થાય એની વાતું. નિગમ એટલે જ્ઞાનસ્વરૂપ. એ તો ચૈતન્યપુંજ પ્રભુ છે. એ કહેશે વિશેષ પાછું. નિરંજન. એ નિરંજન છે, લ્યો. નિર્વિકાર છે. નિરંજન એટલે અંજન નથી. પ્રભુ આત્માને રાગ-દ્વેષનો મેલ—અંજન નથી. આહાહા! એવો ઘટમાં બિરાજમાન તારો પ્રભુ છે. તને તારી ખબર નથી. દુનિયાની ખબરું લેવા નીકળી ગયો. ઘરના છોકરા ઘંટી ચાટે, પાડોશીને આટા. તું કોણ? ક્યાં? કેમ? એ કાંઈ મને ખબર ન પડે. દુનિયાની વાતું કરવા દેવનો દીકરો ઊતર્યો જાણે ઉપરથી. એની વાતું ખૂટે નહીં પાછી કલાક-બે કલાકે. નિરંજન છો એટલે નિર્વિકારી છો.

નિરંધ છો. નિરંધ (એટલે) બે નહીં. અખંડ છો. દ્વૈત નહીં, અદ્વૈત છે. આહાહા! આત્મા અંદર ભગવાન અરૂપી અદ્વૈત છે. પરની સાથે કામ નથી, એ આવી ગયું આપણે, નહીં? આ શ્લોક આવી ગયાને? પરની સાથે શું કામ છે. આવી ગયું ૪૫માં. એ જગવાસી યહ જગત્, ઇન્હસૌં તોહિ ન કાજ.. (૫૬) ૪૫માં આવી ગયું. અરે જગવાસી પ્રાણી! યહ જગત્, ઇન્હસૌં તોહિ ન કાજ.. આહાહા! ૪૫, ૪૫. તારે આ જગત સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. આહાહા! હે જગવાસી જીવ! યહ જગત્, ઇન્હસૌં તોહિ ન કાજ.. તારે જગતના કોઈ પદાર્થ સાથે કાંઈ કામ નથી.

ત્યાં તો કાંઈ કહેને? શું કહે છે? ભાઈ! હાથીવાળાને.. હજાર હાથીવાળાને ખપ પડે, એવું કાંઈ કહે છે? (શ્રોતા : એક હાથીવાળાને સો હાથીવાળાની ગરજ પડે.) એક હાથીવાળાને સો હાથીવાળાની ગરજ પડે કે સો હાથીવાળાને એક હાથીવાળાની ગરજ પડે? એકવાળો તો ઠીક. સો હાથીવાળાને એક હાથીવાળાની ગરજની વાતું કરે માણસો. ભાઈ!

બે હાથે ઝાણી મૂકે, એકલાથી ન પડે. એમ એકલા ન શોભે. (શ્રોતા : એકલો ક્યાં શોભે?) આહી કહે છે, એકલો જ શોભે તું, સાંભળને! ઓલા વનના ઝાડ હોય તો એને પાંખડા, ડાળા હોય તો શોભે, એમ. એમ આ એકલો આત્મા ન શોભે. બાયડી હોય, છોકરાં હોય, મકાન હોય, પૈસા હોય. ધૂળમાંય નથી, સાંભળને માળા! આહી તો પરની સાથે તારે કામ નથી. આહાહા! જ્યાં પરની સાથે કાંઈ કામ નથી, એમાં દેવ-ગુરુ આવી જતા હશે? એ જગવાસી, યહ જગત. બે ભિન્ન પાડ્યા.

इन्हसौं तोहि न काज, तेरै घटमें जग बसै, तामें तेरौ राज.. तारुं राज भुं
આહી પડ્યું છે અંદર ને અંદર. આહાહા! નિરંજન પછી અખંડ. નાનારૂપ મેસ ધરૈ..
અનેક પ્રકારની અવગાહનામાં જાણે શરીર દેખાય જોડે. મેખકો ન લેસ ધરે.. પણ શરીરનો
એકેય અંશ આત્મા ધરતો નથી. આહાહા! કીડાના, કાગડાના, નારકીના ને.. આહાહા!
સ્ત્રીના શરીરના ને પુરુષના શરીરના, શરીરના આકાર હોં, એવા નાનારૂપ એટલે અનેકરૂપ
ભેખને ધરે. એમ કહેવાયને બાહ્ય (અપેક્ષાએ), એમ કહે છે. ધરે એટલે વ્યવહારથી.
ખરેખર મેખકો ન લેસ ધરૈ.. શરીરના ભેખનો એક અંશને પણ ધરતો નથી. શરીરના કામ
તદન જુદા, આત્માના જુદા. આ તો જગવાસીમાં રહેલાની પણ આ સ્થિતિ છે હોં. નાનારૂપ
મેસ ધરૈ મેસકૌ ન લેસ ધરૈ, ચેતન પ્રદેશ ધરૈ.. પણ એ તો અસંખ્ય ચૈતન્ય પ્રદેશને ધારણ
કર્યા છે. એ કોઈનું ખેતર અને કોઈનું મકાન એને ધારણ નથી કરતો. ચેતન પ્રદેશ ધરૈ
ચેતનકૌ ખંધ હૈ.. એ ચેતનનો પિંડ છે, એમ કહે છે. રાગ-દ્વેષ ને પુણ્ય-પાપ એમાં છે નહીં.
શરીર, વાણી ને એ તો ક્યાંય રહી ગયા બહાર. આહાહા!

ચેતન પ્રદેશ ધરૈ.. જુઓ, ક્ષેત્ર નાખ્યું પાછું. અન્યમતિમાં કાંઈ નથીને. આ તો
અસંખ્ય પ્રદેશી વસ્તુ છે. તેથી પ્રદેશ નાખ્યા. પ્રદેશ-બ્રદેશ ઓલાને અન્યમતિને હોય નહીં
કાંઈ. કાં સર્વવ્યાપક છે ને કાં આત્મા છે ને.. ચેતન પ્રદેશ ધરૈ ચેતનકૌ ખંધ હૈ.. અસંખ્ય
પ્રદેશ છે અને એનું એકરૂપ સ્કંધ છે એમ કહે છે. ચેતન છે અસંખ્ય પ્રદેશી.. પ્રદેશવાળો છે.
ચેતનનો સ્કંધ છે. સ્કંધ એકરૂપ છે. કટકા નથી ત્યાં કાંઈ જુદા. સમજાણું કાંઈ? ચેતન પ્રદેશ
ધરૈ ચેતનકૌ ખંધ હૈ.. પુદ્ગલને સ્કંધ કહેવાય, ચેતનને સ્કંધ? ઝાઝા બે પરમાણુ ભેગા
થાય એને સ્કંધ કહેવાય. હા, સાંભળને! સ્કંધ એટલે પિંડ.

ચેતન પ્રદેશોંકો ધારણ કિયા હુए चैतन्यका पिंड ही है. દેખો, એણે અર્થ પણ
એવો કર્યો છે. સ્કંધનો અર્થ પિંડ છે. ઓલા પરમાણુને સ્કંધ કહીએ એ તો ઝાઝા રજકણને
સંબંધે એને સ્કંધ કહેવાય. આને કંઈ એમ નથી. સ્કંધ કીધું એ તો પિંડ છે. ચૈતન્યનો પિંડ
એકલો. જ્ઞાન ને આનંદનો પિંડલો છે એ તો ભગવાન. અરૂપી વળી આવા પિંડલા. અરૂપી
પણ પદાર્થ છે કે નહીં? અસ્તિ છે કે નહીં? અવિનાશી છે કે નહીં? વસ્તુ છે કે નહીં?

આહાહા ! એવો ચૈતન્યનો પિંડ પ્રભુ..

મોહ ધરૈ મોહીસૌ વિરાજૈ તામૈ તોહીસૌ.. આહાહા ! શું કહે છે ? જબ આત્મા શરીરાદિસે મોહ કરતા હૈ તબ મોહી હો જાતા હૈ. પર્યાયાદિમાં મોહ માને છે. ઓર જબ અન્ય વસ્તુમૈ રાગ કરતા હૈ તબ ઉનરૂપ હો જાતા હૈ. ઉનરૂપ એટલે રાગરૂપ છું એમ માને છે. મોહને લઈને રાગરૂપ છું, દ્વેષરૂપ છું, વિષય-વાસનારૂપ છું—એવું મોહી મોહને લઈને માને છે. વાસ્તવમૈ ન શરીરરૂપ હૈ ન અન્ય વસ્તુરૂપ હૈ, લ્યો. મોહ ધરૈ મોહીસૌ વિરાજૈ તોમૈ તોહીસૌ, ન તોહીસૌ ન મોહીસૌ. એમાં નથી ને મોહવાળો પણ નથી. બિલકુલ વીતરાગી ઓર કર્મબંધસે રહિત હૈ. ન અન્ય વસ્તુરૂપ હૈ, એમ.

ન તોહીસૌ ન મોહીસૌ.. મોહીય નથી ને તોહીય નથી. એના રૂપે—રાગરૂપે નથી, એમ કહે છે. આહાહા ! ન રાગી નિરબંધ હૈ.. એ તો બિલકુલ વીતરાગી પ્રભુ છે. આહાહા ! એ વસ્તુ પોતે વીતરાગી સ્વરૂપ છે. વીતરાગી વસ્તુ ન હોય તો વીતરાગી પર્યાય ક્યાંથી આવશે ? આહાહા ! નિર્ગ્રંથસ્વરૂપ જ આત્મા છે. ન રાગી નિરબંધ હૈ.. એ તો બંધ વિનાની ચીજ છે. કર્મબંધસે રહિત હૈ, એમ લખ્યું છે. એસો ચિદાનંદ યાહી ઘટમૈ નિકટ તેરે.. આવો ચિદાનંદ તારા ઘટમાં તેરે નિકટ હૈ. આહાહા ! નિકટ કીધું એને, (જાણે) બીજી ચીજ હોય જોડે. એય ! એનો અર્થ એ કે તું જ પોતે છો. આહાહા ! તારું સ્વરૂપ તારાથી એક સમય પણ દૂર નથી, એમ કહે છે. આહાહા !

એસો ચિદાનંદ યાહી ઘટમૈ નિકટ તેરે.. આ શરીરમાં અંદર વસ્તુ ચિદાનંદ ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદ ને પ્રભુતાનો પિંડ એ તું પોતે જ છો. આહાહા ! તાહિ તૂ વિચારુ મન. અરે, મન ! આ વસ્તુનું ધ્યાન કરને. આવો ભગવાન આત્મા.. આ મનના બહારના વિચારને છોડીને આનો વિચાર કરને કે આવો છું, આવો છું, એમ કહે છે. ઓર સબ ધંધ હૈ.. ઉસકે સિવા સબ ઝંઝાળ.. આવો ભગવાન અંદર બિરાજમાન તારું સ્વરૂપ પરમાત્મા છે. તું પોતે વીતરાગ છો. આહાહા ! રાગવાળો કહેવાય છતાં રાગવાળો છે નહીં. કર્મવાળો કહેવાય છતાં કર્મવાળો (નથી). શરીરવાળો કહેવાય છતાં શરીરવાળો (નથી). આહાહા ! વ્યવહારનય કહે છે કે આ વાળો. નિશ્ચય કહે, આ વાળો નહીં. ઓર સબ ધંધ હૈ, લ્યો. હવે આત્માના અનુભવની વિધિ કહેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૦૨ અષ્ટાદ વદ ૪ સોમવાર તા. ૧૨-૭-૧૯૭૧
બંધ દ્વાર પદ ૫૫ થી ૫૮ પર પ્રવચન

સમયસાર નાટક, બંધ દ્વાર. આત્માનુભવ કરનેકી વિધિ. ૫૫ છેને ૫૫. આ વીરજીભાઈને બહુ વહાલી હતી. વીરજી વકીલ જામનગર. આ ઘણાં વર્ષ પહેલાં હોં, બહુ વર્ષ પહેલાં. ઓહો! ઘણા વર્ષ પહેલાં અભ્યાસ કરતા. આ ચર્ચા ત્યાં થઈ હતી એક ફેરી. ઓહું ગામ નહીં ભાણવડ આહીંથી, નહીં? જામનગરથી ઉઠીને આવ્યા ને ગામડું નાનું. ભાણવડની આની કોર, ભાણવડની આની કોર. (શ્રોતા :....) હા, એ. હા, હા, કેવું? (સંવત) ૮૮ની, ૮૯ની સાલ, લ્યો. ત્યાં ચર્ચા ગામડામાં થઈ હતી આ. એમને બહુ મોઢે કંઠસ્થ. અને સંઘરાજભાઈ એક વકીલ હતા. બેય આવેલાં ત્યાં ગામડામાં. ... છે. જોડે. બેય ન્યાં ગામડામાં રહેલા. મહારાજ અહીં છે ને... પછી આ ચર્ચા બહુ થઈ હતી. ૮૯ની વાત છે. કેટલાં વર્ષ થયાં? ૧૧ ને ૨૭ (શ્રોતા : ૩૮) ૩૮ વર્ષ થયા.

પ્રથમ સુદૃષ્ટિસૌં સરીરરૂપ કીજૈ ભિન્ન.. આત્માને સાધવાની રીત કહે છે. બંધ છેને બંધ. બંધથી ભિન્ન પડવાની કળા બતાવે છે.

આત્માનુભવ કરવાની વિધિ (સવૈયા એકત્રીસા)

પ્રથમ સુદૃષ્ટિસૌં સરીરરૂપ કીજૈ ભિન્ન,
તામેં ઓર સૂચ્છમ સરીર ભિન્ન માનિયે।
અષ્ટકર્મ ભાવકી ઉપાધિ સોઝ કીજૈ ભિન્ન,
તાહૂમેં સુબુદ્ધિકૌ વિલાસ ભિન્ન જાનિયે॥
તામેં પ્રભુ ચેતન વિરાજત અખંડરૂપ,
વહૈ શ્રુતશ્રાનકૈ પ્રવાંન ડર આનિયે।
વાહીકૌ વિચાર કરિ વાહીમેં મગન હૂજૈ,
વાકૌ પદ સાધિબૈકૌં એસી વિધિ ઠાનિયે॥૫૫॥

શબ્દાર્થ :—શરીર=ઔદારિક, વૈકિયક, આહારક. સૂચ્છમ સરીર(સૂક્ષ્મ શરીર)=તૈજસ, કાર્મણ. અષ્ટકર્મભાવકી ઉપાધિ=રાગ-દ્વેષ-મોહ. સુબુદ્ધિકૌ વિલાસ=ભેદવિજ્ઞાન.

અર્થ :—પહેલાં ભેદવિજ્ઞાનથી સ્થૂળ શરીરને આત્માથી ભિન્ન માનવું જોઈએ, પછી તે સ્થૂળ શરીરમાં તૈજસ, કાર્મણ સૂક્ષ્મ શરીર છે, તેમને ભિન્ન જાણવા યોગ્ય છે. પછી આઠ કર્મની ઉપાધિજનિત

રાગ-દ્વેષને ભિન્ન કરવા અને પછી ભેદવિજ્ઞાનને પણ ભિન્ન માનવું જોઈએ. તે ભેદવિજ્ઞાનમાં અખંડ આત્મા વિરાજમાન છે, તેને શ્રુતજ્ઞાન-પ્રમાણ અથવા નય-નિક્ષેપ આદિથી નક્કી કરીને તેનો જ વિચાર કરવો અને તેમાં જ લીન થવું જોઈએ. મોક્ષપદ પામવાની નિરંતર આવી જ રીત છે. ૫૫.

અર્થ :—પહેલે ભેદવિજ્ઞાનસે સ્થૂલ શરીરકો આત્માસે ભિન્ન માનના ચાહિયે, ફિર ઉસ સ્થૂલ શરીરમેં તૈજસ, કાર્માણ સૂક્ષ્મ શરીર હૈં, ઉન્હેં ભિન્ન જાનના ઉચિત હૈ. પશ્ચાત્ અષ્ટ કર્મકી ઉપાધિજનિત રાગ-દ્વેષોંકો ભિન્ન કરના ઓર ફિર ભેદ-વિજ્ઞાનકો ભી ભિન્ન માનના ચાહિયે. ઉસ ભેદવિજ્ઞાનમેં અખંડ આત્મા વિરાજમાન હૈ, ઉસે શ્રુતજ્ઞાનપ્રમાણ વા નય-નિક્ષેપ આદિસે નિશ્ચિત કરકે ઉસીકા વિચાર કરના ઓર ઉસીમેં લીન હોના ચાહિયે. મોક્ષપદ પાનેકી નિરંતર ઈસી હી રીતિ હૈ ॥૫૫॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

લ્યો, ધર્મ કરવાની અને સમ્યગ્દર્શન પામવાની આ વિધિ. આહા! આ વિધિ. તમારે આવેને વિધિ? (શ્રોતા : વિધિ ન કરવાની..) વિધિ ન કરવી, એ વિધિ નહીં. (શ્રોતા : એ બહારની હોય). એ લોકોમાં એમ આવે, વિધિ કરતાં ... મિથ્યામિ દુક્કડં. (શ્રોતા : દરેકમાં આવે). દરેકમાં આવે. ખબર છે ને. શ્વેતાંબરમાં આવે. પણ એ વિધિ જ અવિધિ છે. આ તો આત્માને પરથી ભિન્ન પાડીને સ્વસન્મુખ થવાની વિધિ, એ વિધિની વાત છે. આહાહા!

પ્રથમ સુદ્રિષ્ટિસૌં સરીરરુપ કીજૈ મિન્ન.. પહેલું તો શરીર જડ છે. આ ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક—એ ત્રણથી આત્મા ભિન્ન છે, એમ પહેલું ભેદજ્ઞાન કરવું. તામેં ઓર સૂક્ષ્મ સરીર મિન્ન માનિયે.. તેમાં પણ સૂક્ષ્મ એટલે તેજસ અને કાર્મણ, એ શરીર પણ જુદાં છે. ચૈતન્યતત્ત્વ ભગવાન જુદો છે. જુઓ, આ વિધિ. આમ વ્રત પાળવા ને તપ કરવા ને આ કરવાં ને એ વિધિ આત્માને પામવાની નથી, એમ કહે છે. (શ્રોતા : આમાંથી આપે વ્રત-તપ કાઢ્યું?) આમાં છે કે નહીં? જુઓને આમાં. કહો, એ તો બધા વિકલ્પો છે પર તરફના. આ તો સ્વસન્મુખ થવાની રીત આ છે. આહા! તામેં ઓર સૂક્ષ્મ સરીર મિન્ન માનિયે.. કાર્મણ શરીર જુદું.

અષ્ટકર્મ ભાવકી ઉપાધિ સોઠુ કીજૈ મિન્ન.. કર્મના નિમિત્તે રાગ-દ્વેષ, મોહ થાય એને પણ ભિન્ન (કરવા.) અષ્ટકર્મ ભાવ.. કર્મના ભાવથી હોં. કર્મ તો જુદું પાડ્યું પહેલું. એ કર્મને તો સૂક્ષ્મ શરીરમાં ભિન્ન કહ્યું. પણ એના નિમિત્તથી થતો મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ ભાવ એને પણ ઉપાધિ સોઠુ કીજૈ મિન્ન.. ભાવકર્મથી ભિન્ન કરવું એમ કીધું. પહેલાં નોકર્મથી અથવા શરીરથી પછી દ્રવ્યકર્મથી પછી ભાવકર્મથી. સમજાણું કાંઈ? કેટલી ધીરજ જોઈએ? આ કંઈ ભણતરથી અને કંઈ તપ કરવાથી એ કંઈ પ્રાપ્ત થાય એવું નથી. આહા!

જ્યાં ચીજ પડી છે ત્યાં નજર કરીને પરથી ભિન્ન પાડીને પકડવી, એમ કહે છે. આહાહા !

અષ્ટ કર્મભાવકી ઉપાધિ સોઝ કીજૈ ભિન્ન.. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો ઉઠે એનાથી પણ ભગવાન ભિન્ન છે, એમ અંદર સ્વસન્મુખ થવું. તાહૂમૈં સુબુદ્ધિકૌ વિલાસ ભિન્ન જાનિયે.. એમાંય ભેદજ્ઞાન (એટલે કે) આ રાગ છે એ હું નહીં ને આત્મા છું એવો જે વિકલ્પ એનાથી પણ ભિન્ન જાણવો. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? અનુભવ પામવાની આ રીત અને કળા. સુબુદ્ધિકૌ વિલાસ ભિન્ન જાનિયે.. એ વિકલ્પ છે ભેદજ્ઞાન. આ રાગ નહીં, આ આત્મા— એવો જે (બે) વચ્ચે ભેદજ્ઞાન કરવાની વૃત્તિ એનાથી પણ ભિન્ન જાનિયે. વસ્તુ એનાથી જુદી છે. કહો, હવે વ્યવહાર કરતાં નિશ્ચય થાય, એ વાત આમાં ક્યાં રહી ? (શ્રોતા : એ આવેને, પહેલા હોય) શું હોય ? કોને શું ? (શ્રોતા : આ બધું પહેલાં હોય છે એને વ્યવહાર કીધું). ક્યાં કીધું છે ? આમાં કંઈ વ્યવહારની વાત આવી નથી. શું ?

પહેલાં શરીરથી જુદો કરવો, એમ કીધું. જુદો પાડવો, એમ કહ્યું. (શ્રોતા : શરીર પરપદાર્થ છે). પર ભલે હોય, પણ એનાથી જુદો પાડવો, એમ કીધું. એને રાખીને થાય એમ કીધું છે ? આહીં તો સુબુદ્ધિનો વિલાસ એને રાખીને થાય, એમ છે ? એનાથી ભિન્ન પાડીને.. જેનાથી જુદું પાડવું એનાથી નિશ્ચય થાય, એમ બને ? સમજાણું કાંઈ ? ક્યાં ગયા ભાઈ ? બાલચંદભાઈ ગયા ? (શ્રોતા : હા) ઠીક. સમજાણું ! ઉપાધિમાં ભાવકર્મેય લીધું અને વિકલ્પ વ્યવહાર એનાથી ભિન્ન (કીધો). અને આ એક ભાવકર્મ સૂક્ષ્મ છે કે આ.. આ.. આત્મા અને આ રાગ એ નહીં, આ રાગ એ નહીં—એવો જે વિકલ્પ એનાથી ભિન્ન છે. આહા !

તામૈં પ્રભુ ચેતન વિરાજત અખંડરૂપ, લ્યો. હવે આવ્યું. તામૈં પ્રભુ ચેતન વિરાજત અખંડરૂપ.. અભેદરૂપ બિરાજે છે. આહા ! (શ્રોતા : આ તો પર્યાયમાં ભગવાન બિરાજે છે એમ કહ્યું.) એ પ્રભુ ચેતન વિરાજત અખંડરૂપ.. અખંડ દ્રવ્ય. ચેતન વિરાજત અખંડરૂપ.. વહૈ શ્રુતજ્ઞાનકે પ્રમાણ ઊર જાનિયે. શ્રુતજ્ઞાનના પ્રમાણથી દ્રવ્યને પકડવું, એમ કહે છે. એમાં નય-નિક્ષેપ નાંખ્યું છે. આ નય-નિક્ષેપની જરૂર નથી. ભાવશ્રુતજ્ઞાન છે એનાથી પકડવું. ભલે શ્રુતજ્ઞાન પ્રમાણરૂપ થયું, પણ એ પહેલો આમ પકડવું એ નિશ્ચયમાં જાય છે, એમ. સમજાણું કાંઈ ? ભાવશ્રુતજ્ઞાનની વાત છે હોં આ. દ્રવ્યશ્રુત નહીં, એનો વિકલ્પેય નહીં. ભારે કઠણ વાત માણસને લાગેને. આ બધા અમે કરીએ, આ વ્યવહાર કરીએ અને કરતાં કરતાં થાય. એમ ને એમ પાધરું થતું હશે ? લ્યો, એમ માણસ કહે છે.

આ તો કહે છે કે હજી એક વિકલ્પ છે, એનાથી જુદો પાડતાં થાય. એનાથી થાય નહીં. શું થાય ? વાદવિવાદે ચડે વાત. આધાર મળે વ્યવહારવાળાને કે વ્યવહારને સાધન કહ્યું છે, કારણ કહ્યું છે, હેતુ કહ્યો છે. બધી વાતું છે, સાંભળને હવે ! શ્રુતજ્ઞાનકે પ્રમાણ ઊર જાનિયે.. હૃદય—જ્ઞાન પ્રમાણથી આત્માને પકડવો, એમ કહે છે. અખંડ વસ્તુ જે અભેદ એને

શ્રુતજ્ઞાનથી પકડવો. કેમ ભાઈ નથી વજુભાઈ ? (શ્રોતા : આવ્યા છે). ઠીક. કહો, સમજાણું કાંઈ ? આ માલ કેમ પકડવો એની વિધિ કહે છે. શીરો કેમ કરવો એની વિધિ જાણે છે કે નહીં ? આહાહા ! એમ આત્માનું કાર્ય શાંતિનું, અનુભવનું કેમ કરવું ? પ્રથમમાં પ્રથમ આ કરવું, એમ કહે છે. આહાહા !

तामैं प्रभु चेतन, ल्यो. છે ને? અખંડ આત્મા.. લ્યો, બિરાજમાન હૈ. પ્રભુ (શબ્દ) કાઠી નાખ્યો. उस भेदविज्ञानमें अखंड आत्मा विराजमान है. वहै श्रुतग्यानके प्रवांन.. ભાવશ્રુતજ્ઞાન એવા પ્રમાણજ્ઞાનથી આને પકડવો. वाहीकौ विचार करि.. એના તરફનો— સન્મુખનો જ વિચાર કરી, વાહીમૈ મગન હૂજૈ.. ભાષા તો બહુ થોડી, ભાવ (ઊંડા). આહાહા ! વાહીકૌ વિચાર કરિ વાહીમૈ મગન હૂજૈ.. અખંડ આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ ચૈતન્ય, એનો વિચાર કરીને એમાં લીન થવું, એ જ આત્માને પ્રાપ્ત થવાની રીત છે. એ ધર્મ પામવાની આ રીત છે. (શ્રોતા : કાંઈ સમજાણું નહીં ટૂંકામાં). શેમાં ? (શ્રોતા : આપે ટૂંકાવી નાંખ્યું, આ વાતમાં કાંઈ સમજાણું નહીં) (શ્રોતા : આ કહે છે પ્રભુ ટૂંકી વાત કરી, જરા લાંબું ચાલે તો.....) ટૂંકી કીધી આ. (શ્રોતા : ટૂંકી કીધી. એમાં તો લાંબું હોય.....) લાંબું હોય નહીં પણ એમાં. એ અંદર વિકલ્પથી પણ જુદો પાડવો એ ટૂંકામાં ટૂંકી રીત છે. આહાહા !

विकल्प ने निर्विकल्प कह्युं છે ને ? કે ભઈ! એ તો ભૂતનૈગમથી કહ્યું છે, સાંભળને ! લખ્યુંને, તમે લખી દીધું છે. ‘परमात्मप्रकाश’માં આવે છે. ‘परमात्मप्रकाश’માં ૧૪મી ગાથા. છે ને ? એ તો પાનું અંદર પડ્યું છે. પાનું લખેલું પડ્યું છે. ભાઈએ પંડિતજીએ લખેલું છે. ભૂતનૈગમનયને યાદ કર્યું હતુંને અમારે ચેતનજીએ. (શ્રોતા : ચેતનજીને બધું યાદ રહે.) પોતાનું કેમ મેળવવું એમાં જરીક... (શ્રોતા : તો હવે આપે કહેવું પડશેને) લે. એણે કીધું સમકિતનું, તમે કીધું મોક્ષમાર્ગનું. બેય(માં) ફેર હતો. મોક્ષમાર્ગની વાત છે ત્યાં. (શ્રોતા : પણ એમ કે એ મોક્ષમાર્ગમાં સમકિત આવી ગયુંને ?) એ એમ ન આવે. (શ્રોતા : એ તો જે ન ... એ જ કહેતા) કહેતા જ નથી.

આહી તો ત્રણેની એકતાની એક સાથે વાત છે. નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ, સ્વરૂપનું અભેદપણાનો અનુભવ—એ વિકલ્પથી કહેવો એ આસ્રવવાળું તત્ત્વ છે, એમ કીધું ત્યાં. અને એનાથી ભિન્ન પડીને અભેદરૂપ પરિણમન થાય તે નિરાસ્રવ છે. આહાહા ! ભારે આકરું ભાઈ! પણ જેને આત્માની શાંતિ જોઈતી હોય એને આ કાર્યે જ છૂટકો છે. કેમ હેમચંદજી ? એ હમણાં કહેતા હતા કે આ સમજે જ છૂટકો છે. આ કંઈ કોઈ પાસેથી મળે એવું નથી. (શ્રોતા : એવું કાંઈ થાતું નથી). એ વળી વાતું. (શ્રોતા : કુંદકુંદાચાર્યની ટીકામાં પણ આવે) હા, આવે બધું આવે. આપ્ત નામ... શ્રુતજ્ઞાન થાય અને શ્રુતજ્ઞાનથી... છેને આવે છેને એમાં ? આપ્તનો પરોપકાર, નથી ? એય ! જ્ઞાનથી પ્રાપ્તિ થાય.

દ્રવ્યશ્રુતજ્ઞાન ભગવાનથી થાય અને ભગવાન આપ્તપુરુષ એનાથી થાય. એની મહેરબાનીનું ફળ મુક્તિ છે, લ્યો એવું આવે. (શ્રોતા : છે કે નહીં?) કઈ અપેક્ષાએ કઈ નયના કથને એ વાત છે? (શ્રોતા : પણ એ છે એમ તો હા પાડો). છે, કોણે ના પાડી? નથી એમ કંઈ?

એ તો હમણાં એક કચ્છી આવ્યા હતા. બહુ આગળ પડતા. શ્રીમદ્નું પુસ્તક લઈને. ‘જુઓ આમાં, ભગવાનથી આમ થાય, ભગવાનથી આમ થાય, ગુરુથી આમ થાય’. કીધું, બધું થાય, એકવાર સાંભળો. એ ગુરુથી થાય એનો અર્થ, તું પોતે ગુરુ થા અંદર. અંદરના સમજણના પિંડને સમજણથી પકડ. હવે તું ગુરુ થાય ત્યારે બહારના ગુરુને વ્યવહાર કહેવામાં આવે. એવું છે ભાઈ. માર્ગ તો આવો છે. આહાહા! ગુરુ સામું જોઈને આત્મામાં જવાતું હશે? ભગવાનની સામું જોઈને અંદર જા. (શ્રોતા : અંદરમાં તો એમ છે, ગુરુની સામે બેસવું, એની ચેષ્ટા જોવી, આમ કરવું.....) એ જોવું એ વ્યવહારની બધી વાતું.

वाहीकौ विचार करि वाहीमें मगन हूजै.. ભાઈ! તારા કાર્ય તો તારાથી થાયને, એમ કહે છે. વિકલ્પ છે એ પર છે, તારા કાર્ય કંઈ એનાથી થાય? પરથી તારું કાર્ય થાય? આહા! વાકૌ પદ સાધિબેકૌં એસી વિધિ ઠાનિયે.. એમ છે. આ પદ સાધવાને આ વિધિ ઠાનિયે—સ્થાપીએ, લ્યો. એસી રીતિ હૈ.. મોક્ષપદ પાનેકી નિરંતર એસી હી રીતિ હૈ. અનાદિ વીતરાગમાર્ગમાં સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથના પંથમાં આ માર્ગ પામવાની રીત છે. ઓલામાં આવ્યું નહોતું આપણે? હે જગવાસી જીવ! જગતથી તારે શું કામ છે? આહાહા! આવ્યું હતુંને એ? (શ્રોતા : ૫૬ ૪૫) ૪૫.

ए जगवासी यह जगत्, इन्हसौं तोहि न काज, આહા! (શ્રોતા : પોતાના જ્ઞાનમાં ભાસે એમ કહે છે.) તેરે ઘટમેં જગ બસે, તામેં તેરૌ રાજ. પરદ્રવ્યની સાથે શું સંબંધ છે તારે? આહાહા! દુનિયા વખાણે કે દુનિયા નિંદા કરે, એની સાથે તારે શું કામ છે? આહાહા! ए जगवासी यह जगत्, इन्हसौं तोहि न काज, તેરે ઘટમેં જગ બસે. બધું તારા ઘટમાં છે બધું અંદર. આહાહા! (શ્રોતા : સ્વ-પરનું જ્ઞાન બધું વસે છે.) આહાહા! એવી રીત છે, લ્યો. હવે ૫૬. આત્માનુભવસે કર્મબંધ નહીં હોતા.

આત્મનુભવથી કર્મબંધ થતો નથી. (ચોપાઈ)

इहि विधि वस्तु व्यवस्था जानै।

रागादिक निज रूप न मानै॥

તાતૈં ગ્યાનવંત જગમાંહી ।
કરમ બંધકૌ કરતા નાંહી ॥૫૬॥

અર્થ :—સંસારમાં સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે આત્માનું સ્વરૂપ જાણે છે અને રાગ-દ્વેષ આદિને પોતાનું સ્વરૂપ માનતા નથી તેથી તે કર્મબંધનના કર્તા નથી. ૫૬.

અર્થ :—સંસારમાં સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ ઉપર કહે અનુસાર આત્માના સ્વરૂપ જાણતા છે અને રાગ-દ્વેષ આદિકો અપના સ્વરૂપ નહીં માનતા હોવાથી તે કર્મબંધનના કર્તા નહીં છે ॥૫૬॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

(શ્રોતા : બંધ અધિકારમાં કર્તા નહીં એમ આવ્યું) હા. હિ વિધિ વસ્તુ વ્યવસ્થા.. જુઓ, માથે કીધુંને. એવી રીતે વસ્તુ વ્યવસ્થા જાણે. રાગાદિક નિજ રૂપ ન માનૈ.. બંધભાવ છેને રાગનો, એ પોતાના ન જાણે. એ પર છે આહા! રાગ આદિ, દ્વેષ આદિકો અપના સ્વરૂપ નહીં જાનતા. તાતૈં ગ્યાનવંત.. ધર્મી તો પોતાના જ્ઞાન અને આનંદના સ્વરૂપને પોતાનું જાણે છે. એવા ગ્યાનવંત જગમાંહી, કરમ બંધકૌ કરતા નાંહી.. એને કર્મબંધનનો ભાવ જ નથી જ્યાં એનામાં, ત્યાં બંધનો કર્તા એ છે નહીં. રાગના પરિણામથી પણ જ્યાં ભગવાન આત્મા ભિન્ન છે. અબંધસ્વરૂપી પ્રભુ એના અનુભવમાં એને કર્મબંધન હોતું નથી. આહાહા! કરમ બંધકૌ કરતા નાંહી, લ્યો. વિશેષ સોળ કળશ હવે આવ્યો. અત્યાર સુધી તો બનારસીદાસના બનાવેલાં વૈરાગ્યના આદિ (૫૬ હતાં). હવે ૧૬મો કળશ.

इत्यालोच्य विवेच्य तत्किल परद्रव्यं समग्रं बलात्
तन्मूलां बहुभावसन्ततिमिमामुद्धर्तुकामः समम् ।
आत्मानं समुपैति निर्भरवहत्पूर्णैकसंविद्युतं
येनोन्मूलितबन्ध एष भगवानात्मात्मनि स्फूर्जति ॥१६॥

ભેદજ્ઞાનીકી ક્રિયા. જુઓ, આ ક્રિયા આવી.

(ભેદજ્ઞાનની ક્રિયા (સવૈયા એકત્રીસા)

ग्यानी भेदग्यानसौं विलेछि पुद्गल कर्म,
आतमीक धर्मसौं निरालौ करि मानतौ ।
ताकौ मूल कारन असुद्ध रागभाव ताके,
नासिबेकौं सुद्ध अनुभौ अभ्यास ठानतौ ॥

યાહી અનુક્રમ પરરૂપ સનબંધ ત્યાગિ,
 આપમાંહિ અપનો સુભાવ ગહિ આનતૌ ।
 સાધિ સિવચાલ નિરબંધ હોત તિહૂં કાલ,
 કેવલ વિલોક પાઠ લોકાલોક જાનતૌ ॥૫૭॥

શબ્દાર્થ :—વિલેછિ=જુદો જાણવો. નિરાલૌ=ભિન્ન. અનુક્રમ=ક્રમ પ્રમાણે. સાધિ=સિદ્ધ કરીને. સિવચાલ=મોક્ષમાર્ગ. નિરબંધ=બંધ રહિત. વિલોક=જ્ઞાન.

અર્થ :—જ્ઞાની જીવ ભેદવિજ્ઞાનના પ્રભાવથી પુદ્ગલકર્મને જુદું જાણે છે અને આત્મસ્વભાવથી ભિન્ન માને છે. તે પુદ્ગલ કર્મોનું મૂળ કારણ રાગ, દ્વેષ, મોહ આદિ વિભાવો છે, તેનો નાશ કરવા માટે શુદ્ધ અનુભવનો અભ્યાસ કરે છે અને ૫૪માં કવિત્તમાં કહેલી રીતે આત્મસ્વભાવથી ભિન્ન અને પરરૂપ એવી બંધપદ્ધતિને દૂર કરીને પોતામાં જ પોતાના જ્ઞાનસ્વભાવનું ગ્રહણ કરે છે. આ રીતે તે સદૈવ મોક્ષમાર્ગનું સાધન કરીને બંધન રહિત થાય છે અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને લોકાલોકનો જ્ઞાયક થાય છે. ૫૭.

અર્થ :—જ્ઞાની જીવ ભેદવિજ્ઞાનકે પ્રભાવસે પુદ્ગલકર્મકો જુદા જાનતા હૈ ઓર આત્મસ્વભાવસે ભિન્ન માનતા હૈ । ડન પુદ્ગલકર્મકે મૂલ કારણ રાગ-દ્વેષ-મોહ આદિ વિભાવ હૈં, ડન્હેં નષ્ટ કરનેકે લિયે શુદ્ધ અનુભવકા અભ્યાસ કરતા હૈ ઓર ૫૪વેં કવિત્તમેં કહી હુઈ રીતિસે પરરૂપ તથા આત્મસ્વભાવસે ભિન્ન બંધપદ્ધતિકો હટાકર અપનેમેંહી અપને જ્ઞાનસ્વભાવકો ગ્રહણ કરતા હૈ । ડસ પ્રકાર વહ સદૈવ મોક્ષમાર્ગકા સાધન કરકે બંધન રહિત હોતા હૈ ઓર કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરકે લોકાલોકકા જ્ઞાયક હોતા હૈ ॥૫૭॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

દેખો, ‘તન્મૂલાં’ શબ્દ છે ને. એનું મૂળ રાગ-દ્વેષ, મોહ એટલું લીધું. ઓલા કહે, તન્મૂલ (એટલે) કર્મ છે. રખડવાનું મૂળ કર્મ છે. ઓલામાં કહ્યું કે મૂળ એટલે તેનો સ્વામી થાય છે એ મૂળ કારણ છે. સમજાણું?

આહાહા! ગ્યાની ભેદગ્યાનસૌં વિલેછિ પુદ્ગલ કર્મ.. પુદ્ગલના કર્મથી જુદો આત્માને જાણે, ભેદજ્ઞાન કરીને, એમ કહે છે. કર્મનો સંબંધ જ મારે નથી. ગ્યાની ભેદગ્યાનસૌં.. (ભેદવિજ્ઞાનકે) પ્રભાવસે પુદ્ગલ કર્મકો જુદા જાનતા હૈ. ભેદવિજ્ઞાનના પ્રભાવથી, એમ કહ્યું. ઓર આત્મસ્વભાવસે ભિન્ન માનતા હૈ, લ્યો. આત્મીક ધર્મસૌં નિરાલો કરિ માનતૌ.. ભગવાન આત્મા જાણક, આનંદ એવો સ્વભાવ, એનાથી રાગ આદિનો ભાવ તદ્દન ભિન્ન છે, એમ જાણે. આત્મીક ધર્મસૌં નિરાલો કરિ માનતૌ.. વ્યવહારના વિકલ્પો

છે એ આત્માના સ્વભાવથી જુદાં કરીને જાણે, એમ કહે છે. એ તો અણાત્મા છે. ભારે ઝીણી વાતું ! અંદર ધીરજ થયા વિના અને અંતર્મુખ થયા વિના વસ્તુ પ્રાપ્ત ન થાય એવી ચીજ છે એ બહારથી ગોતવી. આહીથી મળશે ને આહથી મળશે ને આહથી મળશે. સમ્મેદશિખર જઈએ તો ન્યાંથી મળશે, લ્યો.

શેત્રુંજય ને સિદ્ધગિરિ. એનું નામ સિદ્ધગીરી છે. ઓલાનું નામ કદંબગીરી. ત્રીજી શું કીધું તમે ? હસ્તગીરી. બધા ગીરી. (શ્રોતા : અંતરમાં ગીરી છે....) ગીરીમાં ક્યાં ન્યાં ભગવાન હતો ? ભગવાન તો આહીં છે. આહાહા ! આત્મીક ધર્મસૌં નિરાલો કરી માનતો, એ તાકૌ મૂલ કારન.. 'તન્મૂલાં' છે ને. અસુદ્ધ રાગભાવ તાકે, લ્યો. વિકારીભાવ એ એનું મૂળ કારણ છે. નાસિવેકૌં સુદ્ધ અનુભૌ અભ્યાસ ઠાનતૌ.. અશુદ્ધ રાગને... ચાહે તો... શુભ-અશુભ બેય આવ્યા અશુદ્ધ રાગમાં. શુભ-અશુભ બેય. પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત બેય રાગ. નાસિવેકૌં સુદ્ધ અનુભૌ અભ્યાસ ઠાનતૌ.. એને નાશ કરવા માટે શુદ્ધ આત્માના આનંદનો અનુભવ અભ્યાસ ઠાનતૌ.. એ અભ્યાસ કરતો થકો. અભ્યાસ કરતા હૈ, લ્યો.

યાહી અનુક્રમ પરરુપ સનબંધ ત્યાગિ.. એને અનુક્રમે ૫૪મી કવિતમાં કહ્યું એ રીતે, એમ કરી નાંખ્યું. પરરુપ તથા આત્મસ્વભાવસે ભિન્ન બંધપદ્ધતિકો હટાકર, દેખો. અનુક્રમ પરરુપ સનબંધ ત્યાગિ.. બંધભાવ અને સ્વભાવ—બેય ભિન્ન છે. સ્વભાવમાં આરૂઠ થતાં બંધભાવ છૂટી જાય છે. એને સનબંધ ત્યાગિ, આપમાંહિ અપનૌ સુભાવ ગહિ આનતૌ.. પોતાનો આનંદ અને જ્ઞાન સ્વભાવ એમાં પોતાને લાવતો. આનતૌ છે ને ? એને લાવતો, એમ.. અપને જ્ઞાનસ્વભાવકો ગ્રહણ કરતા હૈ. એ જ્ઞાનસ્વભાવ ત્રિકાળ ધ્રુવસ્વરૂપ એને ગ્રહણ કરતો, રાગભાવને બંધપદ્ધતિથી છૂટો પાડતો. કેટલી ધીરજ જોઈએ આમાં ? ઉતાવળ કરે તો ત્યાં કંઈ આંબા પાકે એવું નથી. આંબો વાવે ને તરત કહે, લાવો આંબો આજે. ચક્રવર્તીને થાય એ જુદી વાત છે.

ચક્રવર્તીને થાય છે ને. સવારે વાવે ને દસ વાગે તૈયાર. લાખો મણ ઘઉં સવારે વાવે ને દસ વાગે તૈયાર. ત્યાં એનો લોટ અને ત્યાં એની રોટલી અને કેરી ને રોટલી (સૈનિકો) ખાય દસ વાગ્યે, લ્યો. પણ આમ તરત થાય સવારમાં અને આમ દસ વાગે તૈયાર, લ્યો. ઓલામાં સાત દિ' લડાઈમાં ગયા હતાને ભરત. ભરત ગયા હતાને ઓલામાં મલેચ્છ દેશમાં. મલેચ્છ દેશમાં ગયા હતા સાત દિ'. મલેચ્છ રાજા આવ્યો. ઓલો કહે, આ કોણ વળી અમારો... ? અમારા માથે રાજા કોણ ? મલેચ્છમાં.. કારણ કે આખા દસ કોડાકોડી સાગરોપમમાં કોઈ હતું નહીં ચક્રવર્તી. જુગલિયા હતાને બધા. એમાં ઓલા આવ્યા ભરત. આ કોણ ? એટલે બોલાવ્યા પોતાના દેવને. ભઈ, આ આવ્યા કોણ ? હવે કરો લડાઈ. પણ

સાત દિ' અને સાત રાત વરસાદ વરસાવ્યો. હવે.... ૯૬ કરોડ પાયદળ. માથે છત્ર.. એ સવારે વાવે ને દસ વાગે ખાય. ચારે કોર પાણી. સાંભળ્યું છે કે નહીં માંગીલાલજી?

ભરત.. ભરતજી, ઓલા ગયા હતાને સામે સાધવા. ત્યાં ઓલો એનો કુટુંબનો કુળદેવ હતોને કુળદેવ. એને કહ્યું કે આપણે કોણ આવ્યો છે આ? સાત રાત ને સાત દિ' વર્ષા. પછી સાત દિ'એ ખબર પડી કે અરે, આ છે શું? આવો વરસાદ કુદરતનો ન હોય. સાત દિ' ને સાત રાત એકધારા. કોઈ કૃત્રિમ છે. ભરતને ખબર પડી. અરે, કોઈ દેવ છે આ દેવ. હવે સાત દિ' અને સાત રાત શું કર્યું હશે? ગામમાં ક્યાંય ગયા નથી. (શ્રોતા : ખાધા વિના રહ્યા નથી) ખાધા વિના રહ્યા નથી. આહા! કેટલા ૯૬ કરોડ પાયદળ હોં. આહાહા! અરે, એને આવી પુણ્યની સામગ્રી છે, તો આહી આત્મામાં તો પવિત્રની સામગ્રી છે. એક ક્ષણમાં અંદરમાં એકાગ્ર થાય ને આનંદનો અનુભવ કરે. એને તો વાર લાગે. સવારે વાવે ને દસ વાગે (મળે). આહાહા! લ્યો. આપમાંહિ અપનો સુભાવ ગહિ આનતૌ.. આહી તો પોતે પોતામાં—જ્ઞાનના, આનંદના સ્વભાવમાં જ્યાં એકાગ્ર થાય, ત્યાં ને ત્યાં એને આનંદ આવે, એમ કહે છે. આનંદનો અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ અપાર થાય. આહા!

સાધિ સિવચાલ.. નિર્મળાનંદ પ્રભુ મોક્ષના માર્ગને સાધતો અંદરમાં, નિરબંધ હોત તિહૂં કાલ.. બંધ વિનાનો ત્રણે કાળ. હતો તો બંધ વિનાનો, પણ વર્તમાન સંબંધ હતો એ છૂટી ગયો. અંતર્મુખની દ્રષ્ટિથી સ્વરૂપના સાધનમાં જ્યાં મોક્ષની ચાલમાં આવ્યો, નિરબંધ હોત તિહૂં કાલ, લ્યો. વહ સદૈવ મોક્ષમાર્ગકા સાધન કરકે બંધનરહિત હોતા હૈ. આહા! આ કરવાની ક્રિયા. આ ક્રિયા કીધુંને. શું કીધું માથે? ભેદજ્ઞાનીકી ક્રિયા. ધર્મીની આ ક્રિયા છે. આહા! ક્ષણ ક્ષણમાં દેહ મૃત્યુની સમીપમાં જાય છે. અવસર ચાલ્યો જાય છે. અંતરમાં એકાગ્ર થયા વિના ક્યાંય શાંતિ અને જુદાપણું નહીં થઈ શકે. શિવચાલ ચાલતો અંદર.. અંતરમાં મોક્ષના છૂટા માર્ગે પહોંચતો.. રાગથી છૂટો એવા માર્ગે પ્રવર્તતો નિરબંધ હોત તિહૂં કાલ, કેવલ વિલોક પાઙ્..

આહા! લ્યો, કર્મ કીધું એકદમ.. કેવળજ્ઞાન એક સમયમાં પામી લોકાલોક જાણતો. થઈ ગઈ પૂરી દશા. લોકાલોકથી વાત કરી છે. લોકોને જ્ઞાનની પર્યાયનું પૂર્ણ માહાત્મ્ય બતાવવા. બાકી તો પર્યાય પૂર્ણ થાય છે એને પામે છે, બસ. એમાં બધું જણાય છે એમ કહેવું એ બધો વ્યવહાર છે. પોતે પોતાની પૂર્ણ પર્યાય અને આનંદની પર્યાય, જ્ઞાનની પર્યાય, એમાં આખો આત્મા ને ગુણ બધું જણાઈ જાય છે. એવી એક સમયની પર્યાયને પામે છે. લોકાલોક જાણે. પર્યાયને જાણતાં બધું જણાઈ જાય છે. જુઓ, આ બંધરહિત થવાની કળા અને બંધરહિત થતાં દશા શું થાય.. આહાહા! છેલ્લો કળશ. ભેદજ્ઞાનીકા

પરાક્રમ. 'રાગાદીનામુદયમદયં'. ૧૭મો કળશ.

રાગાદીનામુદયમદયં દારયત્કારણાનાં
 કાર્યં બન્ધં વિવિધમધુના સઘ એવ પ્રણુદ્ય ।
 જ્ઞાનજ્યોતિઃ ક્ષપિતતિમિરં સાધુ સન્નદ્ભમેતત્
 તદ્વદ્યદ્વત્પ્રસરમપરઃ કોઽપિ નાસ્યાવૃણોતિ ॥૧૭॥

ત્યો, એ બંધ નીકળી ગયો. ઇતિ બન્ધો નિષ્ક્રાન્તઃ

ભેદજ્ઞાનીનું પરાક્રમ (સવૈયા એકત્રીસા)

જેસેં કોઝ મનુષ્ય અજાન મહાબલવાન,
 યોદિ મૂલ વૃચ્છકૌ ઉચ્ચરૈ ગહિ બાહૂસૌ ।
 તેસેં મતિમાન દર્વકર્મ ભાવકર્મ ત્યાગિ,
 હૈ રહે અતીત મતિ ગ્યાનકી દશાહૂસૌ ॥
 યાહી ક્રિયા અનુસાર મિટે મોહ અંધકાર,
 જગૈ જોતિ કેવલ પ્રધાન સવિતાહૂસૌ ।
 ચુકૈ ન સકતીસૌં લુકૈ ન પુદ્ગલ માંહિ,
 ધુકૈ મોચ થલકૌ રુકૈ ન ફિર કાહૂસૌ ॥૫૮

શબ્દાર્થ :—અતીત=ખાલી, શૂન્ય. સવિતાહૂ=સૂર્ય. લુકૈ=છુપાય. ધુકૈ=ચાલે છે.

અર્થ :—જેવી રીતે કોઈ અજાણ્યો મહા બળવાન મનુષ્ય પોતાના બાહુબળથી કોઈ વૃક્ષને મૂળમાંથી ઉખાડી નાખે છે તેવી જ રીતે ભેદવિજ્ઞાની મનુષ્ય જ્ઞાનની શક્તિથી દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મને દૂર કરીને હલકા થઈ જાય છે. આ રીતે મોહનો અંધકાર નાશ પામે છે ને સૂર્યથી પણ શ્રેષ્ઠ કેવળજ્ઞાનની જ્યોતિ જાગે છે, પછી કર્મ અને નોકર્મથી છુપાઈ ન શકવા યોગ્ય અનંતશક્તિ પ્રગટ થાય છે જેથી તે સીધા મોક્ષમાં જાય છે અને કોઈના રોકાયા રોકાતા નથી. ૫૮

અર્થ :—જિસ પ્રકાર કોઈ અજાન મહાબલવાન મનુષ્ય અપને બાહુબલસે કિસી વૃક્ષકો જડસે ઉચાડ ડાલતા હૈ, ઉસી પ્રકાર ભેદવિજ્ઞાની મનુષ્ય જ્ઞાનકી શક્તિસે દ્રવ્યકર્મ ઓર ભાવકર્મકો હટાકર હલકે હો જાતે હૈં । ઇસ રીતિસે મોહકા અંધકાર નષ્ટ હો જાતા હૈ ઓર સૂર્યસે બી શ્રેષ્ઠ કેવલજ્ઞાનકી જ્યોતિ જાગતી હૈ, ફિર કર્મ-નોકર્મસે નહીં છિપ સકનેયોગ્ય અનંતશક્તિ પ્રગટ હોતી હૈ જિસસે વહ સીધા મોક્ષકો જાતા હૈ ઓર કિસીકા રોકા નહીં રુકતા ॥૫૮॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જैसे कोऊ मनुष्य अजान महाबलवान, खोदि मूल वृच्छकौ उखारै गहि बाहूसौ. पुरुषार्थथी करे छे, अम. अजान महाबलवान. मोटो पुरुषार्थ छे कहे छे. अजान शब्द वापर्यो छे अंदर. खोदि मूल वृच्छकौ उखारै गहि बाहूसौं. आडा! जोदीने मूण-वृक्षने जोदीने, उखारै गहि बाहुबलथी, ल्यो. किसी वृक्षको जड़से उखाड़ डालता है. अवा पराक्रम डोय छेने माणसने. घण्ठां वर्षनी ७०-७१-७२ वर्ष पहेलांनी वात छे. इणियामां लीमडो હતો. લીમડો હતો મોટો. પછી એક ઘાંચી આવ્યો માળો. મને ખબર હતી એ વખતે નાની ઉંમર. પણ એ જરી આમ હાથ અડાડ્યો લીમડાને. આમ.. જરીક હલી ગયો આખો લીમડો. બહુ જૂનો લીમડો હતો અને ઉપર મોટું... મોટો લીમડો. ઇણિયામાં હતું. એ ઇણિયું છે ને.

યાદ છે. ઘાંચી આવ્યો ઉઘરાવવા તેલનું કાંઈ. માંગવા આવ્યો હશે પૈસા-બૈસા. આમ હાથ અડાડ્યો એણે જાણે. જરીક બહુ જૂનો થઈ ગયેલો છેક મૂળમાં... આમ લીમડો હલી ગયો. કહો, તે દિ' યાદ છે... આખો આમ આમ. પછી કહે, હવે તો આ જૂનો થયો લાગે છે. પછી લીમડો કાઢી નાંખ્યો. હાથ આખો મોટો, થડ આવડો મોટું હું જબ્બર લીમડો. આખો લીમડો એમ ને એમ ઉભો. આમ ઉભો હતો, આમ જરીક ધક્કો માર્યો. અરે, આખું થડ હલી ગયું. તૂટવાની તૈયારીવાળું હતું તો હલી ગયું. એમ એકવાર સ્વરૂપમાં જ્યાં સ્થિર થયો, કર્મના ઝાડ ઉખડીને છૂટી ગયા. આહાહા! લીમડો હતો કડવો. આ કર્મનું ઝાડ એ વિષવેલ છે ને. કર્મ છે એ વિષ કીધું છે ને. વિષ.. વિષવૃક્ષ. ઝેરનું વૃક્ષ છે એમ કીધું છે. 'સમયસાર'માં પાછળ.

खोदि मूल वृच्छकौ उखारै गहि बाहूसौ.. मरडीने आम भेंथी नाभे जेम आडने, अम तैसैं मतिमान दर्वकर्म भाव कर्म त्यागि, ल्यो. मतिमान अने कहीअे के जे जडकर्म अने भावकर्मने छोडी दे. आडा! मूणमांथी छोडी दे अने भगवान आत्मा चैतन्य प्रभुना मूणने पकडे. व्हे रहै अतीत मति ग्यानकी दशाहूसौं, ल्यो. ज्ञानकी शक्तिसे द्रव्यकर्म और भावकर्मको हटाकर हलके हो जाते हैं; ल्यो. उलको थई जाय उलको, अम कहे छे. अतीत मति ग्यानकी दशाहूसौं. याही क्रिया अनुसार मिटे मोह अंधकार, ल्यो. आ क्रियाने अनुसार मोहनो अंधकार मटे. अंदरना रागथी પણ ભિન્ન પાડીને સ્વરૂપની ક્રિયા કરતાં ભેદજ્ઞાનીના પરાક્રમથી આ મુક્તિનો માર્ગ થાય, એમ કહે છે.

जगै जोति केवल प्रधान सविताहूसौं जोति, जगै केवल प्रधान सविता. सविता क्रीधुंने (अटले) सूर्य. सविताहूसौं.. सविता सूर्यने कहे छे ने . छे ने अंदर लप्युं छे. ખાલી-

અતીત કીધું ઓલાને. ખાલી—કર્મથી ખાલી થઈ મતિજ્ઞાનની દશા, એ મતિજ્ઞાનની દશાથી કેવળજ્ઞાનને પામે. યાહી ક્રિયા અનુસાર મિટૈ મોહ અંધકાર. અંતરનાં આનંદની ક્રિયાથી મોહનો નાશ થાય. જગૈ જોતિ કેવલ પ્રધાન સવિતાહૂસૌં. જેમ સૂર્ય પ્રકાશે એમ શ્રેષ્ઠ કેવળજ્ઞાનની જ્યોતિ જાગે. આહાહા !

બનારસીદાસને પણ જુઓને કેટલો પ્રમોદ છે અંદર ! આવો ભગવાન આત્મા.. એને કરવાનું તો આ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? એ સમજાવતાં આવડે-ન આવડે, કહેતાં આવડે-ન આવડે, એની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. કે બીજાને સમજાવતાં આવડે તો એનું જ્ઞાન સાચું કહેવાય, એમ હશે ? (શ્રોતા : વ્યાકરણ, ન્યાય.....) ન્યાય શું ? શાસ્ત્રનું જાણપણું હોય તો.. શું કહે છે આહી ! એ કંઈ વસ્તુ નથી, એ તો પર તરફની વૃત્તિ છે. અંદરમાં પરથી ભિન્ન પાડીને વિજ્ઞાન પ્રગટ કરવું એ જ જ્ઞાન છે. શાંતિ અને આનંદ પ્રગટ કરવો એ જ્ઞાન છે. જંગલમાં સિંહ હોય, સમકિત પામે. ન્યાં ક્યાં એને સમજાવતાં આવડે છે, લ્યો. સિંહ.. સિંહ ! અંતરસ્વરૂપમાં સન્મુખ જઈને ફાટ મારી ધ્રુવ ઉપર, મોહનો નાશ લથાય) અને કેવળ પ્રધાન સૂર્ય ઉગે.

એક સમયમાં કેવળજ્ઞાન ત્રણ કાળ ત્રણ લોક. અરે, આવું જ્ઞાન ! એવી દશાનો ધરનાર જેને ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જાણવામાં આવે. એ માંહલા કોઈ અંશને કરે નહીં, કોઈનો હાથ લે નહીં, કોઈને તોડે નહીં ને કોઈને ભાંગે નહીં, એમ કહે છે. ‘જાણે’. આહાહા ! અધ્યાત્મની વાત અંતરની કેવી હોય ! આ ન બેસે એટલે પછી બીજે રસ્તે ચડી જાય. કાં તો આપણે બીજાને ઘણાંને સમજાવશું તો આપણને લાભ થઈ જશે. એટલે આમ સમજાવવા દોડ્યો જાય. શાસ્ત્ર ઘણાં રચીએ તો આપણને જ્ઞાન થઈ જાય. અને એવું આવે પણ હોં ઓલા દશલક્ષણ પર્વમાં. બીજાને (આપન્વા) સૂત્રનો—પુસ્તકનો ત્યાગ કરે તો એને કેવળજ્ઞાન થાય. આહા ! એય ! હવે આનું શું મેળ કરવો ? (શ્રોતા : અર્કિચિત્કરભાવ છે.) બિલ્કુલ કોઈ માર્ગ નથી. ‘હું તો એક આનંદ ને જ્ઞાન સ્વભાવ એવું મારું સ્વરૂપ છે એમાં હું ને એ હું છું’—એમ એકાગ્ર થતાં સૂર્ય ઉગે.

ચૂકૈ ન સમકીતસૌં.. પોતાના આનંદ અને ગુણની શક્તિથી ચૂકે નહીં હવે. જે કંઈ આત્મદશા પ્રગટી એનાથી ચૂકે નહીં હવે. ન લુકૈ પુદ્ગલમાંહિ.. લૂકૈ ન પુદ્ગલમાં એ હવે, લ્યો. ...જિસસે વહ સીધા મોક્ષકો જાતા હૈ ઔર કિસીકા રોકા નહીં રુક્તા. આહાહા ! વરસો વરસ ...ને ઉપર જોવું આકાશમાં. કેટલો વરસાદ હશે ? ક્યારે આવશે ? ક્યારે નહીં ? એકવાર આત્મામાં જોવે કે ક્યારે આ કેવળજ્ઞાન થશે, એમ એકાકાર થાય. આહા ! (શ્રોતા : વરસાદ વરસ્યો). આરે ! હવે એ તણાય ખેંચાય તોય વાંધા ઉઠે. બહુ ઝાઝો વરસાદ હોય

તોય વાંધા ઉઠે. એય ! રાજમલજી કહે, એક રાતમાં ૧૪ ઈંચ ત્યાં. (શ્રોતા : જયપુરમાં) જયપુર. બધે ઘણો વરસાદ. આ આખા ચોમાસામાં એક ઠેકાણે ચૌદ આવે, એને ઠેકાણે એક રાતમાં ચૌદ. કેટલેક ઠેકાણે ચૌદ હોય. કહો, એક રાતમાં ૧૪ ઈંચ.

હવે એને ઝાઝો આવે તોય કંટાળો, ન આવે તોય કંટાળો. (શ્રોતા : હવે સ્ટેશને જાવું હોય અને વરસાદ હોય તો કંટાળે) હાય, હાય, હવે ન્યાં જાવું, એક થોડીવાર રહેને. એ સ્ટેશને પોગ્યા પછી ગમે તેટલો (આવે). ડબ્બામાં બેસી જાય પછી ગમે તેટલો (આવે). આહાહા! ઓશિયાળા માણસ વરસાદ વગર ભિખારી. આ અંદર વર્ષા વરસે વરસાદ. આવ્યું હતુંને આમાં આવ્યું હતું. આનંદની ધારા વરસે, પ્રભુ ! તું અંદરમાં જો. આહાહા! કોઈ તને રોકનાર નથી હોં, એમ કહે છે. ધર્મનો ઉદય રોકે કે આ છે નહીં. લુકે ન પુદ્ગલ માંહિ, ધુકે મોખ થલકૌ. મોક્ષના સ્થળની દશા પૂર્ણ ... ધુકે છે.. ધુકે છે. આહાહા !

લ્યો. રુકે ન ફિર કાહૂસૌં.. કોઈથી એ રોક્યો જાય નહીં. ધર્માસ્તિથી પણ રોક્યો જાય નહીં ? આગે જાતો નથી તે ? એની દિશા જ એવી થઈ છે. રુકે ન ફિર કાહૂસૌં.. એ રોક્યો રોકાય નહીં. આહાહા! જેની વાત સાંભળતા પણ પ્રમોદ (આવે), એના અનુભવના આનંદની શી વાતું પણ એમ કહે છે. આહાહા! એવો ભગવાન આત્મા એને કરવાનું હોય તો આ છે. બાકી બધાં થોથેથોથાં હેરાન થઈ રખડીને મરવાના છે. ભલે બહારમાં આબરૂ વધી ગઈ હોય, મોટા માંધાતા કહેવાતા હોય. ઓલા કવિ શીઘ્ર કવિ, લ્યો. સાંભળીને તરત કવિતા બનાવે. એમાં શું થયું? એમાં તારું શું થયું? તારું તો અંદરના સ્વરૂપમાં ઠર અને શીઘ્ર કવિ થા. અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન લે. એ શીઘ્ર કવિ છે. આઠવે અધિકારકા સાર, લ્યો. હવે બધાનો સાર કહે છે.

આઠમાં અધિકારનો સાર

જોકે સિદ્ધાલયમાં અનંત કાર્મણ વર્ગાણાઓ ભરેલી છે તોપણ સિદ્ધ ભગવાનને કર્મનો બંધ થતો નથી, અરિહંત ભગવાન યોગ સહિત હોવા છતાં અબંધ રહે છે, પ્રમાદ વિના હિંસા થઈ જવા છતાં મુનિઓને બંધ થતો નથી. સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ અસંયમી હોવા છતાં પણ બંધ રહિત છે. એથી સ્પષ્ટ છે કે કાર્મણ વર્ગાણાઓ, યોગ, હિંસા અને અસંયમથી બંધ થતો નથી, કેવળ શુભ-અશુભ અશુદ્ધોપયોગ જ બંધનું કારણ છે. અશુદ્ધ ઉપયોગ રાગ-દ્વેષ-મોહરૂપ છે અને રાગ-દ્વેષ-મોહનો અભાવ સમ્યગ્દર્શન છે, માટે બંધનો અભાવ કરવા માટે સમ્યગ્દર્શનની સંભાળ કરવી જોઈએ. એમાં પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી કેમ કે સમ્યગ્દર્શન જ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થોનો દાતા છે. આ સમ્યગ્દર્શન વિપરીત અભિનિવેશ રહિત હોય છે. મેં કર્યું, મારું છે, હું ઇચ્છું તે કરીશ, એ મિથ્યાભાવ સમ્યગ્દર્શનમાં હોતો નથી.

એમાં શરીર, ધન, કુટુંબ અથવા વિષય-ભોગથી વિરક્તભાવ રહે છે અને ચંચળ ચિત્તને વિશ્રામ મળે છે. સમ્યગ્દર્શન જાગૃત થતાં વ્યવહારની તલ્લીનતા રહેતી નથી, નિશ્ચયનયના વિષયભૂત નિર્વિકલ્પ અને નિરુપાધિ આત્મરામનું સ્વરૂપ-ચિંતવન હોય છે અને મિથ્યાત્વને આધીન થઈને સંસારી આત્મા જે અનાદિકાળથી ઘાણીના બળદની જેમ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યો હતો તેને વિલક્ષણ શાંતિ મળે છે. સમ્યગ્જ્ઞાનીઓને પોતાનો ઈશ્વર પોતાનામાં જ દેખાય છે, અને બંધના કારણોનો અભાવ થવાથી તેમને પરમેશ્વરપદ પ્રાપ્ત થાય છે.

યદ્યપિ સિદ્ધાલયમેં અનંત કાર્માણ વર્ગણાઈં ભરી હુઈં હૈં તો ભી સિદ્ધ ભગવાનકો કર્મકા બંધ નહીં હોતા, અરહંત ભગવાન યોગસહિત હોને પર અવંધ રહતે હૈં, પ્રમત્ત રહિત હિંસા હો જાનેપર મુનિયોંકો બંધ નહીં હોતા, સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ અસંયમી હોને પર ભી બંધસે રહિત હૈં. ઇસસે સ્પષ્ટ હૈં કિ કાર્માણ વર્ગણાઈં, યોગ, હિંસા ઓર અસંયમસે બંધ નહીં હોતા, કેવલ શુભ-અશુભ અશુદ્ધોપયોગ હી બંધકા કારણ હૈં. અશુદ્ધ ઉપયોગ રાગ-દ્વેષ-મોહરૂપ હૈં, ઓર રાગ-દ્વેષ-મોહકા અભાવ સમ્યગ્દર્શન હૈં, અતઃ બંધકા અભાવ કરનેકે લિયે સમ્યગ્દર્શનકો સમ્હાલના ચાહિયે ઇસમેં પ્રમાદ કરના ઉચિત નહીં હૈં, ક્યોંકિ સમ્યગ્દર્શન હી ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ—ચારોં પુરુષાર્થોંકા ડાતા હૈં. યહ સમ્યગ્દર્શન વિપરીત અભિનિવેષ રહિત હોતા હૈં, મૈને કિયા, મેરા હૈં, મૈં ચાહૂં સો કરૂંગા, યહ મિથ્યાભાવ સમ્યગ્દર્શનમેં નહીં હોતા, ઇસમેં શરીર-ધન-કુટુમ્બ ઇવમ્ વિષય-ભોગસે વિરક્તભાવ રહતે હૈં ઓર ચંચલ ચિત્તકો વિશ્રામ મિલતા હૈં. સમ્યગ્દર્શન જગને પર વ્યવહારકી તલ્લીનતા નહીં રહતી, નિશ્ચયનયકે વિષયભૂત નિર્વિકલ્પ ઓર નિરુપાધિ આત્મરામકા સ્વરૂપ-ચિન્તવન હોતા હૈં, ઓર મિથ્યાત્વકે આધીન હોકર સંસારી આત્મા જો અનાદિકાલસે કોલ્હૂકે બૈલકે સમાન સંસારમેં ચક્કર કાટ રહા થા ઉસે વિલક્ષણ શાંતિ મિલતી હૈં. સમ્યગ્જ્ઞાનિયોંકો અપના ઈશ્વર અપનેહીમેં દિખતા હૈં ઓર બન્ધકે કારણોંકા અભાવ હોનેસે ઉન્હેં પરમેશ્વરપદ પ્રાપ્ત હોતા હૈં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

યદ્યપિ સિદ્ધાલયમેં અનંત કાર્માણ વર્ગણાઈં ભરી હુઈં હૈં તો ભી સિદ્ધભગવાનકો કર્મકા બંધ નહીં હોતા. એ કંઈ કર્મની વર્ગણા બંધનું કારણ નથી. પહેલાનો બોલ સંભારે છે. ..છેને પહેલું. કર્મની વર્ગણા પડી છે એ કાંઈ બંધનું કારણ નથી. બંધનું કારણ હોય તો સિદ્ધ ભગવાન બિરાજે છે ત્યાં કર્મવર્ગણા ઘણી છે. ભગવાન બિરાજે છે ત્યાં કર્મ થવાને લાયક (વર્ગણા) ઘણી છે હોં. ત્યાં નિગોદ જીવ પણ છે, લ્યો. જ્યાં સિદ્ધ ભગવાન બિરાજે એના પેટમાં નિગોદ છે. આરે ! પેટમાં નિગોદ હશે ? (શ્રોતા : ત્યાંના આકાશમાં હોય). એ આકાશ છે જ્યાં સિદ્ધ ભગવાન બિરાજે છે, એ આકાશમાં અનંતા નિગોદ છે ત્યાં. એની પર્યાય એનામાં અને સિદ્ધની પર્યાય સિદ્ધમાં. સિદ્ધ આનંદની પર્યાય અનુભવે અને

નિગોદનો (જીવ) એ જ ક્ષેત્રમાં રહેલો અનંત દુઃખને અનુભવે. આહાહા! એટલે કહે છે કે કર્મવર્ગણા કાંઈ દુઃખનું કારણ નથી, બંધનું કારણ નથી.

અરહંત ભગવાન યોગસહિત હોને પર અબંધ રહેતે હૈં, લ્યો. ઈન્દ્રિયો કામ કરે છે બહારની અને યોગસહિત છે, છતાં અબંધ છે. માટે યોગ પણ બંધનું કારણ નથી. પ્રમત્ત રહિત હિંસા હો જાને પર મુનિયોંકો બંધ નહીં હોતા. જીવ મરે શરીરની ક્રિયાથી. પ્રમત્ત જીવની ક્રિયા નિમિત્ત છે, એમ આવ્યું હતુંને સવારમાં (નિયમસાર) ૬૮ ગાથામાં. પ્રમત્ત જીવની ક્રિયા નિમિત્ત છે, એમ કીધું છેદનમાં. કહે છે કે પ્રમત્ત રહિત મુનિ પોતાની સાવધાનપણે ચાલે છે. પ્રમત્ત દશા નથી.. આમ તો પ્રમત્તદશા છે પણ સાવધાનપણે છે, એમ. એમાં હિંસા હો જાનેપર મુનિયોંકો બંધ નહીં હોતા. પરની હિંસાથી બંધ હોય તો એને પણ બંધ થવો જોઈએ.

સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ અસંયમી હોને પર મી... આહાહા! જુઓ, આવું સાંભળીને માળા કેટલાકને એમ થઈ જાય કે લ્યો, કાંઈ બંધ નથી આપણે, હવે ગમે તેમ ચાલીએ. એમ નથી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? જ્ઞાનીને બંધ નથી. આપણે જાણીએ છીએ જ્ઞાનને. બસ આપણે બંધ નથી. જાણે શું ધૂળ, સાંભળને! અંતર આત્માના આનંદનો અનુભવ કરીને આત્માને જાણે, એ જાણવું કહેવાય છે. એકલા શબ્દોના જ્ઞાનથી મોઢે આવડ્યું કહેતા... (શ્રોતા : મોઢું કોનું?) જવાબ દેતાં આવડે. આનું આમ છે, આનું આમ છે, આનું આમ છે. ઓહોહો! ભારે ભાઈ જ્ઞાન હોં. ધૂળેય નથી જ્ઞાન, સાંભળને! એ જ્ઞાન ક્યાં કહેવાય? જ્ઞાન તો જે અંતરમાંથી આનંદ લઈને આવે, એ જ્ઞાન બંધનું કારણ નથી.

સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ અસંયમી હોને પર મી બંધ સે રહિત હૈ. અસંયમ ભાવ છે પણ એનાથી જુદો છે. સમ્યગ્દૃષ્ટિને અસંયમ ભાવ છે, પણ અંદર જુદો અનુભવે છે. અમારે ગમે તેવા અસંયમ હોય અને અમારે કાંઈ હોય તોય અમારે બંધ નથી. મરી જઈશ માળા. આહાહા! એ કાંઈ પોપાબાઈનું રાજ નથી ન્યાં. આ તો અસંયતભાવ—અવ્રતભાવ એનાથી પણ જેની દૃષ્ટિ ઉથલી ગઈ છે—ઉઠી ગઈ છે અને આનંદના ધામમાં જેની દૃષ્ટિ ગઈ છે. આહાહા! એવા આનંદના અનુભવી જીવને અસંયમથી પૃથક દશાવંતને બંધ નથી. સમજાણું કાંઈ?

इससे स्पष्ट है कि कार्माण वर्गणाओं, योग, हिंसा और असंयमसे बंध नहीं होता. आकरुं पडे भाषसने. असंयमसे बंध नहीं होता? ओली दृष्टिनी अपेक्षा છે. આહા! અસંયતભાવ દુઃખરૂપ એનાથી (વિરુદ્ધ) આનંદ સુખરૂપ આત્મા, એવા આનંદની દશા પ્રગટી છે, અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદિયો છે એને અસંયતથી બંધ થતો નથી, એમ કહે છે.

પણ અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવ્યો નથી, વર્તમાન અનુભવ નથી અને કહે કે અમારે અસંયતથી કાંઈ બંધ છે નહીં. પણ અસંયતની સાથે એકતાબુદ્ધિ (છે તો) બંધ નથી (એમ) ક્યાંથી લાવ્યો ? રાગ એવો અસંયમભાવ એનાથી એકતાબુદ્ધિ છે. એકતાબુદ્ધિ છે ત્યાં બંધ જ છે. એકતાબુદ્ધિ તૂટી ગઈ છે એને બંધ નથી એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

કેવલ શુભ-અશુભયોગ હી બંધકા કારણ હૈ, લ્યો ઠીક. એનો અર્થ—એ શુભ-અશુભ ઉપયોગ ચૈતન્યના સ્વભાવ સાથે એકત્વ કરવું એ બંધનું કારણ છે, એમ. શુભ-અશુભ ઉપયોગ એ બંધનું કારણ નથી. શુભ-અશુભ(ભાવ) એ પણ બંધનું કારણ નથી. કારણ કે એ તો આવી ગયું ઓલામાં અસંયમમાં. પણ શુભ અશુભ પરિણામ છે એને ચૈતન્યગંજનાં આનંદની સાથે એકત્વ કર્યું છે. પોતાના જ્ઞાનાનંદ ઉપયોગમાં જેણે રાગને ભેળવ્યો છે, ઉપયોગ ભૂમિકામાં અશુદ્ધતાને લાવ્યો છે, એ મિથ્યાદૃષ્ટિને બંધનું કારણ છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ? અશુદ્ધ ઉપયોગ રાગ-દ્વેષ-મોહરૂપ હૈ. અશુદ્ધ ઉપયોગ તો રાગ-દ્વેષ અને મોહ છે.

રાગ-દ્વેષ-મોહકા અભાવ સમ્યગ્દર્શન હૈ, લ્યો. રાગ-દ્વેષ અને મોહનો અભાવ એ સમ્યગ્દર્શન છે. સમ્યગ્દર્શન એટલે શુદ્ધ આત્માના શ્રદ્ધા અને જ્ઞાનનું સ્વસ્થપણે પરિણમવું એવું જે સમ્યગ્દર્શન એ મોહ, રાગ-દ્વેષથી રહિત છે. કહો, સમજાણું ? શું કીધું ? રાગ-દ્વેષ-મોહકા અભાવ સમ્યગ્દર્શન હૈ એમ કહે છે. રાગ-દ્વેષ તો વિકલ્પ છે. મોહ પરમાં સાવધાની છે. એ પોતાનો (માને) એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. રાગના વિકલ્પથી ચૈતન્ય ભગવાન પૂર્ણ સ્વભાવ અંતર્મુખ થતાં ભિન્ન પડી જાય છે રાગ, એથી જ્ઞાનીને રાગ છે નહીં. એ ભાવને લઈને રાગ નથી. બોલે કે અમારે રાગ નથી, એમ કંઈ ચાલે ? સમજાણું કાંઈ ? રાગ-દ્વેષ-મોહકા અભાવ સમ્યગ્દર્શન હૈ. જોયું ? આત્મા અને આત્માનો ગુણ અને આત્માની સમ્યગ્દર્શન પર્યાય—ત્રણેય રાગ-દ્વેષ મોહરહિત છે, ચોથે ગુણસ્થાને. રાગથી રહિત ન હોય તો એ સમ્યગ્દર્શન નથી. રાગસહિત છું એ તો મિથ્યાદર્શન છે. આહાહા !

અતઃ બંધકા અભાવ કરનેકે લિયે સમ્યગ્દર્શનકો સમ્હાલના ચાહિયે. લ્યો. રાગ-દ્વેષ અને મોહના અભાવ કારણે સ્વરૂપનું દર્શન, સ્વરૂપનું જ્ઞાન અને સ્વરૂપમાં ઠરવું—એમ પ્રગટ કરવું જોઈએ. સંભાળ કરવી એની. આ વિધિથી આમાં ધ્યાન રાખવું એ નહીં, એમ કહે છે. અંતરની વાત છે. એવી વાત બાપા ! પહેલું આ કરવાનું છે. બંધનો અભાવ કરવા માટે સમ્યગ્દર્શનકો સંભાલના ચાહિયે. इसमें प्रमाद करना उचित नहीं है. આહા ! પ્રમાદ થાય એ જુદી ચીજ છે. પણ પ્રમાદને પોતાના સ્વરૂપમાં આમ ભેળવીને એકલો પ્રમાદમય આત્મા માનવો, એ તો મિથ્યાત્વ છે. એમાં ભેળવે ક્યારે ? કે વર્તમાન પર્યાય અંતર્મુખ થઈ

છે, એથી રાગ બહિર્મુખની વૃત્તિ ભિન્ન રહી જાય છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ?

સમ્યગ્દર્શન હી ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ—ચારોં પુરુષાર્થોંકા દાતા હૈ, લ્યો. સમ્યગ્દર્શન ધર્મ એટલે પુણ્યનો ભાવ ત્યાં જ હોય. અર્થ પણ ત્યાં (હોય). અર્થ એટલે દ્રવ્ય, ધર્મ નામ વસ્તુનો સ્વભાવ. અર્થ નામ દ્રવ્ય, કામ—નિસ્પૃહતા અને મોક્ષ. ચાર લીધા છે ને. (શ્રોતા : ચારેય પોતામાં છે.) પોતામાં છે એ ધર્મ. સમ્યગ્દર્શન એ ધર્મ છે પોતાનો સ્વભાવ. ભલે એને શુભ કહો પણ એ છે શુદ્ધ. શુભ કીધું છેને ત્યાં પુણ્ય-પાપ (અધિકારમાં). મોક્ષમાર્ગ શુભ છે. શુભનો અર્થ એ શુદ્ધ છે. શુભનો અર્થ ભલો. શુભનો અર્થ ઓલો પુણ્ય નહીં. સમ્યગ્દર્શન એ આત્મસ્વભાવ છે, સમ્યગ્દર્શન એ જ આત્મદ્રવ્ય છે, સમ્યગ્દર્શન એ જ નિસ્પૃહતા છે અને સમ્યગ્દર્શન એ જ મોક્ષનું કારણ છે. ચારેય સમ્યગ્દર્શનમાં સમાઈ ગયા. ચારોં પુરુષાર્થકા દાતા હૈ. ચારોં પુરુષાર્થોંકા દાતા સમ્યગ્દર્શન છે.

સમ્યગ્દર્શન વિપરીત અભિનિવેશ રહિત હોતા હૈ. એ સમ્યગ્દર્શન વિપરીત માન્યતા—ઉલટી શ્રદ્ધા, ઊંધો અભિપ્રાય રહિત હોતા હૈ. મેંને ક્રિયા, મેં દયા પાળી, મેં હિંસા કરી, મેં પરને જીવાડ્યો, પરને મેં માર્યો, પરને સુખી કર્યો, દુઃખી કર્યો—એ બધો મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન છે. એ મિથ્યાત્વભાવ સમ્યગ્દર્શન હોને દેતા નહીં. મેં ચાહું સો કરુંગા. આહાહા! અભિમાન છે એને. ચાહુ તો કરું, આમ કરીશ, તેમ કરીશ. યહ મિથ્યાભાવ સમ્યગ્દર્શનમેં નહીં હોતા, લ્યો. એવો મિથ્યાભાવ સમ્યગ્દર્શનમાં હોય નહીં. શું કરે છે ભાઈ તું! વિશેષ કહેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

प्रवचन नं. १०३ अषाढ पक्ष ५ मंगलवार ता. १३-७-१९७१
बंध द्वारना सार तथा मोक्ष द्वार पक्ष १ थी ४ पर प्रवचन

आठमां अधिकारनो सार

जेके सिद्धालयमां अनंत कार्मण वर्गणाओ भरेली छे तोपण सिद्ध भगवानने कर्मनो बंध थतो नथी, अरिहंत भगवान योग सहित होवा छतां अबंध रहे छे, प्रमाद विना हिंसा थर्ष जवा छतां मुनिओने बंध थतो नथी. सम्यग्दृष्टि जिव असंयमी होवा छतां पण बंध रहित छे. ऐथी स्पष्ट छे के कार्मण वर्गणाओ, योग, हिंसा अने असंयमथी बंध थतो नथी, केवल शुभ-अशुभ अशुद्धोपयोग ज बंधनुं कारण छे. अशुद्ध उपयोग राग-द्वेष-मोहरूप छे अने राग-द्वेष-मोहनो अभाव सम्यग्दर्शन छे, माटे बंधनो अभाव करवा माटे सम्यग्दर्शननी संभाण करवी जेईअे. ऐमां प्रमाद करवो उचित नथी केम के सम्यग्दर्शन ज धर्म, अर्थ, काम अने मोक्ष ऐ चारे पुरुषार्थोको दाता छे. आ सम्यग्दर्शन विपरीत अभिनिवेश रहित होय छे. में कर्युं, मारुं छे, हुं धर्युं ते करीश, ऐ मिथ्याभाव सम्यग्दर्शनमां होतो नथी. ऐमां शरीर, धन, कुटुंब अथवा विषय-भोगथी विरक्तभाव रहे छे अने चंचल चित्तने विश्राम मणे छे. सम्यग्दर्शन जगृत थतां व्यवहारनी तल्लीनता रहेती नथी, निश्चयनयना विषयभूत निर्विकल्प अने निरुपाधि आत्मरामनुं स्वरूप-चितवन होय छे अने मिथ्यात्वने आधीन थर्षने संसारी आत्मा जे अनादिकाणथी घापीना जणदनी जेम संसारमां परिभ्रमण करी रह्यो हतो तेने विलक्षण शांति मणे छे. सम्यग्ज्ञानीओने पोतानो ईश्वर पोतानामां ज देजाय छे, अने बंधना कारणोको अभाव थवाथी तेमने परमेश्वरपद प्राप्त थाय छे.

यद्यपि सिद्धालयमें अनंत कार्मण वर्गणाएँ भरी हुई हैं तो भी सिद्ध भगवानको कर्मका बंध नहीं होता, अरहंत भगवान योगसहित होने पर अबंध रहते हैं, प्रमत्त रहित हिंसा हो जानेपर मुनियोंको बंध नहीं होता, सम्यग्दृष्टि जीव असंयमी होने पर भी बंधसे रहित हैं। इससे स्पष्ट है कि कार्मण वर्गणाएँ, योग, हिंसा और असंयमसे बंध नहीं होता, केवल शुभ-अशुभ अशुद्धोपयोग ही बंधका कारण है। अशुद्ध उपयोग राग-द्वेष-मोहरूप है, और राग-द्वेष-मोहका अभाव सम्यग्दर्शन है, अतः बंधका अभाव करनेके लिये सम्यग्दर्शनको सम्हालना चाहिए इसमें प्रमाद करना उचित नहीं है, क्योंकि सम्यग्दर्शन ही धर्म-अर्थ-काम-मोक्ष—चारों पुरुषार्थोंका दाता है। यह सम्यग्दर्शन विपरीत अभिनिवेश रहित होता है, मैंने किया, मेरा है, मैं चाहूँ सो करूँगा, यह मिथ्याभाव सम्यग्दर्शनमें नहीं होता, इसमें शरीर-धन-कुटुम्ब एवम् विषय-भोगसे विरक्तभाव रहते

હેં ઓર ચંચલ ચિત્તકો વિશ્રામ મિલતા હૈ। સમ્યગ્દર્શન જગને પર વ્યવહારકી તલ્લીનતા નહીં રહતી, નિશ્ચયનયકે વિષયભૂત નિર્વિકલ્પ ઓર નિરુપાધિ આત્મરામકા સ્વરૂપ-ચિન્તવન હોતા હૈ, ઓર મિથ્યાત્વકે આધીન હોકર સંસારી આત્મા જો અનાદિકાલસે કોલ્હૂકે બૈલકે સમાન સંસારમેં ચક્કર કાટ રહા થા ઉસે વિલક્ષણ શાંતિ મિલતી હૈ। સમ્યગ્જ્ઞાનિયોંકો અપના ઈશ્વર અપનેહીમેં દિખતા હૈ ઓર બન્ધકે કારણોંકા અભાવ હોનેસે ઉન્હેં પરમેશ્વરપદ પ્રાપ્ત હોતા હૈ।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આ સમયસાર નાટક. બંધ અધિકારનો છેલ્લો સાર. યહ સમ્યગ્દર્શન વિપરીત અભિનિવેશ રહિત હોતા હૈ. એ આવી ગયું છે કાલ. સમ્યગ્દર્શન એટલે રાગ અને વિકલ્પથી જુદી પડી અને આત્માની પવિત્ર દશા પ્રગટ થાય અને એની પ્રતીતિ થાય અનુભવમાં, તેને સમ્યગ્દર્શન કહીએ. એ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટવાથી વિપરીત અભિપ્રાય રહે નહીં. આત્મામાં સુખ છે, બીજે ક્યાંય સુખ નથી. પુણ્ય અને પાપના ભાવમાંય સુખ નથી. બહારની આબરૂ—કીર્તિમાંય સુખ નથી. સમ્યગ્દર્શનમાં એવો આનંદ ભાસે એ આનંદ ક્યાંય એને દેખાય નહીં. કહો, સમજાણું ?

મેંને ક્રિયા, મેરા હૈ, રાગ મેરા હૈ, શરીર મારું છે, મેં યાહું સો કરુંગા. શું કરે એ ? એવી જે માન્યતા એ મિથ્યાભાવ સમ્યગ્દર્શનમેં નહીં હોતા. એવી વિપરીત માન્યતા સમ્યગ્દર્શનમેં હોતી નથી. ત્યાં સુધી આવ્યું હતું. ઇસમેં શરીર-ધન-કુટુંબ વા વિષય-ભોગસે વિરક્તભાવ રહતે હૈં. સમ્યગ્દર્શન એટલે આત્માના આનંદનો સ્વીકાર. અને એ આનંદની ભૂમિકામાં ધર્મીને શરીર, ધન, કુટુંબ કે વિષયભોગ એનાથી વિરક્તભાવ છે. રાગ આદિમાં રક્તભાવ મિથ્યાત્વ છે.

(જ્ઞાની) વિરક્ત છે. શરીરમાં, ધન, કુટુંબમાં.. કે અમારા આ કુટુંબી છે, આ અમારી લક્ષ્મી છે, અમારું આ શરીર છે, વિષયના ભોગમાં આ મને ભોગ ઠીક લાગે છે—એવો અભિપ્રાયથી (જ્ઞાની) વિરક્ત છે. ઓર ચંચલ ચિત્તકો વિરામ મિલતા હૈ. કાંઈક કરું, કાંઈક કરાવું, કાંઈ આમ થાય—એવું ચંચળ ચિત્ત એને આત્માની પ્રતીતિ અને અનુભવમાં વિશ્રામ મળે છે. છે ત્યાં ઠરવું. બહારમાં ક્યાંય છે નહીં. સમજાણું કાંઈ ?

સમ્યગ્દર્શન જગને પર વ્યવહારકી તલ્લીનતા નહીં રહતી. એ અધ્યવસાનની વાત છે... વ્યવહારથી મુક્ત છે જ્ઞાની. આહાહા! શુભભાવ દયા-દાન-વ્રતના પરિણામથી પણ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ તો વિરક્ત છે, મુક્ત છે. આહીં તો વ્યવહાર શુભભાવ જે છે એનાથી તલ્લીનતા નહીં. રાગમાં એકતા એ મિથ્યાત્વ છે અને રાગથી ભિન્નતા (એટલે) તલ્લીનતા નહીં એવો આત્માનુભવ એનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. નિશ્ચયનયકે વિષયભૂત નિર્વિકલ્પ.. નિશ્ચયનયનો

વિષય જે આત્મા નિર્વિકલ્પ.. ઔર નિરુપાધિ આત્મારામકા સ્વરૂપ—ચિંતવન હોતા હૈ. ચિંતવનનો અર્થ એકાગ્રતા. ધર્મીને તો અંતરસ્વરૂપ આનંદ અને જ્ઞાન એમાં એકાગ્રતા હોય છે. રાગમાં એકાગ્રતા હોતી નથી. તો પછી શરીર ને વાણી ને મન ને આબરૂ ને કીર્તિ એ બધાં જડ છે. જડમાં એની આકાંક્ષા અને એકતા હોતી નથી.

ઔર મિથ્યાત્વકે આધીન હોકર સંસારી આત્મા જો અનાદિકાલસે કોલ્હુકે બૈલકે સમાન સંસારમં ચક્કર કાટ રહા થા. મિથ્યાત્વભાવથી.. મિથ્યાત્વના અસંખ્ય પ્રકાર કહ્યા હતાને. જેટલા શુભાશુભ ભાવ એને પોતાના માનવા એ બધો મિથ્યાત્વભાવ છે. એવા મિથ્યાત્વભાવથી ચોર્યાશીમાં ચક્કર લગાવતો.. ક્યાંક કૂતરાનો ભવ ને ક્યાંક કીડાનો ને ક્યાંક કાગડાનો ને. ઓહોહો ! એ કોલ્હુકે એટલે ઘાણીના બળદની જેમ સંસારમં ચક્કર કાટ રહા થા ઉસે વિલક્ષણ શાંતિ મિલતી હૈ. ચાર ગતિમાં રખડતો હતો મિથ્યાત્વભાવથી, સમ્યગ્દર્શનમાં શાંતિ.. શાંતિ.. શાંતિ.. કહો, સમજાણું કાંઈ? અકષાય શાંતિ. મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધી કષાય ગયો, એ આકુળતા હતી એટલી શાંતિ મળી. એટલી શાંતિ.. સ્વરૂપમાં અકષાયનું પરિણમન એ શાંતિ.

સમ્યગ્જ્ઞાનીયોંકો અપના ઈશ્વર અપનેહીમં દિખતા હૈ. એ આવ્યું હતુંને. ‘કોઈ પ્રણામ કરે ગઢિ મૂરતિ.’ મૂરતિ ગઢે, ન્યાં ક્યાં ભગવાન છે મૂર્તિમાં? એ તો સ્થાપનાનિક્ષેપ (છે). એ શુભભાવ હોય તો લક્ષ ત્યાં જાય. ઈશ્વર તો આહી છે. આહાહા ! તારો ઈશ્વર તો તારામાં છે. સમ્યક્જ્ઞાનીઓંકો અપના ઈશ્વર અપનેમં દિખતા હૈ. બંધકે કારણોંકા અભાવ હોનેસે.. કેમકે સ્વરૂપ શુદ્ધ આનંદની દૃષ્ટિ હોવાથી બંધના ભાવનો તો જેમાં અભાવ છે.

એવા કારણે ઉન્હેં પરમેશ્વરપદ પ્રાપ્ત હોતા હૈ, લ્યો. પર્યાયમાં પરમેશ્વર થાય છે. પ્રભુ તરીકે પરમેશ્વર પોતે છે એ શક્તિરૂપે—સ્વભાવરૂપે—દ્રવ્યરૂપે. ભાન થનાર આત્મામાં અબંધ પરિણામ થવાથી બંધ પરિણામનો એને અભાવ છે. તેથી અબંધ પરિણામનું ઉત્કૃષ્ટ દશા જે પરમેશ્વર દશા, તે એને પ્રગટ થાય છે. જુઓ આ સાર, બંધનો સાર. (શ્રોતા : બંધનો સાર અબંધ છે.) આહા ! એ અધિકાર પૂરો થયો. મોક્ષ અધિકાર.

બંધદ્વાર પૂરો ભયો, જો દુઃખ દોષ નિદાન ।

અવ બરનોં સંક્ષેપસોં, મોક્ષદ્વાર સુખથાન ॥૧॥

શબ્દાર્થ :—નિદાન=કારણ. વરનોં=વર્ણન કરું છું, સંક્ષેપસોં=થોડામાં.

અર્થ :—દુઃખો અને દોષોના કારણભૂત બંધનો અધિકાર સમાપ્ત થયો હવે ટૂંકામાં સુખના સ્થાનરૂપ મોક્ષ અધિકારનું વર્ણન કરું છું. ૧

અર્થ :-દુઃખોં ઓર ઢોષકે કારણભૂત બંધકા અધિકાર સમાપ્ત હુઆ। અબ થોડેમેં સુખકા સ્થાનરૂપ મોક્ષ અધિકારકા વર્ણન કરતા હૂં॥૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

દુઃખ અને દોષનું કારણ એ બંધનો અધિકાર પૂરો થયો. બંધભાવ તો દોષ અને દુઃખનું કારણ છે. આહાહા! શુભ-અશુભભાવ એ બંધનું કારણ, એ દોષરૂપ અને દુઃખરૂપ છે. દુઃખરૂપ શુભ-અશુભભાવ. આહા! એ નિદાન છે. નિદાન એટલે દોષ અને દુઃખનું જ કારણ છે, એમ. બંધભાવ-શુભ-અશુભ ભાવ એ દોષ-દુઃખનું જ નિદાન છે, કારણ છે. અબ બરનોં સંક્ષેપસોં. ટૂંકામાં મોક્ષદ્વાર સુખનું સ્થાન, લ્યો. એ સુખના સ્થાનરૂપ મોક્ષ-પરમાનંદની પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષ એનો અધિકાર કહું છું.

મંગલાચરણ, અમૃતચંદ્ર આચાર્યનું મંગલાચરણ. પહેલો શ્લોક.

દ્વિધાકૃત્ય પ્રજ્ઞાક્રકચદલનાદ્વન્ધપુરુષૌ

નયન્મોક્ષં સાક્ષાત્પુરુષમુપલમ્બૈકનિયતમ્ ।

ઇદાનીમુન્મજ્જત્સહજપરમાનન્દસરસં

પરં પૂર્ણ જ્ઞાનં કૃતસકલકૃત્યં વિજયતે ॥૧॥

ઇદાનીમુન્મજ્જત્સહજપરમાનન્દસરસં. લ્યો, સરસ શબ્દ તો સંસ્કૃતમાં આવે છે. આપણે ગુજરાતીમાં આવે છે. સરસ છે, આ સરસ છે. એય ! ગુજરાતીમાં સરસ આવે છે. હિન્દીમાં આવે છે સરસ ? (શ્રોતા : આવે છે). હિન્દીમાં.. હિન્દીમાં આવે છે. એ કો'ક ઠેકાણે આવ્યું હતું. હિન્દીમાં આવે છે. શેઠિયા કહે છેને આ. દીપચંદ શેઠિયા. ગુજરાતીનો સરસ શબ્દ, કહે, ભારે, એમ કહેતા હતા. એટલે કહું છું. હિન્દીમાં આવે છે, હિન્દીમાં આવે છે. (શ્રોતા : સરસ એટલે રસ સહિત. આપણે ત્યાં સારું એના અર્થમાં આવે છે). હા, આહા ! આ તો રસ સહિત, એમ લીધું. એમ સરસ. ઘણે ઘણે ઠેકાણે... હિન્દીમાં આવે. પણ આપણું આમ જાણે સરસ એક શબ્દ જાણે ગુજરાતી હોયને એમ સાધારણ. એ શેઠિયા કહે દીપચંદ શેઠિયા, નહીં? સરસ છે. સરસ છે, ગુજરાતી સરસ શબ્દ. રસવાળો.

ઇદાનીમુન્મજ્જત્સહજપરમાનન્દસરસં

પરં પૂર્ણ જ્ઞાનં કૃતસકલકૃત્યં વિજયતે.

હવે એનું મંગલાચરણનું પદ.. પદ.

મંગલાચરણ (સવૈયા એકત્રીસા)

ભેદગ્યાન આરાસૌં દુફારા કરૈ ગ્યાની જીવ,
 આતમ કરમ ધારા ભિન્ન ભિન્ન ચરચૈ।
 અનુભૌ અભ્યાસ લહૈ પરમ ધરમ ગહૈ,
 કરમ ભરમકૌ ખજાનૌ ખોલિ ખરચૈ॥
 યૌહી મોખ મુખ ધાવૈ કેવલ નિકટ આવૈ,
 પૂરન સમાધિ લહૈ પરમકૌ પરચૈ।
 ભયૌ નિરદૌર યાહિ કરનૌ ન કછુ ઔર,
 એસૌ વિશ્વનાથ તાહિ બનારસી અરચૈ॥૨॥

શબ્દાર્થ :—ચરચૈ=જાણે. ખરચૈ=દૂર કરે. પરચૈ=ઓળખે. નિરદૌર=સ્થિર. વિશ્વનાથ=સંસારનો સ્વામી. અરચૈ=વંદન કરે છે.

અર્થ :—જ્ઞાની જીવ ભેદવિજ્ઞાનની કરવતથી આત્મપરિણતિ અને કર્મ પરિણતિને ભિન્ન કરીને તેમને જુદી જુદી જાણે છે અને અનુભવનો અભ્યાસ તથા રત્નત્રયનું ગ્રહણ કરીને જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ અથવા રાગ-દ્વેષ આદિ વિભાવનો ખજાનો ખાલી કરી નાખે છે. આ રીતે તે મોક્ષની સન્મુખ દોડે છે. જ્યારે કેવળજ્ઞાન તેની સમીપ આવે છે ત્યારે પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને પરમાત્મા બની જાય છે અને સંસારનું ભટકવું મટી જાય છે તથા કરવાનું કાંઈ બાકી રહી જતું નથી અર્થાત્ કૃતકૃત્ય થઈ જાય છે. આવા ત્રિલોકીનાથને પંડિત બનારસીદાસજી નમસ્કાર કરે છે. ૨.

અર્થ :—જ્ઞાની જીવ ભેદવિજ્ઞાનની કરોતસે આત્મપરિણતિ ઔર કર્મ પરિણતિકો પૃથક્ કરકે ઉન્હેં જુદી જુદી જાનતા હૈ ઔર અનુભવકા અભ્યાસ તથા રત્નત્રય ગ્રહણ કરકે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ વા રાગ-દ્વેષ આદિ વિભાવકા ખજાના ખાલી કર દેતા હૈ। ઇસ રીતિસે વહ મોક્ષકે સન્મુખ દૌડતા હૈ। જબ કેવલજ્ઞાન ઉસકે સમીપ આતા હૈ તબ પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરતે પરમાત્મા બન જાતા હૈ ઔર સંસારકી ભટકના મિટ જાતી હૈ તથા કરનેકો કુછ બાકી નહીં રહ જાતા અર્થાત્ કૃતકૃત્ય હો જાતા હૈ। એસે ત્રિલોકીનાથકો પંડિત બનારસીદાસજી નમસ્કાર કરતે હૈં॥૨॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

લ્યો. આહી ખજાનો કીધો એને. કરમ અને ભરમ. આહા ! ખોલીને ખરચે એટલે નાશ કરે, એમ.

વિશ્વનો નાથ કીધો, લ્યો, આ આત્મા. ભેદજ્ઞાન આરાસૌં,.. લ્યો, ભેદજ્ઞાનરૂપી

કરવત.. કરવત.. વિકલ્પ અને નિર્વિકલ્પ વચ્ચે પ્રજ્ઞાછીણીરૂપી કરવત. અરે, આ કરવાનું, લ્યો. કરીને આ કરવાનું ને એના ફળમાં મોક્ષ. બીજી માથાકૂટ એક કોર રહી એને ઘેરે. આહા! ભેદજ્ઞાન આરાસૌં.. રાગથી, શરીરથી, કર્મથી ભિન્ન છું એવું જે સ્વરૂપ ભેદજ્ઞાન દ્વારા.. ભેદજ્ઞાનરૂપી કરવત દ્વારા.. આતમ કરમ ધારા મિત્ર મિત્ર ચરચૈ.. ચરચૈ એટલે જાણે. આત્મા જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ અને વિકલ્પ આદિ એ કર્મસ્વરૂપ કર્મધારા. રાગ આદિની વૃત્તિ ઉઠે એ કર્મધારા, ચૈતન્ય આનંદસ્વભાવ ધારા—બેયને જુદા જાણે. ભિન્ન ભિન્ન ચરચૈ. ચરચૈ એટલે જુદા જાણે.

અનુભૌ અભ્યાસ લહે.. ધર્મી બેયને જુદાં પાડી આત્માના આનંદનો અનુભવ કરે. આહાહા! જુઓ, આ ધર્મીનું કર્તવ્ય. અનુભૌ અભ્યાસ લહે પરમ ધરમ ગહે.. પરમ ધર્મ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એને ગ્રહે. કરમ ભરમકૌ ખજાનો ખોલિ ખરચૈ.. કર્મ અને ભ્રમણા એનો ખજાનો ખોલીને ટાળે. લ્યો. છેને એમાં? ખાલી કર દેના. ..વિભાવકા ખજાના ખાલી કર દેતા હૈ, જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ વા રાગ-દ્વેષ આદિ વિભાવકા ખજાના ખાલી કર દેતા હૈ. કરમ ભરમકૌ ખજાનો ખોલિ ખરચૈ, યૌહી મોખ મુખ ધાવૈ. પોતાની પરમ પવિત્રતારૂપી મોક્ષ એના પ્રત્યે ધાવે—દોડે—અંતરમાં ગતિ કરે, એમ કહે છે. આને નાશ કરે તો આ બાજુ ગતિ કરે, એમ. છે ને?

इस रीतिसे वह मोक्षसन्मुख दौड़ता है, ल्यो. અંતર આનંદસ્વરૂપ ભગવાન એનો સ્પર્શ કરી, વેદન કરીને પૂર્ણ આનંદરૂપી મુક્તિ તરફ દોડે. આહા! એટલે એનું પરિણામન ઉગ્ર કરે, એમ કહે છે. આરે, ધર્મની વાતું ભારે ! ગ્રીક લેટીન જેવું લાગે નવા માણસ હોય એને. આ તે આવો ધર્મ કેવો? કાંઈ સામાયિક કરવી, પોષા કરવા કાંઈ... એ તો બધો રાગનો (વિષય) છે. આ તો ભગવાનની સમીપે એક શુદ્ધ આનંદધામ એના ઉપ નામ સમીપે વસવું, એ ઉપવાસ છે. એના વિના બધી લાંઘણું છે. આહીની વાત હવે ખૂબ જાય છે, ગરબડ મચાવી દીધી છે.

આજે આવ્યું છે વિદ્યાનંદજીનું. જે કોઈ એમ માને કે... અમે સમકિતી અને આવું માને એ મિથ્યાદૃષ્ટિ. મિથ્યાદૃષ્ટિ છે જાઓ. (શ્રોતા : બધું પોતે નક્કી કરે.) કર્યું છે ને. પહેલા ઓલામાં નહોતું આવ્યું. આ બીજું એનું. એવી પ્રરુપણા મંગલાયતનમાં ગઈ છે ને. ઘણી છેટી વાત છે. આહા! ખટકે છે ખટકે. આહી તો શાસ્ત્ર ચોખ્ખી વાત કરે છે કે જે આત્મા રાગનો, પરનો કર્તા થાય એ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. ઈશ્વર કર્તા થાય જગતનો, એમ એ વાત સાચી નથી, મિથ્યાત્વ છે. એમ જે છ કાયનાં જીવોની રક્ષા કરી શકું, એ ઉત્પન્ન કરું કહો કે રક્ષા કરું કહો, ઉત્પન્ન કર્યું એણે (એટલે) રાખ્યા, એ પણ મિથ્યાત્વ છે. આહા!

માણસને આ અંતરમાં મારું શું થશે ? અને આ તો બહારમાં કંઈ સારો કરે, દુનિયા રાજી થાય. હા, રાજી થાય એમાં તને શું થયું ?

‘શ્રીમદ્’માં આવે છેને એક પત્રમાં, નહીં ? ‘જગતને રૂડું દેખાડવા અનંત વાર કર્તવ્ય કર્યું, પણ રૂડું થયું નહીં.’ દુનિયા એમ કહે કે વાહ ! આ વાહમાં તને શું થયું પણ ? આહાહા ! દુનિયા તો ગાંડી છે. જેને કાંઈ દેખાય બહારનો ત્યાગ ને.. આહાહા ! બોલતાં આવડે કાંઈ એટલે એમ માને કે આપણે કાંઈક જ્ઞાની છીએ. દુનિયા પણ માને છેને અમને. પણ ગાંડી દુનિયા માને એમાં શું થયું પણ ? અંદર આત્મા માનવો જોઈએને અંદર. મોક્ષ મુખ ઘાવે એમ કહે છે. એ પરમાત્મા પોતે વિકલ્પથી ભિન્ન પડી નિર્વિકલ્પ ધારામાં આગળ દોડે, એમ કહે છે.

કેવલ નિકટ આવે.. એને ક્ષપકશ્રેણી માંડીને કેવળ.. કેવળજ્ઞાન નજીક આવે. આહા ! પહેલેથી ઠેઠ સુધી લીધું છે કર્મ. રાગ અને આત્માને જુદા પાડે. આતમ અને કર્મધારા ભિન્ન ભિન્ન જાણે, અનુભવ અભ્યાસ કરે, પરમ ધર્મ ગ્રહે, પરમ આનંદસ્વરૂપને ગ્રહે. કરમ ધરમકૌ ખજાનો ખોલિ ખરચે.. એનો અર્થ એ કે ઉદય આવે એ ખરી જાય છે. આનંદ તરફ છે એટલે ખાલી થઈ જાય છે એ. પૂરન સમાધિ લહે પરમકૌ પરચે, લ્યો. પરમ શાંતિ.. અકષાયભાવની ધારાથી એ પરમ સમાધિ.. પૂરન સમાધિ લહે. પૂર્ણ શાંતિ.. શાંતિ.. શાંતિ.. પરમકૌ પરચે. પરમ કેવળજ્ઞાનને પરચે (એટલે) કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરે, લ્યો. પૂર્ણજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરકે પરમાત્મા બન જાતા હૈ. છે ને?

મયૌ નિરદૌર યાહિ કરનૌ ન કછુ ઔર... સંસારકી મટકના મિટ જાતી હૈ. આ તો વીતરાગભાવમાં જ આવું હોય, બીજે હોય નહીં. સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું એ આ વિધિએ કર્યું. એ વિધિએ જે કરે તેને કેવળજ્ઞાન થાય. પણ આ વિધિથી થાય. રાગ અને આત્માને જુદા પાડી, જુદો આત્મા એમાં અનુભવમાં રહે અને પરમ ધર્મને પકડે, આગળ વધે, મોક્ષસુખમાં જાય. મોક્ષ ઘાવે.. ઓલો દુઃખનો ખજાનો ખાલી થાય, કેવળ નિકટ આવે. આહા ! એક-એક ગાથામાં બધી વાત ભરી દીધી છે. પૂરન સમાધિ લહે પરમકૌ પરચે, મયૌ નિરદૌર યાહિ કરનૌ ન કછુ ઔર.. કૃતકૃત્ય થઈ ગયો આત્મા કેવળજ્ઞાન પામીને. હવે કરવું કાંઈ રહ્યું નહીં. આહા ! એસૌ વિશ્વનાથ, લ્યો. કૃતકૃત્ય હો ગયા.

એસે ત્રિલોકીનાથકો પંડિત બનારસીદાસજી નમસ્કાર કરતે હૈ. એવો ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, વિશ્વનો નાથ નામ સાક્ષી—જાણનાર એવો ભગવાન પોતાની પૂર્ણદશાએ પ્રગટ થયો. ભેદ પાડીને અનુભવ કરતાં સ્થિર થઈને આગળ વધ્યો, પૂર્ણ થયો એમ કહે છે.

એવા આત્માને હું નમસ્કાર કરું છું. લ્યો, આ મંગલાચરણ. મોક્ષના દ્વારનું આ મંગલાચરણ. પોતે કહે છે ને.

ऐसौ विश्वनाथ ताहि बनारसी अरचै. 'परं पूर्ण ज्ञानं कृतसकलकृत्यं' છેને એમાં? વિજયતે.. એનો વિજય થયો. એ મંગલિક કહ્યું. ભગવાન આત્મા પોતાના ઘરમાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ કરી એ જ મંગલાચરણ અને એ વિજય. રાગમાં હરાઈ જાતો, એનો વિકારનો જય થાતો. આત્માના આનંદસ્વભાવ તરફ પુરુષાર્થથી જૂકતાં નિર્મળદશા થઈ એનો વિજય થયો. એ વિજય થયો એ થયો (હવે) સાદિ-અનંત (રહેશે). આ બધી વાતું પણ કરવું પછી કરવું શું? ચલ, એ બતાવું. પણ અમારે ધર્મમાં...

भेदग्यान आरासौ दुफारा करै.. કરે નહીં. પણ આ અપવાસ કરવા ને જાત્રા કરવા ને દાન ખરચવા ને. (શ્રોતા : અપવાસ, સામાયિક.....) બધું એ આત્મામાં છે બધું. રાગથી ભિન્ન પડીને સ્વરૂપનાં અનુભવમાં રહે, અનુભવમાં આવતાં મુક્તની પાસે જાય એનું નામ મુક્તિ. એમાં બધું આવ્યું. આહા! શું થાય? અરે! અનાદિનો દુઃખી છે. દુઃખથી મૂકવાનો પંથ—સ્તો તો આ છે. દુઃખ છે એ દુઃખથી મૂકવાના મદદમાં આવે? પુણ્ય-પાપના ભાવ એ તો દુઃખ છે. દોષ ન કીધું. દોષ અને દુર્ગુણ, દોષ અને દુઃખ. દોષ અને દુઃખ—બે કીધાં. આહાહા! આકરું પડે માણસને. શુભાશુભભાવને હેય માને એ મિથ્યાદૃષ્ટિ. કહો, હવે કરવું શું? ભગવાન! તું કોણ છો? ભાઈ! આહાહા! દોષમાં અને દુઃખમાં તું છો? તો દોષ અને દુઃખરૂપ થઈ ગયો એ તો.

(શ્રોતા : શુભમાં ક્યાં દુઃખ છે?) શુભ તો... શુભ શું છે? સુખ છે અંદરનું સુખ? સવારે છોકરાને પૂછ્યું હતું. છોકરાં મુંઝાઈ ગયા જરા. પહેલા શુભાશુભને હેય માને. હેય માને સારું થવું કહેવાય? શુભ હેય? ભગવાનની ભક્તિ અને પૂજા? હા. પછી એ બિચારા (મુંઝાણા.) શું સાંભળતા હતા અત્યાર સુધી? એય! અતુલને કીધું. (શ્રોતા : ... છોકરા તો મુંઝાય જ ને.) આમાં પૂછ્યુંને, શુભાશુભભાવ હેય કરવાનો વાંધો શું? શુભભાવને હેય કરવો? હા. (શ્રોતા : શુભમાં પણ જોર માર્યું હોય તો જાણે કે મહારાજ કંઈ ખોટું બોલે?) તમારો અતુલેય હતો. બીજા ઓલા હતા, આ પુષ્પ.. પુષ્પ કંઈ ગાતા એક નરેન્દ્ર.

બાપા! ભગવાન છેને તું! આ શુભાશુભને હેય કરવો એટલે એ તો ટાળવા છે. ટાળવા કહો કે હેય કરવા કહો. જેની શ્રદ્ધામાં આ નહીં આવે ત્યાં સુધી સ્વરૂપમાં અનુભવ થશે શી રીતે? અને અનુભવ વિના ઠરશે શી રીતે? અને ઠર્યા વિના વીતરાગતા અને કેવળજ્ઞાન આવશે ક્યાંથી? આહાહા! આમ છે. ભારે કામ ભારે! (શ્રોતા : ઘણું ચોખ્ખું.) ઘણું આમાં પણ કહ્યું છે, લો. આમ છે ને તેમ છે ને ફલાણું છે. ...ની દૃષ્ટિ એ

સમકિતી છે. પણ થાય ત્યારે કે... એય ! એમ નહીં. પછી કોઈને મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવા નહીં, લ્યો. આ ભારે વાત ! આહાહા ! (શ્રોતા : એ તો પર્યાયની વાત છે.) દ્રવ્યદૃષ્ટિ એ સમકિતી. પણ દ્રવ્યદૃષ્ટિ કરે ત્યારેને? કંઈ કર્યા વિના દ્રવ્યદૃષ્ટિ એ સમકિતી, દ્રવ્યદૃષ્ટિ... દ્રવ્યદૃષ્ટિ તે સમકિત છે, પણ એ તો દ્રવ્યદૃષ્ટિ થઈ એને કે દ્રવ્ય છે એકલું માટે થઈ ગઈ છે દૃષ્ટિ અને સમકિત થઈ ગયું ? આહાહા !

વસ્તુ ત્રિકાળી છે એની અંતર અનુભવમાં દૃષ્ટિ કરે એ સમ્યગ્દર્શન છે. જેને રાગ અને પર્યાયની બુદ્ધિ છૂટી જાય. આખો ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ વિશ્વનાથ, લ્યો. ભગવાનના નામ નથી આવતા ? વિશ્વનાથ ને, અન્યમતિમાં બહુ આવે. એ વિશ્વનાથ તું પોતે છો એમ કહે છે. કહો, એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક (જાણે). આહા ! આ તે કંઈ વાત છે ! એ કંઈ વાતે વડા થાય એવું છે ? સર્વજ્ઞસ્વભાવી ભગવાન આત્મા એક વિકલ્પનો કર્તા નહીં એવું સ્વરૂપ જ એનું છે. એવા સ્વ-સ્વરૂપની સ્થિતિને જાણ્યા વિના જે કાંઈ કરવા માંડે એ બધું કર્તાબુદ્ધિમાં મિથ્યાત્વ પોષાય. આહાહા ! ત્યારે કોઈ કહે, ‘પણ એ આવો શુદ્ધભાવ તો અત્યારે હોય નહીં’. તો ધર્મ ન હોય પછી, એમ કહે. મફતની શેની માંડી છે તેં આ? આહા ! ધર્મ નથી તો ધર્મગુરુ... અને ધર્મ એટલે ચારિત્રવંત... ધર્મ એટલે ચારિત્ર... બીજો શ્લોક.

પ્રજ્ઞાછેત્રી શિતેયં કથમપિ નિપુણૈઃ પાતિતા સાવધાનૈઃ

સૂક્ષ્મેઽન્તઃસન્ધિબન્ધે નિપતતિ રભસાદાત્મકર્મોભયસ્ય ।

આત્માનં મગ્નમંતઃસ્થિરવિશદલસદ્ભામ્નિ ચૈતન્યપૂરે

બન્ધં ચાજ્ઞાનભાવે નિયમિતમભિતઃ કુર્વતી ભિન્નભિન્નો ॥૨॥

અભિતઃનો અર્થ સર્વથા કર્યો છે. અભિતઃનો અર્થ સર્વથા થાય ? સર્વથા થાય છે. એમાં શું અર્થ કર્યો છે ? અભિતઃ નથી એમાં શબ્દાર્થમાં નથી. અંદરમાં હશે. ઓલામાં એકમાં સર્વથા કર્યો છે. ઓલા કળશ.. કળશમાં હોં. (શ્રોતા : સર્વથા છે, સર્વ તરફથી). સર્વ તરફથી. સર્વથા એમ કીધું છે, લ્યો. કળશમાં એમ છે. આમાં બે-ત્રણ ઠેકાણે સર્વથા.. સર્વથા.. (શ્રોતા : સર્વથા જ હોયને. મિથ્યાદર્શનમાં સંસારમાં.) પણ કથંચિત્ જોઈએ નહીંતર અનેકાંત થાતું નથી, લે. (શ્રોતા : હવે એ જ અનેકાંત છે. છે અને આ નથી.) આહા ! સર્વથા રાગથી ભિન્ન. કથંચિત્ ભિન્ન અને કથંચિત્ અભિન્ન એમ છે ? (શ્રોતા : હોય તો તો બે વસ્તુ થઈ ગઈ.) આહાહા !

સમ્યગ્જ્ઞાનથી આત્માની સિદ્ધિ થાય છે. (સવૈયા એકત્રીસા)

કાહૂ એક જૈની સાવધાન હૈ પરમ પૈની,
 એસી બુદ્ધિ છૈની ઘટમાંહિ ડાર દીની હૈ।
 પૈઠી નો કરમ ભેદી દરવ કરમ છેદિ,
 સુભાઝ વિભાઝતાકી સંધિ સોધિ લીની હૈ।।
 તહાં મધ્યપાતી હોય લખી તિન ધારા દોય,
 એક મુધામઈ એક સુધારસ-ભીની હૈ।
 મુધાસૌં વિરચિ સુધાસિંધુમૈં મગન ભઈ,
 એતી સવ ક્રિયા એક સમૈ વીચી કીની હૈ।।૩।।

શબ્દાર્થ :—સાવધાન=પ્રમાદ રહિત. પૈની=તીક્ષ્ણ. પૈઠી=ઘૂસી. સંધી=મિલનસ્થાન. મધ્યપાતી=વચ્ચે પડીને. મુધામઈ=અજ્ઞાનમય. સુધારસ=અમૃતરસ. વિરચિ=છોડીને.

અર્થ :—જૈન શાસ્ત્રના જ્ઞાતા એક જૈને ઘણા સાવધાન થઈને વિવેકરૂપી તીક્ષ્ણ છીણી પોતાના હૃદયમાં નાખી દીધી, જેણે પ્રવેશ કરતાં જ નોકર્મ, દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ અને નિજસ્વભાવનું જુદાપણું કરી નાખ્યું. ત્યાં તે જ્ઞાતાએ વચ્ચે પડીને એક અજ્ઞાનમય ને એક જ્ઞાનસુધારસમય એવી બે ધારા દેખી. ત્યારે તે અજ્ઞાનધારા છોડીને જ્ઞાનરૂપ અમૃતસાગરમાં મગ્ન થયો. આટલી બધી ક્રિયા તેણે માત્ર એક સમયમાં જ કરી. ૩.

અર્થ :—જૈન-શાસ્ત્રકે જ્ઞાતા એક જૈનીને બહુત હી સાવધાન હોકર વિવેકરૂપી તેજ છૈની અપને હૃદયમેં ડાલ દી, જિસને પ્રવેશ કરતે હી નોકર્મ, દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ ઓર નિજસ્વભાવકા પૃથક્કરણ કર દિયા। વહાં ઉસ જ્ઞાતાને વીચમેં પડકર એક અજ્ઞાનમય ઓર એક જ્ઞાનસુધારસમય એસી દો ધારા દેખીં, તવ વહ અજ્ઞાનધારા છોડકર જ્ઞાનરૂપ અમૃતસાગરમેં મગન હુઆ। ઇતની સવ ક્રિયા ઉસને માત્ર એક સમયમેં હી કી।।૩।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કાહૂ એક જૈની.. જુઓ, આ જૈની નામ લીધું છે. ભલે એમાં શબ્દ ન હોય, પણ વાત તો એની જ છેને. જૈની. કાહૂ એક જૈની સાવધાન હૈ પરમ પૈની.. કાહૂ એક જૈની સાવધાન હૈ પરમ પૈની—તીખી. પૈની નામ તીખી.

એસી બુદ્ધિ છૈની ઘટમાંહિ ડાર દીની હૈ।
 પૈઠી નો કરમ ભેદી દરવ કરમ છેદિ,
 સુભાઝ વિભાઝતાકી સંધિ સોધિ લીની હૈ।

આહાહા! સ્વભાવ અને વિભાવની સંધિ છે, કહે છે. નિ:સંધિ

છે (નહીં). છેને ઓલામાં ? છે એ કળશટીકામાં. નિઃસંધિ નથી થઈ. સ્વભાવ આનંદમૂર્તિ પ્રભુ, વિભાવ રાગ અને દુઃખ-બેયની સંધિ છે. એટલે સાંધ છે, ભિન્ન છે. નિઃસંધિ નામ એક થયા નથી. એક થયા હોય તો જુદાં પડે ક્યાંથી? આહાહા! સંધિ સોધિ લીન હૈ।

तहां मध्यपाती होय लखी तिन धारा दोय.. तिन अटले तेणे. एक मुधामई एक सुधारस-भीनी है।

मुधासौं विरचि सुधासिंधुमें मगन भई,
ऐती सब क्रिया एक समै बीचि कीनी है.

એક સમયમાં ક્રિયા. આમ લક્ષ ફેરવીને આહીં જ્યાં લક્ષ કર્યું, એક સમયમાં ફરી ગયું આખું. દિશા ફરી, દશા ફરી, ફળ ફર્યું—બધું ફર્યું. એક સમય. આહાહા!

काहू एक जैनी.. जैन स्वरूपने माननार, એમ. જૈન શાસ્ત્રકે જ્ઞાતા, એમ લખ્યું છે ને. વીતરાગમાર્ગનો જાણનારો. એ આવું સ્વરૂપ બીજે હોઈ શકે નહીં. પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ એના શાસનમાં આ વસ્તુ છે. એ બીજામાં નથી એટલે મિથ્યાદષ્ટિ છે, એમ તો ચોખ્ખું આવ્યું નહીં એમાં? (શ્રોતા : આવી જાય પણ બોલાય નહીં.) લ્યો. ઓલા લાલન કહેતા લાલન કે આનું નામ ધર્મ, એનાથી બીજું.... પોતે ન બોલે અધર્મ. ઓલા બોલે, અધર્મ. હાં, એ. (શ્રોતા : એ તો એ જ થયુંને). (શ્રોતા : પ ને કાનો પા અને પ ને કાને પી) એ પછી બોલે વળી આ. પા...પ. પ ને કાનો પા અને પ ને પી... એમ કહે. પણ ઓલો સામો ત્યાં તો બોલી નાંખે એ. (શ્રોતા : પાપ શબ્દ ન બોલે.) આહાહા!

એમ કહે, ધર્મથી વિરુદ્ધ એ શું? ઓલા કહે, અધર્મ. હા, એ. પોતે ન બોલે અધર્મ. ભાષા... લાગે. પંડિત લાલન હતાને. બહુ હોંશિયાર. ભણેલા આ ખોટા. નેવું વર્ષની ઉંમરે ગુજરી ગયાને. આહીં બાર મહિના રહ્યા હતા. આહીં રહ્યા હતા આ મલૂકચંદભાઈને ઘેરે, નહીં? ૧૨ મહિના રહ્યા હતા આહીં. ઘણી વાર વ્યાખ્યાન સાંભળવાય આવતા આહીં. (શ્રોતા : રોજ આવતા.) પણ ઠેકાણું નહીં કાંઈ. વાંચેલું બહુ તો ગરબડ કરે પછી આડી અવળી. સાચું જ્યાં કહીએ પછી રોવા મંડે, રોવા મંડે હોં. વળી આંસુ... પંડિતજી! એમાં કોઈ માલ નથી બહુ. બીજાએ ખીચડો કરવો.

પણ એનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા બે ડોલર (બર્યે). સાત રૂપિયા તે દિ' હોં. અત્યારે તો મોંઘું થયું કાંઈ ૧૪ રૂપિયાનું. એક ડોલર ૧૪નો થઈ ગયો. એમ સાત? (શ્રોતા : સાડા સાત) સાડા સાત. (શ્રોતા : બે ના પંદર રૂપિયા) બે ના પંદર. તે દિ' બેના સાત હતા. વીસ વીસ હજાર માણસ સાંભળવા આવતું. ગપ્પા મારે આડાઅવળા તો આહાહા! દુનિયાને

ભાન ક્યાં છે ? સાંભળવા આવે ઘણા ૨૦-૨૦ હજાર (માણસ). સાત-સાત રૂપિયા દઈને ડોં. ખર્ચ પણ એટલો થાય. ઓલું બાંધેને ઓલું.

(શ્રોતા : આજ તો મુંબઈમાં ૧૦૦ રૂા. દઈને આવ્યા) હા, આવે છે. મુંબઈ ઓલું લખાણ છે. હવે શું થાય છે ? રજનીશનું છે ને. ૧૦૦ રૂા. ૧૮ દિ'ના. આઠ દિ' શ્વેતામ્બરના અને દસ દિ' દિગમ્બરના. મહાવીરની વાણી. હવે એને ભાન ન મળે કે મહાવીરની વાણી કોને (કહેવી ?) સર્વજ્ઞ પરમાત્મા હતા. એક સમયમાં ત્રણ કાળનું જ્ઞાન હતું. એની વાણી એટલે પરમાગમ. હવે એની શ્રદ્ધા વિના વાતું કરવા મંડે, હવે એને શું કહેવું ? દુનિયાય મળે છે પણ જૈનમાંય એવા ભાન વિનાના હોય છે ને ! ભાષાની એક છટા હોય, દેખાવ આમ હોય અંદર. મહાવીરની વાણી ભાઈ ! કોને કહેવી, બાપા ! આહાહા ! પરમાગમ. જે પરમાગમમાં આત્માની મુખ્યતા સહિત છ દ્રવ્યનું વર્ણન છે. એવું બીજે વર્ણન ક્યાંય હોય નહીં. એ આહી કહે છે.

કાહૂ એક જૈની.. જૈની એટલે જે અજ્ઞાન અને રાગને જીતવાને તૈયાર થયો અને શાસ્ત્રનો—વીતરાગના શાસ્ત્રનો જાણનાર. સાવધાન હૈ પરમ પૈની.. તીખી છીણી. પૈની એટલે તીખી છીણી. એસી બુદ્ધિ છેની. બુદ્ધિરૂપી છેની.. રાગ અને આત્માને ભિન્ન પાડીને સ્વભાવ સન્મુખ થાય, એવી બુદ્ધિને તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ કીધી છે. ભલે જાણપણું ઓછું હોય અને બીજાને કહેતાં પણ ન આવડતું હોય. (શ્રોતા : કહેવું ક્યાં છે જીવના અધિકારમાં ?) પછી બીજાને કહેતાં આવડે તો માણસ ઓલો કહેવાય.. (શ્રોતા : કહેતાં આવડે છે એ જીવનો સ્વભાવ જક્યાં છે?) એ કહેતાં (આવડે), ભાષા ભાષા બોલે, છટાથી વાત કરે, એ બધા અભિમાન છે. ભાષાથી હું બોલું છું ને સમજાવું છું. મારી નાંખે મીઠા ઝેર. પીતો હોય મીઠું ઝેર ને માને કે અમે ધર્મ પમાડીએ છીએ જગતને. આહાહા !

એસી બુદ્ધિ છેની ઘટ માંહિ ડાર દીની, લ્યો. ભગવાન આત્મા અને રાગ વચ્ચે અંદરમાં ભિન્ન પાડી.. ભિન્ન પાડી. આહાહા ! એક જૈનીને બહુત હી સાવધાન હોકર.. એમ પાછું. સાવધાન શબ્દ છે ને. એટલે બહુ સાવધાન શબ્દ રાખ્યો પછી. વિવેકરૂપી તેજ છેની, લ્યો. શસ્ત્ર વિશેષ. અપને હૃદયમેં ડાલ દી. અંતરમાં.. 'શસ્ત્ર' (શબ્દ) છેને ક્યાંક ? સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી શસ્ત્ર રાગથી ભિન્ન પાડીને અંતરમાં નાંખી. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

પૈઠી નો કરમ મેદિ.. શરીરથી ઉપાડ્યું પહેલું. અંદરમાં છીણી—જ્ઞાનની તીક્ષ્ણ ધારા, જે પહેલું ધાર્યું હતું શાસ્ત્રથી, એને અંતરમાં પ્રયોગમાં મૂક્યું. નોકર્મથી જુદો પાડ્યો આત્માને. દ્રવ્યકર્મને છેદી નાખ્યો. જડકર્મ પણ મારામાં નથી. સુભાત વિભાતતાકી સંધિ.. હવે ભાવકર્મ આવ્યું. સ્વભાવ અને ભાવકર્મ—વિભાવ, એની સંધિ. એક નથી તેને અનેકપણે

શોધીને.. સોધિ લીની है. આહાહા! કેટલું કામ છે આમાં! આ કરવાનું આ છે એ તો હવે સૂઝતું નથી. આ કરવું ને આ કરવું, બહાર દોડાદોડ. સ્વભાવ આત્મા આનંદસ્વરૂપ, વિભાવ દુઃખરૂપ વિકાર—બેયને પૃથ્થકરણ કર દિયા, લ્યો. નિજસ્વભાવકા પૃથ્થકરણ કર દિયા. નોકર્મ, દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ—ત્રણેય એમ લીધું છે અર્થમાં. એ જ થયુંને. ત્રણેય આવી ગયાને.

તહાં મધ્યપાતી હોય.. મધ્યમાં પડી થકી પ્રજ્ઞાછીણી બીચમેં પડકર.. એક અજ્ઞાનમય ને એક જ્ઞાન. છે ને? લખી તિન ધારા દોય.. તેણે બે ધારા જાણી લીધી. એક ચૈતન્ય જ્ઞાનધારા અને એક વિકલ્પની રાગધારા. શુભરાગના ૩ પ્રકાર વર્ણવ્યા છેને શાસ્ત્રમાં. એક ક્રિયાનો રાગ દયા-દાન-વ્રતનો, એક ભક્તિનો રાગ અને એક ગુણ-ગુણી ભેદનો રાગ વિકલ્પ. આત્મા વસ્તુ છે અને એમાં આનંદ આદિ ગુણ છે, એવો જે ભેદરૂપ વિકલ્પ ઉઠે છે એને અને આત્માના સ્વભાવને ભિન્ન પાડીને બે ધારા કરી. બે એક હતી, એ બે જુદી પાડી. માની હતી એક હોં. હતી તો જુદી જુદી. આહાહા! જાણક સ્વભાવ.. રાગભાવ એ અજ્ઞાન છે અને આ તો જ્ઞાન છે. રાગભાવ—અજ્ઞાનભાવ, આત્મભાવ—જાણકભાવ. બેને.. તેણે બે ધારા જુદી કરી. લખી એટલે જાણી.

एक मुधामई. એક અજ્ઞાનમય, દેખો. એ રાગ છે તે અજ્ઞાનમય મૂઢભાવ. છે ને? શુભાશુભ વિકલ્પ છે એ અજ્ઞાનમય ધારા છે એમ કહે છે. એ તો આવી ગયું છેને પુણ્ય-પાપમાં, નહીં? ઓલો કહે, શુભ જુદું અને અશુભ જુદું. આ કહે, બેય અજ્ઞાન. આત્માના જ્ઞાનનો—ચૈતન્યનો જેમાં અંશ નથી, એવો ચાહે તો દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિના પરિણામ એ અજ્ઞાન છે. એમાં જ્ઞાન છે નહીં. આહાહા! एक मुधामई एक सुधारस-भीनी એક ધારા અમૃતના આનંદથી ભીની છે. શું કહ્યું છે અજ્ઞાનને? મુધામઈ છેને. સુધા અમૃતરસ, જ્ઞાન સુધારસમય. અંતરની ધારા આત્માની એ તો આનંદમય ધારા છે કહે છે. રાગ તે અજ્ઞાનમય ધારા છે. બેને જુદાં પાડી સુધારસ-ભીની, એમ. જ્ઞાન સુધારસમય, એમ કર્યું 'ભીની' નો અર્થ. આહી એનો અર્થ એવો કર્યો.

मुधासौं विरचि, લ્યો. વ્રત-નિયમ-ભક્તિ એવો વિકલ્પ શુભરાગ, એનાથી પાછો ફરી, વિરચિ—છોડકર, એમ. સુધાસિંધુમેં મગન મઈ.. અમૃતની ધારા ભગવાનની.. અરે, પરની સાથે વાદવિવાદની આમાં જરૂર ક્યાં છે? ભગવાન આત્મા અમૃતનો સાગર છે. રાગ છે તે દુઃખરૂપ અજ્ઞાનમય છે. બેને જુદાં પાડી, સુધાસિંધુમેં મગન મઈ.. છીણી—પ્રજ્ઞાછીણી. અમૃતરૂપી દરિયો ભગવાન આત્મા એમાં મગન મઈ. લ્યો, લીનતા થઈ.

एती सब क्रिया एक समै बीचि कीनी.. એક સમયમાં આ બધી ક્રિયા થઈ ગઈ.

કહો, ‘ક’ બોલે એમાં અસંખ્ય સમય જાય. એક સમય... કારણ કે આમ જ્યાં ફર્યો, આનંદ દ્રવ્યના ધારામાં આવ્યો, એક સમય વાર લાગી, કહે છે. આહા! એક સમયમાં જ્ઞાનને રૂપાંતર કરી નાંખ્યું. પર તરફના લક્ષવાળું જ્ઞાન, એનું લક્ષ છોડીને સ્વ તરફના ચૈતન્ય અમૃતસાગરમાં નાંખ્યું. પ્રજ્ઞાછીણીને જોડી, એક સમય લાગ્યો, કહે છે. સમજાવવામાં વાર લાગે, કમ પડે. ન્યાં ક્યાં કમ પડે છે? આહા! બે ધારા અને એમાં એકમાં આવ્યો ને એકને છોડી ને—એ બધું એક સમયમાં છે કહે છે. આહાહા! ભારે કામ આકરું એટલે માણસને... પણ સત્ય તો આ છે. એ કર્યે જ જન્મ-મરણના અંત આવશે. એ વિના આવવાના નથી. બહારમાં આવું એવું લાગે ધમાધમ. શું કીધું?

(શ્રોતા : ધામ ધૂમે...) ‘ધામ ધૂમે ધમાધમ ચલી જ્ઞાનમાર્ગ રહ્યો દૂર રે.’ લ્યો. આ યશોવિજય કહી ગયા છતાં એમાં ને એમાં પાછું. ધામધૂમે ધમાધમ ચલી. બસ આ બનાવો, મંદિર બનાવો. આ પૂજા કરો, ભક્તિ કરો, ફૂલ ચડાવો. વિધિથી કરવું ને આમ કરવું ને. રાગરાગીણીમાં ઉતારો ને હાર્મોનિયમમાં ઉતારો બધું. પૂજા ભણે તો એમ ભણે. એ તો આવ્યો હતોને અમારે એક આહી સૂરતવાળો, નહીં? ચીમન. આવ્યો હતો આહીં ૯૨માં. સાંભળવા ગયા હતા. દિ.. દિ.. કર્યા કરે. (શ્રોતા : દિવાળી) દિવાળી. દિ.. દિ.. કરે. વાળી પછી બોલે પાછળથી.

અને ભાઈ હતા ત્યાં દેવશીભાઈ. શિવજી.. શિવજી.. શિવજીભાઈ હતા. ૯૨માં મઢીયા. આહાહા! આમાં તીર્થકરગોત્ર બાંધે, કહે. મેં કહ્યું, તેતર બાંધે આમાં. મનમાં.. એને કંઈ બહાર કહેવાય એ વખતે ત્યાં? આમાં શું પણ? એમ કહે, આવા રસ ચડી જાય, તીર્થકરગોત્ર બાંધે. એ તો રાગ છે. અને દેહની ક્રિયા એ હું કરું છું. બરાબર આમ ધૂન લગાડી દો. પણ એ ધૂન તો જડની છે. આહાહા! એ બોલ્યા તે દિ’ હોં. ૯૨.. ૯૨. જેઠ સુદ પાંચમ ને? દેરાસરનું મુહૂર્ત... ૯૨. ૩૫ વર્ષ થઈ ગયા. ધૂન ચડાવે ધૂન. ધૂળમાંય નથી ધૂન. આત્મા અંદર આનંદ અને જ્ઞાનનો સ્વભાવ એને શાંતરસ દ્વારા પકડવો અને પકડવો એટલે રાગથી જુદો પડી ગયો. એનો અનુભવ, એમાં મગ્ન થવું. એમ કહે છે જુઓને. રાગમાં ને ક્રિયા જડમાં બોલવામાં મગ્ન થવું?

મુઘાસોં વિરચિ સુઘાસિંધુમેં મગન મરૂં, એતી સબ ક્રિયા એક સમેં બીચિ કીની. એનો અર્થ એમ ગુલાંટ ખાધી જ્યાં, રાગની રૂચિ હતી એ રૂચિ ગુલાંટ ખાઈને આત્માની અંતર અનુભવની કરી. એક સમયનું કામ છે. આહાહા! એક સમયનો મિથ્યાસંસાર, એને ત્રિકાળી દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ આપતાં એક સમયમાં ભિન્ન પડી ગયો. સંસાર સ્વરૂપમાં છે જ નહીં. આહાહા! સાધારણ સમાજને આ માર્ગ લાગેને આકરો.

હવે તો ન્યાં ઘણાં સાંભળતા બિચારા બધા. ૩-૩ હજાર માણસ. ગામથી દૂર. ઓલો હોંકારો નહોતા આપતા. પછી અમારા રાજમલ્લજી આપતા હતા. ત્યાં હોંકારોનો રિવાજ નહીંને એટલે હશે. એ હિન્દુસ્તાનમાં રિવાજ નહીં ને? એ અમારા ગુજરાતીમાં જ જરી રિવાજ છે. પણ એ ... કરતા. એતી સબ ક્રિયા એક સમૈ બીચી કીની હૈ, લ્યો. આહા! એક સમયમાં. એક સમય સમ્યગ્દર્શન ઉત્પન્ન કરવામાં લાગે. અરે, એના અનંત કાળ એમાં—રાગ ને રૂચિમાં એના ગયા. નિરર્થક દુઃખી થવાના કાળમાં ગયા.

જૈની—જેને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન છે. તો શાસ્ત્રના જ્ઞાનમાં એમ આવ્યું કે રાગથી આ ભગવાન આત્મા જુદો છે, એમ. એવું જે જ્ઞાન કર્યું હતું એ અંદર જુદો પાડીને અનુભવ્યો. એક સમયમાં એનો અનુભવ છે, કહે છે. કહો, આનું નામ સમ્યગ્દર્શન અને આ મોક્ષનો એ માર્ગ. મોક્ષદ્વાર છેને આ ? જુદો પાડીને.. રાગથી જુદો પાડીને (એટલે) વ્યવહારથી જુદો પાડીને, એમ થયું કે નહીં? વ્યવહાર છે તે મુધાધારા છે. નહીં? આ જ્ઞાનધારા છે. કહો, રાગાદિની ક્રિયા દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા—એ સબ રાગ, એ મુધા—અજ્ઞાનધારા છે. આહાહા! રાડ નાંખેને માળા.

અજ્ઞાનનો અર્થ એમાં જ્ઞાનસ્વભાવ નથી, એમ અજ્ઞાન છે. રાગમાં જ્ઞાનસ્વભાવ ક્યાં આવ્યો? એનાથી તો, વ્યવહાર જેને કહે છે એનાથી તો વિરચ્યો—છૂટો પડ્યો. હવે જેનાથી છૂટું પડવું એના સાધન વડે આત્મા છૂટો પડે? વ્યવહાર સાધન ને વ્યવહાર કારણ, આવે છે ને? ‘છ ઢાળા’માં આવે છે. આહીં તો ના પાડે છે, જુઓ. એ વ્યવહારથી જુદો પડે—રાગથી. પેલામાં બંધમાંય આવી ગયું. ...આવ્યું હતુંને નિર્વિકલ્પ. નિશ્ચયનયકે વિષયભૂત નિર્વિકલ્પ... નિરુપાધિ આત્મરામકા સ્વરૂપ એકાગ્ર હોતા હૈ. રાગથી તો છૂટો પડે છે. આહાહા! આખો વ્યવહારનો રાગ. નિશ્ચયનો અરાગ એવા સ્વભાવને પકડતાં રાગથી જુદો પડે ત્યારે ભાન થાય છે. વ્યવહારની સહાયથી થાય છે? ઇતની સબ ક્રિયા ઉસને માત્ર એક સમયમેં હી કી, લ્યો. પુન:

जैसे छैनी लोहकी, करै एकसौं दोइ।

जड़ चेतनकी भिन्नता, त्यों सुबुद्धिसौं होई॥४॥

અર્થ :—જેવી રીતે લોટાની છીણી કાષ્ટ આદિ વસ્તુના બે ટુકડા કરી નાખે છે તેવી જ રીતે ચેતન-અચેતનનું પૃથક્કરણ ભેદવિજ્ઞાનથી થાય છે. ૪

અર્થ :—जिसप्रकार लोहेको छैनी काष्ठ आदि वस्तुके दो खंड कर देती है उसी

પ્રકાર ચેતન-અચેતનકા પૃથક્કરણ ભેદવિજ્ઞાનસે હોતા હૈ ॥૪॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

લ્યો. જેમ લોઢાની ઈણી, લાકડા આદિ વસ્તુને દો ખંડ કર દેતી હૈ. અત્યારે તો મોટા લોઢાને ખંડ કરે છે, લ્યો. એવા હથિયાર નીકળ્યા છે ને. લોઢાના કટકા બે ફડાક દઈને. મોટા મોટા આમ ચાર-ચાર ગાઉ આઠ-આઠ ગાઉના દળ હોય હોં. આમ મારે. ઓલા હીરાની કણી નથી રાખતા કાય માટે? કાય હોયને, કાયને તોડવો હોયને કાય. હીરાની કણી. કાય તૂટી જાય ફડાક દઈને. આમ કાયનું દળ હોયને આટલું મોટું આવું. દસ દસ હાથ, છે ને? હીરાની કણી હોય એવી. લોટીયા વોરા અમારે રાખતા. આમ જ્યાં મૂકે ત્યાં કાયના બે કટકા. જોઈ છે કે નહીં? હીરાની કણી હોય છે. હથિયાર હોય છે ને? એમાં હીરાની કણી નાખી હોય. કાય મોટો આવડો હોય. બે કટકા કરવા હોય, એ કોઈ આમ ભાંગ્યે થાય? આમ કરતો.

લોટીયા વોરા હતો અમારો પાડોશી. (શ્રોતા :) હા, એ. લીટો માર્યો ભેગા બે કટકા. હવે કાયનું દળ તો કેવું હોય, જુઓ. એમ ભગવાન આત્મા પ્રજ્ઞાઈણીરૂપી હીરાની કણી. એ આમ શું કહેવાય આ બધા? ફોટા-બોટા મઢેને આ. હવે કાય એના પ્રમાણમાં જોતો હોય તો કાય તો મોટા હોય. ૨૦-૨૦ હાથનાં લાંબા કાય આવે છે. ૨૦-૨૦ હાથ. હવે એમાંથી કટકા કરવા હોય તો એ હીરા વિના કંઈ કટકા ન થાય. એમ રાગ અને પુણ્યથી આત્માને જુદો પાડવો, એ સમ્યગ્જ્ઞાનની ઈણી વિના જુદો પડે નહીં. આહાહા! उसी प्रकार चेतन-अचेतनका पृथक्करण भेदविज्ञानसे होता है. भेदविज्ञानरूपी हिरानी कण्ठी. विशेष कहेसे.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૦૪ અષાઠ વદ ૭ બુધવાર તા. ૧૪-૭-૧૯૭૧
મોક્ષ દ્વાર પદ ૫ થી ૮ પર પ્રવચન

સમયસાર નાટક. મોક્ષદ્વાર. મોક્ષ થનારને સુબુદ્ધિનો વિલાસ, એનું વર્ણન છે. સુબુદ્ધિકા વિલાસ. સમ્યક્ જ્ઞાન એ મોક્ષનું કારણ છે. અને સમ્યક્ જ્ઞાન કેવું હોય તેની વાત બતાવે છે. સર્વ વર્ણ લઘુ, ચિત્રકાવ્ય ધનાક્ષરી. ધરતી ધરમ ફલ.. જુઓ, ધર્મીનું સમ્યક્ જ્ઞાન એવું હોય કે..

સુબુદ્ધિનો વિલાસ
(સર્વ વર્ણ લઘુ, ચિત્રકાવ્ય ધનાક્ષરી)

ધરતિ ધરમ ફલ હરતિ કરમ મલ,
મન વચ તન બલ કરતિ સમરપન।
ભ્રમતિ અશન સિત ચ્રમતિ રસન રિત,
લખતિ અમિત વિત કરિ ચિત દરપન॥
કહતિ મરમ ધુર દહતિ ભરમ પુર,
ગહતિ પરમ ગુર ઊર ઉપસરપન।
રહતિ જગતિ હિત લહતિ ભગતિ રતિ,
ચહતિ અગતિ ગતિ યહ મતિ પરપન॥૫॥

શબ્દાર્થ :-ભખતિ=ખાય છે. અસન=ભોજન. સિત=ઉજ્જવળ. અમિત=અપ્રમાણ. દહિત=બાળે છે. પુર=નગર. ઉપસરન=સ્થિર. અગતિ ગતિ=મોક્ષ

અર્થ :-સુબુદ્ધિ ધર્મરૂપ ફળ ધારણ કરે છે, કર્મમળ હરે છે, મન, વચન, કાય ત્રણે બળોને મોક્ષમાર્ગમાં લગાવે છે, જીભથી સ્વાદ લીધા વિના ઉજ્જવળ જ્ઞાનનું ભોજન ખાય છે, પોતાની અનંત જ્ઞાનરૂપ સંપત્તિ ચિત્તરૂપ દર્પણમાં દેખે છે, મર્મની વાત અર્થાત્ આત્માનું સ્વરૂપ બતાવે છે, મિથ્યાત્વરૂપ નગર ભસ્મ કરે છે, સદ્ગુરુની વાણીનું ગ્રહણ કરે છે, ચિત્તમાં સ્થિરતા લાવે છે, જગતની હિતકારી બનીને રહે છે, ત્રિલોકીનાથની ભક્તિમાં અનુરાગ કરે છે, મુક્તિની અભિલાષા ઉત્પન્ન કરે છે, એવો સુબુદ્ધિનો વિલાસ છે.

અર્થ :-સુબુદ્ધિ ધર્મરૂપ ફળનો ધારણ કરતી છે, કર્મમળનો હરતી છે, મન-વચન-કાય ત્રણે બળોનો મોક્ષમાર્ગમાં લગાવે છે, જીભથી સ્વાદ લીધે વિના ઉજ્જવળ જ્ઞાનનો ભોજન ખાતી છે, અપની અનંત જ્ઞાનરૂપ સંપત્તિ ચિત્તરૂપ દર્પણમાં દેખતી છે, મર્મની વાત અર્થાત્ આત્માનો સ્વરૂપ

બતલાતી છે, મિથ્યાત્વરૂપ નગરનો ભસ્મ કરતી છે, સદ્ગુરુની વાણી ગ્રહણ કરતી છે, ચિત્તમાં સ્થિરતા લાતી છે, જગતની હિતકારી બનકર રહતી છે, ત્રિલોકનાથની ભક્તિમાં અનુરાગ કરતી છે, મુક્તિકી અભિલાષા ઉત્પન્ન કરતી છે; એસા સુબુદ્ધિકા વિલાસ છે૥૥૫૥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આવું આવડે છે તમને આ બધું? (શ્રોતા : આવું નહીં, એક-બે લાઈન...) પણ કવિ શેના આ? (શ્રોતા : કવિ કહેવાના.) હિંમતભાઈ કવિ છે ને. (શ્રોતા : કહેવાના.) કહેવાના. આ પ્રકારના નહીં, ભાઈ કહે છે. આ પ્રકારના નહીં એમ કહેવું છે. જબ્બર માળો કવિ હોં. ઘરતી ઘરમ ફલ.. ધર્મીની સુબુદ્ધિ એવી હોય છે કે જે ધર્મરૂપી ફળને ધારણ કરે. રાગને અને પુણ્યને ધારણ કરે નહીં, એમ કહે છે. સમ્યગ્જ્ઞાન—ચૈતન્યની સુબુદ્ધિ થતા સુબુદ્ધિનું કાર્ય શું? સુબુદ્ધિ શું કરે? સુબુદ્ધિ ધર્મરૂપ ફળને ધારણ કરે. રાગ ને પુણ્ય રહિત નિર્મળ ધારા ધર્મની એને ધારણ કરે, એનું નામ સુબુદ્ધિ કહેવામાં આવે છે. હરતિ કરમ મલ.. ધર્મને ધારે ને કર્મમળને હરે. રાગાદિ જે મળ છે, તે સુબુદ્ધિ—સમ્યગ્જ્ઞાન એને ટાળે. હરતિ એટલે ટાળે. જુઓ, આ સમ્યગ્જ્ઞાન.

મન વચ તન બલ કરતિ સમરપન.. મન-વચન-કાય ત્રીનોં બલોંકો મોક્ષમાર્ગમાં લગાતી છે. સ્વભાવ ચૈતન્ય સ્વભાવ સમ્યક્ બુદ્ધિ સ્વરૂપ તરફના વલણને પ્રગટ કરે છે. મોક્ષનો માર્ગ, એ મન, વચન ને કાયા—એનું અર્પણ બધું મોક્ષમાર્ગ તરફ છે એમ કહે છે. એવી સુબુદ્ધિને સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. મુક્તિ અસન સિત.. શીતળતાને સ્વાદે છે. શીતળ આનંદ સ્વભાવ, ઉજ્જવળ સ્વભાવ એ જ્ઞાનનું ભોજન છે. જ્ઞાનકા ભોજન ખાતી છે. આહાહા! સમ્યગ્જ્ઞાન એ પુણ્ય-પાપના રાગને ખાતી નથી. આહાહા! ભગવાન આત્મા... ગુજરાતી સમજતે હેં ન થોડા થોડા? આત્મા આનંદસ્વરૂપ એ સુબુદ્ધિ આનંદનું ભોજન કરે છે એમ કહે છે. આહાહા! એને લાડવા, રોટલાનું તો નહીં, પણ પુણ્ય-પાપના રાગનું પણ ભોજન નહીં. નિત્યાનંદ ભોજી ભગવાન આત્મા છે. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો એનો ભોગ(નો) ભોક્તા આત્મા નહીં. સમ્યક્જ્ઞાની આત્મા નહીં, એમ કહે છે.

મુક્તિ અસન સિત.. સિત એટલે ઉજ્જવળ ભોજન. ચુક્તિ રસન રિત.. પણ જીભના સ્વાદ વિના આત્માના આનંદને અનુભવે છે. આહાહા! કહો, સમજાય છે? રિત એટલે રહિત. ચુક્તિ રસન રિત.. જીભના સ્વાદ વિના સમ્યગ્જ્ઞાન એકલો.. આહાહા! સ્વસ્વભાવના આનંદને યાખે છે, ભોગવે છે. લુક્તિ અમિત વિત.. વળી સુબુદ્ધિ એવી હોય છે કે અમિત વિત.. મર્યાદા વિનાની આત્માની લક્ષ્મી એને જાણે છે. આહાહા! છે ને? અપની અનંત જ્ઞાનરૂપ સંપત્તિ ચિત્તરૂપ દર્પણમાં દેખતી છે, લ્યો. લુક્તિ અમિત વિત.. પોતાનો અનંત

જ્ઞાન, આનંદ એવો સ્વભાવ એને જાણે છે. શેમાં? કરિ ચિત્ત દરપન.. ચિત્તરૂપી દર્પણમાં એટલે જ્ઞાનરૂપી દર્પણમાં અનંત જ્ઞાન ને અનંત આનંદને દેખે છે. લ્યો, આ સુબુદ્ધિ.

કહતિ મરમ ધુર.. સમ્યક્ બુદ્ધિ—સુબુદ્ધિ એવી હોય છે કે એ કહતિ મરમ.. આત્માના મર્મને અનુભવે છે. આત્માનું આનંદસ્વરૂપ એને એ અનુભવે છે. મર્મકો બતાતી હૈ. આહાહા! આત્માના સ્વરૂપને બતાવે છે. જુઓ, આ સુબુદ્ધિ. આરે, ભારે! આનું નામ સમ્યક્ મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? કહતિ મરમ ધુર.. મૂળ વાતને બતાવે છે, એમ. ધુર એટલે મૂળ. આત્માનો આનંદ ને જ્ઞાન સ્વભાવ એને એ બતાવે છે. દહતિ મરમ પુર.. મિથ્યાત્વરૂપી ભ્રમણાના નગરને તો બાળીને રાખ કરે છે. જુઓ, આ બનારસીદાસ. શૃંગારી કવિ હતા પહેલા ને શૃંગારી પુસ્તકો બનાવેલા. ગંગા નદીમાં નાખી દીધા. ગંગા ને? ગોમતી.. ગોમતી. ગંગા અને ગોમતી દૂર છે, નહીં? ગોમતીમાં નાખી દીધા. આ બનાવ્યા આત્મધર્મના.

કહતિ મરમ ધુર દહતિ મરમ પુર.. ધર્મનો પુર—નગર. મિથ્યાત્વની ભ્રમણાઓ—જ્યાં ત્યાં સુખપણું માનવું, પરની સહાયથી મને કાંઈ મદદ મળશે ધર્મની—એવી માન્યતા મિથ્યાત્વનું નગર—પુર છે એને તો દહતિ નામ સમ્યગ્જ્ઞાન બાળી મૂકે છે. આહાહા! ગહતિ પરમ ગુરુ ઊર ઉપસરપન.. જ્ઞાની ગુરુની વાણી જાણે છે, વાણી પકડે છે. છેને એમાં? સદ્ગુરુકી વાણી ગ્રહણ કરતી હૈ. સત્ય વાત હોય એ સમ્યગ્જ્ઞાન ગ્રહણ કરે છે એમ કહે છે. ગુરુ ઊર ઉપસરપન.. ઉપસરપન છે ને? સ્થિર કરે છે, એમ હશે. પરમગુરુની વાણીને ગ્રહણ કરે છે, અંદરમાં પકડે છે ને જાણે છે. રહતિ જગતિ હિત.. સમ્યગ્જ્ઞાન જગતના હિત માટે કામ કરે છે. છે ને? ચિત્તમેં સ્થિરતા લાતી હૈ. જગતકી હિતકારી બનકર રહતી હૈ. હિતકારીનો અર્થ કોઈને અહિત થતું નથી, એમ. એનું નામ સમ્યગ્જ્ઞાન. એ જગતની હિતકારી બનીને રહે છે.

લહતિ મગતિ રતિ.. ત્રિલોકીનાથકી ભક્તિમેં અનુરાગ કરતી હૈ. સમ્યગ્જ્ઞાન, ત્રિલોકનાથ તીર્થકરદેવ સર્વજ્ઞપદના ધારી એમાં એનો પ્રેમ હોય છે. સમ્યક્જ્ઞાનીનો પ્રેમ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ એના પ્રત્યે એનો પ્રેમ હોય છે. વિકલ્પ હોય તો ત્યાં જાય છે એમ કહે છે. ચહતિ અગતિ ગતિ.. સુબુદ્ધિ કેવી છે? કે અગતિ ગતિ.. જ્યાંથી પાછું ન ફરે એવી ગતિને ઈચ્છે છે. છે ને? બ્રહ્મચારીજી! પુસ્તક હૈ ન? ચહતિ અગતિ ગતિ.. એમાંથી પાછું ન ફરવું પડે એવી અગતિ ગતિ એટલે મોક્ષ, એને સમ્યગ્જ્ઞાન યાહે છે. એ રાગને નહીં, સ્વર્ગને નહીં, વ્યવહારને નહીં, એ તો અગતિ ગતિને યાહે છે.

યહ મતિ પરપન, લ્યો. ઐસે બુદ્ધિ સુબુદ્ધિકા (વિલાસ). પરપન એટલે વિલાસ.

આમ લીધું. જ્ઞાનીની વાણી ગ્રહે છે, તીર્થંકર આદિ જગતગુરુની ભક્તિ કરે છે. સમ્યગ્જ્ઞાન દુનિયાને સમજાવે છે (તેથી) જગત હિતકારી, એટલું. એ જ્ઞાન જગતને હિતકારી છે. જુઓ, આ બનારસીદાસનો કવિત્વનો વિલાસ. સુબુદ્ધિનો વિલાસ. કવિત્વના વિલાસમાં નાખી દીધું. એને સમ્યગ્જ્ઞાન કહીએ. એસા સુબુદ્ધિકા વિલાસ છે. પરપન એટલે વિલાસ. સમ્યગ્જ્ઞાન ચાર ગતિને ઈચ્છતું નથી. જ્ઞાન ઈચ્છતું નથી. રાગને ઈચ્છતું નથી, વ્યવહારને ઈચ્છતું નથી. વ્યવહાર આવે ખરો સાંભળવાનો, એમ કહે છે, પણ એને ઈચ્છતા નથી. ઈચ્છે છે એકલી મુક્તિને. વીતરાગ પરિણતિથી મુક્તિ મારી થશે, એમ જ્ઞાનીની બુદ્ધિ આમ કામ કરે છે. આ તો શાંતિનું કામ છે, ભઈ. આ કાંઈ દોડાદોડથી મળે એવી ચીજ નથી.

સમ્યગ્જ્ઞાનીકા મહત્ત્વ. ઓલામાં સર્વ વર્ણ લઘુ હતા, આમાં સર્વ વર્ણ ગુરુ. કવિ છે ને? આત્મા બાદશાહ છે, હવે એની ઉપમા આપે છે. સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી આત્મા બાદશાહ. છઠું પદ

સમ્યગ્જ્ઞાનીનું મહત્ત્વ.

(સર્વ વર્ણ ગુરુ. સર્વેયા એકત્રીસા)

રાણાકૌસૌ બાના લીને આપા સાથે થાના ચીને,
 દાનાઅંગી નાનારંગી ખાના જંગી જોધા હૈ।
 માયાબેલી જેતી તેતી રેતૈમૈ ધારેતી સેતી,
 ફંદાહીકૌ કંદા ઘૌદૈ ઘેતીકૌસૌ લોધા હૈ।।
 બાધાસેતી હાંતા લૌરૈ રાધાસેતી તાંતા જૌરૈ,
 બાંદીસેતી નાતા તૌરૈ ચાંદીકૌસૌ સોધા હૈ।
 જાને જાહી તાહી નીકૈ માને રાહી પાહી પીકૈ,
 ઠાને બાતૈ ડાહી ઈસૌ ધારાબાહી બોધા હૈ।।૬।।

શબ્દાર્થ :—રાણા=બાદશાહ. બાના=વેશ. થાના=સ્થાન. ચીને=ઓળખે. દાનાઅંગી= પ્રતાપી. ખાના જંગી જોધા=યુદ્ધમાં મહા શૂરવીર. કંદા=કાંસના મૂળિયા. ખેતીકૌસૌ લોધા=ખેડૂત જેવો. બાધા=ક્લેશ. હાંતા લોરૈ=અલગ કરે છે. તાંતા=દૌર. બાંદી=દાસી, નાતા=સંબંધ. ડાહી=હોશિયારી. બોધા=જ્ઞાની.

અર્થ :—ભેદવિજ્ઞાની જ્ઞાતાએ રાજા જેવું રૂપ બનાવેલું છે, તે પોતાના આત્મરૂપ સ્વદેશની રક્ષા માટે પરિણામોની સંભાળ રાખે છે અને આત્મસત્તા ભૂમિરૂપ સ્થાનને ઓળખે છે, પ્રથમ સંવેગ, અનુકંપા આદિની સેના સંભાળવામાં દાના અર્થાત્ પ્રવીણ હોય છે, શામ, દામ, દંડ, ભેદ આદિ કળાઓમાં કુશળ રાજાની સમાન છે, તપ, સમિતિ, ગુપ્તિ, પરિષ્પહજય, ધર્મ, અનુપ્રેક્ષા આદિ અનેક રંગ ધારણ કરે છે, કર્મરૂપી શત્રુઓને

જીવવામાં ઘણો બહાદુર છે, માયારૂપી જેટલું લોટું છે તે બધાનો નાશ કરવામાટે રેતી સમાન છે, કર્મના ફંદારૂપ કાંસને મૂળમાંથી ઉખેડવા માટે કિસાન સમાન છે, કર્મબંધના દુઃખોથી બચાવનાર છે, સુમતિ રાધિકા સાથે પ્રીતિ જોડે છે, કુમતિરૂપ દાસી સાથે સંબંધ તોડે છે. આત્મપદાર્થરૂપ ચાંદીનું ગ્રહણ કરવામાં અને પરપદાર્થરૂપ ધૂળને છોડવામાં સોની સમાન છે. પદાર્થને જેવો જાણે છે તેવો જ માને છે, ભાવ એ છે કે હેયને હેય જાણે છે અને હેય માને છે. ઉપાદેયને ઉપાદેય જાણે છે એ ઉપાદેય માને છે,^૧ એવી ઉત્તમ વાતોના આરાધક ધારાપ્રવાહી જ્ઞાતા છે. ૬

અર્થ :-ભેદવિજ્ઞાની જ્ઞાતા, રાજા જેસા રૂપ બનાયે હુણ હૈ। વહ અપને આત્મરૂપ સ્વદેશકી રક્ષાકે લિયે પરિણામોંકી સમ્હાલ રખતા હૈ; ઓર આત્મસત્તા ભૂમિરૂપ સ્થાનકો પહિચાનતા હૈ; પ્રશમ, સંવેગ, અનુકંપા આદિકી સેના સમ્હાલનેમેં દાના અર્થાત્ પ્રવીણ હોતા હૈ, શામ, દામ, દંડ, ભેદ આદિ કલાઓંમેં કુશલ રાજાકે સમાન હૈ; તપ, સમિતિ, ગુપ્તિ, પરિષહજય, ધર્મ, અનુપ્રેક્ષા આદિ અનેક રંગ ધારણ કરતા હૈ; કર્મરૂપી શત્રુઓંકો જીતનેમેં બડા બહાદુર હોતા હૈ। માયારૂપી જિતના લોહા હૈ, ઉસ સબકો ચૂર-ચૂર કરનેકો રેતીકે સમાન હૈ, કર્મકે ફંદેરૂપ ફાંસકો જડ્ડે ઉખાડનેકે લિયે કિસાનકે સમાન હૈ, કર્મબંધકે દુઃખોંસે વચાનેવાલા હૈ, સુમતિ રાધિકાસે પ્રીતિ જોડતા હૈ, કુમતિરૂપ દાસીસે સંબંધ તોડતા હૈ, આત્મપદાર્થરૂપ ચાંદીકો ગ્રહણ કરને ઓર પરપદાર્થરૂપ ધૂલકો છોડનેમેં રજત-સોધા (સુનાર)કે સમાન હૈ। પદાર્થકો જેસા જાનતા હૈ વૈસા હી માનતા હૈ, ભાવ યહ હૈ કિ હેયકો હેય જાનતા ઓર હેય માનતા હૈ। ઉપાદેયકો ઉપાદેય જાનતા ઓર ઉપાદેય માનતા હૈ—એસી ઉત્તમ વાતોંકા આરાધક ધારાપ્રવાહી જ્ઞાતા હૈ।।૬।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ભાષાય બધી કેવી, જુઓને! એક ફેરી એક બાઈ બોલતી નહીં, ઓલી? પતાસીબાઈ નહીં એક? પતાસીબાઈ. ગયાના હતા? ગયાના. અહીંયા આવ્યા હતા. ઘણો વખત રહ્યા હતા. પતાસીબાઈ હતી, નહીં? ગયાના. એ આ બોલતી હતી પહેલા. અહીં રહી ગયા હતા.

હિંમતભાઈ ના પાડે છે કે મને આ ગોઠવતાં ન આવડે. (શ્રોતા : આ તો મહાકવિ છે.) મહાકવિ છે. થોડા કવિ રાખ્યા છે. એ જાતનો ક્ષયોપશમ હોય. પણ એ ક્ષયોપશમને વાપર્યો અંતરમાં. હોય છે ક્ષયોપશમ અનેક જાતના. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ક્ષાયિક લઈને જુગલીયામાં જાય. એને ભાષા-બાષાનું આવું કાંઈ નથી. કવિ જોડી શકે એવું હોય નહીં. ક્ષાયિક સમકિત પામ્યો... મનુષ્યનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું પછી ક્ષાયિક સમકિત પામે તો જુગલીયામાં જાય. ભોગભૂમિ. ભદ્રિક હોય ભદ્રિક. ત્રણ-ત્રણ પત્યોપમના આયુષ્ય. બે પત્યના આયુષ્ય, એક

પલ્યનું આયુષ્ય. અસંખ્ય અબજ વર્ષનું આયુષ્ય હોય. ઓહો! ત્રણ ગાઉના ઊંચા હોય શરીર, બે ગાઉના, એક ગાઉના. એક પલ્યોપમવાળાને એક ગાઉ(નું શરીર), બે પલ્યોપમ વાળાને બે ગાઉનું. એવા મનુષ્ય ક્ષાયિક સમકિત લઈને ઉપજે ત્યાં. ભદ્રિક.. ભદ્રિક.. ભદ્રિક.. અને એ મરીને સ્વર્ગમાં જ પાછા જાય. પાછા એની સ્થિતિ હોય એનાથી વધારેમાં ન જાય. એમ છે, નહીં? ભાઈ! એની સ્થિતિ છેને જેટલી, એનાથી વધારે સ્થિતિમાં ન જાય. આવા ક્ષાયિક સમકિતી. એમ છે ને?

જેટલું આયુષ્ય છે એનું આહી એટલા આયુષ્યથી વધારે ત્યાં ન ઉપજે. આવા ક્ષાયિક સમકિતી ત્રણ પલ્યોપમ સુધી રહ્યા. એને બીજી કોઈ ઉપાધિ નથી. કલ્પવૃક્ષ છે. ઈચ્છા પતી પછી સ્વાધ્યાય ન્યાં કરતા હશે ભેગા થઈને. આમ તો નથી આવતું? ઋષભદેવ ભગવાનનું. છ જણાં ત્યાં હતા. પછી મુનિ આવ્યા. છ જણા ત્યાં હતાને સાથે જુગલિયામાં? મુનિ ઉપરથી ઊતર્યા. 'તમારો સમકિત પામવાનો કાળ છે આ' મુનિએ કહ્યું. આહાહા! ઉપર જાતા હતા તે હેઠે ઊતર્યા. હેઠે ઊતર્યા ઊંચા ચઢાવવા માટે, લઈ જવા માટે. 'ભાઈ! સમ્યક્ ગ્રહણ કરો. તમારે સમ્યક્નો કાળ છે.' આહાહા! ગજબ છે ને! કેટલી પાત્રતા, કેટલી યોગ્યતા ને કેટલી સરળતા ને ભદ્રિકતા!

જુગલિયા તો એવા હોય છે ને. મનુષ્ય. જુગલિયા સમજો છો ને? એક સાથ. બેન-ભાઈ ઉપજે ને પછી પતિ-પત્ની થાય. છતાં કષાયની ઘણી મંદતા. બેન-ભાઈ એ પતિ-પત્ની થાય તો પણ કષાયની ઘણી મંદતા હોય છે. આહાહા! આહી જો આવું હોય તો કષાય તીવ્ર હોય છે. મનુષ્યમાં જો એવું હોય તો તો તીવ્ર કષાય હોય. આ ભોગભૂમિ.. ... સ્વર્ગમાં ગયા, લ્યો. આહા! કહે છે, રાણા કૌસૌ બાના લીનૈ.. આ તો આવું કવિતા આદિ ન આવડે એ ઉપરથી વિચાર આવ્યો. (શ્રોતા :) એટલે કહ્યુંને... એવા ભદ્રિક છે. ત્રણ-ત્રણ પલ્યોપમ, ત્રણ-ત્રણ ગાઉ ઊંચા, સરળ ભદ્રિક. ક્ષાયિક સમકિત કેટલાક તો. આ તો પામવાને માટે લાયક, એમ કીધું. પૂર્વે લઈને નથી આવ્યા, એમ થયુંને? કેટલાક તો ક્ષાયિક સમકિત લઈને જાય. આહાહા!

રાણા કૌસૌ બાના લીનૈ.. કેવો છે ભગવાન આત્મા? સમ્યક્જ્ઞાનીનું મહત્વ. ભેદવિજ્ઞાની જ્ઞાતા, રાજા જૈસા રૂપ બનાયે હુએ હૈ. બાદશાહ છે. આહાહા! સમ્યક્જ્ઞાનીએ બાદશાહનું રૂપ ધારણ કર્યું છે. રાણા કૌસૌ બાના લીનૈ.. બાના એટલે વેશ. લીનૈ. વેશ લીધો. આપા સાઘૈ થાના ચીનૈ.. વહ, અપને આત્મરૂપ સ્વદેશકી રક્ષાકે લિયે પરિણામોંકી સમ્હાલ રખતા હૈ, લ્યો. આપા સાઘૈ.. પોતાના સ્થાનમાં જ્ઞાન કરે અથવા પોતાની સત્તામાં, એમ કહે છે. એના પરિણામને સાધે. આપા સાઘૈ થાના એટલે પોતાનું સ્થાન. એમાં પહિયાને પોતાને. પોતાના શુદ્ધ પરિણામને જોવે. આત્મસત્તા ભૂમિરૂપ સ્થાનકો પહિચાનતા હૈ. આવ્યુંને સ્થાન?

દાનાઅંગી-પ્રશમ, સંવેગ, અનુકંપા આદિકી સેના સમ્હાલનેમેં દાના અર્થાત્ પ્રવીણ હોતા હૈ. દાનાઅંગી એનો અર્થ છે. સમ્યક્જ્ઞાનીનું મહત્ત્વ. બાદશાહ છે પોતાના સ્વરૂપનો. ભગવાન આનંદસ્વરૂપ એનો-બાદશાહનો ભેખ ધારણ કર્યો છે અને આત્મસત્તારૂપી સ્થાનને પહિચાને છે. દાનાઅંગી એટલે પ્રશમ, સંવેગ, અનુકંપા આદિની સેના સંભાલનેમેં પ્રવીણ છે, દાના છે, હોંશિયાર છે. રળવામાં હોંશિયાર છે એમ નથી લીધું. આ પૈસા.. એય ! પૈસા રળવામાં હોંશિયાર છે એની નોંધ નથી લીધું. આહી તો પોતે દાના અંગી-શાંતિ, સંવેગ, અનુકંપા એવી સેના સંભાળવામાં પ્રવીણ છે. પોતાના રાગની સેના છે એ બધી, એને સંભાળવા માટે પ્રવીણ છે.

નાનારંગી એનો અર્થ છે, શામ, દામ, દંડ, મેદ આદિ કલાઓમેં કુશલ રાજાકે સમાન હૈ. તપ, સમિતિ, ગુપ્તિ, પરિષહજય, ધર્મ, અનુપ્રેક્ષા આદિ અનેક રંગ ધારણ કરતા હૈ. નાનારંગીનો અર્થ ત્યાં કર્યો. લ્યો, દાનાઅંગીને ... પ્રવીણ હોતા હૈ. શામ, દામમાં કુશળ રાજાકે સમાન, એમ. રાજા જેમ શામ, દામમાં કુશળ છે, આ પણ પોતાના ઉપશમ આદિમાં કુશળ છે. અને તપ, સમિતિ, ગુપ્તિ, પરિષહજય, ધર્મ ને અનુપ્રેક્ષા-સંવરના બોલ આવે છે ને? એના અનેક રંગ ધારણ કરતા હૈ. મુનિપણમાં સમિતિનો, ગુપ્તિનો, (૨૨ પ્રકારના) પરિષહજયનો, ૧૦ પ્રકારના ધર્મ, ૧૨ પ્રકારની ભાવના અનુપ્રેક્ષા (આદિ) અનેક રંગ ધારણ કરે બાદશાહ. એમ જ્ઞાની બાદશાહ આવા અનેક ગુણોના રંગને ધારણ કરે છે.

ખાના જંગી જોધા હૈ, લ્યો. ખાનાજંગી. કર્મરૂપી શત્રુઓંકો જીતનેમેં બઢા બહાદુર હોતા હૈ. ખાનાજંગી-જંગ કરનાર જોધા. કોની સાથે? કર્મરૂપી શત્રુઓ. જુઓ, આ તો શત્રુ લખ્યા ભાઈ ! ઓલા અરિહંત ને અર્હત ને તકરાર કરે છે ને? અરિહંતનું નામ ન લેવું. અરિ તો દુશ્મન કહેવાય. અરે, પણ નામમાં શું વાંધા છે? માટે અરિહંત નહીં, અર્હત લેવું. એવું આવે છે છાપામાં. અરે, આહી કહે છે કે અરિહંત કહો કે અરહંત કહો કે અર્હમ્ કહો, બધું એક જ ભાવ છે, સાંભળને! કર્મરૂપી શત્રુઓંકો જીતનેમેં બઢા બહાદુર હોતા હૈ. અરિહંતા એવું સમ્યગ્જ્ઞાન બાદશાહ વેરીને હણીને પોતાની રાજધાનીને સંભાળશે. આહાહા!

માયાબેલી જેતી તેતી રેતેમેં ધારેતી સેતી.. માયારૂપી જિતના લોહા હૈ, લોહું.. લોહું.. એને જે કાટ લાગ્યો હોય, જેતી તેતી-જેટલા પ્રમાણમાં. એ રેતીથી એને સાફ કરે છે. રેતી હોયને રેતી ઝીણી. ડન સબકો ચૂર-ચૂર કરનેકો રેતીકે સમાન હૈ. ધર્માત્મા બાદશાહ જ્ઞાનનો.. લોઢાને જેમ રેતી સાફ કરે છે ને? ઝીણી રેતી, નહીં? આવે છે ને. લીમડીથી લઈ જાય કોથળાના કોથળા. અહીંયા કોથળા આવ્યા હતા. કરવું હતું કાંઈ માનસ્તંભમાં.

માનસ્તંભમાં રેતીના કોથળા આવ્યા હતા લીમડીથી, નહીં? લાલ ઝીણી ઘસે. એમ આત્મા સમ્યક્જ્ઞાની બાદશાહ સમકિતી ધર્મી માયારૂપી જિતના લોઢા—માયારૂપી લોઢું એને રેતીથી જેમ ચૂર ચૂર કરે, લોઢાને સાફ કરે. એમ રેતીકે સમાન જ્ઞાની હૈ. આહાહા! હિન્દી છે અંદર, પણ સમજાય એવું છે હિન્દી.

ફંદાહીકૌ કંદા.. એ ઘાસપૂસને કાઢી નાખવા માટે કર્મકે ફંદેરૂપ કાંસ—ઘાસ.. જહસે ઉખાહનેકે લિણ કિસાનકે સમાન હૈ. ઉખેડે ઘાસ હાથથી, ખેતીમાં મૂળિયા કાઢી નાખે. સાફ કરે છે ને?સુધી ખોદે ખેતરને. મૂળ ને ઘાસ કાઢી ખેતી કરે. નહીં તો બોરડી નીકળે બહાર. જહસે ઉખાહનેકે લિણ કિસાનકે સમાન હૈ. ફંદાહીકૌ કંદા ખૌદૈં ખેતીકૌસૌ લોધા હૈ, લ્યો, કિસાનકે સમાન હૈ. કર્મબંધકે દુઃખોંસે બચાનેવાલા હૈ. ખેતીકૌસૌ લોધા.. ખેતી હોયને? પોતાની ખેતીને સંભાળ કરે છે, એમ ધર્માત્મા પોતાની આનંદ આદિ ખેતીની સંભાળ કરે છે. લોધા છે. મોટો લોધો. છે ને? ખેતીકૌસૌ લોધા હૈ. કિસાનકે સમાન હૈ.

વાધાસેતી હાંતા લોરૈ.. એ વિઘ્નને તોડી નાખે. સુમતિ રાધિકાસે પ્રીતિ જોડતા હૈ. વાધાસેતી હાંતા લોરૈ.. બાધા ને વિઘ્ન હોય, કલેશ—કલેશ હોય એને તોડી નાખે, અલગ કરે. સમ્યક્જ્ઞાની બાદશાહ કલેશને અલગ કરી નાખે. સમજાણું કાંઈ? રાધાસેતી તાંતા જોરૈ.. સુમતિ—સમ્યક્જ્ઞાનરૂપી રાધા એની સાથે નાતો જોડે. છે ને? રાધાસેતી તાંતા જોરૈ.. તાંતા એટલે દોર. નાતા એટલે સંબંધ. સમ્યક્જ્ઞાનમાં સમ્યક્જ્ઞાની સુમતિ સાથે પ્રેમ બાંધે. વાંદીસેતી નાતા તોરૈ.. દાસીથી તો નાતો તોડી નાખે. કુમતિરૂપી દાસીથી સંબંધ તોડી નાખે. સુમતિરૂપી રાધિકાથી કુમતિરૂપી દાસીને તોડી નાખે, એમ કહે છે. જુઓ, રાધાને મુક્યા.

વાંદીકૌસૌ સોધા હૈ.. એ ધૂળધોયા જેવો છે બાદશાહ. ચાંદી ને સોનાને (માટે) ધૂળ ધોવે છે ને? ધૂળ કાઢી નાખે ને સોનું સોનું લઈ લ્યે. ધૂળધોયો—ધૂળને ધોનારો. સોનું સોનું લઈ લે. એવો આત્માના આનંદને લઈ લે ને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પને છોડી દે. છે ને? ચાંદીકો તો ગ્રહણ કરે (ઔર) પરપદાર્થરૂપ ધૂળકો છોડ દે. આત્મપદાર્થરૂપ વાંદીકો ગ્રહણ કરતે હૈ. શુદ્ધ આનંદ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને તો ગ્રહણ કરે, પરપદાર્થરૂપ ધૂલકો છોડનેસે રજત સોધા (સુનાર) સમાન હૈ. સુનાર સમાન. આ તો શબ્દાર્થમાં જરી ધ્યાન રાખે તો...

જાનૈ જાહી તાહી નીકૈ.. સમ્યક્જ્ઞાનથી જે જાણે તેને બરાબર નીકે—માને. જાનૈ જાહી તાહી નીકૈ.. જે વાતને બરાબર સમ્યક્જ્ઞાનથી જાણે.. (પદાર્થકો) જૈસા જાનતા હૈ વૈસા હી માનતા હૈ, ભાવ યહ હૈ કિ હેયકો હેય જાનતા હૈ ઔર હેય માનતા હૈ. પુણ્ય-પાપકા ભાવ એને હેય જાણે ને હેય માને. શુભ-અશુભ ભાવ હેય છે એમ જાણે. સમ્યક્જ્ઞાની બાદશાહ, પુણ્ય-પાપના ભાવ હેય છે એને હેય જાણે ને માને. એ પ્રમાણે માને

કે હેય છે આ. કહો, સમજાણું કાંઈ? અત્યારે તો એમ કહે છે કે પુણ્ય-પાપના ભાવને હેય માને તે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. લ્યો, અહીં સુધી વાત આવી. શુભ-અશુભ ભાવ હેય? મિથ્યાદૃષ્ટિ. આહાહા! આહી તો કહે છે, શુભ-અશુભ ભાવ હેય જાણે ને એને માને કે આ હેય છે. શુદ્ધ આત્મા જ ઉપાદેય છે ને એને (ઉપાદેય) જાણે ને ઉપાદેય માને. ઉપાદેયકો ઉપાદેય જાનતા હૈં ઓર ઉપાદેય માનતા હૈં, લ્યો. એકડો છે. એકડો છે પણ બીજે નાખ્યું છે. નીચે લખ્યું છે ને?

ઉત્તમ વાતોંકા આરાધક ધારાપ્રવાહી જ્ઞાતા હૈં, લ્યો. ઠાનૈં વાતૈં ડાહી.. ડાહી ડાહી વાતું કરે, એસો ધારાવાહી વોઘા હૈં. 'એસી ડાહી'ને કીધુંને ઉત્તમ. ઉત્તમ વાતનો આરાધક છે. ધારાવાહી જોધા છે. ત્યાં એકડો કરી પાછું હેઠે નાંખ્યું. હેય, ઉપાદેયનું લખ્યું છે. આત્મા સ્વદકા માસ (મીતરી ગુદા) મગજ આદિકે સમાન ઉપાદેય હૈં. એ શુદ્ધ જ્ઞાનનો આનંદસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા ઉપાદેય હૈં. ઓર છિલકા ફોક આદિકે સમાન શરીરાદિક હેય હૈં. પુણ્ય-પાપ, દયા, દાન, વ્રત, વિકલ્પ આદિ સમ્યક્જ્ઞાનીને હેય છે. સમજાણું કાંઈ? ભેદવિજ્ઞાની જ્ઞાતા, રાજા જૈંસા રૂપ વનાયે હુએ હૈં. આ બધી સામગ્રી હોય (છે). જ્ઞાની જીવ હી ચક્રવર્તી હૈં. પહેલા બાદશાહ કીધો, સુબુદ્ધિનો વિલાસ કીધો, હવે પોતે ચક્રવર્તી છે ધર્મી. સમ્યક્જ્ઞાની એ ચક્રવર્તી છે ધર્મનો. જ્ઞાની જીવ એ ચક્રવર્તી છે.

જ્ઞાની જીવ જ ચક્રવર્તી છે.
(સવૈયા એકત્રીસા)

જિન્હકૈ દરબ મિતિ સાધન છખંડ થિતિ,
વિનસૈ વિભાવ અરિ પંકતિ પતન હૈં।
જિન્હકૈ ભગતિકો વિધાન ઈઈ નૌ નિધાન,
ત્રિગુનકે ભેદ માનો ચૌદહ રતન હૈં।।
જિન્હકૈ સુબુદ્ધિરાની ચુરે મહા મોહ વજ્ર,
પૂરૈ મંગલીક જે જે મોખકે જતન હૈં।
જિન્હકે પ્રમાન અંગ સૌહૈ ચમૂ ચતુરંગ,
તેઈ ચક્રવર્તી તનુ ધરૈ પૈ અતન હૈં।।૭।।

શબ્દાર્થ :—અરિ પંક્તિ=શત્રુઓનો સમૂહ. પતન=નષ્ટ થવું. નવ નિધાન=નવ નિધિ. મંગલીક=મંડળ, ચોક. ચમૂ=સેના. ચતુરંગ=સેનાના ચાર અંગ-હાથી, ઘોડા, રથ, પાચદળ. અતન=શરીરરહિત

અર્થ :—જ્ઞાની જીવ ચક્રવર્તી સમાન છે કારણ કે ચક્રવર્તી છ પંડ પૃથ્વી જીતે છે, જ્ઞાની

છ દ્રવ્યોને સાધે છે, ચક્રવર્તી શત્રુઓનો નાશ કરે છે, જ્ઞાની જીવ વિભાવ પરિણતિનો વિનાશ કરે છે, ચક્રવર્તીને નવનિધિ^૧ હોય છે, જ્ઞાની નવભક્તિ^૨ ધારણ કરે છે, ચક્રવર્તીને ચૌદ રત્ન^૩ હોય છે, જ્ઞાનીઓને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના ભેદરૂપ ચૌદરત્ન^૪ હોય છે, ચક્રવર્તીની પટરાણી દિગ્વિજય માટે જવાને સમયે ચપટીથી વજરત્નનો ભૂકો કરીને ચોક પૂરે છે, જ્ઞાની જીવોની સુબુદ્ધિરૂપ પટરાણી મોક્ષમાં જવાના શુકન કરવા માટે મહામોહરૂપ વજ્રનું ચૂર્ણ કરે છે, ચક્રવર્તીને હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ એવી ચતુરંગિણી સેના હોય છે, જ્ઞાની જીવોને પ્રત્યક્ષ, પરોક્ષ, નય, પ્રમાણ અને નિક્ષેપ હોય છે. વિશેષ એ છે કે ચક્રવર્તીને શરીર હોય છે પણ જ્ઞાની જીવ દેહથી વિરક્ત હોવાના કારણે શરીરરહિત હોય છે તેથી જ્ઞાની જીવોનું પરાક્રમ ચક્રવર્તી સમાન છે. ૭

અર્થ :-જ્ઞાની જીવ ચક્રવર્તીકે સમાન છે—ક્યોંકિ ચક્રવર્તી છહ ઁંડ પૃથ્વી સાધતે-જીતતે છે, જ્ઞાની છહ દ્રવ્યકો સાધતે છે; ચક્રવર્તી શત્રુ-સમૂહકો નષ્ટ કરતે છે, જ્ઞાની જીવ વિભાવ પરિણતિકા વિનાશ કરતે છે; ચક્રવર્તીકે નવનિધિ હોતી છે, જ્ઞાની નવભક્તિ ધારણ કરતે છે; ચક્રવર્તીકે ચૌદહ રત્ન હોતે છે, જ્ઞાનિયોકે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રકે ભેદરૂપ ચૌદહરત્ન હોતે છે; ચક્રવર્તીકી પટરાની દિગ્વિજયકો જાનેકે અવસર પર ચુટકીમેં વજ્રરત્નોંકા ચૂર્ણ કરકે ચૌક પૂરતી છે, જ્ઞાની સુબુદ્ધિરૂપ પટરાની મોક્ષ જાનેકા શકુન કરનેકો મહા-મોહરૂપ વજ્રકો ચૂર્ણ કરતી છે; ચક્રવર્તીકે હાથી, ઘોડે, રથ, પૈદલ ઁસી ચતુરંગિની સેના રહતી છે, જ્ઞાની જીવોંકે પ્રત્યક્ષ, પરોક્ષ, પ્રમાણ, નય ઁર નિક્ષેપ હોતે છે. વિશેષ યહ છે કિ ચક્રવર્તીકે શરીર હોતા છે, પર જ્ઞાની જીવ દેહસે વિરક્ત હોનેકે કારણ શરીર રહિત હોતે છે—ઇસલિયે જ્ઞાની જીવોંકા પરાક્રમ ચક્રવર્તીકે સમાન છે. ॥૭॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જરી સાંભળનારનું મન ઁકાગ્ર થાય તો... ઁલામાં વાર્તા જેવું હોય સાધારણ... ઁવા શબ્દ જ વાપરે ઁલા. ક્યાંય મન ન જાય ત્યારે માંડ ઁને સમજી શકે. જુઓ, ઁ આત્મા ધર્મી હોય ઁ ચક્રવર્તી સમાન છે ઁમ કહે છે. ધર્મનો ચક્રી. ‘ધમ્મવર યાઉરંત ચક્કવટ્ટિણં’, ઁવે છેને લોગસસમાં? નમોત્થુણંમાં. નમોત્થુણં. ઁવે છે? ‘ધમ્મવર યાઉરંત ચક્કવટ્ટિણં’. યાર ગતિનો અંત કરવા ચક્રવર્તી સમાન છે. નમોત્થુણંમાં ઁવે છે. અર્થની કોને ખબર હોય? ભગવાન જાણે અર્થ. નમોત્થુણં કર્યું હતું કે નહીં નમોત્થુણં? ઁ બાબુભાઈ! નમોત્થુણં કર્યું હતું પહેલા? અર્થ ઁવડતા હતા પહેલા? ‘ધમ્મવર યાઉરંત ચક્કવટ્ટીણં’. ધર્મમાં પ્રધાન યાર ગતિના અંત કરવામાં ચક્રવર્તી છે, વીતરાગ (પ્રભુ). ઁહી તો સમ્યક્જ્ઞાનીને ચક્રવર્તીની ઉપમા છે. સમજાય છે કાંઈ?

જિન્હકે દરબ મિતિ સાધન છઁંડ યિતિ,

બિનસૈ વિભાવ અરિ પંકતિ પતન હૈં ।
 જિન્હકૈ ભગતિકો વિધાન ઈર્ષ નૌ નિધાન,
 ત્રિગુનકે ભેદ માનૌ ચૌદહ રતન હૈં ॥ આહાહા !
 જિન્હકૈ સુબુદ્ધિરાની ચૂરૈ મહા મોહ વજ્ર, ઉપમા કેવી આપી છે!
 પૂરૈ મંગલીક જે જે મોખકે જતન હૈં ।
 જિન્હકે પ્રમાન અંગ સૌહૈ ચમૂ ચતુરંગ,
 તેર્ષ ચક્રવર્તી તનુ ધૈરૈ પૈ અતન હૈં ॥

હવે અર્થ : જિન્હકૈ દરબ મિતિ સાધન.. જ્ઞાની જીવ ચક્રવર્તીકે સમાન હૈ ક્યૌંકિ ચક્રવર્તી છહ ખંડ પૃથ્વી સાધને જીતતે હૈં, જ્ઞાની છહ દ્રવ્યોંકો સાધતે હૈં. ચક્રવર્તી ઇ ખંડને સાધે. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ઇ દ્રવ્યને સાધે. ઇ દ્રવ્યોંકો સાધતે હૈં. ભાઈએ નાખ્યું છે ને. ‘સોગાની નિહાલચંદભાઈ.’ એમણે કીધું કે લોકો કહે છે કે ચક્રવર્તી ઇ ખંડને સાધે. તો કહે, નહીં, અખંડને સાધે. ઇ ખંડને નહીં, અખંડને (સાધે.) આવ્યું છે કે નહીં? એય મનસુખ ! ‘સોગાની નિહાલભાઈ’. ચક્રવર્તી ઇ ખંડને સાધે. કહે, ચક્રવર્તીનો આત્મા સમકિતી છે તે અખંડ વસ્તુને સાધે, ઇ ખંડને નહીં. આહાહા ! પોતાનું અખંડ સ્વરૂપ છે અભેદ ચિદાનંદ પ્રભુ, એને સાધે તે ચક્રવર્તી કહીએ. આહાહા! છ ખંડ થિતિ.. બિનસૈ વિભાવ. ચક્રવર્તી શત્રુ-સમૂહકો નષ્ટ કરતે હૈં.

જ્ઞાની જીવ વિભાવ પરિણતિકા વિનાશ કરતે હૈં. ચક્રવર્તી એના વિરોધીઓનો નાશ કરે. ધર્મી (માટે) વિભાવ એ વિરોધ છે. પુણ્ય ને પાપ—બે વિભાવ એ વિરોધ છે. વિરોધી છે. વિભાવ પરિણતીકા વિનાશ કરતે હૈં, દેખો. વિભાવમાં અશુભભાવ જ એકલો આવે? શુભ ને અશુભ બેય ભાવ—વિભાવ પરિણતિ અશુદ્ધ છે એનો વિનાશ કરે છે, રાખતો નથી. સમજાણું કાંઈ? વ્યવહારને પાળે, વ્યવહારને રાખે. અહીં તો કહે છે, વ્યવહારનો નાશ કરે. એમ કહે છે. સમ્યક્જ્ઞાની ચક્રવર્તી વિભાવ પરિણતીનો વિનાશ કરે છે. અરિ પંકતિ પતન હૈ.. ચક્રવર્તીકો નવનિધિ હોતી હૈ. ફરીને આહી લીધું... વિભાવ અરિ પંકતિ પતન હૈ. વિભાવ રૂપી દુશ્મન. અરિ આવ્યું આમાં. અરિ.. અરિ.. એય! વિભાવરૂપી અરિની પંકિતની ધારાનું પતન કરે છે એમ કહે છે. આહાહા! ધર્મી જીવ વિભાવરૂપી અરિ—વેરી એવી પંકિત—ધારા એનો નાશ કરે છે.

જિન્હકૈ ભગતિકો વિધાન ઈર્ષ નૌ નિધાન.. ભકિતનું નિધાન એ નવ (નિધાન). નવ

ભક્તિના નામ આવશે. પછી ગાથા ચાલશે આઠ. એ નવ ભક્તિ, એ નવ નિધિ. એ એને નવનિધિ છે. નીચે અર્થ કર્યા છે બધા.

મહાકાલ અસિ મસિકે સાધન, દેત કાલનિધિ ગ્રંથ મહાન ।
માનવ આયુધ ભાંડ નસરપ, સુભગ પિંગલા ભૂષન ખાન ॥
પાંડુક નિધિ સવ ધાન્ય દેત હૈ, કૌ શંખ વાજિત્ર પ્રદાન ।
સર્વ રતન રત્નોંકી દાતા, વસ્ત્ર દેત નિધિ પદ્મ મહાન ॥

એ નવ નિધાન. નવભક્તિકે નામ આગેકે દોહેમેં કહે હૈં, લ્યો. પછી છે જુઓ.

નવ ભક્તિના નામ (દોહરા)

શ્રવન કીરતન ચિંતવન, સેવન વંદન ધ્યાન ।

લઘુતા સમતા એકતા, નૌધા ભક્તિ પ્રવાન ॥૮॥

શબ્દાર્થ :—શ્રવણ=ઉપાદેય ગુણોનું સાંભળવું. કીરતન(કીર્તન)=ગુણોનું વ્યાખ્યાન કરવું. ચિંતવન=ગુણોનો વિચાર કરવો. સેવન=ગુણોનું અધ્યયન કરવું. વંદન=ગુણોની સ્તુતિ કરવી. ધ્યાન=ગુણોનું સ્મરણ કરવું. લઘુતા=ગુણોનો ગર્વ ન કરવો. સમતા=બધા ઉપર એકસરખી દૃષ્ટિ રાખવી. એકતા=એક આત્માને જ પોતાનો માનવો, શરીરાદિને પર માનવા.

અર્થ :—શ્રવણ, કીર્તન, ચિંતવન, સેવન, વંદન, ધ્યાન, લઘુતા, સમતા, એકતા—આ નવ પ્રકારની ભક્તિ છે, જે જ્ઞાની જીવ કરે છે. ૮.

અર્થ :—શ્રવણ, કીર્તન, ચિંતવન, સેવન, વંદન, ધ્યાન, લઘુતા, સમતા, એકતા એ નવ પ્રકારની ભક્તિ હૈં, જો જ્ઞાની જીવ કરતે હૈં ॥૮॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

શ્રવણ—ઉપાદેય ગુણોંકા સુનના. એ નવધાભક્તિ નવ રત્ન નવ નિધાન. ધર્મી જીવને ઉપાદેય ગુણોંકા સુનના-દેખના. આત્મા અખંડ આનંદસ્વરૂપ એ ઉપાદેય છે એને સાંભળવાનો વિકલ્પ છે, એને અહીંયા નિધાનમાં ગણવામાં આવ્યું છે. આહાહા! અર્થ એવો કર્યો છે, જોયું ? ઉપાદેય ગુણોંકા સુનના.

કીર્તન—ગુણોંકા વ્યાખ્યાન કરના. એ એક નિધાન છે. ગુણોની વ્યાખ્યા કરવી. એ બધી ભક્તિ છે.

ચિંતવન—ગુણોંકા વિચાર કરના. એ પણ એક નિધિ છે, નિધાન. નવ ભક્તિ રૂપી નવ નિધાન.

સેવન—ગુણોંકા અધ્યયન કરના, લ્યો. ગુણોંનું અધ્યયન કરવું એ સેવના.

વંદન—ગુણોંકી સ્તુતિ કરના. ગુણની સ્તુતિ કરવી. અનંત આનંદ આદિની સ્તુતિ કરવી એ નવધા ભક્તિ, નવ નિધાન.

ધ્યાન—ગુણોંકા સ્મરણ રખના. અનંત ગુણોંનું નિધાન ભગવાન એનું સ્મરણ કરવું. ધ્યાન એ નિધાન. ધ્યાન એ નિધાન.

લઘુતા—ગુણોંકા ગર્વ નહીં કરના. શેનો ગર્વ કરે? ગુણોંનો ગર્વ ન કરે.

સમતા—સબ પર એકસી દૃષ્ટિ રખના.

એકતા—એક હી આત્માહીકો અપના માનના, શરીરાદિકો પર માનના. વ્યવહાર આદિ. એ પ્રકારની નવ ભક્તિ એને નવ નિધાન કહેવામાં આવે છે. સમ્યક્જ્ઞાનીના નવ નિધાન. સમ્યક્જ્ઞાની ચક્રવર્તી એના નવ નિધાન. આહા! આ પૈસા-બૈસાના નિધાન ને આટલા છોકરા ને આટલા મકાન, એ કંઈ જ્ઞાનીના નિધાન નથી, એ જડના છે. ધર્મી—જ્ઞાનીના આ નવ નિધાન છે. નવધા ભક્તિ પ્રમાણ, છે ને? શ્રવણ, કીર્તન, ચિંતવન, સેવન, વંદન, ધ્યાન, લઘુતા, સમતા, એકતા યે નવ પ્રકારકી ભક્તિ હૈ જો જ્ઞાની જીવ કરતે હૈં. એવો ભાવ વિકલ્પ હોય છે એને નવ નિધાન (કહેવાય છે). પદ છે ને? જિન્હકૈ ભગતિકો વિધાન ઈઈ નૌ નિધાન. વિધાન ને નિધાન.

ત્રિગુણકે ભેદ માનૌ ચૌદહ રતન હૈં, લ્યો. ત્રિગુણ તો ભેદોંમેં ગિનાયા હૈં, સમ્યગ્દર્શનકે ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક યે તીન.. + જ્ઞાનકે પાંચ = આઠ, ચારિત્રકે છ. સામાયિક, છેદોસ્થાપના, પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસાંપરાય, યથાચ્ચાત, સંયમાસંયમ—એ છ લ્યો. યે સબ મિલકર ચૌદહ જાન. ચૌદ રતન. એ ચૌદ રતનમાં નાખ્યું. ઓલું નવ નિધાનમાં નાખ્યું. આ સમ્યક્જ્ઞાની ચક્રવર્તીને આવા ચૌદ રતન હોય છે. નવ નિધાન અને આવા ચૌદ રતન, એમ. દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રના ભેદ છેને આ ચૌદ? દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્રના ચૌદ ભેદ, એ ચૌદ એના રતન. કારણ કે રતનત્રય કહ્યું છે ને. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને રતનત્રય કહ્યું છે. બસ, રતનત્રયના ભેદ ચૌદ, તો અહીંયા ચૌદ રતન કીધા.

જિન્હકૈ સુબુદ્ધિરાની ચૂરે મહા મોહ વજ્ર.. આહાહા! ચક્રવર્તી જ્યારે ગાદીએ બેસવાનો હોય.. એની રાણી એવી હોય છે એક, હીરો હોય કરોડ રૂપિયાનો હીરો (મસળીને) લોટ કરે આમ. વજ્રનારાયસંહનન હોય છે રાણીને. માંગણિક કરે છેને તમારે? કરે છે આ પત્રમાં નાખીને શું કહેવાય? રંગોળી. પત્રમાં આમ કાણા કરીને આમ કરે. આ તો કહે, હાથથી આમ હીરો ચોળી રંગોળી પૂરે. માળા માનવું ય કઠણ પડે. હાથથી આમ હીરો તોડી નાખે ફડાક કરીને. છે ને? જિન્હકૈ સુબુદ્ધિરાની ચરે મહા મોહ વજ્ર.. સમકિતીકી

રાની સમ્યગ્જ્ઞાન શું કરે? મોહરૂપી વજ્રને તોડી નાખે. આહાહા! મિથ્યાત્વ તો નથી, પણ ચારિત્રમોહને પણ ચૂર ચૂર કરી દે. આહાહા! એવું સમ્યગ્જ્ઞાન ચૈતન્યરતન.. એના આ ચૌદ રતનમાંથી ક્યું તે પછી આવશે. સુબુદ્ધિરાની ચૂરે. અરે, સમકિતીની સુબુદ્ધિરાની એ તો મોહરૂપી વજ્રને ચૂરી નાખે.

પૂરૈ મંગલીક જે જે મોખકે જતન હૈ.. એ મંગળીક કરે મંગળીક, લ્યો. સુબુદ્ધિ રાની વજ્રરત્નોંકા ચૂર્ણ કરકે ચોક પૂરતી હૈ. છે ને? ચક્રવર્તીકી પટરાની દિગ્વિજયકો જાનેકે અવસર પર ચુટકીસે વજ્રરત્નોંકા ચૂર્ણ કરકે ચોક પૂરતી હૈ, રંગોળી. જ્ઞાની જીવોંકી સુબુદ્ધિરૂપ પટરાની મોક્ષ જાનેકા શકુન કરનેકો મહા-મોહરૂપ વજ્રકો ચૂર્ણ કરતી હૈ. મહામોહ મિથ્યાત્વ અને રાગાદિને ચૂર્ણ કરી નાખે છે. એ મંગળીક છે. એ સાથિયો કર્યો. પૂરૈ મંગલીક જે જે મોખકે જતન હૈ.. મોક્ષના જે ઉપાય છે તેને અહીંયા મંગળીક તરીકે કહેવામાં આવ્યા છે. જતન કરે જતન. જતન-રતન, એમ જરી. ..શકુન કરનેકો મહા-મોહરૂપ વજ્રકો ચૂર્ણ કરતી હૈ.

જિન્હકૈ પ્રમાન અંગ, લ્યો. ચક્રવર્તીકે હાથી, ઘોડે, રથ, પૈદલ એસી ચતુરંગિની સેના રહતી હૈ. પ્રમાન અંગ સૌહૈ ચમૂ ચતુરંગ-હાથી, ઘોડા, પાયદળ, રથ. જ્ઞાની જીવોંકે પ્રત્યક્ષ, પરોક્ષ, પ્રમાણ, નય ઓર નિક્ષેપ હોતે હૈ, લ્યો. ચતુરંગ થઈ ગયું. પ્રમાણ, નય, નિક્ષેપ. પ્રમાણના બે ભેદ થઈ ગયા પ્રત્યક્ષ ને પરોક્ષ. નય ને નિક્ષેપ હોતે હૈ, લ્યો. જિન્હકૈ પ્રમાન અંગ સૌહૈ ચમૂ ચતુરંગ.. આ ચતુરંગ સેના એને શોભે જ્ઞાનીને. આહા! પોતે સ્વતંત્ર બનાવ્યું છે આ. તેઈ ચક્રવર્તી તનુ ધરૈં પૈ અતન હૈ.. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ શરીર સહિત દેખાય છે, પણ શરીર સહિત જ છે. આહાહા! સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ધર્મી જીવ એને શરીર દેખાય છે, કહે છે. પણ એ શરીર સહિત છે (નહી). એ તો શરીર સહિત આત્મા છે. આહાહા! શરીર સહિત તો નથી, પણ વ્યવહારના રાગ સહિતનો પણ નથી જ્ઞાની. આહાહા!

તેઈ ચક્રવર્તી તનુ ધરૈં પૈ અતન હૈ.. આવો ચક્રવર્તી શરીર ધારે... પર જ્ઞાની જીવ દેહસે વિરક્ત હોનેકે કારણ શરીર રહિત હોતે હૈ, લ્યો. ઇસલિયે જ્ઞાની જીવોંકા પરાક્રમ ચક્રવર્તીકે સમાન હૈ લ્યો. પહેલા બાદશાહ સમાન કીધા, પછી ચક્રવર્તી સમાન. બાદશાહ તું છે. આ ચક્રવર્તી. હેઠે લખ્યા છે ચૌદ રતનના નામ. સાત જીવ ને સાત અજીવ. છે ને? સેનાપતિ ગૃહપતિ થપિત પ્રોહિત નાગ તુરંગ.. નાગ એટલે હાથી. બનિતા મિલી સાતોં રતન હૈ સજીવ સરવંગ.. એ સાત છે સજીવ. ચક્ર છત્ર અસિ-તલવાર, દંડ મણિ ચર્મ કાંકણી નામ.. કાંકણી મણીરત્ન છે. યે અજીવ સાતોં રતન ચક્રવર્તીકે ધામ. ચક્રવર્તીનું ધામ છે. ઠીક મેળવ્યું છે.

ભગવાન આત્મા ચક્રવર્તીકે સમાન સમ્યક્જ્ઞાની છે. એ છ બંડને સાધે, આ અબંડને સાધે. અથવા છ દ્રવ્યનું જ્ઞાન કરે, એમ આવ્યું હતુંને? એક સમયની પર્યાયમાં છ દ્રવ્યનું જ્ઞાન કરે એ છ દ્રવ્યનું સાધવું કહેવાય. છ બંડને જાણે છે ને? ખરેખર સાધવુંનો અર્થ આ છ બંડ આ.. આ.. છે એમ જાણે છે, એમ આ પણ છ દ્રવ્યને જાણે છે, બસ. છ દ્રવ્યનો જાણનાર આત્મા. સમમ હો જાતા હે. છ દ્રવ્યથી જુદો જાણનારો. છ દ્રવ્ય પરજ્ઞેય બધા, એનાથી ભિન્ન એકલો ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન આત્મા એનું અંતરમાં એકાગ્રપણું એ જ સમકિતીનું કર્તવ્ય છે, ધર્મીનું એ કર્તવ્ય છે. વાણીનું, મનનું એ કંઈ કર્તવ્ય નથી. રાગના વિકલ્પનું પણ એનું કર્તવ્ય નથી. એ વિભાવ છે. સ્વભાવનું સાધન એ એનું કર્તવ્ય છે.

બીજો કળશ છે. હવે ત્રીજો કળશ આવ્યો. બે કળશ થઈ ગયા હતાને?

ભિત્ત્વા સર્વમપિ સ્વલક્ષણબલાદ્ભેતું હિ ચચ્ચક્યતે

ચિન્મુદ્રાદ્ઙ્ઙિતનિર્વિભાગમહિમા શુદ્ધશ્ચિદેવાસ્મ્યહમ્ ।

ભિદ્યન્તે યદિ કારકાણિ યદિ વા ધર્મા ગુણા વા યદિ

ભિદ્યન્તાં ન ભિદાસ્તિ કાચન વિભૌ ભાવે વિશુદ્ધે ચિત્તિ ॥૩૧॥

જુઓ 'વિભૌ' આવ્યું. ભક્તામરમાં આવે છેને 'વિભૌ'? ભાઈએ પૂછ્યું હતું ૮૩માં. બરવાળામાં ભાઈલાલભાઈ. ક્યાં ગયા પદમશીભાઈ? ૮૩, ૮૩. કેટલા વરસ થયા? ૧૭ ને ૨૭ = ૪૪. તે દિ' પૂછ્યું હતું. આ વિભુ આવે છેને ભક્તામરમાં? એને વેદાંતની લાઈન હતીને... વેદાંતની લાઈનનો બહુ પરિચય. વિભુ આવે છે ભક્તામરમાં. આવે છે તે શું થઈ ગયું? વિભુ એટલે સર્વવ્યાપક નથી. આત્માના અનંત ગુણોમાં બધા ગુણો વ્યાપક છે એનું નામ વિભુ છે. વિભુ એટલે પરમાં (વ્યાપક) છે એવું વિભુ છે નહીં. વિભુનો શબ્દ આવ્યો. આવે છેને એમાં કાંઈ શબ્દ? ભગવાન પરમાત્મા વિભુ છે. એનો અર્થ—ત્રણ કાળ ને ત્રણ લોકને જાણવાના સ્વભાવમાં વિભુ છે. ક્ષેત્રથી બધામાં વિભુ છે એમ નથી. વિભુની વ્યાખ્યા એમ છે (નહી). વેદાંતી કહે છે ને? એક આત્મા સર્વવ્યાપક. એમ છે નહીં. શરીર વ્યાપક છએ પણ બધાને જાણવાની અપેક્ષાએ વિભુ કહેવામાં આવે છે. હવે જ્ઞાની જીવોનું મંતવ્ય. વિશેષ કહેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૦૫ અષ્ટાદ વદ ૮ ગુરુવાર તા. ૧૫-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદ્વાર પદ ૯ થી ૧૨ પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક, મોક્ષદ્વાર. નવમું (૫૬) છે ને ? ત્રીજા કળશનો અર્થ છે. ત્રીજો કળશ બોલાઈ ગયો છે. નીચે. ફરીને જુઓ ત્રીજો કળશ.

ભિત્ત્વા સર્વમપિ સ્વલક્ષણબલાદ્ભેતું હિ યચ્છક્વયતે
ચિન્મુદ્રાદ્ઙિતનિર્વિભાગમહિમા શુદ્ધશ્ચિદેવાસ્મ્યહમ્ ।
ભિદ્યન્તે યદિ કારકાણિ યદિ વા ધર્મા ગુણા વા યદિ
ભિદ્યન્તાં ન ભિદાસ્તિ કાચન વિભૌ ભાવે વિશુદ્ધે ચિત્તિ ॥૩॥

તેનું પદ. જ્ઞાની જીવોંકા મંતવ્ય. ધર્મી જીવોની વિચારધારા.

જ્ઞાની જીવોનું મંતવ્ય
(સવૈયા એકત્રીસા)

કોઝ અનુભવી જીવ કહૈ મેરે અનુભૌમૈં,
લક્ષન વિભેદ ભિન્ન કરમકૌ જાલ હૈ ।
જાનૈ આપા આપુકૌં જુ આપુકરિ આપુવિષૈં,
ઉત્પત્તિ નાસ ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ ॥
સારે વિકલપ મોસૌં ન્યારે સરવથા મેરૌ,
નિહચૈ સુભાવ યહ વિવહાર ચાલ હૈ ।
મૈં તૌ સુદ્ધ ચેતન અનંત ચિનમુદ્રાધારી,
પ્રભુતા હમારી એકરૂપ તિહું કાલ હૈ ॥૧॥

અર્થ :-આત્માનુભવી જીવ કહે છે કે અમારા અનુભવમાં આત્મસ્વભાવથી વિરુદ્ધ ચિહ્નેની ધારક કર્મોની જાળ અમારાથી ભિન્ન છે, તેઓ પોતે^૧ પોતાને^૨ પોતા દ્વારા^૩ પોતાનામાં^૪ જાણે છે. દ્રવ્યની ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રુવ એ ત્રિગુણ ધારા જે મારામાં વહે છે, તે વિકલ્પો વ્યવહારનયથી છે, મારાથી સર્વથા ભિન્ન છે, હું તો નિશ્ચયનયના વિષયભૂત શુદ્ધ અને અનંત ચૈતન્યમૂર્તિનો ધારક છું, મારું આ સામર્થ્ય સદા એકસરખું રહે છે—કદી ઘટતું—વધતું નથી. ૯.

અર્થ :-આત્મ-અનુભવી જીવ કહતે હૈં કિ હમારે અનુભવમેં આત્મસ્વભાવસે વિરુદ્ધ

ચિહનોંકા ધારક કર્મોંકા ફંદા હમસે પૃથક્કૂ હૈ, વે આપ અપનેકો અપને દ્વારા અપનેમેં જાનતે હૈં। દ્રવ્યકી ઉત્પાદ-વ્યય ઓર ધ્રુવ યહ ત્રિગુણ ધારા જો મુઝમેં વહતી હૈ, સો યે વિકલ્પ, વ્યવહાર નયસે હૈં, મુઝસે સર્વથા ભિન્ન હૈં; મૈં તો નિશ્ચયનયકા વિષયભૂત શુદ્ધ ઓર અનંત ચૈતન્યમૂર્તિકા ધારક હૂં, મેરા યહ સામર્થ્ય સદા ઓકસા રહતા હૈ—કભી ઘટતા-બઢતા નહીં હૈ।।૧।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

સમ્યગ્દર્શનમાં સમ્યગ્દ્રષ્ટિને અનુભવમાં આમ હોય છે, એમ કહે છે. કોઝ અનુભવી જીવ.. આત્માના આનંદનો અનુભવી. અનાદિથી જે દુઃખનો અનુભવી હતો, વિકારનો—વિભાવનો, એ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હતો. કોઝ અનુભવી જીવ કહે મેરે અનુભોમેં.. સ્વરૂપના અનુભવમાં લક્ષન વિભેદ મિન્ન કરમકો જાલ હૈ.. મૈં તો ચૈતન્ય લક્ષણ હું, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો આદિ એ કર્મની જાળ છે. ભેદ જાણે છે. ‘મિત્વા’ છે ને? સર્વમપિ સ્વલક્ષણ બલાત્ મેત્તું. અહો! ભગવાન આત્મા જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવે અનુભવમાં આવે એવો તે હું અને રાગાદિ વિકલ્પ એ મારી ચીજ નહીં. એટલો અર્થ થયો કે વ્યવહારનો રાગ એ પણ મારી ચીજ નહિ. આહાહા! એ કર્મની જાળ છે. સમજાય છે કાંઈ? પુણ્ય ને પાપના વિકલ્પ રાગાદિ વિભાવ એ કર્મની જાળ છે. હું તો જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ એ મારી ચીજ અને રાગાદિભાવ એ કર્મની જાળ છે. આ ધર્મીના મંતવ્યો અને ધર્મીનું અંતર હૃદય!

જાને આપા.. કહે છે કે ‘હું’.. આપા નામ હું, કર્તા હું, આપુકો.. કાર્ય મારું. આત્મા આત્માને જાણે. આત્મા એ કર્તા, આત્માને જાણે એ કર્મ—એ ભેદ પણ મારામાં છે નહીં, એમ કહેવું છે. આહાહા! આપા આપુકોં જો આપુકરિ.. રાગ વડે, પુણ્ય વડે કરીને તો નહીં, પણ હું આત્મા મારા સ્વભાવ વડે કારણ થઈ કાર્ય ઉપજાવું છું એવા ભેદ પણ જ્ઞાનીને દ્રષ્ટિમાં અનુભવમાં હોતા નથી. આહાહા! આપુકરિ આપુવિષૈ.. લ્યો, એ અધિકરણ છે આધાર. હું કર્તા, વીતરાગી પરિણામ એ મારું કાર્ય, વીતરાગી સ્વભાવ દ્વારા કારણ થઈને થાય અને વીતરાગભાવને આધારે, ત્રિકાળી સ્વભાવને આધારે પરિણામ થાય, એમ છકારક લઈ લેવા. મારામાંથી થાય અને થઈને હું રાખું—એ (બે) લઈ લેવા. ચાર છે એમાં બે (ભેગા લઈ લેવા). છ કારક. સમજાણું કાંઈ?

એ બધી વ્યવહારચાલ છે એમ કહે છે. દયા, દાનના વ્રતના વિકલ્પો એ તો વિભાવજાળ, કર્મચાલ. આહાહા! પણ મારામાં ષટ્કારક પડે.. ૭૩ ગાથામાં આવે છે, ૭૩. ષટ્કારકની અનુભૂતિથી પણ ભિન્ન છું. એ પોતાના ષટ્કારક હોં. આહાહા! રાગથી ને વિકલ્પથી મારું કાર્ય થાય એ વાત તો (જુદી રહી). કેમકે વિકલ્પ એ તો કર્મજાળ છે. એ મારામાં છે નહિ અને મારાથી થઈ નથી, વિકલ્પદશા. આ તો આત્માર્થીની વાત છે. જેને

આત્મા સિદ્ધ કરવો છે તેને આ રીતે સિદ્ધ થઈ શકે છે. સિદ્ધ એટલે મોક્ષ. મોક્ષ અધિકાર છેને ? કે જેમાં, હું તો આનંદ અને જ્ઞાનલક્ષણો લક્ષિત છું, વિકાર, દુઃખ ને અજ્ઞાનલક્ષણો લક્ષિત છે—એમ બે ભેદ છે. અને ષટ્કારક—આત્મા સ્વભાવ કર્તા, સ્વભાવ વડે કરણ, સ્વભાવ કાર્ય, સ્વભાવમાંથી થાય, સ્વભાવને આધારે થાય અને સ્વભાવ સ્વભાવથી થઈને સ્વભાવમાં રહે—એ બધી છ પ્રકારની જાળ વ્યવહાર છે, કહે છે.

કહો, હવે જ્યાં અહીં વ્યવહાર રત્નત્રયના વિકલ્પને હેય માનવામાં પરસેવા ઉતરે છે. અહીં તો ષટ્કારક, એનો સ્વભાવ અભેદસ્વરૂપ ભગવાન એમાં જેટલા છ પ્રકાર પડે એ વ્યવહાર હેય છે. છે કે નહિ એમાં ? વ્યવહાર ઓલો તો ક્યાંય રહી ગયો. વિધિથી આ કરવું, અવિધિ થવા દેવી નહીં. આહાહા ! મોક્ષનો અધિકાર છે. મોક્ષના કારણમાં જે વ્યવહાર રત્નત્રયનો વિભાવ એ કર્મજાળ છે. આહાહા ! અને ષટ્કારકની ભેદ પ્રવૃત્તિ એ વ્યવહારચાલ છે. છે ને ? ઓલા કળશના અર્થમાં આ બધું ભર્યું છે. એમાંથી આવ્યું છે. ષટ્કારકો, ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રોવ્ય, દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય, એમ લીધું છેને એમાં.

ભેદ છે, પણ એ હું નહીં. અહીં કહેશે, જુઓ, હજી વિશેષ. આપા આપુકૌ જુ આપુકરિ આપુવિષૈ.. એક બોલ ષટ્કારક. એ હું નહિ. આહાહા ! છ પ્રકારના ભેદ એ હું નહીં. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, વિકલ્પ એ તો ક્યાંય રહી ગયા. સોભાગમલજી ! આવો માર્ગ ભાઈ ! સાધારણને બિચારાને તો એવું લાગે કે આ બધું ઉથાપે છે. ભાઈ ! ચૈતન્યના અભેદ અનુભવ વિના બધુંય ઉથાપવા જેવું છે. આહાહા ! બાપુ ! મોક્ષનું કારણ અભેદ ચૈતન્ય ભગવાન એ મોક્ષનું કારણ છે. આવા ભેદ પડવા એ પણ મોક્ષનું કારણ નથી. સમજાણું કાંઈ ?

પછી કહે છે, ઉત્પત્તિ નાશ ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ.. એક સમયમાં અનંત ગુણની પર્યાય નિર્મળ ઉત્પન્ન થાય, પૂર્વની પર્યાયનો વ્યય થાય ને ધ્રુવ—એમ ધારા વહે એ પણ વ્યવહાર છે. આહાહા ! ત્રણેય વ્યવહાર. ભેદ હો ગયા ન ? ત્રણે ભેગા, ત્રણ ભાગ આ ગયા ન. ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ—ત્રણ હો ગયા, વહ ભેદ. અકેલા (સામાન્ય) ધ્રુવ હૈ યે તો અભેદ હૈ. આહાહા ! ઉત્પત્તિ, નાશ, ધ્રુવધારા વહે છે. ત્રણ પ્રકાર. ત્રણ ભેદ છેને ભેદ. ‘ઉત્પાદ વ્યય ધ્રોવ્ય યુક્તં સત્’ એ ત્રણ પણ વ્યવહાર છે એમ કહે છે અહીં તો. આહાહા ! પર્યાયદૃષ્ટિએ ત્રણ લક્ષમાં આવે, વસ્તુદૃષ્ટિએ ત્રણ ન જાય. આહાહા !

માર્ગ તો જુઓ ! જેમાંથી પરમાત્મા ધારા આવે એવું જે અભેદતત્ત્વ ભગવાન આત્મા એમાં ત્રણ ભેદ છે એ તો વ્યવહાર છે, કહે છે. વ્યવહાર રત્નત્રયનો વિભાવ તો કર્મજાળ કીધી. વ્યવહાર સમકિત, વ્યવહાર જ્ઞાન અને વ્યવહાર પંચમહાવ્રત આદિના પરિણામ એ

તો કર્મજાળ છે, એ તો આત્માના અનુભવમાં છે (નહીં), પણ ષટ્કારકોના ભેદ પણ અનુભવમાં નથી. ભગવાન આત્મા એકલો નિત્યાનંદ પરમ સ્વભાવ ધ્રુવ, એનો આશ્રય લેતાં જે અનુભવ થાય, એમાં ત્રણના ભેદ અને ષટ્કારક હોતા નથી. આહાહા! આવો માર્ગ! (શ્રોતા : એ તો દ્રષ્ટિકા વિષય હૈ.) બસ એ હી બાત ચલતી હૈ ન. અનુભવકા વિષય ચલતા હૈ ન.

અનુભવીકા મંતવ્ય એ હૈ. ઉપર હૈ ન, ઉપર લિખા હૈ ન. જ્ઞાની જીવોંકા મંતવ્ય. આહાહા! એની વિચારધારા, એનું અંતર હૃદય. મોક્ષના કારણની વ્યાખ્યા છે આ બધી. મોક્ષના કારણમાં વ્યવહાર રત્નત્રય તો નહિ, પણ આત્માના સ્વભાવના ષટ્કારકના ભેદ પડે, ભેદ પડે એ પણ વિકલ્પ છે, એ પણ નહિ. આહાહા!

અને ત્રીજી વાત. ઉત્પત્તિ નાશ ધ્રુવ ધારા.. આહાહા! ત્રણ. ત્રણમાં એક ન આવ્યો. ત્રણ છે એ વહે છે ધારા, એ બધી વ્યવહાર છે. આહાહા! ત્રીન હોકર વ્યવહાર હૈ. અકેલા.. ત્રીન ભેદ આયા ન. એ અપેક્ષાસે ત્રણ ભેદ લિયા. ત્રણ અંશ લે લિયા. ધ્રુવ પણ એક અંશ છે (બાકી) બેની અપેક્ષાથી, એમ કહે છે. અહીંયા છે જુઓ. અસરાલ.. ધ્રુવધારા. ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવધારા. ઉત્પાદે નાશ કર્યો વ્યયનો. ઉત્પત્તિ નાશ ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ, સારે વિકલ્પ મોસૌં ન્યારે સરવથા મેરૌ. આહાહા! એ બધા ભેદો, વિકલ્પ એટલે ભેદો મોસૌં ન્યારે આહાહા! અભેદનો અનુભવ થતાં એ બધા ભેદો મારાથી ન્યારા—જુદા છે. આહાહા!

સારે વિકલ્પ મોસૌં ન્યારે સર્વથા મેરૌ, નિહચૈ સુભાવ યહ વિવહાર ચાલ હૈ.. મારો સર્વથા નિશ્ચય સ્વભાવ એકરૂપ ત્રિકાળ, એ સિવાય આ બધું વ્યવહારચાલ. જુઓ, આ વ્યવહારચાલ. આહાહા! ષટ્કારકના ભેદ અને ઉત્પાદ-વ્યય ને ધ્રુવ—એ બધી વ્યવહારગતિ, વ્યવહાર ચાલ. એનો આશ્રય અથવા એનું લક્ષ કરવા જેવું નથી. આહાહા! અભેદ ભગવાન નિત્યાનંદ પરમ પારિણામિક સ્વભાવ એ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ ને હયાતી. એના આશ્રય ને અનુભવમાં ભેદ હોતા નથી. (શ્રોતા :) એક હી ઉપાય હૈ. એના નિર્ણયમાં તો એ આવવું જોઈએ પહેલું. ગોટા વાળે, આનાથી થાશે ને આનાથી થાશે. ધૂળથીય નહીં થાય. આવો માર્ગ વસ્તુના સ્વરૂપનો છે, એવો ભગવાને કહ્યો છે. આહાહા!

ન્યારે સરવથા મેરૌં, નિહચૈ સુભાવ યહ વિવહાર ચાલ હૈ.. મારું સ્વ-સ્વરૂપ તો એનાથી નિશ્ચય અભિન્ન છે. મુજ્જસે સર્વથા મિન્ન હૈ. મૈં તો નિશ્ચયનયકા વિષયમૂત શુદ્ધ ઔર અનંત ચૈતન્યમૂર્તિકા ધારક હૂં. મૈં તો સુદ્ધ ચેતન અનંત ચિનમુદ્રા ધારી.. આહાહા! ચિન્માં જિન આવી ગયું. એકલો વીતરાગનો પિંડ જ હું તો છું. આહાહા! મૈં સુદ્ધ ચેતન આહાહા! અનંત ચિનમુદ્રાધારી.. અનંત ચૈતન્યમૂર્તિનો ધારક છું. એ વ્યવહાર ને રાખું—ધારું,

એવો હું નથી, એમ કહે છે. રાગાદિ વિકલ્પ વ્યવહાર રત્નત્રય એને રાખું—ધારું, એ હું નહિ. ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ—ત્રણ ભેદને ધારું એ હું નહિ. ષટ્કારકની સ્વભાવિક ક્રિયા હોં, સ્વભાવિક છ કારકના ભેદરૂપ ક્રિયા, પણ ભેદ પડતા વિકલ્પ ઉઠે છે, એ હું નહિ. આહાહા!

પ્રભુતા હમારી એકરૂપ તિહું કાલ હૈ.. કર્મજાળ, વ્યવહારચાલ જુદી, છ કારક જુદા, ઉત્પાદ-વ્યય જુદા. હું તો પ્રભુતા હમારી એકરૂપ.. બે—દો નહિ, દ્વેત નહિ. આ રીતે દ્વેત નહીં હોં. બધા થઈને એક આત્મા ને, એમ અદ્વેત નહીં. પણ હું અદ્વેત ચૈતન્ય એકરૂપ, એમાં એ દ્વેતપણું આત્માના અભેદ સ્વભાવમાં નથી. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ? અરે, આને આંગણે જાવું અને એનો અનુભવ, એ તો અનંત પુરુષાર્થ છે. બહારના બધા... આ જ વાત છે, ઉપાય યે હી હૈ. દૂસરા કોઈ ઉપાય હી નહીં. આહાહા! સરળ કહો, જેમ છે એમ કહો, યથાર્થ કહો, આ છે. આહાહા! ભાષા શું લીધી ઓલા બધા માટે? ભેદ અને વ્યવહાર ને અનેકતા હતી. વ્યવહાર વિકલ્પ અનેક, ષટ્કારક અનેક, ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ અનેક. ત્યારે પ્રભુતા હમારી એકરૂપ તિહું કાલ.. આ એનો સરવાળો. આહાહા!

મારી મહતા—મારી પ્રભુતા—મારી મોટપ.. એકરૂપ ત્રિકાળ એ મારી મોટપ છે. આહાહા! ભેદ એ મારી મોટપ—મહતા નહિ, એમ કહે છે. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ? નવા માણસને ગ્રીક લેટિન જેવું લાગે. આ શું કહે છે? બાપા! તારા ઘરની વાત છે ભાઈ! તું કેવડો છો, તારી મોટપ ક્યાં છે? એક સ્વરૂપમાં તારી મોટપ છે. ભેદમાં તારી મોટપ નથી. આહાહા! આ તો લક્ષ્મી, આબરૂ, કીર્તિથી મોટા થઈ ગયા. ધૂળેય મોટા નથી, રખડી મરવાના છે. આહાહા! શું કહે છે?

પ્રભુતા હમારી.. મેરા યહ સામર્થ્ય સદા એકસા રહતા હૈ. અભેદ એકરૂપ એ મારી મોટપ ને પ્રભુતા છે. આહાહા! મારું સામર્થ્ય તો એકરૂપ છે એ હું છું. કમી ઘટતા—બઢતા નહીં હૈ, લ્યો. ધ્રુવમાં શું ઘટે? એકરૂપ ત્રિકાળમાં ઘટવું-વધવું (છે જ નહીં). કેવળજ્ઞાન થાય તોય અહીંયા કાંઈ વધી જતું નથી અંદરમાં અને અક્ષરના અનંતમા ભાગે (ઉઘાડ) નિગોદમાં રહે તોય ત્યાં ધ્રુવમાં કાંઈ ઘટતું નથી. આહાહા! સમજાય છે કે નહિ? ભૈયા! સિરોહી. એ સિરોહીના છે, આપણે ગયા હતા એ. આબુ પાસે સિરોહી છેને મોઢા આગળ. ઘેસલ છે. ઘેસલ છે ને? પહેલા બે-ત્રણ વાર આવ્યા છે એ ત્યાં. જાવું હતુંને જાવા. જાવા આવેને ત્યાંથી? સિરોહીથી જાવા આમ.

જાવામાં ગયા હતા. જાવામાં પાછા આવ્યા હતા. પછી એકવાર આપણે આબુથી ગયા હતા, નહીં? સિરોહીમાં ત્રણ વાર ગયા છીએ. એ ઘેસલ છે ને. આહાહા! ત્યાં બધા

શ્વેતામ્બર ઘણા. દિગંબર હશે કોઈ. વાડા બાંધીને મારી નાંખ્યા. અમે દિગમ્બર છીએ ને શ્વેતામ્બર (છીએ) એમ કરીને સાંભળવું અટકાવી દીધું. ભાઈ ! દિગંબર, શ્વેતામ્બર.. આ તો વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ? આ તો વસ્તુની સ્થિતિની મર્યાદા આવી જાય છે. આવો ભગવાન આત્મા અભેદનો અનુભવ કરે, એમાં ભેદપણું હેયપણું રહે છે, ઉપાદેયપણું રહેતું નથી. આહાહા!

मेरा यह सामर्थ्य सदा एकसा रहता है. એકરૂપ ત્રિકાળ નિત્યાનંદ પ્રભુ ધ્રુવ અભેદ વસ્તુની હયાતી ત્રિકાળી એકરૂપ એ મારી પ્રભુતા છે. આહાહા! એ એમાં દ્રષ્ટિ કરવી એને સમ્યગ્દર્શન કહે છે. લોકોએ બહારથી એવું કરી નાખ્યું છે ને. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને માને એ સમકિત, નવ તત્ત્વને માને એ સમકિત. સવારમાં આવ્યું હતું આપણે, નહીં? સ્વાધ્યાયમાં. છ દ્રવ્ય ને નવ તત્ત્વ વ્યવહારે જાણવું પ્રયોજનવાન છે. પણ એ વ્યવહાર છે. સવારમાં આવ્યું હતું. શું કહેવાય? યોગસાર. છ દ્રવ્ય ને નવ તત્ત્વને યત્નથી જાણો, પણ એ વ્યવહાર છે. આહાહા! નવ તત્ત્વ એ વ્યવહાર છે, છ દ્રવ્ય એ વ્યવહાર છે.

ત્યારે એક ફેરી એક શેઠ આવ્યા હતા. કહે કે ત્યારે શું અમારે દવા-બવા ન કરવી, વ્યવહાર છે એટલે? અરે, ભગવાન! ક્યા વાત? મંગળભાઈ—મંગળદાસ શેઠ. માલિક તે દિ' ૬૦—૭૦ લાખ હતા. હવે તો ૮—૧૦ કરોડ થઈ ગયા છોકરાને. ૮—૧૦ કરોડ. તે દિ' અહીંયા આવેલા. આવે તો ખરા બધા શેઠીયા બધા એકવાર જોવા આવે. ત્યાંય આવ્યા'તા હીરાભાઈના મકાનમાં. 'મહારાજ, જ્યારે વ્યવહાર છોડવાયોગ્ય છે ત્યારે અમારે રોગ થાય તો દવા ન કરવી?' લ્યો, હવે એ ક્યાં વ્યવહારની વાત છે? એ વ્યવહારની વાત ક્યાં છે? ભાઈ! અહીં તો ષટ્કારકના ભેદો છે, એ વિકલ્પને અહીં વ્યવહાર કહે છે. અરે, તારા દવા કરવી ઈ વસ્તુ જ ક્યાં છે અહીં? આહાહા! સમજાણું કાંઈ? એ નવમો પદ થયો, લ્યો. છે ને પ્રકાશ? અંધારું વધારે છે. કાંઈ વાંધો નથી. દેખાય છે, અહીં પ્રકાશ તો છે. હવે ચોથો કળશ નીચે.

अद्वैतापि चेतना जगति चेद् दृग्ज्ञप्तिरूपं त्यजेत
तत्सामान्यविशेषरूप विरहात्साऽस्तित्वमेव त्यजेत।
तत्त्यागे जडता चित्तोऽपि भवति व्याप्यो विना व्यापका-
दात्मा चान्तमुपैति तेन नियतं दृग्ज्ञप्तिरूपास्तु चित् ॥४॥

એનું પદ છે. આત્માકે ચેતન લક્ષણકા સ્વરૂપ. શું કહે છે? આત્મા વસ્તુ છે, એનું ચેતન લક્ષણ. હવે ચેતન લક્ષણના પણ બે પ્રકાર અંદર પાડતાં, અદ્વૈત ચેતન લક્ષણ હોવા છતાં એનું દ્વૈતપણું જ્ઞાન ને દર્શન—એવા બે ભેદ છે. આહાહા!

आत्माना येतन लक्षणुं स्वरूप (सवेया अेकत्रीसा)

निराकार चेतना कहावै दरसन गुन,
साकार चेतना सुद्ध ज्ञान गुनसार है।
चेतना अद्वैत दोऊ चेतन दरब मांहि,
सामान विशेष सत्ताहीकौ विसतार है॥
कोऊ कहै चेतना चिहन नांही आतमामैं,
चेतनाके नास होत त्रिविध विकार है।
लक्षणकौ नास सत्ता नास मूल वस्तु नास,
तातै जीव दरबकौ चेतना आधार है॥१०॥

शब्दार्थ :—निराकार चेतना=शुचनो दर्शनगुण जे आकार आदिने ज्ञाततो नथी. साकार चेतना=शुचनो ज्ञानगुण जे आकार आदि सहित ज्ञाते छे. अद्वैत=अेक. सामान्य=जेमां आकार आदिनो विकल्प होतो नथी. विशेष=जे आकार आदि सहित ज्ञाते छे. चिह्न(चिह्न)=लक्षण. त्रिविध=त्रय प्रकारना. विकार=दोष.

अर्थ :—चैतन्यपदार्थ अेकरूप ज छे, पण दर्शनगुणाने निराकार^१ चेतना अने ज्ञानगुणाने साकार^२ चेतना कहे छे. त्यां आ सामान्य अने विशेष जण्णे अेक चैतन्यना ज भेदो छे, अेक ज द्रव्यमां रहे छे. वैशेषिक आदि मतवादीओ आत्मांमां चैतन्यगुण मानता नथी, तेथी तेमने जैनमतवादीओनुं कहेवुं छे के चेतनानो अभाव मानवाथी त्रय दोष उत्पन्न थाय छे. प्रथम तो लक्षणनो नाश थाय छे. जीवुं लक्षणनो नाश थवाथी सत्तानो नाश थाय छे. श्रीवुं सत्तानो नाश थवाथी मूल वस्तुनो ज नाश थाय छे. तेथी शुचद्रव्यनुं स्वरूप ज्ञातवा माटे चैतन्यनुं ज अवलंजन छे. १०.

अर्थ :—चैतन्यपदार्थ एकरूप ही है, पर दर्शनगुणको निराकार चेतना और ज्ञानगुणको साकार चेतना कहते हैं। सो ये सामान्य और विशेष दोनों एक चैतन्यही के विकल्प हैं, एक ही द्रव्यमें रहते हैं। वैशेषिक आदि मतवाले आत्मांमें चैतन्यगुण नहीं मानते हैं, सो उनसे जैनमतवालोंका कहना है कि चेतनाका अभाव माननेसे तीन दोष उपजते हैं, प्रथम तो लक्षणका नाश होता है, दूसरे लक्षणका नाश होनेसे सत्ताका नाश होता है, तीसरे सत्ताका नाश होनेसे मूल वस्तुहीका नाश होता है। इसलिये जीव द्रव्यका स्वरूप जाननेके लिये चैतन्यहीका अवलम्बन है॥१०॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

દ્રવ્યકો ચેતના આધાર છે. ચેતનાને ચેતનદ્રવ્ય(નો) આધાર, એમ નહીં અહીં તો. સિદ્ધ કરવું છે ને. એય ! દ્રવ્યને ચેતના આધાર છે. પ્રવચનસારમાં પણ આવે છે. પર્યાય આધાર, દ્રવ્ય આધેય. આવે છે ને? પર્યાય કર્તા, દ્રવ્ય કર્મ. સિદ્ધ કરવું છે ને. પર્યાય કર્તા અને દ્રવ્ય કર્મ. પ્રવચનસાર (ગાથા ૧૦)માં શરૂઆતના અધિકારમાં આવે છે. ઓહોહો ! દ્રવ્ય કાર્ય ને પર્યાય કારણ, એમેય આવે છે. જે અપેક્ષાએ વસ્તુને સાબિત કરવી—સિદ્ધ કરવી છે તો એમ (કથન) થાય છે. રાગ છે તે કારણ અને દ્રવ્ય છે તે કાર્ય, એમ નહીં. ચેતના તે કાર્ય અને દ્રવ્ય તે કારણ. ચેતના તે કારણ ને દ્રવ્ય તે કાર્ય. અહીંયા તો ચેતનાનો આધાર છે દ્રવ્યને. આહાહા ! ભગવાનનો આધાર નથી, એમ કહે છે. ચેતના આધાર છે, લ્યો. દ્રવ્યકો ચેતના આધાર છે.

એનો અર્થ. નિરાકાર ચેતના કહાવૈ દરસન ગુન.. કહે છે કે ચેતના નામનો ગુણ છે એના પણ બે ભેદ છે. એક નિરાકાર ચેતના કે જે દર્શનમાં ભેદ વિના મહાસત્તાનો ઉપયોગ થાય એને નિરાકાર ચેતના કહે છે. નિરાકાર એટલે ભેદ નહિ, વિશેષ નહિ, અનેકતા નહિ. એકરૂપ ચેતનામાં નિરાકારપણું પરિણમે એને દર્શનગુણ કહે છે. આહાહા ! સાકાર ચેતના સુદ્ધ જ્ઞાન ગુનસાર છે.. એ જ ચેતનામાં સાકાર નામ રંગ, આકાર આદિ ભેદ, સર્વ ગુણ—જેના જે ગુણ હોય એના એ બધા ગુણોના ભેદો, પર્યાયના ભેદો, ભૂત-ભવિધ્ય-વર્તમાનના ભેદો—એને જે જાણે તેને સાકાર ચેતના કહેવામાં આવે છે. આહાહા !

એક જ સમયમાં નિરાકાર ચેતના એ ભેદ વિના દેખે. એક જ સમયમાં ભેદ સહિત એક-એક ગુણ, એક-એક દ્રવ્ય, એક-એક કાળભેદે એક-એક પર્યાય, બધાને ભેદસહિત જાણે એનું નામ સાકાર ચેતના. છે નીચે છે. અર્થ છે, જુઓ. નિરાકાર ચેતના = જીવકા દર્શન ગુણ જો આકાર આદિકો નહીં જાનતા. સાકાર ચેતના = જીવકા જ્ઞાનગુણ જો આકાર આદિ સમેત જાનતા છે. અર્થમાં. ચૈતન્ય પદાર્થ એકરૂપ હી છે, પર દર્શનગુણકો નિરાકાર ચેતના ઓર જ્ઞાનગુણકો સાકાર ચેતના કહતે છે.

એની નીચે નોટ. પદાર્થકો જાનનેકે પહેલે.. કોઈપણ પદાર્થ જાણવા પહેલા... છદ્મસ્થની અપેક્ષાએ વાત છે આમાં. પહેલા પછી કાંઈ કેવળીને હોતું નથી, પણ આ તો દર્શનની વ્યાખ્યા સાધારણ માણસને સમજાવવા (માટે). પદાર્થકો જાનનેકે પહેલે પદાર્થકો અસ્તિત્વકા જો કિંચિત્ માન હોતા છે વહ દર્શન. વસ્તુ છે. આ છે, એમ ભેદેય નહિ. એવો દર્શનનો વ્યાપાર નિરાકાર—આકાર નામ વિશેષતા જેનામાં નહિ, ભેદ જેનામાં નહિ, એને નિરાકાર દર્શન ચેતના કહે છે. દર્શન યહ નહીં જાનતા કિ પદાર્થ કિસ આકાર વ રંગકા છે, એમ. કઈ પ્રકારનો આકાર છે ને ક્યા પ્રકારનો રંગ છે. યહ તો સામાન્ય

અસ્તિત્વમાત્ર જાનતા છે. જાણતા છે એટલે દેખતા છે. છે, બસ. અસ્તિત્વમાત્ર છે. આ છે, એમ પણ નહિ. છે, બસ એટલું.

અસ્તિત્વમાત્ર જાનતા છે, इसीसे दर्शनगुण निराकार और सामान्य है. इसमें महासत्ता अर्थात् सामान्यसत्ताका प्रतिभास होता है. सामान्य मंडासत्ता. છે બધું, બસ એવું દર્શનમાં—દેખવામાં આવે. ભેદ નહીં. આકાર, રંગ આદિકા જાનના જ્ઞાન છે. દરેક દ્રવ્યમાં આકાર, પ્રદેશ, રંગ આદિનું જાણવું એ તો જ્ઞાન છે. इससे ज्ञान साकार है. એટલે કે સવિકલ્પ છે એટલે કે સ્વ-પરને બધું જાણે છે. સવિકલ્પનો અર્થ અહીં રાગ નહિ. સવિકલ્પ એટલે ભેદ. ભેદ સહિત જાણવું એનું નામ સવિકલ્પ. એ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ છે એ તો.

વિશેષ જાનતા છે.. જ્ઞાન બધું ભેદ પાડી જેના અસ્તિત્વના એક-એક અંશો, એક સમયની એક પર્યાય અને એના અનંત અવિભાગ પ્રતિચ્છેદ—બધાને વિશેષપણે જાણે. इसमें अवांतरसत्ता... એની પોતાની પર્યાયથી જણાય છે. આહાહા! અરેરે! એમાંય તકરાર. ઉપાદાન-નિમિત્તમાં તકરાર, નિશ્ચય—વ્યવહારમાં તકરાર. કમબદ્ધમાં તકરાર. કમબદ્ધ ના થાય, આમ ન થાય. અરે ભગવાન!

સાકાર ચેતના સુદ્ધ જ્ઞાન ગુનસાર છે.. સાકાર છે માટે અશુદ્ધ છે એમ નહિ, એમ પાછું. શું કીધું સમજાણું? જ્ઞાનમાં બધું વિવિધ અને ભિન્નતા જણાય માટે તે જ્ઞાન અશુદ્ધ છે એમ નહીં. તેથી નાખ્યું જુઓને ઓલામાં. શુદ્ધ.. શું નાખ્યું? સાકાર ચેતના સુદ્ધ જ્ઞાન ગુનસાર છે.. એ જ્ઞાનનો સ્વભાવ છે. બધી ચીજોને પૃથક-પૃથક અનેકને અનેક તરીકે જાણે છતાં ત્યાં અશુદ્ધતા થતી નથી, એ તો એનો સ્વભાવ જ એવો છે.

ચેતના અદ્વેત દોઝ ચેતન દરબ માંહિ, લ્યો. ચેતનદ્રવ્યમાં ચેતના અદ્વેત દોઝ ચેતન દરબ માંહિ.. અદ્વેતમાં બે ચેતના. ચેતના અદ્વેત દોઝ ચેતન દરબ માંહિ.. બેય ચેતના એક અદ્વેતમાં બેય છે એમ કહે છે, જુઓ. ये सामान्य और विशेष दोनों एक चैतन्यहीके विकल्प है, એમ કહે છે. એક ચૈતન્યના બે ભેદ છે, એમ. ચેતના અદ્વેત એક, એના બે ભેદ છે. સામાન વિશેષ સત્તાહીકો વિસતાર છે. આ સામાન્ય એ દર્શન, વિશેષ એ જ્ઞાન. બેય એક ચેતનના ભેદ છે.

कोऊ कहै चेतना चिहन नांही आत्मामें.. કોઈ એમ કહે કે આત્મામાં ચેતના ચિહ્ન નથી, ચેતના લક્ષણ નથી. ચેતના ચિહ્ન નાંહી આત્મામાં.. એમ કોઈ કહે તો એમાં ત્રણ દોષ આવે છે મોટા. ચેતનાકે નાસ હોત ત્રિવિધ વિકાર છે.. ચેતન ભગવાન આત્મા, એની ચેતના જો એમાં ન હોય તો, ચેતના ના હોય તો ત્રણ દોષ આવે છે. ત્રિવિધ વિકાર એટલે

ત્રણ દોષ. ચેતના ન હોય તો લક્ષનકૌ નાસ.. ચેતન ભગવાન આત્મામાં ચેતના જો ન હોય તો એના લક્ષણનો નાશ થાય છે. એક વાત. ચેતના ન હોય દ્રવ્યનો સત્તાનો પણ નાશ થાય છે. સમજાણું? લક્ષનકૌ નાસ સત્તા નાસ મૂલ વસ્તુ નાસ.. મૂળ ચીજ જ રહેતી નથી. આહાહા! લક્ષણનો નાશ, સત્તાનાશ—એના હોવાપણાનો અભાવ, એમ. પહેલા લક્ષણનો નાશ અને હોવાપણાનો અભાવ અને મૂળ વસ્તુનો જ અભાવ થઈ જાય. છેને અર્થમાં?

(વૈશેષિક આદિ મતવાલે આત્માર્મે) ચૈતન્યગુણ નહીં માનતે, સો उनसे जैनमतवालोंका कहना है कि चेतनाका अभाव माननेसे तीन दोष उपजते हैं; प्रथम तो लक्षणका नाश होता है, दूसरे लक्षणका नाश होनेसे सत्ताका नाश होता है, तीसरे सत्ताका नाश होनेसे मूल वस्तु ही का नाश होता है. મોક્ષ અધિકારમાં ઝીણી વાત નાખી છે. વસ્તુ છે. અદ્વૈત આત્મા એકરૂપ કીધું હતું પહેલું. ઓલામાં કહ્યું હતુંને? એકરૂપ તિહુંકાલ છે.. એકરૂપ ત્રણે કાળ. હવે એકરૂપમાં પણ પાછા બે પ્રકાર અંદરમાં દર્શન અને જ્ઞાન. ચેતના એક અને એના બે ભેદ.

તાતૈ જીવ દરબકૌ ચેતના આધાર છે, લ્યો. વ્યાપક.. વ્યાપક લીધું છેને એમાં? ચેતનાને વ્યાપક કહ્યું છે ને આત્માને વ્યાપ્ય કહ્યું છે. ચેતનાને વ્યાપક કહ્યું છે. વ્યાપક વિના વ્યાપ્ય આત્માનો પણ નાશ (થઈ જાય છે.) આત્માને વ્યાપ્ય કીધો છે ત્યાં. નહીંતર આત્મા વ્યાપક અને ગુણ-પર્યાય વ્યાપ્ય છે, એ બીજી વાત છે. અહીં તો ગુણ-પર્યાય વ્યાપક અને આત્મા વ્યાપ્ય. શું કીધું આમાં? ઊંધું છે. એસા નહીં, એસા હૈ. બીજે ઠેકાણે આત્મા વ્યાપક—વિસ્તાર કરનાર અને વ્યાપ્ય એની પર્યાય આદિ. એ અહીંયા અત્યારે નથી લેવું. અહીંયા તો ચેતના તે વ્યાપક, ચેતન આત્મા તે વ્યાપ્ય. વ્યાપક વિના વ્યાપ્ય હોય નહિ, એમ સિદ્ધ કરવું છે ને. આહાહા! ન હોય. એમ નહિ, લ્યો.

તાતૈ જીવ દરબકૌ ચેતના આધાર છે.. જુઓ, એમ કે ઓલા વ્યાપ્ય-વ્યાપકમાં... વ્યાપક કહીને આધાર કહ્યો અને વ્યાપ્ય કહીને આધેય કહ્યો. તો ચેતના તે વ્યાપક—આધાર અને દ્રવ્ય તે આધેય—વ્યાપ્ય. આહાહા! ભારે ભઈ ઝીણું આવ્યું! સમજાય છે કાંઈ? ભગવાન આત્મા... કહે છે કે વ્યાપક એવી ચેતના, જો ચેતના વ્યાપક કાયમ રહેનારી ન હોય તો વ્યાપ્ય—આત્મા જ ના રહી શકે. વ્યાપક કહો, આધાર કહો. વ્યાપ્ય કહો, આધેય કહો. આ તો કાંઈ ઝીણું પડે એવું છે. પણ ઝીણું પડે સમજાય છે કે નહીં?

આમ આત્મા વ્યાપક અને એની પર્યાય વ્યાપ્ય, એ તો ચાલે જ છે. એ તો ચાલે જ છે. પણ અહીં તો ચેતના જે ગુણ છે એ વ્યાપક અને આત્મા દ્રવ્ય છે એ વ્યાપ્ય, એમ

સિદ્ધ કરવું છે. આધાર છેને અહીંયા. વસ્તુને સિદ્ધ કરવી છે ને. ઓલું તો આત્મા વ્યાપક, એની પર્યાય કાર્ય વ્યાપ્ય થાય છે. તો કર્તા વ્યાપક અને વ્યાપ્ય થાય એ એનું કર્મ—કાર્ય છે. પણ અહીંયા તો વસ્તુને સિદ્ધ કરવી છે કે ચેતના જે છે એક હોવા છતાં બે છે. અને બે(પણે) એનું લક્ષણ જો ના હોય તો ચેતના વિના દ્રવ્યનો નાશ થાય છે. લક્ષનકૌ નાશ સત્તા નાસ.. સત્યાનાશ થઈ જાય છે, લ્યો. એમ કહે છેને, ભાઈ ઓલા કહેતાને, પંડિતજી બંસીધરજી. અને મૂળ વસ્તુનો નાશ. ચૈતન્યની હયાતીનો—ચેતનાની હયાતિનો નાશ એટલે ચેતનનો પણ નાશ થઈ ગયો.

માટે તાતૈ જીવ દરબકૌ.. દ્રવ્ય જીવપદાર્થને ચેતના આધાર છે. છેને અંદર? ‘તત્યાગે જહતા ચિતોઽપિ ભવતિ વ્યાપ્યો વિના વ્યાપકા.’ જુઓ, ત્રીજી લીટી છે. સંસ્કૃત. વ્યાપ્યો વિના વ્યાપકા એટલે વિના વ્યાપકા વ્યાપ્યો રહી શકતું નથી, એમ. આ વસ્તુની સ્થિતિ છે. એની મર્યાદાની હદ બતાવે છે. એનામાં વિકાર નથી, કર્મજાળ નથી, એ તો ઠીક. અદ્વેત ચેતન, એની ચેતના અદ્વેત. છતાં એના બે ભાગ છે — નિરાકાર દર્શનચેતના, સાકાર જ્ઞાનચેતના. જો એ લક્ષણ ન હોય તો લક્ષણ વિના વસ્તુનો નાશ થઈ જાય. તેનો નાશ થતાં એની સત્તા પણ ચૈતન્યની રહેતી નથી. ચેતનાના લક્ષણવાળી સત્તા પણ રહેતી નથી. તો પછી સત્તાવાન જે આ આત્મા એ પણ રહેતો નથી. આહાહા! ભારે વાત ભાઈ! ભારે ઝીણું!

આવી વિચારણામાં રહે તોય બધા ઝઘડા ઉભા ન થાય કાંઈ, લ્યો. ઓલા ઝઘડા ઉભા થાય છેને જ્યાં ત્યાં. મારાપણું થઈને જ્યાં અધિકપણે મનાવવું હોય તો બધા ઝઘડા ઉભા થાય. આહાહા! અમારો માર્ગ સાચો, ઓલો કહે અમારો માર્ગ સાચો. વિદ્યાનંદજી કહે છેને, મારો વિશ્વધર્મ છે. વિદ્યાનંદજી કહતે હૈ ન વિદ્યાનંદજી. સાધુ નથી? વહ કહતે હૈ, હમારા વિશ્વધર્મ હૈ ઔર વિશ્વધર્મ હી હમારા ધર્મ હૈ. ક્યો વિશ્વધર્મ પણ? ચોખ્ખું કહી શકે છે નહીં. ચોખ્ખું કહે તોમાં રહેવાય નહીં. સબ વિશ્વધર્મ યે હમારા ધર્મ, લ્યો. પણ વિશ્વધર્મકા અર્થ ક્યા?

સર્વજ્ઞ ભગવાને વિશ્વધર્મ આત્માનો કહ્યો, તે સર્વને—ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણનારું તત્ત્વ એનું નામ વિશ્વધર્મ છે. દુનિયા પોતાની કલ્પનાથી માને, એક આત્મા છે અને પર્યાય છે ને દ્રવ્ય છે ને એ બધા માનનારા વિશ્વધર્મ (નથી), એ બધા જૂઠા ધર્મ છે. શું થાય? એમાંય બધા પડ્યા છે. આ તો વસ્તુની સ્થિતિ એવી છે. આહાહા! એવી વાત સર્વજ્ઞ પરમાત્મા સિવાય ક્યાંય હોય નહિ. વીતરાગમાર્ગ સિવાય આ વાત ક્યાંય ના હોય. કારણ કે વસ્તુની સ્થિતિ જ આવી છે એમ કહે છે.

ચેતના લક્ષણ, દ્રવ્ય લક્ષ્ય. હવે ચેતના જો ન હોય તો લક્ષણનો અભાવ થતાં

લક્ષ્યનો અભાવ થાય છે. અને ચેતનાની સત્તા જ્યાં નાશ થાય ત્યાં એ પોતે ચેતના જ રહેતી નથી. તો ચેતના ના રહેતા દ્રવ્યનો પણ નાશ થઈ જાય. એના અર્થમાં નાંખ્યું છે જરીક. નાંખ્યું છે ને? વૈશૈષિક આદિ મતવાલે આત્માને ચૈતન્યગુણ નહીં માનતે હૈ. ગુણ વળી કેવો? એમ કહે. સો ઉનસે જૈનમતવાલોંકા કહના હૈ.. કહના હૈ (એમ) નહીં, વસ્તુ આમ છે. જૈનમતનો ક્યાં મત છે આ? વસ્તુની સ્થિતિ જ આવી છે.

ચેતનાકા અભાવ માનનેસે ત્રીન દોષ ઉપજતે હૈ. પ્રથમ તો લક્ષણકા નાશ હોતા હૈ, લક્ષણકા નાશ હોનેસે સત્તાકા નાશ હોતા હૈ. કારણ સત્તા સિદ્ધ કરવી છે લક્ષણથી. લક્ષણ નથી તો સત્તાનો નાશ થઈ જાય. ત્રીસરે સત્તાકા નાશ હોનેસે મૂલ વસ્તુકા નાશ હોતા હૈ. લક્ષણ ને લક્ષ્ય બેયનો નાશ થઈ જાય. આ શું કામ સમજાવે છે? કે વસ્તુ જે આત્મા છે એ ચેતનદ્રવ્ય છે અને એમાં ચેતના એનો ગુણ અને એની પર્યાય છે. એ ગુણ-પર્યાય અદ્વેત ચેતના હોવા છતાં એના બે પ્રકાર છે. વિશેષપણે જાણવું અને સામાન્યપણે દેખવું, એવા એના બે પ્રકાર છે. આમાંથી એકપણ પ્રકાર કાઢી નાખે તો લક્ષણ રહેતું નથી. સત્તાનો નાશ થઈ જાય છે ને વસ્તુ પણ રહેતી નથી. બેયનો અભાવ થઈ જાય. લક્ષણનો નાશ થાય, સત્તાનો નાશ થાય ને બેયનો અભાવ થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ?

માટે જેને આત્મા સાધવો હોય તેને, સામાન્ય-વિશેષ ગુણવાળો આત્મા છે, એકરૂપ હોવા છતાં બે શક્તિવાળો છે—એમ એણે જાણવું જોઈએ. એકરૂપ ભગવાનનો આશ્રય કરવો જોઈએ. એમાં પણ ભેદરૂપ બે છે, આ બે છે, માટે બેનો આશ્રય કરવો, એમ નથી. (શ્રોતા : પ્રમાણ...) પ્રમાણ નહીં, અભેદમાં તો નિશ્ચયદૃષ્ટિ.. (શ્રોતા : આધાર...) આધાર.. યહાં આધાર પર્યાયકા લેના હૈ. ક્યોકિ ઉસકે આધારયે દ્રવ્ય રહતા હૈ ન યોં. વ્યાપ્ય વ્યાપક એસા પાઠમે હૈ ન.

વ્યાપ્ય આત્મા અને વ્યાપક ચેતના, એમ લેના હૈ યહાં. આત્મા વ્યાપક અને ચેતના વ્યાપ્ય, એ અત્યારે નહીં લેના હૈ. એ કર્તા-કર્મમાં. એ કર્તા-કર્મ હોય ત્યારે કર્તા એ વ્યાપક છે અને કર્મ એનું વ્યાપ્ય છે. વ્યાપ્ય નામ કાર્ય છે અને વ્યાપક નામ કર્તા છે. ત્યાં એવી વાત છે. એ વાત જુદી છે, આ વાત જુદી છે. અહીંયા તો આધાર ચેતના છે, આધેય તે આત્મા છે. આહાહા! સમજાય છે કે નહિ મનસુખ? આહાહા! ચેતના છે એને કાયમ રહેનારી ગણી એને વ્યાપ્ય કહી અને એ વ્યાપક ન હોય તો વ્યાપ્ય હોઈ શકે નહિ. માટે વ્યાપકના આધારે વ્યાપ્ય છે એમ કહેવું છે. અહીંયા એમ છે. સમજાય છે કાંઈ? ૧૧ ૫૬.. ૫૬.. ૧૧ છે ને.

(દોહરા)

चेतन लक्षण आत्मा, आत्म सत्ता मांहि।
सत्तापरिमित वस्तु है, भेद तिहूंमें नांहि॥११॥

અર્થ :-આત્માનું લક્ષણ ચેતના છે અને આત્મા સત્તામાં છે, કારણ કે સત્તા-ધર્મ વિના આત્મ-પદાર્થ સિદ્ધ થતો નથી અને પોતાની સત્તા-પ્રમાણ વસ્તુ છે, દ્રવ્ય-અપેક્ષાએ ત્રણમાં ભેદ નથી, એક જ છે. ૧૧.

અર્થ :-આત્માના લક્ષણ ચેતના છે, ઓર આત્મા સત્તામાં છે, ક્યોંકિ સત્તા ધર્મકે વિના આત્મપદાર્થ સિદ્ધ નહીં હોતા, ઓર અપની સત્તા પ્રમાણ વસ્તુ છે, સો દ્રવ્ય અપેક્ષા ત્રણોમાં ભેદ નહીં છે, એક હી છે ॥૧૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આ ત્રણ ભેદ નથી એમ કીધુંને. પરિણામી-દ્રવ્ય, પરિણામ-પર્યાય, ક્રિયા-પરિણતિ. વસ્તુ એક ત્રય નામ. એ આવે છેને ભાઈ. વસ્તુ એક ત્રય નામ. 'કરતા પરિણામી દરવ, કરમ રુપ પરિણામ.' (કર્તા-કર્મ દ્વાર, પદ ૭). ત્યાં કર્મ-કાર્ય પર્યાયને કર્મ લીધો છે. અને પરિણતિ બદલે 'કિરિયા પરજયકી ફિરની, વસ્તુ એક ત્રય નામ'. ત્યાં ક્રિયા નામ પરિણામવું, પર્યાય, પરિણામ, પરિણામવું, બદલવું, ક્રિયા, પરિણામ અને પરિણામી એમ બતાવવું છે ને. આહાહા!

चेतन लक्षण आत्मा.. आत्मानुं लक्षण तो येतना છે. ઓર આત્મા સત્તામાં છે. આત્મ સત્તા માંહિ. આત્મસત્તામાં ચેતના છે, એમ. ચેતના કંઈ જુદી નથી. ચેતન લક્ષણ આત્મા.. તેથી આત્મ સત્તા માંહિ.. ચેતના આત્મા માંહી સત્તામાં છે. કંઈ જુદી સત્તા છે એની? સમજાણું કાંઈ? સત્તા પરિમિત વસ્તુ છે.. સત્તાના પ્રમાણમાં વસ્તુ છે. જેટલી ચેતના સત્તા એ પ્રમાણે ચેતન અને એ પ્રમાણે એની વસ્તુની સ્થિતિ છે. આવું આ સ્થૂળ બુદ્ધિવાળાને ન બેસેને (એટલે) પછી બિયારા ચઢી ગયા વ્રત પાળવા, તપસ્યા કરવી, જાત્રા કરવી ને દાન કરવા ને જાઓ. સવારના નહોતું આવ્યું નિમિત્તવાળાનું? દયા, દાન, પૂજા એમાંથી જગતના સુખ મળે. ઉપાદાન-નિમિત્તનું આવ્યું હતુંને. ત્રણ નામ આવ્યા હતા. દયા-દાન અને પૂજા ભલી સુખ...

उत्तर आष्यो के संसारना सुખ माटे दया, दान, पूजा છે. આત્માને માટે છે (નહિ). એ સુખ ક્યાં? આ તો ધૂળમાંય સુખ નથી. એનાથી પુણ્ય છે ને પુણ્યથી સંયોગ મળે, એ કાંઈ સુખ નથી. સુખ તો આત્મામાં છે. સુખની સત્તા આત્મામાં છે. ચેતનાની સત્તા આત્મામાં છે. સુખની સત્તા આત્મામાં છે. આહાહા! અને સુખ જો ન માને તો સત્તાવાળો

આત્મા પણ એણે માન્યો નહીં, એમ કહે છે. સુખ ને આત્મા બેય એક થીજ છે. બે નામ હોવા છતાં સત્તા પરિમિત વસ્તુ હૈ. સત્તાના પ્રમાણમાં એ પદાર્થ છે. ભેદ તિહુમૈં નાહી, લ્યો. ત્રણમાં ભેદ છે નહીં. લક્ષણમાં, આત્મસત્તામય રહે છે માટે આત્મામાં અને તેનું સત્તા પ્રમાણમય વસ્તુ—એ ત્રણમાં ભેદ નથી. વસ્તુ એક જ છે. હવે આ તો પોતે નાખે છે બનારસીદાસ. આત્મા નિત્ય છે.

આત્મા નિત્ય છે. (સવૈયા એકત્રીસા)

ज्यों कलधौत सुनारकी संगति,
भूषण नाम कहै सब कोई।
कंचनता न मिटी तिहि हेतु,
वहै फिर औटिकै कंचन होई॥
त्यों यह जीव अजीव संजोग,
भयौ बहुरूप भयौ नहि दोई।
चेतनता न गई कबहूँ,
तिहि कारन ब्रह्म कहावत सोई॥१२॥

શબ્દાર્થ :—કલધૌત=સોનું. ભૂષણ=ઘરેણું. ઔટિક=ગાળવાથી. બ્રહ્મ=નિત્ય આત્મા.

અર્થ :—જેવી રીતે સોની દ્વારા ઘડવામાં આવતું સોનું ઘરેણાંના રૂપમાં થઈ જાય છે, પણ ગાળવાથી પાછું સોનું જ કહેવાય છે, તેવી જ રીતે આ જીવ અજીવરૂપ કર્મના નિમિત્તે અનેક વેષ ધારણ કરે છે, પણ અન્યરૂપ થઈ જતો નથી કારણ કે ચૈતન્યનો ગુણ ક્યાંય ચાલ્યો જતો નથી, એ જ કારણે જીવને સર્વ અવસ્થાઓમાં બ્રહ્મ કહે છે. ૧૨.

અર્થ :—જિસ પ્રકાર સુનારકે દ્વારા ગड़े जाने पर सोना गहनेके रूपमें हो जाता है, पर लगानेसे फिर सुवर्ण ही कहलाता है; उसी प्रकार यह जीव अजीवरूप कर्मके निमित्तसे अनेक वेष धारण करता है, पर अन्यरूप नहीं हो जाता, क्योंकि चैतन्यगुण कहीं चला नहीं जाता; इसी कारण जीवको सब अवस्थाओंमें ब्रह्म कहते हैं॥१२॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! કલધૌત—સોના. ભૂષણ—ગહના. જ્યોં કલધૌત સુનારકી સંગતિ.. સોનું સોનીના સંગે, એમ. સોનું સોનીના સંગે... ભૂષણ નામ કહૈ.. દાગીના થાય. દાગીના ક્યા

કહતે હૈ? જેવર. સોનીના સંગે સોનાના દાગીના થાય. નથી લખ્યું એમાં? કંચનતા ન મિટી તિહિ હેતુ.. અહીંયા તો બીજું સિદ્ધ કરવું છે કે સોનું ભૂષણમાં—આભૂષણમાં આવે છતાંય ક્યાંય કંચન મટતું નથી. એમ સિદ્ધ કરવું છે. સોનું છે એ એના દાગીનાના આકારમાં ભલે આવે છતાંય તે સોનું મટીને આવ્યું છે એમ છે નહીં. કંચનતા ન મિટી તિહિ હેતુ, વહે ફિર ઔરિકે કંચન હોઈ.. એ ભૂષણ—દાગીનાને ગળાવે (તો) સોનું છે, સોનું જ છે. ગલાનેસે... લ્યો.

ત્યૌં યહ જીવ અજીવ સંજોગ.. ઓલું સોનું સોનીને સંગે દાગીના આદિ થાય, એમ જીવને અજીવના સંગે ભયૌં બહુરુપ ભયૌં નહિ દોઈ.. છતાં બે થયા નથી કાંઈ. સોનું તો સોનું જ રહ્યું છે. ભલે દાગીનાપણે થયું પણ સોનું (સોનું જ રહે છે.) उसी प्रकार यह जीव अजीवरुप कर्मके निमित्तसे अनेक वेष धारण करता है, पर अन्यरुप नहीं हो जाता. રાગરૂપ કે શરીરરૂપ આત્મા થઈ જતો નથી. આહાહા!

चेतनता न गइ कबहूँ.. યાહે તો રાગમાં ને શરીરમાં દેખાય, પણ એની ચેતનતા ક્યાંય ગઈ નથી. સોનાના દાગીના થઈને સોનાપણું ગયું નથી, એમ ચેતનતા તો એમને એમ રહી છે. તિહિ કારન બ્રહ્મ કહાવત સોઈ... इसी कारण जीवको सब अवस्थामें ब्रह्म कहते हैं. બ્રહ્માનંદ ભગવાન આત્મા.. બ્રહ્મસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા.. યાહે સો બીજી અવસ્થા હો, પણ એ તો બ્રહ્માનંદ ચેતન સ્વભાવ એનો ટળ્યો નથી. એવી ચેતના સ્વભાવ ધરનાર ચેતન, એનો અનુભવ કરવો એ મોક્ષનું કારણ છે એમ આમાં સિદ્ધ કરવું છે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૦૬ અષાઠ વદ ૯ શુક્રવાર તા. ૧૬-૭-૧૯૭૧
મોક્ષ દ્વાર ૫૬ ૧૩ થી ૧૭ પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક, મોક્ષદ્વાર. ૧૩મું પદ છે. સુબુદ્ધિ સખીકો બ્રહ્મકા સ્વરૂપ સમજાતો છે. અનુભૂતિ-આત્માનો અનુભવ સુખતિ સખીને કહે છે.

સુબુદ્ધિ સખીને બ્રહ્મનું સ્વરૂપ સમજાવે છે.
(સવેયા એકત્રીસા)

દેખુ સખી यह ब्रह्म विराजित,
याकी दसा सब याहीकौ सोहै।
एकमें एक अनेक अनेकमें,
दुंद लियें दुविधामह दो है॥
आपु संभारि लखै अपनौ पद,
आपु विसारिकै आपुहि मोहै।
व्यापकरूप यहै घट अंतर,
ग्यानमें कौन अग्यानमें को है॥१३॥

શબ્દાર્થ :-વિરાજિત=શોભાયમાન. દસા=પરિણતિ. વિસારિકૈ=ભૂલીને.

અર્થ :-સુબુદ્ધિ સખીને કહે છે કે હે સખી ! જો, આ પોતાનો ઈશ્વર સુશોભિત છે, તેની સર્વ પરિણતિ તેને જ શોભા આપે છે, એવી વિચિત્રતા બીજા કોઈમાં નથી. એને આત્મસત્તામાં જુઓ તો એકરૂપ છે, પરસત્તામાં જુઓ તો અનેકરૂપ છે, જ્ઞાનદશામાં જુઓ તો જ્ઞાનરૂપ, અજ્ઞાનદશામાં જુઓ તો અજ્ઞાનરૂપ, આવી બંને દુવિધાઓ એમાં છે. કોઈવાર સચેત થઈને પોતાની શક્તિની સંભાળ કરે છે અને કોઈવાર પ્રમાદમાં પડીને પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી જાય છે, પણ એ ઈશ્વર નિજઘટમાં વ્યાપક રહે છે, હવે વિચાર કરો કે જ્ઞાનરૂપ પરિણમન કરનાર કોણ છે અને અજ્ઞાનદશામાં વર્તનાર કોણ છે ? અર્થાત્ તે જ છે. ૧૩.

અર્થ :-સુબુદ્ધિરૂપ સખીસે કહતે હૈં કિ હે સખી દેખ; वह अपना ईश्वर सुशोभित है, इसकी सब परिणति इसे ही शोभा देती है, ऐसी विचित्रता और दूसरेमें नही है। इसे आत्मसत्तामें देखो तो एकरूप है और परसत्तामें देखो तो अनेकरूप है, ज्ञानदशामें देखो तो ज्ञानरूप, अज्ञानदशामें देखो तो अज्ञानरूप, ऐसी दोनों दुविधाएँ इसमें हें। कभी तो सचेत होकर अपनी

શક્તિકો સમ્હાલતા છે અને કબી પ્રમાદમેં પડકર નિજ સ્વરૂપકો ભૂલતા છે, પર યહ ઈશ્વર નિજઘટમેં વ્યાપક રહતા છે. અબ વિચાર કરો કિ જ્ઞાનરૂપ પરિણમન કરનેવાલા કૌન છે અને અજ્ઞાનદશામેં વર્તનેવાલા કૌન છે? અર્થાત્ વહી છે. ॥૧૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

અનુભૂતિ—આત્માનો અનુભવ, એ સુમતિને કહે છે. છે તો એને એ સખી, પણ એને સખી તરીકે કહે છે. સમ્યગ્જ્ઞાન—અનુભવ. સુબુદ્ધિરૂપ સખીસે કહતે છે. એમાં નથી લખ્યું પણ એ અનુભૂતિ અનુભવ સખી છે. હે સખી ! દેખ, યહ અપના ઈશ્વર સુશોભિત છે. પોતાનો બ્રહ્મ આનંદ ભગવાન સુશોભિત છે. અનંત ગુણની નિર્મળ પર્યાયથી સુશોભિત છે. દેખુ સખી યહ બ્રહ્મ વિરાજિત.. બ્રહ્મ નામ ભગવાન આત્મા, પૂર્ણ જ્ઞાન-આનંદનું સ્વરૂપ એનું, એનો અનુભવ કરીને અનુભૂતિ પર્યાય સુબુદ્ધિને કહે છે, જુઓ, આ એની દશા તો એને શોભે. સવળી ને અવળી દશા એને હોય છે, એમ કહે છે. જુઓ, આમાં પરનું કારણ કાંઈ નથી એમ સિદ્ધ કરવું છે. કર્મને કારણે અવળું છે ને કર્મના ખસવાથી સવળું—એવું કાંઈ છે નહિ. આહાહા!

યાકી દશા સબ યાહીકૌ સોહે.. એને શોભા પામે. ઈસે હી શોભા દેતી છે, એસી વિચિત્રતા અને દૂસરેમેં નહીં છે. પરમાણુ આદિમાં શું એ વિચિત્રતા? આ તો પોતે સવળો પડે અને અનુભવ કરે (તો) આનંદથી શોભે, અવળો પડે તો રાગથી આદિથી દેખાય ને જાણનારો જાણે. સમજાણું કાંઈ? હવે પછી અજ્ઞાન ને જ્ઞાન વિશે.. એકમેં એક અનેક અનેકમેં.. સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો એક છે, અભેદ છે. ગુણભેદ ને પર્યાયભેદથી જોઈએ તો અનેક છે. આવું એનું સામ્રાજ્ય છે ચૈતન્યનું. ઢુંદ લિયે દુવિધામહ દો છે.. જ્ઞાનદશામાં દેખો તો જ્ઞાનરૂપ, અજ્ઞાનદશામાં દેખો તો અજ્ઞાનરૂપ, એમ. ઢુંદ લિયે દુવિધામહ.. બેય પ્રકારે, સવળી દશા તો એની અને અવળી તોય એની.

જુઓ, આમાં તો ક્યાંય કરમ-બરમને યાદેય કર્યું નથી (કે) કર્મ નિમિત્ત હોય તો અવળું થાય. એની સ્વતંત્ર સત્તામાં પોતાના સ્વરૂપને અનુભવે તો સુખરૂપ સુભાગ્ય થાય. એમાંથી ખસી જાય અથવા અસ્થિર થાય, સરાગથી જ રાગ થાય છે એમ દેખે. એકલો જ્ઞાનથી ખસી જાય તો એકલો અજ્ઞાનમય થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ? આહાહા! પરની સત્તા ને પરના અસ્તિત્વ સાથે કાંઈ આત્માને સંબંધ નથી. નિમિત્ત—નૈમિત્તિક સંબંધ એટલે કાંઈ નથી, એમ એનો અર્થ છે. પોતાનો ભગવાન બ્રહ્માનંદ પ્રભુ, એનો અનુભવ કરે તો શોભા એની સાચી છે. અને દ્વિધા કરે, સ્વરૂપને ભૂલીને રાગમાં—વિકારમાં જાય તો એ પણ એના અજ્ઞાનને લઈને દશા છે, પણ પરને લઈને નથી. આહાહા!

આપ સંભારિ લખૈં અપનો પદ.. જ્ઞાન અને આનંદ એવું નિજપદ—પોતાને યાદ કરે અંતરમાં તો પોતાને શોભે. અપનો પદ સંભારે તો જાણે પોતાનું પદ. નિજપદ આનંદ ને જ્ઞાન, એને અંતર યાદ કરે તો એ પ્રગટ થાય. આપ વિસારિકે આપુહિ મોહૈં.. સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ બ્રહ્મ—ઈશ્વર પોતાને ભૂલે તો રાગ-દ્વેષમાં જાય, મોહમાં જાય. આ સમજાય છે કાંઈ ? પરને લઈને કાંઈક છે આત્મામાં, એમ નથી. એમ સિદ્ધ કરી અવળી-સવળી દશા પોતામાં પોતાને કારણે છે. વ્યાપકરૂપ યહૈં ઘટ અંતર.. નિજ ઘટમાં અંદર વ્યાપક છે પોતે ભિન્ન. શરીર ને વાણી ને કર્મથી તદ્દન ભિન્ન.

વ્યાપક રૂપ યહૈં ઘટ અંતર, ગ્યાનમૈં કૌન અગ્યાનમૈં કો હૈં.. સમ્યગ્જ્ઞાનમાં પણ એ આત્મા અને અજ્ઞાનમાં પણ એ આત્મા, કોઈ બીજો છે નહિ એમ કહે છે. આહાહા ! પોતાના નિજ સ્વરૂપને યાદ કરીને અનુભવે તો એ પોતે અને સ્વરૂપને ભૂલીને રાગને અનુભવે અજ્ઞાનમાં, એ પણ પોતે. એને કોઈ પરને લઈને કાંઈ છે (એમ નથી). આ બધા પંડિતો મોટા બધા વાંધા ઉઠાવે છે ને. કર્મને લઈને હોય, સિદ્ધને કર્મ નથી, માટે વિકાર નથી. આહીં કર્મ છે માટે વિકાર છે, એ પ્રશ્ન આહીં સંભાર્યો જ નથી. આહાહા ! (શ્રોતા : કર્મ જુદા પાડવા....) મોક્ષ જ છે. એનું સ્વરૂપ મુક્ત જ છે, એવું અનુભવે તો મુક્ત જ દેખાય એને. અને એને ભૂલીને રાગવાણું દેખે તો બંધ થાય. એ એને કારણે છે, પરને કારણે ક્યાં છે ? એ આહીં એમ કહે છે. રાગવાળો, બંધવાળો જુએ તો એને એ દેખાય અજ્ઞાનમાં. સમજાણું કાંઈ ?

ગ્યાનમૈં કૌન અગ્યાનમૈં કો હૈં.. એમ કહે છે. અજ્ઞાનમાં કોઈ બીજો નથી એમ કહે છે ભાઈ. અજ્ઞાનમાં, એ પોતે જ અજ્ઞાનમાં આવીને ઊભો રહે છે. આહાહા ! કાંઈ કોઈ કારણે અજ્ઞાનમાં બીજો આવીને ત્યાં રહે છે અજ્ઞાનમાં, એમ નથી. ભગવાન આત્મા બ્રહ્માનંદ પ્રભુ... સખી સુમતિને અનુભૂતિ કહે છે, જો તો ખરો આ આત્મા પ્રભુ ! અવળો પડે તોય એ, સવળો પડે તોય એ. વળી અવળામાં બીજો કોઈ છે ને સવળામાં પોતે છે, એમ નથી. સમજાય છે કાંઈ ? ૧૩મું પદ થયું.

આત્મ અનુભવકા દૃષ્ટાંત. ત્યાં અનુભવ આવ્યોને. એ અનુભવ અનુભૂતિ સખીને કહે છે. જ્યોં નટ એક ધરૈં બહુ ભેખ.. જ્યોં નટ એક ધરૈં બહુ ભેખ.. ‘ક’ ને ‘ખ’. આ તો ... કવિ છે ને. અમને આવડે નહિ પણ આ શું કરે છે એ તો જોઈએને. સમજાણું કાંઈ ?

આત્મ-અનુભવનું દૃષ્ટાંત (સવૈયા તેવીસા)

જ્યોં નટ એક ધરૈં બહુ ભેખ,

કલા પ્રગટૈં બહુ કૌતુક દેખૈં ।

આપુ લખૈં અપની કરતૂતિ,

વહૈ નટ ભિન્ન વિલોકત ભેચૈ ॥
 ત્યૌં ઘટમૈં નટ ચેતન રાવ,
 વિભાઝ દસા ધરિ રૂપ વિસેચૈ ।
 ચોલિ સુદૃષ્ટિ લચૈ અપનોં પદ,
 ડુંદ વિચારિ દસા નહિ લેચૈ ॥૧૪॥

અર્થ :-જેવી રીતે નટ અનેક સ્વાંગ ધારે છે અને તે સ્વાંગના તમાશા જોઈને લોકો કુતૂહલ સમજે છે, પણ તે નટ પોતાની અસલીરૂપથી કૃત્રિમ ધારણ કરેલા વેષને ભિન્ન જાણે છે, તેવી જ રીતે આ નટરૂપ ચેતનરાજા પરદ્રવ્યના નિમિત્તે અનેક વિભાવપર્યાયોને પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ જ્યારે અંતરંગદૃષ્ટિ ખોલીને પોતાનું રૂપ દેખે છે ત્યારે અન્ય અવસ્થાઓને પોતાની માનતો નથી. ૧૪.

અર્થ :-જિસ પ્રકાર નટ અનેક સ્વાંગ બનાતા હૈ, ઓર ઝન સ્વાંગોકે તમાશે દેચકર લોગ કૌતૂહલ સમજતે હૈં, પર વહ નટ અપે અસલી રૂપસે કૃત્રિમ ક્રિયે હુઐ વેષકો ભિન્ન જાનતા હૈ, ઝસી પ્રકાર યહ નટરૂપ ચેતનરાજા પરદ્રવ્યકે નિમિત્તસે અનેક વિભાવ પર્યાયકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, પરંતુ જબ અંતરંગદૃષ્ટિ ચોલકર અપને સત્યરૂપકો દેચતા હૈ તવ અન્ય અવસ્થાઓકો અપની નહીં માનતા ॥૧૪॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

હવે એનો અર્થ : જ્યોં નટ ઇક ધરૈં બહુ ભેચ.. ઁક નટ.. દાખલો આપ્યો છે હોં આ તો. ઁક છે પણ ભેખ ધરે જુદા જુદા—શ્રીના, ઓલા પુરુષના, છોકરાના, બાળકના, ગરીબના, તવંગરના એવા નટ ભેખ ધરે ને. ઁક પણ બહુ ભેખ, એમ. ઁક છે છતાં પણ ભેખ ધરે. કલા પ્રગટૈં બહુ કૌતુક દેચે.. કળાને લઈને અનેક પ્રકારે કૌતુક બતાવે. બીજા જાણે કે આ આવો છે, આ આવો છે. પણ એ તો જાણે કે એ (બધું) કૃત્રિમ હું નથી. હું તો છું એ છું. હું તો આદમી છું એ છું. આહાહા! હમણાં નાયતો હતો નહીં ક્યાંક? અમદાવાદમાં ક્યાંક ઁક બાઈ છોડી નાયતી હતી. ૨૦-૨૫ વરસની હતી. અમદાવાદમાં કે ભાવનગરમાં? અમદાવાદમાં. નીકળ્યા હતા તે દિ’.

બે બાટલી ઉપર પગ હતા બે ઊંચા. ઁક હાથમાં લાકડી આમ. ૨૦-૨૫ વરસની છોડી હતી. એ આ છોકરા ... બજાણિયા.. બજાણિયા.. બજાણિયા હતા. માળું આમ ભારે લાગે બીજાને એવું લાગે. ઘણા માણસો ભેગા થયાને જોવા. બે લાકડા ઉપર પગ ઁકેક પર. નાના લાકડા ઉપર અને એ પગ ને હાથમાં લાકડી ઁક આનીકોર. ખસી ન જાય એટલે

એક લાકડી મોટી રાખેલી આમ. એ ભેખ તો આત્મા કરી શકતો હશેને? (શ્રોતા : કોણ કરે? અંદર રાગ કરે.) એમ આ રાગનો ભેખ ધરે. આવી ક્રિયા આમ-આમ કરે ને આમ-આમ કરે, એ આત્માની છે નહિ. આહાહા! ભૂલીને ભ્રમમાં એમ લાગે કે બરાબર આમ ધ્યાન રાખું છેને એટલે શરીર આમ રહે છે હોં. ફરીને આમ નીકળ્યા હતા, ત્યાં જરી દેખાતું હતું. ભારે પણ કછોટો બાંધીને બરાબર આમ કરતી હતી. બજાણિયાની હશે દીકરી. એમ આ બજાણિયો છે નટ. નટને બજાણિયા (કીધો) છે ને ?

કલા પ્રગટૈં बहु कौतुक देखे.. कणा देभाडे, એમ કહે છે. उन स्वांगोके तमाशे देखकर लोग कौतूहल समझते है. ओહો! ભારે આ ! પણ એ તો એમ સમજે છે કે હું તો જે છું એ છું. હું કાંઈ બધા ભેખધારી એ કંઈ હું છું નહીં. આપુ લખે અપની કરતૂતિ, દેખો. વહ નટ અપને असली रूपसे कृत्रिम किये हुए वेषको भिन्न जानता है. આહાહા! શરીર, વાણી, ક્રિયાઓ બધી રાગાદિ ભેખ છે બધો. ધર્મી તો પોતાના સ્વભાવથી એને ભિન્ન જાણે છે. લોકો એમ દેખે છે કે આ રાગવાળો છે. આ શરીરવાળો છે ને ક્રિયાવાળો છે. વહૈ નટ ભિન્ન વિલોકત મેચે.. છે ને ? એ ભેખ અનેક પ્રકારના, પણ ભિન્ન દેખ રહે હું.

ત્યોં घटमें नट चेतन राव.. आ देहना पींजरमां प्रभु भिन्न છે. ત્યોં घटमें नट चेतन राव.. ચેતનને નટ ઠરાવવો છે ને. વિભાવ દસા ધરિરૂપ વિસેચે.. અનેક પ્રકારના વિકાર, રાગ-દ્વેષ, પુણ્ય-પાપ અસંખ્ય પ્રકારના ભેખ ધારે. યહ નટરૂપ ચેતનરાજા પરદ્રવ્યકે નિમિત્તસે અનેક વિભાવ પર્યાયોંકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. સ્વભાવથી તો નથી, નિમિત્તને આધીન થઈને અનેક પ્રકારના રાગ-દ્વેષ, પુણ્ય-પાપની વૃત્તિઓ, વાસનાઓ—વિભાવ પર્યાયો પ્રાપ્ત હોય. વિકારી અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય.

પરંતુ खोली सुदृष्टि लखै अपनौं पद.. निजपदने अनुભવીने, જોઈને, ખોલીને જુએ તો ‘હું તો આનંદ ને જ્ઞાન છું’. खोली सुदृष्टि लखै अपनौं पद.. જાણે, એમ. અંતરંગ દૃષ્ટિ ખોલકર અપને सत्य स्वरूपको देखता है. दुंद विचारि दसा नहि लेखै.. તબ અન્ય અવસ્થાઓં કો અપની નહીં માનતે. दुंद नाम भिन्न प्रकारनी राग, शरीर, वाणी मन— એ મારી અવસ્થા નથી. તો પછી આ ધંધા કોણ કરતું હશે ? બાબુભાઈ ! ઝવેરાતના ધંધા. ઝવેરાતનો ધંધો ઝવેરાત કરે ? બાબુભાઈ શું કરે ત્યારે બેઠા બેઠા ? રાગ-દ્વેષ કરે, એમ કહે છે. આહાહા ! આ હિંમતભાઈ કરતા હશે કે નહિ આ બધા લાકડાનું ? શું કહેવાય ? એક લાકડું બળી ગયું તો બીજું કરે. આહાહા ! આહીં કહે છે કે પરનું કરતે હું, (એવો) સંબંધ છે નહિ. સવળો પડે તો આનંદ ને અવલોકન ને આનંદ કરે. અવળો પડે તો આનંદને

ભૂલીને રાગ ને દ્વેષ ને કષાય કરે, બસ. એ સિવાય બીજું કંઈ કરી શકતો નથી. આહાહા !

એની સત્તા હોવાપણામાં અવળું-સવળું કરે. પણ જ્યાં પરની સત્તામાં પોતે નથી ત્યાં કરે શું? પરના હોવાપણામાં પોતાનું હોવાપણું તો નથી. એમાં શું કરે? એને શું ટાળે? એને શું રચે? એને કેમ બનાવે? સ્વરૂપને ખોલીને જુએ તો શાંતિ ને જ્ઞાન છે. ભૂલીને જુએ તો રાગ ને દ્વેષ છે. પણ એ અન્ય અવસ્થાકો અપની નહિ માનતે, એમ કહે છે. થાય રાગ જ્ઞાનીને પણ છતાં એ પોતાની દશાનો (કર્તા) માનતો નથી. આહાહા! સમ્યગ્જ્ઞાન ને સમ્યગ્દર્શન એ ચીજ એવી છે કે જેમાં રાગના વિકલ્પથી છૂટી ગયો છે એ. આહાહા! આ મોક્ષનો અધિકાર છે ને. મુક્ત અવસ્થા મુક્તસ્વરૂપ છે, એવું જ્યાં ખોલીને જોયું તો પર્યાય મુક્ત જ છે. આહાહા! રાગ ને દ્વેષ, પુણ્ય ને પાપ, વ્યવહારના વિકલ્પથી તે જુદી દેખે છે. દુંદ વિચારી દસા નહિ લેખે.. ભિન્ન પ્રકારના ભાવને પોતાની દશામાં જાણે નહિ. આહાહા! ઓલામાં એમ કહ્યું હતું કે એનો એ અજ્ઞાનમાં ને જ્ઞાનમાં આવે. અહીં જ્ઞાનમાં દુંદ દશા થાય એ પોતાની જાણે નહિ, એમ કીધું. આહાહા! હેય-ઉપાદેય ભાવો પર ઉપદેશ. નીચે પાંચમો કળશ છે.

एकश्चित्तश्चिन्मय एव भावो भावाः परे ये किल ते परेषाम् ।
ग्राह्यस्ततश्चिन्मय एव भावो भावाः परे सर्वत एव हेयाः ॥५॥

બહુ ટૂંકી વાત છે.

હેય-ઉપાદેય ભાવો ઉપર ઉપદેશ (છંદ અડિલ્લ)

जाके चेतन भाव, चिदानंद सोइ है ।

और भाव जो धरै, सौ औरौ कोइ है ॥

जो चिनमंडित भाउ, उपादे जानै ।

त्याग जोग परभाव, पराये मानै ॥१५॥

शब्दार्थ :-चिदानंद=चेतनवंत आत्मा. उपादे (उपादेय)=ग्रहण करवाने योग्य. हेय= त्यागवानે યોગ્ય. પરાયે=બીજા. માનને=શ્રદ્ધા કરવી જોઈએ.

અર્થ :-જેમાં ચૈતન્યભાવ છે તે ચિદાત્મા છે અને જેમાં અન્યભાવ છે તે બીજા જ અર્થાત્ અનાત્મા છે. ચૈતન્યભાવ ઉપાદેય છે, પરદ્રવ્યોના ભાવ પર છે-ત્યાગવા યોગ્ય છે. ૧૫.

અર્થ :-जिसमें चैतन्यभाव है वह चिदात्मा है, और जिसमें अन्यभाव है, वह और ही अर्थात् अनात्मा है। चैतन्यभाव उपादेय हैं, परद्रव्योंके भाव पर हैं-त्यागने योग्य हैं ॥१५॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જાકે ચેતનભાવ ચિદાનંદ સોફ હૈ.. હેય ઉપાદેય ભાવો પર ઉપદેશ. જાકે ચેતનભાવ—જ્ઞાનભાવ અને ચિદાનંદ સોફ હૈ.. પણ એમાં ચિદાત્મ લીધું અર્થમાં. બેય ખરા છે. જાકે ચેતનભાવ ચિદાનંદ સોફ હૈ.. જ્ઞાન (છે) પણ જ્ઞાન (તે) આનંદસ્વરૂપ છે, એમ. સમજાણું? ભગવાન આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ અને આનંદમૂર્તિ છે એને આત્મા કહીએ. ઔર ભાવ જો ઘરૈ, સૌ ઔરૌ કોફ હૈ.. એ સિવાય જેટલા પુણ્ય ને પાપ અસંખ્ય પ્રકારના શુભાશુભભાવ ઔર ભાવ જો ઘરે.. પણ એ અન્ય છે, ઔર કોઈ હૈ. વહ ઔર હી અર્થાત્ અનાત્મા હૈ.. જુઓ, વ્યવહાર અનાત્મા છે. આ ધર્મને બહાને થયેલો વિકલ્પ એ તો અનાત્મા છે. આહાહા! પાછળ છે. ઔર છે તે ઔર જ છે. ઔર ભાવ જો ઘરૈ સૌ ઔરૌ કોઈ હૈ. પરનો છે, આત્માનો નથી. આહાહા!

જો ચિનમંહિત માહ ઉપાદે જાનૈ.. હવે ઉપાદેય અને હેયની વ્યાખ્યા કરે છે. ઓલું તો બેય સ્વરૂપ બતાવ્યું. જો ચિનમંહિત માહ.. જ્ઞાનથી શોભિત, આનંદથી શોભિત એવો ભાવ તે ઉપાદેય. જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ તે જ આદરણીય છે. આહાહા! ત્યાગ જોગ પરભાવ પરાયે માનૈ.. આમાં વાંધા ઊઠે છે. પુણ્યભાવ ત્યાગનેયોગ્ય? હેય? શુભાશુભભાવ હેય? છોડવાયોગ્ય? (એમ માને એ) એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. માણસ તો વિચારતા જ નથી. ભાઈ! વિભાવ છે, શુભભાવ હો કે અશુભ હો. દેખો, ત્યાગજોગ છે એ પરભાવ. અને પરાયે માનૈ.. એ પરદ્રવ્યનો ભાવ છે, જીવદ્રવ્યનો નથી. આહાહા! ભગવાન ચૈતન્યદ્રવ્ય, એનો ભાવ તો જ્ઞાન ને આનંદનો ભાવ એ એનો છે. અને પુણ્યના ભાવ—દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા—એ ભાવ પરાયે જાનના. એ કર્મના નિમિત્તે થયેલા કર્મના છે. આહાહા!

માણસો વાંચતા નથી, વિચારતા નથી અંતરમાં મેળવીને. એ..ય શુભભાવ હેય કહે છે. પછી શુદ્ધ તો અત્યારે છે નહિ. અરે! પણ સાંભળને! નથી કોણ કહે છે? આખો આત્મા છે ને. પૂર્ણાનંદ પ્રભુ.. અંતરની પર્યાયમાં જ્યાં પૂર્ણનો સ્વીકાર એવો આખો શુદ્ધ જ છે. ઉપાદેય કે દિ' થાતું હોય? ઝેર તે કોઈ દિ' અમૃત થાતું હોય? કોઈ કાળે થાય કે નહિ? ભૂખ બહુ લાગી હોય અને રોટલીમાં ગરળ પડ્યો ગરળ. ગરળ એટલે શું? ઝેર. સર્પ નાખી ગયો હોય ઝેર. પહેલા શીંકા હતાને શીંકા. એમાં રોટલી રાખે ટાઢી. છોકરાને સવારમાં જવું હોયને નિશાળે. વહેલું ઉનું કોણ કરી દેતું હતું? એટલે એ રોટલી રાખે. એમાં કોઈ સર્પ આવીને ગરળ નાખી ગ્યો ઝેર. ઓલો કહે, ભૂખ બહુ લાગી છે. હવે અત્યારે રોટલી નહિ થાય. ન થાય તો આ ખાવા ઘો. ખાવા ઘે?

ગરળ સમજતે હૈ? ઝેર. સર્પ હોતા હૈ ન. શીંકું હોયને ઝેર નાખી જાય રોટલીમેં.

એ શીકા હોતા હૈ ન, લાંબા લટકતા હોય. લોઠાના શું કહે એને? ક્યા કહેતે હૈ? શીકા. ઉપર લટકેલો હોય અને પછી એમાં રોટલી એવું રાખે. રોટલો સાંજનો. સવારે પછી રોટલો ને દહીં ખાઈને જાય છોકરો નિશાળે. પહેલાં હતું હોં. હવે તો બધું... એમાં ઓલો કંઈક વહેમ પડી ગયો કે સર્પ ડાકલી બોલતી હતી કાંઈક હોં. ડાકલી સમજ્યા? સર્પ આવેને એ બજાવે. આ તો બધું અમે.. ત્યાં ઘરની અંદર વાતું ચાલતી હતી. તે દિ'ની વાત છે હોં. ૭૦ વર્ષ પહેલાની. ડાકલી વાગતી હતી. સર્પ એક આવ્યો હતો. નક્કી સર્પ આવ્યો હશે. આમ જુએ તો ત્યાં માળો કંઈક સર્પ આવ્યો લાગે છે. એ રોટલી ન ખવાય. ત્યારે ભૂખ્યા રહો હમણાં. ખવાય નહિ ઝેર.

એમ રાગ ઝેર છે. આહાહા! વ્યવહારની ક્રિયાના પરિણામ બધા ઝેર છે. આહાહા! એ તો હેય છે એમ કીધુંને. ત્યાગ જોગ પરભાવ, લ્યો. ચૈતન્યભાવ ઉપાદેય હૈં, પરદ્રવ્યોંકે ભાવ પર હૈ. આમાં શુભભાવ... શુભ-અશુભ બેય હેય આવે કે શુભ ઉપાદેય ને અશુભ હેય એમ આવે? આ શુભભાવ હેય? ઉપાદેય (નહીં?) વ્યવહારે ઉપાદેય કહો, નિશ્ચયથી હેય કહો. પણ આહીં તો વ્યવહારની જ ના પાડી છે, લ્યો. સવારમાં તો કહ્યું છેને, સંસારી તે વ્યવહારી છે. ધર્મી તે વ્યવહારી નથી, સંસારી જ નથી. આહાહા! આવ્યું હતુંને સવારમાં, નહીં? ભગવાન આત્મા.. નારકીના આત્મા.. નારકીના આત્મા. પહેલો શ્લોક એ છે, સંસારી તે વ્યવહારી છે, નારકી છે. આ સંસાર નહીં? કે, ના. ના. ઉદયભાવને હેય જાણનારા, ચૈતન્યને ઉપાદેય જાણનારા એ રાગરૂપ છે જ નહિ. આહાહા! વ્યવહારે માને છે...

આહીં તો બીજું કહેવું છે. જે તે વ્યવહારનય (પોતાનો) માને છે એ વ્યવહારી છે. જ્ઞાની તો વ્યવહારને પોતાનો એ માનતો જ નથી, એમ. સમજાણું કાંઈ? જ્ઞાનસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ તે ઉપાદેય છે. રાગ આદિનો વિકલ્પ હોય એ છોડવાજોગ છે, ચોથે ગુણસ્થાનેથી. આહાહા! શું થાય? માણસને આ શુભભાવનો પ્રેમ બહુ ને અને કાં એના ફળનો પ્રેમ. ધૂળ મળે ને કાંઈક પૈસા ને શરીર ઠીક ને.. પ્રેમ (છે) એને લઈને શુભભાવ હેય માનવા(માં) એને પરસેવા ઉતરી જાય છે. અંતરાત્માનો ભાવ એ શુદ્ધ ચૈતન્યમય તે ઉપાદેય છે. બહિર્ના લક્ષે ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ હેય છે. એને પોતાનો માને તે બહિરાત્મા છે. આહાહા! ભારે! નારકી છે, તે વ્યવહારે નારકી છે હોં. કોણ? ઓલો અજ્ઞાની વ્યવહારે નારકી હોં. સમકિતી તો વ્યવહારેય નારકી નથી. વ્યવહાર એનો નથી, એનામાં નથી, પછી એનો છે એમ વ્યવહાર ક્યાંથી આવ્યો? (શ્રોતા : વ્યવહારથી તો મુક્ત છે.) મુક્ત છે. આહાહા! ગજબ વાત છે.

ચૈતન્ય ભગવાન જ્ઞાયકભાવ જ્યાં આવ્યો એટલે રાગભાવ વ્યવહારે એનો છે, એમ નથી. કહો, સમજાણું? વ્યવહાર એનો છે એનો અર્થ શું થયો? કે આસ્રવ એનો છે. વ્યવહાર તો એનો હતોને? પણ વ્યવહારેય નથી, આહીં તો એમ કહે છે. આહાહા! વ્યવહાર તો પરદ્રવ્ય છે. પર તરીકે જ્ઞેય—પરજ્ઞેય તરીકે જાણે છે. મારા સ્વજ્ઞેયનું દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયનું સ્વરૂપ એ નથી. પુરુષાર્થ તો અનંતો જોઈએ એમાં. ભાઈ કહેતા હતા સર્વજ્ઞભાઈ એમ કે ‘પુરુષાર્થ ઉપડતો નથી.’ મેં કહ્યું, ‘પણ એ તો અભ્યાસ કરેને પહેલા’. ભાઈ આવ્યા હતા જુવાન... એમ કહે, પુરુષાર્થ ... પહેલો હજી આ આત્મા આવો છે ને આ રાગ છે અને આ સ્વભાવ છે એને પહેલાં જાણવામાં ભાવ લ્યે, ત્યારે એને ઉત્સાહ આવે કે ઓહો! ચૈતન્યસ્વભાવ કાયમનો છે તે આદરણીય છે. કૃત્રિમ રાગાદિ છે તે આદરણીય નથી. નિત્યાનંદ ભગવાન આત્મા તે ઉપાદેય છે. ક્ષણિકની અવસ્થા રાગાદિની તે આદરણીય નથી.

ત્યાગ જોગ પરમાવ.. એ અશુભભાવ જ પરભાવ હશે? નિશ્ચયે તો અશુભ જ છે બેય. શુભ-અશુભ ભાવ નિશ્ચયથી અશુભ છે અને મોક્ષનો માર્ગ છે એ નિશ્ચયથી શુભ છે. પુણ્ય-પાપ અધિકારમાં તો એમ લીધું છે. મોક્ષનો માર્ગ જે છે—સહજ શુદ્ધ ચૈતન્ય એવી જે દૃષ્ટિ નિર્વિકલ્પ અને એનું જ્ઞાન ને એમાં રમણતા, એને અહીંયા શુભ કીધો છે. શુદ્ધ પરિણતિને શુભ કીધી છે. પુણ્ય-પાપનો અધિકાર. શુભ મોક્ષમાર્ગ, અશુભ તે બંધમાર્ગ. શુભનો અર્થ સાચો, ભલો, સારો. જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવને આશ્રયે પ્રગટેલી શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને શાંતિ એ જ શુભ છે, એ જ સારું છે અને પુણ્ય-પાપના ભાવને અશુભ (કહ્યા). શુભ-અશુભની વ્યાખ્યા આમ કરી નાખી પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં. એથી જરી ફેરફાર કરે છેને ઓલા. મોક્ષમાર્ગના આશ્રયે શુભ છે. મોક્ષમાર્ગના આશ્રયે શુભ... એમ કે શુભ મોક્ષમાર્ગ છે જ નહિ, એ શુભ જ નથી. કીધુંને, ત્યાગ જોગ પરમાવ, પરાયે માનનૈ.. એ પરદ્રવ્ય છે.

જ્ઞાની જીવ चाहे घरमें रहें चाहे वनमें रहे मोक्षमार्ग साधते हैं, દેખો. ઘરમાં રહે. પણ સમજાવવું શી રીતે? ઘરમાં રહે. ઘરમાં છે જ ક્યાં જ્ઞાની? જ્ઞાની તો આત્મામાં છે. પણ સમજાવવું શી રીતે? વ્યવહારથી સમજાવવામાં આવે ત્યાં પકડે (કે) જુઓ, ઘરમાં રહે છે કે નહિ? સમ્યક્જ્ઞાની રાગ અને નિમિત્તથી મુક્ત તત્ત્વ, અજીવ એવા પરદ્રવ્યો—કર્મ, શરીર, વાણી અને પર—એનાથી ભગવાન મુક્ત અને પુણ્ય-પાપના આસ્રવતત્ત્વથી ચૈતન્યતત્ત્વ મુક્ત. મુક્ત ન હોય તો બેય એક થઈ જાય તો બંધમાં આવી જાય. બંધભાવ તેનો સ્વભાવ નથી. આહાહા!

જ્ઞાની જીવ चाहे घरમાં રહે, चाहे वनમાં રહે, પણ મોક્ષમાર્ગ સાધે છે.

(સવૈયા એકત્રીસા)

जिन्हकैं सुमति जागी भोगसौं भये विरागी,
 परसंग त्यागि जे पुरुष त्रिभुवनमें।
 रागादिक भावनिसौं जिनिकी रहनि च्यारी,
 कबहूं मगन ह्वै न रहैं धाम धनमें॥
 जे सदैव आपकों विचारैं सरवांग सुद्ध,
 जिन्हकै विकलता न व्यापै कहूं मनमें।
 तेई मोख मारगके साधक कहावैं जीव,
 भावै रहौ मंदिरमें भावै रहौ वनमें॥१६॥

શબ્દાર્થ :—સુમતિ=સારી બુદ્ધિ. જાગી=પ્રગટી. પરસંગ ત્યાગી=દેહ આદિથી મમત્વનો ત્યાગ કરનારા. ત્રિભુવન=ત્રણ લોક—ઉર્ધ્વ, મધ્ય, પાતાળ. સરવાંગ (સર્વાંગ)=પૂર્ણ રીતે. વિકલતા=ભ્રમ. ભાવે=ચાહે તો. મંદિરમેં=ઘરમાં

અર્થ :—જેમને સુબુદ્ધિનો ઉદય થયો છે, જે ભોગોથી વિરક્ત થયા છે, જેમણે શરીર આદિ પરદ્રવ્યોનું મમત્વ દૂર કર્યું છે, જે રાગ-દ્વેષ આદિભાવોથી રહિત છે, જે કદી ઘર અને ધન-સંપત્તિ આદિમાં લીન થતાં નથી, જે સદા પોતાના આત્માને સમ્પૂર્ણ રીતે શુદ્ધ વિચારે છે, જેમને મનમાં કદી આકુળતા વ્યાપતી નથી, તે જ જીવો ત્રણલોકમાં^૧ મોક્ષમાર્ગના સાધક છે, ભલે તેઓ ઘરમાં રહે કે જંગલમાં રહે. ૧૬.

અર્થ :—જિन्हें सुबुद्धिका उदय हुआ है, जो भोगोंसे विरक्त हुए हैं, जिन्होंने शरीर आदि परद्रव्योंसे ममत्व हटाया है, जो राग-द्वेष आदि भावोंसे रहित हैं, जो कभी घर और सम्पत्ति आदिमें लीन नहीं होते, जो सदा अपने आत्माको सर्वांग शुद्ध विचारते हैं, जिन्हें मनमें कभी आकुलता नहीं व्यापती, वे ही जीव त्रैलोक्यमें मोक्षमार्गके साधक हैं, चाहे घरमें रहें, चाहे वनमें रहें॥१६॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! શું કહે છે, જુઓ. જિन्हકૈ સુમતિ જાગી.. ભગવાન આત્મા... રાગના અનુભવથી ભિન્ન મારી થીજ છે એવા અનુભવની સુમતિ જાગી. ભોગસૌં ભયે વિરાગી.. અંતરમાં રાગના ભોગથી વૈરાગ્ય થયો છે. સમજાણું કાંઈ? આવું જ્યાં ભોગનું આવે ત્યાં (માને કે) આ બધું થૂંકી નાખે ભોગને, ત્યારે વૈરાગી કહેવાય. એમ નથી. અંદરના ભોગની વિકલ્પની લાગણી એ ઝેર છે. એવું જાણ્યું છે, તે એનાથી વિરક્ત છે, વૈરાગી છે. વિરક્ત છે—રક્ત નથી. રાગમાં રક્ત નથી, ભોગમાં રક્ત નથી. આહાહા! જિन्हકૈ સુમતિ જાગી,

મોગસૌં મયે વિરાગી. શુભ-અશુભ રાગ એનાથી તો વૈરાગી થયો છે. પુણ્ય-પાપમાં આવે છે ને? શુભાશુભભાવનો વૈરાગ્ય એને વૈરાગ્ય કહીએ. શુભાશુભભાવથી રહિત ભાવ એને વૈરાગ્ય કહીએ. બાયડી-છોકરાને છોડીને ભાગ્યો એ વૈરાગી છે, એમ નહિ. શુભ-અશુભ રાગ.. છે ને? પુણ્ય-પાપ (અધિકાર)માં છે. કેટલામી ગાથા? પુણ્ય-પાપ, નહીં? કર્તા-કર્મ પછી છેને પુણ્ય... જુઓ, સ્તોત્ર બંધદિ કમ્મં મુચ્છદિ જીવો વિરાગસંપત્તો.. ૧૫૦ (ગાથા). પણ આ (પરાશ્રિત) વૈરાગ્ય નહિ. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી ખસી ગયો એનું નામ વૈરાગ્ય. આહાહા! સમજાણું કાંઈ?

સ્તોત્ર બંધદિ કમ્મં મુચ્છદિ જીવો વિરાગસંપત્તો,
 एसो जिणोवदेसो तम्हा कम्मेषु मा रज्ज् ॥१५०॥

વીતરાગ ભગવાનનો આ ઉપદેશ છે. પુણ્ય-પાપના રાગથી ખસી ગયો, પૂર્ણાનંદની પ્રતીતમાં આવ્યો ને અહીંથી ખસી ગયો એનું નામ વૈરાગ્ય કહેવામાં આવે છે. હટ ગયા.. હટ ગયા. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી, શુભાશુભથી હટી ગયો એને વૈરાગ્ય કહીએ. બાકી બધા (કહેવાના) વૈરાગી કહેવાય. ૧૫૦મો છે હોં. ‘રાગી અવશ્ય કર્મ બાંધે અને વિરક્ત-વૈરાગી જ કર્મથી છૂટે એવું આગમવચન છે’. લ્યો. ‘સામાન્યપણે રાગીપણાના નિમિત્તપણાને લીધે શુભ ને અશુભ બંને કર્મને અવિશેષપણે બંધના કારણ તરીકે સિદ્ધ કરે છે તેથી તે બંને કર્મને નિષેધે છે’, લ્યો. આ શુભરાગ ને અશુભરાગ એનો વૈરાગ્ય. એના વૈરાગ્યનો અર્થ એમાંથી હટીને વીતરાગ-રાગરહિત પરિણતિ (થાય) એને વૈરાગ્ય કહેવામાં આવે છે. આહાહા!

કહે છે, जिन्हकै सुमति जागी મોગસૌં મયે વિરાગી.. ભોગથી વિરક્ત થયો છે. એની વ્યાખ્યા એવી નથી કે એની-જડની ક્રિયા ભોગથી છૂટી ગઈ હોય. એમ નથી. ક્રિયા, ક્રિયાનું કામ કરે છે. એમાં જે રાગ છે એ રાગનું કામ કરે છે. ધર્મી તો રાગ ને ક્રિયાથી ભિન્ન છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? મોગસૌં મયે વિરાગી.. એનો ઓલા અર્થ કરે, ભોગ છોડી નાખે. પણ ભોગની વ્યાખ્યા જ શું છે? રાગનો અનુભવ એ ભોગ છે. કંઈ શરીરનો અનુભવ એને તો એ કરી શકતો નથી. એ ભોગ છે એનાથી વિરક્ત તે વૈરાગી છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

પરસંગ ત્યાગી જે પુરુષ ત્રિભુવનમૈં, લ્યો. जिन्होंने शरीर आदि परद्रव्योंसे ममत्व हटाया है. ત્યાગી છે, એમ કહે છે. પરસંગ-શરીર, વાણી મન-એનાથી વૈરાગ્ય છે અથવા મમત્વ હટાવ્યું છે. પરદ્રવ્યોંસે... લ્યો. જે પુરુષ ત્રિભુવનમૈં.. ત્રણ લોકમાંથી જેણે રાગ-દ્વેષનો સંગ છોડી દીધો છે, એમ કહે છે. એનો અર્થ નથી આવ્યો આમાં. છેલ્લે ‘ત્રિલોકમૈં’. વે

જીવ ત્રૈલોક્યમેં મોક્ષમાર્ગકે સાધક હૈ. એ ગમે તે લોકમાં હોય, એમ. નરકમાં હો. છેને નીચે ? चाहे उर्धालोक अर्थात् देवगतिमें हों, चाहे मध्यलोक अर्थात् मनुष्य तिर्यच जातिमें हों, चाहे पाताल लोक अर्थात् भवनवासी, व्यंतर वा नरकगतिमें हो. પણ એનાથી છૂટેલો છે ત્યાં. આહાહા !

પરસંગ ત્યાગી જે પુરુષ ત્રિભુવનમેં.. ત્રણેય લોકમાં એ ત્યાગી છે. નારકી સમકિતી પણ ભોગના ત્યાગી છે. એ આવ્યું કે નહિ ત્રણ લોકમાં? ત્યાં વ્યંતર હોય સમકિત નીચે, એ પણ ભોગના ત્યાગી છે. સ્વર્ગમાં હોય દેવ એ ભોગના ત્યાગી છે. મનુષ્યમાં હોય સમકિતી એ ભોગનો ત્યાગી છે. તિર્યચમાં હોય હજાર-હજાર યોજનનો મચ્છ. પણ એ તો પરદ્રવ્યની સત્તા છે, મચ્છ આદિ (શરીર) તો. કર્મની પરસત્તા છે અને રાગાદિની સત્તા પણ પર છે. આહાહા ! પરસંગ ત્યાગી જે પુરુષ ત્રિભુવનમેં.. ત્રણ લોકમાં જ્યાં હોય ત્યાં એ પરદ્રવ્યના સંગનો તો ત્યાગી છે. આહાહા ! જુઓને, કેવું વસ્તુનું સ્વરૂપ ! જ્યાં જ્યાં 'હું' છું ત્યાં એ પરસંગ છે જ નહિ. પરસંગનો તો ધર્મીને ત્યાગ છે.

પાછા કહે છે કે ઘરમાં રહે કે વનમાં રહે. એનો અર્થ કે એ ઘરનો સંગ જ નથી એને, વનનો પણ સંગ નથી. આહાહા ! ઘરમાંય ક્યાં છે અને વનમાંય ક્યાં છે એ ? એ તો આત્મામાં છે. આહાહા ! આવો વૈરાગ્ય ને આવું જ્ઞાન ! ત્રણ લોકમાં જ્યાં હોય ત્યાં ભોગથી તો છૂટો છે એમ કહે છે. રાગાદિક ભાવનિસૌં જિનિકી રહનિ ન્યારી, લ્યો. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પની પરિણતિ, એનાથી ન્યારી એની કરણી. રહણી.. રહણી.. એ રહેણી-કહેણી જ્ઞાનીની રાગથી ભિન્ન છે. રાગાદિ—રાગ આદિ હાસ્ય કુતૂહલ વિગેરે. એવા ભાવનિસૌં—એવા ભાવથી જેની રહણી ન્યારી છે. રહિત એટલો ટૂંકો અર્થ કર્યો. રાગ-દ્વેષ આદિ ભાવથી રહિત. ચૈતન્યદ્રવ્યનું અનુભવ—ભાન થયું, ત્યાં રાગ-દ્વેષથી રહિત જ છે જ્ઞાની. ચાહે રહો ઘરમેં, એનો અર્થ શું ? ઘર છે છતાં એ સંયોગમાં છે નહિ. એનાથી રહિત કીધું, જુઓને.

કવહૂં મગન હૈ ન રહૈ ધામ ધનમેં, લ્યો. ધર્મીની રહેણી જ જુદી જાતની છે. કવહૂં મગન હૈ ન રહૈ ધામ ધનમેં.. ધામ નામ મકાન ને ધન, એમાં મગન કોઈ દિ' એક સમય થતો નથી. આહાહા ! ચક્રવર્તીનું રાજ હોય અને ધનની લક્ષ્મીનો પાર ન હોય. નવ નિધાન આદિ, જુઓને. કવહૂં મગન હૈ ન.. કોઈ સમયે પણ ધામ ને ધનમાં એકાકાર છે નહિ. એ તો પરવસ્તુ છે. રાગથી તો ભિન્ન તત્ત્વ છે. આનાથી ભિન્ન છે. એ પહેલું કહી ગયા હતા.

રાગાદિક ભાવનિસૌં જિનિકી રહની ન્યારી,

કવહૂ મગન હૈ ન રહે ધામ ધનમેં.
જે સદૈવ આપકોં વિચારૈં સરવાંગ સુદ્ધ,

જે આત્માને સદાય.. સદાય એમ છે ને? જે સદૈવ આપકોં વિચારૈં સરવાંગ સુદ્ધ.. બે શુદ્ધ છે સદૈવ ને સર્વાંગ. ત્રિકાળ આત્માને શુદ્ધ જ પોતે જાણે છે. સર્વાંગ શુદ્ધ વિચારતે હેં. વિચારતે નામ અનુભવ કરતે હેં. વિચાર કહો કે અનુભવ કહો. વિકલ્પની વાત નથી આ. ચિદાનંદસ્વભાવ ભગવાન આત્મા શુદ્ધ સ્વરૂપ એ મારું, એમ ત્રિકાળ પોતાને પૂર્ણ શુદ્ધ જાણે છે. સર્વાંગ શુદ્ધ, એમ. બધે પડખેથી શુદ્ધ જાણે છે. દ્રવ્યે-ગુણે શુદ્ધ છે અને પર્યાયે અશુદ્ધ છે એમ નહિ, એમ કહે છે. અશુદ્ધનો તો ત્યાગી છે, શુદ્ધતાનો ભોગી છે. આરે, ભારે ધર્મ! જે સદૈવ આપકોં વિચારૈં સરવાંગ સુદ્ધ, જિન્હકૈ વિકલતા ન વ્યાપૈ કહૂં મનમેં.. વિકલતા—આકુળતા. આકુળતા વ્યાપતી નથી. કેમ કે આકુળતા એ રાગ છે અને એનાથી ભિન્ન છે માટે ધર્મીને આકુળતા થતી નથી. આહાહા! લ્યો, આકુળતાથી તો ભિન્ન છે.

જિન્હકૈ વિકલતા ન વ્યાપૈ કહૂં મનમેં.. મનમેં અંદર કભી આકુળતા નહીં વ્યાપતી. શાંતિ વ્યાપે છે. અકષાયભાવ વ્યાપે છે. કષાયભાવ વ્યાપતો નથી. કારણ કે એ તો આકુળતા છે ને પર છે. આહાહા! તેઈ મોખ મારગકે સાધક.. આ મોક્ષમાર્ગના સાધક છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? તેઈ મોખ મારગકે સાધક કહાવૈ જીવ, ભાવૈ રહૌ મંદિરમેં ભાવૈ રહૌ વનમેં.. વે જીવ ત્રૈલોક્યમેં મોક્ષમાર્ગકે સાધક હૈ, ચાહે ઘરમેં રહેં, ચાહે વનમેં રહેં. એટલે ગૃહસ્થાશ્રમ હો, પણ ધર્મી તો એનાથી ભિન્ન છે. સમજાય છે કાંઈ? ગૃહસ્થાશ્રમનો જે વિકલ્પ ઊઠે એનાથી એ ભિન્ન છે. પછી ગૃહસ્થાશ્રમમાં હો કે વનમાં હો, ભિન્ન જ છે. આહાહા! એવું તત્ત્વ પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ.. એ ઘરમાં હોય તોય રાગથી ભિન્ન છે, વનમાં હોય તોય રાગથી ભિન્ન છે. ઘરમાં છે માટે ઘરનો સંગ છે એમ નથી, એમ કહે છે. વનમાં ગયો તો અસંગ થયો એમ નથી. આહાહા! મોક્ષમાર્ગકે સાધક ચાહે ઘરમેં રહેં ચાહે વનમેં, લ્યો. છદ્ધો કળશ.

સિદ્ધાન્તોઽયમુદાત્તચિત્તચરિતૈર્મોક્ષર્થિભિઃ સેવ્યતાં
શુદ્ધં ચિન્મયમેકમેવ પરમં જ્યોતિઃ સદૈવાસ્મ્યહમ્ ।
એતે યે તુ સમુલ્લસન્તિ વિવિધા ભાવાઃ પૃથગ્લક્ષણા
સ્તેઽહં નાસ્મિ યતોઽત્ર તે મમ પરદ્રવ્યં સમગ્રા અપિ ॥૬॥

આ શ્લોક નિયમસારમાં આવ્યો છે, નહિ? નિયમસાર. ઓલું પરદ્રવ્ય કીધું ત્યાં. ૫૦મો. લ્યો, પરદ્રવ્ય કીધું છે, પર્યાયને પરદ્રવ્ય કીધું છે, લ્યો. આહાહા! એટલે પછી આ દાખલા (તરીકે) શ્લોક ત્યાં મૂક્યો છે.

મોક્ષમાર્ગી જીવોંકી પરિણતિ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જ્ઞાનીની અવસ્થા. ચેતન મંડિત અંગ અખંડિત. ઘણા તો સવૈયા છે એમાં એકત્રીસા ને તેઈસા.

મોક્ષમાર્ગી જીવોની પરિણતિ (સવૈયા તેવીસા)

ચેતન મંડિત અંગ અખંડિત,
 સુદ્ધ પવિત્ર પદારથ મેરો ।
 રાગ વિરોધ વિમોહ દસા,
 સમુદ્ગ્રે ભ્રમ નાટક પુદ્ગલ કેરો ॥
 ભોગ સંયોગ વિયોગ વિથા,
 અવલોકિ કહે યહ કર્મજ ઘેરો ।
 હૈ જિન્હકૌ અનુભૌ ઇહ ભાંતિ,
 સદા તિનકૌં પરમારથ નેરૌ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ :—મંડિત=શોભિત. અખંડિત=જે છેદાતો-ભેદાતો નથી તે.

અર્થ :—જેઓ વિચારે છે કે મારો આત્મપદાર્થ ચૈતન્યરૂપ છે, અછેદ, અભેદ, શુદ્ધ અને પવિત્ર છે, જે રાગ-દ્વેષ-મોહને પુદ્ગલનું નાટક સમજે છે, જે ભોગ-સામગ્રીના સંયોગ અને વિયોગની આપત્તિઓને જોઈને કહે છે કે આ કર્મજનિત છે—એમાં આપણું કંઈ નથી, એવો અનુભવ જેમને સદા રહે છે, તેમની સમીપ જ મોક્ષ છે. ૧૭.

અર્થ :—જો વિચારતે હૈંં કિ મેરા આત્મપદાર્થ ચૈતન્યરૂપ હૈ, અછેદ અભેદ, શુદ્ધ ઓર પવિત્ર હૈ, જો રાગ-દ્વેષ-મોહકો પુદ્ગલકા નાટક સમજતે હૈંં, જો ભોગસામગ્રીકે સંયોગ ઓર વિયોગકી આપત્તિયોંકો દેખકર કહતે હૈંં કિ યે કર્મજનિત હૈંં—ઇસમેં હમારા કુછ નહીંં હૈ, ઈસા અનુભવ જિન્હેંં સદા રહતા હૈ, અનેકે સમીપ હી મોક્ષ હૈ ॥૧૭॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જુદો પરમાર્થ છે. દુનિયાથી જ્ઞાનીની રીતભાત જ જુદી છે. આહાહા! ચેતન મંડિત અંગ અખંડિત.. ધર્મી વિચારે છે કે મેરા આત્મપદાર્થ ચૈતન્યરૂપ હૈ, અખંડિત છે. અછેદ અભેદ, એમ. અછેદ, અભેદ અને શુદ્ધ. અખંડનો અર્થ એટલો કર્યો, અછેદ ને અભેદ. શુદ્ધ ને પવિત્ર. સુદ્ધ પવિત્ર એ શબ્દ પડ્યા છે. ચેતન મંડિત.. હું તો ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવથી સહિત છું. અંગ અખંડિત.. એ ચૈતન્યનું અંગ છે એ અભેદ છે. અછેદ છે, અભેદ છે.

સુદ્ધ પવિત્ર પદારથ મેરૌ. શુદ્ધ અને પવિત્ર એ મારી ચીજ છે. અશુદ્ધ અને અપવિત્ર

એ મારી ચીજ નહિ. આહાહા! રાગ વિરોધ વિમોહ દસા.. રાગ, વિરોધ નામ દ્વેષ ને વિમોહ નામ મિથ્યાત્વ ભ્રાંતિ. સમુદ્ગ્રે ભ્રમ નાટક પુદ્ગલ કેરૌ.. આહાહા! એ ભ્રમણા નાટક પુદ્ગલની છે, મારી નથી. વિમોહ દસા, સમુદ્ગ્રે ભ્રમ નાટક.. એમ. વિમોહ પણ નાખ્યું. એ તો આવ્યુંને, અતત્ત્વશ્રદ્ધા-મિથ્યાત્વ, એનાથી ભિન્ન છે. અતત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાનથી જુદું એનાથી ભિન્ન છે. અર્થમાં પણ છેને. આ તો રત્નમા બોલમાં અતત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન-વિપરીત ભાવથી ભિન્ન છે. આહાહા! એમ કે ભ્રમ થાય છે અને ભ્રમથી ભિન્ન છે, એમ આહીં તો પ્રશ્ન ઊઠ્યો. ભ્રમ થતો જ નથી. સમજાવવું છે ને.

રાગ વિરોધ વિમોહ દસા, સમુદ્ગ્રે ભ્રમ નાટક પુદ્ગલ કેરૌ.. શબ્દ તો એમ આવે જાણે મિથ્યાત્વ છે અને એ કર્મનું નાટક છે. પણ એ ભ્રમ છે જ નહિ. રાગ-દ્વેષ આદિ પર તત્ત્વના વલણવાળો વિભાવ હોય, એ ભ્રમ નાટક પુદ્ગલ કેરૌ.. ભગવાન આત્માનું એ સ્વરૂપ નહિ. એ પુદ્ગલનું નાટક છે.

ભોગ સંયોગ વિયોગ બિથા.. ભોગસામગ્રીકે સંયોગ ઔર વિયોગકી આપત્તિયોંકો દેખકર કહતે હૈ. આપત્તિઓ દેખે એનો વિયોગ થયો. વિયોગ બિથા.. એ તો મફતનું નાટક છે પુદ્ગલનું. એ તો પુદ્ગલનું નાટક વૃથા સ્વરૂપ છે. એ કર્મજનિત હૈ, દેખો. મારા સ્વરૂપની જાત નથી, એમ એટલું. થયો છે એના પુરુષાર્થની નબળાઈથી, પણ નબળાઈ ને એ બધું આત્માનું સ્વરૂપ જ નથી.

ભોગ સંયોગ વિયોગ બિથા, અવલોકિ કહૈ યહ કર્મજ ઘેરૌ.. એ કર્મનો ઘેરો છે. મારી ચીજમાં એ છે નહિ. હૈ જિન્હકૌ અનુભૌ ઇહ માંતિ.. જેને આ પ્રકારનો અનુભવ છે, આ ભ્રાંતિ, લ્યો. ઇસમેં હમારા કુછ નહીં, એસા અનુભવ જિન્હેં સદા રહતા હૈ. ‘સદા’ છેને શબ્દ. સદા તિનકૌં પરમારથ નેરૌ. ઓહોહો! એના સમીપે મોક્ષ છે. એનો પરમાર્થ જ જુદો છે એમ કહે છે. ‘નેરૌ’ એટલે નજીક, એમ કીધું. સદા તિનકૌં પરમારથ નેરૌ.. નજીક છે, એમ. ન્યારો નહિ કહેતાં નજીક છે, એમ. મોક્ષ નજીક છે કહે છે, અલ્પકાળમાં એને કેવળજ્ઞાન થશે. એવી દશાવંતને ધર્માત્મા ને મોક્ષમાર્ગનો સાધક કહે છે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૦૭ અષ્ટાદ વદ ૧૦ શનિવાર તા. ૧૭-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદાર પદ ૧૮ થી ૨૨ પર પ્રવચન

સમયસાર નાટક. મોક્ષ અધિકાર. ૧૮-૧૯ પદ છે. ૭-૮ કળશ નીચે.

પરદ્રવ્યગ્રહં કૂર્વન્ બદ્ધૈતૈવાપરાધવાન ।

બદ્ધૈતાનપરાધો ન સ્વદ્રવ્યે સંવૃતો યતિઃ ॥૭॥

અનવરતમનન્તૈર્બદ્ધૈતે સાપરાધઃ

સ્પૃશતિ નિરપરાધો બંધનં નૈવ જાતુ ॥

નયતમયમશુદ્ધં સ્વં ભજન્સાપરાધો ।

ભવતિ નિરપરાધઃ સાધુ શુદ્ધાત્મસેવી ॥૮॥

માથે મથાળું છે. સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ ભલા છે. સાધુ એટલે ભલા. છેને મથાળું? સમ્યગ્દષ્ટિ તે સાધુ છે. સાધુ એટલે જેમ છે તેમ સ્વરૂપને જાણનાર—અનુભવનાર. તેથી તે સાધુ એટલે ભલા છે. મિથ્યાદષ્ટિ જીવ ચોર છે.

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સાધુ છે અને મિથ્યાદષ્ટિ જીવ ચોર છે. (દોહરા)

જો પુમાન પરધન હૈ, સો અપરાધી અગ્ય ।

જો અપનો ધન વ્યૌહૈ, સો ધનપતિ સરવગ્ય ॥૭૮॥

પરકી સંગતિ જૌ રચૈ, બંધ બઢાવૈ સોઢ ।

જો નિજ સત્તામૈ મગન, સહજ મુક્ત સો હોઢ ॥૭૯॥

શબ્દાર્થ :—પુમાન=મનુષ્ય પરધન હૈ=પરદ્રવ્યને અંગીકાર કરે છે. અગ્ય=મૂર્ખ. ધનપતિ=શાહુકાર. રચૈ=લીન થાય.

અર્થ :—જે મનુષ્ય પરદ્રવ્યનું હરણ કરે છે તે મૂર્ખ છે, ચોર છે, જે પોતાના ધનનો ઉપયોગ કરે છે તે સમજણો છે, શાહુકાર છે. ૧૮. જે પરદ્રવ્યની સંગતિમાં મગ્ન રહે છે તે બંધની પરંપરા વધારે છે અને જે નિજસત્તામાં લીન રહે છે તે સહજમાં જ મોક્ષ પામે છે. ૧૯.

ભાવાર્થ :—લોકમાં પ્રવૃત્તિ છે કે ને બીજાનું ધન લે છે તેને અજ્ઞાની ચોર અથવા ડાકૂ કહેવામાં આવે છે, તે ગુનેગાર અને દંડને પાત્ર થાય છે અને જે પોતાના ધનનો ઉપયોગ કરે છે તે મહાજન અથવા સમજદાર કહેવાય છે, તેની પ્રશંસા કરવામાં આવે છે.

તેવી જ રીતે જીવ પરદ્રવ્ય અર્થાત્ શરીર કે શરીરના સંબંધી ચેતન-અચેતન પદાર્થોને પોતાના માને છે અથવા તેમાં લીન થાય છે તે મિથ્યાત્વી છે, સંસારનું દુઃખ ભોગવે છે અને જે નિજાત્માને પોતાનો માને છે અથવા તેનો જ અનુભવ કરે છે તે જ્ઞાની છે, મોક્ષનો આનંદ પામે છે. ૧૮. ૧૯.

અર્થ :-જો મનુષ્ય પરદ્રવ્ય હરણ કરતા હૈ વહ મૂર્ખ હૈ, ચોર હૈ; જો અપને ધનકા ઉપયોગ કરતા હૈ વહ સમજદાર હૈ, સાહુકાર હૈ॥૧૮॥

જો પરદ્રવ્યકી સંપત્તિમેં મગ્ન રહતા હૈ, વહ બંધસંતતિકો વઢાતા હૈ ઓર જો નિજ સત્તામેં લીન રહતા હૈ વહ સહજ હી મોક્ષ પાતા હૈ॥૧૯॥

ભાવાર્થ :-લોકમેં પ્રવૃત્તિ હૈ કિ જો દૂસરેકે ધનકો લેતા હૈ ઉસે અજ્ઞાની, ચોર વા ડાકૂ કહતે હૈ, વહ ગુનહગાર ઓર ઢગ્ડનીય હોતા હૈ, ઓર જો અપને ધનકો વર્તતા હૈ, વહ મહાજન વા સમજદાર કહલાતા હૈ, ઉસકી પ્રશંસા કી જાતી હૈ। ઉસી પ્રકાર જો જીવ પરદ્રવ્ય અર્થાત્ શરીર વા શરીરકે સમ્બન્ધી ચેતન-અચેતન પદાર્થોકો અપના માનતા હૈ, વા ઉનમેં લીન હોતા હૈ, વહ મિથ્યાત્વી હૈ, સંસારકે ક્લેશ પાતા હૈ। ઓર જો નિજાત્માકો અપના માનતા વા ઉસીકા અનુભવ કરતા હૈ, વહ જ્ઞાની હૈ, મોક્ષકા આનન્દ પાતા હૈ॥૧૮-૧૯॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જે પુરુષ પરદ્રવ્ય હરે.. દાખલો આપ્યો છે. પરધન હરે એ અપરાધી ચોર છે. અજ્ઞ છે—અજ્ઞાની છે, લોકમાં મૂઢ છે. જો અપનો ધન વ્યૌહરે.. પોતાની લક્ષ્મી હોય એ વાપરે સો ધનપતિ સરવગ્ય.. સજ્જન છે. એ શાહુકાર છે (કે જે) પોતાની લક્ષ્મી વાપરે, પરની નહીં. પરની વાપરે ને પોતાની નહિ, એ ચોર છે. પરકી સંગતિ જો રચૈ.. હવે આત્મામાં ઉતારે છે. એમ પરની સંગતિ.. ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય શુદ્ધ આનંદ એની સંગત—એકાગ્રતા છોડીને રાગાદિ વિકલ્પનો સંગ કરીને એકાગ્ર થાય, એ બંધ બઢાવૈ સોઈ.. આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ એને ભૂલીને રાગના ભાવને, વિકલ્પને, વ્યવહારને, શરીરાદિને પોતાના માને એ તો ચોર છે, ગુનેગાર છે. તેથી તે અપરાધવાન છે.

અપરાધી એને કહીએ કે ભગવાન આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદસ્વરૂપ, એ પોતે પોતાનો આશ્રય—સેવન—એકાગ્રતા ભૂલી અને અશુદ્ધ રાગાદિ વ્યવહારભાવ એનો આશ્રય કરે, એને સેવે અને એને પોતાના (માની) એનો સ્વામી થાય. રાગનો—પુણ્યનો સ્વામી થાય એ ચોર છે એમ કહે છે. આહાહા! દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ એવા જે શુભભાવ એનો સ્વામી થાય એ પરનો સંગ કરે છે, એમ કહે છે. ચૈતન્યસ્વરૂપ રાગનો સંગ કરે એ ચોર છે. અને

બંધ બઢાવે.. તેથી તે ગુનેગાર છે અને બંધને વધારે છે. મિથ્યાત્વ મોહનીયને બાંધે છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? જો નિજ સત્તામૈં મગન.. પોતાનું સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ સહજાનંદસ્વરૂપ એમાં જે એકાગ્ર છે તે શાહુકાર છે. એ પોતાના ધનને ખરચે છે. કો'કનું ખરચતો નથી. સમજાણું?

એક ફેરી દાખલો આપ્યો હતો. એક જણો હતો નોકર. પૈસા-બૈસા આવે સંસ્થાના, ગુંજામાં નાખીને જાય. કોઈક રસ્તામાં મળે, માંગે તો આપી દે. જ્યારે નામું કરવા માંડ્યું, ત્યારે ઓલા કહે, પૈસા? પૈસા તો હું જાતો હતો ગુંજામાં લઈને, કોઈ માંગે તો હું તો આપું. એલા, પણ તારા ક્યાં હતા તે તું આપ? સંસ્થાનો નોકર હતો. પૈસા તો આવે સંસ્થામાં. ગુંજામાં પડ્યા હોય નોટ નોટ આમ ગણીને. કોઈ માંગે ભિખારી કે અરે, મા-બાપ... કેટલા? ૨-૩-૪ હજાર. આપી દીધા. દાનમાં આપ્યાને એણે? (શ્રોતા : ચોરીનો માલ દાનમાં અપાતા હશે?....) પાછું બોલ્યો ત્યારે..... નામું લખવા માંડ્યું, ત્યારે કહ્યું, આમાં મેળ ખાતો નથી. આમાં ત્રણ હજાર જોવે. ત્રણ હજાર મેં લીધેલા છે અને મેં આપ્યા છે દાનમાં. મારી પાસે ગુંજામાં હોય અને કોઈ માંગે તો હું કેમ રહી શકું? કહો, ઠીક. આ એનો જવાબ પાછો.

એમ અજ્ઞાની નિમિત્તના સંગમાં રહે અને રાગાદિ થાય એ પોતાના માને, એ તો ચોર છે. કો'કના માલને પોતાનો માન્યો. આ શરીર મારું, કુટુંબ મારાં, સ્ત્રી-પૈસો-લક્ષ્મી મારાં. એ તો પરદ્રવ્ય છે. ક્યાંય પણ પરદ્રવ્યનું સ્વામીપણું અને સંગ કરીને એકાગ્ર થાય (તો) મિથ્યાદૃષ્ટિ છે એમ કહે છે. ભલો નથી એટલે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. મૂરખ છે એમ કહ્યું છેને એમાં? પરદ્રવ્ય હરણ કરે એ મૂરખ છે. આ બહારની નોટ જેવું. ચોર છે. અપને ધનકા ઉપયોગ કરતા હૈ વહ સમજદાર હૈ, સાહુકાર હૈ. જો પરદ્રવ્યકી સંગતિમૈં મગન રહતા હૈ. આહાહા! ભગવાન ચૈતન્ય સ્વભાવ જાણક, દર્શન, આનંદ એ રાગમાં મગન થાય, વ્યવહારનો વિકલ્પ છે એમાં મગન થાય (તો) ચોર છે, અપરાધી છે, ગુનેગાર છે. એને મિથ્યાત્વનું બંધન પડે છે. આહાહા! કહો, સમજાણું?

નિજ સત્તામૈં મગન.. પોતાની સત્તા તો શુદ્ધ છે. શુભ-અશુભ રાગથી પણ આત્માની સત્તા જુદી છે. એવી નિજ સત્તામાં જે એકાગ્ર થાય, મગન રહે, સ્વભાવમાં જ સાધન જાણીને સ્વભાવમાં જ એકાગ્ર રહે. રાગનું સાધન જાણીને રાગમાં એકાગ્ર રહે એ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. નિજ સત્તામૈં મગન સહજ મુક્ત સો હોઈ... સહજ હી મોક્ષ પાતા હૈ. ઓલો શાહુકાર છે એ ઘરનું ધન વાપરે છે. ચોર છે એ કો'કનું વાપરે છે. એમ અજ્ઞાની રાગાદિના ભાવને પોતાના માને છે, અશુદ્ધ રાગાદિ, એ ગુનેગાર છે, ચોર છે, અપરાધી છે ને બંધમાં

પડે છે. ઓલો જેલમાં પડે, આ બંધનમાં પડે છે.

ધર્મી જીવ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ પોતાનો શુદ્ધ સ્વભાવ એમાં એકાગ્ર થાય છે. રાગમાં એકાગ્ર થતો નથી. તેથી તે નિરપરાધી છે. એ સહજ મોક્ષ પામે છે એમ કહે છે. અર્થ કર્યો છે સાધારણ. પછી એનો ભાવાર્થ કર્યો છે ને. બે પેજ. આટલું કહીને ભાવાર્થ કર્યો છે પાછો. લોકમં પ્રવૃત્તિ હૈ કિ જો દૂસરેકે ધનકો લેતા હૈ ઉસે અજ્ઞાની ચોર વા ડાકૂ કહતે હૈં, લ્યો. વહ ગુનહગાર ઔર દગ્ધનીય હોતા હૈ. દંડને યોગ્ય છે. ઔર જો અપને ધનકો વર્તતા હૈ, વહ મહાજન વા સમજદાર કહલાતા હૈ. મહાજન છે, લોકનો સજ્જન માણસ છે. ઉસકી પ્રશંસા કી જાતી હૈ, લ્યો.

ઉસી પ્રકાર જો જીવ પરદ્રવ્ય અર્થાત્ શરીર વા શરીરકે સમ્બન્ધી ચેતન—અચેતન.. શરીરના સંબંધવાળા બાયડી-છોકરા-કુટુંબ-પૈસા-મકાન-આબરૂ પદાર્થોકો અપના માનતે હૈં, લ્યો. રાગાદિ ભાવ એમ બધો લઈ લેવો. રાગાદિ, શરીર આદિ, શરીરના સંબંધીઓ, સ્ત્રી-કુટુંબ-પરિવાર એ બધા મારાં છે, મને એની સાથે લાગેવળગે છે, લાગેવળગે છે. એમ જે પરદ્રવ્યની સાથે રાગથી માંડીને શરીર આદિ, શરીરના સંબંધવાળા ચેતન-અચેતન (પદાર્થોને પોતાના માને છે) એ બધા અપરાધી છે, મિથ્યાત્વી છે. ઓલાને મૂર્ખ કહ્યા હતા લૌકિકમાં. આ મિથ્યાત્વી. સંસારકે કલેશ પાતા હૈ.. એને સંસારમાં રખડવાનું મળે ચાર ગતિમાં. આહાહા! દયા પાળે, વ્રત પાળે, ભક્તિ કરે, પૂજા કરે—એ ભાવમાં એકાગ્ર થાય અને એ મારા છે (એમ માને) એ ચાર ગતિમાં રખડે છે. કલેશ પામે.

ઔર જો નિજાત્માકો અપના માનતા... નિજ આત્મા તો શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદ છે તેને પોતાનો જાણી અને ઉસીકા અનુભવ કરતા હૈ વહ જ્ઞાની હૈ. સાધુ કીધોને સાધુ? સાધુ એટલે ભલા. જેવું છે તેવું સ્વરૂપ, રાગ વિનાનું પરમાત્મસ્વરૂપ પોતાનું, એને જે અનુભવે અને પોતાનું માને એ તો, કહે છે કે શાહુકાર છે, સજ્જન છે. મોક્ષકા આનંદ પાતા હૈ.. છેને છેલ્લો? સહજ મુક્ત સો હોઈ.. સ્વાભાવિક તે મુક્તદશાને પામે છે. મોક્ષ અધિકાર છેને એટલે રાગની એકતા તે બંધનું કારણ છે અને સ્વભાવની એકતા તે મુક્તિનું કારણ છે એમ ટૂંકી વાત વર્ણવી છે. વિકલ્પ છે દયા-દાન-વ્રત આદિ—એમાં જેની એકતાબુદ્ધિ છે, તે અપરાધી—ગુનેગાર ચાર ગતિમાં રખડશે. અને જેની એકતા સ્વભાવ અંતર્મુખ છે ને અંતર્મુખ એકતા છે, એ સહજ મુક્તિના આનંદને પામે છે. સ્વભાવિક એને આનંદ મળશે, એમ કહે છે.

હવે દ્રવ્ય અને સત્તાનું સ્વરૂપ.

દ્રવ્ય અને સત્તાનું સ્વરૂપ (દોહરા)

उपजै विनसै थिर रहै, यह तो वस्तु वखान।

जो मरजादा वस्तुकी, सो सत्ता परवांन॥२०॥

શબ્દાર્થ :—ઉપજૈ=ઉત્પન્ન થાય. વિનસૈ=નષ્ટ થાય. વસ્તુ=દ્રવ્ય. મર્યાદા=સીમા, ક્ષેત્રાવગાહ. પરવાંન (પ્રમાણ)=જાણવું.

અર્થ :—જે પર્યાયોથી ઉત્પન્ન અને નષ્ટ થાય છે પણ સ્વરૂપે સ્થિર રહે છે તેને દ્રવ્ય કહે છે, અને દ્રવ્યના ક્ષેત્રાવગાહને સત્તા કહે છે. ૨૦.

અર્થ :—જો પર્યાયોંસે ઉત્પન્ન और नष्ट होता है, परंतु स्वरूपसे स्थिर रहता है, उसे द्रव्य कहते हैं, और द्रव्यके क्षेत्रावगाहको सत्ता कहते हैं॥२०॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જે પર્યાયથી ઉપજે છે અને પર્યાયથી નષ્ટ થાય છે... પરંતુ સ્વરૂપસે સ્થિર રહતા હૈ, એમ. ‘પણ’ને ઠેકાણે ‘પર’ નાખ્યું છે. પણ સ્વરૂપસે સ્થિર રહતા હૈ, એમ.

‘ઉપજે—વિનસેં તબહી..

સ્થિરતા એક સમયમેં ઠાને, ઉપજે—વિનસૈ તબહી.

ઉલટ-પુલટ ધ્રુવ સત્તા રાખે, યા હમ સુની ના કબ હી.

અવધુ નટ નાગરકી બાજી.’

ભગવાન લોકના નગરના નાટકનો નટ. એક સમયમાં અવસ્થાથી ઉપજે, એ જ સમયે જૂની અવસ્થાથી વ્યય પામે, તે જ સમયે ધ્રુવરૂપ સ્થિર રહે. એ વસ્તુની મર્યાદા છે. દ્રવ્યકે ક્ષેત્રાવગાહકો સત્તા કહતે હૈ. પોતાનું દ્રવ્ય જ્યાં છે એ એનું ક્ષેત્ર છે, એ એનો ભાવ, એ એની સત્તા, એમ. જો મરજાદા વસ્તુકી સો સત્તા પરવાંન.. સત્તા પ્રમાણે એની મર્યાદા છે. ઉપજે, વિણસે (અને) ધ્રુવ. એની સત્તા પ્રમાણે એની મર્યાદા છે. બાહ્યમાં એ જતો નથી.

હવે, ષટ્ દ્રવ્યકી સત્તાકા સ્વરૂપ.

लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्व,

धर्म दर्व एक सत्ता लोक परमिति है।

लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्व,

कालके अनू असंख सत्ता अगनिति है॥

पुद्गल सुद्ध परवानुकी अनंत सत्ता,

જીવકી અનંત સત્તા ચ્યારી ચ્યારી છિતિ હૈ।
 કોઝ સત્તા કાહૂસૌં ન મિલિ એકમેક હોઝ,
 સવૈ અસહાય ચૌં અનાદિહીકી થિતિ હૈ।।૨૧।।

શબ્દાર્થ :—લોકાલોક=સર્વ આકાશ. પરમિતિ=બરાબર. પરવાન(પ્રમાણ)=બરાબર. અગનિતિ=અસંખ્યાત. ન્યારી ન્યારી=જુદી જુદી થિતિ (સ્થિતિ)=હયાતી. અસહાય=સ્વાધીન.

અર્થ :—આકાશદ્રવ્ય એક છે, તેની સત્તા લોક-અલોકમાં છે, ધર્મ દ્રવ્ય એક છે, તેની સત્તા લોક-પ્રમાણ છે, અધર્મદ્રવ્ય પણ એક છે, તેની સત્તા લોક-પ્રમાણ છે, કાળના અણુ અસંખ્યાત છે, તેની સત્તા અસંખ્યાત છે, પુદ્ગલ દ્રવ્ય અનંતાનંત છે, તેની સત્તા અનંતાનંત છે, જીવદ્રવ્ય અનંતાનંત છે, તેની સત્તા અનંતાનંત છે, આ છએ દ્રવ્યોની સત્તાઓ જુદી જુદી છે, કોઈ સત્તા કોઈની સાથે મળતી નથી અને એકમેક થતી નથી. નિશ્ચયનયમાં કોઈ કોઈને આશ્રિત નથી સર્વ સ્વાધીન છે. આ પ્રમાણે અનાદિકાળથી ચાલતું આવ્યું છે. ૨૧.

અર્થ :—આકાશદ્રવ્ય એક છે, તેની સત્તા લોક-અલોકમાં છે, ધર્મદ્રવ્ય એક છે, તેની સત્તા લોક-પ્રમાણ છે, અધર્મદ્રવ્ય પણ એક છે, તેની સત્તા લોક-પ્રમાણ છે, કાળના અણુ અસંખ્યાત છે, તેની સત્તા અસંખ્યાત છે, પુદ્ગલ દ્રવ્ય અનંતાનંત છે, તેની સત્તા અનંતાનંત છે, જીવ દ્રવ્ય અનંતાનંત છે, તેની સત્તા અનંતાનંત છે, આ છએ દ્રવ્યોની સત્તાઓ જુદી જુદી છે, કોઈ સત્તા કોઈની સાથે મળતી નથી અને એકમેક થતી નથી. નિશ્ચયનયમાં કોઈ કોઈને આશ્રિત નથી સર્વ સ્વાધીન છે. આ પ્રમાણે અનાદિકાળથી ચાલતું આવ્યું છે. ૨૧.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

લોકાલોક પ્રમાણે સત્તા આકાશની છે. આકાશની લોકાલોક પ્રમાણે સત્તા છે. એ એક દ્રવ્ય છે. ધર્મ દર્વ એક સત્તા લોક પરમિતિ હૈ.. એ ધર્માસ્તિ લોકપ્રમાણ અસંખ્ય પ્રદેશી છે. લોક પરવાન એક સત્તા હૈ અધર્મ દર્વ.. અધર્મદ્રવ્યની પણ લોકપ્રમાણે એક સત્તા છે. કાળકે અનૂ અસંખ સત્તા અગનિતિ હૈ.. કાળના અણુ અસંખ્ય છે, એની સત્તા છે હોવાપણે. દિગંબર સંપ્રદાયમાં, એને અસંખ્ય અણુઓ છે એવા કહ્યા છે. થોડી વાત લીધી છે ઓલાએ હેમચંદ્રાચાર્યએ યોગશાસ્ત્રમાં. આમાં એ નાખ્યું છે, રૂપચંદ્રએ નાખ્યું છે. યોગશાસ્ત્રમાં એ કહ્યું છે એમ. દિગંબર સંપ્રદાયમાં અને યોગશાસ્ત્રમાં—બેનું નામ નાખ્યું છે. એમને તો અભ્યાસ હતોને બધાનો. કાલાણુની વાત છે ને. યહ કથન દિગંબર સંપ્રદાયમેસે હૈ ઓર યોગશાસ્ત્રમે.. એ નાખ્યું છે. હેમચંદ્રાચાર્ય થઈ ગયા શ્વેતાંબરમાં એમાં એણે જરી

નાખ્યું છે. પણ એના શાસ્ત્રમાં એમ છે નહીં, અદ્વરથી લઈને નાખ્યું છે. (શ્વેતાંબર) શાસ્ત્રમાં, કાળ તે જીવ-અજીવની પર્યાય કહે છે. શ્વેતામ્બર શાસ્ત્રમાં, જીવ-અજીવની પર્યાય તે કાળ. કાળ જુદા છે અસંખ્ય અણુઓ. એણે વાંચેલું તે નાંખ્યું છે. એણે પણ નાંખ્યું છે રૂપચંદ્રજીએ.

કાલકે અનૂ અસંખ સત્તા અગનિતિ હૈ.. ગણતરીની પાર છે, અસંખ્ય છે એમ કહે છે. કાળના અણુ અસંખ્ય છે, સત્તા છે. ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવવાળું તત્ત્વ છે. અનંતા ગુણ ને અનંતી પર્યાયવાળું એક-એક એવા અસંખ્ય કાલાણુ એવી સત્તા છે. 'શ્રીમદ્' કેટલેક ઠેકાણે એમ કહે છે કે શ્વેતામ્બર આમ કહે ને દિગંબર આમ કહે છે. કાલાણુ અસંખ્ય અનાદિ અનંત છે, વસ્તુ છે. નથી, એમ નહીં. એક સમયનો પર્યાય જીવનો આવા છ દ્રવ્યને બરાબર જાણે ત્યારે તેને એક પર્યાયની પૂર્ણતાની પ્રતીતિ યથાર્થ કહેવાય. કારણ કે એક સમયની જ્ઞાનની પર્યાયમાં છ દ્રવ્યને જાણે ને છ દ્રવ્ય છે એવી સત્તાનો સ્વીકાર છે, ત્યારે એને એક સમયની પર્યાયનો સ્વીકાર થયો. છ દ્રવ્યમાં પણ ઓછા માને ને વિપરીત માને, એને તો આત્માની એક સમયની પર્યાયનો સત્તાનો સ્વીકાર યથાર્થ નથી. સમજાણું કાંઈ ?

આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ ત્રિકાળ એની એક સમયની પર્યાયમાં છ દ્રવ્ય જાણે એવી જ એની સત્તાનું સામર્થ્ય છે. એક પર્યાયનું, એક સમયનું. છ દ્રવ્યમાં ઓછા-વધતા માને તો એક સમયની પર્યાય જેવડી મોટી છે તેટલી હજી એણે માની નથી. દ્રવ્ય તો એવી અનંતી પર્યાયના અનંતા ગુણોનો પિંડ અને અનંત ગુણનો રસ છે. એવી વાત છે. અસંખ્યાત લોકપ્રમાણ સત્તા અગનિતિ હૈ. પુદ્ગલ શુદ્ધ પરવાનુકી અનંતા સત્તા.. એક-એક રજકણને ભિન્ન ગણો તો અનંતા સત્તા પુદ્ગલની છે. અનંત છે. અનાદિની છે. કોઈની સત્તામાં કોઈની સત્તાનો ભેગસેળ છે નહીં ને કોઈને અડતું નથી ને આભડતું નથી. સૌ સ્વતંત્ર. આહાહા !

અનંત પરમાણુમાં એક-એક પરમાણુ સ્વતંત્ર છે. અનંત આત્મામાં... એક ક્ષણમાં એક અંગુલના અસંખ્યમાં ભાગમાં નિગોદના અસંખ્ય શરીર ને એક શરીરમાં અનંત જીવ. બધા સ્વતંત્ર ને સત્તા ભિન્ન છે. આહાહા ! સમજાણું ? એક અંગુલના અસંખ્ય ભાગની રાઈ જેટલી કટકી હોય ટુકડા, એમાં અસંખ્ય તો ઔદારિક શરીર છે. બટાટા, લીલકૂંગ, કંદમૂળ. એક શરીરમાં સિદ્ધથી અનંત ગુણા જીવ છે. એવડું બધું જ્ઞાન પ્રમાણે જોય છે. અહીં તો, જોય પ્રમાણે જ્ઞાન છે. આટલું જોય છે એટલું અહીં જ્ઞાન છે. એટલા જોયનો સ્વીકાર ન હોય તો એના જ્ઞાનની પર્યાયનો પણ સ્વીકાર નથી. અને જેને પર્યાયનો આટલો સ્વીકાર નથી, એને દ્રવ્યનો સ્વીકાર તો હોય નહીં. આહાહા !

એક જ આત્મા માનનાર, જીવ ને પુદ્ગલ બે જ માનનારા, પાંચ દ્રવ્ય માનીને કાળને નહીં માનનારા—એ બધા જ દ્રવ્યની એક સમયની પર્યાયનું સામર્થ્ય માનતા નથી. પુદ્ગલ શુદ્ધ પરવાનુકી અનંતા સત્તા.. ઓહોહો ! એક-એક જીવ એની પાસે, અનંતા અનંતા પરમાણુ અનંતા ગુણા એક જીવ પાસે (નજીક) છે. નિગોદમાં જીવ ગયો હોય, એકેન્દ્રિય શરીરમાં.. શરીર અનંતા રજકણોનો પિંડ છે. કાર્માણ (શરીર)ના અનંતા રજકણો છે, તેજસ અનંતા રજકણ. બધા અનંત રજકણ છે. જીવ એક ને અનંત રજકણ છે. અનંતાની દરેકની સત્તા ભિન્ન છે. કોઈ સત્તાના અસ્તિત્વમાં કોઈ સત્તાના અસ્તિત્વનો પ્રવેશ નથી. આહાહા ! આવી સ્વતંત્ર વસ્તુ એનો કોઈ કર્તા-હર્તા નથી. એ વસ્તુની સત્તા સાથે અનાદિથી જ પરિમિત છે. ... કર્તા, આવે છે ને ? ‘છઠાળા’માં આવે છે. લોકનો કોઈ કર્તા નથી. (શ્રોતા : કિનહૂ ન કરૌ ન ધરૈ કો...) હા, ધરે કોઈ. કોઈ કર્તા નથી, એને કોઈએ ધારી રાખ્યો નથી, એને કોઈ નાશ કરનાર નથી. ‘છઠાળા’માં આવે છે.

એમ અહીંયા અનંત પરમાણુની સત્તા... જીવકી અનંત સત્તા ન્યારી ન્યારી છિતી હૈ, લ્યો. દરેક જીવની સ્થિતિ ભિન્ન-ભિન્ન છે. આહાહા ! એક-એક આત્મા પોતાના પરિણામનની પર્યાય, દ્રવ્ય-ગુણમાં છે. એ ભલે સ્થૂળમાં હોય, લીલકૂગ હો. લીલકૂગ એટલે કાઈ. એમાં એક કણમાં અસંખ્ય શરીર અને એક એક શરીરમાં અનંત જીવ પોતાની સત્તાથી ત્યાં કામ કરી રહ્યા છે. પરસત્તાને કાંઈ સંબંધ છે નહીં. આહાહા ! એક કાર્માણ શરીર છે એમાં અનંતા રજકણો છે. એક-એક પ્રકૃતિના અનંતા રજકણો છે. દરેક રજકણ પોતાની સત્તાથી ત્યાં રહ્યું છે. પરને કારણે નહીં ને પરની અપેક્ષાએ નહીં ને પરને સ્પર્શતા નથી.

જીવકી અનંત સત્તા ન્યારી ન્યારી છિતિ હૈ. કોઝ સત્તા કાહૂસૌં ન મિલિ એકમેક હોઝ., આહાહા ! એક શરીરમાં આટલા બધા અનંતા જીવ ભેગા (હોય તો) લોયો એકમેક નહીં થઈ જતા હોય ? સત્તા ભિન્ન છે તો એકમેક ક્યાંથી થાય ? સહુના એમાં.... એક અભવિ જીવ હોય ને એક ભવિ હોય, લ્યો. એક શરીરમાં ભેગા હોય. શ્વાસ, આયુષ્ય ને એના રજકણે રજકણ જુદા. આહાહા ! એક નિગોદનો જીવ નીકળીને મનુષ્ય થઈને મોક્ષ જાય અને એક નિગોદમાંથી નીકળીને પાછો નિગોદમાં જાય. સત્તા ભિન્ન-ભિન્ન છે. આવા અનંત આત્માઓ, એથી અનંત ગુણા પરમાણુ. જેટલા પુદ્ગલ છે એથી અનંતમા ભાગના જીવ. જીવની સંખ્યા કરતા અનંત ગુણા પરમાણુ પોતાની સત્તાથી બિરાજમાન (છે.) સ્કંધમાં પણ પરમાણુ પોતાની સત્તાથી રહેલા છે. અનંતા રજકણોનો દળ છે.

કોઝ સત્તા કાહૂસૌં ન મિલિ એકમેક હોઝ.. લ્યો, આ પરમાણુ રજકણ બીજા સાથે

મળે, એમ નથી. છતાં ત્યાં એ પરમાણુ સ્થૂળપણે પરિણમેલ છે. અહીંયા સૂક્ષ્મ રહેલ નથી. અને સ્થૂળપણે રહેલો છે એ પોતાની સત્તાથી રહ્યો છે. સ્થૂળનું નિમિત્તપણું છે માટે સ્થૂળતા આવી છે એમ નથી. આ એક-એક રજકણ સ્થૂળપણે પરિણમ્યો છે. સૂક્ષ્મ રહ્યો નથી એ પરમાણુ. એક પરમાણુ સ્થૂળપણે ન હોય તો બીજો ન રહે, બીજો ન રહે તો અનંતા સ્થૂળપણે છે જ નહીં. સ્થૂળના પરિણમનની એ સત્તા પોતાથી છે. સ્થૂળ સત્તાના સંયોગમાં આવ્યો માટે સ્થૂળ પરિણમન છે એમ નથી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ ?

કોઝ સત્તા કાહસૌં ન મિલિ એકમેક હોઈ.. કોઈ દિ' ત્રણ કાળમાં... ભાઈ! સિદ્ધ થાય ત્યાં તો જ્યોતમાં જ્યોત મિલાઈ. સિદ્ધ થાય ત્યાં પણ ઓટલા જુદા? સૌના રસોડા જુદા હશે ત્યાં? ખાવાપીવાનો ભાવ? આહાહા! ખાવાપીવાનો ભાવ, એમ કહે, સૌનો જુદો હશે ને? ખાવાપીવાનો એટલે અનુભવનો ભાવ સૌનો જુદો જ છે. કોઈને લઈને અનુભવ કોઈનો છે નહીં. આહાહા! સિદ્ધ ભગવાન છે ત્યાં અનંતા નિગોદ છે, એના પેટમાં—એના ક્ષેત્ર (પ્રદેશ)માં અનંતા નિગોદ છે. એ દરેકની એક-એક સત્તા પોતાની નિરાળી છે. આહાહા! આટલો તો એના જ્ઞાનની પર્યાયનો સ્વભાવ છે. આવડો મોટો ભગવાન આત્મા... આત્માની સંખ્યા અનંત એને જ્ઞાનની પર્યાય જાણે, એથી અનંત ગુણ પરમાણુને જાણે, એથી અનંત ગુણ આકાશના પ્રદેશને જાણે. એવડી મોટી સત્તા એક સમયના જ્ઞાનની છે.

કોઝ સત્તા કાહસૌં ન મિલિ એકમેક હોઈ.. કોઈ સંયોગમાં તો એકમેક હશે કે નહીં? વ્યંજનપર્યાય થાય ત્યારે એકમેક નથી? આમાં આવે છે 'પંચાધ્યાયીમાં.' બેયનો પલટો ખાય છે. બે ભેગા મળે તો બેયનો પલટો ખાય છે, મૂળ દ્રવ્ય રહેતું નથી. આવે છે? ખબર નથી. દરેક વસ્તુ સંયોગ... તેથી અમારા બંસીધરજી કહે છેને જરીજ કે ત્યાં સંયોગ હોય ત્યારે દ્રવ્ય બીજારૂપે થઈ ગયું છે. બીજાનો આકાર એમાં આવી ગયો છે. કાંઈ છે નહીં. ત્રણ કાળમાં પરનો આકાર એમાં આવતો નથી. આહાહા! સંયોગી ચીજ. વિભાવે સંયોગ હોય તો વિભાવ થાય. સંયોગમાં વિભાવ હોય તો સંયોગ થાય. માટે ઝાઝા હોય તો સંયોગ હોય. એમ છે નહીં. દરેક દ્રવ્ય પોતાની સત્તાથી સ્થૂળપણે (કે) સૂક્ષ્મપણે, પણ જે રીતે પરિણમ્યું છે એ પોતાની સત્તાથી રહ્યું છે. આહાહા! કર્મને લઈને બગાડ થાય એમ નથી એમ કહે છે. જીવની પોતાની સત્તાથી ત્યાં બગાડ એની દશામાં હોય છે. બગાડ એટલે અશુદ્ધતા, અશુદ્ધતા. બીજા સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. પોતાની સત્તા નિરાળી નિરાળી.

એ કહે છે જુઓ, સર્વે અસહાય.. કોઈ તત્ત્વને કોઈ તત્ત્વની સહાય નથી. આહાહા! સ્વસહાયક આવે છે 'પંચાધ્યાયી'માં. આઠમો શ્લોક. આઠમો શ્લોક 'પંચાધ્યાયી'. 'સ્વસહાયં

નિર્વિકલ્પશ્ચ'. માણસ વાંચે પણ અંદર બેસવું જોઈએને, ભાવ બેસવા જોઈએને. એમ ને એમ અદ્વરથી હાંકે રાખે એમ ચાલે કાંઈ? આ તો વસ્તુનો સ્વભાવ એની સત્તામાં છે. એની સત્તા બહાર બીજા સત્તામાં એનું કાંઈ છે નહીં.

સર્વે અસહાય.. સર્વે અસહાયમાં સિદ્ધ પણ પરથી અસહાય. ધર્માસ્તિ આગળ નથી, માટે આગળ જતા નથી એમ નહીં, એમ કહે છે. સર્વે અસહાય.. લાકડી ઉંચી કરવી હોય તો આંગળી વિના ઉંચી થાય? એટલી તો એની સહાય છે કે નહીં? આ સહાયક છે કે નહીં? કહે, ના. પોતાના ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ પોતાની સત્તામાં છે. પરની સહાય એને છે (નહીં.) આહાહા! વાળ છે, જુઓને. માથું છે તો વાળ રહે છેને ઉપર? નહીં તો એકલા રહે વાળ? અહીંયા તો કહે, એક-એક રજકણને બીજાની સહાય બિલકુલ નથી. આધાર-આધેયની નથી, કર્તા-કર્મની નથી. કોઈ (સહાય) છે જ નહીં. આહાહા!

આવું જ વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. એ રીતે બરાબર જાણે એક સમયની પર્યાયમાં અને પછી અનંત પર્યાયનો પિંડ તે દ્રવ્ય. એવા દ્રવ્યની દૃષ્ટિ કરે ત્યારે એને સમ્યગ્દર્શન થાય. માર્ગ આવો છે. વસ્તુની સ્થિતિ આવી છે. એ કાંઈ ભગવાને બનાવી નથી. ભગવાને તો જાણી એવી કહી છે. ભગવાને કાંઈ બનાવી નથી. ભગવાન હોય તો આ દ્રવ્ય થયું, લોક થયું, એમ છે નહીં. એ તો લોકાલોક એમને એમ છે. હમણાં કોઈ પૂછતું હતું. પણ આ બન્યું ક્યાંથી? આવું હોય ક્યાંથી? લે, ઠીક. કોઈ પૂછતો હતોને જયપુરમાં? કોઈ દિગંબર. અરે! કીધું, હજી અહીં સુધી તમને શંકા? આમ બહારમાં ધર્મી નામ ધરાવે મોટા ભણેલા. પણ આ કોઈ વસ્તુ વિના થયું ક્યાંથી આ? કહો, આ બધા લોકાલોક થયું ક્યાંથી? પણ થયું છે ક્યાં? છે. પોતાની સત્તાથી દરેક પદાર્થ છે.

સર્વે અસહાય ચૌં અનાદિહીકી ચિત્તિ હૈ, દેખો. એ અનાદિની સ્થિતિ મર્યાદા છે. અનાદિની એ મર્યાદા છે. આહાહા! કોઈ પરમાણુને લઈને, કોઈ આત્માને લઈને બીજા આત્મામાં કાંઈ પણ સહાય હોય તો થાય, એવું વસ્તુનું સ્વરૂપ નથી. લખ્યું છે આમાં. છહોં દ્રવ્યોંકી સત્તાઈ જુદી જુદી હૈં, કોઈ સત્તા કિસીસે મિલતી નહીં ઓર ન એકમેક હોતી હૈ. નિશ્ચયનયમેં કોઈ કિસીકે આશ્રિત નહીં. વસ્તુસ્થિતિથી કોઈ કોઈને આશ્રયે નથી. સર્વ સ્વાધીન હૈ. સર્વ સિદ્ધ સ્વાધીન, નિગોદનો જીવ સ્વાધીન, પરમાણુ સ્વાધીન. કર્મપણે પરિણમવું પરમાણુને, એ આત્માએ રાગ કર્યો માટે પરિણમવું પડે છે, એમ નથી. અને કર્મનો ઉદય આવ્યો એ સત્તા જડની છે. માટે ચૈતન્યને રાગપણે પરિણમવું પડે, દોષ પડે તો, એમ છે નહીં. કોઈ કોઈ સત્તાને કોઈનો સહાય નથી. ભાઈ! કર્મ વિના વિકાર ન થાય અને વિકાર વિના કર્મના રજકણો કર્મપણે ન પરિણમે.

એ પ્રશ્ન થયો હતો એકવાર. છઠ્ઠી સાલમાં રાજકોટ. કહો, આત્મા રાગ ન કરે તો કર્મના પરમાણુ પરિણામે? એટલી તો પરાધીનતા છે કે નહીં? શું કહ્યું? આ રાગ કરે તો કર્મ પરમાણુપણે પરિણામે, રાગ ન કરે તો? અરેરે! કાંઈ વસ્તુની સ્થિતિની ખબર ન મળે. કર્મપણે પરમાણુની સત્તા પરિણામે, એ પણ રાગની સહાય વિના પોતાના સ્વભાવથી પરિણામે છે. આહાહા! અને આત્મા પણ રાગાદિપણે પરિણામે એ પરદ્રવ્યની સહાય, કર્મના ઉદયની સહાય વિના પરિણામે છે. આહાહા! કર્મ વિના પરિણામતો હોય તો સિદ્ધ કેમ વિકારપણે થતા નથી? કર્મ નથી માટે. આહાહા! આવા ને આવા.

ત્રણેય સત્તાનું તત્ત્વ 'ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રોવ્ય યુક્તં સત્' છે. નવી અવસ્થા ઉપજે, જૂની જાય, ધ્રુવ રહવું—એ પોતે પોતાથી છે. પરનું કાંઈ છે નહીં. આહાહા! માણસને પણ ગોઠતું નથી. કાંઈક કાંઈક, કાંઈક જોઈએ પર, કાંઈક જોઈએ પરમાં, થોડુંક તો સહાય હોય ટેકો. ચોપડી ઉપાડીને મૂકવી હોય તો થોડુંક તો સહાય જોઈશે કે નહીં? આંગળીની સહાય વિના શી રીતે આ રહેશે? લ્યો. અને આ આના વિના છે કે ચોપડી રહેશે? કોણે રાખ્યું છે? ક્યાં રાખ્યું છે? એનો રજકણ એનાથી ત્યાં રહેલો છે. કહો, કોઈના હોવાપણામાં.. કોઈના હોવાપણામાં કોઈના હોવાપણાની મદદ છે એમ નથી. આહાહા! આવી વસ્તુની સ્થિતિ હજી વ્યવહાર છે એ બેસે નહીં. એ તો વ્યવહાર છે પરનો. આહાહા!

અહીં તો ભગવાન આત્મા... એમાં વાંધા ઉઠાવ્યા. આમાં આવ્યું છે જૈનગેઝેટમાં. જૈનસંદેશવાળાએ કહ્યું છે કે પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. કહે, નહીં, પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યા હોય તો આ તત્ત્વાશ્રદ્ધાનમાં સંવર-નિર્જરા ને મોક્ષની શ્રદ્ધાને સમકિત કહ્યું છે. એ મોટા વાંધા બધા. ગેઝેટમાં તો એ જ વાતો આવે બધી. આહાહા! એક સમયના અંશની બુદ્ધિ એને પર્યાયબુદ્ધિ કહે છે. આખું ત્રિકાળ જ્ઞાયકરૂપ દ્રવ્યદૃષ્ટિ થતાં પર્યાય છે એનું જ્ઞાન થાય. દ્રવ્યદૃષ્ટિ થતાં પર્યાય છે એનું જ્ઞાન હોય, પણ એથી પર્યાયની અંશ દૃષ્ટિમાં રહે, રોકાય એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. 'પર્યાયમૂઢા પરસમયા'. પર્યાયના અંશમાં મૂઢ થયેલો પરદ્રવ્યને પોતાનું માને છે. આખા દ્રવ્યને માનતો (નથી.) આહાહા! એવી વાત છે. (શ્રોતા :....) ભૂલ કાઢી, બસ, એવી જ ભૂલ કાઢે છે. આમાં આવે છે ને. એ બધી શ્વેતાંબરની શૈલીથી આખું છે જ્યાં હોય ત્યાં. આહાહા! અરે ભગવાન! આવામાં આવી તકરાર ન હોય બાપુ!

સત્તા એમ કહેવું, હોવાપણે કહેવું અને એ હોવાપણાને પરની સહાય હોય તો એ હોવાપણે હોય, એ કેવું હોવાપણું હોય? અરે, હજી તો પર્યાયનું હોવાપણું સ્વતંત્ર સ્વીકારે નહીં, એને દ્રવ્યનું હોવાપણું સ્વતંત્ર પર્યાય વિના છે (એમ કેમ બેસે?) પર્યાય છે માટે દ્રવ્ય

છે એમ નહીં. આહાહા! ઉત્પાદ, ઉત્પાદને લઈને, વ્યય, વ્યયને લઈને, ધ્રુવ, ધ્રુવને લઈને. ત્રણ બોલ છે. ‘પ્રવચનસાર’. આહાહા!

એ વિના એક સમયનો ભગવાન પૂર્ણ સત્તાવાળું સામર્થ્ય, જેના ક્ષેત્રમાં અનંતા જીવો સત્તામાં રહ્યા છતાં, એ સત્તા મારી નહીં અને મારી પૂર્ણ સત્તામાં પર્યાયનો પ્રવેશ નહીં. એ હોય, હોય એ વિના વાત કોણ કરે? જાણે કોણ? એ હોવાવાળું એક સમયનું તત્ત્વ, ત્રિકાળ તત્ત્વને માને ત્યારે એણે તત્ત્વને આમ જાણ્યું કહેવાય. કહો, સમજાણું? મોટી ચર્ચા ચાલી. આ બપોરે બધું વાંચ્યું. આપણે સવારે આવ્યું હતું. પર્યાયબુદ્ધિ આવા હોય. ન માને તો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. અરે, પર્યાય... ઉપર લખાણ આવશેને ઓલું ‘જયસેન આચાર્ય’નું. ભાઈનું નાંખ્યું છે ‘ટોડમલજી’નું નાખ્યું છે.

એમ કહે, પર્યાયને જાણી એટલે પર્યાય છે, એમ જાણીને તે દ્રવ્યની શ્રદ્ધા કરે તો સાચી કહેવાય. કથંચિત્ પર્યાય પણ છે. પર્યાય નથી એમ માનીને દ્રવ્યની સત્તાનો સ્વીકાર કરે એ તો અજ્ઞાન છે, એમ કહે છે. પણ પર્યાય સ્વીકારે છે એ તો પર્યાય છે. એ તો વાત આવી નહીં. આહાહા! આકરું કામ.... એક કોર પર્યાયને પરદ્રવ્ય કહેવું અને વળી પરદ્રવ્યથી સ્વદ્રવ્ય જણાય એમ કહેવું. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? પર્યાય છે એ, (નિયમસાર) ૫૦મી ગાથાના હિસાબે તો પરદ્રવ્ય કીધું. ત્યારે જણાય છે એ કાંઈ ધ્રુવથી ધ્રુવ જણાતું નથી. આહાહા! એવો વીતરાગમાર્ગ છે. વસ્તુનો સ્વભાવ જ એવો છે. કહો, પરદ્રવ્યથી સ્વદ્રવ્ય જણાય, એમ આવ્યું કે નહીં? છતાં પરદ્રવ્ય પરદ્રવ્યમાં રહ્યું ને સ્વદ્રવ્યની શ્રદ્ધા કરે છે. બહુ વાત ઝીણી વાત છે! વસ્તુસ્થિતિ આવી છે હોં. આ રીતે ન હોય તો કોઈ રીતે વસ્તુના ભાવનું સ્વરૂપ છે એ સિદ્ધ નહીં થાય. સમજાણું કાંઈ?

હેયવાળા તત્ત્વથી ઉપાદેયતત્ત્વ જણાય. એ દેવાનુપ્રિયા! પર્યાય હેય છે, પણ એનાથી—હેયથી દ્રવ્ય જણાય, લ્યો. આમાં જરી આવ્યું છેને નવું નવું લખાણ. અરે, ભગવાન! શાંતિથી ભાઈ! એ વાદ ને વિવાદના વિષય ન હોય. આહાહા! આ તો ચોર્યાશીમાંથી ઉગરવાના આરાના કાળમાં આ ભાવ ન હોય. વાદમાં રોકાવું એ પણ અંદર ક્લેશ છે. આહાહા! રાગીપ્રાણી સત્ને સ્થાપે તો એ રાગ છે. અસતને ઉથાપે તો જરી દ્વેષનો અંશ છે. ગજબ વાત છે આ. રાગ છે ખરોને. રાગ વિનાના પરમાત્માને તો કાંઈ છે નહીં. એ તો વાણી વાણીના કારણે નીકળે છે. આહાહા!

એવો કોઈ જીવનો સ્વભાવ છે. અસહાય, એમ કીધુંને આપણે આહીં. સૈવ અસહાય.. કોઈ કિસીકે આશ્રિત નહીં, સવ સ્વાધીન હૈં એસા અનાદિકાલસે ચલા આ રહા હૈ, લ્યો. આવું અનાદિથી ચાલ્યું આવે છે. વળી વર્તમાન છે એવું ક્યાં કંઈ છે? શું

કીધું? ઉપાદાન સો કાજ.. ન આવ્યું? બનારસીદાસ. ગુરુ ઉપદેશ બિન... ન ચાલે પવન વિના વહાણ ન ચાલે. પવન વિના વહાણ ન ચાલે, લ્યો. આવ્યું કે નહીં ત્યાં? શિષ્યનો પ્રશ્ન છે એ સાચો છે અને ઉત્તર ખોટો છે, લ્યો. વળી એમ કહે. એ પ્રશ્ન તરીકે.... અજીતકુમાર એમ કહેતો હતો. બિચારા વચા ગયા. અરે! આવો અવતાર! એમ કહે કે નિમિત્તની દલીલ છે એ બરાબર છે. ઉપાદાનની ઉટપટાંગ દલીલ છે. હવે ગજબ કર્યું.

અરેરે! હજી તો શાસ્ત્રના વ્યવહારુ ભાવના અર્થ કરવાના પણ જ્યાં વાંધા. આહાહા! એને દ્રવ્યદૃષ્ટિમાં જાવું, આવી અટપટી વાતું સાંભળીને. આહાહા! પર્યાય તે હેય છે, પરભાવ છે, પરદ્રવ્ય છે અને કામ થાય તો બધું પરદ્રવ્યમાં થાય છે. ઓય માળા! એય ચેતનજી! વાત આવે તો બધી આવે તો ખરીને. વસ્તુસ્થિતિ એવી છે. ખરેખર તો એની પર્યાયની સત્તા ભિન્ન છે, દ્રવ્યની સત્તા ભિન્ન છે. અહીંયા તો પરસત્તા ભિન્ન છે, એટલું. એ પણ ન બેસે, એને આ બેસે શી રીતે? આહાહા! એક સમયનો પર્યાય પણ સ્વતઃસિદ્ધ છે. દ્રવ્યને લઈને છે એમેય નહીં.

દ્રવ્યને રહેવા માટે પર્યાયની સહાયની જરૂર નથી. (શ્રોતા : આશ્રય...) આશ્રયનો અર્થ? આશ્રય નામ ઉસકા લક્ષ, ઈતના. આમ જે લક્ષ હૈ, એ આમ લક્ષ કરના, વહ આશ્રય. સેવના કરવીનો અર્થ આશ્રય કરવો. આશ્રય કરવાનો અર્થ? સેવના છે ને. સેવવાયોગ્ય સેવના. સેવાનો અર્થ જ આશ્રય કરવો. દેવને સેવે પોતાને એટલે શું? પોતાનો આશ્રય કરે. આહાહા! આંખ્યું મીંચાઈ જશે બાપા! આહાહા! ...ના ભવ થઈ જશે. આ તત્ત્વ જો અંદર ન બેઠું, અંતર સમજણ નહીં ને ઊંધું ફર્યું, એ પરદ્રવ્યની સેવા કરનાર છે. એસા અનાદિકાલસે ચલા આ રહા હૈ, લ્યો ઠીક.

છહ દ્રવ્યહીસે જગતકી ઉત્પત્તિ હૈ. છ દ્રવ્યથી છે, એમ. છ દ્રવ્યહીસે જગતકી ઉત્પત્તિ હૈ. એ પોતે નાખ્યું છે બનારસીદાસે.

एई छहों दर्व इनहीकौ है जगतजाल,
 तामें पांच जड़ एक चेतन सुजान है।
 काहूकी अनंत सत्ता काहूसौं न मिलै कोइ,
 एक एक सत्तामें अनंत गुन गान है॥
 एक एक सत्तामें अनंत परजाइ फिरै,
 एकमें अनेक इहि भांति परवान है।
 यहै स्यादवाद यहै संतनिकी मरजाद,

યહૈ સુખ પોખ યહ મોખકૌ નિદાન હૈ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ :—જગતજાલ=સંસાર. સુજાન=જ્ઞાનમય. સંતનકી=સત્પુરુષોની. મરજાદ=સીમા. પોખ=પુષ્ટિ કરનાર. નિદાન=કારણ.

અર્થ :—ઉપર કહેલા જ છ દ્રવ્યો છે, એમનાથી જ જગત ઉત્પન્ન છે. આ છ દ્રવ્યોમાં પાંચ અચેતન છે, એક ચેતનદ્રવ્ય જ્ઞાનમય છે. કોઈની અનંતસત્તા કોઈની સાથે કદી મળતી નથી. પ્રત્યેક સત્તામાં અનંત ગુણસમૂહ છે અને અનંત અવસ્થાઓ છે, આ રીતે એકમાં અનેક જાણવા. એ જ સ્યાદ્વાદ છે, એ જ સત્પુરુષોનું અખંડિત કથન છે. એ જ આનંદવર્ધક છે અને એ જ જ્ઞાન મોક્ષનું કારણ છે. ૨૨.

અર્થ :—ऊपर कहे हुए ही छह द्रव्य हैं, इन्हींसे जगत उत्पन्न है। इन छह द्रव्योंमें पांच अचेतन है, एक चेतनद्रव्य ज्ञानमय है। किसीकी अनंतसत्ता किसीसे कभी मिलती नहीं है। प्रत्येक सत्तामें अनंत गुण-समूह हैं, और अनंत अवस्थाएँ हैं, इस प्रकार एकमें अनेक जानना। यही स्याद्वाद है, यही सत्पुरुषोंका अखंडित कथन है, यही आनंदवर्धक है और यही ज्ञान मोक्षका कारण है ॥२२॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

एई छहों दर्व इनहीकौ है जगतजाल,

तामैं पांच जड एक चेतन सुजान है,

काहूकी अनंत सत्ता काहूसों न मिलै कोइ

લ્યો. આહાહા! આ તો આવું હોય તો આમ થાય ને આવું હોય તો આમ થાય. અરે, એકની પર્યાયની સત્તા હોય તો બીજાની પર્યાયની સત્તા થાય, એ ક્યાંથી આવ્યું? આહાહા! કર્મનો ઉદય હોય તો.. ઉદય છે એ પરસત્તા છે, તો આ આત્મામાં વિકારની સત્તા થાય. એનો અર્થ શું? આહાહા! બે દ્રવ્યની એકતાબુદ્ધિ એ મિથ્યાત્વ છે. આહાહા! ભારે કામ પણ આકરું બહુ. એમાં એને અંદરમાં ઉતરવું હજી તો... હજી તો ધારણામાં ન બેસે, એને અંતરમાં અનુભવમાં બેસવું... આહાહા! માતા-પિતા કુટુંબ બધું કહણ્યું કુટુંબ ભેગું થયું હોય, લ્યો. આ છોડીને જાવું પડે ભાઈને એક ક્ષણમાં.

૮૨માં એક વાત હતી. ૮૨માં ત્યાં, નહીં? શું કહેવાય? દાદભાવાળા. યુનીભાઈનું આ બાજુ ઘર ને યુનીભાઈની ઓલીકોર ભાઈ હતા. એ નહીં, આ બીજો હતો. એનું બહાર ઘર છે. આ તો એનું ઘર ...ની અંદર છે. દાદભાવાળા નહીં. એને આ બધું થયેલું આ બધું.

કુટુંબ બધું ભેગું થયેલું. નક્કી હવે પતી જશે. માળાને મળાવો. યુનીભાઈ છેને એના ઓલા ખૂણે એ રહેતો. ઘણા વર્ષ થઈ ગયા. (સંવત) ૮૨. ૧૭ ને ૨૭-૪૪ (વર્ષ) થઈ ગયા. આમ કુટુંબ ભેગું થયેલું.... કોઈ છે? કોની સત્તા કોની સત્તાને પ્રવેશ કરે? આહાહા! અશરણ શરણ. અશરણ શરણ. પરનું શરણ ક્યાં છે? ભાઈ!

ભર્યા ઘરમાંથી... પછી બાઈયું રોવે. ભર્યા ઘરમાંથી ભાઈ! નીકળવું કેમ ગોઠ્યું? કોને પણ ગોઠ્યું? એમ બોલે છે કે નહીં? સાંભળ્યું હોય. બાઈયું રોતી હોયને એમાં. બોલે છે. આહાહા! બાપા! ભર્યા ઘર તો તારો આત્મા આનંદઘન છે. એમાંથી નીકળવું તને કેમ ગોઠ્યું? ભાઈ! ભગવાન આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ, એને પરની કોઈ સહાય—મદદની કંઈ જરૂર નથી. લે, એક કોર કહેવું કે ગતિ કરવામાં ધર્માસ્તિની સહાય અને અહીં કહે કે નથી સહાય. એય! એ તો નિમિત્ત કોણ છે એનું જ્ઞાન કરાવવા વાત છે. આહાહા! ભારે કામ ભાઈ!

કાહૂકી અનંત સત્તા કાહૂસૌં ન મિલે કોઈ, એક એક સત્તામેં અનંત ગુન ગાન હૈ.. લ્યો. એક-એક સત્તામાં અનંત ગુણ છે. એક એક સત્તામેં અનંત પરજાઈ ફિરૈ.. એક રજકણની સત્તા કે આત્માની સત્તા અનંત ગુણ ને અનંતી પર્યાય ફરે. ફરે એટલે બદલે. એ પોતાને કારણે ફરે છે. પરને કારણે ફરે અને બદલે નહીં. આહાહા! પરજાઈ ફિરૈ, લ્યો. એક એક સત્તામેં અનંત પરજાઈ ફિરૈ.. એમ લખ્યું છે. પર્યાય ફરે, પણ એ પોતાની સત્તાથી ફરે છે. પરની સત્તાને લઈને ફરે છે એમ નથી.

એક મેં અનેક ઇહિ માંતિ પરવાન હૈ.. વસ્તુ એક અને ગુણ ને પર્યાય અનેક— એ રીતે વસ્તુની સત્તા બિરાજમાન છે. યહી સ્યાદ્વાદ હૈ. લખ્યું છે ને? યહી સતપુરુષોં કા અખંડીત કથન હૈ. અનાદિ સનાતન સત્પુરુષો ધર્માત્મા સર્વજ્ઞ અને સંતો, એનું આ કથન છે. અજ્ઞાનીઓના કથન સાંભળીને એમાં (વીતરાગવાણીમાં) સંદેહ કરવો નહીં. એક જ આત્મા છે ને વ્યાપક જ છે ને ઠીકણું છે ને અનંતા આત્મા નથી ને અનંત રજકણો ન હોય ને.. સંતબાળ કહે છેને એના વેશમાં રહીને. હિંદુસ્તાનનો વાસ્તવિક અદ્વૈત ધર્મ હતો. એક જ છે, બીજાનો નિષેધ કરનાર છે. અરર! મોઢે મુહપતિ ને કાંખમાં રજોળો. જૈનના ચિહ્ન ને આમ કહેવું.

વાડ વેલાને ખાય, દામોદર શેઠ કહેતા હતા. આવો વેશગૃહસ્થ માણસને મોટા. દસ લાખ ને ચાલીસ હજારની પેદાશ. તે દી' ૬૦-૭૦ વર્ષ પહેલા કે દિ' હતી? એય! તમારા ડોસા પાસે ક્યાં છે? ઉપ હજાર રૂપિયા હતા ન્યાં. નારણશેઠ પાસે. કહેવાતા મોટા. કહેતા કે નારણશેઠ કરોડપતિ કારણ કે ગામડામાં પચાસ-પચાસ, પચ્ચીસ-

પચ્ચીસ ધીરે ને કેટલાય ગામમાં પથારો હોય એટલે ઓહોહો ! કરોડ કોને કહેવાય એની ખબરેય ન મળે. બીજા સાધારણ માણસને.... એના બાપના બાપ હતા. પાંત્રીસ હજાર કહેતા.... પેદાશ. પેદાશ શું ? મૂડી. આપણે જોયા નથી. (સંવત) ૭૦ પહેલા. ડોશી હતા તે એમ કહે, ઓહોહો ! કેટલો પથારો ! પણ કેટલો પથારો(ની કિંમત શું ?)

અહીં કહે છે કે કોઈ કોઈને કાંઈ નથી. આહાહા ! દરેક દ્રવ્યનો પથારો ગુણ ને પર્યાય પોતાની સત્તામાં છે. પરસત્તાને લઈ કાંઈ નથી. આહાહા ! એકમ્ને અનેક યહ માંતિ પરવાન છે.. વસ્તુ એક અને ગુણ ને પર્યાય અનંત. એક—અનેક, બેય પ્રમાણે વસ્તુ યથાર્થ છે. યહૈ સ્યાદવાદ યહૈ સંતનિકી મરજાદ.. સંતોની આ મર્યાદા છે. આહાહા ! યહૈ સંતનિકી મરજાદ, યહૈ સુખ પોખ.. સુખના પોષણનું કારણ અને મોક્ષનું કારણ આ છે. દરેક સત્તા પોતાની ભિન્ન ભિન્ન, કોઈની સહાય વિના. આહાહા ! સૌ મર્યાદા છે. સાધુ સંતોની આ મર્યાદા ને સ્થિતિ છે. અને યહૈ સુખ પોખ,.. છે ને ? એ આનંદનો વર્ધક છે એમ કહે છે. આહાહા ! ભ્રમણા અત્યારે, એક આત્મા અને એમાં ભારે ભ્રમણા ઘણાની ગરી ગઈ. જૈનમાં પણ ગરી ગઈ માળા. આહાહા !

અરે ! આવી ચીજ સ્વતંત્ર વસ્તુ—ચીજ. એ અનંત છે, એને જાણવાનો પર્યાય કેટલો મોટો છે ! એવડો મોટો તો એક પર્યાયમાં આત્મા છે. આને ખંડ-ખંડ માનવો એ મોટો અપરાધ છે. આહાહા ! સમજાણું ? આ મોક્ષનું નિદાન તો આ છે. દરેક સત્તા ભિન્ન ભિન્ન, મારી સત્તા પણ ભિન્ન, મારા ગુણ-પર્યાય પણ પરથી ભિન્ન. મારે કારણે ગુણ છે ને પર્યાય ફરે છે. ગુણ રહે છે અને પર્યાય ફરે છે. એવી દૃષ્ટિમાં લેવું. એને પર્યાયદૃષ્ટિ છૂટીને દ્રવ્યદૃષ્ટિ થાય. આ એને સમ્યક્ થાય ને એને સુખનું સાધન થઈને મોક્ષ થાય.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૦૮, અષાઠ વદ ૧૧, રવિવાર, તા. ૧૮-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદ્વાર પદ ૨૩, ૨૪, ૨૫ પર પ્રવચન

સમયસાર નાટક, મોક્ષદ્વાર. ૨૩મું છેને પદ. ૨૩મું છે ને? શું કહેવા માંગે છે એમાં? કે આ આત્મા એક વસ્તુ—સત્તા છે. સત્તાને સિદ્ધ કરે છે. સત્તા એટલે હોવાપણું. જે છે, હતો અને રહેશે એવી આત્માની સત્તા અનાદિ-અનંત ધ્રુવ સત્તા છે. એ ધ્રુવ સત્તાનું સાધન કરવું એનું નામ મોક્ષનો માર્ગ છે. ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય સત્તા હોવાપણે પદાર્થ છે. એ જ્ઞાન અને આનંદના સ્વભાવથી ભરેલું અનાદિ-અનંત તત્ત્વ છે. જેને ધર્મ કરવો હોય અને સુખી થવું હોય એણે સ્વસત્તાને સાધવી, એમ કહે છે. આહાહા! એ કહે છે, જુઓ.

(સવૈયા એકત્રીસા)

સાધી દધિ મંથમેં અરાધી રસ પંથનિમેં,
જહાં તહાં ગ્રંથનિમેં સત્તાહીકૌ સોર હૈ।
ગ્યાન ભાન સત્તામેં સુધા નિધાન સત્તાહીમેં,
સત્તાકી દુરનિ સાંજ્ઞ સત્તા મુખ ભોર હૈ॥
સત્તાકૌ સરૂપ મોખ સત્તા ભૂલ યહૈ દોષ,
સત્તાકે ઉલંઘે ધૂમધામ ચહૂં વોર હૈ।
સત્તાકી સમાધિમેં બિરાજિ રહૈ સોઈ સાહૂ,
સત્તાતૈં નિકસિ ઓર ગહૈ સોઈ ચોર હૈ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ :—દધિ=દહીં. મંથમેં=વલોવવામાં. રસ પંથ=રસનો ઉપાય. સોર (શોર)= આંદોલન. સત્તા=વસ્તુનું અસ્તિત્વ, મોજુદગી. ધૂમધામ ચહૂં વોર=ચાર ગતિમાં ભ્રમણ. સમાધિ=અનુભવ. સાહૂ=ભલો માણસ. ગહૈ=ગ્રહણ કરે.

અર્થ :—દહીંના મંથનથી ઘીની સત્તા સાધવામાં આવે છે, ઔષધિઓની ક્રિયામાં રસની સત્તા છે, શાસ્ત્રોમાં જ્યાં-ત્યાં સત્તાનું જ કથન છે, જ્ઞાનનો સૂર્ય સત્તામાં છે, અમૃતનો પુંજ સત્તામાં છે, સત્તાને છુપાવવી એ સાંજના^૧ અંધકાર સમાન છે અને સત્તાને મુખ્ય કરવી એ સવારના^૨ સૂર્યનો ઉદય કરવા સમાન છે. સત્તાનું સ્વરૂપ જ મોક્ષ છે, સત્તાનું ભૂલવું તે જ જન્મ-મરણ આદિ દોષરૂપ સંસાર છે, પોતાની આત્મસત્તાનું ઉલ્લંઘન કરવાથી ચાર

ગતિમાં ભટકવું પડે છે. જે આત્મસત્તાના અનુભવમાં વિરાજમાન છે તે જ ભલો માણસ છે અને જે આત્મસત્તા છોડીને અન્ય સત્તાનું ગ્રહણ કરે છે તે જ ચોર છે. ૨૩.

અર્થ :-દહીંકે મથનેમેં ઘીકી સત્તા સાધી જાતી હૈ, ઔષધિયોંકી હિકમતમેં રસકી સત્તા હૈ, શાસ્ત્રોંમેં જહાં-તહાં સત્તાહીકા કથન હૈ, જ્ઞાનકા સૂર્ય સત્તામેં હૈ, અમૃતકા પુંજ સત્તામેં હૈ, સત્તાકા છુપાના સાંજ્ઞકે અંધકાર સમાન હૈ, ઔર સત્તાકો પ્રધાન કરના સવેરેકા સૂર્ય ઉદય કરના હૈ। સત્તાકા સ્વરૂપ હી મોક્ષ હૈ, સત્તાકા ભૂલના હી જન્મ-મરણ આદિ દોષરૂપ સંસાર હૈ, અપની આત્મસત્તાકા ઉલ્લંઘન કરનેસે ચતુર્ગતિમેં ભટકના પડતા હૈ। જો આત્મસત્તાકે અનુભવમેં વિરાજમાન હૈ વહી ભલા આદમી હૈ ઔર જો આત્મસત્તાકો છોડકર અન્યકી સત્તાકો ગ્રહણ કરતા હૈ વહી ચોર હૈ। ૨૩।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કહે છે, દહીંના મંથનમાં ઘીની સત્તા સાધી જાય છે. દહીંનું મંથન કરે ત્યારે ઘીની સત્તા સાધી જાય. એમાંથી ઘી હોય એ બહાર આવે. ઘીની સત્તા દહીંમાં છે એમ કહે છે. ઘીનું હોવાપણું દહીંમાં છે. છે તો સાધીને બહાર ઘી આવે છે. દહીંકે મથનેમેં ઘીકી સત્તા સાધી જાતી હૈ. દંષ્ટાંત પહેલા આપે છે બધા. ઔષધિયોંકી હિકમતમેં રસકી સત્તા હૈ. આ ઔષધિઓ નીકળે છે ને? એમાં શક્તિ હોય એમાંથી (નીકળેને).

જેમ કે અબરખ. અબરખમેં.. અબરખમાં હજાર કોટિ થવાની શક્તિ છે. સત્તા છે એનામાં. આ અબરખ, નથી? ક્ષય ઉપર આપે છેને આ. અબરખ.. અબરખ.. લાલચોળ થાય. હજાર કોટિ અગ્નિ આપે આમ. એક વાર, બે વાર, ત્રણ વાર, ચાર... હજાર વાર. ત્યારે હજાર કોટિ અબરખ થાય. પણ એ સત્તામાં હતી તે થાય છે એમ કહે છે. એનું હોવાપણું અંદર છે. કાંકરાને શેકે ને એને હજાર વાર કોટિ આપે તો કાંકરા રાખ થઈ જાય. એનામાં એ સત્તા છે નહિ.

એમ સત્તા એટલે હોવાપણું. જેમ મોરના પીંછામાં... મોરના પીંછા હોય છેને. એમાં લાલ લાલ દેખાય છે એમાં ત્રાંબાપણાનું હોવાપણું છે. એમાં હોવાપણું છે એમાંથી કાઢીને ત્રાંબાની ભસ્મ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? આ મોર.. મોરનું પીંછું હોય છે એમાં ત્રાંબું છે. એમાંથી ત્રાંબુનું વૈભવ કાઢે. એમાં સત્તા હતી તો કાઢે છે અને એની ભસ્મ કરીને આ ક્ષયવાળાને આપે. શાતાનો ઉદય (હોય તો) મટે નહીં તો મરી જાય. એમાં કંઈ... આ તો એક સત્તાને સિદ્ધ કરવું છે. એમાં હોવાપણું હતું તો બહાર આવ્યું. ઔષધિયોંકી હિકમતમેં રસકી સત્તા હૈ. જુઓ, આ બધું કાઢે છેને જુઓને. તમારે આ શું કહેવાય? પ્લાસ્ટીકનો

બધું કરે છે ને? એ ક્યાંક કંઈ હશે ને કાંઈક ઝાડમાં-બાડમાં કાંઈક એવું રસનું.... રસ, એમાંથી બધું કાઢે છે.

આ બલુભાઈ કરે છેને ભાઈ, નહિ? દવાઓ નહિ, દવાઓ? વૈદ. દવા ડોક્ટર રાજકોટવાળા. મોટી દવાઓ ઘરે કરે. મોટું દસ લાખ-વીસ લાખનું છે ને? બલુભાઈ દસ લાખ પોતાના ને દસ લાખ સરકારે આપ્યા. વીસ લાખનું છે ત્યાં, નહિ? ગયા હતાને, સાથે રામજીભાઈ હતા. ત્યાં બોરીવલી નહિ, કાંદીવલી ને? કાંદીવલીમાં છે જંગલમાં. ગયા હતા. બધી ઔષધિ આ જે વિલાયતી કહે છે એ બધી પોતે જાતે બનાવે છે. ઘરે વીસ લાખ રૂપિયાનું મોટું એક છે કાંદીવલીમાં. ભાઈનું કાંદીવલીમાં હતુંને સુમનભાઈનું રહેવાનું સ્થાન, નહિ? બીજું નહિ? (શ્રોતા : ચેંબૂર) હા. ચેંબૂર. પણ ત્યાં નજીક હતું.... ત્યાં ગયા હતાને આહાર કરવા.

આહી તો કહેવું છે કે કોઈપણ રસ બહાર આવે છે તો એની શક્તિમાં એ રસની સત્તા હતી. હોવાપણું હતું તો બહાર આવે છે. શાસ્ત્રોમાં જહાં-તહાં સત્તાહીકા કથન હૈ. ભગવાનની વાણીમાં જ્યાં ત્યાં હોવાપણું.. હોવાપણું.. હોવાપણું.. જડનું જડપણે હોવાપણું, ચૈતન્યનું ચૈતનપણે હોવાપણું, ધર્માસ્તિકાયનું ધર્માસ્તિકાયપણે હોવાપણું છે એમ કહે છે. છએ દ્રવ્યનું હોવાપણું પોતાથી છે, પરથી કાંઈ છે નહિ, એવું એનું હોવાપણું છે.

જ્ઞાનકા સૂર્ય સત્તામાં હૈ.. હવે આવ્યું. ભગવાન આત્મા એના હોવાપણામાં જ્ઞાનસૂર્ય છે. જ્ઞાનનો પ્રકાશ સત્તામાં પડ્યો છે પૂરો. તો કેવલજ્ઞાન આદિ પ્રગટ થાય છે એમ કહે છે. સત્તામાંથી બહાર આવે છે. કોઈ ક્રિયાકાંડ કરે કેવલ થાય કે મોક્ષમાર્ગ થાય એમ નહિ, એમ આહી સિદ્ધ કરવું છે. મોક્ષ અધિકાર છે ને. આહા! આ હોવાપણામાં—ચૈતન્યના હોવાપણામાં અંદર જ્ઞાનસૂર્ય સત્તામાં છે. એ ચૈતન્યના પ્રકાશનું નૂર... પણ કોને ખબર (છે કે) આમાં ભગવાન આત્મા ક્યાં હશે? બહારમાં શોધવા જાય, ગોતવા જાય, મરી ગયો અંદર મરીને. અંદરમાં ચૈતનસૂર્ય છે કહે છે. તારું જ્ઞાનનું હોવાપણું, જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય ચૈતન્યના અસંખ્ય પ્રદેશમાં સત્તારૂપે છે, હોવાપણે છે. આહાહા! એમાં અંતર એકાગ્ર થઈને જ્ઞાનની દશા, ધર્મની દશા પ્રગટ થાય, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહા!

જ્ઞાનકા સૂર્ય સત્તામાં હૈ.. પ્રભુ પોતાના હોવાપણામાં જ જ્ઞાન ભર્યું છે. એ જ્ઞાન કંઈ બહારથી આવતું નથી. આ શાસ્ત્રના ભણવાથી જ્ઞાન ન આવે, એમ આહી સિદ્ધ કરવું છે. જ્ઞાન સત્તામાં છે. એમાં એકાગ્ર થાય તો એમાંથી જ્ઞાન આવે છે. જ્ઞાન કંઈ સાંભળવાથી મળતું નથી, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રથી જ્ઞાન મળતું નથી, એમ કહે છે. આહાહા! ભગવાન આત્મા સર્વજ્ઞ જે થયા, સર્વજ્ઞ સૂર્ય થયા પર્યાયમાં, એ ક્યાંથી થયા? કહે છે. અંદર ચૈતન્યની

હયાતી સૂર્ય ચૈતન્ય છે એમાંથી થયા છે. આહા! મોક્ષ છે ને? કેવળજ્ઞાન એટલે મોક્ષ. મોક્ષ ક્યાંથી થયો? કોના આશ્રયથી થયો? કે પોતાની સત્તામાં સર્વજ્ઞસ્વભાવ સત્તામાં હોવાપણે છે, છે ને છે. આહાહા!

એ સત્તાનો સૂર્ય ભગવાન આત્મા, ચૈતન્ય સત્તાનો, એની ઉપર નજર કરતાં એકાગ્ર થતાં મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ થાય છે, એમાં પૂર્ણ એકાગ્ર થતાં મોક્ષ થાય છે. એ મોક્ષ અને મોક્ષનો માર્ગ કોઈ બહાર નિમિત્તથી થતો નથી, એમ કહે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? આકરી વાત છે. કોઈ એમ માને કે હવે સાંભળતાં, સાંભળતાં અમને જ્ઞાન સાચું થઈ જશે. કોઈ એમ માને કે ગુરુદેવની કૃપાથી આપણને જ્ઞાન થઈ જશે. એ તો બધા વ્યવહારના કથન છે. સત્તા (ત્યાં) નથી. સત્તા આહી છે એમાંથી આવે છે, એમ કહે છે. એ વાત સિદ્ધ કરવા માટે તો આ વાત લીધી છે.

તારો ચૈતન્ય સત્તા સૂર્ય તારા હોવાપણામાં છે. એના ઉપર નજર કરતાં, એવા ધ્રુવ તત્ત્વને પકડતાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન થાય છે, પૂર્ણ રીતે એકાગ્ર થતાં કેવળ થાય છે. એ સત્તામાં હોવાપણે પૂર્ણ ભરેલો ભગવાન છે. આહાહા! વાત બેસે કેમ? સમજાણું કાંઈ? એના હોવાપણામાં જ્ઞાનનું હોવાપણું પૂર્ણ ભર્યું છે તારામાં. એ સત્તાનો શોરબકોર બધે છે, એમ કહે છે. છેને જુઓને. (શ્રોતા : સત્તાહી કા શોર હૈ) શોર હૈ. આહાહા! લ્યો. ગ્રંથનિમ્ને સત્તાહીકૌ સોર હૈ. અવાજ એ છે, એમ કહે છે. સત્તા છે.. છે.. છે.. છે.. ઉપર (અર્થ) કર્યો છે, આંદોલન. સત્તાનું જ જ્યાં હોય ત્યાં આંદોલન છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

આ ભગવાન આત્મા એના હોવાપણામાં ચૈતન્યસૂર્ય પૂર્ણ ભરેલો છે, એ એનું હોવાપણું છે. સર્વજ્ઞસ્વભાવી આત્મા છે. એની સત્તામાં સર્વજ્ઞસ્વભાવી આત્મા છે. આહાહા! એ રાગરૂપ, દ્વેષરૂપ, પુણ્યરૂપ તો નથી, પણ એ અલ્પજ્ઞ પર્યાયપણે પણ નથી. આહાહા! એવી સત્તામાં રહેલો ભગવાન જ્ઞાનસૂર્ય છે. એ ચૈતન્યના નૂરનું પૂર છે પ્રભુ. એ પરિપૂર્ણ પ્રભુ આત્મા છે. એમાં અંદર એકાગ્ર થતાં, સ્વ સન્મુખની સત્તામાં જોતાં, પોતાના સ્વભાવનું હોવાપણું એની સન્મુખ જોતાં એને મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ થાય છે. સમ્યગ્દર્શન ન્યાંથી પ્રગટ થાય છે એમ કહે છે. કોઈ બહારથી થાતું નથી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ?

અંદરથી એમ માને કે આ મને પ્રગટશે છે મારામાંથી અને બહારથી એમ માને કે આ તો કંઈપણ મળશે શાસ્ત્ર ભણવાથી, શીખવાથી, ગોખવાથી, સાંભળવાથી, તો આત્મામાં ચૈતન્યસૂર્ય પરિપૂર્ણ છે એની એને શ્રદ્ધા નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા! જેમાં હોય એમાંથી આવે. પીપરનો દાખલો દઈએ છીએને લીંડીપીપર. ૬૪ પહોરી ચરપરાઈ—તીખાશ એમાં સત્તારૂપે છે. (શ્રોતા : પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ...) પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે, તે

આવે છે બહાર. લીંડીપીપર નાની, રંગે કાળી, કદે નાની, પણ અંદર ૬૪ પહોરી એટલે રૂપિયે રૂપિયો એટલે ૧૬ આના. સત્તામાં એની સત્તામાં ૧૬ આના તીખાશ રસ તીખો પડ્યો છે.

એમ ભગવાન આત્મામાં—એની સત્તામાં—એના હોવાપણામાં પૂર્ણજ્ઞાનનો સૂર્ય પોતે ભરેલો છે. આહાહા! એ સત્તાનું સાધન અંતરમાં એકાગ્ર થાય ત્યારે તેનું સાધન થઈને સાધક મોક્ષનો થાય. કહો, સમજાણું કાંઈ? આરે, ભારે વાતું આ! વીતરાગનો માર્ગ શું છે, એ લોકોને મળ્યો નથી. બીજી રીતે કહેવામાં આવ્યું છે. છે, એનાથી ઊંધી રીતે કહેવામાં આવ્યું છે. ભગવાન ત્રણ લોકના નાથ એમ કહે, સાક્ષાત્ સમવસરણમાં સાંભળવા જાય તોય કે અમારી સામું જોઈ અમને સાંભળે તને જ્ઞાન નહિ થાય, લે. એમ કહે. આહાહા! કારણ કે જ્ઞાનસ્વભાવથી સૂર્યથી ભરેલો તું છો. તારા સામું જો તો તને જ્ઞાન થાય. અમારા સામું જોવું છોડી દે તો. (શ્રોતા : ઘણી ગંભીર વાત છે.) આમાં ગંભીર ક્યાં?

જેમાં છે એમાં જો. સોનાની ખાણ હોય, જ્યાં સોનાની ખાણ હોય ત્યાં ખોદે તો સોનું નીકળે કે લોઢાની ખાણમાં ખોદે તો સોનું નીકળે? સોનાની ખાણમાં સોનાની સત્તા છે. એમ ભગવાન આત્મા... આ (શરીર) તો માટી ધૂળ છે જડ. આ કાંઈ આત્મા નથી. આ તો હાડકાં ને ચામડાં છે ધૂળના—અજીવના, એ પણ અજીવની સત્તાથી અજીવ સત્તા છે. એના હોવાપણે છે એ અજીવ. આત્માને લઈને એનું હોવાપણું છે એમ નથી. આહાહા! આ બોલાય—ચલાય એ બધી ક્રિયાઓ આત્માને લઈને છે એમ નથી. જડની સત્તામાં એ શક્તિ છે, એથી એને લઈને હાલવું—ચાલવું જડને લઈને થાય છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ?

અમૃતકા પુંજ સત્તામેં હૈ.. લ્યો. આહાહા! કહે છે ભગવાન! તું સાંભળને પ્રભુ! અમૃત અતીન્દ્રિય આનંદનું સુખ એ સત્તામા છે, તારી સત્તામાં છે. અતીન્દ્રિય આનંદનું સુખ એ તારી સત્તા—તારા હોવાપણામાં છે. આહાહા! એ અતીન્દ્રિય આનંદનું સુખ બહારથી ગોતવા જાય મળે, એમ નથી કારણ કે બહારમાં છે નહિ. એ દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-પૂજાના વિકલ્પમાં પણ આનંદ નથી, એમ કહે છે. આનંદ તો તારી સત્તામાં છે. આહાહા! એમ ત્રણ લોકના નાથ સર્વજ ઈન્દ્રોની સમક્ષમાં આમ કહેતા હતા. સમજાણું કાંઈ? આહા!

કહે છે, અમૃતકા પુંજ સત્તામેં હૈ.. એ તો અમૃતનો દરિયો છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે જે અંશે, એ બધો અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ આખો આત્મા છે. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ? સમ્યગ્દર્શન થતાં, સમ્યક્શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન થતાં, જે સમ્યગ્દર્શનમાં... જે મિથ્યાદર્શનમાં અનંત અનંત દુઃખ હતું. ચાહે તો રાગ હો શુભ કે અશુભ પણ એ દુઃખ છે,

ભટ્ટી છે. આહાહા! ભગવાનની ભક્તિ અને ભગવાનનું સ્મરણ એવો શુભરાગ પણ ક્ષાયની ભટ્ટી છે. ‘રાગ આગ દહૈ સદા આવે છેને ‘છઢાળા’માં. ‘રાગ આગ દહે સદા.’ ક્ષાયની ભટ્ટી છે ભાઈ! આહાહા! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ અગ્નિ છે, ક્ષાય છે. એ તારી સત્તામાં નથી. માર્ગ એવો છે પ્રભુનો. દુનિયાને સાંભળવા મળ્યો નથી ને ક્યાંક ને ક્યાંક બચારા રખડીને જિંદગી પૂરી કરે ઢોરની જેમ.

જુઓને, આ ઢોરને બિચારા દુકાળમાં.... છપ્પનિયાના દુકાળમાં ગાયું જોઈ હતી છપ્પનિયામાં. તે દિ’ દસ વરસની ઉંમર હતી. કાળો કેર વર્તતો હતોને તે દિ’ તો બહુ. ગાયું પચાસ પચાસ ગાયું હોં ઊભી ઊભી રોતી હતી. આમ રોવે આંસુ. પાંચ-પાંચ છ-છ દિ’ સુધી ઘાસનું તરણું નહિ. ઢોર ને ગાય... પૂછીએ ઓલા.. અમારે ભરવાડ બહુ. આહી આપણ રબારી છે. ત્યાં ભરવાડ. તમારે ભરવાડ, નહિ? આમ ઉભો હોય બચારો ભરવાડ હોં ગાયું ૨૫-૫૦ અને ધાબળો હોય, ગાયને માથે નાખીને રોતો હોય. ગાયું રોતી હોય. રોજ આમ... છ-છ દિ’માં તરણું નહિ ઘાસનું. પણ હતું નહિ ત્યાં. બાંટા થયા હતા. એ ખવાઈ ગયેલા પહેલા તરત. બાંટા સમજાણું? (શ્રોતા : તરણું) થોડા પાંચ-છ ઈંચ વરસાદ આવ્યો. છપ્પનિયામાં છ ઈંચ આવ્યો.

દસ વર્ષની ઉંમર હતી તે બધી ખબર છે. તે બાંટા ખવાઈ ગયા પછી છ-છ દિ’ સુધી ન મળે હોં. અને એ ગાયુંના આસુંડા બધા અહીંયા સૂકાઈ ગયેલા. એક પછી એક આંસુ. જુઓ, આ દશા! એ દુઃખની દશા અંદરમાં છે. રાગ અને વિકારની એકતા છેને, એ દુઃખ છે. આ શેઠિયા શાહુકાર જે દેખાય રાજા કે દેવ, એ બધા દુખિયા બિચારા છે. (શ્રોતા : દુખિયા ભલે પણ પાછા બિચારા શું કરવા કહો?) બિચારા છે ને ભિખારા છે, માળા. બિચારા કરતા ભિખારું પાછું આવ્યું. બહારમાં માંગે છે આહી. અહીંથી, આહીથી સુખ આહીથી સુખ. રાંકા!

તારું સુખ તો અંદરથી ભરેલું છે. અહીં તો પોકાર કરે છે. સહજ સુખ અતીન્દ્રિય આનંદનો અમૃત. અમૃતનો દરિયો ભગવાન ઊછાળે છે અંદર. આહાહા! અરે, એ તે વિશ્વાસ કેમ આવે? વિકલ્પ છે શુભ-અશુભ બેય, એ તો ક્ષાયની અગ્નિ છે, એ તો વિપરીત ભાવ છે. પણ ભગવાન આત્મામાં તો અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર ઊછળે છે. આહાહા! છલોછલ. ગુણ છેને એનો. દરેક ગુણથી છલોછલ ભરેલો ભગવાન આત્મા છે. આહાહા! પણ એને શ્રદ્ધામાં બેસે ત્યારે. આવો ‘હું’ છું—એવી સત્તાવાળો એવી એની શ્રદ્ધામાં આવી સત્તાની શ્રદ્ધા આવવી જોઈએ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા!

અમૃતનો પુંજ સત્તામાં છે. ઢગલો છે એ તો. (શ્રોતા : ઢગલો એટલે?) ઢેર. અમારી

કાઠિયાવાડી ભાષા હૈ ન. ઢેર હોતા હૈ તમારે, નહિ? અમૃતકા ઢેર. આહાહા! ભાઈ! તારી સત્તામાં—હોવાપણામાં, આ દેહ, વાણી, મન તો તારા હોવાપણામાં છે જ નહિ. એ તો જડના હોવાપણે છે. પુણ્ય-પાપના—દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિના પરિણામ અને હિંસા-જૂઠું-ચોરી-વિષયના પરિણામ, એ કંઈ તારી સત્તામાં નથી. આહાહા! એ તો વિકારની સત્તા આસ્રવતત્ત્વમાં રહેલા છે. આહાહા! એ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. એમાં આત્મસત્તા નથી. એ તો અણાત્મસત્તા છે. આહાહા! એ આસ્રવથી ભિન્ન ભગવાન જેમાં અમૃતનો દરિયો ભર્યો છે, કહે છે. આહાહા! સમ્યગ્દર્શન થતાં એને અતીન્દ્રિય આનંદનો એક નમૂનો પર્યાયમાં આવે, એ નમૂના દ્વારા આખો આત્મા અતીન્દ્રિય છે એમ પ્રતીતમાં લે છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા!

અમૃતનો (પુંજ છે), પણ કેમ બેસે? દાડિયા એક ઈંકણી આટલી હોય જરી તે સુંઘે છે. મગજ તર થઈ જાય અને ગાંડો પાગલ થઈ જાય, જાણે આહાહા! ઈંકણી.. ઈંકણી.. ઈંકણી સમજતે હૈં? (શ્રોતા : તમાકુ) તમાકુ. આહા! બીડી, સીગારેટ પીતો હોય તો આમ જાણે ઓહો! હવે આમ આંગળીયું રાખતો હશે કે આમ રાખતો હોય. એમ કાંઈક રાખે. કેટલાક વળી આમ રાખતા હોય છે. ફાટેલા મગજના ગાંડા જેવા દેખવા હોય તો તમારે. આમ બે-ત્રણ વાર જ્યારે બીડી પીવે ત્યારે તો એને દસ્ત ઊતરે પાયખાનામાં. આવા તો વ્યસની માળા. મૂરખના કંઈ ગામ જુદાં હોય છે? આહાહા!

એ દુઃખી છે બચારા બધા, એમ કહે છે. કલ્પના પાપની કે પુણ્યની જે થાય, એ બધી દુઃખરૂપ દશા છે. એ દુઃખ સ્વરૂપમાં નથી. અજાણ થઈ, મિથ્યાદૃષ્ટિ થઈને દુઃખને પ્રગટ કરે છે. આ તો સત્તામાં અમૃત આનંદ છે એમ સિદ્ધ કરવું છે આહી તો. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? અમૃતનો સાગર ભગવાન એની સામું જોયા વિના અને રાગના વિકલ્પથી પરાન્મુખ થયા વિના એને આવી સત્તા શ્રદ્ધામાં બેસે નહિ. આહાહા! ત્રણ લોકના નાથ કહે છે કે અમે પણ એ સત્તાની શ્રદ્ધા કરાવવા સમર્થ નથી. તારો આત્મા એ સત્તાની શ્રદ્ધા કરવામાં સમર્થ છે. કારણ કે તારી સત્તામાં એ છે. આહાહા! ભારે ભાઈ ધર્મ! આવો તે ધર્મ! આહાહા!

અમૃતકા પુંજ સત્તામાં છે, જુઓ આવ્યુંને! ગ્યાન માન સત્તામૈં, સુધા નિધાન સત્તા હી મૈં.. જુઓ. જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય સત્તામૈં પ્રભુ બિરાજે છે. સુધા નિધાન સત્તા હી મૈં.. સુધા નામ અમૃતનો નિધાન આત્મા એ તારી સત્તામાં છે નિધાન. આહાહા! એ અમૃતનો નિધાન છે. આહાહા! એ દુઃખ ને રાગનું નિધાન નથી. એવું સત્તાનું આંદોલન ભગવાને પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. ત્રણ લોકના નાથ તીર્થકરદેવે સત્તાના હોવાપણાનું આંદોલન જગતમાં મૂક્યું છે. સાંભળ

રે સાંભળ પ્રભુ! તારી પાસે બધું છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ ?

સત્તા કી દુરનિ સાંઝ, લ્યો. સત્તાકા છુપાના સાંઝકે અંધકારકે સમાન હૈ. આહા! આવું હોવાપણું ભગવાન આત્મા જ્ઞાન અને આનંદનું, એને ઢાંકી દેવું (કે) એ હું નહિ, એવડો નહિ, એવડો નહિ. હું તો રાગ અને પુણ્યની ક્રિયા કરનારો. કહે છે, સત્તાનું ઘુપાવવું છે એ તો. એ સાંજના અંધકારની સમાન છે. આહાહા! સમજાણું? સાંજના અંધારું થાયને આ સંધ્યા ટાઈમે અંધારું ગોફ. ભગવાન પોતાની સત્તા—આવા જ્ઞાન અને અમૃતના હોવાપણાવાળી એની સત્તા, એને નથી કહીને અને રાગમાં છે, પુણ્યમાં છે, વ્યવહારમાં કંઈક છે, એનાથી નિશ્ચય થશે—એમ માનનાર સત્તાના સૂર્યને સાંજનાં અંધકારની જેમ ઢાંકી દે છે. આહાહા! (શ્રોતા : પરાશ્રય યહી હોતા હૈ). હા, યહી હોતા હૈ. આ ટૂંકામાં બહુ એમણે બનારસીદાસે ચૈતન્યની હોવાપણાની સત્તાનો ભાવ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

ભાઈ! તું છો કે નહિ? તો તારા હોવાપણામાં તો જ્ઞાન ને આનંદ અને શાંતિ ને પ્રભુતા ભરી છેને. એ પ્રભુતાનો ધણી તું પોતે પ્રભુતાની સત્તાવાળું તારું તત્ત્વ છે. પામરતાની સત્તા એ તારામાં છે નહિ. આહાહા! એવી પ્રભુતાના હોવાવાળો પ્રભુ પોતે એનો નકાર કરીને, જેને રાગમાં, પુણ્યમાં પ્રભુતા—અધિકતા ભાસે, એ અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર પ્રસિદ્ધ કરે છે, કહે છે. સમજાણું કાંઈ? કહો, આ વ્યવહાર દયા-દાન, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા એ બધો રાગ છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધાનો વિકલ્પ એ રાગ છે. એ રાગથી મને લાભ થશે એમ માનનાર ચૈતન્યના સૂર્યને અંધારાની જેમ આથમી નાખે છે. જાગતી જ્યોતનો નકાર કરીને, જેમાં અંધકાર રાગનો છે એનાથી મળશે, (એમ માનનારને) અંધકાર છે, તે જ્ઞાનનો નકાર કરે છે.

સત્તાકા છુપાના સાંઝકે અંધકારકે સમાન હૈ. આહાહા! ‘છૂપાના’નો અર્થ કે એનો સ્વીકાર નથી. એને તો આ પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો એનો સ્વીકાર (છે કે) એમાં સુખ છે, એ સુખનું કારણ છે. આત્માને અંતરમાં પ્રાપ્ત થવાનું કારણ એ રાગભાવ છે, એ સત્તાના સૂર્યને ઢાંકી દે છે. આહાહા! (શ્રોતા : ઢાંકી દે છે?) ઢક દેતે હૈં. પર્યાયમાં પોતે ઢાંકી દે છે ને. હું આવો નથી, એમ. મારાથી હું પ્રગટ થાઉં એવો હું નથી. હું તો પરથી પ્રગટ થાઉં એવો છું, એમ ઢાંકી દે છે આત્માને, એમ કહે છે. આહાહા!

એ વસ્તુ તો છે એ છે. પણ દૃષ્ટિમાં જ્યાં રાગ ને પુણ્યનો સ્વીકાર આવ્યો, એણે એ વસ્તુ નથી એમ સ્વીકાર કરી. છતી તેને અછતી કરી અને નથી તેને છતી કરી. આહાહા! છતી, છતી ચીજ હૈ ન સત્તા, ઉસકો અછતી ક્રિયા અને અછતી હૈ—રાગ આદિ હૈ નહિ અપનેમેં, ઉસકો છતી ક્રિયા. સમજમેં આયા? બાપુ! માર્ગ તો આવો છે. સર્વજ્ઞ

વીતરાગ પરમાત્માએ આ ફરમાવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ?

और सत्ता मुख भोर है.. सत्ताको प्रधान करना सबेरेका सूर्य उदय करना है. આહાહા! 'सत्ता पूर्णानंद प्रभु में हूं. पूर्णानंद पूर्ण में हूं'—એવી સત્તાનો સ્વીકાર.. આહાહા! કહે છે, સત્તાકો પ્રધાન કરના, મુખ્ય કરના. રાગ, નિમિત્ત ને પર્યાયકો ગૌણ કરના. હૈ, પર્યાય છે, રાગ છે (એને) ગૌણ કરીને (એને) એ સત્તા જ્ઞાનાનંદનું હોવાપણું પૂર્ણસ્વરૂપ એની મુખ્યતા કરીને, કહે છે કે સવેરેકા સૂર્ય ઉદય કરના હૈ. પ્રકાશનો પુંજ જેમ સૂર્ય ઉદય થાય, એમ ત્રિકાળ સત્તાનો સ્વીકાર થતાં જ્ઞાનનાં પ્રકાશની પર્યાય મતિ-શ્રુત આદિની પ્રગટ થાય. આહાહા! (શ્રોતા : કરના નહિ પડતા હૈ?) એને કરના (ક્યા), એ તો અંદરથી આવે છે. કરે કોણ ?

परिणाम.. परिणाम तो थाय છે. અપરિણામી ચીજ ધ્રુવ એનો સ્વીકાર થતાં પરિણામને કાળે પરિણામ થાય છે. આહાહા! પરિણમવું તે એનો પર્યાયનો ધર્મ છે. પરિણમવું એ તો પર્યાયનો ધર્મ છે. વસ્તુનો ધર્મ, ત્રિકાળ આનંદરૂપે રહેવું એ વસ્તુનો ધર્મ છે. સમજાણું કાંઈ ? આવો ધર્મ માણસ ન કરે. બીજો કોઈ સોંઘો છે બીજી રીતે ? પણ સોંઘો પડશે મોંઘો. હલવાઈ જઈશ સોંઘામાં. મરી જઈશ એમાં. આ અવતાર તારો ચાલ્યો જશે. સમજાણું કાંઈ ? સોંઘા સમજતે હૈ ન ? સસ્તા. સસ્તા.. સસ્તા.. આ તો મોંઘા પડતા હૈ માર્ગ. સસ્તા કોઈ માર્ગ હૈ ? દૂસરા હૈ નહિ. આહા !

सत्ता मुख.. सत्तानी मुख्यता करवी એ ભોર છે, એ પ્રકાશનો પુંજ છે. આહાહા ! એકલો ભગવાન 'હું' મુખ્ય છું, બાકી બધા ગૌણ છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર તો ગૌણ છે, એના તરફની ભક્તિનો રાગ ગૌણ છે, પણ વર્તમાન એક સમયની પર્યાય પણ જેની દૃષ્ટિમાં ગૌણ છે. આહાહા ! શું કહ્યું, જુઓ. સત્તા મુખ.. એમ છેને? સત્તાને મુખ્ય કરવી એ ભોર છે. એ પ્રકાશ મતિ અને શ્રુતજ્ઞાનનો પ્રકાશ છે. સત્તાને મુખ્ય કર્યા વિના મતિ ને શ્રુતજ્ઞાનનો પ્રકાશ થાય (એમ) ત્રણ કાળમાં (બને) નહિ. સમજાણું કાંઈ ?

બહુ ભણે, બહુ શીખે, બહુ યાદ રાખે માટે જ્ઞાન થાય, એમ ના પાડે છે આહી. એ સત્તાની મુખ્યતા કરે તો જ્ઞાનદશા થાય, એમ કહે છે, સમજાણું કાંઈ ? કહે છે, સત્તા મુખ ભોર.. પ્રકાશ સવારનો સૂર્ય છે. ઊગ્યો એ. પૂર્ણ સત્તા આનંદકંઠનો જ્યાં સ્વીકાર થાય દૃષ્ટિમાં, (તો) સવાર પડી, સૂર્ય ઊગ્યો એ પૂર્ણ હવે રહેશે. પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરીને સાદિ અનંત (રહેવાનો). આહા ! એ સૂર્યનું આથમવું થાય નહિ. સત્તા છે એનું આથમવું શું થાય ?

આ બનારસીદાસ છે, જુઓ. ગૃહસ્થાશ્રમમાં હતા. ગૃહસ્થાશ્રમમાં એ નહોતા, હતા

તો આત્મામાં. ધર્મી આત્મામાં હોય છે. ધર્મી ગૃહસ્થાશ્રમ કે એમાં હોતા નથી. ગૃહસ્થાશ્રમનો વિકલ્પ પણ એ જાણે છે. આહાહા! એ જાણવાના કામમાં છે એ, વિકલ્પમાં નથી. એ (વિકલ્પ) તો આસ્રવતત્ત્વ છે. સમજાય છે કાંઈ? આવો માર્ગ એટલો આકરો લાગેને. માંડ હજી નવરો થાય નહિ એના ધંધા અને વેપાર આડે. થોડોઘણો વખત મળે એમાં લૂંટાઈ જાય બીજે. શ્રીમદ્ કહે છેને, 'કુગુરુ લૂંટી લે.' આહા! એક ધંધામાં જાય, ખાવામાં જાય ને ભોગમાં જાય, થોડો ઊંઘમાં જાય. થોડોક બાકી રહે એ કુગુરુ પાસે જાય ત્યાં લૂંટાઈ જાય. આહાહા!

ભગવાન તો આમ ફરમાવે છે. ભગવાન તો એમ કહે છે કે અમારી શ્રદ્ધાથી પણ તને કલ્યાણ નહિ થાય. એ હિંમતભાઈ! શું કીધું? (શ્રોતા : આવું તો આપ જ કહો છો.) એમાં શું કહે છે? સત્તા મુખ.. શું કીધું. સત્તાને મુખ્ય કરતાં પ્રકાશ પ્રગટ થાય છે સમ્યક્નો. કોઈ બીજી ચીજને મુખ્ય કરતાં પ્રકાશ નહિ પ્રગટે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા! કેટલું નાખ્યું છે જુઓને !

સત્તાકૌ સરુપ મોક્ષ સત્તા મૂલ યહૈ દોષ.. એ સત્તાના સ્વરૂપ એ જ મોક્ષ, કહો. પોતાનું હોવાપણું આનંદ અને પ્રભુતાથી ભરેલું એવું જે ભાન થાય એ જ મોક્ષ છે. સમજાણું કાંઈ? આવું સ્વરૂપ છે એવું. માર્ગ આવો છે અનાદિનો, એમ ભગવાન કહેતા આવે છે. આ કંઈ કોઈના ઘરની વાત (નથી). કલ્પના નથી, એમ. (શ્રોતા : ભગવાનના ઘરની તો છે.) ઘરની છે. આહાહા!

માણસને એમ થઈ જાય છે પણ. જુઓ, અમારાથી તમને કંઈ લાભ ન થાય તો ઓલો પછી બહુમાન નહિ આપે. દુનિયા પાસે ગણાવવું છેને જરી. ભઈ, અમારાથી તમને લાભ થાય. નિમિત્તથી કાંઈ લાભ ન થાય? અકિંચિત્કર છે નિમિત્ત? અરે ભગવાન! એ વચ્ચે હોય છે. પણ એનાથી આત્માને જ્ઞાન થાય, એમ નથી. બાપુ! એવું છે. પંડિતોને ભણતરમાં વાંધા આવે કે અમે કંઈ સમજાવીએ તો અમારાથી કંઈ તમને લાભ ન થાય? તો પછી તમે માન શેના અમને આપશો? આહાહા!

આહી તો ભગવાન સતનું.. સતનું સત્યપણું પ્રસિદ્ધ કરે છે. આવું તારું સત છે પ્રભુ! આહાહા! સત્તાનું સ્વરૂપ તે જ મોક્ષ છે. પોતાનું હોવાપણું પૂર્ણાનંદનું સ્વરૂપ, એવી સત્તાનો સ્વીકાર જ્યાં દૃષ્ટિમાં સન્મુખ થઈને થયો, મોક્ષ છે. અને સત્તાનું ભૂલવું.. છેને ભૂલ.. સત્તાકા ભૂલના યહ દોષ હૈ. આહાહા! ભગવાન જ્ઞાન અને આનંદનું ધામ, એને ભૂલીને બીજી ચીજથી કંઈ લાભ થાય, એ સત્તાનું ભૂલવું એ જ દોષ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? લે, પોતાની સત્તાને ભૂલીને દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની સત્તાનો સ્વીકાર કરે, તો કહે છે કે દોષ છે. આવું

છે. વસ્તુ એવી છે. ત્રણ કાળ ત્રણ લોકમાં એ ચીજ છે. આહા! કહે છે કે સત્તા મૂલ યહૈ દોષ.. એ સંસાર છે. પોતાની સત્તા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ એને ભૂલીને જે કંઈ કરવું એ બધો દોષ સંસારને ખાતે રખડવાનું છે. આહાહા!

સત્તાકે ઉલંઘે ધૂમધામ ચહૂં વોર હૈ, લ્યો. પોતાની મહાસત્તા પ્રભુ અમૃતનો સૂર્ય, ચૈતન્યનો સૂર્ય અને અમૃતનો પુંજ—એની સન્મુખ ન જોતાં, બીજાની સન્મુખ જોતાં લાભ થશે. સત્તાકે ઉલંઘે ધૂમધામ ચહૂં વોર હૈ.. ચાર ગતિમાં ફરવાનું છે એને, કહે છે. જાઓ ચાર ગતિના ચક્કરમાં. આહાહા! ભારે વાતું ભાઈ આ!

ભગવાન એમ કહે છે કે તારી મહાસત્તા પ્રભુ આનંદની ને ચૈતન્યસૂર્યની, એને ભૂલીને બીજાનું સ્મરણ કરવું, એ બધું ચાર ગતિમાં રખડવાનું છે. પોતાનો પ્રભુ છે એને યાદ ન કરતાં પરપ્રભુને યાદ કરવું, એ વિકલ્પ સંસારમાં રખડવાનું કામ છે, એમ કહે છે. ભારે વાત આકરી! એય ચેતનજી! ત્યાં આપણે શું ચાલશે? માલ હશે તે ચાલશે. (શ્રોતા : માલ જ ચાલેને. ખોટો માલ ન ચાલે). આહાહા! સત્ય તો આ રીતે અનાદિનો છે. એનાથી વિપરીત કરશે એને વિપરીત થાશે.

એ કહે છે, જુઓને. સત્તાકે ઉલંઘે ધૂમધામ ચહૂં વોર હૈ.. આ છે? આહાહા! સત્તાકા મૂલના હી જન્મ-મરણ આદિ દોષરૂપ સંસાર હૈ, અપની આત્મસત્તાકા ઉલ્લંઘન કરનેસે ચતુર્ગતિમેં મટકના પડતા હૈ. આહા! ગજબ વાત છે ને! ભગવાન આત્માનું સ્મરણ, અંતર ચિદાનંદસ્વરૂપ તરફની સન્મુખતા ભૂલીને પરની સન્મુખતાનો ભાવ એ ચાર ગતિમાં રખડવાનું કારણ છે. રાડ નાંખે ઓલા બચારા અરરર.. મારી નાખ્યા! કહો, સમજાય છે કાંઈ? આહી તો કહે છે કે તારી સત્તાને પકડ. અમારું હોવાપણું એ તારે લઈને નથી અને અમારા હોવાપણાને લીધે તું (નથી). આહાહા!

(શ્રોતા :ગુરુ વિના ન થાય) ગુરુ વિના જ થાય છે. ગુરુથી જે સાંભળ્યું એ જ્ઞાનથી પણ થાતું નથી. (બાહ્ય)જ્ઞાન એ જ્ઞાન નથી. એય! ગુરુએ કહ્યું કે તારી સત્તા શુદ્ધ આનંદ છે. એવો એને ખ્યાલ આવ્યો, એ ખ્યાલથી પણ આત્માને જ્ઞાન થાતું નથી એમ કહે છે આહી. આહી તો સ્વસત્તાના આશ્રયે જ્ઞાન થાય છે. વાત એવી છે. આજ માને, કાલ માને, પછી માને અનંત (કાળે), પણ આ માને ચોર્યાશીના અવતારના આરા આવશે. નહિતર આરા નહિ આવે. ઘાણીમાં પિલાશે એ. થોડો મનુષ્યનો ભવ મળ્યો હોય અને જરી શાતાનો ઉદય હોય, ખાવા-પીવાને કંઈ હોય, આહા! બે-પાંચ, દસ-લાખની મૂડી હોય, ઓલા સાધારણને માટે હોં. મલૂકચંદભાઈ! આ તો સાધારણનું કીધું. એના છોકરાની વાત નથી, એ તો વળી કરોડોપતિ કહેવાય. મોટા દુઃખી. (શ્રોતા : એના કારણે દુઃખી?) મમતા

છેને (કે) અમારી (મૂડી), એને કારણે દુઃખી છે. અમે કરોડપતિ છીએ. (શ્રોતા : પોતાની સત્તાને ઉલ્લંઘીને.) આની સત્તાનો સ્વીકાર.. એ આવશે અંદર આવશે. ન્યાં આવશેને.

માટી ભૂમિ સૈલકી સો સંપદા બચાવે નિજ.. છેને ૨૮માં આવે છે. માટી ભૂમિ પથ્થરની એ સંપદા વખાણે નિજ. અમે આવા લક્ષ્મીવાળા છીએ, આવા આબરૂવાળા છીએ. મૂરખ છો, કહે છે. એય! ૨૮મો બોલ છે. સોના-ચાંદી પહાડોકી મિટ્ટી હૈ. એને નિજસંપત્તિ કહતે હૈં. અમારી લક્ષ્મી છે, અમે કરોડોપતિ છીએ. કરોડપતિ ને? કરોડ પૈસા એનો પતિ ને? જડ છો. સમજાણું કાંઈ? આવું છે. આકરી વાત બહુ ભારે જગતને. હજી આવશે હજી. આહાહા!

સત્તાકે ઉલંઘે ધૂમધામ ચહૂં વોર હૈ.. ચહૂં વોર, કીધુંને, ચાર ગતિ. ભગવાન આત્મા પૂર્ણાનંદનો નાથ એની શ્રદ્ધા ને જ્ઞાનમાં સન્મુખ થઈને સ્વીકાર વિના, રાગ આદિ, પુણ્ય આદિનો સ્વીકાર ને એ સત્તા તે મારી... જેનાથી લાભ થાય એને સત્તા પોતાની માનેને. વ્યવહાર દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ રાગ છે. એની સત્તા મારી છે એમ માને છે. એ ચાર ગતિમાં રખડવાનું છે. પ્રવીણભાઈ! આવી વાત તો વીતરાગ કરે હોં. વીતરાગ કહે કે અમને પૂજ્યે તને રાગ થશે. એય શાંતિભાઈ! આવે છે ભલે, પણ એ હેય છે. એ સત્તાનો સ્વીકાર કરીને લાભ થાય (એમ માને, એને) ચાર ગતિ છે કહે છે. આહાહા!

સત્તાકી સમાધિમેં વિરાજિ રહે સોઈ સાહૂ.. પોતાની આનંદ અને જ્ઞાન સત્તામાં જે રહે એ ભલો. એ ભલા આદમી હૈ, લ્યો. પોતાનું જ્ઞાન અને આનંદ એવા સ્વભાવમાં જે રહે એ જગતને ભલા-સારા કહેવામાં આવે છે. બાકી બીજાને ભલા સારા કહેવાતા નથી એમ કહે છે. આહાહા! સત્તાકી સમાધિમેં વિરાજિ રહે.. છે ને? જો આત્મસત્તાકે અનુભવમેં વિરાજમાન હૈ વહી મલા આદમી હૈ. આહાહા!

નિર્વિકલ્પ.. સાધુ એટલે ભલા. સાધુનો અર્થ ભલા અને ઓલો ચોર—બે સામે લેવા છે ને. સજ્જન છે. સત્ જન છે. ‘જ’ ડબલ છે ને. તારા પૂર્ણ સત્તાનો સ્વીકાર કરનાર અને રાગાદિનો સ્વીકાર નહિ કરનાર એ સત્ જન છે, સજ્જન છે. ‘જ’ ડબલ છે ને. ‘જ’ ડબલ છે. સજ્જન. બે ‘જ’. એક ‘જ’ નો ‘ત’ થાય. સત્ જન. એ સત્ જન છે, એ હરિજન છે. આજે ગુરુવાર છે.

પરની દયા પાળવાના ભાવને એ સત્તાને ભૂલીને કરે છે. જ્ઞાનીને હોય છે, પણ હેયબુદ્ધિએ હોય છે. પણ જેને એ ભાવ ઉપાદેયબુદ્ધિએ થયો, કહે છે કે એ સત્તાને ભૂલ્યો. એ સત્તામાં નથી. સત્તાતેં નિકસિ ઓર ગહે સોઈ ચોર હૈ.. આહાહા! જ્ઞાનાનંદ ભગવાન સહજાનંદ સ્વરૂપ પોતાનું, એને ભૂલી, નિકસિ—એમાંથી નીકળીને. ગહે—પુન્ય-પાપના

વિકલ્પને પોતાના માને, ઉનકી સત્તાકો ગ્રહણ કરે. એ રાગના પુણ્યભાવને પોતાના છે એમ ગ્રહે (એ) ચોર છે, ગુનેગાર છે, અપરાધી છે. એ ૨૩મો થયો, લ્યો. હવે ૨૪.

આત્મસત્તાકા અનુભવ નિર્વિકલ્પ છે.. ભગવાન આત્મા એનું પૂર્ણ હોવાપણું એ તો નિર્વિકલ્પમાં સ્વીકાર હોય છે, સવિકલ્પમાં હોતો નથી. ભગવાન આત્મા પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપ અને પૂર્ણ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એની સન્મુખતામાં—નિર્વિકલ્પતામાં એ અનુભવ હોય છે. એ કહે છે.

આત્મસત્તાનો અનુભવ નિર્વિકલ્પ છે. (સવૈયા એકત્રીસા)

જામૈં લોકવેદ નાંહિ થાપના ઉછેદ નાંહિ,
 પાપ પુત્ર ખેદ નાંહિ ક્રિયા નાંહિ કરની ।
 જામૈં રાગ દોષ નાંહિ જામૈં બંધ મોખ નાંહિ,
 જામૈં પ્રભુ દાસ ન અકાસ નાંહિ ધરની ॥
 જામૈં કુલ રીત નાંહિ જામૈં હારિ જીત નાંહિ,
 જામૈં ગુરુ સીષ નાંહિ, વીષ નાંહિ ભરની ।
 આશ્રમ બરન નાંહિ કાહૂકી સરન નાંહિ
 એસી સુદ્ધ સત્તાકી સમાધિભૂમિ બરની ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ :—લોકવેદ=લૌકિક જ્ઞાન. થાપના ઉછેદ=લૌકિક વાતોનું ખંડન. (જેમ મૂર્તિને ઈશ્વર કહેવા એ લોકવ્યવહાર છે અને મૂર્તિપૂજાનું ખંડન કરવું તે લોકસ્થાપનાનો ઉચ્છેદ કરવા બરાબર છે. સત્તામાં તે બંને નથી.) ખેદ=કષ્ટ. પ્રભુ=સ્વામી. દાસ=સેવક. ધરની=પૃથ્વી. વીષ ભરની=યાત્રા પૂરી કરવી. બરન આશ્રમ (વર્ણ આશ્રમ)=બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર એ ચાર.

અર્થ :—જેમાં લૌકિક રીતરિવાજોની ન વિધિ છે કે ન નિષેધ છે, ન પાપ-પુણ્યનો ક્લેશ છે, ન ક્રિયાની આજ્ઞા છે, ન રાગ-દ્વેષ છે, ન બંધ-મોક્ષ છે, ન સ્વામી છે, ન સેવક છે, ન આકાશ^૧ છે ન ધરતી^૨ છે, ન કુળાચાર છે, ન હારજીત છે, ન ગુરુ છે ન શિષ્ય છે, ન હાલવું-ચાલવું છે, ન વર્ણાશ્રમ છે, ન કોઈનું શરણ છે. એવી શુદ્ધ સત્તા અનુભવરૂપ ભૂમિમાં પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૪.

અર્થ :—જિસમેં લૌકિક રીતિયોંકી ન વિધિ હૈ ન નિષેધ હૈ, ન પાપ-પુણ્યકા ક્લેશ હૈ, ન ક્રિયાકી મનાહી હૈ, ન રાગ-દ્વેષ હૈ, ન બંધ-મોક્ષ હૈ, ન સ્વામી હૈ ન સેવક હૈ, ન આકાશ હૈ ન ધરતી હૈ, ન કુલાચાર હૈ, ન હાર-જીત હૈ, ન ગુરુ હૈ, ન શિષ્ય હૈ, ન ચલના-ફિરના હૈ, ન વર્ણાશ્રમ હૈ, ન કિસીકા શરણ હૈ। એસી શુદ્ધસત્તા અનુભવરૂપ ભૂમિ પર પાઈ જાતી હૈ ॥૨૪॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! સંતોની વાણીમાંથી કાઢીને બનાવ્યું છે હોં. બનારસીદાસે કંઈ ઘરનું બનાવ્યું નથી. ઓલા કહે, બનારસીદાસ એ ગૃહસ્થી હતા. એ ગૃહસ્થી નહોતા. આહા! ચાહે તો ચોથા ગુણસ્થાનવાળો કહે, પાંચમાવાળો કહે, છઠ્ઠાવાળો મુનિ કહે કે કેવળી કહે, વસ્તુના સિદ્ધાંતમાં ત્રણેમાં ફેર ન હોય, સ્થિરતામાં ફેર હોય. (શ્રોતા : ચારિત્ર્યની પ્રાપ્તિ) હા. ચારિત્ર્યની પ્રાપ્તિમાં ફેર હોય, પણ વસ્તુની દૃષ્ટિ અને વસ્તુના કથનમાં જ્ઞાનમાં ફેર જરીય ન હોય. લ્યો, પ્રાસમાં ત્રણ આવી ગયુંને.

લોક-વેદ નાંહિ.. આત્માના અનુભવમાં.. રાગથી રહિત, મનથી રહિત એવો ભગવાન એનો અનુભવ—એને અનુસરીને થવું, એમાં લૌકિક જ્ઞાન નથી. એમાં લૌકિક જ્ઞાન નથી. લોકવેદ છેને. જિસમેં લૌકિક રીતિયોંકી ન વિધિ હૈ ન નિષેધ હૈ, એમ. એમાં વ્યવહારની વિધિ આ છે અને આ વિધિએ ન કરવું ને આ વિધિએ કરવું—એવું છે નહિ. જ્યાં આત્મા સ્વભાવ—સ્વરૂપ એનો જ્યાં અનુભવ છે, એમાં આ બધું લૌકિકની પદ્ધતિ, શાસ્ત્રે વ્યવહારની પદ્ધતિ કીધી એ પદ્ધતિ પણ ત્યાં છે નહીં આહાહા!

થાપના ઉછેદ નાંહિ.. ત્યાં મૂર્તિને સ્થાપવું એ પણ નથી અને મૂર્તિને ઉથાપવું એ પણ નથી. આત્માના આનંદના અનુભવનો માર્ગ એ મોક્ષનો માર્ગ છે. એમાં આ પ્રતિમા છે અને પ્રતિમા નથી—એવો ત્યાં વિકલ્પ છે નહિ. આહાહા! છેને, એમાં અર્થ કર્યો છે કે નહીં? ન વિધિ હૈ ન નિષેધ હૈ, એમ લખ્યું છે. ઓલામાં કર્યું છે. રૂપચંદ્રજીમાં. (શ્રોતા : શબ્દાર્થમાં છે.) હા, શબ્દાર્થમાં છે. હા, શબ્દાર્થમાં છે. એ બરાબર છે.

મૂર્તિકો ईश्वर कहना यह लोक व्यवहार है. ભગવાનની પ્રતિમાને ભગવાન કહેવા એ તો લોકવ્યવહાર છે. શુભભાવનું નિમિત્ત છે, એમાં કાંઈ એ વસ્તુ નથી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? હોય છે શુભભાવ, પણ ભગવાનની (પ્રતિમા)ને ઈશ્વર માનવા એ શુભભાવ લોકવ્યવહાર છે. શુભભાવ છે એકલો. એ અનુભવમાં આવતો નથી. આહાહા! ઓલી મૂર્તિના દર્શને અનુભવ થાય એમ નથી, એમ કહે છે. એય ! આરે, ભારે વાત ! છે ને.

મૂર્તિપૂજાકા खंडन करना लोक-स्थापनाका उच्छेद करना है, सो सत्तामें दोनों नहीं है. અનુભવમાં ક્યાં છે બેય? આહા! અનુભવ તો નિર્વિકલ્પ છે. સવિકલ્પ હોય ત્યાં હોય છે. સ્થાપન કરીને પ્રતિમા છે, એની પૂજા હોય છે, એ શુભભાવ છે. પણ એ વ્યવહાર છે, ધર્મ નથી. આરે, ગજબ વાત છે ને!

ઓલાએ ઉથાપી નાંખ્યું કે મૂર્તિ ને મૂર્તિની પૂજા નથી. એ ખોટી વાત છે. અને મૂર્તિ ને મૂર્તિપૂજાથી ધર્મ થાય એય ખોટી વાત છે. સમજાણું કાંઈ? આરે, આ ભારે! ભરડો લીધો આ તો, કહે ભાઈ. આમ કહીએ તોય આમ ને આમ કહીએ તો... એ પ્રતિમા પરવસ્તુ છે, પરદ્રવ્ય છે. એ ભગવાન કંઈ સાચા નથી અને સાચા હોય તોય માનવા એ તો રાગ છે. ત્રણ લોકના નાથ તીર્થંકર સમવસરણમાં બિરાજતા હોય અને એની શ્રદ્ધા કરવી એ પરદ્રવ્ય છે અને પરદ્રવ્યની શ્રદ્ધા એ વિકલ્પ છે, રાગ છે. નિર્વિકલ્પ અનુભવમાં એ વિકલ્પ (કે) આ ભગવાન છે—એ રાગેય નથી અને એની પૂજાનો નિષેધ એ પણ નથી. વિધિ નિષેધ એમાં નથી, એમ. સ્થાપ—ઉથાપ નથી.

પાપ પુત્રાં ખેદ નાંહિ, લ્યો. પુણ્ય ને પાપ બેય ખેદ છે એ અનુભવમાં નથી. ખેદ.. ખેદ.. દુઃખ. પુણ્ય-પાપકા ક્લેશ હૈ, ઠીક. કષ્ટ હૈ. છેને અંદર લખ્યું છે. ખેદનો અર્થ કષ્ટ છે. એ પુણ્યભાવ ને પાપભાવ બેય કષ્ટ છે. અનુભવમાં એ છે નહિ. અંતરની દૃષ્ટિમાં ભગવાન આત્માને લેતાં નિર્વિકલ્પ દશામાં એ વસ્તુ છે નહિ. હવે વસ્તુ પોતે નિર્વિકલ્પ, ગુણ નિર્વિકલ્પ અને પર્યાય નિર્વિકલ્પ થઈ, એમાં આ સ્થાપ—ઉથાપ એ કંઈ છે જ નહિ. આ પુણ્ય-પાપનો ક્લેશ જ નથી. આહાહા! પુણ્યના ભાવને ક્લેશ કલ્પો. આત્માની જે અનુભવ દશા એમાં આ (ક્લેશ) નથી. વિશેષ કહેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૦૯, અષાઠ વદ ૧૨, સોમવાર, તા. ૧૯-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદ્વાર ૫૬ ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭ પર પ્રવચન

મોક્ષદ્વાર. આત્મસત્તાકા અનુભવ નિર્વિકલ્પ છે. કહે છે કે આત્માનો ધર્મ નિર્વિકલ્પ છે. આત્મા શુદ્ધ આનંદ એના હોવાપણામાં જેની અંતર દૃષ્ટિ પડી, એ નિર્વિકલ્પ હોય છે. એમાં કોઈ પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ કે મનનો સહારો હોતો નથી. મોક્ષ અધિકાર છેને. ચૈતન્યના સ્વભાવનું અંતર શરણ જ્યાં છે, એને પરના—પરદ્રવ્યના સહારાની જરૂર નથી. એવો આત્મ અનુભવ નિર્વિકલ્પ છે. રાગનો, વિકારનો અનુભવ એ દુઃખરૂપ છે, એ સંસાર છે અને ભગવાન આત્મા સર્વજ્ઞસ્વભાવી એનો અનુભવ.. રાગના વેદન વિનાનું આનંદનું વેદન એવો નિર્વિકલ્પ અનુભવ હોય છે.

જામૈં લોક વેદ નાંહિ.. જેમાં લોકનું જ્ઞાનેય નથી. તેમ જેમાં લોકના સુખ-દુઃખનું વેદન પણ નથી. જે આ લૌકિક સુખ-દુઃખની કલ્પના છે, એ નિર્વિકલ્પ આત્માના અનુભવમાં—ધર્મમાં નથી. શું કહ્યું સમજાણું? જામૈં લોક-વેદ નાંહિ.. લૌકિક સુખ-દુઃખનું વેદનું નથી અથવા લૌકિકનું જેમાં જ્ઞાન નથી. એકલું ચૈતન્ય વીતરાગી સ્વરૂપ એનો અનુભવ, એમાં બીજું જ્ઞાન છે (નહિ). થાપના ઉછેદ નાંહિ.. બે અર્થ કર્યા છે એમાં. લોકનું વેદન, એનું સ્થાપન કે ઉથાપન એમાં નથી. અથવા થાપના—મૂર્તિ સ્થાપવું કે ઉથાપવું, જે અનુભવમાં છે નહિ. આહાહા! રાગ, મનના સંગ વિના આત્માનો અનુભવ એ ધર્મ છે, એ ધર્મથી મુક્તિ થાય. એ ધર્મ વીતરાગી પર્યાય છે એટલે નિર્વિકલ્પ છે એ. થાપના ઉછેદ નાંહિ.. મૂર્તિનું સ્થાપવું કે હા અને ના—એની વિધિ નિષેધ જેમાં છે નહિ. આત્મા આવો છે અને આત્મા આવો નથી—એવું વિધિ નિષેધપણું પણ ત્યાં નથી એમ કહે છે. આહાહા!

પાપ પુન્ય ખેદ નાંહિ.. જેમાં પાપ-પુણ્યનો કલેશ નથી. પાપ-પુણ્યના ભાવ તો કલેશ છે. આહાહા! શુભ-અશુભ ભાવ એ તો દુઃખ અને કલેશ છે. આત્માના અનુભવમાં એ દુઃખ—કલેશ છે નહિ. આહા! આત્મશાંતિ—આત્માનો અનુભવ. ‘અનુભવ રત્નચિંતામણી, અનુભવ હૈ રસકૂપ, અનુભવ મારગ મોક્ષનો, અનુભવ મોક્ષ સ્વરૂપ’. એવો જે ભગવાન આત્મા આનંદનું પુર અને ચૈતન્યનું નૂર—એવું ત્રિકાળી સ્વરૂપ એની સન્મુખની દશામાં—ભાવમાં આવા પુણ્ય-પાપના ભાવના કલેશ—દુઃખ છે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? ક્રિયા નાંહિ કરની.. તેમ કોઈ ક્રિયા કરવી છે કે આમ વિધિથી આ કરવું પડશે, આમ સામાયિક કરવી પડે અને સવારે આમ કરવું પડે અને બપોરે આમ કરવું પડે ને—એવું અનુભવમાં છે નહિ.

આહાહા! ક્રિયા નાંહિ કરની.

જામૈં રાગ દોષ નાંહિ.. રાગ અને દ્વેષ પણ જેમાં નથી. સ્વ-સન્મુખના અનુભવમાં રાગ-દ્વેષ ક્યાંથી આવ્યો? રાગ-દ્વેષથી તો ભિન્ન પડી ગયું છે. નિરાવલંબી તત્ત્વ એના અનુભવમાં રાગના કે દ્વેષના વિકલ્પો, એનો સહારો પણ નથી અને અનુભવમાં એ પણ નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ? આવો ધર્મ છે. આરે, ભારે! જામૈં બંધ મોક્ષ નાંહિ.. એને બંધ છે કે મોક્ષ છે—એ વિકલ્પ ત્યાં છે જ નહિ. ભેદ છે જ નહિ ત્યાં. બંધ-મોક્ષ છે એ તો પર્યાયમાં છે. વસ્તુની દૃષ્ટિના અનુભવમાં બંધ-મોક્ષનો ભાગ છે નહિ. આહાહા! ભારે! હવે મારે મોક્ષ કરવો છે એવું પણ અનુભવમાં નથી અને બંધ ટાળવો છે એવું પણ નથી. આહાહા! આવું સ્વરૂપ છે સમ્યગ્દર્શનના અનુભવનું.

જામૈં પ્રમુ દાસ ન.. જ્યાં પ્રભુ મોટા અને દાસ—(એવું) બેય સેવક અને સ્વામીપણું એમાં નથી કાંઈ. નાના-મોટાપણું નથી અથવા પ્રભુ (અને) દાસ (એટલે) સેવક અને સેવ્ય. ભગવાન આત્મા સેવક છે અને પરમાત્મા સેવવાયોગ્ય છે, એવું એમાં છે નહિ. પોતે પ્રભુ સેવવાલાયક અને પોતે પર્યાય એની સેવક. આહાહા! જામૈં પ્રમુ દાસ ન અકાસ નાંહિ ધરની.. ઊંચ-નીચપણું એમાં નથી. સ્વરૂપમાં અંતર્મુખ થઈને, મન અને રાગથી ભિન્ન પડીને સ્વરૂપના સાધનમાં અનુભવમાં પડ્યો છે એમાં નાના-મોટાપણું નથી. આકાશ એટલે મોટું. ધરણી એ નીચે, એવું છે નહિ, કહે છે.

જામૈં કુલ રીત નાંહિ, લ્યો. જેમાં કુળની રીત—કુળાચાર નથી. કે ભઈ, આપણા કુળનો આચાર છે આવો, એવું પાળવું જોઈએ, એવું એમાં નથી. આ હજી સમ્યગ્દર્શનના અનુભવની વાત ચાલે છે. આહાહા! જેમાં કુળાચાર નથી. છે ને? જામૈં હારિ જીત નાંહિ.. વાદવિવાદથી હાર-જીત થાય એવું એમાં નથી. આહા! હાર-જીત થાયને. આ ચર્યામાં એમ થઈ જાય. બરાબર પહોંચી શકે નહિ તો હાર થઈ. અરે! બરાબર પહોંચી શક્યા, આપણી જીત થઈ. એ હાર-જીત એવું આત્મામાં નથી. આ તેરાપંથીના બાવીસ ચોરા છેને, એમાં એક ચર્યા હાલી હતી ઘણાં વર્ષ પહેલાં. સ્થાનકવાસીના તેરાપંથીમાં. આ તુલસી. અને આ બાવીસ ચોરાવાળા સ્થાનકવાસી.

ભગવાનને મોક્ષ પ્રાપ્ત પહેલાં દસ સ્વપ્ના આવ્યા હતા. એમાં આવે છે લોકોમાં શ્વેતાંબરમાં. દસ સ્વપ્ન પછી કેવળજ્ઞાન થયું. એ સ્વપ્નની ચર્યા બે વચ્ચે ચાલતાં... તેરાપંથી કહે કે સ્વપ્ન તે દોષ છે. ઓલા કહે કે સ્વપ્ન તે ગુણ છે કારણ કે પાછળ કેવળજ્ઞાન થયું. કેવળજ્ઞાન થવા પહેલાં ભગવાન મહાવીરને અંદર દસ સ્વપ્ના આવ્યાં. સૂરજ દીઠો, ચંદ્ર દીઠો વિગેરે વિગેરે. ત્યારે આ બેની.... એક આ શબ્દ છે શાસ્ત્રમાં, એની

ચર્યા એક મહિનો ચાલી. જ્યારે આ તર્ક આપે તેરાપંથી બરાબર કે એ સ્વપ્ન છે, સ્વપ્ન એ ગુણ ન હોઈ શકે, ત્યાં રાજી રાજી થઈ જાય તેરાપંથીવાળા. ઓલા કહે, અરે મહારાજ ! (શ્રોતા :) હા, એ કહેતા હતાને ભાઈ લીલાધરજી કહેતા હતા. અમારી સાથે રહ્યા હતાને. લીલાધર કહે, ચર્યામાં એક મહિનો લોહી ઉકાળો, કહે, સાધુને. લોહી ઉકાળો એટલે સમજાય ? આપણી કાઠિયાવાડી ભાષામાં. આકુળતા, આકુળતા. વહોરવા જવું ભાવે નહિ. વહોરવા જવું ગોઠે નહિ.

ઓલા કહે, નહિ, ભગવાનને દસ સ્વપ્ન આવ્યા છે. દસ સ્વપ્ન સમજ્યા ? એ શ્વેતાંબરમેં એસા હૈ. કેવળજ્ઞાન હુએ પહલે દસ સ્વપ્ન આયે, પીછે કેવળજ્ઞાન હુઆ. હવે એની એક ચર્યા એક મહિનો. આ તુલસીના... તુલસી તો હમણાં થયા. એ પહેલા બીજા હતા. આચાર્ય બીજા હતા અને આ લોકો.... એક મહિનો સુધી ચર્યા, કહે. ખાવું ભાવે નહિ, વહોરવું ગોઠે નહીં. એની દલીલ સાચી લાગે કે આમ લોકોને એમ થઈ જાય કે હા, વાત સાચી લાગે છે માળા. અમે દલીલ આપીએ કે નહિ, કેવળજ્ઞાન થયું માટે એનું સ્વપ્નું ગુણકારી છે. એના પછી કાર્ય આવ્યું ગુણનું, માટે એ સ્વપ્ન ગુણનું કારણ છે. એમ કરતાં મહિનો ચર્યા ચાલી. પછી છેવટે તેરાપંથી જીત્યા. કારણ કે વેદાંતી સાથે રાખ્યા હતા સાક્ષી. વેદાંતી તો સ્વપ્નને દોષ જ માને. સ્વપ્ન છે એ દોષ આવે છે. એ જીત્યા પછી. કહો, આવી ચર્યા. (શ્રોતા : બેય હાર્યા) બેય હાર્યા.

સ્વપ્નથી ગુણેય થાય નહીં ને સ્વપ્નથી... એ તો સ્વપ્ન છે, એ તો કલ્પના છે. મનની સૃષ્ટિ, મનની કલ્પના છે. આહા ! કેવળજ્ઞાન એનાથી થયું છે ? પોતાના સ્વભાવ સન્મુખ થયો આત્મ એકાકાર જામી ગ્યો આમ વ્યાપક (તો) કેવળજ્ઞાન (થયું). સપનાને કારણે કે આ પૂર્વના ચાર જ્ઞાન છે એને કારણે ક્યાં છે ? ચાર જ્ઞાન હોય પૂર્વે, પછી કેવળ થાય ભગવાનને. પણ એ ચાર જ્ઞાન છે માટે કેવળ થાય છે એમેય નથી. ચાર જ્ઞાનનો તો વ્યય થાય છે નાશ. ચાર જ્ઞાન નહિ હૈ ? ઉસકા નાશ હોતા હૈ તબ કેવળજ્ઞાન હોતા હૈ. ચાર જ્ઞાન હુઆ ઉસસે કેવળજ્ઞાન નહિ હોતા હૈ. ચાર (જ્ઞાનકા) નાશ હોતા હૈ. (શ્રોતા : હોતા હૈ ?) નાશ (હોને પર) હોતા હૈ, ઉસસે નહિ હોતા. આત્માકે આશ્રયસે હોતા હૈ. આહાહા ! ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન પૂર્ણસ્વરૂપ એનો પૂર્ણ એકાગ્રતાથી આશ્રય એ કેવળજ્ઞાન છે. આહાહા ! મોક્ષમાર્ગથી પણ મોક્ષ થતો નથી, અહીં તો એ વાત છે. મોક્ષનો માર્ગ તે નાશ થઈ જાય પછી જ કેવળ—મોક્ષ થાય છે. હવે આવી ચર્યા.

આહીં કહે છે કે અનુભવમાં એ બેદ-બેદ છે નહિ. એ ચર્યા જ નથી અહીંયા હા-ના ની. હારિ જીત નાહિ, જામે ગુરુ સીષ નાહિ.. અંતરના અનુભવમાં આ ગુરુ અને હું

શિષ્ય છું—એવું છે નહિ. ગુરુ આત્મા અને પર્યાય શિષ્ય એવો ભેદેય ક્યાં છે ન્યાં? આહા! અને હું અનુભવ કરું છું એવુંય ક્યાં છે ન્યાં? એ તો વિકલ્પ છે. આહાહા! અંતર ચૈતન્યના ધ્રુવના અવલંબનમાં એકલો નિર્વિકલ્પ અનુભવ હોય છે. એમાં ગુરુ-શિષ્ય નહિ. વીષ નાંહિ ભરની.. હલનચલન નહિ એમ સિદ્ધ કરે છે એમાં. વીષ ભરની એટલે મંજિલ પૂરી કરવી. એટલે હાલવું—ચાલવું, એમ. એટલે આટલી ગતિ કરવી પડશે, આટલું ચાલવું પડશે એમાં. છેને અનુભવ છે ખરોને. એટલે ભઈ, આટલું ચાલવું પડશે. બે ગાઉ ચાલવું પડે, ચાર ગણું ચાલવું પડે (એવું) એમાં કાંઈ છે નહિ. આહાહા! અંતરના અનુભવમાં એ ગતિ કરવાનું કાંઈ છે નહિ.

આશ્રમ વરન નાંહિ.. એમાં ચાર આશ્રમ—વર્ણ નથી બ્રાહ્મણ કે ક્ષત્રિય (આદિ), આત્માના અનુભવમાં કાંઈ નથી, એ તો છે એ છે. આહા! જુઓ, આ મોક્ષનું કારણ અનુભવ. અનુભવ નામ આત્માના આશ્રયે આનંદનો અનુભવ આનંદનો કરવો, એનું નામ મોક્ષનું કારણ. એમાં આ વર્ણાશ્રમ આદિ નથી. કાહૂકી સરન નાંહિ.. આહાહા! આત્માના અંતર અનુભવમાં શરણ તો આત્મા છે. તીર્થકર અને કેવળી ભગવાનનું પણ જ્યાં શરણ નથી. આવે છેને માંગલિકમાં. ‘ચત્તારિ શરણં પવ્વજામિ, અરિહંતે શરણ પવ્વજામિ.’ એ બધા વિકલ્પની વાતું, વ્યવહારની વાતું. નિર્વિકલ્પમાં કોઈનું શરણ છે નહિ. આહાહા! એ ભગવાનને યાદ કર્યા અને શુભભાવ થયો, માટે અનુભવ થયો એમેય નથી. આહાહા! એવી વાત છે જિનની. કાહૂકી સરન નાંહિ, લ્યો. કોઈનું એમાં શરણ નથી. ‘અરિહંતા.. સિદ્ધા.. સાહુ શરણં, કેવલી પણંતો ધમ્મો શરણં’ એ પણ નહિ આહીં તો. ધર્મ એ પર્યાય છે એનુંય શરણ નહિ. શરણ ત્રિકાળી ધ્રુવનું.

એસી સુદ્ધ સત્તાકી સમાધિભૂમિ વરની.. એવો ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનું ધામ એને અનુભવમાં લીધો, કહે છે કે ત્યાં તો સમાધિ છે. સમાધિ એ તો શાંતિની ભૂમિ છે. શુદ્ધ સત્તા. એસી શુદ્ધ સત્તાકા અનુભવરૂપ ભૂમિ પર પાઈ જાતી હૈ, લ્યો. અનુભવમાં તો શુદ્ધ સત્તાનો જ અનુભવ છે. સંપ્રદાયમાં કેટલાકને તો અનુભવ એટલે... અનુભવ આપણે ન હોય, કહે. એ વેદાંતને હોય, લ્યો. ૮૦ની સાલમાં પ્રશ્ન થયો બોટાદમાં. અનુભવ ને વિભાવ ને.. અનુભવ આપણને જૈનને ન હોય, વેદાંતને હોય. કહો, આવા ... પાબારી તમારા. એય ! અનુભવ (એટલે) તો આત્મા આનંદસ્વરૂપ ચૈતન્યમૂર્તિ એને અનુસરીને નિર્મળ પરિણમન થવું એ અનુભવ. એ જૈનમાં જ હોય, બીજે હોય નહિ. આહાહા!

જૈન સિવાય કોઈ ઠેકાણે એ હોઈ શકે નહિ કારણ વસ્તુનું સ્વરૂપ જ જૈન છે. ‘જિન

સો હી આત્મા.’ ભગવાન વીતરાગસ્વરૂપ જ આત્મા છે. એનો અનુભવ એ વીતરાગી દશા છે. એક વીતરાગ પરમાત્મા સિવાય કોઈમાં આ વાત છે જ નહિ. બધાએ કલ્પનાથી વાતું કરી છે. ભારે કામ પણ! અનુભવરૂપ ભૂમિ પર પાઈ જાતી છે. એ શુદ્ધ સત્તા, એમ કહે. શુદ્ધ સત્તા છે એમ અનુભવમાં આવે. વિકલ્પમાં એ કંઈ શુદ્ધ સત્તાનું ભાન હોય (નહિ). હવે, આત્મસત્તાકો નહીં જાનતા વહ અપરાધી છે. હવે નીચે કળશ છે ને. નવમો કળશ છે નીચે ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’નો.

અતો હતાઃ પ્રમાદિનો ગતાઃ સુખાસીનતાં
પ્રલીનં ચાપલમુન્મૂલિતમાલમ્બનમ્ ।
આત્મન્યેવાલાનિતં ચ ચિત્તમા-
સંપૂર્ણવિજ્ઞાનઘનોપલબ્ધેઃ ॥૧॥

જે આત્મસત્તાને જાણતો નથી તે અપરાધી છે. (દોહરા)
જાકૈ ઘટ સમતા નહીં, મમતા મગન સદીવ ।
સ્મતા રામ ન જાનઈ, સો અપરાધી જીવ ॥૨૫॥
અપરાધી મિથ્યામતી, નિરદૈ હિરદૈ અંધ ।
પરકૌ માનૈ આત્મા, કરૈ કરમકૌ બંધ ॥૨૬॥
ઝૂટી કરની આચરૈ, ઝૂટે સુખકી આસ ।
ઝૂટી ભગતિ હિરૈ ધરૈ, ઝૂટે પ્રભુકૌ દાસ ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ :—સમતા=રાગ-લ્લેષરહિત ભાવ. મમતા=પરદ્રવ્યોમાં અહંબુદ્ધિ. સ્મતા રામ=પોતાના રૂપમાં આનંદ કરનાર આત્મારામ. અપરાધી=દોષી. નિરદૈ(નિર્દય)=દુષ્ટ. હિરદૈ(હૃદય)=મનમાં. આસ(આશા)= ઉમેદ. ભગતિ(ભક્તિ)=સેવા, પૂજા. દાસ=સેવક.

અર્થ :—જેના હૃદયમાં સમતા નથી, જે સદા શરીર આદિ પરપદાર્થોમાં મગ્ન રહે છે અને પોતાના આત્મારામને જાણતો નથી તે જીવ અપરાધી છે. ૨૫. પોતાના આત્મસ્વરૂપને નહીં જાણનાર અપરાધી જીવ મિથ્યાત્વી છે, પોતાના આત્માનો હિંસક છે, હૃદયનો અંધ છે. તે શરીર આદિ પદાર્થોને આત્મા માને છે અને કર્મબંધને વધારે છે. ૨૬. આત્મજ્ઞાન વિના તેનું તપાચરણ મિથ્યા છે. તેની મોક્ષસુખની આશા જૂઠી છે, ઈશ્વરને જાણ્યા વિના ઈશ્વરની ભક્તિ અથવા દાસત્વ મિથ્યા છે. ૨૭.

અર્થ :—જિસકે હૃદયमें સમતા નહીં છે, જો સદા શરીર આદિ પરપદાર્થોमें મગ્ન રહતા છે ઓર અપને આત્મરામકો નહીં જાનતા વહ જીવ અપરાધી છે ॥૨૫॥ અપને આત્મસ્વરૂપકો નહીં

જાનેવાલા અપરાધી જીવ મિથ્યાત્વી છે, અપની આત્માકા હિંસક છે, હૃદયકા અંધા છે। વહ શરીર આદિ પરપદાર્થોકો આત્મા માનતા છે ઓર કર્મ-બંધકો વઢાતા છે।।૨૬।। આત્મજ્ઞાનકે વિના ડસકા તપાચરણ મિથ્યા છે, ડસકી મોક્ષસુખકી આશા ઝૂઠી છે, ઈશ્વરકો જાને વિના ઈશ્વરકી ભક્તિ વા ઢાસત્વ મિથ્યા છે।।૨૭।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જાકે ઘટ સમતા નહીં.. ઁટલે? પુણ્ય ને પાપ ઁને ઈષ્ટ-અનિષ્ટપણું કંઈ છે જ નહિ. જ્યાં ઁકલી સમતા..! જ્યાં સમતા નામ સ્વભાવની ઁકતા નથી ઁવા સમતા વિનાના પ્રાણી મમતા મગન સદીવ.. ઁ તો પુણ્ય ને પાપના વિકલ્પની મમતામાં સદેવ લીન છે. સમતા નામ વીતરાગતા. જેને વીતરાગતા અંતર દષ્ટિમાં નથી, ઁ મમતાવાળા છે. મમતા નામ પુણ્યના-પાપના વિકલ્પ શુભ-અશુભ ઁ મારાં, ઁ મિથ્યાદષ્ટિ મમતામાં મગન સદેવ છે. આહાહા! ચૈતન્યસ્વભાવ, વીતરાગસ્વભાવ ઁની જેને દષ્ટિ ઁને અનુભવ નથી ઁટલે કે ઁને વીતરાગતા નથી, સમતા નથી, ઁ મમતામાં મગન છે. આહીં મગન નથી ઁટલે રાગમાં મગન છે. મમતા મગન સદીવ, ઁમ. સદીવ નામ સદા ઁને રાગની જ મમતા છે. વ્યવહારનો વિકલ્પ છે ઁની જ ઁને મમતા છે, ઁ જ હું છું. ઁ જ મમતાને મિથ્યાત્વ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

રમતા રામ ન જાનઈ.. ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમતો પ્રભુ ઁવો આત્મા ઁને જાણે નહિ. રમતા રામ ન જાનઈ.. આહાહા! પુણ્ય-પાપના રાગ વિનાનો ભગવાન આત્મા (જે) પોતાના આનંદમાં રમનારો છે, ઁવા રમતા રામને જે જાણે નહિ ઁટલે કે જેને આત્મજ્ઞાન નથી, ઁમ. આહા! સો અપરાધી જીવ છે. ‘નિજ પદ રમે સો રામ કહીઁ’. પોતાનું શુદ્ધ આનંદપદ ઁમાં રમે ઁ આત્મારામ કહીઁ. ઁને તો જાણે નહિ ઁને માથાકૂટ પુણ્ય ને પાપની ક્રિયા ને વ્રત ને નિયમ ને આ ને તે.. ઁ અપરાધી જીવ છે ઁમ કહતે હેં. ઁ વ્યવહારની ક્રિયા ચોખ્ખી કરતો ડોય દયા-દાન-વ્રત-પૂજા, છતાં ઁ અપરાધી જીવ છે, ગુનેગાર છે. ભારે આકરું પડે તમારે ન્યાં ઁલા.. કેવા કોટડિયા કહેવાયને? (શ્રોતા : જતીન કોટડિયા) જતીન કોટડિયા ઁને બિયારાને...

બાપુ! તારો સ્વભાવ ભગવાન! તને ખબર નથી, ભાઈ! ઁકલી પુણ્યની વ્યવહારની ક્રિયા ઁમાં મગન છે તો મિથ્યાદષ્ટિ છે, કહે છે. આહાહા! આવી વાત. સ્વરૂપ જ ઁવું છે. ભગવાન આત્મા આનંદમાં રહેનારો ત્રિકાળી આનંદસ્વભાવ ઁવો આતમરામ, ઁનું જ્ઞાન નહિ, ઁનો અનુભવ નહિ, ઁની શ્રદ્ધા નહિ. રમતા રામ ન જાનઈ.. ઁ અપરાધી જીવ છે. ઁ મિથ્યાદષ્ટિ અપરાધી છે ઁમ કહે છે. ઁક શુભ વિકલ્પ-દયાનો,

દાનનો, વ્રતનો, ભગવાનની ભક્તિનો—એ વિકલ્પથી મને લાભ થશે, એ શુભરાગથી મને લાભ થશે, એ શુભરાગને પોતાનો માનનારો એ અપરાધી ગુનેગાર મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ છે. કહો, સમજાણું આમાં ?

અપરાધી મિથ્યામતી.. જુઓ, હવે અપરાધી કીધો, પણ પાછો એકલો અપરાધી એટલું એમ નહિ. એ અપરાધી મિથ્યામતી છે. આહા ! શુભરાગની ક્રિયા જે છે અંદરની વિભાવિક ઉદયભાવ એને પોતાની માનનારો અને એને કરતાં કરતાં મારું કલ્યાણ આગળ થશે, એ મિથ્યામતી અપરાધી જીવ છે, ગુનેગાર છે, ચોર છે. આ બધા રાડું પાડે છે, જુઓ. મહાવ્રત પાળે, આવું આવું કરે અને એને તમે મુનિ ન કહો. મહાવ્રત પાળે, રાગને પાળે ? રાગને પાળે એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ અપરાધી છે. રાગ વિનાનો શુદ્ધ ચૈતન્ય ભગવાન એને પાળે, એ નિરપરાધી આતમરામ છે. આહાહા ! ભીખાભાઈ ! આવો માર્ગ હવે, લ્યો. ઓલા તકરાર, તકરાર કરે છે, જુઓ. ઓલાના વખાણ બહુ આવ્યા આમાં. વોરા હતાને વોરા, નહિ ? હીરાચંદ વોરા. (શ્રોતા : જયપુરમાં). એનો ભાઈ...

કોટાવાળા જુગલકિશોર. બહુ માણસ ઉઘાડ એવો એનો. બોલે તો આમ જાણે ધારાવાહી. સાહિત્યકાર પણ હોં. ઉંમર તો ૪૫-૪૬ની હશે કાંઈ હવે. પણ બોલે, રાજી-રાજી થઈ ગયો પોતે બહુ. લેખ આવ્યો છે આમાં સન્મતી સંદેશમાં. બહુ વખાણ. લોકો ખુશી થતા હતા કે આવું તો અમે કોઈ આવા હિન્દુસ્તાની ભાષામાં આવી છટાદાર ધારાવાહી વાત કોઈ પંડિત પાસે સાંભળી નથી. બહુ ખુશ... બહુ ખુશ.. હમણાં સાંભળ્યું તું હોં અમે ત્યાં. બહુ વિદ્વાન માણસ છે. એમ કહે, લાખો માણસ સામે પણ મૂકવો જોઈએ. એમ કરીને ખૂબ વખાણ કર્યા છે. ભાઈ વોરા, નહિ ? શાંતિલાલના ભાઈ નાનો. આપણે અહીં આવ્યો હતો. ત્યાંય આખા વિષયની.... આ વાત હવે ધારાવાહી બોલે માટે આત્મા છે એમ નથી, એમ કહે. ધારાવાહી અનુભવ કરે તે આત્મા છે. બોલતાં આવડે ઘણું, લોકો રંજન થઈ જાય. પણ એ વાણી તો જડ છે, એની સાથે શું સંબંધ છે ? અને વહ તો વિકલ્પ હૈ ઉપદેશમેં. આહાહા !

અપરાધી મિથ્યામતી.. કેટલાં વિશેષણ આપે છે ! ભગવાન આત્મા... એ શુભરાગથી ભિન્ન પોતાના આનંદના અનુભવ કરનારો એને આતમરામ અને આત્મા કહીએ. એનાથી વિરુદ્ધ રાગના એક કણને પણ, શુભરાગ હો એને પોતાનો માની, એનાથી મને... શુભ કરતાં કરતાં (શુદ્ધ થાય) ને શુભ ઉપયોગ એ શુદ્ધનું કારણ છે—એમ માનનાર અપરાધી છે, મિથ્યામતી છે, નિર્દયી છે. એય ! આત્માની હિંસા કરનાર છે. આવે છેને એક ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ’માં, નહિ ? રાગ એ જ હિંસા છે. ચાહે તો શુભરાગ હો. આ ભગવાનની

ભક્તિ શું, જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ રાગ પણ હિંસા છે. આહાહા! આ તો વીતરાગમાર્ગ છે. કહે છે કે નિર્દયી છે. અરે, અહિંસા, રાગ વિનાનું ચૈતન્યસ્વરૂપ, એનાથી વિરુદ્ધ રાગથી ધર્મ અને રાગથી કલ્યાણ (એમ માનનાર) નિર્દયી છે, કહે છે. બનારસીદાસે પણ... એ અતો હતા: નાંહિનું લીધું છે હોં. નવમો શ્લોક છે ને. એક ઓલું કર્યું છે. કાંઈક ઓછું લાગ્યું છે એમાં? એને નવ પછી કોંસમાં કર્યું છેને. એટલે શું પણ? એનું હશે કળશનો? આ ખોટું છે, એમ. ઠીક. એમ ઠીક. કાઠી નાખ્યું છે, ભાઈએ કીધું. ન જોઈએ. બરાબર છે. એમ છેને ભાઈ?

આહીં તો કહે છે, અરે, અનંત અનંત અતીન્દ્રિય આનંદનો ધામ ભગવાન, જેનો સ્વભાવ અતીન્દ્રિય આનંદમય વીતરાગમય સ્વરૂપ છે. એનો આશ્રય ન લેતાં જેની શ્રદ્ધામાં એ રાગનો આશ્રય અને રાગ કારણ અને વીતરાગ નિશ્ચય કાર્ય છે... શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ને? નિશ્ચય સાધ્ય-સાધન અને વ્યવહાર સાધ્ય-સાધન, બે નથી કહ્યું? ‘પંચાસ્તિકાય’માં કહ્યું છે, લ્યો. એય! એ તો નિમિત્તનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. એ વખતે કેવી રાગની મંદતા (હોય છે, એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે.) એનાથી થાય (એમ) બિલ્કુલ નહીં. હવે એને એ જ કહેશે. એક તો અપરાધી છે, મિથ્યામતી છે, નિર્દયી છે, હૃદયનો આંધળો છે. (શ્રોતા :....) સારા વિશેષણ આપ્યા. ચોખ્ખા આપેને. આહાહા! છેને અંદર જુઓને. જિસકે હૃદયમેં સમતા નહીં હૈ, જો સદા શરીર આદિ પરપદાર્થોમેં.. રાગ આદિ બધું એમાં આવી ગયું, મગન રહતા હૈ. એ રાગ એ પર શરીર છે ખરેખર તો.

અપને આત્મરામકો નહીં જાનતા વહ જીવ અપરાધી હૈ. અપને સ્વરૂપકો નહિ જાનનેવાલા અપરાધી જીવ મિથ્યાત્વી (હે), એમ. છેને ખુલાસો કર્યો છે અંદર. અપની આત્માકા હિંસક હૈ, દેખો. અર્થમાં જ છે. જ્ઞાતા-દેષ્ટા જેનો સ્વભાવ એને ભૂલીને રાગથી મને લાભ થાય, (એમ માને એ) હિંસક છે કહે છે. ભારે ગળે ઊતરવું કઠણ. એમાં પકડ થઈ ગઈ હોય, બહારમાં પ્રરૂપણા બોલવામાં આવ્યું હોય, એને ફરવું ભારે આકરું. માન જાય દુનિયામાં, મોટપ જાય, ...નું અપમાન થાય. આહાહા! નિરદૈ હિરદૈ અંધ.. આહાહા! એ હૃદયનો આંધળો છે, લ્યો. આહા! ભગવાન આત્મા શુદ્ધ સત્તા ચૈતન્ય, એને રાગની અપેક્ષા નથી એવા અનુભવમાં નથી આવતો અને રાગની અપેક્ષા હોય તો ધર્મ થાય, એ આંધળા-જ્ઞાનના આંધળા છે કહે છે. આહા!

અલિંગગ્રહણમાં આવ્યું છેને. છઠ્ઠો બોલ. ‘અલિંગગ્રહણ’, ‘પ્રવચનસાર’. ૧૭૨ ગાથા. ૨૦ બોલ છે એમાં છઠ્ઠો બોલ આવ્યો છે. ‘પોતાના સ્વભાવથી જણાય એવો પ્રત્યક્ષ જ્ઞાતા આત્મા છે.’ પોતાના સ્વભાવથી જણાય એવો પ્રત્યક્ષ જ્ઞાતા છે. એ વીસ બોલમાં

છટ્ટો બોલ છે. અલિંગગ્રહણ. રાગથી ગ્રહાય એવો આત્મા જ નથી. અલિંગગ્રહણ છેને શબ્દ. ઈન્દ્રિયથી જાણે એવો આત્મા જ નથી. ઈન્દ્રિયથી જણાય એવો એ આત્મા નથી. ઈન્દ્રિય પ્રત્યક્ષનો એ વિષય નથી. આહાહા! બીજાઓ દ્વારા અનુમાનથી જણાય એવો આત્મા નથી. આત્મા પોતે અનુમાનથી એકલો પરને જાણે એવો પણ આત્મા નથી. આહાહા! અને આત્મા એને કહીએ કે પ્રત્યક્ષ સ્વભાવ.. પોતાના સ્વભાવથી પ્રત્યક્ષ જાણે જાતા, એને આત્મા કહીએ. આહાહા! ભારે કઠણ જગતને. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

આહીં કહે છે જુઓ. પરકૌ માનૈ આત્મા, દેખો. કરૈ કરમકૌ બંધ.. પરકૌ માનૈ આત્મા.. શુભરાગને આત્મા માને, એનાથી લાભ થાય, એનો અર્થ જ કે એને પોતાનો સ્વભાવ માન્યો. પરકૌ માનૈ આત્મા, કરૈ કરમકૌ બંધ.. બંધ એટલે મિથ્યાત્વનું બંધ કરે, એમ. એને જ બંધ કહે છે અહીંયા. કરે મિથ્યાત્વનો બંધ અને માને કે આપણે કાંઈક રસ્તે છીએ. ઊંધે રસ્તે છે અને સવળે રસ્તે છે એમ માને. હવે એની દિશા કે દિ' ફરે ? આ નવમા શ્લોકનો જ વિસ્તાર કર્યો છે.

ઝૂઠી કરની આચરૈ, લ્યો ઠીક. આત્માના જ્ઞાન વિના, અંતર અનુભવ વિના, સ્વના શરણ વિના એ તપસ્યા-બપસ્યા ઊંધી કરે બધી. મુનિપણું ને મહાવ્રત ને બાળવ્રત ને, એ ઝૂઠી કરની આચરૈ. આહાહા! છેને અંદર ? આત્મજ્ઞાનકે વિના ઉસકા તપાચરણ મિથ્યા હૈ. શુભરાગની ક્રિયા મહાવ્રતની, મુનિપણાની વ્યવહાર.. વ્યવહારની. મુનિ કહો કે તપસ્યા કહો. તપકલ્યાણકને મુનિપણું કહે છે ને ? મુનિપણાને તપકલ્યાણક કહે છે. કારણ કે મુનિપણું એ જ તપ છે. એટલે જેટલી વ્યવહાર ક્રિયા પંચ મહાવ્રત આદિની, આત્માના ભાન વિના એ ક્રિયા બધી મિથ્યા છે.

ઝૂઠી કરની આચરૈ, ઝૂઠે સુખકી આસ.. ઊડે ઊડે પુણ્યનો જેને પ્રેમ છે એને ઈન્દ્રિય સુખની જ ઊડે આશા છે. પુણ્યના ભાવનો જેને પ્રેમ છે, એને પુણ્યના ફળ તરીકે ઈન્દ્રિયના સુખનો જ પ્રેમ છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ ? માળે આવી વીતરાગની ધર્મકથા ! કહો, મેઘાણી ! આમાં સાંભળ્યું હતું કોઈ દિ' ? ખુશી થાય, એમાં ખુશી થાય. લાગે છે સારું, કહે. માર્ગ આવો છે ભાઈ ! અંતર આત્માનો માર્ગ જ આવો છે. આહા ! (શ્રોતા :) નહીં, યહાં વ્યવહારની વિભાવની વાત લીધી છે. અહીં વિભાવ પુણ્ય....

ઝૂઠે સુખકી આસ.. જૂઠાં સુખની આશ એટલે પુણ્યના.. પુણ્ય ને શુભભાવને જે ભલો માને છે એને ઈન્દ્રિયના સુખની જ અભિલાષ છે. એ કહ્યુંને બંધ અધિકારમાં, નહિ ? ભોગ.. ભોગ.. ભોગને માટે કરે છે. હા, ધર્મ છે એ ભોગને માટે કરે છે. કારણ કે જેને પુણ્યનો શુભભાવનો પ્રેમ છે, એને પુણ્યના સુખની જ આશા છે અંદર. અતીન્દ્રિય આનંદ

આત્મા એની એને રૂચિ નથી. આવી વાત ઝીણી ભારે પડે. ઓહોહો ! આવો ધર્મ પણ.. શરૂઆતમાં આવો ધર્મ ? આગળ હોય તો ઠીક, પણ આ પહેલો આવો ધર્મ. પહેલું જ આવું સ્વરૂપ છે.

ઝૂઠી ભગતિ હિંદુ ધરે.. આહાહા ! આત્મજ્ઞાન અને આત્માના આશ્રય વિના રાગનો આશ્રય લઈને જે કરે ભક્તિ, એ બધી જૂઠી છે એની. ભગવાન પાસે ટોકરાં વગાડે અને ભજન કરે, સ્તુતિ કરે, કંઠ કરે આમ. જય ભગવાન.. જય ભગવાન.. જય ભગવાન.. બરાબર લગાવે ભગવાનની ભક્તિ.. જય પ્રભુ.. જય પ્રભુ.. અલ્યા ! તારો જયપ્રભુ તો જાગ્યો નથી. જૂઠી ભક્તિ છે તારી, એમ કહે છે. આહાહા ! ઝૂઠી ભગતિ હિંદુ ધરે.. છેને એમાં ? ઈશ્વરને જાણ્યા વિના હિંદુ એટલે ભગવાન પોતે, એમ. મોક્ષસુખની આશા જૂઠી છે, એમ લખ્યું છે. હા, ઝૂઠે સુખની આસ એમ ભેગું કર્યું. સુખની આશા જ જૂઠી છે એને. મોક્ષના સુખની આશા એ બધી જૂઠી છે, એમ. આહાહા ! એ છે પણ ઠીક. ..

એ આવે છે, બંધ અધિકારમાં એ જ આવે છે ને. ભોગને માટે આવે છે ને ? ભોગ માટે જ પુણ્યને કરે છે એ. (ઈન્દ્રિય) સુખનું (લક્ષ્ય) છે પરમાં. અતીન્દ્રિય સુખનો ભાવ નથી, એ સુખની અભિલાષ છે અંદર ઊંડે. જે વસ્તુ ભાવી નથી એની ભાવના એને ક્યાંથી હોય ? એમ કહે છે. ભાવ્યું છે એની જ ભાવના છે. પુણ્ય જડ છે.. એમાં આવે છે ને. જેને પુણ્યની રૂચિ છે તેને જડની રૂચિ છે, તેને આત્માના ધર્મની રૂચિ નથી. અનેકાંત છે. સ્વપણે છે, થાય ને રાગથી થાય નહિ. એક હમણાં દાખલો આવ્યો આજ જ આમાં. પ્રકાશ.. પ્રકાશ ને ? સન્મતિ સંદેશ.

એક હતો જૈન સંપ્રદાયનો માણસ. એણે પોતાનો જે પૂર્વનો ધર્મ હતો એ છોડી દીધો અને સાચો ધર્મ અંગીકાર કર્યો સપ્તભંગીનો અનેકાંતમાર્ગ. જે સ્વથી છે એ પરથી નથી, એવો અનેકાંત સપ્તભંગીનો માર્ગ અંગીકાર કર્યો. ત્યારે બીજાએ વ્યંગ કર્યો કે અરે બાપ-દાદાનો ધર્મ છોડીને આ સપ્તભંગીયાની સાથે ગયા. સપ્તભંગી. મૂલયંદભાઈ ! એમાં છે. ત્યારે એણે કહ્યું કે મેં કયરો ભેગો કર્યો હતોને, એને એક-બે ભંગીથી નાશ થાય એવું નહોતું. સપ્તભંગીએ એનો નાશ થાય એવો હતો માટે મેં ફેરવ્યું છે. છે કે નહિ પુસ્તક ક્યાં ? છાપું છે ને ? સન્મતિ સંદેશ છે એમાં આવ્યું છે. એ બધું ભેગું કરે થોડું થોડુંક એટલે લોકોને જરી ઠીક પડે. આહા ! તમે તો આ મૂળ ધર્મ આપણો બાપ-દાદાનો છોડી દીધો અને તમે સપ્તભંગીયાની જોડે ગયા. ભંગીયાની જોડે. ભંગી હૈ ન વહ સપ્તભંગી. એ ક્યાંક છે ખરું ક્યાંક. હેઠે છે હેઠે. મોટા અક્ષરે હેઠે. એવા બધા નાંખ્યા છે.

એક વળી ડોસાનું નાંખ્યું છે. મરણાસન. એક હતો બાપ. મરવાની તૈયારી. કહા,

‘બડા લડકા કહાં હૈ ?’ યહાં હૈ. એમ કે મરવાની તૈયારી હોય તો બધાંને બોલાવે. ઉત્તર મિલા, યહાં. ‘મજલા ?’ મજલો એટલે વચલો. યહાં હૈ. ‘ઔર ફિર છોટા ?’ આપકે પાસ બડા હૈ. સુનકર ઉનકા મરણાસન પિતા ચીખકર બોલા. ‘અરે, કમબખ્તોં ફિર દુકાન પર કૌન હોગા ? દુકાનમેં ક્યાં આગ લગાયેગા ?’ હવે મરવું છે આને. ઓલા બિયારા મરણ (પથારીએ) છે તે બધા ભેગા થાયને. એય ! એવું છે. ઓલું ક્યાંક છે ખરું. હેઠે છે હેઠે હોં. ઓલાનું છોકરાનું બતાવ્યું હતું. સપ્તભંગી. ...કા માર્ગ અનેકાંત. અનેકાંત છે ને. સ્વપણે છે, પરપણે નથી. શુદ્ધતા શુદ્ધતાથી થાય, અશુભથી થાય (નહિ). અશુભ એટલે શુભ-અશુભ પરિણામ એનાથી ન થાય.

એક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનને અપના કુળધર્મકો છોડકર... પ્રસિદ્ધ વિદ્વાને કુળધર્મ છોડી દીધો. જૈનધર્મ સ્વીકાર ક્રિયા. ઈસ પ્રસંગમેં સમાજમેં ઉનકે એક મિત્રને ઉન પર વ્યંગ કરતે હુએ કહા ‘મહોદય! આશ્ચર્ય કી બાત હૈ. આપ ઈતના શ્રેષ્ઠ ધર્મ ઔર સમાજકો છોડકર સાત ભંગીઓકો મિલને જા રહે હેં.’ સાત ભંગીઓમેં મિલને જા રહે હેં. વિદ્વાનને વ્યંગકા ઉત્તર વ્યંગસે દેતે હુએ કહા. ‘ક્યા કરે ભાઈ ! આપકે સમાજમેં રહતે હુએ આત્મા પર ઈતના કચરા ઈકઠા હો ગયા હૈ. ઉસે સાફ કરનેકે લિયે એક-દો ભંગીઓંસે કામ નહિ ચલ સકતા. સાત ભંગીઓંકી આવશ્યકતા પડી હૈ હમારે’. એવો એણે વ્યંગ કર્યો. આહાહા ! હવે આપણો બાપ-દાદાનો... ઘણા એમ કહે છેને આમાં એ તે. એય ! તમને કહેતા હશે કે નહિ ? (શ્રોતા : બે બાપના) બે બાપના, હં એમ. ન્યાં મૂલચંદ્રજી એમ કહેતા, ફેરવે એટલે બે બાપના થઈ ગયા માળા. આપણો આ સંપ્રદાય છોડીને.. આહા ! ભાઈ ! પણ એવું છે, તમારા સંપ્રદાયમાં રહીને ઓલો મિથ્યાત્વનો કચરો વળી ગયો છે કે એક-બે ભંગીએ ચાલે એવું નથી. સપ્તભંગીથી ચાલે એવું છે. કહો. આહાહા ! એ તો ઓલો વ્યંગ કર્યો માટે ઉત્તર આવો દીધો.

અને બાઈનું નહોતું આવ્યું એક ફેરી? પહલી નરકકા નામ રત્નપ્રભા હૈ કે નહિ ? પહલી નરક. ક્યા નામ હૈ ? (શ્રોતા : રત્નપ્રભા). રત્નપ્રભા. તો એક સાધુ કહે એક ડોસીકો. કહે, મા, ડોસીમા ! તમારે રત્નપ્રભા જાના હૈ ?’ ‘અરે મહારાજ ! અમે પામર જેવા રત્નપ્રભા કેમ જાઈએ ? આપ જેવા જાય’. એ રત્નપ્રભા છે ને. આહાહા ! માળે કાંઈ ભાન ન મળે. મશકરી કરવા ગયો ઓલો. (શ્રોતા : અપનેકો... માનતી હૈ. મુજે કહાં રખા ?) હમ રત્નપ્રભા... (શ્રોતા : એને તો કાંઈ ખબર નહોતી). એને બિયારીને કાંઈ ખબર નહોતી. રત્નપ્રભા એટલે શું ? પહલી નરકનું નામ છે. ડોસીને કહે, ‘રત્નપ્રભા જાવું છે ?’ ‘અરે મહારાજ ! અમે પામર માણસ. રત્નપ્રભા આપ જેવા જાય’ આરે, આરે ! નરકે જવાને તમે લાયક છો, અમે નહિ. એને બિયારીને ખબર નહિ, એમ. એમ આમ ને આમ ચાલ્યું

જગતમાં. આહાહા !

તો પોતાનો કુળધર્મ સંપ્રદાયધર્મ છોડીને બીજો ધર્મ અંગીકાર કરે તો, એય! તમે ભ્રષ્ટ થયા. એય! તમે બે બાપના થયા. જિંદગીમાં બે બાપ કર્યા, એમ કહે છે. કહે છે ને? એ તમને તો બધી ખબર છે. આહા! અરે ભાઈ ! બાપ તો એક જ હોય. ભગવાન ત્રણ લોકનો નાથ આત્મા, એ આત્માની દૃષ્ટિનો પિતા છે. એની પ્રજાનો પિતા આત્મા છે. એની પ્રજા, નિર્મળ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન નિર્વિકલ્પ પર્યાય એ એની પ્રજા છે. શુભરાગ એ કંઈ આત્માની પ્રજા નહિ. એ શુભરાગનો પિતા આત્મા નહિ. આહાહા! આવું સ્વરૂપ છે. માણસોએ આને મશ્કરીમાં ઊડાડી દીધું છે કાંઈ.

ઝૂઠી ભગતિ હિંદુ ધરે, ઝૂઠે પ્રભુકૌ દાસ.. ઠીક. એ ભગવાનનો દાસ થાય છે, (પણ) મિથ્યાદૃષ્ટિ ખોટો છે. એ તો રાગનો દાસ છે અને પ્રભુનો દાસ કહેવા માગે છે. જૂઠો છે. આહાહા! સમજાય છે? જુઓ, શેમાં મૂક્યું છે આ બધું? મોક્ષમાં. મોક્ષમાર્ગમાં રાગ તે બિલ્કુલ કારણ છે નહિ. સમ્યગ્દર્શન પામવામાં, સમ્યજ્ઞાન પામવામાં, સમ્યક્ચારિત્ર પામવામાં રાગ બિલ્કુલ કારણ નથી. એ તો દુઃખરૂપ અને વિઘ્ન કરનાર છે. એને ઠેકાણે જે આમ માને એ પ્રભુનો દાસ નથી, જૂઠો છે. કારણ કે પ્રભુએ એમ કહ્યું છે કે રાગ વિનાનું તારું સ્વરૂપ છે એનો અનુભવ કર તો મોક્ષ થશે. તો આ કહે છે કે ના, ના. પણ એ રાગ છે એ કાંઈ મદદ તો કરે. પ્રભુનો દાસ, વ્યવહારેય પ્રભુનો દાસ ન થયો તું તો. ભગવાનની આજ્ઞા છે એનો એ દાસ (ન થયો). ઝૂઠે પ્રભુકૌ દાસ, લ્યો.

મિથ્યાત્વકી વિપરીત વૃત્તિ. અહીં વિશેષ એનું સ્પષ્ટ કરે છે.

મિથ્યાત્વની વિપરીત વૃત્તિ (સવૈયા એકત્રીસા)

માટી ભૂમિ સૈલકી સો સંપદા બખાનૈ નિજ,
 કર્મમૈં અમૃત જાનૈ ગ્યાનમૈં જહર હૈ।
 અપનૌ ન રૂપ ગહૈ ઓરહીસૌં આપૌ કહૈ,
 સાતા તો સમાધિ જાકૈ અસાતા કહર હૈ।।
 કોપકૌ કૃપાન લિંદ માન મદ પાન કિરૈં,
 માયાકી મરોર હિરૈં લોભકી લહર હૈ,
 યાહી માંતિ ચેતન અચેતનકી સંગતિસૌં,
 સાંચસૌં વિમુખ ભયૌ ઝૂઠમૈં બહર હૈ।।૨૮।।

શબ્દાર્થ :—સૈલ(શૈલ)=પર્વત. જહર=વિષ. ઔરહિસૌ=પરદ્રવ્યથી. કહર=આપતિ. કૃપાન=તલવાર. બહર હૈ=લાગી પડ્યો છે.

અર્થ :—સોનું-ચાંદી જે પહાડોની માટી છે તેને પોતાની સંપત્તિ કહે છે, શુભક્રિયાને અમૃત માને છે અને જ્ઞાનને ઝેર જાણે છે. પોતાના આત્મરૂપનું ગ્રહણ કરતો નથી, શરીર આદિને આત્મા માને છે, શાતાવેદનીયજનિત લૌકિક-સુખમાં આનંદ માને છે અને અશાતાના ઉદયને આફત કહે છે, ક્રોધની તલવાર પકડી રાખી છે, માનનો શરાબ પીને બેઠો છે, મનમાં માયાની વક્તતા છે અને લોભના ચક્કરમાં પડેલો છે. આ રીતે અચેતનની સંગતિથી ચિદ્રૂપ આત્મા સત્યથી પરાન્નુપ થઈને જૂઠામાં જ ગુંચવાઈ ગયો છે. ૨૮.

અર્થ :—સોના-ચાંદી જો પહાડોંકી મિટ્ટી છે, ઉન્હેં નિજ-સમ્પત્તિ કહતા છે, શુભક્રિયાઓ અમૃત માનતા છે ઓર જ્ઞાનકો જહર જાનતા છે. અપને આત્મરૂપકો ગ્રહણ નહીં કરતા, શરીર આદિકો આત્મા માનતા છે, સાતા વેદનીયજનિત લૌકિક-સુખમેં આનન્દ માનતા છે ઓર અસાતાકે ઉદયકો આફત કહતા છે, ક્રોધકી તલવાર લે રક્ષી છે, માનકી શરાબ પી વૈઠા છે, મનમેં માયાકી વક્તતા છે ઓર લોભકે ચક્કરમેં પડા હુઆ છે. ઇસ પ્રકાર અચેતનકી સંગતિસે ચિદ્રૂપ આત્મા સત્યસે પરાન્નુખ હોકર જૂઠીમેં ઉલજા રહા છે. ૨૮।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! કેટલું નાંખ્યું ! જુઓ. શું કહે છે? માટી ભૂમિ સૈલકી.. સોના-ચાંદી તો પહાડોની મિટ્ટી છે. એય મલૂક્યંદજી ! (શ્રોતા :) પણ એનું કહેવાયને. એના છોકરા ... એટલી હૂંફ તો રહેને થોડી. ઓલો એક જણો નહોતો કહેતો? કે ભઈ, અમારા સાળાની રોકટોક સારી હોય તો પણ હૂંફ તો રહેને અમને, એમ કહેતો. ભાઈને ખબર છે, નહિ? નામ (ન અપાય.) એક જણો કહેતો. અરે, સાળાની વહુ પણ ક્યાંથી? હવે સાળાની વહુમાં તારે શું? કે એનું ઓલું રહે, અમને હૂંફ રહે. હવે આવને આવા મૂરખ છે.

આહીં કહે છે, સોના-ચાંદી જો પહાડોંકી મિટ્ટી છે, ઉન્હેં નિજ સંપત્તિ કહતા છે આહાહા! ધૂળના ઢગલા. અમે પૈસાવાળા છીએ. ચાંદી ને સોનું આટલું અમારી પાસે છે. આટલા પૈસા તો અમારી પાસે નગદ પડ્યા છે. પણ એ તો જડ માટી ધૂળ પહાડ છે. એનો ઘણી ક્યાંથી થઈ ગયો તું? આહાહા! એવી લક્ષ્મી જે પથ્થરની છે એને મિથ્યાદૃષ્ટિ નિજ માને છે. પોતાની સંપદા માને. આ મૂઢ છે એમ કહે છે, દેખો. આહાહા! (શ્રોતા : જ્ઞાની તો એમ જ કહેને). વસ્તુ એવી છે. કહે એને શું? વસ્તુ એવી છે કે નહિ? હવે એ તો જડની ચીજ છે માટી. પૈસો, લક્ષ્મી, આબરૂ, કીર્તિ જડ છે. અને કહે, તમારી આબરૂ છે, અમે આબરૂદાર છીએ, અમારે ખાનદાનમાં આબરૂ કુળના છીએ. હવે આબરૂ પણ તારી ક્યાંથી

આવી? આબરૂ તો જડ છે.

માટી ભૂમિ સૈલકી સો સંપદા બખાને નિજ, કર્મમેં અમૃત જાને.. એ પુણ્યભાવને ધર્મ માને. આહાહા! શુભભાવ કરીને તે એમ જાણે કે, આહાહા! કેટલું અમે ત્યાગ્યું? કેટલું અમે કર્યું? અજ્ઞાનીની આ માન્યતા છે, કહે છે. મિથ્યાદૃષ્ટિની આવી વિપરીત વૃત્તિ છે. કર્મમેં અમૃત જાને, લ્યો. શુભક્રિયાકો અમૃત માનતા હૈ. છેને અંદર? શુભ ક્રિયાને અમૃત જાણે, લ્યો. ગ્યાનમેં જહર હૈ.. અરે, જ્ઞાન.. જ્ઞાન.. જ્ઞાન કરો છો, એ તો પેલું ઝેર છે. જ્ઞાન.. જ્ઞાન.. શું કરો છો? આત્મા જ્ઞાન છે ને એને જાણવું છે. હવે આ રાગ કરે એ (વસ્તુ) નથી? શુભરાગ એ જ અમૃત છે. આહા!

લ્યો, કાંઈ કરવું નહિ ને જ્ઞાન કરો, આનંદમાં રહો. એમ કરીને આત્માના જ્ઞાનને ઝેર બતાવે છે. એની વિમુખતા બતાવે છે, એમ. ભગવાન આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે. એમાં એકાકાર થા તો જ્ઞાનની એકતાએ ધર્મ થાય. 'હવે એવા તો ઘણા જ્ઞાન કર્યા.' એ નથી કર્યું તેં, સાંભળને! (શ્રોતા : નવ પૂર્વનું જ્ઞાન કર્યું) નવ પૂર્વનું જ્ઞાન એ જ્ઞાન જ કે દિ' હતું? નવ પૂર્વનું જ્ઞાન એ જ્ઞાન જ કે દિ' હતું? એ તો પરલક્ષી જ્ઞાન છે, અજ્ઞાન છે. આહાહા! જો જ્ઞાન હોય તો તો શુદ્ધિ હોવી જોઈએ અને સાથે સુખ હોવું જોઈએ. સુખ વિનાનું જ્ઞાન એ જ્ઞાન નહિ. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? (શ્રોતા : એ તો પહેલા કળશમાં છે.) હા, છે ને.

કર્મમેં અમૃત જાને ગ્યાનમેં જહર માને.. ઝેરનો અર્થ એ નિષેધ કરે. હવે એવું પહેલું ન હોય. પહેલું આ તો કરો. પછી કરતાં કરતાં... બાહ્ય ત્યાગ કરો, પંચમહાવ્રત પાળો, બાર વ્રત પાળો, પડિમ્મા લ્યો. જાઓ (શ્રોતા : કરી તો જુઓ). હા, વળી એમ કહે. કરી તો જુઓ, વળી એમ કહે કેટલાક. એ બધી ક્રિયા કરીને શું આમાં... ? ધૂળમાં હતી. આહાહા! અપનો ન રૂપ ગહૈ, લ્યો. મોક્ષનો અધિકાર છેને એટલે પોતાનું નિજસ્વરૂપ શુભ-અશુભ વિકલ્પથી રહિત છે એને તો પકડતો નથી અને એને અનુભવતો નથી. ઔરહીસૌં આપૌ કહૈ.. રાગ ને વિકલ્પ ને દેહની ક્રિયા એ અમારી ને અમને લાભ કરે. વિશેષ કહેશે, લ્યો.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૧૦. અષાઠ વદ ૧૩ મંગળવાર તા. ૨૦-૭-૧૯૭૧
મોક્ષ દ્વાર ૫૬ ૨૮, ૨૯, ૩૦ પર પ્રવચન

નાટક (સમયસાર), મોક્ષદ્વાર. મોક્ષ આત્માના સ્વભાવના આશ્રયે થાય છે, એમ અજ્ઞાની માનતો નથી. એ અધિકાર ચાલે છે. છે ને? મિથ્યાત્વની વિપરીત વૃત્તિ. ૨૮. ૨૮. મિથ્યાદૃષ્ટિ, જેની દૃષ્ટિ વિપરીત છે, અજ્ઞાની છે, એ વાસ્તવિક તત્ત્વને માનતો (નથી.) ઊંધું માને છે. કઈ રીતે, કહે છે જુઓ.

મિથ્યાત્વની વિપરીત વૃત્તિ (સવૈયા એકત્રીસા)

માટી ભૂમિ સૈલકી સો સંપદા બખાનૈ નિજ,
 કર્મમેં અમૃત જાને ગ્યાનમેં જહર હૈ।
 અપનો ન રૂપ ગહૈ ઓરહીસોં આપો કહૈ,
 સાતા તો સમાધિ જાકૈ અસાતા કહર હૈ।।
 કોપકો કૃપાન લિણ માન મદ પાન કિયેં,
 માયાકી મરોર હિયેં લોભકી લહર હૈ,
 યાહી ભાંતિ ચેતન અચેતનકી સંગતિસોં,
 સાંચસોં વિમુખ ભયો ઝૂટમેં બહર હૈ।।૨૮।।

શબ્દાર્થ :-સૈલ(શૈલ)=પર્વત. જહર=વિષ. ઓરહિસોં=પરદ્રવ્યથી. કહર=આપતિ.
 કૃપાન=તલવાર. બહર હૈ=લાગી પડ્યો છે.

અર્થ :-સોનું-ચાંદી જે પહાડોની માટી છે તેને પોતાની સંપત્તિ કહે છે, શુભક્રિયાને અમૃત માને છે અને જ્ઞાનને ઝેર જાણે છે. પોતાના આત્મરૂપનું ગ્રહણ કરતો નથી, શરીર આદિને આત્મા માને છે, શાતાવેદનીયજનિત લૌકિક-સુખમાં આનંદ માને છે અને અશાતાના ઉદયને આફત કહે છે, ક્રોધની તલવાર પકડી રાખી છે, માનનો શરાબ પીને બેઠો છે, મનમાં માયાની વજ્રતા છે અને લોભના ચક્કરમાં પડેલો છે. આ રીતે અચેતનની સંગતિથી ચિદ્રૂપ આત્મા સત્યથી પરાઙ્ગુપ થઈને જૂઠમાં જ ગુંચવાઈ ગયો છે. ૨૮.

અર્થ :-સોના-ચાંદી જો પહાડોંકી મિટ્ટી હૈ, ઉન્હેં નિજ-સમ્પત્તિ કહતા હૈ, શુભક્રિયાકો અમૃત માનતા હૈ ઓર જ્ઞાનકો જહર જાનતા હૈ। અપને આત્મરૂપકો ગ્રહણ નહીં કરતા, શરીર આદિકો આત્મા માનતા હૈ, સાતા વેદનીયજનિત લૌકિક-સુખમેં આનન્દ માનતા હૈ ઓર અસાતાકે

ઉદયકો આફત કહતા હૈ, ક્રોધકી તલવાર લે રક્ષી હૈ, માનકી શરાબ પી બૈટા હૈ, મનમેં માયાકી વક્રતા હૈ ઓર લોભકે ચક્કરમેં પડા હુઆ હૈ। ઇસ પ્રકાર અચેતનકી સંગતિસે ચિદ્રૂપ આત્મા સત્યસે પરાન્મુખ હોકર ઝૂઠ્ઠીમેં ઉલઝ રહા હૈ।।૨૮।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

માટી ભૂમિ સૈલકી સો સંપદા બખાનૈ નિજ.. જે લક્ષ્મી છે સોનું, ચાંદી, હીરા, માણેક—એ તો બધી પહાડની માટી છે, પર્વતની માટી છે. એને, અજ્ઞાની કહે છે કે મારી લક્ષ્મી છે. પોતાની લક્ષ્મી તો અંતર અનંત આનંદ, અનંત જ્ઞાન ને શાંતિ—એવો એનો ત્રિકાળી સ્વભાવ એ એની નિજ લક્ષ્મી છે. એને માનતો નથી. આ લક્ષ્મી ધુળ એને માને છે એ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. ચાહે તો એ સામાયિક, પોષા અને પડિકમણા ને અપવાસ બહારના કરતા હોય, પણ એ લક્ષ્મી જડ છે એ મારી છે, એમ માને તે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. એ ધર્મી નથી. એને ધર્મ થતો નથી. એ લક્ષ્મી તો જડની અવસ્થા છે. અમારી પાસે આટલા પૈસા છે, અમારી પાસે આટલા પૈસા છે.

કર્મમેં અમૃત જાનૈ.. શુભભાવની જે ક્રિયા છે—દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, ભગવાનનું નામ સ્મરણ—એ બધો શુભભાવ છે, રાગ છે, કર્મભાવ છે. એને એ મિથ્યાદૃષ્ટિ અમૃત જાણે, એને એ ધર્મ માને. (શ્રોતા : શાસ્ત્રમાં અમૃત કહ્યું છે.) કીધું છે ક્યાં? એ તો વ્યવહાર કીધો છે. અમૃત તો આત્મા છે એનો અનુભવ થયો છે, એને વ્યવહાર પરિણામમાં આરોપ દઈને અમૃત કહેવામાં આવ્યા છે. આહી તો એ એકલા શુભભાવને જ અમૃત માને છે એમ કહે છે. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદસ્વભાવથી ભરેલો પિંડ તત્ત્વ, એવો જેને અંતરમાં આનંદના સ્વાદ સહિત અનુભવ થયો છે એવા જીવને એ અમૃત દશા—વીતરાગી દશા તે અમૃત છે. એને જે આ રાગની મંદતાનો ભાવ આવે દયા, દાન આદિ, એને વ્યવહાર અમૃત તરીકે આરોપ કરીને કહ્યું છે, છે નહિ. આહાહા! કહો, સમજાણું કાંઈ?

મિથ્યાદૃષ્ટિ રાગને ધર્મ માને. વીતરાગભાવને ધર્મ માને એ તો આત્માનો આશ્રય કરીને માને. આ તો રાગ છે. દયા, દાન, વ્રત, પૂજા, ભક્તિ, કરુણા, કોમળતા—એ બધો ભાવ તો શુભ છે, વિકલ્પ છે, રાગના ભાગ—અંશ છે. એને એ ધર્મ માને, અમૃત માને, એ તો અમૃત છે (એમ માને.) (શ્રોતા :) કોઈ ગયો નથી જરીય. મિથ્યાદૃષ્ટિ શુભને પોતાનું માને એને અશુભ ક્યાં ગયો છે? જેને આત્માનું જ્ઞાન છે કે શુભ—અશુભ ભાવ એ હું નહિ. હું તો ચૈતન્ય અમૃત આનંદસ્વરૂપ પૂર્ણાનંદ, જેવો સર્વજ્ઞ ભગવાનને પર્યાયમાં પ્રગટ્યો એવો હું દ્રવ્યે છું. એવું જ્યાં અંતરમાં નિર્વિકલ્પ ભાન વર્તે, એને જે કંઈ રાગની મંદતાનો ભાવ આવે, એને વ્યવહાર અમૃત તરીકે નિશ્ચય અમૃત પ્રગટ્યું છે તેથી એનો

આરોપ (આપવામાં આવે.)

અમૃત તો એક જ પ્રકારનું છે. પણ અમૃતનું કથન બે પ્રકારનું છે. વ્યવહારે અમૃત, સમકિતી જીવને—આનંદના પ્રચુર સ્વસંવેદની જીવને જે કોઈ રાગની મંદતાના ભાવ હોય એને આરોપે અમૃત કહેવામાં આવે છે. છે ઝેર. આરે, ભારે વાંધા. જેટલું દયા પાળો, વ્રત પાળો, આ કરું—એ બધું વિકલ્પ છે, ઝેર. આહાહા! ભારે વાત! કેમકે આત્મા તો અમૃત આનંદસ્વરૂપ છે. એનાથી ઊલટી વૃત્તિ છે. આમ કરું, આમ કરું (એ) બહિર્બુદ્ધિ છે. એ બધું ઝેર છે. જ્ઞાનીને આત્માનું ભાન છે (તેથી) એવા જીવના શુભભાવને વ્યવહારે અમૃત (કહેવાય.) કથનથી નિમિત્તે અમૃત છે, વસ્તુથી નહિ. એ મિથ્યાદૃષ્ટિની વિપરીત વૃત્તિનું સ્વરૂપ છે. કહો, સમજાણં કાંઈ ?

કર્મમ્ને અમૃત જાનૈ ગ્યાનમ્ને જહર માને. આ જ્ઞાન તે શું પણ ? જ્ઞાન.. જ્ઞાન.. જ્ઞાન.. આ જાણપણું જ્ઞાન, આનંદ સાથેનું જ્ઞાન તે જ્ઞાન, તે વસ્તુ છે. શું કહે છે આ ? જ્ઞાનસ્વભાવ ભગવાન આત્મા એમાં એકાગ્ર થવું તે આનંદ છે, એને એ ઝેર જેવું માને છે. એ ન હોય અત્યારે. અત્યારે આ જ હોય. શુભભાવની ક્રિયા એ ધર્મ. એમ મિથ્યાદૃષ્ટિનું લક્ષણ આવી વિપરીત વૃત્તિમાં હોય છે. અનંત કાળથી રખડ્યો, એણે આ સાચી વસ્તુ ને ખોટી શું એની ખબર કરી જ નથી. સાધુ થયો તો ક્રિયાકાંડમાં મરી ગયો એમાં. અપવાસ કર્યા ને વ્રત પાળ્યા ને તપસ્યાઓ કરી, એ તો બધી રાગની મંદતા છે. અને મેં આહારનો ત્યાગ કર્યો ને મેં વ્રત પાળ્યા—એ અભિમાન મિથ્યાત્વ છે. આહાહા!

અને ગ્યાનમ્ને જહર હૈ.. આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે એનું જ્ઞાન કરો, એને ઓળખો, એનું ધ્યાન કરો. આ શું માથાકૂટ છે, કહે છે. અજ્ઞાનીને આત્માનું જ્ઞાન કરવું એ ઝેર જેવું લાગે છે. પ્રતિકૂળ લાગે છે, એમ. આહાહા! અંતર ચૈતન્ય ભગવાન આત્મા એકલો સમજણ ને ચૈતન્યનો પિંડ છે. એમાં એકાગ્ર થવું એને ગોઠતું નથી અજ્ઞાનીને. રાગમાં એકાગ્ર થવું ગોઠે છે. એથી કહે છે, ત્યાં ગોઠતું નથી એટલે કે જ્ઞાનમાં એને ઝેર માને છે. કાલે એક ગાથામાં કેટલો અર્થ થઈ ગયો ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય’માં.

હવે આજ આવ્યું પાછું જૈન સંદેશમાં. સમકિતીનો બંધભાવ—કર્મનો બંધભાવ એ મોક્ષનું કારણ છે. કહો, આવે છેને ઓલું મોક્ષ બંધો.. ? એનો અર્થ જૈન સંદેશમાં નાખ્યો કોઈએ. પોતે કેલાસચંદ્રજી એનો નિષેધ કરે છે. એમાં આ પાછું નાખ્યું. ક્ષુલ્લક છે, કો’ક છે. નહિ, સમકિતીનો બંધભાવ છે એ મોક્ષનું કારણ છે. અર્થ જ ખોટો છે. ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય’. સમકિતીનો રાગભાવ એ બંધનું જ કારણ છે. મિથ્યાદૃષ્ટિનો રાગ બંધનું (કારણ) અને સમકિતી અને મુનિને (પણ રાગ બંધનું કારણ છે.) સાચા સંત આત્મજ્ઞાની ધ્યાની,

એને પણ પંચમહાવ્રતનો વિકલ્પ ઉઠે છે એ બંધનું જ કારણ છે. અંતર આશ્રય વસ્તુ વિના બાહ્ય આશ્રયની આ જે વૃત્તિ થઈ છે એ બધું ઝેર છે. ભારે કામ ભાઈ! સમજાણું?

अपनौ न रूप गहै और ही सौं आपौ कहै.. ચૈતન્ય આનંદ એનું રૂપ અને સ્વરૂપ શુદ્ધ વીતરાગ છે એવા આત્માના સ્વરૂપને તો પોતે અનુભવે નહિ, ગ્રહે નહિ, માને નહિ, જાણે નહિ, ઓર હી સૌ આપૌ કહૈ.. અને શરીર, પુણ્ય-પાપના ભાવ શુભભાવ એ બધા અમારા છે. ઓર હી સૌ આપૌ કહૈ.. અન્યને પોતાનું માને. આહાહા! ત્યાં સુધી તો ચાલ્યું હતું કાલે. સાતા તો સમાધિ જાકૈ.. પૂર્વનો શાતા વેદનીયનો ઉદય હોય, શરીર નિરોગ, પૈસા, આબરૂ, કીર્તિ, મકાન—એને એ શાતા—સમાધિ માને. અમે સુખી છીએ. છોકરાઓ હોય ચાર-પાંચ સારા મોટા, પાંચ પાંચ હાથના લાંબા, પૈસા હોય કરોડ-બે કરોડ. કરોડ-બે કરોડ નહિ, તમારે તો વધારે હશે.

પણ ઓલાને વધારે છેને બીજાને આપણે શાંતિલાલ ખુશાલ. એની પાસે.... દશાશ્રીમાળી વાણિયા આપણા. ગોવા-ગોવા. બે અબજ ચાળીસ કરોડ. મેંગેનીઝ નીકળે તો એમ થઈ જાય કે આહાહા! મારે મેંગેનીઝ નીકળ્યું. હવે ધૂળ નીકળે છે. એ તો લોહું છે. સ્ટીલ—સ્ટીલ. એમાંથી કાઢે છેને મેંગેનીઝ. ગોવામાં છે ને? પાણસણાના. હમણાં જમીન લીધી છેને જમીન (એમાંથી) એક અબજનું નીકળ્યું એલ્યુમિનીયમ. દરરોજ ૧૫-૧૫ મોટા (ખટારા નીકળે છે), કહે છે. કેટલાક પંદર હજાર કે એમ કંઈક છે ને? એના બનેવી પોપટભાઈ નહોતા આવ્યા? ખટારા આટલા નીકળે છે, કહે છે. અમારે આટલા ખટારા... પણ તું કોણ ને એ કોણ? એ તો જડ માટી છે. આહાહા! અમારે આવી લક્ષ્મી છે, અમે આવા છીએ, અમે સુખી છીએ. સુખી એટલે સમાધિ નથી, એમ. શાતાની ઉદયની સામગ્રી મળે, એને મૂઠ શાતા અને સમાધિ માને. ખૂબ સુખી છીએ એમ માને, મૂઠ છે મિથ્યાદૃષ્ટિ.

એ મલુકચંદભાઈ! તમારો ન્યાલચંદભાઈ કહેતો હતો કે અમારે રહેવું પડે એવું ત્યાં. સ્વીટ્ઝર્લેન્ડ જઈ આવ્યાને તમે? અમારે ત્યાં રહેવું પડે એ પ્રમાણે. મેં કહ્યું, આવી ઋદ્ધિ તારી? બંગલા મોટા, બે કરોડ રૂપિયા. તમારો માસ્તર કહેતો હતો કે પૂનમચંદને નથી એવો વૈભવ એને છે. કહે, મહારાજ! અમારે એ રીતે બધાને રહેવું પડે, કહે. એમ કહેતો. અહીં આવ્યો હતોને. આરે, આરે! મારી નાંખ્યા. કોણ રહે? એ રીતે રહેવું પડે એટલે એ ચીજથી રહેવું પડે છે? એવો વૈભવ તો સાધારણ માણસને હોય જ ત્યાં એમ કહે. સ્વીટ્ઝર્લેન્ડ. આહાહા!

કહે છે, શાતા તો સમાધિ જાકૈ.. શરીર નિરોગ હોય, અમે સુખી છીએ. હવે ધૂળ

શરીર નિરોગી એમાં તારે શું? બાયડી સારી, કહ્યાગરા છોકરા સારા, મકાન સારા હોય, સારા (મોભા) પ્રમાણે, લ્યોને. ચાલીસ લાખનું મકાન છે ન્યાં ગોવામાં. ચાલીસ લાખનું એક મકાન. પૈસા હોય એને કંઈ થોડે ગોઠે? એમાં તમારે શું કહેવાય આ? શિયાળામાં ગરમ ને ઉનાળામાં ઠંડું.. આપણી ભાષા, લ્યોને. (શ્રોતા : એરકન્ડીશનમાં બેઉ આવી ગયા.)

સુખી છીએ. અજ્ઞાની મિથ્યાદૃષ્ટિ શાતાના ઉદયની સામગ્રી (મળતા) સુખી છીએ એમ માને છે. મિથ્યાદૃષ્ટિ મૂઢ જીવ છે, પાપી છે. કહો, ગુણવંતભાઈ! આ તમારા બધા ભાઈઓ ત્રણ ભાઈઓ, છ ભાઈઓ લ્યો તમે, તમારા બાપ ને એ બધા. એ બધા સુખી છે એમ કહે છે લોકો. પાંચ-પાંચ છ-છ સાત-આઠ લાખ રૂપિયા એક એકને. છ ભાઈઓ. લોકો વાતો કરે. ધૂળેય નથી ત્યાં સુખ. પૈસાથી સુખ ક્યાં આવ્યું હતું ત્યાં? સુખ તો આત્મામાં છે. એમ ન માનતા સામગ્રીમાં સુખ માન્યું એ મૂઢ જીવ છે, એમ કહે છે. આહાહા!

जाकै असाता कहर है.. અને શરીરમાં રોગ આવે, નિર્ધનતા થાય, છોકરા મરી જાય, દીકરી રાંડે, દીકરો મરે. દીકરી મરી જાય તેનો વાંધો નહિ, પણ દીકરી રાંડે અને દીકરો મરે. દીકરી મરી જાય ઠીક, પણ દીકરી રાંડે ને દીકરો મરે. પણ દીકરાની વહુ મરે તો દીકરો ફરીને (પરણે), અને એ વખતે ચારેકોરનું.... વીમાવાળો ભાંગે, આહીં દુકાન સળગે. અશાતાના ઉદય હાય.. હાય.. રોવે. અરેરે ! જેર છે આ બધું. લ્યો, ઠીક. વિષ-જેર છે. એ તો ઓલા કહર.. શું છે ભાષા ? આપત્તિ.. આપત્તિ આવી. આહાહા!

બહારની સામગ્રી ન હોય એમાં આપત્તિ શું આવી? એમાં આપત્તિ ક્યાં આવી? આપત્તિ તો મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષનો ભાવ કરે એ આપત્તિ છે. આપત્તિ તો એ છે અને માને છે કે આ પ્રતિકૂળતા... રોગ ઘેરાઈ ગયો, શરીરમાં આમ થઈ ગયું. છ મહિનાથી ખાટલો તો ઘરમાંથી ઉઠતો નથી. એક જ્યાં ઉઠે ત્યાં બીજો પડે, બીજો ઉઠે ત્યાં ત્રીજો પડે. ઘરમાં આઠ માણસ છીએ. છ મહિના થયા પણ ખાટલો ખસતો નથી, એમ કહે. શું છે પણ? આપદા બાપા! એમાં આપત્તિ ક્યાં આવી? એ તો પરવસ્તુ છે. બાબુભાઈ! બરાબર હશે? આપદા માને પ્રતિકૂળતાને. આહાહા!

જુઓને, એક-એક ઘરે તે દિ' ઓલું હતુંને. તાવ હતો પ્લેગનો. એક-એક ઘરમાં વીસ-વીસ માણસ. ઓગણીસ મરી ગયા ને એક રહ્યો. (શ્રોતા : પ્લેગમાં ઘણા માણસ મરી ગયા હતા.) હા, બહુ માણસ મરી ગયા હતા ઘણાના ઘરમાંથી ઘણા મરી ગયા હતા. આહાહા! (સંવત) ૬૬ કે એની પહેલાની વાત છે. એટલા પડછંદ મરી ગયા હતા હોં.

અમે નીકળ્યા હતા એક ફેરી (સંવત) ૭૪માં. રસ્તામાં નાનું ગામ. ૨૦-૨૫ ઘર. પણ રસ્તામાં નીકળ્યા ત્યાં બે મડદા પડ્યા હતા. સ્મશાનમાં લાવીને પડ્યા હતા. ઘર ૨૦-૨૫. ૭૪ની વાત છે ને. ઈન્ફ્લુએન્ઝા ૭૪માં. પ્લેગ નહીં.

વિહારમાં હતા હીરાજી મહારાજ. નાનું ગામડું ત્યાં નીકળ્યા રસ્તે. સ્મશાનમાં બે ઠાઠડી પડી હતી. પણ એલા ઘર ૨૫ ને આ ? બધા ફટ ફટ ફટ મરે છે, કહે. પ્લેગ થયો, રાડ નાંખે. નીકળી. બસ એક-બે-ત્રણ દિ' એ ખલાસ. આપત્તિ આવી પડી. શું છે પણ એ આપત્તિ ? એને લઈને આપત્તિ ક્યાં હતી ? તારા મુરખાઈના માપ છે આ બધા. મુરખાઈના માપ છે આ બધા. આપદા તો અંદર વિકાર ને દુઃખદશા, મિથ્યાત્વ ને રાગદ્વેષ થાય—એ આપદા છે. આને આપદા માને છો, મૂઢ છો માળા, કહે છે. આહાહા !

એ પહેલાની વાત છે (સંવત) ૬૬ની. ૬૬ની નહીં, ૫૮ની. પ્લેગ હતોને પ્લેગ. ઉમરાળામાં પ્લેગ થયેલો. પ્લેગમાં... અમે જૂની નિશાળા ભણતા. અગિયાર વર્ષની ઉંમર હશે. ઘાંચીના છોકરા ત્રણ મોટા હોં. જ્યાં દીક્ષા થઈ હતી. લોઢા જેવા પચ્ચીસ-પચ્ચીસ વર્ષના જુવાન. એક પચ્ચીસ ને એક અઠ્યાવીસ ને એક ત્રીસ. એક પછી એક, એક પછી એક આમ જનાજો નીકળે. જનાજો હોયને ? નીકળે એનો બાપ પાછળ. રોવે નહિ પણ. આમ ભૂંડું ન રોવે. ‘ઓય મારા બાપલા.....’ વાણિયા એવું બહુ કરે. એમ એ ન રોવે પણ આંખ્યુંમાં ધારા વહી જાય. નિશાળમાં ઉભેલા. એક જનાજો નીકળે. બીજે દિવસે બીજો નીકળે, ત્રીજા દિવસે ત્રીજો નીકળે. આહાહા ! ઘાંચી હતા ઘાંચી. ગામમાં મસ્જીદ છે ત્યાં લઈ જાય. લોકો કહે આહાહા ! ફલાણા ભાઈને આપદા.

પણ એ આપદા ક્યાં આવી ? એ તો બહારનો સંયોગ છે. સમજાય છે કાંઈ ? આપદા તો સ્વરૂપનું ભાન ભૂલી.. આહા ! એ મને આપદા આવી એવી તારી માન્યતા એ તને આપદા છે. આહાહા ! આ બધા માણસ નથી કહેતા ? અમારે બધી સરખાઈ છે. શેની સરખાઈ ? મૂઢ છો માળા. શેની સરખાઈ છે ? બહારના બાયડી, છોકરા, કુટુંબ એ સરખાઈ થઈ ગઈ ? એ સરખાઈ તો પરવસ્તુ છે. પરવસ્તુ એને કારણે રહી છે અને એની થઈને રહી છે. શું તારી થઈને રહી છે ? બરાબર છે મેઘાણી ? આ જડ શરીર શરીરનું થઈને રહ્યું છે કે આત્માનું થઈને રહ્યું છે ? આ તો અજીવ છે. એ અજીવ, અજીવ થઈને રહ્યું છે. આત્માની—જીવની દશા થઈને રહ્યું નથી. એમ પૈસો અજીવ થઈને રહે છે. તારો થઈને રહેલ છે ? એ આહીં કહે છે, અશાતાને તો આપદા માને છે.

કોપકૌ કૃપાન લિણ.. ક્રોધની તો તલવાર હાથમાં રાખે છે. જરીક પ્રતિકૂળ પોતે હં. પથરો આડો આવે. ચાલતા આમ પડ્યો હોયને પથરો. ઠેસ વાગે ન્યાં પથરા ઉપર (રોષ

કરે.) શું છે પણ? આમ પથ્થર હોયને ચોંટેલો જમીનમાં અને ચાલતા ઠેસ વાગે. ધ્યાન પોતે ન રાખે. ધ્યાન રાખે કંઈ રહે એવું નથી કાંઈ. એ ઠેસ વાગે ત્યાં દુઃખે ને અંગૂઠો આમ બરાબર... પડી જાય હોં, પડી જાય. આહાહા! પથરો આહીં કોણે રાખ્યો? પણ શું છે તને? ક્રોધની તો તલવાર લઈને બેઠો છે મૂઠ જીવ. આત્માના સ્વભાવને રહેંસી નાખે છે, એમ કહે છે.

કોપકૌ કૃપાનલિણ માનમદ પાન કિયેં.. માનનો દારૂ પીધો છે. આહાહા! જ્યાં ત્યાં અમે શેઠિયા છીએ, અમારું મોટું ઘર છે, અમારે (સારા કુળથી) કન્યા આવે, અમે (સારા કુળે) કન્યા દઈએ, અમે આવા છીએ. શું છે પણ હવે? માનનો દારૂ પીધો છે તેં. એ કાળીદાસભાઈ! શું છે આ? આરે, ભારે! અમારે સાત પેઢીથી ખાનદાન ઘર છે. ક્યાંય અમને કલંક લાગ્યું નથી. અમારી મા તો સારા કુળના હતા. પણ તારી મા જ ક્યાં છે ને કુળેય ક્યાં છે? સાંભળને માળા હવે! તારું ક્યાં હતું એ? માન રૂપી દારૂ પીધેલો પડ્યો છે. જ્યાં ત્યાં હું.. હું.. હું.. હું.. હું.. મને આગળ કરો, શેઠીયો મને કરો, પ્રમુખ મને કરો, સંઘવી મને કરો. કહે છે, માનનો તો દારૂ પીધો છે મૂઠ મિથ્યાદૃષ્ટિએ. આહાહા!

માયાકી મરોર હિયેં.. કપટની તો વક્તા છે. માયાની વક્તા સેવે છે. સરળતાની તો ગંધેય નથી, કહે છે. આહાહા! આવે છે, રામાયણમાં આવે છે. સીતાજી આવ્યાને ત્યાંથી. રાવણને ત્યાંથી લાવીને. રામચંદ્રજી જીતીને આવ્યા અને એના પર પ્રેમ રામચંદ્રજીને બહુ. એ શત્રુને ગોઠ્યું નહીં. શત્રુ હતીને ઘણી રાણી. રામચંદ્રજીને પ્રેમ આના પર—સીતાજી પર. મહાસતી, મહાબ્રહ્મચારી. મનમાં રામચંદ્ર સિવાય સ્વપ્નેય વિકલ્પ નહિ બીજો. ભલે ત્યાં રહી છ મહિના કે એમ કંઈ... એક ઠેકાણે બહુ લખ્યું છે લાખ વર્ષ કંઈ. એક ઠેકાણે છ મહિના લખ્યું છે. છ મહિના હશે. એક ઠેકાણે એમ લખ્યું છે કે લાખ વર્ષ ત્યાં રહી. એવું કંઈ લખ્યું છે. એટલું બધું ન હોય. લાખ વર્ષ રહે નહીં. છ મહિના રહી હશે. (શ્રોતા : વનવાસ.....) એ તો બાર વર્ષનો જ હતો. આહાહા!

પછી શત્રુને ગોઠ્યું નહીં. શોક્ય ભેગી થઈને સીતાજી પાસે ગઈ. ‘તમે રાવણને જોયો છે બા?’ ના, મેં તો રાવણને જોયો નથી. ‘કાંઈ જોયું નથી તમે?’ ‘ભઈ! આવતો હતોને જાતો હતો, એમાં પગનો અંગૂઠો દેખાતો હતો કોઈવાર’ સીતાજી કહે. ‘ત્યારે એટલું તો ચિતરી ઘોને.’ કપટથી પછી બતાવું રામચંદ્રજીને કે જો આ રાવણની પૂજા કરનાર છે. અરે એવા શત્રુ! શત્રુને ગોઠ્યું નહીં આનું બહુમાન. પટરાણી ને બહુ સતી મહા ભગવતી સ્વરૂપ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ-જ્ઞાની હતા સીતાજી. ગર્ભમાં બે પુત્ર હતા. તો પણ જ્ઞાની ધર્માત્મા હતા. વિકલ્પનોય ત્યાગ છે અંદર દૃષ્ટિમાં. આહાહા! વિષયની વાસના હતી એનોય ત્યાગ છે અંદર દૃષ્ટિમાં. આદર છે નહિ. આહાહા!

શત્રુએ અંગૂઠો (દોરાવ્યો). આને ખબર નહિ. આ તો બિચારા ભદ્રિક સરળ. અંગૂઠો લખાવી પછી ચિત્ર બનાવ્યું પોતે. તૈલચિત્ર કહે છે કે શું કહે તમારે? 'ટું ચિત્ર બનાવ્યું. એક ઠેકાણે મૂક્યું. સામે સામગ્રી મૂકી પૂજાની. રામચંદ્ર આવ્યા તો કહે, આ શું છે? કહે, સીતાજી રાવણને પૂજતા હતા એ આ બધું છે. એવું ચિત્ર બનાવીને કર્યું છે. આરે, ગજબ છે ને! રામચંદ્રજીના વખતમાં એમના ઘરે આવા થાય. મોક્ષગામી, રામચંદ્રજી મોક્ષગામી છે. છેલ્લો દેહ હતો ચરમશરીરી. રામને શંકા પડી ગઈ. એ પણ શંકા પડવાનું કારણ હતું. ધોબી બોલ્યો એ પણ શંકા પડવાનું કારણ. માણસો આવ્યા એ શંકા પડવાનું કારણ ... આવી સીતા ? આહાહા !

શત્રુએ કપટ કરીને ચિત્ર મૂકાવ્યું, લ્યો. મિથ્યાદૃષ્ટિના લક્ષણ તો જુઓ. કોઈ રીતે સત્યને દુભાવવું અને અસત્યની પ્રસિદ્ધિ કરવી. કહે છે કે માયાકી મરોડ છે એ તો, વક છે માયાવી. મરડાઈ ગયો છે માયામાં, કપટમાં એકાકાર થયો છે કે આમ કરું... હૃદય હાથ ન આવે એવી માયા. ભગવાન તો કહે છે કે માયાવી કપટી મરીને ઢોર થાય. કેમકે તિર્યચ છેને ઢોર, આ આડા શરીર આમ આડા. હાથી ઘોડાને આમ આડા છેને તિર્યચ આડા. પૂર્વે આડોડાઈ, માયા ને વક્તા ને આડોડાઈ બહુ કરી હોય. ત્યાં આ ફળમાં ઢોર થયા છે. સમજાણું કાંઈ ? એવો મિથ્યાદૃષ્ટિ, માયામાં હાથ ન આવે કાળજા, કહે છે. આહા!

લોભકી લહર હૈ.. લોભના ચક્રમાં પડ્યો છે, લહેર એટલે. લહેર ઉઠેને. લોભના ચક્રમાં મિથ્યાદૃષ્ટિ પડ્યો છે. આત્માની ભાવનાની ખબર નથી. શુદ્ધ આનંદસ્વરૂપ છું એની મારે દૃષ્ટિ કરીને સ્થિર થવું જોઈએ, એને ઠેકાણે લોભના ચક્રમાં... આટલું મળે તો ઠીક, આટલું મળે તો ઠીક, આટલું મળે તો ઠીક, ક્યાંય સંતોષ જ ન મળે. મિથ્યાદૃષ્ટિને લોભના ચક્રમાં... આહા! રાગના, લોભના. રાગનો ભાગ છેને એ. ક્રોધ ને માન એ દ્વેષનો ભાગ છે અને માયા અને લોભ એ રાગનો ભાગ છે. આહાહા !

આત્માની જેને ખબર નથી. અરે, હું તો અનંત આનંદનો સ્વામી છું. હું નહીં લક્ષ્મીનો સ્વામી, નહિ શરીરનો, નહિ પત્નીનો. સંસારમાં સમકિતી રહ્યા છતાં કોઈને પોતાના અંતરમાં માનતો નથી. આહાહા ! મારું હોય તે મારાથી જુદું ન હોય. જુદું હોય તે મારું નહિ. આહા ! એને દૃષ્ટિમાં સમ્યક્તા પ્રગટી છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં હો, રાજ હો ચક્રવર્તીનું. રાગનો કણ મારો નથી તો વળી રાજ ક્યાંથી આવ્યા ? આહા ! લોભના ચક્રમાં પડ્યો છે કહે છે.

યાહી માંતિ ચેતન.. આ પ્રકારે ભગવાન આત્મા અચેતનકી સંગતિસૌં. જુઓ, આ મોક્ષ અધિકારમાં મિથ્યાદૃષ્ટિ કેવા હોય એની વ્યાખ્યા કરી છે. એને મોક્ષનો માર્ગ હોઈ

શકે નહિ. આહા! યહ માંતિ.. ભગવાન અચેતનના સંગથી. એ દયા, દાન, વિકલ્પ એ પણ અચેતન—રાગ છે. શરીર લક્ષ્મી પણ અચેતન જડ છે. એના સંગથી સાંચસૌં વિમુખ ભયૌ.. ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદ સિદ્ધસ્વરૂપ એનાથી વિમુખ થયો. ઝૂટમેં વહર હૈ.. જૂઠમેં લગ્યો છે. શું બરાબર છે આ? બહુ સારી વાત લીધી છે મોક્ષ અધિકારમાં.

૨૯. આ દામોદરભાઈ બહુ બોલતા. દામોદર ચક્રવર્ત. આ ૨૯મું છે એ.વાળા. મૂળજીભાઈના ભાઈ. લાખાણી. આ ૨૯મો બોલ બહુ... દિગંબરના પુસ્તક ઘણા એની પાસે. વાંચેલા ઘણાં પહેલેથી. હવે કહે છે કે મિથ્યાદષ્ટિ એના લક્ષણ વધારે સ્પષ્ટ કરે છે.

(સવૈયા એકત્રીસા)

તીન કાલ અતીત અનાગત વરતમાન,
જગમેં અખંડિત પ્રવાહકૌ ડહર હૈ।
તાસૌ કહે યહ મેરૌ દિન યહ મેરી રાતિ,
યહ મેરી ઘરી યહ મેરૌહી પહર હૈ॥
ખેહકૌ ખજાનો જૌરૌ તાસૌં કહે મેરૌ ગેહ,
જહાં બસૌ તાસૌં કહે મેરૌહી સહર હૈ।
યાહિ માંતિ ચેતન અચેતનકી સંગતિસૌં,
સાંચસૌં વિમુખ ભયૌ ઝૂટમેં વહર હૈ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ :—અતીતકાલ=ભૂતકાળ. અનાગત=ભવિષ્ય. ખેહ=કચરો. ગેહ=ઘર. સહર(શહર)=નગર.

અર્થ :—સંસારમાં ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યકાળનું ધારા-પ્રવાહ ચક્ર ચાલી રહ્યું છે, તેને કહે છે કે મારો દિવસ, મારી રાત્રિ, મારી ઘડી, મારો પહોર છે. કચરાનો ઢગલો ભેગો કરે છે અને કહે છે કે આ મારું મકાન છે, જે પૃથ્વીના ભાગમાં રહે છે તેને પોતાનું નગર બતાવે છે. આ રીતે અચેતનની સંગતિથી ચિદ્રૂપ આત્મા સત્યથી પરાન્નુભ થઈને જૂઠમાં મુંઝાઈ રહ્યો છે. ૨૯.

અર્થ :—સંસારમેં ભૂત, વર્તમાન, ભવિષ્યત્ કાલકા ધારા-પ્રવાહ ચક્ર ચલ રહા હૈ, ઉસે કહતા હૈ કિ મેરા દિન, મેરી રાત્રિ, મેરી ઘડી, મેરા પહર હૈ। કચરેકા ઢેર ઇકઢા કરતા હૈ ઔર કહતા હૈ કિ યહ મેરા મકાન હૈ; જિસ પૃથ્વીખંડ પર રહતા હૈ ઉસે અપના નગર બતલાતા હૈ। ઇસ પ્રકાર અચેતનકી સંગતિસે ચિદ્રૂપ આત્મા સત્યસે પરાન્મુખ હોકર ઝૂટમેં ઉલઝ રહા હૈ॥૨૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જુઓ, બનારસીદાસે સ્વતંત્ર મોક્ષના વિરુદ્ધની વાત મૂકી છે. ત્રીનકાલ. ભૂતકાળ— અતીત એટલે ગયો કાળ, અનાગત—ભવિષ્ય અને વર્તમાન. જગમૈં અખંડિત પ્રવાહકૌં ડહર હૈ.. ચાલે છે અખંડ પ્રવાહ. તાસૌં કહૈં યહ મેરૌં દિન.. હમણાં તો અમારો દિવસ છે હોં. કહે છે કે નહિ? અમારી હમણાં હાકલ છે. અમારી હમણાં પ્રધાનતા શહેરમાં, દેશમાં, ગામમાં, ફલાણામાં, ઠીંકણામાં. શેની પ્રધાનતા? મૂર્ખ શું કહે છે તું આ? સમજાણું કાંઈ? અમારો દિવસ છે એમ કહે છે ને? કાલકા ધારાપ્રવાહ ચક્ર ચલ રહા હૈ, ઉસે કહતા હૈ કિ મેરા દિન હૈ, લ્યો. દામોદરભાઈ કહેતા ઘણીવાર. કાળ તો ચાલ્યો જાય પણ આ કહે કે આ મારો દિવસ છે, આ અમારી રાત્રી. રાતમાં અમારે નિવૃત્તિથી કામ લેવું હોય, એ અમારી રાત છે. રાત ને દિ' તો કાળ જગતનો છે, તારો ક્યાંથી આવ્યો? આહા!

યહ મેરી ઘરી.. આ મારી ઘડી છે. એક કલાક મને જે આપ્યો છો એ મને છે. કલાક હતો એ તો કાળ પ્રવાહ છે, તારો ક્યાંથી આવ્યો કલાક? એ મારો કાળ છે ઘડીનો. યહ મેરૌં હી પહર હૈ.. પહોર.. પહોર.. સવારના શું કહેવાય? એક પહોર કહેવાય છે ને. મેરૌં હી પહર હૈ.. સવારમાં અમે ઉઠીએ અને એક પહોર તો મજા કરીએ, પછી દુકાન ઉઘાડીએ. દહીં ને રોટલો ખાઈએ ઉઠીને. પહેલા એ હતું. આ તો હવે ચા ને નાસ્તો થઈ ગયો. પહેલા આ દહીં રાખ્યું હોયને, સવારમાં ઉઠીને દહીં ને રોટલો ખાય. સાંજે ખીચડી, રોટલો ને દહીં. વચમાં વળી કાંઈક મમરા-મમરા, દાળીયા બહુ હલકી ચીજ કોઈ એવી. પહેલા એવું જ હતું. એને કહે છે કે જુઓ, સવારનો એક પહોર અમારો પછી તમારું કામ. પહોર ક્યાંથી આવ્યો પણ તારો? એ તો જગતનો કાળ છે. એક આખો પહોર મારે માટે. એક પહોર મારું નામ લેશો નહિ. એ પહોર અમારો છે, પછી તમારી નોકરી. એમ કહે છે ને? માને છે ને? અમારી હાકલ વાગે એવો કાળ અમારો છે.

ઓલામાં આવે છેને ગાયન, નહિ? 'સમય બદલાય છે ત્યારે બધું બદલાય છે.' એવું આવે છે. ઘણા વર્ષ પહેલાં સાંભળ્યું હતું. પાળીયાદમાં ૭પનું ચોમાસું હતુંને. પાળીયાદમાં ૭પનું ચોમાસું. કેટલા વર્ષ થયા? બાવન. એમાં અહીં અપાસરામાં ગરતા સામે લખેલું. 'સમય બદલાય છે ત્યારે બધું બદલાય છે.' બધું બદલાય, બાયડી બદલાય છોકરા. પૈસા ન હોય લક્ષ્મી ત્યારે બધાય ફરી જાય માળા. એ વળી હશે કાંઈક, પણ લાંબુ હતું. ૭પમાં નહિ? બારણા સામે લખેલું. સમય બદલાય ત્યારે બધું બદલાય. તું ક્યાં પણ બદલી ગયો એમાં? એ અમારા કાળ હતા અને અમારા બાપની હયાતીમાં અમારી આબરૂ એ અમારી લક્ષ્મી. અમારે ઘેર કહેણ આવે સારા સારા ઘરના. એ અમારા કાળ હતા એ હતા. તારો કાળ કે દિ' હતો? પણ મૂઠ ને મિથ્યાદૃષ્ટિમાં આવી ભૂલ પડે છે. આહાહા!

खेहकौ खजानौ.. ल्यो ठीक. अे कचरेका ढेर इकट्ठा करता है. आ पैसा-पैसा भेडको भजानो छे, राभनो भजानो छे क्यरानो. और कहता है कि यह मेरा मकान है. ल्यो, भजानो उभो करेने मकान. आ पथरा भेगा क्यर्ा. आ मारुं मकान. केवुं क्युं, ज्येयुं! सारा कारीगरने बोलाव्या उता. पांय लाभनुं थयुं छे अने अमे उभा उभा काम लेता त्यारे थयुं छे. नहीतर तो... अे बधी वातो परनी करेने, अे तो गांडो जौं लो पागल. बाबुभाई! अमारी देभरेभमां थयुं छे. आम उभा रडो आम. तारा देभरेभ... देभरेभ तो वजुभाई बहु राभता मकाननी. अे करता ने त्यां दस-दस लाभना मकान. अेनो दरबार अेवो उतो आने पी जाय अेवो. अेने बहु आवडे आम करो ने आम करो. भूंडो. अेने बहु आवडतुं डोय. अेने बहु आवडे डो.

व्याभ्यानमां आव्या उता वांकानेर, नडि? बेय आव्या उता, राजकुमार ने अे पोते. रात-दि' माणसो... पण ज्यारे आ (राज) लभवुं पड्युं उतुं त्यारे रोया उता. ज्यारे राज लभवुं पड्युं. आंसुनी धारा. व्याभ्यानमां आव्या उता. ते दि' मोहनभाई उताने आपणे. माणसो तो सभाय नडि अेटलुं माणस आवेने. दरबार आवे. वांकानेरनो जूनो उतारो उतो. उतारो शुं? उपाश्रय. उमणां नवो क्यो. ७७नी वात छे डो. अे त्राग नीये बार वागे बेडो उतो त्यारे ओम ध्वनि आव्यो अंदरथी. शरुआत त्यांथी थई उती. वांकानेर त्राग उतोने. त्यां बेडो उतो अेकलो. कोई नडोतुं. शरुआतमां ... त्यांथी आव्यो उतो. वांकानेर.

आ कडे के देभो, आ अमारा मकान. शुं कडेवाय तमारा? संगेमरमर—आरसपडाण. आरसपडाणना मकान देभो. सागरमां छेने आपणा भगवानदासनुं मकान, छे लाभनुं मकान. अही सागरमां छे. अमे उतर्या उता २० दि आ गोटीकानुं त्रण लाभनुं आरसपडाणनुं मकान. वीस दिवस त्यां रडीने आव्याने उमणां ते. ... को'क कडे के अेषे ५० लाभ पेदा क्यर्ा छे. त्यांथी आ बहु आव्युं. आ क्युंने बहु, अेवुं को'क कडेतुं उतुं. अेक जणो बे-त्रण करोड कडेतो उतो. अेटलुं बहु तो नडि डोय. अे पेदा करे तो अे धुण छे. अे क्यार्ा आत्मानી उती? बे—त्रण लाभ भरय्या भराने. अेने पेदा क्यर्ा छे अमे, माटे पैसा भरय्या. आजे ज को'क कडेतुं उतुं.

कोना पैसा ने कोनी वात बापा! आडाडा! अमे भरय्या अहीया. अे जड तारा उता ते आप्या? अे तो जड छे. अे तो ज्यारे अेनी गति जवानी डोय त्यारे जाय. ताराथी आम पैसा जाय अे वात त्रण काणमां साथी नथी. अे तो जड छे. में पांय लाभ भरय्या. तुं कोण छे? तुं तो आत्मा छे. पांय लाभ जडने तुं भरयी शक? जडने तुं आपी शक

બીજાને? નોટ આપી શક? આ નોટ લે, આ દસ રૂપિયા લે, પચ્ચીસ લે. લાખ લે. એ જડ છે. અજીવનો સ્વામી થઈને તું દે, મૂઢ છો. આહાહા! ખેલનો ખજાનો જોડે છે. જોડે એટલે ભેગા કરે પથરા.

तासौं कहै मेरौ गेह.. आ मारुं घर छे. (श्रोता : એમ કહે કે પથરાનું ઘર છે ?) પથરાનું જ છે. આ તો અંદર માને છે કે એ મારું છે એમ કહેવું છે. બોલવામાં તો એમ આવે. પણ અંતરમાં માને કે મારું ઘર છે. મેં બનાવ્યું છે. ખુરશી નાખીને બેસતો આઠ મહિના, ત્યારે આ મકાન બન્યું છે. એક જણો કહેતો હતો. અમારે તો ઘણા મળ્યા હોયને. એ મકાન અમારા છે એમ માને છે. આહીં તો વાત એ છે. ચક્રવર્તી દેવોએ બનાવેલા મકાનમાં રહે, પણ અંતરમાં મારું કાંઈ નથી. એક રાગનો રજકણ પણ મારો છે નહિ. હું જ્યાં છું ત્યાં રાગ નથી, હું જ્યાં છું ત્યાં મકાન નથી. હું જ્યાં છું ત્યાં તો જ્ઞાન ને આનંદ ને શાંતિ છે. હું જે છું ત્યાં તો રાગેય નથી ત્યાં મકાન-ફકાન કેવા? આહાહા!

આ ૯૬ હજાર રાણીઓ છેને સાહેબ આપને? કહો, ભાઈ! રાણી અમારા (માટે) બીજો આત્મા અને બીજો આત્મા અમારો આત્મા થાય? બીજાનો આત્મા અમારો આત્મા થાય? એ રાણી મારી છે? એના શરીરના રજકણો જડના છે એ શરીરના છે એ મારા થાય? એ તો અજીવ છે. જીવ ને અજીવના ભાન વિના અજ્ઞાની અચેતનના સંગમાં આ મારું.. મારું.. મારું.. એમ માની રહ્યો છે. એ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે એમ કહે છે. યાહે તો સાધુ નામ ધરાવે અને માને કે આ મારા શિષ્યો, અમે આટલા શિષ્ય કર્યા. મૂઢ છો. શિષ્ય—શિષ્ય. મુંડ્યા.. મુંડ્યા.. શિષ્ય નહિ સમજતે? ચેલા. શિષ્ય અમારા શિષ્ય છે. એલા શિષ્ય કેવા તારા? એ તો આત્મા છે, શરીર પર છે. આહાહા!

जहां बसै तासौं कहै मेरौ ही सहर है.. अमारुं पोरबंदर, अमारुं सावरकुंडला, अमारुं आंकडीया. गाम. जयां वसे त्यां ऐ गाम मारुं. પણ ગામ તારું ક્યાં છે? એ તો જગતની ચીજ છે. જ્યાં વસે ત્યાં ગામ હોયને. આ ગામ અમારું છે. અમારું ગામ છે. પણ ગામ તો પરવસ્તુ છે એમાં તારું ક્યાં આવ્યું? માળા મૂઢની કંઈ વ્યાખ્યા જુદી હશે? ગામે ગામ મૂઢ ભર્યા છે કહે છે. મૂઢના ગામ કાંઈ જુદા વસતા હશે? આહાહા! જહાં બસે તાસૌ કહે મેરૌ હી સહર હૈ. जिस पृथ्वीखंड पर रहता है उसे अपना नगर बतलाता है.

याहि भांति चेतन.. आ तो आटलां दृष्टांत कह्या, कहे छे. આ પ્રકારે ભગવાનને ભૂલીને—હું તો જ્ઞાન ને આનંદ છું એવું પોતાનું અસ્તિત્વ તેને ભૂલી અને જેમાં એ પોતે નથી એવા રાગમાં ને શરીરમાં ને મકાનમાં મારું માને છે એ અચેતનના સંગે મિથ્યાદૃષ્ટિ ભ્રમમાં પડ્યો છે. આહાહા! મારી વાણી. એવી વાણી બોલું કે આહા! અરે, પણ વાણી જડ

છે ને? આહા! ઘણાની વાણી કેટલીક એવી હોયને. નહોતી ઓલી છોડી આવી? તમે નહોતા. આદર્શભવનમાં ઓલી છોડી નાની હતી પંદર-સોળ વર્ષની, પણ માળા કંઠ.. બોલે એટલે લોકો એકવાર આમ સાંભળે તો ચકિત થઈ જાય. આદર્શભવનમાં ગયા હતાને. આદર્શભવન શું? આદર્શનગર. એ છોડી પહેલી બોલી હતી સ્તુતિ. પંદર-સોળ વર્ષની હશે. પણ એ તો અક્ષર બોલે ત્યાં રણકાર વાગે. કોઈપણ ભાષા બોલેને એ બીજા જાતની નીકળે. પણ એ તો જડની દશા છે. એ ભાષાનો દેશી કરવો એ આત્મા છે? આત્મા એ દેશી કરી શકે? કંઠને આત્મા ધ્રુજવી શકે?

(શ્રોતા : વાણી ભૂષણ નામ રખ દે?) વાણીભૂષણ પણ જડનું ભૂષણ? વક્તા બહુ હોય તો એને કહે કે વાણીભૂષણ છે. જડનું ભૂષણ છે તને? આહા! આરે, આરે, ભારે! યાહી માંતિ ચેતન અચેતનકી સંગતિસૌં.. સંગતિ પોતે કરી હોં, એમ કહે છે. સાંચસૌ વિમુખ મયોં.. ભગવાન જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ પોતાની જાતમાં તો રાગેય નથી, શરીર નથી, લક્ષ્મી નથી, મકાન નથી. એવી સત્ય વસ્તુને ભૂલી વિમુખ થઈ જૂઠમૈં બહર હૈ.. જૂઠી વાતમાં ગતિ કરી રહ્યો છે. આહાહા!

મિથ્યાદૃષ્ટિની વાત કરી. હવે સમ્યગ્દૃષ્ટિના વિચાર સાંભળો. ધર્મી જીવના ભાવ કેવા હોય?

સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોનો સદ્વિચાર (દોહરા)

जिन्हके मिथ्यामति नहीं, ग्यानकला घट मांहि।

परचै आतमरामसो, ते अपराधि नांहि॥३०॥

શબ્દાર્થ :—મિથ્યામતી=ખોટી બુદ્ધિ. પરચૈ(પરિચય)=ઓળખાણ.

અર્થ :—જે જીવોની કુબુદ્ધિ નષ્ટ થઈ ગઈ છે, જેમના હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ છે અને જેમને આત્મસ્વરૂપની ઓળખાણ છે તે ભલા માણસ છે. ૩૦.

અર્થ :—જિન जीवोंकी कुमति नष्ट हो गई है; जिनके हृदयमें ज्ञानका प्रकाश है और जिन्हें आत्मस्वरूपकी पहिचान है वे भले मनुष्य हैं॥३०॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

जिन्हके मिथ्यामति नहीं.. ખોટી બુદ્ધિ ન હોય. એ શરીર મારું, લક્ષ્મી મારી, મકાન મારાં, આબરૂ મારી, છોકરાં મારા, બાયડી મારી—એવી બુદ્ધિ સમકિતીને હોતી નથી. આહાહા! કેમ કે એ ચીજ પર છે એમાં તારી ક્યાંથી આવી? હું તો એ જગતના ચીજનો

જાણનાર—દેખનાર મારામાં રહીને હું છું. એ ચીજને જાણવું એ પણ વ્યવહાર છે. હું તો મારા સ્વભાવને જાણનાર—દેખનાર એવો હું આત્મા છું. એમ આ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ મિથ્યામતિ નથી. ...કુમતિ નષ્ટ હો ગઈ है, ल्यो. ग्यानकला घटमांहि.. જેના હૃદયમાં જ્ઞાનની પ્રકાશ કળા ઉગી છે. હું તો રાગથી ભિન્ન સચ્ચિદાનંદ નિર્મળાનંદ પ્રભુ, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે તીર્થંકર ભગવાને જે પ્રગટ કર્યો પર્યાયમાં, એવડો આત્મા તે મારું સ્વરૂપ છે. એ સિવાય મારામાં રાગ ને શરીર ને ફલાણા મારા, હું તમારો ગુરુ—એવું સ્વરૂપમાં છે નહીં. આહાહા!

(શ્રોતા : સંઘપતિ....) સંઘપતિ હોતા હૈ. યે જૂઠ હૈ, સંઘપતો ક્યાંથી આવ્યો? સંઘપતિ ક્યાંથી થઈ ગયો? સંઘ જુદી ચીજ છે એનો પતિ ક્યાંથી આવ્યો? મૂઢ છે. નૃપતિ—નર નામ મનુષ્યનો પતિ રાજા. મનુષ્ય જુદાનો રાજા તું ક્યાંથી આવ્યો? પત્નીનો પતિ, આવે છે ને? ધણી—પતિ. તે ક્યાં ધણી તું છો એનો? એ તો આત્મા છે જુદો, એનું શરીર જુદું. એનો પતિ ક્યાંથી થઈ ગયો તું? આખી દુનિયા મૂઢ છે.

‘એકલું ભૂલ્યા, દોનો ભૂલ્યા, ભૂલ્યા સકળ સંસાર; દાસ કબીરો એક ન ભૂલ્યો જેને અલખનો આધાર’. આવે છેને એમાં? એ ભૂલેલ હતા, એને ક્યાં ભાન હતું? આપણે સાધુ નહોતો પ્રકાશદાસ? કહેતા કે કબીર તો એમ કહેતા કે જુઓ પરમાર્થ ટુકડો દઈએ. કો’કને ટુકડો દઈએ તો પ્રભુ ઢૂંકડો. રોટલાનો ટુકડો દઈએ. કો’કને દઈએ ટુકડો, પ્રભુ ઢૂંકડો. ધૂળમાંય નથી ઢૂંકડો. ઢૂંકડો એટલે નજીક. દાળ-ભાત કો’કને ખવડાવીએ તો ભગવાન પ્રસન્ન થઈ જાય. ભગવાન કેવા તારા?

એણે લખ્યું છે, કબીરા! બે વાત કરીએ. એમ કહે છે ને? કમાલકી દો બાત લખ લે, પરમાત્માની બંદી કરવી અને ભૂખ્યાને આહાર દેવું. ભૂખ્યાને આહાર દઈ શકે નહિ આત્મા, એ તો જડની ક્રિયા છે. ભગવાનનું ભજન કરવું એ તો રાગ છે. વસ્તુ એસી હૈ. વસ્તુ એસી હી હૈ. આ હવે જુદું છું. રોટલા જુદા આવે. કોનો હાથ ને કોને લે?

એ પ્રકાશદાસજી હતાને, કબીરનો સાધુ છે એ. અહિંયા રહ્યા હતા. મૂળ તો બ્રાહ્મણ છે લીમડીના, પછી કબીરના સાધુ થઈ ગયેલા. પછી સ્થાનકવાસીમાં સાધુ થવાની તૈયારી હતી.અને રતિમલજી પાસે. એમાંથી આત્મધર્મ મળ્યું ક્યાંક લાઈબ્રેરીમાં. ઓય માળે, આ તો કંઈ બીજી વાત કરે છે. આ તો આપણે માન્યું બધું (નકામું). મારે જોવા તો જવું એકવાર. હમણાં ગયાં. અહિંયા રહે છે બબ્બે બબ્બે મહિના. પ્રકાશદાસ છે. ઓય માળા, આ તો માર્ગ બીજો નીકળ્યો, કહે. મુંડાઈને બેસી જવું, સાધુ સ્થાનકવાસી થઈ ગયા. હતા કે દિ’ સાધુ હતા? સાંભળને! સમ્યગ્દર્શન કોને કહેવું એનું ભાન ન મળે. મહાવ્રતના

પરિણામ એ ધર્મ. મહાવ્રત પાળવા. પાળવા રાગને, એમ. મહાવ્રત તો રાગ છે, વિકલ્પ છે. નાની ઉંમર છે એની ૩૫-૩૬ વર્ષની.

જિન્હકે મિથ્યામતિ નહીં, ગ્યાનકલા ઘટ માંહિ.. ઘટ એટલે આત્મા હોં. એ આત્મામાં જ્ઞાનની કળા છે. આહાહા! હું તો ચૈતન્ય આનંદ ને શુદ્ધ છું. રાગનો વિકલ્પ ઉઠે એ પણ મારો નહિ. આહાહા! એવી જ્ઞાનકળા જાગેલી છે તે મોક્ષનો અધિકારી છે. પરચૈ આત્મરામસૌં.. એ તો આત્મરામની પહિચાન કરે. અનુભવ કરે, એમ કહે છે. ઓલામાં સંગતિ હતીને અચેતનની. ચેતનને અચેતનની સંગતિ હતી. આહીં કહે છે, ચેતનને ચેતનની સંગતિ છે, એમ. પરચો એનો કરે, એમ. આહાહા! ભગવાન આનંદ ને જ્ઞાનસ્વરૂપ, એ તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ પરચો એટલે સ્પર્શ કરે, અનુભવ કરે, એને સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કહીએ. એકલો રાગનો અનુભવ કરે એ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ નહિ, મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે. જેમ રાગ છે દયા, દાન, વિકલ્પ એ તો વિકાર છે. વિકારનું વેદન એકલું એ તો મિથ્યા દ્રષ્ટિ છે. આહાહા! માર્ગ આકરો. માર્ગ છે તો એવો ને એવો. અનાદિનો છે એ આ છે. લોકોને સાંભળવા મળ્યો નથીને એટલે એમ લાગે, માળો આવો ધર્મ આવો ?

બાપુ! તું તો ચૈતન્ય છોને નાથ! રાગ પણ ક્યાં તારી ચીજ છે? રાગ તો અચેતન છે. રાગ જાણે છે? પોતાને જાણે છે? પરને જાણે છે? પર વડે જણાય એવો છે. આત્મા વડે જણાય એવો રાગ એ એની ચીજ નથી. એથી પરચૈ આત્મરામસૌં.. પોતાનો આત્મારામ એને સ્પર્શે, તે અપરાધિ નાંહિ.. તે ગુનેગાર નથી. બહુ સૂક્ષ્મ વાત કરી છે. છે પાઠમાં છે ને? અપરાધી, રાગને પોતાનો માનનાર અપરાધી, ગુનેગાર, કેદી મિથ્યાત્વી છે. પરસ્વરૂપ જુદા છે એને (પોતાનું) માનનારની તો શું વાત કરવી? ભગવાન આત્મા જાણનાર-દેખનાર શાંત અનાકુળ સ્વભાવી વસ્તુ—એને પોતે સ્પર્શે—વેદે—અનુભવે, એને સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કહીએ.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૧૧, અષ્ટ પદ ૧૪, બુધવાર, તા. ૨૧-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદાર પદ ૩૧, ૩૨, ૩૩ પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક. એ ૩૧મું પદ છે. મોક્ષ અધિકાર. ધર્મી જીવનો સદ્વિચાર. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ—ધર્મી જીવ એના સાચા વિચારો કેવા હોય છે એનું વર્ણન છે.

જિन्हકૈ ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ મયૌ.. જેને—ધર્મીને—સમ્યગ્દ્રષ્ટિને ધર્મધ્યાન એટલે આત્માનો આનંદસ્વભાવ, જ્ઞાનસ્વભાવ એનું ધ્યાન—એકાગ્રતા રૂપી અગ્નિ જેને પ્રગટ થઈ છે. ધર્મધ્યાનરૂપી અગ્નિને લઈને સંશય મોહ વિભ્રમ વિરખ ત્રીનોં ડઢે હૈં.. સંશય, વિભ્રમ અથવા મોહ એ ત્રણેય જેના ઝાડ બળી ગયા છે. ધર્મધ્યાનનો અર્થ ધ્યાનમાં હોય જ્ઞાતા—જ્ઞાયક ત્યારે જ ધર્મધ્યાન (હોય) એમ નહીં. કાયમ ધર્મધ્યાન હોય છે. ધર્મધ્યાન સમકિતીને કાયમ હોય છે. (શ્રોતા : નિરંતર?) નિરંતર. એનો અર્થ કે ધ્યાતા-ધ્યાન અને ધ્યેય ભૂલીને ધ્યાનમાં રહે ત્યારે જ ધર્મધ્યાન છે, એમ નહીં. સદા ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્ય વસ્તુ એની અંતરમાં એકાગ્રતા (અને) રાગથી પૃથક એવી ધ્યાનની શ્રેણી તો સદાય રહે છે. આહા! સમજાણું કાંઈ ?

જિन्हકૈ ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ મયૌ.. ત્યાં એમ નથી કહ્યું કે એને ઉપયોગમાં જ્યારે હોય ત્યારે જ ધર્મધ્યાન છે. એમ નથી. વસ્તુ આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય અનંત ગુણ આનંદસંપન્ન, એમાં અંતર્મુખ થઈને જેની એકાગ્રતા છે. અનાદિથી રાગમાં એકાગ્રતા હતી એ મિથ્યાત્વભાવ હતો. એ પણ ધ્યાન હતું, પણ આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન. સમજાણું કાંઈ ? ભગવાન આત્મા પવિત્ર પૂર્ણ સ્વરૂપ, એની જેને સન્મુખતાની એકાગ્રતા છે એવી જેને અગ્નિ પ્રગટી છે, એણે સંશય, વિમોહ અને વિભ્રમ—એના વૃક્ષનો તો નાશ કરી નાંખ્યો છે.

સમકિતીને સંશય નથી (કે) કેમ હશે? કેવળજ્ઞાન કેમ હશે? એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે એ શું હશે? એવો સંશય સમકિતીને હોતો નથી. સમજાણું કાંઈ? એમ મોહ—પરમાં સાવધાનીની એકતા ધર્મીને હોતી નથી. વિભ્રમ—કાંઈક હશે, સમજાણું નથી. કાંઈક હશે, સમજાણું નથી—એવું ધર્મીને હોય નહીં. આહાહા! ચૈતન્ય અગ્નિ ધર્મધ્યાનની જ્યાં પ્રગટી છે. સૂક્ષ્મ સંશય અને વિમોહ પણ જ્યાં બળી ગયા છે એમ કહે છે. સમજાણું? સંશય મોહ વિભ્રમ વિરખ ત્રીનોં ડઢે હૈં—બળી ગયા છે.

જિन्हકી ચિતૌનિ આગે.. જેની દૃષ્ટિ આગળ ઉદૈ સ્વાન ભૂસિ માગૈ.. ઉદયરૂપી શ્વાન-

કૂતરો ભસીને—ભૂસિને ભાગે. ભોંકતે-ભોંકતે ભાગ જાતે હેં. આહાહા! ઝીણી વાત છે ભાઈ! આત્મા વસ્તુ છે પૂર્ણ બ્રહ્મ, એના ઉપર જ્યાં એકાગ્રતા થઈ, એથી ધર્મીને ઉદય જે કર્મનો આવે, એ ભોંકતે-ભોંકતે ભાગ જાતે હેં. ખરી જાય છે ઉદય. મારામાં છે નહીં રાગ. વિષય તણી વાસના મારામાં નથી. ‘હું તો અતીન્દ્રિય આનંદ અને જ્ઞાનનો સાગર છું’ એવું જ્યાં પ્રત્યક્ષ અંદર વેદન થયું છે એને અહીંયા સમકિતી કહીએ. એ સમકિતીને ઉદૈ સ્વાન મૂસિ માગે.. આહાહા! હાથીને કૂતરા જેમ ભસે, એમ. કેમ ભાઈ આવ્યા નથી? વહેલા તો નીકળ્યા હતા. અઢી વાગે નીકળ્યા હતા વજુભાઈ. (શ્રોતા : ઓફિસે) હં, આમ નીકળ્યાં હતા. અઢી વાગે જોયા. ઓફિસમાં ગયા હશે. સમજાણું?

લાગૈ ન કરમ રજ ગ્યાન ગજ ચઢે હૈં, જુઓ. શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ જ્ઞાનસ્વરૂપ એનો જ્ઞાનરૂપી હાથી ઉપર જેનો સવાર છે. ધર્મીને રાગ ને પુણ્ય એનો સ્વાદ નથી, એ સવારી નથી એને. આહાહા! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ અનંત ગુણનું એકરૂપ એવો જે આત્મા એના ઉપર ચઢેલો હોય છે. એની આરૂઢતા સ્વભાવ ઉપર હોય છે. એવો જ્ઞાનરૂપી ગજ ઉપર ચઢેલ (છે તેથી) ઉદયરૂપી કૂતરા ભસીને ભાગી જાય છે. આહાહા! લાગૈ ન કરમ.. સમ્યગ્દ્રષ્ટિને કર્મ જ લાગતું નથી. આહાહા! જ્યાં રાગનો સ્વામી નથી અને પોતાના શુદ્ધ આનંદનો સ્વામી છે ધર્મી. આહાહા! શરીર, વાણી, મનનો તો સ્વામી નથી, સ્ત્રી-કુટુંબ-પરિવાર, રાજનો તો સ્વામી નથી પણ રાગનોય સ્વામી નથી. એ ચૈતન્ય ભગવાન પૂર્ણ આનંદ શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવ એના જ્ઞાને (રૂપી) ગજે ચઢેલો, ઉદયરૂપી કૂતરા તો ભાગી જાય છે. નવા કર્મ બંધાતા (નથી). આહાહા!

જિન્હકી સમુજ્ઞિકી તરંગ અંગ આગમમૈં.. સમ્યગ્દ્રષ્ટિને આગમનું જ્ઞાન એવું હોય છે કે જેને તરંગ ઉઠે છે ન્યાયના. આહા! જિનકે વિચારમૈં શાસ્ત્રજ્ઞાનકી તરંગે ઉઠતી હૈં. સમ્યક્ જ્ઞાનના તરંગો ઉઠે છે અંદર. આહાહા! એવું જે ચૈતન્યસ્વરૂપ એના ભાનમાં છે, એથી એને આગમના જ્ઞાનના તરંગો ઉઠે છે. આહા! આગમમૈં નિપુન.. ભગવાને કહેલા સિદ્ધાંત, એના સિદ્ધાંતના જ્ઞાનમાં એ નિપુણ છે. અધ્યાતમમૈં કહે હૈં.. આહાહા! અધ્યાત્મિકતામાં—અધ્યાતમ વિદ્યાના પારંગત છે, કઢાયેલાં છે. જેમ દૂધ કઢાઈ ગયેલું હોયને દૂધ. દૂધ સમજતે હૈં દૂધ? વહ કઢતે હૈં. (શ્રોતા : ઘટ્ટ બનાવે). વહ ખીર બનાનેકે લિયે ઘટ્ટ બનાતે હૈં ન ઘટ્ટ. એ અમારી ગુજરાતી ભાષા. અહીંયા હિંદી(માં) કહે છે, કહ્યું છે. આહાહા! ભગવાન નિર્વિકલ્પ શુદ્ધ આનંદ એવો જે આત્મા એમાં એ કઢાયેલા છે. એના રસ એને ચડી ગયેલા છે, કહે છે. આહાહા! એ દશા!

લ્યો, ચોથા ગુણસ્થાને અધ્યાત્મ જ્ઞાન ન હોય, ફલાણું જ્ઞાન ન હોય, ઢીંકણું...

આવી વાત કરે, લ્યો. આહા! આત્માનો સ્વભાવ જ શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવ છે એનો. શુભ અને અશુભ રાગ એ એનો સ્વભાવ જ નથી. કારણ કે શુભ-અશુભ રાગ એ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. આહાહા! એનો સ્વભાવ જ શુદ્ધ ઉપયોગ છે. હવે આહીં કહે છેને કેટલાક કે ચોથે ગુણસ્થાને શુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય. પણ ભાઈ, આત્મા જ શુદ્ધ ઉપયોગી છે. આહાહા! જ્યાં આત્માને ભાન થયું, ત્યાં એ શુદ્ધપરિણતી છે એ શુદ્ધ ઉપયોગ જ છે એનો. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ ?

જુઓને, આ ચાલ્યા જાય છે મોહનભાઈ જેવા, લ્યો. સવારમાં આમ... એક છોકરો આવ્યો હતો ભાઈ, દિલીપ. દિલીપ આવ્યો છે? આવી ગયો છે. એના ઉપર એને પ્રેમ બહુ હતો. ઘડીકમાં ક્ષણમાં ન મળે લ્યો. ઓહોહો! ચાર-પાંચ દિ' પહેલાં તો આહીં હતા. સવારના દરરોજ આવે. બે વખત વ્યાખ્યાનમાં આવે, રાતે આવે. આ દેહની સ્થિતિ! કોણ રાખે ને ક્યારે ન ટળે. જે સમયે ટળવાનો હોય તે સમય બીજો ફરે? આહાહા! ધર્મીને એવી અંદર શ્રદ્ધા હોય છે કે જે ક્ષણે દેહ છૂટવાનો, તે તેનો માલ ઉપરનો છૂટે છૂટકો. આહાહા! ઈન્દ્રો આવે, નરેન્દ્ર આવે અને કોઈ એને મદદ કરે.. કોને કરે? ભાઈ! આહાહા!

એનું આયુષ્ય પૂરું થાય કે ચાલ્યા જાય છે ઈન્દ્રો, દેવો મોટા. આહાહા! ૧૮-૧૮ સાગરના આયુષ્યવાળા દેવ મરીને ઢોરમાં જાય, પશુ થાય. આહાહા! જુઓને, આ સંસારની (વિચિત્રતા). તિર્યચમાં જાય, લ્યો. એમ છે, સિદ્ધાંત કહે છે. આઠમા દેવલોકના કેટલાક દેવો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. પૂર્વે કોઈ પુણ્ય કરેલું દયા-દાન આદિ, ત્યાં સ્વર્ગમાં ગયા પણ ન્યાંથી મિથ્યાત્વ હતું ને અંદરમાં વાસનાની એકતા તો હતી, (તેથી) મરીને ઢોરમાં જાય. આહાહા! ગજબ વાત છે ને! આ સંસારની લીલા! ભાઈ આવ્યા. નજીક આવો આમ. આમ આવો આમ. આવો મોઢા આગળ. ઓલો ફોટો લઈને. સવિતાબેનનો દીકરો. આહીં સવિતાબેન હતાને? ગાંધીની દીકરી, નહીં? મકાન કર્યું છે. શિવલાલ ગાંધી. આહીં સમાચાર આપ્યા હતાને આ બેનના ફોટાના, એ લઈને આવ્યા છે. આહીં સામે સંસ્કાર... (શ્રોતા : કાલે તાર આવ્યો હતોને). તાર આવ્યો હતો.

ઓહો! સિદ્ધાંતમાં સમકિતી પ્રવીણ છે. પ્રવીણનો અર્થ અંદર આત્મજ્ઞાનના સિદ્ધાંતોમાં પ્રવીણ છે. બીજા સિદ્ધાંતો જાણે—ન જાણે એની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. આહા! અહીં સિદ્ધાંત — સિદ્ધ+અંત (એટલે) જેની વસ્તુ સિદ્ધ થઈ ગયેલી છે. શુદ્ધ આનંદકંદ પ્રભુ આત્મા એમાં અશુદ્ધતા નથી એવા જે સિદ્ધાંતો, એમાં સમકિતી પાકા થઈ ગયેલાં છે, પ્રવીણ છે. આહાહા! (શ્રોતા : નિપુણ). હં. નિપુણ છે. અઘ્યાતમમેં કહે હૈં..

આગમમેં નિપુણ હૈ. તેઈ પરમાસ્થી પુનીત નર આઠૌં જામ.. તે પરમાર્થ જીવ છે. આહા ! પુનીત નામ પવિત્ર છે, એ મોક્ષગામી છે. આહાહા ! લ્યો, આહીં તો સમકિતીને મોક્ષમાર્ગી કહ્યો. (શ્રોતા : સમકિતી મોક્ષમાર્ગી ન હોય તો કોણ હોય ?) એ અમુક એમ કહે કે છદ્દે-સાતમે હોય, એમ કહે. ભઈ, એ તો પૂર્ણ ચારિત્રની અપેક્ષાએ છે ભાઈ ! એ મોક્ષમાર્ગી છે.

‘છઢાળા’માં નથી આવતું ? ‘છઢાળા’માં આવે છે. (ઢાળ ૩, છંદ ૫). ‘તીનોં શિવમગચારી’. એ ‘છઢાળા’માં આવે છે ને ? (શ્રોતા : અબ વ્યવહાર મોક્ષ..) ના, ના, એ નહીં. ‘તીનોં શિવમગચારી’. (શ્રોતા : ત્રણેનો વિષય...) નહીં, એ નહીં. સમકિતી, પાંચમા ગુણસ્થાનવાળા અને મુનિ—ત્રણેય શિવમગચારી (એટલે) ત્રણેય મોક્ષના માર્ગે ચાલનારા છે. આહા ! બ્રહ્મચારીજી ! વહ ‘છઢાળા’માં આતા હૈ. તીનોં શિવમગચારી, આતા હૈ ન ? ચોથા ગુણસ્થાનવાળા, પાંચમા અને છઢા તીનોં શિવમગચારી. અંતરાત્મા તીનોં. આહાહા ! અહીંયા કહે છેને. દેખોને. તેઈ પરમાસ્થી છે એ તો. મોક્ષમાર્ગી છે. આહાહા ! શુદ્ધ ચૈતન્યના રાગથી ભિન્ન પડેલું ભાન એ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણેયનો અંશ છે એમાં.

આજે આવ્યું છે ઓલામાં. આવ્યું છેને આ. (શ્રોતા : ધવલ, ધવલ) હા. એનો આધાર આપ્યો છે ભાઈએ કૈલાસચંદ્રજીએ. અનંતાનુબંધીની પ્રકૃતિ, દર્શનમોહ અને ચારિત્રમોહ—બેયને કાપે છે. અને અનંતાનુબંધીનો નાશ થવાથી ચારિત્ર પ્રગટ થાય છે. ‘ધવલ’માં છે. આધાર આપ્યો છે. ઓલો કહે, ના. અરેરે ! અનંતાનુબંધીની પ્રકૃતિ જ ચારિત્રમોહની પ્રકૃતિ છે અને એનો નાશ થવાથી સ્વરૂપ આચરણની સ્થિરતા હોય છે. ચોથે ગુણસ્થાને સ્થિરતા એટલી ન હોય તો અનંતાનુબંધી ગયો એનું ફળ શું ? આહાહા ! (શ્રોતા : બધાય ગુણોમાં શુદ્ધિ.....) એ તો આવે, આ તો ચોખ્ખું પાઠમાં કહે છે હોં. એમ આધાર ‘ધવલ’નો. કેટલીક ચર્યાના બોલો મૂક્યા છે જુદા પરિશિષ્ટ કરીને. ઠીક કર્યું છે. કો’કમાં વળી જરીક, શુદ્ધનયમાં ચોથું ગુણસ્થાન ન હોય ને એવું વળી સ્થાપ્યું છે. એ તો બીજી વાત છે. આવે છેને, તત્ત્વ અશુદ્ધતરનયઃ. એ તો વ્યાખ્યા.. એ જુદી વાત છે. છે, એ ખબર છેને એ બધી વાતું.

શુદ્ધનય, અશુદ્ધનય, અશુદ્ધતર નય. એ ત્રણ પ્રકારની વાત, એ તો જાણવાની વાત કીધી. વસ્તુ તો... ગુણસ્થાન છે એ તો વ્યવહારનયનો વિષય છે. ગુણસ્થાન જ વ્યવહારનયનો વિષય છે. પણ ચોથું ગુણસ્થાન એનો વિષય પૂર્ણ અખંડ છે. (શ્રોતા : એ પર્યાયમાં વિષય પૂરેપૂરો આવે.) આહાહા ! માણસને તત્ત્વ શું છે (એની ખબર નથી) અને પકડ લીધું હોયને પૂર્વે, પછી એને ફરવું આમ કઠણ પડે છે અંદર. ચોથા ગુણસ્થાનનો

વિષય શુદ્ધનય છે એટલે પૂર્ણ ભૂતાર્થ છે. પોતે વ્યવહારનયનો વિષય છે. પર્યાય છે ને? પર્યાય છે ને? ચૌદેય ગુણસ્થાન વ્યવહારના વિષય છે. પર્યાય છેને એ અપેક્ષાએ. પણ ચોથા ગુણસ્થાનનો વિષય જે છે એ તો પૂર્ણ ધ્રુવ શુદ્ધ છે, પૂર્ણ છે. આહાહા!

અને આહીં કહે છેને, પરમાર્થી છે, એ મોક્ષમાર્ગી છે. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન ને સમ્યક્ચારિત્ર. અનંતાનુબંધીના (નાશ) ચોથા અંશે આવ્યું છે ચારિત્ર. કારણ કે ચારિત્રની પ્રકૃતિ છે. અનંતાનુબંધી ચારિત્રમોહની પ્રકૃતિ છે. એના નાશ થવાથી શું થાય એને? અંશે સ્થિરતા, શાંતિ, સ્વરૂપ આચરણ છે અંદર. આહાહા! અંશે છે ને. પણ ચારિત્ર અંશ ન હોય તો અનંતા ગુણો શુદ્ધ શી રીતે થયા? છે, છટકવું છે એને. (શ્રોતા : એ દર્શનમોહથી માન્યતા એ.....) ના. દર્શનમોહ અને અનંતાનુબંધી બેય ફર્યા. બેયને ઘાત કરવામાં નિમિત્ત છે. (શ્રોતા : ધવલમાં આવે છે.) આવે છે ને? ધવલમાં આવે છે. આજ આવ્યું છેને આ પુસ્તક. કૈલાસચંદ્ર તરફથી આહીં ભેટ આવ્યું છે. એમાં આ વાંચ્યું થોડુંક. છે એમાં લેખની પરિશિષ્ટમાં. આહાહા!

તેઈ પરમારથી પુનીત નર આઠો જામ, દેખો. એ આઠેય પહોર—ચાર પહોર દિવસના ને ચાર પહોર રાતના, એમ રાત-દિન. રામ રસ ગાઢ કરે. આહાહા! એ તો આત્માના આનંદનો રસ ગાઢ કરે છે. રાગને ગાઢ કરે છે એમ ધર્મને હોતું નથી. આહાહા! હજી ધર્મ કોને કહેવો (એની) ખબરું ન મળે અને આ બહારની ક્રિયાકાંડ દયા ને વ્રત ને ભક્તિ એ ધર્મ. ધૂળેય ધર્મ નથી. ચૈતન્ય ભગવાન આત્મા પવિત્ર શુદ્ધ અભેદ વસ્તુ એની અંતરમાં એકાગ્ર થવું અને આનંદનો રસ આવવો, એમાં (મુખ્યતાએ) શ્રદ્ધા—જ્ઞાન ને શાંતિ—તીન (જોડે) અનંતા ગુણોના અંશોની પ્રગટ દશા છે.

જેટલાં ગુણો સંખ્યાએ છે આત્મામાં, એ બધા ગુણોના અંશની વ્યક્તતા—પ્રગટતા ચોથે ગુણસ્થાને છે. અમુક ગુણનો અંશ પ્રગટે ને અમુક ગુણનો ન પ્રગટે તો ગુણનું પરિણમન એક સાથે (ન હોય તો) દ્રવ્યનું (પરિણમન) શી રીતે થયું? આહાહા! વાત એવી છે કે આ ચર્યાએ કંઈ પોગે (પહોંચાય) એવું નથી. વાદવિવાદે ચડે તો, આ પાને આ લખ્યું ને આ પાને... લખ્યું છે બધું હવે. એનો સાર શું? ન્યાં બેસી ગયા? (શ્રોતા : મોડું થઈ ગયું). મોડા આવ્યા એટલે. (શ્રોતા : આવી જાઓ અંદર. ઘણી જગ્યા છે, આવી જાઓ.) ન્યાં બેઠા હતા ખૂણે ઓઠીકણે. અઠી વાગે મેં જોયા હતા આવતા. પછી ગયા હશે ક્યાંક. આહા!

તેઈ મોક્ષમાર્ગી પવિત્ર છે નર આઠો જામ. હવે સૂતો કે દિ' હશે? ખાતો કે દિ' હશે? સૂએ કોણ અને ખાય કોણ? આહાહા! શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદસ્વરૂપમાં એકાગ્રતા

નિરંતર હોય છે. એ આઠો જામ આ રામરસ ગાઢ કરે. આહાહા! વ્યવહારને ગાઢ કરે— દયા, દાન ને વ્રતને, એમ સમક્રિતીને હોતું નથી. આહાહા! આવી વાત છે. (શ્રોતા : આઠે પહોર). આઠો પહોર. વસ્તુ છે એ તો ત્રિકાળ છે. હવે એનો જ્યાં અનુભવ થયો અને દૃષ્ટિ થઈ, કાયમ એ જાતનો રસ હોય છે. રાગરસ જ્ઞાનીને હોતો નથી. આહાહા! ભોગનો વિકલ્પ હોય, પણ એનો રસ નથી. રાગનો રાગ નથી જ્ઞાનીને, એમ કહે છે. આહાહા! રાગનો રાગ નથી. રાગ હો, પણ રાગનો રાગ નથી. આત્માનો રસ છે. જુઓ, આ ધર્મની સ્થિતિ. આહાહા!

રામ રસ ગાઢ કરૈં યહૈ પાઠ પઢે હૈં, લ્યો. કહે છે કે આ પાઠ પઢે શાસ્ત્રના. પાના પઢે, એ કરતાં રામરસને પઢે છે એમ કહે છે. રામ રસ ગાઢ કરૈં યહૈ પાઠ પઢે હૈં, લ્યો. એ આત્માના અનુભવનો પાઠ પઢે. આહાહા! (શ્રોતા : ઓલો પાઠ જ કે દિ' હતો?) શાસ્ત્રના પાના એ પાઠ કે દિ' હતો? એ તો પર છે. એનું વાંચવું—બાંચવું એ બધો વિકલ્પ છે. આહાહા! એવી વાત છે. ૩૧ થયો. હજી એનો વિસ્તાર કરે છે.

(સવૈયા એકત્રીસા)

જિન્હકી ચિહંટિ ચિમટાસી ગુન ચૂનિવેકૌં,
 કુકથાકે સુનિવેકૌં દોઝ કામ મઢે હૈં।
 જિન્હકૌ સરલ ચિત્ત કોમલ વચન બોલૈ,
 સોમદૃષ્ટિ લિયૈં ડોલૈં મોમ કૈસે ગઢે હૈં॥
 જિન્હકી સક્તિ જગી અલખ અરાધિવેકૌં,
 પરમ સમાધિ સાધિવૈકૌં મન બઢે હૈં।
 તેઈ પરમારથી પુનીત નર આઠૈં જામ,
 રામ રસ ગાઢ કરૈં યહૈ પાઠ પઢે હૈં॥૩૨॥

શબ્દાર્થ :—ચિહંટિ=બુદ્ધિ. ચૂનિવેકૌં=પકડવાને—ગ્રહણ કરવાને. કુકથા=ખોટી વાર્તા—ઝીકથા આદિ. સોમદૃષ્ટિ=ક્રોધ આદિ રહિત. અલખ=આત્મા.

અર્થ :—જેમની બુદ્ધિ ગુણ ગ્રહણ કરવામાં ચીપિયા^૧ જેવી છે, વિકથા સાંભળવાને માટે જેમના કાન મટેલા અર્થાત્ બહેરા છે, જેમનું ચિત્ત નિષ્કપટ છે, જે મૃદુ ભાષણ કરે છે, જેમની ક્રોધાદિ રહિત સૌમ્યદૃષ્ટિ છે, જે એવા ક્રોમળ સ્વભાવવાળા છે કે જાણે મીઠાના^૨ જ બનેલા છે, જેમને આત્મધ્યાનની શક્તિ પ્રગટ થઈ છે અને પરમ સમાધિ સાધવાને જેમનું ચિત્ત ઉત્સાહી રહે છે, તેઓ જ મોક્ષમાર્ગી છે, તેઓ જ પવિત્ર છે, સદા આત્મ-અનુભવનો રસ દટ

કરે છે અને આત્મ-અનુભવનો જ પાઠ ભણે છે—અર્થાત્ આત્માનું જ રટણ લાગ્યું રહે છે. ૩૨.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

અર્થ :-જિનકી બુદ્ધિ ગુણ ગ્રહણ કરનેમેં ચિમીટીકે સમાન હૈ, વિકથા સુનનેકે લિયે જિનકે કાન મઢે હુએ અર્થાત્ બહેરે હૈં, જિનકા ચિત્ત નિષ્કપટ હૈ, જો મૃદુ ભાષણ કરતે હૈં, જિનકી ક્રોધાદિ રહિત સૌમ્યદૃષ્ટિ હૈ, જો એસે કોમલ સ્વભાવી હૈં કિ માનો મોમકે હી બને હુએ હૈં, જિનહેં આત્મધ્યાનકી શક્તિ પ્રગટ હુઈ હૈ ઓર પરમસમાધિ સાધનેકો જિનકા ચિત્ત ઉત્સાહિત રહતા હૈ, વે હી મોક્ષમાર્ગી હૈં, વે હી પવિત્ર હૈં, સદા આત્મઅનુભવકા રસ ટૂઢ કરતે હૈં ઓર આત્મ-અનુભવકા પાઠ પઢતે હૈં—અર્થાત્ આત્માહીકી રટન લગી રહતી હૈ।૩૨।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

શું કહે છે? સમકિતી ધર્મીની ચિહુટી—આ અંગુલિની અથવા ચિમટી આવેને આ પકડવાની. ચિમટાસી ગુણ ચુનિબેકોં.. ચિપિયો ગુણનો. આ પણ ચિપિયો છે, પકડે છે આમ. ઝીણી ચીજને પકડી લે. મોતી હોય તો આમ પકડે ફટ. જેમ ચિપિયો હોય લોઢાનો ને (આમ પકડે), એમ ધર્મી સાચા અંતર આનંદ આદિ ગુણને પકડી લે છે. આહા! જિનકી બુદ્ધિ ગુણગ્રહણ કરનેમેં ચિમીટીકે સમાન હૈ. જુઓ, નીચે કહ્યું છે. જિસપ્રકાર ચિમીટીસે છોટી વસ્તુ મી ઉઠા લી જાતી હૈ, ડસી પ્રકાર સૂક્ષ્મ તત્ત્વોંકો મી ડસકી બુદ્ધિ ગ્રહણ કરતી હૈ. સૂક્ષ્મ ભાવ હોય તો પણ જ્ઞાની પકડી લે છે. આ વાત છે. (શ્રોતા : ચિમીટી) હા. શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ઓછું હો, સંસારના ડહાપણ ઓછાં હોય એની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. અંતર ભગવાન આત્મા અનંત ગુણનો પિંડ પ્રભુ, એના ગુણને પકડવામાં અથવા સૂક્ષ્મ તત્ત્વને જાણવામાં જેની બુદ્ધિ તીખી—ઝીણી થઈ ગઈ છે. આહા! એને અહીંયા સમકિતી અને ધર્મી કહેવામાં આવે છે. આહાહા!

કુકથાકે સુનિબેકોં ડોઝ કાન મઢે હૈં. એ ધર્મકી વિપરીત કથા—કુકથા સાંભળવાને કાન બંધ છે. પુણ્યથી ધર્મ થાય, પાપમાં મજા છે, સંયોગ અનુકૂળ હોય તો આત્માને ધર્મ થાય—એવી કુકથા સાંભળવામાં જ્ઞાનીના કાન બંધ છે. આહા! (શ્રોતા : ફૂરસદ નહીં) ફૂરસદ નહીં. વે ઉસકો સુનતે હી નહીં. આહાહા! કુકથાકે સુનિબેકોં.. કુકથા ખરેખર તો એ છે કે શુભભાવ પુણ્ય છે એનાથી ધર્મ થાય એ કુકથા છે. સમકિતધ્વંસની કથા છે. સમકિતને ધ્વંસ કરનારી એ કથા છે.

૨૫ પ્રકારની કથા આવી છેને ઓલામાં. ‘સુદૃષ્ટિ તરંગિણી’. ‘સુદૃષ્ટિ તરંગિણી’માં

રૂપ પ્રકારની કથા છે એમાં આ લીધી છે. સમકિતભેદણી કથા. બધા ધર્મ સરખા છે, બધા ધર્મમાર્ગ પણ સત્ય છે—એ બધી કથાઓ કુકથાઓ છે. ત્યાં પણ બધે ધર્મ છે (તો) એમાં કાંઈક હશે તો ખરું ને? (શ્રોતા : વિભાવ અને.....) વિભાવથી લાભ થાય અને વ્યવહારથી લાભ થાય અને નિમિત્તથી લાભ થાય. ખરી કુકથા એ છે એમ કહે છે. એ સાંભળવાની નહીં. એ વાત સાંભળવા માગતા નથી. કહો, સમજાણું?

जिन्हकौ सरल चित्त.. धर्मीनुं हृदय सरण डोय છે, કોમળ ડોય છે. કોમળ વચન બોલે. આહા! નરમ શાંત ડોય છે. વાળ્યો વળે એવો ડોય છે. એ પછી કહેશે. કોમળ વચન બોલે. છેને એમાં? જો મૃદુ ભાષણ કરતે हैं, जिनकी क्रोधादि रहित सौम्य दृष्टि है ल्यो. सोमदृष्टि लियै. કષાય મંદ અને શાંતિરસમાં પડેલો છે. ડોલેં મોમ कैसे गढ़े है.. એ મીણ.. મીણ.. (શ્રોતા : પોયો) પોયો મીણનો ગઢો ડોયને, જેમ વાળવો (ડોય એમ) વળે. મીણ.. મીણ ડોતા હે ન. મીણ.. મીણ નહીં કહતે? (શ્રોતા : મોમ). મોમ.. મોમ.. વો મીણ. જેમ વાળવું (ડોય) એમ વળે. એમ ધર્મી સત્ય વાતને સમજવામાં જેમ વાળ્યો ડોય એમ વળે. એને પકડ ને આગ્રહ ડોય નહીં. સમજાય છે? (શ્રોતા : નરમ છે.) નરમ છે.

વાત તો ભઈ આ બરાબર છે. એને પોતાને પહેલાં ખ્યાલમાં ન આવી ડોય, વસ્તુ(નું) ભલે ભાન ડોય, પણ એ વાત ખ્યાલમાં યથાર્થ આવે (તો કબુલ કરે કે) બરાબર છે વાત. વસ્તુ તો એમ જ છે. એને વાળવામાં કઠણાઈ ન ડોય. કોમળ ડોય એ. આહાહા! મોમ कैसे गढ़े है, ल्यो. મીણનો કીધોને. શું કીધું એ? मानों मोमके ही बने हुए हैं. માનો મોમ. નીચે છે. जैसे कि मोम सहजमें पिघल जाता है. મીણ.. મીણ.. या मुड़ जाता है. વાળવું ડોય તો વળી શકે છે. વैसे वे भी थोड़ेहीमें कोमल हो जाते हैं. तत्त्वकी बात थोड़ेहीमें समझ जाते हैं, फिर हठ नहीं करते. એસે સમકિતી ધર્મી એને કહેવાય, જેને આત્માનું દર્શન છે, એમાં આવા ભાવ વિકલ્પ આદિના ડોવા છતાં એ કોમળ છે, કહે છે. આહાહા!

जिन्हकी सकति जगी अलख आराधवैकौ. सभ्यद्रष्टि—धर्मी જેને આત્માના આરાધનની શક્તિ પ્રગટ થઈ છે. जिन्हकी सकति जगी अलख.. ઈન્દ્રિયોથી લખાય નહીં (એટલે) ઈન્દ્રિયોથી જણાય નહીં, વિકલ્પથી જણાય નહીં—એવો જે ભગવાન આત્મા એને આરાધવાની જેને શક્તિ પ્રગટ થઈ છે. આહાહા! ચક્રવર્તી છ ખંડના રાજમાં પડ્યો ડોય.. આહા! ओलामां आव्युं છેને ભરત ચક્રવર્તી? ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા ત્યાં કૈલાસ.. કૈલાસ પર્વત ઉપર ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા. ભરતને ખબર પડી. સમકિતી છે, ત્રણ જ્ઞાન છે, એ

ભવમાં મોક્ષ જનાર છે. ગયા ભગવાન પાસે. આંસુની ધારા હાલે.

અરે, સમકિતી જ્ઞાની ત્રણ જ્ઞાન, એ ભવે મોક્ષ છે. દેહ છેલ્લો છે. છ ખંડનું રાજ, ૯૬ હજાર સ્ત્રી, ૯૬ કરોડ ગામ, ૪૮ હજાર પાટણ ૭૨ હજાર નગર. અમે કોઈના નથી, અહીં અમારી કોઈ ચીજ નથી હોં. આહા! ‘જુઓ, આ ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા અને તમે કેમ રોવો છો?’ ઈન્દ્ર કહે છે. ઈન્દ્ર.. ઈન્દ્ર.. સાથે આવ્યાને જ્યારે. ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા છે. હવે પછી આહીં.... ‘ભાઈ, કેમ રોવો છો તમે? તમે તો એકાવતારી છો, આ ભવમાં મોક્ષ જનારા છો’, ઈન્દ્ર કહે છે. ‘અમારે તો હજી એક મનુષ્યનો ભવ કરવો પડશે. તમારે તો આ છેલ્લો દેહ છે હવે. ખલાસ’. ‘ઈન્દ્ર, જાણવામાં છે બધું ખબર છે. પણ અમને ધર્માત્મા પરમાત્મા ગયા એનો જરી અમને રાગ આવે છે. એ રાગ એ અમારી ચીજ નથી એમ અમે જાણીએ છીએ’. આહાહા!

અને આ ભવે અમારો દેહ છેલ્લો છે. અમે મોક્ષગામી છીએ આ ભવના. ખબર છે અમને. કહો, ઓલાએ તો આ કબૂલ કર્યું પાછું, લ્યો. ઈન્દ્ર જેવા મિત્રો. આ વિકલ્પ છે એ અમારો નથી. પણ એને કાળે આવ્યો છે. અમે વીતરાગ નથી એથી આવ્યો છે. એથી આ ક્રિયાઓ રુદન આદિની દેખાય છે તને. અમે એમાં નથી. રુદનની ક્રિયામાંય નથી અને વિકલ્પમાંય અમે નથી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? આવા સમકિતી હોય, એમ કહે છે. આહા!

जिन्हकी सकति जगी अलख आराधबैकौ. ભગવાન પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ પોતાનું એને સેવવા.. વિકલ્પથી ન સેવાય—આરાધાય. એ પોતે (પોતાથી) આરાધે છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા! અલખ આરાધબૈકૌ. અંતર દ્રવ્ય સ્વભાવ ચૈતન્યગંજ પડ્યો છે મોટો પ્રભુ, એની એકાગ્રતાની સેવના જેને જાગી છે, એ કળા જાગી છે, એ શક્તિ જાગી છે. રળવાની શક્તિ જાગી છે ને બીજાને સાચવવાની શક્તિ છે, સમજાવવાની શક્તિ છે— એ શક્તિ આત્માની (નથી). આહા! પોતાનો ભગવાન એને સેવવાની—આરાધવાની શક્તિ જાગી છે ધર્મીને. ધર્મી હોય તો હુશિયાર હોય તો રળી પણ જાણે ઘણું, એમ નહીં હોય? ન હોય એમ? કોણ રળે? કોણ લાવે?

આ ગાંધીજીએ લખ્યું છેને ‘શ્રીમદ્’ માટે. લખ્યું છે. એમાં આવ્યું હતું, ગાંધી(એ) દોષ કાઢ્યો છે. રાગ હોય ત્યાં રોગ હોય માટે.... એ વાત જ ખોટી છે. એ તો શરીરનો રોગ હોય છે, ધર્મીને, મુનિને હોય છે. એ રાગી છે માટે રોગ છે, એમ કાંઈ નથી. એ વાત એક અપેક્ષાએ બરાબર છે કે જ્યાં સુધી રાગ પોતાને હોય છે ત્યારે એને રોગ (શ્રોતા : સંભવ છે) હા, સંભવ છે, બસ એટલી વાત. પણ એ રાગી છે માટે થાય છે રોગ, એમ

નથી. પણ એનો કહેવાનો આશય એવો છે. કહેવાનો આશય તો એવો છે ગાંધીજીનો. એવા રોગ હોય. શરીરની અવસ્થા (છે), મુનિને પણ હોય. (શ્રોતા : સમતાભાવ...) હા, અંતરમાં... રોગ ... કહેવાય. આ શરીરની અવસ્થા.

આ સનતકુમાર.. સનત (ચક્રવર્તી). સાતસો વર્ષ સુધી ગળતકોઢ, આંગળા ગળે. એ તો જડનો સ્વભાવ છે. પોતાની પવિત્રતાના પ્રેમમાં પડ્યા છે અંદર આનંદના ધામમાં. શરીર લો કે રહો, એ તો એની સ્થિતિ છે. સનતકુમાર ચક્રવર્તી. અને કસાઈ પાપી હોય ને નિરોગી હોય, એની સાથે શું સંબંધ છે? આહાહા! પાપી પૂરા અભવિ હોય અને અનંત સંસાર કરનારા હોય, છતાં નિરોગી શરીર છે. જુઓ (તો) સાંઢીયા જેવા હોય, એની સાથે શું સંબંધ છે? ધર્માત્મા એ ભવે મોક્ષ જવાના અને રોગ શરીરમાં. કહે છે, શક્તિ અલખ આરાધવાની થઈ છે. રોગને મટાડવાની થઈ છે એમ નથી. એમ કહેતા હતા, આવો ધર્મ થાયને (તો) આશીર્વાદ આપે તો બીજાનો રોગ મટી જાય. ભઈ, એ વસ્તુ આત્મામાં નથી. સમજાણું કાંઈ?

એક નહોતો કહેતા તમારે? એય છોટાભાઈ! તમારો હતોને કો'ક નહીં ઓલો દેરાવાસી. ૯૯માં નહોતો એક દેરાવાસી? વકીલ. લીમડીમાં આવ્યો હતો. લીમડીમાં આવ્યો હતો ૯૯માં. ૯૯માં નહીં? મેડી ઉપર. રાતે બોલતો હતો. આવા ધર્મી થાય એને તો રોગ મટાડી દે એવી શક્તિ પ્રગટે, ફલાણું પ્રગટે. શું નામ હતું કાંઈક એનું? વકીલ હતો. (શ્રોતા : અમૃતલાલ) અમૃતલાલ વકીલ. બોલતો ૯૯માં બોલતો હતો (શ્રોતા : આમ મજાય કરે) હા, ત્યાં આવ્યો હતો. આમ પ્રેમ હતો. પણ આમ ભરાવે કાંઈનું કાંઈ. આત્માનું જ્ઞાન થાય, ધર્મ થાય તો એ શક્તિ(થી) લોકોના રોગ મટાડી દે, આશીર્વાદ આપે તો આમ થઈ જાય. અરે, સાંભળને ભાઈ! પોતાનો અલખ છે એને આરાધે, એ શક્તિ છે. આહાહા! લોકોને બહારની ભ્રમણા એવી છે.

પરમ સમાધિ સાધિવેકોં મન બઢે હૈં, લ્યો. મન ન્યાં વધેલું છે અંદર પરમ શાંતિમાં જાવું. પરમ સમાધિમાં વધવું. લ્યો ઠીક. આત્મ અનુભવકા હી પાઠ પઢતે હૈં. એ તો આવી ગયું છે પાછળ. ઉત્સાહિત રહતા હૈં સમાધિમેં.. પરમ સમાધિ સાધનેકો જિનકા ચિત્ત ઉત્સાહિત રહતા હૈ. રાગ કરવાના ને વિષયસુખ ભોગવવામાં ઉત્સાહિત નથી. આહા! ઉત્સાહિત તો સ્વરૂપને સાધવાનો ઉત્સાહ છે. આહા! પરની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી મારે. સ્વતંત્ર જગતના પદાર્થ છે. હું ક્યાં અને એ ક્યાં? સૌ સૌની સત્તામાં છે. પોતાનું સ્વરૂપ સાધવામાં જે ઉત્સાહિત છે. વે હી મોક્ષમાર્ગી હૈ. 'પરમાર્થી' આવ્યુંને પરમાર્થી, પેલામાં એ જ લીધું હતું.

તેઈ પરમારથી પુનીત નર આઠૌં જામ. આહાહા! રામ રસ ગાઢ કરૈં યહૈ પાઠ પઢે હૈ. એ આત્માનો શાંતરસને સ્થિર કરે, વધારે, એ પાઠ પઢે. બીજા પાઠ આવડે—ન આવડે એની ઘેરે રહ્યા. આહા! પ્રયોજનભૂત આ છે. પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું જ્ઞાન હોય, લ્યો. મુનિ હોય, નવ પૂર્વનો ભણેલો હોય અને છતાં મિથ્યાદૃષ્ટિ અભવિ હોય. આહાહા! સમાધિવર્ણન લ્યો. ઉત્તમો બોલ. આ તો આનું છે હેઠેનું હોં. ૧૦મો કળશ છેને એનું છે.

યત્ર પ્રતિક્રમણમેવ વિષં પ્રણીતમ્

તત્રાપ્રતિક્રમણમેય સુધા કુતઃ સ્યાત્।

તાત્કિં પ્રમાદ્યતિ જનઃ પ્રપતન્નધોઽધઃ

કિં નોર્ધ્વમૂર્ધ્વમધિરોહતિ નિષ્પ્રમાદઃ॥૧૦॥

બહુ વ્યાખ્યા એ પ્રમાણે નથી કરી. થોડી કરી છે. પદમાં પણ નાખ્યુંને થોડું.

સમાધિ વર્ણન (દોહરા)

રામ-રસિક અર રામ-રસ, કહન સુનનેકોં દોઈ।

જબ સમાધિ પરગટ ભઈ, તબ દુવિધા નહિ કોઈ॥૩૩॥

શબ્દાર્થ :—રામ-રસિક=આત્મા. રામ-રસ=અનુભવ. સમાધિ=આત્મામાં લીન થવું. દુવિધા=ભેદ.

અર્થ :—આત્મા અને આત્મ-અનુભવ એ કહેવા-સાંભળવામાં બે છે, પણ જ્યારે આત્મધ્યાન પ્રગટ થઈ જાય છે ત્યારે રસિક અને રસનો અથવા બીજો કોઈ ભેદ રહેતો નથી.
૩૩.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

અર્થ :—આત્મા ઓર આત્મ-અનુભવ યે કહને સુનનેકોં દો હૈં, જબ આત્મધ્યાન પ્રગટ હો જાતા હૈ તબ રસિક ઓર રસકા, વા ઓર કોઈ ભેદ નહીં રહતા॥૩૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કળશનો અર્થ તો એટલો છે અંદર કે જ્યાં ‘પ્રતિક્રમણમેવ વિષ પ્રણીતમ્’.. જ્યાં પડિકમણું કરવું એવો શુભરાગ પણ ઝેર કીધો. આહાહા! આહીં તો રામરસ. રામ ને રામરસ—બે એ જુદા નથી. જુદા માને એ રાગ એ ઝેર છે એમ કહે છે. આહા! ભેદ પાડીને રહેવું એ તો રાગ છે. ‘યત્ર પ્રતિક્રમણમેવ વિષ પ્રણીતમ્’. ભગવાને તો પડિકમણું એને

ઝેર કહ્યું છે. 'મિચ્છામિદુક્કડં'. આ પાપને મિચ્છામિ દુક્કડં, એ બધો શુભરાગ છે. આહા ! મેઘાણી ! આવી વાતું સાંભળી નહીં હોય ન્યાં. જમશેદપુરમાં ત્યાં... આહા ! સાંજ-સવાર પડિકમણાં શેના ? આત્માના ભાન વિના મિચ્છામિ દુક્કડં.. મિચ્છામિ દુક્કડં. શુભરાગ. એ શુભરાગને ભગવાને તો ઝેર કહ્યું છે. આત્માના અમૃતસાગરમાંથી ઊલટી દશા એ તો છે.

'તત્રાપ્રતિક્રમણમેવ સુધા કુતઃ સ્યાત્'. પછી એના બે અર્થ કર્યા છે, સમજો. જ્યાં પુણ્યને ઝેર કહ્યું ત્યાં પાપને સારું કોણ કહે ? સમજાય છે કાંઈ ? જ્યાં શુભભાવને ઝેર કહ્યું ત્યાં હિંસા, જૂદું, ચોરી, વિષય ભોગવાસના, પાપ—એને કોણ સારા કહે ? મહા ઝેરમાં ઝેર છે. સમજાણું કાંઈ ? અથવા બીજો અર્થ કર્યો છે એક. 'અપ્રતિક્રમણ સુધા કુતઃ' એ અમૃતનો સાગર અપ્રતિક્રમણ છે એમ કહે છે. અર્થ કર્યો છે. જ્યાં શુભરાગ દયા-દાન-વ્રત-પૂજા-ભક્તિ એ શુભરાગને ઝેર કહ્યું, ત્યાં અમૃત કોણ ? કે એ શુભરાગથી હઠી અને અંતર સ્વભાવમાં એકાગ્રતા કરવી એ સુધા, એ અમૃત છે. સુધાનો ફૂટ છે એ. (શ્રોતા : ફૂટ....) હા. આપ્યું છે. લખ્યું છે બધું.

એ ચર્ચા આવી હતીને ત્યાંથી. (શ્રોતા : ત્રિકમગઢ). ત્રિકમગઢથી. ત્રિકમગઢ, નહીં ? પપૌરા પાસે છે ગામ, ત્યાંથી આવી હતી. એક પંડિત હતા. ગુજરી ગયા બિચારા. એને ઠીક હતું. ત્યાં અમે ગયા હતાને. એને રૂચતું હતું, ગોઠતું તું. વૃદ્ધ માણસ હતો પંડિત. ગુજરી ગયા. ઓલા પપૌરા ને એમાં ત્રિકમગઢ છેને ત્રિકમગઢ. ત્રિકમગઢ. એક પંડિત થા વૃદ્ધ. ગુજર ગયે. ગુજર ગયે પંડિત. (શ્રોતા : યુનીલાલ). એ નામ હશે. એને આ વાત ગોઠતી હતી, રૂચતી હતી. એણે એમ અર્થ કર્યો કે ભાઈ ! આમાં તો આવું આવે છે. કે શુભભાવ જ્યાં ઝેર છે ત્યાં શુદ્ધભાવ તે અમૃત છે. આત્મા અખંડ આનંદનું અનુભવનું શુદ્ધનું પરિણમન એ અમૃત છે. આહાહા !

આહીં તો શુભરાગને વિષ્ટા કીધી ત્યાં રાડ નાંખી ગયા લોકો. યહ શુભભાવ હૈ ન, ઉસકો વિષ્ટા કહા થા એક બાર યહાં. તો ઉસકી ચર્ચા બહોત ચલી પછી. વિષ્ટા તો હજી ભૂંડ પણ ખાય, આહીં તો ઝેર કહતે હૈં. (શ્રોતા : મર જાય). આહા ! મર જાય. આહાહા ! માણસને પ્રેમ છે એને. આહા ! પ્રભુ મોટો પરમાત્મા શુદ્ધસ્વભાવનો સાગર મહા પ્રભુ મોટો, એની તો પ્રેમ અને રૂચિ ન મળે. અને આ રાગની રૂચિ, એનું શું ફળ છે એની એને ખબર નથી. (શ્રોતા : ઉસમેં કહા ?) હા, ઉસમેં કહા હૈં. (શ્રોતા : 'છઢાળા'મેં કહા). 'છઢાળા'માં કીધું. એની જ તો વાત છે.

(શ્રોતા : વીઠસૌ વખત માનૈ). હા. વીઠસૌ વખત માનૈ એ પાઠ છે. આમાં આવ્યું છે. આમાં આવી ગયું છે. 'સમયસાર નાટક'. પૂર્વે આવી ગયું. આપણે આવી ગયુંને ?

(શ્રોતા : હમણાં જ આવ્યું હતું). પોતાના અનુકૂળ સમયને વિષ્ટા જેવો દેખે જાની. 'બીઠસૌ વખત માને'. ક્યાં છે? આવી ગયું આપણે. આ રહ્યું. એ આવ્યું. એ ૧૯ (૫૬, બંધ દ્વાર) ૧૮૫ પાનું. ૧૮૫ પાનું. ૧૮૪થી શરૂ થાય છે. ૧૮૫ છે. આમ બીઠસૌ વખત માને.. વિષ્ટા જેવો ભાગ્યોદય માને. આહાહા! છે? ૧૮૫ પાનું. ત્રીજી લીટી મોટા અક્ષરોની.

સીઠસૌ સુજસુ જાને બીઠસૌ વખત માને।
એસી જાકી રીતિ તાહિ વંદત વનારસી ॥

ભાગ્યોદયને વિષ્ટા સમાન માને સમકિતી. અરે, રાડ નાંખે. છે અંદર? જુઓ. ભાગ્યોદયકો વિષ્ટાકે સમાન જાનતા હૈ (વહ ઉત્તમ પુરુષ હૈ). આહાહા! પુણ્યના મોટા ઢગલા આવ્યા એટલે દાળિયા શું ત્યાં પણ તારે? એ તો ઝેર છે બધું, જડ છે. કહો, કામદાર! ભાગ્યનો ઉદય આવે મોટો. બાર લાખ ભેગા થયા, લ્યો. પછી સરકારને આપી દીધું. પછી અઢી લાખ આવ્યા, કહે, બાર લાખમાંથી. એ ભાગ્યોદય કહેવાય કે નહીં? એ કામદારને પેદા થયા હતા એક ફેરી. પછી સરકારને કહ્યું, ભઈ, તમારો હક્ક હોય એટલું લઈ લ્યો પછી મારે નિરાંતે વાંધો નહીં. પછી બાર લાખમાંથી અઢી લાખ આવ્યા, શું એમ કંઈક હતું. બધું લઈ લીધું સરકારે. લઈ લે જાને. અત્યારના કાયદા એવા છેને જરીક. પણ એ રહે તોય ભાગ્યોદય (નહીં, પણ) જાની તો વિષ્ટા સમાન માને. આહાહા! અમારે તો છોકરાં સારા પાક્યા છે, દુકાન બહુ સારી ચાલે છે, પાંચ-પાંચ લાખની તો મહિને મહિને પેદાશ છે. ધૂળેય નથી હવે, સાંભળને! એ તો બધી વિષ્ટા છે. આહા!

લ્યો, કીચસૌ કનક જાકૈ.. કાદવ જેવું સોનું માને ધર્મી તો. છેને પહેલે ત્યાં આ બાજુ. નીચસૌ નરેશ પદ.. રાજાપદ તો હલકું વિષ્ટાના ઢગલામાં બેસવા જેવું છે, કહે છે. આહાહા! અને આ તો ખુશી થઈ જાય કે આહા! આપણને રાજપદ મળ્યું. પાંચ હજારનો પગાર મહિને. દુનિયામાં મોટા. બગીમાં બેસીએ. ચાર ઘોડા ચાલે મોઢા આગળ. મોઢા આગળ એક માણસ ચાલે, પાછો ઓલા ઘોડાને સરખું ચાલવા માટે. એવું હતું પહેલાં. અમારે ગારીયાધારમાં હતાને માનસિંહ. હમણાં ગુજરી ગયાને બહાદુરસિંહ, એનો બાપ હતો માનસિંહ. ત્યાં આવતા ભૈરવનાથ. ગારીયાધાર. મેં જોયેલા બરાબર. મોરબીનું આમ તો કારખાનું હતું ત્યાં. આમ માથે બેસે બગી ઉપર. બે ઘોડા મોટા ઊંચા. એક માણસ મોઢાં આગળ ચાલે. ગામમાં શું? (શ્રોતા : પોતે હાંકે) હા, પોતે બેસે. પોતે બેસતા મોઢા આગળ. માનસિંહ. આમ આમ થાતું. આ ફડક-ફડક બહુ થાતું.

આ બહાદુરસિંહ ગુજરી ગયાને એનો બાપ. હા. આ પટની સાલની વાત છે. સંવત

૫૮. ત્યાં હતા, ગામમાં આવતા. ઘોડા બે મોટા આમ લઈને ઘોડાગાડીમાં બેસે. આહાહા ! કેટલી સાહ્યબી. જેને ઘોડા તો ચાલે, પણ માણસ મોઢા આગળ દોડતો ચાલે. ઘોડા એવા હોય કે જેની અથડમાં ન આવી જાય માણસ. આમ ગાંડા જેવા ઘોડા હોય. ફાટેલા હોય ને. એમાં બેઠા હોય. મોઢા આગળ બગી ઉપર બેસતા. મોઢા આગળ આમ હોં. હેઠે અંદર નહીં. મોઢા આગળ બે હાથમાં ઘોડાની આમ લગામ લઈ.. લગામ લઈને બેસે. લોકો એમ માને કે આહાહા ! ધૂળેય નથી હવે, સાંભળને !

એ ભાગ્યોદયને વિષ્ટા માને. ગાંધી ! માળે ભારે વાત આ. (શ્રોતા :) એ મેલ છે ને વિષ્ટા છે.મેલ છે. આહાહા ! લ્યો, વિષ્ટા સમાન કીધુંને અહીંયા. એ બંધ અધિકારમાં છે. એવો અધિકાર આપણે આવી ગયો છે પહેલો.

આહીં કહે છે.. એ ગાથાનો અર્થ કર્યો છે હોં પહેલાં. જ્યાં શુભભાવને ઝેર કહીએ છીએ ત્યાં શુદ્ધભાવ જ અમૃત હોઈ શકે. એને અમે ચડાવવા માંગીએ છીએ અંદરમાં. અને આ લોકો શુભભાવ છોડીને પાપ કરે છે, હેઠે હેઠે ઉતરે છે. કહે, આ શું કરે છે આમાં ? (શ્રોતા : ઉપર ઉપર ચડાવે છે). હા. ‘કિં નોર્ધ્વમૂર્ધ્વમધિરોહતિ.’ આહા ! શુભભાવ છોડી અને શુદ્ધમાં જા એમ અમે કહેવા માંગીએ છીએ. શુભભાવ છોડીને અશુભમાં જાય એમ કહેવા માંગીએ છીએ ? આહા ! પાપમાં જવું ? સમજાણું કાંઈ ? હવે એને ટૂંકામાં ‘બનારસીદાસે’ લીધું.

રામ-રસિક અર રામ-રસ.. રામરસિક આત્મા અને રામરસ અનુભવ. કહન સુનનકોં દોઈ.. વેદાંતી તો એમ કહે કે અનુભવ અને આત્મા અનુભવે—એ બે શું આ ? પણ એને ભાન નથી. (શ્રોતા : પર્યાયકા ભેદ...) ભેદને જાણતા નથી. પણ આહીં તો એમ સિદ્ધ કરવું છે કે આત્મારામ રામરસિક—આનંદનો રસીલો (અને) અનુભવરસ બે ભેદ પાડવા—એ પણ એમાં નથી. કહન સુનનકોં દોઈ.. કહેવા અને સાંભળવામાં બે છે. બાકી વસ્તુ તો એની એ છે. આનંદરસનો રસિયો ભગવાન આનંદમાં રમે એ વસ્તુ એક જ છે. આહાહા ! ભારે વાતું ભાઈ ! રામરસિક એટલે આત્મા. રામનો રસિક રસભાવ તે આનંદ અને એનો રસિક તે આત્મા. આત્મા અને અનુભવ—બે કહેવામાત્ર અને સાંભળવામાત્ર છે. વસ્તુ તો એકની એક જ છે. આહાહા !

જબ સમાધિ પરગટ મઈ, લ્યો. આત્મામાં શાંતિ.. સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન અને શાંતિ પ્રગટ થઈ, ત્યાં દુવિધા નહિ કોઈ.. બે નથી ત્યાં. એમ કહે છે. એ તો એકનો અનુભવ છે. તે એક જ આત્મા છે. આહીં તો અનુભવ અને આત્મા રસિક—એવા બે ભેદેય જ્યાં નથી

અનુભવમાં, એમ કહે છે. (શ્રોતા : વિકલ્પ નથી). આહાહા! હું આત્માને અનુભવું છું, એવોય ભેદ ત્યાં નથી. આહાહા! અલખ નામ ધુનિ લગી ગગનમેં મગન મયા મન મેરા, આસન મારી દૃઢ સુરતાધારી લિયા અગમ ધર હેરા. અંતર ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પરમાત્મા જિનેન્દ્રદેવે કહેલો તે. આહાહા! એ આત્માની સમાધિમાં જાય.

‘લોગસ્સ’માં આવે છે ભાષા. પણ અર્થ કોને આવડે? ‘લોગસ્સ’માં નથી? ‘સમાહિવરમુત્તમ દિંતુ’.. આવડે કોને અર્થ? ગુણવંતભાઈ! લોગસ્સ તો કર્યો હશે? (શ્રોતા : નહીં) નથી, એ કર્યાં નથી. ઠીક કર્યું. એનું પદ... જૂનામાં ગયા નથી ને હમણાં આ નવું ચાલ્યું તે આ આવ્યું. બાબુભાઈ, તમે કર્યો હતો? (શ્રોતા : થોડો). થોડો કર્યો થોડો. લાઠી. લોગસ્સ આવે છે. એ તો આહીં આવે છે, દિગંબરમાંય આવે છે. ‘સમાહિવરમુત્તમ દિંતુ’ સામાયિક પાઠમાં આવે છે. પણ આ લોકોને પરિચય નહીં ને. સામાયિક પાઠમાં આવે છે આપણે દિગંબરમાં. એવંમયે અમિથુઆ વિહુરયમલા પહિણજરમરણા ચઝવિસં પિ જિણવરા તિત્થયરા મે પસિઅન્તુ. આવે છે. અર્થનીય ખબર ન મળે, તો તત્ત્વ અને ભાવની તો ક્યાં ખબર રહે?

કહે છે, કે તબ દુવિધા નહિ કોઈ.. આહાહા! ત્યાં વિકલ્પ તો નથી, રાગ તો નથી, પણ જ્યાં સમ્યગ્દર્શનના અનુભવકાળમાં, કહે છે કે હું અનુભવું છું આનંદને અને હું આનંદનો રસીલો—એવા (બે ભેદ નથી.) આહાહા! આત્મા ઓર આત્મ અનુભવ યે કહને સુનનેકો દો હૈ જબ આત્મધ્યાન પ્રગટ હો જાતા હૈ તબ રસિક ઓર રસકા.. રસિક એટલે આત્મા અને રસ એટલે અનુભવ. વા ઓર કોઈ ભેદ નહીં રહતા. એમાં કોઈ ભેદ રહેતો નથી. એવા અભેદનો અનુભવ એનું નામ નિર્વિકલ્પ ધ્યાન, એનું નામ સમાધિ, એનું નામ શુદ્ધ ઉપયોગ. પણ હું આત્મા શુદ્ધ ઉપયોગ કરનારો અને આ શુદ્ધ ઉપયોગ—એવા ભેદ ત્યાં છે નહીં, એમ કહે છે. એવી દૃષ્ટિવંત સમકિતીને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૧૨, અષાઠ વદ ૧૫, ગુરુવાર, તા. ૨૨-૭-૧૯૭૧
મોક્ષ દ્વાર ૫૬ ૩૪ થી ૩૯ પર પ્રવચન

૩૪મું છે ૫૬ ૩૪મું.

શુભ ક્રિયાઓનું સ્પષ્ટીકરણ (દોહરા)

નંદન બંદન થુતિ કરન, શ્રવન ચિંતવન જાપ।

પઢન પઢાવન ઉપદિસન, બહુવિધિ ક્રિયા-કલાપ।।૩૪।।

શબ્દાર્થ :—નંદન=રસિક અવસ્થાનો આનંદ. વંદન=નમસ્કાર કરવા. થુતિ(સ્તુતિ)= ગુણગાન કરવા. શ્રવન(શ્રવણ)=આત્મસ્વરૂપનો ઉપદેશ આદિ સાંભળવા. ચિંતવન=વિચાર કરવો. જાપ=વારંવાર નામનું ઉચ્ચારણ કરવું. પઠન=ભણવું. પઢાવન=ભણાવવું. ઉપદિસન=વ્યાખ્યાન દેવું.

અર્થ :—આનંદ માનવો. નમસ્કાર કરવા, સ્તવન કરવું, ઉપદેશ સાંભળવો, ધ્યાન કરવું, જાપ જપવો, ભણવું, ભણાવવું, વ્યાખ્યાન આપવું આદિ સર્વ શુભ ક્રિયાઓ છે. ૩૪.

અર્થ :—આનન્દ માનના, નમસ્કાર કરના, સ્તવન કરના, ઉપદેશ સુનના, ધ્યાન કરના, જાપ જપના, પઢના, પઢના, વ્યાખ્યાન દેના આદિ સર્વ શુભ ક્રિયાઈ હૈં।।૩૪।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

મોક્ષ અધિકાર છે. એમાં કહે છે કે શુભભાવ મુનિને આવે છે, પણ એ બંધનું કારણ છે. નંદન.. રસિક અવસ્થામાં આનંદ માનવો, ધર્મ શ્રવણ આદિ હોય એમાં આનંદ આવે. આનંદ છે તો વિકલ્પ, શુભભાવ છે. કહે છેને કેટલાક કે ભાઈ, અમને ભક્તિમાં, શ્રવણમાં ઘણો આનંદ આવે છે. એ આનંદનો અર્થ એ વિકલ્પ રાગ છે. એવો ભાવ આવે છે એ શુભાચાર છે, એ મોક્ષનો માર્ગ નથી. વચમાં આવે ખરો. આરે, ભારે વાત ! નંદન. (શ્રોતા : હજાર નેત્રથી.....) એ પણ બધો વિકલ્પ—રાગ છે. હજાર નેત્રથી ભગવાનને દેખે તો એ શુભરાગ છે. ઈન્દ્ર. અહીં તો કહે છે.. અહીં તો મુનિની પ્રધાનતાથી વાત કીધી છે. અહીંયા મુનિની પ્રધાનતાથી કથન છે. કે ‘વિષ પ્રણીતમ્.’ એ શુભભાવ ઝેર છે. આવે. એમ નીચે કહેશે. સુમાચારસૌં કાજા.. કાજાનો અર્થ હોય છે. એવી વાત છે જરી.

સ્વરૂપની દૃષ્ટિ થવા છતાં, સ્વરૂપની સ્થિરતા અંશે કેટલીક હોવા છતાં, પ્રમત્તભાવમાં છટ્ટે ગુણસ્થાનમાં આવો ભાવ હોય છે, એટલી વાત કરે છે. (શ્રોતા : એવો ન હોય તો ?) નહીં તો શુદ્ધ ઉપયોગ હોય. (શ્રોતા : શુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય તો?) ન હોય

તો શુભ હોય. ત્રીજું ન હોય ત્યાં. આહાહા! મુનિ કોને કહીએ! છક્રે ગુણસ્થાને જ્યાં સ્વરૂપ ઉપર જ્યાં દૃષ્ટિ પડી અને અનુભવ થયો છે, એના ઉપરાંત અંતર શાંતિની વૃદ્ધિ થઈ છે, પ્રચુર સ્વસંવેદન છે. એમાં ઉપયોગ જામ્યો ન હોય શુદ્ધ ઉપયોગ.. શુદ્ધ પરિણતી છે. એ શુદ્ધ પરિણતી સંવર અને નિર્જરાનું કારણ છે. પણ એની સાથે આ શુભભાવ થાય એ બંધનું કારણ છે. કર્મનો માર્ગ છે, શિવમાર્ગ નહીં. આહા! (શ્રોતા : કઠણ પડે). માર્ગ તો આવો છે. એને કબૂલ કરવો પડશે પહેલો. (ભલે) કઠણ પડે, પણ વસ્તુસ્થિતિ જ આવી છે. કહેશે આગળ.

इह विधि वस्तु व्यवस्था जैसी, कही जिनंद कही मैं तैसी.. ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમાત્માએ આવી વસ્તુની સ્થિતિ કહી, એમ મેં કહી છે, કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા! અરે, ચોર્યાશીના અવતારમાં જનમ-મરણના દુઃખ, જુઓને, કેટલા? કો'ક કહેતો'તો આજ કે મોહનભાઈ આહીં આવતા હતા અમદાવાદથી. કામ કરીને આવતા હતા પાછા. એમાં એ બસ આગળ આવ્યા અને ઉલ્ટી થઈ અને પાછા ગયા. એમ કો'ક કહેતું હતું વળી. (શ્રોતા :ભાઈએ કીધું'તું, બસ આગળ આવ્યા.) ઉલ્ટી થઈ. તે પાછા ગયા. (શ્રોતા : ભાઈને રાજકોટ થઈ હતી). હા, હા, એ તો આહીં ભાઈ રાજકોટ. ભાઈલાલભાઈને.

ભાઈલાલભાઈ તે દિ' તો એને હાર્ટ થઈ ગયો હતોને રાજકોટ. અડધો કલાક હાલ્યું પક્ષઘાત જેવું હાલતાં-હાલતાં થઈ ગયું. વળી બે કલાકે... આ શરીરના લખણ છે આવા. આ રીતે... (શ્રોતા : ઉલ્ટી થઈ ગઈ). એ તો વાત થઈ. વાત થઈ. ઉલ્ટી થઈ. ન્યાં આવ્યા ને ઉલ્ટી થઈ. પાછા ગયા. એ વાત થઈ ગઈ. આ તો બીજી વાત હતી એમાં તમે આ વાત કીધી. આ તો ભાઈલાલભાઈની વાત હતી. (શ્રોતા : પક્ષઘાતની વાત ચાલે છે.) ઓછું સાંભળે છેને અંદર એટલે. વચમાં ભાઈલાલભાઈની વાત મૂકી પણ.....

આહીં કહે છે કે આહાહા! જુઓને આવી દશા ! આ તે કંઈ આત્માની દશા છે ? આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનની મૂર્તિ પ્રભુ. આહા! એના ભાન થવા એ મહાદુર્લભ. એનો અનુભવ થવો... એ શાંતમૂર્તિ પ્રભુ ચૈતન્યનો સ્વભાવ વીતરાગી સ્વરૂપ છે અંદર. એનો અનુભવ થઈને દૃષ્ટિ થવી, એ જ મહાદુર્લભ અને અલૌકિક વાત છે. આહીં તો પછીની વાત કરે છે કે મુનિપણું પ્રગટ્યું છે, જેને અંતરમાં સ્વરૂપની રમણતા, પ્રચુર સંવેદન, આત્માની વીતરાગી શાંતદશા ઘણી પ્રગટી છે. છતાં એ પ્રમત્ત દશામાં છે મુનિ, ત્યાં સુધી એને આવા શુભભાવ હોય છે, એમ કહે છે. આહાહા! એ પણ બંધનું કારણ અને આસ્રવ છે. જીવને નુકશાનનું કારણ છે, એમ કહે છે. આહા! નંદન.

વંદન.. નમસ્કાર કરવો. પરમાત્માને નમસ્કાર. સમવસરણમાં ભગવાન સાક્ષાત્ હોય એને નમસ્કાર. ‘નમો અરિહંતાણં’ એમ કહેવું એ પણ શુભરાગ છે. આહા! નમસ્કાર કરના. થુત્તિ કરન.. સ્તુતિ કરવી સ્તુતિ. ભગવાનની, ગુરુની, ગુણીની, જ્ઞાનીની સ્તુતિ કરવી એ પણ વિકલ્પ શુભરાગ છે. સમંતભદ્રાચાર્યે તો ૨૪ તીર્થકરની સ્તુતિ કરી છે અને એમ પણ કહ્યું (કે) મને તો સ્તુતિનું વ્યસન થઈ ગયું છે. એમાં એમ કહ્યું છે. એ ભાવ શુભ હોય છે, એમ. આહાહા! એની ભૂમિકા પ્રમાણે શુભભાવ હોય છે, પણ એ શિવમાર્ગ નહીં, એ મોક્ષનો માર્ગ નહીં. શાંતિના પંથમાં પડતાં વચમાં એ બંધનું કારણ છે આહાહા !

શ્રવન.. આ વીતરાગી વાણી સાંભળવી. એય ! આહાહા ! ઉપદેશ સાંભળવો. શુભભાવ હૈ. આહાહા ! ત્રણ લોકના નાથ તીર્થકરની દિવ્યધ્વનિ સાંભળવી એ પણ શુભભાવ છે. મુનિઓ પણ સાંભળે, ગણધર સાંભળે, પણ ભાવ શુભ છે. આહાહા ! શ્રવન.. ચિંતવન.. ધ્યાન કરવું એ ચિંતવન.. ચિંતવન લીધું છે ને. આત્મા આવો છે, આત્મા આવો છે, ધ્રુવ શુદ્ધ છે—એમ ઘોલન કરવું. ઘોલન કરવું એ પણ એક શુભ વિકલ્પ અને રાગ છે. આહાહા ! કહો, સમજાણું ? શુભ ચિંતવન કરવું આત્માનું કે ‘આત્મા અખંડ પરિપૂર્ણ ધ્રુવ.. ધ્રુવ છું.’ એ ધ્રુવના ઘોલનમાં જે વિકલ્પ ઉઠે છે... એ આત્માનું ચિંતવન પણ વિકલ્પ શુભભાવ છે. આહાહા !

જાપ કરવો. ‘નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં’ એમ જાપ કરવો. આનુપૂર્વી કરે છેને માણસ. આનુપૂર્વી સમજો તમે ? તમારે નથી એટલે. શ્વેતાંબરમાં આવે છે. પાંચ બોલ છેને આડાઅવળા લખ્યા હોય. (શ્રોતા : શ્રીમદ્માં આવે છે) હા, ‘શ્રીમદ્માં આવે છેને. આ તો મૂળ શ્વેતાંબરમાં. નમો અરિહંતાણં, નમો લોએ સવ્વસાહૂણં, વળી નમો સિદ્ધાણં પછી નમો ઉવજ્ઞાયાણં, નમો અરિહંતાણં, આયરિયાણં, એમ આડાઅવળા (શ્રોતા : બોલે) એ બધો વિકલ્પ શુભભાવ છે, કહે છે. આહાહા ! ધર્મ નહીં. સંવર અને નિર્જરા એનું રૂપ નહીં. આહાહા !

ચિંતવન.. જાપ.. પઢના.. શાસ્ત્ર ભણવું. શાસ્ત્ર વાંચવા એ શુભરાગ છે. આહીં તો કહે છે કે (ભાવ) આવે, પણ છે શુભરાગ. (શ્રોતા : નક્કી કરવું જોઈએને. (એકલું) વાંચ્યા કરે તો ?) વાંચવું નહીં ઠરી જાય તો. (શ્રોતા : એ તો શરત છે.) બસ. અંતરમાં આનંદમાં ઠરી જાય તો પછી વાંચવું છે જ નહીં કાંઈ. આહાહા ! આહીં તો કહે છે કે મુનિને પણ આવો ભાવ આવે, પણ એ નિષેધ છે. આહાહા ! નિષેધ છે માટે ન આવે એમ નથી. તો તો પ્રમત્ત ગુણસ્થાન જ રહેતું નથી. (શ્રોતા : આવે એનો નિષેધ હોય કે ન આવે એનો નિષેધ હોય). આહાહા ! મોક્ષદ્વાર છે ને.

પઢના અને પઢાના. આ બીજાને સંભળાવવું. ઉપદેશ પછી આવશે વળી. પઢાવવું—વાંચણી આપે છેને બીજાને કે ભઈ આ વાંચવું. શ્વેતાંબરમાં બહુ આપે. આહા ! અરે ભગવાન ! બાપુ ! કહે છે કે વાંચણી દેવી એ પણ એક શુભ વિકલ્પ છે. અને એનામાં તો એવું આવે કર્મ નિર્જરી. ૨૮મું અધ્યયન ઉત્તરાધ્યયન ૭૩ ...માં. ના, ના. વાંચણીમાં તો શુભ વિકલ્પ છે, એમ કહે છે. આહાહા ! પરદ્રવ્ય આશ્રિત વૃત્તિ ઉઠે છે. ઓલા આઠ બોલ લીધા છેને મોક્ષમાં. આઠ આ લીધા આમ બીજા. આહા ! પડિકમણું ને પ્રતિશરણ ને આવે છેને પરિહાર ને. હા, એ. એ શૈલી આમ (શ્રોતા : કુંદકુંદાચાર્ય) હા, એ તો બીજી અપેક્ષાએ વિશેષ સ્પષ્ટ.

વ્યાખ્યાન દેના. આહાહા ! ઉપદેશ કરવો એ શુભભાવ છે. વાણી નહીં પણ ઓલો વિકલ્પ ઉઠે છે એ. વાણી તો જડ છે. આહા ! મીઠાલાલજી ! આ ભાવ આ કહે છે. ઉપદેશ દેવામાં ધર્મ નથી એમ કહે છે. લે ! ઓલા તેરાપંથી તો કહે છે કે ઉપદેશ દેવામાં નિર્જરા છે. સ્થાનકવાસીમાં તેરાપંથી છે ને. એમાં ભીખનજીનું અધિક છે. આણે બધું ફેરવી નાંખ્યું તુલસીએ તો. ઉપદેશ દેવો એ નિર્જરા છે. કોઈ મુનિ છે.. એ તો શ્વેતાંબર ખરાને. આહાર લાવ્યા હોય ને ખવાણો નહીં ને થોડો (વધ્યો) હોય તે બીજો ખાઈ જાય તો એને નિર્જરા થાય. નિર્જરા એટલે ધર્મ થાય. (શ્રોતા : નહીં તો ઉપવાસ હોય). આહીં એ વળી જુદી રાખો. ભઈ, આપણને બહુ લાંબી (ખબર) નથી. (શ્રોતા :) આવે છે પણ આમ છે શાસ્ત્રમાં. (શ્રોતા : આટલે સુધી તો રાખો). આટલે છે.

અમારે હીરાજી મહારાજ એવા હતા જરાક. શાસ્ત્રમાં એવો લેખ છે. એક જણો હતો સાધુ કો'ક, નહીં? તમારો હતો ગોંડલનો. (શ્રોતા : વીરજી) કો'ક વીરજી..... આહા ! લાપસી-બાપસી કો'ક લઈ આવ્યો. પહેલાં રોટલાં મળ્યા ને પછી લાપસી ઝાઝી મળી. હવે લાપસી તો ખવાય નહીં એટલી બધી. રોટલા નાખી દે. આવા ને આવા. પછી હીરાજી મહારાજ હતા. અમારા સંપ્રદાયના ગુરુ. હવે વધેલું.. ભાઈ ! ખાઈ લેવું, આપણે ખાઈ લેવું. લાપસી તો ખાઈને બેઠા હતાં. પણ આમ ધાર્મિક. અને ઓલું પછી ખાવું શી રીતે ? છાશ નાંખી.. છાશ સમજતે હૈ ? મઠા. મઠા હોતા હૈ ન. તો એમાંનાંખી પી ગયા. એને નિર્જરા માનતા. એ સંપ્રદાયમાં એમ છે એટલે બિચારા શું કરે ? (શ્રોતા : છાપેલી વાત છે.) છેને એમ ભગવતીસૂત્રમાં છે. આહાહા ! કહે છે, એ બધો શુભભાવ છે. મુનિને આહાર કરવાનો ભાવ એ પણ શુભ છે. નિર્દોષ લઈને આહાર કરવો એ પણ શુભભાવ છે. આહાહા !

લ્યો. એ આઠ બોલ. બહુવિધિ ક્રિયા કલાપ.. પછી સમાવી દીધું. એમ ઘણા પ્રકારની ક્રિયાકલાપમાં.. કલાપ એટલે સમૂહ કહેવાય. એ બધો વિકલ્પ છે. આહાહા ! રાગ છે એમ

કહે છે. એ વીતરાગભાવ નહીં. આહાહા! વીતરાગભાવ તો આત્મા આનંદસ્વરૂપ એને આશ્રયે પ્રગટ થાય. પરના લક્ષે વીતરાગભાવ થાય નહીં. આહાહા! આવો માર્ગ છે વીતરાગનો. વીતરાગ એટલે શું? તારું સ્વરૂપ જ વીતરાગ છે. 'જિન સો હી આત્મા'. વીતરાગ સ્વરૂપ જ પ્રભુ અનાદિ અનંત છે. એમાંથી બહાર નીકળવું શુભરાગ છે. ચાહે તો ધર્મના નામની આ ક્રિયા હોય. પણ બધો છે શુભરાગ, પુણ્યબંધનું કારણ છે, મોક્ષનો ઘાતક છે. કહેશે જુઓ. શુદ્ધ ઉપયોગમેં શુભ ઉપયોગકા નિષેધ. ૩૫.

શુદ્ધોપયોગમાં શુભોપયોગનો નિષેધ (દોહરા)

સુદ્ધાતમ અનુભવ જહાં, સુભાચાર તહાં નાંહિ।

કરમ કરમ મારગ વિષેં, સિવ મારગ સિવમાંહિ।।૩૫।।

શબ્દાર્થ :-શુભાચાર=શુભ પ્રવૃત્તિ. કરમ મારગ (કર્મમાર્ગ)=બંધનું કારણ. સિવ મારગ(શિવમાર્ગ)=મોક્ષનું કારણ. સિવમાંહિ=આત્મામાં.

અર્થ :-ઉપર કહેલી ક્રિયાઓ કરતાં કરતાં જ્યાં આત્માનો શુદ્ધ અનુભવ થઈ જાય છે ત્યાં શુભોપયોગ રહેતો નથી, શુભ ક્રિયા કર્મબંધનું કારણ છે અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ આત્મ-અનુભવમાં છે. ૩૫.

અર્થ :-ऊपर कही हुई क्रियाएँ करते करते जहाँ आत्माका शुद्ध अनुभव हो जाता है, वहाँ शुभोपयोग नहीं रहता। शुभ क्रिया कर्मबंधका कारण है और मोक्षकी प्राप्ति आत्म-अनुभवमें है।।३५।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

સિવ મારગ સિવમાંહિ.. શિવ એટલે આત્મા, એમ શિવમાંહી એટલે. મોક્ષમાં ન્યાં..... (શ્રોતા : ત્યાં માર્ગ ક્યાં હતો?) આહા ! સુદ્ધાતમ.. શુભ પ્રવૃત્તિ. શુભભાવ એ શુભપ્રવૃત્તિ. એ કર્મમાર્ગ છે. ક્રિયાએ કરતે કરતે જહાં આત્માકા શુદ્ધ અનુભવ હો જાતા હૈ. કરતે-કરતે.. આમાં માણસ મુંઝાય છે. એવો (ભાવ) હોય છે, પણ એનાથી છૂટીને જ્યારે સ્થિર થાય ત્યારે એને ધર્મ થાય છે. કરતે-કરતેનો અર્થ એ. આહીં તો એમ કહે છે, સ્વરૂપની દૃષ્ટિ છે, શાંતિ છે થોડી, એમાં આવો ભાવ હોય છે. એ છૂટીને સ્થિર થાય ત્યારે નિર્જરા કહેવામાં આવે છે, એમ.

સુદ્ધાતમ અનુભવ જહાં શુભાચાર તહાં નાંહિ.. જ્યાં શુદ્ધ ઉપયોગની રમત આત્માની સાથે થાય, ત્યાં શુભ ઉપયોગ હોતો નથી. સપ્તમ ગુણસ્થાનની અપેક્ષાએ વાત કરી. મુનિને સપ્તમ ગુણસ્થાન હોય છે ક્ષણે ને પળે. પ્રમત્તમાંથી છૂટીને અપ્રમત્ત થાય છે ત્યારે એને

શુભાચારની ક્રિયાના કલાપની જરૂર (હોતી નથી). એને વિકલ્પ હોતો નથી, એમ કહેવું છે. આહાહા!

સુભાચાર ત્યાં નાંહિ કરમ કરમ મારગ વિષે. એ શુભભાવ તો કર્મના માર્ગમાં છે, બંધના માર્ગમાં છે. આ જે આઠ બોલ આદિ ક્રિયાકલાપના વિકલ્પો કહ્યાં, એ બધો બંધમાર્ગ છે. ભારે કામ! સિવમારગ સિવમાંહિ, લ્યો. મોક્ષકી પ્રાપ્તિ આત્મ અનુભવમેં હૈ. એમ. સિવમારગ સિવમાંહિ.. શિવમાહીં એટલે આત્મા. શુદ્ધ આત્માના અંતરનો અનુભવ એ આત્મા, સિવમારગ સિવમાંહિ.. મોક્ષનો માર્ગ આત્મામાં છે. રાગમાર્ગ કર્મમાર્ગમાં છે.

આ મોટા વાંધા આ છે ને. અરે! વ્યવહાર તો બધો બંધ છે એમ કહે છે. પણ બંધ છે (એમ) પોકાર કોણ કરે છે આ? આહાહા! શિવમાર્ગ તો શિવમાહીં છે. આત્મા શિવસ્વરૂપ જ છે એમાં એનો માર્ગ છે. એને આશ્રયે દૃષ્ટિ, જ્ઞાન ને રમણતા શુદ્ધ ઉપયોગની—એ મોક્ષમાર્ગ છે. કહો, સમજાણું? ત્યારે અહીં કહે છે કે એ શુદ્ધ ઉપયોગ હોય નહીં અત્યારે. એ આઠમે હોય. તો (એનો અર્થ કે) મોક્ષમાર્ગ હોય નહીં અત્યારે. થઈ ગયું જાઓ. આહાહા! વાત ભારે ગજબ કરે છે. દૃષ્ટિવિષ—દૃષ્ટિનું ઝેર છે એ. મારી નાખે છે એને, નુકશાન કરે છે પણ હવે એ માળાને જાણવામાં આવતું નથી.

પ્રભુ પોતે ચૈતન્ય શુદ્ધ આનંદનો ધામ, એમાં મોક્ષનો માર્ગ સધાય. કાંઈ રાગની ક્રિયામાં મોક્ષનો માર્ગ હોય? (શ્રોતા : ન હોય). એ તો બંધનો માર્ગ છે. ‘બંધ બંધમાર્ગ વિષે, મોક્ષ મોક્ષમાર્ગ વિષે’ આવે છે. બે ભિન્ન ચીજ છે. ભલે હોય, કહે છે. મુનિને એ હો શુભભાવ, પણ છે બંધમાર્ગ. કહો, ઓલો કહે છે કે મોક્ષમાર્ગથી પણ બંધ થાય છે અને એ બંધ એ મોક્ષનો માર્ગ છે વળી. કહો. ‘પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય’. ‘પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય’ છેને એની ગાથાનો અર્થ કરે છે. અનુભવ. મોક્ષ-બંધ... સમકિતીને જે બંધ ન થાય એ મોક્ષનો માર્ગ છે. આહા! એવો અર્થ હમણાં જ આવ્યો છે. એ તો પહેલેથી ટેવ છે લોકોને. રતનચંદ્ર એમ કરે છે. મોક્ષમાર્ગ છે ને? આ ‘પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય’ છે ને? કેટલામી ગાથા છે એ?

અસમગ્રં ભાવયતો રત્નત્રયમસ્તિ કર્મબન્ધો યઃ।

સ વિપક્ષકૃતોઽવશ્યં મોક્ષોપાયો ન બન્ધનોપાયઃ॥૨૧૧॥

આમણે તો અર્થ બરાબર કર્યો છે. અપૂર્ણ રત્નત્રયની ભાવના કરનાર પુરુષને શુભકર્મનો જે બંધ થાય છે, તે બંધ વિપક્ષકૃત—રાગકૃત હોવાથી અવશ્ય જ બંધનો ઉપાય છે. મોક્ષનો ઉપાય નથી. ત્યારે ઓલા એવો અર્થ કરે છે કે જે કંઈ રાગથી બંધ થાય એ

મોક્ષોપાયો ન વન્ધનોપાયઃ એવો અર્થ ઊંધો કરે છે. (શ્રોતા : એટલે જ કર્યો છે ઊંધો અર્થ). કર્યો છે પણ ઊંધો ભાવ છે, કંઈ મેળ ? પોતે જ નીચે તો કહે છે એની પહેલાં કે જેટલે અંશે રાગ તે બંધ, જેટલે અંશે નિર્વિકલ્પ-સ્થિરતા, શાંતિ, શુદ્ધ પરિણતી એટલે અંશે મુક્તિ. આહાહા! એણે જ કહ્યું છે એમાં આ નાંખ્યું છે. જુઓ, એના પછી તો એ છે. ૨૧૧ પછી જ છે એ. ૨૧૨, ૨૧૩ અને ૨૧૪. ઓલી ૨૧૧ છે આ. શું થાય? જીવને પકડ થાય છે માણસને. આમ ઓલી સૂઝ પડતી નથી અંદરની એટલે પછી કોઈપણ સૂઝ પડે એવો રાગ (હોય), દે, રાગ મોક્ષનો માર્ગ છે. આહાહા!

કોઈ શરણ નથી બાપા ! ક્યાંય. આ દેહ છૂટે, એ આંતરડા તણાય, આમ આમ થાય. બાપુ ! તારું સ્વરૂપ જુદું છે. કોનું શરણ ત્યાં લઈશ? ભગવાનનું શરણ લઈશ તોય વિકલ્પ છે, કહે છે. આહાહા! શાંતિથી મરણ ક્યારે થાય ? કે નિર્વિકલ્પ ચૈતન્ય ભગવાનનો આશ્રય લે તો મરણ થાય શુભ. ત્રણ લોકના નાથને પણ યાદ કરે તો વિકલ્પ થાય. આહાહા! હે ભગવાન! હે ભગવાન! તારજે પ્રભુ. ભગવાન કહે છે કે હે ભગવાન! તું તને તારજે. આહાહા!

એવા દર્દ આકરાં હોય, લોકોને સહન થઈ શકે નહીં, લ્યો. આ ૨૦-૨૦ વરસની જુવાન કન્યા છોડીને છ મહિનાના લગ્ને મરી જાય. દામોદર શેઠનો દીકરો, નહીં? રાયચંદ હતો મોટો. ગૃહસ્થ માણસ ૧૦ લાખ રૂપિયા. આ તો તે દિ' હોં. ૭૫ની સાલમાં લગન હતા એના છોકરાનાં. વૈશાખમાં લગન અને આસો સુદમાં મરી ગયો. છ મહિને મરી ગયો. ૨ મહિના-૩ મહિના પહેલાં તો આમ ખાટલા ને પૈસા ને.... પૈસાવાળો માણસ. તે વખતે ૧૦ લાખ ક્યાં હતા કોઈની પાસે? ૪૦ હજારની ઉપજ. આ તો ૭૫ની વાત છે હોં. પણ એ પહેલાંથી હતા એને પૈસા... છ મહિનાના પરણેતર, મહેલ મોટો પંજાધર. મરી ગયો

પછી એનો મામા. આહીં લીમડી ગામે. દિવાન કોઠારી. કોઠારી ને? કોઠારી. કોઠારી એ આવ્યા. લંઘીયું લઈને આવ્યા. લંઘીયું.. લંઘીયું સમજાય છે? રોનારી, કૂટાવનારી બાઈઓ. એવી એવી રોવે એવું. ૭૫ની વાત છે આ. ૨૫ ને ૨૭ = બાવન વર્ષ થયાં. દામોદર શેઠ કહેતા બિચારા હોં કે રાયચંદ મરી ગયો ત્યારે અમને આમ નહોતું થાતું. પણ ઓલું ગામમાં આમ મોટું કુટુંબ અને આમ બહુ ગૃહસ્થ માણસ. ને બાઈયું, બાઈયું મોટી સામે લંઘીયું રોનારી. હે.. અને સામે આ બાજુ મોટું લશ્કર. અને ઓલી રોવડાવે. એવું બોલે, એવું બોલે ત્યાં ગામમાં બિચારા આંસુધાર ચાલે. અરે, પણ એમાં શું હતું? જે ક્ષણે દેહ છૂટવાનો કાળ (છે), કોને શરણ જા તું? આહાહા!

પૈસા, આબરૂ, કીર્તિ કેટલી હતી, લ્યો. આહા! ભણતો હતો એ છોકરો જ્યારે, તે એના બાપ અમુક પૈસા મોકલે. એ શું કહેવાય? (શ્રોતા : ખર્ચી) હા. ખર્ચાના અને ખિસ્સાના કાંઈ ૨૫-૫૦, ૨૫-૫૦ મોકલતા ખિસ્સાના મહિને. ખિસ્સાના હોં. બાકી આ ભણવાના શું કહેવાય? પૈસા દેવા તમારા ફીના એ જુદું. એક ફેરી કાગળ લખ્યો એનાં બાપને. પિતાજી ! અમે પૈસા(વાળા)ના ઘેરે આવ્યા છીએ હોં, ગૃહસ્થને ઘેરે આવ્યા છીએ. અમે સાધારણ(ના ઘરે) નથી આવ્યા. અમને મહિને ૨૦૦ રૂા. ગુંજાના જોઈશે ખર્ચીના. ફીના, ખાવાના, પીવાના એ જુદા. ૨૦૦ રૂા. ગુંજાના એક મહિનાના ખર્ચ જોઈશે. જો કાકાને ન ફાવતું હોય તો તમારે નામે લખો. ત્રણ (ભાઈ) ભેગા હતા.

આ તો ૭૫ પહેલાંની વાત છે હોં. ૭૫માં તો પરણીને ગુજરી ગયો. એ છોકરો એવો હતો આહા! ભણતો હતો ત્યારે પૂનામાં. બસે રૂપિયા ગુંજાના મહિનાના ખર્ચના જોઈશે. અમે કાંઈ ગરીબ ઘરે નથી અવતર્યા, એમ લખ્યું હતું માળે. એવો છોકરો હતો. તે દિ' તો રૂપિયા હતને રોકડા. ૨૫-૨૫, ૫૦-૫૦ હજાર આવે પણ કોથળીયું. લાખ-લાખની હોય. તો એ મજૂરને અંદર જવા ન દે પૈસા મૂકવા. એ ઘરના માણસો ભેગા થઈ, મજૂર મૂકે અમુક ઠેકાણે પછી લઈને આમ રાખે. બાપુ ! અમારા કેડ ભાંગે છે એ વખતે પૈસા મૂકવામાં, કહે. એય કાંતિભાઈ ! આ એવો છોકરો. આ બસો રૂપિયા તો ખર્ચના જોશે. એ સિવાય ફી, ખાવું, ભાડું-બાડું, એનો પગાર, એ તો તમે આપો છો પહેલે, કીધું. મરી ગયો બિચારો. લ્યો, આમાં શું થયું ધૂળ ! આહાહા !

ચૈતન્ય ભગવાન અંદર આનંદનો ધામ પ્રભુ, એના સ્વરૂપની દૃષ્ટિ વિના, એના શરણ વિના એ બધાં મરણો કૂતરાં ને કાગડા મરે એવા મરણ છે એ તો. આહાહા ! કોઈ શરણ નથી ક્યાંય. આહીં તો કહે છે કે શુભરાગેય શરણ નથી. એ માટે તો આહીં વાત ચાલે છે. કારણ એ તો બંધનું કારણ છે અને પૂર્વે કોઈ શુભ ઘણાં કરેલા હોય તો એના પરમાણુ બંધાણા હોય નિમિત્ત થઈને, એ ક્યાં શરણ છે આહીં? કે ભઈ, ઘણાં ભાવ કર્યા હતા. તે ઘણાં ભાવ કર્યા તો ઘણાં પરમાણુ બંધાણા હોય. પણ શરણ કોનું ન્યાં? ચિદાનંદસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યધન એનું શરણ છે. આહાહા ! એ સિવાય કોઈ શરણ છે નહીં. લ્યો, કહે છેને. કરમ-કરમ મારગ વિષે.. એ તો શુભભાવ બંધના વિષય છે. સિવમારગ સિવમાંહિ, લ્યો.

વળી — (ચોપાઈ)

इहि बिधि वस्तुव्यवस्था जैसी।

कही जिनंद कही मैं तैसी ॥

જે પ્રમાદસંજુત મુનિરાજા ।

તિનકે સુભાચારસૌં કાજા ॥૩૬॥

શબ્દાર્થ :—વસ્તુવ્યવસ્થા=પદાર્થનું સ્વરૂપ. પ્રમાદસંજુત=આત્મ અનુભવમાં અસાવધાન, શુભોપયોગી.

અર્થ :—ગ્રંથકાર કહે છે કે આ રીતે પદાર્થનું જેવું સ્વરૂપ જિનરાજે કહ્યું છે તેવું અમે વર્ણવ્યું. જે મુનિરાજ પ્રમાદદશામાં રહે છે, તેમને શુભક્રિયાનું અવલંબન લેવું જ પડે છે. ૩૬.

અર્થ :—ગ્રંથકાર કહે છે કે આ રીતે પદાર્થનું જેવું સ્વરૂપ જિનરાજને કહ્યું છે તેવું અમે વર્ણવ્યું. જે મુનિરાજ પ્રમાદદશામાં રહે છે, તેમને શુભક્રિયાનું અવલંબન લેવું જ પડે છે. ૩૬.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

(શ્રોતા : રાજા, કાજા). એ તો ઓલા (પદ) સાથે મેળવવા. મુનિરાજા ને કાજા, મેળવવું છે ને? કાજા ક્યાં, એની સાથે કાર્ય ક્યાં છે? કાર્ય છે જ ક્યાં? પણ આવે છે, એ કહે છે.

इहि विधि वस्तु-व्यवस्था जैसी.. ग्रंथकार कहेते हैं.. ‘अनारसीदास’. इस प्रकार पदार्थका जैसा स्वरूप जिनराजने कहा,.. जिनेन्द्रदेव त्रिलोकनाथ परमात्मा જેને સર્વજ્ઞ અને વીતરાગતા પરિપૂર્ણ પ્રગટી એવા જિનરાજ વસ્તુની સ્થિતિની વ્યવસ્થા આમ કહેતા હતા. એમ મેં કીધી, એમ કહે છે. અમે કાંઈ કલ્પનાથી કરી (નથી). આહાહા! પદાર્થકા જૈસા સ્વરૂપ જિનરાજને કહ્યા વૈસા હમને વર્ણન ક્રિયા. ભગવાન એ વર્ણન કરતા હતા કે ભાઈ! મુનિને સમ્યગ્દર્શન—ચારિત્રની દશા હોવા છતાં આવા પ્રમત્ત શુભભાવમાં જ્યારે આવે છે, એ બંધમાર્ગ છે. આહાહા! જિનેન્દ્રદેવે કહ્યું એવું મેં કહ્યું, એમ કહે છે.

જે મુનિરાજ પ્રમાદદશામાં રહે છે. જુઓ, મુનિ છે અને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં જ્યારે આવે છે ત્યારે એ પ્રમાદદશા છે. એ પંચમહાવ્રતનું પાલન ને એ બધી પ્રમાદદશા છે એમ કહે છે. આહાહા! ૨૮ મૂળગુણ મુનિના, એકવાર આહાર, છ આવશ્યક એ બધા પ્રમાદના ભાવ છે. પ્રમાદ. પંદર ભેદ એ બધા પ્રમાદ હી હૈ. રાગ—કષાય. (શ્રોતા :) રાગમાં લે છે. રાગ આતા હૈ ન. કષાય ઉતના આતા હૈ. (શ્રોતા : સ્નેહ ...સ્નેહ) હં. સ્નેહ. રાગ આતા હૈ ન સ્નેહ. પણ એ કષાય આવે છેને ભેગો.

उन्हें शुभ क्रियाका अवलंब लेना ही पड़ता है. એ તો અર્થ... આવે છે. શું થાય? ભાષા તો એમ જ આવેને. ‘પંચાધ્યાયી’માં લખ્યું કે સમક્રિતીને પણ અંદર સ્થિરતા ન હોય ત્યારે શુભભાવનો આશ્રય લેવો પડે છે. આશ્રયનો અર્થ એ હોય છે, એમ. આહા! માર્ગ

એવો છે. શાંતિનો ધામ પ્રભુ, એમાં અંતરમાં ગયા વિના એને શરણ, શાંતિ ક્યાંય નથી. મુનિને પણ શુભભાવમાં આવે તો બંધનું કારણ અને અશાંતિનું કારણ છે, કહે છે. આહાહા!

જહાં પ્રમાદ દસા નહિ વ્યાપૈ।

તહાં અવલંબ આપનોં આપૈ।।

તા કારન પ્રમાદ ઉતપાતી।

પ્રગટ મોખ મારગકૌ ઘાતી।।૩૭।।

શબ્દાર્થ :—અવલંબ=આધાર.

અર્થ :—જ્યાં શુભ-અશુભ પ્રવૃત્તિરૂપ પ્રમાદ નથી રહેતો, ત્યાં પોતાને પોતાનું જ અવલંબન અર્થાત્ શુદ્ધોપયોગ હોય છે, તેથી સ્પષ્ટ છે કે પ્રમાદની ઉત્પત્તિ મોક્ષમાર્ગમાં બાધક છે. ૩૭.

અર્થ :—જહાં શુભ-અશુભ પ્રવૃત્તિરૂપ પ્રમાદ નહીં રહતા, વહાં અપનકો અપના હી અવલમ્બન અર્થાત્ શુદ્ધોપયોગ હોતા હૈ, ઇસસે સ્પષ્ટ હૈ કિ પ્રમાદકી ઉત્પત્તિ મોક્ષમાર્ગમેં બાધક હૈ।।૩૭।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જહાં શુભ-અશુભ પ્રવૃત્તિરૂપ પ્રમાદ નહીં રહતા. દસા નહિ વ્યાપૈ.. જ્યાં શુભભાવ નથી એવો જે ભાવ અવલંબ આપનોં આપૈ. ભગવાન આત્માનું અવલંબન છે ત્યાં. અંતરમાં ઉતરતાં ઊંડે જતાં આત્માનું અવલંબન છે એને. એને નિમિત્ત અને વિકલ્પ ને ભગવાનનું પણ અવલંબન (હોય નહીં). આહાહા!

મરતાં હોયને, કીધું, ભગવાન પાસે લઈ જાઓ મને. દેવમાં (હોય) એવું આવે છે શાસ્ત્રમાં. દેવને મૃત્યુ ટાણું હોય, પછી ભગવાનની પ્રતિમા હોયને શાશ્વત. આમ ચરણ ઉપર હાથ મૂકીને... ત્યાં દેહ છૂટી જાય. પણ એ બધો શુભભાવ છે. દેવ હોય છે ને? દેવનું આયુષ્ય પૂરું થાય તે ખ્યાલ આવી જાય એને. સમકિતી હોય એને તો ખ્યાલ આવી જાય કે ઓહોહો! બસ. ભગવાનની પ્રતિમા આમ મણિરતનની શાશ્વત છે દેવમાં. ત્યાં જઈ ચરણ ઉપર હાથ મૂકે ને ધ્યાનમાં આવી જાય. છતાં એ પર તરફનો ભાવ એ તો શુભ વિકલ્પ છે. આહા! એવો માર્ગ પ્રભુનો! આહા!

પ્રભુ એમ કહે છે કે મારા શરણમાં આવ તોય તને રાગ થશે. લે ! આહાહા! મને યાદ કરીશ તો તને રાગ થશે. મારું સ્મરણ કરીશ તો તને રાગ થશે. વીતરાગ એ કહે. બીજા તો કહે કે મને યાદ કરો, જાઓ, મુક્તિ થશે. અમારે સાધુને લાડવો આપો, જાઓ

વૈકુંઠમાં તમને લાડવા મળશે ત્યાં. એટલે એને ... રાખવું ને એને ભાણા ને એને ખાવા ને.... આ કાળા કેર છે ને. આહા !

જહાં પ્રમાદ દસા નહિ વ્યાપૈ, તહાં અવલંબ આપનૌ આપૈ. વહાં અપનેકો અપના હી અવલંબન શુદ્ધ ઉપયોગ હોતા હૈ, એમ કહે છે. આહાહા ! ભૂમિકા પ્રમાણમાં શુભરાગ હોય, પણ એ શરણ નથી. અને એનાથી કલ્યાણ થશે અને શુદ્ધ ઉપયોગ થશે (એમ માને), એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. પણ આહીં તો કહે છે, ધર્મીને, આનંદના અનુભવમાં નથી હોતો ત્યારે શુભરાગ હોય છે. છતાં એને છોડીને જ્યારે શુદ્ધ આત્માના અવલંબનમાં જાય છે ત્યારે એને પરનું શરણ છે (નહીં.) ભગવાન આત્માનું શરણ છે, એનું આલંબન છે. જુઓ, આ વાંધા ઉઠે છે ને. ઓલા કહે, દેવની પ્રતિમાનું આલંબન જોઈએ. બીજો કહે, ભાઈ આલંબન-ફાલંબન જડના નહિં. સાંભળને ! એ હોય છે શુભભાવ. છતાં એ ખરેખર આલંબન નથી. આ તકરાર.. તકરાર.. તકરાર..

તા કારન પ્રમાદ ઉત્પાતી.. આહાહા ! એ સમ્યગ્દર્શન સહિત અનુભવી જીવને અને ચારિત્ર સહિત મુનિને પ્રમાદ જે આવે, એ ઉત્પાત છે કહે છે. પ્રમાદની ઉત્પત્તિ, એ પ્રગટ મોક્ષના માર્ગનો ઘાતી. આહાહા ! મુનિને પણ એ પંચ મહાવ્રતનો વિકલ્પ, ૨૮ મૂળગુણનો વિકલ્પ પ્રગટ મોક્ષમાર્ગનો ઘાતી છે. કહે, આ તો બહુ ઊંચા દરજ્જાની વાત છે. ઊંચા નહીં, હજી તો પહેલાં દરજ્જાની વાત છે આ તો. આહા ! નિર્ણય તો કર. હજી નિર્ણયના ઠેકાણાં ન મળે એને સમક્રિત કેવું ? એને ચારિત્ર કેવું ? એને વ્રત કેવા ? આહા ! સમજાણું કાંઈ ?

ઘણાંને એ જ આવે બસ, જાત્રા ને આ ભગવાનની ભક્તિ-પૂજા બરાબર વિધિથી કરવી. કલ્યાણ થઈ જશે, કહે છે. ધૂળેય નહીં થાય, સાંભળને ! કહે છે. એય ! મહાવ્રતને વિધિથી પાળવા. તો કહે છે, રાગ છે. એનાથી ધર્મ માને એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ (છે). આહા ! સમ્યગ્દ્રષ્ટિને આવે છે પણ એ બંધનો માર્ગ માને છે. એ પ્રગટ મોક્ષમાર્ગનો ઘાતી છે એમ માને છે. આહાહા ! દૃષ્ટિમાં ફેર મોટો. એ ૩૭મો બોલ થયો. ૩૮.

जे प्रमाद संजुगत गुसांई ।

उठहिं गिरहिं गिंदुककी नांई ॥

जे प्रमाद तजि उद्धत हौंहीं ।

तिनकौं मोख निकट द्विग सौंहीं ॥૩૮॥

શબ્દાર્થ :—ગુંસાઈ=સાધુ, ગિંદુક=દડો. નાંઈ=જેમ. દ્વિગ=આંખ.

અર્થ :—જે મુનિ પ્રમાદ સહિત હોય છે તેઓ દડાની પેઠે નીચેથી ઉપર ચડે છે અને

પાછા નીચે પડે છે અને જે પ્રમાદ છોડીને સ્વરૂપમાં સાવધાન હોય છે, તેમની દૃષ્ટિમાં મોક્ષ બિલકુલ પાસે જ દેખાય છે.

વિશેષ :-સાધુદશામાં છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક પ્રમત્ત મુનિનું છે, તે છઠ્ઠામાંથી સાતમામાં અને સાતમામાંથી છઠ્ઠામાં અસંખ્યાત વાર ચડે-ઉતરે છે. ૩૮.

અર્થ :-જો મુનિ પ્રમાદ સહિત હોતે હૈં વે ગેંદકી તરહ નીચેસે ऊपरको चढ़ते और फिर नीचेको पड़ते हૈं, और जो प्रमाद छोड़कर स्वरूपमें सावधान હોતે હૈં उनकी दृष्टिमें मोक्ष बिलकुल पास ही दिखता है।

વિશેષ :-સાધુદશામેં છઠ્ઠા ગુણસ્થાન પ્રમત્ત મુનિકા હૈ સો છઠ્ઠેસે સાતવેમેં और सातवेंमें असंख्यात वार चढ़ना गिरना होता है॥३८॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહા! પહેલી સમજણમાં તો લે કે માર્ગ કેવો છે? સમજણના ઠેકાણાં નહીં, એને સમ્યગ્દર્શન થાય નહીં અને એને અનુભવ હોય નહીં. આહાહા! મૂળ વાંધા અનાદિ કાળના. પરની રૂચિ ને પરનો પ્રેમ એમાંથી ખસ્યો નથી. એની એ દશા અનાદિની છે. જે પ્રમાદ સંજુગત.. જે પ્રમાદ સહિત.. સંજુગત એટલે સહિત. ગુંસાઈ.. ગુંસાઈ હોય છે ને? ગુંસાઈ એટલે સાધુ. પણ ગુંસાઈ, આ લોકોના-વૈષ્ણવના (સાધુ) એને ગુંસાઈ કહે. હા, (વૈષ્ણવ) ગુંસાઈ કહે. અને ખરા ગુંસાઈ-ખરા સાધુ હોયને એના વૈષ્ણવના. અમારા ગુંસાઈ આવ્યા છે, અમારા ગુરુ આવ્યા છે, એમ કહે. (શ્રોતા : ઉનકા ગુરુ) હા. એવો સાધુ પ્રમાદ સંજુગત-સહિત સાધુ છઠ્ઠા ગુણસ્થાનવાળા. આહાહા! પંચ પરમેષ્ઠીમાં મળેલા ને ભળેલા.

પણ જો પ્રમત્ત સહિત છે. ઉઠહિં ગિરહિં ગિંદુકકી નાંઈ.. દડો.. દડો. દડા. ગિંદુકકી તરહ નીચેસે ઉપરको चढ़ते हૈं और फिरसे नीचेको पड़ते हૈं, એમ. આહાહા! વિકલ્પ છે ને? આહીં આમ હાલે ને આમ હાલે ને આમ હાલે, કહે છે. આહાહા! હલકાઈ બતાવે છે. ગતિ કરે ઈયાં સમિતિ (સહિત), છતાં એ ગતિ હલકી છે. ઈયાં સમિતિ સહિત હોય. (શ્રોતા : એવું હોય છે અને શુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય....) હોયને એવો ભાવ એ અપેક્ષાએ. ઉઠહિં ગિરહિં.. ઉઠે, ઉભો થાય, વળી ચાલે, વળી શરીર આમ થઈ જાય. શુભરાગ છે. દડાની પેઠે દડો.

જે પ્રમાદ તજિ ઉદ્ધત હૈંહીં, લ્યો. જે રાગને-શુભભાવને છોડી સ્વરૂપમાં સાવધાન થાય છે, એ ઉદ્ધત થાય છે ઉદ્ધત. રાગ છોડીને સ્વરૂપમાં ઠરે છે એ મુનિ તિનકૌં મોક્ષ નિકટ દ્રગ સૌંહી.. उनकी दृष्टिमें मोक्ष बिलकुल पास ही दिखता है. મોક્ષસ્વરૂપ જ છે એવો

જ્યાં નિર્વિકલ્પ અનુભવ થયો અને નિર્વિકલ્પ ચારિત્રની દશા થઈ, (તો) નજીક જ મોક્ષ છે. અલ્પકાળમાં એને મુક્તિ થશે એવું એને ભાસે. સમજાય છે કાંઈ ? આવો માર્ગ ભારે કહે આવો મોંઘો. હજી તો એક સંસારના સાધારણ ધંધાથી છૂટવું હોય તો છૂટી શકતો નથી માળો. એમાં ગૂંચી-ગૂંચીને એવો ઊંડો ઉતરેલો હોય. આહાહા! જાવું છે ક્યાં એની ખબર ન મળે. હવે આહીં તો કહે છે કે શુભભાવ મુનિને આવે તો પણ એ હાલતાં-ચાલતાં, એને કહે છે કે દડાની પેઠે ચાલે છે. આહાહા!

તિનકૌ મોક્ષ નિકટ દ્રગ સૌંહી.. જે ઉદ્ધત શુભરાગનો પ્રમાદ છોડી અપ્રમત્ત દશામાં આનંદમાં જાય છે એને મુક્તિ નિકટ છે. એને મોક્ષ નજરમાં નિકટ છે. આહાહા! (શ્રોતા :) કહતે હેં ન એ તો. એ મોક્ષ નજીક છે, એમ છે. અલ્પકાળમાં કેવળ થશે, એમ. અપ્રમત્ત દશા છેને અહીંયા. અપ્રમત્ત દશા છે એટલે કેવળ અલ્પકાળમાં થશે. મુક્તિ થાય ને અલ્પકાળમાં એને કેવળજ્ઞાન છે. જેણે આખો કેવળજ્ઞાનનો પિંડ આત્માના અનુભવમાં સ્વરૂપમાં લીધો દ્રષ્ટિમાં, એમાં સ્થિર થયો છે, ઉપયોગ એ શુદ્ધ ઉપયોગ છે, એને મોક્ષ અલ્પકાળમાં છે, એમ કહે છે. આહાહા! એ અસ્તિ છે.

સાધુદશામેં છઠ્ઠા ગુણસ્થાન પ્રમત્ત મુનિકા હૈ સો છઠ્ઠેસે સાતવેમેં ઓર સાતવેમેં અસંખ્યાત વાર ચઢના ગિરના હોતા હૈ. એ અસંખ્યાત વાર લીધું છે, (પણ) સંખ્યાત હોય. એમ મુનિને સંખ્યાત વાર-હજારો વાર ઇહું-સાતમું આવે છે. (શ્રોતા : યહ કાળ... પોણી સેકન્ડકી તો બાત હૈ). પોણી સેકન્ડની અંદર. એક ઘંટેમેં તો હજારો વાર. આહાહા! અસંખ્ય વાર લખ્યું છે એણે. અસંખ્ય વાર ખોટી વાત છે. સંખ્યાતની વાત છે. અસંખ્યાત વાર નહીં. આયુષ્ય જ થોડું છે મુનિનું. બહુ તો કરોડ પૂર્વ. ૩૯.

घटमें है प्रमाद जब ताई।

पराधीन प्रानी तब ताई॥

जब प्रमादकी प्रभुता नासै।

तब प्रधान अनुभौ परगासै॥૩૧॥

શબ્દાર્થ :-જબ તાઈ=જ્યાં સુધી. તબ તાઈ=ત્યાં સુધી. પ્રભુતા=બળ. નાસૈ(નાશૈ)=નષ્ટ થાય. પ્રધાન=મુખ્ય. પરગાસૈ(પ્રકાશૈ)=પ્રગટ થાય.

અર્થ :-જ્યાં સુધી હૃદયમાં પ્રમાદ રહે છે ત્યાં સુધી જીવ પરાધીન રહે છે અને જ્યારે પ્રમાદની શક્તિ નષ્ટ થઈ જાય છે ત્યારે શુદ્ધ અનુભવનો ઉદય થાય છે. ૩૯.

અર્થ :-જબ તક હૃદયમેં પ્રમાદ રહતા હૈ તબ તક જીવ પરાધીન રહતા હૈ, ઓર

જબ પ્રમાદકી શક્તિ નષ્ટ હો જાતી હૈ તબ શુદ્ધ અનુભવકા ઉદય હોતા હૈ ॥૩૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

(શ્રોતા : પ્રમાદની પ્રભુતા લગાડી). હા, એવું. શુભભાવ એ પ્રમાદની પ્રભુતા છે, કહે છે. આત્માની પ્રભુતા નથી. આહાહા! ઓહોહો! ઘટમૈં હૈ પ્રમાદ જબ તાંઈ.. જબ તાંઈ.. જબ તક હૃદયમૈં પ્રમાદ રહતા હૈ તબ તક જીવ પરાધીન રહતા હૈ. ઓહોહો! દેખો, શુભભાવ પરાધીન. પરાધીનની વ્યાખ્યા — પર આધીન કરે એમ નહીં. પોતે પર— શુભભાવને આધીન થઈ જાય એ પરાધીન છે. આહાહા! મુનિને પણ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પ એ પરાધીન દશા છે. પરાધીનનો અર્થ કર્મને લઈને થાય એમ નહીં. પોતાનો પ્રમાદ છે (તેથી) એ પરને આધીન થઈ જાય છે. અપ્રમાદ છે તે સ્વને આધીન છે. રાગ એ ખરેખર તો પરવસ્તુ છે, વિભાવ છે, એને આધીન (છે એ) પરાધીન છે. (શ્રોતા : કિસને કિયા પરાધીન?) એણે (પોતાને). રાગમાં ગયા વહ પરાધીન હુઆ.

આતા હૈ ન, વહ ૪૭ નય આતી હૈં ‘પ્રવચનસાર’. ઈશ્વરનય, અણઈશ્વરનય. ૪૭ નય હૈ (ઉસમૈં) ઈશ્વરનય, અણઈશ્વરનય હૈ. અપની સ્વતંત્રતાસે રાગમૈં પરાધીન હોતા હૈ, પરકે કારણસે નહીં. આહાહા! સ્વભાવની અપ્રમત્તદશા છોડીને રાગમાં આવે છે એ જ પરાધીન દશા છે, વિભાવ છે. આહાહા! શિષ્ય કહે, સ્વાધીન કે પરાધીન. એક આવે છે આમાં. આજ આવશે, નહીં? દ્રવ્યદૃષ્ટિએ સ્વાધીન છે અને પર્યાયદૃષ્ટિએ પરાધીન છે, નહીં? એમાં આવે છે ક્યાંક. (શ્રોતા : ૧૪ બોલમાં) હા, ૧૪ બોલમાં.

હવે તે દિ’ આ તો બહુ ચર્યા થયેલી અમારે ૮૦ની સાલમાં. મોરબી.. મોરબી. મોરબીમાં હતાને તે દિ’. આ સવાઈલાલ ગાંધી ભાવનગરના, નહીં? સવાઈલાલ ગાંધી એ આવ્યા હતા તે આની ચર્યા મોટી થઈ હતી. એ પરાધીન છે. આ આમાં લખ્યું છે. શું લખે છે? કીધું . પર્યાયદૃષ્ટિએ પરાધીન, દ્રવ્યદૃષ્ટિએ સ્વાધીન. એ ક્યાંક છે ખરું. છે. આ તો બધી ચર્યા... આ બધું તો છેકથી વાંચેલું છેને. ૮૦. આ તો પહેલેથી વાંચેલું છે. સવાઈલાલ ગાંધી હતાને ત્યાં. એના બાપ હતા, નહીં? ઉનામાં. સવાઈલાલના બાપ ગાંધી હતા. (શ્રોતા : સવાઈલાલ ભૂધર..) ભૂધર નહીં, ભૂધર નહીં. કુબેર હતા. કુબેર ગાંધી. કુબેર ગાંધી. એ ન ઓળખે. બિચારા નાના છેને. કુબેર ગાંધી હતાને. એના દીકરા સવાઈલાલ હતા. એ જરી આગ્રહી હતા બહારના બહુ.

પછી (કહે), જુઓ. કર્મને લઈને પરાધીન છે એમ લખ્યું છે ‘બનારસીદાસ’માં. કીધું, એમ નથી લખ્યું, વાંચો. ભવાનજીભાઈ હતા ઓલા કચ્છી.. કચ્છી. આમાં ક્યાંક છે

ખરું. ૧૪મામાં છે, ક્યાંક છે ખરું. હવે એ ત્યાં બધે ગોતવા જાય. એ ક્યાંક છે. (શ્રોતા : સ્યાદ્વાદ અધિકારમાં) સ્યાદ્વાદ અધિકારમાં. ક્યાં? ક્યાં આવ્યું? (શ્રોતા : ૩૧૪ પાનું) ત્રણસે ચૌદ પાનું. (શ્રોતા : શિષ્ય કહે સ્વામી જીવ સ્વાધીન.....) બસ એ, બસ એ, લ્યો એ. સ્યાદ્વાદદ્વારમાં. હા, આ તો ખૂબ ચર્ચાઓ થયેલી. શિષ્ય કહે સ્વામી જીવ સ્વાધીન કિ પરાધીન. આ પરાધીન આવ્યુંને? બધા એ જ... પહેલેથી જ અમારે આવી બધા સાથે ચર્ચા ચાલતી હતી.

जीव एक है किधौं अनेक मानि लीजिए।

जीव है सदीव कीधौं नांही है जगत मांहि,
जीव अविनश्चर कि नश्चर कहीजिए॥

सतगुरु कहै जीव है सदीव निजाधीन,
एक अविनश्चर दरब-दृष्टि दीजिए।

जीव पराधीन छिनभंगुर अनेक रूप,
नांही जहां तहां परजै प्रवांन कीजिए॥

પર્યાયદૃષ્ટિમાં જાય તે પરાધીન થાય છે. શું કીધું? દ્રવ્યદૃષ્ટિસે દેખો તો જીવ સદાકાલ હૈ, સ્વાધીન હૈ, એક હૈ, અવિનાશી હૈ. પર્યાયદૃષ્ટિસે પરાધીન.... પર્યાયદૃષ્ટિસે પરાધીન. કર્મસે પરાધીન એમ નહીં, કીધું. કર્મનું બહુ ચાલતું હતુંને અમારે ન્યાં ઠેકથી. ઓલા (કહે), કર્મને લઈને થાય, કર્મને લઈને થાય. હવે મૂક.. મૂક.. અલ્યા, પરદ્રવ્યને લઈને થાય તો તું જીવતો છો કે નહીં ત્યાં? મરી ગયો છો તે કર્મને લઈને થાય તને? પર્યાયદૃષ્ટિ કરે એટલે પરાધીન થાય. આહાહા! ત્યારે પણ ભાષા જુઓને. પરજૈ પ્રવાંન કીજિએ.. અંશ ઉપર દૃષ્ટિ પડી એ પરાધીન છે. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ એ સ્વાધીન છે. એ પરાધીનની વ્યાખ્યા છે. પરાધીનનો અર્થ એમ નથી કે કર્મ એને પરાધીન કરાવે. અલ્યા, પરદ્રવ્ય તે પરાધીન કોઈ કરાવતું હશે?

આમાં આવ્યુંને આપણે આ. ‘પ્રવચનસાર’ આ ૪૭ નય. ઈશ્વરનય આવે છે ને. એ ઘણાય બહાર આવી ગયા છે એકેએકની વાતું, લ્યો. ઈશ્વરનય ક્યાં ગયું? ઈશ્વરનય ૩૪. ‘આત્મદ્રવ્ય ઈશ્વરનયે પરતંત્રતા ભોગવનાર છે.’ પોતે પરતંત્ર થાય છે એને ભોગવે, એમ કહે છે. ‘ધાવની દુકાને ધવડાવવા આવતા મુસાફરનાં બાળકની જેમ’, લ્યો. એવો એનો, પોતાનો પર્યાય ધર્મમાં પરાધીન થાય છે એવો એનો સ્વભાવ છે. પર્યાય સ્વભાવ હોં. આહીં

તો એ લેવું છે ને? 'અણઈશ્વરનયે સ્વતંત્રતા ભોગવનાર છે. હરણને સ્વચ્છંદે ફાડી ખાનાર સિંહની માફક.' એ રાગ પણ સ્વતંત્રપણે કરે છે. સમજાણું કાંઈ આહાહા! હજી તો સમજવામાં ઠેકાણાં ન મળે. તકરાઈ. આ તો ૮૦ની સાલની વાત છે. મૂળીમાં ખુબ ચર્ચા ભગવાનજી સાથે થઈ.

કહે છે, ઘટમૈં હૈ પ્રમાદ જબ તાંઈ, પરાધીન પ્રાની તબ તાંઈ.. શું સમજાણું? જ્યારે શુભભાવ કરે છે એ જ પરાધીન છે. પરને આધીન થાય છે, રાગને આધીન થાય છે. જબ પ્રમાદકી પ્રમુતા નાસૈ.. જુઓ, ભાષાય કેવી! જબ તક હૃદયમૈં પ્રમાદ રહતા હૈ તબ તક જીવ પરાધીન રહતા હૈ. એમ છે ને? કર્મ રહે છે ત્યાં સુધી પરાધીન છે, એમ ન કીધું. એ તો પરદ્રવ્ય છે, એની સાથે સંબંધેય શું છે? એની પર્યાય એનામાં, આની પર્યાય આનામાં એક સમયમાં. આહાહા! હજી તો વ્યવહારની સમજણમાં ફેર છે, એને તો સમ્યક્ થવાની યોગ્યતા પણ નથી. આહા!

જબ પ્રમાદકી પ્રમુતા નાસૈ તબ પ્રધાન અનુભૌ પરગાસૈ, લ્યો. જ્યારે એ પ્રમાદની શક્તિ નષ્ટ થઈ જાય, નષ્ટ હો જાતી હૈ તબ શુદ્ધ અનુભવકા ઉદય હોતા હૈ. આહા! ત્યારે અંદરમાં ઠરે છે, કહે છે. રાગમાં આવે ત્યારે પરાધીન છે. એને પ્રમાદનો નાશ થઈને જ્યારે સ્વરૂપમાં આવે ત્યારે ઠરે છે, ત્યારે સ્વાધીન છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન જે પ્રગટ્યાં, એ તો સ્વાધીન છે. પણ જેટલો રાગ ભાગ હતો એટલો પરાધીન હતો. મુનિને પણ. એ ભાવ પર છેને એને આધીન થઈ ગયો. આખું સ્વરૂપ સમજાવવું છે ને? નહીંતર તો વિભાવથી સમકિતી તો મુક્ત છે. આરે! આહીં ચારિત્રનો અધિકાર છે ને? ખરેખર તો સમ્યગ્જ્ઞાન થતાં, સમ્યગ્દર્શન થતાં રાગથી તો મુક્ત જ છે સમકિતી. પણ અહીંયા ચારિત્રનો અધિકાર છે એથી, ચારિત્રમાં જેટલો પ્રમાદભાવ છે એટલો પરાધીન (કલ્પો) છે. સ્થિરતા.. સ્થિરતાની વાત છે ને?

ઈસમૈં આયા ન વો ચિદ્દીમૈં. ચારિત્ર સ્થિર-અસ્થિર શક્તિ. ચિદ્દીમાં આવે છે. સ્થિર-અસ્થિર. સંકલેશ, વિશુદ્ધ ગતિ, એમ છે કાંઈક. ઉપાદાન-નિમિત્તની ચિદ્દી. આ છે ને. એ પોતાનું કામ છે એમ આહીં સિદ્ધ કરવું છે ભાઈ ! જુઓ, શું કીધું એ? ચારિત્ર છેને ઉપાદાન. જુઓ, ચારિત્રગુણની સંકલેશ, વિશુદ્ધરૂપ ગતિ. કાં શુદ્ધપણે કાં અશુદ્ધપણે પરિણમવું એ એની ગતિ છે યોગ્યતા, પોતાને કારણે. અને પીછે, સ્થિરતા-અસ્થિરતારૂપ શક્તિ. સ્થિરતા થવી કે અસ્થિરતા થવી એની શક્તિ એની પોતાની છે. કહો, કેટલું લખ્યું છે આ 'બનારસીદાસે' સ્પષ્ટ ! આ તો આ ચિદ્દી મળતી નહોતી પહેલા તે દિ' હો ૮૪માં. એ સમયે મળતી નહોતી. હવે આમ બધું બહાર છપાઈ ગયું. ચારિત્રના સંકલેશ,

વિશુદ્ધગતિ, સ્થિરતા-અસ્થિરતા શક્તિ, મંદ-તીવ્રરૂપ જાતિ. મંદ અને તીવ્ર. પાંચમા ગુણસ્થાન સુધી તીવ્ર છે. ચૌદમે મંદ છે. ભાઈએ કીધું છેને એ પાનાનું 'બનારસીદાસ'નું.

આપણે તો આડીં કહે છે, घटमें है प्रमाद जब तांही पराधीन प्राणी तब तांही.. જ્યાં સુધી પ્રમાદ ત્યાં સુધી પરાધીન, એમ છે. જ્યાં સુધી કર્મનો ઉદય ત્યાં સુધી પરાધીન? એમ છે નહીં. વસ્તુસ્થિતિ એમ નથી. આહાહા! જબ પ્રમાદકો પ્રભુતા નાસે તબ પ્રધાન.. શુદ્ધ અનુભવ કા ઉદય હોતા હૈ. જુઓ, ભાષા ઉદય વાપરી છે. પ્રધાન પરગસૈ છે ને. 'શ્રીમદ્'માં આવે છેને ઉદય. ઉદય થાય ચારિત્રનો... આવે છેને એમાં? વીતરાગ..... ઉદય થાય એટલે ઉદય પ્રગટે. રાગની પરાધીનતા ટાળે ત્યાં સ્વભાવની સ્થિરતા પ્રગટે, એ પોતાને આધીન છે. ત્યારે સ્વભાવમાં સ્થિરતા થાય એ મોક્ષનો માર્ગ છે. જેટલો પ્રમાદ છે એટલો બંધનો માર્ગ છે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૧૩, શ્રાવણ સુદ-૧, શુક્રવાર, તા. ૨૩-૭-૧૭૧
મોક્ષ દ્વાર પદ ૪૦ થી ૪૪ પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક છે. સમયસાર એટલે આત્મા, એનું આ નાટક. આ મોક્ષ દ્વાર અધિકાર છે. ૪૦મો બોલ છે ૪૦.

તા કારન જગપંથ ઇત, ઉત સિવ મારગ જોર।

પરમાદી જગકૌં ધુકૈ, અપરમાદિ સિવ ઓર।।૪૦।।

શબ્દાર્થ :—જગપંથ=સંસારભ્રમણનો ઉપાય. ઇત=અહીં. ઉત=ત્યાં. સિવમારગ (શિવમાર્ગ)=મોક્ષનો ઉપાય. ધુકૈ=દેખે. અપરમાદિ(અપ્રમાદિ)=પ્રમાદ રહિત.

અર્થ :—તેથી પ્રમાદ સંસારનું કારણ છે અને અનુભવ મોક્ષનું કારણ છે. પ્રમાદી જીવ સંસાર તરફ દેખે છે અને અપ્રમાદી જીવ મોક્ષ તરફ દેખે છે. ૪૦.

અર્થ :—इसलिये प्रमाद संसारका कारण है और अनुभव मोक्षका कारण है। प्रमादी जीव संसारकी ओर देखते हैं और अप्रमादी जीव मोक्षकी तरफ देखते हैं।।४०।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

તા કારન જગપંથ ઇત.. ભગવાન આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વભાવી શુદ્ધ વસ્તુ છે. એને છોડીને જેટલો દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-પૂજાનો ભાવ એ બધો પ્રમાદભાવ છે. એ કારણ જગપંથ. એ રાગની ક્રિયાથી તો સંસારનાં પંથે પડેલ છે. આહાહા! મોક્ષ અધિકાર છે ને? તા કારન જગપંથ.. इसलिये प्रमाद संसारका कारण है. आहा! मुनिने પણ આત્મધ્યાન, શાંતિ, સ્થિરતા વિશેષ હોવા છતાં, જેટલા પંચમહાવ્રતના પરિણામ, ૨૮ મૂળગુણનો રાગ-વિકલ્પ એ બધો પ્રમાદભાવ છે. એ એને જગપંથ છે—સંસારપંથ છે. સંસારભ્રમણનો ઉપાય, એમ કરીને અહીંયા તો એમ લખ્યું છે. એ રાગ છે એ સંસારનું—બંધનું કારણ છે. આહાહા!

(શ્રોતા : પરંપરા છે?) બિલ્કુલ પરંપરા નથી. વાત સાચી. એસા આતા હૈ. પણ એનો (અર્થ), ઉસકા અર્થ—છોડકર હોતા હૈ વો પરંપરા. ઉસકો રખકર હોતા હૈ એસા નહીં. આહાહા! તા કારન—એ કારણે જગપંથ ઇત.. આહાહા! ભગવાન આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ ચૈતન્ય નિર્મળાનંદ પ્રભુ છે. એનું અંતર આચરણ—સ્વભાવ સન્મુખનું આચરણ નિર્વિકલ્પ

વીતરાગ પરિણતી તે મોક્ષનું કારણ છે. જેટલો પ્રમાદ અને રાગભાવ, વ્યવહારભાવ એ બધો બંધનું કારણ, સંસાર કારણ છે એમ કહે છે. આહાહા !

ઉત્ત સિવ મારગ જોર.. અને આ બાજુ ભગવાન આત્મા તરફ ઢળતાં શુદ્ધ ચૈતન્યના સ્વભાવની સન્મુખમાં પરમાનંદનું આચરણ થતાં.. પરમાનંદનું આચરણ થતાં પ્રમાદનું આચરણ ટળી જાય છે, એમ કહે છે. આરે! એવો સ્વભાવ, સિવ મારગ જોર, લ્યો. શિવમાર્ગ—મોક્ષનો માર્ગ છે. અનુભવ મોક્ષકા કારણ, એમ. જુઓ, એનો અર્થ. શિવમાર્ગનું કારણ. આહાહા! જેટલે અંશે અંતર ચૈતન્યસ્વભાવનો આશ્રય લઈને નિર્વિકલ્પ વીતરાગ પરિણતી કરે એટલો ભાવ મોક્ષનું કારણ. અને આ જેટલા મહાવ્રત—દયા-દાન-વ્રત આદિના પરિણામ એ બધો બંધનો માર્ગ છે, રાગનો માર્ગ છે. આહાહા !

પરમાદી જગકૌં ધુકૈ.. સ્વરૂપનો (અનુભવ) એમાંથી છૂટીને પ્રમાદભાવ.. દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિના પરિણામ એ બધાં પ્રમાદભાવ છે. આહાહા! ગજબ વાત છે. વીતરાગમાર્ગ છે આ તો. અંતર પ્રભુ પોતે પૂર્ણ આનંદ અને વીતરાગની મૂર્તિ આત્મા છે. એનો સ્વ-આશ્રય લઈને જે પરિણામ પ્રગટ થાય એ મોક્ષનો માર્ગ અને પરના લક્ષે—આશ્રયે જે પરિણામ થાય એ બંધનો માર્ગ. પરમાદી જગકૌં ધુકૈ.. સંસારને દેખે છે, એમ લખ્યું છે. ધુકૈ એટલે રાગને જોવે છે એ. રાગ અને પુણ્યના પરિણામ એ તરફ એનો આશ્રય છે, લક્ષ છે, એ સંસારપંથ છે.

અપરમાદિ સિવ ઓર.. અને સ્વરૂપમાં રાગ રહિત અપ્રમાદી દશા એ મોક્ષના માર્ગ પડેલો છે. આરે, સમજવું જ કઠણ હજી તો પહેલો. શું કહે છે આ? છેને અંદર જુઓને. અપ્રમાદી જીવ મોક્ષકી તરફ देखते हैं. એના અંતર... ઓલામાં ધુકૈ લીધું અને આ 'દેખે' લીધું. આત્મા તો અનંત જ્ઞાન અને અનંત અતીન્દ્રિય આનંદ (સ્વરૂપ છે). જેને ક્યાંય આનંદ ભાસતો નથી પરમાં. પુણ્ય અને પાપનાં ભાવમાં કે બહાર સામગ્રીમાં કે શરીરમાં સુખ ક્યાંય ભાસતું નથી. જેને સુખ અંતરમાં ભાસે છે. આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ એની સુખબુદ્ધિ ત્યાં છે (તેથી) એ એમાં ઠરે છે, એમ કહે છે. એ અપ્રમાદી છે. એને મોક્ષનો માર્ગ છે. એ મોક્ષના માર્ગનો દેખનારો છે એમ કહે છે. આહાહા! ચીમનભાઈ! બહુ માર્ગ આવો તમારો.

આ બધા પૈસા-બૈસા ખરચે તો જલ્દી મોક્ષ ન થાય? (શ્રોતા : પૈસા ખરચે તો તો બધા કરી નાંખે). બે-પાંચ-દસ લાખ ખરચી નાંખે, એટલા બધા ખરચે નહીં પણ કદાચ..... (શ્રોતા : એના હતા જ કે દિ?) તો કોના હતા? બંગલા ને પૈસા ને આબરૂ કોની? ...ની છે? (શ્રોતા : પુદ્ગલના છે આ પૈસા.....) એ તો જડની દશા છે. આહાહા! આ પોતે જ

માટીનું પૂતળું છે આ શરીર. જડ.. જડ.. આહાહા! લક્ષ્મી જડ, શરીર જડ, દાળ-ભાત-રોટલાં જડ, સ્ત્રીનું શરીર જડ, સાકર-લાડવા જડ. આહાહા! એમાં સુખ માને, એ મૂઠ છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની છે એમ કહે છે. (શ્રોતા : કેટલાક તો પૈસાથી સુખ માને છે.) માને છે. ધૂળમાંય નથી. એની ખબર નથી. એ.. ફેં થઈ ગયું હતુંને થોડું. એ તો સંસારમાં.... એ ક્યાં ધૂળમાં છે? આનંદ તો આત્મામાં છે એની સામું જોતો નથી. સમ્યગ્દ્રષ્ટિને સુખ અંતરમાં ભાસે છે. મિથ્યાદૃષ્ટિને સુખ બહારમાં ભાસે છે. આટલો બધો ફેર છે. આહાહા!

જેને જૈનધર્મની ખબર નથી. જૈન એટલે શું? રાગને જીતવો ને સ્વભાવમાં ઠરવું— એવો જે વીતરાગધર્મ એની ખબર નથી એને. પરમાં સુખબુદ્ધિ લાગે છે, પરમાં આકર્ષાઈ જાય છે. એ રાગપંથ એ બધો સંસારપંથ છે. ચાહે તો પાપના ભાવ હો, ચાહે તો દયા-દાન-વ્રતના ભાવ હો, પણ છે બેય બંધના કારણ. આરે, ભારે વાત ! (શ્રોતા :) અબંધ હૈ. અબંધ હી હૈ. (શ્રોતા : હાનિ ક્યા હોગી બંધ.....) હાનિ ક્યા.. પર્યાયમેં માના કિ રાગસે મેં હૂં તો વહ હાનિ હો ગઈ ન. રાગસે મુજે લાભ હૈ (એસે) મિથ્યાત્વસે (સ્વભાવકી) હાનિ હો ગઈ. સમ્યગ્દર્શનકી ઉત્પત્તિકા અભાવ હુઆ. યે તો વસ્તુ અબંધ હૈ. પણ અબંધપરિણામ જબ તક પ્રગટ ન કરે તો તબ તક તો બંધ હૈ હી. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ ?

વીતરાગમાર્ગ એવો છે. એમાં પણ અલૌકિક માર્ગ હોય એને કંઈ લૌકિક સાથે એનો મેળ હોય? (શ્રોતા : હોય જ નહીંને.) આહાહા! ધર્મી એને કહીએ કે જેને અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પ્રભુ, એવો જેને અંતરમાં પરિણમ્યો છે. આહાહા! પરિણમનમાં એને અતીન્દ્રિય આનંદ આવ્યો છે એ મોક્ષને માર્ગ છે. ભલે ગૃહસ્થાશ્રમમાં રાજમાં પડ્યો હોય, ચક્રવર્તીના રાજમાં દેખાય, છતાં એમાં છે નહીં. આહાહા! આવે છેને, ‘ચક્રવર્તી ભરત ઘરમાં વૈરાગી.’ આતા હૈ ન ભક્તિમેં. ૯૬ હજાર સ્ત્રી, ૯૬ કરોડ પાયદળ, ૯૬ કરોડ ગામ. ‘અરે, એ અમે નહીં, એમાં અમે નહીં, જ્યાં અમે છીએ ત્યાં એ નહીં’. આહા!

અંતરનો સ્વભાવ જ્ઞાન અને આનંદનો કંદ પ્રભુ એવી જેને અંતરદૃષ્ટિ થઈ છે એવો સમકિતી... એ શુદ્ધ પરિણમન.. આહીં હમણાં કહેશે. સ્વરૂપાયરણ કહેશે. શિવપંથ એટલે સ્વરૂપાયરણ. આવે છે નીચે. ઈસમેં ભી માણસને વાંધા. આહા! (શ્રોતા : મુનિને લાગુ પડે અહીંયા કહે છે). મુનિને ? ચોથે ગુણસ્થાનેથી લાગુ પડે છે એમ આહીં (કહે છે). કહતે હેં, સ્વરૂપાયરણ મુનિકો હોતા હૈ. ‘છઠાળા’મેં આતા હૈ ન? પીછે. હા, તો એમ કહે, મુનિકો લાગુ પડતા હૈ. વહ તો ઉત્કૃષ્ટપનેકી બાત કી હૈ. સ્વરૂપાયરણ ચોથે ગુણસ્થાનસે હોતા હૈ.

આહાહા !

અરે, તને તારી ચીજ શું છે અંદર (એની ખબર નથી). સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે આત્મા તો. પરમેશ્વર તીર્થકરદેવ કેવળીએ જે પ્રગટ કર્યો પર્યાયમાં, એ બધી પર્યાય આવી ક્યાંથી? અંદરમાં પડી છે શક્તિરૂપે. (શ્રોતા : યહાં ચારિત્રકી અપેક્ષાસે કહા?) ચારિત્રકી અપેક્ષાસે. આ શ્રદ્ધાની અપેક્ષા સ્વરૂપાચરણ હોતા હૈ. હા, યહી હૈ. ચારિત્રકી અપેક્ષાસે વો ઉત્કૃષ્ટ બાત કી હૈ. વિશેષ બાત કી હૈ. લ્યો, અપ્રમાદી પછી ૪૧.

जे परमादी आलसी, जिन्हकें विकल्प भूरि।

होइ सिथल अनुभौविषै, तिन्हकौं सिवपथ दूरि॥४१॥

શબ્દાર્થ :—આલસી=નિરુદ્ધમી. વિકલપ(વિકલ્પ)=રાગ-દ્વેષની લહેરો. ભૂરિ=ઘણી. સિથલ (શિથિલ)=અસમર્થ. સિવપથ=સ્વરૂપાચરણ.

અર્થ :—જે જીવ પ્રમાદી અને આળસુ છે જેમના ચિત્તમાં અનેક વિકલ્પો થાય છે અને જે આત્મ-અનુભવમાં શિથિલ છે, તેમનાથી સ્વરૂપાચરણ દૂર જ રહે છે. ૪૧.

અર્થ :—જો જીવ પ્રમાદી और आलसी हैं; जिनके चित्तमें अनेक विकल्प होते हैं, और जो आत्म-अनुभवमें शिथिल हैं, उनसे स्वरूपाचरण दूर ही रहता है॥४१॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

લ્યો, ૧૭૦ ગાથામાં આવે છેને ‘પંચાસ્તિકાય’. જે પરમાદી આલસી.. જેને સ્વરૂપના અનુભવમાં પ્રમાદ છે અને આળસ છે. આહાહા! અંતરના આનંદના અનુભવથી રહિત છે. એ પ્રમાદી ને આળસી છે. આહા! શુભભાવ કરે તોય એ પ્રમાદી અને આળસી છે, એમ કહે છે. લે ! અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય—એવો ભાવ કરે શુભ એને અહીંયા આળસ કહ્યો છે. આળસુ કીધો છે એને. આહાહા! સ્વરૂપમાં પુરુષાર્થ કરીને ઠરે તેને પુરુષાર્થી કીધો છે. સુજ્ઞાનમલજી! આહાહા! (શ્રોતા : ગાગરમેં સાગર હૈ.) આહા! બરાબર છે. ગાગરમાં સાગર, એમ કહે. (શ્રોતા : થોડામાં ઘણું બતાવે).

કહે છે, જે પરમાદી આલસી—નિરુદ્ધમી. લ્યો, ઠીક. નિરુદ્ધમી? ઉદમ તો કરે છે. શુભભાવ નથી કરતો? (શ્રોતા : પણ એ રાગનો ઉદમ છેને.) એને અહીં ઉદમ ગણ્યો જ નથી. (શ્રોતા :) કર સકે? કરતા હૈં યે પુરુષાર્થ નહીં. કરના કુછ દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિકા પરિણામ, વહ પુરુષાર્થ હૈં હી નહીં. નિરુદ્ધમી હૈં. આહાહા! ભારે વાત! પણ વીર્યની રચના ને એ વાત લીધી છે ને. વીર્યગુણમાં, નહીં? આત્માનો વીર્ય ગુણ છે અંદર

બળ કે જે સ્વરૂપની રચના કરે તેને વીર્ય કહીએ. રાગની રચના કરે તેને વીર્ય ન કહીએ, તેને નપુંસક કહીએ. આહાહા! સમજાણું કાંઈ?

આવી ગયું છે ‘આત્મવૈભવ’માં. ‘આત્મવૈભવ’. ગુણવંતભાઈ! છે કે નહીં આત્મવૈભવ? આહા! ભારે વાતો ભાઈ! અહીંયા તો આત્મા પરમ પવિત્ર શુદ્ધ આનંદધન, એનો પુરુષાર્થ કરીને, અંદરની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને સ્થિરતા કરે એને પુરુષાર્થ કીધો છે. આ વ્રત ને તપનો વિકલ્પ ઉઠે એને પુરુષાર્થ (નહીં), નિરુદ્ધમી કીધો છે. કાંતિભાઈ! ભારે વાતું આકરી. આહાહા! તું મહાપ્રભુ છો અંદર. જેટલા વીતરાગ પરમાત્મા થયા એ બધા આત્મામાંથી થયા છે. કાંઈ બહારથી આવ્યા નથી. આહા!

એવો ભગવાન અંદર નજર કરે નિધાન (થાય), એની નજર પમાવે. એણે સ્વસન્મુખની નજરું કરી જ નથી. અને સ્વસન્મુખ સિવાય પરસન્મુખમાં જેટલો રાગ થાય, કહે છે કે એને તો અમે નિરુદ્ધમી કહીએ છીએ. લે! મહિના-મહિનાના અપવાસ કરે, મહિના-મહિનાના સંથારા કરે. આ સંથારા સમજાય છે કે નહીં? સંલેખના. મહિના સુધી ખાય નહીં ને પડ્યા રહે, એ બધા બાળતપ છે, એને નિરુદ્ધમી કીધા છે. આહાહા! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રભુ, એની સન્મુખમાં એકાગ્રતા થાય એને અહીંયા પુરુષાર્થ અને એને ઉદ્ધમી કહ્યો છે. વેપાર-ધંધામાં બહુ કરે છે ઉદ્ધમ. (શ્રોતા : શું કરે? કાંઈ કરતા નથી. રાગ કરે છે). એ ઉદ્ધમ કરે તેને આહીં નિરુદ્ધમી કીધો, આળસુ કીધો છે. તારા ઘરનો ઉદ્ધમ ન મળે અને પરનો ઉદ્ધમ, એ ઉદ્ધમ શેનો માળા? આહાહા! એય કામદાર! લોઢામાં બહુ ધ્યાન રાખે. પુરુષાર્થ કર્યો એણે.

(શ્રોતા : પ્રમત્ત કારણ હૈ કિ નહીં?) ક્યા કહતે હૈં? (શ્રોતા : દયા-દાન એ....) બિલ્કુલ કારણ નહીં. (શ્રોતા : નિમિત્ત તરીકે પ્રમત્ત કારણ) ના, ના, પાપનું કારણ છે એ. યોગીન્દ્રદેવ નહીં કહતે હૈં ‘યોગસાર’મેં? ‘પાપ, પાપકો તો સૌ કહે, પણ અનુભવી પુન્યકો પાપ કહતે હૈં.’ આહાહા! ભગવાન નિર્વિકલ્પ આનંદસ્વરૂપ, કહે છે કે, એનો અનુભવ છોડી પ્રમાદી અને આલસી... આહાહા! ભગવાન એમ કહે છે કે અમારી શ્રદ્ધાનો રાગ, પંચ મહાવ્રતનો રાગ, નવ તત્ત્વની પ્રીતિ-રૂચિને રાગ અને તીર્થકર કહે છે કે અમારા પ્રત્યેના પ્રેમનો રાગ—એ બધો પ્રમાદ છે. નિરુદ્ધમી છો. આહાહા! જ્યાં અંદર ભગવાન પડ્યો છે પૂર્ણ નાથ પ્રભુ, એના તરફનો પ્રયત્ન ને પુરુષાર્થ નથી, એને તો અહીંયા પુરુષાર્થહીન કહ્યો છે, નિરુદ્ધમી કહ્યો. આહાહા!

જિન્હકૈં વિકલપ મૂરિ.. જેને પુણ્યના, પાપના કે રાગ-દ્વેષના તરંગો વારંવાર થયા જ કરે, એ બધા નિરુદ્ધમી છે. પુરુષાર્થ સ્વરૂપમાં કરવો જોઈએ, એ કરતા નથી. આહા!

સમજાણું કાંઈ ? જેને વિકલ્પ ભૂરિ.. ભૂરિ એટલે ઘણા. શુભ ને અશુભ રાગની લાગણીઓ ઉત્પન્ન કરે કે જે સ્વભાવમાં નથી. એવા વિકલ્પના કરનારાઓ, શુભ-અશુભ પરિણામના કરનારાઓ આળસુ છે કહે છે. સ્વરૂપમાં આળસુ છે. આહાહા! આત્માનું વીર્ય-બળ શુદ્ધતા, પવિત્રતા, પ્રમાદરહિતતાને રચે, એને અહીંયા વીર્ય કહેવામાં આવે છે. આહા!

હોઈ સિથલ અનુભૌવિષૈ.. અંદર આત્માના અનુભવમાં જે શિથિલ થાય છે, એ બધા પ્રમાદી અને આળસુ છે કહે છે. આહાહા! ગજબ વાત છે ને! અંદર પ્રભુ છે ચૈતન્ય. આ તો માટી-જડ-ધૂળ છે શરીર. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ ઉઠે એ રાગ છે. એનો ઉદમી તે અનુદમી છે. નિજઘરમાં નુકશાન થાય છે એમ કહે છે. કહો, ચીમનભાઈ! આરે, આરે! પણ એમાં હોંશું કેટલી આવે, લ્યો. પાંચ-પાંચ લાખ પેદા થતા હોય, બાર મહિને પાંચ લાખ. મહિને પાંચ લાખ, લ્યોને. (શ્રોતા : હડકો આવે). હડકો આવે અંદરથી જાણે. ધૂળેય નથી, હવે સાંભળને! માટી-ધૂળ છે, અજીવતત્ત્વ છે. એના તરફનો હરખ, કહે છે કે અનુભવથી શિથિલ થઈ ગયેલો અને પરમાં ઉદમી એને આળસુ કહેવામાં (આવે છે.) આહાહા! ભારે!

હોઈ સિથલ અનુભૌવિષૈ, તિન્હકૌં સિવપથ દૂર.. એને શિવસ્વરૂપ શિવપંથ.... નીચે કર્યું છે, સ્વરૂપાયરણ. શબ્દાર્થમાંય કર્યું છે અને નીચે અર્થમાંય કર્યું છે, બેય ઠેકાણે. સ્વરૂપ ભગવાન આત્મા જ્ઞાન અને આનંદનો ધામ, એનું આચરણ એટલે ઠરવું એવું સ્વરૂપાયરણ તેને દૂર છે. કહો, સમજાણું? ૧૭૦માંય એ શબ્દ છે ને. ‘દૂરતરં નિર્વાણં’ ‘પંચાસ્તિકાય’ ૧૭૦ ગાથા. ભગવાન ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહે છે, નવ તત્ત્વની રૂચિ, સૂત્રની આગમની રૂચિ અને તીર્થંકર ભગવાનની રૂચિ—એ જ્યાં સુધી એને રુચે છે ત્યાં સુધી એને નિર્વાણ દૂર છે. ૧૭૦ ગાથા ‘પંચાસ્તિકાય’. ઓલામાં અર્થ કરી નાંખ્યો છે કે એને દૂર નથી. ‘શ્રીમદ્’માં અર્થ કર્યો છે. અને આ વાંચનારને એમ થાય કે આમાં મોક્ષ નજીક છે. એવો અર્થ કરી નાંખ્યો છે. શ્રીમદે શું કર્યું હોય-શું નહીં, પણ એને કોઈએ સુધારી દીધું હશે સુધારીને એમાં. હશે કોઈ શી ખબર પડે? આ તો દૂર કહ્યું છે ત્યાં. એ આહીં દૂર કહે છે, જુઓને. અનુભવમાં શિથિલ તેને મોક્ષ દૂર છે. આહાહા!

આત્માની અંતર સમ્યગ્દ્રષ્ટિ પૂર્ણ આનંદનો નાથ ‘હું વીતરાગ મૂર્તિ છું’—એવો જે અનુભવ અને એમાં ઠરવું એવો અનુભવ જેને નથી અને આ વિકલ્પના પરાયણ છે, એને મોક્ષ દૂર છે. અરે, સમકિતી-જ્ઞાની અને મુનિ હોય, એને પ્રમાદ છે તો એને (મોક્ષ) દૂર છે, એમ કહે છે. એની વાત છે અહીં. આહાહા! અરે ! અટકે છે કહે છે. ભાઈ! અંતર જ્ઞાનમાં જઈને રમવું જોઈએ. એને ઠેકાણે એવા વિકલ્પની જાળમાં અટકે છે, એને મોક્ષપંથ

દૂર છે. મોક્ષ એને દૂર છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? હવે ઓલા કહે, ના, એ મોક્ષપંથ છે. બંધભાવ એ સમક્રિતીનો મોક્ષમાર્ગ છે. કહો, આવા પણ નીકળ્યા છે બધા. આહાહા!

એને શિવપંથ—સ્વરૂપાયરણ. ઉનસે સ્વરૂપાચરણ દૂર હી રહતા હૈ.. જેટલો વિકલ્પ શુભનો ઉઠે, એને સ્વરૂપાયરણ દૂર છે. એ તો વિભાવ આચરણ છે, બાધક હૈ. આહાહા! સ્વરૂપાયરણ. લ્યો, હવે ઓલા સ્વરૂપાયરણની ના પાડે. ચોથે ગુણસ્થાને સ્વરૂપાયરણ ન હોય. હવે એનું સ્વરૂપ જ શુદ્ધ ઉપયોગ છે. એનું સ્વરૂપ જ શુદ્ધ ઉપયોગમય છે. શુભ અને અશુભરાગ(મય) એનો ઉપયોગ એ સ્વરૂપ જ નથી. તો સ્વરૂપનું ભાન જ્યાં થયું, ત્યાં એને શુભ-અશુભ ટળી ગયો છે અને શુદ્ધ ઉપયોગનું આચરણ એનું દૃષ્ટિમાં થયું છે, એને સ્વરૂપાયરણ કહેવામાં આવે છે. અરેરે!

હવે નીચેનો કળશ ૧૧. એનું આ (પદ) છે હવે. કર્યું છેને મીંડું. શું કહેવાય? ફૂલ. ફૂલ, ફૂલ. ફૂલ કહેવાય કે ફૂદડી? (શ્રોતા : ફૂદડી) ફૂદડી. ૧૧મો કળશ નીચે.

પ્રમાદકલિતઃ કથં ભવતિ શુદ્ધભાવોડલસઃ

કષાયભરગૌરવાદલસત્તા પ્રમાદો યતઃ।

અતઃ સ્વરસનિર્ભરે નિયમિતઃ સ્વભાવે ભવન્

મુનિઃ પરમશુદ્ધતાં વ્રજતિ મુચ્યતે વાઙ્ચિરાત્ ॥૧૧॥

એ મુનિનો અર્થ સમક્રિતી કરે છે એમાં—કળશ(ટીકા)માં. ૪૨.

જે પરમાદી આલસી, તે અભિમાની જીવ।

જે અવિકલપી અનુભવી, તે સમરસી સદીવ ॥૪૨॥

શબ્દાર્થ :—અભિમાની=અહંકાર સહિત. અવિકલપી(અવિકલ્પી)=રાગ-દ્વેષ રહિત.

અર્થ :—જે જીવ પ્રમાદ સહિત અને અનુભવમાં શિથિલ છે તેઓ શરીર આદિમાં અહંબુદ્ધિ કરે છે અને જે નિર્વિકલ્પ અનુભવમાં રહે છે તેમના ચિત્તમાં સદા સમતા-રસ રહે છે. ૪૨.

અર્થ :—જો જીવ પ્રમાદ સહિત ઓર અનુભવમેં શિથિલ હૈં, વે શરીર આદિમેં અહંબુદ્ધિ કરતે હૈં ઓર જો નિર્વિકલ્પ અનુભવમેં રહતે હૈં ઉનકે ચિત્તમેં સદા સમતા રસ રહતા હૈ ॥૪૨॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહા! જે પરમાદી આલસી.. મિથ્યાદૃષ્ટિ છે એ રાગનું અભિમાન કરે છે. જ્ઞાનીને

રાગનું અભિમાન નથી, પણ પરિણમન છે. જે પરમાદી આલસી, તે અભિમાની જીવ,.. એમ કહ્યું છે આહીં તો. ઓલામાં કહ્યું છેને ન્યાંય તે. કર્તાબુદ્ધિ છે.. કૌસમાં ‘જયચંદ્રજી’ પંડિતે. ઓલા મોક્ષ અધિકાર. આઠ-આઠમાં.. કર્તાબુદ્ધિ છે. કર્તાબુદ્ધિ જ્ઞાનીને નથી. કર્તારૂપ પરિણમન છે, એટલું જરી. ત્યાં છે કૌસમાં. ‘જયચંદ્રજી’ પંડિત. એની જ આ વાત છે. આહાહા! કહે છે કે અંદર કંઈ શુભરાગ ઉઠે, એનો કર્તા જો થાય તો તો એ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. પણ એનું પરિણમન છે એ દુઃખદાયક છે એમ જ્ઞાની જાણે છે. અજ્ઞાનીને એ શુભરાગનું પરિણમન હિતકર લાગે છે. એથી એ રાગનો જ અભિમાની (છે).

મુનિ અભિમાની નથી, પણ રાગનું પરિણમન છે એટલો જરી અંદર આગસ છે. આહાહા! ત્રણ કષાયનો નાશ છે મુનિને. સાચા સંત હોય એને હોં. મુનિ નગ્ન હોય છે. એને વસ્ત્ર-પાત્ર હોય નહીં. એ દિગંબર મુનિ હોય છે. એ જંગલમાં વસતા હોય છે. આહાહા! જેને ત્રણ કષાયનો નાશ અને એક ચોથો સંજવલનનો થોડો રાગ રહ્યો, એમાં પંચ મહાવ્રત આદિના જે પરિણામ આવે, કહે છે કે એનું કર્તૃત્વ માને તો એ અજ્ઞાની છે. પણ જેટલું પરિણમન થયું છે એટલો એને આગસ અને દોષ છે. આહાહા!

જે અવિકલપી અનુભવી.. પણ જે કોઈ વિકલ્પ નામ રાગથી ભિન્ન પડી અને આત્માના આનંદસ્વરૂપનો અનુભવ કરે છે, તો એ તો અવિકલ્પી છે. એને રાગ હોતો નથી. રાગ વિનાની દશા અંતરના આનંદના અનુભવમાં વિકલ્પનો અભાવ છે. તે સમરસી સદીવ.. તે સમતા, જ્ઞાતા-દૃષ્ટાપણે રહે છે. આહાહા! સદીવ.. તે સમરસી સદીવ.. ‘મુચ્યતે વાઙ્ચિરાત’ રાગથી અલ્પકાળમાં છૂટી જાય છે. ભારે કામ ! દિગંબર સંતોની વાણી આકરી. પેલું કહે કે આમ કરો, આમ કરો તો થાશે. એ વાત તો આમાં આવતી નથી. ભઈ, પહેલાં વ્રત પાળો, અપવાસ કરો, દાન કરો, ભક્તિ કરો. કહે છે કે એ તો બધો વિકલ્પ અને રાગ છે. સાંભળને! હોય છે અશુભથી બચવા અથવા એ કાળે હોય છે. એ કાળે હોય છે, પણ છતાં એ વિકલ્પ એ અનુભવથી ભિન્ન ચીજ છે. આહાહા!

પુણ્ય-પાપ (અધિકાર)માં તો ત્યાં સુધી કહ્યું કે વ્યવહાર રત્નત્રય એ સ્વરૂપના અનુભવથી પતિત કરે છે માટે પાપ છે. એમ (જયસેનાચાર્યની) ટીકામાં છે. પુણ્ય-પાપ અધિકાર. વ્યવહાર રત્નત્રય વિકલ્પ છે, રાગ છે. પહેલા જરી વખાણ કર્યા છે કે પવિત્રતા પવિત્ર છે. (શ્રોતા : એ તો વ્યવહારે કહ્યું છે). વ્યવહારની જ વાત છેને, ત્યાં ક્યાં.. ? આહાહા! ભગવાન આત્મા અમૃતસ્વરૂપ છે. અતીન્દ્રિય અમૃતનો સાગર, એને સ્પર્શીને વેદે એનું નામ મોક્ષનો માર્ગ છે. ન્યાંથી ખસીને વિકલ્પની જાળમાં રહે, કહે છે કે એ અભિમાની છે એટલે એ રાગમાં જોડાઈ ગયો છે, એમ.

‘અનુભવીને એટલું રે આનંદમાં રહેવું રે.’ કહ્યું હતુંને એકવાર. અમારે પાડોશી હતા બ્રાહ્મણ. મૂળજી ભટ્ટ. અમે મામા કહેતા. અમારી બાનું મોસાળ ભુંગળી (ગામના). ગૃહસ્થ હતા એ લોકો પણ વિષ્ણુ હોં. એ ગામના હતા તે મામા કહેતા. પણ એ નહાતી (વખતે ગાતા) હંમેશા. અને અમારી નાની ઉંમર ૧૦-૧૧ વર્ષની. નહાતાં-નહાતાં બોલે. ‘અનુભવીને એટલું રે આનંદમાં રહેવું રે, ભજવા પરિબ્રહ્મને બીજું કાંઈ ન કહેવું રે’. જુઓ ભાષા તો કેવી પણ એની. પર્યાય શું? અનુભવ શું? રાગ શું? સત્ દ્રવ્ય શું? (શ્રોતા : અનુભવ...) પણ અનુભવ શું? અનુભવ તે કોઈ પર્યાય છે? દ્રવ્ય-વસ્તુ છે? કોઈ ગુણ છે? કોઈ રાગ છે? એ પરમાં છે કે સ્વમાં છે?

(શ્રોતા : પણ એ તો દ્વેત પર્યાયમાં સ્વ-પર આવે.) એ તો અદ્વૈત ને એકલું લે છે. ન્યાં એને ક્યાં...? એ બોલતાં પણ. હંમેશાં એ વળી ધોતીયું પહેરેને નહાવાનું. શું કહેવાય? અબોટીયું. ઉનની ધાબડી નાની. નાનું-નાનું આમ. આમ પહેરે પછી નહાય અને આ બોલતા. ખાળમાંથી પાણી હાલ્યું જાય. પથરો પડ્યો હશે પથરો મોટો. ... એ નહાય. પછી ખાળમાંથી પાણી બહાર હાલ્યું જાય ખૂણે. આમ બોલતાં. ‘અનુભવીને એટલું રે આનંદમાં રહેવું રે’. આ આત્મા... એનામાં—વેદાંતમાં એ ભજન છે. પણ એ અનુભવ શું? આ રાગ શું? દેવ-ગુરુ કોને કહેવા? શાસ્ત્ર સાચા કોને કહેવા—એની ખબરું (ન મળે). આહાહા!

તે સમરસી સદીવ.. સદા જ્ઞાતા-દૃષ્ટામાં રહેનાર એ જીવ સમતારસમાં રહેલો એને ધર્મી, એને મોક્ષમાર્ગી કહીએ. આહાહા! અર્થમાં તો એવું કર્યું છે થોડુંક. વે શરીર આદિમેં અહંબુદ્ધિ કરતે હૈં, એમ. લ્યો. અભિમાન શબ્દ છે ને? અહંબુદ્ધિ શું થાય? અહંબુદ્ધિની આડીં વાત નથી. આડીં તો અંદર રાગ છે એ અનુભવથી શિથિલ થઈ ગયો છે, બસ એટલી વાત છે. રાગનું અહંપણું કરે એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. પણ એવું આવે અર્થમાં, સમજાવવું હોયને ત્યારે. સદા સમતારસ રહતા હૈં. આહાહા!

જે અવિકલ્પી અનુભવી, સુદ્ધ ચેતના યુક્ત।
તે મુનિવર લઘુકાલમેં, હૌંહિ કરમસૌં મુક્ત ॥૪૩॥

શબ્દાર્થ :—સુદ્ધ ચેતના=શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન.

અર્થ :—જે મુનિરાજ વિકલ્પ રહિત છે. અનુભવ અને શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન સહિત છે, તેઓ થોડા જ સમયમાં કર્મરહિત થાય છે અર્થાત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે. ૪૩.

અર્થ :—જો મુનિરાજ વિકલ્પ રહિત હૈં, અનુભવ ઓર શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન સહિત હૈં,

વે થોડે હી સમયમેં કર્મ રહિત હોતે હૈં, અર્થાત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરતે હૈં ॥૪૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

એ ‘અચિરાત્’નું લીધું વળી પાછું. ઓલામાં (કળશમાં) છેને ‘અચિરાત્’. છેને ઓલામાં? એના બેય (પદ) લાગે છે. જે અવિકલપી અનુભવી.. જે કોઈ રાગના વિકલ્પથી રહિત, સ્વરૂપની દૃષ્ટિ સહિત આનંદના અનુભવમાં રહે છે, એ શુદ્ધ ચેતનાયુક્ત છે. એ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદની પરિણતિ સહિત છે. કહો, મેઘાણી! આ બધું સાંભળ્યું ન હોય ન્યાં તમારે. શું કહેવાય એ ? જમશેદપુર. માર્ગ આ છે વીતરાગનો, તીર્થંકર કેવળી પરમાત્મા(નો), એની ખબરું ન મળે ને ઉપરથી હાંકે રાખે.

કહે છે કે જે કોઈ વિકલ્પ નામ રાગ રહિત પોતાની ચીજ જે આનંદમૂર્તિ પ્રભુ, એમાં જે શુદ્ધ ચેતના નિર્મળ વીતરાગી પર્યાય સહિત છે, એમ કહે છે. પેલા ઘણા પછી (કહે), બધા ધર્મ સરખા છે ને. પછી આ શુભભાવમાં પણ થાય અત્યારે આ કાળે. એમ કરીને ગોટા વાળ્યા. આહાહા ! આહીં તો શુદ્ધ ચેતનાયુક્ત કીધો. અનુભવ ઓર શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન સહિત હૈ, એમ કહે છે. શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના એટલે જ્ઞાનમાં એકાગ્રતા. જ્ઞાનસ્વરૂપ એવો ભગવાન આત્મા એમાં એકતા, રાગથી પૃથકતા, વિકલ્પથી પૃથકતા અને પોતાનું નિજજ્ઞાનની એકતા, એ ચેતના સહિત છે. આહાહા ! જાગૃત છે, કહે છે.

તે મુનિવર લઘુકાલમેં—તે સંત આત્મજ્ઞાની અલ્પકાળમાં, હૌહિં કરમસૌ મુક્ત—કર્મથી થોડાકાળમાં એ મુક્ત થાશે. ક્રિયાકાંડના કરનારાઓને મુક્તિ છે (નહીં), એમ કહે છે. આહાહા ! આનંદઘનજીમાં આવે છેને, ‘કોઈ કહે સેવિયે વિવિધ ક્રિયા કરી’. આવે છે ? ‘કોઈ કહે સેવિયે વિવિધ ક્રિયા કરી, ફળ અનેકાંત લોચન ન દેખે’. પણ એનું ફળ તો અનેકાંત એટલે અનેક સંસાર ગતિ છે, એમ કહે છે, ચાર ગતિ. આનંદઘનજી કહે છે, લ્યો. શ્વેતાંબર (હતા પણ) માને નહીં એને. એ અનુકૂળ નહીં એથી. એ ભૂતડો હતો (એમ કહે). આ બધા મોટા પંડ્યા થઈ ગયાને, બોલકા થઈ ગયા મોટા. અને બબ્બે હજાર, પાંચ-પાંચ હજાર, દસ હજાર માણસ ભેગા થાય તે ટાણે એટલે મોટા થઈ ગયા. ધૂળેય નથી.

આનંદઘનજીએ કહ્યુંને. ‘કોઈ કહે સેવિયે વિવિધ ક્રિયા કરી, ફળ અનેકાંત લોચન ન દેખે.’ પણ જેનું ફળ અનેકાંત છે એટલે એક નથી. અનેક પ્રકારનાં પુણ્યના ફળ સંસાર છે. ફળ અનેકાંત લોચન ન દેખે.. પછી ? ‘ફળ અનેકાંત ક્રિયા કરી બાપડા, રળવળે ચાર ગતિમાંહી લેખે’. જેના પુણ્યના ફળ તો અનેક છે. બહારનું એકપણું, સ્વભાવનું એકતા એનું ફળ નથી. શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન આત્મા, એમાં એકરૂપ વીતરાગતા પરિણતી થવી જોઈએ. એ એક ફળ તો નથી એનામાં. ક્રિયા કરવાના ફળમાં અનેકપણું—કોઈ શેઠાઈ, કોઈ

દેવ, કોઈ ભૂતડો, કોઈ શરીરની નિરોગતા—એવી બાહ્યચીજની પ્રાપ્તિ છે. એમાં કંઈ મુક્તિની એકતા નથી. અનેકતામાં રખડે છે એ તો, કહે છે. આહાહા! જુઓ, એ શ્વેતાંબરના આચાર્ય, મુનિ છે મુનિ. પછી તો છોડી દીધું. જંગલમાં રહેતા.

हौंहि करमसौं मुक्त.. वे थोड़े ही समयमें कर्मरहित होते हैं अर्थात् मोक्ष प्राप्त करते हैं. છેને અંદર ચેતનાનો અર્થ ? શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન. શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન. સ્વસંવેદનજ્ઞાન અને સ્વનું દર્શન અને સ્વમાં અનુભવ એટલે સ્થિરતા. એ અલ્પકાળમાં મુક્તિને પામે છે. હવે વિશેષ સ્પષ્ટ કરે છે. સમરસી છે ને ? સમતા—જ્ઞાતાદૃષ્ટા. પુણ્ય-પાપથી ખસીને ધર્મી.. જ્ઞાનમાં સબ જીવ એકસે ભાસતે છે. એટલે કે વસ્તુદૃષ્ટિથી પરમાત્મસ્વરૂપ બધા આત્મા છે એમ દૃષ્ટિમાં ભાસે. પર્યાયદૃષ્ટિએ જુઓ તો જેની જે સ્થિતિ છે તેમ જાણો.

જ્ઞાનમાં સર્વ જીવ એકસરખા ભાસે છે. (કવિત)

जैसे पुरुष लखै परवत चढ़ि,
 भूचर-पुरुष ताहि लघु लगै ।
 भूचर-पुरुष लखै ताकौं लघु,
 उतरि मिलैं दुहुकौ भ्रम भगै ॥
 तैसें अभिमानी उन्नत लग,
 और जीवकौं लघुपद दगै ।
 अभिमानीकौं कहै तुच्छ सब,
 ग्यान जगै समता रस जगै ॥४४॥

શબ્દાર્થ :—ભૂચર=ધરતી પર રહેનાર. લઘુ=નાનો. ઉન્નત લગ=ઊંચું મસ્તક રાખનાર.

અર્થ :—જેવી રીતે પર્વત પર ચડેલા મનુષ્યને નીચેનો મનુષ્ય નાનો દેખાય છે અને નીચેના મનુષ્યને પર્વત ઉપર ચડેલો મનુષ્ય નાનો દેખાય છે, પણ જ્યારે તે નીચે આવે છે ત્યારે બંનેનો ભ્રમ દૂર થઈ જાય છે અને વિષમતા મટી જાય છે, તેવી જ રીતે ઊંચું મસ્તક રાખનાર અભિમાની મનુષ્યને બધા મનુષ્યો તુચ્છ દેખાય છે અને બધાને તે અભિમાની તુચ્છ દેખાય છે, પરંતુ જ્યારે જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે ત્યારે માન-કષાય ગળી જવાથી સમતા પ્રગટ થાય છે. જ્ઞાનમાં કોઈ નાનું-મોટું દેખાતું નથી, સર્વ જીવો એકસરખા ભાસે છે. ૪૪.

અર્થ :—જैसे पहाड़ पर चढ़े हुए मनुष्यको नीचेका मनुष्य छोटा दिखता है, और

નીચેકે મનુષ્યકો ડપર પહાડ પર ચઢા હુઆ મનુષ્ય ઓટા દિખતા હૈ, પર જબ વહ નીચે આતા હૈ તબ ડોનોંકા ભ્રમ હટ જાતા હૈ ઓર વિષમતા મિટ જાતી હૈ, ડસી પ્રકાર ડૂંચા સિર રખનેવાલે અભિમાની મનુષ્યકો સબ આદમી તુચ્છ દિખતે હૈં, ઓર સબકો વહ અભિમાની તુચ્છ દિખતા હૈ, પરંતુ જબ જ્ઞાનકા ડદય હોતા હૈ તબ માનકષાય ગલ જાનેસે સમતા પ્રગટ હોતી હૈ। જ્ઞાનમેં કોઈ ઓટા બડા નહીં દિખતા, સબ જીવ ંકસે ભાસતે હૈં।।૪૪।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જૈસેં પુરુષ લખૈ પરવત ચઢિ.. પહાડ ઉપર ંક માણસ ઊભો ડોય, ંને તળેટીના માણસ નાના લાગે. તળેટીમાં ઊભા ડોય તળેટીમાં. ઉપર ચડ્યો ડોય તેને, ંડો! આટલા આટલા લાગે. આ ગિરનાર ચડે ત્યારે ગામ કેટલા લાગે? નાના નાનાં આમ લાગે. કેટલા ગાઉ (દૂર ડોય). નાના-નાના ગામ લાગે. ંને આ પ્લેનમાં તો મોટા મોટા ડાડ ને મોટા વન ડોય તે આટલા-આટલા નાના-નાના લાગે. મોટા ગામના ગામ આહા! ગામડા બધા લાગે આટલા આટલા લાગે. મોટા તળાવ આવે તો નાના લાગે આટલા. ંમ પર્વત ઉપર ચડેલો માણસ તળેટીના માણસને નાનો માને.

મૂચર પુરુષ તાહિ લઘુ લગૈ.. પૃથ્વી પર ઊભેલો માણસને ઉપર ચડેલો માણસ નાનો લાગે. આટલો નાનો લાગે. વામન જેવો લાગે. મૂચર પુરુષ લખૈ તાકૌ લઘુ.. હેઠે તળેટીમાં ઊભેલો ભૂચર ઊંચાવાળાને નાનો માને. ડતરિ મિલૈ ડુહુકૌં ભ્રમ ભગ્ગે. ઉપરથી જો ઉતરીને નીચે મળે ંને. ડતરિ મિલૈ, ંમ છે. ંલો અહીંથી ચડે ંમ નથી લીધું. આહીંથી ચડે તો ન્યાં સરખા દેખાય. આહીં ઉતરીને મળે, ંમ. અહીં અભિમાનનું લેવું છે ને.

ડતરિ મિલૈ ડુહુકૌં ભ્રમ ભગ્ગે.. ઉપર ચડેલો હેઠે ઉતરે ંને લાગે કે આ તો બધા આપણા સરખા જ માણસ છીએ. આ હેઠેવાળાને નાનો માનતા. ં નાનો છે ંને આપણે મોટા. (નીચેવાળો) ઉપર(વાળા)ને નાનો માને. ંમ મિથ્યા દૃષ્ટિમાં બીજા પ્રાણીઓને (તેમ જ) જ્ઞાની ધર્માત્મા ડોય તેને પણ હલકો માને. સમજાણું કાંઈ? મિથ્યાદૃષ્ટિ તો ંને હલકો માને. જ્ઞાની તો ંને બરાબર જેમ છે ંમ માને. સમ્યગ્દર્શનમાં જેની જે દશા છે ંને બરાબર જાણે. ત્યારે ંને...

અથવા ંમ અહીંયા કહ્યું છે ને. ‘સર્વ જીવ છે જ્ઞાનમય.’ ંલો સામાયિક ચારિત્ર, નહીં? ‘યોગ(સાર)’. ‘યોગીન્દ્રદેવ’. ‘સર્વ જીવ છે જ્ઞાનમય.’ ભાઈ! સમતા.. શું કીધું? ‘જાણે સમતા ધાર.’ ચારિત્ર લેવું છેને ચારિત્ર. ‘જાણે સમતા ધાર’, ંમ. બધા જ્ઞાનમય સ્વરૂપ છે ભગવાન આત્મા. ંમ સમતાથી જોવે તો બધાનું સ્વરૂપ જ્ઞાનમય લાગે. ં

દ્રવ્યદૃષ્ટિની અપેક્ષાએ વાત છે. પણ પાછો જ્ઞાની કાંઈ અજ્ઞાનીને જ્ઞાની માની લે, એમ નથી. આહાહા! એ તો પર્યાયની જેટલી અવસ્થા જે પ્રકારે છે એને બરાબર જ્ઞાની જાણે.

સમભાવની વ્યાખ્યા કરીને ‘શ્રીમદે.’ ‘વર્તે ... વર્તે સમભાવ.’ શું કીધું? વર્તે ઉદય પ્રયોગ, આવે છે ને? ‘આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા વિચરે ઉદયપ્રયોગ, અપૂર્વવાણી (સમ) પરમશ્રુત. તે સદ્ગુરુલક્ષણ યોગ’. એમાં સમભાવની વ્યાખ્યા કરી છે શ્રીમદે પોતે. કે સમભાવની એવી વ્યાખ્યા નથી કે કુગુરુને સુગુરુ માની લે અને સુગુરુને કુગુરુ માને, એમ છે નહીં. આહાહા! શ્રીમદ્માં એ કડી છે. ‘આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા વિચરે ઉદયપ્રયોગ. અપૂર્વવાણી (સમ) પરમશ્રુત, તે સદ્ગુરુલક્ષણ યોગ’. એમાં લખ્યું છે કે સમભાવની વ્યાખ્યા એવી નથી કે અજ્ઞાનીને જ્ઞાની માની લે. એ કંઈ મૂરખ નથી. એ તો મૂરખાઈ છે, કહે છે. એ સમભાવ નથી. સમજાણું કાંઈ? કુદેવ, કુગુરુ, કુશાસ્ત્રને એમ શ્રદ્ધે કે ખોટા છે. અને માને, બતાવે, જણાવે, એ કંઈ સમભાવથી વિષમભાવ નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા!

તૈસૈં અભિમાની ઉન્નત લગ, ઔર જીવકૌ લઘુપદ દગ્ગૈ.. મિથ્યાદૃષ્ટિકો સબ મિથ્યાદૃષ્ટિ લાગે છે અને સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો સબ સમકિતી લાગે છે. કઈ અપેક્ષા? ધર્મી જીવને પોતાના સ્વરૂપનું ભાન છે, એથી બધા જીવને દ્રવ્યદૃષ્ટિએ બરાબર દેખે છે. પણ પર્યાયદૃષ્ટિમાં પર્યાયદશામાં જે જે અવસ્થા હોય તેમ તેને જાણે છે. ન જાણે તો મૂઠ છે. સમતા રાખો બધા ઉપર, લ્યો. સ્વયંવરો વા.. સ્વયંવરો વા.. આવે છે ગાથા. એય, આવે છે કે નહીં? શ્વેતાંબરમાં. આપણે મૂકી છે આમાં ‘છઢાળા’માં. છઢાળામાં શું? ઓલા છ પાહુડ—ષટ્પાહુડમાં ટીકામાં છે. શ્વેતાંબર હો કે દિગંબર હો, બુદ્ધ હો કે અન્ય હો, સમભાવ રાખે તેને મુક્તિ થાય. પણ એ એમ હોય નહીં. એ ગાથા છે શ્વેતાંબરમાં. ઓલી કેવી? સંભવસિદ્ધિ, એમાં છે.

માર્ગ તો જે છે એ છે. બીજે માર્ગે (પણ) થાય, એમ માર્ગ છે નહીં. પણ દૃષ્ટિ જેની વિપરીત છે, જ્ઞાન જેનું ઊંધું છે, એના પ્રત્યે એને (-જ્ઞાનીને) દ્વેષ નથી, એમ એનો અર્થ છે. આહીં તો ત્યાં સુધી કીધું સમકિતી માટે. ...માં નથી આવ્યું? કેવળી હોય એના પ્રત્યે પણ પ્રેમ નથી એને, તેમ પ્રતિકૂળતામાં દ્વેષ નથી. શું આવે છેને એક શ્લોક? આવે છે. આ બાજુ હેઠે ‘નિયમસાર’. બધું કાંઈ યાદ રહે? ન્યાય યાદ રહી ગયો હોય મગજમાં. એવું છે એક. પરમાત્મા પ્રત્યે પણ એને રાગ નથી કે આ મારા છે, એમ. તેમ કુગુરુ પ્રત્યે દ્વેષ નથી કે આ દ્વેષ કરવાલાયક છે.

એક કળશ છે કળશ. ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ ‘નિયમસાર’. આ બાજુ છે હેઠે.

છે. ઊંચા દેવ ઊંચા છે માટે મારા છે, એવું છે (નહી). ગુણી—અવગુણીનું કાંઈક શબ્દ છે. ગુણી હોય કે અવગુણી હોય, ધર્માત્માને બેય પ્રત્યે સમભાવ છે. વિકલ્પ હોય છે એ જુદી ચીજ છે. જાણે છે (કે) છે આ. એમાં આવતું નથી ? 'સર્વવિશુદ્ધ'માં આવે છે. એ કંઈ સામા ગુણીના ગુણને દેખીને રાગ થાય છે, એમ નથી. અવગુણો દેખીને દ્વેષ થાય, એમ નથી. ગુણીને ગુણરૂપે હોય છે એમ જાણે છે.

એ આવે છે ને. 'સર્વવિશુદ્ધ'માં આવે છે એ. આ ઓલા દ્રવ્ય ને ગુણ નહીં ? ગુણ કંઈ એમ કહેતું નથી કે તું મને જાણ, એમ આવે છેને ત્યાં ? એમ કેવળજ્ઞાનીનું જ્ઞાન એમ નથી કહેતું કે તું મને જાણવા રોકા. આહા ! આવે છે એવી વાત. ન્યાં ભાઈએ મૂકી હતી, નહીં ? મનોહરલાલ વર્ણીએ મૂકી હતી. જયપુર. આવે છેને એ ? કેવળજ્ઞાનીને અનંત ગુણો(ની) નિર્મળપર્યાય પ્રગટી, પણ એ કંઈ એમ નથી કહેતા કે તું અમને જાણ. એમ ભગવાનનું દ્રવ્ય એમ નથી કહેતું કે અમને તું જાણવા રોકા. એ તો સ્વતંત્ર જગતની ચીજ છે. તું તને જાણ એમાં એ જણાઈ જાશે. એ સ્હેજે જણાઈ જાશે. કહો, આવે છેને એમાં ?

રૂપ તને કહેતું નથી કે અમને જાણવા રોકા. શબ્દ એમ કહેતું નથી કે તું અમને જાણવા રોકા. અને જાણનારા અહીંથી ખસીને ત્યાં જાણવા જાય, એમોય નથી. આહાહા ! પોતાનો જ્ઞાતા સ્વભાવ આહીંથી છોડીને જાણવા જતો નથી અને જાણવાની ચીજ એને કહેતી નથી કે તું અમને જાણવા રોકા. આહાહા ! સ્હેજે ઈન્દ્રિયજ્ઞાનમાં જણાઈ જાય છે. (શ્રોતા : જ્ઞાનનો સ્વભાવ છે.) સ્વભાવ છે એનું જાણવું જ, બસ.

ઉપરથી ચડીને નીચે ઉતરે તો બેય ભેગા સરખા દેખાય, કહે છે. અજ્ઞાનમાં અભિમાનમાં ચડી ગયો હોય.. ભગવાન.. ભગવાન.. કરે છે, મોટા સાધુ થઈ ગયા માટે મોટા થઈ ગયા. હેઠે ઉતરી જા જરી અભિમાનથી, તો ખબર પડે તને. અજ્ઞાની હોય, બોલતા આવડતું હોય, વ્યાખ્યાન કરતા આવડતું હોય અને ઓલાને ન આવડતું હોય, લ્યો. એ ઊંચા કહેવાય ? એકે આજે પૂછ્યું. ખબર છે ? નામ ન લેવાય. એકે આજે પૂછ્યું એકજણે કે બીજાને સમજાવે એ મોટા કે સમજાવ્યા વિના પોતે એકલા બેસીને સમજે (એ મોટા) ? સમજાવે એ મોટા કહેવાય. ઘણાં વર્ષ પહેલાં થયું હતું. (શ્રોતા : ઉપકાર કરે છે...) ધૂળોય ઉપકાર નથી. એવા અભિમાન છેને અંદર. આ લ્યો, પોતાનું કરવું.

એક જણો આવ્યો હતો. ખતરગચ્છનો સુખસાગર કો'ક. સુખસાગર છે કો'ક ? હા. સુખસાગર છે એ આવ્યા હતા. હવે કૂતરાય પોતાનું પેટ ભરે છે, કહે. પોતાનું કરવું કરવું એ કર્યા કરતાં કો'કનું કરે એ ઊંચો કહેવાય, લ્યો. ભારે ભાઈ વાત. કોણ કરે કોનું ? આવા ને આવા છે. ત્યાં આવ્યા હતા. હીરાભાઈના મકાનમાં હતા ને ? ૯૨-૯૩ની વાત છે.

કૂતરાય પેટ પોતાનું ભરે છે, કહે. પણ અલ્યા, આ દાખલો કોની સાથે મેળવે છે તું? એમ કહે, આત્માનું કરો આત્માનું. શું આત્માનું કરે? કૂતરાય પેટ ભરે. કો'કનું કરે. અરે, કરે કોણ પરનું? સાંભળને! આહાહા!

જુઓને, સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં અસંખ્યાતા મચ્છ પડ્યા છે સમકિતી પાંચમા ગુણસ્થાનવાળા. કોનું કરે છે? ત્યાં કોને ઉપદેશ દે છે? આહાહા! (શ્રોતા : એ તો પ્રમાદ છે ઉપદેશ દેવો એ). પોતાના સ્વરૂપનું સાધન કરે. હજાર-હજાર યોજનના મચ્છ મોટા હોં. પાંચમે ગુણસ્થાને. સર્વાર્થસિદ્ધિના દેવ એકાવતારી કરતાં શાંતિ વધી ગઈ છે અંદર, કહો. પોતાના સ્વરૂપનું અંતર સાધન કરવું એ વસ્તુ છે. પરને સમજાવવું કે કહેવું, એ તો વિકલ્પ હોય ત્યારે વાણી હોય અને વાણી આવે. પણ વાણી ને વિકલ્પનો સ્વામી ક્યાં છે એ? અને બીજાને સમજાવી દઉં, એનો અર્થ કે એ પરની પર્યાય કરી દઉં. પરની પર્યાય કરી શકાય?

લ્યો, तैसैं अभिमानी उन्नत लग.. अभिमानी पोते ठींचो माने पोताने. और जीवकौ लघुपद दगै.. और જીવકો. બીજા ધર્માત્મા આદિને હલકાં માને. જુઓ, અમારા જેવા પુણ્ય ક્યાં છે? જુઓ, અમે આવીએ તો કેટલા સ્વાગત થાય. પાંચ-પાંચ હજાર, દસ હજાર માણસ આવે સામે, લ્યો. આ તો કહે, અમે ધર્મી (છીએ) ને કાંઈ આવડે નહીં. બોલતાં આવડે નહીં પછી કહે, અમે મોટા. સાંભળને હવે! બોલતાય ન આવડે અને ભાષાય ન હોય એથી શું અંદરમાં ગુણની દશા બધી વઈ જાય છે? સમજાવતાય ન આવડે. પશુઓમાં સમકિતી છે, એને નવ તત્વના નામેય નથી આવડતાં. તિર્યચ. નવ તત્વકે નામ ભી આતે નહીં, ઉસમેં ક્યા હે? અંતર આનંદકા સાધન કરતે હેં, બસ.

अभिमानीकौ कहैं तुच्छ सब, ल्यो. અને ગ્યાન જગૈ સમતા રસ જગૈ.. और जीवको लघुपद दगै, अभिमानकौ कहैं तुच्छ सब.. अभिमानी બીજાને નાનો માને અને નાના આને મોટાને હલકો માને. ગ્યાન જગૈ સમતા રસ જગૈ.. અનુભવ જ્ઞાનનો થયો, બધું જાણે. છે, એમ જાણે. કંઈ વિષમભાવ છે નહીં. વૈરી કે સજ્જન કોઈ દુનિયામાં છે જ નહીં. એ તો જ્ઞેય છે. પરમેશ્વરેય મારા છે એમ નથી. પરમેશ્વર જ્ઞેય છે. તીર્થકરદેવ જ્ઞાનનું પરજ્ઞેય છે. મારા ક્યાંથી આવ્યા પરજ્ઞેય? આહાહા! ગ્યાન જગૈ સમતા રસ જગૈ.. છેને ?

तब दोनोंका भ्रम हट जाता है और विषमत मिट जाती है । उसी प्रकार ऊँचा सिर रखनेवाले अभिमानी मनुष्यको सब आदमी तुच्छ दिखते हैं और सबको यह अभिमानी तुच्छ दिखता है परंतु जब ज्ञानका उदय होता है तब मान कषाय टल जानेसे समता प्रगट होती है । ज्ञानमें कोई छोटा-बड़ा नहीं दिखता, सब जीव एकसे भासते हैं.

દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ વાત છે. પર્યાયમાં તો છે એમ છે, એને જાણે. પર્યાયમાં એવા માનીએ સિદ્ધ માનીએ એને ? અજ્ઞાનીને સિદ્ધ માને ? જેવું સ્વરૂપ છે એમ જાણે. વિષમતા નહીં કોઈ પ્રત્યે, વ્યક્તિ પ્રત્યે વેર નહીં, વિરોધ નહીં. વ્યક્તિનો અભિપ્રાય જૂઠો છે એને જાણે, પણ વ્યક્તિ પ્રત્યે—એના પ્રત્યે દ્વેષ (નથી). સમજાણું કાંઈ ? લ્યો, હવે વિશેષ કહે છે. અભિમાની જીવોંકી દશા

કરમકે भारी समुझैं न गुनकौ मरम,
 परम अनीति अधरम रीति गहे हैं।
 हौंहि न नरम चित गरम धरमहूतैं,
 चरमकी द्रिष्टिसौं भरम भूलि रहे हैं॥
 आसन न खोलैं मुख वचन न बोलैं,
 सिर नाये हू न डोलैं मानों पाथरके चहे हैं।
 देखनके हाउ भव पंथके बढ़ाऊ ऐसे,
 मायाके खटाऊ अभिमानी जीव कहे हैं॥४५॥

કરમકે भारी समुझैं न गुनकौ मरम, ल्यो. अज्ञानी रागने, पुण्यने माननारा, कर्मना बांधनारा, समुझैं न गुनकौ मरम.. એ રાગરહિત ભગવાન આત્માના ગુણને સમજે નહીં. એ તો રાગ કર્યો, અમે પુણ્ય કર્યા, અમે વ્યવહાર કરીએ છીએ. અમે વ્યવહાર કેટલો કરીએ જુઓ. એમ ભક્તિ આદિ કે દયા-દાનના પરિણામમાં અભિમાન કરનારા કર્મના ભારી છે. समुझैं न गुनकौ मरम.. અરે, રાગ રહિત પ્રભુ આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય એના અનુભવી કોણ છે, એને જાણનારા કોણ છે, એને સમજતો નથી. ગુણનો મર્મ નથી સમજતો. એ તો પુણ્યના ફળ હોય, મોટા પુણ્યવંત હોય એને મોટા માને. પુણ્યવંત હોય, પુણ્યનાં ફળ મોટા એને હોય, આબરું મોટી હોય. જેની આગળ સભામાં લાખ-લાખ માણસ ભરાતું હોય તો, આહા ! આ મોટા. એની સાથે શું સંબંધ છે ? આહા !

समुझैं न गुनकौ मरम, ल्यो. कर्मोंका तीव्र बंध बांधे हुए हैं; गुणोंका मर्म नहीं जानते. दोषको डी गुण समज जाते हैं, ल्यो. दोष होय एने गुण समजे. परना पुण्य होय एने मोटो माने, पुण्यभाव घण्टां करतो होय एने मोटो माने. एनी साथे शुं संबंध छे ? आह ! पैसावाणा होयने ए पांच-पांच लाख परये. लई, धर्म अमारे लईने टके. पैसावाणाने लईने टके. नहीं यीमनलई ? (श्रोता : नहीं) नहीं. कहुं हतुं. ओला भणियार छेने, भणियार नहोता ? केशवलाल भणियार (श्रोता : केशवलाल मोहनलाल)

મોહનલાલ મણિયાર હોં. આ મોહનલાલ મણિયાર હતાને લગડીવાળા. આ સવાઈલાલ ને. તમારે... હા, એ. એ સવાઈલાલ એના બાપ હતા મોહનભાઈ.

એ ૮૧માં એક ફેરી આવ્યા. પૈસા તે દિ' આપ્યા હતા કંઈ ધર્માદામાં ૩૦-૩૫ હજાર. પછી તો એકવાર આવ્યા. ન્યાં વ્યાખ્યાનમાં આવતા પાછા... અમે અકસ્માત ઉઠી ગયા. રાજા (કહે), આ વખતે મારે આવવું છે. આ દરબાર હતાને દાદા. એ આવ્યા. વ્યાખ્યાન રાખ્યું. હું કાલે આવું છું. એને ક્યાં કહેવું, મુદત અમારી પૂરી થઈ, અમારે જવું છે. પછી આવ્યા 'મહારાજ, પૈસાવાળાનો કેટલો ધર્મમાં અધિકાર? પૈસા ખરચેલાને તે દિ' ૩૦-૩૫ હજાર કાંઈક આપ્યા હતા પાઠશાળામાં. ૮૧ની વાત છે. કીધું, પૈસાવાળાનો કોઈ અધિકાર નહીં. ધર્મમાં એની કાંઈ ઓલી નહીં. એને એમ કે પૈસા આવે તો આ ધર્મ શોભે, મંદિરો થાય, ધર્મશાળા થાય. ધૂળેય નથી હવે, સાંભળને! આત્માનો રાગરહિત સ્વભાવ પ્રગટ કરે, એની શોભા છે આહીં તો. એ મોટા ને મોઢા આગળ પૈસાવાળા છે. બહારના પૈસાથી કાંઈ થાતું (નથી).

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૧૪, શ્રાવણ સુદ ૨, શનિવાર, તા.૨૪-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદ્વાર ૫૬ ૪૫ થી ૫૦ પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક. આત્માનો અધિકાર. મોક્ષ અધિકાર. મોક્ષ દ્વાર. અભિમાની જીવોંકી દશા. જેને આત્મજ્ઞાન ને ભાન નથી. 'હું આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદસ્વરૂપ છું. એ મારી ચીજ છે' એવી જેને ખબર નથી. એ બાહ્યચીજના અભિમાનમાં અને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પના અભિમાનમાં જાંદગી ગાળે છે. પોતાનો આત્માનો સ્વભાવ તદ્દન રાગ ને શરીરથી ભિન્ન છે. મોક્ષ અધિકાર છે ને? એવું અંતરસ્વરૂપ, એનો જેને આશ્રય, અવલંબન, આધાર નથી અને બાહ્યના પદાર્થનો જેને આધાર છે, અંતરમાં પુણ્યના પરિણામનો પણ જેને આધાર છે, તે મિથ્યાદૃષ્ટિ અભિમાની જીવ છે એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? એની વ્યાખ્યા છે, જુઓ.

અભિમાની જીવોની દશા (સવૈયા એકત્રીસા)

કરમકે भारी समुझें न गुनकौ मरम,
 परम अनीति अधरम रीति गहे हैं।
 हौंहि न नरम चित गरम घरमहूतैं,
 चरमकी द्रिष्टिसौं भरम भूलि रहे हैं॥
 आसन न खोलैं मुख वचन न बोलैं,
 सिर नाये हू न डोलैं मानौं पाथरके चहे हैं।
 देखनके हाउ भव पंथके बढ़ाऊ ऐसे,
 मायाके खटाऊ अभिमानी जीव कहे हैं॥४५॥

શબ્દાર્થ :-કરમકે ભારી=અત્યંત કર્મખંધનવાળા. મરમ=રહસ્ય. અધરમ(અધર્મ)=પાપ. નરમ=કોમળ. ધરમ=તડકો. ચરમ દિષ્ટિ (ચર્મદૃષ્ટિ)=ઇન્દ્રિયજનિત જ્ઞાન. ચહે(ચય)=જડેલા. હાઉ=ભયંકર. બઢાઉ=વધારનાર. ખટાઉ=મજબૂત.

અર્થ :-જેમણે કર્મોના તીવ્ર ખંધ ખાંધ્યા છે, જેઓ ગુણોનું રહસ્ય^૧ જાણતા નથી, અત્યંત અયોગ્ય અને પાપમય માર્ગનું ગ્રહણ કરે છે, કોમળ ચિત્તવાળા હોતા નથી. તડકાથી પણ અધિક ગરમી રહે છે અને ઇન્દ્રિય-જ્ઞાનમાં જ ભૂલી રહ્યા^૨ છે, દેખાડવા માટે એક આસને બેસી રહે છે અથવા ઊભા રહે છે, મૌન રહે છે, મહંત સમજીને કોઈ નમસ્કાર

કરે તો ઉત્તરમાં અંગ પણ હલાવતા નથી જાણે પથ્થર જ ખોડ્યો હોય, દેખાવમાં ભયંકર છે, સંસારમાર્ગને વધારનાર છે, માયાચારમાં પાકા છે, એવા અભિમાની જીવ હોય છે.

અર્થ :-જો કર્મોંકા તીવ્ર બંધ બાંધે હુણ હૈં, ગુણોંકા મર્મ નહીં જાનતે અત્યન્ત અનુચિત ઓર પાપમય માર્ગ ગ્રહણ કરતે હૈં, નરમચિત્ત નહીં હોતે, ધૂપસે મી અધિક ગરમ રહતે હૈં ઓર ઇન્દ્રિયજ્ઞાનહી મેં રહતે હૈં, દિખાનેકે લિયે ંક આસનસે બૈઠતે વા ઁડે હો રહતે હૈં, મૌનસે રહતે હૈં, મહન્તજી જાનકર કોઈ નમસ્કાર કરે તો ઉત્તરકે લિયે અંગ તક નહીં હિલાતે, માનોં પથ્થર હી ચિન રક્ષા હો, દેઁનેમેં મયંકર હૈ, સંસારમાર્ગકે બઢાનેવાલે હૈં, માયાચારીમેં પકે હૈં, ંસે અભિમાની જીવ હોતે હૈં॥૪૫॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

જો કર્મોંકા તીવ્ર બંધ બાંધે હુણ હૈં.. ભગવાન આત્મા તદન કર્મ ને શરીર ને રાગથી ભિન્ન છે, એવી દૈષ્ટિ કરતો નથી, છૂટવાનો માર્ગ લેતો નથી, એમ કહે છે. મોક્ષ અધિકાર છે ને? અને બંધના માર્ગમાં પડ્યો છે. આહાહા! જેનાથી કર્મનો બંધ... કરમકે મારી.. ગુણના ભારી નહીં પણ કરમનો ભારી. સમુજ્ઞે ન ગુનકૌ મરમ.. દોષને ગુણ સમજે છે એ. આત્મામાં થતા પુણ્ય-પાપના ભાવ એ બંધનું કારણ છે, એ દોષસ્વરૂપ છે, એને એ ગુણસ્વરૂપ માને છે. મોક્ષ અધિકાર છે ને? આત્મા ભગવાન પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્યદળ, એનો આશ્રય (નથી) અથવા એને માનતો નથી, અનુભવતો નથી. એથી એને રાગના ને પુણ્ય-પાપના ભાવનો અનુભવ છે. એ દોષ છે એને ગુણ માને છે. સમજાય છે કાંઈ?

પરમ અનીતિ.. ઘણી અનીતિ કરે છે. આહાહા! અત્યંત અનુચિત ઓર પાપમય માર્ગ ગ્રહણ કરતે હૈં. પાપના ભાવ ને શરીરની એકતાબુદ્ધિમાં અનીતિ.. અત્યંત અનીતિ કરે છે. સમજાય છે કાંઈ? પરમ અનીતિ અધરમ રીતિ ગહે હૈં.. અધર્મને જ માને છે, અધર્મને ગ્રહે છે. જે આત્માનો સ્વભાવ નથી, અવિનાશી ત્રણે કાળ ટકાઉ તત્ત્વ નથી—એવા તત્ત્વને પોતે દોષરૂપ ન માનતાં ગુણરૂપ માને છે.

હૌંહિ ન નરમ ચિત્ત.. ચિત્તમાં નરમાશ નથી. ‘અરે! હું આત્મા, પરથી ભિન્ન, મારે ને રાગને પણ કાંઈ સંબંધ નથી’ એમ ન માનતાં ચિત્તમાં નરમ નથી થતો જરીએ. અભિમાન.. અભિમાન.. અમે કમાઈએ છીએ, અમે રળીએ છીએ, અમે પૈસાવાળા છીએ ને અમે બુદ્ધિવાળા છીએ. અમે આ રખડાઉ બુદ્ધિવાળા છીએ. (શ્રોતા : વિશેષણ બરાબર છે.) રખડાઉ બુદ્ધિ. ચીમનભાઈ! બહારમાં બુદ્ધિનો જો હોય ખૂબ વિકાસ, એનું એને અભિમાન હોય. અમે ડાહ્યા છીએ, હુશિયાર છીએ. સંસારમાં મોઢા આગળ ખુરશીએ

બેસનારા છીએ. અમારું પહેલું સ્થાન છે ત્યાં. આહાહા! (શ્રોતા : અભિમાનના.....)

હૌંહિ ન નરમ ચિત્ત ગરમ ઘરમહૂતૈ.. ગરમ ગરમ જેમ ધૂપ. ધૂપ હોયને ધૂપ, તડકો. એવા ગરમ જાણે આમ બોલાવે ત્યાં. તમે શું જાણો? તમને શું ખબર પડે? એમ. મોઢા ચઢાવેલા. તમને શું ખબર પડે ધરમ-બરમની? એવી કઠોર ભાષા બોલે. નરમાશ જરીયે ન હોય, એમ કહે છે. ચરમકી દ્રિષ્ટિસૌં ભરમ મૂલિ રહે હૈં.. ઈન્દ્રિયજ્ઞાનથી ભ્રમણામાં પડીને ભૂલી રહ્યા છે. બહારની પાંચ ઈન્દ્રિય.. છેને જુઓ, ચરમદૃષ્ટિ? ઈન્દ્રિયજ્ઞાન પાંચ ઈન્દ્રિયથી જાણ્યું, એ તો ઈન્દ્રિયજ્ઞાન છે. એના અભિમાનમાં ચઢી જાય છે. આહાહા!

ચરમકી દ્રિષ્ટિસૌં ભરમ મૂલિ રહે હૈં, લ્યો. ઈન્દ્રિયજ્ઞાનહીમેં મૂલે રહતે હૈં. છેને એક બગડો? આત્મજ્ઞાન નહીં હોતા એમ કહે છે. ઈન્દ્રિયજ્ઞાનમાં જ્ઞાન માનીને અભિમાનમાં ચઢી ગયા છે. પણ આત્મજ્ઞાન શું ચીજ છે એની એને ખબર નથી. સાધુ નામ ધરાવીને પણ અંદરથી ઈન્દ્રિયોના જ્ઞાનના અભિમાનમાં અમને ઉઘાડ થયો છે, શાસ્ત્રનો ઉઘાડ છે, અગિયાર અંગનો ઉઘાડ છે, પૂર્વનો ઉઘાડ છે, લ્યોને. પૂર્વનો થાય છે ને? મિથ્યાદૃષ્ટિ. એ ઉઘાડ એ તો બંધના કારણ છે. એમાં ભૂલે રહતે હૈં. દિખાને કે લિયે એક આસનસે બૈઠતે યા ખડે હો રહતે હૈં. મૌન રહે, આસનમાં ખડા રહે. છે ને? આસન ન ખોલૈં.. બેઠા (હોય) તો બેઠા રહે. ભાન ન મળે કાંઈ. આસન ન ખોલૈં મુખ વચન ન બોલૈં.. મોઢેથી બોલે નહીં. ઓહોહો! અમે તો ધ્યાનમાં છીએ. આર્તધ્યાનમાં હોય, રૌદ્રધ્યાનમાં હોય ને (માને કે ધર્મ)ધ્યાનમાં છીએ. રાગની આર્તધ્યાનની કલ્પના હોય અને એમાં અધિકપણે પોતાને માને.

સિર નાયે હૂ ન હોલે.. નમસ્કાર કરવા આવે તો એની સામે જરીય ઢીલ ન દેખાડે ઢીલું. માનો પાથરકે ચહે હૈં.. પથરથી ચણેલું જાણે મકાન હોય, ભીંત હોય, એવી રીતે બસ. આહાહા! વસ્તુની કાંઈ ખબર ન મળે નહીં. ઠેઠ સુધી લીધા, સાધુ સુધી લીધા છે. સાધુ પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પમાં પડ્યા અને ધ્યાનમાં બેસે ને અમે જાણે ઓહોહો! શું કરીએ છીએ. એવા અભિમાની જીવને દેખનેકે હાઠ.. દેખવામાં તો મોટા ભયંકર લાગે હાઉ જેવા. છે ને? પંથકે બઢાઠ.. દેખનેકે હાઠ ભવ પંથકે બઢાઠ એસે.. આહાહા! ચોર્યાશીના અવતાર જેને મળવાના છે એવા ભવના પંથને વધારનારા છે. મોક્ષપંથની સામે છેને આ? મહંત જાનકર કોઈ નમસ્કાર કરે તો ઉત્તરકે લિયે અંગ તક નહીં હિલાતે, માનો પથર હી ચિત્ત રચા હો. પથરથી ચણ્યા હોય. દેખનેમેં ભયંકર હૈં.

પંથકે બઢાઠ.. સંસારમાર્ગના વધારનારા છે. માયાચારીમેં પકે હૈં.. છે ને? માયાકે ચટાઠ.. માયામાં ખટાઉ—મજબૂત છે. માયાચાર કપટ—દંભ કરવો હોય તો એમાં જબરા

છે. આહાહા! માયાકે ખટાઝ અભિમાની જીવ કહે હૈં. આ મિથ્યાદૃષ્ટિના લક્ષણની વાત છે. હવે સમ્યક્.. જ્ઞાની જીવોંકી દશા. છે ને? ૪૬, ૪૬.

ધીરકે ધરૈયા ભવ નીરકે તરૈયા ભય, ભીરકે હરૈયા બરવીર જ્યોં ઉમહે હૈં. કવિ છેને કવિ. શૃંગારી કવિતા બનાવતા ત્યારે એવી બનાવી હતી. પહેલા શૃંગારમાં હતા આ બનારસીદાસ. જુવાન અવસ્થામાં વ્યભિચારી. આમ જ્યાં બદલો ખાધો, આત્માનું ભાન થયું ત્યારે આવું બનાવ્યું, આત્મજ્ઞાન થયા પછી આ બનાવ્યા છે. શૃંગારની ચોપડીઓ હતી એ બધી પાણીમાં નાખી દીધી, પાણીમાં નાખી દીધી. કેવી નર્મદા? ગોમતી. ગોમતી નદીમાં. એ છોકરાઓ વાતો ન કરાય હોં અહીં. સાંભળાય નહીં તો સામું જુઓ અંદર પુસ્તકમાં. હોય, બાળક છેને એ તો થઈ જાય. એમાં રસ પડે નહીં ને મજા ન આવે એટલે પણ સાંભળવું એમાં. આહાહા! કહે છે.

જ્ઞાની જીવોની દશા (સવૈયા એકત્રીસા)

ધીરકે ધરૈયા ભવ નીરકે તરૈયા ભય,
 ભીરકે હરૈયા બરવીર જ્યોં ઉમહે હૈં।
 મારકે મરૈયા સુવિચારકે કરૈયા સુખ,
 ઢારકે ઢરૈયા ગુન લૌસોં લહલહે હૈં।।
 રૂપકે રિઝૈયા સબ નૈકે સમઝૈયા સબ,-
 હીકે લઘુ ભૈયા સબકે કુબોલ સહે હૈં।
 વામકે વમૈયા દુખ દામકે દમૈયા એસે,
 રામકે રમૈયા નર ગ્યાની જીવ કહે હૈં।।૪૬।।

શબ્દાર્થ :-ભનવીર=સંસાર-સમુદ્ર. ભીર=સમૂહ. બરવીર=મહાન યોદ્ધો. ઉમહે=ઉમંગ સહિત-ઉત્સાહિત. માર=કામની વાસના. લહલહે=લીલાછમ. રૂપકે રિઝૈયા=આત્મસ્વરૂપની રૂચિવાળા. લઘુ ભૈયા=નાના બનીને નમ્રતાપૂર્વક ચાલનાર. કુબોલ=કઠોર વચન. બામ=વક્તા. દુઃખ દામકે દમૈયા=દુઃખોની પરંપરાનો નાશ કરનાર. રામકે રમૈયા=આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિર થનાર.

અર્થ :-જે ધૈર્ય ધારણ કરનાર છે, સંસાર-સમુદ્રને તરનાર છે, સર્વ પ્રકારના ભયોનો નાશ કરનાર છે, મહાયોદ્ધા સમાન ધર્મમાં ઉત્સાહી રહે છે, વિષય-વાસનાઓને બાળી નાખે છે, આત્મહિતનું ચિંતવન કર્યા કરે છે, સુખ-શાંતિની ચાલ ચાલે છે, સદ્ગુણોના પ્રકાશથી ઝગમગે છે, આત્મસ્વરૂપમાં રૂચિ રાખે છે, બધા નયોનું રહસ્ય જાણે છે, એવા ક્ષમાશીલ છે કે બધાના નાના ભાઈ બની રહે છે અથવા તેમની સારી-નરસી વાતો સહન

કરે છે, હૃદયની કુટિલતા છોડીને સરળ ચિત્તવાળા થયા છે, દુઃખ સંતાપના માર્ગે ચાલતા નથી, આત્મસ્વરૂપમાં વિશ્રામ કર્યા કરે છે, એવા મહાનુભાવ જ્ઞાની કહેવાય છે. ૪૬.

જો ધીરજકે ધરનેવાલે છે, સંસાર સમુદ્રસે તરનેવાલે છે, સબ પ્રકારકે ભય નષ્ટ કરનેવાલે છે, મહાયોદ્ધા સમાન ધર્મમેં ઉત્સાહિત રહતે છે વિષય-વાસનાઓંકો જલાતે છે, આત્મહિતકા ચિંતવન કિયા કરતે છે, સુખશાંતિકી ચાલ ચલતે છે, સદ્ગુણોંકી જ્યોતિસે જગમગાતે છે, આત્મસ્વરૂપમેં રુચિ રખતે છે; સહ નયોંકા રહસ્ય જાનતે છે, એસે ક્ષમાવાન છે કિ સબકે છોટે ભાઈ બનકર રહતે છે વા ઉનકી ઘરી થોટી વાતે સહતે છે, હૃદયકી કુટિલતા છોડકર સરલ ચિત્ત હુએ છે, દુઃખ સંતાપકી રાહ નહીં ચલતે, આત્મસ્વરૂપમેં વિશ્રામ કિયા કરતે છે એસે મહાનુભાવ જ્ઞાની કહલાતે છે ॥૪૬॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કવિ છે ને. રામકે રમૈયા નર ગ્યાની જીવ કહે છે.. સમકિતી આવા હોય. કેવા હોય ? કહે છે. ધીરકે ધરૈયા.. ધીરજ ધરે—ધીરજ રાખે. શાંતિથી ધીરજ રાખે. ઉતાવળ કરીને આમ થઈ જાય, આમ કરી દઉં, આમ કરી દઉં—એવું જ્ઞાનીને હોતું નથી. કોનું કરે ? કોણ કરે ? ધીરજના ધરૈયા. છે ને ? ધીરજને ધરવાવાળા. આહાહા ! ભવ નીરકે તરૈયા.. સંસારસમુદ્રના તરવાવાળા હોય ધર્મી તો. ઓહોહો ! રાગ ને પુણ્યના પરિણામથી પણ ભિન્ન ભગવાન આત્મા, એના સ્વભાવની અંતર લીનતામાં—એકાગ્રતામાં તત્પર હોય છે. ભવ નીરકે તરૈયા.. ભવરૂપી નીર એટલે સમુદ્ર. ચૈતન્ય ભગવાન આનંદનું ધામ. એના સન્મુખમાં જતાં ભવનીરને તરનારા સમકિતી હોય છે. ભવના ભાવને રાખનારા હોતા નથી એમ કહે છે. આહાહા !

ભય મીરકે હરૈયા.. સબ પ્રકારકે ભય નષ્ટ કરનેવાલે છે. નિર્ભય હોય છે, જ્ઞાનીઓને ભય હોતો નથી. આવે છેને આઠ અંગમાં ? નિઃશંક ને નિર્ભય હોય છે. આહાહા ! જેને આ લોકનો ભય નથી. શું થશે ? શું થાય ? હું ક્યાં આ લોકમાં છું ? હું તો મારા સ્વરૂપમાં છું. પરલોકનો ભય નથી. ક્યાં જશું ? ક્યાં જાય ? એ તો પોતાના સ્વરૂપમાં જ છે. જાય ક્યાં ? જુઓ, આ મોક્ષના અધિકારી, ધર્મના ધરનારા, ધીરજના ધરનારા, ભવનીરના તરનારા અને ભયભીરના હરૈયા—ભયનો પણ નાશ કરનારા. રોગ આવે તો શું થશે ? મૃત્યુ આવે તો શું થશે ? પ્લેગ આવે તો શું થશે ? એનો ડર ધર્મીને હોતો નથી. આહાહા !

ભગવાન આનંદસ્વરૂપ છે, એ ક્યાં જાય ? એમાં હીણપ ક્યાંથી આવે ? એવો ચૈતન્યસ્વભાવ જેણે સમ્યગ્દર્શનમાં અનુભવ્યો છે, જાણ્યો છે, એને ભયનો ડર હોતો નથી.

આહાહા! બરવીર જ્યોં ઉમટે હૈં, લ્યો. મહાયોદ્ધા સમાન ધર્મમેં ઉત્સાહિત રહતે હૈં. કહે છે, મીરકે હરૈયા બરવીર જ્યોં ઉમટે હૈં.. મહાજોદ્ધાની પેઠે, આહા! પોતાના આત્મરસમાં ઉત્સાહિત હોય છે. પોતાનો આત્મસ્વભાવ એમાં ઉત્સાહિત હોય છે, પરમાં ઉત્સાહિત હોતા નથી.

મારકે મરૈયા.. વિષયવાસનાઓંકો જલાતે હૈં. માર એટલે વિષય. માર એટલે કામ, વિષય વાસના. મારકે મરૈયા.. વિષયરૂપી માર—કામબાણ એને મારી નાખે છે. આહાહા! આનંદનો સ્વાદીયો છે ધર્મી. વિષયમાં ક્યાંય સુખ દેખાતું નથી. આહાહા! સ્ત્રીમાં, પૈસામાં, આબરૂમાં ક્યાંય સુખ જ્ઞાનીને ભાસતું નથી. સુખ પોતામાં છે. આહાહા! કહે છે, મારકે મરૈયા.. માર એવો જે... કામભોગ—કામવાસના એ માર કહેવાય છે. એને મારનારા હોય છે. આહાહા! બ્રહ્માનંદની આનંદની દશાના અનુભવનારા ધર્માત્મા કામને તો મારી નાખે છે. સમજાય છે કાંઈ? છ ખંડના રાજવાળા હતાને સમકિતી? છન્નુ હજાર સ્ત્રીઓ હતીને? નહોતી, બાપુ! નહોતી. એને નહોતી, એનામાં હતું તે એનામાં હતું જડમાં, એ કહે છે. પોતાનું હતું તે પોતામાં છે. આવો માર્ગ છે ભાઈ! કહે છે, મારને તો મારી નાખનારા છે. માર એટલે વિષયવાસના. કામને માર કહે છે ને?

સુવિચારકે કરૈયા.. લ્યો. આત્મહિતનું ચિંતવન કરનારા હોય છે ધર્મી. ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ અભેદ ચૈતન્યસ્વરૂપ અનંત જ્ઞાન ને આનંદ મારામાં છે, એવું આત્મચિંતવન કરનારા છે. આને મોક્ષમાર્ગી ને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે. ઓલા પાનાચંદભાઈ ને શિવલાલભાઈ નહોતા? ભાઈ! સિવિલ સર્જન થયા હતા. મોટી પરીક્ષા. ૭૭માં આવ્યા હતા ત્યાં બોટાદ. વ્યાખ્યાન થયું હતું બોટાદમાં. સભા મોટી ને તે દિ' ૭૭. નામ મોટું. ઘણી મોટી સભા.

(સભા) પુરી થઈ અને તરત આવ્યા. એનું ગામમાં મોસાળ હતું. વિશા શ્રીમાળી. એ ને નાગરભાઈ. ગિરધરભાઈનો બાપ આવ્યા અને પૂછ્યું. એટલી એની બુદ્ધિ હતી કે આખો કબાટ વાંચી જાય તો ક્યાં પાનામાં ને ક્યાં પુસ્તકમાં છે એ કહેતા. એને એમ પૂછ્યું, 'આ આત્મા છે એવું તમને બેઠું છે. આત્મા છે ?' તે દિ' તો સાતસોનો પગાર હતો. પછી ત્રણ હજારનો પગાર. જયપુરમાં હતા. કહે, 'વાંચ્યું છે. આત્મા છે એમ કહે છે લોકો, પણ હજી મેં નિર્ણય નથી કર્યો.'

મોટા કલેક્ટર. ત્રણ હજાર-સાડા ત્રણ હજારનો પગાર થવાનો. જયપુરના (કલેક્ટર) થયા હતાને. ગુજરી ગયા નાની ઉંમરમાં. ૪૮ વર્ષની ઉંમરે. મોટી પરીક્ષા. મોટી જગ્યા હતી. પણ એણે ઓલી પરીક્ષા આપીને. આમ તો સાથે પાસ થયેલા. જ્યોર્જ હતોને

એની સાથે પાસ થયેલા. પહેલા નંબર એનો ને બીજો નંબર જયોર્જનો. હિન્દુસ્તાનવાળાને પહેલો નંબર આપે નહીં સરકાર એટલે એને બીજો નંબર આપ્યો. એટલી તો બુદ્ધિ. આત્મા છે, એનો નિર્ણય હજી કર્યો નથી, કહે. ઓય માળા! વાંચ્યું છે, લોકો કહે છે. આહાહા! ૭૭ની વાત છે. ૭૭ની સાલ. બોટાદમાં ચોમાસું હતું. તે દિ' સાતસોનો પગાર. શરૂ થયેલો માસિક સાતસો. પછી તો આગળ વધી ગયા. આટલી ખબર ન મળે. લૂગડા પહેર્યા હોય તો મોટા રાજા હોય, દિવાન હોય એવા લૂગડા હોં. જોયા હતા તમે એમને?

કપડામાં શું કહેવાય? બુસ્કી.. બુસ્કી.. બોસ્કીનો કોટ આમ લાંબો. એ ચીમનભાઈ! આ જગતના પ્રાણી ક્યાં જાય છે? ૪૮ વરસે ગુજરી ગયા નાની ઉંમરમાં. આહી કાંઈ થઈ ગયું હતું. હાર્ટમાં કાંઈ થયું હતું. મોટી પદવી. શું કરે ન્યાં? ધૂળમાં. સાડા ત્રણ હજારનો પગાર, તે દિ' સાડા ત્રણ હજારનો હોં. ત્રીસ વરસ પહેલા, પાંત્રીસ વરસ પહેલા. અત્યારે તો તમારી ગણતરી ઓછી થઈ ગઈ. તેથી પણ સોળ ગણા ગણો એટલો ફેર પડી ગયો. એની બુદ્ધિ એવી, રખડવાની બુદ્ધિ પડી હતી. આહાહા!

આત્માનો નિર્ણય.. હજી છે કે નહીં? એનો નિર્ણય મેં હજી નથી કર્યો. આહાહા! એ મલુકચંદભાઈ! નાગનેશના તમારા ગામના મૂળચંદભાઈના કુટુંબી. આહાહા! અરે આત્મા! શું કરવું છે તારે? ક્યાં જાવું છે ને ક્યાં રહેવું છે? ખબર ન મળે. આહી કહે છે, ધર્મી જીવ તો શું વિચારણા કરે? 'અંદર ત્રિકાળી આત્મા છું, આનંદ(સ્વરૂપ) છું. રાગ મારામાં છે જ નહીં. કોઈ પદાર્થ સાથે મારે (કાંઈ) સંબંધ છે જ નહીં.' એવી વિચારણા હિતની આત્માની કરનારા હોય છે.

સુખ ઢારકે ઢરૈયા.. સુખ શાંતિકી ચાલ ચલતે હૈં, લ્યો. સુખની ઢાર, એમાં ઢળી ગયા છે. સુખ આનંદ આત્મામાં છે એમાં ઢળી ગયા છે. ભગવાન આત્મામાં આનંદ છે, ત્યાં એ ઢળી ગયા છે, કહે છે. રાગથી પાછા ફરી ગયા છે ને આનંદમાં ઢળી ગયા છે. ગુજરાતી ને હિંદી બધી ભાષા... લીધોને તમે શબ્દકોષ? તમારે માટે લાવ્યા હતા. તમે નહીં લિયા. કલ લાયા થા યહાં. મંગાવ્યું હતું હો. પછી મેં વાંચી લીધું. શબ્દકોષ છેને હિંદી? ઘણા શબ્દ છે હોં. તે દિ' વાંચ્યુ નહોતું આખું. આજ વખત મળ્યો... નેમિચંદ પાટણી ને બધા ભેગા થઈને કર્યું હતુંને. નેમિચંદ પાટણી. હિંદી. સારા ગોઠવ્યા છે ગુજરાતીમાં. વાંચ્યા છે તમે? તમે તો હિંદીમાં આહાહા!

કહે છે, સુખ ઢારકે ઢરૈયા.. સુખની ઢાળે ઢળી ગયા છે એમ કહે છે. ઢાર તો જુઓને આ હિંદી શબ્દ છે. આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે આત્મા. એવા સુખમાં જેની દૃષ્ટિ પડી છે, એમાં ઢળી ગયા છે. પુણ્ય-પાપના દુઃખભાવથી જે ખસી ગયા

છે, હટી ગયા છે. ગુણવંતભાઈ ! જુઓ આ ધર્મની રીત. આહાહા !

ગુન લૌસૌં લહલહે હૈં, લ્યો. સદ્ગુણોંકી જ્યોતિસે જગમગાતે હૈં. આહાહા ! જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ, શાંતિ એવી અનંત ગુણોની પ્રગટ દશા જેને થઈ છે. ભલે અંશે થઈ છે અને આગળ વધે છે પછી. સમજાણું કાંઈ ? જેને સદ્ગુણોની જ્યોતિસે ઝગમગાતે હૈં. દીવો જેમ ઝગમગે. આહાહા ! દીવડો, ઓલું ગાયું નહોતું ? દુલા કાગનો દીકરો ત્યાં આવ્યો હતો. ભાવનગર.. ભાવનગર. પ્રતિષ્ઠા વખતે ભાઈ હતો ? પ્રતિષ્ઠા વખતે ભાઈ નહોતો.

વૈશાખ સુદ બીજ. ઓલું ગાયું હતું રામભાઈ. દીવડો ગાયું હતું ખરું દીવડાનું. ભાવનગરમાં. દુલા કાગના દીકરા. કંઈ, એ લોકો તો ચારણ ખરાને. આહી કહે છે કે ગુન લૌસૌં લહલહે હૈં.. ઓહોહો ! ભગવાન આત્મા અનંત ગુણની નિધિ એવી પ્રગટ દશાથી લહલહે છે. લસલસે છે. છે ને ? ઝગમગાતે હૈં. લ્યો કેવી ભાષા ! શીરો હોય છેને ઉંચો શીરો લસલસતો. ભૂખ લાગી હોયને લસલસતો શીરો આવે અંદરથી. ધોળા ધોળા ઘઉંનો. ઘઉં સમજે ને ? ગેહું.. ગેહું.. ધોળા ઘઉં ને એમાં તાજું ઘી હોય.

એમ કહે છે કે આત્માના અનંત ગુણો એની પર્યાયમાં ઝગમગે છે. આહાહા ! ઝગમગ દીવડો, એવી ભાષા હતી કાંઈ ? રામભાઈ બોલતા. આહાહા ! આ આત્મા એવી ચીજ છે, ભગવાન સર્વજ્ઞે કહેલી ને પ્રગટ કરેલી. એને ધર્મી જીવો પોતાના ગુણની પર્યાયમાં મજા માનતા હોય છે. એને મજા ક્યાંય બીજે લાગતી નથી. ઈન્દ્રાણીના ઈન્દ્રો ને એ ઈન્દ્રાણીના સુખો જેને ઝેર જેવા લાગે છે. આહાહા ! ત્યાં સુખ ક્યાં હતા ? અહીં કરોડ, બે કોડ, પાંચ કરોડ, દસ કરોડ થઈ જાય ત્યાં એમ લાગે આહાહા ! આપણે સુખી છીએ. ધૂળમાંય નથી. દુઃખના ઢગલામાં પડ્યો છો માળા. કેમ એમ હશે ? મલુકચંદભાઈ ! જુઓને, વખતેય નથી મળતો અહીં આવવાનો. આહાહા !

રુપકે રિઝૈયા.. આત્મસ્વરૂપની રૂચિ રાખે છે, એમ કહે છે. રુપકે રિઝૈયા. આત્મરૂપ ભગવાન આત્મા એમાં એ રિજાય છે, ખુશી થાય છે. આહાહા ! એની રીઝ એમાં છે, પરમાં એની રીઝ છે નહીં. આહાહા ! ભારે ! ગૂથ્યું છે કેવું જુઓને ! શબ્દ એવા બધા મરેયા, કરેયા ને.. રુપકે રીઝૈયા.. એ રૂપમાં રીજાયેલા ખુશી છે. છે ને ? એમાં રૂચિ રાખે છે. એ ધર્મી એને કહીએ કે આત્માના આનંદમાં જેની રૂચિ છે. પુણ્ય-પાપ ને શરીરની સામગ્રીમાં એની રૂચિ હોતી નથી. આહાહા ! એને ધર્મી કહીએ. આમ ધર્મી, ધર્મી કહેવડાવે પણ.... શું થાય ? આહાહા !

રુપકે રિઝૈયા સબ નૈકે સમસૈયા.. બધી નયને સમજનારા હોય છે. વ્યવહારનય વ્યવહારને સ્થાને, નિશ્ચયનય નિશ્ચયને (સ્થાને). બધી પ્રકારના નયનું જ્ઞાન સમકિતી

ધર્મીને હોય છે. એક સમયની પર્યાય પણ વ્યવહારનય છે. ત્રિકાળ દ્રવ્ય તે નિશ્ચય છે. રાગાદિ તે અસદ્ભૂત વ્યવહારનય છે. સમજાય છે કાંઈ? નયનું જ્ઞાન, વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે એવું એને હોય છે.

સબ નયકે સમજૈયા, સબહીકે લઘુ ભૈયા.. સબકે છોટે માઈ બનકર રહતે હૈં, લ્યો. કાંઈ જાણે ગણતરી જ દુનિયામાં ન હોય એવી રીતે રહે. આહાહા! સબકે છોટે માઈ બનકર રહતે હૈં. આહાહા! સબકે કુબોલ સહે હૈં.. એની ખરી ખોટી કોઈ વાતું કરે, સહન કરે. એને બોલવાની ક્રિયાનો કાળ હતો તો ભાષા આવે. મારામાં ભાષાનું (તત્ત્વ) છે નહીં. છે? શું કહે છે? खरी-खोटी बातें सहते हैं.. એના વખાણ કરે તો એ જ્ઞાતાદૃષ્ટા રહે છે એને કોઈ નિંદા કરે તોય જ્ઞાતા રહે છે, એમ કહે છે. આહાહા! કોઈ વખાણ કરે તો આહીં ક્યા ગરી જાય છે ગુણ? અને નિંદા કરે તો ક્યાં હલકો થઈ જાય છે આત્મા? સમજાય છે કાંઈ?

વામકે વમૈયા, લ્યો ઠીક. એ કુટિલતાને છોડે છે. વામ એટલે કુટિલતા. વામકે વમૈયા.. વામ દશા—આડી દશા, અવળી દશા એને તો વમી નાખે છે. આહાહા! આડોડાઈ હોતી નથી સમકિતીને, એમ કહે છે. આડોડાઈ સમજતે હૈં? અવળાઈ. એમાં કાંઈ શબ્દ તો આવે છે. આડોડાઈ, અવળાઈનું શું આવે તમારે હિંદી? વક્તા, કુટિલતા. અવળાઈ જેવું ન આવેને. બધી ભાષા સરખી ક્યાંથી આવે? ટેઢાઈ. ટેઢાઈ છે. હૃદયકી કુટીલતા છોડકર સરલ ચિત્ત હુએ હૈં. દુઃખ દામકે દમૈયા, લ્યો. એ દુઃખ સંતાપકી રાહ પે નહીં ચલતે. એને દમી નાખે છે. દુઃખ સંતાપકી રાહ પર નહીં ચલતા. સંકલ્પ-વિકલ્પ એ દુઃખની રાહ છે. સંકલ્પ-વિકલ્પ એ દુઃખનો પંથ છે. એવા રાહ પે નહીં ચલતા. દુઃખ દામકે દમૈયા.. (દુઃખને) દમનારા છે.

રામકે રમૈયા.. એ આત્મારામમાં રમનારા છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? રામકે રમૈયા.. આતમરામ ચૈતન્યસ્વભાવ... 'નિજપદ રમે સો રામ કહીએ.' પોતાનું સ્વરૂપ ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ આત્મા, એના રામમાં રમૈયા.. ધર્મી તો આનંદના રામમાં રમનારા છે. આહાહા! એની રમતું આત્મા સાથે માંડી હોય છે એમ કહે છે. રાગ ને પુણ્ય સાથે એની રમત હોતી નથી. ભાષા પણ કેવી કરી જુઓ!

આત્મસ્વરૂપમેં વિશ્રામ કિયા કરતે હૈં. રામમાં રમે, કીધુંને એ. આત્મસ્વરૂપમાં વિશ્રામ છે. સમકિતી ધર્મી જીવને આનંદના ધામ ભગવાન એમાં એનો વિશ્રામ છે. એને પુણ્ય ને પાપમાં એનો વિશ્રામ હોતો નથી. આહાહા! રામકે રમૈયા નર ગ્યાની જીવ કહે હૈં, લ્યો. એવા મહાનુભાવ જ્ઞાની કહલાતે હૈં. એને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે. એને ધર્મી

કહેવામાં આવે છે. આહાહા!

બહુ સરસ લ્યો કવિત્ત ! બહુ કવિત્ત ! કરવટ ફરી ગઈ છે ધર્મીની. અજ્ઞાનીની કરવટ રાગ ને દ્રેષ ને પરમાં પોતાની એકત્વબુદ્ધિમાં છે. ધર્મીની કરવટ ગુલાંટ ખાઈ ગઈ છે. આહાહા! એ રાગને પડખે નથી, એ આત્માને પડખે છે. પડખે સમજે? બાજુ. ધર્મી—સમકિતી આત્મા બાજુમાં છે, અજ્ઞાની પુણ્ય-પાપ ને રાગ, શરીર એની બાજુમાં છે. બેઉની દશા ફેર ને દશા ફેર છે. આહાહા! એસે મહાનુભાવ જ્ઞાની કહલાતે હૈં, લ્યો. હવે ૧૨મો કળશ છે ને? એ કળશનું (૫૬) છે હવે. ૧૨મો કળશ. મોક્ષ અધિકાર.

ત્યક્ત્વાશુદ્ધિવિધાયિ તત્કિલ પરદ્રવ્યં સમગ્રં સ્વયં
સ્વદ્રવ્યે રતિ મેતિ યઃ સ નિયતં સર્વાપરાધચ્યુતઃ।
બન્ધધ્વંસમુપેત્ય નિત્યમુદિતઃ સ્વજ્યોતિરચ્છોચ્છલ—
ચૈતન્યામૃતપૂરપૂર્ણમહિમા શુદ્ધો ભવન્મુચ્યતે॥૧૨॥

આહાહા! મોક્ષનો અધિકાર છે ને. એનું ૫૬. સમ્યક્ત્વી જીવોંકી મહિમા. મોક્ષના પંથે પડેલા સમ્યગ્દષ્ટિ સંસારપંથથી નિવર્તેલા છે, એની વાત છે આ.

સમ્યક્ત્વી જીવોનો મહિમા (ચોપાઈ)

જે સમકિતી જીવ સમચેતી।
તિનકી કથા કહોં તુમસેતી॥
જહાં પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ।
નિરવિકલપ અનુભૌ પદ સોઈ॥૪૭॥
પરિગ્રહ ત્યાગ જોગ થિર તીનોં।
કરમ બંધ નહિ હોય નવીનોં॥
જહાં ન રાગ દોષ રસ મોહૈ।
પ્રગટ મોખ મારગ મુખ સોહૈ॥૪૮॥
પૂરબ બંધ ઉદય નહિ વ્યાપૈ।
જહાં ન ભેદ પુન્ન અરુ પાપૈ॥
દરબ ભાવ ગુન નિરમલ ધારા।
બોધ વિધાન વિવિધ વિસ્તારા॥૪૯॥

जिन्हकी सहज अवस्था ऐसी।
तिन्हकै हिरदै दुविधा कैसी॥
जे मुनि छपक श्रेणि चढ़ि धाये।
ते केवलि भगवान कहाये॥५०॥

શબ્દાર્થ :-સમચેતી=સમતા ભાવવાળા. કથા=વાર્તા. તુમસેતી=તમારાથી. પ્રમાદક્રિયા= શુભાચાર. બોગ થિર તીનો=મન-વચન-કાયાના યોગોનો નિગ્રહ. નવીનો=નવો. પુત્ર(પુણ્ય)= શુભોપયોગ. દ્રવ્યભાવ=બાહ્ય અને અંતરંગ. બોધિ=રત્નત્રય. છપકશ્રેણી=મોહકર્મનો નાશ કરવાની સીડી. ધાયે=ચડે.

અર્થ :-હે ભવ્ય જીવો ! સમતા સ્વભાવના ધારક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોની દશા તમને કહું છું, જ્યાં શુભાચારની પ્રવૃત્તિ નથી ત્યાં નિર્વિકલ્પ અનુભવપદ રહે છે. ૪૭. જે સર્વ પરિગ્રહ છોડીને મન-વચન-કાયાના ત્રણે યોગોનો નિગ્રહ કરીને બંધ-પરંપરાનો સંવર કરે છે, જેમને રાગ-દ્વેષ-મોહ રહેતા નથી તેઓ સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગની સન્મુખ રહે છે. ૪૮. જે પૂર્વબંધના ઉદયમાં મમત્વ કરતા નથી. પુણ્ય-પાપને એકસરખા જાણે છે, અંતરંગ અને બાહ્યમાં નિર્વિકાર રહે છે.^૧ જેમના સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ગુણ ઉન્નતિ પર છે. ૪૯. આવી જેમની સ્વાભાવિક દશા છે, તેમને આત્મસ્વરૂપની દુવિધા કેવી રીતે હોઈ શકે ? તે મુનિઓ ક્ષપકશ્રેણી ઉપર ચડે છે અને કેવળી ભગવાન બને છે. ૫૦.

અર્થ :-હે ભવ્ય જીવો ! સમતા સ્વભાવકે ધારક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોની દશા તુમસે કહતા હું, જहाँ શુભાચારની પ્રવૃત્તિ નહીં હૈ વहाँ નિર્વિકલ્પ અનુભવપદ રહતા હૈ॥૪૭॥ જો સર્વ પરિગ્રહ છોડીને, મન-વચન-કાયાકે ત્રીનો યોગોનો નિગ્રહ કરકે બંધ-પરંપરાકા સંવર કરતે હૈ, જિन्हें રાગ-દ્વેષ-મોહ નહીં રહતા હૈ સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગકે સન્મુખ રહતે હૈ॥૪૮॥ જો પૂર્વ બંધકે ઉદયમેં મમત્વ નહીં કરતે, પુણ્ય-પાપકો એકસા માનતે હૈ, અંતરંગ ઓર બાહ્યમેં નિર્વિકાર રહતે હૈ, જિનકે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ગુણ ઉન્નતિ પર હૈ॥૪૯॥ એસી જિનકી સ્વાભાવિકદશા હૈ, उन्हें આત્મસ્વરૂપકી દુવિધા કૈસે હો સકતી હૈ ? હૈ મુનિ ક્ષપક શ્રેણિ પર ચढ़ते हें ઓર કેવલી ભગવાન બનતે હૈ॥૫૦॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

સમ્યક્થી માંડીને કેવળજ્ઞાન સુધી લઈ ગયા છે. આહાહા ! હે ભવ્ય જીવો ! સમતા સ્વભાવકે ધારક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોની દશા તુમસે કહતા હું. એમ કહે છે ને ? જે સમકિતી જીવ સમચેતી.. જેને સમ્યક્ શ્રદ્ધા અનુભવ થયો છે. આહાહા ! આત્માનો અનુભવ થઈને જેને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ્યું છે એ જીવની દશા તિનકી કથા કહો તુમસેતી.. તમને હું,

તુમસેતી એટલે તમને, સમ્યગ્દર્શનની વાર્તા કથા સંભળાવું છું. જુઓ, આ એક કથા. છે ને? કથા શબ્દ છે. જहाँ પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ.. આગળ વધીને મુનિ થયો છે. આત્મા રાગથી, પુણ્યથી ભિન્ન પડીને અનુભવમાં સમકિતી થયો, પછી આગળ વધીને સ્વરૂપમાં શાંતિ ને આનંદની વૃદ્ધિ થઈ છે એવા જીવને પ્રમાદ હોતો નથી. આહાહા!

જहाँ પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ.. કહે છે કે સમ્યગ્દર્શન ઉપરાંત જ્યારે સ્વરૂપની સ્થિરતામાં ગયો છે ત્યારે એને પ્રમાદ—પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પ એ પ્રમાદ છે એ હોતા નથી. આહાહા! સ્વદ્રવ્યને આશ્રયે જ્યાં ઠર્યો છે. પાઠ છેને એમાં? જુઓને. ‘પરદ્રવ્યં સમગ્રં સ્વયં ત્યક્ત્વા સ્વદ્રવ્યં રતિમેતિ.’ જુઓ આમ છે. સિદ્ધાંતમાં આ શબ્દ છે મૂળ શ્લોકમાં. પરદ્રવ્ય તરફના વલણના ભાવને છોડી સ્વદ્રવ્ય ભગવાન આત્માની રતિને પામ્યા છે. આહાહા! સ્વદ્રવ્ય આશ્રયે જ મુક્તિનો માર્ગ છે. પરદ્રવ્યના આશ્રયે મુક્તિનો માર્ગ નથી. આહાહા! યાહે તો ત્રણ લોકના નાથ તીર્થંકર હોય સમવસરણમાં, એ પરદ્રવ્ય છે. એનો આશ્રય કરવા જાય તો રાગ થાય એમ છે. ભલે પુણ્ય થાય, પણ એ પરદ્રવ્ય આશ્રિત ભાવ એને ‘ત્યક્ત્વાઽશુદ્ધિ વિધાયી’.. એ અશુદ્ધતાનું કારણ છે. આહાહા! મોક્ષનો અધિકાર છે ને?

જેટલા આત્મા સિવાય શુદ્ધસ્વભાવ સિવાય પરદ્રવ્યો છે એને ‘ત્યક્ત્વાઽશુદ્ધિવિધાયિ તત્કિલ.’ પર પ્રત્યેની મમતા છોડી અને ‘સ્વદ્રવ્ય રતિમેતિ..’ ભગવાન આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ એમાં જેનો પ્રેમ ને એકાગ્રતા જામી છે એ મોક્ષના પંથે પડ્યો છે, એમ કહીએ. પણ જેને સ્વદ્રવ્યનો પ્રેમ નથી અને પરદ્રવ્યના પ્રેમમાં ફસાઈ ગયો છે, એ સંસારને ફંદે પડ્યો છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? જहाँ પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ.. જ્યાં પહેલો પ્રમાદનો ભાવ છે, એનાથી તો જુદો પડેલો સમકિતી છે. જ્ઞાનમાં, દર્શનમાં (સ્થિત છે). પણ પછી પ્રમાદના વિકલ્પો છે એનાથી છૂટીને આનંદસ્વરૂપમાં સ્થિર છે, એને મુનિ કહેવામાં આવે છે.

નિરવિકલ્પ અનુભૌ પદ સોઈ.. સમ્યગ્દર્શનમાં નિર્વિકલ્પતા શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન પૂરતી છે. આ નિર્વિકલ્પતા તો ચારિત્રના રાગથી રહિત, અંતરની સ્થિરતા તે નિર્વિકલ્પતા છે. સમજાણું કાંઈ? આહીં તો સમ્યગ્દર્શનથી માંડીને કેવળજ્ઞાનમાં લઈ જવું છે ને. પહેલો જ પરદ્રવ્યના વલણવાળો ભાવ છોડી દઈને, સ્વદ્રવ્યના આશ્રયમાં આવીને જેણે અંતર સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કર્યું છે. એ આગળ જઈને પ્રમાદના પરિણામને પણ છોડીને, એમ કહે છે, નિર્વિકલ્પતાના અનુભવપદમાં આવ્યો છે. આહાહા! જેમાં કાંઈ પંચ મહાવ્રતનો વિકલ્પનું કરવા(પણું) નથી. પરની દયા ને વિકલ્પ એ તો પ્રમાદભાવમાં હતો. એને છોડીને અનુભૌ પદ સોઈ, લ્યો.

वहाँ निर्विकल्प अनुभवपद रहता है. जहाँ शुभाचारकी प्रवृत्ति नहीं है. એ પ્રમાદનો

અર્થ કર્યો. એ અર્થમાં આવે છે. મુનિ સાચા સંત વીતરાગભાવનો આશ્રય લઈને પડ્યા છે અંદરમાં, કહે છે કે એમને પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પનો શુભાચાર પણ હોતો નથી. આહાહા ! જ્યાં સુધી શુભાચારનો વિકલ્પ છે, એ આસ્રવ ને બંધનું કારણ છે, મુનિને પણ. અજ્ઞાનીને તો શું વાત કરવી ? આત્મા પોતાના સ્વભાવમાં જાય છે ત્યારે પ્રમાદના વિકલ્પ (એવા) જે પંચ મહાવ્રતના ભાવ પણ રહેતા નથી. અપ્રમતમાં આવી જાય છે. સમજાણું ?

પરિગ્રહ ત્યાગ જોગ, ચિર તીનોં, લ્યો આવ્યું. પછી સમ્યગ્દ્રષ્ટિ આગળ વધીને પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે છે. એક વસ્ત્રનો ટુકડો પણ એને હોતો નથી. નગ્નદશા, દિગંબર દશા. અંતરમાં ત્રણ કષાયના અભાવની દશા. આહાહા ! એવી દશામાં, કહે છે, પરિગ્રહ ત્યાગ જોગ, ચિર તીનોં.. પર તરફનો પરિગ્રહનો ત્યાગ કરીને અંતર સ્વરૂપમાં ઠર્યા છે. સમજાણું ? જો સર્વ પરિગ્રહ છોડકર મન-વચન-કાયકે તીનોં યોગોંકા નિગ્રહ કરકે બંધ પરંપરાકા સંવર કરતે હૈં, લ્યો. મન, વચન ને કાયા તરફથી ખસી ગયો છે, હઠી ગયો છે ને સ્વરૂપ તરફની નિર્વિકલ્પતામાં આવી ગયો છે. આહાહા ! એ મોક્ષનો માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ ?

વચમાં અઠ્યાવીસ મૂળગુણ મુનિના હોય એ બધા બંધના માર્ગ છે. એને કહેવાય મૂળગુણ, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ, પણ છે બધો રાગ ને આસ્રવ. સમજાણું કાંઈ ? આહાહા ! જ્યાં આવી સમજણ ને શ્રદ્ધામાં ફેર છે એને તો ચારિત્ર હોતું નથી. પરિગ્રહ ત્યાગ જોગ ચિર તીનોં, કરમ બંધ નહિ હોય નવીનોં.. સમ્યગ્દર્શનથી માંડીને આગળ વધીને જ્યાં પ્રમાદના વિકલ્પો છૂટી જઈને અપ્રમતદશામાં જ્યાં પડ્યો છે, એ મોક્ષનો માર્ગો (કે જેને) સમ્યગ્દર્શન - જ્ઞાન - ચારિત્રની ત્રણની એકતા થઈ છે, એને નવીન કર્મબંધ હોતું નથી.

જહાં ન રાગ દોષ રસ મોહૈ, લ્યો. જ્યાં રાગ નથી, દ્વેષ નથી, મોહ નથી. આત્મા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ, એમાં જેની જમવટ.. જામ.. જામી ગયો છે અંદરમાં. આહાહા ! એને રાગ-દ્વેષ, મોહ હોતો નથી. એવી દશાવાળો કેવળજ્ઞાનમાં જાય છે એમ કહે છે. એ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાને લાયક છે. આહાહા ! મોક્ષ અધિકાર છે ને. (જિન્હેં રાગ-દ્વેષ-મોહ નહીં રહતા) વે સાક્ષાત મોક્ષમાર્ગકે સન્મુખ રહતે હૈં, લ્યો. પ્રગટ મોક્ષ મારગ મુખ સોહૈ.. પ્રગટ મોક્ષમાર્ગ જે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, આત્માના આનંદની શ્રદ્ધા, આનંદનું જ્ઞાન અને આત્માના સ્વરૂપમાં આનંદનું આચરણ—એવો જે મોક્ષનો માર્ગ તે પ્રગટ મોક્ષ મારગ મુખ સોહૈ.. મુખ્ય એને શોભે છે.

જેને પંચ મહાવ્રત ને નગ્નદશાનું પણ અભિમાન નથી, એ સ્વરૂપની રમણતામાં ઠરી ગયો છે. છેલ્લા પદ છેને આ મોક્ષ (દ્વાર)ના. પૂર્વ બંધ ઉદય નહિ વ્યાપૈ.. જ્યાં

સ્વરૂપના આનંદમાં રમે છે, એને પૂર્વના કર્મનો ઉદય બંધમાં કારણ થતું નથી. બંધ વ્યાપતો જ નથી. અબંધપરિણામમાં ચડેલો હોય એને બંધ હોતો નથી એમ કહે છે. આવું ભારે !

જો પૂર્વ બંધકે ઉદયમે મમત્વ નહીં કરતે. પૂર્વના કર્મનો ઉદય હોય, પણ એ ઉદયથી તો વિરક્ત મુનિ છે. સમકિતી વિરક્ત છે, પણ આને તો અસ્થિરતાનો જે ઉદય છે એનાથી પણ વિરક્ત છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ધર્મી ચોથે ગુણસ્થાને ઉદય સંબંધીનો રાગ એનાથી પણ વિરક્ત છે. પણ અહીંયા તો અસ્થિરતાના ભાવથી પણ વિરક્ત છે, એમ સિદ્ધ કરવું છે. આહાહા! મોક્ષનો માર્ગ છેને? આગળ જાય છેને એ? સમજાણું કાંઈ?

પુણ્ય-પાપકો એકસા જાનતે हैं. जहाँ न भेद पुनत अरु पापै.. आह्लाह! शुभभाव ने अशुभभावमां ज्यां भेद नथी के शुभभाव ठीक છે ને અશુભ અઠીક છે. એમ અસ્થિરતામાં નથી. શ્રદ્ધામાં તો નથી, શુભભાવ એ આચરણ કરવા લાયક છે, અશુભભાવ છોડવા લાયક છે—એવું અસ્થિરતામાં પણ છે નહીં. સ્થિરતામાં જામી ગયો છે અને અસ્થિરતા આવી હોતી નથી એમ કહે છે. આહાહા! વાત સાંભળવી કઠણ પડે. આહા! એવું આ તત્ત્વ અંદર ભગવાન દેહથી નિરાળું, વાણીથી જુદું, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પના ભાવ, શુભાચારથી જુદું. આહાહા! એવો મોક્ષસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા એની પર્યાયમાં મોક્ષ થવા માટે.. છે તો મોક્ષસ્વરૂપ જ ભગવાન દ્રવ્યસ્વરૂપે, પણ પર્યાયમાં મોક્ષ થવા માટે જ્યાં પુણ્ય ને પાપના ભેદ નથી. આહાહા!

‘પ્રવચનસાર’માં તો પહેલેથી કહ્યું છે કે જે કોઈ પુણ્ય ને પાપમાં ભેદ ને તફાવત માને, (તે) ઘોર સંસારમાં રખડશે. ‘પ્રવચનસાર’માં એસી ગાથા હૈ. ‘પ્રવચનસાર’ ગાથા કેટલામી? ૭૭મી ગાથા છે. આ સમયસાર, નહીં? આ ‘પ્રવચનસાર’ ૭૭ લ્યો. ‘ण हि मण्णदि जो एवं णत्थि विसेसो त्ति पुण्णं पापाणं.’ જે કોઈ પુણ્ય-પાપના ભાવમાં કાંઈ ફેર નથી (માનતો), બેઉ એક જાતના બંધના કારણ છે એમ જે નથી માનતો... શુભ ને અશુભ બેય ભાવ બંધના કારણ છે. ‘ण हि मण्णदि जो एवं णत्थि विसेसो.’ શુભભાવ અને (અશુભ)ભાવ.. અશુભ અને શુભ એમાં કાંઈ ફેર નથી એમ જે નથી માનતો અને ફેર છે, પુણ્યમાં ઠીક ને પાપમાં અઠીક એમ ફેર માને છે એ હિંદી ધોરમપારં સંસારં. ૭૭ ગાથા છે. ૭૭. सित्तेर और सात. જુઓને.

नहि मानतो—એ રીત પુણ્ય-પાપમાં ન વિશેષ છે.

ते मोहथी आच्छन्न धोर अपार संसारे ભમે.

મિથ્યાદૃષ્ટિની વાત છે ને. પુણ્યભાવ ઠીક છે ને પાપભાવ ઠીક નથી—એમ જે બેય

બંધના કારણ છે એમાં ફેર માને, (તે) ઘોર સંસારમાં રખડશે એમ કહે છે. આહાહા! હિંડતી, લ્યો. આ ગુજરાતી ભાષા આવે છે ને? હેંડો.. હેંડો નથી આવતું? ગુજરાતીમાં હેંડો આવે છે. હેંડો એટલે ચાલો. આહીં કહે છે કે ‘હિંડદિ ઘોરમપારં સંસારં.’ અપાર સંસાર મોહસંછળ્લો.’ મિથ્યાત્વથી ઢંકાઈ ગયેલો છે. આહાહા! આવી વાત સ્પષ્ટ છે, છતાં હજી ગરબડ કરે છે માળા. (શ્રોતા : મોહ આચ્છાદનવાળા જીવ હોય છે ખરા?) જે મોહ મિથ્યાત્વથી ઢંકાયેલા છે, એ જીવ પુણ્ય-પાપમાં વિશેષ ફેર માને છે. સમકિતી પુણ્ય-પાપમાં ફેર કાંઈ માનતો નથી. બેય બંધના કારણ છે.

ઓહોહો! ટીકામાં ઘણું કહ્યું છે. ‘શુભાશુભ ઉપયોગના દ્વેતની માફક અને સુખ-દુઃખના દ્વેતની માફક, પરમાર્થ પુણ્ય-પાપનું દ્વેત ટકતું—રહેતું નથી.’ બંધનું કારણ છે. શુભાશુભ ઉપયોગ પણ એક જ જાતનો છે. શુભાશુભ સુખદુઃખ સંયોગ પણ એક જડમાં મળે એવું છે. પરમાર્થ પુણ્ય-પાપના બંધનમાં ફેર નથી. બંધનનો ભાવ ફેર નથી, બંધનમાં ફેર નથી, સંયોગમાં પણ ફેર નથી. જડની જાત છે બધી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? ૭૭. પહેલો જ્ઞાન અધિકાર જ્ઞાનતત્ત્વ (પ્રજ્ઞાપન).

જહાં ન ભેદ પુત્ર અરુ પાપૈ. દરવ ભાવ ગુન નિરમલ ધારા, લ્યો. જ્યાં આગળ અંદર નિર્મળ ગુણ વર્તે છે. અંતરંગ ઓર બાહ્યમેં નિર્વિકાર રહતે હૈં. અંતરંગ ને બાહ્યમાં નિર્વિકાર. જેને અંતરમાં પણ ત્રણ ક્ષાયના અભાવની વીતરાગ પરિણતી છે, બાહ્યમાં નિર્વિકાર વેશ (છે). કપડા ને પાત્ર વિકારી છે એવો વેશ મુનિને હોતો નથી. (શ્રોતા : દ્રવ્યને ભાવ બેય). બેય. અંતરંગ ઓર બાહ્યમેં નિર્વિકાર રહતે હૈં, લ્યો. બોધ વિધાન વિવિધ વિસ્તારા.. જેને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો વિધાનનો વિવિધ વિસ્તાર છે. આહાહા! જેને ભગવાન આત્મા પૂર્ણ નિધાન નિધિ, એના તરફ જેણે મીટ (એટલે) દ્રવ્યસ્વભાવનો આશ્રય લીધો છે, એને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો વિવિધ વિસ્તાર છે. અનેક પ્રકારનો એમાં સમ્યક્ મોક્ષમાર્ગનો જ વિસ્તાર છે. બંધમાર્ગનો છે નહીં. આહાહા!

જિન્હકી સહજ અવસ્થા એસી.. જેની આવી સહજ દશા હોય છે અંદર. તિન્હકૈ હિરદૈ દુવિધા કૈસી.. એના હૃદયમાં પુણ્ય ઠીક છે ને પાપ અઠીક છે, શુભાચાર કરવા જેવો છે—એવી દુવિધા હોતી નથી. આહાહા! જિન્હકી સહજ અવસ્થા એસી તિન્હકૈ હિરદૈ દુવિધા કૈસી? શું લીધું છે અંદર? એસી જિનકી સ્વભાવિક દશા હૈ, ઉન્હેં આત્મસ્વરૂપકી દુવિધા કૈસે હો સકતી હૈ? બે ભેદેય ક્યાં છે ત્યાં? એમ કહે છે. આ દ્રવ્ય છે ને આ પર્યાય છે—એવો ભેદ પણ ત્યાં હોતો નથી. આહાહા! પુણ્ય-પાપને છોડાવી દીધો. આ ત્રિકાળી દ્રવ્ય છું ને આ પર્યાય છે—એવા બે ભેદ પણ નિર્વિકલ્પ અનુભવમાં હોતા નથી.

બહુ આકરી વાત ! આવો માર્ગ ! શરૂઆતથી આવો હશે ? અનાદિનો આ માર્ગ છે.

જે મુનિ છપક શ્રેણિ.. અહીં એમ કહે છે, આવી દશા કરનારા મુનિ ક્ષપકશ્રેણી ચઢી જાય છે. સ્વરૂપમાં લીનતા કરતાં ઉપયોગને અંતરમાં જમાવતાં એને સ્થિરતાની ધારા વહે છે. અંતરમાં સ્થિરતાની ધારાની શ્રેણી, શ્રેણિ ચઢી ધાયે.. આહાહા! હાથીને હોદ્દે બેસીને હાથીને દોડાવે, એમ શુદ્ધ સ્થિરતાની શ્રેણીમાં ચડતો ધાયે છે—દોડે છે, કહે છે. કેવળજ્ઞાન લેવાને પ્રાપ્ત છે. આહાહા! તે કેવલિ ભગવાન કહાયે, લો. જેને આત્મદ્રવ્ય સ્વભાવ એની દૃષ્ટિ-જ્ઞાન ને અનુભવ ને એની સ્થિરતામાં જામી ગયા છે, એણે પ્રમાદભાવ છોડી દીધો છે. એને શ્રેણીમાં ચડતો આઠમા ગુણસ્થાનમાં ચઢતો... લ્યો.

સવારમાં એક હતું કાંઈ રહી ગયું તું. ઓલું સુનિશ્ચય સમકિતી આવ્યું હતુંને ? સુનિશ્ચય સમકિતી અને છતાં પંચ મહાવ્રતના પરિણામવાળો લીધો છે. આહીં તો કહેવું છે કે છઠ્ઠે ગુણસ્થાને નિશ્ચય સમકિતી છે. એમ ત્યાં સિદ્ધ કર્યું છે. શુદ્ધ નિશ્ચયી. ઓલા કહેને, નિશ્ચય સમકિતી તો સાતમે હોય, આઠમે હોય ને બારમે હોય. આવ્યું હતુંને સવારમાં ? પંચ મહાવ્રત. ત્યાં સુધી તો સિદ્ધ કરી દીધું છે. વિકલ્પ છે, આહીં નિર્વિકલ્પદશા ત્રણ ક્ષાયના અભાવની વાત છે, ત્યાંથી એને શુદ્ધ નિશ્ચય સમકિત છે, મુખ્યપણે. ગૌણપણે તો ચોથેથી છે. એમ આવ્યું હતું. સવારમાં રહી ગઈ હતી વાત. પાછળથી મગજમાં આવ્યું વિચારમાં. આ એક... નિશ્ચય સમ્યગ્દ્રષ્ટિ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને જ્યાં ત્રણ ક્ષાયનો અભાવ અને પ્રમાદનો વિકલ્પ, ભલે વ્યવહાર પંચ મહાવ્રત આદિનો હોય, છતાં તેને નિશ્ચય સમકિતી કહ્યા છે. છઠ્ઠે નિશ્ચય સમકિતી કહ્યા એટલું આપણે આહીં સ્થાપવું છે. એ આગળ વધીને શ્રેણી સ્થિર થઈને કેવળી ભગવાનની (-કેવળજ્ઞાનની) પ્રાપ્તિ કરે એને મુક્તિ થાય છે, એમ કહે છે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૧૫, શ્રાવણ સુદ ૩, રવિવાર, તા. ૨૫-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદ્વાર ૫૬ ૫૧, ૫૨, ૫૩ તથા મોક્ષ દ્વારના સાર પર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક, મોક્ષદ્વાર. ૧૩મો કળશ છે. છેને આ બાજુ? ૫૧મું ૫૬ છે. ૧૩મો કળશ છે એનું ૫૬ છે.

बन्धच्छेदात्कलयदतुलं मोक्षमक्षय्यमेत—

त्रित्योद्योतस्फुटित सहजावस्थमेकान्तशुद्धम्।

एकाकार स्वरसभरतोऽत्यन्त गम्भीरधीरं

पूर्ण ज्ञानं ज्वलितमचले स्वस्थ लीनं महिम्नि॥१३॥

સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોંકી વંદના. પાઠ તો એવો લીધો છે. વાત તો સિદ્ધ પરમાત્માની વાત કરે છે. પણ આવા સિદ્ધ પરમાત્મા (છે એમ) જેને સમ્યગ્દર્શનમાં ભાનમાં આવ્યું છે, સમ્યગ્દર્શન થતાં એને સિદ્ધની મહિમા આવી હોય છે.. સિદ્ધ એટલે પૂર્ણ શુદ્ધ પવિત્ર જેની દશા. એની જેને મહિમા આવી છે એવા જીવોને અહીંયાં યાદ કરીને એનો આદર કરે છે. સમજાય છે કાંઈ? સંસારમાં તો ચોર્યાશીના અવતારમાં દુઃખ છે. સુખ મોક્ષમાં છે અને એ મોક્ષ આત્માના સ્વભાવના આશ્રયથી થાય છે. એટલે સ્વભાવનો આશ્રય કરીને જેણે સમ્યગ્દર્શન પ્રથમ નિર્વિકલ્પ અનુભવ... ચોથે ગુણસ્થાને જેને સમ્યગ્દર્શન થાય એને અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે કે જે આનંદ પૂર્ણ થઈને મોક્ષ થાય, એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? એ કહે છે, જુઓ.

सम्यग्दृष्टि जिवोने वंदन (દોહરા)

इहि विधि जे पूरन भये, अष्टकरम बन दाहि।

तिन्हकी महिमा जो लखै, नमै बनारसि ताहि॥५१॥

શબ્દાર્થ :—પૂરન ભયે=પરિપૂર્ણ ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થયા. દાહિ=બાળીને. ભખૈ=જાણે.

અર્થ :—જે આ રીતે આઠ કર્મનું વન બાળીને પરિપૂર્ણ થયા છે, તેમનો મહિમા જે જાણે છે તેને પંડિત બનારસીદાસજી નમસ્કાર કરે છે. ૫૧.

અર્થ :—જો આ રીતે અષ્ટકર્મના વન જલાકર પરિપૂર્ણ હુએ હૈં, તેમની મહિમાનો જો જાણતા હૈં તેને પંડિત બનારસીદાસજી નમસ્કાર કરતા હૈં॥૫૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

માથે ક્રમ કીધો તો પહેલો બધો. ૫૦ (૫૬)માં સમ્યગ્દર્શનથી માંડીને આવ્યું હતુંને ? જે સમકિતી જીવ સમચેતી.. (શ્રોતા : ઠેઠ સુધી લઈ ગયા છે.) હા, ઠેઠ લઈ ગયા છે. પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન એને કહીએ કે જે પરપદાર્થનો કર્તા તો ન થાય, પણ વ્યવહાર રત્નત્રયનો શુભ ઉપયોગ એનોય કર્તા સમકિતી નથી. સમજાય છે કાંઈ ? કેમ કે દયા, દાન, વ્રત અથવા દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા અથવા પંચ મહાવ્રતના પરિણામ કે શાસ્ત્રનું ભણવું—એ બધો રાગ છે. અને રાગનો કર્તા થાય એ સ્વભાવને ન જાણતાં વિભાવનો કર્તા થાય તે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. અને એ મિથ્યાદૃષ્ટિને સંસારમાં ચાર ગતિમાં દુઃખમાં રખડવું પડે છે. જેને સમ્યગ્દર્શન થાય.... મોક્ષનું પહેલું એ (પગથિયું) છે ને. અને કહેશે, એ આગળ કહેશે.

આહીં તો પહેલું લીધું છેને કે જેને સમકિત પહેલું થાય, પછી એને સ્વરૂપમાં ચારિત્રની દશા થાય. સમ્યગ્દર્શન જ જ્યાં નથી અનુભવ આત્માનો, જ્યાં હજી અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ જ આવ્યો નથી, એને ચારિત્ર દશા થાય નહીં અને ચારિત્ર વિના પૂર્ણ મુક્તિની દશા, આનંદની દશા પ્રગટ ન થાય. સમજાય છે કાંઈ ? એથી કહે છે, ઇહિ વિધિ જે પૂરન ભયે.. માથે કહ્યું હતુંને ૫૦માં ? ઝીણી વાત છે ભાઈ ! એક રજકણ પરમાણુની ક્રિયા જડની થાય, એનો કર્તા આત્મા નથી. આત્મા એને—હાથને હલાવી શકતો નથી. વાણી બોલી શકતો નથી, હાથ હલાવી શકતો નથી અને રાગ થાય તેનો એ કર્તા ધર્મી નથી. આત્મા કર્તા નથી એટલે કે આત્માનો જાણનાર (ધર્મી) કર્તા નથી. આહાહા !

આત્મા તો જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ છે. એમાં તો, પુણ્ય ને પાપ જે દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કે વ્યવહાર શ્રદ્ધા કે પંચ મહાવ્રત એવા રાગ છે, એ તો રાગ છે એનો તો એમાં અભાવ છે આત્મામાં. પરમ દિ'થી હિન્દી ચાલશે હોં. આ તો હજી બે દિ' વધારાના છે ને. એક દિ' છે કાલ. હિંદી થોડા આવેને, વધારે આવે. હિંદી બહુ આવ્યા નથી. જેને મોક્ષ નામ સિદ્ધ પરમાત્મદશા, એવું જેને અંતરમાં મહાત્મ્ય આવ્યું, એ તો સિદ્ધસ્વરૂપ પોતે (છે) એનું એને મહાત્મ્ય આવ્યું. સમ્યગ્દર્શનમાં.. 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' આતા હૈ ન વો. 'ચેતનરૂપ અનુપ અમૂરત, સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' હું તો સિદ્ધ સમાન પૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન ને શાંતિથી ભરેલો પદાર્થ છું. એવું જ્યાં અંતરમાં સ્વ સ્વભાવ સન્મુખ થઈને પ્રતીત ને અનુભવ થાય, એને સમ્યગ્દર્શનમાં અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન થાય, ચોથે ગુણસ્થાને. કાંતિભાઈ!

સમકિત એવું નથી (કે) દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રને માન્યા, નવ તત્ત્વને માન્યા, છ દ્રવ્યને માન્યા માટે સમકિત. (શ્રોતા :) સદાય અતીન્દ્રિય આનંદકા સ્વાદ હૈ. સમકિત એટલે શું ? સમ્યગ્દર્શન, ચોથું ગુણસ્થાન. જુઓ, સમકિતની વ્યાખ્યા કરી હતીને ટૂંકી, 'શ્રીમદ્'માં વ્યાખ્યા આવે છે. 'સર્વ ગુણાંશ તે સમકિત'. આપણે આવે છે આમાં. જ્ઞાનાદિ

અનંત ગુણનો એક અંશ નિર્મળપણે પ્રગટ થાય, એણે આખા આત્માને આનંદમૂર્તિ છે એમ પ્રસિદ્ધ કરી છે, એને અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ પણ ભેગો હોય છે. લોકોને સમકિત કોને કહેવું ને કેમ થાય, એની ખબરું ન મળે અને પાધરા વ્રત ને નિયમ ને તપસ્યા લઈ લીધા. એકડા મીંડા વિનાના છે. એમ કે મીંડા પહેલા કરે અને પછી એકડો કરે. આહાહા !

એ તો કહ્યું નહીં ? ‘છઠાળા’માં આયા નહીં વો ? ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ગ્રીવક ઊપજાયો, પૈ નિજ આતમજ્ઞાન બિના સુખ લેશ ન પાયો.’ નવમી ગ્રૈવેયક ગયો. પંચ મહાવ્રત, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ નિરતિયાર પાળે, વ્રતમાં દોષ ન લાગવા દે. સમ્યગ્દર્શનના ભાન વિના એ ચાર ગતિમાં રખડવાનું કારણ થયું. એટલે અહીં કહે છે, ઇહ વિધિ.. અહીં તો વિધિ શબ્દ પહેલો પડ્યો છે ને. જેને પ્રથમ ધર્મદશા પ્રગટ થતાં, સમ્યગ્દર્શન થતાં અને સમ્યગ્જ્ઞાનનો અંકુર ફૂટતાં, એની સાથે અતીન્દ્રિય આનંદ ને અનંતાનુબંધીના અભાવની ત્યાં શાંતિ હોય છે. આહાહા ! સમજાય છે કાંઈ ? એ શાંતિ ને આનંદના સ્વાદને આગળ વધારતો પાંચમાં ગુણસ્થાનમાં વિશેષ શાંતિ, આનંદ, છઠ્ઠે એથી વિશેષ શાંતિ, આનંદ, સાતમે એથી વિશેષ શાંતિ, આનંદ. એમ કરતાં બારમે શાંતિ-ચારિત્રની પૂર્ણ દશા ને આનંદનું પૂર્ણ પ્રગટ થવું. અનંત નય.. કેવળજ્ઞાન થતાં અનંત જ્ઞાન ને અનંત આનંદ એવી દશા પ્રગટ થાય, એને એ વિધિથી થાય, આ રીતથી.

આ રીત સિવાય બીજી કરવા જાય (કે) પહેલા વ્રત પાળી લઈએ ને મહાવ્રત કરીએ ને પછી થાય, એ બધા મિથ્યાદૃષ્ટિ, રાગની ક્રિયા કરતાં ધર્મ થશે એમ માનનારા મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ? એટલે ઇહ વિધિ.. કાલ કહ્યું હતુંને ? જ્યાં પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ. જે સમકિતી જીવ સમચેતી, તિનકી કથા કહો તુમસેતી.. આગળ વધીને આત્માનો અનુભવ થતાં શાંતિ ને આનંદ આવે. અનંત કાળમાં નહીં આવેલો એવી શાંતિ ને આનંદ આવે. આગળ વધતાં પ્રમાદ દશામાં છઠ્ઠે ગુણસ્થાને હોય ત્યારે જે કંઈ મહાવ્રત આદિના પરિણામ છે એ દુઃખરૂપ ને અણચાર છે. સમજાય છે કાંઈ ? પણ જે રાગ રહિત આત્માનો આનંદનો આશ્રય લઈને શાંતિ ને અવિકારી પરિણામ ઉગ્રપણે પ્રગટ થયા છે, એને ચારિત્રદશા કહેવામાં આવે છે. ચારિત્ર, કોઈ પંચ મહાવ્રતની ક્રિયા ને દેહનું નગ્નપણું એ ચારિત્ર-ફારિત્ર નથી. સમજાણું કાંઈ ?

ઇહિ વિધિ પૂરન મયે.. આહીં એ કહેવું છેને એમાંથી ? બંધછેદાત્. કમે-કમે પહેલાં મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધીનો છેદ કર્યો અને સ્વભાવનું સમકિત ને સ્વરૂપની સ્થિરતા કરી. પછી અવ્રતનો નાશ થયો ને સ્વરૂપની શાંતિ ને આનંદની વૃદ્ધિ થઈ. પછી બુદ્ધિપૂર્વક જે રાગ હતો એને છોડી સ્થિરતા થઈ. પછી અબુદ્ધિપૂર્વક રાગ હતો એને છોડીને સ્થિરતા થઈ. આ મોક્ષ થવાનો ક્રમ છે. આ સિવાય બીજી રીતે કરવા જાય (તો) ધર્મ નહીં થાય

ને મુક્તિ નહીં થાય એને. એથી ઇહિ વિધિ પૂરન મયે,.. આમ. આ વિધિ વડે કરીને જેણે આત્માની પૂર્ણ દશા પ્રગટ કરી. અષ્ટ કરમ વન દાહિ.. આઠ કર્મરૂપી વનને બાળી નાખ્યા છે એણે. સમજાણું કાંઈ ?

તિન્હકી મહિમા જો લખૈ.. એવા સિદ્ધ ભગવાનની મહિમા જેની દૃષ્ટિમાં આવી હોય, એ સમકિતીને જ આવે. કેમકે સિદ્ધ સ્વરૂપ જેવો આત્માનો અનુભવ થાય ત્યારે એને જણાય કે ઓહો ! મારો આત્મા સિદ્ધ સમાન છે. એમ અનુભવમાં આવ્યું. એવી જેને પૂર્ણ દશા પ્રગટ (છે) એવા સિદ્ધ ભગવાનનું એને—સમકિતીને મહાત્મ્ય હોય. સમજાણું કાંઈ ? તિન્હકી મહિમા જો લખૈ.. એવા સિદ્ધ ભગવાનની મહિમા જો લખે એટલે જાણે. નમે બનારસિ તાંહિ.. આહાહા ! બનારસીદાસ કહે છે, ઓહોહો ! હું એને નમન કરું છું. છે ને અંદર ? જુઓને. જો ઇસ રીતિસે અષ્ટકર્મકા વન જલાકર પરિપૂર્ણ હુએ હૈં ઉનકી મહિમાકો જો જાનતા હૈ, ઉસે પંડિત બનારસીદાસ નમસ્કાર કરતે હૈં. હવે મોક્ષપ્રાપ્તિનો ક્રમ. પાછો ઉપાડ્યો વિશેષ.

મોક્ષપ્રાપ્તિનો ક્રમ (છપ્પા છંદ)

ભયૌ સુદ્ધ અંકૂર,
 ગયૌ મિથ્યાત મૂર નસિ ।
 ક્રમ ક્રમ હોત ઉદોત,
 સહજ જિમ સુકલ પક્ષ સસિ ॥
 કેવલ રૂપ પ્રકાસિ,
 ભાસિ સુખ રાસિ ધરમ ધ્રુવ ।
 કરિ પૂરન થિતિ આરુ,
 ત્યાગિ ગત લાભ પરમ હુવ ॥
 ઇહ વિધિ અનન્ય પ્રભુતા ધરત,
 પ્રગટિ વૂંદિ સાગર થયૌ ।
 અવિચલ અખંડ અનુભય અખય,
 જીવ દરબ જગ મંહિ જયૌ ॥૫૨॥

શબ્દાર્થ :—અંકૂર(અંકુર)=છોડ. મૂર (મૂલ)=મૂળમાંથી. સુકલ પદા સસિ (શુકલ પદા શશિ)=અજવાળિયાનો ચન્દ્ર. અનન્ય=જેના સમાન બીજું ન હોય તે—સર્વશ્રેષ્ઠ.

અર્થ :-શુદ્ધતાનો અંકુર પ્રગટ થયો, મિથ્યાત્વ મૂળમાંથી દૂર થયું, શુક્લ પદ્મના ચન્દ્રમા સમાન ક્રમે ક્રમે જ્ઞાનનો ઉદય વધ્યો, કેવળજ્ઞાનનો પ્રકાશ થયો. આત્માનો નિત્ય અને પૂર્ણ આનંદમય સ્વભાવ ભાસવા લાગ્યો, મનુષ્યના આયુષ્ય અને કર્મની સ્થિતિ પૂરી થઈ, મનુષ્ય ગતિનો અભાવ થયો અને પૂર્ણ પરમાત્મા બન્યા. આ રીતે સર્વશ્રેષ્ઠ મહિમા પ્રાપ્ત કરીને પાણીના ટીપામાંથી સમુદ્ર થવા સમાન અવિચળ, અખંડ, નિર્ભય અને અભય જીવ પદાર્થ, સંસારમાં જયવંત થયો. ૫૨.

અર્થ :-શુદ્ધતાકા અંકુર પ્રગટ હુઆ, મિથ્યાત્વ જડસે હટ ગયા, શુક્લપક્ષકે ચન્દ્રમાકે સમાન ક્રમશઃ જ્ઞાનકા ઉદય વઢા, કેવલજ્ઞાનકા પ્રકાશ હુઆ, આત્માકા નિત્ય ઓર પૂર્ણ આનંદમય સ્વભાવ ભાસને લગા, મનુષ્ય આયુ ઓર કર્મકી સ્થિતિ પૂર્ણ હુઈ, મનુષ્યગતિકા અભાવ હુઆ ઓર પૂર્ણ પરમાત્મા બના। ઇસ પ્રકાર સર્વ શ્રેષ્ઠ મહિમા પ્રાપ્ત કરકે પાનીકી બૂંદસે સમુદ્ર હોનેકે સમાન અવિચલ, અખંડ, નિર્ભય ઓર અભય જીવપદાર્થ, સંસારમેં જયવંત હુઆ।।૫૨।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

અનુભવ છે ને. ભવ રહિત છે. અનુભવ શબ્દે ભવ રહિત, એમ. અનુ એટલે નાખ્યું છે.

શું કહે છે? મયૌ શુદ્ધ અંકુર.. શુદ્ધતાનો અંકુર હુઆ. એ શુભ ને અશુભ પરિણામ—બેય અશુદ્ધ ને મલિન છે. ચાહે તો પંચ મહાવ્રતના પરિણામ હો, દયા-દાનના હો, પૂજા-ભક્તિના હો. પણ એ શુભભાવ છે એ અશુદ્ધ ને મલિન છે. એનાથી જેને શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદ આત્મા નિર્મળાનંદ પ્રભુ એની દૃષ્ટિ કરીને અનુભવ થયો, એને મયૌ શુદ્ધ અંકુર.. શુદ્ધ અંકુર પ્રગટ થયો. એ અંકુરમાંથી કેવળજ્ઞાન થવાનો ને પૂર્ણ થવાનો, એમ કહે છે. સંવર, નિર્જરા—બેય. ચોથે ગુણસ્થાને શુભ-અશુભ રાગથી ભિન્ન અપના નિર્મળાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ એનો અનુભવ થતાં ત્યાં સંવર ને નિર્જરા ને સમ્યક્ ને અતીન્દ્રિય આનંદની દશા પ્રગટ થાય, એને સમકિતીને ચોથું ગુણસ્થાન કહીએ. સમજાય છે કાંઈ?

મયૌ શુદ્ધ અંકુર.. શુદ્ધ શબ્દ વાપર્યો છે ને? શુભ ને અશુભ ભાવ તો બધો અશુદ્ધ છે. એ તો અનાદિથી કરે છે અને અનાદિથી સેવ્યું છે. અશુદ્ધતાનું સેવન એ જ મિથ્યાત્વભાવ છે. શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિનું સેવન, એનો અનુભવ ને એકાગ્રતા, એમાં શુદ્ધતાનો અંકુર ઉત્પન્ન થયો એનું નામ સમકિતદર્શન ને ધર્મ ને મોક્ષના માર્ગનો અંકુર કુટ્યો. આહાહા! સમજાય છે કાંઈ? મયૌ શુદ્ધ અંકુર, ગયૌ મિથ્યાત મૂર નસિ.. ભ્રમણા તો એની જડમાંથી ગઈ. આહાહા! જડમૂળમાંથી ગઈ ભ્રમણા મિથ્યાત્વ. છે ને? મિથ્યાત્વ જડસે હટ ગયા. સૂક્ષ્મ પણ અંદર ગુણ-ગુણીના ભેદનો જે વિકલ્પ, એ પણ રાગ ને શુભ ને પુણ્યબંધન

છે. એનાથી મને લાભ થશે—એવો જે મિથ્યાત્વભાવ.. સમ્યગ્દર્શનમાં મૂળમાંથી મિથ્યાત્વનો નાશ થઈ ગયો. સમજાણું કાંઈ ?

ક્રમ ક્રમ હોત ઉઘોત.. આત્માનો અનુભવ થઈને ક્રમે-ક્રમે આગળ વધતાં હોત ઉઘોત.. કોની પેઠે ? સહજ જિમ શુકલ પક્ષ સસિ.. શુકલ પક્ષનો ચંદ્રમા, જેમ બીજ પછી ત્રીજ, ચોથ, પાંચમ એમ પ્રકાશ વધતો જાય છે. એમ ધર્મીને પ્રથમ ધર્મની શુદ્ધતાનો અંકુર-બીજ ફૂટે છે. શાંતિભાઈ ! ભારે આકરું કામ ! આ બધું એવું બહારમાં ખતવી નાખ્યું છે ને ? પંચ મહાવ્રત પાળો, એ આમ છે ને કરતાં કરતાં શુદ્ધ થાશે. મિથ્યાત્વભાવના સેવન કરનાર છે. સમજાણું કાંઈ ? અહીં તો મયૌ સુદ્ધ અંકૂર. ભયૌ અને ગયૌ. મયૌ શુદ્ધ અંકૂર, ગયૌ મિથ્યાત્વ મૂર નસિ.. ભાષા છેને કવિની પાછી. ભયૌ અને ગયૌ. શુદ્ધ પર્યાય ઉત્પન્ન થઈ ને મિથ્યાત્વ પર્યાયનો વ્યય થઈ ગયો અને ક્રમે ક્રમે ચોથા ગુણસ્થાનથી જે દ્રવ્યનો આશ્રય છે, એનાથી પાંચમે દ્રવ્યનો આશ્રય વિશેષ થયો. ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ ધ્રુવ એનો આશ્રય વધ્યો, એ વધતાં ક્રમે.. ક્રમે.. ક્રમે ઉઘોત ભયો.

સહજ જિમ શુકલ પક્ષ સસિ.. પાછું એમ કે હઠથી નથી ત્યાં. જેમ શુકલ પક્ષનો ચંદ્ર સહજપણે બીજ, ત્રીજ, ચોથ, પાંચમ ને પૂનમ થઈને રહે છે. એમ ધર્મી જીવને પોતાના શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપના અનુભવથી આગળ વધતાં ક્રમે ક્રમે શુદ્ધતા સહજપણે વધી જાય છે. આગળ વધીને ઓલા પંચ મહાવ્રતના પરિણામ કર્યા માટે સહજપણું, શુદ્ધપણું વધે, એમ નથી. સમજાણું કાંઈ ? ભારે આકરું કામ ભાઈ ! માણસને આ ગળે ઊતરવું બેસવું એવું કઠણ. બહારમાં માની બેઠો કે આ કરવું. પહેલો વ્યવહાર જોઈએ ને વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય. પણ વ્યવહાર છે જ ક્યાં ? નિશ્ચય વિનાનો વ્યવહાર હોઈ શકે જ નહીં. સમજાણું કાંઈ ? કાંતિભાઈ ! માર્ગ આવો છે. આહાહા !

વ્યવહાર તો ઝેર છે, અહીં તો (એમ) કહે છે. જેટલો વ્યવહાર દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા કે પંચ મહાવ્રતના પરિણામ—એ બધું ઝેર છે, રાગ છે, આસ્રવ છે, ભાવબંધ છે. એનાથી ખસીને જેણે આત્માના અબંધસ્વભાવની દૃષ્ટિ કરી અને અબંધપરિણામ જેણે પ્રગટ કર્યા, એમાં અનંતા ગુણોના અંશો તે સમયમાં પ્રગટ થાય છે. તો જ્ઞાન સમ્યક્, શ્રદ્ધા સમ્યક્, ચારિત્રનો અંશ ચોથે ગુણસ્થાનથી સ્વરૂપાયરણનો અંશ અને આનંદનો અંશ અને કર્તા-કર્મ આદિ શક્તિઓ જે આત્મામાં અનંતી છે એ બધાનો અંશ નિર્મળ પ્રગટ થાય છે. એ આગળ સહજ જિમ શુકલ પક્ષ સસિ.. જેમ શુકલ પક્ષનો ચંદ્રમા સ્વાભાવિક વધે છે. પાછો દાખલો કેવો આપ્યો છે, જુઓને ! એમ ભગવાન આત્મા પોતાના અવલંબનને આશ્રયે સહજ વધી જાય છે. બહારની ક્રિયાકાંડ છે માટે અંદરમાં વધે છે એમ નથી, એમ સિદ્ધ કરવું છે. સમજાણું કાંઈ ? આહાહા !

કેવલ રુપ પ્રકાસિ, લ્યો. કેવલ રુપ પ્રકાસિ.. શુદ્ધતા વધતી વધતી જેમ બીજ પુનમપણાને પામે. બીજ.. પુનમ થાય પુનમ—પૂર્ણિમા. એમ પૂર્ણપણાને પામે આત્મા. એ શુદ્ધતાના આશ્રયથી શુદ્ધતા પ્રગટ થઈને પૂર્ણ શુદ્ધતાના આશ્રયે પૂર્ણપણે કેવળજ્ઞાન થાય. સમજાણું કાંઈ? કેવલ રુપ પ્રકાસિ માસિ સુખ રાસિ ધરમ ધ્રુવ, લ્યો. ત્યાં તો જ્ઞાનનો ઉદય થયો. કેવળજ્ઞાનનો પ્રકાશ થયો. આત્માકા નિત્ય ઔર પૂર્ણ આનંદમય સ્વભાવ માસને લગા. એટલે પૂર્ણ થઈ ગયો, એમ. જ્ઞાન ને આનંદ... કેવળજ્ઞાનમાં (અનંત) જ્ઞાન, પૂર્ણ આનંદ, અનંત દર્શન, અનંત વીર્ય—ચતુષ્ટય પ્રગટ થઈ ગયા. કરિ પૂરન થિતિ આઠ.. ઠેઠ (સુધી) લઈ જવું છેને હવે.

કરિ પૂરન થિતિ આઠ.. આઠ કર્મ છેને.. મૂળ તો આઠી બંધછેદાત્. પછી અઘાતિકર્મનો પણ નાશ થઈને સ્થિતિ, આયુ પૂર્ણ થઈ જતાં ત્યાગિ ગત લાભ પરમ હુઆ, લ્યો. મનુષ્ય આયુ ઔર કર્મકી સ્થિતિ પૂર્ણ હુઈ. મનુષ્ય ગતિનો અભાવ થયો. ઇહ વિધિ અનન્ય પ્રમુતા ઘરત.. પોતાનો ભગવાન પૂર્ણ આનંદ અને જ્ઞાનનો ધણી એ અંતરના અવલંબને ક્રમે ક્રમે જ્યાં પૂર્ણ દશા પ્રગટ થઈ, ત્યાં પૂર્ણ પ્રભુતા પ્રગટી. ઇહ વિધિ અનન્ય પ્રમુતા ઘરત.. આ વિધિથી આત્મા પોતે પૂર્ણ પ્રભુતાને ધરણ-ધારણ કરે છે. હિંમતભાઈ! સમજાય છે આમાં? આ બધા સુધારા ને વધારા ને નિમંત્રણથી કાંઈ થતું નથી, એમ કહે છે. એમ? આહાહા! ઈસ્પિતાલ મોટું કરી દેવું. લાખ, બે લાખ, પાંચ લાખ. મહેનત કરે પાપની. હું પૈસા હું ભેગા કરી દઉં છું ને પૈસાથી આ થાય છે—એ બધું કર્તાબુદ્ધિનું મિથ્યાત્વ છે. કહો, સમજાણું?

જગત પાસે પૈસા ભેગા કરી હું પાઠશાળા ચલવું, એના કામ કરું ને બીજાને સુધારું—એ ભાવ બધો મિથ્યાત્વભાવ છે. (શ્રોતા : તો પછી જગત સુધરે શી રીતે?) કોણ સુધરે? એ એનાથી સુધરે છે. કોનાથી સુધરે છે? પરની પર્યાયને હું બનાવું એ તો મિથ્યાત્વભાવ છે. આહાહા! આકરું કામ છે ભાઈ! ઇહ વિધિ અનન્ય પ્રમુતા ઘરત.. જુઓ આ રીતે મનુષ્ય ગતિનો પણ અભાવ કરી પૂર્ણ પરમાત્મા બન્યો. ‘સાદિ અનંત અનંત સમાધિ..’ આનંદ જ્યાં પ્રગટ્યો પૂર્ણ... સમાધિનો અંશ તો ચોથેથી પ્રગટ્યો. એ પૂર્ણ ન્યાં થઈ ગયો અનંત. આહા! સમજાય છે કાંઈ?

પ્રગટિ બૂંદિ સાગર થયો, લ્યો. એ અનુભવનો અંકુર પ્રગટ્યો હતો એક બિંદુ, એમાંથી સાગર કેવળજ્ઞાન ફાટ્યું. પ્રગટિ બૂંદિ.. લ્યો. પાનીકી બૂંદસે સમુદ્ર હોને કે સમાન... અંતરમાં વસ્તુસ્વભાવમાં કેવળજ્ઞાન ને અનંત આનંદ પડ્યા છે. તેમાંથી અનુભવ થતાં જે અંકુર ફૂટ્યો, એ પાણીના બિંદુઓમાંથી જેમ સમુદ્ર થયો, એમ સમ્યગ્દર્શનમાંથી સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત થયું. સમજાય છે કાંઈ? કેવો થયો? અવિચલ.. પોતાની પૂર્ણ દશા કેવળજ્ઞાન ને

આનંદ થતાં ચળે નહીં એવી દશા પ્રગટ થઈ. આહાહા ! અખંડ.. ખંડ નથી જ્યાં, પર્યાયની પૂર્ણતા પ્રગટ થઈ ગઈ સિદ્ધપદ. અનમય.. અનુભવ-ભવ વિનાનો થઈ ગયો. અખય.. હવે ક્ષય થતો નથી. સિદ્ધપદ થયું એ થયું. એનો ઉત્પાદ થયો તે વ્યય વિનાનો થયો. સિદ્ધપદ થાય પછી વ્યય ન પામે એમ કહે છે. સંસારનો વ્યય થયો એ ફરીને ઉત્પાદ પામે નહીં. આહાહા !

જીવ દ્રવ્ય જગમાંહિ જયૌ.. ઓહો ! અહો ! આવો જીવ પદાર્થ સંસારમાં જયવંત હુઆ. જેને સમ્યગ્દર્શન થઈને આગળ આનંદનો વધારો કરીને મુનિપદ ચારિત્ર થયું. ચારિત્રમાં પ્રચૂર સ્વસંવેદન હોય છે આનંદનું, એને ચારિત્ર કહીએ. સમજાય છે કાંઈ ? બાહ્યની નગ્ન ક્રિયા ને પંચ મહાવ્રત એ કાંઈ ચારિત્ર નથી. આહાહા ! અતીન્દ્રિય આનંદનો પ્રચૂર સ્વસંવેદન વધ્યો, વધીને પૂર્ણ દશા થઈ. અહો ! જયવંત હો. એવી દશા જયવંત રહે છે. પહેલું મંગળિક છેને આ છેલ્લા કળશનું. જયવંત હો એ જીવદ્રવ્ય. ગતિ થઈ સિદ્ધ. આ ગતિ ન રહી. ગતિ થઈ પૂર્ણ દશા, પણ પાછું ફરીને આગતિ (એટલે) ત્યાંથી નીકળવું એને હોતું નથી.

અષ્ટ કર્મોકે નષ્ટ होनेसे अष्ट गुणोंका प्रगट होना, લ્યો. આઠ કર્મો. આઠ કર્મ હતા નિમિત્તરૂપે. એ આઠ કર્મ એને નુકશાન નહોતા કરતાં. જડ પરદ્રવ્ય આત્માને નુકસાન કરી શકે નહીં ત્રણ કાળ, ત્રણ લોકમાં. નિમિત્તનો અર્થ ? પોતે હીણી દશા કરે ત્યારે જ્ઞાનાવરણીયને નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ આત્માને હીણું કરે છે, આવરણ કર્મ જ્ઞાનનો નાશ કરે છે, એમ ત્રણ કાળમાં નથી. જ્ઞાનની પોતાની પર્યાય હીણાપણે પોતે કરે ત્યારે જ્ઞાનાવરણીય કર્મને નિમિત્ત કહેવામાં આવે. એમ દર્શનાવરણીય. દર્શનનો ઉપયોગ હીણો જાતે પુરુષાર્થ ઊલટો કરીને કરે ત્યારે દર્શનાવરણીય કર્મને નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. એમ સુખ-દુઃખની કલ્પના પોતે કરે ત્યારે એને વેદનીય કર્મનું નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. એની સાથે મોહ ભેગો છે.

એમ મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષનું અચારિત્ર આદિ રૂપે પરિણામે, એને દર્શનમોહ અને ચારિત્રમોહનું કર્મ નિમિત્ત છે. એ એને કાંઈ કરી દે છે, કર્મ આત્માને હીણો કરી દે છે, એમ નથી. સમજાણું કાંઈ ? એમ અંતરાય કર્મનો નાશ કરી... પોતે સ્વરૂપનો લાભ નહોતો લેતો, ત્યારે એને લાભ અંતરાયનું નિમિત્ત કહેવામાં આવતું. સ્વરૂપનો ભોગ નહોતો કરતો ત્યારે સ્વરૂપના ભોગના અભાવમાં નિમિત્ત અંતરાયકર્મ હતું. એમ સ્વરૂપનો વારંવાર જ અનુભવ કરવો જોઈએ એ નહોતો કરતો, ત્યારે અંતરાય કર્મનું નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. કર્મ આત્માને કાંઈ પણ નુકશાન કરી શકે છે, એ વસ્તુના સ્વરૂપમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકમાં નથી. આવી વસ્તુસ્થિતિ છે. એ સ્થિતિને અનુભવમાં લઈને જેણે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું,

ॐ!

आठ कर्मो नाश पाववाथी आठ गुणोनुं प्रगट थवुं.

(सवैया अेकत्रीसा)

ग्यानावरनीके गयै जानियै जु है सु सब,
 दर्सनावरनके गयैतैं सब देखियै।
 वेदनी करमके गयैतैं निराबाध सुख,
 मोहनीके गयै सुद्ध चारित विसेखियै॥
 आउकर्म गयैं अवगाहना अटल होइ,
 नामकर्म गयैतैं अमूरतीक पेखियै।
 अगुरु अलघुरूप होत गोत्रकर्म गयैं,
 अंतराय गयैतैं अनंत बल लेखियै॥५३॥

शब्दार्थ :—निराभाध रस=शाता-अशाताना क्षोभनो अभाव. अटल अवगाहना=चाटे गतिना भ्रमणनो अभाव. अमूर्तिक=चर्मचक्षुओथी अगोर. अगुरु अलघु=न उंच, न नीच.

अर्थ :—ज्ञानावरणीय कर्मना अभावथी डेवणज्ञान, दर्शनावरणीय कर्मना अभावथी डेवणदर्शन, वेदनीय कर्मना अभावथी निराभाधता, मोहनीय कर्मना अभावथी शुद्ध चारित्र, आयुध्यकर्मना अभावथी अटल अवगाहना, नामकर्मना अभावथी अमूर्तिकपणुं, गोत्रकर्मना अभावथी अगुरुलघुत्व अने अंतरायकर्मनो नाश थवाथी अनंतवीर्य प्रगट थाय छे. आ रीते सिद्ध भगवानमां अष्टकर्म रहित होवाथी अष्ट गुण होय छे. ५३.

अर्थ :—ज्ञानावरणीय कर्मके अभावसे केवलज्ञान, दर्शनावरणीय कर्मके अभावसे केवल दर्शन, वेदनीय कर्मके अभावसे निराबाधता, मोहनीय कर्मके अभावसे शुद्ध चारित्र, आयुध्यकर्मके अभावसे अटल अवगाहना, नाम कर्मके अभावसे अमूर्तिकता, गोत्र कर्मके अभावसे अगुरुलघुत्व और अंतराय कर्मके नष्ट होनेसे अनंतवीर्य प्रगट होता है। इस प्रकार सिद्ध भगवानमें अष्ट कर्म रहित होनेसे अष्ट गुण होते हैं॥५३॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन

ग्यानावरनीके गयैं जानियै जु है, सु सब,
 दर्शनवरनकै गयैं तैं सब देखियै।

વેદની કરમકે ગયેં તૈં નિરાવાધિ સુખ
મોહનીકે ગયેં સુધ ચારિત વિસેખિયૈ ॥

લ્યો. ચારિત્ર લીધું, એય ! સિદ્ધમાં. છેને ચારિત્ર નથી ક્યાં ? સંપૂર્ણ ચારિત્ર, શાંતિ યથાખ્યાત જેવું ચારિત્રસ્વરૂપ છે એવું પર્યાયમાં પ્રગટ થઈ ગયું. ચારિત્ર—રમણતા એ સિદ્ધમાં પણ છે. આહાહા !

આડકર્મ ગયૈ અવગાહના અટલ હોડ,
નામકર્મ ગયૈતૈં અમૂરતીક પેખિયૈ ।
અગુરુ લઘુરૂપ હોત ગોત્રકર્મ ગયૈ
અંતરાય ગયૈતૈં અનંત બલ લેખિયૈ ॥

જ્ઞાનાવરણીય કર્મના અભાવે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય. નિમિત્ત છે એની વાત છે ને. જ્ઞાનાવરણીય... પણ એ તો પહેલું કીધુંને. ક્રમે શુદ્ધતાનો આશ્રય કરતાં કરતાં એણે સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કર્યું. એમ તો પહેલું આમ ઉપાદાનથી તો લીધું. હવે એને નિમિત્તપણું જે હતું.. શુદ્ધપણાનો આશ્રય કરતાં નિમિત્તપણું જે હતું એ છૂટી જાય છે. એ કાંઈ આત્મા છોડે છે એમ છે નહીં. જડને શું છોડે આત્મા ? જડને બાંધે કોણ ? લ્યે કોણ ? છોડે કોણ ? એ તો જગતના સ્વતંત્ર પદાર્થ છે. જ્ઞાનાવરણીયનો આત્મા નાશ કરે, એમ કહેવું એ પણ વ્યવહાર છે. પણ આત્માના આનંદ ને જ્ઞાનની પૂર્ણ દશા થતાં, જ્ઞાનાવરણીય કર્મ એને કારણે કર્મપર્યાય છૂટીને અકર્મદશા થાય છે, એને આત્માએ જ્ઞાનાવરણીયનો નાશ કર્યો એમ કહેવામાં આવે છે. આમ છે, વાત તો આવી છે. વસ્તુસ્થિતિની ખબર ન મળે ને માથે ગરબડ, ગરબડ બધી હલવે. એ વસ્તુમાં ચાલે નહીં.

જાનિયે સુ સવ, લ્યો. કેવળજ્ઞાન. ત્રણ કાળ ત્રણ લોકની વાત કેવળજ્ઞાનમાં જણાય. એ પુરુષાર્થ કયો પુરુષાર્થ ? કેવળજ્ઞાનમાં જણાય એમ થાય જગતમાં, પણ એમ જાણનારો, કેવળજ્ઞાનને માનનારો કોને કહીએ ? કે જેણે અખંડ આનંદમૂર્તિ આત્મા એવી પ્રતીત—અનુભવ કર્યો, એણે કેવળજ્ઞાનને માન્યું. એ જ પુરુષાર્થ છે. સમજાણું કાંઈ ? એક પ્રશ્ન થયો હતો ત્યાં જયપુર. એક જણે પ્રશ્ન કર્યો હતો ત્યાં. ક્રમબદ્ધનું કાંઈ કહોને. દિવસ થોડા રહી ગયા હવે. ક્રમબદ્ધ. જગતના પદાર્થની ક્રમસર અવસ્થા જે કાળે થવાની હોય તે કાળે થયા જ કરે છે. પણ એને માનનારો ? એને માનનારો કોણ હોય છે ? કે જેની દૃષ્ટિ નિમિત્ત ઉપરથી ખસી, રાગ ઉપરથી ખસી, એક સમયની પર્યાય ઉપરથી હતી, ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવ ઉપર દૃષ્ટિ પડે અનુભવમાં આવે, ત્યારે ક્રમબદ્ધનું જ્ઞાન એને સાચું કહેવાય.

વાત કરી હતી ત્યાં. હતા કે નહીં તમે ? એક જણે નહોતું પૂછ્યું વચમાં ? ક્રમબદ્ધનું કહો. વાત સાચી છે. આકરી વાત છે. એ વાત એવી છે. ક્રમબદ્ધમાં કર્તાપણાનો નાશ છે, જ્ઞાતાપણાનું ઉત્પન્ન થવું છે. ક્રમે-ક્રમે જે સમયે જ્યાં રાગ થાય, એ રાગનો પણ ક્રમબદ્ધને જાણનારો એનો કર્તા ન થાય. હું કો'કનું કરી દઉં ને રાગનું કરું, એ ક્રમબદ્ધના માનનારને સ્વભાવને આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન હોવાથી કર્તા થતો નથી, એને ક્રમબદ્ધનું યથાર્થ જ્ઞાન છે. આ ક્રમબદ્ધ.. ક્રમબદ્ધ કર્યા કરે ને કર્તાપણે હું કરી દઉં ને આનું કરી દઉં—એ તો કર્તાબુદ્ધિ છે. ત્યાં ક્રમબદ્ધ ક્યાં માન્યું એણે ? સમજાણું કાંઈ ?

કેવળજ્ઞાન, દર્શનાવરણીય કર્મકે અભાવે કેવલદર્શન.. પુરુષાર્થથી પોતે જ્યારે સ્વભાવનો આશ્રય લઈ અને પૂર્ણ દર્શન પ્રગટ કર્યું ત્યારે કેવળ દર્શનાવરણીયનો નાશ થયો. એ એને કારણે, કર્મની અવસ્થા પલટી કર્મને કારણે. આત્મા એને પલટાવે ને નાશ કરે, એમ છે નહીં. આહાહા ! હજી તો રાગનો આત્મા નાશ કરે એવું આત્મામાં નથી. તો કર્મનો નાશ તો પરદ્રવ્ય છે. એનો નાશ કરે ને બાંધે એ આત્મામાં છે નહીં. રાગનો આત્મા નાશ કરે એ પણ આત્મામાં નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ ? રાગનો પરમાર્થ નાશ કરનાર હોય તો તો રાગ ઉપર એની દૃષ્ટિ છે. એમાં રાગવાળો છો, તો રાગવાળો હતો એમ માનીએ અમે. રાગવાળો આત્મા છે જ નહીં. આત્મા તો રાગરહિત છે. રાગ એ તો આસ્રવતત્ત્વ છે અને આત્મા જ્ઞાયકતત્ત્વ છે. બે તત્ત્વ એક માને એ તો મૂઠ છે. આસ્રવનો કર્તા માને એનો અર્થ કે બે તત્ત્વને એક માન્યું. બહુ ઝીણું ! પણ ઝીણું પડેને માણસને. ત્યાં પોકાર કર્યો હતો વ્યાખ્યાનમાં. ત્યાં તો માણસ ઘણું.

આહી તો દર્શનાવરણીયના કર્મના અભાવે કેવળદર્શન, લ્યો. વેદનીયના અભાવે નિરાબાધતા. સિદ્ધ ભગવાનને નિમિત્તરૂપે જે કર્મ હતું તે ખસી ગયું. સમ્યગ્દર્શનમાં આવી ગયું. મોહનીયના અભાવમાં... દર્શનમોહનીયનો અભાવ કર્યો એટલે સમ્યગ્દર્શન થયું. અહીં ચારિત્ર પ્રગટ કર્યું એટલે ચારિત્રમોહનો નાશ થઈ ગયો. એ પુરુષાર્થથી થાય છે. પોતાના સ્વરૂપમાં રમણતા.. આનંદમાં રમણતા એ ચારિત્ર છે. એ રમણતા થઈ એટલે ચારિત્રમોહનો નાશ થયો. આમાં એક જ (મોહ) લીધો ચારિત્ર(મોહ), લ્યો. આયુર્કર્મકે અભાવે અટલ અવગાહના.. ટળે નહીં એવી અવગાહના. એમ ને એમ રહે અસંખ્ય પ્રદેશ. નામકર્મના અભાવથી અમૂર્તિકપણું.. પર્યાયમાં પ્રગટ અમૂર્તપણું થઈ ગયું. ગોત્રકર્મના અભાવથી અગુરુલઘુત્વ.. નાનું-મોટું છે નહીં. એવી દશા સિદ્ધ ભગવાનને પ્રગટ થઈ.

સમ્યગ્દર્શન થતાં આઠેય કર્મના અંશનો નાશ થયો છે. કહો, સમજાણું એમાં ? આઠેય કર્મના અંશનો નાશ છે ત્યાં. પૂર્ણ નાશ સિદ્ધમાં. આહાહા ! અંતરાય કર્મકે નષ્ટ હોનેસે

અનંતવીર્ય પ્રગટ હોતા હૈ. આત્માનું જે સ્વરૂપ અનંત પુરુષાર્થ છે અંદર, એને પ્રગટ કરતાં અનંત વીર્ય—પુરુષાર્થ,, અંતર પુરુષાર્થના આશ્રયે પુરુષાર્થ પ્રગટ થયો અનંત. અંતરાય નાશ થઈ ગયું. અનંત બલ લેખિયૈ.. જાણીએ. ઇસ પ્રકાર સિદ્ધ ભગવાનમં અષ્ટ કર્મ રહિત હોનેસે અષ્ટ ગુણ હોતે હૈં. આમ તો અનંત ગુણ છે, પણ કર્મના નિમિત્તમાં જેટલા ગુણોની પર્યાય હીણી હતી તે ગઈ ને આઠ ગુણ વ્યવહારે કીધા. બાકી તો છે અનંત ગુણો નિર્મળ. નિશ્ચયથી તો અનંત ગુણ છે. નવમાં અધિકારનો સાર

નવમા અધિકારનો સાર

પ્રસિદ્ધ છે કે મિથ્યાત્વ જ આસ્રવ બંધ છે અને મિથ્યાત્વનો અભાવ અર્થાત્ સમ્યક્ત્વ તે સંવર, નિર્જરા તથા મોક્ષ છે અને મોક્ષ આત્માનો નિજસ્વભાવ અર્થાત્ જીવની કર્મમળ રહિત અવસ્થા છે. વાસ્તવમાં વિચારવામાં આવે તો મોક્ષ થતો જ નથી, કેમકે નિશ્ચયનયમાં જીવ બંધાયો નથી—અબંધ છે, અને જ્યારે અબંધ છે ત્યારે છૂટશે શું ? જીવનો મોક્ષ થયો એ કથન વ્યવહાર માત્ર છે, નહિ તો તે હમેશાં મોક્ષરૂપ જ છે.

મોક્ષ અધિકારકા સાર

પ્રગટ હો કિ મિથ્યાત્વ હી આસ્રવ બંધ હૈ ઓર મિથ્યાત્વકા અભાવ અર્થાત્ સમ્યક્ત્વ, સંવર, નિર્જરા તથા મોક્ષ હૈ ઓર મોક્ષ આત્માકા નિજસ્વભાવ અર્થાત્ જીવકી કર્મમળ રહિત અવસ્થા હૈ. વાસ્તવમં સોચા જાવે તો મોક્ષ હોતા હી નહીં હૈ, ક્યોંકિ નિશ્ચયનયમં જીવ બંધા હુઆ નહીં હૈ—અબંધ હૈ, ઓર જબ અબંધ હૈ તબ છૂટેગા હી ક્યા ? જીવકા મોક્ષ હુઆ યહ કથન વ્યવહાર માત્ર હૈ, નહીં તો વહ હમેશા મોક્ષરૂપ હી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

પ્રગટ હો કિ મિથ્યાત્વ હી આસ્રવ બંધ હૈ. જાહેર થાવ (કે) પુણ્યના પરિણામ, શુભરાગ એ ધર્મ છે ને ધર્મનું કારણ છે એવો જે મિથ્યાત્વભાવ એ જ આસ્રવ ને બંધ છે. સમજાણું કાંઈ ? પ્રગટ જાહેર હો, ઓલામાં એમ છે ગુજરાતીમાં, નહીં? ગુજરાતીમાં એમ છે. જાહેર હો. આ તો હિંદી છે ને ? ગુજરાતી ક્યાં છે ? આ તો હિંદી જ છે. પ્રગટ હો કિ મિથ્યાત્વ હી આસ્રવ બંધ હૈ. અહીં તો શબ્દની ખૂબી શું છે ? કે મિથ્યાત્વ હી આસ્રવ બંધ હૈ. અત્રત ને પ્રમાદ ને કષાયને અહીં ગણવામાં આવ્યા નથી. એ તો સાધારણ વાત છે. અનંતમા ભાગનું એ પાપ છે. મિથ્યાત્વ એ મહાપાપ છે. જેમાં કસાઈખાના માંડવાના પાપ કરતાં અનંત ગણું પાપ છે. શું કરે ?

અમે તો વ્યવહાર પણ સારો કરીએ. વ્યવહાર હતો કે દિ ? સમ્યગ્દર્શન વિના વ્યવહાર હોય જ નહીં. સમ્યગ્દર્શન એટલે એક પણ રજકણ ને રાગની ક્રિયાનો હું કર્તા નહીં. અને રાગ ને જડની ક્રિયાનો કર્તા થાય એ મિથ્યાત્વ છે. એ મિથ્યાત્વ આસ્રવ ને બંધ છે. શુભભા એનો કર્તા થાય એ મિથ્યાત્વ છે, એ જ આસ્રવ ને બંધ છે એમ કહે છે. લોકોને બહારમાં એવી મહિમા ગરી ગઈ છેને બહારની કે વ્યવહાર પણ પાળીએ ને નિશ્ચય પણ રાખીએ એ અમારું અનેકાન્ત છે. ધૂળેય અનેકાન્ત નથી. વ્યવહાર પાળીએ. વ્યવહારને પાળવો છે એને. વ્યવહાર એટલે રાગ ને રાગ એટલે શુભભાવ, એને પાળવો છે, રાખવો છે, એ જ મિથ્યાત્વભાવ છે. (શ્રોતા : રાગ રાખીને મોટો કર્યો.)

માર્ગ આ તો વીતરાગમાર્ગ વીતરાગભાવથી શરૂ થાય છે. રાગના ભાવથી માર્ગ શરૂ થાય એ વીતરાગમાર્ગ નથી. એ મિથ્યાદૃષ્ટિનો માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ ? પ્રગટ હો ! આપણે સમયસાર નાટક કાંઈ ગુજરાતીમાં નથીને ? મિથ્યાત 'હી'.. 'હી' કર્યું છે. એકાન્ત નહીં થઈ જતું હોય ? ભગવાન જ્ઞાતા-દેષ્ટાનો સ્વભાવ, અનંત જેમાં જાણવું ને દેખવું અને આનંદ ભર્યો છે. એને ભૂલીને જે કાંઈ ક્રિયાકાંડમાં બંધન થાય, ક્રિયાકાંડમાં સ્વામીત્વપણું મનાય—એ બધો મિથ્યાત્વભાવ ને આસ્રવ ને બંધનું કારણ છે. પછી ભલે એ વ્રત પાળતો હોય મહાવ્રત, બ્રહ્મચર્ય પાળતો હોય શરીરથી જાવજીવનું. સમજાણું કાંઈ ?

જેને શુભભાવ ઉપર રૂચિ છે અને શુદ્ધસ્વરૂપ ભગવાન એમાં જેની રૂચિ નથી. અહીં રૂચિ છે તો અહીં નથી. કોઈ પાસેથી મને લાભ થાય એવી હું ચીજ નથી, તેમ બીજાને હું કાંઈ લાભ પમાડું એવી હું ચીજ નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ ? મને કોઈ નુકશાન કરી શકે એવો હું નથી, તેમ બીજાને નુકશાન કરી શકું એવો હું નથી. એવો જે... નુકશાન કરી શકું પરને ને પરથી મારામાં નુકશાન થાય ને પરને હું લાભ આપી શકું—એ (માન્યતા) મિથ્યાત્વભાવ છે. એ મિથ્યાત્વ એ આસ્રવ ને બંધ છે. આહાહા ! કહો, આ વીતરાગમાર્ગ સિવાય બીજે હશે આ ? વિશ્વધર્મ.. વિશ્વધર્મની જય. વિશ્વધર્મ ક્યો ? આ વીતરાગમાર્ગ છે એ વિશ્વધર્મ છે. દુનિયા માને અનેક પ્રકારનો એ વિશ્વધર્મ નથી. સમજાણું કાંઈ ?

(શ્રોતા :) ન કરે તો કાંઈ નહીં. કહે છે એક જણો, 'નમો લોએ સવ્વસાહૂણં.' છેને એક સુશીલ સ્થાનકવાસી દિલ્હી. 'નમો લોએ સવ્વસાહૂણં.' ન્યાં ક્યાં કીધું છે કે જૈનના સાધુને નમસ્કાર કરવા ? પણ સમ્યગ્દર્શન વિના કોઈ સાધુ હોઈ શકે નહીં ત્રણ કાળમાં. જૈન એટલે તો વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. 'જિન સો હી આત્મા, અન્ય સો હી કરમ; યે હી વચનસે સમજ લે, જિન પ્રવચનકા મરમ'. આત્મા જિનસ્વરૂપ વીતરાગમૂર્તિ આત્મા છે, એમાં રાગ કેવો એને ? વ્યવહાર કેવો એને ? એવો જે વીતરાગ સ્વભાવ આત્માનો.. એવો

સ્વભાવ છે તો વીતરાગ પર્યાય પ્રગટ થઈ. કાંઈ બહારથી આવે છે ઈ? એવો સ્વભાવ વીતરાગમાર્ગમાં જ હોય. અન્યમાં એ હોઈ શકે નહીં.

પ્રગટ હો કિ મિથ્યાત્વ હી આસ્રવ બંધ હૈ. એકાંત થઈ જાય છે 'હી' કહેતાં. બંધના કારણ તો પાંચ ગણ્યા છેને શાસ્ત્રમાં? નથી આવતું? મિથ્યાત્વ, અપ્રત, પ્રમાદ, કષાય ને યોગ. મુખ્ય બંધનું કારણ તો મિથ્યાત્વ જ આસ્રવ ને બંધ છે. એ બધા ચાર કારણ તો પછી ગૌણ છે. પેટામાં થોડા છે. સમજાણું કાંઈ? અને ઔર મિથ્યાત્વકા અભાવ (અર્થાત્) સમ્યક્ત્વ, સંવર, નિર્જરા તથા મોક્ષ હૈ. મિથ્યાત્વનો નાશ થતાં સમકિતરૂપી સંવર દશા અને સંવરપૂર્વક શુદ્ધતાને કારણે અશુદ્ધતાનો નાશ થાય છે અને પૂર્ણ શુદ્ધતા થતાં મોક્ષ થાય છે. સમકિત, સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ છે. શું કીધું? સમકિત પોતે સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ છે, એમ કહે છે. જેમ મિથ્યાત્વ છે એ આસ્રવ ને બંધ છે, (તેમ) સમકિત પોતે સંવર નિર્જરા ને મોક્ષ છે. સમજાણું કાંઈ?

ઔર મોક્ષ આત્માકા નિજ સ્વભાવ.. મોક્ષ તો આત્માનો નિજ સ્વભાવ છે. અર્થાત્ જીવકી કર્મમલ રહિત અવસ્થા હૈ. મોક્ષ તો કર્મમળ રહિત આત્માની નિર્મળ પૂર્ણ દશા એ મોક્ષ છે. વાસ્તવમેં સોચા જાવે તો મોક્ષ હોતા હી નહીં ક્યોંકિ નિશ્ચયનયમેં જીવ બંધા હુઆ નહીં હૈ. નિશ્ચયદષ્ટિસે બંધા હુઆ હો તો તો આત્માનો અભાવ થઈ જાય. નિશ્ચયથી તો અબંધસ્વરૂપ ભગવાન ત્રિકાળ મુક્તસ્વરૂપ છે. પર્યાયમાં રાગનું બંધન ને પર્યાયમાં રાગનો અભાવ ને મુક્તિ છે. વસ્તુમાં બંધ ને મુક્તિ છે નહીં. આહાહા! ભારે કમાલ! એ દીપચંદ્રજી! અહીં ના પાડે છે, જુઓ. નિશ્ચયનયમેં જીવ બંધા હુઆ નહીં હૈ. બંધન રાગનું કહેવું એ તો વ્યવહારનય છે અને રાગનો અભાવ કરવો અને મુક્તિ થવી એ પણ વ્યવહાર છે. કારણ કે સિદ્ધ પર્યાય પોતે વ્યવહાર છે. બંધનનો ભાવ રાગ છે. (વસ્તુમાં) રાગબંધનો અભાવ છે, જડનું બંધન નહીં. રાગનું વિકલ્પનું બંધન એ પણ વ્યવહાર છે, પર્યાયમાં છે એ. વસ્તુમાં ક્યા છે? ભારે કામ આકરું!

નિશ્ચયનયમેં જીવ બંધા હુઆ નહીં હૈ—અબંધ હૈ, ઔર જવ અબંધ હૈ તવ છૂટેગા હી ક્યા? 'પરમાત્મપ્રકાશ'માં લીધું છે ઘણું. જીવકા મોક્ષ હુઆ યહ કથન વ્યવહારમાત્ર હૈ. એ મોક્ષસ્વરૂપ જ છે ભગવાન આત્મા. પૂર્ણાનંદનો નાથ મુક્તસ્વરૂપ છે. એનો આશ્રય કરતાં પર્યાયમાં મોક્ષ થાય, એ તો વ્યવહાર છે. પર્યાય પોતે વ્યવહાર છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે! જવ અબંધ હૈ તો છૂટેગા હી ક્યા? જીવ મોક્ષ હુઆ યહ કથન વ્યવહાર માત્ર હૈ. નહીં તો વહ હમેશા મોક્ષરૂપ હી હૈ. આહાહા!

'શ્રીમદ્'માં આવે છે ને? દિગંબરના આચાર્યોએ... નથી આવ્યું? (શ્રોતા : મોક્ષ

સમજાય છે.) મોક્ષ સમજાય છે, મોક્ષ થાતો નથી. છે ને? કેટલામે પાને છે? આમાં હશે. આ તો ઘણીવાર થઈ ગયું છે. યાદ નથી? આહીં છે. ૮૦મો બોલ. ૩૨મા વર્ષ. છે? ‘અમુક આચાર્ય એમ કહે છે કે દિગંબરના આચાર્યોએ એમ સ્વીકાર્યું છે કે જીવનો મોક્ષ થતો નથી...’ ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર’. વસ્તુસ્વરૂપ.. દિગંબર આચાર્ય એમ માને છે. દેખો, ક્યા લિખા હે ?

‘અમુક આચાર્ય એમ કહે છે કે દિગંબરના આચાર્યો એમ સ્વીકાર્યું છે... આ તો નિશ્ચય સિદ્ધ છે. કે જીવનો મોક્ષ થતો નથી પરંતુ મોક્ષ સમજાય છે. તે એવી રીતે કે જીવ શુદ્ધ સ્વરૂપી છે. તેને બંધ થયો નથી તો પછી મોક્ષ થવાપણું ક્યાં રહે છે? પરંતુ એણે માનેલું છે કે હું બંધાણો છું, તે માનવાપણું વિચાર વડે કરીને સમજાય છે કે મને બંધન નથી. માત્ર માન્યું હતુવ, તે માનવાપણું શુદ્ધસ્વરૂપ સમજાયાથી રહેતું નથી અર્થાત્ મોક્ષ સમજાય છે. આ વાત શુદ્ધનયની અથવા નિશ્ચયનયની છે. પર્યાયાર્થી નયવાળા એ નયને વળગી આચરણ કરે તો તેને રખડી મરવાનું છે.’ પર્યાયથી મુક્તિ ક્યાં છે? વસ્તુ તો વસ્તુ છે. નિશ્ચયનયથી મુક્તિ છે. નિશ્ચયથી જે મુક્તસ્વરૂપ છે એનો આશ્રય કરીને જે મુક્ત પર્યાય થાય, એ તો વ્યવહાર છે, પર્યાયનયે. ઝીણી વાત ઝીણી! ૮૦મો બોલ છે. ૩૨, ૩૨ વર્ષ. ૩૨મા વર્ષ.

એ જ આહીં કહ્યું, જુઓને. જીવકા મોક્ષ હુઆ યહ કથન વ્યવહારમાત્ર હૈ. ભગવાન વિકલ્પના વ્યવહારથી રહિત ત્રિકાળી સ્વરૂપ છે. આવ્યું નહીં ૧૪-૧૫ માં? ‘યઃ પશ્યતિ આત્માનમ્ અબદ્ધસ્પૃષ્ટમનન્યકં નિયતમ્.’ જે આત્માને અબદ્ધ ને અસ્પૃષ્ટ દેખે તેણે જૈનશાસન દેખ્યું. અબદ્ધ કહો કે મુક્ત કહો. અબદ્ધસ્પૃષ્ટ આત્માને જેણે જોયો, માન્યો, અનુભવ્યો એ જૈનશાસન છે. બહુ આકરું કામ! લોકોને વ્યવહારનો પક્ષ એટલો ગરી ગયો છે કે એમાંથી નીકળવું એને આમ આકરું પડે. આવું પાળવું જોઈએ ને આમ કરવું જોઈએ. નહીંતર એકાંત થઈ જાય છે. શું કરે? પૂર્ણાનંદ પ્રભુ... ‘પરમાત્મપ્રકાશ’માં લીધું છે કે વ્યવહારથી બંધ ને વ્યવહારે મુક્તિ છે, નિશ્ચયમાં બંધ-મુક્તિ છે નહીં. બંધાયેલો ન હોય, એને કહેવું ‘બંધાયેલો છો’ એ તો ગાળ છે, કહે છે. ભગવાન આત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ વસ્તુસ્વભાવે તો મુક્ત જ છે. એનું અવલંબન લઈને જે મુક્ત પર્યાય પ્રગટે એ વ્યવહાર છે. આહાહા! પર્યાય છેને એ? ત્રિકાળ વસ્તુ નિશ્ચય છે. એ વાત પછી વિશિષ્ટ કહેશે, લ્યો. આગળ વિશેષ વાત લેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૧૬, શ્રાવણ સુદ ૪, સોમવાર, તા. ૨૬-૭-૧૯૭૧
મોક્ષદારના સાર પર પ્રવચન (હિંદી)

આ વાત જગપ્રસિદ્ધ છે કે જે મનુષ્ય બીજાના ધન ઉપર પોતાનો અધિકાર જમાવે છે, તે મૂર્ખને લોકો અન્યાયી કહે છે જો તે પોતાની જ સંપત્તિનો ઉપયોગ કરે છે તો લોકો તેને ન્યાયશીલ કહે છે. એવી જ રીતે જ્યારે આત્મા પરદ્રવ્યોમાં અહંકાર કરે છે, ત્યારે તે અજ્ઞાની, મિથ્યાત્વી થાય છે અને જ્યારે આવી ટેવ છોડીને તે આધ્યાત્મિક વિદ્યાનો અભ્યાસ કરે છે તથા આત્મિકરસનો સ્વાદ લે છે ત્યારે પ્રમાદનું પતન કરીને પુણ્ય-પાપનો ભેદ મટાડી દે છે અને ક્ષપકશ્રેણી ચડીને કેવળી ભગવાન બને છે. પછી થોડા જ સમયમાં આઠ કર્મ રહિત અને આઠ ગુણ સહિત સિદ્ધપદને પામે છે.

મુખ્ય અભિપ્રાય મમતા દૂર કરવાનો અને સમતા લાવવાનો છે. જેવી રીતે સોનીના સંગે સોનાની જુદી જુદી અવસ્થાઓ થાય છે પરંતુ તેનું સુવર્ણપણું ચાલ્યું જતું નથી, ગાળવાથી પાછું સોનાનું સોનું જ બન્યું રહે છે, તેવી જ રીતે આ જીવાત્મા અનાત્માના સંસર્ગથી અનેક વેશ ધારણ કરે છે, પરંતુ તેનું ચૈતન્યપણું ક્યાંય ચાલ્યું જતું નથી—તે તો બ્રહ્મનું બ્રહ્મ જ બન્યું રહે છે. તેથી શરીરનું મિથ્યા અભિમાન છોડીને આત્મસત્તા અને અનાત્મસત્તાનું પૃથક્કરણ કરવું જોઈએ, એમ કરવાથી થોડા જ સમયમાં આધુનિક બુંદ માત્ર જ્ઞાન અલ્પકાળમાં જ સમુદ્રરૂપ પરિણમન કરે છે અને અવિચળ, અખંડ, અક્ષય, અનભય અને શુદ્ધ સ્વરૂપ થાય છે.

यह बात जगत् प्रसिद्ध है कि जो मनुष्य दूसरोंके धन पर अपना अधिकार जमाता है, उस मूर्खको लोक अन्यायी कहते हैं। यदि वह अपनी ही सम्पत्तिका उपयोग करता है तो लोग उसे न्यायशील कहते हैं, इसी प्रकार जब आत्मा परद्रव्योंमें अहंकार करता है, तब वह अज्ञानी मिथ्यात्वी होता है, और जब ऐसी बुरी आदतको छोड़कर आध्यात्मिक विद्याका अभ्यास करता है तथा आत्मिक रसका स्वाद लेता है तब प्रमादका पतन करके पुण्य-पापका भेद मिटा देता है और क्षपकश्रेणी चढ़कर केवली भगवान बनता है, पश्चात् थोड़े ही समयमें अष्टकर्म रहित और अष्टगुण सहित सिद्धपदको प्राप्त होता है।

मुख्य अभिप्राय ममता हटाने और समता सम्हालनेका है। जिस प्रकार सुनारके संगसे सोनेकी नाना अवस्थाएँ होती हैं, परंतु उसकी सुवर्णता कहीं नहीं चली जाती, जलानेसे फिर सुवर्णका सुवर्ण ही बना रहता है; उसी प्रकार यह जीवात्मा अनात्माके संसर्गसे અનેક વેશ

धारण करता है, परंतु उसकी चैतन्यता कहीं चली नहीं जाती है—वह तो ब्रह्मका ब्रह्म ही बना रहता है। इसलिए शरीरसे मिथ्या अभिमान हटाकर आत्मसत्ता और अनात्मसत्ताका पृथक्करण करना चाहिए। ऐसा करनेसे थोड़े ही समयमें आधुनिक बूढ़ मात्र ज्ञान स्वल्पकालमें ही समुद्ररूप परिणमन करता है और अविचल अखंड अक्षय अनभय और शुद्धरूप होता है।

पूज्य गुरुदेवश्रीजुं प्रवचन :

यह समयसार नाटक है। मोक्षद्वार अधिकार पूरा हुआ। नववे अधिकारका सार और ... सार। पड़ला पेरेग्राह आ गया है। फिरसे लो। शैठ नडोता काल? शामको आये न तुम? शामको आये न तुम? नववे अधिकारका सार। कल थोडा चल गया है। पांय लीटी। फिरसे लेते हैं।

मोक्ष अधिकार है। प्रगट हो कि मिथ्यात्व ही (संसार) आश्रय बंध है। प्रसिद्ध हो अने प्रगट हो कि आत्मामें जो पुन्य, पाप और मिथ्यात्वभाव है वही आश्रय है, वही बंध है, वही संसार है। समझमें आया? प्रगट हो, जाडेर हो, प्रसिद्ध हो कि मिथ्यात्व ही (संसार है)। आत्मा आनंदस्वरूप ध्रुव चैतन्य है उसका आश्रय लिये बिना, निमित्तका आश्रय और पुन्य-पापका विकल्पका आश्रय करना, वह मिथ्यात्वभाव है। वह मिथ्यात्व ही विकार है, आश्रय है, बंध है, संसार है।

और मिथ्यात्वका अभाव... (यानी) पर्यायदृष्टिका अभाव, दूसरी रीतसे कहे तो। दया-दान-व्रत आदि शुभाशुभ परिणाम उसकी रूचि, निमित्तकी रूचि और अक समयकी पर्याय अंशकी रूचि—वह मिथ्यात्वभाव है। शुद्धपर्याय कहां निश्चय है? है, पर उसकी रूचि नहि। अरे, समझितीको शुद्ध पर्याय डोती है, (पर) उसकी रूचि नही है, रूचि द्रव्यकी है। वस्तु सूक्ष्म है, भाई! निर्मल पर्याय प्रगट हो तो भी निश्चयसे तो उसे परद्रव्य कडनेमें आया है। पंडितजी! आडाडा!

कडते हैं कि निमित्त संयोग याडे तो देव-गुरु-शास्त्र हो के स्त्री-कुटुंब-परिवार हो के सम्मेटशिपर के शत्रुंजय हो उसकी रूचि और राग, दया, दान, व्रत आदि परिणाम है उसकी रूचि और अक समयकी पर्याय जो प्रगट है ये अंश है उसकी रूचि—वही संसार, वही मिथ्यात्व, वही आश्रय, वही बंध। आडाडा! पर्याय तो निश्चय है नही, पर (निर्मल पर्याय) हो तो भी उसकी रूचि नही। रूचि तो द्रव्यकी डोनी याडिये, जेमां (शक्तिकी) भाष पडी है। आडाडा! क्यों पुनमयंदृष्ट? क्या यह जैन सिवा दूसरे डोगा कहीं? उनके गांवमें कहां डोगा? आडाडा!

અરે, સુન ભાઈ! પરમેશ્વર વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર પરમાત્માને એક સમયમાં જો ત્રણ કાળ ત્રણ લોક દેખા—જોયા, ઉસમાં આત્મા એક સમયમાં ત્રિકાળ આનંદકંદ એસે જોયા—દેખનેમાં આયા. એસી ચીજ સર્વજ્ઞ સિવા કિસીકો દેખનેમાં આતી નહીં. તો સર્વજ્ઞને કહા હુઆ આગમ વહી પ્રમાણ ને વાણી વહી પ્રમાણ હૈ. એ સિવાય અજ્ઞાનીકી વાણી, અજ્ઞાનીકી દલીલ ઓર કથન, વહ સબ પ્રમાણ નહીં. સમજમાં આયા ?

પરમાત્મા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર પ્રભુ જિન્હોને એસા કહા.. આગમમાં કહો કિ ઉનકે જ્ઞાનમાં આયા કિ વાણીમાં (આયા) કિ ભાઈ! મિથ્યાત્વ એ જ સંસાર, આસ્રવ ને બંધ છે. એક સમયકી પર્યાયકી અંશબુદ્ધિ, રાગકી રૂચિ, નિમિત્તકી રૂચિ, મૈત્રી—નિમિત્તકી મૈત્રી, રાગકી મૈત્રી ને એક સમયકી (પર્યાયકી) રૂચિ—મૈત્રી એક દ્રવ્ય સાથમાં—વો મિથ્યાત્વ હૈ. સમજમાં આયા ? દેવીલાલજી! આવી વાત છે. આહાહા!

વીતરાગતાકી રૂચિ... વીતરાગતા પ્રગટ કરનેમાં રૂચિ તો દ્રવ્યકી હૈ. પર્યાયકી રૂચિ કહાં આયી? (શ્રોતા : રૂચિ નહીં....) નહીં, નહીં, નહીં. યે તો પ્રગટ હોતા હૈ. પર પ્રગટ કિસકે આશ્રયસે હોતા હૈ? ક્યા વીતરાગી પર્યાયસે વીતરાગી પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ? સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાય, ત્રિકાળી દ્રવ્યસ્વભાવકી રૂચિ કરનેસે, અનુભવસે હુઈ. પણ ●યા સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાયમાંસે ચારિત્ર પર્યાય આતી હૈ? વો દૃષ્ટિકા વિષય તો અભેદ ધ્રુવ હી હૈ. આહાહા!

ભગવાન આત્મા એક સમયમાં પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન આનંદઘન, ઉસકા વિશ્વાસ નહીં હૈ અને યે વિશ્વાસ હૈ કિ શરીર મેરા હૈ, વાણી મેરી હૈ, રાગ મેરા હૈ ઓર એક સમયકા અંશ હી મેં હૂં. આહાહા! વહી મિથ્યાત્વભાવ, વહી આસ્રવભાવ, વહી બંધભાવ, વહી સંસારભાવ હૈ. આહા! એસી બાત પરમાત્મા વીતરાગી સર્વજ્ઞદેવ સિવા ક્યાંય હોતી નહીં. આહાહા!

જાહેર હો, પ્રગટ હો... 'મિથ્યાત્વ હી' એમ શબ્દ વાપર્યો છે ને. એકાંત નહીં હો જાતા? મિથ્યાત્વ હી સંસાર હૈ? ઓર દૂસરે બંધકે કારણ અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, યોગ—ચાર હૈં ક્યા વહ સંસાર નહીં? મિથ્યાત્વ હી સંસાર, આસ્રવ ને બંધ હૈ? અવ્રત ને પ્રમાદ, કષાય, યોગ વો આસ્રવ નહીં? એસૈ તો એસા (-એકાંત) હો ગયા ઉસમાં તો? પંડિતજી! વહ તો અલ્પ આસ્રવ હૈ ઉસકી કોઈ ગિનતી (નહીં). અનંત સંસારકા આસ્રવ તો હોનેવાલા મિથ્યાત્વભાવ હી હૈ. વહ મિથ્યાત્વ હી.. 'હી' કહા હૈ, દેખો. વહી દુઃખ હૈ, વહી આસ્રવ હૈ, વહી બંધ હૈ, વહી સંસાર હૈ.

ઓર મિથ્યાત્વકા અભાવ... વહ એક સમયકી પર્યાયકી રૂચિ ઓર રાગકી રૂચિ

છોડકર સમ્યક્ ત્રિકાળી ભગવાન આત્મા.. સમ્યગ્દર્શન તો, સમ્યક્ ત્રિકાળી સ્વભાવ સમ્યક્ સત્ છે ઉસકા અનુભવ ને પ્રતીતિ હોના યે મિથ્યાત્વકા અભાવ છે. મિથ્યાત્વકા અભાવ વહ સમકિત. કહો, સમજમેં આયા? યે સમકિત સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ છે. તીન લિયા. ઓલામાં દો લિયા થા. એ તો ઉપરથી ત્રણ નાખ્યા—આસ્રવ, બંધ ને સંસાર. ભાઈ! આ તો ત્રણ છેને પાછળ. આહાહા!

અરે પ્રભુ! તારી ચીજમાં પરમ આનંદ, પરમ શાંતિ, પરમ અનંત શક્તિ છે. એક-એક શક્તિમેં અનંત શક્તિ છે એસા અનંત શક્તિવાન પરમેશ્વર છે આત્મા. આહા! પરમેશ્વર આત્મા જિનસ્વરૂપ આત્મા છે. યે પરમેશ્વરકી રૂચિ છોડકર એક સમયકી પર્યાય પામરતા.. રાગ-દયા-દાનના વિકલ્પ, રાગ-પુણ્ય, ઉસકી રૂચિ વહ પામરકી રૂચિ છે. આહાહા! યે પ્રભુતાકો લૂંટ લેતે હેં. અનંત કાળમેં (અપની) ચીજ ક્યા છે ઉસકી ઉસને દૃષ્ટિ, આશ્રય, અવલંબન કભી લિયા નહીં. અવલંબન બહારકી ચીજ(કા લિયા.)

કહતે હેં, મિથ્યાત્વકા અભાવ વહ સમકિત. અર્થાત્ એક સમયકી પર્યાયકી રૂચિકા અભાવ ઔર વ્યવહારકી રૂચિકા અભાવ ઔર ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવકી રૂચિકા સદ્ભાવ ઉસકા નામ સમ્યક્ત્વ છે. વહ સત્કા શરણ લિયા તો સત્યભાવ ઉત્પન્ન હુઆ, એમ કહતે હેં. સમ્યક્ નામ સત્. પરમ સત્ ત્રિકાળી ભગવાન ઉસકા આશ્રય શરણ લિયા તો સમ્યક્ હુઆ. યહ સમ્યક્ હી સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ છે, દેખો. આહાહા! મૂળ વાત લી છે. સમ્યગ્દર્શન.. આહાહા! ક્યા ચીજ છે (ઈસકી) ખબર નહીં લોગોંકો. એસે એસે આપણે કરો વ્યવહાર, વ્રત કરો, તપ કરો ને સંયમ લે લો. બહારમેં લટકતે હેં બહારકે વિષય. રાગકી મંદતા કી, કરતે કરતે ધર્મ હો જાયેગા ઔર આત્માકા આશ્રય હો જાયેગા ઉસમેંસે. મૂઠ છે. મૂઠ મિથ્યાદૃષ્ટિ કહ્યો છે, દેખો. સમજાણું?

ક્યાંક આવ્યું હતું ખરું, આમાં આવ્યું હતું. મૂઠ મિથ્યાદૃષ્ટિ. સમ્યક્ત્વ—સત્યપણું તો સત્ય વસ્તુ જો ત્રિકાળી આનંદકંદ પ્રભુ જ્ઞાયક વહ સત્ય છે, વહ ભૂતાર્થ છે, વહ યથાર્થ છે, વહ સત્યાર્થ છે. ઉસકે અંતર સન્મુખ હોકર સ્વદ્રવ્યકા જ્ઞાન કરકે પ્રતીતિ કરના વહી સમ્યગ્દર્શન છે, વહી સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ છે. આહાહા! (શ્રોતા :) યે સમ્યગ્દર્શનમેં આ ગયા. સ્વરૂપાયરણ ભી ઉસમેં આતા છે. સમ્યગ્દર્શનમેં અનંત ગુણોંકી પર્યાય પ્રગટ હોતી છે. સર્વ ગુણાંશ તે સમકિત. (શ્રોતા : મોક્ષ ચારિત્રકી વજહસે હોતા છે?) વહ મોક્ષ હી છે ત્યાં. કહતે હેં ન. આત્મા મોક્ષસ્વરૂપ છે. ઉસકા અનુભવમેં પ્રતીતિ હુચી તો મોક્ષ હી છે. અસ્થિરતાકા થોડા ભાગ છે વહ તો ગૌણ છે, વહ તો નિકલ જાયેગા. મૂળ હાથ આયા, (દોષ) નિકલ જાયેગા. આહાહા! ઝીણી વાત! ભારે પડે પણ બાપુ! માર્ગ તો આ

છે ભાઈ !

ભગવાન—પરમાત્મા.. પોતે ભગવાન છે, સાક્ષાત્ ભગવાન છે, વસ્તુ તરીકે. એસા ભગવાન આત્મા ઉસકી પ્રતીતિ, અનુભવ કરના, ઉસકા ભાન હોકર જ્ઞાન હોકર પ્રતીતિ હોના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન હૈ. અનુભવમેં આનંદકા સ્વાદ આયા ઉસમેં પ્રતીતિ હુઈ વો સમ્યગ્દર્શન હૈ. આહાહા! ખજાના. યે પ્રભુ મહા ખજાના હૈ ન, ભાઈ! અરે, એને વિશ્વાસ નથી. પરમ સત્ય અમૃતનો સાગર! ભગવાન આત્મા એટલે પરમ અમૃતનો સાગર. આહાહા! શેઠ! સાગર હૈ યે. તમારા સાગર બધા ખોટા. મીઠા હો જાય. આહાહા!

સમ્યક્ત્વ.. અહીં તો એટલું લીધું. લોકોને એકાંત લાગે હોં. બસ, સમકિત, સંવર નિર્જરા ને મોક્ષ? સમકિત થયું તો મોક્ષ? પણ ચારિત્ર તો અંદર ત્રિકાળી ચારિત્રકી શક્તિ હૈ, ઉસકે અનુભવમેં પ્રતીતિ લિયા, સારા આત્મા કબજે કર લિયા. સમ્યગ્દર્શનમેં સારા આત્મા (કિ) જિસમેં અનંત ચારિત્રશક્તિ પડી હૈ, અનંત વીર્ય પડા હૈ, અનંત આનંદ પડા હૈ—સબકો કબજે કર લીયા. આહાહા! સમજમેં આયા? એનું વીર્ય.. સમ્યક્મેં વીર્ય તો સ્વ તરફકી ગતિવાળા હો જાતા હૈ. સમજમેં આયા? અરે, શું ચીજ છે!

જુઓ, કેટલું સ્પષ્ટ કર્યું છે. સમ્યક્ત્વ સંવર, નિર્જરા તથા મોક્ષ હૈ. સમ્યગ્દર્શન સંવર હૈ, સમ્યગ્દર્શન નિર્જરા હૈ, સમ્યગ્દર્શન મોક્ષ હૈ. આહાહા! બાપુ! મોક્ષસ્વરૂપ આત્મા પૂર્ણ... કલ કહા થા ન શ્રીમદ્મેંસે? શ્રીમદ્મેંસે. દિગમ્બરના આચાર્યો એસે માનતે હૈં કિ આત્મામેં મોક્ષ હોતા નહીં. એસા શબ્દ હૈ. મોક્ષ હોતા નહીં. કહા થા કિ નહીં? (મોક્ષ) સમજાય છે. રાગાદિ થા તો માના થા કે મેં બંધા હું. યે છૂટ ગયા, તો મેં બંધા નહીં, મેં તો અબંધસ્વરૂપ હું. એસે મોક્ષ હોતા નહીં. મોક્ષસ્વરૂપ એસા સમજમેં આ જાતા હૈ. આહાહા! આવી વાત છે ભાઈ! સાધારણ માણસને તો... મૂળ માર્ગ એસા હૈ. મૂળ માર્ગ સમજે બિના ઉપરના પાંદડા—પત્તા તોડે... મૂળ સાજા. આંબલીકા... આંબલી હોતી હૈ ન, આંબલી? મૂળ સાજા અને પાંદડા તોડ ડાલે. એ તો મહિને પાછા પાંદડા આમ થઈ જશે.

એમ જરી રાગની મંદતાની ક્રિયા (તો જૈસે) પાંદડા તોડતે હૈ, પત્તા. મૂળકા તો નાશ કરતે નહીં. મિથ્યાત્વરૂપ મૂળ જો હૈ ઉસકા નાશ ક્રિયા સ્વભાવકે આશ્રયસે, સબ (નાશ) હો ગયા. આંબલીકા મૂળ નાશ ક્રિયા તો પત્તે પંદર દિનમેં સૂખ જાયેંગે હી. પત્તાકો પોષણ મિલે નહીં (તો) પત્તે રહેંગે હી નહીં. આહાહા! એસા ભગવાન આત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર સાક્ષાત્ પ્રભુ... આહાહા! એસા પરમાત્મા ઉસકે અનુભવમેં—ઉસકો અનુસરકે હોનેવાલી દશા એસા સમ્યગ્દર્શન વહ હી સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ હૈ. કહો, સમજમેં આયા?

કહતે હૈં ન, વ્રત લ્યો, વ્રત લ્યો, યે સંવર હૈ. ક્યા વ્રત? વ્રત તો વિકલ્પ હૈ.

સમ્યગ્દ્રષ્ટિકા વ્રતકા વિકલ્પ.. વહ વિકલ્પ હી આસ્રવ અને બંધ હૈ. મિથ્યાદ્રષ્ટિકા... વ્રત લે લો, વ્રત લે લો, છોડ દો સંસાર, બાયડી, છોકરા છોડ દો. ક્યા છોડે? છૂટા હી પડા હૈ. ઉસે અજીવકી શ્રદ્ધા હી નહીં. અજીવ મેરેસે ભિન્ન હી હૈ. મૈને અજીવકો પકડા હી નહીં, તો મૈં અજીવકો છોડું એસા આત્મામેં હૈ હી નહીં. સમજમેં આયા ?

और मोक्ष आत्माका निज स्वभाव.. देभो. वह आता है न ? 'अष्टपाहुड'में आता है. सम्यक्का ध्यान करनेसे अष्ट कर्मोका नाश होता है. ऐसी गाथा आती है. 'अष्टपाहुड', मोक्षपाहुड. 'सम्मत्तं जो जायइ' (गाथा-८७) पूर्णानंद में पूर्ण शुद्ध आनंद हूँ ऐसा ध्यान करनेसे आठ कर्मका नाश होता है. कહो, समजमें आया? मोक्ष आत्माका निज स्वभाव अर्थात् कर्ममलरहित अवस्था है. ભગવાન આત્મા... કર્મ નામ મોહ નામ રાગાદિ મળથી રહિત મોક્ષ એ આત્માની નિર્મળ દશા છે. પૂર્ણ આનંદ દશા હૈ. આહાહા! ૮

वास्तवमें सोचा जावे तो मोक्ष होता ही नहीं. पंडितजी! वास्तवमें सोया जावे.. यथार्थमें सोया जावे तो मोक्ष होता ही नहीं. कडते है न. द्विगंबर आचार्योअे... श्रीमद्दे अेम कह्युं छे. कल तो बताया था न. कल तुम नहीं था न शैठ? पंडितजी पीछे आये न? शैठ अने पंडितजी दोनों ही नहीं थे. (वर्ष) बत्रीसमुं. ८० (बोल). उर ने ८० छे ने? केटलामो बोल ८० ने? शुं लभ्युं छे?

श्रीमद् लभे छे उरमा वर्षे. अमुक आचार्य अेम कडते हैं के द्विगम्बरना आचार्यो अेम स्वीकार्युं छे के.. द्विगम्बरना आचार्योने ऐसा स्वीकार किया है के.. देभो शैठ! श्रीमद् कडते हैं. अमुक आचार्यो अेम कडते है कि द्विगम्बरना आचार्यने अेम स्वीकार किया है के जवका मोक्ष होता नहीं. गुजराती है. जवनो मोक्ष थतो नथी. थतो नथी अेटले मोक्ष होता नहीं. अेमांय छे હોં. કેટલામો હશે આમાં કોઈને ખબર છે? આમાં નથી? આમાં ક્યાંક હશે. છે આમાં? કંઈ બધું યાદ રહે છે? ઉસમેં તો હૈ.. ઉસમેં તો હૈ. યહાં તો શ્રીમદ્ કહતે હૈં, 'દ્વિગમ્બરના આચાર્યોને એસા સ્વીકાર ક્રિયા હૈ કે જીવકા મોક્ષ હોતા નહીં, પરંતુ મોક્ષ સમજમેં આતા હૈ—સમજાય છે.' મૈં ત્રિકાળ રાગ રહિત હી હૂં. મુજે બંધન હૈ હી નહીં. આહાહા!

वडा यौदह-पंद्रह गाथामें आया न ? 'समयसार'. 'जो पस्सदि अपाणं अबद्धपुव्वं' में तो अबद्ध—बंध है ही नहीं. अबद्ध नाम में तो मोक्ष ही हूँ. आहोहा! अेवी रीते के... ते अेवी रीते के... ઈસ પ્રકારસે હૈ કે જીવ શુદ્ધસ્વરૂપ હી હૈ. ભગવાન તો શુદ્ધસ્વરૂપ હી હૈ. આસ્રવ, બંધ તો આત્મામેં હૈ હી નહીં. વહ તો પર્યાયમેં હૈ, વસ્તુમેં હૈ હી નહીં. આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ હી હૈ. આત્મા ઈસકો કહીયે. ક્યા આસ્રવ, બંધકો આત્મા કહીયે? યે

તો અણાત્મા હૈ. આહાહા! પુન્ય અને પાપ, આસ્રવ ઔર ભાવબંધ વો આત્મા હૈ? આત્મા તો ભાવબંધ ઔર આસ્રવસે રહિત શુદ્ધસ્વરૂપ વહી આત્મા હૈ. સમજમેં આયા? શુદ્ધ સ્વરૂપી હૈ ઉસકો બંધ હુઆ હી નહીં. વસ્તુમેં બંધ કહાં? વસ્તુમેં બંધ હો તો વસ્તુકા અભાવ હો જાતા હૈ. પર્યાયમેં બંધકા, રાગકા નિમિત્તપના હૈ, વસ્તુમેં હૈ નહીં. આહાહા! અંતરમેં ઐસા અનુભવમેં પ્રતીત આના (વહ) અનંત પુરુષાર્થ હૈ. સમજમેં આયા? વો પુરુષાર્થકી ગતિકી કિંમત નહીં (ઔર) બાહ્યસે આ કરના, આ કરના, આ કરના.

ચવાપણું ક્યાં રહે છે? બંધ હુઆ હી નહીં તો પીછે મોક્ષ હુઆ કહાં? જેણે માનેલું છે કે.. ઉસને માના થા કે હું બંધાણો છું. રાગ સહિત છું ઐસા બંધા માના થા. એ માનવાપણું વિચાર વડે કરી સમજાય છે. એ માન્યતા સમ્યગ્જ્ઞાન દ્વારા સમજાય છે કે મેં રાગસે બંધા હુઆ હી નહીં. દ્રવ્યબંધ તો હૈ હી નહીં, પણ રાગકા જો ભાવબંધ (યાની કિ) રૂકના વહ મેરી ચીજ નહીં. આહાહા!

વીતરાગમાર્ગ છે બાપુ આ! સર્વજ કેવળી તીર્થકરદેવ એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક(ને જાણે એ) કોને કહે? ભાઈ! એ વાત શું છે? એ તે કંઈ વાત છે! એમને એમ માની લે એ જુદી વાત છે. એક સમયનું જ્ઞાન અનંતા અનંતા કેવળીઓને પણ જાણી લે, ત્રણ કાળ ત્રણ લોક ભૂત-ભવિષ્ય-વર્તમાનને જાણે. અરે, એ તે જ્ઞાનની સત્તાનું મહાતમ્ય કેટલું! એક સમયકી ઈતની સત્તા (ઉસકા) કિતના મહાતમ્ય! ઐસી અનંતી અનંતી પર્યાય જો દ્રવ્યમેં પડી હૈ (વહ) મુક્ત હૈ.

મને બંધન નથી, (પણ) માત્ર માન્યું હતું. શ્રદ્ધામેં, રાગ મેં હૂં ઐસી માન્યતા થી. એ માનવાપણું શુદ્ધસ્વરૂપ સમજનેસે રહતા નહીં. મોક્ષ સમજાય છે. આ વાત શુદ્ધનયની અર્થાત્ નિશ્ચયનયની છે. પર્યાયાર્થિકનયવાળા પણ એક સમયની પર્યાયના પ્રયોજનમાં પડ્યા, એ નયને વળગીને આચરણ કરે તો રખડી મરવાનું છે. રાગ મેરા હૈ, પુન્ય મેરા હૈ, ઉસમેં તો પડા હૈ અને આચરણ કરે કિ 'મુજે કુછ હૈ નહીં, મેં તો મોક્ષ(સ્વરૂપ) હૂં.' સમજમેં આયા? પર્યાયબુદ્ધિમેં પડા હૈ ઔર આચરણ કરે શુદ્ધનય જેસા. મુજે તો મુક્તિ હૈ. કહાંસે આયા પર તુજે? સમજમેં આયા? ૮૦વાં બોલ હૈ. બત્રીસમું (વર્ષ). કાલે ભાઈએ કાઢ્યું હતુંને શશીભાઈએ. એણે કાઢીને બતાવ્યું હતું. હા, કાઢ્યું હતુંને. એણે બતાવ્યું હતું. ચર્યાણો એ યાદ રહી જશે હવે.

કહતે હેં, વાસ્તવમેં સોચા જાવે તો મોક્ષ હોતા હી નહીં હૈ ક્યોંકિ નિશ્ચયનયમેં જીવ બંધા હુઆ નહીં હૈ. આહાહા! બંધ તો.. દો (વસ્તુ) હો તો બંધ હોતા હૈ. પણ અકેલા આત્મામેં બંધ કહાં? બંધ દ્વિતીય હૈ. આતા હૈ ન 'પ્રવચનસારમેં.' રાગ વિકલ્પ છે

ભાવબંધ, એ દ્વિતીય (-બીજી) ચીજ છે, આત્માકી ચીજ નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? આત્મા અબંધસ્વરૂપી શુદ્ધસ્વરૂપી મુક્તસ્વરૂપ (એસા) જ્ઞાનમેં આયા, (તો) મેં મોક્ષ(સ્વરૂપ) હી હું. નિશ્ચયસે જીવ બંધા હુઆ નહીં. અબંધ હૈ, લો. બંધ વો તો દો (-દ્વિધા) હુઆ. એકડે એક ને બગડે બે. હમારી ભાષા હૈ ન, ગુજરાતી. દો.. દો.. દો હુઆ તો બંધ હે. અકેલેકો બંધ કહાં આયા? એક સ્વરૂપ મેં શુદ્ધ હું ઉસમેં બંધ કહા આયા? સમજમેં આયા?

સમ્યગ્દર્શનકા વિષય ધ્રુવ અબંધ યે અલૌકિક ચીજ હૈ. આહાહા! સમ્યગ્દર્શન હુઆ, તો યહાં કહતે હૈં કિ તો સંવર-નિર્જરા-મોક્ષ હોગા હી. આહાહા! સમજમેં આયા? અબંધ હૈ, ભગવાન એકરૂપ સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યધન યે તો અબંધ હૈ. કહો, સમજાય છે કે નહીં કંઈ? શાંતિભાઈ! આવું—એસા વીતરાગમાર્ગ હૈ ભૈયા! આહાહા! દૃષ્ટિકા વિષય, સમ્યગ્દર્શનકા ધ્યેય ધ્રુવ વહ તો અબંધ હૈ. અનંત પુરુષાર્થ હૈ. સમ્યગ્દર્શન ક્યા ચીજ હૈ ઉસકી કિંમત નહીં લોગોંકો. આહાહા!

અબંધ ચીજકા ભાન હુઆ, શ્રદ્ધા હુઈ, તો પરિણામ અબંધ હુઆ. અબંધ ચીજ જો શુદ્ધ ચૈતન્યધન ભગવાન, એસી અંતર દૃષ્ટિ હુઈ તો પરિણામ ભી અબંધ હુઆ. દ્રવ્ય અબંધ, ગુણ અબંધ, એસે સમ્યગ્દર્શન પરિણામ ભી અબંધ પરિણામ હુઆ. કહો, સમજમેં આતા હૈ? આહાહા! યહ ચીજ તો મૂળ ચીજ હૈ. મૂળ ચીજકી સમજ બિના ઓર દૃષ્ટિ બિના સબ એકડા વિનાના મીંડા હૈ. વ્રત કરે ને તપ કરે ને મરી જાય, સૂકાઈ જાય. સમજમેં આયા? રણમેં પોક મૂકના જૈસી બાત હૈ. પોક ક્યા? અરણ્ય રૂદન. આહાહા! જબ અબંધ હૈ તબ છૂટેગા હી ક્યા? ભગવાન આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપી પ્રભુ યે તો અબંધ હી હૈ. કહો, સમજમેં આયા?

વો આયા ન ચૌદહવી ગાથામેં. ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય’. ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’. ભગવાન આત્મા.. કર્મ અને કર્મના નિમિત્તસે હુઆ વિકાર, ઉસસે તો ‘અસમાહિતો’ — વસ્તુ તો ઉસસે રહિત હૈ. દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ ઓર કામ-ક્રોધકા વિકલ્પ ઓર કર્મ... વિકલ્પ વો આસ્રવ હૈ, કર્મ વો અજીવ હૈ. ભગવાન આત્મતત્ત્વ તો અજીવ ઓર આસ્રવતત્ત્વસે રહિત હૈ. ક્યા હુઆ ઉસકા અર્થ? સમજમેં આયા? રાગરૂપી આસ્રવ અને કર્મરૂપી અજીવ—દો સે રહિત હૈ. ઉસકો સહિત માનના વહ મિથ્યાત્વ ઓર ભવકા બીજ હૈ. યે ચૌદહવી ગાથામેં હૈ, ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય.’ સમજમેં આયા? ‘ભવબીજમ્’.. ભવકા બીજ મિથ્યાત્વ હૈ. આહાહા!

જીવકા મોક્ષ હુઆ યહ કથન વ્યવહારમાત્ર હૈ. આહાહા! સિદ્ધ ને સંસાર—દો પર્યાય

व्यवहार है. निश्चयमें तो त्रिकाणी ज्ञायकभाव वही है. अे पण परमात्मा वीतरागे कडा ये आत्मा डों. दुसरा कोरु कडे कुरे ऐसल आत्मा.. आत्मा.. (ऐसी) डलत तल सड करते हैं. ऐसे नडीं. वीतराग तीरुथकरदेवने केवणज्ञानमें अेक-अेक आत्मा जैसल देडल, ऐसल आत्मा अडंध अने शुद्धस्वरुपी उसको डोक्ष कडनल ये तल व्यवडलर है, कडते है. आडलडल ! डरुडल है. नहीं तल वह हंदेशल डोक्षस्वरुड ही है. वस्तु तल डोक्षस्वरुड डी है. कल तल (डडलं तक) आडल थल.

डह डलत जगत डुरसिद्ध है.. डवे दुसरल अरुथ करते हैं. सरल डोक्ष दरकल सरल लेते हैं न. डह डलत जगत डुरसिद्ध है. डल डनुषु डूसरुंके धन डर अडनल अधलकर जडलतल है.. दुसरुंकी लकुडी डर अडनल अधलकर जडलते है, उस डूरुखको ललग अनुडलडी कहते हैं. डरलडर है ? दुसरुंकी लकुडी डल (और डलने कुरे) डडलरी है वड. डड डलननेवलल डुरड ललकडें अनुडलडी कडनेडें आतल है. डड देडुंत है डलं. सलदुडलंत दुसरल है. डदल वह अडनी ही संपतुकल उडडलग करतल है.. लकुडी जड, धूण... डुलगतल तल कडलं है ? डे तल देडुंत है न. डदल वह अडनी ही संपतुकल उडडलग करतल है तल ललग उसे नुडलडशील कहते हैं. कुरेसुडी (संपतुकल) लूट करके अडनी डलनते नडीं. उसकी (अडनी) लकुडी है वड डुलगते है.

दलडलो आलुडु डेने डलरुथ आडणु, नडीं ? 'नलडडसर' (गलथल १ड७)डलं. अेड के कोरुथ गुरुसुथ अडनी नलधल डलकर अेकलंतडें डुलगते हैं... दलडलल आडल है 'नलडडसर'डें. डडलरनी नलधल डलं. ऐसे धरुडल... आ तल डडलरकी नलधलकल देडुंत आडल है सलदुडलंतडें. 'नलडडसर'. लकुडी डलले डे-डलंड-दश ललड, करुड, डे करुड, डलंड करुड. अडनी है वल डुनुडके करण डलली और उसे डुलगवे तल वल डुर नडीं कडनेडें आतल है. डे अनुडलडी नडीं है, डे नुडलडशील है. लुकुकल अडेकुलसे डलं. डे धरुडकी अडेकुलसे डलत नडीं है. डे तल देडुंत है. वड अडनी संपतुकल उडडलग करतल है तल ललग उसे नुडलडशील कडते हैं.

इसी डुरकर.. वल तल देडुंत डुआ. इसी डुरकर डड आत्डल डरदुरवुडुंमें अहंकर करतल है, डुडु. आडलडल ! डरुडर तल अेक सडडकी डरुडलड ने रलगडें अडंकर करतल है, डे डलथुडलदुषु डुरड है. सडजडें आडल ? जैसे कुरेसुडी लकुडी अडनी डलनकर डुगुे, अधलकर जडलतल है डे डुरड है. ऐसे आत्डल डरदुरवुडुंमें अडंकर—डड डेरल है, डड डरुडलड डी डें डूं. रलग डी डें डूं' ऐसल जल अडंकर, अडं डेरी डीज है (ऐसल) डलनते है, तड वह अजुडनी डलथुडलतुवी हुतल है. आडलडल ! ड डंडकल रलज करते है न सडकुरेती. 'डरत'. डरत डकुवतुी. ड डंड... डगवलनके डुतुर. ॢॢ डणुर सुी. अडंडकु सलधते थे वे तल. ड डंड सलधल नडीं. कुण सलधे ? कुरेसकु सलधे ? रजकण रजकण डरकुषुतुर डरवस्तु उसे डुतल डी नडीं कडुडी आत्डल. रलगकु डुतल नडीं उसकल नलड आत्डल कडते हैं. आडलडल !

પરદ્રવ્યકો તો ઘૃતા નહીં... આહાહા! એ માર્ગ ભાઈ ભારે કઠણ લાગે ઘણો. બાહ્યમાં હોય કંઈ કરના, એસા કરના, વૈસા કરના... કરના વો મરના હૈ. 'નિહાલભાઈ' લખે છે ને. એ નવરંગભાઈ! આવ્યું છેને એમાં? 'કરના યે મરના હૈ'. પુસ્તક જ્યારે વંચાતું હતું ત્યારે નવરંગભાઈ બેઠા હતા રાત્રે. એક ફેરી આવ્યું હતું. અરે, આ તો માળુ ભારે! નવરંગભાઈ! ખબર છે? 'દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર તે અનાયતન છે' એમ જ્યાં આવ્યું... અહીં સમકિતમાં આયતન દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કહનેમં આતા હૈ. યે તો વ્યવહારકી બાત હૈ. નિશ્ચયસે તો પરદ્રવ્ય દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર તો અનાયતન હૈ. અપના આયતન તો આનંદકંદ પ્રભુ યે અપના આયતન હૈ. આહાહા! લોગોંકો સહન હુઆ નહીં. યે ચીજ હી એસી હૈ.

આત્મા પરદ્રવ્યોંમં અહંકાર કરતા હૈ તબ વહ અજ્ઞાની મિથ્યાત્વી હોતા હૈ. યાહે તો પંચ મહાવ્રત પાલતે હો, મુનિ હો, નગ્ન દશા હો, પણ વો રાગકી ક્રિયા મેરી હૈ ને એક સમયકી પર્યાય જિતના મૈં હૂં—(એસી માન્યતાવાલા) અજ્ઞાની મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. આહાહા! ઓર જબ એસી બદ આદતકો છોડકર.. બદ છેને? બદ.. બદ શું છે? પછી (ખ્યાલ) આવી ગયું વળી. એસી બદ આદતકો છોડકર.. લ્યો, એ બદ-આદત હૈ. ક્યા બદ-આદત? ક્યા? કિ એક સમયકા પર્યાયમં અપના(પન) માનના ઓર દયા-દાન-વિકલ્પમં અપનાપન માનના બદ-આદત હૈ. સમજમં આયા?

અરે, વીતરાગ ભગવાનને જો સર્વજ્ઞપના પ્રાપ્ત ક્રિયા, એસી પ્રાપ્તિકા ઉપાય કોઈ અલૌકિક હૈ. સમજમં આયા? જબ એસી બદ આદતકો છોડકર... યે બદ-આદત હૈ. રાગ ઓર રજકણ... એક ભી પરમાણુ રજકણ ઓર એક ભી રાગકા અંશ અપના માનના,.. ઉસસે લાભ માનતે હૈ તો ઉસે અપના માના ઉસને. આહા! નિમિત્તસે અપનેમં લાભ હોતા હૈ. પંચ મહાવ્રત આદિકી વ્યવહાર ક્રિયા ઉસસે મુજે લાભ હોતા હૈ. મિથ્યાત્વભાવ બદ-આદત હૈ. આરે, ભારે કામ!

ઓર જબ એસી બદ આદતકો છોડકર આધ્યાત્મિક વિદ્યાકા અભ્યાસ કરતા હૈ, દેખો. આહાહા! અપના નિજસ્વરૂપ ભગવાન.... આ તમારી બેરીસ્ટરની વિદ્યા.. શું કહેવાય વકીલની? વકીલની વિદ્યા કહતે હૈ ન? વકીલ. એય કાનજીભાઈ! ડૉક્ટરની વિદ્યા અને વકીલની વિદ્યા, મૂરખ વિદ્યા હૈ. મૂરખાઈ વધારનારી છે વિદ્યા. એય વકીલ! ... આવી ગયો. આહાહા! જબ આધ્યાત્મિક વિદ્યાકા અભ્યાસ કરતા હૈ... મૈં જ્ઞાનાનંદ રાગસે ભિન્ન... 'જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી હૂં' ગાયું હતુંને ભાઈએ ગોદીકાજીએ. ગોદીકા નહોતા બોલતા? દેખા હૈ? પંડિતજી! તુમ આયે થે કે નહીં જયપુર? નહીં આયે થે. 'મૈં જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી હૂં'.

जब आध्यात्मिक विद्याका अभ्यास करता है... रागसे भिन्न ने अपने स्वभावसे अभिन्न—ऐसा अंतरका अभ्यास करता है. आडाडा! तथा आत्मिक रसका स्वाद लेता है. आडा! देओ. सम्यग्दर्शनमें आत्माका अतीन्द्रिय स्वाद आता है, उसका नाम सम्यग्दर्शन है. ऐसा सम्यग्दर्शन (परकी) प्रतीत करो, श्रद्धा करो. ये सम्यग्दर्शन है ही नहीं. क्या कहते हैं देओ न?

आत्मिक रसका स्वाद लेता है. भगवान आत्मा अतीन्द्रिय आनंदरूप अमृतस्वरूप भगवान, उसका अनुभव करना, उसका अेकाग्र होकर अभ्यास करना, वह आध्यात्मिक विद्या है और आत्माका आनंदका रस आना वह सम्यग्दर्शनकी दशा है. आडा! तब प्रमादका पतन करके.. ल्यो. आत्माका आनंदका अनुभव करते सम्यग्दर्शनसे लेकर पंचम गुणस्थानमें बडोत आनंद, छठवेमें बडोत, सातवेमें बडोत, बारहवेमें पूर्ण (यारित्र), तेरवेमें अनंत (सुभ). समजमें आया?

और प्रमादका पतन करके पुन्य-पापका भेद हटा हटा देता है. शुभभाव ने अशुभभाव—दोमें अेक ठीक है अने अेक अठीक ऐसा भाव उसको डोता नहीं. आडाडा! प्रमादका पतन करके.. प्रमाद है, शुभभाव भी प्रमाद है. आत्माका आनंद आना वह अप्रमादभाव है. आडाडा! भारे काम आकरं! कडे, आवो मार्ग भगवाने कद्यो डशे? कंदमूण नहीं भाना, योविडार—रात्री (भोजन) छोडना, व्रत पालना, पूजा करना, जात्रा करना—अेवुं भगवाने (कह्युं छे) अत्यार सुधी तो भई अेवुं सांभण्युं डतुं. ऐसा सुना है. भाई! ये तो विकल्पकी क्रियाकी बात है. स्वरूपकी क्रिया.. अंतर्मुभ जूकना (और) बडिर्मुभसे डटना ये अध्यात्मिक विद्या है. और उसमें आनंदका स्वाद आना, उस कारणसे प्रमादभावका नाश डोता है. प्रमाद नाम शुभ-अशुभ—दोनों.

और क्षपकश्रेणी चढकर... इससे आगे बढकर स्थिरता अंतरमें बडोत डो जाती है उसका नाम क्षपकश्रेणी है. स्थिरताकी अंदर धारा वडे. ये तो पडलेसे लिया है न. मिथ्यात्व त्याग करके प्रमाद छोडकर मुनिपना आया.. प्रमाद छोडकर क्षपकश्रेणी यढा, अेनी वात छे. ..केवली भगवान बनता है. अडो! अंतरमें अेकाग्र होकर सम्यग्दर्शन पडले प्रगट क्रिया, पीछे प्रमाद छोडकर अप्रमादमें आया और पीछे शुक्लध्यानकी धारामें केवलज्ञान प्राप्त क्रिया. ल्यो, ये परमात्मा डोनेकी रीत.

पश्चात् थोडे ही समयमें अष्टकर्म रहित.. ल्यो. सिद्ध.. सिद्ध.. केवणी डुआ तो यार कर्मका नाश डुआ ने यार बाकी रडा. पीछे अष्ट कर्मरहित होकर अष्ट गुणसहित.. अष्टगुण सहित सिद्धपदको प्राप्त होता है. परमात्मा सादि अनंत-अनंत समाधि आनंद. ये सिद्धपद पानेका उपाय है. भोक्षमार्ग है न ये?

મુખ્ય અભિપ્રાય મમતા હટાને ઓર સમતા સમ્હાલનેકા હૈ, દેખો, શું કહ્યું ? આહાહા ! મુખ્ય અભિપ્રાય રાગ આદિકા અભિમાન છોડના... રાગાદિ મેરે હૈં યહ મમતા છોડના ઓર વીતરાગભાવમેં સમતા લાના. અભિપ્રાય તો મુખ્ય યહ હૈ કિ પર રાગાદિ મેરે હૈં (એસી માન્યતાકો) છોડના. યે મમતા મિથ્યાત્વકી મમતા હૈ. વ્યવહારકા રસ બહોત હૈ ન લોગોંકો.. જુઓ, અમે તો વ્યવહાર ભી કરતે હૈ અને હમારી શ્રદ્ધામેં નિશ્ચય એસા હૈ— એસા દોનોં હી હૈ. વ્યવહાર કરતે હૈં વહી માન્યતા હી મિથ્યાત્વ હૈ. કરે કોણ ? રાગકા કરના ? આહા ! લૌકિકમાં લોકોને પસંદ બહુ પડે. સભા ભરાય પાંચ-પાંચ હજાર, દશ-દશ હજાર, પંદર હજાર. એ પુનમચંદજી ! જોઈ આવ્યા છે કે નહીં ? જોઈને નહીં સાંભળીને. જોવા ન જવાય. સાંભળીને જોયું છેને એટલું કે આમ કાંઈક છે.

ભાઈ ! માર્ગ જુદો છે પ્રભુ ! સત્યના શરણા કોઈ જુદી ચીજ છે. બહારની પ્રવૃત્તિમાં એસા કરું ને એસા કરું. અને સબ ધર્મ સરખા હૈ, સમન્વય કરો. કભી નહીં હોતા. સુજાનમલજી ! આત્મધર્મ વહ વિશ્વધર્મ હૈ. યે ધર્મ હૈ, દૂસરા ધર્મ હૈ હી નહીં કહીં. આહાહા ! શું લાગે ? સહુની સાથે મીઠાશ લાગે ? ઓહોહો ! કેટલી વિશાળતા એમ પાછું (કહે). ઉદારતા કેટલી ! સબકો સમાન માનના. હમારેમેં ભી હૈ, તુમ્હારેમેં ભી હૈ, તુમ્હારેમેં ભી હૈ. કહીં હૈ નહીં, ભગવાન આત્મામેં હૈ, ઉસકે સિવા કહીં હૈ નહીં. આહાહા ! દેખો, જિસ પ્રકાર... સબ ટુંકામેં લિયા હૈ. મુખ્ય અભિપ્રાય.. મમતા (યાની કિ) પરદ્રવ્ય મેરા હૈ યહ (માન્યતા) છોડના ઓર સ્વદ્રવ્યકી સંભાલ કરના યે મુખ્ય વસ્તુ હૈ. કહો, સમજમેં આયા ? આહાહા !

જુઓને, ઓલા છોકરાની વાત બહુ યાદ આવે હમણાં. વણાઈ ગયો બિચારો હોં. લડકા પરસો રાત્રિકો.. ૨૪-૨૫ વર્ષનો જુવાનજોધ. બે વર્ષનું લગ્ન. બસમાં બારણા આગળ બેઠો હતો. ટ્રક આયા.. ટ્રક કહતે હૈં ન. ક્યા કહતે હૈ ? ખટારા. ટ્રક. તમારો ટ્રક છેને. કપડા ભરે, આ માણસ ભરે. ઓલા ટ્રકમાં કપડા ભરેને, આ માણસ ભરે. એ આવ્યો ખટારો લાકડા ભરીને. આમ બહાર બિચારો અડધો બહાર હતો. બહાર માણસ ઘણા બેઠેલાને.. શું કહેવાય ? ડ્રાઈવરની સાથે ઘણા બેઠેલા માણસ બહુ. બારણું ખુલ્લું. બારણા તોડકર ઉસકો સાથમેં લેકર દો બીચમેંસે.... આહાહા ! આ દશા. ઉસ સમયમેં જડકી પર્યાય —દશા તો હોનેકી હી થી. આહાહા ! ઉસકી માતા ને પિતા બિચારા...

મોહનું દુઃખ છે ને ? વસ્તુનું ક્યાં છે ? મોહકા દુઃખ હૈ. કહેતા હતા, નહીં ? બાર વાગે—સાડાબાર વાગે (લાશ) આવી. બાઈ રોતી નીકળી, બહુ રોતી હતી. બેટા ! ભાઈ ! તને હું ક્યાં જોઈશ હવે ? ક્યાં વાટ જોઈશ ? કોણ જોવે ? ભાઈ ! આહા ! કારણ કે

છોકરાને લઈ તો ન જવાય ત્યાંને ત્યાં. પોલીસ આવે. શું કહેવાય તમારું? પંચનામું કરે. પંચનામું કરેને? ત્યાં સુધી મડદું પડ્યું રહ્યું. ડોક્ટર ત્યાં સવારે આવ્યા. આહાહા! ૨૪ વર્ષનો જુવાન. આ રાત નહીં, ઓલી રાત બાર વાગે. વો રાત, દુસરી રાત. સવારના અગિયાર વાગે લોકો માણસો બહુ... શાંતિભાઈ ગયા હતા, નહીં? એવો ત્રાસ ગામમાં હડતાલ

આ સ્થિતિ અનંત વાર ભોગવી છે ઉસમેં નવીન ક્યા હે? સમજમેં આયા? રાગકો અપના માનકર મિથ્યાત્વમેં ઉસકો ઘસીટ દિયા હે, નાશ હુઆ હે આત્માકા, વહ બાત કહતે હેં. બહારકી તો એક કોર રખો. અપના ભગવાન પૂર્ણ શુદ્ધસ્વરૂપકી રૂચિ છોડકર કૃત્રિમ રાગ પુન્ય દયા-દાનકી એક સમયકી પર્યાયમેં એકત્વબુદ્ધિ હે (તો) અપની શાંતિકો ભીંસતે હે, નાશ કરતે હેં. આહાહા! વણાઈ જાય છે.. બિચારા કહેતા હતા. દુનિયા એસે દેખતી હે કિ ઉસકો હુઆ. પર તુજે ભી અનંત બાર હુઆ હે ભગવાન! આહાહા! તુજે રસ પડતા હે પરમેં. ધૂળમાંય હે નહીં. આ તો માટીનું માંસનું પુતળું છે શરીર. આહાહા! એમાં સુંદરતા કેસી? ઉસમેં મજા કેસી? ધૂળમેં કહાં મજા હે? પ્રભુ! આહા! તેરા આનંદ તો તેરે પાસ હે ઓર પરમેં કંઈ પણ આનંદકી ગંધ આના, મિથ્યાત્વમેં આત્મા નાશ હોતા હે. આહાહા!

કહતે હે કિ... દાખલો આપે છે. જિસ પ્રકાર સોનારકે પ્રસંગસે સોનેકી નાના અવસ્થાઈ હોતી હેં. સોના.. સોના.. સુવર્ણની અવસ્થા. પરંતુ ઉસકી સુવર્ણતા કહીં નહીં ચલી જાતી. સોનાપના ચલા જાતા હે? ગમે ઈતના સોનેકા દાગીના.. દાગીના સમજે ન? જેવર. ઉસકા જેવર બનાવો, પર સોના તો સોના હી રહતા હે. આભૂષણ ગમે તે બનાવો, સોના ઉસમેં ધૂસ જાતા નહીં. સોના યે સોના હી હે. આહાહા! ઉસી પ્રકાર... સુવર્ણકા સુવર્ણ હી બના રહતા હે, ઉસી પ્રકાર યહ જીવાત્મા અનાત્માકે સંસર્ગસે.. આહાહા! આ સોનીનો દાખલો. એમ આ અનાત્મા રાગના સંસર્ગસે.. આહાહા! પુન્ય-પાપના વિકલ્પના પરિચયસે અનેક વેષ ધારણ કરતા હે. એકેન્દ્રિય ને બેઈન્દ્રિય ને ત્રણેન્દ્રિય ને ચૌઈન્દ્રિય ને પંચેન્દ્રિય ને સ્ત્રી ને પુરુષ ને. અંદર પર્યાયમાં હો. શરીર-બરીર તો જડ હે. અનેક વેષ ધારણ કરતા હે.

પરંતુ ઉસકી ચૈતન્યતા કહીં ચલી નહીં જાતી હે. ચૈતન્યપના જો ધ્રુવસ્વરૂપ હે યે કહાં જાય? આહાહા! સોનાના આભૂષણ હો, પણ સોનાપના કહીં ચલા જાતા હે? એમ પર્યાયમેં એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિય, ચૌઈન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય (આદિ) અનેક (દશા) હો, ઈસસે ચૈતન્યપના કહીં ચલા નહીં જાતા. ચૈતન્યપના તો એસે કા એસા રહતા હે. વહ તો

ब्रह्मका ब्रह्म ही बना रहता है. आडाडा! भगवान तो आनंदस्वरूप है तो आनंदरूप ही रहता है त्रिकाण. आडाडा! ये दृष्टिमें लेना. और उसका अनंत पुरुषार्थ क्या है? आडाडा! रागमें रहा, वह गुलाट भाकर आत्मामें आना ये अनंत पुरुषार्थ है. 'मैं तो शुद्ध चैतन्यस्वरूप त्रिकाण हूं. ज्ञायक ही ज्ञायक रहा हूं'. आवे छेने भाई! 'प्रवचनसार' नहीं? २०० गाथा. याडे सो तुजे मान, पण ज्ञायक तो त्रिकाण ज्ञायक ही रहा है. 'प्रवचनसार'की २०० गाथा. आडाडा! कभी ज्ञायक छोडकर दुसरा हुआ नहीं. ब्रह्म ही रहता है.

इसलिये शरीरसे मिथ्या अभिमान हटाकर आत्मसत्ता और अनात्मसत्ताका पृथक्करण करना चाहिये। ऐसा करनेसे थोड़े ही समयमें आधुनिक बूंद.. अे सम्यग्दर्शनकी भूँद मात्र ज्ञान स्वल्प कालमें ही समुद्ररूप परिणमन करता है. केवलज्ञान हो जाता है. आडाडा! समजमें आया? सम्यग्ज्ञानका कण-बीज उग्या बीज, ये पूनम होगी. अपना शुद्ध चैतन्य ध्रुव उसके अनुभवमें द्रष्टि हुई, है तो अल्प, पण केवलज्ञान हो जायेगा. वह क्रिया अंतरमें अेकाग्र होकर केवलज्ञान हो जायेगा. ..स्वल्प कालमें ही समुद्ररूप परिणमन करता है. और अविचल अखंड अक्षय अनभय-भयरहित और शुद्धरूप होता है. उसका नाम पर्यायमें भोक्ष कहनेमें आता है.

(प्रभाष वचन गुरुदेव)

પ્રવચન નં. ૧૧૭, શ્રાવણ સુદ ૫, મંગળવાર, તા. ૨૭-૭-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર ૧, ૨ પર પ્રવચન (હિન્દી)

ઉસમેં આત્માકા અધિકાર હૈ. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. પ્રતિજ્ઞા પહલે હૈ ન ?

इति श्री नाटक ग्रंथमें कहौ मोख अधिकार।

अब बरनों संछेपसौं, सर्व विसुद्धी द्वार॥१॥

અર્થ :-નાટક સમયસાર ગ્રંથના મોક્ષ અધિકારની પૂર્ણતા કરી. હવે સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર સંકેપમાં કઠીએ છીએ. ૧.

અર્થ :-નાટક સમયસાર ગ્રંથકે મોક્ષ અધિકારકી इतिश्री की, अब सर्वविसुद्धिद्वारको संक्षेपमें कहते हैं॥१॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આત્મા અંતરમેં તો સચ્ચિદાનંદ સુખસ્વરૂપ હૈ. અનાદિસે અપની ચીજકો ભૂલકર, પુન્ય ને પાપ જો વિકારભાવ હૈ, શરીર આદિ પર હૈ—ઉસકો અપના માનતે હૈં. વો માન્યતાકે કારણ ચોર્યાશીમેં ઉસકો રૂલના પડતા (હૈ). ચોર્યાશીના અવતારમાં રખડે છે—રૂલે છે. આહા! આત્મા અંદર સચ્ચિદાનંદ છે.. એ સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર કહેશે... આ દેહ તો માટી જડ છે, એનાથી તે જુદી ચીજ છે. ઉસસે (ભિન્ન) હૈ. અંદર કર્મસે ભી જુદી ચીજ હૈ—ભિન્ન હૈ. ઓર અંદર શુભ—અશુભ રાગ હોતા હૈ પાપ-પુન્ય, વો ભી વિકાર અને દુઃખ હૈ. ઉસસે ભી આત્મા તો ભિન્ન આનંદકંદ હૈ. આહા! અનંત કાલમેં કભી અપની ચીજ ક્યા હૈ ઉસકી પિછાન કી નહીં, ઉસકી કિંમત કી નહીં. જગતકી ચીજકી કિંમત અને મહત્તા કી. અપની કિંમત ભૂલ ગયે તો ઉસમેં—ચોર્યાશીના અવતારમેં રખડના—રૂલના (હુઆ). અનંત ભૈર અવતાર કિયા નરકમેં, પશુમેં—કીડા, કાગડા, કુત્તા—એસા અનંત ભવ કિયા, આત્મા અંદર વસ્તુ ક્યા હૈ ઉસકે ભાન બિના.

યહાં તો કહતે હૈં, આ ગ્રંથમેં કહૌ મોખ અધિકાર. આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનમૂર્તિ પ્રભુ અરૂપી વીતરાગસ્વરૂપ હૈ. ઉસકા આશ્રય લેકર મુક્તિકી પરમ આનંદ દશા પ્રગટ કી, વહ મોક્ષ હૈ. હવે એ મોક્ષદશા પણ એક સમયકી અવસ્થા હૈ, એમ કહતે હૈં. કહૌ મોખ અધિકાર, अब बरनों संछेपसौं, सर्व विसुद्धी द्वार.. ભગવાન આનંદ, વહ રાગસે તો ભિન્ન હૈ, પણ બંધ અને મોક્ષકી પર્યાયસે ભી ભિન્ન હૈ. આહાહા! યે ચીજકા અધિકાર કહતે હૈ.

ચૌર્યાશીના અવતારમાં અનંત-અનંત અવતાર કર ચૂકે. આ કંઈ પહેલો અવતાર નથી. આહીં તો મનુષ્યપણા અનંત બૈર મિલા, પશુ અનંત બૈર હુઆ, નરકમાં નારકી અનંત બૈર હુઆ ઓર સ્વર્ગમાં દેવ.. દેવ ભી અનંતબૈર હુઆ. પણ વહ તો ચાર ગતિકા દુઃખ હૈ. આહા! ઉસ દુઃખસે રહિત આત્માકા ભાન કરકે સ્વરૂપકી શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરકે અંતરમાં લીન હોનેસે મુક્તિ હોતી હૈ. તો મુક્તિકા અધિકાર કહા.

હવે, સર્વ ઉપાધિ રહિત આત્માકા સ્વરૂપ. એ 'શુભ' ભૂલ છે થોડી. શુદ્ધ જોઈએ. શબ્દભૂલ છે. ભગવાન આત્મા અંદર ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન પોતે નિજ એ પરમ શુદ્ધ છે, પરમ શુદ્ધ હૈ. આહા! એ અધિકાર. સર્વ ઉપાધિ રહિત શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ આત્મા વો શુદ્ધ હૈ—યે આત્માકા સ્વરૂપ કહનેમાં આતા હૈ.

કર્મનિકૌ કરતા હૈ ભોગનિકૌ ભોગતા હૈ,
 જાકી પ્રભુતામૈં એસૌ કથન અહિત હૈ।
 જામૈં એક ઇન્દ્રી આદિ પંચધા કથન નાંહિ,
 સદા નિરદોષ બંધ મોખસૌં રહિત હૈ।।
 ગ્યાનકૌ સમૂહ ગ્યાનગમ્ય હૈ સુભાવ જાકૌ,
 લોકવ્યાપી લોકાતીત લોકમૈં મહિત હૈ।
 સુદ્ધ બંસ સુદ્ધ ચેતનાકૈ રસ અંસ ભર્યૌ,
 એસૌ હંસ પરમ પુનીતતા સહિત હૈ।।૨।।

શબ્દાર્થ :—પ્રભુતા=સામર્થ્ય. અહિત=બુરું કરનાર. પંચધા=પાંચ પ્રકારની. લોકાતીત= લોકથી પર. મહિત=પૂજનીય. પરમ પુનીત=અત્યંત પવિત્ર.

અર્થ :—જેના સામર્થ્યમાં (તે) કર્મનો કર્તા છે અને કર્મનો ભોક્તા છે એમ કહેવું હાનિકારક^૧ છે, પંચેન્દ્રિય ભેદનું કથન જેમાં નથી, જે સર્વ દોષ રહિત છે, જે ન કર્મથી બંધાય છે ન છૂટે છે, જે જ્ઞાનનો પિંડ અને જ્ઞાનગોચર છે, જે લોકવ્યાપી છે, લોકથી પર છે, સંસારમાં પૂજનીય અર્થાત્ ઉપાદેય છે, જેની જાતિ શુદ્ધ છે, જેમાં ચૈતન્યરસ ભર્યો છે, એવો હંસ અર્થાત્ આત્મા પરમ પવિત્ર છે. ૨

અર્થ :—જિસકી સામર્થ્યકે આગે કર્મકા કર્તા હૈ ઓર કર્મકા ભોગતા હૈ એસા કહના હાનિકારક હૈ, પંચેન્દ્રિય ભેદકા કથન જિસમૈં નહીં હૈ, જો સર્વદોષ રહિત હૈ, જો ન કર્મસે બંધતા હૈ ન છૂટતા હૈ, જો જ્ઞાનકા પિંડ ઓર જ્ઞાનગોચર હૈ, જો લોકવ્યાપી હૈ, લોકસે પરે હૈ, સંસારમૈં પૂજનીય અર્થાત્ ઉપાદેય હૈ, જિસકી જાતિ શુદ્ધ હૈ, જિસમૈં ચૈતન્યરસ ભરા હુઆ હૈ, એસા હંસ અર્થાત્ આત્મા પરમ પવિત્ર હૈ।।૨।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

નીચે એનો કળશ છે.

નીત્વા સમ્યક્ પ્રલયમખિલાન્ કર્તૃભોકત્રાદિભાવાન્
દૂરીભૂતઃ પ્રતિપદમયં બન્ધમોક્ષપ્રકલૃપ્તેઃ।

શુદ્ધઃ શુદ્ધઃ સ્વરસવિસરાપૂર્ણપુણ્યાચલાર્ચિ--

ષ્ટકોત્કીર્ણપ્રકટમહિમા સ્ફૂર્જતિ જ્ઞાનપુંજઃ॥૧૧॥

આહાહા! કહતે હેં, કર્મનિકૌ કરતા હૈ.. અરે, ભગવાન આત્મા જ્ઞાનનો સાગર છે. ચૈતન્યનો સાગર અંદર છે. ઓર અતીન્દ્રિય આનંદસે આત્મા ભરા પડા હૈ અંદર. ઐસા આત્મા કર્મકો કરતા હૈ. અરે, રાગ-દ્વેષકો યે આત્મા કરતા હૈ યે અહિત હૈ, કહતે હેં. પંડિતજી ! પરવસ્તુકા તો કર્તા નહીં. યે તો જડ હૈ શરીર. શરીરકી ક્રિયા જડકી જડસે હોતી હૈ. યે વાણી હૈ વો ભી જડ હૈ. ઉસકી ક્રિયા ભી આત્મા કર સકતા નહીં. આહાહા! પરવસ્તુ માટી યે ધૂળ હૈ. ઉસકા તો કર્તા આત્મા નહીં, પણ અંદર રાગ અને દ્વેષકા પરિણામકા ભી આત્મા વસ્તુ તરીકે (કર્તા નહીં.) આત્મા વો સ્વભાવ જિસકો આત્મા કહીએ.. આહા! એ તો ચૈતન્યનો પૂંજ, અતીન્દ્રિય આનંદકા.. અતીન્દ્રિય આનંદકી શાંતિકા સાગર હૈ. આહા! સુખ હૈ અંદરમેં અને શોધતે હેં બહાર. બરાબર હૈ પંડિતજી ? આહા!

અનંત ગુણકા પુંજ આત્મા હૈ. અંતરમેં તો ઉસકી અનંત શક્તિયાં, અનંત ગુણ ભરે હેં. તો જિસકો શાંતિ અને ગુણ પ્રગટ કરના હો ઉસે તો અનંત ગુણકા પિંડ પર દૃષ્ટિ કરનેસે શાંતિ મિલેગી. આહા! ઉસમેં હી શાંતિ પડી હૈ. પડી હૈ આત્મામેં શાંતિ સુખ ને આનંદ અને ખોજતે હેં બહારમેં. યહાંસે મિલે, પૈસામેં મિલે, ધૂળમેં મિલે, શરીરમેં મિલે, સ્ત્રીમેં મિલે. ધૂળમેં હી સુખ નહીં કહીં. પ્રભુ આત્મા તો સુખકા સાગર હૈ પ્રભુ! ઐસા આત્માકો કર્મકા કર્તા (કહના) યે કથન અહિત હૈ. આહાહા! અરે, ભગવાન આત્મા જ્ઞાનાનંદ પ્રભુ જ્ઞાનકા નેત્ર જિસમેં સારા ભરા હૈ. ઐસા આત્મા, મેં કર્મકો કરું, રાગકો કરું, પુન્ય-પાપકા વિકલ્પકો મેં કરું (ઐસે) સંયોગીભાવકા કર્તા હોતા હૈ યે કથન હી અહિત હૈ. આહા! ધનાલાલજી ! માર્ગ ઐસા હૈ ભાઈ ! આહાહા !

પ્રભુ આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રજાબ્રહ્મ હૈ. જ્ઞાનકા સાગર આત્મા હૈ વો આત્મા કયા કરે? રાગકો કરે? વ્યવહાર દયા-દાન-વ્રત આદિકા પરિણામકો કરે? વો કરે (ઐસી માન્યતા) યે તો અજ્ઞાનભાવ હૈ. આહા! કહતે હેં, કર્મનિકૌ કરતા.. આહાહા! અરે પ્રભુ! તું તો ચૈતન્યમૂર્તિ આનંદકા સાગર અંદર અનાદિ અવિનાશી તત્ત્વ હૈ. દેહકા નાશ હોતા હૈ, રાગકા નાશ હોતા હૈ. આત્માકા નાશ હોતા હૈ કભી? આહાહા! કર્મનિકૌ કરતા.. ઐસા

અવિનાશી પ્રભુ ઉસકો કર્મકા અને રાગકા કર્તા કહના યે અહિત બાત હે. આહાહા ! લાલચંદજી ! આહા ! યે વેપાર-ધંધા કોણ કરે ? (શ્રોતા : કોણ કરે ? પુદ્ગલ કરે). મૂઢ માને. એક રજકણ પાંપણ ભી ફિરતી હે વો જડકી દશા હે. આત્મા કયા કરે ? અજ્ઞાની માનતે હેં. અપની ચીજકો પિછાન કરે બિના માનતે હેં કિ મેં એસા કરું, એસા કરું.

અરે પ્રભુ ! તેરેમેં રાગકા કરના (એસા) કોઈ ગુણ નહીં—સ્વભાવ નહીં. આહાહા ! અને રાગ, શરીર આદિકા કર્તા (હોને)કા ગુણ હો, તો કભી રાગસે છૂટકર આત્માકી શાંતિ મિલે નહીં. દરબાર ! એસા માર્ગ હે. આહાહા ! એસા મનુષ્યપના મિલા અનંત કાળે, પણ યે આત્મા ચીજ કયા હે ઉસકી પિછાન બિના હૈરાન.. હૈરાન હો ગયા. આહા ! આહીં તો કહતે હેં કિ આત્માકો... આહાહા ! ભાષા કેસી લી હે ! શરીર, વાણી, મન પરકા કર્તા કહના, પરકી દયા પાળે, હિંસા કરે—એસા કર્તા કહના યે તો અહિત હે હી. આહાહા ! અંદર ચૈતન્યબિંબ પ્રભુ દેહસે નિરાલા હે એસી ચૈતન્યશક્તિકા તત્ત્વ, ઉસકો રાગ અને પુન્ય-પાપકે સંયોગીભાવ હેં યે સ્વભાવભાવ નહીં. શુભ-અશુભભાવ જો હોતે હેં યે આત્માકા સ્વભાવ નહીં. વો તો વિકાર—વિભાવ હે. આહાહા !

કહતે હેં કે યહ આત્માકો વિકારકા કર્તા કહના યે અહિત હે. પ્રભુ ! આહાહા ! વ્યવહારકા કર્તા કહના યે અહિત હે, એમ કહતે હેં યહાં તો. દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-પૂજા, હિંસા-જૂદ-ચોરી-વિષય-ભોગવાસના—યે પુન્ય-પાપકા ભાવ દોનોં વિકલ્પ—રાગ હે. યે રાગકા કર્તા આત્માકો કહના.. આહાહા ! અહિત હે. ક્યોંકિ રાગ અને પુન્ય-પાપકા વિકલ્પ નામ વિકાર યે સ્વરૂપમેં નહીં. નહીં, ઉસકો કર્તા કહનેમેં અજ્ઞાનભાવ હે. આહાહા !

જુઓ, આમાંય આ અધિકાર આવ્યો ભાઈ ! કર્તા-કર્મ અધિકાર. તમારે આહીં કર્તા-કર્મ (અધિકાર) ચાલે છે. આહા ! પ્રભુ ! તું યે દેહસે તો નિરાલા હે ન. યે તો માટી હે. અંદર પુન્ય ને પાપકા ભાવ જો વિકાર હોતા હે. યે આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન વિકલ્પ જો હોતા હે ન રાગ, વો તો વિકાર હે, વિભાવ હે, દુઃખ હે. વો આત્મામેં નહીં. યે દુઃખકા કર્તા આત્માકો કહના, માનના યે અહિતકી બાત હે. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

આ લોકોને... હિતની વાત રાખી થોડી. ... યાદ તો રાખો, કીધું, ઘરમાં તો રાખે. બધા આવ્યા હતા બહુ પ્રેમથી બિચારા. અને આપણે સવારે સંભાર્યો હતો છોકરાંને. રોજ સંભારીએ છીએ. આહા ! અરેરે ! આવી સ્થિતિ. નાની ઉંમર. એ તો સ્થિતિ એ વખતે પૂરી થવાની (હતી), એમાં કોઈ ધ્યાન રાખે એટલે આમ રાખે તો ન થાય, ભાઈ ! એવું નથી હોં. આહાહા ! અરે ! આવો મનુષ્યભવ મળ્યો. આ જીંદગી. અને અકસ્માતમાં આમ થઈ ગયુંને એટલે જરીક લોકોને આઘાત થયો છે. ગામના બધા ઘણા માણસને હોં. અરે, થવાકાળ થાય (એમાં) કોનું માંડવી ? આહાહા !

ઓલો દૃષ્ટાંત છેને શાસ્ત્રમાં એક. એક બાઈ હતી. તે પતિ-પત્ની બહાર ગયેલા. પતિ અને પત્ની બહાર કોઈ શંકરકા દેવળ હોયને દૂર ત્યાં (ગયેલા). એ રૂપાળી બાઈ હતી. શરીરમાં ચામડું રૂપાળું હશે. બીજું હાડકા છે આ તો. આહાહા ! એ બાઈ ઉપર એક રાજા મોહ્યો. અને એ મોહ્યો એટલે... આગળ ગયેલી પતિકો મૂકકર—છોડકર. દૂસરા... એમાં રાજા ઉસકે... એટલે અરરર... કે આ રાજા... હવે આ શું કોઈ ન મળે જંગલમાં. ત્યાં રાજાને મારી નાખ્યો બાઈએ. મેં તો સંસારમેંસે કથા સુની હૈ સબ. ‘નૃપ કો માર ચલી અપને પિયુસે, પિયુ સર્પ ડંસે, ગુણીકા ઘરકું’.

યે તો બહોત વર્ષકી પહલેકી બાત હૈ. હમ તો સાઠ વર્ષ પહલેસે સબ દેખતે હૈં ન, દેખા હૈ ન. રાજાકો માર ડાલા. અહીયા જ્યાં પતિ પાસે આવી. પતિકો સર્પ ડંસા. પતિને સર્પ કરડ્યો, એ મરી ગયો. આહા ! એમાં આવ્યા ચોર. રૂપાળી એકલી દેખકર ગુણિકાને દિયા. ગુણિકા, સમજે ? (શ્રોતા : વેશ્યા). વેશ્યા(કો) દિયા. ઓર વેશ્યાને ત્યાં ઉસકા એક પુત્ર થા પહલે, વહ આયા. ખબર ના રહી. વિષય લિયા. આહા ! પીછે ખબર પડી કે યે તો મેરા પુત્ર હૈ. ૨૫ વર્ષકા જવાન. મેં હું ૪૫ વર્ષકી ઉંમર મેરી છોટી. યે લડકા તો (મેરા હૈ, એસે) પીછે ખબર પડી, ખબર પડી, સમજે ? (શ્રોતા : માલૂમ હુઆ). માલૂમ હુઆ. ભઈ, સબ તો હમેં હિન્દી નહીં આતી હૈ. હમ તો કાઠિયાવાડી ગુજરાતી હૈ ન. થોડી-થોડી આવે, થોડી થોડી.

વો ગુણિકાકો બહોત ખેદ હુઆ. અરરર! આ? ગઈ જવાન (બાઈ) જલનેકો સ્મશાનમેં. લકડી-લકડી (ભેગી) કરી સળગાવી. એસા આયા પાની. એસા પાની ઉપરસે આયા પૂર. લકડી તણાઈ. પાંચ—સાત ગાઉ. ગાઉ, સમજે ન ? (શ્રોતા : પાંચ—સાત કોસ). કોસ. પાંચ—સાત કોસ (દૂર) નિકલી. એમાં એક ભરવાડ નીકળ્યા. કહે, આ કોણ બાઈ ? જીવતી હૈ યહ તો. મરી નથી ગઈ. મર નહીં ગઈ હૈ. ઉપાડ લિયા. ઘરે લઈ અગ્નિસે (ગરમી દી). શાદી હો ગઈ. (ઉસે અપની) સ્ત્રી બનાયા. ઓર એકવાર દહીંકી ઘાસ બનાકર.. દહીં.. દહીં(કી) ઘાસ બનાકર બેચને નીકલી. (શ્રોતા : મઠા બનાકર). મઠા બનાકર બેચને નિકલી. અધમણ ઘાશ થી.

એમાં બજાર બીચમેં વાણિયાની દુકાન થી. ઠેસ આયી. ઠેસ સમજે ન ? (શ્રોતા : ઠોકર). ઠોકર લગી. ગિર ગઈ. (વાસણ) ફૂટ્યા ને દાંત કાઢ્યા. બાઈએ દાંત કાઢ્યા—હસી. તે વાણિયા પૂછતા હૈ કિ અરે, બેન ! હસો છો કેમ ? આ ફૂટી ગયુંને. અરે, ભાઈ ! કિસકી માંડું મેં. મેરા ઈતિહાસ બહુ લંબા હૈ. મેં મેરે પતિકો છોડકર રાજા પાસે ગઈ. ત્યાં રાજા મોહી ગયો. ઉસકો મારકર યહાં આઈ તો સર્પ ડંસા. યહાં વેશ્યા (પાસે) લઈ ગયા ચોર.

ત્યાં હમને રાતકો પુત્રકે પાસ વિષય લિયા. મેં જલનેકો ગ ત્યાં પાણી આયા. જલ ખેંચકર લે ગયા. યે ભરવાડ મેરેકો લે ગયા. ઔર છાસ બેચનેકો આયી હૂં. કિસકી માંડું મેં. યે તો બહોત ચલી હૈ હમારે ઉપર, કહે. સમજમેં આયા ?

ઐસે આત્માને અનાદિ કાલસે.. આહાહા ! અપના ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ આનંદકો ભૂલકર ઈતના ભવ કિયે. અબ ક્યા ભવકી માંડના હવે ? આહા ! નરકકા ભવ, પશુકા ભવ. વો કહતે હૈં, કેસે કિયા ? કિ અપને આત્માકો રાગ અને પરકા કર્તા માનકર ઐસા ભવ કિયા. સમજમેં આયા ? આહાહા ! (શ્રોતા : એક ભવમાં ત્રણ ભવ હોતા હૈ). ઘણા. અઢાર ભવ એ નાતાની (સંબંધની) વાત છે. એ જુદી વાત છે. ઝીણી વાત છે. આપણે તો ચાલે છે ને. ૧૮, એક ભવમાં ૧૮ ભવ (-સંબંધ). (શ્રોતા : કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા) એ ‘કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં (સંસાર અનુપ્રેક્ષામાં છેલ્લો) અને આમાંય આવે છે. (શ્રોતા : એક ભવમાં અઢાર નાતા) અઢાર નાતા. આહાહા ! આ તો અનાદિનો છે ને. શું—ક્યા નહીં બના ?

આહીં કહતે હૈં કિ અરે ભગવાન ! તેરી ચીજ તો અનાદિ અનંત આનંદ અને જ્ઞાનસે ભરી પડી હૈ. ઐસા આત્મા ઉસકો રાગ અને પુન્ય ને વ્યવહારકા કર્તા કહના, કર્તા બનાના, અરે, તેરે અહિતકી બાત હૈ પ્રભુ ! આહાહા ! ભારે આકરું ! કહો, શેઠ ! કહો, આ બધા બીડી.. બીડીકા વેપાર કર સકતે હૈં કિ નહીં ? આહાહા ! યે પક્ષઘાત હો જાતા હૈ તો ઐસે ચલે. યે તો જડ હૈ. જડકી દશાકો આત્મા કર સકતા હૈ ? યહાં તો ઈસસે આગે બઢકર ઐસા કહતે હૈં, પ્રભુ ! તેરી ચીજ તો શુદ્ધ હૈ ન. આહાહા ! જો તુજે પવિત્રતા પ્રગટ કરના હૈ તો યે પવિત્રતા તો અંદર ભરી હૈ અંદરમેં. આહા ! યે પવિત્રતાકા પિંડ આત્મા હૈ. આહાહા ! ખબર નહીં, ખબર નહીં. ઐસે આત્માકો કર્મકા કર્તા કહના.. આહાહા ! ચીમનભાઈ ! સાચું હશે આ ? અરેરે ! એને કંઈ ખબર નથી. આહા !

‘સરોવર કાંઠે રે મૃગલાં તરસ્યા રે.’ ભાઈએ ગાયું હતુંને. વો ગાયા ન. ત્યાં મુંબઈમાં એક (ભજન) ગાયા. યે વિંછિયાકા હૈ. ત્યાં મુંબઈમેં વ્યાખ્યાન ચલતા થા. માણસો દસ-દસ હજાર સાંભળતા. તો ઉસને બના દિયા થા યે. ‘સરોવર કાંઠે રે મૃગલાં તરસ્યા રે લોલ, એ દોડે ઝાંઝવા જળની.. હાંફી દોડે ઝાંઝવા જળની રે કાજ.’ મૃગતૃષ્ણા. જ્યાં ખારીલી જમીન હોતી હૈ ત્યાં સૂર્યકા કિરણ આતા હૈ તો મૃગ(કો) પાણી જૈસા દિખે. પાણી હૈ નહીં ત્યાં. દરબાર ! પાણી છે ત્યાં ? તે દોડે હાંફી.. દોડે સમજે ? (શ્રોતા : દોડ લગાતે હૈં). દોડ લગાતે હૈં.

હમારી ભાઈ કાઠિયાવાડી ભાષા હૈ સબ. દોડે હાંફી.. હાંફ—શ્વાસ કરતે.. કરતે.. એ મૃગજળને કાજ. એ ત્યાં પાણી ન હોય ભગવાન ! એ મૃગજળમાં પાણી ન હોય. ઐસે

આત્મા અપના સુખ માટે પરમાં ગતિ કરે—દોડે છે. પૈસામે સુખ હૈ, આબરૂમે સુખ હૈ, શરીરમે સુખ હૈ, સ્ત્રીમે (સુખ હૈ). ધૂળેય નહીં, મૃગજળ હૈ. આહાહા! યે રાગકા કર્તા હોના વો મિથ્યાત્વકા જળ હૈ. આહાહા! સાચી વાત છે. પુનમચંદજી ! આહા !

કર્મનિકૌ કરતા કહના.. પ્રભુ આત્મા તો જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ ન. આંખકી પાંપણસે વાલુ ઉઠાના. વાલુ આ વેળુ.. (શ્રોતા : રેતી, રેત). રેતી. વો ઉઠા સકતે હૈં ? એમ ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રભુ આત્મા, જ્ઞાનનો દરિયો પ્રભુ આત્મા, યે તો જ્ઞાનના-દેખનેવાલા હૈ. ત્રણ કાળ ત્રણ લોકકો જાને-દેખે એસી શક્તિ હૈ ઉસકી. આહાહા! રાગકા અને પરકા કર્તા હો (એસા) ઉસમે કોઈ ગુણ હૈ (નહીં). આહા! સમજમે આયા ? આહા! આવા અવતાર મળ્યા ને જો આ કર્યુ નહીં, એ કૂતરા ને કાગડા જેવા અવતાર હૈ સખ. કૌઆ, સમજે ? કાગડા. કૌઆ.. કૌઆ. પંડિતજી ! કર્મનિકૌ કરતા.. અરે પ્રભુ! ચૈતન્ય હૈ ન તું! જ્ઞાનસમુદ્ર હૈ ન. પ્રજ્ઞાબ્રહ્મ આનંદકંઠ હૈ આત્મા. ઉસકો રાગકા કર્તા (કહના) અહિતકી બાત હૈ.

અરે, મોગનિકૌ મોગતા.. આહા ! રાગકા ભોગનેવાલા કહના વહ અહિતકી બાત હૈ. શરીરકો તો ભોગ સકતા નહીં યે તો માટી જડ હૈ. દાળ-ભાત-રોટલી-મોસંબી-શીરા—પરિખાઘ ભોગ સકતે હૈં ? યે તો જડ હૈ, માટી હૈ. યે ખાનેકે કાળમે ઉસે રાગ આતા હૈ. યે રાગ.. રાગકો ભોગતે હૈં. પણ આહીં કહતે હૈં કિ આત્મા ભગવાન આત્માકો રાગકા ભોક્તા કહના યે અહિત હૈ. આહાહા! યે તો આનંદકા ભોક્તા પ્રભુ આત્મા હૈ, અતીન્દ્રિય આનંદકા. જેસે પર્વતમેસે જેસે પાની ઝરતા હૈ. નિર્જર—પાણી ઝરતા હૈ ન ? એસે ચૈતન્ય પ્રભુ આનંદસે ભરા (હૈ ઉસમે) તો આનંદકા ધારાવાહી જળ ઉસમેસે નિકલતા હૈ એસી યે ચીજ હૈ. સમજમે આયા? ઉસકો છોડકર.. આહાહા! રાગ અને દ્વેષ, સંકલ્પ-વિકલ્પકા ભોક્તા માને. કહતે હૈં કિ પ્રભુ યે વિકાર-વિષ્ટાકા ભોગના વો અમૃતસાગરકો શોભતા હૈ ? આહા !

ભગવાન આત્મા અમૃતકા સરોવર હૈ. ઉસે છોડકર રાગ.. પુન્ય-પાપકા રાગ—વિકલ્પ ભોગના... માણસ નહીં કહતે ? ભઈ, હમારે પૈસા પુન્યસે મિલા (તો) હમ ભોગતે હૈં ? ક્યા ભોગતે હૈં ? ધૂળ. પૈસા તો જડ હૈ. જડ ભોગતે હૈં ? જડ ભોગના... આત્મા તો અરૂપી ચૈતન્યઘન હૈ. યે અરૂપી ચૈતન્ય ક્યા શરીર આદિ રૂપીકો ભોગ સકતા હૈ ? વો તો જડ હૈ. ફક્ત ઉસ કાળમે ઉસકો રાગ આતા હૈ, પ્રેમ આતા હૈ (તો) યે રાગકો ભોગતા હૈ. ઓર જબ પ્રતિકૂળતા આતી હૈ.. બુખાર આતા હૈ, રોગ આતા હૈ, કોઈ છૂરેસે મારતા હૈ. તો એ વખતે દ્વેષભાવ આતા હૈ. બસ, દ્વેષ અને રાગકા વો ભોક્તા હૈ. પણ વો (કર્તા-ભોક્તા) કહના, યે અજ્ઞાન અને અહિત હૈ, કહતે હૈં. આહાહા! ચીમનભાઈ !

કહો, આ બધા પૈસાવાળા તમે ભોગતા હશો કે નહીં પૈસાને? (શ્રોતા : ના બિલકુલ નહીં). નહીં? પૈસાવાળો કે' દિ' આત્મા હોય? આહાહા! પૈસાવાળો, બાયડીવાળો, છોકરાવાળો. કેટલા વાળા? એક વાળો નીકળે તો રાડ નીકળી જાય. વાળા સમજતે હેં વો વાળા.. વાળા.. (શ્રોતા : શરીરમેં રોગ હોતા હેં ન). વો એસા પાની પીનેમેં આતા હેં ન, તો પગમેંસે વાળા નીકલતા હેં એસા. બહોત પીડા. વાળા નામકા વો પ્રાણી. યે તો કિતના વાળા હેં? શેઠ! બીડીવાળા, પૈસાવાળા, ભાઈવાળા, બાયડીવાળા, છોકરાવાળા, આબરૂવાળા. અરરર ! કેટલા વાળા? (શ્રોતા : એ વાળાનો અર્થ જુદો અને આ વાળાનો અર્થ જુદો.) એય, મલૂકચંદભાઈ ! હમારા પૈસાવાળા હેં વો. પંડિતજી ! જાનતે હો ન? ઉસકે દો લડકે હેં. પાંચ કરોડ રૂપિયા હેં, પાંચ કરોડ. ઉસકા નહીં, લડકેકા હેં. ઉસકા નહીં પણ લડકેકા હેં. (શ્રોતા : એ ઘડીકમાં પછી કહેશો, લડકાના નહીં, જડના છે.) લડકાકા ક્યા હેં? માનતા હેં મૂરખ. આહાહા!

જગતકી ચીજ જડ-માટી-ધૂળ ઉસે અપના માનના, મૂઢતા હેં. અપની સંપદા અંદર સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ શાશ્વત આત્મા, એસે આનંદ અને જ્ઞાન આત્મામેં શાશ્વત હેં, યે અપની ચીજ હેં. યે અપની ચીજકો જાનકર અપના આનંદ અને જ્ઞાનકા કર્તા હોના વો ભી વ્યવહાર હેં. આનંદકા ભોક્તા હોના વો ભી વ્યવહાર હેં. પર્યાય હેં ન. આહાહા! ભાઈ! તેરી ચીજકા તુજે પતા નહીં. પ્રભુ ! તું કોણ હેં? સમજમેં આયા? શ્રીમદે કહ્યુંને. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' સોળ વરસે.

જગતકી ચીજ જડ-માટી-ધૂળ ઉસે અપના માનના મૂઢતા હેં. અપની સંપદા અંદરમેં સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ શાશ્વત આત્મા, એસે આનંદ અને જ્ઞાન આત્મામેં શાશ્વત હેં. યે અપની ચીજ હેં. અપની ચીજકો જાનકર અપના આનંદ અને જ્ઞાનકા કર્તા હોના વો ભી વ્યવહાર હેં. આનંદકા ભોક્તા હોના વો ભી વ્યવહાર હેં. પર્યાય હેં ન. આહાહા! ભાઈ! તેરી ચીજ ક્યા હેં તુજે પતા નહીં પ્રભુ ! તું કોણ હેં? સમજમેં આયા? શ્રીમદે કહ્યુંને. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' સોળ વરસે. ૧૬ વર્ષની ઉંમર. પૂર્વકા જાતિસ્મરણ થા.

આજ તો છોડી આવી નહીં હોયને? અત્યારે ન આવેને? (શ્રોતા : નિશાળ ગઈ) નિશાળે ગઈ. વો લડકી હેં ન અહીંયા આપણે. ઉસકા બડા ભાઈકી દીકરી-લડકી. પૂર્વ ભાવકા જ્ઞાન હેં. જાતિસ્મરણ હેં. પૂર્વભવકા જ્ઞાન હેં. ઉસે તો દેખી હેં ન ભાઈ. યે લડકી હેં રાજુલ. યહાં હેં. બેનકે બડે ભાઈ હેં ન. આજ (નિશાળે) ગઈ છે. ઉનકે લડકેકી લડકી હેં. પૂર્વભવકા જ્ઞાન હેં ઉસકો.

જૂનાગઢમેં લુહાણાકી લડકી થી. લુહાણા સમજતે હો? (શ્રોતા : જાતિ હેં). એક

જાતિ હે લુહાણા. હમારે કાઠિયાવાડમેં બહોત હૈ. (શ્રોતા : જાતિસ્મરણ ભી બહોત હૈ). બહોત (કિસ્સે) આતે હૈં. અભી હૈ. લડકી યહાં હૈ. પઢનેકો ગઈ હૈ. યહાં રહતી હૈ. તો પૂર્વકી લુહાણાકી લડકી (શી વો) યહાં આપણે નવ મહિને સત્તર દિ' એ જન્મી. ત્યાં દેહ છૂટ ગયા. માતાના ઉદરમાં આવી. ઓર નવ મહિને સત્તર દિવસે જન્મી. અઢી વર્ષે બોલી, 'મેં તો ગીતા હૂં ઓર મેં તો જૂનાગઢકી લડકી હૂં. મેરે પિતા હૈ, માતા હૈ સબ. બહોત હુશિયાર હૈ'. એસા તો અનંત ભવ ક્રિયા, ઉસમેં હૈ ક્યા? સમજમેં આયા?

આહીં કહતે હૈં, અરે! પ્રભુતામેં... આહા! ભાષા દેખોને! ભગવાન આનંદસ્વરૂપ હૈ ન પ્રભુ! યે તો જ્ઞાનકા સરોવર હૈ. એસા આત્માકો વિકારકા કર્તા અને વિકારકા ભોક્તા કહના.. જાકી પ્રભુતામેં એસો કથન અહિત હૈ. આહાહા! અરે, આનંદનો નાથ તું છોને પ્રભુ! તને ખબર નથી. અતીન્દ્રિય આનંદસે ભરા પડા આત્મા હૈ. કોઈ દિ' પૂછા નહીં, સુના નહીં. એસે એસે અનાદિ કાળસે.... આહીં તો કહતે હૈં 'બનારસીદાસ.' જાકી પ્રભુતામેં એસો કથન અહિત હૈ. આહાહા! (શ્રોતા : કથન કરના હી અહિત હૈ) અહિત હૈ ઉસકા નામ ભાવ અહિત હૈ. આહાહા!

ચૈતન્યસૂર્ય પ્રભુ હૈ ન અંદર. સૂર્યમેંસે ક્યા કિરણ મેલા નિકલતા હૈ? કોલસાકા નિકલતા હૈ કોલસાકા? સૂર્યકા કિરણ તો સ્વચ્છ હૈ. એમ ચૈતન્યસૂર્ય ભગવાન આત્મા અંદર હૈ. અરે! પણ ખબર ન મળે. એસે ચૈતન્યસૂર્યમેંસે ક્યા રાગકા—કોલસાકા કિરણ નિકલતા હૈ? યે ઉસમેં હૈ નહીં. પણ બનાતા હૈ નયા, રાગ અને પુન્ય-પાપકા વિકલ્પ. આહાહા! મેં દુઃખી હૂં. ક્યા દુઃખી હૈ? દુઃખકા અર્થ ક્યા? તેરી પર્યાયમેં રાગ અને દ્વેષ હૈ વો દુઃખ હૈ. આત્મા દુઃખી હૈ નહીં. આત્મા તો આનંદસ્વરૂપ હૈ. ઉસકો ભૂલકર, પ્રભુતાઈમેં યે કહના કે રાગકા કર્તા અને ભોક્તા હૈ યે તો પ્રભુતાઈમેં હીણપ હૈ, લાંછન હૈ, એમ કહતે હૈં. આહાહા!

ભગવાન અવિનાશી તત્ત્વ હૈ. દેહ છૂટતા હૈ તો આત્માકા નાશ હોતા હૈ? આહાહા! (શ્રોતા : આત્મા તો અમર). નિત્ય. રતિભાઈ! કહ્યું હતુંને તમારે? શાંતાબેને, નહીં? છેલ્લે દેહ છૂટતાં.... શું કહ્યું હતું? (શ્રોતા :) નહીં, ત્યારે નહીં. દેહ છૂટવાકાળે. દેહ છૂટવાકાળે સાંભળ્યું હતું. શાંતાબેન બોલ્યા હતા. બોલ્યા હતા. અહીં તો વાત બધી આવેને. તમને ખબર નહીં હોય, લ્યો. છેલ્લે દિવસે... હું તો ઉદ્ધ કલાકમાં (ભાઈ) અસાધ્ય હતા ત્યારે આવ્યો હતો ત્યાં. અસાધ્ય થઈ ગયેલા. કાંઈ ભાન ન મળે. હવે પૈસા કરોડો હતા. બાયડી, છોકરા, ભાઈઓ હતા. એના બાપેય બેઠા હતા. શું કરે ધૂળ? આહાહા!

છ દિ' સુધી અસાધ્ય. આ રતિભાઈના મોટાભાઈ. પછી સાંભળ્યું હતું. શાંતાબેન

આહીં છે ? શાંતાબેને છેલ્લું કહ્યું હતું (એમ) સાંભળ્યું હતું. (શ્રોતા : રૂબરૂ કહ્યું હતું). રૂબરૂ કહ્યું હતું? બરાબર ખબર નથી. આમ રૂબરૂ કહ્યું હતું એ બીજી વાત કરી હતી. એમ કે મહારાજ ને મારે કોઈ... મહારાજ પધાર્યા હૈ તો શરીર નિરોગ હો જાય (એસા) હમારે સંબંધ નહીં. નિરોગ હો કે સરોગ હો, યે તો શરીરકી અવસ્થા હૈ. બાકી મહારાજ આવ્યા અને ઉદ કલાકે અસાધ્ય થા અસાધ્ય. પા કલાક સાધ્ય આવી. ચંદુભાઈ દાક્તરે કહ્યુંને, પ્રભુભાઈ ! આ ભાઈ હતા, બાપ હતા, કરોડો રૂપિયા હતા. શું કરે ધૂળ ? પરમાં શું છે પણ પરને લઈને ? આહાહા !

પ્રભુભાઈ ! મહારાજ સોનગઢથી આવ્યા છે, એમ કહ્યું. ઉદ કલાક અસાધ્ય. આ નાખી ઓલું... નાંખે છેને શું કંઈ ? (શ્રોતા : નળી ઓક્સીજનની). નળી નાખેને ઓલા બધું આ.. શું કહેવાય ? પા કલાક સાધ્ય આવી. પગે લાગ્યા. આંખમાંથી આંસુ આવ્યા. કારણ કે દેહ છૂટવાનો કાળ હતો. આહાહા ! આ બધા ભાઈઓ જોડે હતા. કાંઈ નાખ્યા હાલ ? (શ્રોતા : પોતામાં ન નાખી શકે ત્યાં ક્યાં નાખે ?) આહા ! પૈસા કરોડો હતા. નાખે શું ? ધૂળ કરે. કરોડ એ તો એને ઘરે જડમાં રહ્યા. આહાહા ! એ શાંતાબેને છેલ્લે કાંઈ કહ્યું હતું. એ વખતે કહ્યું હતું, ‘ચાલ્યો જા આત્મા. તું શાશ્વત છો. અહીંથી જતાં કોઈ તારો નાશ થાય... તેરા નાશ હોતા નહીં. જાવું હો તો જા.’ એય ! એવી વાત સાંભળી હતી, નહીં ? કો’કે (કહ્યું હતું). શાંતાબેને કહી. નહીંતર આ પતિ મરે છે અને એને કહેવું.. ‘અરે ! તું આત્મા હૈ. શાશ્વત હૈ. જા.’ દેહસ્થિતિ પૂરી હો ગઈ. આત્માકા કોઈ નાશ (હૈ નહીં). આહાહા ! સમજમં આયા ?

કહે છે, અરે ! ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય ચૈતન્યનું નૂર, પૂર આત્મા અંદર છે. આહાહા ! એ કેમ બેસે ! એ અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર આત્મા છે. ભાઈ ! તને ખબર નથી. અંતર તો અતીન્દ્રિય આનંદથી છલોછલ ભરેલા પ્રભુ આત્મા છે. આહા ! એસે આત્માકી પ્રભુતામં રાગકા કર્તા અને રાગકા ભોક્તા કહના યે અહિતકી બાત હૈ. આહાહા ! પૂનમચંદજી ! ત્યાં હૈ દૂસરેમં એસી બાત ? (શ્રોતા : કલંક). કલંક હૈ. આહાહા ! પ્રભુ ! તું તો આનંદકા નાથ આનંદ સરોવર હૈ. આહાહા ! તેરી શક્તિમં—તેરે સ્વભાવમં તો અકેલા આનંદ અને જ્ઞાન ભરા હૈ. ક્યા પુન્ય-પાપકા રાગ અને શરીર ઉસમં ભરા હૈ અંદરમં ? આહાહા ! વો કહતે હૈં કિ અજ્ઞાની એમ માનતે હૈં કે મૈં પુન્ય-પાપકા કરનેવાલા, રખનેવાલા ઔર ઉસકા ભોગનેવાલા (હું એસા) અજ્ઞાની માનતે હૈં.

જામૈં એક ઇંદ્રી આદિ પંચધા કથન નાંહિ.. આહાહા ! ક્યા કહતે હૈં ? વનસ્પતિ(કાય)મં ભી ગયા થા આત્મા. યે પીપળા અને લીમડા હૈ ન. નીમ અને પીપલ. ઉસમં ભી ગયા થા અનંત વાર. યે એકેન્દ્રિય જીવ હૈ. તો કહે, એકેન્દ્રિયપના ઉસકો લાગુ પડતા હી નહીં. એમ કહતે હૈં આહીં તો. આહાહા ! ભાવેન્દ્રિય અને દ્રવ્યેન્દ્રિય

એકેન્દ્રિયપના ઉસમેં હે હી નહીં. આહાહા ! એકેન્દ્રિયમેં જબ થા તબ ભી તુમ તો પ્રભુ પૂર્ણાનંદ દ્રવ્યસ્વભાવ થા. ઈયળ હુઆ. ઈયળ.. ઈયળ દો ઈન્દ્રિય હે ન. ઝંદ્રી આદિ પંચઘા કથન.. દો ઈન્દ્રિય. યે એકેન્દ્રિય વનસ્પતિ, પાણી, જલ આદિ એકેન્દ્રિય જીવ હે. પીપળા, લીમડા—નીમ. ઓર ઈયળ.. ઈયળ. ઈયળ હોતી હે ન ઝીણી. વો દો ઈન્દ્રિય હે. ઉસકો શરીર હે ઓર જીભ હે. દો ઈન્દ્રિય હે. તો યે દો ઈન્દ્રિય હે વો આત્માકી ચીજ નહીં. આહા ! દ્રવ્યમેં દો ઈન્દ્રિય (આદિ) ઈન્દ્રિયપના હે હી નહીં, એમ કહતે હેં. આહા ! યે તો અણીન્દ્રિય ભગવાન આત્મા હે. આહાહા !

એકેન્દ્રિય, દો ઈન્દ્રિય, ત્રણ ઈન્દ્રિય. આ વીંછી, કીડી યે ત્રણ ઈન્દ્રિય હે. શરીર હે, જીભ હે અને નાક હે. ઓર ચાર ઈન્દ્રિય. આ માખી, પતંગિયા વો ચાર ઈન્દ્રિય હે. શરીર હે, જીભ હે, નાક હે અને આંખ હે. ઓર યે દેડકા, મનુષ્ય અને નારકી આદિ પંચેન્દ્રિય હે. પણ કહતે હેં કિ યે એકેન્દ્રિયપના) અને પંચેન્દ્રિય(પના) ઉસમેં—દ્રવ્યસ્વભાવમેં હે હી નહીં. યે તો પર્યાયમેં હે. પર્યાય ઉસકી ચીજ નહીં. આહાહા ! અરે, એની ચીજકી ખબર નહીં. જામેં એક ઝંદ્રી આદિ પંચઘા કથન નાંહિ.. ઓલામાં કહ્યુંને, એસો કથન અહિત હૈ. યે કથન ઉસમેં હે નહીં. આહાહા ! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ આત્મા ધ્રુવ અવિનાશી, આદિ અને અંત વિનાની ચીજ વો આત્મા હે, ઉસકો એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રણ ઈન્દ્રિય, ચાર ઈન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય યે કથન નાંહિ. યે અણીન્દ્રિય ભગવાન આત્મા હે. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

શરીરના રજકણમાં અંદર ચૈતન્ય ભગવાન ચૈતન્યસૂર્ય, ઉસકો એકેન્દ્રિય, બે-ઈન્દ્રિય, ત્રણ ઈન્દ્રિય(વાલા) કહના. કહે, નહીં. વો આતા હે ન. ઈચ્છામિ પડિક્કમણું. નહીં આતા હેં ? એંગિદિયા, બેઈદિયા, તેઈદિયા, ચઉરિંદિયા, પંચિદિયા..... એ બધી પર્યાયની વાત છે. આહાહા ! ભગવાન અનાદિ-અનંત શુદ્ધ ચૈતન્ય દ્રવ્ય—પદાર્થ, ઉસમેં એકેન્દ્રિય આદિકા કથન હે નહીં. એકેન્દ્રિય આદિકા કથન કરના વો તો વ્યવહારનયકા વિષય હે. નિશ્ચયકા સ્વરૂપ યે હે હી નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? (શ્રોતા : જીવ દો પ્રકારકા હે—સંસારી અને સિદ્ધ. સંસારીમેં તો હે ન ?) સંસારીમેં નહીં, (ઉસકે) દ્રવ્યમેં નહીં. વહ તો ચલતી હે બાત. વસ્તુ હે ત્રિકાળી જ્ઞાનાનંદ જ્ઞાનકા રસકંદ પ્રભુ, ઉસમેં એકેન્દ્રિય, બે-ઈન્દ્રિય હે નહીં. (શ્રોતા : સંસારી આત્મામેં....) સંસારી આત્મામેં પર્યાયમેં હે, દ્રવ્યમેં નહીં. (શ્રોતા : સંસાર પોતે પર્યાય છે.) સંસાર પોતે વિકાર પર્યાય છે. આહાહા ! બાત એસી બહુ ગંભીર... આહાહા !

ભગવાન આત્મા દેહદેવળમેં ભિન્ન પ્રભુ હે, પ્રભુ ભિન્ન હે. એકેન્દ્રિય, બે-ઈન્દ્રિય પર્યાયસે ભી ભિન્ન હે. સંસારમેં ભિન્ન હે. સંસાર ઉસકી દશા હે નહીં. સંસાર તો વિકારી

ભાવ છે. વો વિકારીભાવસે ભિન્ન છે ભગવાન અંદર તો. ભિન્ન ન હો તો વિકાર ટલકર મુક્તિ કભી હોગી નહીં. સમજમેં આયા ? ભારે ભાઈ ! સાધારણ વાત પણ સાંભળી ન હોય, ઉસકો તો ઐસે લગે કિ યે ક્યા હૈ ? અરે ભગવાન ! તેરી ચીજકી ખાત ચલતી હૈ. આહાહા ! હૈ, હૈ, અનાદિસે હૈ તુમ તો. નયા આત્મા ઉત્પન્ન હોતા હૈ ? ઔર ઉસકા નાશ હોતા હૈ કભી ? અનાદિ-અનંત હૈ. આદિ વિનાની, અંત વિનાની ચીજ આત્મા છે અંદર. ઐસે દ્રવ્ય સ્વભાવમેં ઔર દ્રવ્ય-વસ્તુકો એકેન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય આદિ કહના, યે કથન નાંહિ (અર્થાત્) યે કથન જૂઠા હૈ. આહાહા !

વ્યવહાર હૈ ન વ્યવહાર, યે અભૂતાર્થ હૈ. કહો, યે અભૂતાર્થ આ ગયા. પંચેન્દ્રિય જીવ હૈ અને એકેન્દ્રિય જીવ હૈ, યે વ્યવહાર હૈ અને વ્યવહાર અભૂતાર્થ હૈ. અભૂતાર્થ નામ અસત્યાર્થ હૈ. આહાહા ! ભગવાન અંદર આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ, આહાહા ! જેમાં શોક નહીં, ઉદાસીનતા નહીં, રાગ નહીં, દ્વેષ નહીં. આહાહા ! ઐસી જો ચીજ હૈ ઉસકો ઐસે કહના કિ યે પંચેન્દ્રિય મનુષ્ય હૈ, પંચેન્દ્રિય દેવ હૈ. નહીં, વો વસ્તુમાં સ્વભાવમાં નથી. અને વસ્તુકા સ્વભાવ ઐસા હૈ ઐસી દૃષ્ટિ કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન હૈ. જૈસી સત્યાર્થ ચીજ હૈ ઉસકા અંતર અનુભવ દૃષ્ટિ કરના ઉસકા નામ સચ્યા ધર્મ અને સમ્યગ્દર્શન હૈ. આહાહા !

સદા નિરદોષ બંધ મોખસોં રહિત હૈ. આહાહા ! કર્મકા સંબંધ હૈ અને સંબંધ છૂટા, ઐસા આત્મવસ્તુ-દ્રવ્યમેં હૈ નહીં. અરે, રાગ થા અને રાગ છૂટા, વીતરાગ હુઆ, ઐસા ભી દ્રવ્યમેં હૈ નહીં. આહા ! નિત્યાનંદ પ્રભુ હૈ, અનાદિસે હૈ ઔર અનંત કાળ રહેગા. કભી આત્માકા નાશ હોતા હૈ ? આહાહા ! એક દેહ છોડકર દૂસરે દેહમેં, દૂસરા દેહ છોડકર તીસરે દેહમેં... અરે ! પણ વો તો દેહ અને દેહકી દશા કે એકેન્દ્રિય આદિ કોઈ આત્માકી અંદરકી ચીજ હૈ ? અંદરકી હો તો છૂટે નહીં કભી. આહાહા ! સમજમેં આયા ? તો ઉસકા અર્થ વો હુઆ કિ એકેન્દ્રિય આદિ જો પર્યાય હૈ ઉસકા કર્તા આત્માકો કહના વો મિથ્યાત્વભાવ હૈ. આહાહા ! (શ્રોતા :) યે ખંડખંડ હૈ. યે કહાં આત્મા હૈ દ્રવ્ય ? કહો, સમજમેં આતા હૈ ? સમજાય છે, એ અમારી ગુજરાતી ભાષા છે. સમજાય છે ? આ તમારી સમજમેં આતા હૈ, ઐસી. હવે થોડી થોડી ગુજરાતી આવી જાય અહીયા. (ક્યોંકિ) હમ તો ગુજરાતી હૈં ન. (શ્રોતા : ગુજરાતી શીખતા જાય). એ તો હળવે હળવે આવે.

સદા નિરદોષ.. ક્યા કહા ? ભગવાન આત્મા જો નિત્ય વસ્તુ હૈ વહ તો સદા નિર્દોષ હી હૈ. દોષ અને બંધન આદિ, રાગ આદિ કહના યે તો વ્યવહાર હૈ, યે આત્માકા સ્વરૂપ નહીં હૈ. આહાહા ! શેઠ ! સદા નિરદોષ.. તીન કાલમેં દ્રવ્યસ્વભાવ સત્ત્વ જ્ઞાનકા રસકંદ

આત્મા, વો તો સદા નિર્દોષ હી હૈ. આહાહા! બંધ મોખસૌ રહિત હૈ. રાગકા સંબંધ થા અને રાગકા સંબંધ છૂટા—ઐસા દ્રવ્યસ્વભાવમેં હૈ નહીં. બંધ—સંબંધ. સંબંધ, સંબંધ રહિત—ઐસી દો દશા દ્રવ્યમેં નહીં. આરે, આરે! સમજમેં આયા! ઐસા આત્માકા અંતરમેં અનુભવ કરના, ઐસી દૃષ્ટિ ઉસમેં લગાના, ઉસકા નામ જન્મ-મરણ નાશ કરનેકા ઉપાય હૈ. બાકી તો જન્મ-મરણ કરકે મર ગયા. આહાહા! સમજમેં આયા? સદા નિર્દોષ કહા હૈ ન? બંધ મોખસૌ રહિત હૈ. આહાહા!

છેને પાઠમાં. ‘બન્ધમોક્ષપ્રકભૃત્તે: દૂરીભૂત: પ્રતિપદમયં બન્ધમોક્ષપ્રકભૃત્તે:’ પાઠ હૈ. આહાહા! વસ્તુ જો ભગવાન આત્મા જ્ઞાન અને આનંદકા રસરૂપ પ્રભુ આત્મા, વો વસ્તુ બંધ અને મોક્ષકી દશાસે રહિત હૈ. સમજમેં આયા? આરે! વ્યવહારસે હૈ ખરા, પણ યે તો વ્યવહારસે હૈ. વ્યવહારનય હૈ ઐસા તો માનના ચાહિયે, (પર) નિશ્ચય વસ્તુમેં હૈ નહીં. સમજમેં આયા? આહા! અબદ્ધસ્પૃષ્ટ હૈ ન. ૧૪વી, ૧૫વી ગાથામેં કહા હૈ. અબદ્ધસ્પૃષ્ટ ૧૪વી, ૧૫વી. ભગવાન આત્માકો રાગ અને કર્મસે બંધ હૈ હી નહીં, ભિન્ન પડા હૈ. ચૈતન્યસૂર્ય ઐસા આત્મા.. આહા! ક્યા ચીજ હૈ ઉસકી કિંમત નહીં, ઉસકો ખબર નહીં. દુનિયાના ડહાપણ કરે, ઐસા.. ફેસા.. વૈસા.. મૂર્ખાઈ હૈ બધી. માટે કહતે હૈ ન કિ કિંમત કર ઉસમેં. પરકી કિંમત છોડ દે. હમ પૈસાવાળા હૈ અને હમ શરીરવાળા હૈ અને સુંદર હૈ ને. યે તો ધૂળ છે. એ ક્યાં તારી ચીજ હતી? આહાહા!

આહીં તો કહતે હૈં કિ હમ બંધમેં હૈ અને હમેં મોક્ષ હોગા, યે ચીજ દ્રવ્યમેં હૈ નહીં. દ્રવ્ય તો સદા મુક્ત હી હૈ. આહાહા! વસ્તુ.. વસ્તુ. આહા! આનંદના ધામમાં શોક છે આ, રાગ છે આ, દુઃખ છે આ. યે ચીજ હી નહીં અંદરમેં. યે અજ્ઞાનપને નયા ઉત્પન્ન કરતા હૈ. આહાહા! બંધ મોખસૌ રહિત હૈ. હવે, યે તો નાસ્તિસે બાત કી. હવે હૈ ક્યા? હૈ ક્યા? આત્મા અંદર ચૈતન્ય વસ્તુ હૈ ક્યા?

ગ્યાનકૌ સમૂહ ગ્યાનગમ્ય હૈ સુભાવ જાકૌ.. આહાહા! ભગવાન તો ચૈતન્યસૂર્ય હૈ અંદર. ચૈતન્યસૂર્ય વો જ્ઞાનકા સમૂહ હૈ. વહ તો આયા ન ઉસમેં તુમ્હારે. દ્રવ્ય કિસકો કહતે હૈ? ગુણકે સમુદાયકો—ગુણકે સમૂહકો દ્રવ્ય કહતે હૈં. તો આહીં તો જ્ઞાનકે સમૂહકો કહા આત્મા. જ્ઞાન સાથે અનંત ગુણો (આવી ગયા). આહાહા! વો તો સિદ્ધાંતપ્રવેશિકામેં આતા હૈ. આતા હૈ કિ નહીં? અનંત ગુણકે સમૂહકો ભગવાન આત્મા દ્રવ્ય કહતે હૈં. આહાહા!

યહાં તો યે કહા, ગ્યાનકૌ સમૂહ ગ્યાનગમ્ય.. યે દ્રવ્યકો જ્ઞાનકા સમૂહ કહા મુખ્યપને. ચૈતન્ય પ્રકાશની મૂર્તિ પ્રભુ અંદર.. આહાહા! જેના પ્રકાશમાં જગતની ચીજ પ્રકાશે, એ પ્રકાશને પણ પ્રકાશે ઐસી ચીજ આત્મા હૈ. ઈસમેં તો ઐસા લિયા, જ્ઞાનકા સમૂહ. ઉસકા

અર્થ હૈ કે તીન કાલ તીન લોકકો જાનનેકા સમૂહ હૈ વો. કોઈકા કર્તા હૈ યે (શ્રોતા : હૈ હી નહી). તો ક્રમબદ્ધમેં ઉસમેં આ ગયા યે. સમજમેં આયા ? વો તો ટીકામેં લિયા ન, ભાઈ. (શ્રોતા : અકર્તા સિદ્ધ કરવા માટે). હા, એનો અર્થ એ. તીન કાલ તીન લોકકો જાનનેકા જ્ઞાનકા પિંડ પ્રભુ વો રાગકા કર્તા નહીં, પરકા કર્તા નહીં, જ્ઞાતા-દેષ્ટા હૈ, ઉસમેં ક્રમબદ્ધ આ ગયા. જો સમય જહાં જો હોતા હૈ ઉસકો જાનનેવાલા આત્મા હૈ. આહાહા ! કોઈકો ફેરફાર કર દે ઐસી ચીજ આત્મામેં હૈ નહીં. આહાહા ! અપની પર્યાય ભી જો સમય જો હોતી હૈ ઉસકો ફેરફાર કરે ઐસા આત્માકા સ્વભાવ નહીં. વહ તો જ્ઞાનકા સમૂહ—પિંડ હૈ. આહાહા ! પર્યાયકો આગે-પીછે કરનેકી તાકાત હૈ ઐસા ઉસમેં હૈ ? આહાહા ! ભારે વાતું ભાઈ ! આહાહા !

કહતે હૈં, ગ્યાનકૌ સમૂહ.. જેમ મીઠાશકા સમૂહ સાકર—સક્કર મીઠાશકા સમૂહ. સક્કર, ગોળ મીઠાશકા પિંડ હૈ, ઐસે ભગવાન આત્મા જ્ઞાનકા પિંડ હૈ અંદર. ચૈતન્યપ્રકાશકા નૂરકા પૂર આત્મા હૈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ? જ્ઞાનનો અવતાર છે. જ્ઞાનરૂપ હી હૈ યે વસ્તુ. આહાહા ! યે અપની ચીજ ઐસી હૈ (ઐસા) ઉસકો કભી સુના નહીં, જાના નહીં, રૂચિ કી નહીં. રખડતા રામ ચાર ગતિમેં અવતાર કરે. મરે ને જન્મે, પર્યાયમેં હોં. આત્મા ક્યાં મરે ? પૂર્વકી પર્યાય વ્યય હુઈ વો મરે. નવી પર્યાય ઉત્પન્ન હો, એ જન્મે કહેવાય. આહાહા ! સમજમેં આયા ? ગ્યાનકૌ સમૂહ.. ભગવાન આત્મા સ્વ અને પરકા જાનનેકા સમૂહ હૈ. જ્ઞાનગમ્ય હૈ, દેખો. યે તો જ્ઞાનસે જાનનેમેં આતા હૈ. કોઈ ક્રિયાકાંડ, રાગ દયા-દાન-વ્રતસે જાનનેમેં આતા નહીં. સમજમેં આયા ?

યે ચીજમેં જ્ઞાન ભરા હૈ. સમજણકા પિંડ હૈ તો જ્ઞાનગમ્ય હૈ વો. જ્ઞાનકા કણ પ્રગટ કરકે ઉસસે ગમ્ય હોતા હૈ. કોઈ વિકલ્પ, દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ આદિકા વિકલ્પસે વો આત્માકા ભાન હોતા હૈ, ઐસા હૈ નહીં. કહો, કાંતિભાઈ ! આવું છે બધું આ તો. ભારે કરી છે વાત ! આ તો ‘બનારસીદાસ’નું કહ્યુંને. ‘કરનીકા રસ મિટિ ગયો, ભયો ન આતમસ્વાદ, ભયી બનારસીકી દશા, જથા ઊંટકો પાદ.’ ઊંટ હોતા હૈ ન ઊંટ. ઊંટકા પગ ભાંગે ને પગ. બસ ખલાસ. ચાલી શકે નહીં. ન્યાં ને ન્યાં મરી જાય. ઊંટ.. ઊંટકા તો વાંકા હોયને સબ અવયવ ? ઐસા પગ ઐસા વાંકા—વંક હૈ. (શ્રોતા : અઢારેય વાંકા). હા, અઢારેય વાંકા. ઊંટના અઢારે (અંગ) વાંકા.

એકવાર ઊંટ દેખા થા બહોત વરસ પહલે. હમારે નાગનેશ જાના થા. રાણપરસે નાગનેશ. ઉસકા ગામ હૈ. બીચમેં ઊંટ પડા થા. જુવાન ઊંટ હોં જુવાન. હમ નિકલે... બહોત વરસ હો ગયા ઉસકો. પર—પપ વર્ષ હો ગયે. રાણપુરસે નાગનેશ જાતે થે વિહાર

કરકે. તો એક ઐસી થોરકી વાડમેં એક ઊંટ પડા થા. જુવાન ઊંટ હોં. મેંને કભી સુના નહીં થા. હમ તો... મેં કીધું, યે ઊંટ ક્યોં પડા હૈ યહાં ? યે તો નિરોગી હૈ, જુવાન હૈ. તો કિસીને કહા કિ ઉસકા પગ તૂટ ગયા હૈ. અબ ચલ સકતા નહીં. ત્યારે ? આહીં ને આહીં મરવાનો. આહાહા ! પાણી નહીં, ઘાસ નહીં. કોણ નાખે જંગલમેં કોણ દે ? એ સૂકાઈને મરી જશે. હાલી શકે નહીં. પગ.. પગનો ભાગ છેને, આમ વાંકો હોયને એ તૂટી ગયો છે. ઐસા ચલતા થા...

આવું પહેલું-વહેલું સાંભળ્યું હતું નાની ઉંમરમાં. આપણે કોઈ દિ' સાંભળ્યું નહોતું. એમ કહે છે, જેને આ રાગની ક્રિયાનો રસ છૂટી ગયો, પણ આત્માના આનંદનું ભાન ન કર્યું, એ ઊંટના પગ જેવા છે. ઊંટનો પગ ભાંગ્યો અને હવે એ સાજો થાય નહીં. એથી કરીને એમ નથી કહ્યું એણે કે શુભભાવમાં કંઈ ધર્મ છે. સમજમેં આયા ? આહાહા ! આહીં તો જ્ઞાનગમ્ય છે. સુભાવ જાકૌ, એમ છેને ? જિસકા સ્વભાવ.. સ્વ-ભાવ જ્ઞાનગમ્ય હૈ. યે જ્ઞાનસે જાનનેમેં આતા હૈ. રાગ અને ક્રિયા પુન્ય-પાપકી ક્રિયાસે યે આત્મા જાનનેમેં આતા નહીં. સમજમેં આયા? ગ્યાનકૌ સમૂહ ગ્યાનગમ્ય હૈ સુભાવ જાકૌ.. કેટલું બનાવ્યું છે! આહાહા !

લોક વ્યાપી લોકાતીત.. કેસા હૈ ભગવાન આત્મા અંદર સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ? કિ લોકવ્યાપી. જગતકા જાનનેવાલા. ત્રીન કાલ ત્રીન લોકકો જાનનેવાલા હૈ. લોકવ્યાપી, પણ લોકાતીત—જગતસે ભિન્ન હૈ. આહા ! ત્રીન કાલ ત્રીન લોકકો જાનનેવાલા ભગવાન આત્મા હૈ, પણ છતાં લોક અને ત્રીન કાલસે ભિન્ન હૈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ? યે સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર ચલતા હૈ. આહાહા ! ઐસા સર્વવિશુદ્ધ પ્રભુ હૈ ઐસી દૃષ્ટિ કરના અને અનુભવ કરના વો ધર્મ હૈ. યે જન્મ-મરણસે નિકાલનેકા વો ઉપાય હૈ. બાકી તો મર જાયે ચોચાંશીનાં અવતારમાં. વ્રત અને નિયમ ભી અનંત બૈર ક્રિયે, સ્વર્ગમેં ગયે.

‘દ્રવ્યસંયમસે ઐવેચક પાયો, ફેર પીછો પટક્યો.’ ત્યાંથી પડ્યા નીચે વો તો હમ દુકાનમેં યે વાંચતે થે, દુકાનમેં. ૬૦ વર્ષ પહલેકી ખાત હૈ. ૬૦ વર્ષ. દુકાનમેં ચોપડી રખી થી, ચોપડી. હમ તો પહલેસે યે (શ્વેતાંબર) થે ન, છોટી ઉંમરસે. એક સજજાયમાળા હૈ ચાર (ભાગ), શ્વેતાંબરમેં. યે સબ પુસ્તક દુકાનમેં રખતે થે હમ. યહાં હૈ ચાર પુસ્તક સજજાયમાળા. એક એક સજજાયમાળામેં ૨૦૦—૩૦૦ સજજાય હૈ.

ઉસમેં ઐસા આયા થા કિ ‘દ્રવ્યસંયમસે ઐવેચક પાયો ફેર પીછો પટક્યો.’ આત્માના અનુભવ અને સમ્યગ્દર્શન વિના.. આ જેમ કહ્યુંને પેલું, ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર....’ (શ્રોતા : છઠાળામાં). તે દિવસે આ ક્યાં વાંચ્યું હતું ત્યાં ? ચોપડીમેં આયા થા હમારે તો. દ્રવ્યસંયમ.. આત્માકા ભાન અને અનુભવ બિના યે પંચ મહાવ્રત આદિ

દ્રવ્યસંયમ લિયા, સ્વર્ગમેં ગયા, ત્યાંથી પટક્યા નીચે. મનુષ્ય હોકર, ઢોર હોકર નરકમેં જાયેગા. આહાહા! સમજમેં આયા ?

જિસકો ભગવાન આત્માકા અનુભવ નહીં, સમ્યગ્દર્શન નહીં, અપની ચીજકા મહાત્મ્યસે આનંદકા વેદન નહીં, ઉસકો તો ચોર્યાશીકા અવતાર હે. સંયમ પાળે તો સ્વર્ગમેં જાઓ. ઉસમેં ક્યા આયા ? સ્વર્ગમેં—દેવમેં ગયા તો ધૂળ હે ત્યાં. ઈન્દ્રાણી આદિ હે, યે સબ ધૂળ હે. ઓર ભોગનેકા ભાવ હે વો તો રાગ અને ક્ષાય અંગારા હે. વહાં કહીં સુખ-બુખ સ્વર્ગમેં હે નહીં. કહો, શેઠ ! આ પેસાવાળાને સુખ હોગા કિ નહીં ? નહીં ? ધૂળકા (સુખ) હો તો બહોત સુખ (હોના ચાહિયે). પેસાવાળા કહતે હેં તુમકો. બુંદેલખંડકા બાદશાહ. આહીં તો, રાગકા બાદશાહ માનના વો મૂઢ હે, એમ કહતે હેં. આહા !

લોકવ્યાપી લોકાતીત લોકમેં મહિત હે. લ્યો ઠીક. ક્યા કહતે હેં ? સંસારમેં યે પૂજનીય આત્મા.. યે આત્મા પૂજનીય હે, ઉપાદેય. ત્રિકાળ જ્ઞાયક ચિદાનંદ પ્રભુ વો બંધ મોક્ષ અને રાગસે રહિત હે વહી ઉપાદેય હે. ધર્મીકો વહી આદરણીય હે, આદર કરનેલાયક હે. હે ન પાઠ ? લોકમેં મહિત હે. મહિત નામ પૂજનીય. ઈસ જગતકે અંદર એસા પ્રભુ અપના નિજસ્વરૂપ શુદ્ધ આનંદધામ વો હી અંગીકાર કરનેલાયક હે, આશ્રય કરનેલાયક હે, બાકી સબ ચીજ મિથ્યા હે ફોગટ. આહાહા! સમજમેં આયા ? લોક વ્યાપી લોકાતીત લોકમેં મહિત હે. ક્યા કહતે હેં ? સંસારમેં ચાર ગતિમેં જો ઉપાદેય આદરણીય હો તો એક આત્મા હી દ્રવ્યસ્વભાવ હે. પંડિતજી !

સુદ્ધ બંસ સુદ્ધ ચેતનાકે રસ અંસ ભરયો.. એ તો શુદ્ધનો વંશ આત્મા છે, પવિત્રતાનો વંશ છે. ઉસમેંસે વંશમેંસે પવિત્રતા પ્રગટ હોતી હે. સમજમેં આયા ? સુદ્ધ બંસ, ચૈતન્ય ધ્રુવ. ઓર સુદ્ધ ચેતનાકે રસ અંસ ભરયો.. એ તો શુદ્ધ ચેતનાના રસથી અંશે ભરેલો છે. એસો હંસ પરમ પુનીતતા સહિત હે, લ્યો. એસો હંસ નામ આત્મા ત્રિકાલ રહનેવાલા ભગવાન પરમ પુનીતતા — પરમ પવિત્ર સહિત હે. રાગ આદિ હે નહીં, પરમ પવિત્ર સહિત હે. યે આત્મા અંતરમેં દૃષ્ટિ કરનેલાયક હે, ઉસકી શ્રદ્ધા કરનેલાયક હે. ઉસકા આચરણ કરનેલાયક હે, વહી ઉપાદેય હે. ઉસકા નામ ધર્મ હે. બાકી ધર્મ-ફર્મ કોઈ દૂસરેસે હોતા નહીં.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૧૮, શ્રાવણ સુદ ૬, બુધવાર તા. ૨૮-૭-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૩, ૪, ૫ પર પ્રવચન (હિન્દી)

‘કુંદકુંદઆચાર્ય’ કૃત (સમયસાર). ઉસકી ટીકા કરનેવાલે ‘અમૃતચંદ્રઆચાર્ય’ દ્વિગંબર મુનિ. ઉસમેં કળશ લિયા હે. યે કળશકી ટીકા ‘રાજમલ્લ’ને બનાયી હિન્દીમેં. આતા હે ન? ઉસમેંસે ‘સમયસાર નાટક’ બનાયા હે. એની ઉત્પત્તિ આ. ‘કુંદકુંદઆચાર્ય’ શ્લોક બનાવ્યા. ‘અમૃતચંદ્રઆચાર્ય’ ટીકા કી. ઉસમેં કળશ રચે. કળશકી ટીકા હિન્દીમેં હે ન યહાં? ‘રાજમલ્લ’ ટીકા. ઉસમેંસે યે ‘સમયસાર નાટક’ બનાયા. ઈસમેં લિખા હે સબ પીછે. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર ચલતા હે. (શ્રોતા : નાટક નામ ક્યું ધરા?) યે પરિણમન કરતા હે ન ભિન્ન-ભિન્ન. ‘નટ નાગરકી બાજી’. આત્મા નટ હે, વો અપને પરિણમનમેં નાટક કરતા હે—પરિણમન કરતા હે. અજ્ઞાનપને વિકારરૂપ પરિણમન કરતા હે. ભાનપણે ધ્યાન અને આનંદપણે પરિણમન કરતા હે. ઈસલિયે ઉસકો નાટક કહનેમેં આયા હે. (શ્રોતા : યહાં કોઈ નાટકકે પાઠ...) એ નાટક. વો નાટકકી વ્યાખ્યા પહલે એસા કરતે થે. ‘ન ટકે તે નાટક’. ભાઈ ! બદલે.

યે તો બહોત વર્ષકી બાત હે. (સંવત) ૬૮. ગારીયાધારમેં થા એક વહીવટદાર. તો ઉસકા લડકા મોરબીકા થા. તો વો બડા નાટક કરતા થા. મોરબીના. આ તો ઘણા વરસની વાત છે. કોઈ ૬૦ વર્ષ પહલેકી બાત હે. હમ તો દીક્ષા લેને(વાલે) થે ન. તો (લોગ) ખ્યાલ રખતે થે ન. વહીવટદાર થા ન. બહુમાનસે બુલાતે થે. ઘરપે લે જાતે થે. તો એ વખતે એકવાર એસા નાટકકા અર્થ ક્રિયા થા. ૬૦ વર્ષ પહલે. ‘ન ટકે તે નાટક’. આત્મામેં પર્યાય એક સમય ટિકતી હે, કાયમ નહીં ટિકતી. અનેકરૂપ ધારણ કરતી હે. વો તો એ વખતે.. ભાઈ! આ ક્યાં સમયસાર તે દિ’ દેખ્યું હતું. એ વહીવટદાર હતા મોટા. એના દીકરો મોરબીના હતા. મોટા નાટક કરતો. પછી એને કહ્યું. મેં કીધું, ભાઈ નાટક તો આ કહેવાય. જે જે બદલે, બદલ્યા વિના ન રહે, પલ્ટે, ન ટકે એનું નામ નાટક. આત્મા પર્યાયપણે પરિણમતા હે ઉસકા નામ નાટક.

યહાં કહતે હેં સર્વવિશુદ્ધ અધિકારમેં. આત્મા કર્તા નહીં વો સિદ્ધ કરના હે. ભગવાન આત્મા ચૈતન્યમૂર્તિ નિશ્ચયસે સર્વવિશુદ્ધ સ્વભાવસે ભરા આત્મા રાગકા ભી કર્તા નહીં, કર્મ અને શરીરકા કે પરકા તો કર્તા હે (નહીં). એસા ઉસકા સ્વભાવ હે. આહા! એસે સ્વભાવકી દૃષ્ટિ કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન હે. ધર્મકી શરૂઆત વહાંસે હોતી હે.

આહાહા ! એક કળશ તો આ ગયા. ત્રીજું.. ત્રીજું છે આમાં. ત્રીજું પદ છે ન ?

વળી (દોહરા)

જો નિહચૈ નિરમલ સદા, આદિ મધ્ય અરુ અંત ।
સો ચિદ્રૂપ બનારસી, જગત માંહિ જયવંત ॥૩॥

શબ્દાર્થ :—નિહચૈ=નિશ્ચયવાસી. નિર્મલ=પવિત્ર. ચિદ્રૂપ=ચૈતન્યરૂપ.

અર્થ :—જે નિશ્ચયનયથી આદિ મધ્ય અને અંતમાં સદૈવ નિર્મળ છે, પં. બનારસીદાસજી કહે છે કે તે ચૈતન્યપિંડ આત્મા જગતમાં સદા જયવંત રહે. ૩.

અર્થ :—જો નિશ્ચયનયસે આદિ, મધ્ય ઓર અંતમેં સદૈ નિર્મલ હૈ, પં. બનારસીદાસજી કહતે હૈં કિ વહ ચૈતન્ય-પિંડ આત્મા જગતમેં સદા જયવંત રહે ॥૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ઓહો ! ભગવાન આત્મા.. નિહચૈ નિરમલ સદા.. નિશ્ચયનયથી તો આદિ—અંત અને મધ્ય બિનાકી થીજ હૈ. આહા ! આદિ.. આદિ તો પર્યાયકી હોતી હૈ, વસ્તુકી આદિ (નહી). નિત્યાનંદ ભગવાન શુરૂઆત, મધ્ય અને અંત—તીનોં ઉસમેં હૈ (નહી). આહા ! સમ્યગ્દર્શનકા વિષય. સમ્યગ્દર્શન એસે ધ્રુવકે આશ્રયસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ. વો આત્મા રાગ અને પરકા કર્તા તીન કાલમેં હૈ નહીં. આહા ! અભિમાન હૈ ન કિ મેં એસા કરતા હૂં, મેં એસા કરતા હૂં, મેં ઉપદેશ કરતા હૂં, મેં કર્મ બાંધતા હૂં, મેં પરકી વ્યવસ્થાકા કામ વ્યવસ્થિત કરતા હૂં ઓર મેરેમેં રાગ આતા હૈ વો રાગ મેરા કર્તવ્ય હૈ, મેરી ફરજ હૈ. યે અજ્ઞાનભાવ હૈ, એમ કહતે હૈં. પંડિતજી ! એસા હૈ ભગવાન ! આહાહા ! વસ્તુસ્થિતિ એસી હૈ. (શ્રોતા : બડી ભૂલ હૈ). બડી ભૂલ હૈ. બાત હૈ. પહલેમેં પહલી વો બડી ભૂલ હૈ.

વો પહલે અધિકાર તો આ ગયા હૈ. કર્તા-કર્મ દોપહરકો ચલતા હૈ તુમહારે. વો ૭૬ ગાથા હૈ. એસા અધિકાર દૂસરેમેં તો નહીં, પણ દિગંબર શાસ્ત્રમેં ભી એસા અધિકાર સમયસાર અને સર્વવિશુદ્ધકે સિવા દુસરે (કહી) હૈ નહીં. અને વો મુખ્યકર બાત (કહી) હૈ. કોઈ ઈશ્વર કર્તા હૈ, ઉસને યે બનાયા હૈ, એસી થીજ નહીં. એસે તો નહીં, પણ અપની પર્યાયમેં રાગ બનાતા હૈ યે આત્મા નહીં, એમ કહતે હૈં. સમજમેં આયા ? આહા ! ભગવાન આત્મા.. જો નિહચૈ નિરમલ સદા.. ભગવાન ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ અંદર આતમરામ. પરમેશ્વરકી શક્તિકા પિંડ પ્રભુ. એસા નિહચૈ નિરમલ સદા.. ત્રિકાળ નિર્મલ હૈ વો તો. આહાહા ! મલિન થા ને મલિનતાકા નાશ હુઆ, વો દ્રવ્યસ્વભાવમેં નહીં. વો તો પર્યાયમેં

હે. પર્યાય દ્રવ્યમેં નહીં. આહા !

વો આતા હે ન. પહલે આ ગયા હે નાટકકા (૫૬.) કરે કર્મ સૌ હી કરતારા, જો જાને સૌ જાનનહારા, જાને સૌ કર્તા નહીં હોઈ કરતા સૌ જાને નહીં કોઈ. કરે કર્મ સૌ હી કરતારા. રાગ આદિ વિકલ્પ દયા-દાન-વ્રત આદિકા પરિણામ મેરી રચના હે, મેરા કાર્ય હે, એસે (માનકર) કર્તા હોતા હે. સૂક્ષ્મ ખાત હે. કરે કર્મ સૌ હી કરતારા.. વિકલ્પકા કર્તા વો હી કર્તા હે અજ્ઞાની. આત્મા નહીં. જિસકો આત્મા કહતે હેં વો નહીં. ઔર સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો આત્મા દૃષ્ટિમેં આયા હે તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ભી રાગકા કર્તા નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

જો નિહચે નિરમલ સદા.. ભગવાન જ્ઞાનની મૂર્તિ ચૈતન્યપ્રકાશ, આહા ! એસા પ્રભુ સદા નિર્મ.. આદિ મધ્ય અરુ અંત સો ચિદ્રૂપ. વો તો જ્ઞાનરૂપ હે. ઉસકા કોઈ રાગરૂપ હે, શરીરરૂપ હે, એસા નહીં. આહા ! સો ચિદ્રૂપ બનારસી, જગત માંહિ જયવંત.. 'બનારસીદાસ' કહતે હેં કિ અહો ! એસા આત્મા અનાદિ-અનંત જયવંત વર્તતા હે. ચાહે તો એકેન્દ્રિયમેં, પંચેન્દ્રિયમેં, દોઈન્દ્રીય આદિ પર્યાયમેં હો, પણ વહ દ્રવ્યસ્વભાવ તો ત્રિકાળ જયવંત વર્તતા હે. કહો, સમજમેં આયા ? વાસ્તવમેં જીવ કર્મકા કર્તા-ભોગતા નહીં હૈ. નીચે ચોથો કળશ છે. દૂસરા કળશ નીચે હે.

कर्तृत्वं न स्वभावोऽस्य चित्तो वेदयितृत्ववत् ।

अज्ञानादेय कर्तायं तदभावादकारकः ॥૨॥

ઓહોહો ! મૂલ ચીજ યે હે.

વાસ્તવમાં જીવ કર્મનો કર્તા-ભોક્તા નથી (ચોપાઈ)

जीव कर्म करता नहि ऐसैं ।

रस भोगता सुभाव न तैसैं ॥

मिथ्यामतिसौं करता होई ।

गएं अग्यान अकरता सोई ॥૪॥

અર્થ :-જીવ પદાર્થ વાસ્તવમાં કર્મનો કર્તા નથી અને ન કર્મ-રસનો ભોક્તા છે, મિથ્યામતિથી કર્મનો કર્તા-ભોક્તા થાય છે, અજ્ઞાન દૂર થતાં કર્મનો અકર્તા-અભોક્તા જ થાય છે. ૪.

અર્થ :-જીવ પદાર્થ વાસ્તવમેં કર્મકા કર્તા નહીં હૈ ઔર ન કર્મરસકા ભોગતા હૈ, મિથ્યામતિસે કર્મકા કર્તા-ભોગતા હોતા હૈ, અજ્ઞાન હટનેસે કર્મકા અકર્તા-અભોગતા હી હોતા હૈ ॥૪॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! વસ્તુકા નિચોડ છે, તત્ત્વકા. લાખ વાતની વાત... આતા હૈ ન વો 'છઠાળા'મેં. પંડિતજી! (શ્રોતા : લાખ બાતકી બાત યહૈ નિશ્ચય ઉર આનો, છોડી સકલ દ્વંદ્વ-ઈંદ્ર નિજ આતમ ધ્યાઓ.) નિશ્ચય ઉર આનો.. આતમ ધ્યાઓ. યે બાત હૈ ભગવાન! આહાહા! તેરી ચીજ... જીવ કરમ કરતા નહિ એસૈં.. રાગાદિકે પરિણામકા આત્મા કર્તા નહીં. અજ્ઞાનભાવે કર્તા ભાસતા હૈ, એમ કહતે હૈં. ઓહો ! કિતની ધીરજ ઔર કિતની સ્વસન્મુખતા આતી હૈ, તબ રાગકા કર્તા ભાસતા નહીં. સમ્યગ્દર્શનમેં પર્યાયબુદ્ધિ—રાગબુદ્ધિ હટ જાતી હૈ ઔર દ્રવ્ય સ્વભાવબુદ્ધિ હોતી હૈ તો સ્વભાવકા હી પરિણામન વહાં હૈ. રાગકા પરિણામન વો જ્ઞાની કરે (નહીં). આહાહા! સમજમેં આયા ?

જીવ કરમ કરતા નહિં એસૈં.. ભગવાન ચૈતન્યજ્યોત. આંખ—નેત્ર જૈસે પરકી ક્રિયા કરતે નહીં. 'દિટ્ટી જહૈવ' ૩૨૦ ગાથામાં આતા હૈ ન. 'દિટ્ટી જહેવ ણાણં' વો તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા હૈ. ત્રિકાળ જ્ઞાનકા રસકંદ આત્મા હૈ. ઐસા ભગવાન આત્મા કર્મ(કા) કર્તા હૈ નહીં. આહાહા! રાગકા કર્તા નહીં, વ્યવહાર રત્નત્રયકા કર્તા નહીં, એમ કહતે હૈં. આહા! વ્યવહાર રત્નત્રય—દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકી શ્રદ્ધાકા વિકલ્પ—રાગ, પંચ મહાવ્રતકા વિકલ્પ, શાસ્ત્ર પઠનેકા વિકલ્પ વો કર્મ હૈ, વિકાર હૈ, વિભાવ હૈ. જીવ (ભાવ)કર્મકા કર્તા નહીં. જ્ઞાનમૂર્તિ વો રાગકા કર્તા નહીં. ઐસી દ્રવ્યદૃષ્ટિ કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન અને ધર્મ હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા ?

ઉસમેં તો કમબદ્ધ લિયા હૈ ન પહલે. યે ગાથામેં કમબદ્ધ લિયા હૈ સર્વવિશુદ્ધ અધિકારમેં (૩૦૮ ગાથા) 'દવિયં જં' (અધિકારકી) શરૂઆતકી પહલી (ગાથા). ઉસમેં વહી હૈ. સોના હૈ વહ સોનેકે પરિણામસે અભેદ હૈ. સુવર્ણ. સુવર્ણમેંસે કુંડળ હોતા હૈ કુંડળ આદિ, તો કુંડળ આદિ પર્યાય સુવર્ણસે તો અભેદ હૈ. તો ઉસકા કર્તા સુવર્ણ હૈ, દૂસરા હૈ (નહીં). યહાં કમબદ્ધ સિદ્ધ કરના હૈ ઈસમેં. જો સમય જો પરિણામ હોતા હૈ, વો સમય—સમયમેં.. વો જ્ઞાયક ચૈતન્યમૂર્તિ કર્તા નહીં (ઐસા) યહાં સિદ્ધ કરના હૈ ન? વહ કર્તા નહીં, વહ તો જ્ઞાતા હૈ. ચૈતન્યસ્વભાવ.. લોકાલોકકા જાનનેવાલા ઐસા ચૈતન્યસ્વભાવ હૈ. ઐસી દૃષ્ટિમેં ઔર દ્રવ્યમેં રાગકા કર્તા નહીં તો કમબદ્ધ હો ગયા. જો સમય જો પર્યાય હોનેવાલી હોતી હૈ ઉસકા કર્તા નહીં, ઉસકા ધર્મી જ્ઞાતા રહતે હૈં. આહાહા! ... પુન્યકો હેય માનતે હૈં ન? પૂનમચંદજી! ક્યાં ગયા ભૈયા? પંડિતજી! હાં, યહાં બેઠે હૈં. આયા યહાં. આહાહા!

ભગવાન ! યે તો વસ્તુકા સ્વરૂપ હૈ. આહા! યે કોઈ સંપ્રદાય નહીં. સમજમેં

આયા ? ઈસકે સિવા દૂસરેમેં એસી વસ્તુ કહી હૈ હી નહીં. સમજમેં આયા ? જિસમેં અનંત ગુણ.. આહાહા ! ગુણકા પૂજ એસા દ્રવ્યસ્વભાવ, વો રાગકા, વ્યવહારકા કર્તા નહીં (એસા) કહતે હેં. ગજબ વાત હૈ ! યે વ્યહારનયસે કથન આયા હૈ ન શાસ્ત્રમેં કિ મુનિ પંચ મહાવ્રત પાલતે હૈ ને ૨૮ મૂળગુણ પાળતે હેં ને શ્રાવક બાર વ્રત (પાલતે હેં). વો તો વ્યવહારનયકા કથન હૈ. વસ્તુસ્થિતિ એસી નહીં. આત્મા પાલતા હૈ રાગકો, રાગકી રક્ષા કરતા હૈ—યે વસ્તુકા સ્વભાવ નહીં. આહાહા ! ભારે વાત ભાઈ વીતરાગ માર્ગ ! સમજમેં આયા ? ચૈતન્યજ્યોત પ્રભુ, ઉસકો રાગકા કર્તા(પના) સોંપના યે અજ્ઞાન હૈ કહતે હેં. સમજમેં આયા ?

જીવ કરમ કરતા નહિ એસેં, રસ ભોગતા સુભાવ ન તૈસેં.. આહાહા ! ભગવાન આત્મા આનંદકા રસીલ સ્વરૂપ, વો રાગકા ભોક્તા હૈ નહીં. ગજબ તો દેખો ! શરીર, કુટુંબ, સ્ત્રી, આબરૂ—ઉસકા તો ભોક્તા હૈ નહીં. શેઠ ! યે મકાન—બકાન તમારા અરીસાકા. ભોક્તા તો.. આત્મા તો જડકા અને પરકા, સ્ત્રીકા, શરીરકા ભોક્તા નહીં, અજ્ઞાનભાવે પણ. સમજમેં આયા ? અજ્ઞાનભાવસે ભોક્તા હો તો રાગ અને દ્વેષ વિકારીકા ભોક્તા હૈ. આત્મભાવસે તો યે રાગકા ભોક્તા ભી આત્મા નહીં. આહાહા ! એસી દૃષ્ટિ હુએ બિના સમ્યગ્દર્શન નહીં હોતા. આહા !

અરે, ચોર્યાશીના અવતાર જન્મ-મરણ કરતે.. કરતે રખડતે હેં. દુઃખ કિતના, દેખો. ઘાણીમેં અનંત બૈર પિલાયા ગયા. આકુળતામાં અનંત બૈર પિલાયા ગયા. તો કહતે હેં કિ આકુળતાકા વેદન જીવકા સ્વભાવ નહીં. યે આકુળતાકા વેદન અજ્ઞાનભાવસે હૈ. આહા ! અપના નિજસ્વભાવ આનંદ અને જ્ઞાનમૂર્તિ હૈ એસી દૃષ્ટિ હોનેસે.. આત્મા કહો કે દૃષ્ટિવંત કહો, આત્મા કહો કે દૃષ્ટિવંત કહો, દોનોં હી રાગકા ભોક્તા નહીં. આહા ! પંડિતજી ! બહુ આકરી વાત આ ! એસા જૈનધર્મ ! પરમ સત્ય યહી હૈ. પરમ સત્ય.. પરમાત્માકે મુખસે નિકલી બાત યહી બાત પરમ સત્ય હૈ. આહા ! સમજમેં આયા ? જન્મ-મરણના ચોર્યાશી અવતાર. આહાહા !

કલ તો આયે થે વ્યાખ્યાનમેં. આહા ! લડકા ગુજર ગયાને. બધા આવ્યા હતા વ્યાખ્યાનમાં. ઓહો ! ૨૪ વર્ષનો હતો. આમ ભીંસ મારી. બસ અને ખટારો. ત્યાં જ ગુજરી ગયો. આહા ! એ દુઃખ નથી, અંદર એકત્વબુદ્ધિકા દુઃખ હૈ. આહા ! અરેરે ! અનંત અનંત બાર એસા ક્રિયા. એકવાર તો હવે આત્મા ક્યા ચીજ હૈ ઉસે સુન અને સમજ લે. આહા ! શરીર યે ધૂળ હૈ, આબરૂ ધૂળ હૈ, સબ માટી ધૂળ હૈ. ઉસકી તો પર્યાયકા કર્તા આત્મા હૈ નહીં. સમજમેં આયા ? યે પ્રશ્ન કમબદ્ધકા વહાં ક્રિયા થા જયપુરમેં. ધનાલાલજી ! વો એક પ્રશ્ન હુઆ થા. (શ્રોતા : જયપુરવાલે ભાઈને..) જયપુરવાળા ભાઈ.

(શ્રોતા : બહોત બોલતા થા જોર જોરસે.....) હા, વો. ઉસને પ્રશ્ન ક્રિયા થા. ઉસે સમજનેકો કુછ... (શ્રોતા :) ... ઉસને ભાષણ ક્રિયા થા, પીછે ભાષણ ભી ક્રિયા થા.

ઉસને કહા, ‘મહારાજ ! કમબદ્ધકી બાત રહ જાતી હૈ. કમબદ્ધકા ખુલાસા કરો.’ માણસ તો બહોત થે. પાંચ લાખકા હોલ હૈ ન. તીન હજાર માણસ. બહોત તો બહાર બૈઠતે થે. કમબદ્ધકી બાત રહ ગયી હૈ. મેં કહ્યું, સૂનો ભૈયા. દો દિન કહા થા. ભાઈ ! કમબદ્ધમેં તો યે લિખા હૈ. શાસ્ત્રમેં ઐસા હૈ કિ અકર્તા... ‘અથાત્મનોઽકર્તૃત્વં દૃષ્ટાંતપુરસ્સરમાઆખ્યાતિ’ ઐસા શબ્દ હૈ. પંડિતજી ! ‘સમયસાર’ હૈ ન. ‘સમયસાર’ હૈ ન ઉસમેં હૈ. કમબદ્ધકો કહનેમેં યહ શબ્દ લિયા હૈ શાસ્ત્રમેં. વો શબ્દ હૈ ન. ‘અથ આત્મનો અકર્તૃત્વં દૃષ્ટાંત પુરસ્સર આખ્યાતિ’

‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’કે શબ્દ હૈ. ‘અથ આત્મનો અકર્તૃત્વં’.. યે જો ચલતી હૈ વો બાત. ‘દૃષ્ટાંત પુરસ્સર આખ્યાતિ’. ઉસમેં કમબદ્ધ આયા હૈ. ઉસમેં આ ગયા હૈ, લિયા હૈ. ઉસમેં લિયા હૈ વો કમબદ્ધ (કહને)કે કારણસે નહીં, પર અકર્તૃત્વ (કહને)કે કારણસે. કમબદ્ધ સિદ્ધ કરનેકે કારણસે નહીં, અકર્તૃત્વ સિદ્ધ કરનેકે કારણસે કમબદ્ધ આ ગયા હૈ. આહાહા ! કિ જબ આત્મા અકર્તા હૈ... ઔર અકર્તા તો નાસ્તિસે કહા, અસ્તિસે જ્ઞાતા હૈ. ‘દવિયં જં’ હૈ ન, પાઠ હૈ ન. મૂલ પાઠ હૈ ન વો. ‘જીવો હિ તાવત્ક્રમનિયમિત આત્મપરિણમૈરુત્વદ્યમાનો જીવ એવ. ક્રમનિયમિત.’ પરિણામસે.. યે જીવ જો સમયમેં જો પરિણામ હોતા હૈ ઉસી સમય વહી પરિણામ હોગા, તો (ઈસ કારણસે) વો અકર્તા હૈ. આહાહા ! યે વસ્તુકા સ્વરૂપ હી જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હૈ. આહીં કહ્યુંને આમાં સર્વવિશુદ્ધમાં કે તીનકાલ તીનલોકકો દેખનેવાલા હૈ વો તો. દેખનેવાલા હૈ ઉસમેં પરિણામ કરના, વો ભી કહાં રહા ? રાગકા કરના તો હૈ નહીં, પણ સમ્યક્ ચૈતન્યકા ભાન હોને પર... પરિણામ તો પરિણામતે હી હૈં, ઉસકો પરિણામાના ક્યા ? આહા ! સમજમેં આયા ?

ભગવાન આત્મા ધ્રુવ જો તીન કાલ તીન લોકકો દેખનેકી શક્તિ રખનેવાલા ભગવાન હૈ, ઐસી જબ દૃષ્ટિ હુઈ તો કમબદ્ધ પરિણામ હોતે હૈં ઉસકો જાનનેવાલા રહા, કરનેવાલા નહીં રહા. આહાહા ! શેઠ ! ઐસી બાત હૈ ભગવાન ! આહાહા ! અરે, તેરી મહિમા ! ‘ભગવાન’ કહતે હૈં ન. ભગ નામ જ્ઞાન અને આનંદકી લક્ષ્મી. ઉસમેં તો... જ્ઞાન અને આનંદકી લક્ષ્મીવાન હૈ વો. ભગ-વાન. આહા ! તેરેમેં તો જ્ઞાન અને આનંદકી લક્ષ્મીવાન તેરા સ્વરૂપ હૈ. કોઈ રાગ અને શરીર તેરા સ્વરૂપ હૈ (નહીં.) આહાહા ! કહતે હૈં... યે કમબદ્ધમેં આયા, દેખો. ‘પ્રથમ તો જીવ કમબદ્ધ એવા પોતાના પરિણામોથી ઉપજતો થકો...’ આહા ! ઉપજતા હુઆ—પરિણામસે ઉત્પન્ન હોતા હુઆ ઉસી સમયમેં અકર્તા હૈ પરકા. ખરેખર તો અપના જો પરિણામ ઉપજે, વો પરિણામકા ભી દ્રવ્ય તો

અકર્તા હૈ. આહાહા ! ગજબ વાત હૈ ! સમજમેં આયા ?

યે ચૈતન્યકી લીલા ! એ લોકો કહે કે ઈશ્વરકી લીલા. ઈશ્વર નહીં, યે આત્મા હી ઈશ્વર હૈ. સમજમેં આયા ? યે ઈશ્વરકી લીલા અપના સ્વભાવકે ભાન બિના... ઓહો ! રાગ આદિ પર્યાયકા મેં કરું, મેં કરું, મેં કરું—એસી બુદ્ધિ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ જિનવરદેવ જિનવરેન્દ્ર ઉનકી વાણીમેં એસા આયા. ભગવાન ! આપ તો ત્રિન કાલ ત્રિન લોકકો જાનનેવાલે હો ન કિ ત્રિન કાલ ત્રિન લોકમેં કોઈ દશાકે કરનેવાલે હો? સમજમેં આયા ? વો શ્વેતાંબરમેં યે શ્લોક હૈ. શ્વેતાંબરમેં સ્તુતિ કી હૈ શીતલનાથકી, ઉસમેં વો હૈ. દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને કાળ ભાવનું રાજનીતિએ ચાર. જડ ચૈતન્યની પ્રાસ વિના જડ પ્રભુ ચૈતન્યની... એમ કંઈક ત્યાં શબ્દ રહી ગયો કાંઈ. પ્રાસ વિના જડ ચૈતન્યપ્રભુની કોઈ ન લોપે કાળ... એસા શબ્દ હૈ. ક્યા કહતે હૈં, સુનો.

વહ તો સબ દેખા હૈ ન. હમને તો શ્વેતાંબર સાહિત્ય ભી દેખા હૈ. સબ દેખા હૈ. કરોડો શ્લોક દેખે હૈં. કરોડો શ્લોક શ્વેતાંબરકે દેખે હૈં. એક ભગવતીકા સોળ હજાર શ્લોક હૈ. ઔર યે સવા લાખકી સંસ્કૃત ટીકા હૈ. તો એક અને સાત—૧૭ બાર સબ વાંચા હૈ. ૭૦ નહીં હોં ૧૭. હમારા સત્તર એક અને સાત. સોલહ—સોલહ હજાર શ્લોક. એક ભગવતી સૂત્ર બડા હૈ ઔર સવા લાખ સંસ્કૃત ટીકા. સબ ૧૭ વાર દેખા હૈ. યે ચીજ નહીં હૈ.

આ ચીજ દીઠી હો તો ‘સમયસાર’ જબ દેખા.. ઓહોહો ! મેં તો શેઠકો વહી કહા થા શેઠકો. ‘શેઠ ! યે અશરીરી (હોનેકી) ચીજ હૈ.’ ! આહાહા ! ૭૮માં મળ્યું. આ અશરીરી બનનેકી ચીજ હૈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ? (સંવત) ૭૮. કિતના બરસ હુએ ? ૪૯. એક દામોદર શેઠ થા વહાં. સ્થાનકવાસીકા ઉસકો આગ્રહ થા. તો એ વખતે તો મારા પર પ્રેમ હતોને. હમ તો ઉસમેં થે ન. મેં કહા તો.. આહાહા ! મહારાજ ! બાત તો એસી હૈ. સમયસાર અશરીરી બનનેકી ચીજ હૈ. શરીર નહીં, અવતાર નહીં, ગતિ નહીં. પુન્ય ને પાપ નહીં ને પુન્ય-પાપકા ફળ નહીં. એસી ચીજ યે હૈ. એ વખતે તો કબૂલ ક્રિયા થા. પીછે હમને (સંપ્રદાય) છોડ દિયા તો વિરુદ્ધ હો ગયે. સમયસારમેં એસી ભૂલ હૈ. ભૂલ ક્યા હૈ સમયસારમેં ? સમયસાર તો ભગવાનની સાક્ષાત્ વાણી છે. સમજમેં આયા ?

આહીં કહતે હૈં, જીવ કર્મકા કર્તા નહીં. ક્યા હુઆ ઉસકા અર્થ ? ઉસકી પર્યાયમેં પરિણમવું—કરવું એસા ભી નહીં, એમ કહતે હૈં. આહા ! ભાઈ લાલચંદજી ! આહાહા ! વો તો પરિણમન ચલતા હૈ. પરિણમન ચલે, ઉસકો પરિણમાવું એસા વિકલ્પ કહાં આયા ? વસ્તુકી દૃષ્ટિ હુઈ કિ મેં તો ચૈતન્યમૂર્તિ જ્ઞાતા—દૃષ્ટા હૂં. આહાહા ! પીછે પરિણમન કરું યે કહાં રહા ? પરિણમન તો ચલતા હી હૈ. સમજમેં આયા ? છાંટા પડે છે. (શ્રોતા :

નહીં એ તો ચલે. યે સચ્ચા વરસાદ હૈ, વો તો બહારકા હૈ. (શ્રોતા : અશરીરી હોનેકી બરસાત હૈ). આહાહા ! ભગવાન ! શરીર હી મિલે નહીં. ગતિ કહાંસે આતી હૈ ? આહા ! ઐસા આત્મા હૈ. યે આત્મા અનંત ગુણકા પિંડ કમસર પરિણામ હોતા હૈ ઉસકા જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હૈ, કર્તા નહીં. આહાહા !

૩૨૦ ગાથાકી 'જયસેનઆચાર્ય'કી ટીકામૈં તો વહાં તક લિયા હૈ કિ આત્મા દ્રવ્ય જો ધ્રુવ હૈ વહ તો મોક્ષકી પર્યાય અને મોક્ષકા કારણ (ઐસા મોક્ષ)માર્ગકા કર્તા ભી નહીં. આહાહા ! યે તો ચલા હૈ અપને. વ્યાખ્યાન બહોત ચલા હૈ. વો પાના હૈ ન. (શ્રોતા : બંધકા, મોક્ષકા કર્તા નહીં). ધ્રુવ હૈ ન ધ્રુવ. ધ્રુવ પર્યાયકા કર્તા નહીં યે બતાના હૈ. પર્યાય, પર્યાયકી કર્તા હૈ. સમજમૈં આયા ? વ્યાખ્યાન બહોત હુઆ હૈ ઉસ પર. રાજકોટમૈં હુએ થે, યહાં ભી હુએ. ભાઈ ! શાંતિકી બાત હૈ યે તો. ઐસે ને ઐસે કોઈ વિદ્વાન બડી બડી વાત કરે ને લાખો માણસ રાજી હો જાય (ઐસા નહીં). યે કોઈ ચીજ દૂસરી હૈ. સમજમૈં આયા ? યે તો સંસારકા અંત ઓર મોક્ષકી શરૂઆત વહ ભી દ્રવ્યમૈં નહીં, એમ કહતે હૈં. આહાહા ! સમજમૈં આયા ? ઉસકા કારણ વહ કિ પરિણામન મૈં કરું ઐસા દ્રવ્યમૈં હૈ નહીં. દ્રવ્યકા ભાન હુઆ (તો) શુદ્ધકા પરિણામન ચલતા હૈ. રાગ આતા હૈ ઉસકા ભી જ્ઞાતા હૈ જ્ઞાનધારાસે. આહા !

આહીં તો કહતે હૈં, જીવ કરમ કરતા નહિ એસૈં રસ ભોગતા સુભાવ ન તૈસૈં.. ઓહોહો ! ભગવાન રાગ અને દયા-દાનકા અને અશુભભાવકા રસકો ભોગે, ઉસમૈં (રાગાદિ) કહાં હૈ જો ભોગે ? ઉસમૈં તો હૈ હી નહીં. સમજમૈં આયા ? સમ્યગ્દ્રષ્ટિ રાગકો ભોગતા નહીં, એમ કહતે હૈં. આત્મા રાગકા ભોક્તા નહીં ઉસકા અર્થ ઐસા હૈ કિ આત્મા જિસકી દૃષ્ટિમૈં આયા વો આત્મા રાગકે રસકા ભોક્તા ભી નહીં. અમુલખચંદજી ! આહા ! આવો માર્ગ છે, ભાઈ ! દુનિયા એમ કહે કેટલાક કે આ એકાંત છે ને ફલાણુ... બાપુ! જેમ છે એમ છે ભાઈ ! પણ યે માર્ગ સમજે બિના તેરા આરા (કિનારા) દિખતા નહીં હોં. દુનિયા ગમે તે રીતે તને લલચાવે. ઐસા પુન્ય કરો ને ઐસા આ કરો ને ઐસા હોગા ને.. ભાઈ ! યે પુન્યકા પરિણામ એ દ્રવ્યમૈં નહીં ઓર દ્રવ્ય પુન્યકા કર્તા નહીં. તો ઉસકા અર્થ ક્યા આયા ? કિ સમકિતીકે પરિણામમૈં ભી રાગકા કર્તાપના નહીં. આહાહા !

જૈસે દ્રવ્ય કર્તા નહીં.. ઐસા ભાન હુઆ કિ મૈં તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હૂં, તો દ્રવ્ય કર્તા નહીં, ગુણ કર્તા નહીં ને રાગકા કર્તા પર્યાય ભી નહીં. આહાહા ! યે રાગકા જાનનેવાલા રહતા હૈ. ઉસકા નામ સમ્યગ્જ્ઞાન ને સમ્યગ્દર્શન કહતે હૈં. આવી વાત છે ભાઈ! પંડિતજી! આહા ! અરે, જનમ-મરણના ત્રાસ બાપુ ! ચાર ગતિના દુઃખ, એ આકુળતાના દુઃખ છે એને ખબર નથી. એ આકુળતા કિતની વેદી એ અજ્ઞાનભાવે વેદી, ઉસકી ખબર નહીં. આહા !

સમજમેં આયા ? કહતે હેં કિ રસ મોગતા સુભાવ ન તૈસે.. ક્યા કહતે હેં ? કોઈ એસા ગુણ નહીં, આત્મામેં કોઈ એસી શક્તિ નહીં કિ રાગકો અનુભવે. એસા આત્મામેં કોઈ ગુણ નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? યે તો આચાર્યકા કથન (હેં), ઉસકા તો પદ બનાયા હૈ. ઉસકા યે કળશ હૈ. યે કળશટીકા રાજમલ્લ, નહીં ? પીછે ભી લિખા હૈ ન, 'રાજમલ્લ ટીકા' પીછે લિખા હૈ. 'જૈન ધર્મકા મર્મી' એમ લિખા હૈ 'બનારસીદાસને'. હૈ ન પીછે ક્યાંક ? કેટલામું ? (શ્રોતા : ચારસો સતરહ). લ્યો એ આવ્યું. લ્યો. આહા !

પાંડે રાજમલ્લ જિનધર્મી સમૈસાર નાટકકે મર્મી ।
ત્રીન ગિરંથકી ટીકા કીની । બાલબોધ સુગમ કર દીની ।।
ઈહિ વિધિ બોધ-વચનિકા ફૈલી । સમૈ પાય અધ્યાત્મ સૈલી ।
પ્રગટી જગમાંહી જિનવાની । ઘર ઘર નાટક કથા બખાની ।।

ઓલા કહતે હેં ન, નિશ્ચયકથા-નિશ્ચય વાત નહીં કરના. આહીં તો કહતે હેં કિ પ્રગટી જગમાંહી જિનવાની, ઘર ઘર નાટક કથા બખાની.

નગર આગરે માંહિ વિખ્યાતા । કારન પાઙ્ બપુ ગ્યાતા ।।
પંચ પુરુષ અતિ નિપુન પ્રવીને । નિસિદિન ગ્યાન, કથા રસ-ભીને ।।

યે તો બહોત (વર્ષસે) ખ્યાલમેં થા. સમજમેં આયા ? ઉસમેંસે (કળશમેંસે) 'રાજમલ્લ'જીને (ટીકા) બનાયી. ઈસમેંસે 'સમયસાર નાટક' બનાયા. (શ્રોતા : રાજમલ્લને તો ગજબ કર દી.) બહોત ટીકા સારી. ટીકા હિન્દી. અભી તો ગુજરાતીમેં હુઈ હૈ. હિન્દી પહલી બહાર આયી થી શીતલપ્રસાદકી. શીતલપ્રસાદને પહલી બહાર પાડી થી. (શ્રોતા : બ્રહ્મચારી શીતલપ્રસાદ). હા, શીતલપ્રસાદને. એણે બહાર પાડી. ઉનકો મિલી તો બહાર પાડી. નહીં? ઉન્હોંને પહલી પાડી થી ન ? યે હૈ ન ભાષા ઢૂંઢારી પુરાની. (શ્રોતા : મૂળ ભાષા) મૂળ ભાષા. જૈનમિત્રમેં ભેટ આયા થા. જિનમિત્ર નિકલતા હૈ ન સુરતસે. ઉસમેં બહાર આયા, ભેટ આયા. બહોત વરસ પહલે. વો હૈ યહાં. પીછે ઉસકી હિન્દી બની. વર્તમાન હિન્દી બની ને ઉસમેં તો અભી ગુજરાતી ભી બની ગઈ. આહાહા !

કહતે હેં, ભગવાન આત્મા.. જિસકો આત્મા કહીયે, વહ તો જ્ઞાન અને આનંદકી મૂર્તિ પ્રભુ હૈ. યે રાગકા કર્તા નહીં, એસે રાગકા અનુભવ કરનેવાલા નહીં. યે તો નિત્યાનંદ ભોજી હૈ. આહાહા ! યે તો આનંદકા, અતીન્દ્રિય આનંદકા ભોજી આત્મા હૈ ઉસકો આત્મા કહીયે. આહાહા ! રાગકા અનુભવ કરનેવાલા યે અણાત્મા હૈ. સમજમેં આયા? મિથ્યામતિસોં કરતા હોઈ.. કર્તા તો હોતા હૈ ન અનાદિ કાલસે ? મિથ્યાબુદ્ધિ હૈ. ચૈતન્ય ભગવાન જ્ઞાતા-દૃષ્ટાકી બુદ્ધિ નહીં. આહાહા ! આહીં તો હજી વ્યવહાર પુન્ય કરના ને પુન્ય કરતે-કરતે

નિશ્ચય હોગા ને. અરે પ્રભુ! શું કહે છે તું? આહાહા! તેરે ગુણમેં કોઈ એસા ગુણ નહીં.. આયા ન?

સુભાવ ન તૈસે.. તેરી કોઈ શક્તિ એસી નહીં કે રાગકો ભોગું. એસા કોઈ ગુણ નહીં હે. યે તો અજ્ઞાનભાવે પર્યાયમેં ઉત્પન્ન હોતા હે, તો ભોક્તા હોતા હે. કોઈ ગુણ નહીં. રાગકા ભોગનેવાલા ગુણ હો તો રાગ રહિત કભી હો સકે નહીં. રાગકા અનુભવ રહિત કભી નહીં હો સકે. આહા! એસે વસ્તુકા પહલે અંતરમેં નિર્ણય તો કરે. આહા! સમજમેં આયા? મૂળ ચીજ તો યે કરની હે, ઈસે કિયે બિના સારા એકડા વિનાના બધા મીંડા હે. મીંડા સમજે? શૂન્ય.. શૂન્ય. યે વ્રત પાળ્યા ને ભક્તિ કી ને તપસ્યા કી ને.. સબ મીંડા હે એકડા વિનાના. કહતે હેં, મિથ્યામતિસોં કરતા હોઈ.. યે ચૈતન્યસ્વભાવકા ભાન નહીં, ઉસકી ગુણ-શક્તિકા ભાન નહીં, વહ રાગકા કર્તા અને રાગકા ભોક્તા હોતા હે. આહાહા! વ્યવહાર રત્નત્રયકા કર્તા અને વ્યવહાર રત્નત્રયકે હરખકા ભોક્તા યે અજ્ઞાની હોતા હે. સમજમેં આયા? હે ઉસમેં આયા કિ નહીં? પંડિતજી! એસે ક્યા.... આહા! પુસ્તક હે સાથમેં. પહલે સમજમેં તો લે કિ ક્યા ચીજ હે અને કેસા ઉસકા સ્વભાવ હે.

ગણ અગ્યાન અકરતા સોઈ, લ્યો. ઓહો! અજ્ઞાનકા નાશ હોકર અપના ચૈતન્ય દ્રવ્યસ્વભાવ શુદ્ધસ્વભાવ ધ્રુવ પરમ પવિત્ર પ્રભુ, જહાં દૃષ્ટિમેં આયા, અકર્તા (હો ગયા). વ્યવહારકા અકર્તા ને વ્યવહારકા ભી અભોક્તા હે. સમજમેં આયા? એને ઠેકાણે આ કહે કે વ્યવહાર કરો, નિશ્ચય હોગા. (શ્રોતા : વ્યવહાર તો કરના પડે). ક્યા કરના પડે? વ્યવહાર તો ઉસકો કહતે હેં કિ જબ નિશ્ચય અનુભવ હુઆ તબ રાગ આયા ઉસકો વ્યવહાર કહનેમેં આતા હે. અંધાકો વ્યવહાર કેસા?

વો સુબહમેં આયા થા ન ધર્મધ્યાનમેં. નિશ્ચય થા અનુભવ સ્વદ્રવ્યકે આશ્રયસે, તબ જો વિકલ્પ હે વો વ્યવહાર હે. ઉસકા ફલ સ્વર્ગ હે. નિશ્ચયકા ફલ મુક્તિ હે. દોનોં હી સાથમેં લિયા થા. રાગકા ફલ, વ્યવહારકા ફલ નિશ્ચય હે એસા નહીં હે. આહાહા! ગણ અગ્યાન અકરતા સોઈ.. અજ્ઞાન હટનેસે અકર્તા-અભોક્તા... દોનોં હી લેના. પાઠમાં અકર્તા હે, પણ અર્થમેં દોનોં હી લિયે હે ઓર હે દોનોંકી બાત યહાં. અજ્ઞાન હટનેસે કર્મકા અકર્તા-રાગકા અકર્તા ને રાગકા અભોક્તા. પરદ્રવ્ય જડકી પર્યાય તો અજ્ઞાની ભી કર સકતે નહીં. લ્યો, અજ્ઞાનમેં જીવ કર્મકા કર્તા હૈ. વો બાત કહતે હેં. લ્યો. એણે સ્પષ્ટ કર્યું છે વધારે, નહીં? આ કળશની સામે આવશે બીજું? 'અકર્તા જીવોડયં સ્થિત ઇતિ વિશુદ્ધઃ સ્વરસત.'

(દોહરા) (સવૈયા એકત્રીસા)

નિહચૈ નિહારત સુભાવ યાહિ આતમાકૌ,

આત્મીક ધરમ પરમ પરકાસના ।
 અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાકૌ,
 કેવલ સ્વરૂપ ગુન લોકાલોક ભાસના ॥
 સોઈ જીવ સંસાર અવસ્થા માંહિ કરમકૌ,
 કરતાસૌ દીસૈ લીએ ભરમ ઉપાસના ।
 યહૈ મહા મોહકૌ પસાર યહૈ મિથ્યાચાર,
 યહૈ ભૌ વિકાર યહ વિવહાર વાસના ॥૫॥

શબ્દાર્થ :—નિહારત=જોવાથી. ઉપાસના=સેવા. પસાર=વિસ્તાર. મિથ્યાચાર= નિજસ્વભાવથી વિપરીત આચરણ. ભૌ=જન્મ-મરણરૂપ સંસાર. વ્યવહાર=કોઈ નિમિત્તના વશે એક પદાર્થને બીજા પદાર્થરૂપ જાણનાર જ્ઞાનને વ્યવહારનય કહે છે, જેમ કે-માટીના ઘડાને ઘીના નિમિત્તે ઘીનો ઘડો કહેવો.

અર્થ :—નિશ્ચયનયથી જુઓ તો આ આત્માનો નિજસ્વભાવ પરમ પ્રકાશરૂપ છે અને જેમાં લોકાલોકના છયે દ્રવ્યોના ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાનના ત્રિકાળવર્તી અનંત ગુણ-પર્યાયો પ્રતિભાસિત થાય છે. તે જ જીવ સંસારીદશામાં મિથ્યાત્વની સેવા કરવાથી કર્મનો કર્તા દેખાય છે, આ મિથ્યાત્વની સેવા મોહનો વિસ્તાર છે, મિથ્યાચરણ છે, જન્મ-મરણરૂપ સંસારનો વિકાર છે, વ્યવહારના વિષયભૂત આત્માનો અશુદ્ધ સ્વભાવ છે. ૫

અર્થ :—નિશ્ચયનયસે દેખો તો આ આત્માનો નિજ-સ્વભાવ પરમ પ્રકાશરૂપ છે અને જેમાં લોકાલોકના છયે દ્રવ્યોના ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન ત્રિકાળવર્તી અનંત ગુણ પર્યાયે પ્રતિભાસિત હોતી છે. વહી જીવ સંસારીદશામાં મિથ્યાત્વની સેવા કરનેસે કર્મનો કર્તા દેખાય છે, આ મિથ્યાત્વની સેવા મોહનો વિસ્તાર છે, મિથ્યાચરણ છે, જન્મ-મરણરૂપ સંસારનો વિકાર છે, વ્યવહારનો વિષયભૂત આત્માનો અશુદ્ધ સ્વભાવ છે ॥૫॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કહતે હું, નિહચૈ નિહારત.. નિશ્ચય નામ સત્ય દૃષ્ટિસે દેખો તો.. આ આત્માનો નિજસ્વભાવ પરમ પ્રકાશરૂપ છે, લ્યો. વિશુદ્ધઃ સ્વરસતઃ હૈ ન. કળશ છે. ત્રીજા કળશ હૈ ન ઉસમૈ નીચે.

અકર્તા જીવોડયં સ્થિતિ ઇતિ વિશુદ્ધઃ સ્વરસતઃ
 સ્ફુરદ્વિજ્યોતિર્ભિરશ્ચુરિતભુવનાભોગભવનઃ ।
 તથાપ્યસ્યાસૌ સ્યાદ્યવિહ કિલ બન્ધઃ પ્રકૃતિભિઃ
 સ ખલ્વજ્ઞાનસ્ય સ્ફુરતિ મહિમા કોડપિ ગહનઃ ॥૩॥

આહા ! પહલી સમજમેં, યથાર્થતા ક્યા હૈં યે સમજ કરકે શ્રદ્ધા તો પહલી કરે વ્યવહાર. વ્યવહાર શ્રદ્ધા હોં વો ભી. પીછે ઉસકો છોડકર દ્રવ્યકા આશ્રય લેકર શ્રદ્ધા હોતી હૈં યે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન હૈં. વ્યવહારકો છોડકર હોં, વ્યવહારસે હોતા નહીં. આહાહા ! કહતે હૈં કિ દેખનેસે... નિશ્ચયનયસે દેખો તો ભગવાન ચૈતન્ય નિર્મળાનંદ પ્રભુ ઐસા સત્ય સ્વભાવ નિશ્ચયસે—યથાર્થદૃષ્ટિસે દેખો તો નિજસ્વભાવ પરમપ્રકાશરૂપ હૈં, લ્યો. સુભાવ યાહિ આત્માકૌ, આત્મીક ધરમ પરમ પરકાસના.. ઉસકા ધર્મ તો પ્રકાશના હૈં. ઉસકા ધર્મ ક્યા રાગકા કરના અને ભોગના હૈં ? સમજમેં આયા ? આ તો જ્યાં ત્યાં હમ કર્તા, હમ કર્તા. સમજમેં આયા ? આત્મીક ધરમ પરમ પરકાસના.. ભગવાનનો ધર્મ, ધર્મ નામ સ્વભાવ, યે તો પરમ પ્રકાશના સ્વભાવ હૈં. આહા ! રાગકા કર્તા અને ભોક્તા, ઉસકા સ્વભાવ નહીં. કોઈ ગુણ નહીં તો ગુણકી પર્યાયમેં ભી પરિણતી ઐસી નહીં, એમ કહતે હૈં. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાકૌ, કેવલ સ્વરૂપ ગુન લોકાલોક ભાસના, બસ. જિસમેં લોકાલોકકે છહોં દ્રવ્યોંકે ભૂત ભવિષ્યત્ વર્તમાન ત્રિકાલવર્તી અનંતગુણ પર્યાયેં પ્રતિભાસિત હોતી હૈં. કહતે હૈં કિ પરદ્રવ્યકે ગુણ-પર્યાય અને દ્રવ્ય અપને જ્ઞાનમેં જ્ઞાનનેમેં આતે હૈં. કિયા ઐસા આત્મામેં નહીં. આહા ! સમજમેં આયા ? ત્રિકાલવર્તી અનંત ગુણ-પર્યાય પ્રતિભાસિત હોતી હૈં. યે શ્રુતજ્ઞાનમેં ભી. કેવળજ્ઞાનમેં તો ભાસિત હોતા હી હૈં, પણ શ્રુતજ્ઞાનમેં ભાસતા હૈં ત્રિકાળ ત્રણ લોકકા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય પ્રકાશના સબ. કોઈ દ્રવ્યકા, કોઈ ગુણકા, કોઈ પર્યાયકા કર્તા યે હૈં નહીં. હૈં, ઉસકો જ્ઞાનતા હૈં વો ભી વ્યવહાર હૈં. સમજમેં આયા !

અપની પર્યાયકો જ્ઞાને વો નિશ્ચય હૈં. અરે, અપની પર્યાયકો જ્ઞાને ઐસા કહના ભી વ્યવહાર હૈં. ભેદ હુઆ ન. વો સર્વવિશુદ્ધિમેં આયેગા, આગે આયેગા. પર્યાયકો જ્ઞાનતા હૈં આત્મા, જ્ઞાયક જ્ઞાયકકો જ્ઞાનતા હૈં વો તો ભેદ હો ગયા. આહા ! ચૈતન્યસૂર્ય ભગવાન ઉસમેં જ્ઞાનના—દેખના (કાર્ય) કહના વો તો પર્યાયમેં હૈં, ઐસા કહતે હૈં. જ્ઞાનના-દેખના(રૂપ) કાયમ સ્વરૂપ તો ઉસમેં હૈં હી. લોકાલોક હૈં તો જ્ઞાનતે હૈં ઐસા ભી નહીં. આહા ! અપના સ્વભાવ હી ઐસા જ્ઞાનના—દેખના હૈં. અપની પર્યાયકો જ્ઞાનને—દેખનેમેં લોકાલોક વ્યવહારસે અંદર આ જાતા હૈં. નિશ્ચયસે અપની પર્યાયમેં તો લોકાલોક આતા હી નહીં. આહાહા ! બહુ કામ (આકરું) ! સર્વજ્ઞ.... આહાહા !

જુઓને, આ કષાયપાહુડ આવ્યું છેને ભાઈ ! બહુ ઝીણી વાત ઓહોહો ! સર્વજ્ઞની કહેલી. ૧૨વાં ભાગ આયા. વો કષાયપાહુડ હૈં ન. બહુ સૂક્ષ્મ. અનુભાગકી ખાત હૈં. ઓહોહો ! એક-એક સમયના જઘન્ય અનુભાગ... ક્યા સમયમેં કિસકા સમકિતકા,

मिथ्यात्वका, यारित्रभोडका, भोगका कहां कितना काल, किस जिवमें, कर्ण गतिमें... ओहो ! गजब वात छे ! सर्वज्ञ सिवाय अे वात क्यांय आवे नहीं. आहाहा ! समजमें आया ? अभी आया १२वां (भाग). ११ भाग तो आ गये हैं आ कषायपाहुडना. बहार नथी आवी? नथी आवी. त्यां बपोरे थोडुं जोईअे छीअे के क्या क्या है. कषायपाहुड १२मो भाग. ११ भाग तो आ गये हैं, ये १२वां भाग है. अनुभागकी बात है. पण गजब वात. आहाहा !

सर्वज्ञकी सिद्धि. अेक समयमें क्या मिथ्यात्वका जघन्य अनुभाग, उसकी स्थिति केटली अने वो अनुभाग क्या जिवको कर्ण गतिमें है. आहा ! एतनी एतनी बात है. अैसी अैसी १४८ प्रकृति. सर्वज्ञ सिवा ये वात जाननेमें नहीं आती. आचार्योंने कंठस्थ रभा. आहाहा ! गजब वात की है ! कंठस्थ है एतनी एतनी बात. मोटा दरिया क्षयोपशमना. ये बात सर्वज्ञ सिवा कहीं अैसी है ? दूसरेमें कोई सर्वज्ञमार्ग है ? सर्व धर्म समन्वय करो. सब धर्मका समन्वय डम करते हैं . पडले कडा था, नहीं ? बंडीज ! है, ये (स्वीकार) वो सर्व धर्म समन्वय. ये भी है ने वो भी है, ये समन्वय. दोनों सख्या है अैसा नहीं. धनालावज ! है तो भरा न. है, ये है ईस अपेक्षासे. पण सख्ये हैं दोनों, अैसा नहीं. आहाहा ! आ तो त्रिलोकनाथ सर्वज्ञ परमात्मा उनकी दिव्यध्वनिका सार लेकर 'कुंठकुंठआचार्य'ने ये शास्त्र बनाये.

कडते हैं, केवल स्वरूप गुण लोकालोक भासना.. उसका स्वरूप तो लोकालोक देभना, एतना है. लोकालोकमें कोई पर्यायका कर्ता है अैसा है नहीं. सोई जीव संसार अवस्था मांहि करमकौ, करतासौ दीसै लीए भरम उपासना.. भ्रमणा मिथ्यात्वके कारण.. आहाहा ! अपना निजस्वरूप ज्ञाता—दृष्टा त्रिकाण स्वरूप, उसको भूलकर भ्रमणामें मैं परका कर्ता हूं—अैसी भ्रमकी उपासना है यड तो मिथ्यात्वकी सेवना है. आहा ! है न पाठमें, अर्थमें. संसारीदशामें मिथ्यात्वकी सेवा करनेसे कर्मका कर्ता दिखता है. भ्रमकी सेवा करता है, भगवानकी नहीं. आहाहा ! भगवान यैतन्यज्योत प्रभु उसकी सेवा नहीं, दृष्टि नहीं, भान नहीं, अनुभव नहीं. ये अज्ञानी भ्रमकी सेवा करते हैं. मैं कर्ता हूं, मैं रागका कर्ता हूं अने (रागके) नाशका कर्ता हूं —अैसे भ्रमणाकी सेवामें कर्ता दिभता है. आहाहा !

यहै महा मोहकौ पसार.. आहाहा ! रागका कर्ता भ्रममें भासता है, ये भोडका विस्तार है. भगवान यैतन्यकी शक्तिका विस्तार नहीं. आहाहा ! भोडका विस्तार.. मोहकौ पसार यहै मिथ्याचार, ल्यो. ये आयरण मिथ्या है. आहाहा ! राग व्यवहारका आयरण भेरा वो मिथ्या आयरण है. आहाहा ! गजब वात है न ! महा मोहकौ पसार यहै

मिथ्याचार.. मिथ्याचार है न अंदर, देभो. मिथ्या आयरण है ये. अज्ञानका, रागका मैं कर्ता अने रागका भोक्ता, ये मिथ्याआयरण है. उवे मिथ्याआयरण है ने उसको धर्म छोटा है ? आडाडा ! त्तारे सूक्ष्म वात ! ये तो परमात्माका पेट है. आडा ! स्वयं परमात्मा ही है वस्तु. परमात्मा अेटले परम स्वरूप भगवान. रागकी सेवा कि मिथ्यात्वकी सेवा करनेसे.. आडा ! उसे रागका, पुन्यभावका, व्यवहारका कर्ता भासता है और वो मिथ्याचार है. मोडका प्रसारमें मिथ्याचार है ! आडा ! गजब वात है !

आयरण करो आयरण. क्या किसका आयरण करना ? रागका आयरण करना ऐसा मानना, ऐसा अनुभवना, ये मिथ्याचार है. आडा ! गजब वात है ! २८ भूणगुण मुनिका अने श्रावकका १२ व्रतका विकल्प, ये विकल्पका कर्ता मैं हूं, ये मिथ्याचार है. कडो, लीभाभाई ! भडु वात आवी. आरे आ ! बापु तेरा घर जब्बर है. तेरे अंतरघरमें रागका कर्ता कि भोक्ता हो ऐसी कोई शक्ति नहीं तेरेमें. तेरी शक्ति तो राग आदि छोटा है उसको ज्ञानना-देभना और अपनी (निर्मल) पर्यायका कर्ता ने भोगना, वो तेरी शक्ति है. दुनिया दुनियानी जणो. मार्ग ऐसा है. दुनियाने पसंद हो के न हो, ईसके साथ सयका संबंध है ही नहीं. ऐसी बात है.

(श्रोता : जैनधर्म कैसे टिकेगा फिर ?) जैनधर्म क्यासे टिकता है ? वीतरागभावसे टिके के रागसे टिके ? पंडितज ! उसको प्रश्न हुआ था. उसके साथ वो प्रश्न करते हैं. जैनधर्म वीतरागभाव है के जैनधर्म रागभाव है ? (श्रोता : वीतरागभाव) (श्रोता : कथंयित् वीतराग, कथंयित्.....) कथंयित् वीतराग ? जैन (ईसे) कडते हैं कि राग अने अज्ञानको जतकर सम्यग्दर्शन अने वीतरागभावमें रहना, उसका नाम जैन. जैन कोई संप्रदाय नहीं. रागको तो जतना है, टालना है. ये जैन शब्द है न, वो नास्तिसे अर्थ है. राग टालना, अज्ञान टालना वो भी नास्तिसे है. कथन तो ऐसे ही हो न. अपना वीतरागमूर्ति प्रभु सम्यग्दर्शनमें उसकी प्रतीत करना अनुभव करके, ये जैनधर्म है. जैनधर्म उससे टिकता है. समजमें आया ?

१५वी गाथामें है न. जैनशासन. 'समयसार' १५ गाथा. जो पस्सदि अप्पाणं. आत्माको अबद्धस्पृष्ट देभे, सामान्य देभे, वीतरागभाव देभे, सुभरूप देभे—उसका नाम जैनशासन है. ये १५वी गाथामां आया है. “जो पस्सदि अप्पाणं अबद्धपुद्धं अण्णयं णियदं अविसेसमसंजुत्तं तं सुद्धणयं वियाणीहि.” अे १४. “अबद्धस्पृष्टमनन्यमविशेषम्” पछी दो ले लेना उसमें. “पश्यति जिनशासनं सर्वम्”. (जिसने) पांच पद देभे, वड आभा (सारा) जैनशासनको देभता है. जैनशासन रागमें रहता है कि जैनशासन अपना वीतरागी

સ્વભાવ દેખનેમેં વીતરાગતા હુઈ ઉસમેં જૈનશાસન રહતા હૈ ? કહો, પંડિતજી ! આહાહા ! માર્ગ તો ઐસા હૈ. ત્રિકાળ ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર પરમાત્માકી દિવ્યવાણીમાં આયા.

જિનેન્દ્રએ કહ્યું.. નહીં ? આવ્યું હતુંને, સવારમાં આવ્યું હતું. જિનેન્દ્રને દ્રવ્યશ્રુતમાં ઐસા કહા. આહા ! ભગવાનકી વાણીમેં ઐસા હૈ. ઉસસે વિપરીત હો વો ભગવાનકી વાણી હી નહીં. ‘પંચાસ્તિકાય’મેં આયા ન, છેલ્લે આખિરમેં. જૈનશાસનકા તાત્પર્ય ક્યા હૈ? કિ વીતરાગતા. ‘પંચાસ્તિકાય’મેં આયા હૈ ૧૭૨ ગાથા. વીતરાગતા. રાગ તાત્પર્ય હૈ ? વ્યવહાર તાત્પર્ય હૈ ? આહા ! સારે જૈનદર્શનકા વીતરાગતા તાત્પર્ય હૈ, તો વીતરાગતા કેસે હોતી હૈ ? વો તો સ્વદ્રવ્યકે આશ્રયસે હોતી હૈ. વીતરાગતા—પરની ઉપેક્ષા ને સ્વની અપેક્ષા. પર્યાય અને રાગકી ઉપેક્ષા ઔર ત્રિકાળ આનંદઘન ભગવાન આત્માકી અપેક્ષા, તબ વીતરાગતા ઉત્પન્ન હોતી હૈ. વીતરાગતા સારે જૈનશાસનકા સાર હૈ. આહાહા !

કહતે હેં, યહૈ મૌ વિકાર.. આહાહા ! ભાષા કેવી નાખી, દેખો. વ્યવહારકા વિષયમૂત આત્માકા અશુદ્ધ સ્વભાવ હૈ. આહાહા ! યહ વિવહાર વાસના, છે ને ? કહતે હેં કિ જો રાગકી સેવા.. રાગ મેરા કર્તવ્ય હૈ યે સબ મિથ્યાભ્રમકી સેવા હૈ. વો મોહકા પ્રસાર હૈ. ભગવાન આત્માકા પ્રસાર નહીં. આમ પ્રસાર અને પ્રચાર કહતે હેં કે નહીં ? જૈનધર્મકા પ્રસાર કરો, પ્રચાર કરો. પ્રસાર-પ્રચાર કેસે હોતા હૈ? પંડિતજી ! વીતરાગભાવ અંદર પ્રગટ કરે વો જૈનધર્મકા પ્રસાર હૈ, વો પ્રસાર અને પ્રચાર હૈ. આહાહા ! અને વો જૈનધર્મ કોઈ પર્યાયમેં રહતા હૈ કે બહારમેં રહતા હૈ ? અપની વીતરાગી પર્યાયમેં જૈનધર્મ રહતા હૈ, બહારમેં રહતા નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

યહાં તો કહતે હેં કિ જો રાગ નામ વ્યવહારકી સેવા (હે વો) મિથ્યાત્વકી સેવા હૈ. આહાહા ! યહૈ મૌ વિકાર.. એ ભવનો વિકાર છે. જન્મ-મરણરૂપી સંસારનો વિકાર છે. આહાહા ! વિકલ્પ રાગ (ઉસકા) કર્તા ઔર ઉસકા મેં ભોક્તા, યે જન્મ-મરણકા વિકાર હૈ. આહા ! અને છેલ્લે તો વ્યવહાર વાસના. યે વ્યવહારકી ગંધ હૈ, નિશ્ચયકા અનાદર હૈ. વાસના હૈ ન. વ્યવહારકા વિષયમૂત આત્માકા અશુદ્ધ સ્વભાવ,.. દેખો. રાગકા કરના-ભોગના વો તો વ્યવહાર હૈ, અશુદ્ધ વ્યવહાર હૈ. ઉસકા—વ્યવહારકા વિષય હૈ. વો નિશ્ચયકા વિષય નહીં. વ્યવહાર અભૂતાર્થ હૈ, જૂઠા વિષય હૈ. આહાહા ! તીસરા કળશ હૈ ન ઉસકા અર્થ હો ગયા. હવે દૂસરા અભોક્તા. અકર્તા હૈ ઐસા અભોક્તા ભી હૈ. યે વિશેષ કહુંગે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૧૯, શ્રાવણ સુદ-૭, ગુરુવાર, તા. ૨૯-૭-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૬, ૭, ૮ પર પ્રવચન (હિન્દી)

આ સમયસાર નાટક. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. છઠું પદ છે. છઠું પદ. જૈસે જીવ કર્મકા અકર્તા હૈ વૈસે અભોગતા મી હૈ. છઠું પદ હૈ ન ?

જેમ જીવ કર્મનો અકર્તા છે તેમ અભોક્તા પણ છે. (ચોપાઈ)

યથા જીવ કરતા ન કહાવૈ।

તથા ભોગતા નામ ન પાવૈ ॥

હૈ ભોગી મિથ્યામતી માંહી।

ગયૈં મિથ્યાત ભોગતા નાંહિ ॥૬॥

અર્થ :-જેવી રીતે જીવ કર્મનો કર્તા નથી તેવી જ રીતે ભોક્તા પણ નથી, મિથ્યાત્વના ઉદયમાં કર્મનો ભોક્તા છે, મિથ્યાત્વના અભાવમાં ભોક્તા નથી.

અર્થ :-જિસ પ્રકાર જીવ કર્મકા કર્તા નહીં હૈ उसी प्रकार भोगता भी नहीं है, मिथ्यात्वके उदयमें कर्मका भोगता है, मिथ्यात्वके अभावमें भोगता नहीं है ॥६॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

બહુ સરળ ને સીધી ભાષા છે. આહાહા! યથા જીવ કરતા ન કહાવૈ.. ભગવાન આત્મા જ્ઞાન ને આનંદની મૂર્તિ છે. પુન્ય-પાપકા ભાવ તો ભિન્ન તત્ત્વ હૈ, આસ્રવતત્ત્વ હૈ. ભિન્ન તત્ત્વકા ભિન્ન તત્ત્વ કરતા ન કહાવૈ.. કર્તા હૈ નહીં. યથા જીવ કરતા ન કહાવૈ.. આ તો દૃષ્ટાંત છે. અકર્તા સિદ્ધ ક્રિયા, પણ અભોક્તા સિદ્ધ કરના હૈ. આહાહા! જૈસે ચૈતન્ય સ્વભાવ, આનંદકા અનુભવ હુઆ વહ આત્મા. વહ આત્મા.. આત્માકા દૃષ્ટિવંત સમક્રિતી કરતા ન કહાવૈ.. વ્યવહારકા વિકલ્પ જો હૈ उसका भी कर्ता कलनेमें आता नहीं. આહાહા! સમજમેં આયા? તથા ભોગતા નામ ન પાવૈ.. એમ રાગ ને હરખ-શોકકા અનુભવ(કા) ભોક્તા યે આત્મા નહીં. રાગ વિકાર હૈ, પુન્ય-પાપકા ભાવ વિકાર હૈ, વિભાવ હૈ. उसका भोगता होवे तो मिथ्यादृष्टि है. આહાહા! (શ્રોતા : નહિ કર્તા નહિ ભોક્તા.) નહિ કર્તા નહિ ભોક્તા. એસી બાત હૈ, સૂક્ષ્મ ચીજ હૈ.

તથા ભોગતા નામ ન પાવૈ, હૈ ભોગી મિથ્યામતિ માંહિ.. આહાહા! અપના

આનંદસ્વરૂપ ભગવાન ચૈતન્ય ને અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ (હે) ઉસકા જિસકો ભાન નહીં, યે મિથ્યામતિ ભોગતા માંહિ. મિથ્યામતી ભોગી કહાવે. આહાહા! જુઓને, વાત તો દેખો! શરીર-વાણી-કર્મ જડ (હે). પરકા ભોક્તા તો અજ્ઞાની ભી નહીં હોતા. વકીલ! પર તો પૃથક હે. પરકી પર્યાયકા રચનેવાલા પર(દ્રવ્ય) કર્તા નહીં, તો પરકા ભોક્તા ભી નહીં અજ્ઞાનભાવમેં ભી. અજ્ઞાનભાવમેં હૈ મોગી મિથ્યામતિ માંહિ.. જહાં આનંદસ્વરૂપ ભગવાન ઐસી દૃષ્ટિ ન હો, મેરા સ્વભાવ શુદ્ધ ચૈતન્ય હૈ ઐસી દૃષ્ટિકા અભાવ હો, ઐસા મિથ્યામતિ ભોગી.. આહાહા! હૈ મોગી મિથ્યામતિ માંહિ. હૈ? આહાહા! હરખ-શોકકા અનુભવ ભી મિથ્યા દૃષ્ટિમેં હોતા હૈ. આહાહા!

ગયેં મિથ્યાત મોગતા નાંહીં.. બહુ સાદી ભાષા. ઘણું સીધુંસટ. આહાહા! જ્ઞાની ધર્માત્મા સમ્યગ્દૃષ્ટિકો રાગસે ભિન્ન, પુન્ય-પાપકે વિકલ્પસે ભિન્ન અપના તત્ત્વ અનુભવમેં આયા (ઔર) મિથ્યાત્વ ગયા (તો) રાગકા, વિકારકા, વિભાવકા મોગતા નાંહીં.. આહાહા! કહો, શેઠ! બીડી-બીડી પીનેકા (કર્તા-ભોક્તા) નહીં, એમ કહતે હૈં. તમાકુ-બમાકુ વો તો અજ્ઞાની ભી નહીં કરતા. યહાં તો અંદરમેં હરખ ને શોક... મજા પડતી હૈ મુજે વિષયમેં, ભોગમેં, આબરૂમેં, કીર્તિમેં, શરીરમેં—ઐસી જો કલ્પના, યે કલ્પના મિથ્યાદૃષ્ટિકો હોતી હૈ. આહાહા! ક્યોંકિ આત્માકા સુખ તો આત્મામેં હૈ. ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય સુખકા સાગર હૈ. વહ સુખકા સાગરકી દૃષ્ટિ જિસકો ભ્રષ્ટ હુઈ હૈ ઐસા મિથ્યાદૃષ્ટિ વો હરખ-શોકકા ભોક્તા હોતા હૈ. આહાહા! કહો, ભીખાભાઈ! કહો, આ પૈસા-બૈસા મળ્યા ને છોકરા સારા એ રાગનો ભોગ અજ્ઞાની કરતા હૈ, એમ કહતે હૈં. હીરાભાઈ ક્યાં ગયા?

ભગવાન આત્મા તો અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ ને જ્ઞાનની મૂર્તિ પ્રભુ હૈ. ઐસી દૃષ્ટિ જહાં નહીં, વહાં તો વિકાર ઉપર દૃષ્ટિ હૈ ઉસકી અને વિકાર ઉપર દૃષ્ટિ હોનેસે યે વિકારકા ભોક્તા હૈ, મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. આહાહા! ગયેં મિથ્યાત મોગતા નાંહીં.. આહાહા! એક જ વાત. રાગ, પુન્ય મેરા હૈ ઔર પુન્યસે ધર્મ હોગા—ઐસા જબ લગ મિથ્યાત્વ હૈ, તબ લગ રાગકા ભોક્તા ઔર સંસારકા-વિકારકા ભોક્તા હૈ. ગયેં મિથ્યાત મોગતા નાંહીં.. આહાહા! સમજમેં આયા? હૈ ન? મિથ્યાત્વકે અભાવમેં ભોક્તા નહીં હૈ. કહતે હૈ ન, છ ખંડકા રાજ ચક્રવર્તી (ભોગતા હૈ)? છનવે હજાર સ્ત્રી ઔર છ ખંડકા રાજ? ના, ના. ભાઈ! તને ખબર નથી. છ ખંડકો નહીં સાધા ઉસને, વે તો અખંડકો સાધતે થે.

અમારે નિહાલભાઈ હુએ ન. ‘નિહાલચંદ સોગાની’. કલકતા. કલકતા ને? આ દિલ્હી ને કલકતા ભૂલાઈ જવાય છે. (શ્રોતા : અજમેર કહો કે કલકતા કહો.) પહલે તો અજમેરમેં થે સોગાની, વહાં તો ચમડેકા વ્યાપાર થા. પીછે તો બહોત લાખોપતિ (હો

ગયે). (ઉનકો) તો એક રાતમેં અનુભવ હો ગયા યહાં, એક રાત્રિમેં. દો કી સાલમેં આયે થે પહલી બાર. તો ઈતના કહા. બહોત વાંચન.. બહોત વાંચન થા. બુદ્ધિ બહોત થી અને સંસારકે કિનારે આ ગયે થે. ઈતના કહા, ભૈયા... 'દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રકાશ' હૈ. આયા ન 'દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રકાશ'? 'ભૈયા! જ્ઞાન ને રાગ ભિન્ન હૈ હોં. વિકલ્પ જો કોઈ ભી હો શુભ-અશુભ રાગ... જ્ઞાન ને રાગ ભિન્ન છે.' એસા મૈને ગુજરાતી ભાષામેં કહા થા. ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ ને રાગ દુઃખસ્વરૂપ—દોનોં ચીજ ભિન્ન હૈ.

યહાં ઈતના સુના ઓર સમિતિકે કમરેમેં ચલે ગયે. કમરા હૈ ન સમિતિ—રસોડાકા. સાંજસે સવાર તક ઘોલન લગાયા. ધ્રુવ નિત્યાનંદ ભગવાન રાગસે રહિત હૈ એસા અંતરમેં ઘોલન કરકે સવાર પહલે નિર્વિકલ્પ અનુભવ હો ગયા, સમ્યગ્દર્શન હુઆ. નિર્વિકલ્પ આનંદકા સ્વાદ લેકર સુબહમેં ઊઠ ગયે. 'દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રકાશ' હૈ ન? લાલચંદજી! વો દો ભાગ આયા હૈ. ઉસમેં લિખા હૈ પહલે. ઉનકે પુત્રકો કહા થા, તો પુત્રને લિખા હૈ. બહોત ધ્યાનમેં મસ્ત થે. (સમ્યગ્દર્શન હુએ) પીછે તો સત્તરહ વર્ષ રહે. ૩૫ ને ૧૮ = ૫૩ વર્ષે ગુજરી ગયા.

આબિરમેં વહાં આયે થે મુંબઈ. પાંચ કલાક તો ધ્યાનકે લિયે ચાહિયે ઉનકો. (શ્રોતા : વ્યાપાર ચમડેકા થા?) પહલે થા, પીછે નહીં. પીછે તો બડી દુકાન... વો તો પહલે ઘણા વરસ પહલે. હવે કાપડના બડા વ્યાપારી હૈ. સમ્યક્ત્વ વખતે તો કાપડના વ્યાપારી થે. વહ તો પહલે અજમેરમેં.. જબ અજમેરમાં થે તબ. ત્યારે તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હતા. કાંઈ ખબરેય નહીં થી. અભી તો દુકાન બડી હૈ કલકતામેં. બડે લાખોપતિ હૈ. ઉનકે લડકે હૈં.

એક રાતમેં અનુભવ રાગસે ભિન્ન આનંદકા અનુભવ કરકે ઉઠ ગયે. ઉન્હોંને એક વાતચીતમેં એસા બોલ લિયા થા. 'ભૈયા! ચક્રવર્તી છ ખંડકો નહીં સાધતે હૈં. વે તો સમકિતી થે, આત્મજ્ઞાની થે. વો તો એક અખંડકો સાધતે થે. છ ખંડકો નહીં, અખંડકો સાધતે થે.' અખંડ અભેદ ચૈતન્ય ભગવાન.. અભેદ નામ સામાન્ય દ્રવ્યસ્વભાવ, ઉસકે ઉપર દૃષ્ટિ સમકિતીકી હોતી હૈ. સમજમેં આયા? યે ક્રિયા છ ખંડકી હોતી થી વો જડકી થી ઓર અંદરમેં થોડા રાગ આતા થા વહ ભી પૃથક થા. આહાહા! સમ્યગ્દ્રષ્ટિ નિશ્ચયમેં લીન.. સુબહમેં કહા થા 'સમયસાર નાટક'મેંસે. યહી હૈ ન? આમાં જ છેને. સવારમાં કહ્યું હતું. બંધ અધિકાર. બંધ અધિકારમેં હૈ. નિર્જરા પછી બંધ અધિકાર હૈ ન. આ બંધ (અધિકાર) હૈ.

૧૯૩ પાનું, લ્યો. યહી હૈ. સુબહમેં ઉસમેંસે બતાયા થા ન. જુઓ, ઉસમેં હૈ. ૧૯૩. એક, નૌ ને તીન. અસંખ્યાત લોક પરવાંન જે મિથ્યાત ભાવ, તેઈ વિવહાર ભાવ

केवली—उक्त है. 'अमृतयंद्रायार्य'के कणशका अर्थ है. १८उने तुम्हारे क्या कडते हैं? अेकसौ तिरानवे. अमारे अेकसौ त्राणुं कडते हैं. नीये ११ कणश है न, ११. 'सर्वत्राध्यवसानमेवमखिलं त्याज्यं यदुवतं जिनेस्तन्मन्ये' 'अमृतयंद्रायार्य' कडते हैं. भगवानने जभ (कडा कि) परका करना, परको जिलाना, मारना, बयाना, सुभ-दुःभ देना (में कर सकता हूं) —ये मान्यता मिथ्यात्वभाव है. ये अध्यवसानको भगवानने छुडाया. तो 'स्तन्मन्ये व्यवहार एव निखिलोऽप्यन्याश्रवस्त्वाजित.' तो 'अमृतयंद्रायार्य' कडते हैं, उम तो अैसे निकालते हैं उसमेंसे कि परके आश्रयमें जितना विकल्पभाव है, सर्वको छुडाया है भगवानने. आडाडा! समजमें आया?

स्तन्मन्ये व्यवहार एव निखिलोऽप्यन्याश्रवस्त्वाजितः
सम्यङ्निश्चयमेकमेव तदमी निष्कम्पमाक्रम्य किं
शुद्धज्ञानधने महिम्नि न निजे बघ्नन्ति संतो धृतिम् ॥११॥

अरे समकित्ती जव ! तुं तेरे स्वरूपमें केम अेकाकार नहीं छोता? रागका तो त्याग है तुजे. व्यवहार विकल्पका तो त्याग है उसको. आडाडा! लोकोने अंतरकी थीज, दृष्टिका विषय क्या ने दृष्टि क्या है (उसकी भबर नहीं). उसमें कडा न वो? बडी यर्या लुई थी 'बनारसीदास' वभते ये बात पर. श्वेतांबरमें अेक कवि था. क्या? कीधुं. मेघकवि. मेघ उपाध्याय. ये श्लोक पर बडी यर्या लुई थी. पुस्तक बनाया है विरोधीने. उमने तो सभ देभा है न. मेघविजय नामका श्वेतांबर साधु था. आचार्य था? उपाध्याय. उम तो पडलेसे बडोत वर्षसे सभ देभते थे न. सभ श्वेतांबर, द्रिगंबर (आदिके) सारे शास्त्र अेक-अेक देभा है. तो उसमें वो आया है. बनारसीदासकी ये गाथाका विरोध किया था. आप व्यवहारको मिथ्यात्व कडते हो तो जैनदर्शन उठ जायेगा. पंडितज्ज ! है उसमें?

'स्तन्मन्ये व्यवहारं एव निखिलोऽपी.' सर्वथा व्यवहार.. गुण-गुणीका भेदका विकल्प भी भगवानने त्याज्य बताया है. आडाडा! दया-दान-व्रत-भक्ति-पूजाका विकल्प तो त्याज्य है ही. निखिलोऽपी.. आडाडा! सर्वथा व्यवहारका त्याग बताया है. अरे संतो! अपने निजानंदस्वरूपमें क्यों लीन नहीं छोते? रागका तो त्याग बताया है तुमको. असंभ्यात लोकप्रमाण मिथ्यात्वभाव... व्यवहार ही मिथ्यात्व है अैसा अर्थ ले न? तेई विवहार भाव केवली—उक्त है.. उसका विरोध किया था. व्यवहार ही मिथ्यात्व है? पाठ तो अैसा तुमने लिया है. पर उसका अर्थ ये है कि जितने विकल्प नाम व्यवहार है, उसकी रुचि है, ईतना मिथ्यात्व है. आडाडा! समजमें आया? अैसा मार्ग है भगवान! अरे! तेरी थीज क्या है (ईसकी) तुजे भबर नहीं. (श्रोता : विजतीय भाव है.) विजतीय भाव

है.

जिन्हकौ मिथ्यात गयौ सम्यक दरस भयौ.. आडा! टेभो, उज तो सम्यग्दर्शन, अनुभव हुआ. रागसे, विकल्पसे में भिन्न हूं ऐसी थीजका सम्यक् अनुभव हुआ. ते नियत—लीन विवहारसौं मुक्त है.. व्यवहार आये, डो. छ द्रव्य है तो क्या है? समजमें आया? परद्रव्य है. (श्रोता : नियत लीन माने (-मतलब)?) नियत नाम निश्चयमें लीन. अंतरमें स्वरूपदृष्टिमें लीन—अेकाग्र है. राग होता है, पर उसमें लीन नहीं. लालयंदेज ! है न टेभो. ये सुभडमें इसमेंसे बताया था. उभारे परिययमें ये आया था न पडले. ये पुस्तक 'समयसार नाटक.' उसमें है. ते नियत लीन.. पाठमें है न? 'सम्यङ्निश्चयमेकमेव तदमी निष्कम्पमाक्रम्य किं.' अंदरमें क्यों अेकाग्र होता नहीं रागसे भिन्न पडकर? आडा! आवो मार्ग. स्वद्रव्यका मार्ग, स्वस्वभावका पंथ वही भोक्षमार्ग ने वही जैनमार्ग है. पीछे है न?

निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि.. आडाडा! राग रडित तेरी थीज ज्ञान ने आनंदसे लबालब भरा है आत्मा. ऐसी समाधिको.. निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि, साधि जे सुगुन मोख पंथको धुक्त है.. सम्यग्दृष्टिको तो अपने स्वभाव तरङ्कका जुकाव है. व्यवहारका जुकाव समकितिको छूट गया है. समजमें आया? ते जीव परमदसामें धिर रूप ढैकै.. भगवान आनंदस्वरूप उसका अनुभव हुआ और पीछे उसमें स्थिर डोकर धर्ममें धूके. अपना परम पवित्र स्वभावमें धूके हैं. और न करमसौं रुक्त हैं.. कर्म और रागसे रोका जाता नहीं. आडाडा! समजमें आया? ऐसी तो सम्यग्दर्शनकी भडिमा है. समजमें आया? वो यडां कडते हैं, टेभो. गयें मिथ्यात भोगता नांही.. आडाडा! छठवा (प६) डो गया. अज्ञानी जीव विषयोंका भोगता है ज्ञानी नहीं है. अे उभुं प६. नीचे योथो कणश छे. नीचे है न कणश.

भोक्तृत्वं न स्वभावोऽस्य स्मृतः कर्तृत्ववच्चितः।

अज्ञानादेव भोक्ताऽयं तदभावादवेदकः ॥४॥

अज्ञानी जे विषयनो भोक्ता छे ज्ञानी नथी. (सवैया अेकत्रीसा)

जगवासी अग्यानी त्रिकाल परजाइ बुद्धी,

सो तौ विषै भोगनिकौ भोगता कहायौ है।

समकित्ती जीव जोग भोगसौं उदासी तातैं,

सहज अभोगता गरंथनिमें गायौ है ॥

યાહી માંતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારિ બુધ,
 પરમાર ત્યાગિ અપનો સુમાર આયો હૈ।
 નિરવિકલપ નિરુપાધિ આતમ અરાધિ,
 સાધિ જોગ જુગતિ સમાધિમૈં સમાયો હૈ।।૭।।

શબ્દાર્થ :-જગવાસી=સંસારી. વિષે(વિષય)=પાંચ ઇન્દ્રિય અને મનના ભોગ. ગરંથનિર્મે=શાસ્ત્રોમાં. અવધારિ=નિર્ણય કરીને. બુધ=જ્ઞાની જોગ જુગતિ=યોગ નિગ્રહનો ઉપાય

અર્થ :-શાસ્ત્રોમાં મનુષ્ય આદિ પર્યાયોમાં હમેશાં અહંબુદ્ધિ રાખનાર અજ્ઞાની સંસારી જીવને પોતાના સ્વરૂપનો જ્ઞાતા ન હોવાથી વિષયભોગોનો ભોક્તા કહ્યો છે અને જ્ઞાની સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને ભોગોથી વિરક્તભાવ રાખવાના કારણે વિષય ભોગવવા છતાં પણ અભોક્તા કહ્યો છે. જ્ઞાનીઓ આ રીતે વસ્તુસ્વરૂપનો નિર્ણય કરીને વિભાવભાવ છોડી સ્વભાવનું ગ્રહણ કરે છે, અને વિકલ્પ તથા ઉપાધિ રહિત આત્માની આરાધના અથવા યોગ-નિગ્રહ માર્ગનું ગ્રહણ કરીને નિજ-સ્વરૂપમાં લીન થાય છે. ૭.

અર્થ :-શાસ્ત્રોમાં મનુષ્ય આદિ પર્યાયોમાં સદાકાલ અહંબુદ્ધિ રાખવાને અજ્ઞાની સંસારી જીવનો અપને સ્વરૂપના અજ્ઞાતા હોવાને વિષય ભોગોનો ભોગતા કહા હૈ, ઓર જ્ઞાની સમ્યગ્દષ્ટિ જીવનો ભોગોને વિરક્ત ભાવ રાખવાને કારણે ભોગતા હુઐ ઓર અભોગતા કહા હૈ। જ્ઞાની લોગ ઇસ પ્રકાર વસ્તુ સ્વરૂપના નિર્ણય કરવાને વિભાવ ભાવ છોડવાને સ્વભાવ ગ્રહણ કરતા હૈ, ઓર વિકલ્પ તથા ઉપાધિ રહિત આત્માની આરાધના વ યોગ નિગ્રહ માર્ગ ગ્રહણ કરવાને નિજસ્વરૂપમાં લીન હોતા હૈ।।૭।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! ભગવાન આત્મા આનંદસ્વરૂપ... જગવાસી અગ્યાની ત્રિકાલ પરજાઈ બુદ્ધિ.. ઉસકા અર્થ. જગવાસી અગ્યાની ત્રિકાલ પરજાઈ બુદ્ધિ.. ઉસકી-મિથ્યાદષ્ટિકી તો રાગ ને એક અંશ પર બુદ્ધિ હૈ. દ્રવ્યબુદ્ધિ હૈ નહી ઉસકી. મૈં ચિદ્ ત્રિકાળ ધ્રુવ જ્ઞાયકમૂર્તિ હું ઐસી દષ્ટિકે અભાવમેં જગવાસી અગ્યાની ત્રિકાલ પરજાઈ બુદ્ધિ, સો તો વિષે ભોગનિકો ભોગતા કહાયો હૈ. આહાહા! જિસકી દષ્ટિ રાગ ને પુન્ય આદિ વિકલ્પ પર હૈ, વો હી વિષયકા ભોક્તા મિથ્યાદષ્ટિ કહનેમેં આતા હૈ. આહાહા!

ક્યોંકિ સુખબુદ્ધિ હુઈ ન ઉસમેં? તો વો તો મિથ્યાદષ્ટિ હૈ. સુખ તો આત્મામેં હૈ. વકીલજી! આહાહા! આનંદ તો આત્મામેં હૈ ઓર વિષયવાસનામેં આનંદ માના (તો) મૂઢ મિથ્યાદષ્ટિ હૈ. ત્યારે કહે, ચકવર્તી ભોગ ભોગતા હૈં ન? નહીં ભોગતા ભગવાન! સુન તો

સહી! વે તો જ્ઞાતાદૃષ્ટા રહતે હૈં. આહાહા! સમજમેં આયા? અપને આત્માકો રાગસે હટાકર અપને સ્વરૂપમેં એકાગ્રતા (કરને)કા અભ્યાસ હૈ ઉનકો. યાહે તો ભોગકા કાલ હો, યાહે તો લડાઈકા કાલ હો, ઉસ સમયમેં ભી ધર્મી તો અપને રાગસે ભિન્ન અપની એકાગ્રતામેં હી હૈં. રાગમેં ઓર લડાઈમેં આત્મા હૈ નહીં. લડાઈકી ક્રિયામેં હો તો તો અજીવમેં આયા. રાગમેં આયા તો આસ્રવમેં આયા. સમજમેં આયા?

ત્રણ લોકના નાથ પરમાત્મા તીર્થંકરદેવ એને સમકિત કહે છે. અહીં તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા કરો તો સમકિત, નવ તત્ત્વની શ્રદ્ધા કરો તો સમકિત. યે સમકિત નહી ભગવાન! તુજે ખબર નહીં. તેરી મહિમાકી તુજે ખબર નહીં. તું તો સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ હૈ. તેરી પરમેશ્વરતા તેરેમેં પૂરી ભરી પડી હૈ. તો કહતે હૈં, અજ્ઞાની જેની પર્યાયબુદ્ધિ—રાગબુદ્ધિ (એટલે કે) એક અંશ ઉપર બુદ્ધિ છે, શરીર ઉપર બુદ્ધિ છે, રાગ ઉપર બુદ્ધિ છે, સો તો વિષે ભોગનિકૌ ભોગતા કહાયૌ હૈ.. વિષયકી વાસનામેં મીઠાશસે આનંદ માનકર ભોક્તા કહતે હૈં અજ્ઞાનીકો. સમજમેં આયા? વિષયકી વાસના તો ઝેર હૈ ઓર ઝેરમેં મજા માનતા હૈ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. સમજમેં આયા?

સમકિતી જીવ જોગ ભોગસૌં ઉદાસી તાતૈં.. દેખો! આહાહા! જ્ઞાની સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવકો ભોગોંસે વિરક્ત ભાવ રચનેકે કારણ વિષય ભોગતૈં હુએ મી અભોગતા કહા હૈ. જોગનો અર્થ નથી આવ્યો. સમકિતી જીવ જોગ ભોગસૌં ઉદાસી તાતૈં.. ભાઈ! બે વાત છે. આહાહા! જહાં આત્મા આનંદસ્વરૂપ હૈ એસી દૃષ્ટિ હુઈ, તો જોગ—કંપન અને રાગાદિના કર્તાપણાના ભાવ.. યે જોગ અને ભોક્તા(પના)—દોનોંસે વિરક્ત હૈ. વિકાર.. વિકાર.. વિકાર શુભ-અશુભભાવ. કહો, ભીખાભાઈ! આવી વાત છે ભાઈ! ગુલાંટ ખાય છે વાત. જગવાસી અગ્યાની ત્રિકાલ પરજાઈ બુદ્ધિ, સો તો વિષે ભોગનિકૌ ભોગતા કહાયૌ હૈ. ગુલાંટ ખાય છે વાત.

'અહો! મૈં તો ચિદાનંદ ધ્રુવ આનંદ હૂં. વો એક સમયકા અંશ ભી નહીં ને રાગ ભી નહીં ને નિમિત્ત ભી મેરેમેં નહીં.' એસે સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ જોગ ને ભોગસૌં ઉદાસી.. આહાહા! આહીં થયું હતુંને, શું કહેવાય? નોઆખલી.. નોઆખલી. ઓલા ગાંધીજી ગયા હતા. મુસલમાન હિંદુ પર બહુ જોર કરતા હતા. નોઆખલી દેખને (ગયે થે). માતા બહેનકો નગ્ન કરતે થે અને લડકેકો નગ્ન કરતે અને દો કો ભીસે ને (કહે), ભોગ લે. અરરર... અરે! જમીન તૂટી (-ફાટી) જાય તો સમાઈ જઈએ. એસી ઉસકી બુદ્ધિ થી બિચારાની. માતા-પિતાને નગ્ન કરે. એસે સમકિતીકો વિષયકા રાગ કાલે નાગ જૈસા દિખતા હૈ. આહાહા! મેરી ચીજ તો આત્મા હૈ ઓર સચ્ચિદાનંદ આત્મામેં તો આનંદ પડા

है प्रभु! आनंद सिवा दूसरी चीज मेरा भोग है ही नहीं. आहाहा! समझमें आया ?

समकित्ती जीव जोग भोगसौं उदासी तातैं.. जोग ने भोग. जोगनो अर्थ कर्ता ने भोगनो अर्थ भोगववुं. बेयथी उदास छे. आहाहा! भाई! आ वातनी वात नथी. वस्तुका स्वरूप अैसा है. समझमें आया? वस्तु भगवान आत्मा शुद्ध चैतन्यमूर्ति अैसी जहां दृष्टि दुई तो वड तो आनंदका कर्ता ने आनंदका भोक्ता है. आहाहा! देभो, समकितकी मडिमा! समकितका विषय ध्येय ध्रुव उसकी मडिमा तो क्या कडना! आहाहा! समझमें आया? (श्रोता : अैसा मडान पदार्थ जब सिद्धदशा डोती है तब प्रगटता है.) माने त्यारे प्रगटे के अे विना प्रगटे? विश्वास कहां है उसको? है वो तो है ही. (श्रोता : अभी वर्तमानमें?) वर्तमानमें त्रिकाणवत् है. वो छठवी गाथामें आया नहीं? 'समयसार.' (श्रोता : क्या आया?) कडते हैं. छठवी गाथामें आया है. 'कुंदकुंदाचार्य मडाराज.'

ण वि होदि अप्पमत्तो ण पमत्तो जाणगो दु जो भावो
एवं भणंति सुद्धं णादो जो सो दु सो चेव॥६॥

पूछ्युं शिष्ये, 'मडाराज! आप शुद्ध किसको कडते डो?' 'अमृतचंद्रायाय'ने प्रश्न लिया उसमें. किसको आप शुद्ध कडते डो? भाई! परद्रव्यका लक्ष छोडकर अपना त्रिकाणी भगवान आत्मा उसकी सेवा करनेसे उसको—द्रव्यको शुद्ध कडनेमें आता है. द्रव्य तो शुद्ध है ही. पर किसको शुद्ध आया लक्षमें? जिसने राग, निमित्त आदिका लक्ष छोडकर अपने त्रिकाणी भगवानकी सेवा की, शुद्धपर्याय प्रगट की, उसको द्रव्य शुद्ध है. रागमें है उसको द्रव्य शुद्ध कहांसे आया? आहाहा! अैसे यहां कडते हैं, अपना आत्मा द्रव्य तो शुद्ध चिदानंद त्रिकाणी है. पर है उसकी अस्तिका, सत्ताका स्वीकार कहां आया? स्वीकार जब लग न डो, तब लग यड द्रव्य शुद्ध है अैसा उसके भानमें आया ही नहीं. बराबर है? ये मार्ग अैसा है.

ये तो त्रिकाणी भगवान आनंदस्वरूप पर जब दृष्टि दुई तो पर्यायमें शुद्धता आयी, तब उसको द्रव्य शुद्ध है अैसा कडनेमें आता है. ओडो! ये चीज सारी शुद्ध ही है. पण पर्यायका, रागका अभाव करके द्रव्यकी अेकता नहीं दुई, उसको ये द्रव्य शुद्ध है (अैसा) भ्यालमें तो आया नहीं. (भ्याल) आये बिना द्रव्य शुद्ध तुम किसको कडते डो? समझमें आया? अैसे वर्तमानमें आत्मा पूर्णानंदसे भरा पडा है, (पर) किसको? जिसकी दृष्टि उस सन्मुख दुई, उसको है. अज्ञानीको तो है ही नहीं, उसकी तो पर्यायबुद्धि है. उसकी बुद्धि तो रागमें है, अेक अंशमें है, विकल्पमें है. आहाहा! समझमें आया? ये तो लोञ्जकसे भात चलती है डों. वकील! बराबर है? आहाहा!

એ કષાયપાહુડમાં આવે છે. રસ પડે તો એકાગ્ર થઈને થોડું થોડું વાંચીએ. બપોરે નિયમિત કલાક-બે કલાક થોડું થોડું... આચાર્યે કેટલું કામ કર્યું છે! આહાહા! ગજબ કામ કર્યું છે! સંતો—'વીરસેન આચાર્ય', 'યતીવ્રત આચાર્ય' ગજબ કામ કર્યું છે. કેવળજ્ઞાનના કેડાયતો. એક-એક વાત... એમાં એક આ ન્યાય શબ્દ આવ્યો હતો. આમ લેવાથી ઉદીરણાનો એ ન્યાય છે, એમ કહે છે. એમ બધી ઘણી વાત છે. ઝીણી વાત બહુ છે. કરણાનુયોગ છે ને? ઝીણી વાત છે. આ પુસ્તક આવ્યું છે. હરીભાઈએ આપ્યું છેને હમણાં. 'જયધવલ'માં કષાયપાહુડ. થોડું થોડું... મહેનત કરી છે તો આપણે જુઓ તો ખરા થોડું. એવો ઝીણો અધિકાર. કેવળજ્ઞાનીને દેખા એસા ભાવ ઉસમેં ચિતર્યા હૈ.

તો કહતે હૈં... ઉસમેં એક શબ્દ આયા થા હોં. આજ હી આયા થા. ન્યાય હૈ એસા આયા થા. આ ઉદીરણા, ઉત્કૃષ્ટ ઉદીરણા જહાં હો.... વહાં મિથ્યાત્વકી ઉદીરણા હોતી હૈ, ન્યાય પ્રાપ્ત હૈ. એસા થા. પુસ્તક છે? આ? એ ન્યાય શબ્દ આવ્યો હતો. કાંઈ બધું વંચાય છે. એ તો પાર ન આવે. આ તો સાર-સાર પર નજર પડી જાય. જુઓ, શબ્દ આવ્યો હતો. ઘણે ઠેકાણે આવ્યો છે. આ આવ્યું. 'ક્યોંકિ યથાખ્યાત સંયમકે વિરોધી સંજવલનોંકે અનુભાગકો દેખતે હુએ ક્ષાયોપશમિક સંયમકા પ્રતિબંધ કરનેવાલા પ્રત્યાખ્યાન કષાયકા અનુભાગ અનંત ગુણા હિન સિદ્ધ હોતા હૈ, યહ ન્યાય હૈ.' પાઠમેં હૈ. બીજી ભાષા છેને. ત્રણ-ચાર શબ્દ વાપર્યા છે હોં. 'નાઈય-તા દો' એમ શબ્દ છે. એનો અર્થ શું? ન્યાય છે, એટલું. ન્યાય છે. યહ ન્યાય હૈ. બહુ સરસ વાત છે. આ તો સંતોની વાત છે, કેવળજ્ઞાનના કેડાયતો હતા બધા.

એમ અહીંયા કહતે હૈં કિ યે ન્યાય હૈ. સમકિતી જીવ જોગ મોગસૌ ઉદાસી તાતૈં.. ક્યોંકિ જોગ હૈ શુભાશુભ પરિણામ ને ભોગ હૈ હરખ-શોક. વો તો વિકાર હૈ. વિકારસે તો આત્મા ભિન્ન હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા? સમકિતીકો વિષયમેં વિકલ્પ જો આતા હૈ, (ઉસમેં) કાળા નાગ જૈસા દુઃખ લગે. (જ્ઞાનીકો) દુઃખ લગતા હૈ, અજ્ઞાનીકો ઉસમેં રસ લગતા હૈ. આહાહા! યે દૃષ્ટિમેં ફેર હૈ. શરીર સુંદર હો, માંસ ને હાડકાં, ખાને-પીનેકી ચીજ અને એમાં અનુકૂળ હો સ્ત્રી આદિ, લડકા આદિ, પૈસા આદિ, (તો માને કિ) મજા પડતી હૈ. અરે મૂઢ! મજા તો આત્મામેં હૈ ને તુજે મજા રાગમેં આયી કહાંસે? શેઠ! યહાં તો યે બાત હૈ ભગવાન! કીડો છે અજ્ઞાનનો એમ કહે છે. ભગવાન આનંદમૂર્તિ, ઉસકો છોડકર તુજે પરમેં પ્રીતિ હો ગઈ, પ્રેમ હો ગયા. ભગવાનકા પ્રેમ તો છોડ દિયા તુને. ભગવાન એટલે અપના આત્મા. સમજમેં આયા?

જહાં જહાં અપને સ્વભાવકો છોડકર પરમેં પ્રસન્નતા હોતી હૈ, યહ સબ

મિથ્યાત્વભાવ છે. પંડિતજી ! (શ્રોતા : આ વાતને ફરીથી કહો.) ફરીથી. ભગવાન આત્મા... એ તો ભાઈ કર્તા-કર્મમાં કહ્યું હતુંને. “કોપાદયોડમી” શબ્દ વાપર્યો છે ત્યાં. પહેલા શ્લોકમાં, કર્તા-કર્મમાં. એનો અર્થ યહ હૈ કે સ્વરૂપ પ્રત્યેની જેને રૂચિ નથી, એને કોપ છે આત્મા પ્રત્યે. પ્રેમ, જિસે રાગકા પ્રેમ હૈ, ઉસકો આત્મા પ્રત્યે દ્વેષ હૈ. એસા ભગવાન પોકાર કરતે હૈં. સમજમેં આયા ? તો કોપ આ ગયા હૈ. આહાહા! જિસકો અપના આત્મા આનંદસ્વરૂપ ભગવાન ઉસકી દૃષ્ટિ, ઉસકા પ્રેમ છોડકર, કોઈપણ પદાર્થમેં અનુકૂળતાકી પ્રસન્નતા આતી હૈ યે મિથ્યાત્વભાવ હૈ. ક્યોંકિ ઉસમેં પ્રસન્નતા હૈ નહીં અને પ્રસન્નતા માની. સમજમેં આયા ? એસી બાત હૈ ભાઈ ! કયા કહા ?

જોગ મોગસોં ઉદાસ.. કહીં પ્રસન્નતા હૈ હી નહીં. અબજો રૂપિયા એક ક્ષણમેં આવે, પ્રસન્નતા ધર્મીકો હોતી નહીં. આહાહા! અપ્સરા ઉપરસે આવે, પ્રસન્નતા (નહીં). અરે, ભગવાન ! હમારા આનંદ તો હમારે પાસ હૈ ન. યહ બહારમેં પ્રસન્નતા કેસી ? સમજમેં આયા ? યહ બહારમાં પ્રસન્નતા.. જો પ્રસન્નતા વેદી જાતી હૈ, વહી મિથ્યાત્વકા વેદન હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા ? ઘણા વર્ષ પહલે હમ ભાવનગર ગયે થે, ભાવનગર. ગૃહસ્થાશ્રમમેં (થે તબ). બહોત વર્ષ હુએ. ૬૮કી સાલ હોગી, સંવત ૧૯૬૮. ત્યાં એક ધ્રુવકા નાટક થા. ધ્રુવ.. ધ્રુવ નહિ આતા ઉસમેં? અન્યમતિમેં. ધ્રુવ અને પ્રહલાદ અવિચલ પદ... વહ તો ઉસકી દ્રષ્ટિકા અર્થ હૈ. ધ્રુવકા નાટક થા. હમ ભી દેખનેકો (ગયે થે). વૈરાગ્ય નાટક દેખનેકો બહોત જાતે થે, બહોત દેખતે થે ગૃહસ્થાશ્રમમેં.

એક વાર ગયે થે. બડા નાટક થા. આમ પડદા... બાર આના ટિકીટ થી. બાર આના તે વખતે હોં. ધ્રુવ છોટા થા. ઉસકી માતા ગુજર ગઈ થી. ઉસકી નથી માતા થી. પિતા થા. ઉસકો વૈરાગ્ય હો ગયા. અન્યમતિકી બાત હૈ. છોટા લડકા. વો લકડી હોતી હૈ ન બાવાની. ઘોડી નહીં હોતી હૈ ? તો યળાવવા ઈંદ્રાણી દેવી આવી ઉપરથી. નાટકમેં લીલા પડદા થા ન. તો વો પડદા ચીર દિયા. ઉપરસે પાટ લકડેકી હો ન ? ... દોરીસે ઉપરસે ઉતરી ઈંદ્રાણી. દો દેવી ખૂબ ચલાયમાન કરતે કરતે... ઈતના ધ્રુવ બોલા. માતા ! એણે (-દેવીને) તો એસા કહા, 'દેખો મેરા શરીર સુંદર હૈ. માંસ કેસા, સ્તન કેસા, યે કેસા, આ શરીર કેળ જૈસા.' આ શું કહેવાય ? આ સાથળ. બહુ વખાણ ક્રિયા દેવીને.

(ધ્રુવ) કહતા હૈ.. ૬૮કી સાલકી બાત હૈ. ૬૦ વરસ હુએ. 'માતા ! તેરા શરીર એસા સુંદર (હૈ તો) મુજે લગતા હૈ કિ એકાદ ભવ જો મેરા હો તો તેરી કુખમેં અવતાર લુંગા. દૂસરી બાત નહીં.' ધન્નાલાલજી ! એ વખતે વૈરાગ્ય પસંદ થા ન પહલેસે. નાટકમેં એસા બોલે હોં. પડદા લાલ, લીલા થા. ઉપરસે દેવી આવી. ઔર પા કલાક, અડધો કલાક

ઐસે બોલે. ‘માતા ! તેરી શરીરકી સુંદરતાકી પહિયાન તુને હમકો દી, તો ઐસા હી હૈ. પર ઈતની બાત હૈ, માતા ! મુજે એકાદ ભવ કરના હો તો તેરી કુંખમેં આઉંગા, દૂસરી બાત નહીં. સમજમેં આયા ? તો યહાં સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો... આહાહા ! બીજી વાત નહીં, યાહે તો ઈન્દ્ર ને ઈન્દ્રાણી ખડા હો જાયે અને ચૌદ રાજુ લોકકા આમંત્રણ દે. હમારી ચીજમેં યે હૈ નહીં. સમજમેં આયા ? કહા કહા ?

સમકિતી જીવ જોગ ભોગસૌં ઉદાસી તાતૈં.. તાતૈં એટલે તેથી. સહજ અમોકતા ગરંથનિમેં ગાયૌ હૈ.. સંતોને, આચાર્યોને ભગવાનકે ગ્રંથમેં સમકિતીકો અભોક્તા ગાયા (-કહા) હૈ. આહાહા ! (શ્રોતા : અભોક્તા કેસે સ્વભાવમેં ?) ઈસમેં રાગકા ભોક્તા (હો) ઐસા તો કોઈ ગુણ ભી નહીં. આનંદકા ભોક્તા હો ઐસા ગુણ હૈ આત્મામેં. સમજમેં આયા ? સમકિતી જીવ જોગ ભોગસૌં ઉદાસી.. ઉદાસ.. આહાહા ! માતા.. જિસકે પેટમેં સવા નવ મહિના રહા, (વહ) જનેતા ઉસકા શરીર નગ્ન હો તો ક્યા દેખનેમેં નજર હૈ ઉસકી ? ઉદાસ... માતા ! મેરી નજર નહીં. આહાહા !

રામચંદ્રજી ને લક્ષ્મણ.. નહીં આતા ? રામચંદ્રજી ને લક્ષ્મણ. (રાવણ) સીતાજીકો લે ગયા લંકા. તો સીતાજી ઉપરસે જેવર.. જેવર થા ન ? જેવર છોડે એટલે કહાં ગયે યે રામચંદ્રજીકો ખબર પડે. જેવર થા ન. રાવણ લે જાતા થા. બાદમેં જેવર રામકે હાથ આયા તો લક્ષ્મણજીકો કહતે હૈં, ‘ભાઈ ! સીતાજીકા જેવર તુને દેખા હૈ કભી ?’ બાર વરસ તો જંગલમેં સાથ રહે તીનોં, સીતાજી, રામ ને લક્ષ્મણ—તીનોં. લક્ષ્મણ સ્વયં સબ ભોજન બનાતે થે, ફલ લાતે થે. પીછે ઉનકો ખિલાતે થે. બહોત ભક્તિ કરતે થે. રામચંદ્રજીને કહા ‘ભાઈ ! સીતાજીકા યે જેવર હૈ વો તુમને કભી દેખા હૈ ? યે જેવર ઉસકા હૈ ?’ તાત ! મુજે ખબર નહીં હોં. એકવાર હું પગે લાગતો હતો સીતાજીને, તબ ઉનકા નુપૂર ઉસ પર નજર પડી થી. નજર ત્યાં પડી થી એકવાર. તો યે નુપૂર ઉનકા હૈ ઐસા લગતા હૈ. આહાહા !

વાસુદેવ લક્ષ્મણ, રામચંદ્રજી બળદેવ ને સીતાજી મહાસતી. ૧૨-૧૨ વરસ જંગલમેં રહે. સાથમેં કોઈ નહીં ચૌથા. લક્ષ્મણજીકો પૂછતે હૈં, ‘ભાઈ ! યે નુપૂર ઉસકા હૈ ?’ ‘તાત ! બંધવ ! મેરી નજર એકવાર જબ મેં પૈર છુતા થા તબ મેરી નજર ગઈ થી વહાં પગ પર. પૂરે શરીરકો દેખા નહીં’. યે દેખો તો ખરા ! ઉત્તમ પુરુષ કેસે થે ! વાસુદેવ જેને ભોગપુરુષ કહેવામાં આવે, પણ બડે ભાઈકી સ્ત્રી માતા (સમાન માનતે થે). મને ખબર નથી ભાઈ ! ઉનકે ક્યા દાગીના હૈ ને ક્યા હૈ , મુજે કુછ ખબર નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? ઐસે કહતે હૈં, સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જોગ ને ભોગસે ઉદાસ હૈ. સમજમેં આયા ? ઉદાસ.

સહજ અમોગતા ગરંથનિમેં ગાયૌ હૈ.. સિદ્ધાંતમેં—ભગવાનકે શાસ્ત્રમેં સમકિતીકો

સહજ અભોક્તા.. બસ, સહજ અભોક્તા (કહા હૈં). હઠસે નહીં, સ્વાભાવિક અભોક્તા. રાગકા ને વિષયકા સ્વાભાવિક અભોક્તા. દેખો, યે સમ્યગ્દર્શન અને યે સમ્યગ્દર્શનકા ધ્યેય ધ્રુવ. સમજમેં આયા? એસા સમ્યગ્દર્શન ચીજ ક્યા હૈં (ઉસકી) પહલી ખબર નહીં અને વ્રત ને તપ કરે યે સબ એકડા વિનાના શૂન્ય હૈં. બરાબર હૈં? આહાહા! છો ને? અર્થમાં તો વધારે કહ્યું ભાઈ! એમ કે ભોગોંસે વિરક્તભાવ (રખનેકે) કારણ વિષય ભોગતે હુએ ભી અભોક્તા કહા હૈં. એસા લિયા હૈં. એટલે લોકો તો એમ દેખેને. હજારો રાણી હે, યે ભોગતે હૈં, યે ખાતે હૈં, સોનેકી થાલીમેં ખાતે હૈં. અરે ભગવાન! કોણ ખાય? ભાઈ! તને ખબર નથી. આહાહા!

સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ અપને આનંદકા ભોક્તા હૈં. ઈસસે રાગકા ને વાસનાકા ભોક્તા નહીં. દેખો, યે સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. (શ્રોતા : કથની કુછ ઓર કરની કુછ નહીં હૈં?) કરની આયા, ક્યા આયા? અંદરમેં એકાગ્ર હોના, રાગસે હઠના, વહ કરના નહીં? યાહી પ્રાંતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારિ બુદ્ધ, દેખો. દેખો, યે કરના હૈં કિ નહીં? યાહી ભાંતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા નક્કી કરી યે બુધ હૈં. જ્ઞાની લોગ ઈસ પ્રકાર વસ્તુ સ્વરૂપકા નિર્ણય કરકે.. દેખો. નિર્ણય કિયા કિ નહીં અંદરમેં? રાગાદિ નહીં, વિષય વાસનાકા અનુભવ મેરા નહીં, મેરા તો આનંદ હૈં. સમજમેં આયા? આહાહા! વેશ્યાકા પ્રેમ હૈં ન? એસા પ્રેમ સમકિતીકા પર પ્રતિ હૈં. વેશ્યા કોઈ લક્ષ્મીપુત્ર આવે તો પ્રેમ બતાવે, પર અંદરમેં પ્રેમ નહીં હૈં.

‘સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવડા કરે કુટુંબ પ્રતિપાલ. અંતરસે ન્યારો રહે જ્યું ધાવ ખેલાવે બાળ.’ ધાયમાતા હોતી હૈં ન? ખવડાવે, નવડાવે, ધવડાવે, પીવડાવે, પણ અંતરમેં તો માનતી હૈં કિ યે પુત્ર હમારા નહીં. વહ બડા હોકર મેરા પાલન કરેગા નહીં. એસે ધર્મીકો આત્માકા-સ્વભાવકા ભાન હુઆ હૈં. કોઈ ચીજ પ્રતિ, યે મેરી હૈં, (ઈસમેં) સુખ હૈં—એસી બુદ્ધિ હોતી નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? એસી ચીજ સમ્યગ્દર્શન ઉસકી ખબર અને મહાત્મ્ય ન હો અને ધર્મ હો જાય? કહતે હૈં, એસા નિર્ણય કરકે... એસા સ્વરૂપ મેરા અતીન્દ્રિય આનંદમય (ઓર) યહ રાગભાવ દુઃખમય—એસા (નિર્ણય કરે). નવ તત્ત્વમેં આસ્રવતત્ત્વ ભિન્ન હૈં ન. તો ભિન્ન તત્ત્વકા ભોક્તા સમકિતી કહાંસે આયા? એમ કહતે હૈં. ભોગે તો આસ્રવ ને આત્મા એક તત્ત્વ હો ગયે. સમજમેં આયા? આહાહા! આ વાત બાપુ! એ કંઈ વસ્તુની સ્થિતિ... તેથી એમ કહ્યુંને, ઈસ ભાંતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા હૈં. આહાહા!

અવધારી બુધ.. નિર્ણય કરકે જ્ઞાની વિભાવભાવ છોડકર સ્વભાવ ગ્રહણ કરતે હૈં. પરમાત્મ ત્યાગી.. દેખો. અપનો સુખાત્મ આયો હૈં.. પરભાવનો ત્યાગ એ ત્યાગ નથી? પરભાવ રાગાદિ મેં નહીં, મેં તો આનંદ હું—એસા દૃષ્ટિમેં ત્યાગમેં હી રાગકા સર્વથા ત્યાગ આ

गया. समझमें आया? बराबर है? ये लोखकसे तो बात करते हैं. इस प्रकार वस्तु स्वरूपका निर्णय करके विभावभावको छोड़कर स्वभाव ग्रहण करते हैं.

परमाउ त्यागि अपनौ सुभाउ आयौ है. निरविकल्प निरुपाधि आत्म अराधि, ल्यो. धर्मी तो अपनी निरविकल्प—विकल्प बिनाकी अभेद थीज, ऐसी निरुपाधि—उपाधि बिना, रागादि उपाधि बिनाकी थीज आत्म अराधि. ऐसा आत्माका सेवन करके, आत्माका आराधन करके साधि जोग जुगति समाधिमें समायो है. विकल्प और उपाधिरहित आत्माकी आराधना व योग निग्रह मार्ग ग्रहण करके... योगका निग्रह मार्ग ग्रहण करके.. रागादिका निग्रह ये मेरी थीज नहि, निज स्वरूपमें लीन होते हैं. आहाहा!

ये रागका कर्ता ने भोक्ता है नहीं. आहाहा! ये कोई थीज बाह्यकी नहीं, ये तो अंदर भावकी थीज है. (श्रोता : सडज वस्तु है). सडज वस्तु है. राग ने अंशबुद्धि छोड़कर त्रिकाण भगवान आत्मा शुद्ध चैतन्यधन ऐसी दृष्टि दुई तो स्वभावका आराधन करके स्वभावमें लीन होते हैं. रागकी लीनता धर्मीको छूट गई है. है परी दूसरी थीज (ज्ञान)परिष्कृतीमें, (पर) दृष्टिमें छूट गई है. और दृष्टिमें न छूटे तब लग समकित दृष्टि नहीं. सम्यक् दृष्टि नाम यथार्थ दृष्टि, वास्तविक दृष्टि. रागमें सुष नहीं ऐसी बुद्धि दुओ बिना वास्तविक दृष्टि होती नहीं. समझमें आया? आहाहा!

अनंत जवोने मार्ग तो वीतरागका सेवन करके भोक्षपदमें गये हैं इस विधिसे. समझमें आया? निजस्वरूपमें लीन होते हैं. ग्यानी मगन विषै सुख मांही, यह विपरीत संभव नांही. वड आता हैं बनारसीदासमें. ग्यानकला जिन्हकै घट जागी, ते जगमांही सहज वैरागी. ग्यानी मगन विषै सुख मांही, यह विपरीत संभव नांही. (राग) छोटे छते उसमें रस नहीं. रस उड गया है. आहाहा! रस, आतमरस. आतमरस, आनंदरस, अतीन्द्रिय भगवान आनंदरस. इसका जडां रस लगा, सारा ईन्द्र ने ईन्द्राणीका विषयका रस छूट गया. तब उसको सम्यग्दृष्टि कलनेमें आता है. समझमें आया? साधि जोग जुगति समाधिमें समायो है. योग निग्रह मार्ग ग्रहण करके निजस्वरूपमें लीन होते है. आठमुं पद. नीये पांयमो श्लोक छे ने. नीये पांयमो श्लोक छे.

अज्ञानी प्रकृतिस्वभावनिरतो नित्यं भवेद्वेदको
ज्ञानी तु प्रकृतिस्वभावविरतो नो जातुचिद्वेदकः
इत्येवं नियमं निरूप्य निपुणैरज्ञानिना त्यज्यतां
शुद्धैकात्ममये महस्यचलितैरासैव्यतां ज्ञानिता ।

ઈસ કળશકે (કતા) હૈં ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’. સંત મુનિ દિગંબર વનવાસી. સંતો તો વનમં રહતે થે ન? વનમાં.. વનમાં. ચોમાસામાં પણ વનમાં ઝાડ નીચે બેસતા હતા. (શ્રોતા : પંચમકાળમં તો બડે શહરમં રહતે હૈં). યે વસ્તુ કહાં હૈ? યે તો મૂળ ચીજકી બાત હૈ. જો ચીજ હૈ વો ચીજ હૈ. જંગલમં બડા ઝાડ હોતા હૈ ન? ઝાડકે અંદરમં પોલ હોતી હૈ ન? પોલ થોડી ઉસમં બૈઠતે હૈ. વીતરાગભાવ જિસકો પ્રગટ હુઆ, ક્ષણે ને પળે જિસકો સપ્તમ ગુણસ્થાન આતા હૈ. એક ક્ષણમં સપ્તમ ને દૂસરા ક્ષણમં છઠ્ઠા, યે મુનિકી દશા અલૌકિક હૈ ! જિનકો ગણધર નમસ્કાર કરે. ‘નમો લોએ સવ્વ સાહૂણં’. જિનકે ચરણમં ગણધરકા નમસ્કાર પહુંચે યે કેસા પદ હૈ ભૈયા ! કોઈ અલૌકિક પદ હૈ.

ઓહો ! વીતરાગભાવમં મસ્ત હૈં. જિનકી નીંદ ભી પોણી સેકન્ડકે અંદર રહતી હૈ. ક્યોંકિ છઠ્ઠવે ગુણસ્થાનની સ્થિતિ પોણી સેકન્ડની અંદર હૈ, ઇતનેમં જરી નીંદ હોતી હૈ. એક સેકન્ડ ભી નીંદ આ જાય તો છઠ્ઠા ગુણસ્થાન નહીં રહતા. આહાહા ! સમજમં આયા ? એસી વસ્તુકી સ્થિતિ એસી હૈ. ધવલમં લિયા હૈ. ધવલમં (હે કિ) પ્રમત્ત છઠ્ઠવેકી ભૂમિકા પોણી સેકન્ડ અંદર હૈ. બસ ઇતની હૈ. ‘છઠાળા’મં હૈ ન? પિછલી રચનિમં.. નહીં આતા ? ‘ભૂમાંહિ પિછલી રચનિમં કછુ શયન ઇકાસન કરન.’ (એક) કરવટમં થોડી આતી હૈ, (ફિર) સપ્તમ આ જાતા હૈ. આહાહા ! કછુ થોડી. એસી દશા સર્વજ પરમાત્માકે સંતકી હૈ. યે કિસીકી કલ્પનાકી બાત નહીં હૈ. આહાહા ! ધન્ય અવતાર હૈ ન. જેણે મનુષ્યપણા સફળ કર્યા. યે દશા કેવલજ્ઞાન લેનેકી તૈયારી.. આહીં તો સમકિતીકી બાત કરતે હૈં હજી. સમજમં આયા ?

વો ભી રાગસે વિરક્ત હૈ દૃષ્ટિસે. અસ્થિરતા હૈ તો સ્વરૂપમં સ્થિરતા કરકે અસ્થિરતાકા નાશ કરેંગે. સમજમં આયા ? જ્ઞાનીકો ભોગ નિર્જરાકો હેતુ હૈ. ભોગ નિર્જરાકો હેતુ હૈ? શુદ્ધકી દૃષ્ટિ હૈ અને આનંદમં લીન હૈ ઉસ અપેક્ષાસે ભોગકા વિકલ્પ અશુભ હોતે છતે અલ્પ બંધ હુઆ, ઉસકી ગિનતી નહીં ગિનના. બાકી ભોગકા ભાવ નિર્જરાકા હેતુ હૈ? વહ તો રાગ હૈ, વહ તો અશુભભાવ હૈ. એ વખતે આત્મામં અંતર શુદ્ધિ હૈ, આનંદ ઉપર દૃષ્ટિ હૈ. યે શુદ્ધતાકા જોરકે કારણ અશુભકા અલ્પ બંધ હૈ ઉસકી ગિનતી કી નહીં. એસી બાત હૈ. યહાં તો (સમકિતીકો) ભોગ નહીં કહા. સમકિતીને ભોગ નહીં તો મુનિને કહાંસે આયા? એ પાંચમા (શ્લોક)નું આઠમું પદ છે, જુઓ. જ્ઞાની કર્મકે કર્તા-ભોગતા નહીં હૈં ઇસકા કારણ. ઉસકા કારણ બતાતે હૈં. ઉસકા ન્યાય બતાતે હૈં (કિ) કારણ ક્યા હૈ ?

ज्ञानी कर्मना कर्ता-भोक्ता नथी अेनुं कारण. (सवैया अेकत्रीसा)

चिन्मुद्राधारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन,
रतन भंडारी अपहारी कर्म रोगकौ।
प्यारौ पंडितनकौ हुस्यारी मोख मारगमें,
न्यारौ पुद्गलसौं उज्यारौ उपयोगकौ॥
जानै निज पर तत्त रहै जगमें विरत्त,
गहै न ममत्त मन वच काय जोगकौ।
ता कारन ग्यानी ग्यानावरनादि करमकौ,
करता न होइ भोगता न होइ भोगकौ॥८॥

शब्दार्थ :-चिन्मुद्रा=चैतन्य चिह्न. ध्रुव=नित्य. अपहारी कर्मरोगकौं=कर्मरूपी रोगनो नाश करनार. हुस्यारौ(होशयार)=प्रवीण. उभयारौ=प्रकाश, उपयोग=ज्ञानदर्शन. तत्त(तत्त्व)= निवस्वर्ष. विरत्त(विरक्त)=वैरागी. ममत्त(ममत्व)=पोतापणुं.

अर्थ :-चैतन्य-चिह्नो धारक, पोताना नित्य स्वभावनो स्वामी, ज्ञान आदि गुणरूप रत्नोंका भंडार, कर्मरूप रोगोंका नाश करनार, ज्ञानीओने प्रिय, मोक्षमार्गमां कुशल, शरीर आदि पुद्गलोथी भिन्न, ज्ञान-दर्शननो प्रकाशक, निव-पर तत्त्वनो ज्ञाता, संसारथी विरक्त, मन-वचन-कायाना योगोना ममत्व रहित होवाना कारणे ज्ञानी ज्ञानावरणादि कर्मोंका कर्ता अने भोगोना भोक्ता थतो नथी. ८

अर्थ :-चैतन्य चिह्नका धारक नित्य स्वभावका स्वामी, ज्ञान आदि गुणरूप रत्नोंका भंडार, कर्मरूप रोगोंका नाश करनेवाला, ज्ञानी लोगोंका प्रिय, मोक्षमार्गमें कुशल, शरीर आदि पुद्गलोंसे पृथक्, ज्ञानदर्शनका प्रकाशक, निज पर तत्त्वका ज्ञाता, संसारसे विरक्त, मन-वचन-कायके योगोंसे ममत्व रहित होनेके कारण ज्ञानी जीव ज्ञानावरणादि कर्मोंका कर्ता और भोगोंका भोगता नहीं होता है॥८॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

चैतन्यचिह्न नित्य... चिन्मुद्राधारी ध्रुव.. धर्मीकी दृष्टि तो चिन्मुद्रा ध्रुव पर पडी होती है. पर्यायबुद्धि छूट गई ने द्रव्यबुद्धि हो गई. पर्याय है ऐसा प्याल रभते हैं, पण आश्रय करने लायक नहीं. ध्रुव चिन्मुद्राधारी भगवान आत्मा ज्ञान चैतन्यचिह्ननो धरनार अने अपने नित्य स्वभावका स्वामी.. ध्रुव धरम अधिकारी. क्या कहते हैं? चिन्मुद्राधारी—

જ્ઞાનની મુદ્રાવાળો ભગવાન આત્મા. ઓર ધ્રુવ ધર્મ અધિકારી.. ત્રિકાળી ધ્રુવના ધર્મનો અધિકારી આત્મા છે. આહાહા! (શ્રોતા : ધ્રુવ અને પછી નિત્ય.) હા, પછી નિત્ય શબ્દ વાપર્યો છે. ... ‘નિત્ય ભવેદ્વેદકો’ છે ને. ‘અજ્ઞાની પ્રકૃતિસ્વભાવનિરતો નિત્યં ભવેદ્વેદકો.’ આહાહા! કહે છે કે સમકિતી તો ધ્રુવ ધર્મનો અધિકારી છે. આહાહા! અને ગુન રતન મંડારી.. એની પાસે ભંડાર હોય તો ગુણના રતનનો ભંડાર છે. આ ધૂળનો ભંડાર-ફંડાર, યે અપના માનતા નહીં. હૈ? જ્ઞાનાદિ ગુણ રત્નોંકા ભંડાર હૈ. આહાહા! રતન મંડારી અપહારી કર્મ રોગકૌ.. યે તો કર્મરૂપી રોગ હૈ રાગાદિ, ઉસકા તો નાશ કરનેવાલા હૈ, રક્ષા કરનેવાલા નહીં. ઉસકો જ્ઞાની કહતે હૈ. આ કારણે કર્તા-ભોક્તા નથી. વિશેષ આવશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૨૦, શ્રાવણ સુદ ૮, શુક્રવાર, તા. ૩૦-૭-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૮, ૯, ૧૦ ઉપર પ્રવચન (હિન્દી)

સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. પાંચમો કળશ છેને નીચે, એનું આઠમું પદ છે. ૨૪૮ પાનું. કાલે એક (લીટી) બોલાઈ ગઈ છે. ફરીને. જ્ઞાની કર્મકે કર્તા-ભોગતા નહીં હૈં इसका कारण. शा कारणे धर्मी रागादिनो कर्ता अने भोक्ता नथी, એનું કારણ બતાવે છે. અજ્ઞાની શા કારણે રાગનો કર્તા ને ભોક્તા થાય ? એ આનાથી વિરુદ્ધ દૃષ્ટિએ થાય, એમ. એ પછી કહેશે.

જ્ઞાની કર્મના કર્તા-ભોક્તા નથી એનું કારણ.

(સવૈયા એકત્રીસા)

चिनमुद्राधारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन,
 रतन भंडारी अपहारी कर्म रोगकौ।
 प्यारौ पंडितनकौं हुस्यारौ मोख मारगमें,
 न्यारौ पुद्गलसौं उज्यारौ उपयोगकौ॥
 जानै निज पर तत्त रहै जगमें विरत्त,
 गहै न ममत्त मन वच काय जोगकौ।
 ता कारन ग्यानी ग्यानावरनादि करमकौ,
 करता न होइ भोगता न होइ भोगकौ॥८॥

શબ્દાર્થ :—ચિન્મુદ્રા=ચૈતન્ય ચિહ્ન. ધ્રુવ=નિત્ય. અપહારી કર્મરોગકર્તા=કર્મરૂપી રોગનો નાશ કરનાર. હુસ્યારૌ(હોશ્યાર)=પ્રવીણ. ઉજ્યારૌ=પ્રકાશ, ઉપયોગ=જ્ઞાનદર્શન. તત્ત(તત્ત્વ)= નિજસ્વરૂપ. વિરત(વિરક્ત)=વૈરાગી. મમત્ત(મમત્વ)=પોતાપણું.

અર્થ :—ચૈતન્ય-ચિહ્નો ધારક, પોતાના નિત્ય સ્વભાવનો સ્વામી, જ્ઞાન આદિ ગુણરૂપ રત્નોનો ભંડાર, કર્મરૂપ રોગોનો નાશ કરનાર, જ્ઞાનીઓને પ્રિય, મોક્ષમાર્ગમાં કુશળ, શરીર આદિ પુદ્ગલોથી ભિન્ન, જ્ઞાન-દર્શનનો પ્રકાશક, નિજ-પર તત્ત્વનો જ્ઞાતા, સંસારથી વિરક્ત, મન-વચન-કાયાના યોગોના મમત્વ રહિત હોવાના કારણે જ્ઞાની જીવ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોનો કર્તા અને ભોગોનો ભોક્તા થતો નથી. ૮

અર્થ :—ચૈતન્ય ચિહ્નકા ધારક નિત્ય સ્વભાવકા સ્વામી, જ્ઞાન આદિ ગુણરૂપ રત્નોંકા

ભંડાર, કર્મરૂપ રોગોંકા નષ્ટ કરનેવાલા, જ્ઞાની લોગોંકા પ્રિય, મોક્ષમાર્ગમેં કુશલ, શરીર આદિ પુદ્ગલોંસે પૃથક્, જ્ઞાનદર્શનકા પ્રકાશક, નિજ પર તત્ત્વકા જ્ઞાતા, સંસારસે વિરક્ત, મન-વચન-કાયકે યોગોંસે મમત્વ રહિત હોનેકે કારણ જ્ઞાની જીવ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોંકા કર્તા ઓર ભોગોંકા ભોગતા નહીં હોતા હૈ॥૮૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કહે છે કે ધર્મી જીવની દૃષ્ટિ ચૈતન્યચિન્હ.. એ તો ચૈતન્યના લક્ષણને ધારનાર છે. રાગ ને શરીર મારા છે, એવી એની માન્યતા હોતી નથી. જુઓ, આ સમકિતી ચોથા ગુણસ્થાન(વાળો). ચેતન ચિન્હુદ્રાધારી. જેનું ચૈતન્યલક્ષણ છે એ વડે આત્માને લક્ષિત કરે છે ધર્મી. પુણ્ય-પાપના પરિણામ કે પરવસ્તુ, એના લક્ષથી આત્માનું લક્ષ થાય છે એમ ધર્મી માનતો નથી. એ તો ચૈતન્યનો પિંડ છે. ભગવાન આત્મા સમજ ને ચૈતન્યનો સાગર છે. ચૈતન્ય જેનું મુદ્રા લક્ષણ છે. આહાહા! અને ધ્રુવ ધર્મ અધિકારી.. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ત્રિકાળી ધ્રુવ સ્વભાવ નિત્ય, એનો એ સ્વામી છે. આહાહા! સંયોગ અને રાગનો એ સ્વામી નથી. આહા! ધ્રુવ ધર્મ અધિકારી.. અર્થમાં લખ્યું છે કે નિત્ય સ્વભાવનો સ્વામી છે. આહાહા! ધ્રુવ કહો કે નિત્ય કહો. આહાહા!

અજ્ઞાની એનાથી ઊલટો છે. એ પુણ્ય-પાપના કર્તવ્ય કરનારો ને એ મારું કર્તવ્ય છે—એવા લક્ષણવાળો છે અને એની અજ્ઞાનીની બુદ્ધિ રાગ અને પર્યાય ઉપર હોય છે. જ્ઞાનીની બુદ્ધિ ધ્રુવ ધર્મ ઉપર હોય છે. આહાહા! નિત્યાનંદ... સવારમાં ઘણું આવ્યું હતું આજે. પરમસ્વરૂપ ભગવાન અવિનાશી નિત્ય ધ્રુવ અંશ. નય છે ને. નયનો વિષય અંશ છે. પણ એક સમયની પર્યાયનો અંશ એ નહીં. ધ્રુવ.. આહાહા! નિત્ય ભગવાન આત્મા અવિનાશી એ સન્મુખ જેની દૃષ્ટિ છે. ચાહે તો લડાઈ આદિની ક્રિયામાં દેખાય, ખાવા-પીવા ને બોલવામાં દેખવામાં આવે છતાં ધર્મીની દૃષ્ટિ તો ધ્રુવના સ્વામીપણે છે. આહાહા! હું પત્નીનો પતિ છું કે દેશનો સ્વામી છું કે રાગનો સ્વામી છું કે નોકરનો શેઠ છું—એવી બુદ્ધિ ક્યાંય સમકિતી જ્ઞાનીની હોતી નથી. સમજાય છે કાંઈ?

આ પાંચમો કળશ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’નો છે એનું આ પદ છે. ગુન રતન ભંડારી.. આહાહા! ભગવાન આત્મામાં અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ—એવા અનંત ગુણોનો—રતનનો ભંડારી એ તો છે. એના ભંડારમાં તો અનંત ગુણ પડ્યા છે. આહાહા! એ રાગ ને પરની લક્ષ્મીનો ભંડારી ધર્મી નથી. શેઠ! આ ભંડારી, જુઓ. આ તમારા પૈસાનો ભંડારી કહે છેને તમને બધાને? પૈસાવાળા છે, ધૂળવાળા છે. એનો અર્થ કે ધૂળવાળા છે, એમ. (શ્રોતા : નિશ્ચયકા ભંડારી સો વ્યવહારકા ભંડારી). વ્યવહારકા ભંડારી એટલે

મિથ્યાદૃષ્ટિ. વ્યવહાર રાગકા સ્વામી હો તો ભી મિથ્યાદૃષ્ટિ, પછી લક્ષ્મીકી તો કહાં બાત રહી. આહાહા! વાત એસી હૈ પ્રભુ! યે તેરી ચીજ ગુણ રતન ભંડારી હૈ.

અનંત-અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ—એવા તો અનંત ગુણો સંખ્યાએ. છે? ગુન રતન ભંડારી.. ઘણીવાર કહ્યું છે ગુણ કેટલા એ. અનંતા. કેટલા અનંતા? કે છ મહિના ને આઠ સમયમાં સિદ્ધ થાય છસો ને આઠ. એવો સિદ્ધાંત છે ને? છ મહિના ને આઠ સમયમાં છસો આઠ મુક્તિ પામે. એ અનંત કાળ થયો. અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન. એની જે સંખ્યા સિદ્ધની થાય એના કરતાં એક આલુની કટકી રાઈ જેટલી.. આલુ કહતે હૈ ન? બટાટા. હમારે બટાટા કહતે હૈ, તમારે આલુ કહતે હૈં ન? આલુ, પ્યાજ, લસુનકી એક રાઈ જિતની કટકી—ટુકડા ઉસમેં અસંખ્ય તો ઔદારિક શરીર. એક શરીરમેં સિદ્ધ જો અભી તક હુએ ઉસસે અનંત ગુણા જીવ. સમજમેં આયા?

યે તો જ્ઞાનકી પર્યાયકી ઈતની તાકાત હૈ કિ ઈતને જ્ઞેયકો ભી જાન લે. એસી બાત હૈ. સમજમેં આયા? એ સંસારી જીવની સંખ્યા સિદ્ધ કરતાં અનંત ગુણી. ઉસસે પરમાણુ અનંત ગુણા, આ રજકણ. જીવની સંખ્યા કરતાં આ પરમાણુની સંખ્યા અનંત ગુણી. એક જીવના (સંયોગમાં) અનંતા રજકણ. એવા તો અનંત જીવથી અનંત ગુણા રજકણ છે. પુદ્ગલ અનંત ગુણા હૈ ઔર ઉસસે ત્રીન કાલકા સમય અનંતગુણા હૈ. ‘ક’ બોલે ઉસમેં અસંખ્ય સમય ચલા જાતા હૈ કાલકા. એસે ત્રીન કાલકા સમય, પુદ્ગલ પરમાણુકી સંખ્યા કરતાં અનંત ગુણી સંખ્યા હૈ.

આ તો ગુણ કિતના યે કહતે હૈં, શેઠ! તમારે તો રૂપિયા કેટલા હોય? ૬૦ લાખ, ૩૦ લાખ, ૮૦ લાખ કે કરોડપતિ કહેતા હોય, લ્યોને. આ ૧૦ કરોડ, આને વળી પાંચ કરોડ. સમજમેં આયા? આહીં તો કહતે હૈં કિ પુદ્ગલ પરમાણુની સંખ્યા કરતાં ત્રીન કાલકા સમય અનંત ગુણા, અનંતગુણા ઔર ઉસસે આકાશકા પ્રદેશ અનંત ગુણા. આકાશ હૈ ન. એક પોઈન્ટ રજકણ મૂકે (-રહે) જિતનેમેં (ઉસે) એક પ્રદેશ કહનેમેં આતા હૈ. એસા આકાશ સર્વવ્યાપક હૈ. અંત નહીં કહીં. એસે આકાશકે પ્રદેશકી સંખ્યા, કાલ કરતાં અનંત ગુણી હૈ. ઔર ઉસસે અનંત ગુણા એક આત્મામેં ગુણ હૈ. આકાશકા પ્રદેશસે ભી અનંત ગુણા એક જીવમેં ગુણ હૈ. આહાહા! એસે ધર્મી તો ગુણ રતન ભંડારી હૈ. સમજમેં આયા?

જિસકી દૃષ્ટિમેં ધ્રુવ તત્ત્વ પડા હૈ, વો ધ્રુવમેં તો અનંત ગુણ હૈ, એમ કહતે હૈં. રાગકા સ્વામી કે રાગ કરું એસી બુદ્ધિ સમકિતીકો હોતી નહીં. હો જાય રાગ, પર ઉસકા કર્તા, મેં રચું—યે બુદ્ધિ સમકિતીકી નહીં. સમજમેં આયા? પંડિતજી! એસી હૈ વસ્તુ. (શ્રોતા : કરું ઔર હો જાય....) હો જાય દૂસરી બાત હૈ ઔર મેં રચું યે દૂસરી બાત હૈ.

આ જાણે પુરુષાર્થકી કમીસે તો ઉસકા જ્ઞાની જ્ઞાતા રહતા હૈ, દૃષ્ટા રહતા હૈ. રચના મેરી હૈ ઐસા માનતા નહીં. સમજમેં આયા? ગુન રતન મંડારી.. તીન બોલ હુએ. કિતને બોલ હુએ? તીન.. તીન. (૧) ચિન્મુદ્રાધારી, (૨) ધ્રુવ ધર્મ અધિકારી, (૩) ગુણ રતન ભંડારી. આહાહા! અજ્ઞાનીનો માર્ગ તો, રાગ ને પુણ્ય-પાપનો યે માર્ગ ઉસકા હૈ. એની પાસે ગુણ રતન હૈ નહીં. આહાહા!

અપહારી કર્મ રોગકૌ.. ચોથો બોલ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિકી ધ્રુવ ઉપર નજર હોનેસે કર્મકા રોગ તો નાશ હો જાતા હૈ. આહાહા! ચોથે ગુણસ્થાનસે મલિનતાકા નાશ ઔર આઠ કર્મકા ભી નાશ હોતા હૈ. સમજમેં આયા? અપહારી કર્મ રોગકા.. એમ આયા ન? કર્મ રોગકા નષ્ટ કરનેવાલા. પ્યારૌ પંડિતનકૌ.. ધર્મી, જ્ઞાનીકો હી પ્યારે લગતે હૈં. અજ્ઞાનીકો તો ઠીક લગતે નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? પંડિત નામ જ્ઞાની. સમકિતીકો હી સમકિતી પ્યારા લગતા હૈ. અજ્ઞાનીકો તો ‘હટ! આ ક્યાં મારીને ઊંધા માર્ગ....’ એય પંડિતજી! વ્યવહારકા લોપ કર દેતે હૈં. ઐસે અજ્ઞાનીકો તો (ધર્મી) પ્રિય નહીં લગતે. સમજમેં આયા? જેઠાભાઈ! પ્યારૌ પંડિતનકૌ.. જ્ઞાનીકો જ્ઞાની પ્રિય હૈ. અજ્ઞાનીકો જ્ઞાની પ્રિય નહીં લગતા હૈ. ઓહો!

હુસ્યારૌ મોખ મારગમેં.. હુશિયારો. હુશિયારકા ક્યા અર્થ કિયા હૈ? કુશલ—પ્રવિણ. મોક્ષમાર્ગમેં ધર્મી પ્રિવણ હૈ. દુનિયાકી ચીજમેં પ્રવિણ—ફ્રવિણકી બાત યહાં હૈ નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? હુશિયાર, પ્રવીણ, ડાહ્યો, કુશલ. મોક્ષમાર્ગમેં કુશલ હૈ. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ઉસમેં કુશલ હૈ. રાગમેં ને સંસારકે ધંધેમેં કુશલ હૈ નહીં. લ્યો, વકીલ! વકીલાતમેં કુશલ નહીં, એમ કહતે હૈં. વકીલ છો ને. એને ખબર છો ને. એને ત્યાં ભોજન કરનેકો ગયે થે. (શ્રોતા : આત્માકી વકીલગી તો કહતે નહીં?) હા, આત્માકી વકીલગી તો ચલતી હૈ. ભોજન કરનેકો ગયે થે. પહલે ગયે થે તો ઉસકી મેડી થી. મેડી ક્યા? મંજીલ. ખબર હૈ ન. આહાહા! (શ્રોતા : બહોત કામ કરતે હૈં.) કુછ કરતે નહીં. અભિમાન કરતે હૈં. આહીં તો કહતે હૈં, હુસ્યારૌ મોખ મારગમેં.. આહાહા! સંસારકા ડહાપણમેં હુશિયારી હો-ન હો, ઉસકે સાથ સંબંધ (હૈ નહીં.) આહાહા!

સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર. યે સમ્યગ્દર્શન અપને પૂર્ણાનંદ સ્વભાવકે આશ્રયસે હોતા હૈ ઔર સ્વસંવેદન જ્ઞાન ભી અપને દ્રવ્યકે આશ્રયસે હોતા હૈ. વો જ્ઞાન કોઈ પરકે આશ્રયસે હોતા નહીં. આહાહા! સમકિતી ઐસે માનતે હૈં કિ વાણી સુનનેસે ને વીતરાગકી વાણીસે ભી મુજે જ્ઞાન પ્રગટ હોતા હૈ ઐસા નહીં માનતે વે. વિકલ્પ ઐસા આયા. સુનનેમેં વિકલ્પ હૈ. યહ વ્યવહાર બીચમેં આયા, પર ઉસસે જ્ઞાન હોતા હૈ ઐસા નહીં. આહાહા!

બાત તો એસી છે. આહીં ક્યા કહતે હેં, દેખો. હુસ્યારૌ મોખ મારગમેં.. અપના જ્ઞાન અપનેસે પ્રગટ હુઆ વો હુશિયાર—કુશલ છે. આહાહા! પરકી અપેક્ષા રખકર હમેં જ્ઞાન હોતા હૈ એસા સમકિતી માનતે નહીં.

ઔર ચારિત્ર. અપના સ્વરૂપ આનંદમેં રમના, લીન હોના વો ચારિત્ર. એસે સમકિતી ઉસમેં કુશલ છે. સ્થિરતા વિશેષ ભલે ન હો, પર મેરે સ્વરૂપમેં રમના વહ ચારિત્ર હૈ એસા વો કુશલ છે. પુણ્ય-પાપકા પરિણામ ચારિત્ર હૈ ને વ્રત ચારિત્ર હૈ, વહ સમકિતી માનતે નહીં. હૈ કે નહીં ઉસમેં? યે અંદર લિખા હૈ. આહાહા! જ્ઞાની લોગોંકો પ્રિય, મોક્ષમાર્ગમેં કુશલ. નીચે અર્થ હૈ ન. પાઠ હૈ ન ઉસમેં. મૂલ હૈ ન પાઠમેં? જ્ઞાની તુ પ્રકૃતિ સ્વભાવ વિરતો નો જાતુચિદ્વેદક: ઉસમેંસે સબ નિકાલા હૈ. સમજમેં આયા? કહતે હેં કિ હુસ્યારૌ મોખ મારગમેં.

ન્યારો પુદ્ગલસૌં.. કુશલ. યે છઠવા બોલ હુઆ. શરીર આદિ પુદ્ગલોંસે પૃથક્. આહાહા! રાગકે વિકલ્પસે પૃથક હૈ ધર્મી. રાગ તો પર હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? સુબહમેં તો પર્યાયકો પરદ્રવ્ય કહા થા. આહાહા! સારમેં સાર ગાથા થી વો. રેકોર્ડમેં આયા હૈ ન? એસી ચીજ હૈ. ભાષા ચોખ્ખી થી અંદર. એસે રેકોર્ડિંગ ક્રિયા હૈ. ભાષા ચોખ્ખી. નહીં તો કેટલીક વાર નહિ ચલે. મહારાજ બોલતે હેં કિ રેકોર્ડિંગ ઈસકી ખબર નહીં પડી હમારે પન્નાલાલકો. આંખે ઠીક નથી બરાબર. ભાઈ કહતે થે. ખબર નહીં કે આ કોણ બોલે છે. આંખ.... આંખ્યું આવી આંખ્યું. આહાહા! શરીર આદિ પુદ્ગલોંસે પૃથક્. ભગવાન આત્મા દ્રવ્યસ્વરૂપ (એસી) જિસકી દૃષ્ટિ હુઈ, એસા સમકિતી રાગ ને પુદ્ગલસે તો ન્યારા હૈ. સ્ત્રી-કુટુંબમેં પડ્યા છતાં ઉસસે ન્યારા હૈ. ઉસમેં વો હૈ નહીં આત્મામેં. આહાહા! સમજમેં આયા?

ન્યારૌ પુદ્ગલસૌં ઉજ્યારૌ ઉપયોગકૌં.. જ્ઞાન ને દર્શન, મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાનકા પ્રકાશ કરનેવાલા હૈ. દૂસરા હો-ન હો, દૂસરી બાત. અવધિ, મન:પર્યય.. સમજે? જ્ઞાન—દર્શનના પ્રકાશક. સમ્યક્જ્ઞાન, મતિ ને શ્રુતના પ્રકાશ કરનેવાલા હૈ, એમ કહતે હેં. દૂસરેકો બતાનેવાલા હૈ એસા યહાં નહીં. દૂસરેકો પ્રકાશ કર દે, બતા દે, એસા નહીં. યે તો વાણી હૈ, જડ હૈ. કૌન બતા દે? આહા! ભારે કામ! ફક્ત અપના જ્ઞાન, દર્શનકા પ્રકાશક હૈ. ચૈતન્યસ્વભાવ ભગવાન, ઉસકે અવલંબનસે જો મતિ-શ્રુતજ્ઞાન હુઆ, ઉસકા વો પ્રકાશ કરનેવાલા હૈ, ઉસકા પ્રકાશ કરનેવાલા હૈ. આઠ બોલ હુઆ. આઠ-આઠ.

જાને નિજ પર તત્ત.. નવમો. જાને નિજ પર તત્ત.. સમકિતીકો, નિજસ્વરૂપ ક્યા હૈ ને રાગાદિ પર ક્યા હૈ—ઉસકા વિવેક અંદર હો ગયા હૈ. આહાહા! વ્યવહાર ભી પર

તત્ત્વ છે. શુભ ઉપયોગ છે ન વો પર તત્ત્વ છે. ભગવાન આત્મા જ્ઞાતાદૃષ્ટા યે સ્વતત્ત્વ છે. એસા સમક્રિતી ધર્મી જીવકો ચોથે ગુણસ્થાનમેં એસા પરસે ભિન્નકા વિવેક—ભેદજ્ઞાન હો ગયા છે.

રહે જગમેં વિરત.. દસમો બોલ. યે સંસારસે વિરક્ત છે. ઉદય ભાવાદિ સંસારસે તો ભિન્ન છે. આહાહા! રાગમેં રત નહીં. ઉદયભાવાદિ વહ સંસાર છે. સંસાર કોઈ સ્ત્રી, કુટુંબ પરિવાર નહીં. 'સંસાર—સંસરણં ઈતિ સંસારઃ' ભગવાન શુદ્ધ ચિદાનંદ સ્વરૂપસે હટકર રાગ ને વિકલ્પમેં આના વહ સંસાર છે. આહાહા! સમજમેં આયા? યે શાંતિકા માર્ગ છે ભાઈ! આહાહા! અનંત કાળસે જન્મ-જરા-મરણ કરકે ચોર્યાશીકે અવતારમાં ચલે ગયે. આહાહા! (શ્રોતા : વસ્તુ બેસતી કેમ નહિ?) દરકાર કરતા નથી માટે. ઓલી કેમ બેસી જાય છે ખેતીની? દરબાર! પરચીસ હજારની પેદાશ, ત્યાં ગલગલિયાં થઈ જાય અંદરથી. રૂચિ છે ત્યાં. દરબાર છે ગરાસિયા. કેમ દરબાર? પૈસા, છોકરો બરાબર કામ કરે, ફલાણું કરે, ત્યાં ખુશી થઈ જાય અંદર. જેના ઉપર રૂચિ તેની એને પ્રસન્નતા છે. આત્માની રૂચિ હોય તો આત્માની પ્રસન્નતા હોય. આહાહા!

'રૂચિ અનુયાયી વીર્ય' એસા શબ્દ છે. જિસમેં જિતની રૂચિ હોતી છે, તે તરફ ઉસકા પુરુષાર્થ—વીર્ય ગતિ કરતા છે. 'રૂચિ અનુયાયી વીર્ય.' રૂચિ જો સ્વભાવ સન્મુખ હો તો વીર્ય—પુરુષાર્થ ઉસ સન્મુખ કામ કરતા છે. રાગ ને પુણ્યમેં રૂચિ હો તો વીર્ય ઉસ સન્મુખ કામ કરતા છે. આહાહા! સમજમેં આયા? વસ્તુસ્થિતિ સ્પષ્ટ પ્રત્યક્ષ છે. આ ચીજ છે. આહા! એ પણ વીતરાગમાર્ગ સિવાય આ માર્ગ ક્યાંય બીજે હોતો નથી. કોની સાથે સમન્વય કરે? આહાહા! દેખો તો ખરા. જિસકો જગતસે વિરક્ત (યાની) રાગમેં રત નહીં. સંસારસે વિરક્ત. વો 'પ્રવચનસાર'મેં લિયા છે. સંસાર કિસકો કહતે હેં? 'સંસરણં ઈતિ સંસારઃ'. ચિદાનંદ ભગવાન ધ્રુવ આનંદકંદસે હટકર, સંસરણં—કટકર રાગ ને પુન્યકો અપના માનના વહ મિથ્યાત્વ હી સંસાર છે. આહાહા!

એ આમાં લખ્યું છે. છઠ્ઠો છેને કળશ. છઠ્ઠા કળશમાં આવે છે. આમાં આવે છે? અર્થમાં નહીં આવતું હોય. ક્યાંક લખ્યું છે. મિથ્યાત્વ હી સંસાર છે. એ છઠ્ઠો કળશ આવશેને ભાઈ. સ હિ મુક્ત એવ. ત્યાં ક્યાંક છે. છઠ્ઠા કળશ, ઉસમેં નવમા પદ છે. સાધક સિદ્ધસમ.. સાધક તો સિદ્ધસમ છે. મિથ્યાત્વ વહી સંસાર છે. સમજમેં આયા? ક્યાંક લખ્યું છે ખરું. શેમાં લખ્યું છે? નવમા પદમાં. એ તો પહેલા કીધું. આ તો આમાં નવમું પદ છેને એમાં ક્યાંક લખ્યું છે. આમાં લખ્યું નથી. ક્યાંક છે ખરું કે મિથ્યાત્વ સંસાર છે. અટાપટી. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. મિથ્યાત્વ એ સંસાર છે, એમ છે ક્યાંક. આપણે તો બીજે આવી ગયું

છે. આ તો હવેમાં ક્યાંક. ઘણા પુસ્તકો છે એમાં ક્યાંક છે. લક્ષમાં છે. પહલે આ ગયા હૈ.

જાહેર થાવ. મિથ્યાત્વ હી આસ્રવ ને બંધ હૈ. પહલે આ ગયા હૈ. આ તો આમાં. સમકિત હૈ વહ સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ હૈ. જાહેર પ્રગટ હો કે વિપરીત માન્યતા વહી સંસાર, બંધ અને આસ્રવ હૈ. ઔર સમ્યગ્દર્શન વહી સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ હૈ. વો કહેંગે છઠવે કળશમેં. નિજ-પર તત્વકા જ્ઞાતા હૈ, સંસારસે વિરક્ત હૈ. આહાહા! મન-વચન-કાયકે યોગોંસે મમત્વ રહિત હોનેકે કારણ. એ ૧૧મો બોલ. મન, વચન ને કાય યોગોંસે મમત્વરહિત હૈ. આહાહા! મન, વચન, કાયા તો જડ હૈ, પણ કંપન જો હૈ અંદર, ઉસસે ભી જ્ઞાની તો મમત્વરહિત હૈ. કંપન તો દોષ હૈ, દોષસે રહિત જ્ઞાની હૈ. એસે કારણસે.. એમ છે ને? મમત્વ રહિત હોનેકે કારણ.. ઉપર યે બતાયા થા ન? જ્ઞાની કર્મકે કર્તા ભોક્તા નહીં ઉસકા કારણ ક્યા? આ કારણ. આહા! અજર પ્યાલા હૈ ભાઈ! માર્ગ એસા હૈ.

કહતે હૈં, તો કારન ગ્યાની ગ્યાનાવરનાદિ કરમકૌ કરતા ન હોઈ. આ કારણે, એમ. કર્તા નથી, કર્તા નથી, પણ કેમ કર્તા નથી? કર્મનો કર્તા નથી, પરનો કર્તા નથી, ક્યા કારણે? ચિન્મુદ્રાધારી આદિ ૧૧ બોલને કારણે પરનો કર્તા નથી, એમ. આહાહા! સમજમેં આયા? અજ્ઞાની અજ્ઞાનથી રાગને પોતાનો માનવાના કારણે, જો ચીજકો અપની માનતે હૈં ઉસે અપનેસે ભિન્ન નહીં માનતે તો ઉસકા કર્તા હોતા હૈ. કારણ હૈ ઉસકા કારણ હૈ. વો આગે કહેંગે. દસવે પદમેં આયેગી અજ્ઞાનીકી બાત. સમજમેં આયા? સત્ય ભી જૈસા હૈ એસે સમજના ચાહિયે. સમજમેં આયા? એસે ને એસે બહોત ભણી જાય, પઠ જાય શાસ્ત્રાદિ, પણ મૂળ તત્વ ક્યા ચીજ હૈ ઔર તત્વમેં ક્યા ચીજ નહીં હૈ... નિશ્ચયમેં વ્યવહાર નહીં, વ્યવહારમેં નિશ્ચય નહીં. દો તત્વ ભિન્ન હૈ. સમજમેં આયા?

એસા કારણ... નિજ ને પર તત્વના જ્ઞાતાકે કારણ, સંસાર વિરક્તકે કારણ ઔર મન-વચન-કાયાકે મમત્વરહિતકે કારણ.. અપને અનંત ગુણકે ભંડાર ઉપર જિસકી દૃષ્ટિ હૈ, (તો) વહાં મેરાપના હૈ. જોગમેં મેરાપના નહીં. આહાહા! એસે જ્ઞાની જીવ, જ્ઞાનાવરણીય કર્મોંકા કર્તા (નહીં). ઈસ કારણસે ધર્મી કર્તા હૈ નહીં, એમ સિદ્ધ ક્રિયા. આહાહા! સમજમેં આયા? ઈસ કારણસે ધર્મી જીવ પરકા કર્તા હૈ નહીં. ક્યોંકિ પરસે ભિન્ન અપને સ્વરૂપકા ભાન, જ્ઞાનકા પ્રકાશ, પ્રવીણ આદિ કારણસે, યોગકી મમતાસે રહિતકે કારણસે—વહ પરકા કર્તા અને રાગકા ભોક્તા ઈસ કારણસે નહીં. સમજમેં આયા? બહુ ઝીણી વાત છે! રાગ તો દસમા ગુણસ્થાન સુધી રહતા હૈ અને આહીં કહે કે યોથે ગુણસ્થાને કર્તા ને ભોક્તા નહીં.

(શ્રોતા : રાગ સ્વભાવમાં આવે છે?) સ્વભાવસે ભિન્ન રહતા હૈ. દસમે

(ગુણસ્થાને) હો, પણ ભિન્ન છે. તત્ત્વ હી ભિન્ન છે ન. યે આસ્રવતત્ત્વ છે, આત્મા જ્ઞાયકતત્ત્વ છે. એસા સ્વતત્ત્વ—પરતત્ત્વકો ભિન્ન જાના, વો પર તત્ત્વકા કર્તા હોતા નહીં. આહાહા! આવી વાત છે. કહો, પૂનમયંદજી! કેસી બાત છે? બહોત સૂક્ષ્મ લગે. ઓલાને બધાને સારું લાગે. સબ ધર્મ સરખા છે, એસા છે ને તેસા છે, સારું લાગે સબકો. આહાહા! સર્વજ વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ ઉન્હોને કહા વો એક હી માર્ગ સત્ય છે. દૂસરેકે સાથ મિલાન કરના વહ મિથ્યાતભાવ છે. સમજમેં આયા? સબ ધર્મ સરખા માનના યહ વિનય મિથ્યાત્વ છે. પંડિતજી! વિનય મિથ્યાત્વ આતા છે ન? પાંચ મિથ્યાત્વ છે ન? વિનય મિથ્યાત્વ છે. (શ્રોતા : સબ ધર્મ સરખા યે વિનય મિથ્યાત્વ?) વિનય મિથ્યાત્વ છે. યે પંડિતજી ખુલાસા કરવાતે હેં. વિનય મિથ્યાત્વ. આહા! યહ ભી સચ્યા, વહ ભી સચ્યા, વહ ભી સચ્યા. આહાહા!

એક સર્વજ પરમેશ્વરને કહા આત્મા વો હી એક સત્ય છે. યે આત્મા, સર્વજ સિવા દૂસરેને એસા દેખા નહીં. સમકિતી જાનતે હેં ઓર સર્વજને પૂર્ણ દેખા છે. અજ્ઞાની અલ્પજ્ઞાની વાતું કરે આત્માકી કે એસા આત્મા ને એસા આત્મા.. ત્રીન કાલમેં હો સકે નહીં. ક્યોંકિ ભગવાન આત્મા હી સર્વજસ્વભાવી છે. સ્વભાવમેં સર્વજ શક્તિ છે ન? ૪૭ શક્તિ છે ન. સર્વજ સ્વભાવ છે. એક-એક આત્મામેં સર્વજ ગુણ પડા છે. યહાં કહા ન? ગુણ રતન ભંડારી. તો ઉસમેં અનંત જ્ઞાન, સર્વજ શક્તિ ભી પ્રતીતમેં આ ગઈ છે. સમકિતીકો સર્વજ શક્તિ, મેં સર્વજ ગુણવાલા હું, સર્વજ દર્શનવાલા હું, મેં અનંત આનંદવાલા હું— એસા અંદર પ્રતીત, અનુભવમેં સમકિતીકો આ ગયા છે. સમજમેં આયા? સર્વજ સિવા કોઈ આત્માકો અલ્પજ્ઞ આદિ કહે ઓર પૂર્ણ ન કહે, તો વો આત્માકો જાનતા નહીં. સમજમેં આયા? એ આઠમું પદ. છઠ્ઠો કળશ આ બાજુ નીચે.

જ્ઞાની કરોતિ ન ન વેદયતે ચ કર્મ, જાનાતિ કેવલમયં કિલ તત્સ્વભાવમ્ ।
જાનત્પરં કરણવેદનયોરભાવા--ચ્છુદ્ધસ્વભાવનિયતઃ સ હિ મુક્ત એવ ॥૬॥

(દોહા)

નિરભિલાષ કરની કરે, ભોગ અરુચિ ઘટ માંહિ ।
તાતેં સાધક સિદ્ધસમ, કરતા ભુગતા નાંહિ ॥૧॥

શબ્દાર્થ :—નિરભિલાષ=દરિદ્રા રહિત. અરુચિ=અનુરાગનો અભાવ. સાધક=મોક્ષનો સાધક સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ. ભુગતા(ભોક્તા)=ભોગવાનાર.

અર્થ :—સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ દરિદ્રા રહિત ક્રિયા કરે છે અને અંતરંગ ભોગોથી વિરક્ત રહે છે, તેથી તેઓ સિદ્ધ ભગવાન સમાન માત્ર જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા છે, કર્તા-ભોક્તા નથી. ૯

सम्यग्दृष्टि जीव इच्छा रहित क्रिया करते हैं और अंतरंग भोगोंसे विरक्त रहते हैं, इससे वे सिद्ध भगवानके समान मात्र ज्ञाता-दृष्टि हैं, कर्ता-भोगता नहीं हैं॥९॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

शुद्धस्वभावानो अनुभव है माटे मुक्त है, अम कडते हैं. अे छट्टो कणश. इसमें अर्थ बडोत टूँका दिया है. निरभिलाष करनी करै भोग अरुचि घट माँहि.. कर्ता-भोक्ताका भुलासा करते हैं. निरुभिलाष करनी करै.. राग आवे भरो, पुन्य डोय भरो, पण अतिलाषा बिना. आडाडा! ईच्छा नहीं. ईच्छा की ईच्छा नहीं. रागका राग नहीं. राग आता है, पण रागका राग नहीं. आडाडा! रागका प्रेम नहीं, रूचि नहीं. रूचि ज्ञाता-दृष्टाकी है. आडाडा! (श्रोता : अधुं करे, माने नहीं.) अधुं करे, अे भाषा. अहीं निरभिलाष करनी करे (अैसा) शब्द आया है. 'करे' नो अर्थ करे, तो कर्ताका तो निषेध करना है. समजाना है न? रागरूप परिणमन डोता है, पण उसकी अतिलाषा नहीं. ये ठीक है अैसी दृष्टि, ईच्छा है नहीं.

(श्रोता : करवुं पण अेना इणनी ईच्छा नडि.) करे ने वणी अतिलाषा न राभे अे वणी भीज्ज वात. कर्ता थाय ने अतिलाषा न डोय ? अनासक्ति योग कडते है न? करना, (पर) आसक्ति नहीं रभना. ये बात डी जूठी है. अनासक्ति योग. पढा है कि नहीं? जूठ बात है. परका करना वडी आसक्ति मिथ्यात्वकी है. वीतरागका मार्ग अैसा है. समजमें आया ? मैं परकी दया पाण सकता डूं, संसारकी व्यवस्था कर सकता डूं, कुटुंबको निभा सकता डूं—अैसी कर्ताबुद्धि वडी मिथ्यात्वकी आसक्ति है. करना ने आसक्ति नहीं रभना—तो दो का भेण डोता नहीं. आडाडा !

ओला अमरयंदत्ताई उताने ? भीन बजवता समयसार वांथीने. मोरभीवाणा. वेदांतीनी लाईन उतीने अंदर. वांथीने अेम (अर्थ) करता अे. डोंशियार माणस आम बडारमां. गवर्नरे वभाषया उता अेक ईरी अेटले ... थई गया मानमां. पछी (कडे) 'जुओ, समयसार शास्त्रमें आता है के किया करना पण ईच्छा अतिलाषा न रभना.' अैसा है डी नहीं. करनेकी बात है डी नहीं. यडां तो करने, भोगनेका निषेध करना है. पाठमें है न यडां ? 'ज्ञानी करोति' न अेम छे ने ? 'न वेदयते कर्म जानाति के वलमयं किल तत्स्वभावम्.' आडाडा ! (श्रोता : शास्त्रमां लभ्युं छे मानता नथी ने विनाश करणी करे छे.) नीये क्या कडा है ? पद उन्डोंने बनाया है. अर्थ समजना याडिये कि नहीं ?

अरिडंताणं, ल्यो. शास्त्रमां आवे छे 'नमो अरिडंताणं.' कर्मरूपी अरिका जिसने नाश किया. जडका नाश कर सकता है आत्मा ? जडकी पर्याय तो स्वतंत्र है. कडां लिभा है ?

'નમો અરિહંતાણં' લ્યો. કોઈ વળી કહે, અરહંતાણં. ભાઈ! બેય એક છે. અરિહંતાણં ને અરહંતાણં. એમાં કાંઈ (ફેર છે)? બેય અર્થ સાચા છે. એમ કે વળી શત્રુકો ન લેના. જૈનધર્મમાં શત્રુ ક્યાં? અરે, પણ નામમેં ક્યા હૈ? અરિ નામ વેરી—દુશ્મન આઠ કર્મ, લો ઠીક. જડ દુશ્મન? ચૈતન્યકે અષ્ટકર્મ દુષ્ટ કર્મ. આ તો ભાષા તો સમજાવવું શી રીતે? વેરી... એસા લિયા હૈ 'પ્રવચનસાર'મેં. અપની વિકારી દશા અનિષ્ટ ને વેરી હૈ. અનિષ્ટ હૈ વો. એસા પાઠ 'પ્રવચનસાર'મેં લિયા હૈ. ઈષ્ટ અપના નિર્માણાનંદ સ્વભાવ, વહ ઈષ્ટ હૈ. વિકાર યે અનિષ્ટ હૈ, યે વેરી હૈ. ઉસમેં લિયા હૈ ન?

'ચિદ્વિલાસ'મેં લિયા હૈ ભાઈને. 'અનુભવપ્રકાશ'ના કર્તા. શું કહેવાય એ? 'દીપચંદ્રજી.' વેરી અપની પર્યાયમેં હોતા હૈ. વેરીપના દૂર નહીં હોતા. એસા લિયા હૈ. નિશ્ચયકા અધિકાર લિયા ન? વ્યવહાર—નિશ્ચયકા અધિકાર હૈ. બે વ્યાખ્યા લીધી. વેરી તો અપની વિરોધી દશા વો વેરી હૈ. પરદ્રવ્ય વેરી કહાંસે આયા? પરદ્રવ્ય તો ભિન્ન ચીજ હૈ. આહાહા! છતાં શાસ્ત્રમાં આવે 'નમો અરિહંતાણં'. વો તો વ્યવહારનયકા કથન હૈ. અજ્ઞાનકા નાશ હોતા હૈ, તબ કર્મ ઉસકે (અપને) કારણસે કર્મપર્યાય પલટકર અકર્મપર્યાય હો જાતી હૈ. ઉસકો નાશ ક્રિયા એસા વ્યવહારસે કહનેમેં આયા. લિખા હૈ ન? લિખા હૈ, પર કિસ નયકા કથન હૈ.

શાસ્ત્રકા કોઈ ભી શબ્દ નય બિનાકા હોતા નહીં. કાં નિશ્ચય, કાં વ્યવહાર, કાં સદ્ભૂત કાં અસદ્ભૂત, ઉપચાર કે અનુપચાર. નય બિનાકા વાક્ય કોઈ હોતા નહીં. સમજમેં આયા? 'ધવલ'મેં લિયા હૈ. ઉસમેં આયા હૈ નયચક્રમેં. નયચક્ર હૈ ન? ઉસમેં ભી લિયા કે કોઈ પણ વાક્ય શાસ્ત્રકા નય બિના હોતા નહીં. કઈ નય હૈ વહ તુજે વિચાર કરના ચાહિયે. લાલચંદ્રજી! કોઈ ભી શાસ્ત્ર વીતરાગકા હોં, અન્યમતમેં તો હૈ હી કહાં? વીતરાગકા શાસ્ત્ર... 'ધવલ'મેં લિયા હૈ.

'ધવલ' તો ભગવાનકી ઠેઠ સુધીકી વાણી હૈ ન વો તો. યે 'ધવલ,' 'જયધવલ,' 'મહાધવલ.' વીતરાગકી વાણીકે સાથ સબ સંબંધ હૈ ટીકાકા. 'વીરસેનસ્વામી'ને ટીકા બનાઈ હૈ. 'ષટ્ખંડાગમ' જો હૈ.... 'ધરસેનાચાર્ય' મહારાજ જૂનાગઢકે પાસ થે. ઉન્હોંને છેલ્લી સ્થિતિ—આખિરકી સ્થિતિમેં દો મુનિરાજકો બુલાયા. દેહ છૂટ જાયેગા (તો) એસી ચીજ રહ જાયેગી. ભાવલિંગી સંત થે. 'ધરસેનાચાર્ય.' 'પુષ્પદંત' ને 'ભૂતબલી' દો મુનિકો બુલાયા. વીતરાગી વાણી હૈ. વો વીતરાગકે સાથ સંબંધ રખતી હૈ વો વાણી. 'ષટ્ખંડાગમ' અને આ 'સમયસાર' આદિ. સમજમેં આયા? પરમેશ્વર સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથકે સમવસરણમેં જો વાણી નીકલી થી, વહી વાણીકા સંબંધ 'ષટ્ખંડાગમ', 'સમયસાર'

આદિસે હૈ. ઐસી વાણી હૈ. વો કલ્પનાકી વાણી નહીં. આહાહા! ઉસમેં ઐસા લિખા હૈ. સમજમેં આયા ?

કોઈ ભી શાસ્ત્રકા વાક્ય કોઈ ભી નય બિનાકા હોતા નહીં. નિશ્ચય નય હૈ તો શુદ્ધ નિશ્ચય હૈ કિ અશુદ્ધ નિશ્ચય હૈ? વ્યવહાર હૈ તો સદ્ભૂત વ્યવહાર હૈ કિ અસદ્ભૂત વ્યવહાર હૈ? સદ્ભૂત વ્યવહાર હૈ તો ઉપચારિક હૈ કિ અનુપચારિક હૈ? ઐસે નયકે જ્ઞાન બિના શાસ્ત્રકા અર્થ કરે તો અનર્થ હો જાયેગા. સમજમેં આયા ? આમાંય આવે છે ને ? છ બોલ આવે છે ને ? પાંચ બોલ. શબ્દાર્થ, ભાવાર્થ. 'જયસેનાચાય', 'દ્રવ્યસંગ્રહ'માં આવે છે. (શ્રોતા : પરમાત્મ પ્રકાશમાં આવે છે) કોઈપણ શબ્દનો પહલે શબ્દાર્થ હોના ચાહિયે. પીછે આગમર્થ, પછી નયાર્થ, પછી અન્ય આગમમાં કેસે કહતે હૈ વો. પીછે તાત્પર્ય. એક-એક ગાથામેં પાંચ-પાંચ બોલસે અર્થ કરના ચાહિયે ઐસા પાઠ હૈ. 'દ્રવ્યસંગ્રહ'મેં હૈ, 'જયસેનાચાય'કી ટીકામેં હૈ, 'પરમાત્મપ્રકાશ'મેં હૈ, 'પંચાસ્તિકાય'મેં હૈ.

કોઈપણ શબ્દ ઉસકા પહલે શબ્દાર્થ, પીછે નયાર્થ (યાની) કિસ નયકા વાક્ય હૈ. પીછે આગમર્થ—આગમ ક્યા કહના ચાહતા હૈ ઉસમેં. અન્યમતિ ઉસકા ક્યા વિરોધ કરતે હૈં ઓર છેલ્લે ભાવાર્થ—તાત્પર્ય. કહનેકા તાત્પર્ય તો વીતરાગતા હૈ. સમજમેં આયા ? ઐસે એક-એક ગાથાકા અર્થ કરના ચાહિયે, એમ કહતે હૈં. દેખો અહીયા આપણે ચાલે છે ને કે નિરમિલાષ કરની કરૈ ઉસ પરસે યે લિયા. કરે અને વળી કર્તા નથી, એમ કહના ? કીધું છે. એ માટે તો ગાથા ચલતી હૈ. આહાહા! મોગ અરુચિ ઘટ માંહિ.. આહાહા! અરે, ઈન્દ્રાણીના ભોગ પણ જેને જેર જેવા લાગે. જો સુખબુદ્ધિ હૈ તો મિથ્યાત્વ હો ગયા. આહાહા ! સમજમેં આયા ? મોગ અરુચિ ઘટ માંહિ.. જૈસે સર્પ કાલા પાંચ હાથકા (યા) સાત હાથકા લંબા કાલા નાગ દેખે, ઐસે જ્ઞાનીકો ભોગ કાલા નાગ જૈસા લગતા હૈ.

બાપુ ! જ્ઞાન એટલે ક્યા ? સમકિત એટલે ક્યા ચીજ હૈ ? આહાહા ! જો તત્ત્વમેં સુખ નહીં ઉસમેં સુખ માનના વહ તો મિથ્યાત્વ તત્ત્વ હૈ. પંડિતજી ! યે તો વસ્તુકી સ્થિતિ હૈ. આહાહા ! વ્યવહારમેં સુખ નહીં, વ્યવહારકે રાગમેં સુખ નહીં ઓર ઉસમેં સુખકા કારણ, નિશ્ચયકા કારણ માનના મિથ્યાત્વ હૈ. લોકોને યથાર્થ તત્ત્વ સમજનેમેં બડા સ્વચ્છંદ હોતા હૈ ન. અપની કલ્પનાસે અર્થ કરે, ફિર ગડબડ કરી નાખે. યે તો વીતરાગકા માર્ગ હૈ ભાઈ ! અનંત કેવલીઓને કહા ઓર ઉનકા મુનિમ હોના.. અબજોપતિકા મુનિમ હોના. ઘાંચી કરશે ? ૨૫ રૂા. નો પગારવાળો મુનિમપણું કરશે ? એમ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા (જેમને) એક સમયમાં ત્રિકાળ જ્ઞાન છે, ઐસે અનંત કેવલીઓ, અનંત તીર્થકરો ઉનકા મુનિમપના (યાની કિ) ઉનકી બાત કરના, મુનીમપના કરના યે બડી જવાબદારી હૈ ઉસમેં. પંડિતજી !

યે દુકાન ચલાના.. વીતરાગ માર્ગકી દુકાન ચલાના. અબજોપતિકી દુકાન ચલાને ઘાંચી બેસાડતા હશે? પચ્ચીસકા પગાર. અરે, એ તો પાણીના પૈસાય ન લઈ શકે. ઉસકા મુનિમ તો બડા હોતા હૈ. સાધારણ કારખાના અભી ચલતા હૈ ન (ઉસમેં) દો હજાર, પાંચ હજારકા પગાર હોવે એક માણસકા. (શ્રોતા : વીસ હજાર માસિક). હો. આપણે અહીંયા ભાઈ ગોંડલ, ભાઈ આવે છેને? કેવલચંદભાઈ. બે—બે હજારના પગારવાળો માણસ. કારખાના ચાલે, ગોંડલ કારખાના ચાલે. બે—બે હજારના પગાર. મોટો તો પચ્ચીસ પચ્ચીસ હજાર પગાર હોય, એમાં શું છે? ઉસમેં હૈ ક્યા? સાધારણ માણસ કામ કર સકતા હૈ?

એમ વીતરાગપંથ.. સર્વજદેવ ત્રિલોકીનાથકી દુકાન ધુરંધર ધર્મકી ચલતી હૈ વો સાધારણ માણસકા કામ હૈ? ઉસકા પ્રરૂપણા કરના, કથન કરના ને મિલાન બિનાકી બાત કરના? (શ્રોતા : ખાલી પઠ લેનેસે કામ નહીં ચલે?) નહીં ચલે. પઠા તો અગિયાર અંગ તો અનંત બાર પઠા. નવ પૂર્વ ભી અનંત બાર પઠા. ઉસમેં હુઆ ક્યા? માર્ગ તો એસા ભગવાન! આહા! જો માર્ગકા ફળ અનંત-અનંત આનંદ ને અનંત શાંતિ સાદિ-અનંત. જે માર્ગના ફળ અનંત આનંદ અને એ આનંદ પ્રગટ્યો એ પ્રગટ્યો, એ સાદિ-અનંત (રહે). એ ફળના કારણ માર્ગ કોઈ અલૌકિક છે ભાઈ! આહાહા!

કહતે હૈં, નિરમિલાષ કરની કરૈ, મોગ અરુચિ ઘટમાંહિ. બાહરસે નહીં, અંદરમેં અરુચિ હૈ. આહાહા! ક્યોં? કિ ધર્મીને અપને આત્માકા આનંદકા સ્વાદ લિયા હૈ. ધર્મી સમકિતીને અપને અતીન્દ્રિયકા આનંદકા વેદન કિયા હૈ. યે આનંદકે સ્વાદકે આગે દુનિયાકા ભોગ ઉસકો ઝેર જૈસા લગતા હૈ. મિલાન કરતા હૈ તો ઝેર જૈસા લગતા હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? ચકવર્તી છ ખંડકે રાજમેં રહે એમ કહનેમેં આતા હૈ. રહતે નહીં, વે તો અપને આત્મામેં રહતે હૈં. રાગમેં (રહતે) નહીં તો રાગમેં કહાંસે આયે? સમકિતી રાગમેં નહીં રહતે. રાગસે તો વિરક્ત હૈં. કહા ન? રાગમેં (રહતે) નહીં તો રાગમેં કહાંસે આયે? યે તો કથન શૈલી એસી હૈ. સમજાનેકો (કહતે હૈં) કિ છ ખંડમેં રહતે હૈં ચકવર્તી. (વાસ્તવમેં) અખંડમેં રહતે હૈં. આહાહા!

દિખે એસા. ભરત ચકવર્તી છ ખંડ સાધનેકે લિયે જાતે થે ન. દરરોજ દિન પ્રતિદિન સેંકડો કન્યા રાજાકી આતી થી. સેંકડો સાથ લગ્ન હોતા થા. વૈભવમેં હૈ, વહ 'ભરતેશ વૈભવ' હૈ ન, 'ભરતેશવૈભવ' હૈ એક. દેખા હૈ? 'ભરતેશ વૈભવ' દેખા હૈ કિ નહીં? નહી દેખા. ગ્રંથ હૈ. યહાં ગુજરાતી હો ગયા હૈ. હા, વો 'ભરતેશ વૈભવ' હૈ. સબ દેખા હૈ ન. સબ યહાં પડા હૈ. વો હિન્દીમેં થા પછી ગુજરાતીમેં કિયા. (શ્રોતા : રત્નાકર....) હા, રત્નાકર. હમને તો સબ દેખા હૈ ન. ઉસમેં લિખા હૈ એસા. ઔર એસા હૈ ન. શાદી કરને

જાતે થે. સેંકડો રાજા રાજકન્યા દેતે થે. લગ્ન દરરોજ હોતે થે. લગ્ન ક્યા ? શાદી. કિસકો ? હમારી શાદી હમારે પાસ હે. વિકલ્પકે સાથ શાદી નહીં (કી તો) પરકે સાથ શાદી કહાંસે આયી ? સમજમેં આયા ?

મોગ અરુચિ ઘટ માહિ, તાતૈં સાધક સિદ્ધ સમ. કહતે હેં ન નીચે. 'સ હિ મુક્ત એવ'. વો કળશમેં હેં ન ? એની સાથે મેળવ્યું. શુદ્ધસ્વભાવનિયત. શુદ્ધ સ્વભાવકા વેદન કરનેવાલા યું, વહી 'સ હિ મુક્ત એવ'. આહાહા ! હેં અંદર કળશમેં હે. છેલ્લી આખિરી લીટી. સ હિ — તે. એસા લિયા. સ—તે. મુક્ત એવ, એમ પાછું. મુક્ત હી હે. સુન તો સહી ! સમ્યગ્દર્શન ક્યા ચીજ હેં ઓર સમ્યગ્દર્શનકા ધ્યેય ક્યા ચીજ હેં ? અલૌકિક બાત હેં ભાઈ ! યે તો લોકોત્તર (માર્ગ હે). (ઉસકે સાથ) દૂસરેકો લૌકિકકો મિલાયે (તો) મિલાન નહીં હોતા. વો આયા ન ? પંડિતજી ! તુમ બોલે ન વો ચિન્મુદ્રાધારી.

'ચિન્મુદ્રાધારી કી મોહે રીત લગત હેં અટાપટી, બાહર નારકી કૃત દુખ ભોગે, અંતર સુખરસ ઘટાઘટી.' કહો, નારકીકો ક્યા હેં ? પંચમ ગુણસ્થાન હેં ? નારકીકો પંચમ ગુણસ્થાન હેં ? ચૌથા ગુણસ્થાન હે. 'બહાર નારકીકૃત દુઃખ ભોગે અંતર સુખરસ ઘટાઘટી.' સમ્યગ્દર્શનમેં ઘટાઘટી આનંદકી હે, એમ કહતે હેં. નારકીકો તો પંચમ ગુણસ્થાન હેં નહીં. મુનિપના તો હેં હી નહીં. છતાં એસા હે. અપના આનંદસ્વરૂપ ભગવાન... ઉસમેં નિયત શબ્દ પડા ન, દેખો. શુદ્ધસ્વભાવનિયત. અપને આનંદકા સ્વભાવકા વેદન હે. નિયત (અર્થાત્) નિશ્ચયસે અનુભવ હે.

'સ હિ મુક્ત એવ'. અટાપટી (આદિ) ઘણા બોલ આવે છે. આસ્રવસે કટાકટી. (શ્રોતા : રમત અનેક સુરની સંગ, પરિણતિસે નિત હટાહટી.) અશુદ્ધ પરિણતિસે હટાહટી હે. અશુદ્ધ પરિણતી જહાં અપની હેં નહીં એસા અનુભવ હુઆ તો અનુભવમેં તો અશુદ્ધ પરિણતીસે હટાહટી ચલતી જાતી હે, નાશ હો જાતી હે. વો આયા ન માથે ? અપહારી કર્મ રોગકૌ.. યે રોગ હે. આહાહા ! પુન્ય ને પાપકા ભાવ યે રોગ હે. અરે, રોગકી ઈચ્છા હોતી હે કિસીકો ? તાતૈં સાધક સિદ્ધ સમ.. ઇસસે વે સિદ્ધ ભગવાનકે સમાન માત્ર જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હેં, લો. આહાહા ! કર્તા-મોક્તા નહીં હૈ. જુઓ, ખુલાસા તો વો કિયા. ભાષા તો લખાણમાં (શું) આવે. અજ્ઞાની જીવ કર્મકા કર્તા ભોક્તા હે, ઉસકા કારણ. ઓલામાં, જ્ઞાની કર્તા-ભોક્તા નહીં ઉસકા કારણ કહા થા. યહાં, અજ્ઞાની કર્મકા કર્તા-ભોક્તા હે ઉસકા કારણ. એ સાતમો કળશ છે. સાતવા હેં ન નીચે કળશ.

ये तु कर्तारमात्मानं पश्यन्ति तमसा तताः।

સામાન્ય જનવત્તેષાં ન મોક્ષોઽપિ મુમુક્ષુતામ્ ॥૭૧॥

એ આવ્યું વૈષ્ણવનું. વૈષ્ણવ લોગ ઈશ્વરકો કર્તા માનતે હેં. ઈસકા શ્લોક હૈ યે સર્વવિશુદ્ધ(અધિકાર)મેં. કર્તા માનતે હેં, જગતકા ઈશ્વર કર્તા હૈ. એસા માનનેવાલા (ઔર) હમારા નામધારી જૈન સાધુ હો ઔર (માને કિ) છ કાયકી જીવકી હમ રક્ષા કર સકતે હેં, તો દોનોંકી માન્યતા એકસી હુઈ. પંડિતજી! વૈષ્ણવ ને જૈન. વૈષ્ણવ (ઈશ્વરકો) જગતકા કર્તા માનતે હેં. એસે યહાં કહતે હેં કિ હમારા જૈન સાધુ હોકર... એ આમાં આવશે આગળ. ઉસમેં આયેગા સાતવેમેં.

ત્યોં જિનમતિ દરબચારિત્રી કર.. બધું આવશે. એમાં આવ્યું છે ને. દ્રવ્ય ચારિત્ર પાળે, પંચ મહાવ્રત પાળે ઔર ઉસકા કર્તા હો, પંચ મહાવ્રતકી ક્રિયાકા કર્તા હો. વૈષ્ણવ (ઈશ્વરકો) જગતકા કર્તા માને, યે (અપનેકો) મહાવ્રતકા કર્તા માને—દોનોં હી મિથ્યાદષ્ટિ એક સરીખે હેં. (શ્રોતા : બહુ ફરક છે એમાં ને આમાં). હૈ નહીં, સ્વતંત્ર ચીજ હૈ જગતકી. કર્તા કહાંસે આયા? કર્તા આત્મા અપની પર્યાયકા. દ્રવ્યકા કર્તા તો કોઈ હૈ નહીં. અનાદિ-અનંત સ્વતઃસિદ્ધ હૈ. અસ્તિત્વ હૈ કિ નહીં ઉસકા? ઉસકા અસ્તિત્વ અપનેસે હૈ. પરસે હૈ? આહાહા! સામાન્ય છ ગુણમેં આતા હૈ. અસ્તિત્વગુણમેં આતા હૈ ન? પ્રમેયત્વગુણ, દ્રવ્યત્વગુણ. યહાં તો કહતે હેં કે અજ્ઞાની જીવ કર્મકા કર્તા—ભોક્તા હૈ ઉસકા કારણ ક્યા? વો કહતે હેં.

અજ્ઞાની જીવ કર્મનો કર્તા-ભોક્તા છે. એનું કારણ (કવિત્ત)

જ્યોં હિય અંધ વિકલ મિથ્યાત ધર,
 મૃષા સકલ વિકલપ ઉપજાવત ।
 ગહિ એકંત પક્ષ આતમકૌ,
 કરતા માનિ અધોમુખ ધાવત ॥
 ત્યોં જિનમતી દરબચારિત્રી,
 કર કરની કરતાર કહાવત ।
 વંછિત મુક્તિ તથાપિ મૂઢમતિ,
 વિન સમકિત ભવ પાર ન પાવત ॥૧૦॥

અર્થ :—હૃદયનો અંધ અજ્ઞાની જીવ મિથ્યાત્વથી વ્યાકુળ થઈને મનમાં અનેક પ્રકારના જૂઠા વિકલ્પો ઉત્પન્ન કરે છે અને એકાન્ત પક્ષનું ગ્રહણ કરીને આત્માને કર્મનો કર્તા માની નીચ ગતિનો પંથ પકડે છે. તે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વી ભાવચારિત્ર વિના બાહ્ય ચારિત્રનો સ્વીકાર

કરીને શુભક્રિયાથી કર્મનો કર્તા કહેવાય છે. તે મૂર્ખ મોક્ષ તો યાહે છે પરંતુ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ વિના સંસાર-સમુદ્રને તરી શકતો નથી. ૧૦.

અર્થ :-હૃદયકા અંધા અજ્ઞાની જીવ મિથ્યાત્વસે વ્યાકુલ હોકર મનમેં અનેક પ્રકારકે ઝૂટે વિકલ્પ ઉત્પન્ન કરતા હૈ, ઓર એકાન્ત પક્ષ ગ્રહણ કરકે આત્માકો કર્મકા કર્તા માનકે નીતગતિકા પંથ પકડતા હૈ. વહ વ્યવહાર સમ્યક્ત્વી ભાવચારિત્રકે વિના બાહ્ય ચારિત્ર સ્વીકાર કરકે શુભ ક્રિયાસે કર્મકા કર્તા કહલાતા હૈ. વહ મૂર્ખ મોક્ષકો તો યાહતા હૈ પરંતુ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વકે વિના સંસાર-સમુદ્રસે નહીં તરતા ॥૧૦॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ત્યોં જિનમતી—જૈન સંપ્રદાયમાં આવ્યા છતાં દરબચારિત્રીકર—દ્રવ્યચારિત્ર (યાની) પંચ મહાવ્રત, ૨૮ મૂળગુણ. કર કરની કરતાર કહાવત.. ચારિત્ર કરીને કરનીકા કર્તા... યે કરની મૈને કી એસા માનતે હૈં. વંછિત મુકતિ તથાપિ મૂઢમતિ.. લ્યો, આવા શબ્દ આવ્યા. યે તો ...કા શબ્દ હૈ. વંછિત મુકતિ તથાપિ મૂઢમતિ, વિન સમકિત ભવ પાર ન પાવત. સમજમેં આયા ?

હૃદયકા અંધા અજ્ઞાની જીવ, જ્યોંહિ અંધ વિકલ.. મિથ્યાત્વમેં વ્યાકુલ હોકર મનમેં અનેક પ્રકારકે ઝૂટે વિકલ્પ ઉત્પન્ન કરતા હૈ. મૈં દયા પાલું ને પરકી અહિંસા કરું ને પરકો સમજા હું ને પર મેરેસે સમજતે હૈં, એસા જો વિકલ્પ મિથ્યાત્વકા આહાહા! અંધ વિકલ મિથ્યાત.. વો મિથ્યાત્વકા સેવનેવાલા હૈ. આહાહા! ભારે કામ ભાઈ! હૃદયકા અંધા અજ્ઞાની જીવ મિથ્યાત્વસે વ્યાકુલ હોકર વિપરીત માન્યતા.. વિપરીત માન્યતા.. ઉસકા કર હું, ઉસકા કર હું, છ કાયકી રક્ષા કર હું. છ કાયકી રક્ષા કરના માના તો છ કાયકા કર્તા હુઆ. વો ઈશ્વરકા કર્તા, યે છ કાયકા કર્તા. કર્તાબુદ્ધિ એક સી હુઈ. સમાન હુઆ. વો સર્વવિશુદ્ધ અધિકારમેં હૈ કલશમેં. સમજમેં આયા? યે કોઈ પક્ષકી બાત નહીં, વસ્તુકે સ્વરૂપકી બાત હૈ ભાઈ! સમજમેં આયા?

એક બાર એસા આયા થા છાપામેં. ઈશ્વર કર્તા વૈષ્ણવ ને જૈનમેં ફેર નહીં. વો પાર્ટી(વાલે) લોગોંને દોનોંકો ભિન્ન કર દિયા હૈ. એસા આયા થા. એસા હૈ નહીં. ભાઈ! છાપામેં આયા થા. નામ નહીં દેતે. એમ કે દોનોં એક હૈ, દોનોંમેં ફેર નહીં. ફેર તો સ્વાર્થી લોગોંને ફેર કર દિયા હૈ. આહાહા! યહાં તો 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' અને પરમાત્મા સર્વજદેવ એમ કહતે હૈં કે જગમેં ત્રણસો ત્રેસઠ પાખંડ હૈ. ત્રણસો ને ત્રેસઠ પાખંડ હૈ, મિથ્યાદષ્ટિ હૈ. પરકા કર્તા માનતે હૈં એસે પાખંડી હૈં. તો કહતે હૈં કિ પરકો મિથ્યાત્વી કહના વો સ્વયં

મિથ્યાત્વી છે, એમ કહીને છે. ભગવાનને કહા કિ ત્રણસો ત્રેસઠ પાખંડ છે જગમેં. ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, વિનયવાદી, અજ્ઞાનવાદી. આતે છે. ગિનતી છે કિ નહીં? અરે ભગવાન! બાપુ! માર્ગ તો એસા છે ભાઈ! ઘણા પંથ.. ત્રણસો ત્રેસઠ પાખંડ છે. ઉસકી ગિનતી છે સબ. ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, વિનયવાદી, અવિનયવાદી. ગોમ્મટસારમેં સબ લખાણ છે, ભેદ છે સબ. ભેદ છે સબ.

જ્યો હિય અંધ વિકલ મિથ્યાત ધર મૃષા સકલ વિકલપ ઉપજાવત.. જૂઠા વિકલ્પ અજ્ઞાની... ગહિ એકંત પક્ષ આતમકૌ કરતા માનિ અધોમુખ ધાવત.. આહાહા! આ તો હજી અન્યમતિની અપેક્ષાએ વાત કરી. હવે ઉસકા સિદ્ધાંત મિલાતે છે. ત્યોં જિનમતી.. જૈનમેં આયે છતે, જૈનકા વ્યવહારક્રિયા ચારિત્ર કરતે છતે. હૈ ન? દરબચારિત્રીકર.. વ્યવહાર ક્રિયા, પંચ મહાવ્રત, ૨૮ મૂળગુણ (આદિ) વ્યવહાર ચારિત્ર બરાબર કરે. પણ વો રાગકા કર્તા હોતા હે ક્રિયાકા. બાત એસી છે. યે તો વસ્તુકા સ્વરૂપ છે. કિસીને બનાયા હૈ? (શ્રોતા :) એસા છે.

જિનમતી દરબ ચારિત્રી.. લિખા હૈ અંદર, જુઓ. વહ વ્યવહાર સમ્યક્ત્વી ભાવચારિત્રકે વિના... આતા હૈ. ભગવાનકો માનતે છે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકો માનતે છે વ્યવહારસે, પણ પંચ મહાવ્રતકા દ્રવ્યચારિત્રકા પરિણામકા કર્તા હોતા હૈ વો મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? વ્યવહાર સમકિતી લખ્યું છે, ખરેખરા વ્યવહાર સમકિતી ક્યાં છે? ...ભાવચારિત્રકે વિના બાહ્યચારિત્ર સ્વીકાર કરકે શુભ ક્રિયાસે કર્મકા કર્તા કહલાતા હૈ, દેખો. આહાહા! હમ અનેક ક્રિયા કરતે છે, હમ કરતે હૈ, હમારી ક્રિયા હૈ, હમેં બરાબર કરના ચાહિયે.

‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક’મેં લિખા હૈ કિ જિસકો કરતા હૈ તો ઉસકી મમતા હૈ, તો વહ મેરા હુઆ તો એકત્વબુદ્ધિ હુઈ. ભાઈ! આવે છે ને? સાતમા અધ્યાયમાં આવે છે. ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશ’માં આ બાજુ પાનામાં આવે છે. જો કોઈ શુભકા કર્તા માને તો મમતા હુઈ. મેરા માના તો ઉસકા વો કર્મ હુઆ—કાર્ય હુઆ. તો કર્તા-કર્મ હો ગયા. કર્તા-કર્મ હૈ તો અજ્ઞાની હૈ વો તો. આહાહા! સમજમેં આયા? દરબ ચારિત્રી કર, કર કરની કરતાર કહાવત. વંચિત મુક્તિ તથાપિ ન મૂઢમતિ વિન સમકિત ભવ પાર ન પાવત. વિશેષ આયેગા.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

પ્રવચન નં. ૧૨૧ શ્રાવણ સુદ ૯ શનિવાર તા. ૩૧-૭-૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર ૫૬ ૧૦ થી ૧૪ પર પ્રવચન (હિન્દી)

સમયસાર નાટક, સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. દસમા કળશ હૈ ન. કળશ હૈ સપ્તમ ઓર ૫૬ હૈ ૧૦વા. ફિરસે લેતે હૈં, દેખો. યે શ્લોક એસે લિયા હૈ કિ જો કોઈ વિષ્ણુ... ઉસકા શ્લોક હૈ, ભાઈ ! સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. જગતકો કર્તા માનતે હૈં યે સત્ય બાત નહી હૈ. (શ્રોતા : ચોવીસ તીર્થકર સિદ્ધ...) યે વહ ઉસમેં હૈ. વહ કળશ હૈ ઉસકા. છે ને ?

યે તુ કર્તારમાત્માનં પશ્યન્તિ તમસા તતાઃ।

સામાન્યજનવત્તેષાં ન મોક્ષોઽપિ મુમુક્ષતામ્ ॥૭૧॥

સામાન્ય જન એટલે કર્તા માનનેવાલા. સર્વવિશુદ્ધમેં ઉસકા કળશ હૈ. એસે કોઈ પ્રાણી જૈનદર્શનમેં જૈનમતિ હોકર ભી....

અજ્ઞાની જીવ કર્મનો કર્તા-ભોક્તા છે. એનું કારણ (કવિત્ત)

જ્યૌં હિય અંધ વિકલ મિથ્યાત ધર,
મૃષા સકલ વિકલપ ઉપજાવત।
ગહિ એકંત પક્ષ આતમકૌ,
કરતા માનિ અધોમુખ ધાવત ॥
ત્યૌં જિનમતી દરબચારિત્રી,
કર કરની કરતાર કહાવત।
વંછિત મુક્તિ તથાપિ મૂઢમતિ,
વિન સમકિત ભવ પાર ન પાવત ॥૭૦॥

અર્થ :—હૃદયનો અંધ અજ્ઞાની જીવ મિથ્યાત્વથી વ્યાકુળ થઈને મનમાં અનેક પ્રકારના જૂઠા વિકલ્પો ઉત્પન્ન કરે છે અને એકાન્ત પદ્ધતિ ગ્રહણ કરીને આત્માને કર્મનો કર્તા માની નીચ ગતિનો પંથ પકડે છે. તે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વી ભાવચારિત્ર વિના બાહ્ય ચારિત્રનો સ્વીકાર કરીને શુભક્રિયાથી કર્મનો કર્તા કહેવાય છે. તે મૂર્ખ મોક્ષ તો ચાહે છે પરંતુ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ વિના સંસાર-સમુદ્રને તરી શકતો નથી. ૧૦.

अर्थ :-हृदयका अंधा अज्ञानी जीव मिथ्यात्वसे व्याकुल होकर मनमें अनेक प्रकारके झूठे विकल्प उत्पन्न करता है, और एकान्त पक्ष ग्रहण करके आत्माको कर्मका कर्ता मानके नीचगतिका पंथ पकड़ता है। वह व्यवहार सम्यक्त्वी भावचारित्रके बिना बाह्य चारित्र स्वीकार करके शुभ क्रियासे कर्मका कर्ता कहलाता है। वह मूर्ख मोक्षको तो चाहता है परंतु निश्चय सम्यक्त्वके बिना संसार-समुद्रसे नहीं तरता॥१०॥

पूज्य गुरुदेवश्रीजुं प्रवचन :

देओ, ज्यों हिय अंध विकल मिथ्यात धर.. हृदयका अंधा अज्ञानी जव मिथ्यात्वसे व्याकुल होकर, मृषा सकल विकल्प उपजावत.. रागका कर्ता होकर विकल्प करता है. आडाडा! (श्रोता : ओटा विकल्प). जूठा विकल्प. वड विकल्प तो सय्या है नडीं, विकल्प तो जूठा ही है. राग आदि विकल्प व्यवहार. गहि एकंत पक्ष आत्मकौ, करता मानि अधोमुख धावत.. अंकांतपक्ष ग्रहण करके आत्माको कर्मका कर्ता मानकर, नीच गतिका पंथ पकड़ता है. अधोमुख.. अधोमुख जते हैं. आडा!

कडते हैं, त्यों जिनमती.. तैसे जैनमें जन्मा ने जैन साधु द्रव्यविंगी होकर भी, दरबचारित्री कर.. द्रव्यचारित्र पाणते हैं. पंच मडाव्रत, अठ्यावीस भूणगुण ये द्रव्यचारित्र है. कर करनी करतार कहावत.. ये करनी उमारी है, उम उसका कर्ता है. वह व्यवहार सम्यक्त्वी भावचारित्रके बिना बाह्य चारित्र स्वीकार करके शुभक्रियासे कर्मका कर्ता कहलाता है. आडा! शुभक्रियाका परिणाम जो है (उसका) में कर्ता (और) वड मेरा कार्य है—अेम मानते हैं. वंचित मुक्ति तथापि मूढमति, विन समकित भव पार न पावत.. क्योकि जब लग वड रागका कर्ता है, तब लग मिथ्यादृष्टि है. समजमें आया? सूक्ष्म भात है.

कडते हैं न, वंचित मुक्ति.. मुक्ति ईच्छे कि उम पंच मडाव्रत पाणते हैं, २८ भूणगुण करते हैं तो उमारी मुक्ति होगी. जैसे अज्ञानी मूढमति विन समकित.. आत्मदर्शन.. रागसे रडित, विकल्पसे रडित अपना चैतन्यस्वरूप उसकी अनुभव दृष्टि बिना भव पार न पावत.. भव पार न पावत. आडा! ये यीज है. मिथ्यादृष्टि कडते हैं यडां. क्या गया रतनलावण? यडां बैठे हैं. समजमें आया?

कोईपण जगतमें ईश्वरको कर्ता माननेवाला है जैसे, आचार्य मडाराज कडते हैं 'कुंडकुंदाचार्य', जैसे कोई जैनमतमें रडकर शुभ रागका कर्ता मानता है, तो दोनों ही अेक जतके मिथ्यादृष्टि है. धनालावण! आडाडा! कडो, समजमें आया? है न पुस्तक? दरबचारित्री.. शुभरागकी क्रिया.. पंच मडाव्रतकी, २८ भूणगुणकी, अपवास आदि तपकी—

યે શુભ પરિણામકી ક્રિયા હૈ. વો કર કરની કરતાર કહાવત.. ઈસ કરણીકા મૈં કર્તા હું. આહા! મૂઢમતિ મુકતિ તથાપિ બિન સમકિત.. મૈં જ્ઞાનાનંદ હું, યે રાગકા કર્તા નહીં. રાગકા કર્તા, વ્યવહારકા (કર્તા) માનનેવાલા રાગ અને આત્માકા સ્વભાવ એક માનતા હૈ. એક માને બિના કર્તા હો શકે નહીં. આહાહા! સમજમૈં આયા? સૂક્ષ્મ બાત હૈ અંદર. યે કોઈ કથનકી શૈલી નહીં, વો તો વસ્તુકા સ્વરૂપ ઐસા હૈ. આહા!

જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન આત્માકો અપને જ્ઞાન અને આનંદકા કર્તા કહના, વો ભી ઉપચાર અને વ્યવહાર હૈ. (શ્રોતા : યે બાત નહીં સમજમૈં આયી. આ વાત ફરીથી કહો). કહતે હૈં. યે ગયા હૈ અપને પહલે. ઈસમૈં આ ગયા હૈ. ક્યાં કંઈક કર્તા-કર્મમાં આવી ગય છેને, ભાઈ! ઉપચાર, નહીં? એ નીચે આવી ગયું છે ક્યાંક. યાદ કંઈ બધું રહે છે? ખ્યાલમાં એ વાત હોય. કર્તા-કર્મમાં છે. એ ઉપચાર છે. અપની નિર્મળ વીતરાગી પર્યાયકા કર્તા કહના અને (પર્યાયકો) કર્મ, વહ ભી ઉપચાર હૈ. ભેદ હુઆ ન. આહાહા!

છે એમાં? આ બાજુ છે ક્યાંક. કર્તા-કર્મમાં છે. કળશટીકામાં છે. કર્તા-કર્મ હૈ ન. નિર્જરા પહલે હોં. આસ્રવ પહલે? કર્તા-કર્મ. પહલે શુરૂઆતમૈં હોગા પણ વહ ચિહ્ન નહીં ક્રિયા હોગા. દૂસરા (શાસ્ત્ર) રખા હૈ ન. ઉપચાર હૈ, લિખા હૈ કાંઈક. આપણે ઓલામાં વાંચ્યું છે. (શ્રોતા : સમયસાર કળશમાં). હા, કળશમૈં હૈ ન. યે કળશ ઉનકા હી હૈ ન. ઓલા કળશમૈં હૈ હોં. કળશટીકામૈં હોં. કળશટીકા હૈ ઉસમૈં હૈ. કર્તા-કર્મ, લ્યો. કર્તા-કર્મમૈં હોં. હા, દેખો. એ ચોથો કળશ. ૪૯મો સળંગ. વ્યાખ્ય-વ્યાપકતા હૈ ન, ઉસમૈં હૈ.

જીવ સત્ત્વસે પુદ્ગલદ્રવ્યકા સત્ત્વ ભિન્ન હૈ, નિશ્ચયસે વ્યાખ્ય-વ્યાપકતા નહીં. ભાવાર્થ ઐસા હૈ કિ ઉપચારમાત્રસે દ્રવ્ય અપને પરિણામકા કર્તા હૈ. આહા! તે જ પરિણામ દ્રવ્યથી કરેલા છે, અન્ય દ્રવ્યકા કર્તા અન્ય દ્રવ્ય ઉપચારમાત્ર ભી નહીં. આહાહા! સમજમૈં આયા? વહ શ્લોક હૈ, ૪૯મૈં હૈ. સળંગ શ્લોક ૪૯ અને કર્તા-કર્મમાં ચોથા બોલ, લ્યો. દેખો. દ્રવ્ય અપને પરિણામકા કર્તા ઉપચારમાત્રસે હૈ, દેખો. શરીર, વાણી, કર્મ આદિકા કર્તા તો ઉપચારમાત્રસે ભી નહીં. દેખો. ધનાલાલજીકો બતાઓ. કહો, અંગૂઠા.. યે અંગૂઠે. નીચે આ બાજુ એ. (શ્રોતા : વ્યાખ્ય-વ્યાપકતા નથી ભાવાર્થ આમ છે કે....) તદન નીચે. તદન નીચે. છેલ્લી આખિરી લીટી.

(શ્રોતા : ઉપચારમાત્રથી દ્રવ્ય પોતાનાં પરિણામનો કર્તા છે.) ઉપચારમાત્રથી... પદાર્થ-દ્રવ્ય આત્મા અપને પરિણામકા ઉપચારસે કર્તા હૈ. (શ્રોતા : તે જ પરિણામ દ્રવ્યથી કરાયેલો છે.) કરાયેલા હૈ, માટે. (શ્રોતા : અન્ય દ્રવ્યનો કર્તા અન્ય દ્રવ્ય ઉપચારમાત્રથી પણ નથી.) ઉપચારથી પણ નહીં. હૈ હી નહીં પરકે સાથ વ્યાખ્ય-વ્યાપક. વ્યાપક દ્રવ્ય હૈ

ને વ્યાપ્ય ઉસકી અવસ્થા હૈ. પરદ્રવ્યકી અવસ્થા વ્યાપ્ય હૈ ? આહા ! નિશ્ચયમેં તો... ૭૫વીં ગાથામેં તો ઐસા લિયા હૈ કે દ્રવ્ય ચૈતન્યસ્વભાવકી દૃષ્ટિ જહાં હુઈ તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ વ્યાપક હૈ ઓર વીતરાગી પર્યાય ઉસકા વ્યાપ્ય હૈ. વ્યવહાર રત્નત્રય રાગ ઉસકા વ્યાપ્ય નહીં. આહા !

ક્યા કહા ? ફરીને. ફરીને. ફરીને(કો) ક્યા કહતે હૈં ? (શ્રોતા : ફિરસે, દોબારા) કે આત્મા.... ૭૫ ગાથા. કિ અપના શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવ.. વહ સ્વભાવકી દૃષ્ટિ હુઈ, તો વહ અપની નિર્મળ વીતરાગી મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય વહ વ્યાપ્ય અને આત્મા વ્યાપક. પણ રાગ વ્યાપ્ય અને આત્મા વ્યાપક, ઐસા હૈ નહીં. આહાહા ! વ્યવહાર રત્નત્રયકા વિકલ્પ શુભ રાગ યે આત્માકા વ્યાપ્ય, આત્મા વ્યાપક—ઐસા હૈ નહીં. યે વ્યાપ્ય-વ્યાપક કર્મમેં ડાલ દિયા. કર્મ વ્યાપક ઓર શુભરાગ વ્યાપ્ય. પણ દ્રવ્યસ્વભાવ વ્યાપક ઓર રાગ વ્યાપ્ય— ઐસા વસ્તુમેં હૈ નહીં. આહાહા ! લોકોને તત્ત્વની ખબર ન મળે અને એમ ને એમ જિંદગી ચાલી જાય, સત્યકે નિર્ણય બિના. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

આહીં તો કહતે હૈં, દેખો. કે વાંછિત મુક્તિ... અર્થમાં. વ્યવહાર સમકિતીકો લિયા હૈ. વ્યવહાર સમકિતીકા અર્થ હૈ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ. પણ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકી શ્રદ્ધા હૈ, નવ તત્ત્વકી શ્રદ્ધા હૈ, જૈન સાધુ હૈ, દિગંબર મુનિ હૈ. ભાવચારિત્રકે બિના,.. પણ અંતરમેં જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવકા અનુભવ બિના, અકેલી દ્રવ્ય ક્રિયાકાંડમેં જો રુક ગયા હૈ યે બાહ્યચારિત્ર સ્વીકાર કરકે,.. વ્યવહાર ક્રિયાકાંડ સ્વીકાર કરકે શુભક્રિયાસે કર્મકા કર્તા કહલાતા હૈ, વહ મૂર્ખ.. મૂઢમતિ કહા હૈ ન ? આહાહા ! મોક્ષકો તો ચાહતા હૈ પરંતુ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વકે બિના સંસાર-સમુદ્રસે નહીં તરતા. અપના ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્ય હૈ ઐસી ઉસકી અંતર અનુભવ દૃષ્ટિ હુએ બિના ક્રિયાકાંડસે કભી મુક્તિ હોતી નહીં. આહા ! ઐસી બાત હૈ. વાસ્તવમેં જીવ કર્મકા અકર્તા હૈ ઇસકા કારણ. કારણ બતાતે હૈં.

વાસ્તવમાં જીવ કર્મનો અકર્તા છે એનું કારણ

(ચોપાઈ)

ચેતન અંક જીવ લખિ લીન્હા ।

પુદ્ગલ કર્મ અચેતન ચીન્હા ॥

વાસી એક ખેતકે દોઝ ।

જદપિ તથાપિ મિલેં નહિ કોઝ ॥૧૧॥

અર્થ :—જીવનું ચૈતન્યચિહ્ન જાણી લીધું અને પુદ્ગલકર્મને અચેતન ઓળખી લીધું. જો

કે એ બન્ને એકદેખાવગાહી છે તોપણ એકબીજાને મળતા નથી. ૧૧.

અર્થ :-જીવકા ચૈતન્ય ચિહ્ન જાન લિયા ઓર પુદ્ગલ કર્મકો અચેતન પહિવાન લિયા। યદ્યપિ યે દોનોં એક ક્ષેત્રાવગાહી હૈં તો ધી એક દૂસરેસે નહીં મિલતે।।૧૧।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

આહાહા! યે સમયસાર નાટકકે વખતમેં તો ઐસા લિખા હૈ ન કિ 'ઘર ઘર નાટક કથા બખાની'. ઘર ઘર નાટક કથા બખાની. ઐસી ચીજ હૈ આ. અભી તો કહે, અરે, સમયસાર.. સમયસાર.. સમયસાર... હૈ ન અંદરમેં પાઠ? પીછે બતાયા થા એક બાર. સમયસાર નાટક ઘર-ઘર.... એ વખતે બનારસીદાસકે કાલમેં પંચ પુરુષ બહુ પૂરે આગ્રામેં હો ગયે. રૂપચંદ્રજીને કહા કિ યે બનાઓ. કળશકી રાજમલ્લ ટીકા થી ઉસમેંસે બનાઓ. પીછે કહા હૈ કે ઘર ઘર કથા બખાની. અધ્યાત્મકી બાત ઘર ઘર ચલી. યહાં કહતે હૈં કિ અધ્યાત્મકી બાત નહીં કરના. (શ્રોતા : આત્માની વાત ન કરવી). આત્માકી મૂળ વાત સત્ય નહીં કરના. જૂઠી બાત કરના. વકીલ! આ બધા વકીલેય ઐસા ગોટા વાળતે હૈં, પહલેસે અંદર. વકીલ ક્યા, સબ દૂસરે ભી.

આહીં કહતે હૈં કે ચેતન અંક જીવ લખિ લીન્હા.. જિસને જીવકા ચૈતન્ય લક્ષણ ઐસા જાન લિયા. 'મેં તો જાનન-દેખન લક્ષણવાળા હૂં. મેરેમેં રાગ, પુણ્ય, વિકલ્પ, શરીર, કર્મ કુછ હૈ હી નહીં'. આહા! ઐસે લક્ષણસે લક્ષ્ય નામ ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ દ્રવ્યકો અનુભવ કિયા. જ્ઞાન-જાનન લક્ષણસે લક્ષ્ય દ્રવ્ય-વસ્તુ, ચૈતન્ય લક્ષણસે લક્ષિત આત્મા— ઐસા અંતરમેં ભાન હોકર સમ્યગ્દર્શન હુઆ. પુદ્ગલ કર્મ અચેતન ચીન્હા.. રાગ આદિ પુદ્ગલ યે તો સબ અચેતન હૈ. આહાહા! રાગ.. રાગ.. વ્યવહાર રત્નત્રયકા વિકલ્પ રાગ ઉસકો ૭૨ ગાથામેં જડ કહા હૈ, કર્તા-કર્મ(અધિકાર)મેં. જડ હૈ, અચેતન હૈ, પુદ્ગલ હૈ. સમજમેં આયા? આહા!

યે અભી પ્રશ્ન હુઆ થા વહાં જયપુર. મનોહરલાલજી આયે થે ન. મનોહરલાલ વર્ણી. દો દિન મિલનેકો આયે થે શિખરસે ખાસ મિલનેકો. કભી હમ મિલેં નહીં. જિંદગીમેં કભી દેખા નહીં. આયે મિલનેકો આયે. પ્રેમસે આયે. ચર્યા પહલે યે હુઈ કે યે પુદ્ગલ ક્યોં કહા રાગકો? આયા ન પપ ગાથા? ૫૦સે ૫૫મેં. પુદ્ગલ કહા હૈ, અચેતન હૈ. યે આત્માકી ચીજ નહીં. આત્મા તો ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ હૈ. ૭૨ ગાથામેં આયા હૈ. 'અશુચિ, વિપરીત, દુઃખ કારણમ્'. ૭૨ ગાથા હૈ કર્તા-કર્મકી. રાગ વ્યવહાર વિકલ્પ હૈ યે અચેતન હૈ, ચૈતન્યસે વિપરીત હૈ, અશુચિ હૈ ઓર દુઃખકા કારણ હૈ. આહાહા! ભગવાન આત્મા... વહાં ઐસા લિયા હૈ. આત્માકો ભગવાન કરકે બુલાયા હૈ. સંસ્કૃત ટીકા ૭૨ ગાથા. ૭૨

छे ने? क्या कडते हैं? ७० और २. भोंतेर.

भगवान आत्मा.. जैसे कडा है डॉ. संस्कृत टीका 'अमृतयंद्र आचार्य'. पुन्य ने पापका राग, प्रभु ! ये तो अशुचि है न, भेल है न और भगवान आत्मा तो सदा निर्मल, अति निर्मलानंद आत्मा है. दोनों तो विपरीत है. आडाडा ! जड है, वड पुद्गल है क्योंकि अचेतन है. उसमें ज्ञानका अंश नहीं. व्यवहार रत्नत्रय, पंच महाव्रतके शुभरागकी क्रिया उसमें ज्ञानका अंश नहीं, वड तो अचेतन है. राग अपनेको जानता नहीं, राग आत्माको जानता नहीं, राग दूसरेसे जाननेमें आता है. ऐसी टीका है संस्कृतमें. राग दूसरेसे जाननेमें आता है माटे अचेतन है. समझमें आया? धन्नालालज ! आ भधुं समझना पडेगा डॉ. बहारमें धूणमें कुछ है नहीं. डेरान डेरान थई जाय छे भाषास भाषा. आडाडा !

कडते हैं, अने दुःखरूप है. ये शुभराग दुःखरूप है. आडाडा ! भट्टी है, अग्नि कषाय अग्नि है. भगवान आत्मा तो ज्ञानानंद अकषायस्वरूप है. ऐसा दो के भीयमें भेदज्ञान करके रागसे उटकर स्वभावका अनुभव करता है तो रागका कर्ता छूटकर ज्ञाता-दृष्टा होता है. उसका नाम धर्म अने उसका नाम सम्यग्दर्शन कडनेमें आता है. भारे वातो भाई ! भोंधी अवी लागे साधारण संप्रदायने. लोकोंने आम बधाने राज राभव भधुं, ओडोडो ! रागसे भी डोता है, प्रशस्त रागसे मुक्ति डोती है. राज थाय भधा. उषाई जाय छे मिथ्यात्वसे, उसकी भबर नहीं. राज थाय भधा, आडाडा ! ये बात बराबर है डॉ ये बात. राग आता तो है दर्शनविशुद्धि नहीं आती है? तो आता है तो किसीको लाभदायक है कि नहीं शुभराग? अप्रशस्त राग भले जूठा डो. प्रशस्त राग आता है कि नहीं? आडाडा !

ये दोनों तो बंधका ही कारण है, दोनों ही दुःखरूप है. दोनों में अेक ठीक है ने दूसरा अठीक है... ये 'प्रवचनसार' ७७ गाथामें कडा. दोनोंमें विशेषता मानते हैं, वड 'हिंदि घोरमपारं संसार.' 'कुंठकुंठाचार्य' महाराज कडते है. आडाडा ! अरेरे ! उसे सत्यका शरण लेना नहीं रुचता. ये रागका शरण डो न तो कुछ-कुछ कंईक कंईक डोगा. अरे, विकारके शरणमें तो दुःख है. आत्माके शरणमें सुख है. आडा ! समझमें आया ?

पुद्गल कर्म अचेतन चीन्हा, बासी एक खेत के दोऊ.. अेक क्षेत्रमें रहनेवाले दोनों हैं—कर्म अने आत्मा. डो, अेक क्षेत्रमें छ द्रव्य हैं, दूसरे भी हैं. जदपि तथापि मिलें नहिं कोऊ.. कर्मका यतुष्टय—द्रव्य-क्षेत्र-काण-भाव कर्ममें है और आत्माका यतुष्टय—द्रव्य-क्षेत्र-काण-भाव आत्मामें है. आत्मामें अपना द्रव्य-क्षेत्र-काण-भाव है, कर्मके द्रव्य-क्षेत्र-

કાળ-ભાવકા ઉસમેં અભાવ હૈ. યે સપ્તભંગી હૈ પહલી. સ્યાત્ અસ્તિ, સ્યાત્ નાસ્તિ. યે તો પહલી જૈનદર્શનકી મૂળ ચીજ હૈ. અપના આત્મા અપને દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવસે હૈ, પરકે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવસે નહીં હૈ. આહાહા! વહી ખાત... યદ્યપિ એક ક્ષેત્ર કે દોઝ, તથાપિ મિલૈ ન કોઝ.. દોનોમેં મિલાન એકત્વતા હોતી નહીં. આહા! સમજમેં આયા? આગે કળશટીકામેં તો બહોત સૂક્ષ્મ લિયા હૈ, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ. સમજમેં આયા?

અપના આત્મા ત્રિકાળી ધ્રુવ એકરૂપ વો અપના દ્રવ્ય ઓર ઉસમેં ભેદ કરના વો પરદ્રવ્ય. સમજમેં આયા? આહીં નથી? આ ને? આ એ જ છેને? એ જ છે, લ્યો. શેમાં આવે છે? પાછળ આવે છે, નહીં? (શ્રોતા : સ્યાદ્વાદ અધિકાર) સ્યાદ્વાદ અધિકાર. સ્યાદ્વાદ. દેખો, છઠવા કળશ હૈ. ઉસમેંસે બનાયા હૈ યે સમયસાર નાટક.

‘સ્વદ્રવ્ય અર્થાત્ નિર્વિકલ્પમાત્ર વસ્તુ. સ્વક્ષેત્ર એટલે આધારમાત્ર વસ્તુકા પ્રદેશ. સ્વકાળ અર્થાત્ વસ્તુમાત્રકી મૂળ દશા—ત્રિકાળી. સ્વભાવ અર્થાત્ વસ્તુની મૂળકી સહજ શક્તિ. પરદ્રવ્ય એટલે સવિકલ્પ ભેદકલ્પના’. ભગવાન અભેદ ચિદાનંદ પ્રભુ ઉસમેં ભેદ—‘યે ગુણી હૈ ને યે ગુણ હૈ’—એસા ભેદ પરદ્રવ્ય હૈ. આહાહા! દેખો, યે રાજમલ ટીકા. ઉસમેં હૈ દેખો. બસો ને બાવન કળશ છે. ૨૫૨. અને સ્યાદ્વાદકા છઠવા કળશ હૈ, દેખો.

‘પરદ્રવ્ય અર્થાત્ સવિકલ્પ ભેદકલ્પના, પરક્ષેત્ર એટલે વસ્તુકા આધાર પ્રદેશ નિર્વિકલ્પ વસ્તુમાત્ર રૂપે કહ્યા હતા તે પ્રદેશ સવિકલ્પ ભેદ’. અસંખ્ય પ્રદેશમેં ભેદ—આ પ્રદેશ, આ પ્રદેશ, એ પરક્ષેત્ર. આહાહા! સમજમેં આયા?

ઔર પરકાળ અર્થાત્ દ્રવ્યની મૂળ નિર્વિકલ્પ દશા—ત્રિકાળી એ સ્વકાળ, તે જ અવસ્થાંતર ભેદરૂપ... એક સમયકી પર્યાય(કા) ભેદ કરના વહી પરકાળ હૈ. એસી તો ટીકા રાજમલજીને કી હૈ. ઉસમેંસે યે બનાયા હૈ. (શ્રોતા : નિશ્ચયની કથની તો એસી હોગી). નિશ્ચય એટલે યથાર્થ. નિશ્ચયકા ક્યા અર્થ? ધન્નાલાલ સ્પષ્ટ કરાતે હૈં. નિશ્ચય નામ સત્ય. વ્યવહાર નામ વસ્તુમેં નહિ હૈ એસા ભેદ. સૂક્ષ્મ ખાત હૈ ભાઈ! ચૈતન્યદ્રવ્ય અભેદ ઉપર અંતર લક્ષ કરના. ભેદ તો પરદ્રવ્ય હૈ, કહતે હૈં યહાં તો. પરદ્રવ્ય.. કર્મ, શરીર તો પરદ્રવ્ય ક્યાંય રહી ગયા અને વિકલ્પ—રાગ પરદ્રવ્ય (વો ભી) કહીં રહ ગયા. આહાહા!

ભગવાન પરમાનંદકી મૂર્તિ પ્રભુ અભેદ, ઉસમેં યે ગુણી ને યે ગુણ—એસા ભેદ પરદ્રવ્ય હૈ. અસંખ્યપ્રદેશી ક્ષેત્ર એકરૂપ યે સ્વક્ષેત્ર ઔર ઈસ ક્ષેત્રમેં યે પ્રદેશ, યે પ્રદેશ—એસી ભેદકલ્પના યે પરક્ષેત્ર. ત્રિકાળી દ્રવ્ય યે સ્વકાળ. ભગવાન આત્મા ત્રિકાળી વસ્તુ યે સ્વકાળ ઔર ઉસમેં એક સમયકી અવસ્થા ભિન્ન પાડકર લક્ષમેં લેના વહ પરકાળ. યે હૈ,

યે તો બહોત પુસ્તક બહાર આ ગયે હૈં. ‘સમયસાર (કળશ)’ હિન્દી. યે તો ગુજરાતી હૈં. હિન્દી ભી આ ગયા હૈં. ઉસમેંસે યે બનાયા હૈં. બહોત (સૂક્ષ્મ).

ઔર પરભાવ. ‘પરભાવ અર્થાત્ દ્રવ્યની સ્વશક્તિકા પર્યાયરૂપ અનેક અંશ દ્વારા ભેદકલ્પના—એ પરભાવ’. આહા! અનંત ગુણકા ભાવ એકરૂપ વહ સ્વભાવ ઔર ભેદમેં—યે જ્ઞાન ને યે દર્શન—ઐસા ભેદ કરના વહ પરભાવ. પંડિતજી! આહા! ઐસા લિખા હૈં, લો. પ્રત્યક્ષાલિખિતસ્ફુટસ્થિરપરદ્રવ્યાસ્તિતાવાજ્ઞિત. યે કળશમેં હૈં. બહુ સરસ ટીકા.

યહ પૂરાની જૂની હૈં ટીકા. વો આ ગઈ હૈં ન પહલી. ભેટમેં આયી થી ‘જૈનમિત્ર’મેંસે. સૂરતસે પહલી છપી થી. શીતલપ્રસાદને પહલી છપાઈ થી. પહેલામાં પહેલી હિન્દી, પણ ઢૂંઢારી ભાષા હોં ઢૂંઢારી ભાષા.

યહાં તો બહોત વરસસે દેખા હૈં, બહોત વરસસે. પહલે આયા થા યહાં તો. બહોત વરસસે શાસ્ત્ર સબ દેખતે હૈં. સંપ્રદાયમેં ભી દેખતે થે હમ તો. ઉસમેં થે તો ભી સબ દેખા હૈં સારા. પુરાણ-પુરાણ સબ દેખા હૈં અંદરમેં. ‘સમયસાર, પ્રવચનસાર’. સંપ્રદાયમેં સબ દેખા થા. અને સંપ્રદાયમેં વાંચન ભી ક્રિયા થા ‘સમયસાર’કા સભામેં. (શ્રોતા : સમયસાર, પ્રવચનસાર સમુદાયમેં?) સમયસારકા પ્રવચન ક્રિયા થા. ઉસમેં હૈં હી નહીં. હમારી પ્રસિદ્ધિ બહોત થી ન. હમ તો યે વાંચતે થે તો (લોગ) સુનતે થે. ઐસે કોઈ શંકા ન કરે કે આ મહારાજ...

(સંવત) ૮૬કી સાલમેં સમયસાર (સભામેં) પઢા થા. ૯૦મેં પઢા થા. રામજીભાઈ થે વહાં. ૯૦ આપણે સદરમાં. સદરના અપાસરે. છેલ્લામાં છેલ્લા ૧૫૦૦—૧૫૦૦ માણસ બહારમાં. છેલ્લે હોં પાછળના એક-બે દિવસ.માર્ગ યે હૈં. પણ કોઈ શંકા ન કરે કે યે દિગંબરના શાસ્ત્ર હૈં ન? કોઈ શંકા ન કરે. અમારી પ્રસિદ્ધિ બહોત થી ન. કિ વે જો કહેંગે યે બરાબર કહેંગે. પીછે ભડક ગયે. યે તો છોડ દિયા માર્ગ.

ભાઈ ! વસ્તુ તો ઐસી (હૈં). વસ્તુ ઐસી હૈં. દિગંબર સંતોને યે બાત કી હૈં, વહ સર્વજ્ઞને કહા ઐસી વસ્તુકી સ્થિતિ હૈં. જૈસી હૈં ઐસી બતાયી હૈં. આહાહા! ઐસી થીજ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર સિવા (કહીં હૈં નહીં). ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ સર્વજ્ઞકે કેડાયત હૈં. ઈસકે સિવા દૂસરેમેં યહ થીજ હૈં નહીં. સમજમેં આયા? આહા! અરે! હજી સત્યકો સત્ય રીતે સુનને ન મિલે, તો ઉસકી શ્રદ્ધા કરનેકા અવસર કહાં રહા? આહાહા!

કહતે હૈં, યે દોનોં એકક્ષેત્રાવગાહી હૈં તો મી એક દૂસરેસે નહીં મિલતે. અભેદ ભેદસે નહીં મિલતા, અભેદ પરસે નહીં મિલતા, પર અપનેસે નહીં મિલતા. આહાહા! સ્યાત્

अस्ति—अपनेसे है, स्यात् नास्ति—परसे नहीं है. परसे तो नहीं है. आहा!

पुनः (दोहा)

निज निज भाव क्रियासहित, व्यापक व्यापि न कोइ।

कर्ता पुद्गल करमकौ, जीव कहांसौं होइ ॥१२॥

शब्दार्थ :—व्यापक=जे व्यापे—प्रवेश करे. व्यापि=जेमां प्रवेश करे.

अर्थ :—जन्ने द्रव्य पोतपोताना गुण-पर्यायमां रहे छे, कोइ कोइनुं व्याप्य-व्यापक नथी, अर्थात् ज्वमां न तो पुद्गलनो प्रवेश थाय छे अने न पुद्गलमां ज्वनो प्रवेश थाय छे. तेथी ज्व पदार्थ पौद्गलिक कर्मनो कर्ता केवी रीते होइ शके? १२.

अर्थ :—दोनों द्रव्य अपने-अपने गुण-पर्यायमें रहते हैं, कोई किसीका व्याप्य-व्यापक नहीं है अर्थात् जीवमें न तो पुद्गलका प्रवेश होता है और न पुद्गलमें जीवका प्रवेश होता है। इससे जीव पदार्थ पौद्गलिक कर्मोंका कर्ता कैसे हो सकता है? ॥१२॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

आहाहा! (श्रोता : पण 'गोम्मटसार'मां पाने पाने लभ्युं छे?) हा, क्या लिखा है? वल तो निमित्तका कथन है. पाने पाने.... ज्ञानावरणीयने ज्ञानको रोक. ल्यो, ये शब्द है. 'गोम्मटसार'. (श्रोता : व्याप्या ओम छे?) उसका अर्थ क्या? वो तो निमित्तका ज्ञान कराते हैं. वो व्यवहारनयका कथन है, असत्यार्थ कथन है. अपने ज्ञानकी परिणती अपनेसे रुकती है, तब कर्मको निमित्त कलनेमें आता है. परद्रव्य क्या रोके? अपनी पर्यायमें आ जाती है परद्रव्यकी पर्याय, ते रोके? प्रवेश किये बिना रोके? समजमें आया?

वल कलते हैं, देओ. दोनों द्रव्य अपने-अपने गुण-पर्यायमें रहते है. कर्म, कर्मके गुण-पर्यायमें रहता है, भगवान आत्मा अपने गुण अने पर्यायमें रहता है. आहा! ज्वमें न तो पुद्गलका प्रवेश होता है, देओ. कोई किसीका व्याप्य-व्यापक नहीं है. भगवान आत्मा व्यापक होकर जडकी व्याप्य अवस्था करे, जैसे तीन कालमें होता नहीं. और कर्म व्यापक होकर, प्रसरकर अपनी (-आत्माकी) पर्यायमें विकार करे, तीन कालमें होता नहीं. आहाहा! समजमें आया? कर्ता पुद्गल करमकौ.. व्याप्य नहीं. जीवमें न तो पुद्गलका प्रवेश होता है और न पुद्गलमें जीवका प्रवेश होता है। इससे जीव पदार्थ पौद्गलिक कर्मोंका कर्ता कैसे हो सकता है? कणश आठवा है नीये, आठ कणश.

नास्ति सर्वोऽपि सम्बन्धः परद्रव्यात्मनतत्त्वयोः।

કર્તૃકર્મત્વસમ્બન્ધાભાવે તત્કર્તૃતા કુતઃ ॥૮ ॥

એક દ્રવ્ય ને દુસરા દ્રવ્ય વચ્ચે કોઈ સંબંધ હોય હી નહીં, એમ કહતે હોં. દેખો. હૈ? સર્વોડપિ સમ્બન્ધ નાસ્તિ. ઉસમેં હૈ વો. સમ્યક્જ્ઞાન તરંગીણી હૈ ન? યે હૈ ન. શું કહેવાય? ‘અધ્યાત્મ તરંગીણી’. આ કળશ ક્યો છે? ‘નાસ્તિ સર્વોડપિ સમ્બન્ધ.’ (શ્રોતા : આઠ) આઠમો. હા, આઠમાં આવે છે. જુઓ, નાસ્તિ સર્વોડપિ સમ્બન્ધ. પીછે આયા હૈ. ‘એકઃ સ્વસમય અંતર’.. આવે છેને. પીછે હૈ. (શ્રોતા : ૮મો). હા, એ. એમાં આવે છે. એક દ્રવ્ય ને દુસરે દ્રવ્યકે સાથ, રજકણકે સાથ, કર્મકે સાથ.... દેખો સકલોડપિ સમ્બન્ધો.. સંબંધ.. તાદાત્મ્યલક્ષણ સંબંધ યે હૈ નહીં. તાદાત્મ્યલક્ષણ સંબંધ હૈ નહીં. ગુણ-ગુણીભાવલક્ષણ સંબંધ હૈ નહીં. કિ કર્મ ગુણ હૈ ને આત્મા ગુણી હૈ એસા સંબંધ નહીં.

લક્ષ્ય-લક્ષણ ભાવ (શ્રોતા : એ પણ નથી). આહા! કર્મ લક્ષણ હૈ, આત્મા લક્ષ્ય હૈ, એસા હૈ નહીં. આહાહા! ટીકા હૈ સંસ્કૃત. અધ્યાત્મ તરંગીણી. ‘પરમ અધ્યાત્મ તરંગીણી’. વાચ્ય-વાચકભાવલક્ષણ હૈ નહીં. વાચ્ય નામ કહના—ભાવકો બતાના અને વાચક નામ શબ્દ—એસા પરદ્રવ્યકે સાથ કોઈ સંબંધ હૈ નહીં. વિશેષ્ય—વિશેષણ ભાવ એય નહીં. એક દ્રવ્યકે સાથ... દુસરા વિશેષ્ય અને એક વિશેષણ (નહીં). ઇત્યાદિ: સંબંધો ભિન્નવસ્તુનો નિષિદ્ધ એવ, લ્યો. આ નવમા કળશમાં છે. છેને એકસ્ય. આહા!

હરેક ચીજ અપને-અપનેસે પરિણમતી હૈ, દુસરેકે સાથ કોઈ સંબંધ હૈ હી નહીં. નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધકા અર્થ સંબંધ હૈ હી નહીં, યું કહતે હોં યહાં તો. પાઠ એસા હૈ ન. ‘નાસ્તિ સર્વોડપિ સમ્બન્ધ:’ ભગવાન ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ મુનિ. આહાહા! ઉનકી ટીકા ઔર ઉનકે કળશ. ચાલતા સિદ્ધ હતા. એ વખતે ભરતક્ષેત્રમેં જબ ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’ વિચરતે ડોંગે ઓહોહો! છતાં સંપ્રદાય પક્ષ તો રહા. દોનોં એક ન હુએ ઉસ કાળમેં ભી. એસે સંત.. જૈસે તીર્થકરકે અર્થકાર ગણધર (હોં), એસે ‘કુંદકુંદ આચાર્ય’કે અર્થકાર ગણધર જૈસા કામ ક્રિયા હૈ ઉન્હોંને. મહા ભગવાન ‘કુંદકુંદઆચાર્ય’ પંચમ કાળકે તીર્થકર જૈસે હોં, તો યે (ઉનકે વચનકા) અર્થ કરનેવાલે ગણધર જૈસે ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’ હોં. આહાહા! નગ્ન મુનિ દ્વિગંબર આત્મધ્યાનમાં મસ્ત. યે ટીકા ઉનકી ગંભીર અધ્યાત્મ ટીકા હૈ.

કહતે હોં, કોઈ કોઈમેં પ્રવેશ નહીં. જીવ પદાર્થ પૌદ્ગલિક કર્મકા કર્તા કેસે હો? ખરેખર ભગવાન આત્માકા રાગમેં પ્રવેશ નહીં. આહાહા! રાગ તો વિભાવ હૈ, સ્વભાવ ત્રિકાળી શુદ્ધ હૈ. દોનોંકા અધ્યાસ એકતાબુદ્ધિસે ક્રિયા હૈ, એકતા હૈ નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? એસે રાગાદિ ભાવકા કર્તા ભગવાન આત્મા હૈ હી નહીં. હવે કહતે હોં નવ કળશ. નીચે કળશ હૈ ન.

एकस्य वस्तुन इहान्यतरेण सार्धं
 सम्बन्ध एव सकलोऽपि यतो निषिद्धः ।
 तत्कर्तृकर्मघटनास्ति न वस्तुभेदे
 पश्यन्त्वकर्तृ मुनयश्च जनाश्च तत्त्वम् ॥१॥

વસ્તુભેદમેં કર્તા-કર્મ હોતા નહીં. એક ચીજ કર્તા અને દૂસરી ચીજ કાર્ય—એસા ત્રીન કાલમેં હોતા નહીં. આહાહા ! ભગવાન કર્તા અને રાગ કર્મ—એસા હૈ નહીં, કહતે હૈં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? કર્તા (ઉસકો) કહા જો સ્વતંત્રપણે કરે સો કર્તા અને કર્તાકા ઈષ્ટ સો કર્મ. કર્મ નામ કાર્ય. અજ્ઞાનીકા ઈષ્ટ રાગ, જ્ઞાનીકા ઈષ્ટ આનંદ અને આત્મા. આહા ! ધર્મીકા ઈષ્ટ, વીતરાગી પર્યાય વહ ધર્મીકા ઈષ્ટ હૈ. રાગ ધર્મીકો ઈષ્ટ હૈ નહીં. આહાહા ! ભારે વાત !

અરે, એસે કાળમેં યે સત્યકા શરણ ન આયા, પ્રભુ ! અવતાર કહાં હોગા. આહાહા ! કરુણા.. કરુણા.. ઉસકી અપની કરુણા આની યાહિયે. સમજમેં આયા ? આહા ! કહાં જાય કહાં ? ભગવાન આત્મા એસી ચીજ હૈ કિ જો રાગકા ભી કર્તા નહીં, રાગ ઉસકા કાર્ય નહીં, રાગ ઉસકા સાધન નહીં, રાગ ઉસકા આધાર નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? એસા પ્રભુ સ્વતઃસિદ્ધ ભગવાન હૈ. કહતે હૈં કે તત્કર્તૃકર્મઘટનાસ્તિ ન વસ્તુભેદે પશ્યન્ત્વકર્તૃમુનયશ્ચ જનાશ્ચ તત્ત્વમ્.

આહાહા ! હવે દેખો. મુનિ ને જન—બે લીધા ને ? એટલે સામાન્ય જીવો જે કર્તા માને છે ઈશ્વરકો જગતકા, વહ ભી છોડ દે અને મુનિ હોકર ભી રાગકા કર્તા માને, વહ ભી તું છોડ દે. દોનોંકી બાત કી હૈ. સમજમેં આયા ? ઉસમેં તો એસા લિયા હૈ કિ જો કોઈ રાગકા, પરકા કર્તા માનતે હૈં, અજ્ઞાનમેં હૈ. અજ્ઞાનમેં રાગકા કર્તા હૈ. સમજમેં આયા ? વો રાગકા કર્તા અજ્ઞાનમેં માનતે હૈં. સમજમેં આયા ? જેમ વો પરકા કર્તા ઈશ્વરકો માનતે હૈં, એમ યે રાગકા કર્તા (માનતે હૈં, દોનોં) એકસે મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈં. દોનોંકો મિથ્યાદૃષ્ટિ જાન લેના એસા પાઠ હૈ. સમજમેં આયા ?

તો ખ્યાલ આ જાયેગા એસા ? મિથ્યાદૃષ્ટિ એસા પ્રતીતમેં આતા હૈ ? સર્વવિશુદ્ધિ અધિકારમેં હૈ ન યે કળશ. કેટલામો આવ્યો આ ? આ કળશ દસ. ૧૧મો આવ્યો. સર્વવિશુદ્ધિ છે ને. એના પહેલાં અથવા ૩૪૫ પહેલાં. કમ્મેહિ દુ અણ્ણાણી એના પહેલાં. આ કળશ ૨૦૧. બસો એક કળશ હૈ. આમાં કળશ લખ્યા નથી. કળશનું નામ લખ્યું નથી. નવ લિખા હૈ ઈસમેં. હા જુઓ. હા, ૨૦૧ લિખા હૈ ૨૦૧. જુઓ.

લોયસ્સ કુણદિ વિણ્હુ સુરણારયતિરિય માણુસે સત્તે ।

સમણાણં પિ ય અપ્પા જદિ કુવ્વદિ છવ્વિહે સત્તે કાણે ॥૩૨૧॥

આહાહા ! છ કાયકી મેં રક્ષા કર સકતા હું તો વહ કર્તા હુઆ છ કાયકા. છે ?

લોયસમણાણમેયં સિદ્ધંતં જઙ્ઘ ન દીસહિ વિસેસો ।

લોક અને સાધુના સિદ્ધાંતમાં તો ફેર રહ્યો નહીં. દોનોંકા એક સિદ્ધાંત હો ગયે દોનોંકા.

લોયસ્સ કુણઙ્ઘ વિણ્હુ સમણાણ વિ અપ્પઓ કુણદિ ॥૩૨૨॥

જૈન સાધુ અપને આત્માકો રાગકા કર્તા, છ કાયકી દયાકા કર્તા માનતા હૈ. ઓલા સામાન્ય જન વિશ્વ-જગતકા કર્તા....

એવં ણ કો વિ ઙ્ઘ મોક્ખો દીસદિ લોયસમણાણ દોણ્હં પિ ।

ણિચ્છં કુવ્વંતાણં સદેવમણુયાસુરે લોણ ॥૩૨૩॥

લો. આહા ! (શ્રોતા : ૨૦૧ ગાથા? મહારાજ!) ગાથા હૈ ૩૨૧. ૩૨૧ સે ૩૨૩. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. જુઓ, આખરી ગાથા હૈ. (લોગ કહતે હૈં કિ) સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો કહતે હૈં. અરે, મિથ્યાદૃષ્ટિકો સમજાતે હૈં યે. (શ્રોતા : મિથ્યાદૃષ્ટિકો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ બનાનેકે માટે.) બનાનેકે માટે બાત હૈ. અજ્ઞાનીકો યે સમજાતે હૈં. પહલી ગાથા શુરૂઆત કી હૈ વહાંસે લિયા હૈ. અપ્રતિબુદ્ધ અજ્ઞાની હૈ ઉસકો સમજાતે હૈં. એસા ગાથામેં લિયા હૈ શુરૂઆતમેં. તદન અપ્રતિબુદ્ધ હૈ, અજ્ઞાની મૂઢ હૈ, ઉસકો યહ બાત કહતે હૈં. સમજમેં આયા ?

જુઓ, કહતે હૈં. (શ્રોતા : વસ્તુકો સમજનેમેં એસે હી અંધકાર થા.) હા, અંધકાર એસા હુઆ હૈ અજ્ઞાનમેં સબ. મિચ્છદિટ્ઠી ગાળી ણીસંસયંહવદિ. જુઓ, ક્યા કહતે હૈં ? જો કોઈ રાગકા કર્તા માનતે હૈં (ઔર જો કોઈ) જગતકા કર્તા માનતે હૈં, દોનોં હી... મિચ્છદિટ્ઠી ગાળી ણીસંસયં હવદિ (ગાથા ૩૨૬) મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની નિ:સંશૈ. જો પરદવ્વં મમ ઙ્ઘિ જાણંતો અપ્પયં કુણદિ.

તમ્હા ણ મેત્તિ ણચ્છા દોણ્હ વિ એદાણ કત્તવિવસાયં. બેયનો કર્તૃનો વેપાર. પરદવ્વે જાણંતો જાણેજ્ઞો દિટ્ઠરહિદાણં. (ગાથા ૩૨૭). મિથ્યાદૃષ્ટિ છે એમ જાણો. એય, પૂનમયંદજ્ઞ ! ક્યા લિખા હૈ ? આમ માનો, કહે છે. આ 'કુંદકુંદઆચાર્ય' કહતે હૈં. આહાહા ! મિથ્યાદૃષ્ટિ, દેખો.

તમ્હા ણ મેત્તિ ણચ્છા દોણ્હ વિ એદાણ કત્તવિવસાયં. કર્તાના વેપારવાળા દોનોં હી. વો કહે, મેં રાગકા કર્તા. આ કહે, મેં છ કાયકી દયાકા કર્તા. વો કહે મેં જગતકા કર્તા.

પરદબ્ધે જાણંતો જાણેજ્ઞો દિવ્વરહિદાણં. એને જાણજે કે તુમ્હારી યે દૃષ્ટિ મિથ્યા દૃષ્ટિ હૈ, સમ્યક્ દ્રષ્ટિ રહિત હૈ. (શ્રોતા : છેલ્લામાં છેલ્લી વાત. યે તો પહલી વસ્તુ હૈ સાધારણ. આ તો પહલી સાધારણ (બાત) હૈ. પણ એવી લાગેને સંપ્રદાયમાં. તોફાન આયા ન ? સમજમેં આયા ? તો કહતે હૈં, કર્તા પુદ્ગલ કરમકૌ, જીવ કહાંસૌ હોઈ. આહાહા! હવે આહીં

અજ્ઞાનમાં જીવ કર્મનો કર્તા અને જ્ઞાનમાં અકર્તા છે. (સવૈયા એકત્રીસા)

જીવ અરુ પુદ્ગલ કરમ રહેં એક સેત,
 જદપિ તથાપિ સત્તા ન્યારી ન્યારી કહી હૈ।
 લક્ષન સ્વરૂપ ગુન પરજૈ પ્રકૃતિ ભેદ,
 દુહમેં અનાદિહીકી દુવિધા હૈ રહી હૈ।।
 એતેપર ભિન્નતા ન ભાસૈ જીવ કરમકી,
 જૌલોં મિથ્યાભાવ તૌલોં ઓંધિ બાઝ વહી હૈ।
 ગ્યાનકૈ ઉદોત હોત એસી સૂધી દ્રિષ્ટિ ભઈ,
 જીવ કર્મ પિંડકૌ અકરતાર સહી હૈ।।૧૩।।

શબ્દાર્થ :—સત્તા=અસ્તિત્વ. દુવિધા=ભેદભાવ. ઓંધિ=ઉલટી. સૂધી દૃષ્ટિ=સારી શ્રદ્ધા. સહી=ખરેખર.

અર્થ :—જોકે જીવ અને પૌદ્ગલિક કર્મ એકક્ષેત્રાવગાહ સ્થિત છે. તોપણ બન્નેની સત્તા જુદી જુદી છે. તેમના લક્ષણ, સ્વરૂપ, ગુણ, પર્યાય, સ્વભાવમાં અનાદિનો જ ભેદ છે. આટલું હોવા છતાં પણ જ્યાં સુધી મિથ્યાભાવનો ઉલટો વિચાર ચાલે છે ત્યાં સુધી જીવ-પુદ્ગલની ભિન્નતા ભાસતી નથી. તેથી અજ્ઞાની જીવ પોતાને કર્મનો કર્તા માને છે, પણ જ્ઞાનનો ઉદય થતાં જ એવું સત્ય શ્રદ્ધાન થયું છે કે ખરેખર જીવ કર્મનો કર્તા નથી.

વિશેષ :—જીવનું લક્ષણ ઉપયોગ છે, પુદ્ગલનું લક્ષણ સ્પર્શ, રસ, ગંધ, વર્ણ છે. જીવ અમૂર્તિક છે, પુદ્ગલ મૂર્તિક છે. જીવના ગુણ, દર્શન, જ્ઞાન, સુખ આદિ છે, પુદ્ગલના ગુણ સ્પર્શ, રસ, ગંધ, વર્ણ આદિ છે. જીવની પર્યાયો નર-નારક આદિ છે, પુદ્ગલની પર્યાયો ઇંટ, પથ્થર, પૃથ્વી આદિ છે. જીવ અખંધ અને અખંડ દ્રવ્ય છે, પુદ્ગલમાં સ્નિગ્ધ-રુક્ષપણું છે તેથી તેના પરમાણુ મળે છે અને છૂટા પડે છે. ભાવ એ છે કે બન્નેના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવના ચતુષ્ટય જુદા જુદા છે અને જુદી જુદી સત્તા છે. બન્નેય પોતાના જ ગુણ-પર્યાયોના કર્તા-ભોક્તા છે, કોઈ કોઈ બીજાના કર્તા-ભોક્તા નથી. ૧૩.

અર્થ :—यद्यपि जीव और पौद्गलिक कर्म एकक्षेत्रावगाह स्थित हैं तो भी दोनोंकी

जुदी जुदी सत्ता है। उनके लक्षण, स्वरूप, गुण, पर्याय स्वभावमें अनादिका ही भेद है। इतनेपर भी जबतक मिथ्याभावका उल्टा विचार चलता है तबतक जीव पुद्गलकी भिन्नता नहीं भासती, इससे अज्ञानी जीव अपनेको कर्मका कर्ता मानता है, पर ज्ञानका उदय होते ही ऐसा सत्य श्रद्धान हुआ कि सचमुचमें जीव कर्मका कर्ता नहीं है।

विशेष :- जीवका लक्षण उपयोग है, पुद्गलका स्पर्श, रस, गंध, वर्ण है। जीव अमूर्तिक है, पुद्गल मूर्तिक है। जीवके गुण दर्शन ज्ञान सुख आदि है, पुद्गलके गुण स्पर्श, रस, गंध, वर्ण आदि हैं। जीवकी पर्यायें नर नास्क आदि हैं, पुद्गलकी पर्यायें ईट पत्थर आदि हैं। जीव अबंध और अखंड द्रव्य है, पुद्गलमें स्निग्धता रुक्षता है। इससे उसके परमाणु मिलते बिछरते हैं। भाव यह है कि दोनोंके द्रव्य, क्षेत्र, काल, भावका चतुष्टय जुदा जुदा है और जुदी जुदी सत्ता है। दोनों अपने ही गुण-पर्यायोंके कर्ता-भोगता है, कोई किसी दूसरेका कर्ता-भोगता नहीं है॥१३॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

आटला भेद छे. आडाडा ! लक्षणा, स्वरूप, गुण अने पर्याय, प्रकृति, भेद.

कर्म शब्दे राग अने (द्रव्य)कर्म दोनों डी, जड(कर्म) अने भाव(कर्म.) समजमें आया ?

जीव अरु पुद्गल करम रहें एक खेत, देभो. भेय अेक क्षेत्रमां रडो, तो भी दोनोंकी जुदी जुदी सत्ता—न्यारी सत्ता छे. भगवान आत्माकी भिन्न सत्ता छे, कर्म अने राग आदिकी भिन्न सत्ता छे. आडाडा !

यदपि तथापि सत्ता न्यारी न्यारी. देभो, लक्षण, स्वरूप, गुण, पर्याय, स्वभावमें अनादिका ही भेद है. अेनो भुलासो करशे. इतने पर भी जब तक मिथ्याभावका उल्टा विचार चलता है. जब तक मिथ्याभावका उल्टा विचार चलता है, तब तक जीव पुद्गलकी भिन्नता नहीं भासती, इससे अज्ञानी जीव अपनेको कर्मका कर्ता मानता है। पर ज्ञानका उदय होते ही.... देभो. ऐसौ मिथ्या भाव तौलों ओंधि बाउ बही है. ओंधी—ओलटी दृष्टि छे.

ग्यानके उदोत होत. में तो रागसे भिन्न छूं. रागसे मेरा ज्ञान भिन्न छे और मेरे ज्ञानसे राग भिन्न छे. आडाडा ! याडे तो व्यवहार रत्नत्रयका विकल्प छे, मेरी यीजसे वो भिन्न छे. ज्ञान अने राग जुदा छे. भस ईतना शब्द कडा था. 'सोगानी' (श्रोता : अैसे प्रदेश भेद छे ?) भावभेद छे, क्षेत्रभेद छे, काणभेद छे, सभ भेद छे. वो लिया छे संवर अधिकारमें. अशुद्धताका क्षेत्र भिन्न छे. आडा ! गजब वात छे !

સંવર અધિકારમાં લિયા છે. અશુદ્ધતા—વિકારકા ક્ષેત્ર ભિન્ન છે, ભાવ ભિન્ન છે, કાળ ભિન્ન છે, સ્વભાવ ભિન્ન છે. આહાહા! ક્યોંકિ અસંખ્ય પ્રદેશમાં જિતને અંશમાં અશુદ્ધતા છે વો ક્ષેત્ર ભી ભેદ (-ભિન્ન) હો ગયા. આહાહા! ધનાલાલજી! અશુદ્ધતાકા ક્ષેત્રભેદ? ક્યા અસંખ્ય પ્રદેશકે સિવા બહારમાં હોતા છે? (શ્રોતા : હો, દૃષ્ટિ ક્યાં છે?) વકીલજી! જરી સૂક્ષ્મ છે. (શ્રોતા : લિખા છે?) લિખા છે, દેખો. સંવર અધિકાર. ઓહોહો! વહી પત્તા આયા, દેખો.

‘અત્યંત સ્વરૂપ વિપરીતતા હોવાથી જ્ઞાનનું સ્વરૂપ અને ક્રોધાદિ તેમજ કર્મ-નોકર્મનું સ્વરૂપ અત્યંત વિરુદ્ધ હોવાથી તેમને પરમાર્થભૂત આધારાધેય સંબંધ નથી.’ હા, આ તો વિશેષ છે આમાં પણ. ‘જ્ઞાનનું સ્વરૂપ જેમ જાણનક્રિયા તેમ (જ્ઞાનનું સ્વરૂપ) ક્રોધાદિ ક્રિયા પણ છે નહીં’. દેખો, આહીં પહલે લિયા છે. જુઓ, આહીં પહલે છે. ‘ખરેખર એક વસ્તુની બીજી વસ્તુ નથી. કારણ કે બંનેના પ્રદેશો ભિન્ન ભિન્ન હોવાથી...’ દેખો. સંસ્કૃત ટીકા ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’. વ્યવહાર રત્નત્રયકા રાગકા ક્ષેત્ર ભિન્ન છે. આહાહા!

‘દોનોંકા પ્રદેશ ભિન્ન હોનેસેં ઉનમેં એક સત્તાકી અનુપપત્તિ છે’. આહાહા! અસંખ્ય પ્રદેશમાં હી છે વો, વિકાર કોઈ અસંખ્ય પ્રદેશકે બહાર નહીં. પણ અસંખ્ય પ્રદેશમાં જિતને અંશમાં વિકાર છે વો ક્ષેત્ર હી ભિન્ન છે. જિતનેમાં સારી નિર્મળતા ભરી છે વો ક્ષેત્ર ભિન્ન છે. આહા! જ્યાં ક્ષેત્રમાં દો ભાગ પાડ દિયા, તો ભાવમાં તો દો ભાગ છે હી. આહાહા! સ્વાધ્યાય ન કરે, તત્વને સમજે નહીં અને એસે અપની કલ્પનાસે માન લે. વકીલજી! એસા છે. આહા! યે તો સર્વજ્ઞકા માર્ગ છે, પ્રભુ! કેવળીકા કહા હુઆ માર્ગ છે, પ્રભુ! સાધારણ પ્રાણીકો ઉસકા યથાર્થ... વો, ગાથા સંવરકી શુરૂઆતકી છે. શુરૂઆત.

૧૮૧-૧૮૨-૧૮૩. સંવર અધિકાર. યહાં તો બહોત બાર ચલી છે. ક્ષેત્ર ભિન્ન, પ્રદેશ ભિન્ન છે. ગજબ બાત છે! આહા! રાગકા ક્ષેત્ર ભિન્ન છે અને ભગવાન પવિત્રકા ક્ષેત્ર ભિન્ન છે. આહાહા! સમજમાં આયા? ઔર ખુલાસા ક્રિયા છે. પછી ઉસમાં ભી ક્રિયા છે. ઉપયોગ.... દેખો. એ બધાય પુદ્ગલદ્રવ્યનાં... તેમને અને જ્ઞાનને પ્રદેશભેદ હોનેસે અત્યંત ભેદ છે. ભાવાર્થમાં લિખા છે. ‘જયચંદ પંડિત’. યે તો ટીકામાં છે. આહાહા!

ભગવાન આત્મા શુદ્ધ આનંદકંદ પ્રભુ, ઉસકા દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ અપનેમાં છે ઔર અશુદ્ધતાકા દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ પરમાં છે. આહા! દોનોંકા પ્રદેશભેદ છે. વીતરાગ માર્ગ જુદા છે. તદ્દન જુદા છે, ક્ષેત્ર જુદા છે. ઓહોહો! ક્ષેત્ર જુદા ક્યા? આત્માકે અસંખ્ય પ્રદેશ સિવા રાગ કહીં ભિન્ન (-અલગ) હોતા છે? પણ રાગ જો અસંખ્ય પ્રદેશમાં હુઆ વહ ક્ષેત્ર ભિન્ન છે. અશુદ્ધતા પર્યાયબુદ્ધિમાં છે, પર્યાયક્ષેત્ર છે વો. આહાહા! સમજમાં આયા?

‘સમયસાર’ તો ભરતક્ષેત્રકા અદ્વિતીય શાસ્ત્ર છે, અજોડ શાસ્ત્ર છે. સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞકી દિવ્યધ્વનિકા સાર છે. આહા!

કહતે હૈં, લક્ષણ... લ્યો. જીવ કર્મ પિંડકૌ અકરતાર સહી હૈ. વિશેષ: જીવકા લક્ષણ ઉપયોગ હૈ. ભગવાનકા લક્ષણ તો ઉપયોગ છે. જુઓ, યે ઉપયોગ આયા. સંવર અધિકાર. પુદ્ગલકા સ્પર્શ, રસ, ગંધ, વર્ણ હૈ. યે રાગ ભી ખરેખર તો અચેતન છે. ભલે ઉસમેં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ નહીં. વ્યવહાર રાગમેં વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શ નહીં, પણ (ઉસમેં) જ્ઞાનકા અંશ નહીં ઉસ અપેક્ષાસે અચેતન કહા. આહાહા! સમજમેં આયા?

જીવ અમૂર્તિક હૈ, પુદ્ગલ મૂર્તિક હૈ. રાગ ભી મૂર્તિક છે, ભગવાન અમૂર્ત છે. આહાહા! જીવકે ગુણ દર્શન જ્ઞાન સુખ.... આત્માના ગુણ તો દર્શન-જ્ઞાન-આનંદ છે. યે ક્યા રાગમેં છે? પુદ્ગલકે ગુણ સ્પર્શ, રસ, ગંધ, વર્ણ આદિ હૈ. જીવકી પર્યાયેં નર-નારક આદિ હૈ, પુદ્ગલકી પર્યાયેં ર્ઈટ, પથ્થર, પૃથ્વી આદિ હૈં. સમજમેં આયા?

ફક્ત પરસે ભિન્ન બતાતે હૈ ઈતના. બાકી ખરેખર નરક ગતિ આદિકી પર્યાય જીવકી તો નહીં. નિશ્ચય દૃષ્ટિમેં ગતિકી પર્યાય જીવસ્વભાવકી નહીં હૈ. સમજમેં આયા? (શ્રોતા : પરથી જુદા પાડવા માટે...) આહીં તો પરથી જુદા એટલી વાત કરી. પીછે પરથી જુદા ક્રિયા ઉસકી દૃષ્ટિમેં રાગ અને ક્ષેત્ર, ગતિ ભી ભિન્ન પડ જાતી હૈ. આહાહા!

પરસે લક્ષ ઉઠાકર દ્રવ્ય ઉપર લક્ષ ક્રિયા, તો પર તો અપનેમેં નહીં, પણ ગતિ ભી અપનેમેં નહીં. આહાહા! (શ્રોતા : કળશ રપરમેં તો ભેદ કલ્પનાકો પરદ્રવ્ય કહા) પરદ્રવ્ય કહા. ઐસી બાત હૈ. દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ નહીં. અપનેમેં હી ચાર ભેદ પાડ દિયા (વો ભેદકલ્પના હૈ). ઐસી બાત સુનનેમેં આતી નહીં. વકીલજી! ખબર હૈ ન ? (શ્રોતા :પુરાણ છે, એમાંય કોઈ આ વાત નથી). ન્યાં ક્યાં હતી? સર્વજ્ઞ સિવાય ક્યાંય વાત નથી.

આ તો વીતરાગ ત્રિલોકનાથ જિનેન્દ્રદેવકો કેવળજ્ઞાન હુઆ ને ઓમ ધ્વનિ ધૂટી. ‘ઓમકાર ધ્વનિ સુની, અર્થ ગણધર વિચારે.’ ‘બનારસી વિલાસમેં આતા હૈ. ‘ઓમકાર ધ્વનિ સુની અર્થ ગણધર વિચારે’. ભગવાન... જ્યાં ઓમ ધ્વનિ આખા શરીરમેંસે... (છન્નસ્થકી) વાણી જૈસી વાણી નહીં હૈ. ભાષા તો એમ બોલે શાસ્ત્રમાં. ‘મુખ કમલસે નિકલી.’ લ્યો, ‘પંચાસ્તિકાય’મેં આતા હૈ. પણ ઉસકા અર્થ, લોગ કહતે હૈં યે અપેક્ષાએ કથન ક્રિયા હૈ. પૂરે શરીરમેંસે ઓમ ઐસા અવાજ ઉઠતા હૈ, ઈચ્છા બિના. સમજમેં આયા?

ओमकार (ध्वनि) सुनी, गणधर अर्थ विचारे. 'ओमकार ध्वनि सुनी, अर्थ गणधर विचारे'. यार ज्ञान, यौद पूर्व, बार अंगकी रचना अंतर्मुहूर्तमें करते हैं (भगवानकी वाणी सुनकर. ओहो ! उसमें ऐसा आया, उसमें ऐसा आया (ऐसा विकल्पमें) यलता है. यौद पूर्व, बार अंगका ज्ञान अंतर्मुहूर्तमें गणधरको होता है. ओहोहो ! समजमें आया ?

तो कडते हैं, जीव अबंध और अखंड द्रव्य है. भगवान जव तो अबंध है, अबंध है. आहाहा ! पुद्गलमें स्निग्धता रुक्षता है. उस कारणसे अक परमाणु दूसरे परमाणुके साथ मिलते हैं व्यवहारसे. स्कंधरूप होते हैं न व्यवहारसे. ये भी व्यवहार है. इससे उसके परमाणु मिलते बिछुरते हैं, भाव यह है कि दोनोंके द्रव्य-क्षेत्र-काल भावका चतुष्टय जुदा जुदा है, अस. आहा ! अत्यंत अभाव है. राग अने स्वभावके भीयमें भी अत्यंत अभाव है. वड पडले कर्ता-कर्ममें आ गया है. समजमें आया ?

व्यवहार रत्नत्रयका विकल्प राग और भगवान आत्माका स्वभाव—दोनोंके भीयमें अत्यंत अभाव है. ऐसी बुद्धि अंतरमें होना, ऐसी दृष्टि होना, उसका नाम सम्यग्ज्ञान अने सम्यग्दर्शन है. वहांसे धर्मकी शुरुआत होती है. इसके बिना धर्मकी शुरुआत होती नहीं. दोनों अपने ही गुण-पर्यायोंके कर्ता-भोक्ता हैं, देओ. ये उपचारसे (कतन हैं). दोनों अपने गुण-पर्यायका कर्ता-भोक्ता हैं. वड आ गया न पडले उपचारसे. कोई किसी दूसरेका कर्ता-भोक्ता नहीं. आहाहा !

एक वस्तु जैसी जु है, तासौ मिलें न आन।

जीव अकरता करमकौ, यह अनुभौ परवान॥१४॥

अर्थ :—जे सर्व पदार्थ जेवो छे ते तेवो ज छे, तेमां अन्य पदार्थ मणी शक्तो नथी, तेथी जव कर्मनो अकर्ता छे, अे विज्ञानथी सर्वथी सत्य छे. १४.

अर्थ :—जो पदार्थ जैसा है वह वैसा ही है, उसमें अन्य पदार्थ नहीं मिल सकता, इससे जीव कर्मका अकर्ता है, वह विज्ञानसे सर्वथा सत्य है॥१४॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

एक वस्तु जैसी जु है, तासौ मिलें न आन.. जो पदार्थ जैसा है वैसा ही है, उसमें अन्य पदार्थ नहीं मिल सकता. राग आदि नहीं मिल सकते भगवानके साथ. आहाहा ! जीव अकरता करमकौ, यह अनुभौ परवान.. ये भावका.... विज्ञानसे सर्वथा सत्य है, अेम लिया है. ओहोहो ! अनुभवनी व्याख्या करी. सम्यग्ज्ञानके विज्ञानसे रागका कर्ता आत्मा नहीं. उसका अर्थ, रागका परिणामन उसका है ही नहीं, यूं कडते हैं.

आडाडा ! नभणाईसे परिणमन है. ज्ञान जानता है कि है, पण करनेलायक है ऐसी बुद्धि समकित्तीकी डोती नहीं. यह अनुभव प्रमाण है. अपने सम्यग्ज्ञानमें वह प्रमाण है. शास्त्रसे भी जाननेमें आता नहीं. आडाडा ! समजमें आया ? विशेष १०वा कणश कहेंगे, ल्यो.

(प्रमाण वचन गुरुदेव)

પ્રવચન : ૧૨૨, શ્રાવણ સુદ ૧૦, રવિવાર, તા. ૧-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર ૫૬ ૧૫ થી ૨૦ ઉપર પ્રવચન

ક્યા કહતે હેં? દસવા કળશ હે. કર્તા-કર્મની ઘણી સ્પષ્ટતા ઈસમેં લી હે. કર્તા-કર્મ અધિકાર તો પહલે આ ગયા હે ૭૬ ગાથામેં. દોપહર તો ચલતી હે તુમ્હારે ૭૧ ગાથા. પણ ઉસકા વિશેષ સ્પષ્ટ સર્વવિશુદ્ધિ અધિકારમેં કહા. અનાદિસે કર્તા-કર્મમેં ભૂલ પડી હે. કહીં આત્માકા કર્તા ઈશ્વર માનના કિ ઈશ્વર આત્માકો કરતા હે, કહીં આત્મા જડકો કરતા હે અને કહીં આત્મા પુન્ય ને પાપ વિકારરૂપી વિભાવ ઉસકા કર્તા હે, યે સબ મિથ્યા દષ્ટિ હે. વો બાત કહતે હેં, દેખો. દસવા કળશ હે.

ये तु स्वभावनियमं कलयन्ति नेम-
 मज्ञानमग्नमहसो बत ते वराकाः।
 कुर्वन्ति कर्म तत एव हि भावकर्म-
 कर्ता स्वयं भवति चेतन एव नान्यः॥१०॥

અજ્ઞાની જીવ અશુભ ભાવોનો કર્તા હોવાથી ભાવકર્મનો કર્તા છે. (ચોપાઈ)

जो दुरमती विकल अग्यानी।
 जिन्हि सु रीति पर रीति न जानी॥
 माया मगन भरमके भरता।
 ते जिय भाव करमके करता॥१५॥

શબ્દાર્થ :-જે દુર્બુદ્ધિથી વ્યાકુળ અને અજ્ઞાની છે તેઓ નિજપરિણતિ અને પર-પરિણતિને જાણતા નથી, માયામાં મગ્ન છે અને ભ્રમમાં ભૂલેલા છે તેથી તેઓ ભાવકર્મના કર્તા છે. ૧૫.

અર્થ :-જો દુર્બુદ્ધિસે વ્યાકુલ ઓર અજ્ઞાની હેં વે નિજ-પરણતિ ઓર પરપરિણતિકો નહીં જાનતે, માયામેં મગ્ન હે ઓર ભ્રમમેં ભૂલે હેં ઇસસે વે ભાવકર્મકે કર્તા હેં॥૧૫॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

હિન્દી બહોત (સરલ હે ઓર) પદ અચ્છા લિયા હે. આહાહા! ભગવાન કહતે હેં કિ દુરમતિ વિકલ અગ્યાની.. જિસકો આત્મા આનંદ અને જ્ઞાન સ્વભાવકા ભાન નહીં. આહાહા! ઓર રાગ ને પુન્ય ને વિકલ્પ 'યે મેરે હેં' એસી દુર્બુદ્ધિ જો હે... આહાહા!

‘દુર્બુદ્ધિ’—દુર્મતિ. અંદર દુર્બુદ્ધિ લિખા છે. ચૈતન્ય ભગવાન અનાદિ-અનંત જ્ઞાન અને આનંદના કંદ અને સ્વભાવસે ભરા પ્રભુ છે. એસી પ્રભુતાકા જિસકો ભાન નહીં અને જિસને પુન્ય અને પાપમેં અધિકતા, પ્રભુતા માન લી છે... સમજમેં આયા? પુન્ય ને પાપ, દયા ને દાન, વ્રત આદિના વિકલ્પ—ઉસમેં જિસને અપની પ્રભુતા માન લી છે (ઔર) અપની પ્રભુતા અંદરમેં હે ઈસકી ભી ખબર નહીં. આહા!

એસા દુરમતિ વિકલ.. વ્યાકુળ ચિત્ત. મેં એસા કરું, એસા કરું, મેં પુન્યભાવ કરું, પાપ કરું—એસા વ્યાકુળ નામ દુઃખી હોકર અજ્ઞાની ચૈતન્ય ભગવાનકે ભાન બિનાકા.. જિન્હી સુ રીતિ પર રીતિ ન જાની.. અપના નિજ સ્વભાવ ચૈતન્ય શુદ્ધ છે, ઉસ રીતકી પરિણતી નિર્મળ હોની ચાહિયે યે જાનતે નહીં. અને વિકારી પરિણતી મલિન અને અશુદ્ધ છે વહ મેરી નહીં, એસે જાનતે નહીં. આહા!

જિન્હી સુ રીતિ પર રીતિ ન જાની.. નિજ પરિણતી અને પર પરિણતી નહીં જાનતે. ભગવાન આત્મા તો શુદ્ધ આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ, ઉસકી પરિણતી—પર્યાય, આનંદ અને જ્ઞાનકી પર્યાય વહ નિજ પરિણતી છે. આહા! સમજમેં આયા? નિજ પરિણતી. શુદ્ધ ચૈતન્ય ધ્રુવ નિર્મળાનંદ પ્રભુ, ઉસકી પરિણતી નામ અવસ્થા શુદ્ધ છે. ઉસકી અવસ્થા તો શુદ્ધ હોતી છે. ઉસ શુદ્ધ અવસ્થાકા અજ્ઞાણ ઔર પર રીતિ.. પુન્ય અને પાપકા ભાવ જો અશુદ્ધ અને મલિનભાવ છે, યે પર રીતિ—પરપરિણતી છે, અપની નહીં. સમજમેં આયા?

સમ્યગ્જ્ઞાની(કો) તો અપના શુદ્ધ સ્વરૂપ, ઉસકી શુદ્ધ પરિણતી વહ મેરી ચીજ હે ઔર અશુદ્ધ પરિણતી જો હે ઉસસે તો જ્ઞાની મુક્ત છે. આહાહા! સૂક્ષ્મ બહોત! અંતરકી બાત હે યે તો. શરીર-બરીર તો ક્યાંય રહી ગયા. નિજ પરિણતી.. શુદ્ધ સ્વરૂપ પવિત્રનો પિંડ પ્રભુ આત્મા છે. તો જિસકી દૃષ્ટિ પવિત્ર દ્રવ્ય ઉપર છે, ઉસકી પરિણતી તો શુદ્ધ હોતી છે. ઉસકી ખબર નહીં કિ ‘મેં શુદ્ધ હું ઔર મેરી પરિણતી શુદ્ધ હોની ચાહિયે’. યે અશુદ્ધ પરિણતી હે ત્યારે શુદ્ધકા સ્વભાવકી દૃષ્ટિ નહીં તો શુદ્ધ પરિણતીકા અભાવ હે તો અશુદ્ધ પરિણતીમેં અપના અસ્તિત્વ માનતે હેં. આહા!

પર્યાયબુદ્ધિ (ઈસે) કહતે હેં. અપની નિજ સત્તા—શુદ્ધ આનંદ અને જ્ઞાયક ધામ પ્રભુ પરમેશ્વર અપના પૂર્ણ સ્વરૂપ હે—એસી દૃષ્ટિકે અભાવમેં ઉસકી શુદ્ધ પરિણતીકી તો ખબર નહીં. યે વ્યવહારકી પરિણતી જો શુભ કે અશુભ—યે અશુદ્ધ પરિણતી તો પર રીતિ છે. આહાહા! શરીર, વાણી, દેશ, કુટુંબ તો પર હે, પણ શુભ-અશુભભાવકી અવસ્થા ભી પર હે, યે અપની નિજ ચીજ નહીં. આહાહા!

માયા મગન ભરમકે ભરતા.. માયા નામ જો વસ્તુમેં નહીં એસા જો પુન્ય-પાપકા

રાગ, ઉસમેં મગ્ન. માયા નામ આત્મામેં નહીં. અન્યમતિ કહતે હેં ન, 'યા-મા'. એ નથી, એમ કહતે હેં. વેદાંત. 'મા-યા' 'યા-મા'. તે નથી. પણ તે નથી ક્યાં? આત્મામેં નહીં, માયામેં માયા હૈ. સમજમેં આયા? વસ્તુમેં નહીં. કોઈ કહે કે 'હૈ હી નહીં જગતમેં, માયા ને અશુદ્ધતા તો હૈ હી નહીં.' એસા નહીં. અશુદ્ધતા ન હો તો શુદ્ધતા ઉપર દૃષ્ટિ કરનેકા પ્રસંગ નહીં આતા. અશુદ્ધતાસે હટકર અંતર ભગવાન આત્મા... અલૌકિક બાત હૈ ભાઈ ! જૈનદર્શન કોઈ અલૌકિક ચીજ હૈ. અંતરમેં સમજના યે અપૂર્વ પુરુષાર્થ હૈ. સુબહમેં આયા થા ન, પરમ પુરુષાર્થ પરાયણ, નહીં? સુબહમેં આયા થા. સ્વભાવ.. સ્વભાવ ભગવાન આત્મા ચૈતન મહાપ્રભુ, ઉસ તરફકા પરમ પુરુષાર્થ પરાયણ હૈ, રાગકા પુરુષાર્થ જ્ઞાનીકો હોતા નહીં. આહા !

વીર્યકા કાર્ય જ્યાં બનાયા.. ૪૭ શક્તિમેં વીર્ય (શક્તિ) હૈ. વીર્ય તો ઉસકો કહતે હેં ભગવાન કિ જો અપને નિર્મળ પવિત્ર સ્વભાવકી રચના કરે વો વીર્ય. ૪૭ શક્તિમેં આયા હૈ. જીવતર શક્તિ, ચિત્તિ, દિશિ, જ્ઞાન, સુખ ને વીર્ય. છટ્ટી શક્તિ હૈ. ૪૭મેં છટ્ટી શક્તિ. આહા ! પર—શરીર, વાણી, મન, દેશ, કુટુંબકી રચના વ્યવસ્થા કરે યે તો વીર્ય હૈ નહીં, પણ પુન્ય ને પાપકી રચના કરે યે વીર્ય નહીં. આહાહા ! યે નપુંસક વીર્ય હૈ. સમજમેં આયા? રાગકી રચના યે મેરી... કહતે હેં ન યહાં, માયા મગ્ન.. રાગમેં મગ્ન.

તો કહતે હેં કિ રાગકી રચના વહી નપુંસકતા હૈ ઓર ઉસમેં રાગ મેરી ચીજ હૈ, યે તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ. ક્યોંકિ આત્મા તો જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ. ઈસકે સિવા રાગથી માંડીને સબ ચીજ તો અજ્ઞાન હૈ. અજ્ઞાન શબ્દસે ઉસમેં જ્ઞાન નહીં. આહા ! એસા ભગવાન આત્મા જ્ઞાનસ્વભાવકા અપની સત્તાકા જિસકો સ્વીકાર, દૃષ્ટિ નહીં, યે તો રાગમેં મગ્ન હૈ. આહા ! માયા મગ્ન ભરમકે ભરતા.. યે તો મિથ્યાત્વકા પોષક હૈ. આહાહા ! ભરમકે ભરતા.. એ તો ભ્રમણાનો ભરથાર છે, ભ્રમણાનો સ્વામી છે. આહાહા ! ભરતાનો અર્થ ક્યોં છે ન્યાં. ક્યાંક ક્યોં છે, કો'ક ઠેકાણે છે ક્યાંક. રૂપચંદ્રજાં ક્યાંક છે. ભરમકે ભરતા. આહા !

આનંદસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, ઉસકી જિસકો ખબર નહીં, ભાન નહીં, એસા અજ્ઞાની—વિકલ મૂઢમતિ રાગ નામ વિકાર પર્યાય અશુદ્ધમેં મગ્ન હૈ ઓર ભ્રમણાકા સ્વામી હૈ. ચૈતન્યકા સ્વામી નહીં. આહા ! કહો, સમજમેં આયા? માર્ગ તો બહુ સૂક્ષ્મ હૈ ભાઈ! યે ચીજ અંદર પરમાનંદ સ્વભાવ ઉસકા અનુભવ કરના વો તો અંતર્મુખ દૃષ્ટિ હો તો કર સકતે હેં. યે તો અજ્ઞાનીકો અનાદિસે હૈ નહીં. આહાહા ! શુભ ને અશુભ રાગ ઉસમેં અજ્ઞાની મગ્ન હૈ ઓર ભરમકે ભરતા હૈ. આહાહા ! મિથ્યાત્વકા ધણી હૈ, મિથ્યાત્વકા વહ ધણી હૈ. રાગમેં મગ્ન વહ મિથ્યાત્વકા સ્વામી હૈ, ધણી હૈ. આહાહા ! એસે ભરમ ક્રિયા.

ઝીણી વાત તો હૈ ભગવાન ! સમજમેં આયા ?

વળી કોઈ એસે કહતે હૈ... પણ આ માર્ગ તો દેખો પ્રભુ ! કોઈ એસે કહતે હૈં કિ લ્યો કાનજીસ્વામીને એક નયા પંથ નિકાલા. હમણાં અમારે કહેતા હતા શેઠ. પન્નાલાલજી ! ત્યાં વચમાં.... બે-ચાર (જણા) ન્યાં ગયા છેને ગિરનાર. બે-ચાર હશે શ્વેતાંબર. એણે વાત કરી. ભઈ, કાનજીસ્વામીએ તો નવો પંથ કાઢ્યો છે. નહિ શ્વેતાંબર, નહીં સ્થાનકવાસી, નહીં દિગંબર. (શ્રોતા : પણ ભગવાનનો પંથ છેને). અરે ! આહાહા ! એવા શબ્દો નહીં, પણ એનો અર્થ આ. નયા પંથ, એમ કહા ન ભૈયા? આહાહા ! ભાઈ કહેતા હતા પન્નાલાલજી. વળી રેલમાં બેઠા હતા ત્યાં બે-ચાર મળી ગયા. એણેય એમ કહ્યું. (શ્રોતા : વહ ભાવનગરકા કલેક્ટર થા...) ત્યાં વળી ભાવનગરના કલેક્ટર મળી ગયા. એણેય એસા કહા. કોઈ કલેક્ટર છે ભાવનગર. કોને ખબર? કલેક્ટર છે કોઈ ભાવનગરનો ? (શ્રોતા : બ્રાહ્મણ) બ્રાહ્મણ છે. કલેક્ટર.

બાપુ ! માર્ગ તો યે વીતરાગકા હૈ અનાદિકા. પણ સમજમેં આયા નહીંને અને દૂસરી રીતે પકડ લિયા હૈ, તો યે માર્ગ કોઈ દૂસરા હૈ એસા કહ દિયા. આહા ! ભાઈ કહેતા હતા. ત્રણ જણા મળ્યા, ત્રણેય એમ કહ્યું. (શ્રોતા : આ જ્ઞાન બીજે ન આવે એટલે નવો જ માર્ગ લાગે). લાગે એવું. નવું નથી ભગવાન ! અનાદિકા માર્ગ હી યહ હૈ. અનાદિ સંતો, કેવળીઓ, તીર્થકરો, દિગંબર મુનિઓ યહી કહતે આયેં હૈં. આહાહા ! એ વાત આ સિવાય ક્યાંય હોતી નથી એટલે એને નવું લાગ્યું. કોઈ સંપ્રદાયમેં રહે તો કિયા કરો, એસા કરો ને ધર્મ હોગા. તો યહાં કહતે હૈં કિ ભાઈ ! વહ રાગ હૈ ને પુન્ય હૈ ન પ્રભુ ! પુન્યમેં મગ્ન હોના તો મિથ્યાત્વકા સ્વામી હૈ. આહીં તો કહતે હૈં દેખો.

વહ પાઠમેં ભાઈ લિયા ન, ‘વરાકા:’ નીચે. હા, અજ્ઞાનમગ્નમહસો બત તે વરાકા: ભિખારી હૈ. આહાહા ! પંડિતજી ! વહ વરાકા કહતે હૈં ન. ગરીબ હૈ ગરીબ. વરાકા કહતે હૈં. ગરીબ ભિખારી. (શ્રોતા : દરિદ્રી). દરિદ્રી. (શ્રોતા : કયા માનતા હૈ તો દરિદ્રી હૈ ?) રાગકો અપના માનતા હૈ વહ દરિદ્રી હૈ. (શ્રોતા : જ્ઞાનકા ભિખારી). અપના ચૈતન્ય આનંદકંદ પ્રભુ હૈ ઉસકી બાદશાહીકા તો ભાન નહીં. આહાહા !

વો શ્વેતાંબરમેં આતા હૈ, વરાકા. (શ્રોતા : અજ્ઞાનમગ્ન) હા. અજ્ઞાનમગ્નમહસો.. અપને ચૈતન પ્રકાશસે ખાલી ખેદ હૈ. આહાહા ! બત કહતે હૈં ન. ખેદ હૈ, આચાર્ય કહતે હૈં, ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય હોં. દિગંબર મુનિ. આહાહા ! લો, ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’ને ૮૦૦ વર્ષ પહલે યે ટીકા બનાયી. ગજબ કામ કર્યા છે ! આહાહા ! પરમેશ્વરકા પેટ ખોલકર બાત કી હૈ. પણ લોકો સમજતે નહીં ને અપની કલ્પનાસે વાંચે એટલે સમજમેં આતા નહીં.

કહતે હૈં, અરે! ‘અજ્ઞાનમગ્નમહસો’. મહા પ્રકાશકા તો ભાન નહીં, ચૈતન્ય નિજ પરિણતી ક્યા હૈ... ઉસમેં આયા ન? ‘યે તુ સ્વભાવનિયમં કલયન્તિ નેવં’. સ્વભાવ નિયમનો—વસ્તુનો અનુભવ કરતે નહીં. અરે, મેં આત્મા જ્ઞાન હું, શુદ્ધ ચૈતન્ય હું. વિભાવ વિકારકી મેરેમેં ત્રિકાલ નાસ્તિ હૈ. આહાહા! અસ્તિમેં તો, મેરી પવિત્રતા પૂર્ણ હૈ વહ મેરી અસ્તિ હૈ. યે મેરી હયાતી હૈ ઓર રાગ આદિકા તો મેરેમેં ત્રિકાલ અભાવ હૈ. ક્યોંકિ આસ્રવતત્વ ભિન્ન તત્વ હૈ. ભિન્ન તત્વકા સ્વતત્વમેં અભાવ હૈ. આહા! સૂક્ષ્મ લાગેને. લોકોને બહારમાં ચડાવી દીધા. વ્રત કરો, તપ કરો ને આ સમ્યક્ના ભાન ન મળે. આ કરો, પૂજા કરો ને ભક્તિ કરો ને જાત્રા કરો. (નિશ્ચય) શ્રદ્ધા વિના (વ્યવહાર) શ્રદ્ધા હૈ, (વહ) મિથ્યા શ્રદ્ધા હૈ.

ઓલા શેત્રુંજય ને સિદ્ધગિરિની જાત્રા કરો, એમ લોકો કહે લ્યો. સિદ્ધગિરિ હૈ ન. એની જાત્રા કરે. ભગવાન પણ ત્યાં એમ કે નવ કોડ પૂર્વે ૮૮ વાર(સમવસરણ) આયા થા, એમ કહે છે. હવે ભઈ કાંકરે કાંકરે અનંતા મોક્ષ ગયે હૈં, લે. એક કાંકરી ૪૫ (લાખ) જોજનમેં... ૪૫ લાખ જોજન હૈ ન મનુષ્યક્ષેત્ર? ૪૫ લાખ જોજન. એક કટકી ખાલી નહીં, જહાંસે અનંતા મુક્તિ નહીં ગયે. આહાહા! મેરુ પર્વત હૈ એક ઐસા, લાખ જોજનકા ઐસા. તો ત્યાં ભી કાંકરે-કાંકરે અનંત મુક્તિ ગયે હૈં. ક્યોં? કિ ત્યાં ૪૫ લાખ જોજનમેં કોઈ ખાલી ભાગ નહીં કિ જહાંસે અનંત સિદ્ધ (હુએ) નહીં. સિદ્ધ હોતે હૈં યહાંસે સીધે જાતે હૈં. આગે-પીછે નહીં જાતે. સીધા અહીંથી ત્યાં.

જાત્રાકા કારણ તો યહ હૈ કિ જહાંસે સિદ્ધ હુએ, (ઉસી ક્ષેત્રમેં) સ્મૃતિમેં લાના કે અહો! પરમાત્મા યહાં (સમશ્રેણીમેં) બિરાજતે હૈં. એની જેમ શેત્રુંજય. પાંડવો—ધર્મરાજા, ભીમ, અર્જુન, સહદેવ, નકુલ. દો તો સર્વાર્થસિદ્ધિમેં ગયે ઓર ત્રીન મુનિ મોક્ષે પધાર્યા. તો ઉસ સ્થળમેં ઉપર હી હૈ. શેત્રુંજયમેં વહી સ્થળમેં ઉપર હી ભગવાન બિરાજતે હૈં ત્રીનો. કારણ કે સીધા મોક્ષે જાતે હૈં ન ઉર્ધ્વશ્રેણી. સમજમેં આયા? આહાહા!

એકવાર.. વહ બરવાલાકા થા ન. પહલે ગયે થે ન જબ મુંબઈ. પહલે ૧૩૩૩ સાલમેં. એ બરવાળાના જગજીવનભાઈ હતા. એ સંતબાલના ભક્ત હતા ને પછી સંતબાલનો ફેરફાર થઈ ગયો. થોડે આગળ ગયા પછી કહે, મહારાજ! ક્યા સુના યહ? જાત્રામાં જાઓ છો? સ્થાનકવાસી ખરાને. જગજીવનભાઈ હતા. આપણા એક છેને, ધનજી શાહ હતાને પેલા. અમૃતલાલનો ભાઈ. એ કહે, ક્યાં જાઓ છો? ભઈ, જાત્રાનો અર્થ તમે સમજો. કિ જાત્રાકા અર્થ ઐસા હૈ કે જહાંસે મુક્તિ પાકર સિદ્ધ (હુએ) હૈં વહાં સમશ્રેણીમેં (વિરાજમાન) હોતે હૈં. તો ન્યાં જાકર, ઉપર ભગવાન (હૈં) ઐસા સ્મરણમેં લાના વહ

જાત્રાકા ભાવ ઐસા હૈ. હા, ભારે વાત! કહે. નહીંતર તો મૂર્તિ માનતે નહીં ન. મેં કીધું, ભાઈ! ઐસી બાત હૈ. ગડબડ કર દે ઐસે નહીં. યે તો ભગવાન ઉપર બિરાજતે હૈં. નીચે જાકર (વિચારના કિ) પ્રભુ ઉપર હૈં. સર્વજપદ યે સિદ્ધપદ હુઆ. મેરે શિર ઉપર સીધા વહાં બિરાજતે હૈં. ત્યાં એ સ્થળે જાય તો.

એમ સમ્મેદશિખર. જ્યાં જ્યાં તીર્થકર મોક્ષ પધારે જો ક્ષેત્રસે, વહાં ઉપર બિરાજતે હૈં અને ઉસ ક્ષેત્રમાં એક કણ—એક કટકી—એક અંશ ખાલી નહીં કિ જહાં (ઉપર) અનંતા (સિદ્ધ) નહીં. જો અનંતા (સિદ્ધ) વહાં હૈં તો યહાં નીચેસે અનંતા સિદ્ધ સીધે ગયે હૈં. મેરુ પર્વતકે સીધે ભાગમેં હૈ ન. સીધા સમજે ન ? સોગઠી જૈસા હૈ ન વહ. (શ્રોતા : દિવાલકે સમાન) ઐસા. દિવાલ (જૈસા) નહીં, ઐસા . દિવાલ તો ઐસી હૈ. દિવાલ તો સીધી હૈ. યે તો ઐસા હૈ. વહાં તો સાધુ બેઠ સકે નહીં. પણ વહાંસે ભી અનંત મોક્ષ ગયે હૈં. કારણ ઉપર અનંત હૈ, કંઈ ખાલી નહીં. તો દેવોએ.. સંતો જ્યારે ધ્યાનમાં ન હતા, પ્રમત્તદશામાં હતા. અપ્રમત્તદશામેં વહ (હિલા) નહીં સકે. પ્રમત્તમેં થે. ઉઠાયા વૈરીને. પગ પકડકર વો જો સ્થાન હૈ ન મેરુ પર્વતકા એક-એક કણ પર પછાડા. નીચે શરીર ગિર ગયા ઓર વહાં કેવલજ્ઞાન પાકર સીધે મોક્ષ (ચલે) ગયે. આહાહા !

નહીંતર ત્યાં ઠપ લાખ જોજનમેં એક રાઈ જિતના ક્ષેત્ર ખાલી નહીં કિ જહાંસે અનંત (જીવ) મુક્તિ (ગયે) નહીં. સમશ્રેણીમેં (મોક્ષ) જાતે હૈં. પંડિતજી ! સીધે જાતે હૈં ન. આઘે-પીછે જાયે તો વહાંસે કહાંસે ગયે ? આહાહા ! વહ શરીર જહાં આમ પછાડા, વહાં અંદરમેં શ્રેણી સ્થિર હો ગયે. આનંદકંદમેં, ઓહોહો ! જમ ગયે. દેહ નીચે ગિર ગઈ, કેવળજ્ઞાન હો ગયા. આહાહા ! ઐસી ચીજ તો અંતર આત્મા હૈ. જહાં જહાં જાઓ, ... છોડો પણ આત્મા તો હૈ. આત્મામેં એકાકાર હો ગયે. દેહકા કામ દેહમેં હો ગયા. આહા ! વે આત્મામેં મગન હુએ. અજ્ઞાની રાગમેં મગન હૈ. યહાં વો કહતે હૈં. અજ્ઞાની ભ્રમણાકા સ્વામી હૈ, જ્ઞાની આત્માકા સ્વામી હૈ. સમજમેં આયા ? આહા !

માયા મગન ભરમકે ભરતા.. યહાં મસ્તક ઉપર ભી અનંત સિદ્ધ હૈં. હૈ કિ નહીં ? ખાલી હૈ ? આહા ! માયા મગન ભરમકે ભરતા.. યહાં તો ક્યા લિયા ? કિ રાગમેં મગન હૈ યે ભરથાર હૈ ભ્રમકા. ઓર ભગવાન આત્મા આનંદસ્વરૂપમેં જો મગન હૈ, વહ ચૈતન્ય સ્વામીકા ભરતા.. ઉસકા સ્વામી હૈ. સમજમેં આયા ? ક્યોં કિ આત્મામેં સ્વસ્વામી સંબંધ નામકી શક્તિ પડી હૈ. આહા ! અનાદિ અનંત. વહ ૪૭ શક્તિમેં આપી હૈ. આબિરકી ૪૭. સુડતાલીસ સમજ્યાને ? (શ્રોતા : સૈંતાલીસ) ચાલીસ ઓર સાત. છેલ્લે આબિરમેં હૈ. સ્વસ્વામી સંબંધ. તો ધર્માત્માકા સ્વસ્વામી સંબંધ—સ્વ અપના દ્રવ્ય, સ્વ અપના ગુણ ને સ્વ

अपनी निर्मल वीतरागी पर्याय—ये अपना स्व अने उसका वो स्वामी है. ऐसा गुण पडा है आत्मामें. समझमें आया? अज्ञानीको अपना स्व क्या है, उसका स्वामी कौन है—उसकी भबर नहीं. ओ राग ने पुन्य अपना स्व, उसका मैं स्वामी. आडाडा! समझमें आया?

ते शिव भाव करमके करता.. ये शिव राग नाम सूक्ष्म विकल्पके प्रेममें पडा है, मग्न है, लीन है, भ्रमणाका स्वामी है, वो भावकर्मका कर्ता है. राग नाम विकल्पका कर्ता वड अज्ञानी है, ज्ञानी नहीं. आडाडा! आ रीते अंतर समझवा माटे बात है छों. किसीको कडना के कडे, ओ माटे ये बात नहीं है. आडा! समझमें आया? माया मग्न भरमके भरता, ते जिय भाव करमके करता.. रागका कर्ता जड नहीं, ज्ञानी रागका कर्ता नहीं. अज्ञानी रागका कर्ता है क्योंकि वस्तु थीज क्या है उसकी भबर नहीं. आडा! आनंदकंद अतीन्द्रिय आनंदकी मूर्ति 'मैं' हूं. ऐसी भबर बिना रागमें मग्न होकर कर्ता होता है. दूसरा श्लोक १६-१७.

जे मिथ्यामति तिमिरसौं, लखै न जीव अजीव।

तेई भावित करमके, करता होंहि सदीव॥१६॥

ते असुद्ध परनति धरैं, करैं अहं परवान।

ते असुद्ध परिनामके, करता होंहि अजान॥१७॥

अर्थ :—जे मिथ्याज्ञानना अंधकारथी श्रुव-अश्रुवने ज्ञाता नथी तेओ ज हमेशां भावकर्मना कर्ता छे. १६. जेओ विभावपरिणतिने कारणे परपदार्थोंमां अहंबुद्धि करे छे ते अज्ञानी अशुद्ध भावोना कर्ता होवाथी भावकर्मोना कर्ता छे. १७.

अर्थ :—जो मिथ्याज्ञानके अंधकारसे जीव-अजीवको नहीं जानते वे ही सदा भावकर्मके कर्ता हैं॥१६॥ जो विभावपरिणतिके कारण परपदार्थोंमें अहंबुद्धि करते हैं वे अज्ञानी अशुद्धभावोंके कर्ता होनेसे भावकर्मके कर्ता हैं॥१७॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

आडा! जे मिथ्यामति तिमिरसौं.. कर्मके कारणसे मिथ्या मति ने अंधकार है, ऐसा नहीं लिखा है. अपनी थीजको भूलकर 'अपने को आप भूलके डेरान हो गया.' अपने को आप भूलके भगवान डेरान हो गया. आडाडा! कडते हैं कि जे मिथ्यामति तिमिरसौं.. मिथ्याज्ञानके अंधकारसे, अरे! चैतन्यका नूरका प्रभु प्रकाशका पूर, उसकी भबर नहीं. अपनी थीजकी प्रविष्टता नहीं, अपनी थीजकी परीक्षा नहीं, ये मिथ्यामति अंधकारमें पडा

હૈ. આહા! લખૈ ન જીવ અજીવ.. દેખો. જીવ ને અજીવ કહા. રાગકો ભી અજીવ કહતે હૈં યહાં. જીવકી જાત નહીં. આહા! વ્યવહાર રત્નત્રયકા રાગ યે અજીવ હૈ. આહાહા! ઉસકો તો અજ્ઞાન કહા હૈ. અજ્ઞાનકા અર્થ જ્ઞાન ઉસમેં નહીં. ભાઈ! ‘સમ્યક્જ્ઞાન દીપિકા’મેં. એક કોર ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રભુ, એક બાજુ રાગસે લેકર સબ અજ્ઞાન. યે જ્ઞાન ઉસમેં નહીં. આહા! માટે સબ અજ્ઞાન હૈ, એસા લિયા હૈ. ‘સમ્યક્જ્ઞાન દીપિકા’. ધર્મદાસને એસા કહા હૈ. દો ભાગ પાડકર એક કોર જ્ઞાન ને એક કોર અજ્ઞાન. આહાહા! (શ્રોતા :) યે ભિન્ન હૈ તદ્દન, અજ્ઞાન હૈ. આહાહા!

જે મિથ્યામતિ તિમિરસૌં, લખૈ ન જીવ અજીવ. લખૈ નામ જાણે નહીં. અરે! મૈં તો ચૈતન્ય આનંદ હૂં ઔર રાગાદિ વો તો અજીવ હૈ. મેરી ચીજ(કે સાથ) મિલ્લાન હો સકે નહીં. મેળવણી આવે છેને એકમાં ? શું કહે છે ? ‘કળશટીકા’માં આવે છે ને. અણમળતા. એવો શબ્દ છે ભાઈ. સંસ્કૃત. અણમળતા (શબ્દ) ત્રણ-ચાર ઠેકાણે (આવે છે). રાગનો ભાગ અને મેરી ચીજ અણમળતી હૈ. મિલ્લાન ન હો સકે એસી ચીજ હૈ, એમ કહતે હૈં. અણમિલતી (એસા) પાઠ હૈ. કળશમેં હૈ. કયે ઠેકાણે બરાબર કંઈ યાદ ન હોય. સમજમેં આયા ? આપણે આવી ગયું છે. વ્યાખ્યાન હો ગયા હૈ ન સારા. જીવ ને અજીવકા મિલ્લાન નહીં. અણમળતા હૈ. આહા! ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય પ્રકાશકા પ્રભુ, ઉસકી પ્રભુતા હૈ ઔર રાગ આદિ અજીવકી પ્રભુતા હૈ. વો તો અજીવ હૈ. અજ્ઞાની, જીવ અને અજીવકી ભિન્નતા જાનતે નહીં. આહાહા!

હજી તો શરીરકી પુર્ન.. શું કહેવાય ? પુનર્ભવ. હવે એ પૂછે છે. અરર! આર્ય માણસો. કાલ આવ્યા હતા ઘણા. ૨૫-૩૦ માણસો છોકરાઓ જુવાન બધા. ૩૦-૩૦ વર્ષની ઉંમરના હતા. આપણા રતિભાઈના સાસરાવાળા. રતિભાઈ નહીં આ ? (શ્રોતા : હેડમાસ્તર) ત્યાં છેને મુંબઈ. આહા! બધા એમ પૂછ્યું, ‘મહારાજ! તમે પુનર્જન્મ માનો છો ? અરર! માળા ગજબ વાત! પુનર્જન્મ છે ? બાપુ! છે. આ છોડીને જોવી હોય તો રાજુલ છે, કીધું. આજ સુબહમેં ભૂલ ગયા રાજુલ. આજ રવિવાર છેને આજે. હૈં ? છે. આહા! બાપુ! તમને ખબર નથી ભાઈ! પુનર્જન્મ હજી તો આત્માને બીજો ભવ છે એય... અરરર..! આહાહા!

આહીં તો આત્મામાં રાગ બીજો છે એય નહીં. મુજે તો પુનર્જન્મ નામ આગળ વધતાં મેરેમેં તો શુદ્ધતાકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. સમજમેં આયા ? એક સમય-સમય શુદ્ધતાકા જન્મ-ઉત્પત્તિ, વહ મેરા પુનર્જન્મ હૈ. (શ્રોતા : આ બીજી જાતનો પુનર્જન્મ છે.) (શ્રોતા : શુદ્ધિપૂર્વક) શુદ્ધિ... ક્યા કહતે હૈં. યે તો પીછેસે કહા. આ કોઈ કહે, જાતિસ્મરણ ક્યા ?

અજ્ઞાનીકો ભી જાતિસ્મરણ હોતા હૈં ઓર જ્ઞાનીકો ભી હોતા હૈં. દોનોં હી કો હોતા હૈં.

સવારમેં થોડા થા ન શ્વેતાંબરકા. કહે, જાતિસ્મરણ ક્યોં નહીં ઉત્પન્ન હોતા હૈં ? બહોત દેખા હૈં. શ્વેતાંબરકા શાસ્ત્ર તો સબ દેખા હૈં ન. કરોડો શ્લોક દેખા હૈં. આઠ વર્ષ તો (સંવત) ૭૦સે.... અરે, દુકાનમેં નિવૃત્તિ થી તો વહ પઢતે થે. શ્વેતાંબર થે ન હમ તો પહલે. હમારા જન્મ તો ઉસમેં થા. ઉસકા દસ વૈકલિક સૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયન, આચારાંગ, સૂયગડાંગ (આદિ) સબ શાસ્ત્ર દુકાન ઉપર મંગાયા થા. છોટી ઉંમરસે. ૬૪-૬૫ સાલસે વાંચતે થે. નિવૃત્તિ બહોત થી દુકાનમેં. હમારી ઘરકી દુકાન થી પિતાજીકી. સબ પઢતે થે, પઢા હૈં.

તો ઉસમેં ઐસા આયા થા કિ જાતિસ્મરણ ક્યોં નહીં હોતા વર્તમાનમેં? એમ વ્યવહાર નાખ્યો ભાઈએ તો. ખરેખર તો એ નિશ્ચય કે પૂરો સત્ય વાત કહનેમેં બાહ્યમેં સમાધાન જગતકો ન હો, તો જગત માટે ઉસકો રુકના પડે કે નહીં, ભાઈ! આમ છે ને આમ છે ને ઐસા હૈં. ઐસે વિકલ્પ આતે હૈં તો જાતિસ્મરણ હોતા નહીં. એ વ્યવહારનય. ખરેખર તો... (શ્રોતા :) ક્યા કહતે હૈં? (શ્રોતા : જૈનમેં ભી ... હોતે હૈં?) વો તો બહોત હજાર હૈં ન. હમારે યહાં આયે થે હમણાં અમેરીકાસે. અમેરીકાસે આદમી આયા થા. યહાં રાજુલ માટે રિપોર્ટ લેનેકો. રાજુલકા રિપોર્ટ લેનેકો આયા થા. ગુજરાતી નહીં સમજતે થે. અમેરિકાસે આયા થા. પ્રશ્ન ક્રિયા અંગ્રેજીમેં કિ 'મહારાજ! ગર્ભમેં જીવ આતે હૈં તો પાંચ મહિને આતા હૈં કિ પહલે (મહિને)સે આતા હૈં?' ઐસા પ્રશ્ન ક્રિયા. અંગ્રેજીમેં ક્રિયા તો ગુજરાતી....

લોકો ઐસે કહતે હૈં ન કિ માતાકે પેટમેં પાંચ મહિને જીવ આવે. કીધું, ઐસા હૈં નહીં. (શ્રોતા : કિતનેં તીન મહિનેકે લિયે કહતે હૈં). હા, એ તો ત્યાંથી મરીને એક સમયમેં યહાં આતા હૈં. યે રાજુલકા દેષ્ટાંત તો સીધા હૈં. રાજુલ વહ બૈઠી હૈં. વહાં દેહ છૂટ ગયા. નવ મહિને સત્તર દિ' એ યહાં જન્મ લિયા. આ આ છોડી છે. નવ મહિના ને સત્તર દિન. સમજમેં આયા? લોકોને વ્યવહારનીય ખબર નહીં હજી તો. મૈં ત્રિકાળી હું, મૈંને અનંત અવતાર ક્રિયા હૈં, ઈસકી ખબર નહીં. આહાહા! આર્ય માણસમેં ઈતની પ્રતીતિ નહીં. યે તો નિષ્ક્રિય અંતર ભગવાન આર્યસ્વરૂપ શુદ્ધ આનંદકા ધામ ઉસકે અનુભવમેં પ્રતીત હોના, ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનહૈં. આહાહા! પહલી ચીજ યહ હૈં. વસ્તુકા અંતર અનુભવ આયા નહીં, તો ઉસકો માનના કહાંસે આયા ?

આતા હૈં ન? ૧૭-૧૮ ગાથામેં આતા હૈં. 'સમયસાર' ૧૭-૧૮. કિ જો ચીજ ખ્યાલમેં આયી નહીં ઉસકી પ્રતીતિ તો સસલેકા શીંગ જૈસી હૈં. સસલા સમજે ન? ખરગોશ. ખરગોશ. ૧૭-૧૮ ગાથામેં હૈં. 'સમયસાર'મેં. ટીકામેં. 'અમૃતચંદ્ર આચાર્ય'. જો

ચીજ અંતર ખ્યાલમેં નહીં, યે ચીજ હૈં ઐસા અનુભવ નહીં અને વહ ચીજકો માનના, કેસે માને? સમજમેં આયા? જો ચીજ કભી દેખી નહીં. દેખી નહીં ને માનના? કેસે માને? (શ્રોતા : આપને કહા તો હમને માન લિયા). ઐસે માના યે માના હી નહીં. ઐસા કહા ન એક બાર. એ ભાઈ શું કહેવાય? કુવાડિયા. કુવાડવા. કુવાડવા હૈં ન રાજકોટ પાસે. પાંચ કોસ (દૂર) કુવાડવા હૈં ન. નદીમેં....

ઉસકી નિશાળમેં ઉતરે થે. તો નિશાળમેં એક ફોટા થા મચ્છરકા. મચ્છર.. મચ્છર. મચ્છર હોતા હૈં ન ઝીણા. મચ્છર. (શ્રોતા : જો મચ્છર યહાં કાટત હૈં ન રાતકો વહ). હા, વહ તો એક ફોટા થા. (શ્રોતા : ડાંસ ઉસકો બોલતે હૈં). મચ્છર. ડાંસ એ જુદા બડા. મચ્છર છોટા હોતા હૈં. હાં, ફેર હૈં. પણ વો મચ્છરકા પૈર લંબા કરકે માસ્તરને બાલકોકો સમજાયા કિ જુઓ! યે મચ્છર હૈં. ચિત્ર ફોટા. પગ તો થોડા છોટા હૈં. પણ વહ પગમેં રૂંવાટી રૂંવાટી હૈં ન. ઉસે બતાનેકો પૈર લંબા બડા કરકે મચ્છરકો બતાયા બાલકોકો.

માસ્તર કહે, જુઓ બાળકો! મચ્છર ઐસા હોતા હૈં. હવે એકબાર ગામમેં આયા હાથી. તો બાળક કહતે હૈં કિ માસ્તર સાહેબ! આપને જો મચ્છર બતાયા થા વહ. વહ મચ્છર બતાયા થા વો તો પગ લંબા કરકે ઉસકે નીચે.. નીચે હોતે હૈં ન ભાગ? (શ્રોતા : રૂંવાટી) રૂંવાટી—પગકા ભાગ દો ચાર કટકા હોતા હૈં ન ઐસા લંબા ઝીણા ઝીણા. તો સબ બતાનેકો (બડા કરકે) બતાયા થા. ત્યારે એણે હાથી તો દેખા નહીં થા (ઔર) મચ્છર દેખા નહીં થા. મચ્છર ન હો ઐસા લંબા લંબા દિખાયા. તો કહતે થે.

હમ વહ નિશાળમેં ઉતરે થે. ચોથી સાલ. (શ્રોતા : મચ્છરને કાટવાને માટે સૂંઢ હોય છે.) હા, એ સૂંઢ હોય છે. એના પગમાં ફેર હોય છે. નીચે પગમાં. પણ આ તો પગમાં.... પગ નીચે છેને એમાં ફેર હોય છે. જેમ ઊંટના પગ.... ફેર હોય છે. પગમાં ફેર હોય ને ઉપરકા પગમાં ફેર..... ઐસા ઓલા પગમાં ફેર. એ ફેર બતાનેકો લંબા કરકે બતાયા. તો આ કહે, માસ્તરસાહેબ! આ મચ્છર. વાસ્તવિક મચ્છરકા રૂપ તો દેખા નહીં થા. ચિતરામણસે દેખા. હાથીકો (મચ્છર) બતાયા. એમ વાસ્તવિક તત્વ ક્યા હૈં એ જાણ્યા વિના આ આત્મા. યે નારકી વો આત્મા, રાગ યે આત્મા, મનુષ્ય યે આત્મા, દેવ યે આત્મા, સ્ત્રી આત્મા, પુરુષ આત્મા. ભાઈ! યે આત્મા નહીં હૈં. યે તો સમજાયા હૈં કિ સ્ત્રીકા આત્મા. રાગવાલા આત્મા ઐસા બતાયા હૈં. પણ રાગવાલા આત્મા અને સ્ત્રી આત્મા, યે આત્મા નહીં. આહાહા!

આત્મા તો અખંડાનંદ પ્રભુ મહાસત્તા ચૈતન્ય પ્રભુ ઉસકો પૂર્ણાનંદ.... સુબહમેં આયા થા ન. ત્રિકાળ નિરાવરણ નિજ શુદ્ધ ચૈતન્ય વહ આત્મા. ઉસકા વેદન કરનેવાલા

तत्त्ववेदी निजवेदी. आहाहा! अपने आनंदका वेदनेवाला जाननेवाला वह समझिती. वह आत्माको मानते हैं. देव्या विना माने क्या? समझमें आया? आहीं अज्ञानी कहते हैं कि लखै न जीव अजीव. भान नहीं कि जिव किसको कहते हैं ने अजिव किसको कहते हैं. शास्त्रसे भान लिया कल्पनासे. समझमें आया? (श्रोता : सर्वथा जिव अने मानो अने कथंयित् जिव अने माने). सर्वथा जिव उसको मानो, सर्वथा अजिव उसको मानो. पुन्य-पापके विकल्पको सर्वथा अजिव मानो. उसमें चैतन्यका अंश है ही नहीं. कडो, समझमें आया? आहा!

जे मिथ्यामति तिमिरसौं, लखै न जीव अजीव. आ कारणे डों. अज्ञान अने तिमिर अंधकारके कारणसे. दर्शनमोड कर्मके कारणसे, ये कारण नहीं. तेई भावित करमके.. भावित करम.. रागरूपी भवन डोकर जो कर्म बनाया ये करता होहिं सदीव.. अज्ञानी रागका सदैव कर्ता होता है. आहाहा! समझमें आया? जे असुद्ध परनति धरें.. भाषा देवो. जो अज्ञानी राग आदि अशुद्धता परिणती धारे छे, अे भासे छे अने.

करैं अहं परवान.. अने अने अहंपणुं माने छे, अहंबुद्धि. ये राग मेरा, अशुद्ध परिणती ये मैं अर्थात् आस्रव वह मैं. आस्रव रहित चैतन्यका तो भान नहीं. आहा! करैं अहं परवान.. अने अहंपणुं माने रागने. उदयभाव—संसारभाव—विकारभाव—विभावभाव—जेरभाव—दुःखरूपभाव उसको प्रमाण मानते हैं. अेम कहते हैं. (श्रोता : औद्यिकभाव) हा, औद्यिकभाव. वह राग औद्यिकभाव है. आहाहा! करैं अहं परवान.. उसे अपनापने मानते हैं. आहाहा!

ते असुद्ध परिणामके करता होहिं अजान.. भगवान आत्माका अज्ञान ये अशुद्धताका कर्ता होता है. क्योंकि जो चीज अपनी मानी, उसका कर्ता हुआ (और) ये मेरा कर्म ऐसे मानते हैं. आहाहा! कर्ता-कर्मका अधिकार तो 'कुंदकुंदाचार्य' बडोत लिया है बडोत. केमके भूण भूल ही अनादिसे ईसमें पडी है. आहा!

भावोंके कर्ता होनेसे भावकर्मोंके कर्ता है। इसके विषयमें शिष्यका प्रश्न, ल्यो. हुवे शिष्यका प्रश्न है. जिसका अस्तित्व अपनी दृष्टिमें आया उसका कर्ता माना अने उसे अपना कर्म माना. केमके अपना अस्तित्व ज्ञानानंद वह तो दृष्टिमें आया नहीं. पर्यायबुद्धिमें तो राग अने पुन्य ने पापका अस्तित्व दिभता है. 'पोग्गलकम्मपदेसद्धिदं', अेम आवे छेने. 'तं जाण परसमयं'. बीज गाथा. यहां आत्मा ज्ञानानंदस्वभावमें स्थित तो हुआ नहीं, तो रागमें स्थित डोकर अपना स्वरूप मान लिया. आहाहा! भाई! ये व्यवहार रत्नत्रय भी अशुद्धपरिणाम, अचेतन, अजिव. आहा! इसके विषयमें शिष्यका

પ્રશ્ન.

આ વિષયમાં શિષ્યનો પ્રશ્ન (દોહરા)

શિષ્ય કહે પ્રભુ તુમ કહ્યો, દુબિધિ કરમકૌ રૂપ।
 દરબ કર્મ પુદ્ગલ મર્ડ, ભાવકર્મ ચિદ્રૂપ॥૧૮॥
 કરતા દરવિત કરમકૌ, જીવ ન હોડ ત્રિકાલ।
 અવ યહ ભાવિત કરમ તુમ, કહૌ કૌનકી ચાલ॥૧૯॥
 કરતા યાતૌ કૌન હૈ, કૌન કરૈ ફલ ભોગ।
 કૈ પુદ્ગલ કૈ આતમા, કૈ દુહુંકૌ સંજોગ?॥૨૦॥

અર્થ :—શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે હે સ્વામી! આપે કહ્યું કે કર્મનું સ્વરૂપ બે પ્રકારનું છે, એક પુદ્ગલમય દ્રવ્યકર્મ છે અને બીજું ચૈતન્યના વિકારરૂપ ભાવકર્મ છે. ૧૮. આપે એમ પણ કહ્યું કે જીવ, દ્રવ્યકર્મનો કર્તા કદી પણ કાળમાં પણ થઈ શકતો નથી, તો હવે આપ કહો કે ભાવકર્મ કોની પરિણતિ છે ? આ ભાવકર્મનો કર્તા કોણ છે ? અને તેમના ફળનો ભોક્તા કોણ છે ? ભાવકર્મનો કર્તા-ભોક્તા પુદ્ગલ છે અથવા જીવ છે અથવા બંનેના સંયોગથી કર્તા-ભોક્તા છે ? ૨૦.

અર્થ :—શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ કિ હે સ્વામી! આપને કહા કિ કર્મકા સ્વરૂપ દો પ્રકારકા હૈ, એક પુદ્ગલમય દ્રવ્યકર્મ હૈં ઓર દૂસરે ચૈતન્યકે વિકાર ભાવકર્મ હૈં॥૧૮॥ આપને યહ ભી કહા કિ જીવ, દ્રવ્યકર્મકા કર્તા કભી ત્રિકાલમેં ભી નહીં હો સકતા, તો અવ આપ કહિયે કિ ભાવકર્મ કિસકી પરિણતિ હૈ?॥૧૯॥ ઇન ભાવકર્મકા કર્તા-ભોગતા પુદ્ગલ હૈ યા જીવ હૈ, યા દોનોંકે સંયોગસે કર્તા-ભોગતા હૈ?॥૨૦॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

એ કોની ગતિ છે આ? પુન્ય-પાપકે ભાવકી ગતિ ચાલ કિસકી હૈ? હું કોણ સંયોગ? યહાં બડી ગરબડ હૈ અભી.

શિષ્ય કહે પ્રભુ! તુમ કહ્યો દુબિધિ કરમકૌ રૂપ.. એક જડકર્મ, એક રાગકર્મ. એક ભાવકર્મ, એક અજીવકર્મ. પરમાણુ રંગ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાલા હૈ. યે ભી અચેતન હૈ પણ ભાવકર્મમેં રંગ, રસ, ગંધ નહીં. પણ જ્ઞાનકા અભાવ હૈ માટે ઉસકો અચેતન અને અજીવ કહનેમેં આયા હૈ. તો દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ આપને દો કહે. દરબ કર્મ પુદ્ગલ મર્ડ.. આપને તો દ્રવ્ય જડકર્મકો પુદ્ગલ કહા. ભાવકર્મ ચિદ્રૂપ.. ચિદ્કી દશા હૈ એસા આપને

કહા. કરતા દરવિત કરમકૌ, જીવ ન હોઈ ત્રિકાલ.. જડકર્મકા કર્તા તો નહીં. આહાહા ! કહો, રાગ-દ્વેષ હોતે હેં ઉસ પ્રમાણમેં કર્મકા બંધન હોતા હૈ. છતાં કર્મકી પર્યાયકા અજ્ઞાની ભી કર્તા નહીં. જિતને પ્રમાણમેં ભ્રમણા અને રાગ-દ્વેષ હોતે હેં, ઉસી પ્રમાણે કર્મમેં રચના કર્મકી હોતી હૈ. શુભભાવ મંદ હો અને પુન્ય વિશેષ બંધ જાયે કર્મમેં, ઐસા હૈ ?

જિતને પ્રમાણમેં મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ, ઈતને પ્રમાણમેં પરમાણુકી પર્યાય ઉસી સમય અપનેસે વિકારરૂપ-કર્મરૂપ પર્યાય હોતી હૈ. તો કહતે હેં કિ યે જડકર્મકી પર્યાય વિકારકે પ્રમાણસે હોતી હૈ. નિમિત્ત (હે) ઉસી પ્રમાણમેં, તો ભી ઉસકા કર્તા નહીં. આહાહા ! તો આ વેપાર ધંધા ને શરીરના કર્તા અને વિવાહ-લગનના પ્રસંગના કર્તા ને લઙ્કુ ખાવાના કર્તા—યે કર્તા ત્રીન કાલમેં આત્મા હૈ નહીં. આહાહા ! કરતા દરવિત કરમકૌ, જીવ ન હોઈ ત્રિકાલ.. શિષ્યને ઈતના તો નક્કી કિયા. આહા ! (શ્રોતા : જીવ કર્મ બાંધે). હા, આ તો હજી કર્મ બાંધે. (શ્રોતા : યે તો મૈને બાંધ લિયા). મૈને બાંધ લિયા. અરે, ભગવાન ! બાપુ! યે તો જડ રજકણ હૈ. ક્યા રજકણકી પર્યાય તેરેસે હોતી હૈ ? ક્યા તુમ ઉસકે સ્વામી હો ? યે પરસત્તાકા તેરી સત્તામેં પ્રવેશ હૈ ? તેરી સત્તા(કા) પરમેં પ્રવેશ હૈ ? આહાહા !

અવ યહ ભાવિત કરમ તુમ, કહૌ કૌનકી ચાલ.. પ્રભુ! મેરા પ્રશ્ન હૈ. યે વિકલ્પ જો ઉત્પન્ન હોતે હેં દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ, એ ભાવકર્મકી ચાલ ગતિ કિસકી હૈ ? કૌન કરતે હેં ઉસકો ? કરતા યાકૌ કૌન હૈ, લ્યો. કૌન કરૈ ફલ ભોગ.. અને કર્તાને ભોગવે કોણ પીછે ? કૈ પુદ્ગલ કે આત્મા.. મહારાજ ! યે પુદ્ગલ કરે કિ આત્મા ? પુદ્ગલ વિકારકો કરે કિ આત્મા ? કૈ દુહંકૌ સંજોગ ? ત્રીન બોલ લિયે. અભી કહતે હેં વહ. ‘જયસેન આચાર્ય’કી ‘સમયસાર’કી ટીકામેં હૈ. (શ્રોતા : બેય ભેગા થઈને). હા, ઐસા દૃષ્ટાંત હૈ. વહી લગાતે હેં સબ (જગહ). વહ તો દૂસરી ચીજ હૈ. કે જૈસે સ્ત્રી ઓર પુરુષ દો મિલકર પુત્ર હોતા હૈ, તો પુરુષકા પુત્ર ભી નહીં કહનેમેં આતા હૈ, સ્ત્રીકા ભી નહીં કહનેમેં આતા હૈ. ઐસા દૃષ્ટાંત હૈ. દોનોંહીકા હૈ.

ઐસે કર્મ અને આત્મા દોનોંહીકા રાગ હૈ. ઐસી સંસ્કૃત ટીકા હૈ. વહ તો દૂસરી ચીજ બતાતે હેં. વિકાર અપનેમેં હૈ યે નિશ્ચય. તો નિમિત્ત ક્યા હૈ ઉસકા—પ્રમાણકા જ્ઞાન કરાતે હેં. સમજમેં આયા ? રતનચંદ્રજી વહી નાંખતે હેં હર વખતે. હૈ ન મુખત્યાર ? હા, વહી નાંખતે હૈ. દેખો, યહાં જીવકા અકેલેકા વિકાર નહીં (કહા). કર્મકા અકેલેકા નહીં, દોનોંહીકા હૈ. માતા-પિતા દોનોંહીકા પુત્ર હૈ. એમ છે ટીકામેં હૈ. પણ વહ તો પ્રમાણજ્ઞાન કરાયા હૈ. પ્રમાણ નામ નિશ્ચય અને નિમિત્ત કોણ હૈ ઉસકા જ્ઞાન કરાયા હૈ. દો હોકર કરતે

હેં એસા તો ત્રીન કાલમેં હૈ નહીં. આહાહા! યે પ્રશ્ન એસા હૈ ન, દેખો. ‘મહારાજ! આત્મામેં વિકાર હોતા હૈ યે પુદ્ગલ કરતા હૈ? આત્મા કરતા હૈ? કિ દો મિલકર હોતા હૈ?’ ૫૦ ટકા કર્મકા અને ૫૦ ટકા આત્માકા એસા હોતા હૈ?

યે પ્રશ્ન હુઆ થા પહલે. શેઠ આયે ન પહલી (બાર) શેઠ. કઈ સાલ કહા? (સંવત) ૧ની સાલ. જીવંધર હૈ ન, જીવંધર. વે આયે થે સાથમેં લેકર. નથુલાલ જીવંધર. યે પ્રશ્ન ક્રિયા. એમ દો મિલકર હોતા હૈ વિકાર? યે પ્રશ્ન ક્રિયા. તો ૫૦ ટકા કર્મકા અને ૫૦ ટકા આત્માકા, એસા હૈ? આહાહા! ૫૦-૫૦ કેસા? (શ્રોતા : નહીં, ૧૦૦ ટકા) આહા! હમારે યહાં થા એક ગૃહસ્થ શેઠ. વહ ભી કર્મકા કહતે થે બહોત કર્મકી બાત. કર્મસે હોતા હૈ, કર્મસે હોતા હૈ, કર્મસે હોતા હૈ વિકાર. પીછે કીધું, કર્મસે કિંચિત્ નહીં. આ તો પચાસ વર્ષ પહલેકી બાત હૈ. ૫૫ વર્ષ પહલેકી બાત હૈ. (સંવત) ૭૧. કર્મકા એક દોકડા ભી નહીં. દોકડા સમજતે હૈં? ક્યા કહતે હૈં? (શ્રોતા : ટકા) ટકા. એક ટકા કર્મકા નહીં.

કહે કે ‘મહારાજ એસે નહીં. થોડા રખો.’ ‘૫૧ ટકા પુરુષાર્થકા રખો અને ૪૯ ટકા કર્મકા રખો’ એસે કહા. યે ચર્યા તો બહોત ચલતી થી ન પહલેસે. ૫૧ ટકા આત્માકા રખો. ટકા સમજે? ધનાલાલજી! (શ્રોતા : હિસ્સા). હિસ્સા. ‘૪૯ ટકા કર્મકા રખો. વૈસે હમ તો ૫૦-૫૦ ટકા રખતે હૈં, પણ આપ કહતે હો તો હમ એસે કહે (માને). ૫૧ અને ૪૯. દો (ટકા) હો ગયા વિશેષ યહાં’ એમ કહા હોં. ‘દો (ટકા) વિશેષ (જ્યાદા) હો ગયા.’ કીધું, એકેય ટકા કર્મકા નહીં. સોએ સો ટકા અજાનીકા પુરુષાર્થ ઊંધા-ઉલ્ટા હોતા હૈ. અપનેસે વિકાર હૈ, કર્મસે બિલકુલ નહીં ત્રીન કાલ ત્રીન લોકમેં. આહા! ઈસસે ક્યા? કે દ્રવ્ય(કર્મ)કા તો ત્રિકાલ કર્તા નહીં, પણ આ ભાવકર્મ વિકાર? કે આત્મામેં વિકાર તો....

આહીં તો પ્રશ્ન હુઆ થા. ચિદાનંદજી થે ન. દો વર્ષ રહ ગયે થે ન. ચિદાનંદજી નહીં વો દ્રોણગિરિવાલે? દો ચોમાસા રહે થે. વે પહલે તો ખૂબ પ્રશ્ન કરતે થે. દેખો, બે સિદ્ધાંત. આ કહે, ‘આત્મામેં વિકાર તો હૈ નહીં. દ્રવ્ય શુદ્ધ હૈ, ગુણ શુદ્ધ હૈ, તો વિકાર કેસે હુઆ?’ એસે પ્રશ્ન કરતે થે. વિકાર હુઆ અપની પર્યાયકે અપરાધસે. ‘ક્યા કારણ?’ કારણ ક્યા? સ્વતંત્ર-કર્તા અજાની હૈ. વિકારકા સ્વતંત્ર કર્તા અજાની અજાનપણે હોતા હૈ. કારણ-બારણ કોઈ નહીં. સ્વતંત્ર કર્તા ઉસકા કારણ ક્યા? મોટી ચર્યા પાંચ દિ ચાલી. સુનો સુનો બરાબર. પછી તો બેઠી હોં. વહ ચિદાનંદજી.... યહાં દો ચોમાસા રહે. દો ચોમાસા રહે. ચિદાનંદજી... પહલે દોનોં સાથમેં થે.

એક હૈ ન નેમીસાગર. નેમીસાગર હૈ. ત્યાં નહીં આપણે આયે થે? અંતરિક્ષમેં. શૌરીપુર. ત્યાં નેમીસાગર આયે થે. વે ભી યહાં ચોમાસા રહે. દોનોં સાથમેં એક ચોમાસા.

तो वड भी बियारा नरम है. उमारी वात सूनने को (राज्य थे). (श्रोता : वशींज के साथ रडते थे). वड नहीं, आ नेमीसागर दूसरे. वशींज... वड यिदानंद था, पडले यिदानंद था. यडां आया पीछे तो उसकी लाईन बदल गई. आडीं तो आपणे लोपालमें बोले थे न. लोपालमें बोले थे. (श्रोता : लोपालमें लाभ नहीं लिया). हा, हा. लोपालमें बोले थे. माणस बडोत थे न. 'उमारे उपर उपकार स्वामीजका है,' यिदानंदज कडते थे अने भानगीमें उमारे पास आये थे. 'मडाराज ! आप कडते हैं तो अे प्रमाणे उम तो क्षुल्लक नहीं. उमे क्या करना?' क्या करना उम नहीं कडते हैं, लई. छोडो, (उम नहीं) कडते, उम तो मार्ग कडते हैं कि मार्ग ऐसा है, ऐसा समजो, ऐसा निर्णय करो. समजमें आया ? यडां आया था भानगी.

आ वात तो ऐसी है. अेमां कर्मकी बात तो त्रणे संप्रदायमां घुस गई है डिलटी. बस, कर्मसे विकार डोता है, कर्मसे विकार डोता है. अकेला (जव) विकार न करे. अकेला विकार करे तो विकार स्वभाव डो जय. पण स्वभाव डी है पर्यायका, सुन तो सडी. आडाडा ! (श्रोता : वड भी अज्ञानमें..) अज्ञानमें पर्यायका स्वभाव है कि विकाररूप परिणामे ये अज्ञानस्वभाव है. आडाडा ! भाषामें नहीं, अंतरमें ये बेठना याडिये. समजमें आया ? लाभ ईन्द्र डीपरसे उतरे तो पण डिरे नहीं, ऐसी बात बैठनी याडिये. ऐसी बात है. कडते हैं, मडाराज ! ये विकार—पुन्य-पाप दया-दान-व्रत-भक्ति, काम, क्रोध, मिथ्यात्व भ्रम—ये पुद्गल उसका कर्ता है के आत्मा अकेला कर्ता है के दो मिलकर करते हैं ? दो भागीदार—डिस्सेदार हैं, ऐसा प्रश्न है. ईस पर श्रीगुरु समाधान करते हैं, लो.

कार्यत्वादकृतं न कर्म न च तज्जीवप्रकृत्योर्द्वयो-

रज्ञायाः प्रकृतेः स्वकार्यफलभुग्भावानुषंगात्कृतिः ।

नैकस्याः प्रकृतेरचित्वलसनाज्जीवोऽस्य कर्ता ततो

जीवस्यैव च कर्म तच्चिदनुगं ज्ञाता न यत्पुद्गलः ॥११॥

आत्माको अनुसरीने डोता है, जडको अनुसरीने डोता नहीं. पुद्गल ज्ञाता नहीं. जणनडार है वड जणक आत्मा उसका कर्ता है. आडाडा ! कर्मनी लूल तो... बडोत (जगड) शास्त्रमें ऐसा आता है. ज्ञानावरणीय ज्ञानको रोके, दर्शनावरणीय दर्शनको रोके. पण वड तो निमित्तका कथन व्यवडारका है. रोके क्या ? ज्ञानावरणीय ज्ञानको रोके, उसकी ना पाडते हैं यडां. ज्ञानकी परिणती भावकर्मरूप डीणी डोती है, उसका कर्ता आत्मा है. कर्मसे बिडकुल डीणी दशा नहीं डोती. समजमें आया ? वड यर्या बडोत यडी थी १ उकी सालमें, त्यां ईसरी. इस पर श्रीगुरु समाधान करते हैं. क्रिया एक करता जुगल, यौं

ન જિનાગમ માંહિ। આહાહા ! અક્ષર ભી મોટા હૈ, કાગળ ભી અચ્છા હૈ. ક્રિયા એક કરતા જુગલ... અને સિદ્ધાંત ભી અચ્છા હૈ.

આ વિષયમાં શ્રીગુરુ સમાધાન કરે છે. (દોહરા)

ક્રિયા એક કરતા જુગલ, યૌં ન જિનાગમ માંહિ।
 અથવા કરની ઔરકી, ઔર કરૈ યૌં નાંહિ॥૨૧॥
 કરૈ ઔર ફલ ભોગવૈ, ઔર બને નહિ એમ।
 જો કરતા સો ભોગતા, યૈ જથાવત જેમ॥૨૨॥
 ભાવકરમ કરતવ્યતા, સ્વયંસિદ્ધ નહિ હોઇ।
 જો જગકી કરની કરૈ, જગવાસી જિય સોઇ॥૨૩॥
 જિય કરતા જિય ભોગતા, ભાવકરમ જિય ચાલ।
 પુદ્ગલ કરૈ ન ભોગવૈ, દુવિધા મિથ્યાજાલ॥૨૪॥
 તાર્તૈં ભાવિત કરમકૌં, કરૈ મિથ્યાતી જીવ।
 સુખ દુખ આપદ સંપદા, ભુંજૈ સહજ સદીવ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ :- જુગલ(યુગલ)=બે. જિનાગમ (જિન+આગમ)=જિનરાજનો ઉપદેશ. જથાવત=વાસ્તવમાં. કર્તવ્યતા=કાર્ય. સ્વયંસિદ્ધ=પોતાની મેળે. જગવાસી જિય=સંસારી જીવ. જિય ચાલ=જીવની પરિણતિ. દુવિધા=બન્ને તરફ ઝુકાવ હોવો. આપદ=ઘષ્ટ વિયોગ, અનિષ્ટ સંયોગ. સંપદા=અનિષ્ટ વિયોગ, ઘષ્ટ સંયોગ. ભુંજૈ=ભોગવે.

અર્થ :- ક્રિયા એક અને કર્તા બે એવું કથન જિનરાજના આગમમાં નથી, અથવા કોઈની ક્રિયા કોઈ કરે, એમ પણ બની શકતું નથી. ૨૧. ક્રિયા કોઈ કરે અને ફળ કોઈ ભોગવે એવું જિન-વચનમાં નથી કેમકે જે કર્તા હોય છે, તે જ વાસ્તવમાં ભોક્તા હોય છે. ૨૨. ભાવકર્મનો ઉત્પાદ પોતાની મેળે થતો નથી, જે સંસારની ક્રિયા—હલન, ચલન, ચતુર્ગતિભ્રમણ આદિ કરે છે, તે જ સંસારી જીવ ભાવકર્મનો કર્તા છે. ૨૩. ભાવકર્મનો કર્તા જીવ છે, ભાવકર્મનો ભોક્તા જીવ છે, ભાવકર્મ જીવની વિભાવ-પરિણતિ છે. એનો કર્તા-ભોક્તા પુદ્ગલ નથી. પુદ્ગલ તથા જીવ બન્નેને (કર્તા-ભોક્તા) માનવા તે મિથ્યા જંબાળ છે. ૨૪. તેથી સ્પષ્ટ છે કે ભાવકર્મનો કર્તા મિથ્યાત્વી જીવ છે અને તે જ તેના ફળ સુખ-દુઃખ અથવા સંયોગ-વિયોગને સદા ભોગવે છે. ૨૫.

અર્થ :- ક્રિયા એક ઔર કર્તા દો એસા કથન જિનરાજકે આગમમેં નહીં હૈ, અથવા કિસીકી ક્રિયા કોઈ કરે, એસા ભી નહીં હો સકતા॥૨૧॥ ક્રિયા કોઈ કરે ઔર ફલ કોઈ ભોગે એસા જૈન વૈનમેં નહીં હૈ, ક્યૌંકિ જો કર્તા હોતા હૈ, વહી વાસ્તવમેં ભોગતા હોતા હૈ। ભાવકર્મકા

उत्पाद अपने आप नहीं होता, जो संसारकी क्रिया हलन-चलन चतुर्गति भ्रमण आदि करता है, वही संसारी जीव भावकर्मका कर्ता है॥२३॥ भावकर्मोका कर्ता जीव है, भावकर्मोका भोगता जीव है, भावकर्म जीवकी विभाव-परिणति है। इनका कर्ता-भोक्ता पुद्गल नहीं है, और पुद्गल तथा दोनोंका मानना मिथ्या जंजाल है॥२४॥ इससे स्पष्ट है कि भावकर्मोका कर्ता मिथ्यात्वी जीव है और वही उनके फल सुख-दुःख वा संयोग-वियोगको सदा भोगता है॥२५॥

पूज्य गुरुदेवश्रीजुं प्रवचन :

आत्मा कर्ता अने आत्मा भोक्ता. आत्मा कर्ता ने कर्म भोक्ता, कर्म कर्ता ने आत्मा भोक्ता, ऐसा है नहीं. देभो, क्रिया एक करता जुगल.. परिणती अेक अने दो (द्रव्य) करे, ऐसा होता नहीं. भगवानके मार्गमें ऐसा है नहीं. किया अेक अने कर्ता जुगल-भे. समजमें आया? जैसे ये शरीर है. देभो, ऐसे यले तो किया तो है. तो कियाका कर्ता दो. शरीर भी करे अने आत्मा भी करे, ऐसा होता नहीं. क्यों अंदर आत्मा नहीं है? अंगुली क्यों यली? यउ किया अेक और कर्ता उसका दो. शरीर भी अंगुलीको यलाता है और आत्मा भी यलाता है, ऐसा तीन कालमें नहीं. (श्रोता : ऐसा लोग तो में स्वच्छंद हो जाउंगा, मडाराज!). कौन स्वच्छंद... कर सकता है कौन कि स्वच्छंद होता है? (श्रोता : स्वच्छंद मटाउवानी तो बात छे). कर सकता है कौन परका? अज्ञान हो कि ज्ञान हो, परका तो कोरि कर सकता नहीं. स्वच्छंदी हो तो भी परका तो कर सकता नहीं. विशेष आयेगा, ल्यो.

(प्रभाश वचन गुरुदेव)

પ્રવચન નં. ૧૨૩. શ્રાવણ સુદ ૧૧, સોમવાર, તા. ૨-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૨૧ થી ૨૬ ઉપર પ્રવચન

સમયસાર નાટક. સર્વવિશુદ્ધિ અધિકાર. ૨૧ પદ. ક્યા અધિકાર ચલતા હે? કિ આત્મામે જો અનાદિકાલસે વિકાર હોતા હે, વહ વિકાર આત્માકી પર્યાય હે. કર્મ ઉસકા કર્તા હે, ઐસા નહીં. જૈનમે બહોત ઐસી (માન્યતા) ચલતી હે ન. કર્મ કરે, કર્મ કરે, કર્મ કરે. પંડિતજી! જ્ઞાનાવરણીય કર્મ જ્ઞાનકો રોકે, ઐસા તો સમજાતે હેં 'ગોમ્મટસાર'મે. દર્શનાવરણીય કર્મ દર્શનકો રોકે, વેદનીય કર્મ અવ્યાબાધ ગુણકો રોકે, મોહનીય સમ્યગ્દર્શન અને ચારિત્રને થવા ન દે. આતા હે કિ નહીં? વહ તો નિમિત્તકા કથન હે. કોઈ દ્રવ્યકી પર્યાય કોઈ દ્રવ્યકી પર્યાયકો ઉત્પન્ન કરે, ઉત્પાદ તો અપનેસે હુઆ અને વહ ઉત્પાદ પરસે માને, (માન્યતામે) બહોત ગડબડ હે. વહ કહતે હેં, ક્રિયા એક કરતા જુગલ, જ્યોં ન જિનાગમ માંહિ.. એક ક્રિયા, વિકારી પરિણમન હોના વહ ક્રિયા એક અને જુગલ કર્તા બે.

આત્મા ભી કર્તા વિકારીભાવકા ઔર કર્મ ભી કર્તા. દો કર્તા અને ક્રિયા એક. (શ્રોતા : દો કારણ ચાહિયે ન?) કારણ એક હી હે. કારણ દૂસરા તો આરોપિત હે. એય! સમજમે આયા? યે ગડબડ બહોત હે અત્યારે. મોટા માંધાતા અને ઓલા આચાર્ય નામ ધરાવે તો ભી વહ કહતે હેં કિ નહીં. શ્વેતાંબરમે એ સંબંધી ચર્ચા હુઈ થી. ...વાળા જેઠાભાઈ. નથી, આવ્યા નથી. ન્યાં મુંબઈ રહે છે?વાળાને ચર્ચા થઈ હતી બહોત ઉસકે ગુરુકે સાથ. એ ગુરુ કહે કે કર્મ આત્માકો વિકાર કરાતા હે ઐસા જો માનો તો તુમ્હારે સાથ ચર્ચા કરીએ. બહોત ચર્ચા ચાલી. કર્મ આત્મામે વિકાર કરાતે હેં ઐસે તુમ માનો તો આપણે ચર્ચા કર સકે. ફિર વહ કહે, હમ નહીં માનતે હેં. પહલે માનતે થે, યહાંકા પરિચય હુઆ.... ઐસે તો હમ માનતે નહીં તો હમે ચર્ચા કરની હી નહીં. આહાહા!

યહાં વો કહતે હેં, ક્રિયા એક કરતા જુગલ.. દેખો, યે શરીર ચલતા હે, યે વાણી નીકલતી હે વાણી. તો વાણીકી ક્રિયા જડકી હે. તો ક્રિયા એક અને દો કર્તા. જડ ભી કરે અને આત્મા ભી ઉસ વાણીકો કરે. યોં ન જિનાગમ માંહિ.. વાણી.. વાણીકી પર્યાય જો હોતી હે યે ક્રિયા હે વાણીકી-જડકી. વો જડકી ક્રિયા જડમે હે. વો ક્રિયા એક અને કર્તા દો. જડ ભી વાણી કરે ઔર આત્મા ભી વાણી બોલે. કરી શકે તો કરે. બોલે કોણ? આત્મા વિના બોલી જાતી હે?

શેઠ સાથે ચર્ચા હુઈ થી. યહાંસે સુનકર ગયે. ‘મહારાજ! યે વાણી કોણ બોલતે હેં?’ ત્યારે કહે, ઉત્તર યે દિયા કિ ‘તેરા બાપ બોલતા હે?’ ઉત્તર એસા દિયા. તુમ બોલતે હો. ન બોલો તો ન બોલો. બોલે તો તુમ બોલતે હો. એસા હે નહીં. (શ્રોતા : મુદા થોડા બોલતા હે?). મુદા હી બોલતા હે. જાતે હેં ઉસમેં પરમાણુ ફિર જાતે હે. યે મુદા કયા હે? અને આ તો આહારવર્ગણા છે. શરીર હે (વો) તો આહારવર્ગણા હે. આહારવર્ગણાસે ભાષાવર્ગણાકી પર્યાય હોતી હે, એસા નહીં. તો પછી આત્માસે હો એસી બાત તો (હે નહીં.) સમજમેં આયા? ઉસ લડકેકો પૂછા થા કલ, નહીં? કીધું, યે ભાષા કયા હે ને યે શરીર કયા હે?

યે તો આહારવર્ગણા હે. આહારવર્ગણા આતી હે ન. આહારવર્ગણા, તેજસવર્ગણા, કાર્મણવર્ગણા, મનોવર્ગણા, ભાષાવર્ગણા. તો ભાષાવર્ગણા હે વો, આહારવર્ગણા જો યે શરીર (હે) ઉસસે ભી નહીં હોતી. તો આત્માસે હો? આ હોઠ ચલતે હેં તો ભાષા હોતી હે એસા નહીં, એમ કહતે હેં. હોઠકા ચલના વહ ક્રિયા હોઠકી, ઔદારિક શરીરકી હે. યે ક્રિયા શરીર કરે અને આત્મા ભી ઉસકો કરે, બોલનેમેં પ્રેરણા કરકે, એસે ત્રીન કાલમેં હોતા નહીં. આહા! બહોત સૂક્ષ્મ બાત હે ભાઈ! સમજમેં આયા?

એસે ભાષાપર્યાય ભાષા કરે અને આત્મા(કા) વિકલ્પ હે તો મેં એસા બોલું, એસા બોલું. તો યે ક્રિયાકા કર્તા જડ ભી હે ઔર આત્મા ભી હે, જિનાગમમેં એસા હે નહીં. યે તો ઉસમેં લિયા હે ન, પહલે આ ગયા હે. ૧૬વે પદમેં. એક પરિણામકા કર્તા દ્રવ્ય ન દો હી. બનારસીદાસ. પહલે આ ગયા હે ન. કર્તા-કર્મમેં આ ગયા હે. એક પરિણામકા કર્તા દ્રવ્ય ન દો હી. દો દ્રવ્ય એક પરિણામકો કરે નહીં.

તો કહતે હેં કે યૌં ન જિનાગમ માંહિ. શેઠ! બીડી વાળતે હેં ન બીડી. બીડીકા ધંધા હે ન બીડીકા. તો કહતે હેં કિ બીડીકી પર્યાય બીડીસે હોતી હે. પણ બીડીકી પર્યાયકી ક્રિયા બીડીસે હોતી હે અને અંગુલિસે ભી હો, એસે એક ક્રિયાકા દો કર્તા હો સકતે નહીં. આહાહા! અંગુલિસે એસા હોતા હે ન. યે બીડી વાળતે હેં ન? આપટા, શું કહેવાય તમારે? ચીમરૂ. દો હે ન. એક ચીમરૂકી બીડી હોતી હે, એક આપટાકી હોતી હે. હમારે દુકાનમેં ધંધા ઉસકા થા પહલે. લાખો બીડીયું. બડા ધંધા થા. કુંવરજીભાઈને.... તો બીડી વાળનારના... અહિંયા દેશમેં વાળતે થે હોં. દેશમેં મળે ને.

તો બીડી વાળતે હેં એસા, તમાકુ નાંખકર. દોરી બાંધતે હેં ન આબિરમેં. તો યે ક્રિયા હે વો પરમાણુકી ક્રિયા હે. યે બીડીકે પરમાણુકી વો ક્રિયા હે. તો વો બીડીકી ક્રિયા પરમાણુ ભી કરે ઔર અંગુલી ભી કરે, એસા જિનાગમમેં હે નહીં. એક ક્રિયાકે દો

કરનેવાલે ત્રીન કાલમેં હો સકતે નહીં. આહાહા! નંદકિશોરજી! ઐસી બાત હૈ. (શ્રોતા : વો દિખાઈ તો દેતી હૈ?) ક્યાં દેખાય છે? ભાન ન મળે. (શ્રોતા : કોર્ટમાં બોલવું કે ન બોલવું એ તો નક્કી કરે?) કોણ બોલે? આહા! અમારે લક્ષ્મીચંદભાઈ હતા એક ત્યાં. રામજીભાઈના દીકરા.... એ કહે, મહારાજ! આ બધું કહે છે, હવે મારે ત્યાં મહેમાન આવે તો યા પાવી કે નહીં? યા પાવી કે નહીં? સમજાય છે? આ તો કહે, કાંઈ કરતા નથી. પણ યા પાવે કોણ? આહાહા! ભારે વાત ભાઈ!

ક્રિયા એક કરતા જુગલ, યૌં ન જિનાગમ માંહિ.. ઐસે રાગકી પરિણતી અપનેસે હો વો ક્રિયા આત્માકી અને કર્મકા ઉદય હૈ વો વિકાર કરાવે, ઐસા એક ક્રિયાકા દો કરનેવાલા જગતમેં જિનાગમમેં નહીં. અજ્ઞાની માને યે મૂઢ જીવ હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! આજ તો એક દૂસરા વિચાર આયા સુબહમેં. આ મુનિપણાની વાત, ભાઈ! મુનિપણામેં કહા ભગવાને કહા. ૨૮ મૂળગુણ. યહ તો કહાં કહાં હૈ, ઐસા વિચાર કરતે ઉસમેં હી નિકલા ‘પ્રવચનસાર’મેં. દૂસરેપાઠ નહીં. મૂળગુણ હૈ ઐસા પાઠ હૈ ‘અષ્ટપાહુડ’મેં, પણ ૨૮ નામ નહીં. નામ યહાં હૈ. હા, એ જ કહું છું. પ્રવચનસારમાં જ છે. બીજે ક્યાંય નથી એવું. ૨૮ મૂળગુણ જિનવરે કહેલા. આહાહા!

ક્યા ઉસમેં હૈ? કિ સંત મુનિ હૈં તો ઉનકો દિનમેં એક બાર હી આહાર—ભોજન હોતા હૈ અને વહ ભી ખડે-ખડે લેતે હૈં. આહા! ઐસી ક્રિયા, લાઓ દેખો, બીજે ભી કહાં હૈ? આહાહા! ગજબ શાંતિ! એ તો પણ ન્યાં છે. મૂળગુણ નહીં હૈ. ૨૮ મૂળગુણ તો.... આ તો શાસ્ત્રમાં મૂળ પાઠ ત્યાં છે. ત્યાં ચરણાનુયોગ અધિકાર. હાં, ઉસમેં હૈ. આહા! એકવાર ભોજન, ઉભા-ઉભા—ખડા-ખડા (આહાર). ગજબ તો દેખો. શરીર શિથીલ હો જાયેં, ખડા ન રહ સકે તો આહાર લે શકે નહીં. ખલાસ. આહાહા! ઔર અવસ્ત્ર—વસ્ત્ર રહિત. ઔર સ્થિતિ (શયન). સ્થિતિ શયન. ભૂમિમેં શયન કરના. આહાહા! ગજબ વાત હૈ!

મુનિકી દશા તો દેખો! વ્યવહાર હોં, નિશ્ચય તો અંતર આનંદકી અનુભવ દશા હૈ. સમજમેં આયા? ઐસા કથન તો સંતોને કહા. દિગંબર મુનિયોને વાસ્તવિક તત્ત્વ જગત પાસે જાહેર ક્રિયા. જિનવરદેવને ઐસા કહા હૈ. ઉસસે વિરુદ્ધ કહે યે જિનવરદેવકા કથન નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? પહલી શ્રદ્ધામેં ઠિકાના નહીં જિસકા, આહાહા! ઉસકે આચરણકી બાત ક્યા કરના? ‘દંસણ ભદ્ધા ભદ્ધા દંસણભદ્ધસ્સ... સિઝંતિ ચરિય ભદ્ધા દંસણ ભદ્ધા ન સિઝંતિ.’

હૈ ન પાઠ અષ્ટપાહુડમેં? દર્શનપાહુડ. ઓલા હમણાં અષ્ટપાહુડ નયા આયા હૈ ન

..... રાજકોટ આવ્યું છે. ... મંગાવ્યું છેને અષ્ટપાહુડ ? 'દર્શન ભદ્રા'. જિસકી શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ છે એ દંસણ ભદ્રા ભદ્રા. એમ દો બાર શબ્દ છે. કિ જિસકી દૃષ્ટિ વિપરીત છે વહ ભ્રષ્ટમેં ભ્રષ્ટ છે. ચારિત્ર ભ્રષ્ટ સિઝંતિ, દંસણ ભદ્રા ન સિઝંતિ. ચારિત્રકી કમી હો, ચારિત્રમેં વિરુદ્ધતા હો, અવ્રતભાવ આદિ હો તો સિઝંતિ. ઉસકી દૃષ્ટિમેં ખ્યાલ છે કિ મેરેમેં ચારિત્ર છે નહીં. અને મેં ચારિત્ર લૂંગા, અંદરમેં સ્થિર હોઉંગા, તે દિ' મુક્તિ હોગી. સમજમેં આયા? વ્યવહાર ક્રિયામેં એસી ચીજ છે. નિશ્ચયમેં તો એસા (ઔર) વ્યવહારમેં ખડે-ખડે (આહાર). આહાહા! ગજબ વાત! આહાહા! શરીરમેં કમજોરી આ જાયે. ધન્નાલાલજી આયે નહીં? બુખાર આયા? (શ્રોતા : બુખાર હૈ) બુખાર.

સાધુકો બુખાર આયે. શરીર તો જડ હૈ ન. ક્યા કરના? ખડે ન રહ સકે તો આહાર લે સકે નહીં. દેખો. ઔર એક હી બાર ભોજન, દો બાર નહીં. યહાં (વર્તમાનમેં) દેખો તો, ઉસમેં દો દો બાર, સવારમેં ચા, દસ વાગ્યે આહાર ને દોપહરકો વળી ભજ્યા-બજ્યા. ભજ્યા સમજે? ક્યા કહતે હૈં? (શ્રોતા : પકોડી). પકોડી. ઔર સાંજકો ખીચડી ને કઠી. ચાર વાર. આહાહા! (શ્રોતા : અગર શ્વેતાંબર સાધુ જિસમેં આ જાય.....) ના, ના, એસે નહીં ચલે. એક એસા કથન હૈ થોડા, પણ યે હૈ. સમજમેં આયા? આહા! કેસા માર્ગ!

કહતે હૈં, એસે સમ્યક્ અનુભવ સહિત જિસકી ક્રિયા અવિકારી અંદર વીતરાગ પરિણામન હો ઔર ઉસકે વ્યવહારમેં એસી ચીજ હોતી હૈ. તબ નિશ્ચય અને વ્યવહારસે સચ્યા સાધુ કહનેમેં આતા હૈ. ભાઈ! આહા! યે માર્ગ વીતરાગકા તો એસા હી હૈ.

આહીં કહતે હૈં, અથવા કરની ઔરકી ઔર કરૈ યૌં નાંહિ.. પહલે એસા કહા કિ એક પર્યાયકી ક્રિયા દો મિલકર ન (કરે). દૂસરેમેં કહા કિ કરની ઔરકી ઔર કરૈ. દૂસરેકી ક્રિયા દૂસરા અકેલા કરે, એસા ભી હૈ નહીં. આહા! મુર્દા કેમ નહીં બોલતા? પંડિતજી! એસા પ્રશ્ન આતા હૈ બહોત. અરે ભગવાન! અનંત દ્રવ્ય હૈં તો અનંત દ્રવ્ય અનંતપણે રહકર અપની પર્યાય કરતે હૈં. અનંત હૈ ન? પરમાણુ અનંત હરૂ, આત્મા અનંત હૈં. અનંત કબ રહેંગે? કિ અપની અપની પર્યાય અપનેસે અનંત (દ્રવ્ય) ભિન્ન-ભિન્ન કરતે હો તો અનંત રહેંગે. દો મિલકર કરેંગે તો અનંત રહેંગે હી નહીં. જ્ઞાનચંદ્રજી! આહાહા! ભગવાન! તેરા માર્ગ એસા હૈ, ઉસકા પહલે નિર્ણય તો કર. સમ્યક્ શ્રદ્ધામેં ઉસકો લા તો ખરા કિ માર્ગ એસા હૈ. આહા! દુનિયા સાથે મિલાન? પૂનમચંદ્રજી! ક્યાં ગયા રતનલાલજી? બૈઠે હૈં? અચ્છા. એ ત્યાં હૈ ન આપણે ઈંદોરમેં.

કરૈ ઔર ફલ મોગવૈ, ઔર બનૈ નહિ એમ. તીસરા બોલ. કે કરે દૂસરા અને ફળ

ભોગવે દૂસરા, એસા હોતા નહીં. આહા! ક્યા કહા? રાગક્રિયા જડકી ઔર ભોગના પડે જીવકો, એસા હોતા નહીં. ઔર રાગ કરે જીવ ઔર જડકો ભોગના પડે, એસા હોતા નહીં. કહતે હેં ન કિ ભઈ, શરીરકા ધર્મ. રાગ આદિ હો તો બુખાર હોતા હૈ શરીરકે ધર્મમેં. પણ શરીરકી પર્યાય શરીરસે હોતી હૈ. બુખાર યે જડકી પર્યાય હૈ, આત્માકી પર્યાય હૈ નહીં. આહાહા!

કરૈ ઔર ફલ ભોગવૈ.. દૂસરા કરે ને ફળ દૂસરા ભોગવે. ઔર વનૈ નહિ એમ, જો કરતા સૌ ભોગતા, યહૈ જથાવત્ત જેમ. જો કોઈ પર્યાય રાગકી, દ્વેષકી, મિથ્યાત્વકી જીવ અપનેસે કરતે હેં તો વહી ભોગતે હેં. દૂસરે કરતે નહીં ને દૂસરેકો ભોગની પડતી નહીં. આહા! આ કંઈ સાધારણ વાત નહીં હૈ. એસે માન લે સાધારણ ભાષા. ભિન્ન-ભિન્ન તત્ત્વકી ભિન્ન-ભિન્ન પર્યાય. આહા! ઉત્પાદ હોતા હૈ પર્યાયકા તો અપનેસે હોતા હૈ. દો મિલકર ઉત્પન્ન હોતા હૈ? બડી ચર્ચા કરતે હેં વહ રતનચંદજી. બહોત ગરબડ કરતે હેં. આહાહા! શું કરે બિચારા? એને એ બેઠી હોય ને. આહા!

ભાવકરમ કરતવ્યતા, સ્વયંસિદ્ધિ નહિ હોઈ. ક્યા કહતે હેં? વિકારી પરિણામ મિથ્યાત્વકા અને રાગ-દ્વેષકા ભાવ, સ્વયંસિદ્ધ કર્તા બિના હો, એસા ભી નહીં. દો કરે નહીં. એક કર્તાકા દૂસરા ભોગતા નહીં. ઔર ક્રિયા બિના હોતા હૈ વિકાર, એસા ભી નહીં. ક્યું કિ જૈસે ઘડા કાર્ય હૈ, તો કર્તા પરમાણુ હૈ. એસે વિકાર પરિણામ કાર્ય હૈ. સમજમેં આયા? તો કાર્ય હૈ તો કર્તા બિના હો સકે નહીં. ભાવકર્મ પુન્ય ને પાપના મલિન પરિણામ. આહા! મિથ્યાત્વકા ભાવ-વિપરીત શ્રદ્ધા. કોઈ એમ કહે... વો આતા હૈ ન. ભઈ, એ ગાથામેં છેને આ બધું. જ્ઞાનાવરણીયસે આત્મામેં જ્ઞાન રુકા હૈ. વહ ગાથા હૈ ન ઉરર. જ્ઞાનાવરણીય હટે તો આત્મામેં જ્ઞાન હોતા હૈ ઔર દર્શનાવરણીયસે આત્મામેં નિદ્રા આતી હૈ. દર્શનાવરણીય ખસ જાય તો નિદ્રા ઉડ જાતી હૈ. તો કર્મસે સબ હોતા હૈ. યે ઉસકી તો ગાથા હૈ. હલનચલન ભી ક્રિયા આત્મા કી હોં, યે દેહકી નહીં, વહ ભી કર્મસે હોતી હૈ. શુભાશુભ પરિણામ કર્મસે હોતા હૈ. સમજમેં આયા?

યે ભોગકી વાસના ભી... શાસ્ત્રમેં એસે ચલા હૈ. દેખો, એક દલીલ આતી હૈ. શાસ્ત્રમેં એસા ચલા હૈ. પુરુષવેદકે ઉદયસે આત્મામેં વિકાર હોતા હૈ. દેખો ઉસમેં આયા હૈ શાસ્ત્રમેં. અરે, સુન તો સહી પ્રભુ! યે તો નિમિત્તપનેકા જ્ઞાન કરાયા હૈ. બાકી વેદકે વિષયકી વાસના યે જીવ કરે તો હોતી હૈ. ન કરે તો દૂસરા કરાવે, એસી બાત હૈ નહીં. સમજમેં આયા? ક્યા કરે હમારે કર્મકા એસા ઉદય આયા કિ હમેં વિકાર હુઆ. યે પરસ્ત્રીકા લંપટપણાકા ભાવ હુઆ. પરસે હુઆ હૈ? સમજમેં આયા?

વહ કહતે હેં. ભાવકરમ કરતવ્યતા.. ભાવકર્મ વિકારી ભાવ દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-

પૂજા, કામ-ક્રોધ-હિંસા-જૂઠું (આદિ) ભાવ, યે સ્વયંસિદ્ધ નહિ હોઈ. યે કાર્ય કર્તા બિના હોતા હૈ, એસા ભી નહીં. જો જગકી કરની કરૈ, જગવાસી જિય સોઈ. પણ જગમેં જો રખડનાર પ્રાણી હૈ ઉસકે હી હોતા હૈ, લ્યો. ભાવકર્મકા ભોક્તા જીવ હૈ. ભાવકર્મ જીવકી વિભાવ પરિણતિ હૈ, ઈસકા કર્તા-ભોક્તા પુદ્ગલ નહીં. આહાહા! જે જીવ જગની ક્રિયા... ગતિમેં જાના, રાગ કરના, શુભાશુભ કરના. વહ તો કહતે હૈં, દેખો, ઉપઘાતકર્મકી પ્રકૃતિ હૈ ઉસસે આત્મામેં ઉપઘાત અને પરાઘાત હોતા હૈ. એસી દલીલ હૈ ઉસકી. એસા હૈ નહીં. આહા! પરસે ભેદ હૈ એસી ક્રિયા ભેદવાલી.... ભેદકા કરનાર જો હૈ વો હોતા હૈ. પરકા પરસે નહીં હોતા.

(શ્રોતા : ભાવકર્મ સ્વયં નહીં હોતા હૈ?) સ્વયં નહીં હોતા. સ્વયં નહીં હોતા કા અર્થ કર્તા હૈ, તો કૌન હૈ? કિ જીવ. વહ સિદ્ધ કરના હૈ. વહ તો કહતે હૈં, ભાવકર્મ કરતંવ્યતા સ્વયંસિદ્ધ નહિ હોઈ, જો જગકી... તબ કરતા હૈ કૌન ભાવકર્મ? એમ કહતે હૈં. જો જગકી કરની કરૈ, જગવાસી જિય સોઈ. જો રાગ ને દ્વેષ ને ગતિ ને ગમન ને પર્યાય કરતા હૈ અપની પર્યાયમેં, વહ રાગ-દ્વેષકા કર્તા હૈ. વો તો જીવ હી હૈ, કર્મ નહીં. આહા!

જિય કરતા જિય ભોગતા, ભાવકરમ જિયચાલ. ભગવાન આત્મા અપનેકો ભૂલકર યે મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષકા પરિણામ કરે એસી ચીજ અનાદિકી હૈ. કર્મસે હુઆ હૈ યે બાત હૈ નહીં. કિ હમારે અંતરાયકા ઉદય હૈ અંદર તો આત્માકા લાભ હોતા નહીં, એસા નહીં. હમારી વીર્યશક્તિ-પ્રબળ પુરુષાર્થ હમારેમેં નહીં, ઉસકા કારણ અંતરાયકર્મ હૈ. હમ પુરુષાર્થ નહીં કર સકતે યે અંતરાય કર્મકે કારણસે હૈ. જૂઠ બાત હૈ, એમ કહતે હૈં. શેઠ! આહાહા! તેરા પુરુષાર્થ ઊલટા તેરેસે હોતા હૈ, અંતરાયકર્મ-ફર્મ સે હોતા નહીં. આહા! જૈનમેં કર્મ ઘૂસ ગયા. દૂસરોમેં ઈશ્વર ઘૂસ ગયા. ઈશ્વર કર્તા... બહોત વર્ષ પહલે ગયે થે હમ ગઢડા. સ્વામીનારાયણકા થા એક. અમને દેખીને કહ્યું, ‘ઈશ્વર બિના એક પાન-પત્તા ભી નહીં ચલે.’ એમ બોલ્યો હતો સાધુ. ૬૮કી બાત હોગી ૧૯૬૯. ૭૦ પહલે.

બોટાદ હમ ગયે થે. મંદિર હૈ ન સ્વામીનારાયણકા મંદિર. તો હમકો દેખકર... નરસિંહભાઈ હતો એક ભગત. હોંકારા દેતે હૈં ન. કહે, ‘ઈશ્વર બિના એક પત્તા ભી નહીં ચલે.’ ઓહો! કહો, આવા અર્થ કરે. ઈશ્વર કોણ છે? પત્તા કોણ? પરમાણુ. પત્તા તો પરમાણુકી પર્યાય હૈ. યે પર્યાય ઈશ્વર બિના ચલે નહીં. તો એ એમ માને (અને) આ કહે કે આત્મા બિના ચલે નહીં. દોનોં એક હી બાત હૈ. જૈન હોકર એસે માને કે અંગુલિ ઉસકે ઉઠાયે ઉઠતી હૈ.

વહ કહતે હૈં ન. એક દૃષ્ટાંત દિયા થા. યે મોરપીંછી પડી હૈ, દેખો. મોરપીંછી ઉસકે કારણસે ઉઠેગી ? અંગુલિ હોગી તો ઉઠેગી. વો બાત હી જૂઠી હૈ. સમજમેં આયા ? યે મોરપીંછીકી લકડી. દેખો, યહાં નીચે હૈં તો ઉંચી હોતી હૈ. તો વહ ક્રિયા ઉસમેં હુઈ તો અંગુલિસે હુઈ હૈ. તીન કાલમેં જૂઠ બાત હૈ. આહાહા ! યે બાત હી ઐસી હૈ. યે તો જૈનદર્શન-વસ્તુકી સ્થિતિ ઐસી હૈ. આગળ કહેશે. સમજમેં આયા ?

જિય કરતા જિય મોગતા. મિથ્યાત્વ, રાગ-દ્વેષ, વિષયવાસના, ક્રોધ-માન-માયા-લોભ એ જીવ કરે તો કર્તા ને ભોગવે તો એ. કરે (ભી) વહ ને ભોગવે (ભી) વહ. આહીં તો સાધારણ વાત છે. સમકિતીની આહીં બાત નથી. આ મિથ્યાદૃષ્ટિની બાત છે. સમજમેં આયા ? સમ્યગ્દર્શનમાં તો રાગ હૈ હી નહીં. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ(કો) તો અપને સ્વભાવકી દૃષ્ટિ હૈ તો રાગ હોતા હૈ ઉસકા જ્ઞાતા-દૃષ્ટા રહતા હૈ, કર્તા હોતા નહીં. આહીં તો સમુચ્ચય અજ્ઞાનીકી બાત હૈ. આહા ! અજ્ઞાની એમ કહે કે હમારા વિકાર, કર્મકા ઈતના જોર આયા અંદર... ક્યોંકિ અનુભાગ-ફલ હૈ ન કર્મમેં. અનુભાગ જોરદાર આવે તો હમેં જોરદાર વિકાર કરના પડે. (શ્રોતા : પણ જોરદાર આતા હૈ.) ‘આતા હૈ’ વો નિમિત્તકા કથન હૈ. વહ તો બાત કહતે હૈં યહાં. સમજમેં આયા ?

પુદ્ગલ કરૈ ન મોગવૈ, દુવિધા મિથ્યાજાલ, દેખો. આહાહા ! દો મિલકર હોતા હૈ દુવિધા (વો) મિથ્યાજાલ હૈ. પુદ્ગલ ઓર દોનોંકા માનના મિથ્યા જંજાલ હૈ. બહોત કહતે હૈં વો, જયસેન આચાર્યકા દૃષ્ટાંત દેકર. પુત્ર.. માતા-પિતા દો હોકર પુત્ર હોતા હૈ. અકેલેસે પુત્ર હોતા હૈ ? પુત્ર દોનોંસે નહીં હોતા હૈ, અકેલે હોતા હૈ, સુન ન ! એક-એક રજકણ અને એક-એક આત્મા અપની પર્યાયસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ અને જાતા હૈ. ક્યાંક માબાપ હૈ તો પુત્ર ઉત્પન્ન હુઆ હૈ ? કોણ કહતા હૈ ઐસા ? (શ્રોતા : આચાર્ય કહતે હૈં.) સમજમેં આયા ? આહા !

વહ તો દૂસરી બાત હૈ. વો તો રાગ કરતે હૈં તો નિમિત્તકારણ હૈ, ઉસકા જ્ઞાન કરાનેકો દો કરતે હૈં ઐસે કહા, (પર) ઐસા હૈ નહીં. વ્યવહારકારણ વહ કારણ હી નહીં હૈ યથાર્થમેં. બહોત ગડબડ ચલી હૈ. જૈસી ચીજ હૈ ઐસી માન્યતા ન હો, વિપરીત માન્યતા હો, તો અજ્ઞાનમેં ઐસી વિપરીત માન્યતા હૈ વો કબ છૂટે ? કર્મ વિકાર કરાવે તો કબ છૂટે ? કર્મ છૂટે તે દિ’ વિકાર છૂટે. અપને આત્માકી અધિકારકી બાત રહી નહીં. સમજમેં આયા ?

ક્યોંકિ કર્મ કરાવે વિકાર, તો કર્મ છૂટે તો વિકાર છૂટે. તો હમારે અધિકારકી બાત રહી નહીં. (શ્રોતા : તો કર્મની પૂજા કરાવે....) અને અંતરાય(કર્મ)કી પૂજા ભી કરતે હૈં. કર્મપૂજા હોતી હૈ. આહાહા ! ઐસા હૈ નહીં, ભાઈ ! આત્મા, આત્મા સ્વરૂપ ભગવાન

આત્મા. અપના નિર્મળાનંદ સહજાનંદની મૂર્તિ પ્રભુ, ઉસકા ભાન નહીં, વહ પ્રાણી વિકારકા કર્તા સ્વયંસિદ્ધ અપનેસે હોતા હૈ. દૂસરા કોઈ કરનેવાલા હૈ નહીં. શ્વેતાંબરમેં તો વહી બાત મુખ્ય હૈ. કર્મ કરાવે, કર્મ કરાવે, કર્મ કરાવે. લખાણ ભી ઐસા આવે, કર્મ હી કર્તા હૈ. વિકાર કરનેકા ક્યા ભાવ હોતા હૈ આત્માકો? દુઃખી હોનેકા ભાવ હો ? તો વિકાર કર્મ હી કરાતા હૈ. બાત હી જૂઠી હૈ. (શ્રોતા : કરે કોણ?) આહા! કરે, કર્તા હોકર કરે. કર્તા સ્વતંત્ર હોકર કરે ઉસકા નામ કર્તા. વિકારી પરિણમન આત્મા સ્વતંત્રપણે અજ્ઞાનપણે કરતા હૈ, અજ્ઞાનપણે હોં. આહાહા!

તાતૈં ભાવિત કરમકૌ, કરૈ મિથ્યાતી જીવ. જુઓ, ખુલાસા દિયા ન. અજ્ઞાનીકી બાત હૈ ન યહાં. સમકિતી તો જાનતે હૈં કિ મૈં આત્મા શુદ્ધ આનંદ હું. રાગ હોતા હૈ યે મેરી પર્યાયકા સ્વરૂપ હી નહીં. યે તો પર ભિન્ન હૈ ઉસકા મૈં જાનનેવાલા હું. આહા! તાતૈં ભાવિત કરમકૌ, કરૈ મિથ્યાતી જીવ। સુખ દુખ આપદ સંપદા, મુંજૈ સહજ સદીવ. સુખ-દુઃખ ને આપદા ને આકુળતા યે અજ્ઞાની આત્મા ભોગવે. અજ્ઞાની વિકાર કરે અને અજ્ઞાની વિકારકા ફળ ભોગવે. જ્ઞાની વિકાર કરે નહીં અને વિકારકા ફળ જ્ઞાનીકો હોતા નહીં. આહાહા! સૂક્ષ્મ બાત હૈ ભાઈ! ચૈતન્ય ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ (ઐસા) જહાં દૃષ્ટિમેં સ્વીકાર હુઆ, તહાં જ્ઞાની વિકારકા કર્તા નહીં ઔર વિકારકા ભોક્તા ભી નહીં.

સપ્તમ નરકકા નારકી ૩૩ સાગરકી સ્થિતિ. ગયા થા તબ મિથ્યાત્વ લેકર ગયા થા પણ પીછે ઉસકો ભી સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. અસંખ્ય નારકી સમકિતી પડે હૈં વહાં. ઈતની વેદના, સંયોગ ઉસકો (જ્ઞાની) તો ધૂતે હી નહીં, અજ્ઞાની ભી ધૂતે નહીં. અજ્ઞાની ઉસ વેદનમેં એકાકાર હોકર રાગ-દ્વેષકા વેદન કરતે હૈં, જ્ઞાની(કો) એક સમય ભી દ્વેષકા વેદન નહીં. આહાહા! વહ આયા ન નારકીકૃત. (શ્રોતા : બાહર નારકીકૃત દુઃખ ભોગે, અંતર સુખરસ ગટાગટી). અંતર સુખકી ગટાગટી. આરે! નારકીકો તો યોથા ગુણસ્થાન હી હૈ. વહાં તો પંચમ ગુણસ્થાન ભી નહીં. તો ભી કહતે હૈં કિ નારકી, બહારસે દુઃખ ભોગતે હૈં ઐસા દેખનેમેં આતા હૈ, પણ સમકિતી(કો) તો અંદર સુખકી ગટાગટી હૈ. આહાહા!

ક્ષણે ક્ષણે આસ્રવ ઘટતા જાતા હૈ. વિધિ કર્મ ઘટતી જાતી હૈ. આતા હૈ ન વહ? ચેતનમૂર્તિકી રીતિ મેરે કર્મકી કટાકટી. પેલા શેઠ આયા થા તબ બોલા થા હુકમચંદજી. હુકમચંદ આયે થે ન પહલે. પાંચકી સાલ. ૨૨ વર્ષ હુઆ. વહ પહલે બોલે થે. ઉસકા અર્થ સમજે નહીં. યે આત્મા રાગકા કર્તા હી નહીં. આત્મા આત્માપને જબ હુઆ, આહા! તો વિકારકા કર્તા ભી નહીં ને વિકારકા ભોક્તા ભી નહીં. ધર્મી તો નિર્દોષ આનંદકા ભોક્તા ને આનંદકા કર્તા હૈ. સમજમેં આયા? છ ખંડકે રાજમેં રહતે ભરત ચકવર્તી.. આતા

है कि नहीं? 'भरत यकवर्ती घरमें वैरागी.' छ भंड है, ८६ उज्जर स्त्रीयां है. अरे, उमारे कुछ है नहीं. अमे जयां छीअे त्यां वड (संयोग) नहीं अने वो है त्यां अमे नथी. उमारा यैतन्यधाम भगवान पूषानंदका नाथ वड उमारी यीज है, उसमें उम हैं. उम गतिमें भी नहीं. आडाडा !

गति तो उदयभाव है. उदयभावका कर्ता ज्ञानी है नहीं. आपु ! उदयसे विरक्त होना बडी मिथ्यात्वकी विरती है. समजमें आया ? रागसे विरक्त होना वडी बडी विरती है पडली. आडाडा ! पीछे अविरतीसे विरक्त होना वड यारित्र है. पण पडली यीज ही नहीं त्यां यारित्र कडांसे आया ? शास्त्र तो कडते हैं 'दर्शनसार'में कि जिसको सम्यग्दर्शनका भान ही नहीं, दर्शनसे भ्रष्ट है, ये बात सुनकर ज्ञानी वंदन नहीं करे उसे. समजमें आया ? आडाडा ! बडोत आकरी बात है. समाज साथे रहना और अतडा रहना—त्विन्न रहना. कडते हैं, करै मिथ्याती जीव। सुख दुख आपद संपदा भुंजै सहज सदीव. अज्ञानी तो दुःभका भोक्ता सदैव है. ज्ञानी दुःभका अने आकुलताका भोक्ता नहीं. आडाडा ! उवे १२ कणश. नीये कणश है.

कमैव प्रवितर्क्य कर्तृ हतकैः क्षिप्वात्मनः कर्तृतां
कर्तात्मैष कथंचिदित्यचलिता कैश्चिच्छ्रुतिः कोपिता ॥
तेषामुद्धतमोहमुद्रितधियां बोधस्य संशुद्धये
स्याद्वादप्रतिबन्धलब्धविजया वस्तुस्थितिः स्तूयते ॥१२॥

आचार्य मडाराज अभृतयंद्राचार्य (कडते हैं कि) वस्तुकी स्थिति है अैसा उम कडते हैं. ये किसीके घरकी यीज नहीं. वस्तुकी स्थिति अैसी है. कर्मका कर्ता-भोक्ता बाबत एकांत पक्ष पर विचार. पड है न उसका.

कर्मना कर्ता-भोक्ता बाबतमां अेकांत पक्ष उपर विचार. (सवेया अेकत्रीसा)

केई मूढ विकल एकंत पछ गहै कहैं,
आतमा अकरतार पूरन परम है।
तिन्हिसौं जु कोऊ कहै जाव करता है तासौं,
फेरि कहैं करमकौ करता करम है ॥
ऐसै मिथ्यागमन मिथ्याती ब्रह्मघाती जीव,
जिन्हिकैं हिए अनादि मोहकौ भरम है।
तिन्हिकों मिथ्यात दूर करिबैकौं कहैं गुरु,

સ્યાદ્વાદ પરવાન આત્મ ધર્મ હૈ ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ :—વિકલ=દુઃખી. એકાન્ત પક્ષ=પદાર્થના એક ધર્મને તેનું સ્વરૂપ માનવાની હલ. બ્રહ્મઘાતી=પોતાના જીવનું અહિત કરનાર.

અર્થ :—અજ્ઞાનથી દુઃખી અનેક એકાન્તવાદી કહે છે કે આત્મા કર્મનો કર્તા નથી, તે પૂર્ણ પરમાત્મા છે. અને તેમને કોઈ કહે કે કર્મોનો કર્તા જીવ છે, તો તે એકાન્તપક્ષી^૧ કહે છે કે કર્મનો કર્તા કર્મ જ છે. આવા મિથ્યાત્વમાં લાગેલા મિથ્યાત્વી જીવો આત્માના ઘાતક છે, તેમના હૃદયમાં અનાદિકાળથી મોહકર્મજનિત ભૂલ ભરેલી છે. તેમનું મિથ્યાત્વ દૂર કરવાને માટે શ્રીગુરુએ સ્યાદ્વાદરૂપ આત્માના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું છે. ૨૬.

અર્થ :—અજ્ઞાનસે દુઃખી અનેક એકાન્તવાદી કહે છે કે આત્મા કર્મનો કર્તા નહીં છે, વહ પૂર્ણ પરમાત્મા છે. ઓર ઁનસે કોઈ કહે કિ કર્મોનો કર્તા જીવ છે, તો વે એકાન્તપક્ષી કહે છે કિ કર્મનો કર્તા કર્મ હી છે. ઁસે મિથ્યાત્વમેં પગે હુઁ મિથ્યાત્વી જીવ આત્માકે ઘાતક હૈં, ઁનકે હૃદયમેં અનાદિકાલસે મોહકર્મજનિત ભૂલ ભરી હુઈ છે. ઁનકા મિથ્યાત્વ દૂર કરનેકે લિયે શ્રીગુરુને સ્યાદ્વાદરૂપ આત્માકા સ્વરૂપ વર્ણન કિયા છે ॥૨૬॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કહો, અમરચંદભાઈ! આ બધું આવું સાંભળે ને કરે ઊંધું. (શ્રોતા : એય શું કરે? હવે સાચી વાત.....) ભાઈ! આવી વાત હતી જ નહીં. પણ હવે જૂના માણસ છેને વૃદ્ધ. આહા! યે બાત હી થી નહીં ભાઈ! આહાહા! (શ્રોતા :) હા, મેળવણી કરી શકે છે, તુલના કરે તો કર સકતે હૈં. આહા! કેઈ મૂઢ વિકલ્પ ઁકંત પચ્છ ગહૈં.. અજ્ઞાનસે દુઃખી અનેક એકાન્તવાદી કહતે હૈં. દેખો, એકાન્તવાદી હૈં કે નહીં જગતમેં? કે સબ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હૈં? કિસીકો મિથ્યાદ્રષ્ટિ કહના વહી મિથ્યા દ્રષ્ટિ હૈં, એમ કહતે હૈં. આચાર્ય તો કહતે કે ઁસા રાગકા કર્તા માનનેવાલા જૈનકા નામ ધરાવે વહ ભી મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈં. કહનેવાલા મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈં? આહા! સત્યકો સત્ય કહના, અસત્યકો અસત્ય કહના, અસત્યકી અસત્ય માન્યતા બનાના ને સત્યકી સત્ય માન્યતા વહ તો યથાર્થ હૈં. સમજમેં આચાર્ય? સમભાવ ઁસકો નહીં કહતે કિ સબ સરીખે હૈં. વહ તો વિષમભાવ હૈં.

શ્રીમદ્ને વ્યાખ્યા કી હૈં. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર’. ‘આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા’. સમદર્શિતાકી વ્યાખ્યા કી હૈં. હવે સમદર્શિતાકી ઁસી વ્યાખ્યા નહીં હૈં કે કુગુરુકો સુગુરુ માન લે, કુધર્મકો સુધર્મ માન લે, કુશાસ્ત્રકો સુશાસ્ત્ર માન લે ઁર સુશાસ્ત્રકો કુશાસ્ત્ર માને. ઁસા સમભાવ હૈં નહીં. જ્ઞાની કુશાસ્ત્રકો કુશાસ્ત્ર કહકર ઁથાપતે હૈં, કુધર્મકો કુધર્મ કહકર ઁથાપતે હૈં, ઁર કુગુરુકો કુગુરુ કહકર જનાતે હૈં અને ઁથાપતે હૈં. સમજમેં આચાર્ય? સબકો રાજી રખના

और लोकेषणामें सब सरीभे हैं. (ऐसी मान्यतावाला) मूढ है, वीतरागमार्गका परम वैरी है. जैसे कड़ते हैं. मित्रसेनञ्च! बराबर है? तो तो विषमभाव डो जायेगा. किसीको मिथ्यात्वी कड़ेगा तो विषमभाव डो जायेगा. जैसा है ऐसा जाननेमें विषम कहां आया? जैसा है ऐसा जानना उसका नाम समभाव है. आडा!

केई मूढ विकल एकंत पच्छ गहैं कहै, आतमा अकरतार पूरन परम है. ये तो परमात्मा है. ये तो पूर्ण परमात्मा है. वणी विकारका कर्ता-इर्ता कहांसे आया? अेम कड़ते हैं. समजमें आया? है न, लिभा है. जुओ. 'पूर्ण परमात्मा है' लिया न. पूरन परम है. परमात्मा आनंदधन ये वणी विकारका कर्ता कैसे आया? विकारका कर्ता आत्मा नहीं, अेम अज्ञानी मानते हैं. तिन्हिसौ जु कोऊ कहै जीव करता है तासों, फेरि कहैं करमकौ करता करम है. विकारका कर्ता तो कर्म डी है. समजमें आया? जव नहीं.

उनमें कोई कहे कि कर्मका कर्ता जीव है तो एकान्तपक्षी कहते हैं. (अेकान्तपक्षी अर्थात्) सांभ्यमति आदि. सांभ्यमति आदि नाम जैनमें डी सांभ्यमति हैं. सांभ्यमति अने जैनमां इेर क्या आया? रागका अकर्ता मानना अज्ञानपने भी और कड़ना कि उमारा आत्मा तो शुद्ध है, शुद्ध है, शुद्ध है. कहांसे शुद्ध आया? सम्यग्दर्शन बिना शुद्ध आया कहांसे? समजमें आया? पूर्ण परमात्मा उम हैं. जउका धर्म जउ करे. जउ, जउका धर्म करे. राग जउका है तो जउ करे. उमें क्या आया? मूढ है. आडा! ऐसे मिथ्यामगन मिथ्यातो ब्रह्मघाती, टेभो. कर्मका कर्ता कर्म ही है। ऐसे मिथ्यात्वमें पगे हुए मिथ्यात्वी जीव आत्माके घातक हैं. गुनाड करे अपनेसे अने नांभे पर उपर. अपराध अपनेसे डो अने नांभे पर उपर. ब्रह्मघाती है. अज्ञानपने भी यथार्थ श्रद्धानी भबर नहीं.

जिन्हिकें हिए अनादि मोहकौ भरम है. अनादि मिथ्यात्व भ्रमणा है तुजे कि में परमात्मा डूं (तो) मुजे कहां राग आया? अशुद्धता मेरेमें कहां है? पर्यायमें भी अशुद्धता नहीं, पर्याय भी मेरी शुद्ध है. कहांसे आयी पर्याय शुद्ध? शुद्ध डो तो आनंदका स्वाद आना याडिये. समजमें आया? अने द्रव्य शुद्ध है, गुण शुद्ध है, तो पर्याय शुद्ध है. पर्याय अशुद्धगुणसे आयी? जैसा प्रश्न यलता है बडोत. यिदानंदञ्च साथे छ दिन यला था. यिदानंद स्वरूप. सुनो, धीमे धीमे सुनो. पीछे मिले... आडा! द्रव्य शुद्ध, गुण शुद्ध. अभी कोई कड़ता था, (इर) पर्यायमें विकार कहांसे आया? द्रव्य शुद्ध अने गुणेश शुद्ध. कोई कड़ता था. (श्रोता :) कर्म जउकी पर्याय यहां आ गई? यड तो येतनपर्याय है. अब कड़ेंगे आगे. आडा? समजमें आया?

अे आवी गयुंने. 'जीवस्यैव च कर्म तच्चिदनुगं ज्ञाता नः'. भएते ते भूले. ज्ञाता

હોય એ ભૂલે. જડ ભૂલે? જડમેં ક્યા આયા? વિકારકી ભૂલ તો ઉસકી હૈ. અપનેસે વિકાર કરતે હૈં. જબ લગ પર્યાયબુદ્ધિ હૈ, એક અંશ ઓર રાગકો ભી અપના માનતે હૈં, તબ લગ વિકારકા કર્તા અજાની હી હૈ. દૃષ્ટિ પલટકર જાયકભાવ ‘મેં હૂં’ ઐસા અનુભવ હો તબ અનુભૂતિકા કરનેવાલા રાગકા કર્તા નહીં.

જિન્હિકૈં હિં અનાદિ મોહકૌ ભરમ હૈ। તિન્હિકૌં મિથ્યાત દૂર કરિવૈકૌં કહૈં ગુરુ. કુંદકુંદ આચાર્ય કહતે હૈં, અમૃતચંદ્ર આચાર્ય (કહતે હૈં), ઐસી ભ્રમણાકો દૂર કરનેકો સ્યાદવાદ પરવાંન આતમ ધરમ હૈ. સમજમેં આયા? ઉસમેં તો બહોત લિયા હૈ શ્લોકમેં. વિકારકા કર્તા કર્મ કહા, તો ભગવાને તો કર્તા કહા હૈ. તો કહે, આત્માકા કર્તા આત્મા, ઐસા લિયા હૈ ન? મૂલ પાઠમેં. જ્યારે તમે એમ કહો કે વિકારકા કર્તા કર્મ હૈ અને વિકાર મેલ હૈ. મેલકા કર્તા આત્મા કેસે હો? આત્મા તો નિર્મળ ચિદાનંદ હૈ. તો પછી ભગવાને ઐસા કહા ન કિ આત્મા કર્તા હૈ? કર્તા હૈ બરાબર હૈ. કિસકા? આત્માકા કર્તા આત્મા. વિકારકા કર્તા કર્મ.

ગાથામેં હૈ. ત્યારે કહા કિ આત્માકા કર્તા આત્મા (તો) કિસકા આત્મા? વસ્તુ કર્તા હોતી હૈ? અસંખ્ય પ્રદેશમેં કર્તાપના હોતા હૈ? યે તો અસંખ્યપ્રદેશી હૈ. યે તો જાયકભાવ ત્રિકાળ હૈ. વહ ભાવકા કર્તા.. આત્મા આત્માકા કર્તા. કથંચિત્ કર્તા લગાના, ઐસા લગાના હૈ તુજે? પાઠ ગાથામેં હૈ. ઐસા હૈ નહીં. કથંચિત્ કર્તા જો ભગવાને કહા હૈ, યે અજ્ઞાનભાવસે વિકારકા કર્તા જીવ, વહ કહા હૈ. વિકારકા કર્તા કર્મ ઉપર ડાલ દે ઓર આત્મા આત્માકા કર્તા. કિસકા કર્તા? નહીં હૈ આત્મા? (વો તો) ધ્રુવ હૈ. ધ્રુવકા કર્તા કૌન બને? ઓર અસંખ્ય પ્રદેશી હૈ. અસંખ્ય પ્રદેશ કિસે બનાના હૈ? વહ તો અસંખ્યપ્રદેશી ધ્રુવ ત્રિકાળ હૈ. અસંખ્ય પ્રદેશ બનાના હૈ? અને કાર્ય તો હૈ. તો યે કાર્ય, અજ્ઞાનીકા વિકાર કાર્ય હૈ. આત્મા કર્તા. વિકારકા કર્તા હૈ, યે આત્માકા કર્તા હૈ. આત્માકા કર્તા આત્મા હૈ ઐસા બનતા નહીં. જૂઠ હૈ. ઉસમેં બહોત લિયા હૈ.

વહાં તો ઐસા લિયા હૈ કિ પણ યે દિખતા હૈ ન? કોઈ કહતે હૈં કિ દિખતા હૈ ન વિકાર? ભાઈ! તુજે ખબર નહિ. તું ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન હૈ. જબ વહ વિકાર આતા હૈ વહ જ્ઞેય હૈ. વો જ્ઞેયકા ભેદજ્ઞાન નહીં, ઉસે રાગકા કર્તા ભાસતા હૈ. સમજમેં આયા? વહ શ્લોકમેં હૈ મૂલ પાઠમેં. મૂવ પાઠ હૈ ન. આ તો બહુ ટૂંકુ ટૂંકુ છો. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. ત્યારે ક્યા કરના પણ હવે? વિકાર હૈ તો દિખતા હૈ. તુમ કહતે હો, (ભાવ)કર્મકા કર્તા કર્મ કર્તા નહીં. આત્મા તો શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ હૈ. ક્યા કરના?

ભૈયા ! તેરી ચીજમેં જો વિકાર દિખતા હૈ યે ખરેખર તો જ્ઞેય હૈ. પણ જ્ઞેયકે જ્ઞાનકે

કાલમેં, રાગ મેં હું એસી બુદ્ધિ હોતી હૈ (ઉસકા) અજ્ઞાની કર્તા હોતા હૈ. પણ ભિન્ન કરનેકે કાલમેં (મેં) રાગ નહીં, મેં તો ઉસકા જાનનેવાલા ભિન્ન હું. એસી દૃષ્ટિ હો તો રાગકા કર્તા આત્મા હૈ નહીં. સમજમેં આયા ? મૂલ શ્લોકમેં હૈ. દેખના હૈ ? કેટલામો આવ્યો ? હા, આયા. મુનિ કર્મને કરે છે એમાં સમસ્ત આદિ જડ થઈ ગયા. આ તો આત્મા સામાન્ય અપેક્ષાએ તો એસા હૈ. એ દેખો. હિંદી છે ? હિંદી નથીને ? જ્ઞાયકભાવ સામાન્ય અપેક્ષાસે જ્ઞાનસ્વભાવસે અવસ્થિત હોને પર ભી કર્મસે ઉત્પન્ન મિથ્યાત્વ આદિ ભાવોંકા જ્ઞાન સમય.. હૈ ? આમાં ૫૦૦ પાના હૈ ગુજરાતીમેં. યે ગાથા હૈ ન ગાથા. ૩૪૪ ગાથાકી (ટીકા) પીછે. ૩૪૪ ગાથાકી ટીકા મૂળ. ટીકા હૈ. સમયસાર. ગાથા ૩૪૪ પીછે ટીકા. ૩૪૪કી ટીકા. ગાથા હૈ ૩૪૪. ૩૩૨ સે ૩૪૪ ઉસકી ટીકા. વહ ટીકામેં સર્વવિશુદ્ધ કહા. આ ગાથા હૈ ન.

जीवस्स जीवरुवं वित्थरदो जाण लोगमेत्तं खु. (३४३.) वह कडते हैं कि एसो मिच्छसहावो तुम्हं. (३४१.) ओ मूढ. णिच्चोऽसंखेज्जपदेसो देसिदो दु समयम्हि। ण वि सो सक्कदि ततो हीणो अहिओ य कादुं जे।(३४२.) आत्मा आत्माको करता है, ऐसा क्या कडते हैं પણ ?

जीवस्य जीवरुवं वंत्थरदो जाण लोगमेत्तं खु।

ततो सो किं हीणो अहिओ य कहं कुणदि दव्वं॥३४३॥

अह जाणगो दु भावो णाणसहावेण अच्छदे त्ति मदं।

तम्हा ण वि अप्पा अप्पव तु सयमप्पणो कुणदि॥३४४॥

આત્માકા કર્તા આત્મા, આત્માકે ગુણકા કર્તા આત્મા—યે બાત હોતી નહીં. તો ક્યા હોતા હૈ ? વહ ટીકામેંસે ખુલાસા લિયા હૈ. સામાન્ય અપેક્ષાસે જ્ઞાનસ્વભાવસ અવસ્થિત હૈ વહ તો. પણ વિશેષ દશાકે કાલમેં... આયા ? નહીં આયા. ક્યા હૈ વહ ? હિંદી હૈ ? આ અહીયા ૪૭૨. હૈ ? જ્ઞાયકભાવ સામાન્ય અપેક્ષાસે.... હૈ ? સૂક્ષ્મ બાત હૈ થોડી. ક્યા ? ટીકામેંસે યે અર્થ નિકાલા.

‘જ્ઞાયકભાવ સામાન્ય અપેક્ષાસે જ્ઞાનસ્વભાવ..’ ધ્રુવસ્વભાવ એસે સ્થિત હૈ. ‘કર્મસે ઉત્પન્ન મિથ્યાત્વાદિ ભાવોંકે જ્ઞાન સમય...’ હવે વિશેષકી બાત કરતે હૈં. જબ જ્ઞાન, રાગકા જ્ઞાન કરના હૈ ઉસ સમય... ‘અનાદિકાલથી જ્ઞેય-જ્ઞાનના ભેદજ્ઞાનથી શૂન્ય હોવાને લીધે...’ રાગ જ્ઞેય હૈ અને મેં જ્ઞાતા હું એસે ભેદજ્ઞાનકી શૂન્યતા હૈ. આહા ! યે ટીકા હૈ અમૃતચંદ્ર આચાર્યકી. સમજમેં આયા ? વહ ટીકામેં હૈ. ‘જ્ઞાયકસ્ય ભાવસ્ય સામાન્યાપેક્ષયા

જ્ઞાનસ્વભાવાવસ્થિતત્વેऽપિ કર્મજાનાં મિથ્યાત્વાદિભાવાનાં જ્ઞાનસમયેऽનાદિ જ્ઞેયજ્ઞાન ભેદવિજ્ઞાનશૂન્યત્વાત્.’

જ્ઞાયક સ્વભાવ એકરૂપ હોને પર ભી, વિશેષકી અપેક્ષામેં જબ રાગ આદિ આતા હૈ, વહ જ્ઞેય હૈ અને મેં જ્ઞાન હૂં—એસા દો કે ભેદજ્ઞાનકી શૂન્યતાકે કાલમેં રાગકા કર્તા મેં હૂં એસા અજ્ઞાનભાવમેં ભાસતા હૈ. આહાહા! ઝીણી વાત છે થોડી. ટીકામેં તો બહોત લિયા હૈ અમૃતચંદ્રાચાર્યને. યે તો કળશ..... આહાહા! ‘જ્ઞેય-જ્ઞાનના ભેદજ્ઞાનથી શૂન્ય હોવાને લીધે પરને આત્મા તરીકે જાણતો..’ દેખો, હૈ? રાગકો અપના માનતે હુએ, યે જ્ઞાયકભાવ ‘વિશેષ અજ્ઞાનરૂપ જ્ઞાનપરિણામને કરતો...’ જ્ઞાનપરિણામ જો રાગસે ભિન્ન હોના ચાહિયે, એસા ન જાનકર રાગ હી મેં હૂં એસા જ્ઞાનપરિણામ અજ્ઞાનરૂપ કરતે હૈં. જ્ઞાન પરિણામ અજ્ઞાનરૂપ કરતે હૈં. ‘અજ્ઞાનરૂપ જ્ઞાનપરિણામને કરતો હોવાથી...’ છે? (અજ્ઞાનરૂપ એવું જે જ્ઞાનનું પરિણામ એને કરતો કર્તા હોવાથી) તેને કર્તાપણું સંમત કરવું’. સૂક્ષ્મ ખાત હૈ થોડી.

કર્તા સિદ્ધ કરના હૈ ન. વહ કહતે હૈં કિ નહિ, વિકારકા કર્તા કર્મ હૈ. ત્યારે યે કહતે હૈં કિ ભાઈ, કર્તા ભગવાને કહા ન? તો હમ કહતે હૈં કિ આત્મા, આત્માકે અસંખ્યપ્રદેશ હૈં ઉસકા કર્તા. પણ નિત્યમેં કર્તા(પના) હોતા નહીં. કર્તાપણું તો પર્યાયમેં—અનિત્યમેં હો. તુમ કહો કિ આત્મા નિત્યકા કર્તા, આત્માકા કર્તા આત્મા, નિત્યકા કર્તા. નિત્યમેં કર્તાપના હોતા હી નહીં. ત્યારે કહા કિ કર્મ—વિકાર તો હોતા હૈ તો ક્યા કરના હમેં? વિકાર કર્મ ઉપર ન ડાલે તો ક્યા કરના? એમ કહતે હૈં. તો ઉસકા ઉત્તર દેતે હૈં. સુન તો સહી!

વિકારકા પરિણામકા જ્ઞાનસમયે, જ્ઞેય અને જ્ઞાન બેય ભિન્ન હૈ એસા ભેદજ્ઞાનકી શૂન્યતાકે કારણ યે રાગ ‘મેં હૂં’ એસા પરિણામન અજ્ઞાનપને કરતે હૈં. પંડિતજી! સમયસારમેં તો હજારો ખુલાસા કર દિયા હૈ. ઓહોહો! અદ્વૈતચક્ષુ અજ્ઞોડચક્ષુ હૈ ભરતક્ષેત્રમેં! પણ લોકોને અભ્યાસ (ન મળે.) સમયસાર, યે તો ઊંચી ચીજ હૈ, યે તો મુનિકે જાનનેકી ચીજ હૈ. આહાહા! યહાં તો મિથ્યાત્વ જિસકો નાશ કરના હૈ ઉસકે જાનનેકી ચીજ હૈ. આહાહા!

વહ રાત્રીકો પ્રશ્ન ઉઠા થા ન કિ અપરમભાવ છે માટે નિશ્ચયનો ઉપદેશ નહીં જોઈએ, વ્યવહારનો ઉપદેશ જોઈએ. પણ એવો અર્થ જ નથી ત્યાં. પરમભાવે સ્થિત જો આનંદમેં રહતે હૈં ઉસકો અલ્પજ્ઞતા અને રાગ હૈ હી નહીં. પણ જિસકો અલ્પજ્ઞતા અને રાગ હૈ, ઉસકો જાનના (એસા) વ્યવહારકા ઉપદેશ કહનેમેં આતા હૈ. અપરમ જે સ્થિત.... એમ કે અમે તો હજી નીચલી દશામાં છીએ તો હમેં એસા નિશ્ચયકા ઉપદેશ ક્યોં કરતે હો?

ઉસે વ્યવહાર કહો. એસા અર્થ હૈ નહીં. યે ગાથાકા એસા અર્થ હૈ નહીં. ટીકાકારને ખુલાસા કર દિયા હૈ. ‘તદાત્વે’ સમજ્યાને. સમયસાર છોને? લો, ૧૨મી ગાથા. જુઓને, આહીં તો સબ તૈયાર હૈ ન. યે પાઠ ટીકા એસા હૈ, દેખો.

યે ૧૨ ગાથાકી ટીકા હૈ. ‘વિચિત્રવર્ણમાલિકાસ્થાનીય-ત્વાત્પરિજ્ઞાયમાનસ્તદાત્વે પ્રયોજનવાન્’ સંસ્કૃત હૈ. હૈ ઉસમેં? હા, એ. છેલ્લી ગાથાકે આખિરમેં હૈ. ‘જઈ જિણમયં પવજ્ઞહ તા’ની ઉપર છે ‘વિચિત્રવર્ણમાલિકાસ્થાન’. સમકિતીકો ભી પર્યાયમેં રાગ આદિ જબ હોતા હૈ તો નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનકા વિષય તો ધ્રુવ હૈ. પણ હવે પર્યાયમેં (અપૂર્ણતા) હૈ ઈસકા ક્યા કરના? તો પર્યાયમેં જાનના, હૈ એસા જાનના ઉસકા નામ વ્યવહાર હૈ. હૈ શબ્દ? ‘તદાત્વે પરિજ્ઞાયમાનસ્તદાત્વે પ્રયોજનવાન્’. યે આદરણીય હૈ અને કરનેલાયક હૈ, યે પ્રશ્ન યહાં હૈ હી નહીં. સમજમેં આયા? તે કાળે... યે જરી સૂક્ષ્મ બાત હૈ થોડી.

અપના આત્મા ધ્રુવ ‘ભૂયત્યંઅસિદોખલુ,’ ૧૧મી ગાથામેં આયા. ‘ભૂયત્યં’ ભૂતાર્થ ત્રિકાળ સત્યાર્થ પ્રભુ ઉસકી જહાં દૃષ્ટિ હુઈ તો નિશ્ચય તો યે હૈ. તો કહતે હેં કિ અબ વ્યવહાર રહતા હૈ કિ નહીં? પર્યાયમેં વ્યવહાર હૈ કિ નહીં? કિ નિશ્ચય પૂર્ણ હો ગયા? તો કહતે હેં કિ ઉસકી પર્યાયમેં કમજોરી હૈ તબ લગ રાગ હૈ, શુદ્ધિકી પર્યાય અલ્પ હૈ. યે શુદ્ધિ (ઔર) રાગની એક-એક પર્યાય.. અનેક પર્યાય મિલકર જાનના વહ વ્યવહાર પ્રયોજનવાન હૈ. સમજમેં આયા? સંસ્કૃતમેં હૈ. ટીકામેં હૈ, અર્થમેં હૈ. ‘જાણેલો તે કાળે પ્રયોજનવાન છે’. ભાષા તો એસી હૈ કિ વર્તમાન કાળમેં જાના હુઆ તે કાળે પ્રયોજનવાન હૈ. એસા પાઠ હૈ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ—ધર્મીકો ભૂતાર્થ ત્રિકાળકી દૃષ્ટિ હુઈ, તો હવે પર્યાયમેં પૂર્ણતા હુઈ નહીં ઉસકો ક્યા કહના, એમ કહતે હેં.

તો કહતે હેં કિ પર્યાયમાં શુદ્ધતાકી અપૂર્ણતા હૈ (અર્થાત્) અશુદ્ધતા હૈ, એ તે તે કાળે જાણેલા પ્રયોજનવાન છે. આદરણીય અને કરનેલાયક હૈ એસી બાત હૈ નહીં. આહાહા! શું કરે? અર્થ કરવામાં જ મોટી ભૂલ કરી છે. અપની દૃષ્ટિ પ્રમાણસે અર્થ કરે અને (કહે કિ) શાસ્ત્ર એસા કહતા હૈ, શાસ્ત્ર એસા કહતા હૈ. અને ‘જઈ જિણમયં પવજ્ઞહ તા’ યે હૈ. કિ વ્યવહાર હૈ. ઉસે ન માને તો પર્યાય માનતે નહીં. નિશ્ચય હૈ, સત્ય પરિપૂર્ણ અખંડ હૈ, એસા ન માને તો નિશ્ચય તત્ત્વકા નાશ હો જાતા હૈ. અને પર્યાય હૈ, વ્યવહાર હૈ, યે ન માને તો વ્યવહાર તીર્થકા નાશ હોતા હૈ. ક્યોંકિ તીર્થ નામ ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકી પર્યાય વહી તીર્થ હૈ. પર્યાય હૈ બસ ઈતના, આદરણીય નહીં. સમજમેં આયા?

(શ્રોતા : જાનના પ્રયોજનવાન.....) જાને. બસ જાણવું (કે) ‘હૈ’. (શ્રોતા : જાનના પ્રયોજન પછી આદરણીય પ્રયોજન હો ગયા). આદરણીય પ્રયોજન.... ભાષા એસી હૈ ન.

(શ્રોતા :કર્મકા કર્તા હોતા હૈ). હા, તો કહતે હૈં ન. યે બાત તો ચલતી હૈ. (શ્રોતા : નિશ્ચયકા અવલંબન કરનેવાલા) રાગકા કર્તા નહીં હોતા. વહી તો બાત ચલતી હૈ ન. વાત ક્યા ચલતી હૈ? હા, વહ તો ચલતી હૈ. અજ્ઞાન હૈ તબ લગ રાગકા કર્તા હૈ, રાગકા કર્તા હૈ, યે તો બાત ચલતી હૈ. કિતની બાર કહા. અભી ભી કહા. ૧૦ બાર, ૨૦ બાર યહ તો હુઆ.

(શ્રોતા :) રાગ. રાગ કરતે હૈં ન અજ્ઞાનભાવસે. વો તો કહા ન પહલે. ક્યા કહા? કલાક તો હુઆ. એક કલાક તો હુઆ યે બાત કરતે કરતે. તભી પકડી નહીં. જબ લગ અજ્ઞાની.. યહાં કહા ન. મિથ્યાત્વ હૈ તો મિથ્યાતી જીવ કરે. અને યે તો અભી અર્થ ક્રિયા, કિતની બાર આયા. અપના સ્વરૂપકા—રાગસે ભિન્નકા ભાન નહીં, તબ લગ અજ્ઞાની રાગરૂપી કર્મકા કર્તા હોતા હૈ. રાગ છૂટકર ભેદજ્ઞાન હુઆ તો કર્તા છૂટ જાતા હૈ. બહોત બાર કહા. પણ વહ અંદર... સમજમેં આયા? લ્યો. તિન્હિકોં મિથ્યાત દૂર કરિબૈકોં કહૈ ગુરુ, સ્યાદવાદ પરવાંન આતમ ધરમ હૈ. અજ્ઞાનપને વિકાર કરતા હૈ, જ્ઞાન હુઆ તો વિકાર કરતા નહીં, એસા સ્યાદાદ હૈ. વિશેષ કહેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૨૪, શ્રાવણ સુદ ૧૨૨ મંગળવાર, તા. ૩-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૨૭ થી ૩૪ ઉપર પ્રવચન

આ સમયસાર નાટક. ૨૬વા પદ હો ગયા. કર્તા-કર્મકા અધિકાર છે. બહોત વિસ્તારસે સ્પષ્ટ કરતે હેં. અનાદિસે... પહલે આયા ન? 'અનાદિ મોહકો ભ્રમ છે'. ઉપર આયા છે. વાસ્તવિક આત્મા આનંદ અને જ્ઞાન સ્વભાવ છે. કહતે હેં કિ સ્વભાવ—સ્વરૂપ દેખનેસે ભાવકર્મકા કર્તા આત્મા છે નહીં. દ્રવ્યકર્મકી તો યહાં બાત છે હી નહીં. કર્મ.. કર્મ શબ્દ આયા છે ન. દ્રવ્યકર્મકી તો બાત છે નહીં. જડકા કર્તા આત્મા વ્યવહારસે છે, એસા (હે) હી નહીં. અસદ્ભૂત વ્યવહારનયસે કહનેમેં આતા છે, પણ જૂઠી દૃષ્ટિસે કહનેમેં આતા છે. પણ યહાં કોઈ એસે કહે કિ આત્મા તો નિર્મળ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે. ઉસમેં મેલ કહાં રહા? મેલ છે તો નિર્મળતા રહતી નહીં. કહતે હેં કિ મેલ છે યે પર્યાયમેં છે. દ્રવ્ય અને ગુણ તો નિર્મળાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે. જહાં લગ નિર્મલ આત્માકા સ્વભાવ દૃષ્ટિમેં આયા નહીં, તબ લગ વો દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિકા પરિણામ જો ભાવકર્મ અરૂપી વિકાર છે (ઉસકા) વો કર્તા માનતે હેં. સમજમેં આયા? આ ઝીણી વાત સૂક્ષ્મ વાત છે.

શરીર, વાણી, મન તો યે જડ છે, ઉસકા તો આત્મા કુછ કર સકતા નહીં. ક્યોંકિ પરપદાર્થ કોઈ નિકમ્મા નહીં. અપની પર્યાયસે રહિત કોઈ પદાર્થ નહીં હોતા. પ્રત્યેક પદાર્થ પ્રત્યેક સમયમેં અપની પર્યાયરૂપી કાર્ય કરતા છે. ઉસમેં દૂસરા કરે એસા હોતા નહીં. ફક્ત ઉસમેં વિકલ્પ જો ઉઠતે હેં દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-કામ—ક્રોધાદિ, જહાં લગ ઉસકી દૃષ્ટિ પર ઉપર છે—બહિર્બુદ્ધિ છે, તહાં લગ યહ રાગ-વિકારકા વહ કર્તા છે અજ્ઞાનભાવસે. સૂક્ષ્મ ભાવ છે. અંતરમેં યે વાત લેની બડા ગહન વિષય છે, બડા પુરુષાર્થ છે અંદર. કહતે હેં, સ્યાદવાદમેં આત્માકા સ્વરૂપ. અજ્ઞાની એસે માને કિ આત્મા તો પરમાત્મા હી (હે), સ્વરૂપ શુદ્ધ છે, ઉસમેં અશુદ્ધતા કહાંસે આપી? અને અશુદ્ધતા હો તો ઉસકા કર્તા કેસે હો આત્મા? ઉસકો યહાં કહતે હેં.

સ્યાદ્વાદમાં આત્માનું સ્વરૂપ (દોહરા)

ચેતન કરતા ભોગતા, મિથ્યા મગન અજાન।

નહિ કરતા નહિ ભોગતા, નિહચૈ સમ્યકવાન।।૨૭।।

અર્થ :-મિથ્યાત્વમાં લાગેલો અજ્ઞાની જીવ કર્મનો કર્તા-ભોક્તા છે, નિશ્ચયનું અવલંબન લેનાર સમ્યગ્દૃષ્ટિ કર્મનો ન કર્તા છે, ન ભોક્તા છે. ૨૭.

અર્થ :-મિથ્યાત્વમે પગા હુઆ અજ્ઞાની જીવ કર્મકા કર્તા-ભોક્તા હૈ, નિશ્ચયકા અવલમ્બન લેનેવાલા સમ્યક્ત્વી કર્મકા ન કર્તા હૈ ન ભોક્તા હૈ।।૨૭।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ચેતન કરતા ભોગતા મિથ્યા મગન અજાન.. મિથ્યાત્વમે પગા હુઆ અજ્ઞાની જીવ. આહાહા! ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય ને આનંદકા પૂર નૂર હૈ—એસી દૃષ્ટિ અનાદિસે હૈ નહીં. ઉસ કારણ મિથ્યાદૃષ્ટિ—અજ્ઞાની અપની પર્યાયમે પર્યાયબુદ્ધિ હોનેકે કારણ, શુભ-અશુભ વિકલ્પકા ચેતન કર્તા અને ભોક્તા (હોતા હૈ). યે રાગકા કર્તા ઓર હરખ—શોકકા ભોક્તા, મિથ્યા મગન અજાન.. જિસકો, આત્મા ચૈતન્ય આનંદ હૈ એસા અજ્ઞાણ હૈ, જ્ઞાન નહીં, ભાન નહીં—યે અજ્ઞાની પુન્ય-પાપ ને વિકારકા કર્તા-ભોક્તા હોતા હૈ. આહાહા! સમજમે આયા ?

નહિ કરતા નહિ ભોગતા, નિહચૈ સમ્યકવાન.. અપના આત્મા રાગબુદ્ધિ છોડકર સ્વભાવબુદ્ધિ—સમ્યજ્ઞાન હુઆ. ‘મેં તો આત્મા હૂં. આત્મા તો વિકારરહિત હૈ ઓર નિર્વિકાર ચૈતન્યકા પિંડ હૈ’ એસી બુદ્ધિ—સમ્યજ્ઞાન હુઆ, નહિ કરતા નહિ ભોગતા.. વહ પુન્ય-પાપકા વિકાર અને હરખ—શોકકા કર્તા ભી નહીં, ભોક્તા ભી નહીં. આહાહા! દેખો. સમજમે આયા ?

જડકા, કર્મકા કર્તા, વહ તો બાત યહાં હૈ હી નહીં. શરીર આદિકા કર્તા અને દેશ, કુટુંબકા કામ કરે, યે વેપાર-ધંધા વ્યવસ્થિત કરે. કરતે નહીં? પદમચંદજી! હોંશિયાર માણસ હો તો બરાબર વેપાર ધંધે... વો બાત તો કલ્પના, અજ્ઞાનીકી કલ્પના હૈ. પરપદાર્થ પરમાણુ ઉસમે ભી કર્તા—કર્મ (આદિ) અનંત શક્તિ પડી હૈ. એક પરમાણુમે ભી કર્તા-કર્મ-કરણ-સંપ્રદાન-અપાદાન-અધિકરણ—એસી શક્તિયાં ગુણરૂપે એક પરમાણુ—પોઈન્ટમે પડી હૈ. તો યે પરમાણુ કર્તા હોકર, ઉસકી પર્યાયકા—કર્મકા કર્તા વો હોતા હૈ. સમજમે આયા ? (શ્રોતા : જેને ખબર ન પડે એ શું કરે?) ખબરકી ક્યા બાત હૈ ? (જેને) ખબર હોય એ તો ચેતન એક હી તત્ત્વ હૈ, તબ દૂસરા તત્ત્વ સિદ્ધ હોતા હી નહીં. પાંચ તો જડ હૈ. અપના અસ્તિત્વ રખતે હૈં અને પરિણમન હૈ. બસ, ઉસમે ખબરકી ક્યા બાત હૈ ? સમજમે આયા ?

પરમાણુ આદિ અપના અસ્તિત્વ... પાંચ દ્રવ્ય હૈ ન જડ ? ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશ, કાળ અને પુદ્ગલ—યે અચેતન હૈ, જડ હૈ, ઉસકા અસ્તિત્વકી ખબર ઉસકો ભી નહીં. પણ હૈ ન ? હૈ ઓર ઉસમે નથી-નથી પર્યાય સમય-સમય ભી હૈ, હૈ ઉસકા સ્વભાવ

પરિણમનકા હૈ. તો જો સમય જો પર્યાય હોનેવાલી હૈ, ઉસકા કર્તા યે પરમાણુ હૈ. સમજમેં આયા? ભોજન હૈ. કવલ આતા હૈ, કવલ ઐસા લિયા. તો કવલકી ક્રિયા હૈ વહ જડકી ક્રિયા હૈ. આત્મા લે સકે કવલ, અંગુલીસે ઉપાડ સકે—ઐસી બાત હૈ નહીં. (શ્રોતા : હાથથી ઉપર લીધોને હાથથી). હાથસે.. કહા ન? હાથસે લિયા નહીં. હાથ, વહ પરમાણુ ભિન્ન હૈ, કવલકા પરમાણુ ભિન્ન હૈ. આહાહા! તો યે કવલકા એક-એક પરમાણુમેં અનંત ગુણ હૈ. તો ઉસમેં કર્તા-કર્મ-કરણ (આદિ) ષટ્કારકકી શક્તિ પડી હૈ. આહાહા! સ્વયંસિદ્ધ હૈ ઉસમેં.

કહો, સુમનભાઈ! આ તેલ-બેલનું કરી શકે કે નહીં? (શ્રોતા : નહીં). નહીં? (શ્રોતા : રોજ કરે છે). રોજ કરે છે. યહ ઉનકા લડકા હૈ રામજીભાઈકા. કોઈ કહતે થે સુબહમેં કિ કોણ સુમનભાઈ? આ સુમનભાઈ. આઠ હજારકા પગાર કહતે હૈ લોગ માસિક. પુન્ય બળી જાતા હૈ ઈતના. તો ઉસમેં કોઈ આત્મા કર્તા હૈ. તેલકા શું કહેવાય એનું? પેટ્રોલ. પેટ્રોલ કહેવાય એ? (શ્રોતા : રીફાઈનરીની ફેક્ટરી.) હા, એનું કંઈપણ રજકણકા કરે, ત્રીન કાલમેં નહીં. રાગ કરે. (શ્રોતા : વર્તમાનમાં તો કરેને?) ક્યાં? વહ તો પ્રશ્ન... વર્તમાનમેં ભી યે હી કાર્ય હૈ. ભૂતકાળ યે તો બીત ગયા, ભવિષ્ય તો આયા નહીં. વર્તમાનમેં હી હોતા હૈ. (શ્રોતા : કંપની મફતનો પગાર આપે?) કંપની કોણ દેતે હૈ? વહ તો રજકણ આનેવાલા હો તો આતા હૈ. આપે કોણ? સમજમેં આયા? રામજીભાઈ ત્રીસ વર્ષ પહલે કોર્ટમેં જાતે થે પાંચ કલાક. લ્યો, ૨૦૦ રૂ. લેતે થે. લેતે થે વેં? (શ્રોતા : આતે હૈ, આપને કહા). લે-દે કોણ? એક રજકણકી ભી ક્રિયા અપની ષટ્કારકકે કારણસે અપનેમેં અપનેસે અપને કાલમેં હી હોતી હૈ. દૂસરેસે ત્રીન કાલ ત્રીન લોકમેં હોતી નહીં. આહાહા!

ભગવાન જિનવરકા પંથ... ષટ્દ્રવ્ય હૈ. વહ ષટ્દ્રવ્ય તો જાતિએ હૈ. સંખ્યા તો અનંત હૈ. અનંત આત્મા, અનંત પરમાણુ. આહાહા! એક નિગોદ—આલુકા શરીરકા એક ટુકડા રાઈ જિતના, ઉસમેં અસંખ્ય તો શરીર હૈ. એક-એક શરીરમેં એક-એક પરમાણુ સ્વતંત્ર કામ કરતે હૈં ઓર એક શરીરમેં અનંત નિગોદ જીવ હૈં. એક સાથે મરે ને એક સાથે ઉપજે અનંત. તો ભી એક આત્મા અપની પર્યાયકો કરે. કર્મ ઉસકો કરે ને કર્મ ઉસકી પર્યાયકો કરે કે દો મિલાકર(કરે, ઐસા હૈ નહીં.) આત્મા અનંત ભેગા સાથમેં હૈ.

લ્યો, ‘ગોમ્મટસાર’મેં આતા હૈ. ‘અનંત જીવકા એક શ્વાસ, એક આહાર...’ ઉસકા અર્થ ક્યા? વહ તો ભિન્ન-ભિન્ન અપની પર્યાયકા કર્તા હૈ. શ્વાસ ને આહારકા કર્તા હૈ નહીં. આહાહા! કહો, સમજમેં આયા? આતા હૈ ન વહ શ્લોક? અનંત જીવ એકસાથે

આહાર, શ્વાસ... શું કીધું? ચાર બોલ છે ને? (શ્રોતા : શરીર, ઈન્દ્રિય આદિ). હા, શરીર. આ તો ચાર પ્રાણ હૈ ન ચાર ઉસકો. ઈન્દ્રિય. ઈન્દ્રિય. ઈન્દ્રિયસે દ્રવ્યેન્દ્રિય હૈ. એક-એક જીવકી ભાવેન્દ્રિય ભિન્ન હૈ. દ્રવ્યેન્દ્રિય સબકી એક અનંતકી, ભાવેન્દ્રિય ભિન્ન. આહાહા! સમજમેં આયા?

એક ઈતને ટુકડેમેં સિદ્ધ હુએ અભી તક... છ માસ અને આઠ સમયમેં છસો આઠ સિદ્ધ હોતે હૈં. ભાઈ! વિશ્વાસકી ચીજ હૈં યે તો. છ માસ અને આઠ સમયમેં છસો ને આઠ (જીવ) સિદ્ધ પરમાત્મા હોતે હૈં અઠી દ્વીપમેંસે. અભી યહાંસે નહીં હો (સકે) તો મહાવિદેહમેંસે છસો ને આઠ (જીવ) પાંચ મહાવિદેહમેંસે અભી ભી જાતે હૈં. છ માસ ને આઠ સમયમેં છસો ને આઠ. એસે ધારાવાહી પ્રવાહસે અનંત સિદ્ધ હુએ. ઉસસે.. એક શરીરમેં નિગોદ-બટાટા-આલુ-કંદમૂળ શું કહેવાય? પ્યાજ, લહસુન. એક રાઈ જેટલી ટુકડેમેં અસંખ્ય તો શરીર હૈં ઔદારિક અને એક શરીરમેં અભી તક (હુએ) સિદ્ધસે અનંત ગુણા જીવ હૈં. ઉન જીવકા શ્વાસ આદિ એક ગિનનેમેં આતા હૈં વ્યવહાર. શ્વાસકી ક્રિયા સબકી (એક). બસ અપને (શ્વાસ) લેનેકી પર્યાયમેં ભાવેન્દ્રિય ભિન્ન-ભિન્ન હૈં. દ્રવ્યેન્દ્રિય અનંતકી એક હૈં. સમજમેં આયા? મનહરલાલજી! ક્યાં આ ખબર પડે? રળવું, ખવડાવવું ને આમાં, આહીં ક્યાં ગોતવા? આહાહા!

ભગવાન! તુમ ત્યાં અનંત બૈર રહે. સમજમેં આયા? પ્રથમ પિયરકા સ્થાન, જેમ સ્ત્રીકો પિયર હોતા હૈં, પિયર કહતે હૈં ન? પિયર મા-બાપકા. એસે જીવકા પહલા પિયર નિગોદ થા. આહાહા! સમજમેં આયા? સ્ત્રી ત્યાં ૧૫-૧૬ વર્ષ, ૧૮ વર્ષ નિકાલતી હૈં ન પહલે તો. ભગવાન તો એસે કહતે હૈં, જીવકા મૂલ પહલે પિયર સ્થાન-માતૃસ્થાન તો નિગોદ હૈં. આહાહા! એક-એક શરીરમેં અનંત જીવ અપની ભાવેન્દ્રિય ભિન્ન રખતે હૈં. આહાહા! આ તે કંઈ ગજબ!

યે ભાવેન્દ્રિયકી પર્યાયકા અજ્ઞાનપને કર્તા હૈ. ભાઈ! દ્રવ્યેન્દ્રિયકા તો કર્તા વહ ભી નહીં. આહાહા! ખંડ ખંડ ઈન્દ્રિય જો હૈં અંશે, ઉસકા કર્તા હોના-વહ ભી મિથ્યાત્વ અને અજ્ઞાનભાવ હૈ. અંશબુદ્ધિ હૈં ન અંશબુદ્ધિ, એમ કહતે હૈં. આહાહા! તો જબ લગ અંશબુદ્ધિ હૈં તબ લગ ચેતન કરતા મોગતા મિથ્યા મગન અજાન.. યે નિગોદસે લેકર નવમી ત્રૈવેયક તક દિગંબર સાધુ (હોકર) ગયે મિથ્યાદૃષ્ટિ. તો મિથ્યાદૃષ્ટિ(કો) જબ લગ સ્વભાવકી દૃષ્ટિ નહીં અને વહ રાગક્રિયા, પુન્યકી ક્રિયાકા કર્તા (માનતે) હૈં, યે ક્રિયા ઉપર દૃષ્ટિ હૈં, તબ લગ અજ્ઞાની કર્તા હૈ.

નહિ કરતા નહિ મોગતા.. આહાહા! ભગવાન અપને નિજ ઘરકી સંભાલમેં જબ

आया. निहचै सम्यक्वान.. सम्यग्द्रष्टि हुआ. अरे, मैं तो पूर्णानंद प्रभु हूं. मैं राग भी नहीं, पर भी नहीं अने अल्पज्ञकी पर्याय भंड ईन्द्रिय भाव, भावईन्द्रिय भंड—ये भी मैं नहीं. आहाहा! क्षयोपशम ज्ञानका जो अंश है भावैन्द्रियका, ये भी मैं नहीं. आहाहा! भंड नहीं, भंड नहीं. 'मैं तो अपंड ज्ञायक वस्तुस्वरूप' ऐसी यीज भगवानने जो देधी, ऐसा दृष्टिमें जब आवे तो सम्यग्ज्ञान होता है. ये सम्यग्ज्ञानी रागका, भावकर्मका कर्ता-भोक्ता नहीं. धंधेका तो कर्ता नहीं. आहाहा! भाषा बोली जाती है उसका भी कर्ता आत्मा नहीं. अज्ञानी भी कर्ता नहीं भाषाका. अज्ञानी कर्ता अपनी विकल्पदशाका, विकारका है.

आत्मामें भान हुआ. अरे, मैं क्या? मैं कोई भंड ईन्द्रिय हूं? मैं जो ईन्द्रिय हूं? मैं राग हूं? मैं शरीर हूं? मैं ये नहीं. मैं तो पूर्णानंद प्रभु.. वह जो कहेते थे न (कि) पूर्ण परम है. वात तो पूर्ण परम बराबर है. પણ अज्ञानी कहेते हैं कि पूर्ण परम है भाटे रागका कर्ता आत्मा नहीं, अज्ञानभावे भी कर्ता नहीं. समजमें आया? आहाहा! ईतना गर्व उतर जाय, अभिमान गल जाय. आहाहा! 'हुं करुं हुं करुं अे ज अज्ञान छे.' 'मैंने किया, मैंने किया ये अज्ञान'. जहां तहां मूढ डोकर गर्व मिथ्यात्वका सेवन करते हैं. आहाहा! समजमें आया? कहेते हैं, निहचै सम्यक्वान.. राग.. कर्म शब्द पडा है न? समकिती कर्मका... कर्म शब्दे भावकर्म. जो कर्मकी यहां बात है ही नहीं. उवे, इस विषयका एकांतपक्ष खंडन करनेवाले स्यादवादका उपदेश कहते हैं, लो. १३वा कणश. नीचे है न?

माऽकर्तारममी स्पृशन्तु पुरुषं सांख्या इवाप्यार्हता
कर्तारं कलयन्तु तं किल सदा भेदावबोधादधः।
ऊर्ध्वं तूद्धतबोधधामनियतं प्रत्यक्षमेनं स्वयम्
पश्यन्तु च्युतकर्तृभावमचलं ज्ञातारमेकं परम् ॥१३॥

आ विषयना अेकान्तपक्षनुं भंडन करनार स्याद्वादनो उपदेश (सवेया अेकत्रीसा)

जैसे सांख्यमती कहें अलख अकरता है,
सर्वथा प्रकार करता न होइ कबहीं।
तैसे जिनमती गुरुमुख एक पक्ष सुनि,
याहि भांति मानै सौ एकंत तजौ अबहीं॥
जौलौं दुरमती तौलौं करमकौ करता है,
सुमती सदा अकरतार कह्यौ सबहीं।
जाकै घटि ग्यायक सुभाउ जग्यौ जबहींसों,
सो तौ जगजालसों निरालौ भयौ तबहीं॥२८॥

शब्दार्थ :-जिनमती=जिनराज कथित स्याद्वाए विधाना ज्ञाता.

अर्थ :-जेवी रीते सांख्यमती कहे छे के आत्मा अकर्ता छे, कोर्षपण हालतमां कटी कर्ता थर्ष शक्तो नथी. जैनमती पण पोताना गुरुना मुपे अेक नयनुं कथन सांभणीने आ ज रीते माने छे, पण आ अेकान्तवाएने अत्यारे ज छोडी धो, सत्यार्थ वात अे छे के जयां सुधी अज्ञान छे, त्यां सुधी ज ज्रुव कर्मनो कर्ता छे, सम्यग्ज्ञानी सर्व हालतोमां सदैव अकर्ता कह्यो छे. जेना हृदयमां जयारथी ज्ञायकस्वभाव प्रगट थयो छे ते त्यारथी जगतनी जंजालथी निराणो थयो छे—अर्थात् मोक्ष सम्भुज थयो छे. २८.

अर्थ :-जिस प्रकार सांख्यमती कहते हैं कि आत्मा अकर्ता है, किसी भी हालतमें कभी कर्ता नहीं हो सकता। जैनमती भी अपने गुरुके मुखसे एक नयका कथन सुनकर इसी प्रकार मानते हैं, पर इस एकान्तवादीको अभी ही छोड़ दो, सत्यार्थ बात यह है कि जब तक अज्ञान है, तब तक ही जीव कर्मका कर्ता है, सम्यग्ज्ञानकी सब हालतोंमें सदैव अकर्ता कहा है। जिसके हृदयमें जबसे ज्ञायकस्वभाव प्रगट हुआ है वह तभीसे जंजालसे निराला हुआ—अर्थात् मोक्षके सम्मुख हुआ है॥२८॥

पूज्य गुरुदेवश्रीजुं प्रवचन :

क्या कडते छैं, देओ. जैसे सांख्यमती कहैं अलख अकरता है, सर्वथा प्रकार करता न होइ कबहीं. सांख्यमती अने जैनना नाम धरावनारा पण कडे. सभ ले लेना, ये सभ सांख्यमती छैं. तैसें जिनमती गुरुमुख एक पक्ष सुनि.. आत्मा कर्ता नही, आत्मा कर्ता नही, अैसा सुना. आत्मा कर्ता नही, शास्त्रमें तो आता है. पण कभ कर्ता नही रागका? सम्यग्ज्ञान हुआ तो कर्ता नही. समजमें आया? सुनाये जाय. आत्मा तो अकर्ता है, आत्मा अकर्ता है. किसका अकर्ता? परका तो अकर्ता है, ये बराबर है. पण रागका भी अकर्ता है, अैसा नही. अज्ञानभावे रागका—विकारका—भावकर्मका कर्ता बराबर है.

याहि भांति मानै सौ एकंत तजौ अबहीं॥

जौलौं दुरमती तौलौं करमकौ करता है,

सुमती सदा अकरतार कह्यौ सबही।

जाकै घटि ग्यायक सुभाउ जग्यौ जबहीसौं,

सो तौ जगजालसौं निरालौ भयौ तबहीं॥

उसका अर्थ : जैसे सांख्यमती.. दृष्टांत दिया है. अलख अकरता है. 'अलख' नाम भगवान आत्मा. रागरूप परिणामन होता ही नहीं, अेम कडते छैं. समजमें आया?

‘अलभ’ नाम ईन्द्रियसे ज्ञाननेमें न आवे, ऐसा भगवान आत्मा त्रिकाण अकर्ता है. कभी (भी) कर्ता नहीं जैसे सांध्यमती मानते हैं. जैसे जैनमें पण... वड पछी लिया. सर्वथा प्रकार करता न होइ कबहीं... विकारका सर्वथा प्रकारसे कोई काणे कर्ता नहीं. जैसे सांध्यमतीनी पेठे जैन पण मानते हैं. अम कडते हैं, देणो. तैसैं जिनमती.. जैन संप्रदायमें जन्म हुआ और गुरुमुख एक पक्ष सुनि.. गुरुने कडा के आत्मा द्रव्यानंद प्रभु यिदानंद ध्रुव वड रागका कर्ता होता ही नहीं. समजमें आया? (श्रोता : वारंवार?) कर्छ अपेक्षासे?

ये तो अंतर सम्यक् दृष्टि द्रव्य उपर आ गछ और शुद्ध यिदानंदका स्वीकार हुआ तो ये आत्मा रागका कर्ता नहीं. समजमें आया? पण स्वभावका स्वीकार जहां नहीं वहां रागका स्वीकार तो रडा और कडे के रागका कर्ता हम नहीं, (तो) ब्रह्मघाती है, आत्माका घात करनारा है. आडाडा! जैसे कडते हैं. पन्नालावण! ऐसी बात है. जिनमती गुरुमुख एक पक्ष सुनि.. अक पक्ष नाम आत्मा शायक यैतन्य ये कर्ता होता ही नहीं. ऐसी निश्चयकी बात अक सुनी, पण दुसरा पक्ष, अज्ञानमें रागका पुन्य-पापका कर्ता है, ये पक्ष भूल जाते हैं. समजमें आया? याहि भांति माने सो एकंत तजौ अबहीं.. अब छोडो, भगवान! राग ने पुन्य दया-दान-व्रत का परिणामका कर्ता तुम हो अज्ञानभावसे. जब लग स्वरूपका भान नहीं, तब लग तो अज्ञानभावसे वडी कर्ता है.

जौलौं दूरमती तौलौं करमकौ करता है.. जहां लग दुर्मति है. आडा! अपना निजस्वभावका स्वाद आया नहीं, यिदानंद प्रभु अतीन्द्रिय आनंदका सागर उसका जब लग स्वाद आया नहीं, जैसे दुर्मति. आडा! शेठ! आडा! दूरमती तौलौं करमकौ करता है.. बुद्धि दुर्बुद्धि है, अपना स्वरूपका भान नहीं. अरे! ‘मैं कोन हूं? कहां हूं? कैसे हूं?’ ऐसी थीजकी जब लग भबर नहीं, ये दुर्मति कर्मका, रागका कर्ता होता है. व्यवहार शुभरागका कर्ता अज्ञानी होता है, अम कडते हैं. आडाडा! व्यवहार जो दया-दान-व्रत-भक्ति आदिका परिणाम (उसका) दुर्मति कर्ता होता है, अम कडते हैं. कडो, समजमें आया? कडो, अमरयंदण! आडाडा! अरे भगवान! तेरी थीज मडान अनंत शक्तिसे भरा भंडार है. ऐसा जब लग भान नहीं, तब लग अज्ञान नाम स्वरूपके अज्ञापनेकी भूमिकामें रागका कर्ता वडी है.

सुमती सदा अकरतार कह्यौ सबही.. देणो. वड दुर्मति कडा था. सुमती सदा अकरतार,.. देणो. सम्यग्ज्ञानी आत्मा विकल्प-रागसे भी भिन्न है. कर्म, शरीरसे तो भिन्न ही है, पण अल्पज्ञ भावेन्द्रियके भंडसे भी भिन्न है. आडाडा! समजमें आया? ‘जो इंदिये जिणित्ता’, आता है न उ१ गाथामें. ईन्द्रियको जता, उसका अर्थ? शब्द, रूप, रस, गंधका लक्ष छोड दिया, द्रव्येन्द्रियका लक्ष छोड दिया और भावेन्द्रिय अक विषयको

જાનનેવાલી ભાવેન્દ્રિય, વહ ખંડ-ખંડ જ્ઞાનકી રૂચિ છોડ દી ઓર અખંડ જ્ઞાયકમૂર્તિકા જબ સુમતિપ્રકાશ હુઆ. આહાહા! યે સુમતી સદા અકરતાર.. વહ ભાવ વ્યવહારકા કર્તા યે હૈ નહીં. આહાહા! વ્યવહાર હોતા હૈ, પણ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ વ્યવહારસે મુક્ત હૈ. અજ્ઞાની વ્યવહારસે સંયુક્ત હૈ. બસ ઈતના ફેર હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા!

આ તે કંઈ વાત છે. યે તો વસ્તુકા સ્વરૂપ ઐસા હૈ. ભગવાન આત્મા અપની ચીજકી જ્યાં ભાન, દૃષ્ટિ હુઈ, તો ભગવાન આત્મા અકરતાર સબહી—સદા. કોઈ ક્ષણ ભી. લડાઈમેં જ્ઞાની હો, વિષયવાસનામેં દેખનેમેં આવે, તબ ભી વહ રાગકા કર્તા જ્ઞાની નહીં. આહાહા! નંદકિશોરજી! ઐસી બાત હૈ. સત્ય બાત સુનનેમેં ન આવે, યે વિચાર કબ કરે? અને કબ રૂચિ કરકે પરિણમન કરે? આહાહા! કહતે હૈં. સુમતી સદા અકરતાર કહ્યો સબહી.. ભગવાનને કહા એમ કહતે હૈં. ‘સબહી’. કોઈ પણ વિકલ્પકા કર્તા આત્મા હૈ નહીં, યે સ્વરૂપકા સુમતિપ્રકાશ હુઆ તબ.

જાકૈ ઘટિ ગ્યાયક સુભારુ જગ્યો જબહીસોં,.. દેખો. જબ ઘટમેં જ્ઞાયકસ્વભાવ જગ્યો જબસે. મેં તો જ્ઞાનન—દેખન પ્રજ્ઞાબ્રહ્મસ્વરૂપ મેં હૂં. મેં તો પૂર્ણાનંદકા નાથ હૂં. આહા! ઐસી સમ્યક્બુદ્ધિ સમ્યગ્જ્ઞાન હુઆ. જગ્યો જબહીસોં તો જગજાલસોં નિરાલો મયો તબહી.. આહાહા! વ્યવહાર નામ વિકલ્પ જગજાલ હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-પૂજા-શ્રવણ-મનન (આદિ) વિકલ્પ યે સબ જગજાલ હૈ. સંસાર કહ્યોને, સંસાર કહ્યોને. સુબહમેં આયા થા ન? ઘોર સંસારકા મૂલ હૈ. આહાહા! (શ્રોતા : તો મહારાજ! પૂજા ભક્તિ કરની કિ ન કરની?) (શ્રોતા : વહ નક્કી કર લો ભૈયા!) વો સુબહમેં આયા થા કિ બીચમેં રાગ આતા હૈ, જબ લગ વીતરાગ ન હો તબ લગ આયે બિના રહતા નહીં. પણ ઉસકો હેય જાનના. (શ્રોતા : પણ કરવી કે ન કરવી એનું શું?) કરે કોણ? હોતા હૈ ઉસકો જાનના. કરે ઐસા કર્તા હો તો તો અજ્ઞાન હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા?

વહ કહા થા ન, રામજીભાઈકા એક ભાઈબંધ થા. ગુજરી ગયા. લખુભાઈ થા લખુભાઈ. એ મહારાજ આમ કહે, પણ હવે અમારે મહેમાન આવે તો યા પાવી કે નહીં? એ તો કહો. આહા! દીકરીનો સાસરો આવ્યા, સસરા. સત્તાપ્રિય પ્રકૃતિ હોય જરી દંભી ને બડા... હવે વહ આવે ત્યારે અમારે ક્યા યા દેના કે નહીં? હમ યા નહીં કર સકતે હૈં, હમ યા નહીં દે સકતે હૈં. કર સકતે હી નહીં, પીછે કરના, ન કરના—ઉસકા પ્રશ્ન હી નહીં. આહાહા! એક તો યહાં હુઆ થા. આશ્રમ હૈ ન. મશ્કરી ક્રિયા થા એકવાર ઉસને. એ ગુજર ગયા. ‘લો, નિશ્ચયવાદી ઐસા હો કિ મહેમાનકો કહે, કલ હમારે ત્યાં ભોજન કરનેકો આના’. પણ નિશ્ચયવાદી ભોજન કરનેકી ભાષાકા હી કર્તા નહીં. સુન તો સહી!

ચારિત્રવિજય થા ન, શ્વેતાંબર. હમ બેઠે થે ને મશ્કરી કરી થોડી. આહાહા! ‘લો આ નિશ્ચયવાદી એસા હો કે ભઈ, ભોજન કરનેકો કલ હમારે યહાં આના. પીછે આવે ત્યારે કહે, ભોજન બના નહીં. હમ તો બના સકતે નહીં’. એસી મશ્કરી... પણ ભોજન કરનેકો આવે એસા (કહનેકા) વિકલ્પ જિસકો આયા, એસા ઉસકો કરનેકા વિકલ્પ આતા હૈ, પણ કર સકતે નહીં યે દૂસરી બાત હૈ. સમજમેં આયા? આમ લોકો તત્વને સમજે બિના ઉડા દેતે હેં. હમ બેઠે થે ને કહતે થે લોગોંકો. જુઓ, ભોજન કરનેકો આના ભૈયા પાંચ ઘર સારા. વહ આવે તો કહે, ભાઈ ભોજન બના નહીં. ઉસકે કારણસે બનતા હૈ હમ તો કર્તા નહીં. (શ્રોતા : હોલીકા દિન થા ક્યા?) યે તો મશ્કરીકા દિન થા. આહાહા!

ભાઈ! ઉસકે કારણસે આહાર બનતા હૈ. મેં તો બના સકતા નહીં. પણ તુજે વિકલ્પ તો તુજે આયા થે કિ નહીં? તો જૈસા વિકલ્પ આયા થા (બુલાનેકા), એસા વિકલ્પ ભોજન બનાઉં એસા વિકલ્પ આયે બિના રહતા હી નહીં. છતાં ભોજન બનના—ન બનના ઉસકા કર્તા આત્મા હૈ નહીં. આહાહા! યે મશ્કરી ઉડાતે હેં. એક જણા કહતે થે. એક બ્રહ્મચારી થા. મોટરમેં બૈઠે થે. તમારા વસ્તુ વિજ્ઞાનસાર પઢા હૈ. લ્યો, વો સોનગઢવાળા તો કહતે હેં, નામ લિયા થા કાનજીસ્વામી. કે કાનજીસ્વામી કહતે હેં કિ મોટર ઉસકે કારણે ચલતી હૈ, હમારે કારણસે નહીં. સમજમેં આયા? આપણે આ ચલતે હેં યે મોટર ચલાતી નહીં. હમ અપને કારણસે ચલતે હેં. કહો, સચ્ચી બાત હૈ? જૂઠ હૈ. મોટર ચલાતે હેં હમ તો. (શ્રોતા : સોનગઢની મોટર પેટ્રોલથી ન ચાલે....)

એ વળી બીજા થા એક. એ વળી દુસરા હૈ. સોનગઢની મોટર પેટ્રોલ બિના ચલતી હૈ. હમારી મોટર પેટ્રોલસે ચલતી હૈ. આહા! હે ભગવાન! મોટર તો મોટરકે કારણસે ચલતી હૈ. મોટરકા એક-એક પરમાણુ એસા ગતિ કરતા હૈ, અપની પર્યાયકે કારણસે ક્ષેત્રાંતર હોતા હૈ. કોઈ દૂસરા પરમાણુકા ધક્કાસે ભી ચલતી નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? લો યે લકડી હૈ, દેખો. તો એસા કરો તો ચલતી હૈ? એસા હૈ હી નહીં. ઉસકે કારણસે યહાં ધક્કા લગા તો ચલતી હેં, એસા હૈ નહીં. આહાહા! એક શેઠકા ભી ચર્યા... હમારે ચર્યા બહોત આતી થી ન. શેઠ થે તો ઉસને ચર્યા ક્રિયા. દેખો, લકડી હૈ એસી દેખો. તો પૂરી લકડીકો સ્પર્શનેકી જરૂર નહીં. એક બાજુ એસા કરો, એસા હો જાયેગા.

આ તો ચર્યા હમારે બહોત ૫૦ વર્ષથી ચલતી હૈ ન. એક દામોદર શેઠ થા. કે યે આખી પૂરી ચીજ હૈ તો પૂરી ચીજકો હિલાનેકો પૂરી ચીજકો સ્પર્શનેકી જરૂર નહીં. એસા કરો તો ચલ જાયેગા. કે ભઈ, જૂઠ બાત હૈ. એસા ઉસકો છૂઆ હી નહીં. અંગુલિ ઉસકો છૂતી હી નહીં. અપને કારણસે ગતિ કરકે ચલતે હેં. આહાહા! ગજબ વાત હૈ! ભારે કામ આકરું પડે દુનિયાને. કર્તાપણામાં તો બહોત ઘૂસ ગયા હૈ ન અભિમાન. ‘હું કરું હું કરું

જ અજ્ઞાન છે, શકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે.’ વેપાર બડા કરતે હૈં. હુશિયાર થડે બેસતે હૈં થડે. થડા કહતે હૈં ન દુકાનકા? હમ વ્યવસ્થા કરનેવાલા બરાબર હૈં. મૂરખ બેસાડો નહીં કર સકે. હવે તુમ ભી નહીં કર સકતે ને મૂર્ખ ભી નહીં કર સકતે, સૂન ન! આહાહા! ભાઈ! તને ખબર નથી. તેરા અભિમાન હૈ. યે અભિમાનમેં તેરી ખબર નહીં તુજે. આચાર્ય કહતે હૈં, અહો!

જબ લગ ભગવાન ચૈતન્ય પ્રભુકા ભાન નહીં, તબ લગ તો વિકાર પરિણામકા કર્તા અજ્ઞાની હૈ, ઐસા નક્કી કરના. પાઠમેં આયા ન. પાઠમાં ઐસા આયા ‘અપિ આર્હતા.’ અરિહંતકા મત માનનેવાલા. જુઓ, ૧૩મા કળશના પહેલા પદનું છેલ્લું વાક્ય. જૈનમતકો માનનેવાલા. વ્યવહારુ જૈનમત હોં, હજી તો. ગ્યાયક સુભાઉ જગ્યો જબહીસોં.. તબ અકર્તા હોતા હૈ. એ પહેલા તો અકર્તા માનનાર જૈનને પણ માનના પડેગા, એમ કહતે હૈં. જબ લગ અજ્ઞાન હૈ તબ લગ વિકારકા કર્તા અજ્ઞાની હૈ, ઐસે તુજે માનના પડેગા. અજ્ઞાની માને દુસરા માને કિ નહીં, રાગકા કર્તા (નહીં). યે તો શુદ્ધ હૈ, વસ્તુ તો શુદ્ધ હૈ. ગુણ શુદ્ધ હૈ તો ઉસમેં મેલ કહાંસે આયા? અરે, મેલ તેં ઉત્પન્ન ક્રિયા માટે આયા. સુન ન! ઔર ઉસકા કર્તા નામ પરિણામન મેરા હૈ યે અજ્ઞાનબુદ્ધિ હૈ. આહાહા! એક બોલ પણ યથાર્થ સમજ જાય એક ભાવકા, તો સર્વ ભાવકા ખ્યાલમેં આ જાય. પણ એકકા હી ઠિકાના નહીં.

સો તૌ જગજાલસોં નિરાલૌ મયૌ તબહી, દેખો. જહાં ભગવાન આત્મા અપના અજ્ઞાનકા નાશ કરકે શુદ્ધ ચૈતન્ય ઝળહળ જ્યોતિ ‘જ્ઞાનસલીલ’—જ્ઞાનકા પ્રવાહ જહાં ભાનમેં આયા. ‘જ્ઞાનસલીલ’ ઐસા પાઠ આતા હૈ ‘અષ્ટપાહુડ’મેં. ‘અષ્ટપાહુડ’ હૈ ન? ‘જ્ઞાનસલીલ’—જ્ઞાનરૂપી પ્રવાહ ચૈતન્યકા. રાગ પુન્ય-પાપકા પ્રવાહ વો નહીં મેરી ચીજ. મેરી ચીજ તો જ્ઞાનપ્રવાહ હૈ. ચૈતન્યબિંબ ભગવાન ઉસકા પ્રવાહ વો મેરી ચીજ હૈ. યે પ્રવાહમેં રાગકા કર્તા જ્ઞાની હોતા નહીં. આહાહા! બહુ સૂક્ષ્મ વાત! લોગોંકો સુનનેમેં ન આવે તો ઉસકો ગલે(કે નીચે) કહાંસે ઉતરે? સમજમેં આયા?

એક વકીલ થા બડા. યહાં ૯૭કી સાલમેં રહતે થે. એક માસ રહા થા. મંદિર બના ન. ૯૭કી સાલમેં બના. (સંવત) ૯૭. ત્રણ ઔર ત્રીસ (૩૩) વર્ષ હુઆ ઈસ મંદિરકો. એક યહાં વકીલ રહા કરતા થા. અભી હૈ મુંબઈમેં. તો યે સુનતે થે. યે અકર્તાકી બાત આયી. ઉસને કહા, ‘યે લો મેંને ઐસે હાથ ક્રિયા, દેખો. દેખા કિ નહીં? યે હાથ મેંને ક્રિયા લંબા’. અરે ભાઈ! લંબા હાથ તેરેસે હુઆ કિ આત્માસે હુઆ કિ પરસે હુઆ—ઈસકી તુજે ખબર નહીં. સમજમેં આયા? યે તો કહતે હૈં... ઐસા ઉસે દેષ્ટાંત દિયા થા. કોઈ કહે કિ માંસ ખાનેસે પાપ હોતા હૈ. તો હમ કહતે હૈં કિ માંસ ખાનેસે ક્ષુધાકા દુઃખ મિટતા હૈ, લો. ક્યા કહા અમરચંદજી? કોઈ કહે કિ માંસ ખાનેસે પાપ હોતા હૈ. તો માંસ ખાનેવાલા

કહતા હૈ..

યહ પ્રશ્ન વહાં ૮૪મ્ હુઆ થા, બગસરા. કાઠીકા એક ગૃહસ્થ થા. ૬૦ હજારકી બસ્તી. વ્યાખ્યાનમ્ આતે હૈં ન. નામ પ્રસિદ્ધ થા તો સબ બડે-બડે (આદમી) આતે થે. તો ઉસને કહા કિ ‘મહારાજ! યે ક્યા?’ (મ્ કહ્યું), દેખો, સુનો. માંસ ખાતે (વક્ત) ક્ષુધા થી ક્ષુધા, તો માંસ ખાયા તો ક્ષુધાકા દુઃખ મિટ ગયા. ભૂખ-ક્ષુધા. ક્ષુધાકા દુઃખ મિટ ગયા માંસસે? હવે કોઈ એમ કહે કે માંસસે પાપ હોતા હૈ (પાપ) કહાં રહા ઉસમ્? ક્યા કહા, સમજમ્ આયા? યે પ્રત્યક્ષ ભૂખ મિટ ગઈ. અને તુમ કહતે હૈં કે માંસ ખાનેમ્ પાપ હૈ ને માંસ ખાનેમ્ દુઃખ હૈ. અરે, સુન તો સહી! યે માંસકી ક્રિયા હુઈ, યે તો જડકી હૈ ઓર ક્ષુધા મીટી વહ તો પૂર્વકા શાતા ઉદયકા કારણસે ક્ષુધા મિટ ગઈ હૈ. યે માંસસે ક્ષુધા મિટી હૈ, એસા નહીં. તુજે ત્રિરાશિકી ખબર નહીં. સમજમ્ આયા?

એસે કંદમૂળ. કોઈ કહે, કંદમૂળમ્ અનંત જીવ હૈ, એમ? તો ક્ષુધા લગી. લાઓ સક્કરકંદ. સક્કરકંદ હોતા હૈ ન સક્કરકંદ. બનાઓ બાફકર. હમ ખાતે હૈં તો ક્ષુધા મિટ જાતી હૈ. તુમ કહતે હો કિ અનંત જીવકા પાપ હૈ. ઈસમ્ પાપ કહાં આયા? (શ્રોતા : કહતે હૈં, જડકી ક્રિયા જડ કરતા હૈ, શરીરકી ક્રિયા શરીર કરતા હૈ....) અરે, તુજે ખબર નહીં, કીધું. દુઃખ મિટા ક્યોં? અને સંયોગસે દુઃખ મિટા નહીં, ઉસકી તુજે ખબર નહીં. સમજમ્ આયા? મ્ તો એસા એક દૃષ્ટાંત દિયા થા. વહ તો રાજા કાઠી થા ન, બગસરા. વે વ્યાખ્યાનમ્ આયે થે, ઉસકા લડકા ભી આયા થા. વો રાજકુમાર થા અમરચંદ, અમરુભાઈ. હા, એ બિયારો મોટો રાજા જેવો હતો. પણ આ સાંભળીને એવું થયું, આહાહા! ... એકવાર.

કીધું, એક કરોડપતિ થા. ઉસકો આયા લડકા—બચ્યા. આયા તો રાજા ઉસકો અભિનંદન.... શું તમારે કહેવાય? એને આંગડી લઈને જાયને. ભેટ લેકર જાય. અને આ કરોડપતિ હતા. રાજા જાય. તો વહ લડકા દિખા છોટા. આજ હી જન્મા થા. તો રાજા કહતે હૈં, સુનો, કીધું. ૮૪કી બાત હૈ, ૮૪. ૪૩ વર્ષ હુઆ. વહ કાઠીકો સુનાયા. સુનો, કીધું. વો લડકા કૂણા દિખા. કૂણા સમજે ન? (શ્રોતા : મુલાયમ). મુલાયમ. તો રાજાકો વિચાર આયા. અને વહ લડકાકા પિતા નાસ્તિક થા. કિસીકો માનતે નહીં. રાજાકો એસા લગા કિ ભૈયા! મુજે ક્ષુધા લગી હૈ. મ્ ખાયે બિના તેરે લડકે(કે લિયે) અંગૂન લેકર આયા. અંગૂન સમજે ન? વહ પહેરનેકી. ભેટ લેકર. મુજે ઈસ લડકેકો ... કરકે ખાનેકી ભાવના હો ગઈ. (શ્રોતા : ઉસકા ટૂકડા કરકે) ટૂકડા કરકે.

વહ બચ્યા આયા ન નયા. ટૂકડા કરકે ખાનેકી ભાવના હુઈ. ‘અરેરે’, ઓલો કહે,

‘નહીં નહીં, એ નહીં’. ‘કેમ નહીં? હમ્ને ક્ષુધા હૈ ઓર ઉસકો ખાઉં તો મેરી ક્ષુધા મિટ જાયેગી. પાપ કહાંસે આયા’, રાજા એમ કહતે હૈં. ક્ષુધા હૈ તો ઉસકો ખાઉં.... આયા હૂં. તુમ્હારા નામ સુના કિ શેઠકો એક પુત્ર આયા હૈ ઓર મૈં યા પીકે નહીં આયા હૂં ઓર બનાઓ ઉસકા કટકા કરકે. મેરી ભૂખ મિટ જાયેગી ત્યાં દુઃખ હોગા? એ પદમચંદજી! ઓલો કહે, ‘અરે, નહીં નહીં’. કેમ નહીં? તું તો નાસ્તિક હૈ ન? કિસાકો માનતે નહીં ન? પરલોક નહીં હૈ, સુખ-દુઃખ નહીં હૈ, તો યહાં એસે કેસા હુઆ તુજે? ‘નહીં, નહીં, મહારાજ! એમ ન હોય, એમ ન હોય’, ઓલો કહે. તબ ક્યા હૈ? બનાવ. ઉસે તો ભાન નહીં થા પણ દૂસરેને કહા, ‘મહારાજ! ઉસકો કાટકર ખાના વહ તેરે દુઃખકે મિટનેકા કારણ નહીં. વહ તો શાતાકા ઉદય આયા તો ઉસમૈં દુઃખ મિટ ગયા. તો માંસ ખાયા ને દુઃખ મિટા, યે ખાત તદન જૂઠ હૈ. ધન્નાલાલજી!

એસે પછી કંદમૂળ ખાયા. કીધું, લો, ક્ષુધા લગી. અનંત જીવ હૈ કંદમૂળમૈં. લો, તુમ કહે કિ પાપ લગતે હૈ, જૈનમત કહે. જૈન કહે કે પાપ લગે. હવે ક્ષુધા લગી થી ને શક્કરકંદ ખાયા શેકકર. શક્કર.. શક્કરકંદ હોતા હૈ ન વહ? શક્કરકંદ, શક્કરિયા. એ તો આપણે શક્કરિયા કહીએ. આપણી કાઠિયાવાડી ભાષા. વો ઉસમૈં શક્કરકંદ કહતે હૈં. શેકકર, અગ્નિમૈં શેકકર ઓર ઘીમૈં તળકર... આહા! લો, ક્ષુધા મીટી. તુમ કહતે હૈં ન, કંદમૂળ ખાનેમૈં પાપ હૈ. અરે, સુન તો સહી, તુજે ભાન નહીં. એ અનંત કાય ખાયા માટે ક્ષુધા મિટ ગઈ, એસા હૈ નહીં. સમજમૈં આયા? વહ તો શાતાકા ઉદય આયા તો ક્ષુધા મિટ ગઈ યે તુજે ખબર નહીં. આહાહા!

અનંત કાય ખાયા. પછી તો ઘણાં દૃષ્ટાંત આપ્યા હતા. આ વનસ્પતિનો દૃષ્ટાંત આપ્યા હતા. એ તો રાજા ખરોને. એ તો કહે છેખાય. એના તો બાપ હતા. ડીગાવાળા, નહીં ભાઈ? વાસવવાળા, વાસવવાળા પછી કાયમ આવતા વ્યાખ્યાનમાં પછી ન્યાં, બગસરા. ઉસકે ગામમૈં લે ગયે થે કિ હમારી રાણીકો સુનના હૈ તુમ્હારી ખાત. લો, ભાઈ, ન્યાં ગયે થે એક રાત. હમારી ખાત તો યે હૈ. કે પરકા લક્ષણસે દેખનેસે... અનંત કાય ખાયા તો દુઃખ મિટા, માંસ ખાયા તો દુઃખ મિટા, વનસ્પતિ ખાયા તો દુઃખ મિટા—એસા હૈ નહીં. ઉસકા ન્યાય કરના ચાહિયે. સમજમૈં આયા? કોઈ બોલે કે લો, હમ જૂઠ બોલે તો પૈસા મિલા. તો જૂઠસે મિલતા હૈં? સચ્ચી ખાત હૈ? વહ પૂર્વકે પુન્યકે કારણસે મિલા હૈ તુજે. જૂઠસે તો તુજે પાપ નયા બંધા હૈ. એમ માંસ અને અનંત કાય ખાયા ઉસમૈં તેરા ભાવ તો પાપ હૈ. ઉસસે તો તુજે બંધ હુઆ હૈ અને (ક્ષુધા) મિટ ગઈ વો શાતાકા ઉદય આયા તો મિટ ગઈ હૈ. યે માંસ ખાનેસે મિટ ગઈ હૈ, અનંત કાય ખાયા તો મિટ ગઈ હૈ, એસા હૈ નહીં. આહાહા!

એણે બિયારાને એમ થયું. પછી ઘરે આહાર વહોરવા ગયા હતા. એ અમુલખભાઈને કહા. ‘મહારાજ! કલકા દૃષ્ટાંત મેરી માતાજીકો સુનાઓ. એને બિયારાને.... મેરી માતા. એની માતાને સોનાના ઓલા હતા કહલા. કહલા કહતે હૈં ન? પગના. વહ તો ગૃહસ્થ થે ન, રાજા થે ન. સોનાના કહલા થા. એની મા અંદર થે ને બાહર નીકલતે નહીં. બ્રાહ્મણકા રસોડા થા ત્યાં આહાર લિયા. ‘પણ મહારાજ! પહલે હમારી માતાજીકો યે સુનાઓ કિ માંસ ખાનેસે દુઃખ મિટતા નહીં, અનંત કાય ખાનેસે દુઃખ મિટતા નહીં, યે ક્યા?’ પંડિતજી! ભૈયા ! તુજે ખબર નહીં ભાવકી. ન્યાયકી ખબર નહીં તો તુમ્હારી કલ્પનાસે માન લો. સમજમેં આયા? આહા! એસે અજ્ઞાની.. જબ લગ તુજે આત્માકા ભાન નહીં, તબ લગ તેરે રાગ અને વિકારકા કર્તા તુમ હો. પરકા કર્તા તુમ હો નહીં. તુજે સ્વરૂપકી ખબર નહીં. આહા! સમજમેં આયા?

આ તો સાધારણ માણસ હોય તો એને દાખલા આવે ત્યારે સમજાય. જુઓ, ભાઈ! યે ક્યા? ત્યારે હવે ન્યાય કરના પડેગા કિ નહીં? કીધું ઉસમેં. કે સીધા પ્રત્યક્ષ દેખા કિ માંસ ખાયા ને દુઃખ મિટા, એસા માનના? આર્ય માણસ એસા માન સકે? ઓલા બાળકને ટૂંકડા કરી ખાઉં તો ઓલો કહે, નહીં, નહીં. રાજાસાહેબ! આપકો પાપ લગેગા. પાપ માનતે થે નહીં ન તુમ? પાપ માનતે નહીં, પરલોક માનતે નહીં. પાપ કહાંસે આયા? યે ઘરમેં આયા ગોદા ઈસલિયે. તેરા લડકા મેં કાટકર ખાઉં ઈસલિયે પાપ માનતે હો અભી? આહાહા! એ તો નહીં, નહીં, નહીં હોં નહીં, નહીં. પણ નહીં ક્યા? મિટ જાતી હેં ન ભૂખ (એસા) યહાં પ્રત્યક્ષ હોતા હે. આંધળાને પ્રત્યક્ષ હોતા હે. સુન તો સહી! જિસકો ઉસકા જ્ઞાન નહીં કિ રાગ ક્યા ચીજ હે? માંસ ક્યા ચીજ હે? ભાવ ક્યા થા? અને મિટા ક્યોં? ઈસકા જિસકો ભાન નહીં, વહ માન લેતે હૈં અજ્ઞાની. સમજમેં આયા? આહાહા!

એસે યહાં અકરતાર કહ્યો સબહી સુમતિ જબ આપ જાગી.. એ પહેલાં તો કર્મકા કર્તા હે. તેરે ઘટિ જ્ઞાન સુભાઉ જગ્યો જબહીસોં, સો તો જગજાલસોં નિરાલો. આહાહા! વ્યવહારકે વિકલ્પસે જ્ઞાની ભિન્ન હે. આ વાત કેવી! છ ખંડકે રાજમેં દિખે, ૯૬ હજાર સ્ત્રીયોકે વૃંદમેં સમકિતી દિખે, (ફિર ભી) જગજાલસે નિરાલા હે. આહાહા! સમજમેં આયા? યે મેરી (ચીજ) હે, એસી બુદ્ધિ ઉડ ગઈ સબમેંસે. ‘એક મેં જ્ઞાયક ચિદાનંદ, યે મેરી સ્વ ચીજ અને ઉસકા મેં સ્વામી.’ રાગસે લેકર પરચીજ વહ સ્વ અને ઉસકા મેં સ્વામી, (એસી) બુદ્ધિ ઉડ ગઈ. જબ લગ અજ્ઞાન થા તબ લગ રાગ અને શરીર યે મેરા, યે સ્વ અને મેં ઉસકા સ્વામી, વહ મિથ્યાદૃષ્ટિ હે. સમજમેં આયા? ભાઈ ! ધર્મ તો અલૌકિક ચીજ હે! આહાહા!

વહ તમીસે જગતકે જંજાલસે નિરાલા હુઆ અર્થાત્ મોક્ષકે સન્મુખ હુઆ. યે લિયા. આહાહા! જબ લગ રાગ અને પુન્ય-પાપ ઉપર બુદ્ધિ થી, યે સંસાર સન્મુખ થા, સ્વભાવસે વિમુખ થા, વહ અજ્ઞાની રાગકા કર્તા હોતા હૈ. આહાહા! ઓર જબ સ્વભાવ સન્મુખકા ભાન હુઆ. અરે ! ચૈતન્ય યે તો ! યે તો જ્ઞાનકા પૂર-નૂર જ્ઞાનકા તેજ હૈ ! જ્ઞાનકા તેજ યે ક્યા કરે મલિનકો ? યે મલિનકી દૃષ્ટિસે હટકર અપની પર્યાય દ્રવ્ય તરફ ઝૂક ગઈ હૈ. આહાહા! એસે ધર્મી સારા જગજાલસે નિરાલા હૈ. કહો, સમજમં આયા ? ઇસ વિષયમં બૌદ્ધમતવાલોંકા વિચાર. હવે બૌદ્ધમતવાલા લેતે હૈં. ૧૪ હૈ ન ૧૪ ? વહ સાંખ્યકા ગયા.

क्षणिकमिदमिहैकः कल्पयित्वात्मतत्त्वं
निजमनसि विद्यत्ते कर्तृभोक्त्रोर्विभेदम्
अपहरति विमोहं तस्य नित्यामृतौधैः
स्वयमयमभिषिञ्चंश्चिच्चमत्कार एव ॥१४॥

ઇસ વિષયમં બૌદ્ધમતવાલોંકા વિચાર.

આ વિષયમાં બૌદ્ધમતવાળાઓનો વિચાર (દોહરા)

बोध छिनकवादी कहै, छिनभंगुर तन मांहि।
प्रथम समय जो जीव है, दुतिय समय सो नांहि ॥२९॥
तातैं मेरै मतविषैं, करै करम जो कोइ।
सो न भोगवै सरवथा, और भोगता होइ ॥३०॥

અર્થ :-ક્ષણિકવાદી બૌદ્ધમતવાળા કહે છે કે જીવ શરીરમાં ક્ષણભર રહે છે, સદૈવ રહેતો નથી. પ્રથમ સમયે જે જીવ છે તે બીજા સમયે રહેતો નથી. ૨૯. તેથી મારા વિચાર પ્રમાણે જે કર્મ કરે છે તે કોઈ હાલતમાં પણ ભોક્તા થઈ શકતો નથી, ભોગવનાર બીજો જ હોય છે. ૩૦.

અર્થ :-ક્ષણિકવાદી બૌદ્ધમતવાળે કહતે હૈં કિ જીવ શરીરમં ક્ષણભર રહતા હૈ, સદૈવ નહીં રહતા. પ્રથમ સમયમં જો જીવ હૈ વહ દૂસરે સમયમં નહીં રહતા ॥૨૯॥ ઇસસે મેરે વિચારમં જો કર્મ કરતા હૈ વહ કિસી હાલમં મી ભોક્તા નહીં હો સકતા, ભોગનેવાલા ઓર હી હોતા હૈ ॥૩૦॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ક્ષણિક એક સમયકી પર્યાયકો હી સારા આત્મા માનતે હૈં. યે તો દૃષ્ટાંત દિયા હૈ

બૌદ્ધકા. પણ અજ્ઞાની વર્તમાન બુદ્ધિ પર્યાયકો હી આત્મા માનતે હેં, સારા જગત. સમજમેં આયા? એક સમયકી પર્યાય વહી મેં. ત્રિકાળ જ્ઞાયક આત્મા હૂં એસી દૃષ્ટિ નહીં, યે સબ પર્યાયબુદ્ધિ—ક્ષણિકબુદ્ધિ બૌદ્ધમતિ હી હૈ. સમજમેં આયા? આહા! વર્તમાનકાળકો માનનેવાલા, એક સમયકી પર્યાયકો માનનેવાલા, દૃષ્ટિ વહાં પડી હૈ. પર્યાય પીછે સારા દ્રવ્ય પર્યાયવાન ત્રિકાલ હે એસી જિસકો દ્રવ્યબુદ્ધિ—ધ્રુવબુદ્ધિ નહીં, યે વર્તમાન પર્યાયકો હી માનનેવાલા વર્તમાન પર્યાયબુદ્ધિવાલા હૈ. આહાહા!

‘આ લોક મીઠા પરલોક કોણે દીઠા’ કહતે હેં ન? આહાહા! વર્તમાનમેં પ્રત્યક્ષરૂપ દેખતે હેં હમ તો. કહીં ધૂળમેં હી નહીં, સુન તો સહી! પર્યાયદૃષ્ટિવાનકો અકેલા વિકાર અને દુઃખ હૈ. સમજમેં આયા? વર્તમાન દૃષ્ટિ, વર્તમાન દૃષ્ટિ, એમ કહતે હેં. જિસકી વર્તમાન દૃષ્ટિ હૈ (વહ) ક્ષણિકબુદ્ધિ બૌદ્ધ જેસા હૈ. સમજમેં આયા? વર્તમાનકો હી સારા આત્મા માનતે હેં. મર જાયગા તો કહાં જાયેગા? કે ‘ગોદન ગાડાં ભરે’. અમારે કાઠિયાવાડમેં એસા કહતે હેં. પીછે હોતા ક્યા? યે પર્યાય તો રહેગી નહીં. હમ તો વહાં રહેંગે નહીં. પણ ધ્રુવપને કોણ રહતા હૈ? પર્યાય નહીં રહેગી પણ ધ્રુવ તો યહી હૈ ન. સમજમેં આયા? આહા!

બૌદ્ધ છિનકવાદી કહે, છિનમંગુર તન માંહિ.. આ શરીર આદિ બધું ક્ષણભંગુર. પ્રથમ સમય જો જીવ હૈ. અહીંયા ‘તન માંહિ’ શબ્દ લીધો છે. પહલે સમય જીવ હૈ યે દુતિય સમય નાંહિ. બીજે સમય કહાં હૈ વો? વહ તો ચલા ગયા. સમજમેં આયા? ત્યારે કહતે હેં કે પણ યે પહલે ક્ષણકા દૂસરા સમયમેં સંસ્કાર આતા હૈ ન ઉસ જાતકા? યે સંસ્કાર આતા હૈ પણ વહ પૂર્વ પર્યાયકા નહીં. પૂર્વ પર્યાય ગઈ વહ તો ગઈ. ઈતના હી આત્મા હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? આ જુઓને, પ્રતિકૂળતા દુઃખકી આતી હૈ એસી તો, શરીર છોડ દો. બસ પછી યે વર્તમાન દેખનેવાલા વહાં નહીં. ભવિષ્યમેં ક્યા હુઆ કૌન જાનતા હૈ? યે સબ વર્તમાન માનનેવાલે હેં. પ્રતિકૂળતા આતી હૈ ન? પછી આ ઝેર પીને મરે, સ્ત્રી આદિ અગ્નિમાં બળે, ઘાસલેટ છાંટકર બળે, યે વર્તમાન માનનેવાલે હેં. આહાહા! ‘મેં ત્રિકાળી જ્ઞાયક તત્ત્વ હૂં. જહાં હૂં ત્યાં મેં ત્રિકાળી હૂં—એસી દૃષ્ટિ નહીં, યે ક્ષણભંગુર (આત્મા માનનેવાલા) એક સમયમેં (જો આત્મા હૈ) વો દુસરે (સમય) નહીં માનતા.

તાતેં મેરે મનવિષેં, કરૈ કરમ જો કોઈ.. જો આત્મા કર્મ કરતા હૈ વિકાર હોં, દુસરે ક્ષણમેં વહ ભોગનેવાલા નહીં. કરે દુસરા ને ભોગવે દુસરા. પણ વહ તો પર્યાય દુસરી હૈ પણ ધ્રુવ તો તુમ હો કિ નહીં? (શ્રોતા :) માનતા (હૈ કિ) ધ્રુવ હી નહીં. (શ્રોતા : પર્યાયને જ ધ્રુવ માને). યે પર્યાયકો હી સારા આત્મા માનતે હેં. આહા! વર્તમાન મજા

પડતી હૈ. એય મણિભાઈ ! લ્યો, હવે મણિભાઈ આવી ગયા. જુઓને, કેટલી વર્તમાન મજા પડે ત્યાં મુંબઈ. નહીં? (શ્રોતા : તોય એ મજા મૂકીને આવ્યાને). એ તો અત્યારે આવ્યા પણ અત્યાર સુધી તો મજા માણીને ત્યાં? એ તો દુસરા ભાવ આયા અભી તો. દૂસરા ભાવ એ દૂસરા આત્મા. આહાહા !

સો ન મોગવૈ સરવથા, ઓર મોગતા હોઈ.. આહા ! ભાઈ ! વર્તમાનમેં પાપ ક્રિયા તો દૂસરે સમયમેં ક્રિ દૂસરે ભવમેં ભોગના પડે, તો મેં તો રહૂંગા હી નહીં. એક ક્ષણકે (બાદ) મેં વો આત્મા તો હૂં હી નહીં. દુસરે ભાવને ભોગા. દુસરે ભાવને ક્રિયા. પણ એ તો પર્યાયસે તેરી દૃષ્ટિ હૈ. પણ કરનેવાલા ત્રિકાળી દ્રવ્ય હૈ વહી કરતે હૈં પર્યાયકો અને વહી દૂસરે ભવમેં ભોગતે હૈં. કહો. એ બૌદ્ધમતવાલોંકા એકાંત વિચાર દૂર કરનેકો દૃષ્ટાંત દ્રષ્ટાંત દ્વારા સમજાતે હૈ, લ્યો.

બૌદ્ધમતવાળાઓનો એકાન્ત વિચાર દૂર કરવા માટે દૃષ્ટાંત દ્વારા સમજાવે છે.

યહ એકંત મિથ્યાત પખ, દૂર કરનેકૈ કાજ।
ચિદ્વિલાસ અવિચલ કથા, ભાષૈ શ્રી જિનરાજ॥૩૧॥

બાલાપન કાહૂ પુરુષ દેખ્યૌ પુર એક કોઈ।
તરુન ભૈ ફિરિકેં લખ્યૌ, કહૈ નગર યહ સોઈ॥૩૨॥

જો દુહુ પનમેં એક થૌ, તૌ તિનિ સુમિરન કીય।
ઓર પુરુષકૌ અનુભવ્યૌ, ઓર ન જાનેં જીય॥૩૩॥

જબ યહ વચન પ્રગટ સુન્યૌ, સુન્યૌ જૈનમત સુદ્ધ।
તબ ઇકંતવાદી પુરુષ, જૈન ભયૌ પ્રતિબુદ્ધ॥૩૪॥

અર્થ :—આ એકાંતવાદનો મિથ્યાપક્ષ દૂર કરવા માટે શ્રીમદ્ જિનેન્દ્રદેવ આત્માના નિત્ય સ્વરૂપનું કથન કરતાં કહે છે. ૩૧. કે કોઈ માણસે બાળપણમાં શહેર જોયું અને પછી કેટલાક દિવસો પછી યુવાન અવસ્થામાં તે જ શહેર જોયું તો કહે છે કે આ તે જ શહેર છે જે પહેલાં જોયું હતું. ૩૨. બંને અવસ્થાઓમાં તે એક જ જીવ હતો તેથી તો તેણે યાદ કર્યું, કોઈ બીજા જીવનું જાણેલું તે જાણી શકતો નહોતો. ૩૩. જ્યારે આ જાતનું સ્પષ્ટ કથન સાંભળ્યું અને સાચો જૈનમતનો ઉપદેશ મળ્યો ત્યારે તે એકાન્તવાદી મનુષ્ય જ્ઞાની થયો અને તેણે જૈનમત અંગીકાર કર્યો. ૩૪.

अर्थ :- इस एकान्तवादकी मिथ्यापक्ष हटानेके लिये श्रीमज्जिनेन्द्रदेव आत्माके नित्यस्वरूपका कथन करते हुए कहते हैं॥३१॥ कि किसी मनुष्यने बालकपनेमें कोई नगर देखा, और फिर कुछ दिनोंके बाद जवानीकी अवस्थामें वही नगर देखा तो कहता है कि यह वही नगर है जो पूर्वमें देखा था॥३२॥ दोनों अवस्थाओंमें वह एक ही जीव था तब तो उसने स्मरण किया, किसी दूसरे जीवका जाना हुआ वह नहीं जान सकता था॥३३॥ जब इस प्रकारका स्पष्ट कथन सुना और सच्चे जैनमतका उपदेश मिला तब वह एकान्तवादी मनुष्य प्रतिबुद्ध हुआ और उसने जैनमत अंगीकार किया॥३४॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

क्या कडते हैं? अेकांत मिथ्यापक्ष दूर करनेके काज जिनराज कडते हैं, चिद्विलास अविचल कथा.. तेरा ज्ञानविलास भगवान आत्मा तो अनादिका है. बालापन काहू पुरुष.. दृष्टांत देते हैं. बालपनमें कोई पुरुषने देख्यौ पुर एक कोइ नगर.. देभ्युं के आ राजकोट. तरुन भए फिरिकै लख्यौ.. तरुण अवस्था थई त्यारे फिर जाण्यो के आ नगर. अे नगर. जो मैने पडेला देभा था वही नगर है. किसने ज्ञाना? आडाडा! अेक ही समयकी पर्याय (जितना) हो तो, ये जो मैने देभा था वही ये—अैसी संधि करनेवाला तो ध्रुव है. समजमें आया? अेक समयकी पर्यायमें तुने देभा कि ये नगर. दूसरे क्षणमें कि दूसरे भवमें कि दूसरे वर्षमें वड नगर पडले भी था. जो क्षणिक आत्मा हो तो क्षणिक तो (यला) गया. वो कडते हैं कि 'मैने जो ये देभा था वो मै हूं, पडले देभा था वही मै हूं'. ये तो ध्रुव आत्माकी सिद्धि हो गई. समजमें आया? आडा!

ये राजुलको अेम पूछा था. ये राजुल है न लडकी. जतिस्मरण. बताई थी न परसों? तो डमारे पंडितजने प्रश्न किया था उसको. वहां ले जानेसे पडले. के 'राजुल ! तुजे वहां ले जायेंगे तो तेरे पिताको देभकर पिछानेगी? तेरी माताको पिछानेगी? तेरे काकाको पिछानेगी?' तो कडे 'डा'. 'तो तुम वहां गीताको पिछानेगी?' अेम पूछ्युं. अेटले जवाब दिया कि 'गीताको पिछानेगी? आपुज ! क्या कडते हैं? गीता वहां कहां है? गीता तो ये रडी.' समजमें आया? गीता. गीता तो पूर्वभवमें थी. पर वही यहां आयी है. मै हूं गीता. पूर्वकी जो गीता है वड तो मै हूं. यलो भेटा, डवे तेरी बात नककी हो गई. पूर्वकी अने वर्तमानकी संधि हो गई. पूर्व जो जूनागढ देभा था वही वर्तमानमें तुम कडती हो कि वही मै गीता हूं. समजमें आया? आडा!

तरुन भए फिरिकै लख्यौ, कहै नगर यह सोइ, जो दुहु पनमें एक थौ.. भेभां जो अेकलो डतो अेकलो. तौ तिनि सुमिरन कीय. स्मरणनी वात आती है न? आडा! अेक

પુરુષકા સંબંધ આયા કિં યે નગર (જિસને) પહલે દેખા થા વહ 'મैं હूं' અને યે નગર વર્તમાન દેખતે હૈં વહ ભી 'મैं હूं'. और पुरुषकौ अनुभव्यौ, और न जानैं. दुसरेने अनुभव किया, दूसरा क्यों जाने? तें जाइया था वही तुं है वर्तमानमें. आहाहा! જાતિસ્મરણ હોતા હૈ, સ્મરણ હોતા હૈ સબ. આ તો બહારની દાખલાની વાત છે. ઈસ મકાનમેં મેં પચાસ વર્ષ રહા થા, વહી મકાન યે હૈ. કિસને જાના? ક્ષણ-ક્ષણકા આત્માકા સંબંધ કિસને કિયા? સંબંધ તો ત્રિકાલીમેંસે આયા. સમજમેં આયા? ધ્રુવકા નિશ્ચય હો ગયા વહાં.

जब यह वचन प्रगट सुन्यौ, सुन्यौ जैनमत सुद्ध, तब इकंतवादी पुरुष, जैन भयौ प्रतिबुद्ध, अकांतवादी मनुष्य पर्यायबुद्धि छोडकर... ये तो अनादि संसारमें पर्यायबुद्धि—क्षणिकबुद्धि है अज्ञानीकी. क्षण पडले मैं था वही मैं हूं, ऐसी नित्यबुद्धि हुये बिना, पर्यायबुद्धि नाश होती नहीं. तो पर्यायबुद्धि नाश करानेको ये बात करते हैं. સમજમેં આયા? ભગવાન! તુમ તો ત્રિકાળ હો ન નાથ! એક-એક ભવકી, દો-દો ભવકી બાત જાનતે હૈં. સમજમેં આયા? તો જાનનેવાલા—સ્મરણ કરનેવાલા તો કાયમ થા, ઉસને જાના. તો ક્ષણિક આત્માકો માનનેવાલા જૂઠા હૈ. ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવકો માનના અને અનુભવ કરના, ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન હૈ.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૨૫, શ્રાવણ સુદ ૧૩, બુધવાર, તા. ૪-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૩૫ થી ૩૮ પર પ્રવચન

યહ સમયસાર નાટક છે. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. અધિકાર એ ચલતા છે કિ અનાદિકા પ્રાણી અપની ક્ષણિક પર્યાય જો સમયે-સમયે (હોતી) છે ઉસકો હી માનતા છે. બૌદ્ધકા તો દૃષ્ટાંત દિયા છે. અનંત બૈર દ્રવ્યલિંગ ધારણ ક્રિયા નગ્નપના, પણ પર્યાયબુદ્ધિ નહીં છોડી. એક અંશ ઉપર ઉસકી દૃષ્ટિ છે તો શુભભાવમેં ધર્મ છે એસા માન લિયા, દ્રવ્યલિંગ ધારણ કરકે, મુનિ નામ ધરાકર. વો અધિકાર બહોત આયા છે ‘ભાવપાહુડ’મેં. ‘હે મહાજસ ! તુને દ્રવ્યલિંગ ઈતની બાર ધારણ ક્રિયા કિ પીછે ચોરાશીકે અવતારમેં તેરે જનમ-મરણમેં કોઈ સ્થાન બાકી નહીં રહા. ઈતના જન્મ—મરણ તુને ક્રિયા.’ દ્રવ્યલિંગ ધારણ કરકે ભી ઉસકી બુદ્ધિમેં પર્યાય અને શુભરાગ હી રહા. ‘પર્યાયમૂઢા પરસમયા’ એસા પાઠ છે. ‘પ્રવચનસાર’. જોયતત્ત્વપ્રજ્ઞાપન અધિકાર. ૯૩. પહલી ગાથા છે.

‘પર્યાયમૂઢા’ એ વાત સૂક્ષ્મ છે. બૌદ્ધ અને ક્ષણિક તો કહતે હેં, પણ જૈનમેં રહે છતે, અપના સ્વભાવ ત્રિકાળી ધ્રુવકા આશ્રય લિયા નહીં અને ઉસકી પ્રતીત કી નહીં, તો ઉસને એક સમયકી પર્યાયકો હી અપના આત્મા માના ઔર દૂસરે સમય દૂસરી પર્યાય હોતી છે તો ઈતના હી મેં આત્મા હૂં. ક્યોંકિ દ્રવ્ય જો ત્રિકાળી છે, ધ્રુવ રહનેવાલી ચીજ છે, ઉસ તરફ તો દૃષ્ટિ દી નહીં. સમજમેં આયા? અષ્ટપાહુડમેં બહુત લિયા છે કિ ‘હે મહાજસ !’. આવે છેને ભાઈ! મહાજસ. અરે! તુને ભાવલિંગ બિના દ્રવ્ય શ્રમણ(પના) (લિયા), ત્રિકાળી ચિદાનંદસ્વરૂપ ભગવાન, ઉસકી શુદ્ધભાવના બિના તુને દ્રવ્યલિંગકી એસી ક્રિયા અનંત બૈર કી ઔર તુને અનંત જનમ-મરણ ઈતને ક્રિયે કિ તેરી માતાકો તેરે મરણસે (જો) રૂદન હોતા છે, ઉસ રૂદનકે નીરસે સારે સમુદ્ર ભર જાય. એસા તો માતાકે રૂદનકા અશ્રુકા સમુદ્ર ભરા છે. ઓહોહો! સમજમેં આયા?

બાલક મર જાયે ઔર માતા રૂદન કરે છાતીફાટ. બન્યું હતુંને જુઓને આહીં ગયા શનિવારે. ૨૪ વર્ષકા લડ●. દો વરસકા લગ્ન. વો બસમેં (બેઠા થા) ઔર ખટારા આયા. જૈસે રોટી વણે એસા હો ગયા. માતાકો ખબર પડી. ગયી, સહન ન હુઆ. રાડ.. હાય ! બેટા! તેરી રાહ કહાં દેખુંગી. એમ રૂદન કરેને પછી. કેમ કે પોલીસ જ્યાં સુધી આવે નહીં ત્યાં સુધી તો મડદું પડ્યું રહે. એસા મરણ દ્રવ્યલિંગ ધારણકર પર્યાયમૂઢમેં (ક્રિયા), દ્રવ્યલિંગ પીછે ભી એસા અનંત મરણ ક્રિયા, એમ કહતે હેં. આહાહા! પણ તેરી ચીજ શુદ્ધ

ધ્રુવ અખંડાનંદ પરમાત્મા અપની ચીજ જો કાયમી, ઉસ પર તુને દૃષ્ટિ નહીં દી. સમજમેં આયા? કહતે હેં.. ૧૫વા કલશ હે. નીચે હે કળશ.

વૃત્યંશભેદતોડત્યન્તં વૃત્તિમન્નાશકલ્પનાત્।

અન્યઃ કરોતિ ભુક્તેડન્ય ઇત્યેકાન્તશ્ચકાસ્તુ મા॥૧૫॥

ઉસકા ૫૬ ૩૫.

(સવૈયા એકત્રીસા)

એક પરજાઇ એક સમૈમેં વિનસિ જાઇ,
 દૂજી પરજાઇ દૂજૈ સમૈ ઉપજતિ હૈ।
 તાકૌ છલ પકરિકેં બૌધ કહૈ સમૈ સમૈ,
 નવૌ જીવ ઉપજૈ પુરાતનકી છતિ હૈ॥
 તાતૈ માનૈ કરમકૌ કરતા હૈ ઓર જીવ,
 ભોગતા હૈ ઓર વાકૈ હિષ્ એસી મતિ હૈ।
 પરજૌ પ્રવાંનકૌં સરવથા દરવ જાનૈં,
 એસે દુરબુદ્ધિકૌં અવસિ દુરગતિ હૈ॥૩૫॥

શબ્દાર્થ :—પરબાઈ=અવસ્થા. પુરાતન=પ્રાચીન. છતિ(ક્ષતિ)=નાશ. મતિ=સમજણ. પરબૌ પ્રવાંન=અવસ્થાઓ પ્રમાણે. દુરબુદ્ધિ=મૂર્ખ.

અર્થ :—જીવની એક પર્યાય એક સમયમાં નાશ પામે છે અને બીજા સમયે બીજી પર્યાય ઉપજે છે. એવો જૈનમતનો સિદ્ધાંત પણ છે તેથી તે જ વાત પકડીને બૌદ્ધમત કહે છે કે ક્ષણે ક્ષણે નવો જીવ ઉપજે છે અને જૂનો નાશ પામે છે. તેથી તેઓ માને છે કે કર્મનો કર્તા બીજો જીવ છે અને ભોક્તા બીજો જ છે, એમના મનમાં આવી ઉલટી સમજણ બેસી ગઈ છે. શ્રીગુરુ કહે છે કે જે પર્યાય પ્રમાણે જ દ્રવ્યને સર્વથા અનિત્ય માને છે એવા મૂર્ખની અવશ્ય ક્ષુગતિ થાય છે.

વિશેષ :—ક્ષણિકવાદી જાણે છે કે જે માંસ-ભક્ષણ આદિ અનાચારમાં વર્તનાર જીવ છે તે નષ્ટ થઈ જશે, અનાચારમાં વર્તનારને તો કાંઈ ભોગવવું જ નહિ પડે, તેથી મોજ કરે છે અને સ્વચ્છંદપણે વર્તે છે. પરંતુ કરેલું કર્મ ભોગવવું જ પડે છે. તેથી નિયમથી તેઓ પોતાના આત્માને ક્ષુગતિમાં નાખે છે. ૩૫.

અર્થ :—જીવકી એક પર્યાય એક સમયમેં નષ્ટ હોતી હૈ ઓર દૂસરે સમયમેં દૂસરી

पर्याय उपजती है, और जैनमतका सिद्धान्त भी है, सो उसी बातको पकड़के बौद्धमत कहता है कि क्षण-क्षण नया जीव उपजता है, और पुराना विनशता है। इससे वे मानते हैं कि कर्मका कर्ता और जीव है, तथा भोक्ता और ही है, सो उनके चित्तमें ऐसी उलटी समझ बैठ गई है। श्रीगुरु कहते हैं कि जो पर्यायके अनुसार ही द्रव्यको सर्वथा अनित्य मानता है ऐसे मूर्खकी अवश्य कुगति होती है।

विशेष :-क्षणिकवादी जानते हैं कि मांस-भक्षण आदि अनाचारमें वर्तनेवाला जीव है, वह नष्ट हो जावेगा, अनाचारमें वर्तनेवालेको तो कुछ भोगना ही नहीं पड़ेगा, इससे मौज करते हैं और मनमाने वर्तते हैं। परंतु किया हुआ कर्म भोगना ही पड़ता है। सो नियमसे वे अपने आत्माको कुगतिमें पटकते हैं॥३५॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

समजमें आया ? अक पर्याय अक समयमें डोती है द्रव्य आत्मामें. वो पर्यायका काल तो अक समय है. ध्रुव त्रिकाणी द्रव्य जो है उसका काल त्रिकाल है. अक समयकी अवस्था बदलती है. दूजी परजाइ दूजै समै उपजति है, ताकौ छल पकरिकै.. जैनदर्शन भी जैसे कडता है. पर्याय तो अक समय डी रहती है. समजमें आया ? पर्याय है सत्, पण अक समयका सत् है. समजमें आया ? अक समय है धतना सत् है वो. दूसरे समय तो उसका व्यय डो जायेगा. कडते हैं, दूजी परजाइ दूजै समै उपजति है, ताकौ छल पकरिकै, बौध कहे समै समै, नवौ जीव उपजै पुरातनकी छति है.. पर्याय नयी डोती है, तो जव भी नया डोता है. जव डी पर्याय है, अम कडते हैं. आडाडा ! वर्तमान पर्याय—अवस्था उपर जिसकी दृष्टि है, (वे) सब क्षणिक बौद्धमति हैं. समजमें आया ?

तो कडते हैं, नवौ जीव उपजै पुरातनकी छति है.. जव डी नया उत्पन्न डोता है. जैन भी कडते हैं के नडी ? अक समयमें पर्याय दूसरे समय नडी रहती. तुम कडते डो, ऐसा डी डम मानते हैं. पण तुम तो (मानते डो डि) अक समयकी पर्याय है धतना डी जव है. दूसरे समय दूसरा. डर नडी है न जगतको, भविष्यका डर नडी है डि पाप करेंगे (तो क्या डोगा). (जो डोना डोगा सो) डोगा. तो सब पर्यायको डी माननेवाले हैं. आडा ! कडां जायेगा, कडां (जन्म) डोगा ? क्योकि... वो नीये अर्थमें कडा है.

क्षणिक माननेवाला (मानता है डि) मांसभक्षण आदि अनाचारमें वर्तनेवाला जव अन्य है और उसका इल भोगनेवाला जव (अन्य है.) अने पाप (करके) भोगने(के लिये) डम तो रहेंगे नडी. आडा ! अन्य करे, अन्य भोगवे. अनेरी पर्यायमें विकार दुःख पाप

હોતા હૈ, અનેરી પર્યાય ભોક્તા હૈ. તો વર્તમાનમેં ચાહે ઈતના પાપ કરે, હમેં ઈતના ભોગના નહીં પડતા. આહા! સમજમેં આયા? નીચે હૈ વિશેષમેં.

ક્ષણિકવાદી જાનતે હૈં કિ માંસ-મક્ષણ આદિ અનાચારમેં વર્તનેવાલા જીવ હૈ, વહ નષ્ટ હો જાવેગા. અનાચારમેં વર્તનેવાલેકો તો કુછ ભોગના હી નહીં પડેગા, ઇસસે મૌજ કરતે હૈં. આહાહા! (મજા) તો યહાં હૈ. વર્તમાનમેં રાગ આદિ, દ્વેષ આદિમેં ઠીક હૈ ઐસે (માનકર) મજા માનતે હૈં, યે સબ પર્યાયબુદ્ધિ મૂઠ જીવ હૈં. સમજમેં આયા? નવમી ત્રૈવેચક ગયે, વો ખરેખર તો પર્યાયબુદ્ધિ થી. શુભભાવ રાગભાવ.. પર્યાયબુદ્ધિવાલેકી દૃષ્ટિ રાગ ઉપર જાતી હૈ. લંબાયે તો પર ઉપર જાતી હૈ. તો વો હી મેરા ધર્મ હૈ અને વહી મેં હું. ત્રિકાળ ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ અંતર પર્યાયબુદ્ધિમેં રહ ગયા.

ઐસે અજ્ઞાનીકો, કરમકૌ કરતા હૈ ઓર જીવ અને ભોગતા હૈ ઓર, વાકે હિયે એસી મતિ હૈ. અરે! 'મેં' હી વર્તમાનમેં હું, વહી ભવિષ્યમેં ભી 'મેં' હી હું. સમજમેં આયા? ઐસે માનતા નહીં. ઐસી દૃષ્ટિ હો તો ઉસકી દ્રવ્ય પર દૃષ્ટિ જાય. મહાસત્તા ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ યે મેં હું—ઐસી દૃષ્ટિ જાય તો તો પર્યાય ઉપર બુદ્ધિ રહે નહીં. શુભભાવસે ધર્મ હોતા હૈ ઐસી બુદ્ધિ રહે નહીં. આહાહા! ત્યાં તો 'અષ્ટપાહુડ'મેં ભાવપાહુડમેં તો મુનિકો ઉદ્દેશ કરકે બહોત લિયા હૈ. 'હે મહાજસ ! મહામુનિ ! હે મિત્ર !' ઐસે કહા હૈ હોં. આહાહા! તેરી પર્યાયમે રાગ આયા. ઉસકી ક્રિયા(મેં) તેરા ધર્મ માનકર, દ્રવ્યલિંગમેં તેરા ધર્મ માનકર ભાવલિંગસે ચૂક ગયા તું. આહાહા!

બહુ શબ્દ ! 'કુંદકુંદાચાર્ય' ભાવપાહુડમેં ઈતની બાત વૈરાગ્યકી ભી કરતે હૈં ઓર ઉસકે સાથ દ્રવ્યલિંગકા ભી તિરસ્કાર કરતે હૈં. અરે! તુને ઐસા મુનિપના, પંચ મહાવ્રતકા વિકલ્પ દ્રવ્યક્રિયા, અઙ્ક્યાવીસ મૂળગુણકા રાગ, નગ્નપના અનંત ભૈર તુજે આયા. 'જીવ ભાવણવજ્જિઓ' ઐસે પાઠ હૈ. 'જીવ ભાવણવજ્જિઓ'. એક વીતરાગસ્વરૂપ ભગવાન જિસકી ભાવના તુને કી (નહીં). રાગકી ભાવના વો તો જિનભાવનાસે વિરુદ્ધ હૈ, આહાહા! સમજમેં આયા? મેં રાગ કરું, મેં પુન્ય કરું ઓર પુન્યસે મુજે લાભ હોગા, ધર્મ હોગા—વો સબ પર્યાયબુદ્ધિ હૈ, સૂક્ષ્મ પર્યાયબુદ્ધિ હૈ. સમજમેં આયા? ભોક્તા અન્ય હૈ અને કર્તા અન્ય હૈ—ઐસી તેરી મતિ પરજૌ પ્રવાંનકૌ સરવથા દરબ જાનૈ.. એક સમયકી પર્યાયકો હી તુને પૂરા દ્રવ્ય માના (હૈ). આહા!

આનંદધનજીમાંય આવે છે. 'સ્થિરતા એક સમયમેં ઠાને, ઉપજે વિનસે તબ હી, ઉલટ પલટ ધ્રુવ સત્તા રાખે, યા હમેં સુની ન કબહીં, અબધુ નટ નગરકી બાજી.' નગર ચોર્યાશીના અવતારમાં રુલનેવાલા, આહા! એક સમયમેં અવસ્થા ઉપજે, દૂસરે સમયમેં

વ્યય હો. ઉલટ—પુલટ હુઆ ન? ઉપજે—વિનસે, ઉપજે—વિનસે. સ્થિરતા એક સમયમેં ઠાને. અને કાયમ ધ્રુવ એક સમયમેં વો સદા રહતા હી હૈ. એસા ધ્રુવકા તુને શરણ લિયા. આહાહા! ‘યા હમ સૂની ન કબહી.’ એસી બાત હમ સુની નહીં કભી. આહાહા! મેરી ચીજ ત્રિકાળ હૈ ઔર સમય-સમય પલટતી હૈ.

અભી એક આયા થા વેદાંતી. પર્યાય સત્ આપને લિખા હૈ ‘આત્મધર્મ’મેં. ‘આત્મધર્મ’ વાંચે. અને શ્રદ્ધા વેદાંતકી. થા જૈન સ્થાનકવાસી. ‘આપને સત્, પર્યાયકો સત્ લિખા હૈ.’ ભાઈ ! પર્યાયકો સત્ લિખા હૈ કેસે ? એક સમયકી હૈ, એસે. યે ત્રિકાળી હૈ માટે સત્ હૈ, એસા નહીં. ઉસકો એસા કહના થા કિ આત્મધર્મમેં ભી પર્યાયકો સત્ કહતે હો આપ. સત્ વો તો ત્રિકાળી હો ઉસે હી સત્ કહના, એમ. સમજમેં આયા ? અભી આયા થા. રામજીભાઈને ઓળખાવ્યો હતો. ઓળખાણ નહોતી આપી, ખાનગી (કાગળ) હતો. ખાનગી વાત હતી. મને તો ખબર હતી કે આ જ માણસ છે. ત્યાં રાજકોટમાં પત્ર આવ્યો છે એનો કે આ બધા ભોટ માણસ તમારી વાત માનતે હૈં. ભોટ સમજે ? (શ્રોતા : મૂરખ) મૂરખ અથવા બુદ્ધિ વિનાના. એવું જ લાગે. આહા ! પણ માર્ગ તુમ કહતે હૈં એસા નહીં. માર્ગ એસા હૈ. ત્રિકાળી.. મૂલ કહના હૈ વો. એક વસ્તુ ત્રિકાળી ધ્રુવ હી હૈ. ઉસમેં પર્યાય ભી એક સમયકી હૈ, યે (અસલી) ચીજ હૈ નહીં.

(શ્રોતા : આમાં ભોટપણું આવ્યું ક્યાં ?) આહાહા ! (શ્રોતા : ભોટપણું તો પર્યાયમાં હોય.) પણ ભોટ મૂર્ખાઈ એ તો પર્યાયમાં આવી. સુધારા-વધારા તો પર્યાયમેં હોતા હૈ. ધ્રુવમેં સુધારા-વધારા કહાં હૈ ? યાહે તો નિગોદમેં એક અક્ષરકે અનંતવે ભાગે પર્યાય રહ જાતી હૈ જ્ઞાનકી. તો ભી કંઈ ધ્રુવમેં કમી રહ જાતી હૈ કિ ધ્રુવમેં વિશેષ(પના) હોતા હૈ, એસા હૈ ? ક્યા કહા ? નિગોદમેં એક સમયમેં અક્ષરકે અનંતવે ભાગકી પર્યાય રહ ગઈ હૈ. પણ ઉસ સમય ભી ધ્રુવ તો પુષ્ટ હૈ, એસા હૈ ? વો તો હૈ હી હૈ. ધ્રુવ તો ત્રિકાળ હૈ હી હૈ. ઔર જબ કેવલજ્ઞાન હોતા હૈ પર્યાયમેં સુધારા કરકે, તો ભી કેવળજ્ઞાન હુઆ તો ધ્રુવમેં કમી હુઈ, બહોત (-પૂણ) પર્યાય આયી માટે કમી હુઈ, અલ્પ પર્યાય હૈ અક્ષરકે અનંતવે ભાગમેં તો પુષ્ટિ ધ્રુવમેં હુઈ, એસા હૈ ? (શ્રોતા : બિલ્કુલ નહીં). આહાહા !

ધ્રુવ અનાદિ-અનંત સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ—ઉસકી દૃષ્ટિ બિના.... એકરૂપ રહનેવાલા ભગવાન ધ્રુવ તો હૈ, સદૃશ હૈ. આહાહા ! યે દૃષ્ટિ બિના પર્યાયકો હી અપના માનતે હૈં... વો ભી બડી ચર્યા હુઈ હૈ. ૯૩ ગાથામેં પર્યાયમૂઢા કહા, તો જૈનમેં ભી એક કહતે હૈં સામને. જો પર્યાય ન માનો તો વેદાંત હો જાતા હૈ. અરે, પણ સુન તો સહી ! અભી ભી ચર્યા હુઈ થી. જૈન ગેઝેટમેં આયા થા બડા. પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યાદૃષ્ટિકો હી કહતે હૈં. નહીં

જૂઠ છે, પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યાદૃષ્ટિ નહીં. પર્યાયકો ન માને તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હો જાતા છે. અરેરે! પર્યાયદૃષ્ટિકા અર્થ ક્યા? એક સમયકી પર્યાય હૈ ઈતના માનના વો પર્યાયદૃષ્ટિ હૈ. જ્ઞાની પર્યાય હૈ એસા માનતે તો હૈં, પણ દૃષ્ટિ પર્યાય ઉપર નહીં. સમજમેં આયા?

આ જૈનગેઝેટમાં કે એમાં આવ્યું હતું. ઘણું લખાણ આવ્યું હતું. આવું ભણેને રતનચંદ્રજી, જવાબ આપે. પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યાદૃષ્ટિ, દ્રવ્યદૃષ્ટિ એ સમકિતદૃષ્ટિ. અને પર્યાયદૃષ્ટિ મિથ્યાદૃષ્ટિ કોઈ કહતે હૈં. કહે, નહીં, એસા નહીં હૈ. વો આતા હૈ ન, 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય'મેં આખિરમેં. શું કહેવાય તમારે? (શ્રોતા : એકેનાકર્ષન્તી શ્લથયન્તી વસ્તુત્વમિતરેણ.) ઘી (મખ્ખન) નિકાલના હો ન (તો) એક નેતર ખેંચના પડે ને દૂસરા નેતર ઠીલા કરના પડે. ઈસ બાજુ ખેંચના હૈ તો યે ઠીલા કરના પડે. વો નિકાલતે હૈ ન, ઘી મખ્ખન-મખ્ખન. દેખો, દ્રવ્યકો ગૌણ કરકે પર્યાયકો મુખ્ય કરના હો તો પર્યાય હૈ એસા નક્કી કરના. હવે યે દૂસરી ચીજ હૈ. હૈ એક સમયમેં અંશ, યે કૌન નહીં માનતા? પણ પર્યાય અંશ હૈ ઈતને પર હી દૃષ્ટિ હૈ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. આહાહા!

'જયચંદ'પંડિતને લિખા હૈ 'સ્વામીકાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા'મેં. બડા પાના ભરા હૈ. 'સ્વામીકાર્તિકેય'. કે ભઈ, એક અંશ.. અંશ.. અંશ તો અનાદિસે માનતા હૈ. સમજમેં આયા? પણ ત્રિકાળી ધ્રુવ અવ્યક્ત દ્રવ્ય જો હૈ (ઉસે માનતા નહીં) ઔર પ્રગટ અંશ હૈ ઉસકો માનતા હૈ. પ્રગટ અંશ જો હૈ ઈતના કહા (કિ) હૈ, હૈ. પણ યે જો અંશ હૈ વો તો એક દશા હૈ. ઉસકે પીછે સારી ચીજ ધ્રુવ તો રહ જાતી હૈ. જિસમેંસે પર્યાય ઉઠતી હૈ, વો તો ધ્રુવ ત્રિકાળ હૈ. આહાહા! એસે ત્રિકાળ ધ્રુવકી દૃષ્ટિ બિના અકેલે અંશકો માને, 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહતે હૈં કિ પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા!

પરજૌ પ્રવાંનકૌ સરવથા દરબ જાનૈ.. સરવથા, દેખો. પર્યાય પર્યાયરૂપ હૈ, પણ એક સમયકી હૈ અને દ્રવ્ય ત્રિકાળ હૈ. દો મિલકર પ્રમાણકા વિષય હોતા હૈ. અકેલી પર્યાયકો સર્વથા દ્રવ્ય પ્રમાણ માને, એમ કહતે હૈં. દેખો. સરવથા હૈ. એસે દુરબુદ્ધિકૌ અવસિ દુરગતિ હૈ. આહાહા! ઉસમેં ખુલાસા લિયા હૈ નીચે, દેખો. ઈસસે વે માનતે હૈં કિ કર્મકા કર્તા ઔર જીવ હૈ તથા ભોક્તા ઔર હી હૈ, સો उनके चित्तमें उल्टी समझ बैठ गई है. શ્રીગુરુ કહતે હૈં કિ જો પર્યાયકે અનુસાર હી દ્રવ્યકો સર્વથા અનિત્ય માનતા હૈ. એક સમયકી દશા પ્રગટ હૈ વહી મેં હૂં અને અપ્રગટ સારા દ્રવ્ય હૈ વો તો પર્યાયકે પીછે પડા હૈ. સમજમેં આયા? સર્વવિશુદ્ધ અધિકારમેં યે લિયા હૈ, ભાઈ! અધિકાર તો સર્વવિશુદ્ધ હૈ ઉસમેં યે ક્યા લિયા? સમજમેં આયા?

યહાં તો વહાં તક કહા કિ સર્વવિશુદ્ધકા અર્થ દ્રવ્યમેં બંધ અને મોક્ષકી પર્યાય ભી

નહીં. જો ધ્રુવ તત્ત્વ હૈ, ધ્રુવ તત્ત્વ હૈ, દ્રવ્ય તત્ત્વ હૈ, યે સર્વવિશુદ્ધ હૈ. ઉસમેં બંધ અને મોક્ષ —દો પર્યાય હૈ હી નહીં. યે તો વ્યવહાર હો ગયા. બંધ-મોક્ષકી પર્યાય તો વ્યવહાર હો ગયા. નિશ્ચય જો ધ્રુવ હૈ ઉસમેં (પર્યાય) હૈ નહીં. આહા! ધ્રુવ તો પર્યાયકો સ્પર્શતી હી નહીં. આરે, ગજબ વાત હૈ! અમરચંદ્રજી! સમજમેં આયા? પર્યાય ધ્રુવકો સ્પર્શતી નહીં અને ધ્રુવ પર્યાયકો સ્પર્શતા નહીં. અલિંગગ્રહણમેં આયા હૈ. અલિંગગ્રહણ. ૨૦ બોલ હૈં ન. ‘પ્રવચનસાર’ ૧૭૨ ગાથા. તો ઉસમેં આયા હૈ. સમજમેં આયા? અર્થાવબોધરૂપ ગુણવિશેષ, અર્થાવબોધરૂપ પર્યાયવિશેષ ઉસકે આલિંગન બિનાકા અકેલા દ્રવ્ય હૈ. નંદકિશોરજી! સૂક્ષ્મ ઐસા હૈ. આહાહા!

૧૮-૧૯-૨૦. વીસ બોલ હૈં ન. ૧૯ અને ૨૦. ઉસમેં ૧૯ બોલમેં ઐસા લિયા હૈ કિ દ્રવ્ય (જો) પર્યાયકા વિશેષ હૈ ઉસકો સ્પર્શ કિયે બિના—આલિંગન કિયે બિના દ્રવ્ય રહતા હૈ. ઉસકા નામ દ્રવ્ય કહનેમેં આતા હૈ. અને પીછે કહા વીસ બોલમેં કિ દ્રવ્યકો સ્પર્શ કિયે બિના પર્યાય રહતી હૈ. આહાહા! ક્યા કહા? દ્રવ્ય જો હૈ ઉસકે સ્પર્શ કિયે બિના, પ્રત્યભિજ્ઞાનકા કારણ ઐસા જો સામાન્ય દ્રવ્ય, ઉસકો આલિંગન કિયે બિના શુદ્ધપર્યાય રહતી હૈ. શુદ્ધપર્યાય કહનેમેં આતી હૈ. આહાહા! શુદ્ધપર્યાય જો હૈ, વો દ્રવ્ય ત્રિકાલી હૈ ઉસકો છૂતી હી નહીં. ઓર ત્રિકાળી ધ્રુવ જો હૈ, વો એક સમયકી પર્યાયકો છૂતા નહીં. દોનોં ભિન્ન હૈ. હીરાભાઈ! ૨૦મો (બોલ) આવે છેને અલિંગગ્રહણમાં. પુસ્તક હો ગયા હૈ. યહાં તો સબ હો ગયા હૈ. અભી તો ૩૭વા ચોમાસા ચલતા હૈ. સબ વ્યાખ્યાન એકેએક ચીજકા બહોત આ ગયા હૈ. આત્મધર્મમેં આ ગયા હૈ. આહા! વિચાર કરના પડે ભૈયા!

આહીં કહતે હૈં, લ્યો, ત્યાં તો પર્યાય એ જ આત્મા (એમ) માન્યું ભાઈ! યે શુદ્ધપર્યાય હૈ ઉસકો આત્મા માના. ક્યોં? કિ અનુભવ હૈ વો ઉસકા હૈ, દ્રવ્યકા અનુભવ નહીં. અનુભવ તો પર્યાયકા હોતા હૈ. સિદ્ધકો ભી પર્યાયકા અનુભવ હૈ. અનુભવ કોઈ દ્રવ્યકા હો? દ્રવ્ય તો ધ્રુવ હૈ. તો દ્રવ્યકા અનુભવ હોતા નહીં. દ્રવ્યકા એક સમયમેં અનુભવ હો તો દૂસરે સમય દ્રવ્ય નાશ હો જાયે. સમજમેં આયા? અનુભવમેં આનેવાલી તો એક સમયકી અવસ્થા હી હૈ. ઈસલિયે અનુભવમેં આયા વહ ‘મૈ’. લ્યો, પર્યાયમેં (મૈ-પના) માના તો ભી દ્રવ્ય દૃષ્ટિ હૈ અને સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હૈ વો. સમજમેં આયા? આહાહા! ભારે વાત ભાઈ! વહાં ઐસા કહા.. સૂક્ષ્મ હૈ યહાં, પન્નાલાલજી! કોઈ વખતે માંડ આવે ને પછી ઝીણું હોય ત્યાં માથું ફરી જાય. આખું ફરી જાય એવું છે આ સંસાર. નાશ હોકર આત્મા પ્રગટ હો જાય ઐસી બાત હૈ. આહા!

અરે ભગવાન! જન્મમરણ કરકે તુજે થાક લગા નહીં. વિશ્રામ લેનેકી ચીજ ક્યા હૈ, ઉસકી તુજે ખબર પડી નહીં. યહાં તો ઐસા લક્ષમાં આ ગયા, લો. અત્યારે હોં કિ યહાં

પર્યાય(કો દ્રવ્ય) કહા ઉસકો મિથ્યાદૃષ્ટિ કહા. ભાઈ ! ઓર વહાં અકેલી પર્યાય યે મેં હું (એસે જાનનેવાલેકો) સમકિતી કહા. અમરચંદજી ! આહા ! અત્યારે વળી વો ખ્યાલમેં આ ગયા. ઓહોહો ! ત્યાં તો કહતે હેં કિ મેરા દ્રવ્ય તો દ્રવ્ય હૈ હી, પણ વો દ્રવ્યકો સ્પર્શ બિના મેરા આનંદકા જો અનુભવ વર્તમાનકા હૈ, વો મેરે (વેદન)મેં આયા યે મેં. આનંદકે વેદનમેં નહીં આયા વો દ્રવ્ય હૈ. આહાહા ! શેઠ !

આહીં કહતે હેં કિ અકેલી પર્યાય હૈ અશુદ્ધ... યહાં તો અશુદ્ધ અંશ (લિયા) હૈ ન? અને અંશકો (સારા દ્રવ્ય) માનતે હેં તો અશુદ્ધતા હી આતી હૈ અને અશુદ્ધતાકા વેદન, વો તો મિથ્યાદૃષ્ટિ વેદન કરતે હેં. આહા ! સમજમેં આયા ? પર્યાયબુદ્ધિમેં અશુદ્ધતાકા વેદન હૈ વો તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. યહાં અકેલી પર્યાયકો માનતે હેં (વો તો) મિથ્યા દૃષ્ટિ હૈ, પણ પર્યાયમેં વેદન હૈ અશુદ્ધતાકા. યે અશુદ્ધતાકા વેદન મેં હું એસી મિથ્યામાન્યતા ભી અજ્ઞાનીમેં હૈ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો અશુદ્ધકા વેદન હૈ નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો વેદન તો પર્યાયકા હી હૈ, પણ શુદ્ધકા હૈ. સમજમેં આયા ? ભારે વાત ! જૈનદર્શન સત્યદર્શનકી શૈલી કોઈ અલૌકિક હૈ ! જગતમેં કોઈ દૂસરેકે સાથ કહીં મિલાન હોતા નહીં, એસી ચીજ હૈ. લોગોંકો સુનનેમેં આયે નહીં એટલે ગડબડ મચડ કરીને કંઈક કંઈક ઉસકો માન લેતે હેં. આહાહા !

યહાં કહતે હેં, એસે દુર્બુદ્ધિ સર્વથા પર્યાયકો માનતે હેં અને પર્યાય(બુદ્ધિ)વાલેકો ઉસકા વેદન ભી અશુદ્ધ વેદન હી હૈ. વો દુર્બુદ્ધિ દુર્ગતિકો જાનેવાલા હૈ. ભલે સ્વર્ગ આદિમેં જાય, પણ યે સ્વર્ગ ભી દુર્ગતિ હી હૈ. સમજમેં આયા ? આહાહા !

દુસરા (પદ) ૩૬, ૩૭. દુર્બુદ્ધિકી દુર્ગતિ હોતી હૈ.

(દોહરા) (સવૈયા એકત્રીસા)

કહૈ અનાતમકી કથા, ચહૈ ન આતમ સુદ્ધિ।

રહૈ અધ્યાત્મસૌ વિમુખ, દુરારાધિ દુરબુદ્ધિ।।૩૬।।

દુરબુદ્ધી મિથ્યામતી, દુર્ગતિ મિથ્યાચાલ।

ગહિ એકંત દુરબુદ્ધિસૌ, મુક્ત ન હોઈ ત્રિકાલ।।૩૭।।

શબ્દાર્થ :—અનાતમ=અજીવ. અધ્યાતમ=આત્મજ્ઞાન. વિમુખ=વિચાર, દુરારાધિ=કોઈ પણ રીતે ન સમજનાર. દુર્બુદ્ધિ=મૂર્ખ.

અર્થ :—મૂર્ખ મનુષ્ય અનાત્માની ચર્ચા કર્યા કરે છે, આત્માનો અભાવ કહે છે— આત્મશુદ્ધિ ઘટ્ટતો નથી. તે આત્મજ્ઞાનથી પરાઙ્મુખ રહે છે, બહુ પરિશ્રમપૂર્વક સમજાવવા છતાં પણ સમજતો નથી. ૩૬. મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ અજ્ઞાની છે અને તેની મિથ્યા પ્રવૃત્તિ દુર્ગતિનું કારણ

છે, તે એકાન્તપક્ષનું ગ્રહણ કરે છે અને એવી મૂર્ખાઈથી તે કદી પણ મુક્ત થઈ શકતો નથી.
૩૭.

અર્થ :-મૂર્ખ મનુષ્ય અનાત્માકી ચર્ચા ક્રિયા કરતા હૈ, આત્માકા અભાવ કહતા હૈ-આત્મશુદ્ધિ નહીં ચાહતા। વહ આત્મજ્ઞાનસે પરાઙ્મુખ રહતા હૈ, બહુત પરિશ્રમપૂર્વક સમજાનેસે ભી નહીં સમજતા।।૩૬।। મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ અજ્ઞાની હૈ, ઓર ઉસકી મિથ્યાપ્રવૃત્તિ દુર્ગતિકા કારણ હૈ, વહ એકાન્તપક્ષ ગ્રહણ કરતા હૈ, ઓર એસી મૂર્ખતાસે વહ કભી ભી મુક્ત નહીં હો સકતા।।૩૭।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

મૂર્ખ મનુષ્ય અનાત્મકી ક્રિયા કરતા હૈ. આહાહા! શુભરાગ અને પુન્ય ને ઉસસે સ્વર્ગ મિલે, એસી ચર્ચા કરતે હૈં અજ્ઞાની. પર્યાયબુદ્ધિવાલે રાગકી અને પુન્ય વિકારકી ચર્ચા કરતે હૈં. આહાહા! સમજમ્ આયા? કહે અનાતમકી કથા.. પર્યાયબુદ્ધિ હૈં યે અનાત્મા હૈં ખરેખર. એક અંશમ્ સારા આત્મા આતા (નહીં). યે વ્યવહાર આત્મા હૈં, નિશ્ચયસે અણાત્મા હૈં. સારા આત્મા નહીં માટે નિશ્ચયસે એક અંશ અણાત્મા હૈં. આહાહા! ભારે ગંભીર વાત ભાઈ! સમજમ્ આયા? આયા થા ન વો. ખરેખર આત્મા તો ઈસકો હમ કહતે હૈં, ત્રિકાલી નિરાવરણ સહજાનંદમૂર્તિ પરમ અમૃતકા સાગર ઉસકો હી આત્મા ખરેખર કહતે હૈં. પર્યાયકો ખરેખર આત્મા (નહીં કહતે). આહાહા! સમજમ્ આયા?

કહૈ અનાતમકી કથા, ચહૈ ન આતમ સુદ્ધિ.. દેખો, ભાષા. જેની પર્યાયબુદ્ધિ છે, અણાત્માકી કથા અને વો (પર્યાય) હૈં ઈતના માનનેવાલા, આતમકી શુદ્ધિ ઉસે નહીં (હોતી). ત્રિકાળ 'મૈં શુદ્ધ હૂં' એસી દૈષ્ટિ વો કરતે નહીં. આહાહા! સર્વવિશુદ્ધ અધિકારમ્ ડાલા હૈં યે અધિકાર. રહૈ અધ્યાતમસૌ વિમુખ.. આતમજ્ઞાનસે તો વિમુખ રહતે હૈં, એમ કહતે હૈં. રાગ અને પર્યાયકા બુદ્ધિમ્ રૂક ગયા હૈં. આહાહા!

રહૈ અધ્યાતમસૌ વિમુખ.. આત્મા વસ્તુ ત્રિકાળ ઉસકા જો જ્ઞાન-આત્મજ્ઞાનસે તો વિમુખ રહા. રાગકે અને એક અંશકે સન્મુખ રહા. આહાહા! દુરારાધિ દુરબુદ્ધિ.. કેસે? બહુત પરિશ્રમપૂર્વક સમજાનેસે ભી નહીં સમજતાય એસી ભાષા લી હૈં. દુરારાધિ.. યે સમજ હી નહીં સકે. પર્યાયબુદ્ધિ ક્યા? દ્રવ્યબુદ્ધિ ક્યા? દુરારાધિ (અર્થાત્) સમજ નહીં સકે. મહા પરિશ્રમપૂર્વક સમજાનેસે ભી નહીં સમજતા. દુરબુદ્ધિ. આહાહા!

દુરબુદ્ધિ મિથ્યામતી દુરગતિ મિથ્યાચાલ.. યે રાગ અને એક સમયકી પર્યાયકો હી આત્મા માનનેવાલા દુર્બુદ્ધિ હૈં-મિથ્યામતિ હૈં. દુરગતિ મિથ્યાચાલ.. આહા! ગહિ એકંત દૂર બુદ્ધિસૌ, મુક્ત ન હોઈ ત્રિકાલ.. વો આતા હૈં ન, પર્યાયબુદ્ધિ નાહિ.

સ્વાસ્થ્યકે સાચે પરમાસ્થ્યકે સાચે ચિત્ત,
 સાચે સાચે વૈન કહૈ સાચે જૈનમતી હૈ।
 કાહુકે વિરુદ્ધિ નાહિ પરજાય--બુદ્ધિ નાહિ,
 આતમગવેષી ન ગૃહસ્થ હૈ ન જતી હૈ॥૭॥

આતા હૈ ન વો. સમયસાર નાટકમૈ આતા હૈ. હૈ ન યહાં. કહાં આયા ? પહલે શુરૂઆતમૈ આતા હૈ. (શ્રોતા : સાતવા પેજ). સાત પેજ. લ્યો, સાતમું પાનું છે. ઓલામાં શરીરમૈ અહંબુદ્ધિ રખી હૈ, પણ મૂળ તો પર્યાયમૈ અહંબુદ્ધિ હૈ.

સ્વાસ્થ્ય કે સાચે પરમાસ્થ્યકે સાચે ચિત્ત.. જૈનધર્મી સમકિતી ધર્મી ઐસા હોતા હૈ. સ્વાસ્થ્ય કે સાચે.. અપના સ્વાસ્થ્યમૈ સત્ય હૈ, દૂસરેકા હો ન હો ઉસકે સાથ સંબંધ નહીં. ઐય ! સમકિતી સ્વાસ્થ્યી હૈ. અપના પ્રયોજન સિદ્ધ કરનેમૈ લગા હૈ. સ્વાસ્થ્યી લિખા હૈ ન? દૂસરેકા કર સકતા નહીં કોઈ કાળે. અપના સબ પ્રયોજન સિદ્ધ કરનેમૈ સ્વાસ્થ્યી હૈ. સ્વ-અસ્થ્યી. પરમાસ્થ્યકે સાચે.. પરમ પદાર્થકે સાચે હૈં દૃષ્ટિમૈ. પરમ પદાર્થ જિસકો દૃષ્ટિમૈ પડા હૈ. સાચે સાચે વૈન કહૈ સાચે જૈનમતી હૈ.. સત્ય બાત કહે, પર્યાય પર્યાયરૂપે, રાગ રાગરૂપે, દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપે, જૈસી હૈ ઐસી બાત જૈનમતિ કરતે હૈં.

કાહુકે વિરુદ્ધિ નાહિ.. કિસીકા વિરોધી નાહી. બધા ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે. પર્યાયમૈ ભૂલ હૈ વો ક્યા દેખે? અપની પર્યાય ભૂલ નિકાલ દી. પર્યાયમૈ સમતા.. સમતા.. સર્વપ્રાણી પ્રત્યે સમતા હૈ પરજાયબુદ્ધિ નાહિ.. ખરેખર તો એક સમયકી પર્યાયકી બુદ્ધિ જ્ઞાનીકો હોતી નહીં, વો કહના હૈ. સમજમૈ આયા? આતમગવેષી ન ગૃહસ્થ ન જતી હૈ.. સમકિતીકી બાત હૈ ન, ચોથા ગુણસ્થાન. આતમકા ગવેષી હૈ. વો રાગ ને પુન્યકા ગવેષી નહીં. આહાહા! ન ગૃહસ્થ હૈ.. શ્રાવક ભી નહીં. હજી પંચમ ગુણસ્થાન હુઆ હી નહીં. ન જતી હૈ.. આતમસ્વરૂપકે ખોજક હૈ, ન અણુવ્રતી હૈ, ન મહાવ્રતી હૈ. દેખો, લિખા હૈ ન, અર્થમૈ લિખા હૈ. સમ્યક્દર્શી નથી અણુવ્રતધારી, નથી મહાવ્રતધારી, આતમકા ખોજ હૈ. આહાહા ! અર્થમૈ હૈ.

સિદ્ધિ રિદ્ધિ વૃદ્ધિ વૈસે ઘટમૈ પ્રગટ સદા.. રિદ્ધિ પણ આત્મામૈ દેખતે હૈં, સિદ્ધિ ભી આત્મામૈ, વૃદ્ધિ ભી આત્મામૈ. અપને આત્મામૈ રિદ્ધિ, સિદ્ધિ અને વૃદ્ધિ હૈ. બહારમૈ રિદ્ધિ નહીં હૈ. અંતરકી લક્ષિસૌં અજાચી લક્ષપતી હૈ.. અંતરકી લક્ષ્મીસે અજાચી લક્ષપતી.. અપને ધ્રુવકા લક્ષપતિ હૈ. અપને લક્ષકા પતિ હૈ. આહાહા! દાસ ભગવન્તકે.. આહાહા! જુઓને આયા થા ન વો. 'કુંદકુંદાચાર્ય'... આવે છેને? આપણે સમવસરણમાં

સ્તુતિ કરી, એમાં આવ્યું હતું? 'કુંદકુંદાચાર્ય' એકવાર વિચાર કરતે થે ન ત્યાં. મદ્રાસસે ૮૦ માઈલ (દૂર) પોન્નુર હિલ. ઉસસે અપને પંડિતજીને બનાયા હૈ. 'રે રે સીમંધરનાથના વિરહા પડ્યા આ ભરતમાં'. એમાં આવ્યું છે. લખ્યું છે, નહીં? એનામાં નહિ, આ સમવસરણમાં લખ્યું છે સમવસરણસ્તુતિ. યે ભી દાસ ભગવંતકે.. સમજમેં આયા?

ધ્યાનમેં બૈઠે થે. વિચાર આયા. આહાહા! સમકિતી ભાવલિંગી મુનિ હૈ. અરેરે! અમને ભરતક્ષેત્રમાં સીમંધરનાથકા અમને વિરહ! હમારા જન્મ કહાં હુઆ? સમજમેં આયા? એસે જ્ઞાની દાસ, ભગવંતકે દાસ હૈં. આહાહા! પરમાત્મા તો વારંવાર ઉનકો યાદમેં આતે હૈ, એમ કહતે હૈં. 'દાસ' એમાં આવ્યું છે. અરેરે! ભગવંત સીમંધરનાથના વિરહા પડ્યા આ જગતમાં. એમને સીમંધર ભગવાનના વિરહ પડ્યા. આહીં તો કુંદકુંદાચાર્ય ને સીમંધર ભગવાન—બે ના વિરહ પડ્યા. આહાહા! સમજમેં આયા? (શ્રોતા : અંતરમાં બેય જાગ્યાં છે. બધા.....) એ તો બધું.... આ તો બહારની મહિમા છે. જ્ઞાનીને સર્વજ્ઞની મહિમા અંદર છે. સંતોની પણ મહિમા છે અંદર. વાસ્તવિક સંત હૈ, ઉનકી અંતર મહિમા હૈ. સમજમેં આયા? યે કહતે હૈં, દાસ ભગવંતકે.. કોઈકા દાસ નહીં, રાગકા દાસ નહીં, પર્યાયકા દાસ નહીં. આહાહા!

ઉદાસ રહૈ જગતસૌં.. સારે જગતસે ઉદાસ હૈ. રાગસે લેકર સારા જગત. મેરી ચીજમેં વો ચીજ હૈ નહીં. આહા! સુખિયા સદૈવ એસે જીવ સમકિતી હૈ. યે સમકિતી જીવ સુખી હૈં. સમજમેં આયા? જુઓ, અહીંયા સમકિતીને સુખિયા કીધા. ક્યા અર્થે? અપના આત્મા દ્રવ્ય હૈ ઉસકા અનુભવ હુઆ, યે આનંદકા અનુભવ હુઆ હૈ. આહાહા! સમકિતી સુખિયા હૈ. સમજમેં આયા? ઉસમેં ભી આતા હૈ. 'સુખિયા જગતમેં સંત, દુરિજન દુખિયા રે'. ધર્માત્મા આત્મદૃષ્ટિ હૈ વો હી એક જગતમેં સુખી હૈ. બાકી પ્રાણી દુર્જન સબ દુઃખી હૈ. આહાહા!

સાધુ હુઆ, પુન્યકી ક્રિયામેં પણ દુઃખી હૈ. આહાહા! યે સુખી નહીં. દિગંબર સાધુ હુઆ હજારોં રાણી છોડકર, પણ વો બાહ્યકે ત્યાગમેં તો તુચ્છતા હૈ, ઉસમેં તો કોઈ ત્યાગ હૈ નહીં. બહારકા તો ઉસમેં અભાવ હી હૈ આત્મામેં. જો રાગકી એકતાકા ત્યાગ નહીં ક્રિયા, અભ્યંતરકા ત્યાગ નહીં, ઉસકે બાહ્ય ત્યાગકી કોઈ કિંમત નહીં. સમજમેં આયા? આહાહા! સુખીયા સદૈવ એસે જીવ સમકિતી હૈ, દેખો. આહાહા! પર્યાયબુદ્ધિ છૂટ ગઈ ઓર દ્રવ્યબુદ્ધિ હુઈ, સુખી હૈ—શાંતિમેં હૈ. આહાહા! અણુવ્રતધારી નહીં, મહાવ્રતધારી નહીં અને સુખિયા! અમરચંદ્રજી! અપને લિયા હૈ. આહાહા! સદૈવ સુખિયા હૈ. આહાહા!

એક સમયકી પર્યાયબુદ્ધિ જહાં છૂટ ગઈ ને દ્રવ્યબુદ્ધિ હુઈ, યે બુદ્ધિમેં આનંદ આયે

બિના રહે નહીં. આહા! નિર્વિકલ્પ ચૈતન્યકા સ્વાદ આના વહ અનુભૂતિ. આત્માકી અનુભૂતિ યે આનંદકા સ્વાદ હૈ. એવા સદૈવ સમકિતી સુખી હૈ. આહાહા! ઓલામાંય આવે છે વેદાંતમાં. ‘માંહિ પડ્યા તે મહાસુખ માણે, દેખનારા તે દાઝે જોઈને’. આવા આ ધર્મી બેઠા. કિસીસે ડરના નહીં, કિસીકો મદદ કરની નહીં, કામ કરના નહીં અને હમ ધર્મી હૈં. (શ્રોતા :) હા, આવે છેને, ‘માંહિ પડ્યા તે મહાસુખ માણે. આનંદસ્વરૂપ દ્રવ્ય—વસ્તુ (એની) દૃષ્ટિ થઈ તો ‘માંહિ પડ્યા તે મહાસુખ માણે, દેખનારા તે દાઝે’. બીજા વળી કહે, લ્યો, આ ધર્મી છે. કોઈનું કરવું નહીં, દુકાન હલવવી નહીં, બીજાને સમજાવવું નહીં. કાંઈ કામ નહીં ને અમે ધર્મી. એમ દેખનારા દાઝે બળે બિચારા. સમજમેં આયા? કાઠિયાવાડી ભાષા છે, દેખનારા દાઝે. દાઝે એટલે બળે.

એક પશુ જૈસા પ્રાણી હો, પશુ—દેડકા. ઉસે જહાં અંતર બુદ્ધિ હુઈ તો સુખી હૈ. દુનિયા ઐસૈ દેખે કિ લે, આને બિચારાને રોટલી મળે નહીં, રોટલા મળે નહીં, તાજું મળે નહીં, ખાવાનું મળે નહીં. પાણી પણ જાય ત્યારે મળે થોડું. આ દુઃખી છે. તને ભાન નથી, સુન તો સહી! પૈસા અમારે સગવડતા.. ઊની ઊની રોટલી આમ તવામાંથી સીધી પડે થાળીમાં. (શ્રોતા : ઘીમાં પડીને થાળીમાં). આમ ઘીમાં પડીને વળી પાછી... ઘી પછી લેવાનું, લ્યોને. એ કહે કે હું આવું ત્યારે રોટલી કરજો. પહેલાથી રોટલી નહીં કરતા. ઠરી જાય રોટલી. ઓલી ઊની ઊની પડે ફાટ દઈને આમ તવામાંથી. પછી માથે ઘી, પછી એમાં દાળ. અમે સુખી છીએ. ધૂળેય નથી, સાંભળને!

અને આ દેડકાને કંઈ ન મળે બિચારાને, આહાહા! કાદવ ખાય, એમ કહેને ભાઈ. દેડકો શું કહે? મેંઢક, મેંઢક. રોટલી રોટલા કહાં હૈ વહાં. આહાહા! કાદવ ખાય. ખાય કોણ? પણ હોતા હૈ, ઉસકો દેખતે હૈં. સમકિતી હૈં ન આહાહા! ગજબ વાત હૈ! એય શેઠ! આ તમારા છ-છ લાખના મકાનમાં સુએ અને દુઃખી છે, એમ કહતે હૈં. હિંડોળા હિંચકે આમ ઐસા. આહા! કબીરે કહ્યું છે, રસ ના રહે. ‘સુખિયા અબ સંસાર ખાય પીકે સોવે, દુઃખિયો દાસ કબીર જબ જાગે તબ રોવે’. અરે, નિરાંતે ખાય પી લડુ ઉડાવે, બે-ત્રણ ચૂરમાના લાડવા અને પતરવેલિયાનાં ભજ્યા. પતરવેલિયાં કહતે હૈં ન, ક્યા કહતે હૈ વો? અળવીકા પાન હોતા હૈ ન અળવીકા પાન. સમજતે હૈ કિ નહીં? અળવીકા પાન નહીં હોતા હૈ? ચનેકા લોટ નાખે પછી વાટા કર, કટકા કરકે (શ્રોતા :) ક્યા કહતે હૈં? હશે. અમારે આહીં... (શ્રોતા :) નહીં કરતે હૈં, અચ્છા. યહાં તો કરતે હૈં.

અળવીકા પાન આતા હૈ ન બડા. ઉસમેં ચનેકા આટા ચણાકા નાખકર પછી કટકા કરકે તેલમેં તળતે હૈં. ખાઈને કહે, અમે સુખી! ધૂળેય નથી સુખ, સુન ન! અને દેડકા કાદવ

ખાય તોય સુખી છે. તને ખબર નથી. સમજમેં આયા? શ્રીખંડ અને પુરી ઉડાવે. શું હતું આજ તમારે બરફી હતુંને કાંઈક? (શ્રોતા :) કાલ આવ્યો હતો એ. કંદોઈ, કંદોઈ. લઈને આવ્યો હતોને? કંદોઈ ભાવનગરવાળા. દાઢીવાળા આવ્યો હતો. પહેલાંય આવ્યો હતો મારી પાસે. કાલે આવ્યો હતો. કેમ કેસે આવ્યા? કહે, બરફી અને કંઈ બીજું નામ લીધું. ભૂલી ગયો. બે નામ કીધા. (શ્રોતા : મોહનથાળ) બરફી અને મોહનથાળ લઈને આવ્યો છું' કહે. કંદોઈ હતો, નહીં? ભાઈનું હતુંને પન્નાલાલભાઈનું. બરફી ને શું કીધું? મોહનથાળ, બે લઈને આવ્યો છું, કહે. લ્યો, કેટલી મજા એમાં? ધૂળેય નથી, સુન તો સહી!

અને એ સમકિતી, આહાહા! આતમનો સ્વાદિયો રસીલો. એ કાદવને કાળે પણ એ આનંદ અને સુખી છે. આહા! અને આ બધા પતરવેલિયા, બરફી અને મોહનથાળ ઉડાવનારા, એ રાગના ખાનારા એ દુઃખી છે. દુધપાક અને પુરી ને ઉડાવે જાણે અમે, ઓહો! એમ કરે. ધૂળમેંય નહીં હે, સુન તો સહી! એય પન્નાલાલજી! ઈસકી બાત ઐસી હેં યહાં તો. દુઃખી હેં વો. આહાહા!

આહીં તો કહતે હેં કે ગહિ એકંત દુરબુદ્ધિ.. આહાહા! એક સમયકી પર્યાયકો અને શુભરાગકો હી અપના આત્મા માનતે હેં. દુરબુદ્ધિ મુક્ત ન હોઈ ત્રિકાલ.. તીનોં કાલમેં ઉસકો મુક્તિ હોતી નહીં. આહાહા! અને એ મેંઢક સમકિતી—આત્મજ્ઞાની—આત્માનો સ્વાદિયો, ઉસકો અલ્પકાળમેં કેવળજ્ઞાન અને મુક્તિ હોગી. સમજમેં આયા? આહાહા! જેણે પાતાળ કુવા તપાસ્યા અંદરથી. પાતાળ કુવા ભગવાન અનંત.. અનંત.. અનંત.. અનંત આનંદ ને જ્ઞાનકા સરોવર—પાતાળમેં દૃષ્ટિ લે ગયે. આહાહા! એ સુખી. પર્યાય... આ પાતાળ કેમ કહેવાય? ઓલો પર્યાય ને રાગમાં રહે, એ પાતાળ નહીં. એ તો ઉપર... અંતરમેં ગયે યે સુખી હેં.

દુર્બુદ્ધિકી ભૂલ પર દૃષ્ટાંત. દૃષ્ટાંત દેતે હેં. રાગ અને પર્યાયમેં (આત્મા) માનનેવાલા ત્રિકાળી ભગવાનકો છોડકર એક સમયકી દશાકો માનનેવાલા દુર્બુદ્ધિ હેં.

દુર્બુદ્ધિની ભૂલ પર દૃષ્ટાંત. (સવૈયા એકત્રીસા)

કાયાસૌં વિચારૈ પ્રીતિ માયાહીસૌં હારિ જીતિ,

લિયૈ હઠ રીતિ જૈસૈં હારિલકી લકરી।

ચંગુલકે જોર જૈસૈં ગોહ ગહિ રહૈ ભૂમિ,

ત્યૌંહી પાઝ ગાઝૈં પૈ ન છાઝૈં ટેક પકરી।।

મોહકી મરોરસૌં ભ્રમકૌ ન છોક પાવૈ,
 ધાવૈ ચહું વૌર જ્યૌં બઢાવૈ જાલ મકરી,
 એસી દુરબુદ્ધિ ભૂલી ઝૂટકૈ ઝરોખે ઝૂલી,
 ફૂલો ફિરૈ મમતા જંજીરનિસૌં જકરી ॥૩૮॥

શબ્દાર્થ :—કાયા=શરીર. હઠ=દુરાગ્રહ. ગહિ રહૈ=પકડી રાખે. લકરી=લાઠી. ચંગુલ=પકડ. પાઈ ગાડૈ=દટતાથી ઊભો રહે છે. ટેક=હઠ. ધાવૈ=ભટકે.

અર્થ :—અજ્ઞાની જીવ શરીર ઉપર સ્નેહ કરે છે, ધન ઓછું થાય ત્યાં હાર અને ધન વધે તેમાં જીત માને છે, હઠીલો તો એટલો છે કે જેવી રીતે હરિયલ પક્ષી પોતાના પગથી લાકડી મજબૂત પકડે છે અથવા જેવી રીતે ઘોડે જમીન અથવા દીવાલ પકડીને ચોંટી રહે છે, તેવી જ રીતે જે પોતાની કુટેવો છોડતો નથી. તેમાં જ અડગ રહે છે. મોહની લહેરોથી તેના ભ્રમનો છેડો મળતો નથી અર્થાત્ તેનું મિથ્યાત્વ અનંત હોય છે, તે ચાર ગતિમાં ભટકતો થકો કરોળિયાની જેમ જાળ વિસ્તારે છે, આવી રીતે તેની મૂર્ખાઈ અજ્ઞાનથી જૂઠા માર્ગમાં લ્હેરાય છે અને મમતાની સાંકળોથી જકડાયેલી વધી રહી છે. ૩૮.

અર્થ :—અજ્ઞાની જીવ શરીરસે અનુરાગ રખતા હૈ, ધનકી કમીમેં હાર ઔર ધનકી બઢતીમેં વિજય માનતા હૈ, હઠીલા તો ઇતના હોતા હૈ કિ જિસ પ્રકાર હરિયલ પક્ષી અપને પાંવસે લકડીકો ખૂબ મજબૂત પકડતા હૈ, અથવા જિસ પ્રકાર ગોહ જમીન વ દીવાલકો પકડકર રહ જાતા હૈ, ડસી પ્રકાર વહ અપની કુટેવ નહીં છોડતા—ડસી પર ડટા રહતા હૈ. મોહકે ઝકોરોંસે ડસકે ભ્રમકી થાહ નહીં મિલતી અર્થાત્ મિથ્યાત્વ અનંત હોતા હૈ, વહ ચતુર્ગતિમેં ભટકતા હુઆ મકડીકાસા જાલ ફૈલાતા હૈ, ડસ પ્રકાર ડસકી મૂર્ખતા અજ્ઞાનસે ઝૂટકે માર્ગમેં ઝૂલ રહી હૈ, ઔર મમતાકી સાંકલોંસે જકડી હુઈ બઢ રહી હૈ ॥૩૮॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

યે 'બનારસીદાસ'ને સ્વતંત્ર ક્રિયા હૈ. કળશ—બળશ નહીં હૈ. સ્વતંત્ર ક્રિયા હૈ. ડસમેંસે નિકાલા હૈ, ક્ષણિકમેંસે. કાયાસૌ વિચારૈ માયા પ્રીતિ.. શરીર અને રાગ મેં હૂં. મેં ત્રિકાળી ધ્રુવ હૂં ડસકી તો ખબર નહીં. આહા! કાયાસૌ વિચારૈ માયા પ્રીતિ માયાહીસૌં હારિ જીતિ.. લક્ષ્મી કંઈક જાય તો હાર માને, બે—પાંચ લાખ પેદા હો તો જીત માને. યે મૂર્ખકે લક્ષણ કહતે હૈં. (શ્રોતા : આખી દુનિયા એમ કરે છે). આખી દુનિયા જ મૂર્ખ છે. ડસકા પિતાજી થા ન ગજરાજજી. એસા થા કિ ૨૦-૨૦ લાખ આવે તો કાંઈ નહીં, વીસ લાખ જાય તો કંઈ નહીં. એસા. એય પન્નાલાલજી !

એસા તો સુના થા જબ તીનોં ભાઈને ૮૦-૮૦ લાખ રૂપિયા વહેંચ્યા થા ન. ...

યહાં આ ગયે હેં ગજરાજજી. યહાં આ ગયે હેં ૮કી સાલમેં. વો જાતી થી ન કંઈક, શું કહેવાય ? (શ્રોતા : સ્પેશિયલ). સ્પેશિયલ. હા, બાહુબલી. બેય આવ્યા હતા બડાભાઈ ને. તોલારામ ઓર ત્રણે ભાઈ એકઠા હો ગયા થા. વચ્છરાજ યહાં થે. ઉસકો તો વીસ લાખ પેદાશ હો જાય તો દરકાર નહીં, કુછ નહીં. ઓર વીસ લાખ ખોટ હો જાય તો, ભરી દો. એક મણ જુવાર ભર દે, એસા. એસા થા ઉસકા પિતાજી.

યહાં તો કહતે હેં કિ વો તો બહારકી બાત હે. સમજમેં આયા ? યહાં તો સારા રાજ ચલા જાય, આહાહા ! તો હાર નહીં માનતે. અને આહાહા ! સમજમેં આયા ? અરે, અપના રાજ તો આત્મા આનંદકંદ પ્રભુ હૈ ન. એસી દૈષ્ટિમેં સામ્રાજ્ય—અપના આત્માકા સામ્રાજ્ય જહાં દેખા અને અનુભવ્યા. વો પરસે લક્ષ્મી ગઈ ત્યારે આમ.... અરે, અમારા સમય હતાને. ત્યારે હમકો તો આમ ૨૫-૨૫ માણસ બોલાવતા ને અમારી સાથે આમ.... આ જુઓને શેઠ જાતે થે ન હુકમચંદજી, ઈંદોરમેં નીકલે તો ૨૦૦—૨૦૦ માણસ સાથે, ખમ્મા...ખમ્મા.. (શ્રોતા : બેય પડખે ઉભા રહે) બેય પડખે... એવા બધા ધૂળ ને ધાણી. ઉસમેં ક્યા હૈ ? આહાહા !

માયાહીસૌ હારિ જીતિ, લ્યો. લક્ષ્મી મળે, કુટુંબ આદિ મળે, દીકરા સારા થાય તો હમ જીતમેં હૈ, હમારી વૃદ્ધિ હૈ. અને જો ઘટ ગયા, હાર હૈ હમારી. આહાહા ! એક આદમી થા ગઢડાકા, ભાવનગરકા. તો પહલે મુંબઈ ગયે, તો મુંબઈ ગયા તબ અકેલા ગયા થા. હજી નાની ઉંમરને.. પહલે કમાનેકો. પીછે દુકાન હુઈ, લગન હુઆ, લડકા હુઆ, પૈસા હુઆ, દુકાન. ઓર ૪૮ વર્ષ જહાં હુઆ પૂરા. ગયા પીછે ૪૮ (વર્ષ). લડકા મર ગયા, સ્ત્રી મર ગઈ, મકાન ગયા, પૈસા ગયા. જૈસે ગયા થા એસા અકેલા આયા.

એ કહતે થે. હમારે ગઢડામેં ચોમાસા થા. ગઢડા હૈ ન. ૮૧માં ચોમાસા વખતે આયા થા બધા ભાવનગરથી. નામ શું ભૂલી ગયા ? નામ નથી યાદ. એ ગઢડાવાળા હતા. અમે દાખલો કંઈક આપ્યો, તેમાં કહે, ‘મહારાજ! હું એ માંહલો છું’ કહે. જૈસા એક ગયા થા એસા ૪૮ વરસે એક કા એક પાછા આયા. નહીં પૈસા, નહીં કુટુંબ, નહીં કાંઈ. પણ ઉસમેં ક્યા હુઆ, કીધું. આહા ! બહારકી ચીજ આવી તો ક્યા લાભ હૈ અને ગઈ તો નુકશાન કહાં હૈ ? આહાહા ! અજ્ઞાની તો બહારસે વિચારતે હેં. જ્ઞાનીકો તો અંતરકી લક્ષ્મી બઢતી હૈ, ઉસમેં લાભ માનતે હેં. ઉસકો તો લક્ષ્મી કભી ઘટતી નહીં. નિજનિધી.

લિચે હઠ રીતિ જૈસે હારિલકી લકરી.. એ હારિલ કોઈ જનાવર થતું હશે. પગમાં પકડ્યો હોય લકડી. છોડે નહીં. કોઈક જનાવર હશે. હૈ અર્થમાં લિખા હૈ. હઠીલા તો ઇતના હોતા હૈ કિ જિસ પ્રકાર હરિયલ પક્ષી અપને પાંવસે લકડીકો મજબૂત પકડતા હૈ, છોડતે

નહીં. એસે અજ્ઞાની, એસે હઠવાદી લાખ વાર ઉસકો કહો કે એક સમયકી પર્યાયમેં રાગ હોતા હૈ યે તેરી ચીજ નહીં. ઉસસે તુમ મિથ્યાદષ્ટિ હોતા હૈ. લાખ વાર કહો તો, એ નહીં, નહીં, શુભરાગ તો હૈ. પ્રશસ્ત રાગ તો હૈ લાભદાયક. યે પર્યાયબુદ્ધિવાલેકી બાત ચલતી હૈ હોં. સમજમેં આયા ? પ્રશસ્ત ક્યું કહા ભગવાનને ? એક ઠીક અને એક અઠીક હૈ. દો ન હુએ ? દો ન હુએ, ભગવાન ! તેરે ખબર નહીં ભાઈ ! રાગ તો દુઃખદાયક હૈ, પણ પકડા હૈ યે છોડતે નહીં. ફિર, ફિર કરકે ત્યાં લાવે બાત પાછી. (શ્રોતા : ધૂમફિરકે વહી બાત). ફિરકે ફિર લાવે. હા, પીછે દૂસરા દષ્ટાંત.

ચંગુલકૈ જોર જૈસૈં ગોહ ગહિ રહૈ ભૂમિ.. જોરદાર.. એક વો હોતી હૈ ન? ઘો.. ઘો.. ઘો હોતી હૈ ન? ક્યા કહતે હૈં ? ઘો. ઘો, ઘો કહતે હૈં, લો. બડી હોતી હૈ. ચંદન ઘો હોતી હૈ એસી. ચંદન ઘો હોતી હૈ. હૈ છોટી, પણ ઉસકો આમ દોરડી બાંધકર ફેંકે ઉપર, જહાં ચોંટ જાય તો ચોર ઉસ દોરડીસે ચઢ જાય. કારણ કે છૂટે નહીં એસી શક્તિ ઉસમેં હૈ. ચંદન ઘો અને એક દૂસરી ઘો લંબી હોતી હૈ, (પર) સાધારણ હૈ. વો નહીં કામ કરતી. ચંદન ઘો એસી હોતી હૈ કિ આમ ચોંટ જાય, જ્યાં ચોંટ જાય ત્યાં ચોંટ જાય બસ. ખાલી ભાગ હોય એકલી ભીંત ઉપર ચોંટ જાય. એમ અજ્ઞાની જહાં ચોંટ જાયે વહાં ચોંટ જાતા હૈ, કહે. આહાહા !

દેખો હૈ ન. અપની કુટેવ નહીં છોડતા. આહાહા ! ઘો જમીન—દિવાલકો પકડકર.., એસે હૈ ન ? નહીં છોડતા. ચંગુલકૈ જોર.. હૈ ન નીચે, પકડ પકડ. જૈસૈં ગોહ ગહિ રહૈ ભૂમિ.. લાખ વાતસે ઉસકો મનાઓ, સમજાઓ. નહીં.. નહીં.. નહીં.. નહીં. વ્યવહારકારણ કહા તો વ્યવહારસે લાભ હોતા હૈ તો કારણ કહા હૈ. સમજમેં આયા ? યે વ્યવહારબુદ્ધિ પર્યાયબુદ્ધિવાલા હૈ. ત્યોંહી પાઝ ગાઝૈ પૈ ન છાઝૈ ટેક પકરી, લ્યો. અડ જાતા હૈ જહાં તહાં, એમ. જ્યાં ત્યાં ચોંટી જાય, ચોંટી જાય, એમ. હઠ પકડ લેતે હૈં.

મોહકી મરોરસૌ ભરમકૌ ન છોર પાવૈ.. મોહના મરોડમાં—મોહના પ્રેમમાં. આહાહા ! રાગભાવમેં પ્રેમ લગા હૈ, ભરમકો ન છોડ પાવે. તો ભ્રમણાને છોડી શકે નહીં. હૈ ન ? ઉસકી ભ્રમકી ચાહ નહીં મિલતી.. મિથ્યાત્વ અનંત હોતા હૈ, એમ લખ્યું. દેખો. રાગકો અપના માનનેસે મિથ્યાત્વકા જોર બઢતા હૈ. બડી પુષ્ટિ મિથ્યાત્વકી હોતી હૈ. આહાહા ! વિભાવ અને સ્વભાવકી એકતા માનના, બડી મિથ્યાત્વકી પુષ્ટિ હોતી હૈ. દ્રવ્યલિંગ ધારણ કિયા હો પણ છોડે નહીં. નહીં, દ્રવ્યલિંગ પહલે આતા હૈ અને દ્રવ્યલિંગ હો તો મુક્તિ હોતી હૈ. ભાવલિંગ હોતા હૈ, એસા પકડ (છોડે નહીં). સમજમેં આયા ?

વો પ્રશ્ન હુઆ થા એક. શું કહેવાય એ ? ‘તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક’ હૈ ન. ઉસમેં એસા

હે. મુનિ નગ્ન હે. બાહ્ય સબ છોડ દિયા હે. તબ ઉસકો જબ સમકિત હોતા હે, તો એકદમ સપ્તમ ગુણસ્થાન આ જાતા હે. ભાઈ! એ ચર્ચા થઈ હતી પંડિત બંસીધરજી સાથે થઈ હતી. (શ્રોતા : બંસીધરજી સાથે રસ્તામાં). હા, રસ્તામાં. કહે, યે હે ન. મેં કીધું, ક્યા હે? વો નગ્નપના થા તો સમકિત હુઆ, એસા હે? નગ્નપના થા તો ચારિત્ર્ય હુઆ એસા હે? પણ જબ અંદર ચારિત્ર અને અંદર સમ્યગ્દર્શન હોનેકા કાલ હો તો ઉસ સમય નગ્નપના હી હોતા હે. ઈતની બાત હે. સમજમેં આયા?

યે 'તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક'મેં બાત હે. તદન નગ્ન હો, પંચ મહાવ્રતકા વિકલ્પ હો, મિથ્યાદૃષ્ટિ હો. પણ આમ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરતે હેં તો એકદમ પહલેસે સાતવે ગુણસ્થાન આ જાતા હે. સમજમેં આયા? તો કહે કિ દેખો ભૈયા! નગ્નપના થા તો સપ્તમ આયા. યે જૂઠ બાત હે. (શ્રોતા : નગ્નપણા અને મહાવ્રતનું જોર કેટલું?) યે બાત હે. યે બાત (સત્ય) હે હી નહીં. યહાં અંતરમેં દ્રવ્યમેં જોર દિયા, તબ સપ્તમ ગુણસ્થાન.. મિથ્યાત્વકા નાશ હોકર સમકિત અને એકદમ સપ્તમ આ જાતા હે. તબ વો બહારકી ચીજ તો નિમિત્ત કહનેમેં (આયી). સમજમેં આયા?

યે 'તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક'મેં આતા હે. અનાદિ કાળકા મિથ્યાદૃષ્ટિ (હો), નગ્ન હો, પણ ઉસકો સપ્તમ ગુણસ્થાન એકદમ આ જાતા હે. સમકિત સહિત ચારિત્ર આ જાતા હે. દ્રવ્યલિંગી. પણ વો દ્રવ્યકા આશ્રય કરતે હે, માટે. વો દ્રવ્યલિંગ હે માટે નહીં. એસા દ્રવ્યલિંગ તો અનંત બૈર લિયા, નવમી શ્રૈવેચક ગયે તબ. દ્રવ્યકા અંદરમેં અવલંબન લેતે હી એકદમ મશગુલ હો જાય અંદરમેં. સપ્તમ ગુણસ્થાન, અપ્રમત્ત દશા. આહાહા! પર કોઈ તો અંતર્મુહૂર્ત કાલમેં કેવળજ્ઞાન લેકર ચલે જાયે મુક્તિ (-મોક્ષ). ઉસમેં ક્યા હે? યે તો અપને દ્રવ્યકે જોરકે આશ્રયસે હે કિ બહારકા નિમિત્તકે આશ્રયસે હે? (શ્રોતા : અપના દ્રવ્યકા જોર) આહાહા!

કહતે હેં, ઘાવૈ ચહું વૌર જ્યૌં બઢાવૈ જાલ મકરી.. આહા! કરોળિયા હોતા હે ન કરોળિયા—મકડી. કરોળિયા, નહીં? લાળ નિકાલકર વીંટતે હેં અપને ઉપર. એમ અજ્ઞાની રાગ અને પુન્યકી ક્રિયા અપની હે, એક સમયકી પર્યાયમેં અપનાપના માનતે હેં, તો અપની મિથ્યાત્વ જાલમેં વીંટ જાતા હે. મિથ્યાત્વસે વીંટા જાતા હે.

એસી દુસ્વૃદ્ધિ મૂલી ઝૂઠકૈ ઝરોખે ઝૂલી.. લિખા હે ન. ચાર ગતિમેં ભટકતા હુઆ... દેખો, ઉસકા મિથ્યાત્વ અનંત હોતા હે. લિખા હે ન? મિથ્યાત્વ પુષ્ટ હોતા હે. દ્રવ્યક્રિયામેં લાભ હે યે ધર્મ હે, એસી માન્યતા મિથ્યાત્વકી પુષ્ટિ કરતા હે, અનંત સંસાર બઢતા હે. સંસાર બઢતા હે ને માનતે હેં કિ હમ ધર્મી હે. (શ્રોતા : સાંભળ્યા છતાં ના પાડે)

સાંભળ્યા છતાં, કાને પડ્યું. નહીં, નહીં, કહે. એસા નહીં. એસા હૈ લાભ. હવે કહે કે દ્રવ્યલિંગ—ભાવલિંગની ખબર ન પડે, એ તો કેવળી જાણે. વળી એસે કહતે હૈં.

અરે, ભાઈ ! દ્રવ્યલિંગી... પ્રત્યક્ષ દિખતા હૈ કિ પરકા મૈં કર સકતા હું, રાગસે ... હૈ, રાગસે ધર્મ હોતા હૈ—(એસી માન્યતા હૈ). યે તો પ્રત્યક્ષ દિખતા હૈ (કિ) મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. આહીં કહ્યુંને, ‘સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર’મેં આ ગયા. સર્વવિશુદ્ધમેં આ ગયા કિ નહીં? ખબર પડતી હૈ. નહીં ક્યોં ખબર પડતી ? જિસકી દૃષ્ટિમેં, પ્રરૂપણામેં, કલ્પનામેં વિરુદ્ધતા હૈ વો દ્રવ્યલિંગી હી હૈ, મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. યાહે તો મહાવ્રત પાલતે હો ચોખ્ખા. આહીં તો મહાવ્રતના ક્યાં ઠેકાણા છે ?

ફૂલી ફિરૈ મમતા જંજીરનિસૌ જકરી.. આહાહા ! ઉસકી મૂર્ખતા અજ્ઞાનસે ઝૂટકે માર્ગમેં ઝૂલ રહી હૈ. અજ્ઞાનમેં ઝૂલા ખાતે હૈં ઝૂલે પે. માનતે હૈં કિ હમ ધર્મમેં હૈ. ઓર મમતાકી સાંકલોંસે જકડી હુઈ બઢ રહી હૈ. આહાહા ! પર્યાયબુદ્ધિમેં યે ડાલા ‘બનારસીદાસ’ને. ઉસકા અર્થ કિ જિસકો પુન્ય અને વર્તમાન અંશ ઉપર બુદ્ધિ હૈ ઓર ઉસમેં લાભ માનનેવાલા (હૈ તો) મિથ્યાત્વકો પુષ્ટ કરતા હૈ. યે માનતે નહીં ને અપની પકડ છોડતે નહીં, પકડ બઢ જાતી હૈ મિથ્યાત્વકી.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૨૬ શ્રાવણ સુદ ૧૪ ગુરુવાર તા. ૫-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૩૯, ૪૦, ૪૧ પર પ્રવચન

સમયસાર નાટક. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. દુર્બુદ્ધિકી પરિણતિ. ૩૯ (૫૬) હે. યે સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર અર્થાત્ આત્મા તદ્દન દ્રવ્યમેં પર્યાય નહિ, શુદ્ધ-અશુદ્ધતાકા કોઈ ભાગ નહિ, દ્રવ્યમેં બંધ-મોક્ષ ભી નહિ. એસી બાત સુનકર દુર્બુદ્ધિ અધ્યાત્મકા વિરોધ કરતા હે, ઉસકી બાત ચલતી હે. સમજમેં આયા? આત્મા અધ્યાત્મ ચીજ મૂળ શુદ્ધ ત્રિકાળ દ્રવ્યસ્વભાવ હોં. પહલેસે શુરૂ હે ન. એસી ચીજ સુનકર દુર્બુદ્ધિકો યે જમતી નહિ, વાત બેસતી નહિ. વિરોધ કરતે હેં કિ યે ક્યા? સમજમેં આયા? કેટલાક અર્થ (-પ્રકાર) તો કહેંગે ૧૬વે કળશમેં.

દુર્બુદ્ધિની પરિણતિ (સવૈયા એકત્રીસા)

બાત સુનિ ચૌંકિ ઉઠે બાતહીસૌં ભૌંકિ ઉઠે,
બાતસૌં નરમ હોઝ બાતહીસૌં અકરી।
નિંદા કરૈ સાધુકી પ્રસંસા કરૈ હિંસકકી,
સાતા માનેં પ્રભુતા અસાતા માનેં ફકરી।।
મોખ ન સુહાઝ દોષ દેખૈ તહાં પૈટિ જાઝ,
કાલસૌં ડરાઝ જૈસેં નાહરસૌં બકરી।
એસી દુર્બુદ્ધિ ભૂલી ઝૂટકૈ ઝરોખે ઝૂલી,
ફૂલી ફિરૈ મમતા જંજીરનિસૌં જકરી।।૩૧।।

શબ્દાર્થ :—ચૌંકિ ઉઠે=ઉગ્ર બની જાય. ભૌંકિ ઉઠે=કૂતરાની જેમ ભસવા લાગે. અકરી=અકડાઈ જાય. પ્રભુતા=મોટાઈ. કકરી (ફકરી)=ગરીબી. કાલ=મૃત્યુ. નાહર=વાધ, સિંહ.

અર્થ :—અજ્ઞાની જીવ હિતાહિતનો વિચાર કરતો નથી, વાત સાંભળતાં જ તપી જાય છે, વાત જ સાંભળીને કૂતરાની જેમ ભસવા માંડે છે, મનને રુચે તેવી વાત સાંભળીને નરમ થઈ જાય છે અને અણગમતી વાત હોય તો અકડડ બની જાય છે. મોક્ષમાર્ગી સાધુઓની નિન્દા કરે છે, હિંસક અધર્મીઓની પ્રશંસા કરે છે, શાતાના ઉદયમાં પોતાને મહાન અને અશાતાના ઉદયમાં તુચ્છ ગણે છે. તેને મોક્ષ ગમતો નથી, ક્યાંય દુર્ગુણ દેખે તો તેને તરત જ અંગીકાર કરી લે છે. શરીરમાં અહંબુદ્ધિ હોવાના કારણે મોતથી તો એવો ડરે છે જેમ વાઘથી બકરી ડરે છે, આ રીતે તેની મૂર્ખાઈ અજ્ઞાનથી જૂઠા માર્ગમાં ઝૂલી રહી છે અને

મમતાની સાંકળોથી જડાણેલી વધી રહી છે. ૩૯.

અર્થ :-અજ્ઞાની જીવ હિતાહિત નહીં વિચારતા, બાત સુનતે હી તેજ પડને લગતા હૈ, બાત હી સુનકર કુત્તેકે સમાન ભોંકને લગતા હૈ, મન રુચતી બાત સુનકર નરમ હો જાતા હૈ, ઓર અસુહાતી બાત હો તો ઁંટ જાતા હૈ। મોક્ષમાર્ગી સાધુઓંકી નિન્દાકરતા હૈ, હિંસક અધર્મિયોંકી પ્રશંસા કરતા હૈ, સાતાકે ઉદયમેં અપનેકો મહાન ઓર અસાતાકે ઉદયમેં તુચ્છ ગિનતા હૈ। ઉસે મોક્ષ નહીં સુહાતા, કહીં દુર્ગુણ દિખાઈ દેવે તો ઉન્હેં શીઘ્ર અંગીકાર કર લેતા હૈ। શરીરમેં અહંબુદ્ધિ હોનેકે કાર મૌતસે તો ઁસા ડરતા હૈ જૈસે બાઘસે બકરી ડરતી હૈ, ઈસ પ્રકાર ઉસકી મૂર્ઘતા અજ્ઞાનસે ઝૂટકે માર્ગમેં ઝૂલ રહી હૈ ઓર મમતાકી સાંકળોંસે જડડી હુઈ બઢ રહી હૈ।૩૧।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

બનારસીદાસ પોતે (કહે છે.) સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર હૈ ન. આવા શબ્દો... બાત સુનિ.. છેને નીચે? અજ્ઞાની જીવ હિતાહિત નહીં વિચારતા. મેરા હિત ત્રિકાળી દ્રવ્યદંષ્ટિસે હૈ. પર્યાયદંષ્ટિસે હિત નહીં આહાહા! ઓર રાગસે ભી હિત નહિ. ઐસી બાત જિસકો જયતી નહીં. અજ્ઞાની જીવ હિતાહિત નહીં વિચારતા, બાત સુનતે હી તેજ પડને લગતા હૈ. કિ આત્મા રાગસે રહિત હૈ, બંધ મોક્ષસે રહિત હૈ—ઐસી બાત સુનતે હી, એકાંત હૈ (ઐસા કહતા હૈ.) ઐસી બાત સુનતે હી તેજ પડને લગતા હૈ. આમાં તો ઐસા લિખા હૈ. છેને એ રૂપચંદ્રજી. અધ્યાત્મકી બાત સુનકર.. ઐસા લિખા હૈ ઉસમેં. વાત તો ઉત્તમ છેને? આહાહા!

બાત સુનિ ચોંકિ ઉટૈ.. આહાહા! ઉસમેં હૈ. છે ને? રૂપચંદ્રજીકી બાત કી હૈ ન સારી. પહલે 'બનારસીદાસજી'કે ગુરુ રૂપચંદ્રજી થે. પીછે 'બનારસીદાસજી' (આગે) બઢ ગયે. તો રૂપચંદ્રજીને ઉસકા (નાટક સમયસાર)કા અર્થ કિયા. ઉનકા બનાયા હુઆ. સમજે? સર્વવિશુદ્ધિ ને? ઉલ. મિથ્યામતિ.. એ આવી ગયું છે. કેટલામું? (શ્રોતા : ૨૬૭ પાનું). સાંખ્યમતિ, એકાંતપક્ષી. દુર્બુદ્ધિ મિથ્યામતિ, એ આવી ગયું છે. કાયાકો વિચારી પછી આવ્યું છે. એ ઉલ છે. ઓરોં હી યાહીં બાત કહે, કો અધ્યાત્મકી બાત કહે. તો સુન કે ચોંકી ઉઠે. રૂપચંદ્રજીને ઐસા અર્થ કિયા હૈ. કહતે હૈં, અરે આત્મા! જિસમેં બંધ-મોક્ષકી પર્યાય ભી નહીં. આહાહા! ઐસી ચીજકી દંષ્ટિ કરના, ઉસકા નામ ધર્મ ને સમ્યગ્દર્શન હૈ.

તો કહતે હૈં કિ અજ્ઞાની ઐસી અધ્યાત્મકી બાત ઊંચી માનકર સુનતે હી તેજ પડને લગતા હૈ. અરે, આ વળી કહાંસે આયા? સમજમેં આયા? ૮૦કી સાલ હૈ ૮૦. ૪૭ વર્ષ હુઆ. ૪૦ ઓર ૭. ઐસી એક બાત મૂકી થી સંપ્રદાયમેં. ભઈ, અનુભવ હૈ વહ સમ્યગ્દર્શન હૈ. વળી એક જણા કહે, 'અનુભવ ક્યા? યે વળી જૈનમેં કહાંસે આયા?

અનુભવ તો વેદાંતમેં હૈ' એસે બોલા. સમજમેં આયા ? બોટાદ સંપ્રદાય ઉસમેં થા ન વહ. અનુભવ અને દુસરા 'સ્વરૂપ' એક શબ્દ લિયા. મેં કીધું, આત્માકા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ઉસે જાના હી નહીં. વળી એક જણ કહે, 'સ્વરૂપ ક્યા વળી ? એસે તો હમારે ગુરુ કોઈ કહતે નહીં સ્વરૂપ-સ્વરૂપ.' બોટાદ સંપ્રદાય. એ તો ગુજરી ગયા અત્યારે. ઠાકરશી ગોપાણી હતા. ગોપાણીનો છોકરો અહીંયા આવતો. ત્યાં આપણે સામે દુકાન છે અમદાવાદમાં, નહિં ? તમારે સામે, આપણા મંદિરની સામે, ખાડિયાની સામે. એનો બાપ હતો.

આ તો ઘણા વર્ષ પહેલાં ૪૭ વર્ષ. ૫૦ માં ૩ કમ. કીધું, સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પંચ પરમેષ્ઠીકા ભી સ્વરૂપ સમજ્યા વિના યે અજ્ઞાની મૂઠ હૈ. ક્યા અરિહંત હૈ, ક્યા સિદ્ધ હૈ, ખબર નહીં. ણમો અરિહંતાણં, નમો અરિહંતાણં કરે. સ્વરૂપ જાણ્યા વિના અજ્ઞાન મિટતા નહીં. ત્યારે ઉસને કહા, સ્વરૂપ ક્યા ? હમારે ગુરુ તો અભી તક તો સ્વરૂપ કહતે નહીં. સ્વરૂપ ક્યા વળી ? સમજમેં આયા ? યહાં કહતે હૈં... સ્વરૂપ ઔર અનુભવ દો બાત કી થી. ઔર તીસરી વિભાવ. તીન બાત કી થી, ૮૦ મેં. કે વિભાવ આત્માકી પર્યાયમેં હૈ. કહે, 'વિભાવ ક્યા ? વિભાવ-વિભાવ આપણે ન હોય, વિભાવ વેદાંતમાં હોય.' ખબર ન મળે ચીજની. ક્યા ચીજ હૈ ? જૈનમેં જન્મા. સમજમેં આયા ?

તો અજ્ઞાની જીવ વાત સુની ચોંકી ઉઠે. તેજ આવે અંદર. યે ક્યા ? એસા ધર્મ ક્યા ? કાંઈ ભક્તિ કરના, પૂજા કરના, દયા પાળના, વ્રત પાળના—એ તો વાત આતી નહિ. એ આત્મા.. આત્મા.. આત્મા. પંડિતજી ! (શ્રોતા : આપ તો (કહતે હો) મહારાજ ! દ્રવ્યમેં બંધ ભી નહીં ઔર મોક્ષ ભી નહીં હૈ ?) પર્યાય દ્રવ્યમેં કહાં આયી ? (શ્રોતા : ચોંકેગા નહીં.....) ચોંકે કૌન ચોંકે ? અજ્ઞાની ચોંકે, વહ તો કહતે હૈં. આહાહા ! ભગવાન સ્વરૂપ આત્મા પૂર્ણાનંદકા નાથ દ્રવ્યસ્વભાવ, ઉસમેં બંધ-મોક્ષ કહાં હૈ ? વહ તો પર્યાય હૈ. પર્યાય દ્રવ્યમેં કેસી ? દો ભિન્ન ચીજ હૈ. વહ તો કહા થા ન. અલિંગગ્રહણ. અલિંગગ્રહણમેં આયા નહીં ? સમજમેં આયા ?

૧૯. ૧૮ ને ૧૯ બોલ હૈ અલિંગગ્રહણકે. ૧૭૨ ગાથા. (પ્રવચનસાર). જુઓ. કે અર્થાવબોધ રૂપ ગુણવિશેષ... અર્થાવબોધ ગુણવિશેષ જિસકો નહિ (અર્થાત્) દ્રવ્યને આલિંગન કિયા નહીં, ઉસકા નામ દ્રવ્ય કહનેમેં આતા હૈ. સમજમેં આયા ? ક્યા કહા ? યહ સબ આ ગયા હૈ. વ્યાખ્યાન બહોત (હો ગયે હૈં). ૭૨ આયા લો. દો બાર આયા. એક ફેરવ્યું ને બીજીવાર આવ્યું. દેખો, ગુણ, લિંગ, અલિંગગ્રહણ. 'લિંગ અર્થાત્ ગુણ એસા જો ગ્રહણ (એટલે કે) અર્થાવબોધ (પદાર્થજ્ઞાન) તે જેને નથી'. જ્ઞાન નહીં જિસમેં. ગુણભેદ નહીં જિસમેં, એમ કહતે હૈં. અલિંગગ્રહણ. આ રીતે આત્મા ગુણ વિશેષસે નહીં આલિંગત. ગુણ વિશેષસે નહીં સ્પર્શિત. આહાહા ! સંસ્કૃત હૈ હોં.

‘ન લિંગગુણો ગ્રહણમર્થાવબોધો યસ્યેતિ ગુણ વિશેષાનાલીઢ’ ગુણકે ભેદકો જો સ્પર્શતે નહિ ઉસકો દ્રવ્ય કહનેમેં આતા હૈ. ઝીણું છે પન્નાલાલજી ! આહાહા ! ચોકે જ ને પણ. એ ગુણભેદ નહિ ? ગુણભેદ નહીં. દેખો, એ રીતે આત્મા ગુણવિશેષ, સામાન્ય જો દ્રવ્ય ત્રિકાળી ધ્રુવ હૈ ઉસમેં ગુણભેદકા વિશેષ ઉસસે આલિંગન નહિ, ગુણભેદસે સ્પર્શિત નહિ. ગુણભેદકો જો ધ્રુવે નહિ. આહાહા ! ઉસકો શુદ્ધદ્રવ્ય ઐસે અર્થકી પ્રાપ્તિ હૈ. ૧૭૨. ‘પ્રવચનસાર’. અલિંગગ્રહણ. ૧૭૨. ૧૭૨ ગાથાકા અર્થ. ૨૦ અર્થ હૈ અલિંગગ્રહણકા, ઉસમેં ૧૮વાં અર્થ હૈ.

હવે ૧૯. લિંગ અર્થાત્ પર્યાય જિસકા ગ્રહણ અર્થાત્ અર્થાવબોધવિશેષ જેને નથી. પર્યાય જિસમેં હૈ નહીં. અમરચંદ્રજી ! અરે ભાઈ ! આ તો વીતરાગી તત્ત્વ છે. સર્વજ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ આહાહા ! વીતરાગબિંબ હો ગયે અંદરમેં ઓર સર્વજ્ઞદશા હો ગઈ. આહાહા ! ધન્ય અવતાર છે ને ! ઉનકે મુખમેંસે નિકલી વાણી વહ આગમ હૈ. સમજમેં આયા ? કહતે હૈં, પર્યાયવિશેષસે નહિ સ્પર્શિત. ગુણવિશેષથી નહીં સ્પર્શિત, એ ૧૮(મો) બોલ. પર્યાયવિશેષથી નહીં સ્પર્શિત, એ ૧૯(મો) બોલ. ઓર ૨૦મેં દ્રવ્યકો નહીં સ્પર્શિત ઐસી પર્યાય. આહાહા ! ઓલા મગનલાલ હતાને ભાઈ, મોરબીવાળા. કહે, મહારાજે ૧૯ તો અર્થ કર્યાં. (સંવત) પાંચની સાલ. ૨૦કા કેસે કરેંગે ? વહાં પર્યાયકા સ્થાપન ક્રિયા હૈ.

૫ કી સાલકી ખાત હૈ. ૨૨ વર્ષ (પહલે). નાનાલાલભાઈકે મકાનમેં પ્રવચન થા. યે અલિંગગ્રહણકા ચલતા થા. ૫ ની સાલ ૨૨ વર્ષ પહલે. તે વખતે તો ૩૦ વ્યાખ્યાન થયા હતા. ૧૭૨ ગાથાકા ૩૦ વ્યાખ્યાન. પહેલું વહેલું હતું. ૨૨ વર્ષ પહલેકી ખાત હૈ. મોરબીકે થે એક. તો ઉસને કહા, ‘મહારાજ દ્રવ્યદૃષ્ટિકી (ખાત) કરતે હૈ, પણ હવે ૨૦મેં ક્યા (અર્થ) કરેંગે ? ૨૦મેં તો પર્યાય આતી હૈ.’ ક્યા હૈ ૨૦મેં, દેખો. ‘લિંગ અર્થાત્ પ્રત્યભિજ્ઞાનકા કારણ ઐસા જો ગ્રહણ અર્થાત્ અર્થાવબોધ સામાન્ય તે જેને નથી’. સામાન્ય જિસમેં નહિ. (શ્રોતા : પર્યાયમેં દ્રવ્ય નહીં, દ્રવ્યમેં પર્યાય નહીં, સામાન્યમેં વિશેષ નહીં.) લાલચંદ્રજી ! આહાહા ! ક્યો મૂલચંદ્રજી ? આ વાત સાંભળી નથી. સાંભળીને ચોકી ઉઠે છે. જુઓ, આત્મા દ્રવ્યસે નહિ આલિંગિત, દ્રવ્યસે નહિ સ્પર્શિત, આત્મા દ્રવ્યસે નહિ સ્પર્શિત ઐસી શુદ્ધ પર્યાય હૈ ઐસે અર્થકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

‘ન લિંગં પ્રત્યભિજ્ઞાન હેતુર્ગ્રહણમર્થાવબોધ સામાન્યં યસ્યેતિ દ્રવ્યાનાલીઢ શુદ્ધપર્યાયત્વસ્ય’ આહાહા ! વહ યહાં ખાત કરતે હૈં. સમજમેં આયા ? ઐસી ખાત અધ્યાત્મકી સુનકર... પન્નાલાલજી ! પન્નાલાલજીને તો સુના હી નહીં હોગા કોઈ દિ’, ક્યાંથી ચોકી ઉઠે ? ઓલા સાંભળનારા હોયને વારંવાર. વાત સુનિ ચોંકિ ઉટે.. છે ને ? અને વાતહીસોં ભોંકિ ઉટે.. કૂતરાની પેઠે બકે. હૈ ન ? વાત હી સુનકર કુત્તેકે સમાન ભોંકને લગતા હૈ. બોલના,

બોલબોલ કરે, ઐસા. પણ સાંભળ તો ખરો, સચ ક્યા હૈ ! એ પર્યાય નહીં હૈ, પર્યાય નહીં હૈ તો વેદાંત હો જાતા હૈ. ફલાણા હો જાતા હૈ ઠીંકણા. પંડિતજી ! આ તો પંડિતકો સંભાલ લિયા હૈ. આહાહા !

કહતે હૈ, વાતહીસૌ મૌંકિ ઉટે.. લડલડ જ કર્યા કરે. બોલબોલ કર્યા કરે. પણ સુન તો સહી ! કોઈ તો બાત ઠીક હૈ, પણ દ્રવ્યસે પર્યાય ભિન્ન ? ઔર પર્યાયસે દ્રવ્ય ભિન્ન ? (શ્રોતા :.....) એકેય નહિ, ભિન્ન હૈ. યહી બાત હૈ. આત્મા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય(મય વો) તો પરસે ભિન્ન કરનેકી બાત હૈ. પણ અપનેમેં દો તત્ત્વમેં દોકો ભિન્ન કરના હૈ. પર્યાયકા સત્ દ્રવ્યકે સત્મેં નહિ ઔર દ્રવ્યકા સત્ પર્યાયકે સત્મેં નહિ. યે સુના હી નહિ. હજી ઓલા રળનેમેં, કમાનેમેં ઘુસ ગયે હૈં. પન્નાલાલજી ! ઓલું પાકિસ્તાનનું થયું, તો વધારે રળવું થયું. આવ્યા છે ત્યારે તો અહીં સાંભળે છે ને. સમજમેં આયા ? એમ તો પ્રેમ છે. ત્યાં એકે કંઈ કહ્યું હતું ત્યાં નહીં ? કલકતામાં કાંઈક. ભૂલી ગયા. સારું કહ્યું હતું. એના બાપે કાંઈક એય ભૂલી ગયા. વાત કરી હતી અનુકૂળ, કાંઈક હતી ખરી. ભૂલી ગયા. ઘણો વખત થઈ ગયો. કાંઈક કહ્યું હતું તમે હોં. કહતે હૈં, બાત હી સુનકર કુત્તેકે સમાન ભોંકને લગતા હૈ. બોલબોલ, લવલવ (કરે), ઐસા નહીં, ઐસા નહીં. ઐસા નહીં, અરે, સુન તો સહી !

બાપુ ! વીતરાગકા માર્ગ, સર્વજ્ઞસે કહા હુઆ યહ માર્ગ, દૂસરે કહીં હૈ નહીં. ઉસસે વિરુદ્ધ ઉદ્દેશ પાખંડ હૈ. ઉદ્દેશ પાખંડ હૈ, સુના હૈ કિ નહીં ? પંડિતજી ! ઉદ્દેશ પાખંડ હૈ. ક્રિયાવાદી ૧૮૦. ૧૮૦ ક્રિયાવાદી, ૮૪ અક્રિયાવાદી. ઉદ્દેશ પાખંડ હૈ ન. ક્રિયાવાદી ૧૮૦, ૮૪ અક્રિયાવાદી, વિનયવાદી ૩૨. ઓલા વિનય ૩૨. અજ્ઞાનવાદી ૬૭. ઉદ્દેશ પાખંડ હૈ. આહા ! ‘અષ્ટપાહુડ’મેં હૈ. ભાવપાહુડ હૈ ન ? ઘણી છે ગાથા. એ કાંઈ યાદ કેટલી રહે. ખ્યાલમાં હોય કે અહીંયા છે એટલું. ૧૩૭, ૧૩૭ ગાથા. ‘અષ્ટપાહુડ’ ભાવપાહુડ ઉસમેં ૧૩૭ ગાથા. ‘અસિયસય કિરિયવાઈ.’ એ બાબુજી ! રતનલાલજી ! સુનો ! તુમ વહાં અગ્રેસર હો મંદીરમેં. ઐસા ગપ મારનેકો આયે (ઉસકી) જય જય ન કરના, એમ કહતે હૈં. ૧૮૦ ક્રિયાવાદી.

‘અક્રિયાણં ચ હોઈ ચુલસીદી.’ ૮૪ અક્રિયાવાદી. ક્રિયાવાદીકા અર્થ ક્યા ? કિ હલનચલન કરના, ફરના-ફરના સબ ક્રિયા આત્મા કરતે હૈં. યે ક્રિયા હી માનતે હૈ. અક્રિયા આત્મા રાગસે ભિન્ન માનતે નહીં. અક્રિયાવાદી નાસ્તિક. કંઈ નહિ. કંઈ આત્મા પુણ્યીય નહીં, પાપેય નહિ, ઐસા નહિ, કુદ્ધ નહીં. એ અક્રિયાવાદી. ‘સત્ત્વી અણ્ણાણી.’ ૬૭ ભેદ અજ્ઞાનકા હૈ. ૧૩૭ ગાથા. કોઈ વિનયસે ધર્મ માનતે હૈં. આપણે તો ગુરુકા વિનય કરના (તો) મુક્તિ હોગી. કોઈ કહે કિ માતાકી ભક્તિ કરો તો મુક્તિ હોગી. આતા હૈ કિ નહિ વહ ? અન્યમતિમેં નહિ હૈ વહ ? શ્રવણ, શ્રવણ. ઉસકે માતાપિતાકો ડોલીમેં લે ગયા

થા. યહાં હમારે જામનગરમેં હૈ. સ્મશાનમેં સબ દિખા દિયા હૈ. માતાપિતા અંધે હૈ, જાત્રા કરાતા હૈ કાવડમેં બિઠાકર.

મુક્તિ, મુક્તિ. મુક્તિ ધૂળેય નહીં હોતી, સુન તો સહી ! કોઈ કહે માતાકી ભક્તિ, કોઈ કહે પિતાકી (ભક્તિ), કોઈ કહે ગુરુકી (ભક્તિ), કોઈ કહે દેવકી (ભક્તિ) અને કોઈ કહે શાસ્ત્રકી (ભક્તિ). વિનય કરનેસે ભક્તિ હોતી હૈ, મુક્તિ હોતી હૈ. ઓર અજ્ઞાની કુછ નહીં માનતે નહીં. સર્વજ્ઞ-સર્વજ્ઞ કુછ હૈ નહિ. આત્મા હૈ ? કહે, કોને ખબર. નહીં હૈ ? એ કોને ખબર છે. કોન દેખનેકો ગયે ? પરલોક હૈ ? કોન આયા હૈ ? જવાબકી ચિઠ્ઠી લાયા હૈ કોઈ ? મૃતકકી કોઈ ચિઠ્ઠી લાયા ? યે ચીઠ્ઠી નહીં હૈ ? દેખતે નહીં, ખબર નહીં હૈ. એકકો અનુકુળતાકા સંયોગકા પાર નહીં, એકકો પ્રતિકુળતાકા પાર નહિ. યે ચીઠ્ઠી નહીં આયી હૈ ? પૂર્વ ભવમેં જૈસા ભાવ કિયા થા, ઐસા કર્મ બંધા, ઐસા સંયોગ મિલા હૈ. ચિઠ્ઠી નહીં આયી યહ પ્રત્યક્ષ ? આહાહા !

એક દરિદ્ર, એક તવંગર. એક રોગી, એક નિરોગી. આહાહા ! શરીરમેં.. ભગવાન તો કહતે હૈ, પાંચ કરોડ ૬૮ લાખ ૯૦ હજાર ને ૫૮૪ રોગ હૈ. કિતના ? ‘અષ્ટપાહુડ’મેં તો હૈ. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહતે હૈ. એક અંગુલમેં ૯૬ રોગ. મૂળ શ્લોક હૈ પાઠ. એક અંગુલમેં ૯૬. ઓર ‘ભગવતી આરાધના’મેં હૈ. અરે ભગવાન ! તું તો આનંદકા પિંડ હૈ અને શરીર તો વેદનાકી મૂર્તિ હૈ. આહાહા. ! ૫ કરોડ ૬૮ લાખ ૯૦ હજાર ૫૮૪. ઈતને તો એક શરીરમેં રોગ હૈ. યે તો વેદનાની મૂર્તિ હૈ. ઐસે ભગવાનને કહા (ઓર) ઐસા હૈ. અરે, ઐસી બાત ક્યા કરતે હો ? ઈતને રોગ હમ તો દેખતે નહિ. અરે દેખના કહાં, તુજે ભાન નહિ. નંદકિશોરજી ! ખબર નહીં ચીજકી અને માનતે લે કિ ઐસા નહિ, ઐસા નહિ. એ બહુ વ્યાખ્યા કરી છે.

કોઈ ઐસે કહતે હૈ ન કિ આપણે તો ગુરુકી ભક્તિ કરના, વિનય કરના, મુક્તિ હોગી. પાખંડ કીધાને, ઉદ્દેહ પાખંડ હૈ. ૧૩૭ ગાથા. ભાવપાહુડ. ‘અષ્ટપાહુડ’મેં. પહલે હૈ દર્શનપાહુડ, દૂસરા સૂત્ર, તીસરા ચારિત્ર, ચૌથા બોધ, પાંચવાં ભાવપાહુડ હૈ. છઠ્ઠા મોક્ષપાહુડ, લિંગપાહુડ ને શીલપાહુડ—આઠ પાહુડ હૈ. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ને બનાયા હૈ. સમજમેં આયા ? ઉદ્દેહ પાખંડ હૈ જગતમેં. આહાહા ! જૈન સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમાત્માને કહા (હુઆ) માર્ગ ઉસકે સિવા સબ ઉદ્દેહ પાખંડ માર્ગ હૈ. આકરું લાગે, ક્યા કરે ? ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ને કહા. સમજમેં આયા ? ૩૨ વિનયવાદી, ૬૭ અજ્ઞાનવાદી, ઉદ્દેહ છે.

(શ્રોતા : મહારાજ ! યે તો અન્યમતિયોંકી બાત હૈ, હમ તો જૈન કુલકે હૈ.) અરે, જૈનમેં ક્યા, તુમકો ભાન નહિ તો જૈન કેસે કહના ? થેલીમેં કરીયાતા થા, ઉપર લિખે

સકકર, હો ગયા મીઠા? પન્નાલાલજી! થૈલી, થૈલીમેં રખા કરીયાતા. ઉપર લિખે સકકર. એમ અંદર મિથ્યાત્વકા ભાવ, બહારસે માને કે અમે જૈન હૈ. ઉસસે ક્યા મીઠાશ આ જાયેગી? જૈન કેસે હો? જૈનમેં ભી એકાંત માન્યતા હૈ જિસકી (કિ) પુણ્યસે ધર્મ હૈ.. સમજમેં આયા? એક દ્રવ્યદૃષ્ટિ નહીં હૈ, પર્યાયદૃષ્ટિસે લાભ હોગા, યે સબ એકાંત મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! બહુ ટૂંકમેં લિખા હૈ. શ્વેતાંબર નિકલા હૈ, ઈસમેંસે નિકલા હૈ ન ૨૦૦૦ વર્ષ પહલે. શાસ્ત્રકા અર્થ ફેરકર. સમજમેં આયા? વસ્ત્રકો રખકર મુનિપના માનના, સ્ત્રીકો મુક્તિ માનના, સાધુકો વસ્ત્રસહિતમેં સાધુપના માનના— યે સબ વિરુદ્ધ માન્યતા હૈ. સમજમેં આયા? શેઠ! યહાં તો યહ યલતા હૈ. કોઈ પક્ષ હૈ નહીં હમારા. માર્ગ એસા હૈ.

બાતહીસોં મૌંકિ ઉટે, બાતસોં નરમ હોઈ.. પછી એને થોડી એના જેવી અનુકુળ વાત કરે તો નરમ પડી જાય. વળી ખુશી ઉડી જાય. ભાન વિના ખુશી થાય. હા, દેખો ભૈયા! રાગ બીયમેં આતા હૈ હોં, આયે બિના રહતા નહીં. ખુશી ઉડી જાય. નિશ્ચય હૈ વસ્તુ ધર્મ, પણ બીયમેં રાગ આતા હૈ. આહાહા! એક ઔર એસા પ્રશ્ન આયા હમણાં કિ વો શુદ્ધિ કીધીને આઠ બોલમાં? મોક્ષ અધિકારમાં. આ શુદ્ધિ. એ શુદ્ધિ શુભના અર્થમાં છે. શુભના અર્થમાં શુદ્ધિ છે. શાસ્ત્રમેં એસે ભી ચલે. વિકલ્પ શુભરાગ હૈ, ઉસકો ભી શુદ્ધિ કહા હૈ મોક્ષ અધિકારમેં. અને અમુકમેં તો એસા લિયા હૈ.. મૂળ પાઠમેં હૈ. ભાવપાહુડ. એ ઓલામાં હતું આપણે. ભાવપાહુડ ને ?

ભાવપાહુડમેં ૧૬૫ ગાથા હૈ. વહાં એસા લિયા હૈ ‘જયચંદ્ર પંડિત’ને. ઈસ પ્રકાર નિશ્ચય-વ્યવહાર કર મોક્ષમાર્ગકા સંક્ષેપ હૈ ઈસીકો શુદ્ધભાવ કહા હૈ. દોનોંકો શુદ્ધ કહનેમેં આતા હૈ. કેસે? આહાહા! અરે! જૈનદર્શન ક્યા હૈ. એક શુદ્ધ તો શુદ્ધ હૈ હી નિશ્ચય. પણ વિકલ્પકો વ્યવહાર હૈ ઉસકો શુદ્ધ કહનેમેં આતા હૈ, આરોપસે, વ્યવહારસે. નિશ્ચયસે અશુદ્ધ હૈ, વ્યવહારસે શુદ્ધ હૈ. ના, અહીંયા નાંખ્યું છે. આપણે પ્રરૂપણા થઈ છે ને. ઉસમેં નીચે લિખા હૈ કે, ‘શુદ્ધભાવકા નિરૂપણ દો પ્રકારસે ક્રિયા ગયા હૈ. વ્યાખ્યાન ચાલ્યું હતુંને એમાં ‘અષ્ટપાહુડ’માં આવે છે. પાછળ ભાવપાહુડમાં.

‘જયચંદ્ર પંડિતે’ કહ્યું છે કે નિશ્ચય વ્યવહાર બેયને શુદ્ધ કહેવાય. કહનેમેં આતા હૈ. પર શુદ્ધિકા અર્થ ક્યા? કથન દો પ્રકારકા હૈ. લિખા હૈ કિસીને અંદર. કોણે લખ્યું છે ભાઈ આ? નીચે અર્થ છે. આહીં આપણે પ્રરૂપણા થઈ ગઈ છે ને. ‘શુદ્ધભાવકા નિરૂપણ દો પ્રકારસે ક્રિયા હૈ.’ જેસે મોક્ષમાર્ગ દો નહીં, કિંતુ ઉનકા નિરૂપણ દો પ્રકારકા હૈ, કથન દો પ્રકારકા હૈ. વૈસે સમ્યગ્દર્શન દો પ્રકારકા નહીં, સમ્યગ્દર્શનકા કથન દો પ્રકારકા હૈ. સમ્યગ્દર્શન તો એક હી નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન હૈ. સમજમેં આયા? શુદ્ધિકા અર્થ આયા થા વહાં. જુઓ, અષ્ટપાહુડમાં

આતા હૈ, તબ કહા થા અર્થ ઉસકા. ભાવપાહુડ. ભાવપાહુડકી આખરી ગાથાકા ભાવાર્થ. ૧૬૫ ગાથાકા ભાવાર્થ. ઉસમેં નોટ હૈ નીચે.

‘ઈસીપ્રકાર શુદ્ધભાવકો જહાં દો પ્રકારકે કહે હૈં વહાં નિશ્ચયનયસે ઔર વ્યવહારનયસે કહા હૈ—ઐસા સમજના ચાહિયે. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનાદિ હૈ ઉસે હી વ્યવહાર માન્ય હૈ ઔર ઉસે હી નિરતિયાર વ્યવહાર રત્નત્રયાદિકમેં વ્યવહારસે ‘શુદ્ધત્વ’ અથવા ‘શુદ્ધ સંપ્રયોગત્વ’કા આરોપ આતા હૈ’. પણ આ તો ‘શુદ્ધિ’ શબ્દ આયા. મોક્ષ અધિકારમેં આઠ બોલમેં. અપને આ ગયા હૈ. શુભભાવકો શુદ્ધ કહા. (શ્રોતા : સોનગઢ માનતા નહીં. સોનગઢ ઉસમેં માનતા નહીં) પર, ક્યા આરોપસે કહા? કથનસે કહા? કિં યથાર્થસે કહાં? મોક્ષમાર્ગ દો નહીં હૈ. મોક્ષમાર્ગકા નિરુપણ દો પ્રકારકા હૈ. નિશ્ચય યથાર્થ હૈ, વ્યવહારકો સાથમેં દેખકર નિમિત્તસે કહનેમેં આયા હૈ. ઐસે શુદ્ધભાવ દો પ્રકારકા નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? શું થાય? માણસને આકરી વાત લાગેને. એય, પછી નિંદા કરે. ચોંકનેવાલી ખાત હૈ.

આ તો શુદ્ધિનો અર્થ ખરો તો આ છે. મોક્ષ અધિકારમાંય છેને આઠ બોલ. ત્યાં આપણે આવી ગયું. શેમાં આવી ગયું? સવારમાં, નહીં? ‘નિયમસાર’માં આવ્યું. આઠ બોલ આયા. યે શુદ્ધિ જો શબ્દ પડા હૈ વો શુભકે અર્થમેં હૈ. આઠ બોલ હૈ ન વહ— પ્રતિક્રમણ, પ્રતિહાર, પ્રતિશરણ (નિવૃત્તિ), ધારણા, નિંદા, ગર્હા, શુદ્ધિ. યે શુદ્ધિકા અર્થ શુભ હૈ. અશુભસે—અશુભભાવસે નિવર્તના ઉસ અપેક્ષાસે ઉસકો શુદ્ધિ કહા વ્યવહારસે. પણ નિશ્ચયસે (યહ) શુદ્ધિ શુભરાગ હૈ. (શ્રોતા : અશુદ્ધિને શુભ, શુભને શુદ્ધિ કીધી.) કહો, સમજમેં આયા? આહાહા! (શ્રોતા : વિશુદ્ધ કહો કે શુદ્ધ કહો...) વિશુદ્ધ તો ઘણા પ્રકારકા હૈ. વિશુદ્ધ શુભભાવકો ભી કહતે હૈં, વિશુદ્ધ શુદ્ધકો ભી કહતે હૈં. ઘણા પ્રકાર હૈ. જહાં જહાં અધિકાર ક્યા હૈ ઉસકો (ઐસે) લગાના. ભાવ આવે એ શુભભાવ. જબ પુણ્યકા અધિકાર ચલતા હો અને વિશુદ્ધભાવ (કહા) હો તો વો કષાયકી મંદતા અને જબ નિર્મલતાકી વ્યાખ્યા ચલતી હો તો શુદ્ધતાકો વિશુદ્ધ કહતે હૈં. વિશેષ શુદ્ધિ. આહાહા!

આહીં તો કહતે હૈં, વાતસોં નરમ હોઝ, વાતસોં અકરી.. વળી જ્યાં પ્રતિકુળ વાત આવે તો અક્કડ થઈ જાય. સમજમેં આયા? ‘અકરી’ લખ્યું છેને અંદર? અકરી એટલે એંઠ જાવે. તમારી ભાષા છે હિન્દી. એંઠ જાવે એટલે ક્યા? (શ્રોતા : અકડ જાવે). અકડ.. અકડ હો જાયે. આહાહા! ઔર મન રૂચતી વાત સુનકર નરમ હો જાતા હૈ. ઉસકો અનુકુલ લગે, વહ માન્યતા પ્રમાણે કહે કિ હા, હા, અભી ઠીક આયા હોં. વ્યવહાર માને છે ખરા. વ્યવહાર હૈ (હી) નહિ, વ્યવહાર હૈ હી નહિ, ઐસે માને તો યે મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. ઔર વ્યવહારસે નિશ્ચયકો લાભ હોગા ઐસે માને તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ. ખાત તો ઐસી હૈ.

અમરચંદ્રજી ! ભાઈ ! યે માર્ગ તો પ્રભુ ! ખેંચાતાણકા નહિ, યે તો યથાર્થ માર્ગ એસા હૈ. યે આગે આયેગા.

ખોજી જીવે વાદી મરે સાંચિ કહવતિ હૈ. આગે આયેગા. હમારે બહોત વર્ષ પહલે ચલી થી. ૮૦મેં ચલી કે ૮૩મેં ચલી. યે તો પહલેસે પઢતે હૈં ન. ૭૮કી બાત હૈ. યહાં હૈં દેખો, યે ૪૫ (પદ) હૈ. ૪૫. અપને ૩૯ (પદ) ચલતા હૈ ન? ૪૫ હૈ. દેખો, ખોજી જીવે વાદી મરે સાંચિ કહવતિ હૈ. યે પ્રશ્ન હમારે ૮૩કી સાલમેં ચલા. દામનગર. બાપુ ! ખોજી રહો. વાદ ન કરો, વાદ ન કરો. સચ ક્યા હૈ, સમજનેકી જિજ્ઞાસા રખો. શોધ, શોધ. ખોજી જીવે. સચ ક્યા હૈ (ઉસે) ખોજનેવાલા જીતા હૈ ઓર સચ પાતા હૈ. વાદી મરે. વાદ કરને જાયેગા તો મર જાયેગા. સચ બાત યે તો હૈ. ‘સદ્ગુરુ કહે સહજકા ધંધા, વાદવિવાદ કરે સો અંધા.’ સમજમેં આયા ? યે આગે આયેગા. યે તો હમારે બહોત વર્ષસે ચલતી હૈ ન. (સંવત) ૭૮સે સમયસાર નાટક ચલતા હૈ. ૭૮. ૪૯ વર્ષ હુઆ. સમજમેં આયા ? ૫૦મેં એક કમ. ઉસમેં થે તો હમ (સંપ્રદાયકો) માનતે થે.

કહે છે, વાતસૌં નરમ હોઈ વાતહીસૌં અકરી, નિંદા કરૈ સાધુ કી.. સત્ય વાત જો કહતે હૈ કિ નહીં, એસા નહીં. યહ તો નિશ્ચયાભાસ હૈ. એસા હૈ, એસા હૈ, એમ કરીને નિંદા કરે સત્યની. હૈ ન અંદર ? અસુહાતી વાત હો તો ઈંટ જાતા હૈ. મોક્ષમાર્ગી સાધુઓંકી નિંદા કરતા હૈ. સ્વરૂપ શુદ્ધ નિર્વિકલ્પકા આનંદ સાધન હૈ. વ્યવહાર સાધન, વહ તો નિમિત્તકા કથન હૈ. એસી બાત કહતે હો ઉસકી નિંદા કરે. નહીં, નહીં, વ્યવહારકા તો લોપ કર દેતે હો. સમજમેં આયા ? એસી બાત હૈ. યે ધર્મ વીતરાગકા માર્ગ હૈ. એ, નંદકિશોરજી ! પ્રસંશા કરૈ હિંસકકી.. યે રાગ હૈ વહ હિંસા હૈ. અને રાગસે ધર્મ માનનેવાલા હિંસક હૈ. સમજમેં આયા ? આહાહા !

જૈસે આપ પરસે છૂટ ગયા, બાયડી-છોકરા છોડા તો વૈરાગી હૈ એસા નહિ. ભગવાન તો ઉસકો વૈરાગી કહતે હૈં પુણ્ય-પાપ અધિકારમેં કિ પુણ્ય-પાપકે રાગસે વિરક્ત હો, યે રૂચિ છોડ દે વો વૈરાગી હૈ. રાગકા રસ હૈ વહાં વૈરાગ કહાંસે આયા ? યાહે તો શુભભાવકા પ્રેમ હૈ વહ વૈરાગી કહાં આયા ? વહ તો રાગી હૈ. સમજમેં આયા ? આહાહા ! એસે હિંસકકી પ્રશંસા કરે. રાગ સ્થાપે, રાગસે લાભ મનાવે, માને. બડી બાત. આગકી (-જલદ) બાત હૈ યે. એસી પ્રશંસા કરે. આ દુર્બુદ્ધિના લક્ષણ છે, કહે છે. આહાહા ! ભારે કામ ! ‘બનારસીદાસે’ તો સ્પષ્ટ કર દિયા હૈ. કહો, પુનમચંદ્રજી ! સાતા માનૈં પ્રમુતા.. શાતાકા ઉદય હો તો જાણે બડા ઈશ્વર હો ગયા, પ્રભુ હો ગયા. શરીરમેં શાતા હો. ૭૦ વર્ષ, ૮૦ વર્ષ હુઆ ને કભી સૂંઠ ભી ચોપડી (લગાઈ) ન હો. સૂંઠ સમજે ? સૂંઠ, સૂંઠ કહતે હૈ ન.

એ હમણાં એક જણ કહે, હમને તો એસા કભી સૂંઠ ભી ચોપડી નહીં. અભી ઉસમેં ક્યા આયા ? યે તો શાતાકા ઉદય હો તો ઈતના રહતા હૈ. કભી હમકો તો રોગ આતા હી નહીં, એસી હમેં પ્રભુતા હૈ. ધૂળમેં નહીં હૈ, સુન તો ! રોગ આવે, ન આવે ઉસમેં ક્યા હૈ ? સાતમી નરકકા નારકી. સોળ રોગ ઔર સમકિત અંદર હૈ. રોગ ક્યા ચીજ હૈ ? રોગ તો પર હૈ, જડ હૈ. અજ્ઞાની શાતા માને.. હૈ ન અંદર ? દેખો, શાતાકે ઉદયમેં અપનેકો મહાન માનતા હૈ. બડા હૈ. દેખો, દસ-દસ લાખકી તો હમારી પેદાશ એક માસકી હૈ. હા, શાતા. શરીરમેં રોગ નહીં ઔર અનુકુલ સ્ત્રી, પુત્ર, દુકાન, હમારા આડતિયા અને સખ અનુકુલ હી હૈ. ઈતને હમ મહાન હૈં. મૂઠ હૈ, હવે મહાન કહાંસે આયા તેરા ? અજ્ઞાની બુદ્ધિમેં શાતાકે ઉદયકો હી પ્રભુતા માનતે હૈં. આહાહા ! યે તો જડકી દશા હૈ, ઉસમેં પ્રભુતા કહાં હૈ તેરી ? આહાહા !

‘સનતકુમાર’ ચક્રવર્તી. ૭૦૦ વર્ષ ગણત કોઠ. મહામુનિ મોક્ષગામી. યે તો અશાતાકા ઉદય હો, ઉસમેં ક્યા દોષ હૈ ? અશાતાકા ઉદય—રોગ યે કોઈ દોષ હૈ ? અને નિરોગતા યે કોઈ ગુણ હૈ ? સમજમેં આયા ? યે તો જડકી ચીજ હૈ. આમાં દોષ-ગુણ કહાંસે આયા ? આ ‘શ્રીમદ્’ને રોગ થયો હતોને ભાઈ ! એક જણે લખ્યું કે ‘રાગ છે માટે રોગ થયો છે.’ વાત એમ નથી. એમ લખ્યું છે ગાંધીજીએ. સમજાય છે ? રાગ હતો તો રોગ હોય, રાગ ન હોય એને રોગ ન હોય. પણ એ તો કોની (વાત છે ?) રાગ છે માટે રોગ છે ? એ તો બીજી વાત છે. અશાતાનો ઉદય હોય અને રોગ આવે, એ રાગી પ્રાણી હોય એટલું. પણ રાગ છે માટે અશાતાનો ઉદય એને આવે છે, (એમ નથી.) સમજમેં આયા ?

શાતા માનેં પ્રભુતા, અસાતા માનેં ફકરી.. અશાતાનો ઉદય હોય તો હમેં રાગ હૈ, ફકીર હૈ, હમારે કુછ નહીં. ફકીર, ફકીર. બાવા થઈ ગયા. હમારે પાસ કુછ નહીં. અશાતાના ઉદયે બાયડી મરી ગઈ ને છોકરો મરી ગયો, શરીરમેં ક્ષયરોગ લાગુ પડ ગયા, હમ તો ભિખારી હો ગયે. યે મૂઠ એસા માનતા હૈ. બાહરકી ચીજમેં ક્યા આયા ? આહાહા ! સાતમી નરકકા નારકી સમકિતી. એક અનાજનો કણ ન મળે, પાણીનો બિંદુ ન મળે, સુવાની પથારી ન મળે, રહેવાને ઘર ન મળે. આહાહા ! સમજમેં આયા ? સમ્યગ્દર્શન—આત્માકા ભાન હૈ અંદર, (તો) બાદશાહ હૈ. હમ તો બાદશાહ હૈં આત્માકે. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

શાતા માનેં પ્રભુતા, અસાતા માનેં ફકરી. મોખ ન સુહાઈ, દોષ દેખે તહાં પૈટિ જાઈ.. મોક્ષ પરમાનંદ મૂર્તિ આત્માકી દશા હૈ. આજ ન હોય. પહેલા સ્વર્ગકા સુખ તો ભોગને દો. પીછે મોક્ષ હોગા. હવે તો સુન તો સહી ! સ્વર્ગમેં સુખ નહિ, હોળી હૈ વહાં. સ્વર્ગમેં હોળી યહાંકે જૈસી હૈ. કષાય અગ્નિ બળતી હૈ વહાં. આહાહા ! અંગારામેં, કષાય

અંગારેમેં (જલતે હૈ). ‘પંચાસ્તિકાય’ શાસ્ત્રમેં હૈ. કષાય અંગારામેં બળતે હૈ. ટીકામેં ‘અમૃતચંદ્ર આચાર્ય’ કહતે હૈ, શેકાય છે. શેકાય એટલે જલતે હૈ. આહાહા! ઉસસે કયા સુખી હૈ વહ? દોષ દેખે તહાં પૈટિ જાઝ.. જરી કાંઈક દોષ દેખે જ્ઞાનીનો થોડો, આહા, દેખો, જુઓ અહીંયા.

કાલસૌં ડરાઝ જૈસૈં નાહરસૌં બકરી.. બકરી જેમ નાહર (વાધ) દેખીને ભાગે, રાડ નાંખે, ઉડે. આ બકરા રાખે છેને રબારી લોકો. વાડે બાંધે. નાહર બહુ હોય જંગલમાં. બીવે, કહે છે. મોક્ષ નહીં સુહાતા, દુર્ગુણ દિખાઈ દેવેં. શરીરમેં અહંબુદ્ધિ હોને કે કારણ મૌતસે તો એસા ડરતા હૈ કે સિંહ પાસે બકરી જેમ ડરી જાય. અરે! યે શરીર છૂટનેકા ટાઈમ આ ગયા. યહ તો છૂટેગા હી, હે કયા તુજે? યહ તો દેહકી સ્થિતિ હૈ. મરણ દેખકર અજ્ઞાની ડર જાતે હૈં. સમજમેં આયા? કાલસૌં ડરાઝ. એસી દુરબુદ્ધિ મૂલી ઝૂઠકે ઝરોખે ઝૂલી, લ્યો. ઇસ પ્રકાર મૂર્ખતા અજ્ઞાનસે ઝૂઠકે માર્ગમેં ઝૂલ રહી હૈ. મૂર્ખતા ઝૂલ રહી હૈ. આહાહા! ફૂલી ફિરૈ મમતા જંજીરનિસૌં જકરી.. મમતાકી સાંકલોંસે જકડી હુઈ બઢ રહી હૈ. જૂઠ માર્ગમેં ઝૂલ રહી હૈ, લો. યહ સર્વાવિશુદ્ધ અધિકારમેં એસી અધ્યાત્મકી બાત સુનકર જિસકો (બાત) નહીં રૂચતી હૈ ઉસકી બાત કી. હવે ૧૬મો શ્લોક. ૫૬ હૈ ન વહ. ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’કા.

આત્માનં પરિશુદ્ધમીપ્સુભિરતિવ્યાપ્તિ પ્રપદ્યાન્ધકૈઃ

કાલોપાધિબલાદશુદ્ધિમાધિકાં તત્રાપિ મત્વા પરેઃ।

ચૈતન્યં ક્ષણિકં પ્રકલ્પ્ય પૃથુકેઃ શુદ્ધર્જુસૂત્રે રતૈઃ

આત્મા વ્યુજ્જિત ઇષ હારવદહો નિઃસૂત્રમુક્તેક્ષિભિઃ॥૧૬॥

૪૦. ૫૬મેં ૪૦. કેઈ કહે જીવ ક્ષણભંગુર.. જુઓ, યે અજ્ઞાનીકી બાત કરતે હૈં. જીવ જૈસા હૈ એસા ન માનકર એકાંત માનનેવાલા ક્રિયાવાદી મૂઢ લિયા હૈ. એસા લિયા હૈ. અનેકાંત લેના હૈ ન.

અનેકાંતનો મહિમા (કવિત્ત)

કેઈ કહે જીવ ક્ષણભંગુર, કેઈ કહે કરમ કરતાર।

કેઈ કરમરહિત નિત જંપહિં, નય અનંત નાના પરકાર॥

જે એકાંત ગહેં તે મૂરખ, પંડિત અનેકાંત પખ ધાર।

જૈસૈં ભિન્ન ભિન્ન મુક્તાહલ, ગુનસૌં ગહત કહાવૈ હાર॥૪૦॥

શબ્દાર્થ :—ક્ષણભંગુર=અનિત્ય. જંપહિ=કહે છે. એકાન્ત=એક જ નય. અનેકાંત=અપેક્ષિત નય. પખધાર=પદ્મ ગ્રહણ કરવો. મુક્તાહલ(મુક્તાફલ)=મોતી. ગુન=દોરો.

અર્થ :-બૌદ્ધમતી જીવને અનિત્ય જ કહે છે, મીમાંસક મતવાળા જીવને કર્મનો કર્તા જ કહે છે. સાંખ્યમતી જીવને કર્મરહિત જ કહે છે, આવા અનેક મતવાળા એક એક ધર્મનું ગ્રહણ કરીને અનેક પ્રકારના કહે છે, પણ જે એકાન્તનું ગ્રહણ કરે છે તે મૂર્ખ છે, વિદ્વાનો અનેકાંતનો સ્વીકાર કરે છે. જેવી રીતે મોતી જુદા જુદા હોય છે, પણ દોરામાં ગુંથવાથી હાર બની જાય છે. તેવી જ રીતે અનેકાંતથી પદાર્થની સિદ્ધિ થાય છે અને જેવી રીતે જુદા જુદા મોતી હારનું કામ આપતા નથી તેવી જ રીતે એક નયથી પદાર્થનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ થતું નથી, બલકે વિપરીત થઈ જાય છે. ૪૦

અર્થ :-બૌદ્ધમતી જીવનો અનિત્ય હી કહતે હૈં, મીમાંસક મતવાલે જીવનો કર્મકા કર્તા હી કહતે હૈં. સાંખ્યમતી જીવનો કર્મરહિત હી કહતે હૈં. ઁસે અનેક મતવાલે ઁક ઁક ધર્મકો ગ્રહણ કરકે અનેક પ્રકારકા કહતે હૈં, પર જો ઁકાન્ત ગ્રહણ કરતે હૈં વે મૂર્ખ હૈ, વિદ્વાન લોગ અનેકાંતકો સ્વીકાર કરતે હૈં. જિસ પ્રકાર મોતી જુદા-જુદા હોતે હૈં, પર સૂતમેં ગુહનેસે હાર બન જાતા હૈ. ઁસી પ્રકાર અનેકાંતસે પદાર્થકી સિદ્ધિ હોતી હૈ, ઁર જિસ પ્રકાર જુદા-જુદા મોતી હારકા કામ નહીં દેતે, ઁસી પ્રકાર ઁક નયસે પદાર્થકા સ્વરૂપ સ્પષ્ટ નહીં હોતા, બલ્કિ વિપરીત હો જાતા હૈ. ૪૦।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

ગુન ઁટલે સૂત્ર. સૂત્ર, સુત-દોરો. કેઈ કહૈં જીવ ક્ષણમંગુર.. કોઈ કહે કે ઁક સમયકી પર્યાય વહી આત્મા. બસ, દૂસરા ત્રિકાળી આત્મા તો હમને દેખા નહીં કભી નિત્ય રહનેવાલા, ઁમ અજ્ઞાની ઁકાંત માનતે હૈં. ઁ મિથ્યાદૃષ્ટિકા લક્ષણ હૈ. લો, આ બૌદ્ધ ભગવાન, બૌદ્ધ ભગવાન કહતે હૈં ન લોગોં. ઁક સમયકી પર્યાયકો હી આત્મા માનતા થા વહ. સમજમેં આયા? રોગ અને નિર્ધનતાકા દુઃખ દેખકર વૈરાગ્ય થા. ઁહ વૈરાગ્ય ઁથાર્થ નહીં. સમકિત નહીં, વહ વૈરાગ્ય ઁથાર્થ નહીં. દુઃખકા નાશ કેસે હો? પણ દુઃખકા નાશ, ઁદાનંદ સ્વરૂપ ક્યા હૈ ઁસકે ભાન બિના દુઃખકા નાશ હોગા કહાંસે? આહાહા! કેઈ કહૈં કરમ કરતાર.. ઁલામાં લીધું ઁને, ત્રણ બોલ લીધા ઁ કળશ ઁકાકારે. કોઈ કહે કે કર્મનો કર્તા અશુદ્ધ ત્રિકાળ ઁ. કર્મથી ભિન્ન પડે ઁ આત્મા નહિ. ઁસા આત્મા હૈ હી નહીં, ઁમ માનતે હૈં. માનતે હૈં ન કેટલાક? ... ભી માનતે હૈં.

અભી મુક્તિમેં જાય કર્મ સહિત, પણ અમુક કાલમેં પીઁ (વાપસ) આતા (હૈ), અવતાર લેતા હૈ. ઁહ જૂઠ હૈ. કેઈ કરમ કરતાર, કેઈ કરમરહિત નિત જંપહિં.. કોઈ તો ત્રિકાળી શુદ્ધ હી હૈ (ઁસા માનતે હૈં). કર્મકે નિમિત્તસે અશુદ્ધતા અપનેમેં અપનેસે હૈ. કહે, નહિ, ત્રિકાળ શુદ્ધ હૈ. અરે, ત્રિકાળ શુદ્ધ તો દ્રવ્ય હૈ. પણ પર્યાય મેં અશુદ્ધતા નહીં

હૈ, તો તુજે દુઃખ કહાંસે આયા? અને અશુદ્ધતા ના હો તો નાશ કરકે શુદ્ધતા પ્રગટ કરની કહાંસે આયી? સમજમેં આયા?

કરમરહિત નિત જંપહિં.. એક ક્ષણિક, એક અશુદ્ધ અને શુદ્ધ—ત્રીન બોલ લિયે. એમાં ત્રણ બોલ છે. આ કળશમાં તો એમ છે કે એક સમયનો છે એમાં ત્રણ કાળ લાગુ પાડી દેશું તો ઉપાધિ આવશે. આ એ છે. એક સમયકા આત્મામેં ત્રિકાળ લાગુ હોગા તો ઉપાધિ હૈ. માટે એક સમયકા હૈ, ત્રિકાળ નહિ. કળશકા અર્થ ઐસા હૈ, મૂળ પાઠ. ‘આત્માનં પરિશુદ્ધ..’ અતિવ્યાપ્તિ થઈ જાય છે. ત્રિકાલમેં દો કાલ મિલાનેસે અતિવ્યાપ્તિ હો જાતી હૈ. માટે એક સમય પૂરતા હૈ. એક સમય હૈ ન બસ ઈતના. દો નહિ, ત્રીન નહિ. ભૂતકાલમેં થા, વર્તમાનમેં હેં, ભવિષ્યમેં રહેગા તો ઉપાધિ લાગુ હોગી. અનેક પ્રકાર જગતમેં પડા હૈ ઐસા. સમજમેં આયા?

‘કાલોપાધિબલાદશુદ્ધિમધિકા તત્રાપિ મત્વા પરૈ:’ છે ને? ‘ચૈતન્ય ક્ષણિકં પ્રકલ્પ્ય પૃથુકૈ: શુદ્ધર્જસૂત્રે રતૈ:’ શુદ્ધ ઋજુ એટલે વર્તમાન પર્યાયકો માનનેવાલા. ત્રિકાળ દ્રવ્ય સહિત ઋજુસૂત્ર માનના, વહ નહિ. વર્તમાન એક સમયકી પર્યાયકો હી (માનના). સીધી વાત વળી વાંકા ક્યાં? ત્રિકાળ હૈ ને યે હૈ, યે તો વાંકા હો ગયા અંદર. ઉપાધિ છે ને. આહાહા! મત ઐસે અનેક પ્રકારકે હેં, ભાઈ! જૈનમાં જન્મે છતેં અનેક પ્રકારકી માન્યતા જૈનમેં પડી હૈ. ભાન નહીં (કિ) વીતરાગ ક્યા કહતે હેં. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ જેના સો-સો ઈન્દ્રો ચરણ ચૂંબે. આહાહા! સમજમેં આયા? ઐસે વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ, આહાહા! ઉનકા માર્ગ કોઈ અલૌકિક હૈ. અનેકાંત માર્ગ હૈ. દ્રવ્યસે શુદ્ધ હૈ, પર્યાયસે અશુદ્ધ હૈ. સર્વથા અશુદ્ધ હૈ ઐસા નહિ, સર્વથા શુદ્ધ હૈ ઐસા નહિ. આહાહા! અને અશુદ્ધ હૈ તો સદા અશુદ્ધ હી રહેગા, ઐસા નહિ. સમજમેં આયા?

કેઈ કરમરહિત નિત જંપહિ, નય અનંત નાનાપરકાર.. અનેક પ્રકાર, નય અનંત પ્રકારસે હૈ. એકાંતમેં માનનેવાલા.... ભગવાનનો માર્ગ અનેકાંત છે. વળી કિતને હી ઐસે કહતે હેં કિ જો માણસમેં એકાંત થા, મહાવીરને સબકા એકાંત મિલાકર અનેકાંત લે લિયા. અરે, દુનિયા ક્યા માળે ગપ મારતે હૈ. અપની દૃષ્ટિસે અનુભવસે તો અનેકાંતકા ભાન હુઆ થા અને ઐસા કેવળજ્ઞાન હુઆ તો અનેકાંત કહ દિયા. લોકો એકાંત માનતે થે તો ઉસ સબકા સંગ્રહ કરકે અનેકાંત કહા. કાંઈ ભાન ન મળે. લિખનેવાલા ઐસા પંડિત ભી લખે. સર્વજ્ઞ ભગવાનને અનેકાંત ●યો કહા? એકાંત જિતને મત થે, સબકો સંગ્રહ કરકે અનેકાંત બતાયા. નંદકિશોરજી! ઐસા નહિ હૈ. વસ્તુ હી અનંત ધર્મસ્વરૂપ હૈ. દ્રવ્યસે, ગુણસે શુદ્ધ હૈ, પર્યાય અશુદ્ધ હૈ. દ્રવ્ય એક હૈ, ગુણ પર્યાય અનેક હેં. યે વસ્તુ ઐસી હૈ.

ઐસા અનુભવ હુઆ તબ તો સમ્યગ્દર્શન હુઆ. પીછે કેવલજ્ઞાન હુઆ તબ વાણી (નીકળી). વસ્તુકી સ્થિતિ (હે) ઐસી (વાણી) નીકલી. દુનિયાકો દેખકર મિલાન ક્રિયા, ઐસા હે હી નહીં. સમજમેં આયા? આહાહા! ભગવાનકે વખતમેં ઐસા થા ન. બહુ યજ્ઞ થા ને હિંસા થી, તો ભગવાનને હિંસાકા નિષેધ ક્રિયા. એમ વ્યક્તિગત ત્યાં આવે છે ઉપદેશ?વહાં તો ઓમ ધ્વનિ આતી હે. સમજમેં આયા? બહુ યજ્ઞમેં હિંસા હોતી થી ન. ભગવાનને અટકા દિયા. એ, અમરચંદ્રજી! ભગવાનને અટકા દિયા, યે નહિ સુના હે? સુના હે. કિસીસે કિસીકો અટકા સકતે હેં? આહાહા! અખંડ ધ્વનિ ઉસમેંસે નીકળી સહજ ઈચ્છા વિના સારે શરીરમેંસે ઓમ ધ્વનિ. ‘ઓમકાર ધ્વનિ સુની અર્થ ગણધર વિચારે’. ઐસી ભગવાનકી વાણી ઓમ ધ્વનિ સુનકર ગણધરદેવને અર્થ વિચારીને શાસ્ત્ર બનાયા. આહાહા! સમજમેં આયા? ‘ઓમકાર ધ્વનિ સુની અર્થ ગણધર વિચારે.’ યહ ઓમકારમેં આતા હે.

‘બનારસીદાસ’ હે ન? ઉનકા ‘બનારસીવિલાસ’ હે એક. ‘બનારસીદાસ’કા ‘બનારસીવિલાસ’ હે. ઉસમેં યહ હે. યહાં અપને છપવાયા થા. કઈ સાલ, નહિ? આપણે નીકળ્યા હતા પહેલી ૮૫ની સાલ. ‘ઓમ’ છપા હે ન અંદર? ૮૫, ૮૫. આપણો ઓમ છેને ભાઈ! એ ઈટાલીનો પથ્થર છે. સમજાણું? સ્વાધ્યાયમંદિરમાં ‘ઓમ’ ‘સમયસાર’ ઉપર. ૮૫મેં છપા થા. ‘બનારસીવિલાસ’મેં એક પત્ર છપવાયા થા ઐસા ‘બનારસીવિલાસ’મેં હે. પ્રણવ મંત્રકા. હમને તો પહલેસે સબ દેખા હે ન. ૮૫મેં પાના હતા. અભી નહીં હે, ખલાસ હો ગયા. ઉસમેં ઓમ પ્રણવ મંત્ર. ભગવાનકી વાણીમેં ઓમ ધ્વનિ આતી થી. ઉસમેંસે ૭૦૦ અક્ષર.. વો ૭૦૦ પ્રકારકી વાણી હે ન, સબ ઉસમેં ગર્ભિત હે. આહાહા! ગણધરદેવ પરમાત્માકે વજીર, દિવાન, ઉન્હોંને ઓમ સુનકર શાસ્ત્રકા અર્થ બનાયા. ભગવાનને અર્થસે કહા, ગણધરોને સૂત્રસે રચા. વહ ભી આતા હે ભાવપાહુડમેં. આહાહા!

ઐસે ભગવાનકી બાત છોડકર એકાંત માનનેવાલા.. જે એકાંત ગહેં તે મૂરખ.. જુઓ, ઐસે કહતે હેં. એ, પૂનમચંદ્રજી! મૂરખ લિખા હે? દુસરોકો મૂરખ નહીં કહના. આહાહા! ભાઈ! યે તો દયાકા શબ્દ હે, કરુણાકા શબ્દ હે. સમજમેં આયા? ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ને નહીં કહા? ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ને કહા. પરકો બચા શકતા હું, સુખી કર સકતા હું ઐસા માનનેવાલા અજ્ઞાની મૂઢ હે. વહ તો જૈસા સ્વરૂપ હે, ઐસી વ્યાખ્યા કરતે હેં. સમજમેં આયા? પંડિત અનેકાંત પચ ધાર.. આહાહા! ઓલા મૂર્ખની સામે લીધા. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ તો વસ્તુકા અનેક ગુણ હે, અનંતી પર્યાય હે, પર્યાયમેં અશુદ્ધતા હે, ગુણ-દ્રવ્ય

शुद्ध है (ऐसे मानते हैं). वह कहते हैं न कि द्रव्य-गुण तो शुद्ध है तो पर्यायमें अशुद्धता आयी कहांसे? अरे, पर्यायमें अज्ञानसे आयी, सुन तो सही! समझमें आया?

पंडित अनेकांत पख धार.. भगवानने जो अनेकांत—अनंत अनंत गुण (कहे.) अेक गुणमें दुसरा गुण नहीं, उसका नाम अनेकांत. अेक पर्यायमें गुण सारा (-पूरा) नहि, अेनुं नाम अनेकांत. अेक पर्यायमें दूसरी पर्याय नहीं, अेनुं नाम अनेकांत. रागमें निर्विध्यता नहीं, उसका नाम अनेकांत. निर्विध्यतामें राग नहीं उसका नाम अनेकांत. समझमें आया? आहाहा! अनंता अनंत गुण, ऐसा समूहका पोटला. गुण समूहको द्रव्य कहते हैं न. आता है न? कहा था न भई सुबलमें? 'प्रवेशिका'में. 'गुणोंके समूहको द्रव्य कहते है.' 'जैन सिद्धांत प्रवेशिका'. गुण किसको कहते हैं? गुणके विकारको पर्याय कहते हैं, पर्याय. गुण किसको कहते हैं? द्रव्यना सर्वभागमां सर्वकाणे रहे उसका नाम गुण है. ये तो बालकोको समझते हैं. समझमें आया?

'जैन सिद्धांत प्रवेशिका'में है. केवा? गोपाणदास.. 'गोपाणदास बरैया'. बहुत प्रभ्यात छे. बहुत सारु लभ्युं छे. शास्त्रमेंसे निकाल कर टूंडी भाषा. गुण समुदायको द्रव्य कहते हैं. गुण जहां मिले वहां दृष्टि करना कि गुण जहां नहीं वहां दृष्टि करना? अनंत गुणकी डाटडी तो आत्मा है, वहां वेपार है अंदरमें. समझमें आया? अेक समयकी पर्यायमें अनंत गुण नहीं. रागमें तो गुण है नहीं. आहाहा! कहते हैं, पंडित अनेकांत.. जैसे भिन्न भिन्न मुक्ताहल.. मोती अेक-अेक मोती आपो ने दोराभां परोवे तो पूरा डार (डो जाता है). अेक-अेक मोती रहे तो डार तूट जाता है. ऐसे जितना अनेकांत स्वभाव है सबको अेक ही दोरेमें पिरोते है. गुनसौं गहत कहावै हार.. सुतरके दोरेमें मोती पिरोये तो डार कहनेमें आता है. अेम जितने भगवानने अनेक गुण कहे, सबको अेकरूप ग्रहण करे तो द्रव्य सिद्ध होता है. अनेक प्रकारसे कहते हैं, विद्वान लोग अनेकांतको. ४१ (प६).

यथा सूत संग्रह विना, मुक्त माल नहि होइ।

तथा स्यादवादी विना, मोख न साधै कोइ॥४१॥

शब्दार्थ :—संग्रह=अेकठा. मुक्तमाल=मोतीनी भाणा.

अर्थ :—जेवी रीते सूतरमां परोव्या विना मातीओनी भाणा जनती नथी तेवी ज रीते स्यादादी विना कोइ मोक्षमार्ग साधी शकतुं नथी. ४१.

अर्थ :—जैसे सूतमें पोये विना मातियोंकी माला नहीं बनती वैसे ही स्यादादीके विना कोई मोक्षमार्ग नहीं साध सकता॥४१॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

जैसे सूत्रमें पोये बिना मोतियोंकी माला नहीं बनती.. अके अके भिन्न मोतीसे माला होती नहीं. आहाहा! जैसे सूत्रमें पोये बिना मोतियोंकी माला नहीं बनती, वैसे ही स्याद्वादीके बिना... अपेक्षित कथन है. द्रव्य त्रिकाण शुद्ध है तो द्रव्यसे ही शुद्ध है. पण पर्याय अशुद्ध है, वह बात उसमें आ जाती है. स्याद्वाद—अपेक्षासे कलना है. उसमें है ही वह (कलना है.) उसमें नहीं है उसमें स्याद्वाद कहां आया? आहाहा! स्याद्वादी अपेक्षा.... स्याद्वादमें गोटा उठता है. भगवानका अनेकांत मार्ग है. व्यवहारसे होता है (और) निश्चयसे होता है. ये अनेकांत न हुआ, वह तो अनेकांत हुआ. निश्चयसे होता है ने व्यवहारसे नहीं होता, उसका नाम अनेकांत है. पंडितजी! कहे, नहि, दो कल तो अनेकांत है. जैसे भी हो ने जैसे भी हो. सिद्ध सुभी भी हैं ने दुःभी भी हैं तो अनेकांत कलनेमें आता है. ये अनेकांत है? सिद्ध सुभी हैं ने दुःभी नहीं हैं, उसका नाम अनेकांत है. समझमें आया?

अने सिद्ध उर्ध्वलोकमें जहां क्षेत्र है वहां ही हैं, दूसरे क्षेत्रमें नहीं. उसका नाम अनेकांत है. समझमें आया? धर्मास्ति नहीं है तो धर्मने परतंत्र हैं सिद्ध भगवान, जैसे नहि. अपनी स्वतंत्र पर्यायसे वहां रहे हैं. परके कारणसे रहे नहीं, उसका नाम अनेकांत है. अस्ति-नास्तिका नाम अनेकांत कलते हैं न? स्वसे अस्ति अने परसे नास्ति, उसका नाम अनेकांत है. कि अपनेसे भी है ने परसे भी है, उसका नाम अनेकांत है? अनेकांतका गोटा वाणते हैं. आहाहा! तथा स्याद्वादी बिना, मोख न साधै कोई.. समझमें आया? द्रव्य ने पर्याय जैसा है, गुण जैसा है जैसे यथार्थ माने तो अंतरदृष्टि करके अशुद्धता टालके भोक्ष होता है. दूसरेको भोक्ष होता नहीं.

(प्रमाण वचन गुरुदेव)

પ્રવચન નં. ૧૨૭ શ્રાવણ સુદ ૧૫ શુક્રવાર તા. ૬-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૪૨ થી ૪૫ પર પ્રવચન

સમયસાર નાટક છે. સર્વવિશુદ્ધિ અધિકાર. ૪૧ બોલ ચાલ્યા. ૪૨. નીચે ૧૭ કળશ છે.

કર્તૃવેદયિતુશ્ચ યુક્તિવશતો ભેદોઽસ્ત્વભેદોઽપિ વા
કર્તા વેદયિતા ચ મા ભવતુ વા વસ્ત્વેવ સચ્ચિન્ત્યતામ્
પ્રોતા સૂત્ર ઇવાત્મનીહ નિપુણૈર્ભેતું ન શક્યા ક્વચિ-
ચ્ચિન્તામણિમાલિકેયમભિતોઽપ્યેકા ચકાસ્ત્વેવ નઃ॥૧૭॥

ક્યા કહતે હેં ? કિ આત્માકો અનેકાંત ન માનકર, એક પક્ષકો માનતે હેં, વહ મિથ્યાત્વભાવ હે. યહાં તો કલશમેં તો ઐસા લિયા હે, લંબી બાત હે. કિ કર્તા રાગકા હો અજ્ઞાનભાવે કે જ્ઞાનભાવે કર્તા ન હો. (શ્રોતા : દોનોં હી વિકલ્પ હે). હો, દોનોં વિકલ્પ હેં. જુઓ. કર્તૃવેદયિતુ... અજ્ઞાનભાવે હરખ-શોકકા વેદક હો, જ્ઞાનભાવે હરખ-શોકકા વેદક ન હો, પણ વહ દોનોં હી વિકલ્પ હેં. સમજમેં આયા ? કર્તા વેદયિતા ચ મા ભવત, એમ. ન હો. વસ્તુ એવ સચ્ચિન્ત્યતામ્.. ભગવાન આત્મા અનંત આનંદ અને શાંતિકા સાગર, ઉસકા અનુભવ કરો. સમજમેં આયા ? જન્મ-મરણકા ચોરાશીકા અવતાર નાશ કરનેમેં એકાંત પક્ષ કામ નહીં કરતા, એમ કહતે હેં. વિકલ્પ રહિત અખંડ આનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય વસ્તુ, ઉસકી દૃષ્ટિ કરકે સ્વકા આશ્રય લેકર સ્વભાવકે અનુકૂલ હોકર, વીતરાગી પર્યાય રચના વહ મોક્ષકા કારણ હે. હવે પાંચ બોલમાં લે છે. 'બનારસીદાસ' એમાંથી પાંચ બોલમાં કહે છે.

પદ સુભાવ પૂરવ ઉદૈ, નિહચૈ ઉદ્યમ કાલ।

પચ્છપાત મિથ્યાત પથ, સરવંગી સિવ ચાલ॥૪૨॥

શબ્દાર્થ :—પદ=પદાર્થ. સુભાવ(સ્વભાવ)=નિજધર્મ. ઉદ્યમ=પુરુષાર્થ. કાલ=સમય. પદપાત=એક જ નયનું ગ્રહણ. સરવંગી=અનેક નયનું ગ્રહણ.

અર્થ :—કોઈ પદાર્થના સ્વભાવને જ, કોઈ પૂર્વકર્મના ઉદ્યને જ, કોઈ માત્ર નિશ્ચયને, કોઈ પુરુષાર્થને અને કોઈ કાળને જ માને છે, પણ એક જ પદની હઠ લેવી તે મિથ્યાત્વ છે અને અપેક્ષાથી સર્વનો સ્વીકાર કરવો તે સત્યાર્થ છે. ૪૨.

ભાવાર્થ :—કોઈ કહે છે કે જે કાંઈ થાય છે, તે સ્વભાવથી જ અર્થાત્ પ્રકૃતિથી જ થાય

છે, કોઈ કહે છે કે જે કાંઈ થાય છે તે પારબ્ધથી થાય છે; કોઈ કહે છે કે એક બ્રહ્મ જ છે, ન કાંઈ ઉત્પન્ન થાય છે ન કાંઈ નષ્ટ થાય છે, કોઈ કહે છે કે પુરુષાર્થ જ મુખ્ય છે, કોઈ કહે છે કે જે કાંઈ કરે છે તે કાળ જ કરે છે, પરંતુ આ પાંચેમાંથી કોઈ એકને જ માનવું બાકીના ચારનો અભાવ કરવો એ એકાન્ત છે.

અર્થ :-કોઈ પદાર્થકે સ્વભાવહીકો, કોઈ પૂર્વકર્મકે ઉદયહીકો, કોઈ નિશ્ચયભાવકો, કોઈ પુરુષાર્થકો ઓર કોઈ કાલહીકો માનતે હેં, પર એકહી પક્ષકા હટ ગ્રહણ કરના મિથ્યાત્વ હૈ, ઓર અપેક્ષિત સવહીકો સ્વીકાર કરના સત્યાર્થ હૈ ॥૪૨॥

ભાવાર્થ :-કોઈ કહતા હૈ કિ જો કુછ હોતા હૈ, સો સ્વભાવ (નેચર) હીસે અર્થાત્ પ્રકૃતિસે હોતા હૈ, કોઈ કહતા હૈ કિ જો કુછ હોતા હૈ, વહ તદવીરસે હોતા હૈ, કોઈ કહતે હેં કિ એક બ્રહ્મ હી હૈ, ન કુછ નષ્ટ હોતા હૈ, ન કુછ ઉત્પન્ન હોતા હૈ, કોઈ કહતે હેં કિ તકવીર હી પ્રધાન હૈ, કોઈ કહતે હેં કિ જો કુછ કરતા હૈ સો કાલ હી કરતા હૈ, પરંતુ ઇન પાંચોંમેસે એક કિસીહીકો માનના, શેષ ચારકા અભાવ કરના એકાન્ત હૈ।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કોઈ પદાર્થકે સ્વભાવકો હી માનતે હેં. ‘ગોમ્મટસાર’મેં એસા લિયા હૈ. સ્વભાવ.. સ્વભાવ હૈ વહી સબ હૈ એમ માનતે હેં. એકાંત પક્ષ હૈ વહ. કોઈ પૂર્વકર્મકે ઉદયકો માનતે હેં. જૈસા કર્મકા ઉદય આવે, એસે જ્ઞાનકી પર્યાયમેં તરંગ ઉઠે, એકાંત એમ માનતે હેં. જૈસા કર્મકા અનુભાગ—ફલ.. અનુભાગકા અર્થ ક્યા? ફલદાન દેનેકી શક્તિ. તો કર્મમેં અનુભાગ આયા (એસા) ફલ દિયા આત્માકો, એસે આત્મામેં જ્ઞાનકી પર્યાય તરંગ ઉઠે, એસે એકાંત માનતે હેં. યહ ભી જૂઠ બાત હૈ. તરંગ ઉઠતે હેં, પર અપની પર્યાયમેં અપને કારણસે ઉઠતે હેં, કર્મકે કારણસે નહીં. આહાહા! કોઈ નિશ્ચયકો હી અકેલા માનતે હેં. નિશ્ચય એક અભેદ હી વસ્તુ હૈ. રાગ આદિ કિ ભેદ આદિ વ્યવહાર વસ્તુ હૈ હી નહીં. અનેક આત્મા હે હી નહીં. યે નિશ્ચયમેં યે કહેંગે. અકેલા આત્મા.. સર્વ લક્ષણ સબકે એક હેં (તો) એક હી આત્મા હૈ.

અત્યારે તો યહ ચલતે હેં ન, વેદાંત બહોત ચલતા હૈ. સુધરેલામાં લોકો માને. સુધરેલ ઉસમેં યહી ચલતા હૈ. વાતું કરના, બસ આત્મા એક હૈ. હમ બ્રહ્મ હૈ. એગો.. કોઈ હૈ નહીં છોટા-બડા. માનતે હેં ન બડા... હમારે ત્યાં આયા થા કેંપમેં. રજપૂત થા. વ્યાખ્યાનમાં આવે માણસ બહુ. પણ બોલે કેસા? એક હૈ.. એક હૈ.. એક હૈ.. એસે કહે. એક હૈ તો એકકા નિર્ણય કિયા, વહીં દો હો ગયા. વહ તો દો હો ગયા. એક હી કહાં

રહા? એકાંત માનતે હેં સબ. ઉન લોગોંમે બહોત ઐસા ચલ ગયા હૈ. સુધરેલ લોકો... જૈન કરતાં જરી વેદાંતના કેડાયત બહોત હો ગયે હેં. વિલાયતમે ભી યે વેદાંતકી કેટલીક ચર્યા બહોત હો ગઈ હૈ. સમજમે આયા ?

યે તો સૂક્ષ્મ વસ્તુ હૈ. એક હી આત્મા હૈ, ઐસે માનના વહ એકાંત નિશ્ચય હૈ, મિથ્યાત્વભાવ હૈ. આહાહા! કોઈ પુરુષાર્થકો હી અકેલા માનતે હેં. પુરુષાર્થ કરો.. પુરુષાર્થ કરો. પુરુષાર્થ પણ પુરુષાર્થ તો સ્વભાવ, વસ્તુ, પરકા અભાવ—યે સબ સાથ હો તો પુરુષાર્થ કામ કરે. અકેલા પુરુષાર્થ કામ કરે, ઐસા હૈ નહીં. આહાહા! સમજમે આયા ? કોઈ કાલ હી કો માનતે હેં. જુઓ, જો સમય જો હોના હોગા વહ હોગા. (શ્રોતા : સોનગઢ કમબદ્ધ માને છે.) કમબદ્ધ વહ હી યહ. ભૈયા! (શ્રોતા : પાંચકો માનતે હેં કમબદ્ધમે.) કમબદ્ધમે પાંચ આ જાતા હૈ. કહના થા વહી. સમજમે આયા ?

‘કમબદ્ધ’. જો દ્રવ્યમે જો સમય જો પ્રકાર પર્યાય હોનેવાલી હૈ કાલ, (ઐસી હી) હોગી, પણ ઐસા નિર્ણય (કરનેવાલા) કિસકે સન્મુખ હૈ? ઐસા નિર્ણય કરનેવાલા સ્વભાવ સન્મુખ હૈ. તો ‘સ્વભાવ’ આ ગયા. ‘પુરુષાર્થ’ સ્વભાવ તરફ ક્રિયા તો પુરુષાર્થ આ ગયા. વહી સમય ‘કાલ’ થા તો કાલમે હુઈ. વહી સમય વહી ‘ભવિતવ્યતા’ થા તો ભાવ હુઆ અને વહી સમય પ્રતિબદ્ધકા અભાવ હૈ, કર્મકા ઉદયકા પ્રતિબદ્ધકા અભાવ હૈ. પાંચેય બોલ ગયા. મણિભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? વહ તો પ્રશ્ન ચલા થા ન વહાં બહોત જયપુર. બડી સભા વહાં તો થી. એક માણસ ખડા હુઆ. પણ વહ તો મધ્યસ્થ માણસ થા.

પ્રશ્ન યે ક્રિયા થા. કહે, મહારાજ! દિવસ બહોત હો ગયે, થોડે રહે. અબ કમબદ્ધકા ખુલાસા (કરના) ચાહિયે. (શ્રોતા : આપ જયપુરમે પધારે તો હવે કમબદ્ધકા ખુલાસા તો કરો.) કમબદ્ધકા ખુલાસા કરના ચાહિયે. પણ કમબદ્ધ.. કમબદ્ધકે કારણસે (નામસે) નહીં આયા હૈ શાસ્ત્રમે. વહ તો અકર્તાપના બતાનેમે કમબદ્ધ આયા હૈ. ‘સમયસાર’. સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. સમજમે આયા? કહા થા ન વહ? બતાયા થા વહ. યે સમયસાર હૈ ન. કમબદ્ધ આયા હૈ પણ વહાં કિસ કારણસે આયા હૈ? (શ્રોતા : કમબદ્ધને કારણે નહીં અકર્તાપણા બતાને...) હં. દેખો. (શ્રોતા : કમબદ્ધ તો સિદ્ધ બાત હૈ). વહ તો બાત સિદ્ધ હી હૈ, પણ સિદ્ધ કરનેકા કારણ ક્યા? દેખો.

‘અબ આત્માકા અકર્તાપના દૃષ્ટાંતપૂર્વક કહતે હેં.’ ‘અતઃ આત્મનો અકર્તૃત્વં દૃષ્ટાંતપૂર્વક સમઆખ્યાતિ.’ યે શબ્દ હૈ સંસ્કૃત. આત્માકા અકર્તૃત્વ દૃષ્ટાંતપૂર્વક કહનેમે આતા હૈ. ઐસા શબ્દ પડા ઉસમે કમબદ્ધ આયા. કે આત્મા... જિસ સમય જો પર્યાય જહાં હોતી હૈ તો ખરેખર યે આત્મા પરદ્રવ્યકી પર્યાયકા કર્તા તો હૈ નહીં, રાગકા કર્તા તો હૈ (નહીં),

પણ અપની પર્યાય પરિણામાઉં એસા વિકલ્પ ભી વહાં નહીં. એસા અકર્તા સિદ્ધ કરનેકો ક્રમબદ્ધ આયા હૈ. મૂળ શ્લોક હૈ સંસ્કૃત. સમજમેં આયા ? ‘સમયસાર’ મૂળ શ્લોક. ઈસમેં હૈ નહીં આપણે આહીં. બનારસીદાસમેં નહીં હૈ. ‘અતઃ આત્મન અકર્તૃત્વં દૃષ્ટાંતપૂર્વક.’ વહાં લિયા હૈ. ‘દવિયં ચં ઉપજ્ઞઙ્ ગુણેહિ તં તે હિ જાણં સો અનન્યઃ’ દ્રવ્ય જો સમય જો પર્યાયસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ, ઉસ પર્યાયસે વહ દ્રવ્ય અનન્ય હૈ. અનેરી પર્યાય નહીં હૈ. સમજમેં આયા ? ઉસમેં ક્રમબદ્ધ આયા, દેખો.

પ્રથમ તો... યે ગુજરાતી હૈ. હિન્દી નહીં હૈ. હૈ ? ‘જીવ ક્રમબદ્ધ એસા અપના પરિણામોમેં ઉપજતા હુઆ જીવ હૈ.’ યે સંસ્કૃત હૈ. ‘જીવો હિ તાવત્ ક્રમનિયમિતં આતમપરિણામેન ઉપજ્ઞમાનો જીવ એવ. તાવત્ ક્રમનિયમિત..’ દો શબ્દ પડા હૈ. દેવકીનંદનકો બતાયા થા. દેવકીનંદન આયે થે ન પહલે. દેખો, કીધું, ક્રમ અને નિયમિત—દો શબ્દ પડા હૈ. સમયે સમયે હોગા, પણ નિયમિત જો સમય હોનેવાલી વહી પર્યાય હોગી. ઉસ દ્રવ્યકા વહ પરિણમનકા પર્યાયકા સ્વભાવ હૈ. ‘તાવત્ ક્રમનિયમિત આતમપરિણામેન ઉપજ્ઞમાનો જીવ.’ પણ ઉસકી દૃષ્ટિ હૈ કહાં ? આહા ! એસે ક્રમબદ્ધ.. ક્રમબદ્ધ કહે અને કર્તાબુદ્ધિ રહે તો ક્રમબદ્ધકા નિર્ણય હૈ હી નહીં. સમજમેં આયા ? મેં કરું.. મેં કરું.. કરું એસા તો હોતા હૈ. તો ‘કરું, કરું’ એસેમેં ક્રમબદ્ધકા નિર્ણય આયા કહાં ?

ક્રમબદ્ધકે નિર્ણયમેં તો અપના ભગવાન આત્મા જ્ઞાયક સ્વભાવ હૈ ઉસ ઉપર દૃષ્ટિ જાતી હૈ તો ‘સ્વભાવ’ આયા. ઉસી સમય ઉત્પન્ન હોનેવાલા ‘કાલ’ ભી આયા. ઓર ઉસ સમય વહી ભાવ થા તો ‘ભવિતવ્ય’ ભી આયા. ઓર ‘પુરુષાર્થ’ સ્વભાવ સન્મુખ હૈ તો પુરુષાર્થ ભી આયા. ઓર વહી સમય પ્રતિબદ્ધ કર્મકા ઉદય હૈ ઉસકા ભી અભાવ હોતા હૈ. સમજમેં આયા ? ભારે વાત ! જગત, જગતના ઝઘડા. યે તો બહોત સાલસે યે ઝઘડા (ચલતા હૈ) હમારે તો. ૭૨કી સાલસે હૈ. ૭૨-૭૨. ૫૫ વર્ષ હુઆ ૫૫. સમજમેં આયા ? ભારે ભાઈ ! પુરુષાર્થસે હોતા હૈ, પણ સ્વભાવ આયા. લબ્ધિ વહ સમયકી ‘કાલલબ્ધિ’. વહી સમય વહી પર્યાય પ્રાપ્ત હોનેવાલી ઉસકા નામ કાલલબ્ધિ હૈ. ઓર વહી ભાવ વહ ‘ભવિતવ્ય’ હૈ. સમજમેં આયા ? યે પાંચો એક સમયમેં હૈ. એક સમયમેં કાલલબ્ધિ, ભવિતવ્યતા, સ્વભાવ, પુરુષાર્થ અને પ્રતિબદ્ધકા અભાવ—એક સમયમેં પાંચો હૈ. આહાહા !

વહ કહતે હૈં, જુઓ. ‘જીવ ક્રમબદ્ધ એસા અપના પરિણામોસે ઉપજતા હુઆ જીવ...’ અજીવ નહીં અથવા પરકે કારણે વહ પર્યાય ઉત્પન્ન હુઈ હૈ એસા નહીં. ઓર ‘અજીવ પણ ક્રમબદ્ધ અપના પરિણામોસે ઉપજતા હુઆ અજીવ હૈ.’ આહાહા ! શરીર

આદિ, રજકણ આદિકી પર્યાય ઉસકે કાલમેં જબ ક્રમ હૈ એસે વહ હોગા. ઉસમેં પરમાણુકા સ્વભાવ આયા, પરમાણુકી શક્તિ ભી આયી, પર્યાયકા કાલ આયા. ભવિતવ્યતા આયી, વિઘ્નકા અભાવ આયા. સમજમેં આયા ? આહા ! ભારે ઝીણું પડે માણસને. (શ્રોતા : અને એક જગ્યાએ આયા, ઇવમ્ ક્રમાક્રમે.... વર્તતુ) હા, એ તો ગુણપર્યાયની વાત છે. એમાં ગુણ અક્રમ હૈ ને પર્યાય ક્રમ હૈ, એમ. ગુણ ક્રમ-અક્રમ ને દૂસરા બે પ્રકાર હૈ ઉસમેં. દૂસરી રીતે હૈ.

કે ગતિ આદિ હૈ વહ ક્રમ હૈ અને કષાય-લેશ્યા-સમ્યક્ પર્યાય—યે એક સાથ હૈ યે અક્રમ હૈ. ૧૪ માર્ગણામેં એક-એકમેં પર્યાય અક્રમ હૈ. ઔર ગતિ આદિ હૈ, યે ક્રમ હૈ. એસા ‘અકલંકદેવ’ને ‘તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક’મેં કહા હૈ. હા, વો ‘તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક’મેં યે કહા. ગુણ અક્રમ અને પર્યાય ક્રમ વહ દૂસરે ઠેકાણે કહા. ‘જયધવલ’મેં, ધવલમેં. પણ ‘અકલંકદેવ’ને તો એસા કહા, ભઈ, અક્રમ-ક્રમ કહા ન? તો કહે, અક્રમમેં આત્માકા લેશ્યા-જ્ઞાન-દર્શન આદિ પર્યાય એક સાથ હોતી હૈ વો અક્રમ, પણ ગતિ એક સમયમેં એક હો નરક અને પીછે મનુષ્ય, યે ક્રમ. ગતિ એક સમય દો હો, એસા નહીં. સમજમેં આયા ? આપણે આમાં આવ્યું છે, નહીં ? કઈ ગાથામાં, જુઓને. અપને ઉસમેં આયા હૈ. (શ્રોતા : ૩૮.) ૩૮. આડત્રીસ. આયા હૈ સબ. આ તો બહોત બાર પઠ લિયા હૈ. આહા !

દેખો, ૩૮. ‘નર નરક આદિ વિશેષો અજીવ, પુણ્ય આદિ નિર્જરા આદિ....’ ઉસમેં.. આહાહા ! ક્યા આયા, દેખો. આ રહું. ‘ચિન્માત્ર આકારને લીધે હું સમસ્ત ક્રમરૂપ ઔર અક્રમરૂપ..’ ૩૮મી ગાથા સંસ્કૃતમેં પડા હૈ. ‘સમસ્ત ક્રમાક્રમ પ્રવર્તમાન વ્યાવહારિકભાવૈશ્ચિન્માત્રાકારેણાભિઘ્નમાનત્વાદેકઃ’ (શ્રોતા : આ તો બધાને વ્યવહારિકભાવ કીધા.) વ્યવહારિકભાવ હૈ. ક્યા વ્યવહારિકભાવ ? કિ એક સમયમેં લેશ્યા હોતી હૈ, વહી સમયમેં જ્ઞાનકી પર્યાય હોતી હૈ, વહી સમયમેં શ્રદ્ધાકી પર્યાય હોતી હૈ, વહી સમયમેં ચારિત્રપર્યાય હોતી હૈ, વહી સમયમેં પરકી નાસ્તિકી પર્યાય હોતી હૈ ઔર વીર્યકી પર્યાય હોતી હૈ, અનંત ગુણકી એક સમયમેં એસી જો પર્યાય હૈ ઉસકો અક્રમ કહતે હૈં. એક સાથકી અપેક્ષાસે. અને એક પીછે એક ગતિ ઉત્પન્ન હો. ક્રોધ વખતે માન નહીં, માન વખતે માયા નહીં, ગતિ વખતે બીજી ગતિ નહીં—વહ અક્રમ હૈ. એસા યહાં હૈ. ‘તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક’મેં નામ લિખા હૈ પહલે.નામ લિખા હૈ. હા, પાનું લખ્યું છે પહેલું. સમજમેં આયા ? આહા !

(શ્રોતા : ગુણ એકીસાથે પરિણામે એટલે અક્રમ ?) ના, ગુણ એક સાથ હૈં યે અક્રમ. પણ ગુણકી પર્યાય એક સાથ નહીં હૈ માટે ક્રમ. દો બાત. અહીંયા તો પર્યાય એક સાથ હૈ.

ज्ञानपर्याय, दर्शनपर्याय यारो अेक साथे है के नहीं? तो सब पर्याय अेक साथ है वड अकम. और गति अेक पीछे अेक है वड कम. (श्रोता : पर्यायमां भे भेद?) हा, पर्यायनां भे भेद. वड गुण तो अकम है अने पर्याय कम है—वड दूसरी बात है. ये तो अेक पर्यायमें दो भेद. साथमें बडोत पर्याय है उसका नाम अकम अने अेक पछी अेक पर्याय छोती है—गतिकी, कोधकी, मानकी, अज्ञानकी, ज्ञानकी. अज्ञान वजते ज्ञान है? तो अज्ञानकी पर्याय वजते ज्ञान नहीं ने ज्ञानकी पर्याय वजते अज्ञान नहीं—वड कम है. समजमें आया? (श्रोता : युं कम अकम प्रवर्तमान व्यवहार...) व्यवहारिक भाव लिया यहां तो. आहा! अे पेलामां लिखा है नाम, 'अकलंकदेव'मां अैसा है. ये शब्द 'अकलंकदेव'का है.

ये 'अमृतयंद्रआचार्य'ने लिखा है पीछे देजो न. 'समस्त क्रमअक्रम प्रवर्तमान व्यावहारिकभावैः' व्यवहारिकभावमां कम-अकम. उसका अर्थ गुणमें नहीं. ज्ञानकी पर्यायके साथ श्रद्धाकी पर्याय, शांतिकी पर्याय, आनंदकी पर्याय अेक साथ है तो अकम. अने गतिकी अेक साथ नहीं छोती है और कोध वजते मान नहीं छोता है, ये कम. ये व्यवहारिक भाव दुआ. वड व्यवहारिकभाव क्या? व्यावहारिकभावसे भेदरूप नहीं छोता. इसलिये मैं अेक हूं. उटमें है न? 'अहमेको खलु शुद्धो.' (श्रोता : यानी स्वभावपर्याय अकम). स्वभाव पर्याय... ना, आहीं तो विकारी पर्याय भी अकम रहती है साथमें. कडा न, लेश्या छे अे वजते कोध छे. पण जो गति आदि है, कोध आदि है... (जो समय) कोध वही समय मान (छोता है), अैसा नहीं. कोध-मान-माया कममें छोते हैं और ज्ञानपर्याय, दर्शनपर्याय, यारित्रपर्याय अकम अेक साथ छोती है. समजमें आया? आहाहा! त्तारे उधडा. अे, नंदकिशोरज्ज! जुओने, भाव कैसा है?

यिन्मात्र आकारने लीधे मैं समस्त कम ने अकमरूप प्रवर्तता व्यावहारिक भाव—व्यावहारिक पर्यायो उससे भेदरूप नहीं छोता. मैं तो अत्मेद हूं, त्रिकाण अेक हूं, अैसा अर्थ किया, देजो. 'अहमेको' 'मैं अेक हूं.' कैसे अेक हूं? कि अपनी पर्यायमें ज्ञानकी, दर्शनकी, यारित्रकी, आनंदकी पर्याय अेकसाथ है तो उस अपेक्षासे अकम और गति अेक साथ नहीं ये अपेक्षासे कम—अैसे व्यावहारिकभावसे मैं भेदरूप नहीं छोता. आहाहा! मैं तो अत्मेद अभंड हूं. ये उट गाथामें ज्वका टोटल बनाया आभिरी सार. आहाहा! यहां ये कम लिया है. बडोत लिया है. ओडोडो! 'समयसार'में तो सारा दरिया भर दिया है. आचार्यकी शैली! अैसे कोछ क्षणो ते काणे बन गया है. धन्य भाग्य! धन्य घडी! ये पुस्तक अैसी थीज बन गयी, भरतक्षेत्रमें अैसी कोछ दूसरी थीज है नहीं. ये वस्तुकी स्थिति है. आहाहा! समजमें आया?

જ્ઞાનકી પર્યાયકે સાથ શ્રદ્ધાકી પર્યાય સાથમેં હૈ કિ નહીં? તો ઉસકે સાથ શાંતિકી પર્યાય હૈ કિ નહીં? આનંદકી, વીર્યકી, સ્વચ્છતાકી, પ્રભુતાકી, સબ અનંત ગુણ હૈં ઉસમેં સબ ગુણકી પર્યાય હૈ કે નહીં? તો ગુણ તો અક્રમ હૈ હી, પણ પર્યાય ભી સાથમેં સબ હૈ તો વહ અક્રમ હુઈ. ઔર એક ગતિ પીછે ગતિ હોતી હૈ, ક્રોધ પીછે માન હોતા હૈ. સમજમેં આયા? ઔર કૃષ્ણલેશ્યા પીછે નીલ હોતી હૈ. કૃષ્ણ વખતે નીલ હોતી હૈ? ઐસે ઉસમેં ક્રમ પડા. પણ લેશ્યા, જ્ઞાન, દર્શન આદિ એક સાથ હૈ ઉસે અક્રમ કહનેમેં આતા હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! (શ્રોતા : ગુણસ્થાન ક્રમે હોય.) ગુણસ્થાનેય ક્રમે હોય. ચોથે ગુણસ્થાન વખતે પાંચમું હોય? પાંચમા વખતે છઠું હોય? ઉસમેં ક્રમ હૈ. પણ યે ગુણસ્થાનમેં જો જ્ઞાન-દર્શન આદિકી પર્યાય એક સાથ સબ (હોતી હૈ) વહ અક્રમ હૈ. સમજમેં આયા? યે ૧૪ માર્ગણા હૈ ન, લ્યોને. ચૌદ માર્ગણામેં એક-એક પર્યાય તો હૈ કિ નહીં સબકી? એય! ૧૪ માર્ગણામેં તો બહોત વિસ્તાર ક્રિયા. ઓહોહો! ‘ગોમ્મટસાર’મેં ૨૦ બોલકા વિસ્તાર હૈ.

વહાં કહતે હૈં કિ કોઈ તો સ્વભાવ, પદાર્થકે સ્વભાવકો હી માને. કોઈ પૂર્વ કર્મકે ઉદયકો હી માને. એ ઉદય નામ ગુણની તરંગ લેશે. સમજમેં આયા? અનેક ગુણરૂપ તરંગ લેશે. ઉનમેં પર્યાય હોતી હૈ ન ભિન્ન-ભિન્ન. રાગકી, જ્ઞાનકી ભિન્ન ભિન્ન હોતી હૈ, વહ કર્મ એટલે કાર્ય. વહી એક હી ચીજ હૈ, એમ માનતે હૈં. કોઈ નિશ્ચયમાત્રકો (માનતે હૈં). બ્રહ્મ એક હી હૈ, દૂસરી ચીજ હૈ નહીં. સબકા લક્ષણ એક હૈ તો એક હી આત્મા હૈ. ઐસે અજ્ઞાની એક પક્ષકો માનતે હૈં. કિતને ઐસે કહતે હૈં કિ યે સમયસારકા તો વેદાંતકે સાથ મિલાન ક્રિયા હૈ. એમ કહતે હૈં. સમજમેં આયા? જૂઠ હૈ. વેદાંતકે સાથ એક ભી ચીજકા મિલાન નહીં.

વે નથુલાલ થા ન વહાં? મુંબઈમેં, નહીં? નાથુરામ પ્રેમી. મુંબઈમેં થે ન પંડિત. વો ઐસે કહતે થે કિ યે વેદાંતકે ઢાલેમાં ઢાલા હૈ સમયસાર. બિલ્કુલ નહીં. જૈનમેં ક્રિયાકાંડમેં સબ (ધર્મ) માન રહે થે તો ઉસકો દ્રવ્યકા નિશ્ચય સ્વભાવ બતાયા. ઈસસે લોગોંકો ઐસા લગા કિ યે વેદાંત જૈસી બાત હૈ. અરે, વેદાંતમેં અનંત દ્રવ્ય કેસે? વેદાંતમેં પર્યાય કેસી? વેદાંતમેં વિકાર કેસા? ચાર ગતિ કેસી? પરિભ્રમણ કેસા? અનેક ગુણ કેસે? અનેક દ્રવ્ય કેસે? પર્યાય કહાં અનેક? સમજમેં આયા? યે તો સર્વજ્ઞ પૂર્ણ બ્રહ્મ ભગવાનને જબ ત્રણ કાળ ત્રણ લોક દેખે. ઐસે વીતરાગકો ઈચ્છા બિના વાણીકી પ્રવાહ ધારા નિકલી. આહા! ઔર મેં બોલું, ઐસા હૈ કેવલીકો? ઈચ્છા હૈ? ઈચ્છા વિના વાણી નિકલતી હૈ.

ભગવાનકો કેવલજ્ઞાન હુઆ ‘મહાવીર’ પરમાત્માકો. રાજગૃહી, વિપુલાયલ પર્વત.

વાણી નહીં નિકલી. વાણી નિકલનેકા કાળ નહીં થા. ૬૬ દિન વાણી ન નીકલી. કેવલજ્ઞાન હુઆ છતાં ૬૬—૨ મહિના અને ૬ દિન. વૈશાખ સુદ દસમકો કેવલ હુઆ. શ્રાવણ વદ એકમકો ધ્વનિ છૂટી. ગણધરકી હાજરી (નહીં થી). કોઈ એમ કહતે હૈં કિ લ્યો ગણધર આયે તો વાણી છૂટી. જૂઠ હૈ. જુઓ, નિમિત્ત આયા તો ઉપાદાન વાણી નિકલી. ઐસા હૈ નહીં, ભાઈ ! ઐસા નહીં. વાણીકા કાળ હી વહી સમય નિકલનેકા થા. સમજમેં આયા ?

અને પ્રશ્ન ભી ચલા હૈ ‘જયધવલ’મેં. પ્રશ્ન ક્રિયા હૈ ઐસા કિ મહારાજ ! ઈન્દ્ર ઉસી સમય ક્યોં લાયા ગૌતમકો ? પહલે લાના થા ન ? જબ કેવલજ્ઞાન હુઆ ઉસ સમય ગણધરકો લાના થા ન ઈન્દ્રને. વહાં તક જાકર. ‘જયધવલ’મે કહતે હૈં કે કાળલબ્ધિ નહીં થી ઉનકી. લબ્ધિકાલ (નહીં) થા ઉનકા ‘ગૌતમ’(ગણધર)કા. ‘ગૌતમ’કા લબ્ધિકાલ નહીં થા, ઐસા પાઠ હૈ. કાળલબ્ધિ ઉનકી નહીં થી. સમજમેં આયા ? ઈસલિયે ઈન્દ્રને ઉનકો બુલાયા નહીં. આહાહા ! જો સમય જહાં જિસ પ્રકાર હોના હૈ ઉસી પ્રકાર અપનેસે હોતા હૈ. આહા ! પણ ઈસમેં ઐસા લાગે લોગોંકો કિ યે તો નિશ્ચયાભાસ જૈસા લગતા હૈ. પણ એકાંત. અરે, એ જ અનેકાંત છે, સુન તો સહી ! વહી કહતે હૈં, દેખો યહાં.

કોઈ તો ઉદમકો હી માનતે હૈં. દેખો, અકેલે પુરુષાર્થકો માને. અકેલા પુરુષાર્થ ક્યા કરે ? સાથમેં સ્વભાવ, કાળ, ભવિતવ્યતા—સબ હોની ચાહિયે. અકેલે કાલકો માને. જુઓ, આવ્યુંને. એ કાલકા ક્રમબદ્ધ. અકેલા ક્રમબદ્ધ હી સમય સમય હોતા હૈ, યે કાળ હૈ. એકાંત ઐસે નહીં. પણ ઉસકા અર્થ ઐસા નહીં કિ ક્રમબદ્ધ ભી હૈ અને અક્રમબદ્ધ ભી હૈ. ઐસા નહીં. પણ ક્રમબદ્ધ હોનેકે પર્યાયકાલમેં પાંચ સમવાય સાથમેં હૈ યે અનેકાંત હૈ. સમજમેં આયા ? વહ બહોત નિકાલતે હૈં, પત્રોમેં બહોત આતા હૈ પંડિતોકા. રતનચંદ્રજીને બહોત નિકાલા હૈ. એક પત્ર હમારે પર આયા થા. દેખો, ‘ધવલ-જયધવલ’ પઢકર નિયત અને અનિયત દોનોં નિકાલા હૈ રતનચંદ્રજીને. (શ્રોતા : એ અનિયત હોય જ નહીં). અરે, સુન તો સહી !

નિયત-અનિયત પર્યાય દો નિકાલી હૈ, એમ કહતે હૈં. આનો પત્ર છેને આપણી પાસે. ચોપાનીયું આવ્યું છે ને. પુસ્તક નાનું છે છાપેલું. એમણે નિયત-અનિયત—એમ દો બાત નિકાલી હૈ ધવલ દેખકર. કેસે નિયત-અનિયત ? એટલે પર્યાય ક્રમબદ્ધ ભી હોતી હૈ ને કોઈ અનિયત કાલમેં હોતી હૈ. ઐસી (બાત) હૈ નહીં. અપને કાલમેં હોતી હૈ યે નિયત હૈ, પરકે કારણસે નહીં હોતી હૈ વહ અનિયત હૈ. ઉસકા નામ અનિયત હૈ. (શ્રોતા : પરકાળમેં નહીં હોતી વહ અનિયત.) પરકે કાલસે નહીં હોતી. આહાહા ! સમજમેં આયા ? (શ્રોતા : પરકે કાલસે નહીં હોતી ઈસલિયે અનિયત ?) અનિયત હૈ. (શ્રોતા : અને અપને

काणमें डोती है?) अपने काणमें नियत है, टेजो. इरीने लईअे.

अपने द्रव्यके कारणसे अपना द्रव्य है और अपने द्रव्यके कारणसे परद्रव्य नहीं है. तो अपने द्रव्यके कारणसे परद्रव्य अद्रव्य है. (श्रोता : अद्रव्य...) अद्रव्य कडो. और अपने क्षेत्रकी अपेक्षासे परक्षेत्र अक्षेत्र है. अपनी पर्यायकी अपेक्षा स्वकालकी (अपेक्षा) पर अकाल है और अपने भावकी अपेक्षासे पर अभाव है. ईसके बिना तत्व सिद्ध नहीं डोगा. समजमें आया? अपने द्रव्य-क्षेत्र-काण-भावसे अपना अस्तित्व है और परके द्रव्य-क्षेत्र-काण-भावसे अपना अस्तित्व नहीं अने अपने अस्तित्वसे परका अस्तित्व नहीं. तो अद्रव्य-अक्षेत्र-अकाण-अभाव डो गया अपनी अपेक्षासे. उसकी अपेक्षासे स्वद्रव्य-क्षेत्र-काण-भाव है. समजमें आया? ऐसे परकी अपेक्षासे आत्माको अनियत कडनेमें आता है. आगे पीछे डो, वड प्रश्न नहीं. जघडा-जघडा. अेकांतका जघडा है सभ.

पच्छपात मिथ्यात पथ, ल्यो. ये पक्षपात करते है अेकांतमें और पांय अेक साथ नहीं मानते, ये मिथ्यात्वपथ है. सरवंगी शिव चाल.. भोक्षका मार्ग तो सर्वांग पांयो अेक समयमें मानते हैं. समजमें आया? जुलासा है न. निश्चय डोता है न... आवेने? कोई कडते हैं कि कुछ डोता है सो तकदीरसे डोता है. कोई कडे, भ्रम डी है. न कुछ नष्ट डोता है, न कुछ उत्पन्न है. पर्याय है नहीं यूं. कोई कडते हैं कि तकदीर डी प्रधान है. कर्मने किया ऐसा डुआ. ऐसा कहां है? ये तो बडारकी यीजमें किया है. अपनेमें क्या है? समजमें आया? कोई कहते हैं कि जो कुछ करता है सो काल ही करता है, परंतु पाँचोंमेंसे एक किसीकीहो मानना, शेष चारका अभाव करना एकांत मिथ्यात्व है. ४३. छहों मतवालोकका जीव पदार्थ पर विचार.

छअे मतवाणाओनो जवपदार्थ विषे विचार

(सवैया अेकत्रीसा)

एक जीव वस्तुके अनेक गुन रूप नाम,
 निजयोग सुद्ध परजोगसौं असुद्ध है।
 वेदपाठी ब्रह्म कहैं मीमांसक कर्म कहैं,
 सिवमती सिव कहैं बौद्ध कहैं बुद्ध है॥
 जैनी कहैं जिन न्यायवादी करतार कहैं,
 छहों दरसनमें वचनकौ विरुद्ध है।
 वस्तुकौ सुरूप पहिचानै सोई परवीन,

વચનકૈ ભેદ ભેદ માને સોઈ મુદ્ધ હૈ ॥૪૩॥

શબ્દાર્થ :—નિજબ્જોગ=નિજસ્વરૂપથી. પરબ્જોગ=અન્ય પદાર્થના સંયોગથી. દરસન(દર્શન)= મત. વસ્તુકૌ સુરૂપ=પદાર્થનો નિજસ્વભાવ. પરવીન(પ્રવીણ)=પંડિત.

અર્થ :—એક જીવ પદાર્થના અનેક ગુણ, અનેક રૂપ, અનેક નામ છે, તે પરપદાર્થના સંયોગ વિના અર્થાત્ નિજસ્વરૂપથી શુદ્ધ છે અને પરદ્રવ્યના સંયોગથી અશુદ્ધ છે. તેને વેદપાઠી અર્થાત્ વેદાન્તી બ્રહ્મ કહે છે, મીમાંસક કર્મ કહે છે. શૈવ-વૈશેષિક મતવાળા શિવ કહે છે. બૌદ્ધ મતવાળા બુદ્ધ કહે છે, જૈનો જિન કહે છે, નૈયાયિક કર્તા કહે છે. આ રીતે છયે મતના કથનમાં વચનનો વિરોધ છે પરંતુ જે પદાર્થનું નિજસ્વરૂપ જાણે છે તે જ પંડિત છે અને જે વચનના ભેદથી પદાર્થમાં ભેદ માને છે તે જ મૂર્ખ છે. ૪૩.

અર્થ :—એક જીવ પદાર્થકે અનેક ગુણ, અનેક રૂપ, અનેક નામ હૈ, વહ પરપદાર્થકે સંયોગ વિના અર્થાત્ નિજસ્વરૂપસે શુદ્ધ હૈ ઓર પરદ્રવ્યકે સંયોગસે અશુદ્ધ હૈ. ઉસે વેદપાઠી અર્થાત્ વેદાન્તી બ્રહ્મ કહતે હૈ, મીમાંસક કર્મ કહતે હૈ, જૈની લોગ જિન કહતે હૈ, નૈયાયિક કર્તા કહતે હૈ. ઇસ પ્રકાર છહોં મતકે કથનમેં વચનકા વિરોધ હૈ. પરંતુ જો પદાર્થકા નિજ-સ્વરૂપ જાનતા હૈ વહી પંડિત હૈ, ઓર જો વચનકે ભેદસે પદાર્થમેં ભેદ માનતા હૈ વહી મૂર્ખ હૈ ॥૪૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

એક જીવ વસ્તુકે અનેક ગુણ રૂપ નામ,
નિજજોગ સુદ્ધ પરજોગસોં અસુદ્ધ હૈ।
વેદપાઠી બ્રહ્મ કહેં મીમાંસક કર્મ કહે,
સિવમતી સિવ કહેં બૌદ્ધ કહેં બુદ્ધ હૈ।।
જૈની કહેં જિન ન્યાયવાદી કરતાર કહેં,
છહોં દરસનમેં વચનકૌ વિરુદ્ધ હૈ।

વચનકા વિરુદ્ધનો અર્થ ભાવકા વિરોધ હૈ. યે તો ‘વચન’ શબ્દ લિયા હૈ. (શ્રોતા : સ્વરૂપમાં જ વિરોધ છે.) હા. એય, પૂનમચંદ્રજી! ક્યા હૈ? સબમેં વિરોધ હૈ, એમ કહતે હૈં. (શ્રોતા : કોઈ કહતે હૈં, સબમેં બરાબર હૈ. વચનમાં વિરોધ છે, ભાવમાં વિરોધ નથી). ભાવમેં વિરોધ હૈ, એમ બતાતે હૈં યહાં. ભઈ, યે તો ‘વચન’ શબ્દ લિયા હૈ. છહોંમેં ભાવમેં વિરોધ હૈ, એકાંત હૈ. આહા! સમજમેં આયા? યહ ભી સચ્યા ને વહ ભી સચ્યા ને હમારા ભી સચ્યા—એસા હૈ નહીં. એસા ફૂદડીવાદ નહીં હૈ. વીતરાગમાર્ગ ફૂદડીવાદ નહીં

હે. ફૂદડી સમજતે હેં? એસા જૈસા ફિર જાના, ફિર જાના. યહ ભી એસા કહે. જડ હે ભી ખરા.

એકવાર યહાં પ્રશ્ન હુઆ થા હમારે ૮૨કી સાલ. તુમ્હારે આચાર્ય થા ન વહ? ચંદ્રકાંત. ચંદ્રકાંત ગુજરી ગયા બિયારા. (શ્રોતા : ગુરુકુળ.) ગુરુકુળના. હા, એ. ચંદ્રકાંત થા, હુશિયાર થા (શ્રોતા : આચાર્ય થા) આચાર્ય થા ઉસકા. પછી આહીં મૂર્તિ નહીં થી. વહ શ્વેતાંબર મૂર્તિ થી... ત્યારે કો'ક માણસ આયા થા.ગયે થે, બેઠે થે. તો વહ રસ્તેમેં નિકલે તો ઉસકો પૂછા. કીધું, જૈન જડ માનતે હેં, જડ હે કિ નહીં? તો વહ કહે કે માને તો હે ને ન માને તો નહીં હે. કારણ કે શાસ્ત્રમેં એસા આતા હે કિ જડ હે ખરા અને જડ નહીં હે ખરા. પણ કઈ અપેક્ષાસે? કીધું. જડ હે અપનેસે, જડ નહીં હે પરસે. યે તો જડ માને તો હે, એસા હે નહીં અનેકાંત, કીધું.

એ તો બિયારા વેદાંતકા, ગુરુકુળકા (આચાર્ય થા). ગુરુકુળ હે ન દયાનંદ સરસ્વતી. સબ માને સબ જગહ. ૮૨કી સાલકી બાત હે. ૮૨. ૮ ને ૨૭ = ૩૫ વર્ષ થયા. કેટલા? ૩૫. પાંત્રીસ વર્ષ થયા. આઠ ને સત્યાવીશ. એસા હે નહીં. હે શાસ્ત્રમેં એસા. ક્યા? કિ જીવ અપનેસે હે, પરસે નહીં હે. એટલે 'હે ને નહીં હે'નો અર્થ ક્યા? માને તો હે ને ન માને (તો નહીં હે), એસા નહીં. અપનેસે હે અને પરસે નહીં. એસે 'નહીં હે'. એમ જડ સ્વસે હે, પરસે (નહીં), એસે 'નહીં હે'. 'નહીં હે' એટલે આ જડ હે હી નહીં, એસી બાત હે નહીં. આહા! સમજમેં આયા? વહી કહતે હેં, દેખો.

वस्तुकौ सुरूप पहिचानै सोई परवीन,
वचनकै भेद भेद मानै सोई सुद्ध है॥४३॥

જૈસા હે વૈસા માને યે શુદ્ધ હે, એમ કહતે હેં. અર્થ : એક જીવ પદાર્થકે અનેક ગુણ, અનેક રૂપ, અનેક નામ હેં. જીવ એક હે, ગુણ અનેક હે, રૂપ અનેક હે, પર્યાય ભી અનેક હે. નિજજોગ સુદ્ધ.. અપને સ્વભાવકા સંબંધ કરે તો શુદ્ધ હે. અપની પર્યાય અપને સ્વભાવકા સંબંધ કરે તો અશુદ્ધ હે. ઓર પરજોગસોં અસુદ્ધ હૈ.. પરકે કારણસે નહીં, પણ પરકા સંબંધ કરે તો અશુદ્ધ હે. દોનોં હી બાત હે. સમજમેં આયા? નહીં, નહીં, અશુદ્ધતા હે હી નહીં. અરે, ન હો તો તુજે આનંદકા અનુભવ હોના ચાહિયે. અશુદ્ધતા જો પર્યાયમેં ન હો તો અતીન્દ્રિય આનંદકા અનુભવ હોના ચાહિયે. સમજમેં આયા? અને અશુદ્ધતા જો દ્રવ્યમેં હો તો કભી અશુદ્ધતા ટલકર શુદ્ધતા પ્રગટ હોવે નહીં. વસ્તુ શુદ્ધ હે, પર્યાયમેં અશુદ્ધ હે. દોનોં હી બાત માનના ચાહિયે. સમજમેં આયા?

નિજજોગ સુદ્ધ પરજોગસોં અસુદ્ધ હૈ.. પરજોગસોં અશુદ્ધ કહા હોં. પરસે અશુદ્ધ હે

ઐસા નહીં કહા હૈ યહાં. (શ્રોતા : પર સાથે સંબંધ કરવાથી...) પરકા જોગ—સંબંધ કહા યહાં. ‘કર્મ બિચારે કૌન? ભૂલ મેરી અધિકાઈ’ આતા હૈ કિ નહીં વહ? ચંદ્રપ્રભુકી સ્તુતિમેં. (શ્રોતા : પૂજામાં આવે છે.) ‘કર્મ બિચારે કૌન? ભૂલ મેરી અધિકાઈ, અગ્નિ સહે ઘનઘાત, લોહકી સંગતિ પાઈ.’ લોહકા સંગ કરતી હૈ અગ્નિ તો ઘન પડતે હૈં. લોહકી સંગતિ ન કરે તો ઘન પડતે નહીં. એમ આત્મા જડકા સંગ કરે તો અશુદ્ધતા હોકર માર ખાતા હૈ. આહાહા! ‘પરસંગ એવ.’ ઉસમેં તકરાર હૈ ન બડી? ઉસમેં હૈ ન ‘સમયસાર’મેં. ‘પરસંગ એવ.’ સ્ફટિક(કા દ્રષ્ટાત) હૈ. ‘પરસંગ એવ.’ પરસે નહીં. ઐસા શબ્દ હૈ. યહાં.... સ્વીકારા કિ બરાબર હૈ. ‘પરસંગ એવ.’ પરસે નહીં. પરસંગ. કબૂલ કિયા થા ઉન્હોંને. પરકા સંગ કરતા હૈ તો વિકાર હોતા હૈ. વિકાર પર કરાતા હૈ (ઐસા) ત્રીન કાલસ ત્રીન લોકમેં હૈ નહીં. સમજમેં આયા?

નિજજોગ સુદ્ધ.. ભગવાન આત્મા.. અપની પર્યાય અંતરમેં સંબંધ કરે તો શુદ્ધ હૈ. વસ્તુ શુદ્ધ હૈ ઐસી પર્યાય ભી શુદ્ધ હૈ. અરે! આવા ટાઈમ મળે નહીં નીકળવાના, એમાં ઝઘડા એકાંતના. માંડ મનુષ્ય ભવ થોડો કાળ. આહાહા! અરે, ક્યાં અનંત કાળ.. અનંત કાળ.. અનંત કાળ.. નિગોદ, ત્રસ. આહાહા! બે હજાર સાગર. નિગોદ એકેન્દ્રિયમાં અસંખ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તન. આહાહા! એક નિગોદમેં ૭૦ કોડાકોડી એક સૂક્ષ્મમેં. બાદરમેં ૭૦ કોડાકોડી. એમ સૂક્ષ્મ-બાદરમેં કરતે કરતે કરતે દો (મિલકર) અઠી પુદ્ગલ પરાવર્તન. ઔર અઠી પુદ્ગલ પરાવર્તન સિવા નિગોદ સૂક્ષ્મ ઔર પ્રત્યેકમેં આ જાય અને પ્રત્યેક, સૂક્ષ્મ, બાદરમેં સબ (મિલ)કર અસંખ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તન. અસંખ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તન ભાઈ! નામ લેતાં.. આહાહા! અરે, એને વિચારવાનો વખત નહીં એને. આહાહા!

એક સૂક્ષ્મ નિગોદમેં રહે તો સાત ચોવીસી રહે. ૭૦ કોડાકોડી સાગરોપમ. ૭ ચોવીસી હુયી ન. ૧૦ કોડાકોડી સાગરોપમમેં એક ચોવીસી. સમજમેં આયા? ૧૦ કોડાકોડી સાગરોપમમેં એક ચોવીસી. ઐસા ૭૦ કોડાકોડી અકેલા સૂક્ષ્મમેં મરે અને જન્મે. મરે અને જન્મે. સમજમેં આયા? પીછે બાદરમેં આ જાય તો વહાં ભી ૭૦ કોડાકોડી અકેલે બાદરમેં રહે, પૂર્ણ કાળ. દોમેં મિલાકર રહે તો અઠી પુદ્ગલ પરાવર્તન. (શ્રોતા : બાદરમેં કિતના?) અકેલે બાદરમેં રહે તો ૭૦ કોડાકોડી—સાત ચોવીસી. દો મિલકર રહે તો અઠી પુદ્ગલ પરાવર્તન. ઔર પ્રત્યેક, પૃથ્વી, અગ્નિ, વાયરા ને નિગોદ—સબ લેકર તો અસંખ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તન. આહાહા! પંડિતજી ! આયા હૈ શાસ્ત્રમેં સબ. આહાહા!

અસંખ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તન કિસકો કહે? એક પુદ્ગલ પરાવર્તનકે અનંતવે ભાગમેં તો અનંતી ચોવીસી ચલી જાય. આહાહા! ભાઈ! એણે વિચાર કિયા નહીં. અરે, મારો

કાળ અત્યારે ભવના અભાવનો આ કાળ આવ્યો છે. મુજે યહ કરના હૈ ઐસા... આહા ! આંખ્યું મીંચીને ચાલ્યો જશે. કોઈ સાથમેં હૈ નહીં. કોઈ સાથમેં હૈ નહીં. શ્વાસ રુક જાય ને ચલા ગયા. આહા ! આ બિચારા છોકરા જુઓને રોવે કો'ક જણે દીઠાં. આજ સવારે રોતા'તા. રોવે બિચારા. છોકરો શનિવારે મરી ગયોને રાતે. (શ્રોતા : એ ચિટ્ટી આવી છે, કાં મહેમાન આવ્યા છે.) ચિટ્ટી હશે. છોકરાં કો'ક કહેતું હતું. સાંભળતા રોવે, રોવે. આહાહા !

બાપા ! કોને રુએ. 'રોનારા નથી રે રહેનાર રે'. રોનારા ક્યાં રહનેવાલા હૈ કે મરનેવાલેકો રોતે હો. આહાહા ! તેરી ભી એક દિન સ્થિતિ—દશા છૂટ જાયેગી. અકસ્માત છૂટતી હૈ, ખબર નહીં રહેગી કિ યે ક્યા ? હાય ! ન્યાં ભીંસમાં આવ્યો.. અને કો'ક કહેતું હતું એમ ભાઈને કે રાડ નાખી. બસ અને બટારો... ઉપર હોય, હેઠે નહીં... ઉપર ને ઉપર. આહાહા ! ૨૪ વર્ષ. જુવાન માણસ. બે વર્ષના લગન... બાબલો, એનો ભાઈનો છે. એ તો અસાધ્ય થઈ ગયો થોડીવાર મિત્રને દેખીને... આહાહા !

નિજ જોગસૌં સુદ્ધ.. યે આયા ન. તેરા આતમરામ પરમાત્મા તું હી હો. તેરે પાસ હૈ (ઐસા) કહના યે પર્યાયકી અપેક્ષાસે કહના હૈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ? પર્યાયકે પાસ હી પડા હૈ વો. બરાબર હૈ ન પંડિતજી ? પર્યાયકે પાસ પડા હૈ. એક સમયકી પર્યાયકે પાસ સારા દ્રવ્ય પડા હૈ. આહાહા ! અને દ્રવ્યકી અપેક્ષાસે લ્યો તો તું હી પૂરા હૈ. દ્રવ્યકી અપેક્ષાસે લે તો તું હી હૈ. પર્યાયકી અપેક્ષાસે લે તો તેરે પાસમેં હૈ. પર્યાયકે પાસમેં દ્રવ્ય હૈ. આહાહા ! કહીં બહાર શોધના જાના પડતા નહીં. આહાહા !

કહતે હૈં, અરે, વેદપાઠી બ્રહ્મ કહૈ.. એ અશુદ્ધતા-શુદ્ધતા કંઈ ન માને. વો તો બ્રહ્મ એક હી હૈ, એમ બસ માને. સર્વથા બ્રહ્મ એક હી હૈ. બહોત હૈ. યે મુસલમાનમેં ભી ઐસા હૈ. ફિલસૂફ હોતા હૈ વહ ભી એક માને. વેદાંત (જૈસા). ફકીરમેં હોં. દેખા હૈ, હમને એક ફકીરકો દેખા હૈ બોટાદમેં. (શ્રોતા : એની ચોપડીઓય બહાર પડે છે.) હા, ચોપડી પણ... અનાહત, એમ બોલે. એક આત્મા, એક ખુદા હૈ, બસ. દૂસરા કુછ હૈ નહીં. એક બાર ફકીરકો દેખા થા હમ. ભીક્ષાકો નિકલે થે. બોટાદ. દરવાજા હૈ ન બડા. હમારા નામ તો વહાં બહોત થા ન. બોટાદમેં તો બહોત થા ન નામ તો. કિ યહ બડે મહારાજ હૈં. ફકીર ખડે થે દો. થા વૈરાગી ધૂનમેં હોં. દેખા ધૂનમેં. દૂસરે ફકીર-બકીર જૈસા નહીં. ધૂનમેં. વો એક હી માને. ઐસી ચીજ હૈ નહીં.

એક હૈ, તેરા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય અભેદ હૈં ઉસ અપેક્ષાસે એક હૈ અને ગુણ-પર્યાયસે તો અનેક હી હૈ. આયેગા અભી. સમજમેં આયા ? તેરા ગુણ અને પર્યાય અનંત હૈં તો યે

અપેક્ષાસે અનંત ભી હૈ તું. ઓર અભેદકી અપેક્ષાસે તું એક હૈ. તેરે હી તેરેમં એક અને અનેક હૈ. પરકી અપેક્ષાસે અનેક હૈ અને સબ પર એક હોકર એક હૈ, (એસા નહીં). બહોત ભ્રમ ચલતા હૈ. આહાહા! જૈનકે નામસે ભી ભ્રમ ચલતા હૈ. 'સમયસાર'કો પઢકર ભી કિતનેકો એક અદ્વૈત બ્રહ્મ હૈ એસી શ્રદ્ધા હો જાતી હૈ, એસા શ્રીમદને લિખા હૈ. 'શ્રીમદ'ને પત્રમં લિખા હૈ. 'સમયસાર'કો પઢકર કિતનોંકો એક હી બ્રહ્મ હૈ એસ શ્રદ્ધા હો જાતી હૈ. પણ એસા હૈ નહીં. એમ 'સમયસાર' કહતા નહીં. એક હી હૈ એસા કહતા નહીં. આહા! નંદકિશોરજી! એસી બાત સૂક્ષ્મ! આહાહા!

એવી વાત એને.. ભગવાન ! શું કરે ? અરે ! માન તો બાપા ! અરે ! ક્યાં જઈશ ? ભાઈ ! ક્યાં કોઈ માબાપ ત્યાં બેઠા છે ? માસીબા બેઠી છે ? કે આવ ભાઈ ! આહાહા ! યહ દેહ છૂટેગા, અવશ્ય છૂટેગા. પરસે તો છૂટા હી પડા હૈ, પણ ક્ષેત્રસે છૂટે તબ લગ કિ હા... ઈસમં તેરી કોઈ ચીજ નહીં, ભાઈ ! તેરી પર્યાય દ્રવ્યકે સમીપ પડી હૈ. આહાહા ! વહાં નજર કર તો ભગવાન શુદ્ધકા તુજે અનુભવ હોગા. આહાહા ! સમજમં આયા ? દુનિયા માન આપે, ન આપે તો ઉસમં ક્યા હૈ ? ઓહોહો ! સમજમં આયા ?

કંદમૂળમં પડા થા. કંદમૂળ સમજે ન ? મૂળા. મૂલી. પહલે તો શાક લેનેકો જાતે થે તો દો પૈસાકા શેર. તો એક મૂલી છોટી થી તો લડકા કહે કિ બાપુ! આ એક મૂળી ઘોને. મૂળી આપે. મૂલી સમજે ન ? આ મૂળા નહીં હોતા ? છોટી મૂલી. તો ઉસમં પડા થા તો વહ મફતમં ગયા. (શ્રોતા : ઉપરેય આપે). ઉપર.. એ તો માંગે તો આપે. તે વખતે બે પૈસાનું શેર હતું. (શ્રોતા : ઘરાક ઉપાડી લે ને ઓલો બોલે નહીં) ન બોલે. લઈ જા, લઈ જા. આહાહા ! ક્યાં પડ્યો છો પ્રભુ તું ? અને કિસકા તુજે માન લેના હૈ ? કિસસે તુજે અધિકાઈ માનના હૈ ? આહાહા ! અરેરે ! આહાહા ! નિરાધાર નિરાલંબી પ્રભુ ! કિસી પરકા આલંબન ઉસમં હૈ નહીં. આહા !

કહતે હૈં, વેદપાઠી બ્રહ્મ કહૈં.. એકાંત પક્ષ હૈ ભાઈ ! પ્રભુ ! એસા હૈ નહીં. મીમાંસક કર્મ કહૈ, યજ્ઞ કરો, કર્મ કરો, કર્મ કરો, કર્મ કરો. કર્મ કરતે કરતે કલ્યાણ હો જાયેગા. આ ક્રિયાકાંડી સબ કર્મવાદી હૈ. યે મીમાંસક મતિવાલા હૈ. કર્મ કરો, કુછ કર્મ કરો, કુછ કરો કામ. તો ઉસસે.... ક્યા કરે ? રાગકા કરના. (શ્રોતા : કરની પાર ઉતરની). હા, કરની પાર ઉતરની. આહીં તો કહે, કર્મ કરે વહ તો મીમાંસક મતવાલા હૈ. યે કર્મકો હી માનતે હૈં. કાર્ય કરો, એમ. કંઈક કરો. રાગ કરો કે પરકા કરો કે એસા કરો. પણ જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન કરે કિસકા ? આહાહા !

સિવમતી સિવ કહૈ.. શિવમતી કાલકો માને. એક કાલ લિયા હૈ ઉસમં. સમજમં

આયા? શંકર મારી નાંખવાનું... મારે છેને એ શંકર? વિષ્ણુ (રક્ષક.) બ્રહ્મા કર્તા, વિષ્ણુ રક્ષક અને શિવ છે એ સંહારક, સંહારક. તો કાલ હી આયા. એક સમયકા કાલ હૈ વહી હોગા. પણ કાલ અકેલે ક્યા કરે? સમજમેં આયા? અપના સ્વભાવ અને અપના પુરુષાર્થ બિના અકેલે કાલસે કામ હોતા નહીં. સમજમેં આયા? વહ 'દ્રવ્યસંગ્રહ'મેં લી હૈ ભાઈ! યે હી બાત. એ વખતે ૮૪ની વાત છે, ૮૪કી સાલ. તો હમ 'દ્રવ્યસંગ્રહ' પઢતે થે. કિતને વર્ષ હુઆ? ૪૩. દામનગરમેં 'દ્રવ્યસંગ્રહ' પઢતે થે. યહાં આયા કિ કાલ નિમિત્ત હૈ. પરિણામનમેં કાલ નિમિત્ત હૈ. પણ પીછે લિખા કિ યે હેય હૈ, ઉસસે કુછ હોતા નહીં. સમજમેં આયા?

'દ્રવ્યસંગ્રહ' હૈ. આપણા 'નેમીચંદ સિદ્ધાંતચકવર્તી'ને બનાયા હૈ. બહોત ગજબ કામ ક્રિયા હૈ. સિદ્ધાંત.... કોઈ પણ દિગંબર સંત હોયને. 'સ્વામી કાર્તિકેયનુપ્રેક્ષા' લ્યો, 'દ્રવ્યસંગ્રહ' લ્યો. 'ઈષ્ટોપદેશ' લ્યો, 'સમયસાર', 'પ્રવચનસાર'. ઉનકી વાણી તો અમૃત ઝરતી હૈ. આહાહા! પરમસત્યકો હી પ્રસિદ્ધ ક્રિયા હૈ. હાં, તો તે વખતે વાંચતે થે. ૪૩ વર્ષ પહલે. ૪૦ ઓર ત્રીન. અને અહિંયા અમારે આ છેને જીવરાજજી, તો ઉસકે સાથ એક શેઠ થા, ગૃહસ્થ થા. ૪૦ વર્ષ પહલેકી બાત હૈ ન. દસ લાખ તો બહોત થા ન. દસ લાખ રૂપિયા. ૪૦ હજારકી ઉપજ પૈસાવાલા. ઉસ સમય એક હી શેઠ થે વહાં.

વો તો ઉસકો કહતે થે કિ મહારાજ કહતે હેં કિ પુરુષાર્થસે અંદર કામ કરના, (પર) ઐસા હૈ નહીં શાસ્ત્રમેં. એ તો જબ કાલ હોગા તબ હોગા. યહ બાત ઈસ ઓર કરતે થે અપાસરાની પાસે. તો એ બારણામેં કહતે થે. મેં દુસરા બારણામેં બેઠા થા. યે 'દ્રવ્યસંગ્રહ' પઢતા થા. ઉસમેં યે આયા બરાબર હોં. કાલ-બાલ કુછ ચીજ હૈ નહીં. કાલ હૈ તો ઉસમેં હૈ. કાલ હૈ તો હેય હૈ. નિમિત્ત હૈ ખરા, પણ નિમિત્ત હેય હૈ. સમજમેં આયા? યે 'જયસેનાચાર્ય'કી ટીકામેં હૈ. વાંચો ભાઈ. 'જયસેનાચાર્ય'કી ટીકામેં લિખા હૈ ન? નિમિત્ત હૈ, હેય હૈ. 'સમયસાર' ટીકામેં 'જયસેનાચાર્ય'. (શ્રોતા : કર્તા-કર્મ અધિકારમેં.) કર્તા-કર્મ. (શ્રોતા : યે જરા જયે નહીં કે જોય હૈ, પર હેય હૈ?) પણ વસ્તુ જગતમાં ન હોય? વો હો તો ઉસમેં ક્યા ફિર આયા?

યહાં કહા ન. અપનેસે આત્મા હૈ અને અપનેસે કાલદ્રવ્ય નહીં હૈ. યે દ્રવ્યકી અપેક્ષા કાલદ્રવ્ય નહીં હૈ. (શ્રોતા : અદ્રવ્ય હૈ). અદ્રવ્ય હૈ. (શ્રોતા : કાલ તુમ કહો તો નિરર્થક હૈ, યે બોલ કહો). પણ કહા ન, દ્રવ્ય હૈ, પર (મેરી અપેક્ષાસે) અદ્રવ્ય હૈ. આશ્રય કરનેલાયક નહીં, જાનનેલાયક હૈ. યે તો સ્વ-પર પ્રકાશક જ્ઞાન હૈ તો પરચીજ હૈ ઉસકો જાને. હૈ ઉસે જાને. પણ આદરણીય હૈ ઐસા હૈ નહીં. આહાહા! યે લોગ આદરણીય માનતે હેં, ઈતના

ફેર છે. હૈ તો સહી. નહીં હૈ વસ્તુ? આહા! કાલલબ્ધિ હોગી પણ કબ હોગી? સ્વભાવ સન્મુખ (લક્ષ) કરે તબ કાલલબ્ધિ હોગી તુજે. લિયા હૈ ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક’મેં. યે પ્રશ્ન આયા હૈ ન ઉસમેં. કાલલબ્ધિ હોગી તબ હોગા કિ પુરુષાર્થસે હોગા? કેસે? જો કાલલબ્ધિસે હોગા તો હમકો ઉપદેશ ક્યોં દેતે હો? સમજમેં આયા?

તો ઉસે જવાબ દિયા કે કાલલબ્ધિ કોઈ ચીજ નહીં હૈ દુસરી. યે તો અપની પર્યાય હૈ, (વહ) અપને કાલમેં હોતી હૈ વહ ચીજ હૈ. ‘ટોડરમલજી’ને સાતવે અધ્યાયમેં. (શ્રોતા : નવમા) હા, નવવા અધ્યાયમેં. ધર્મકા અધિકાર હૈ ન વહ. ચોખ્ખી ખાત કહી હૈ. યે તો હમારી ચર્યા બહોત (હોતી) થી. ટુઝમેં બહોત ચર્યા હુઈ થી. ટુઝકી સાલ. સત્તર અને અઠ્ઠાવીસ. બહોત ચર્યા હુઈ થી. જુઓ, યે કહતે હેં, કાલલબ્ધિ કુછ ચીજ નહીં, કીધું. યે તો અપને સ્વરૂપકા જ્ઞાન હુઆ તો ઉસ સમયકી વહ પર્યાય હોનેવાલી થી ઉસકા જ્ઞાન હુઆ. ઈસકે બિના અકેલે કાલલબ્ધિ, કાલલબ્ધિ કરકે તુજે કહાં જાના હૈ? સમજમેં આયા? કાલલબ્ધિ ઉસ સમય હોગી પર્યાય, ઉસકા જ્ઞાન કિસકો હોતા હૈ? જ્ઞાન કરે બિના કાલલબ્ધિ-કાલલબ્ધિ? કાલલબ્ધિસે હોગા, પણ કાલલબ્ધિકા જ્ઞાન કિસકો હોતા હૈ? આહાહા! યે તો હમારે તો બહોત વર્ષ પહલે ચલતી થી. યે તો શુરુસે સંસ્કાર થે ન. તો યહ ખાત અંદરસે આતી થી. સંપ્રદાય સાથે બહોત ઘર્ષણ હોતા થા. માર્ગ ઐસા નહીં, કીધું, માર્ગ દુસરા હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? (શ્રોતા : ઉનકે વિરુદ્ધ પડતી થી ન) હા, વિરુદ્ધ પડતી થી. ઐસા નહીં.

દેખો, યહાં કહા ન. સિવમતી સિવ કહે.. શિવ નામ કાલ. કારણ કિ સંહાર કરતે હેં ન વહ. તો બસ કાલ હી હૈ. જો સમય જો હુઆ વહ કાલ. પણ જો સમય હોગા ઉસકા જ્ઞાન કિસકો હોતા હૈ? અપને સ્વભાવ સન્મુખ હોકર જહાં ભાન હુઆ, તબ એક સમય (-પર્યાયમેં) હુઆ ઉસકા જ્ઞાન હોતા હૈ. દ્રવ્યકા જ્ઞાન હુએ બિના પર્યાયકા જ્ઞાન કહાંસે હોતા હૈ? આહાહા! બહોત સૂક્ષ્મ ખાત હૈ! લોગ કહાં કહાં અટકતે હેં શલ્યમેં, ઉસકા ખુલાસા કિયા હૈ. સમજમેં આયા? સર્વવિશુદ્ધિ અધિકાર. આહા! કંઈ—અંશ ભી મેલ ન હો. શલ્ય અંશે ન હો ઐસી નિ:શલ્ય વસ્તુ હૈ! આહાહા!

અને મુનિકો.. કહા નહીં શાસ્ત્રમેં ‘તત્ત્વાર્થસૂત્ર’મેં. નિ:શલ્યોવૃત્તિ. પંડિતજી! નિ:શલ્યોવૃત્તિ. વ્રતધારીકો નિ:શલ્ય હોતા હૈ. મિથ્યાત્વકા શલ્ય હો અને માયાકા શલ્ય હો, નિદાનકા શલ્ય હો અને વ્રતધારી હો જાયે? આહાહા! (શ્રોતા : પંચમ કાલમેં.....) પંચમ કાલ (હૈ તો) ક્યા હૈ? શીરા (બનાતે) હેં, શીરા હોતા હૈ ન, ક્યા કહતે હેં તુમહારે? (શ્રોતા : હલવો) હલવો. ચોથે આરે ભી વો થા કિ દુસરી ચીજ થી? ‘એક હોય તીન કાલમેં

परमार्थका पंथ.' अेक डोय तीन कालमें परमार्थका पंथ. ढो पंथ, तीन पंथ, अैसा डोता नडीं. आडाडा! अरे!

कडते डैं, डौद्ध कहै डुद्ध है.. क्षणिक डाने. अेक समयकी अवस्था (डैं उसे) स्वभाव डाने. स्वभाव.. वड पर्यायको स्वभाव.. स्वभाव डाने. वड काल डाने, ओलो स्वभाव डाने. अेक क्षणका स्वभाव वडी आत्मा. अेक क्षणका आत्मा वडी आत्मा. अेकांत डानते डैं. जैनी कहै जिन.. आडा! जैनी वो आत्माको जिन कडते डैं. वीतरागस्वरूप आत्मा डै. आडाडा! राग आटि परका संयोग वो थीज उसमें डै नडीं. डेडो, जैनी कहै जिन, न्यायवादी करतार कहै. किये डिना डोता नडीं कुड. कर्ता, कर्ता डै कोड ईश्वर कर्ता. कोड डी थीजका कर्ता डोता डै, अेम डाने. जूठ डात डै.

छहों दर्शनमें वचनको विरुद्ध है. भावका विरोध उसमें डेना. वस्तुको सुरूप पहिचानै सोई परवीन. पण वास्तविक भगवान आत्मा... स्वभाव डी डै, पुरुषार्थ डै, काल डै, भवितव्य डै और प्रतिभद्धका अभाव डी डै. अैसे सुरूप को पहिचानै सोई परवीन. उसका नाम प्रवीण कडनेमें आता डै. वचनके भेद भेद डाने सो ही सुद्ध है. डिन्न-डिन्न डै. डिन्न डिन्न डै. पण ये भावसे डिन्न डै, पण वस्तुसे अभेड डै. वचनके भेदसे पण भेड डानना वड डूरभ, वणी अेम डीधुं छे आडीं. वचनके भेद भेद डाने सो ही सुद्ध है, अेम छे. वड तो शुद्धता डै अैसा डानते डैं. भेडका पांय प्रकार जैसा डै अैसा डानते डैं. पांयका पांय प्रकार डै अैसा डानते डैं भेड, ये शुद्ध डै. पांयमें (अेकांत) अेक डी डानना डिथ्यात्व डै. पाँचों मतवाले एकान्ती और जैनी स्याद्धादी है, ड्यो.

पांये मतवाणा अेकान्ती अने जैनौ स्याद्धाडी छे.

(सवैया अेकत्रीसा)

वेदपाठी ब्रह्म डानि निहचै सुरूप गहैं,
 डीमांसक कर्म डानि उडैमें रहत है।
 डौद्धमती डुद्ध डानि सूच्छम सुभाव साधै,
 डिवमती डिवरूप कालकों कहत है॥
 न्याय ग्रंथके पडैया थारैं करतार रूप,
 उडिम उडीरि उर आनंद लहत है।
 पांचों दरसनि ते तौ डोषैं एक एक अंग,
 जैनी जिनपंथी सरवंगी नै गहत है॥४४॥

શબ્દાર્થ :—ઉદ્ધિમ=ક્રિયા. આનંદ=હર્ષ. પોષે=પુષ્ટ કરે. જિનપંથી=જૈનમતના ઉપાસક. સરવંગી જૈ=સર્વનય સ્થાલાદ.

અર્થ :—વેદાન્તી જીવને નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ જોઈને તેને સર્વથા બ્રહ્મ કહે છે, મીમાંસક જીવના કર્મ-ઉદય તરફ દૃષ્ટિ આપીને તેને કર્મ કહે છે, બૌદ્ધમતી જીવને બુદ્ધ માને છે અને તેનો ક્ષણભંગુર સૂક્ષ્મ સ્વભાવ સિદ્ધ કરે છે, શૈવ જીવને શિવ માને છે અને શિવને કાળરૂપ કહે છે, નૈયાયિક જીવને ક્રિયાનો કર્તા જોઈને આનંદિત થાય છે અને તેને કર્તા માને છે. આ રીતે પાંચે મતવાળા જીવના એક એક ધર્મની પુષ્ટિ કરે છે, પરંતુ જૈનધર્મના અનુયાયી જૈનો સર્વ નયના વિષયભૂત આત્માને જાણે છે અર્થાત્ જૈનમત જીવને અપેક્ષાએ બ્રહ્મ પણ માને છે, કર્મરૂપ પણ માને છે, અનિત્ય પણ માને છે, શિવસ્વરૂપ પણ માને છે, કર્તા પણ માને છે, નિષ્કર્મ પણ માને છે, પણ એકાન્તે નહિ. જૈનમત સિવાય બધા મત મતવાળા છે, સર્વથા એક પક્ષના પક્ષપાતી હોવાથી તેમને સ્વરૂપની સમજણ નથી. ૪૪.

અર્થ :—વેદાન્તી જીવનો નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ લેખકે તેને સર્વથા બ્રહ્મ કહ્યું છે, મીમાંસક જીવને કર્મ-ઉદયની તરફ દૃષ્ટિ લેખકે કર્મ કહ્યું છે, બૌદ્ધમતી જીવને બુદ્ધ માન્ય છે અને તેનો ક્ષણભંગુર સૂક્ષ્મ સ્વભાવ સિદ્ધ કર્યું છે, શૈવ જીવને શિવ માન્ય છે અને શિવને કાળરૂપ કહ્યું છે, નૈયાયિક જીવને ક્રિયાનો કર્તા લેખકે આનંદિત હોવાથી જોઈને કર્તા માન્ય છે. આ પ્રકારે પાંચે મતવાળા જીવને એક-એક ધર્મની પુષ્ટિ કરે છે, પરંતુ જૈનધર્મને અનુયાયી જૈનો સર્વ નયના વિષયભૂત આત્મા જાણે છે, અર્થાત્ જૈનમત જીવને અપેક્ષાએ બ્રહ્મ માન્ય છે, કર્મરૂપ માન્ય છે, અનિત્ય માન્ય છે, શિવસ્વરૂપ માન્ય છે, કર્તા માન્ય છે, નિષ્કર્મ માન્ય છે, પરંતુ એકાન્તરૂપે નહીં. જૈનમતને સિવાય સર્વ મતવાળા છે, સર્વથા એક પક્ષને પક્ષપાતી હોવાથી તેમને સ્વરૂપની સમજણ નહીં છે. ૪૪।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

વેદપાઠી બ્રહ્મ માંનિ નિહચે સુરૂપ ગઈ, દેખો. સબ જીવકા લક્ષણ જ્ઞાન આદિ દેખકર સબ જીવ એક હૈ, એસા વે માનતે હૈ. વેદપાઠી બ્રહ્મ માંનિ નિહચે સુરૂપ ગઈ.. વેદાંતી જીવકો નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ લેખકે તેને સર્વથા બ્રહ્મ કહ્યું છે, લો. બધું એક હી હૈ, એક હી હૈ. પણ એક હી હૈ તો યે સંસાર કિસકા? ચાર ગતિ કિસકી? સમજમેં આયા? તો એ તો બધું ભ્રમ છે. પણ ભ્રમ હૈ કિ નહીં? ભ્રમ માયા ભી હૈ કિ નહીં? માયા ન હો તો પરિભ્રમણ કિસકા? આહાહા! કુસરી ચીજ હૈ, રાગ હૈ, કર્મ હૈ અને ઉસસે સંસાર હૈ. સંસાર વિકાર હુઆ. સ્વભાવ તો ત્રિકાળ શુદ્ધ હૈ. તો દો બાત હો ગઈ. ઓર પર્યાયમેં હા—

ના પડતી હે વહ પર્યાય અને વસ્તુ ત્રિકાળી ધ્રુવ હે. વહ ભી દો હો ગયા. દ્રવ્ય અને પર્યાય એકમે દો હો ગયા. સર્વથા એક માનના યે તદન મિથ્યા દૃષ્ટિ હે.

મીમાંસક કર્મ માંનિ ઉદૈમૈ રહત હૈ. ઉદયમાં રહે છે. એ ગુણનું... કહેશે પછી. ગુણકી પર્યાયમે અનેક પ્રકારસે વિકલ્પ ઉઠતે હેં ન, તો વહી આત્મા હૈ, એમ માનતે હેં, એક હી પક્ષ લેકર. કર્મ કરના, કુછ કર્મ કરના. અકર્તવ્યમે નહીં રહના. એસે કર્મ માનનેવાલા મિથ્યાદૃષ્ટિ હે. એક હી પક્ષમે માનતે હેં. બૌદ્ધમતી બુદ્ધ માંનિ સૂચ્છમ સુભાવ સાધે, દેખો. બૌદ્ધમતી એક સમયકા સ્વભાવ સાધે. એક સમયકા સ્વભાવ યે આત્મા. ત્રિકાળ-ક્રિકાળ અને અનાદિ-અનંત, એસા નહીં માનતે. શિવમતી શિવરુપ કાલકૌં કહત હૈ, લો. એ કાળને શિવ કહે. જો કાલ હે વહી વસ્તુ હે. કાલ હે વહી વસ્તુ હે, બસ.

ન્યાય ગ્રંથકે પઢૈયા થાપૈં કરતાર રુપ. લ્યો. નૈયાયિક જીવકો ક્રિયા કર્તા દેખકર આનંદિત હોતા હૈ. કામ કરો, કુછ કામ કરો, કર્તવ્ય કરો. અકેલા જ્ઞાન.. જ્ઞાન નહીં, પણ કર્તવ્ય કરો. અને કર્તવ્ય કરકે આનંદ માનતા હે. ઉસે કર્તા માનતા હે. ઉદ્દિમ ઉદીરિ ઉર આનંદ લહત હૈ. પુરુષાર્થ કરના, એમ. રાગ કરના, વિકાર કરના, કાંઈક કરના. ઉદ્દિમ ઉદીરિ આનંદ લહત હૈ, પાંચૌં દરસનિ તેતૌ પોષૈં એક એક અંગ. પાંચો દર્શન યે તો એક એક અંગકો માનતે હેં. જૈની જિનપંથી સરવંગી નૈ ગહત હૈ. પાંચો નયકા પાંચ સ્વભાવ જ્ઞાની બરાબર માનતે હેં, વિરુદ્ધ માનતે નહીં. ઉસકા વિશેષ ખુલાસા કરેંગે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

प्रवचन नं. १२८ श्रावण पद १ शनिवार ता. ७, ८ १९७१
सर्वविशुद्धि द्वार पद ४५ थी ४८ पर प्रवचन

आ समयसार नाटक. सर्वविशुद्ध अधिकार. वस्तु आत्मा जो है वो सर्वज्ञने देखा है वही बात सत्य है. क्योंकि सर्वांगसे आत्मा कैसा है ऐसा सर्वज्ञने देखा. अज्ञानी तो अके-अके पक्ष करके, मताग्रह करके अके पक्षको ही मानता है. वड हाथीका दृष्टांत आता है न शास्त्रमें. हाथी. 'पुरुषार्थसिद्धि उपाय'में आया है. (जिसकी) आंभे हैं और (हाथी) प्रत्यक्ष है, वो पूरे हाथीको देखता है. પણ अंधा है वो अके (अंग)को (हाथी) मानता है, सूंडको, पगको, पूंछको. પણ पूरे हाथीको देखता नहीं. अम आत्माका स्वरूप, छ द्रव्य आदि सर्वज्ञने जो देखा, (वड कडा). अपनी शक्तिमें त्रिकाण ज्ञाननेकी शक्ति है उसे प्रगट करके देखा तो सारा पूर्ण वस्तु तीन काल तीन लोक देखा. अज्ञानी—अंधा अके-अके पक्ष (पकडकर) मानता है कि आत्मा अके ही है, पर्याय ही है (और) द्रव्य नहीं, द्रव्य ही है (और) पर्याय नहीं. ऐसे अके पक्ष माननेवाला अकेअंगी मिथ्यादृष्टि है. सब धर्म सरभे हैं ऐसा नहीं कहते यहां. नहीं कहते? आहाहा!

(श्रोता : अके-अके धर्म सत्य....) अ सत्य कोनी अपेक्षाअे? सर्वांग जिसने देखा है उस अपेक्षासे सत्य है. उसका माना—अके (अंगमें) सर्वांग, अकेमें सर्वपना माना है, ये भूल है, अज्ञान है. ज्ञानीने अके-अके सत्य अंगको मिलाकर सारा आत्मा जैसा है वैसा देखा है. तो उस अपेक्षासे अके-अके अंग सत्य है. अज्ञानीने तो असर्वाशको सर्वाश माना है. असर्वाशको सर्वाश माना है. समजमें आया? अने सर्वज्ञने तो पूरी यीज त्रण काण त्रण लोकको देखा. उनका कडा हुआ, ज्ञाना हुआ पदार्थ यथार्थ है. अे सिवाय अकेअंगी माननेवाला मिथ्यादृष्टि (है, ऐसा) सर्वविशुद्ध अधिकारमें लिया है. अनादिकी ऐसी भूल रहती है अंदर. समजमें आया? ये कहते हैं, देजो. पाँचो मतोंके एक एक अंगका जैनमत समर्थक है. समर्थकका अर्थ—अके अके अंग है ऐसे मानते हैं. પણ सर्वांग साथमें पूर्ण करके मानते हैं. अके ही अंगको मानते हैं, ऐसा नहीं. ४५.

पांचे मतोंना अके-अके अंगनुं जैनमत समर्थन करे छे. (सवैया अकेत्रीसा)

निहचै अभेद अंग उदै गुनकी तरंग,
उद्विमकी रीति लिए उद्धता सकति है।
परजाइ रूपकौ प्रवान सूच्छम सुभाव,
कालकीसी ढाल परिनाम चक्र गति है॥

યાહી ભાંતિ આતમ દરબકે અનેક અંગ,
 એક માને એકકોં ન માને સો કુમતિ હૈ।
 ટેક ડારિ એકમેં અનેક ખોજેં સો સુબુદ્ધિ;
 ખોજી જીવૈ વાદી મરૈ સાંચી કહવતિ હૈ।।૪૫।।

શબ્દાર્થ :—યાહી ભાંતિ=આ રીતે. કુમતિ=મિથ્યાજ્ઞાન. ખોજે=ગોતે. સુબુદ્ધિ=સમ્યગ્જ્ઞાન. ખોજી=ઉદ્યોગી.

અર્થ :—જીવ પદાર્થના લક્ષણમાં ભેદ નથી, સર્વ જીવ સમાન છે, તેથી વેદાન્તીનો માનેલો અદ્વૈતવાદ સત્ય છે. જીવના ઉદયમાં ગુણોના તરંગો ઉઠે છે, તેથી મીમાંસકનો માનેલો ઉદય પણ સત્ય છે. જીવમાં અનંત શક્તિ હોવાથી સ્વભાવમાં પ્રવર્તે છે, તેથી નૈયાયિકનો માનેલું, ઉદય અંગ પણ સત્ય છે. જીવની પર્યાયો ક્ષણે ક્ષણે બદલે છે, તેથી બૌદ્ધમતીનો માનેલો ક્ષણિકભાવ પણ સત્ય છે. જીવના પરિણામ કાળના ચક્રની જેમ ફરે છે અને તે પરિણામોના પરિણમનમાં કાળદ્રવ્ય સહાયક છે, તેથી શૈવોનો માનેલો કાળ પણ સત્ય છે. આ રીતે આત્મપદાર્થના અનેક અંગ છે. એકને માનવું અને એકને ન માનવું એ મિથ્યાજ્ઞાન છે અને દુરાગ્રહ છોડીને એકમાં અનેક ધર્મો ગોતવા એ સમ્યગ્જ્ઞાન છે. તેથી સંસારમાં જે કહેવત છે કે ‘ખોજી પાવે વાદી મરે’ તે સત્ય છે. ૪૫.

અર્થ :—જીવ પદાર્થકે લક્ષણમેં ભેદ નહીં હૈ, સબ જીવ સમાન હૈં, ઇસલિયે વેદાન્તીકા માના હુઆ અદ્વૈતવાદ સત્ય હૈ। જીવકે ઉદયમેં ગુણોંકી તરંગેં ઉઠતી હૈં, ઇસલિયે મીમાંસકકા માના હુઆ ઉદય થી સત્ય હૈ। જીવમેં અનંત શક્તિ હોનેસે સ્વભાવમેં પ્રવર્તતા હૈ, ઇસલિયે નૈયાયિકકા માના હુઆ ઉદય અંગ થી સત્ય હૈ। જીવકી પર્યાયેં ક્ષણ-ક્ષણમેં બદલતી હૈં, ઇસલિયે બૌદ્ધમતીકા માના હુઆ ક્ષણિક ભાવ થી સત્ય હૈ। જીવકે પરિણામ કાલકે ચક્રકે સમાન ફિરતે હૈં, ઔર ઉન પરિણામોંકે પરિણમનમેં કાલદ્રવ્ય સહાયક હૈ, ઇસલિયે શૈવોંકા માના હુઆ કાલ થી સત્ય હૈ। ઇસ પ્રકાર આત્મપદાર્થકે અનેક અંગ હૈં। એકકો માનના ઔર એકકો નહીં માનના મિથ્યાજ્ઞાન હૈ, ઔર દુરાગ્રહ છોડકર એકમેં અનેક ધર્મ ઢૂંઢના સમ્યગ્જ્ઞાન હૈ। ઇસલિયે સંસારમેં જો કહાવત હૈ કિ ‘ખોજી પાવે વાદી મરે’ સો સત્ય હૈ।।૪૫।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

યે પ્રશ્ન તો બહોત ચલા થા (સંવત) ૮૩૬ સાલમેં. ૮૩. ૧૭ ને ૨૭ = ૪૪ વર્ષ હુએ. શેઠ થા યહાં. બહોત (કહતે થે), કર્મસે હોતા હૈ, કર્મથી ત્યાં ૨૫૩ ને કર્મ... ભઈ, એકાંત નહીં હૈ એસા. કર્મકે નિમિત્તસે વિકાર હોતા હૈ, પણ અપનેસે હોતા હૈ. સમજમેં આયા? ઔર કર્મ ખસે તો મુક્તિ હો, એસે કહતે થે. ખસે, સમજે? (શ્રોતા : અલગ હો)

अलग डो. ऐसा नहीं है, कीधुं. खोजी जीवै.. ऐसा कडा था. ४४ वर्ष पडले. कीधुं, शेठ ! खोजी जीवै.. खोजीका अर्थ किया है देभो, उद्योगी. सत्यका शोधनेवाला—जैसा वस्तुका स्वरूप है ऐसा शोधनेवाला—जव जता है. वादी मरता है वाद करके. कि ऐसा है ने ऐसा नहीं है, ऐसा नहीं है. वादी, कडते है न? वादी मरे. समजमें आया ?

निहचै अभेद अंग.. अक अपेक्षाअे ये भात सय्यी है. किसकी ? वेदांतकी. कि सभ जव सरभी जतिके है और सभका लक्षण अक है, ये अपेक्षाअे अक हैं. पण संभ्या अपेक्षासे अक हैं, ऐसा नहीं. समजमें आया ? संभ्या अपेक्षासे तो अनंत हैं पण लक्षण अपेक्षासे और स्वभाव अपेक्षासे 'सर्व जव छे सिद्ध सम.' अपने यहां आया है 'योगीन्द्रदेव'में 'सर्व जव छे ज्ञानमय.' ज्ञानमय सर्व जव प्रभु छे, उस अपेक्षासे अक है. पण कंठ संभ्यासे अक है, सभ जव अक डी है, ऐसा है डी नहीं. 'समयसार' देभकर भी कितनेको ऐसा डो जाता है कि समयसारमें वेदांत जैसा कडा है. है डी नहीं. समजमें आया ?

वड नाथुशास्त्री उताने. शुं कडेवाय अे ? नाथुराम प्रेमी. नाथुराम प्रेमी उताने मुंभई. वड कडते थे कि ये समयसार वेदांतके ढालेमें ढाला है. वहां वो अकेला आत्मा आवे न ? निश्चय.. निश्चय.. निश्चय.. पण निश्चय तो अभेद है वड भताना है. पण पर्याय आदि नहीं है, ऐसा मानते हैं ? वेदांत तो पर्याय डी मानते नहीं. अवस्था कुछ है नहीं. समजमें आया ? पण निहचै अभेद अंग.. निश्चयसे देभो तो सारे आत्मा अक जातके हैं, अे अपेक्षासे अक हैं. संभ्याअे अक अेम नहीं. जतिकी अपेक्षासे अक कडनेमें आया है. ईतना सय्या है. पण अक ज मान ले सर्व आत्मा. अत्यारे प्रयार वेदांतका भडोत है. सुधरेल लोको, वकीलो ने डोक्टरो.. ये प्रयार वेदांतका भडोत डोता है. वातुं करना, सत्य क्या है, ये शोधनेकी दरकार नहीं. वड भी सय्या है अने उमारा भी सय्या है. ऐसा है नहीं.

उदै गुनकी तरंग.. पडेळुं कर्म कीधुं उतुं. पण आडीं जीवके उदयमें गुणोंकी तरंगें उठती है. कर्मके निमित्तमें अनेक प्रकारका विकल्परूपी कार्य डोता है. तो उस अपेक्षासे भात सय्यी है. पण अकेला विकल्प उठते हैं ईतना डी आत्मा है, ऐसा है नहीं. आडाडा ! समजमें आया ? जवकी तरंग, उदयमें गुणकी तरंग... उद्दिमकी रीति लिए उद्धता सकति है. भीमांसकका माना हुआ उदय भी सत्य है. जीवमें अनंत शक्ति होनेसे स्वभावमें प्रवर्तता है, इसलिये नैयायिकका माना हुआ उद्यम अंग भी सत्य है. अक उद्यम अंग अक डी सत्य है. पण उद्यम अक डी है ने दूसरा नहीं है, (ऐसा नहीं है.) समजमें आया ? उद्यममें स्वभाव भी है और काल भी है और भावकी भवितव्यता भी जो समय

डोनेवाला भाव वड भी है. उद्यमके साथमें सब पांयो समवाय हैं. अकेला (उद्यम) मानना ये जूठ है.

परजाइ रूपकौ प्रधान सूक्ष्म सुभाव, ल्यो. पर्याय जिवमें क्षण-क्षणमें बदलती है न, इसलिये बौद्धमतीका माना क्षणिकभाव भी सत्य है इस अपेक्षासे. क्षण-क्षणमें परिणाम बदलते है उस अपेक्षासे परिणामकी अपेक्षासे बराबर है. पण द्रव्य है नहीं ने गुण है नहीं त्रिकाण रहेनार, ऐसा है नहीं. बहु मत अत्यारे अटला बधा वधी गयाने. जैनमें भी धतनी गडबड डो गई है कि ये पुन्य-पाप.. पुन्य आदि क्रिया करो उससे धर्म डोगा. वड भीमांसक मत है सब. समजमें आया ?

और अक डी आत्मा है, अक डी आत्मा है. कुछ पर्याय-इयाय भी नहीं. समजमें आया ? तो वड भी वेदांत अकांत मिथ्यात्व है. और पर्याय पर्याय डी है, द्रव्य त्रिकाण है ये वस्तु नहीं. (श्रोता : बौद्धमति.) आडा ! अने माननेवाला घणा छे. जैनमें भी समजे बिना पर्यायबुद्धि, वर्तमान बुद्धि, अस वर्तमान. ये वर्तमान दिभता है धतना में. और धन्द्रियसे ज्ञान करनेवाला स्वरूपसे व्युत डोकर धन्द्रियसे ज्ञान करता है तो धतना डी (आत्मा) मानते हैं. समजमें आया ? धन्द्रियसे लक्ष करके ज्ञान करते हैं तो षंडषंड ज्ञानको मानते हैं. अतीन्द्रिय अषंड ज्ञानमय चैतन्य है, शुद्ध आनंदकंड अत्मेड है, ये अंगको मानते नहीं. तो ज्ञानी अत्मेडको डी मानते हैं और धन्द्रिय तरङ्का जूकावका ज्ञान है बरा, वड भी मानते हैं, पण वड षंडषंड है. समजमें आया ?

कालकीसी ढाल परिनाम चक्र गति है, ल्यो, शीवमति आया. जीवके परिणाम कालके चक्रके समान फिरते हैं. क्षण-क्षणमें परिणामकी विचित्रता देभो. निगोडमेंसे निकलकर आठ वर्षमें केवलज्ञान पात है. कभी निगोडमेंसे निकला नहीं था. निगोड समजते हैं न? लीलङ्ग, काई (आदि). (श्रोता : नित्य निगोड) नित्य निगोड, सूक्ष्म निगोड, बाहर निगोड. उसमेंसे निकलकर अकाड भव भीयमें भले डो, पण मनुष्य (डोकर) आठ वर्षमें समकित पावे, अक अंतर्मुहूर्तमें केवलज्ञान और देड छोडकर सिद्ध डो जाअे. ऐसी परिणाममें ताकात है. समजमें आया ? तो ये परिणाम डी देभते हैं कि काल यड है. पण परिणामका सामर्थ्य किसमेंसे आया ? त्रिकाण ज्ञायक भगवान परिणामी स्वरूप है, उसमेंसे परिणाम आया तो वड द्रव्य भी मानना याडिये. माने बिना अकेले परिणामको माने, ये मिथ्यादृष्टि है.

याही भांति आतम दरबके अनेक अंग. आत्मामें अनेक प्रकारके अंग (अर्थात्) पक्ष हैं, (यड) वस्तुका स्वभाव है. एक मानै एककौ न मानै सो कुमति है. आडाडा

સમજમેં આયા ? ટેક ડારિ.. એકકો માના, એકકો નહીં માના, (તો) મિથ્યાજ્ઞાન હૈ. ઔર દૂરાગ્રહ છોડકર એટલે ટેક ડારિ. ટેક ડારિ—દૂરાગ્રહ છોડકર એકમેં અનેક ખોજેં.. ભગવાન આત્મા એક સ્વરૂપ હૈ, ઉસમેં ગુણ-પર્યાય અનેક હૈ, એસા ખોજે. સમજમેં આયા ? એક વસ્તુ ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ એક હોતે છર્તે અનંત ગુણ અને અનંત પર્યાયસે શોધે યે ખોજી જીવૈ.. યે સુબુદ્ધિ હૈ. સમજમેં આયા ?

સર્વજ્ઞ સિવા જિતને ભી કલ્પનાસે કહે, સબ મિથ્યાબુદ્ધિ હૈં. સર્વજ્ઞ સિવાય કલ્પના કરકે એસા હૈ, એક હી આત્મા હૈ, એસા વિશેષ હી હૈ. વિશેષ એટલે એક હી. વિશેષકો હી માનતે હૈં, સામાન્યકો નહીં. સાંખ્યમતી અકેલા સામાન્યકો માનતે હૈં, વિશેષકો નહીં. એસા અભિપ્રાય યહાં જૈનમેં વાડામેં ભી ઘૂસ ગયા હૈ. તો જીવકો એકાંગી માનનેવાલેકો યહાં મિથ્યાદૃષ્ટિ કહા હૈ. ખોજી જીવૈ વાદી મરે, લ્યો. સંસારમેં કહાવત હૈ, ‘ખોજી પાવે વાદી મરે.’ સત્ય શોધનેવાલા સત્યકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. પણ વાદ હી કરના, વાદ હી કરના. કોઈ ભી કહે એસી વાત, (તો કહે), તમારી જૂઠી હૈ, તમારી જૂઠી હૈ. સત્ય વાત કહે ઉસકી ભી જૂઠી (કહના). એસા વાદ કરના તો મર જાયેગા, કહે છે. તેરા પતા લગેગા નહીં. સ્યાદ્વાદકા વ્યાખ્યાન

સ્યાદ્વાદનું વ્યાખ્યાન (સવૈયા એકત્રીસા)

એકમેં અનેક હૈ અનેકહીમેં એક હૈ સો,
 એક ન અનેક કછુ કહ્યો ન પરતુ હૈ।
 કરતા અકરતા હૈ ભોગતા અભોગતા હૈ,
 ઉપજૈ ન ઉપજત મૂં ન મરતુ હૈ।।
 બોલત વિચારત ન બોલૈ ન વિચારૈ કછૂ,
 ભેખકૌ ન ભાજન પૈ ભેખસૌ ધરતુ હૈ।
 એસૌ પ્રભુ ચેતન અચેતનકી સંગતિસૌં,
 ઉલટ પલટ નટબાજીસી કરતુ હૈ।।૪૬।।

અર્થ :—જીવમાં અનેક પર્યાયો થાય છે તેથી એકમાં અનેક છે, અનેક પર્યાયો એક જ જીવદ્રવ્યની છે તેથી અનેકમાં એક છે, તેથી એક છે કે અનેક છે એમ કાંઈ કહી જ શકાતું નથી. એક પણ નથી, અનેક પણ નથી, અપેક્ષિત એક છે, અપેક્ષિત અનેક છે. તે વ્યવહારનયથી કર્તા છે નિશ્ચયથી અકર્તા છે, વ્યવહારનયથી કર્મોનો ભોક્તા છે, નિશ્ચયથી કર્મોનો અભોક્તા છે, વ્યવહારનયથી ઉપજે છે. નિશ્ચયનયથી ઉપજતો નથી—ઉપજતો નહોતો—અને ઉપજશે

નહિ. વ્યવહારનયથી મરે છે નિશ્ચયનયથી અમર છે, વ્યવહારનયથી બોલે છે, વિચારે છે, નિશ્ચયનયથી ન બોલે છે, ન વિચારે છે. નિશ્ચયનયથી તેનું કોઈ રૂપ નથી, વ્યવહારનયથી અનેક રૂપોનો ધારક છે. એવો ચૈતન્ય પરમેશ્વર પૌદ્ગલિક કર્મોની સંગતિથી ઉલટ-પલટ થઈ રહ્યો છે, જાણે નટ જેવો ખેલ ખેલી રહ્યો છે. ૪૬.

અર્થ :-જીવમેં અનેક પર્યાયેં होती है, इसलिये एकमें અનેક है, અનેક પર્યાયેં एक ही जीवद्रव्यकी हैं इसलिये અનેકमें एक है, इससे एक है या અનેક है कुछ कहा ही नहीं जा सकता। एक भी नहीं है, અનેક भी नहीं है, अपक्षित एक है, अपेक्षित અનેક है। वह व्यवहारनयसे कर्ता है, निश्चयसे अकर्ता है, व्यवहारनयसे कर्मोका भोक्ता है, निश्चयसे कर्मोका अभोक्ता है, व्यवहारनयसे उपजता है, निश्चयनयसे नहीं उपजता है—था, है और रहेगा, व्यवहारनयसे मरता है, निश्चयनयसे अमर है, व्यवहारनयसे बोलता है, विचारता है, निश्चयनयसे न बोलता है न विचारता है, निश्चयनयसे उसका कोई रूप नहीं है, व्यवहारनयसे અનેક रूपोंका धारक है। ऐसे चैतन्य परमेश्वर पौद्गलिक कर्मोकी संगतिसे उलट-पलट हो रहा है, मानों नट जैसा खेल खेल रहा है॥४६॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

દેખો, અચેતનકે સંગમેં જાતા હૈ, અપને ચૈતનકા સ્વરૂપ ભૂલ જાતા હૈ તો ઉસે ઉલટ પલટ નટબાજીસી કરતુ હૈ. નયી પર્યાય ધારે અને જૂની પર્યાય નાશ હો, (વહ) ઉલટ-પલટ. સમજમેં આયા? આનંદઘનજીકા હૈ, ‘સ્થિરતા એક સમયમેં ઠાને ઉપજે વિણસે તબ હી, ઉલટ-પલટ ધ્રુવ સત્તા રાખે યા હમ સુની ન કબહીં. અવધુ નટ નાગરકી બાજી.’ એક શ્વેતાંબરમેં આનંદઘનજી હુએ થે. સ્થિરતા એક સમયમેં—એક ક્ષણમેં ધ્રુવ ભી રહતા હૈ આત્મા. ‘સ્થિરતા એક સમયમેં ઠાને, ઉપજે વિણસે તબ હી’. નયી પર્યાયમેં ઉપજતા હૈ, પૂરાની પર્યાયસે વ્યય હોતા હૈ. ઉત્પાદ્-વ્યય-ધ્રુવ. ‘ઉલટ-પલટ ધ્રુવ સત્તા રાખે’. ઉત્પાદ અને વ્યય ઉલટ-પલટ હૈ, છતાં ધ્રુવ સત્તા રખે. આહા! સમજમેં આયા? ‘યા હમ સુની ન કબ હી’, આનંદઘનજી કહતે હૈ, એસી બાત સર્વજ્ઞ સિવા કહીં સુનનેમેં આયી નહીં. ઉપજે-વિણસે, ટક રહે. આહાહા! વહ યહાં આતા હૈ, દેખો.

एकमें અનેક है અનેકहीमें एक है सो.. वस्तु कહो, तो ભગવાન (આત્મા) વસ્તુ તરીકે તો એક હૈ. અસંખ્ય પ્રદેશ તરીકે એક હૈ. સમજમેં આયા? પણ ગુણ-પર્યાયસે દેખે તો અનેક હૈ. એકમેં અનેક હૈ. હૈ ન? જીવમેં અનેક પર્યાયેં होती है इसलिये एकमें અનેક है. અનેક પર્યાય હોતી હૈ. એક સમયમેં અનંતી પર્યાય. અનંત ગુણકી અનંતી પર્યાય. આહા! વસ્તુ એક, પર્યાય અનંત. અનેક પર્યાયેં एक ही जीवद्रव्यकी हैं इसलिये અનેકमें एक हैं.

અનંતી પર્યાય હોને પર ભી વસ્તુ તો એક છે. દ્રવ્ય તો આત્મા એક હી ત્રિકાળ ધ્રુવ છે. અનેકમાં એક છે. એકમાં અનેક છે. પાછા એસા નહીં હોં, સિદ્ધમાં.. કહતે હેં ન કિતને ? એકમાં અનેક છે ને અનેકમાં એક છે, જ્યોતમાં જ્યોત મિલાઈ. મોક્ષ હોતા છે તો ત્યાં જ્યોતમાં જ્યોત મિલ ગઈ મોક્ષ-મુક્તિમાં, એસા નહીં. યહાં તો એક વસ્તુ જો આત્મા છે... સમજમાં આયા ? વહ ભક્તામરમાં આત છે ન. 'વિભુ' આતા છે. ભક્તામરમાં 'વિભુ' આતા છે. આત્મા વિભુ છે. તો ઉસમાંસે કિતને નિકાલતે હેં કે દેખો, વિભુ નામ સર્વવ્યાપક છે, એસા નહીં. અપને ગુણ-પર્યાયમાં વિભુ નામ વ્યાપક છે. પરક્ષેત્રમાં વ્યાપક છે, એસા નહીં.

કહતે હેં, એક સમયમાં અનેક પર્યાયમાં ભી એક હી દ્રવ્ય છે. ઇસસે એક હૈ યા અનેક હૈ કુછ કહા હી નહીં જા સકતા. એક ક્ષણમાં દો કેસે કહનેમાં આવે ? દ્રવ્ય તરીકે એક છે, પર્યાય તરીકે અનેક છે. ઓર અસ્તિ-નાસ્તિ એકસાથ કહનેમાં કેસે આવે ? તો યે અવ્યક્ત ભી છે. સમજમાં આયા ? સપ્તભંગી છે ન સપ્તભંગી. જરી સૂક્ષ્મ વિષય છે સપ્તભંગી. એક છે (તો) સ્યાત્ એક, સ્યાત્ અનેક, એક-અનેક (એક સાથ) કહનેમાં આતા નહીં માટે સ્યાત્ અવ્યક્તવ્ય. યે એક-એક આત્માકી બાત હોતી છે હોં, એસે એક-એક પરમાણુમાં. આહા ! એક-એક આત્મામાં, એક-એક ગુણમાં અનંતી સપ્તભંગી ઉત્પન્ન હોતી છે. એક-એક દ્રવ્યમાં, એક-એક પર્યાયમાં અનંતી સપ્તભંગી ઉત્પન્ન હોતી છે. આહાહા !

એક પર્યાય પર્યાયસે છે, દૂસરી અનંતી પર્યાયસે નહીં છે. (૧) 'હે', (૨) 'નહીં હે'. (૩) 'હે', 'નહીં હે' એકસાથમાં છે. (૪) ઓર 'હે', 'નહીં હે' એક સાથમાં છે (પર) કહનેમાં આતા નહીં તો 'અવ્યક્ત' છે. (૫) ઓર 'હે' (ફિર ભી) 'અવ્યક્ત' છે યહ પાંચવાં બોલ છે. હે એકસાથ દો, (પર) કહનેમાં નહીં આતા તો 'અવ્યક્ત' ભી છે. (૬) 'નહીં હે' (ઓર) કહનેમાં આતા છે તો 'નાસ્તિ અવ્યક્ત' છે. (૭) ઓર 'હે' અને 'નહીં હે' ઓર 'અવ્યક્ત' છે. યે સપ્તમ ભંગ છે. આહાહા ! જૈનદર્શનકી ચીજ સૂક્ષ્મ છે. જૈનદર્શન વસ્તુકા સ્વભાવ છે, વહ કોઈ સંપ્રદાય નહીં, વહ તો વસ્તુકા સ્વભાવ હી એસા છે. કહતે હેં, જો એક છે, અનેક છે (ફિર) ભી કહનેમાં આતા નહીં. અપેક્ષિત એક છે ને અપેક્ષાસે અનેક છે. જો અપેક્ષાસે એક છે, ઉસ અપેક્ષાએ અનેક છે, એસા નહીં. ક્યા કહા ? જો અપેક્ષાસે એક કહા-દ્રવ્ય અપેક્ષાસે, તો ઉસી અપેક્ષાસે અનેક છે એસા નહીં. પર્યાય અપેક્ષાસે અનેક છે, દ્રવ્ય અપેક્ષાસે એક છે. આહા !

કરતા, અકરતા હૈ, મોગતા, અમોગતા હૈ.. આહાહા ! પરિણતીકા કર્તા ભી હૈ... વ્યવહારસે રાગકા કર્તા ભી હૈ ઓર નિશ્ચયસે અકર્તા ભી હૈ. આહાહા ! અને ભોક્તા ભી હૈ. અજ્ઞાનપને રાગકા ભોક્તા ભી હૈ. અરે, જ્ઞાનપને પરિણતીમાં જિતના રાગ હૈ ઈતની

ભોક્તાકી પરિણતી ભી હૈ. સમજમેં આયા? ૪૭ નય આવે છેને ભાઈ! ૪૭ નય. 'પ્રવચનસાર'. કર્તૃત્વનય અને અકર્તૃત્વનય એક સાથમેં હૈ. ભોક્તૃત્વનય અને અભોક્તૃત્વનય એકસાથમેં હૈ. એક બાજુ કહના કિ રાગકા અર્તા હૈ યે નિશ્ચયસે. પરિણતીમેં રાગ હૈ તો કર્તા હૈ, સમકિતીકો ભી. ચાર જ્ઞાનકા ધરનેવાલે ભી, અપની પર્યાયમેં રાગકા પરિણમન ઈતના કર્તૃત્વ જાનતે હૈ, હોતા હૈ ઈતના. કરનેલાયક હૈ, ઐસા નહીં.

ઐસે જિતના હર્ષ હૈ, રાગ હૈ ઉતના ભોક્તાકા પરિણમન ભી હૈ, સમકિતીકો, ગણધરકો. ગણધરકો કહા ન. પર્યાયમેં ઈતના હર્ષકા પરિણમન હૈ કિ નહીં? તો ઈતના ભોક્તા ભી હૈ. દૃષ્ટિકી અપેક્ષાસે દૂસરી બાત હૈ. પણ જ્યાં દૃષ્ટિકે સાથ જ્ઞાન હુઆ, વહ જ્ઞાન તો દોનોંહીકો જાનતા હૈ. આ તો સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર છે ન. ઐસે કહના કિ સમકિતી તો અશુદ્ધતાકા કર્તા હૈ હી નહીં અને અશુદ્ધતાકા ભોક્તા હૈ નહીં. યે એક બાત. યે દૃષ્ટિકી અપેક્ષાએ એક બાત. પણ દૃષ્ટિકે સાથ જો જ્ઞાન પ્રગટ હુઆ વહ દોનોં હી કો જાનતા હૈ. રાગકા અર્તા ભી મેં હું ઔર વહી સમયમેં રાગકા પરિણમન હૈ તો કર્તૃત્વ ભી મેરેમેં હૈ. સમજમેં આયા?

વહ 'નયપ્રજ્ઞાપન' હૈ ન. આયા હૈ ન. ગુજરાતી હોં, હિન્દી નહીં. 'નયપ્રજ્ઞાપન', નહીં? પુસ્તક હૈ, ૪૭ નયકા સારાંશ. (શ્રોતા : લાલુભાઈ તરફથી) હા, લાલુભાઈ તરફથી. 'નયપ્રજ્ઞાપન', નહીં? લાલુભાઈ તરફથી? 'નયપ્રજ્ઞાપન'. છે થોડા આપણે? થોડા હૈ. દેખા હૈ કે નહીં તુમને? (શ્રોતા : વાંચા હૈ) (શ્રોતા : યે કહતે હૈં કે હિન્દીમેં છપવા દો, મહારાજ!) એ કોણ છાપણે? હવે હિન્દી કોણ છાપણે? યે તો હૈ કે નહીં, ઈતના જાનતે હૈં હમ તો. હમ કિસીકો કહતે નહીં કે ઈસે છપવાઓ. એ રામજીભાઈનું કામ છે. (શ્રોતા : આત્મા ખપે છે કે નહીં, પછી મહારાજની પાસે જાઓ.) યહાં તો, કર્તૃત્વ ભી હૈ ને અકર્તૃત્વ ભી હૈ. ભોક્તા ભી હૈ ને અભોક્તા ભી હૈ. આ વાત નવી લાગે એને. તુમ્હારે તો કર્તામેં આતા હૈ કિ નહીં? કે દૃષ્ટિ અપેક્ષાસે આત્મા રાગકા કર્તા બિલકુલ નહીં. અશુદ્ધતા હૈ હી નહીં ઉસમેં. ક્યોંકિ શુદ્ધ દ્રવ્ય ચૈતન્યમૂર્તિ હૈ, ઐસી જહાં દૃષ્ટિ હુઈ તો પરિણમન ભી શુદ્ધ હૈ. દ્રવ્ય ને ગુણ શુદ્ધ હૈ. અશુદ્ધતા ઉસમેં હૈ હી નહીં. યે પરમેં ડાલ દિયા. પણ એક અપેક્ષાસે. આહાહા!

દૂસરી અપેક્ષાસે? (શ્રોતા : પરથી ભેદજ્ઞાન કરાવવું.....) અહિંયા પાછો અપનેમેં હૈ, ઈતના. પર્યાય(કા) પરકે (સાથ) સંબંધ ભી નહીં. અપની પર્યાયકી પરસે ભિન્ન સત્તા (હૈ), યહ બતાના હૈ. ઉસમેંસે પર્યાયસે ભિન્ન બતાના યે દૂસરી બાત હૈ. પહલે રાગ ઉસમેં નહીં, વહ તો દ્રવ્ય-ગુણકી અપેક્ષાસે. પણ સાધકકો ભી, સમકિતીકો ભી, ગણધરકો ભી રાગકા અંશ હૈ ઈતના કર્તૃત્વકા પરિણમન કર્તૃત્વનયસે જાનનેમેં આતા હૈ. આહાહા! પણ

યહાં 'નયપ્રજ્ઞાપન'મેં આયા હૈ. અને ભોક્તા ભી હૈ. પૂર્ણ ભોક્તા અનુભવકા ન હુઆ જબ તક, તબ તક ઈતના રાગકા ભોક્તા હૈ ઓર અભોક્તા ભી હૈ. આરે, આરે! આહાહા! ઉસ સમયમેં રાગકા ભોક્તા નહીં ઐસા ભી હૈ અને ઉસ સમય રાગકા ભોક્તા હૈ ઐસા ભી હૈ. પંડિતજી! આવી વાત છે. ભારે ઝીણી! લોકોને તત્ત્વનું જ્ઞાન નહીંને તો એકાંત પકડ લે. તો ઐસા નહીં હૈ, કહતે હૈં યહાં. સમજમેં આયા ?

કરતા અકરતા હૈ ભોગતા અભોગતા હૈ, ઉપજૈ ન ઉપજત.. પર્યાય અપેક્ષાસે ઉપજતા હૈ, દ્રવ્ય અપેક્ષાસે ઉપજતા નહીં. મૂળં ન મરતુ હૈ.. પર્યાયકા વ્યય હોતા હૈ યે મરણ હૈ. નહીં મરતા હૈ, (વહ) દ્રવ્યસે નહીં મરતા હૈ. બરાબર હૈ? પંડિતજી! બોલત વિચારત ન બોલૈ ન વિચારૈ કછૂ.. વ્યવહારસે ઐસે કહનેમેં આતા હૈ, યે વિકલ્પ હૈ તો બોલતા હૈ. ઐસા વ્યવહારસે કહનેમેં આતા હૈ. ન બોલે. નિશ્ચયસે નહીં બોલતા હૈ. વિકલ્પ ભી ઉસમેં હૈ નહીં. આહાહા! બોલવાની ક્રિયા તો હૈ હી કહાં? યે તો બોલનેકા વિકલ્પ થા ન. તો બોલતા હૈ, ઐસા કહનેમેં આતા હૈ વ્યવહારસે. નિશ્ચયસે બોલતા નહીં. દોનોં હી અંગ ઉસમેં હૈં. ન વિચારૈ કછૂ... બોલત વિચારત ન બોલે ન વિચારૈ કછૂ. વિચારતે ભી હૈ. પર્યાયમેં વિચાર ચલતા હૈ. ન વિચારત કછૂ.. વસ્તુમેં કોઈ વિચાર હૈ હી નહીં. આહાહા!

મેખકૌ ન માજન પૈ મેખસૌ ધરતુ હૈ.. નિર્વિકલ્પ આનંદ આદિ ભેખ અને વિકલ્પ ૨૮ મૂળ ગુણકા ભી ભેખ હૈ. ૨૮ મૂળ ગુણ હૈં ન વિકલ્પ, વહ ભેખ હૈ. મેખકૌ ન માજન.. યે ભેખકા ભાજન હૈ નહીં. છતાં વ્યવહારસે મેખસૌ ધરતુ હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! નિશ્ચયસે દેખો તો નિર્વિકલ્પ જો ભાવલિંગ હૈ વહ ભી આત્મામેં હૈ નહીં. કહો, સમજમેં આયા? એક સમયકી નિર્વિકલ્પ જો ભાવલિંગ (અવસ્થા) મોક્ષકા માર્ગ... ભાવલિંગ હોં, વિકલ્પ અને શરીર નગ્ન યે બાત છોડ દો. ભાવલિંગ હૈ. 'પરમાત્મપ્રકાશ'મેં હૈ. વહ સબ વ્યાખ્યાનમેં હો ગયા હૈ સારા. ભાવલિંગ હૈ યે પર્યાયમેં હૈ. પણ ભાવલિંગ નહીં હૈ વહ દ્રવ્યમેં નહીં હૈ. વસ્તુ હૈ ઉસમેં ભાવલિંગ-જ્ઞાવલિંગ હૈ નહીં. ઝીણી બાત હૈ! પન્નાલાલજી! નંદકિશોર પહેલે-વહેલે આયે હૈ તો એ સૂક્ષ્મ લગે.

મેખકૌ ન માજન.. આહાહા! 'અલિંગગ્રહણ'મેં તો ઐસા કહા, 'યતિ નામ બાહ્યલિંગકા જિસમેં અભાવ હૈ.' ૨૮ મૂળ ગુણકા વિકલ્પ અને નગ્નપના દ્રવ્યસ્વભાવમેં હૈ નહીં. માટે અલિંગગ્રહણ કહનેમેં આતા હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? અલિંગગ્રહણમેં હૈ. દ્રવ્ય-ભાવ વેદ જિસમેં નહીં. દ્રવ્ય-ભાવ વેદ ભી નહીં જિસમેં. દ્રવ્યવેદ તો નહીં, પણ ભાવવેદ ભી જિસમેં નહીં, ઈસકો હમ આત્મા કહતે હૈં. આહાહા! પર યહાં તો કહા,

૧૭૨ ગાથા. ‘પ્રવચનસાર’. યતિકી બાહ્યક્રિયાકા જિસમેં અભાવ હૈ ઉસ અપેક્ષાસે આત્માકો અલિંગગ્રહણ કહનેમેં આતા હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? હૈ ઉસમેં. પ્રવચનસારમેં હૈ ન? હા, પ્રવચનસાર. ૧૭૨. લ્યો, એ જ ગાથા આવી. ગાથા તો એ આવી, પણ પાનું બીજું ફેરવવું પડ્યું. લ્યો. કેટલામું છે એ ખબર નથી? સ્ત્રી, નપુંસક વેદનું ગ્રહણ નથી.

૧૭મો બોલ. લિંગોનું ધર્મચિહ્નોનું ગ્રહણ જિસકો નહીં હૈ. ૧૭મો બોલ. લિંગ નામ ગુણ એસા ગ્રહણ. લિંગ નામ ધર્મચિહ્ન. ધર્મકા ચિહ્નો જિસમેં નહીં હૈ. સમજમેં આયા? ઈસ અર્થકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. આ રીતે આત્મામેં બહિરંગ યતિલિંગોકા અભાવ હૈ. એ મુનિના ભાવલિંગ અને દ્રવ્યલિંગકા અભાવ હૈ. વહ દૂસરી બાત થી હોં. નિર્વિકલ્પભાવની. વો ‘પરમાત્મપ્રકાશ’મેં હૈ. યહ તો ‘પ્રવચનસાર’મેં હૈ. આહા! ભગવાન આત્મા! ૨૮ મૂળ ગુણકે વિકલ્પ જિસમેં નહીં. આહાહા! ઈસકો આત્મા કહતે હૈં. સમજમેં આયા? પંડિતજી! યતિનાં બાહ્ય ધર્મચિહ્નોય નથી. આહાહા!

અલિંગગ્રહણ, દેખો. ૧૭વા બોલ હૈ. લિંગો નામ ધર્મચિહ્નોનું ગ્રહણ જિસમેં નહીં. આ રીતે આત્માકો બહિરંગ—બાહ્ય યતિલિંગોકા અભાવ હૈ, એસે અર્થકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. આહાહા! ઈતના સ્પષ્ટ આચાર્યોને શાસ્ત્રકી રચનામેં કેવલજ્ઞાનકા ખુલાસા સબ સ્પષ્ટ કર દિયા હૈ. આ કહે, ધર્મચિહ્ન ગ્રહણ કરીને... બહુ માણસો આવ્યા છે. શાસ્ત્રમેં આતા હૈ ન એસા, મુનિ ભિક્ષા માટે જાય, કોઈનું રુદન સાંભળે, આગે ન જાય. હમ મોક્ષમાર્ગમેં નિકલે હૈં, જહાં આનંદ હૈ વહાં યે ક્યા? (શ્રોતા : બાત સહી હૈ). એસી હૈ. મુનિ ભિક્ષા માટે જાય. મહિનાના અપવાસ હોય. એક મહિનાના અપવાસ. કંઈ પણ રુદન સુને, ઓહો! હમ તો આત્માકે આનંદકી મૌજ કરનેકો મોક્ષમેં જાતે હૈં, મોક્ષકે પંથમે જાતે હૈં, ઈસમેં યે ક્યા? અબ આહાર નહીં. વિકલ્પ તોડકર અમૃતકા અનુભવ કરતે હૈં. આહાહા!

અંતરાય કહતે હૈં. ૩૨ અંતરાય આતે હૈં ન. સાધુકો ૩૨ અંતરાય હૈ ન. ચૌદ ... ૩૨ અંતરાય આવે. એ તો બાપા મુનિપણા, આહાહા! ધન્ય અવતાર! ચારિત્ર કિસકો કહતે હૈં! આહાહા! ચારિત્રકી વ્યાખ્યા સુનનેમેં આવી નહીં, પરિણમનમેં તો કહાંસે આયે? આહાહા! ચલતે (વક્ત) કાગકી વિષ્ટા પડ જાયે શરીર ઉપર, ઉપરસે નિકલા હો. બસ આહાર નહીં. યે ક્યા? હમ તો આનંદકી લહેરમેં નિકલે હૈ અંદર સાગરમેં. મોક્ષકે માર્ગમેં વિઘ્ન ક્યા? અટકાવ ક્યા? હોતા નહીં કોઈ અટકાવ. સમજમેં આયા? અપને ઉપયોગકો કોઈ હરણ કર જાય, એસા હમારા સ્વભાવ નહીં. યે અલિંગગ્રહણમેં હૈ નહીં. હમારા ઉપયોગ આત્મા સાથે જો જુડા હૈ, ઉસકા હરણ કત્તી હો એસા આત્માકા સ્વભાવ હૈ નહીં. સમજમેં આયા? હૈ? ઉસમેં હૈ ક્યાંક હોં. ઉપયોગનું છે ને.

ઉપયોગ નામ લક્ષણ દ્વારા ગ્રહણ પૌદ્ગલિક કર્મ નહીં. નવ-નવ. એ ત્યાં વાંચ્યું હતું મુંબઈમાં પહલે મંગલિકમાં. મુંબઈ પહલે સ્વાગતકા મંગલિક હુઆ થા ન. લિંગ નામ ઉપયોગ નામકા લક્ષણકા ગ્રહણ (જિસકા) પરસે હરણ હો સકતા નહીં, ઉસકા નામ અલિંગગ્રહણ હે. ભગવાન આત્મા અપના જ્ઞાન ઉપયોગ જો આત્માકે સાથ જુડા હૈ, ઉસકો કોઈ હરણ કરે અને નાશ કર શકે, એસી જગતમે કોઈ ચીજ હૈ નહીં. એય, નંદકિશોરજી ! ૧૧મે (ગુણસ્થાન)થી પડતે હૈં ને ફલાણેથી પડતે હૈં. હવે પડે એ તારો સ્વભાવ છે ? સમજમે આયા ? આહાહા ! આચાર્યોને તો કામ ક્રિયા હૈ, ગજબ કામ ક્રિયા હૈ ! દિગંબર મુનિઓઓ જગતની પાસે સત્યની પ્રસિદ્ધિ જાહેર કરી દીધી કે માર્ગ એસા હૈ ભૈયા ! તને રુચે, ન રુચે, તું સ્વતંત્ર છો. માર્ગ તો એસા હૈ.

ઉપયોગકા હરણ કભી હોતા નહીં, ઉસકો હમ ઉપયોગ(સ્વરુપ) આત્મા કહતે હૈં. આહાહા ! અખંડ આનંદ ભગવાન આત્મા પૂર્ણ સ્વરૂપકી જહાં દૃષ્ટિ હુઈ ઓર ઉપયોગમે લક્ષણમે લક્ષ જહાં દૃષ્ટિમે આયા, યે લક્ષસે છૂટે તો યે ઉપયોગ નહીં. તો ઉપયોગકા હરણ કભી હોતા નહીં. આહાહા ! સમજમે આયા ? યે યહાં કહતે હૈં, મેખકૌ ન માજન પૈ મેખસૌ ધરતુ હૈ.. નિર્વિકલ્પ ભેખ વીતરાગી પર્યાય ઉસકા ભી દ્રવ્ય ભાજન નહીં, તો ભી પર્યાયમે ધરતે હૈં. આહાહા ! એસૌ પ્રમુ ચેતન અચેતનકી સંગતિસૌં,.. ભાષા દેખો. અચેતનને કુછ ઉસમે ક્રિયા, એસા નહીં. અચેતનકી સંગતિસૌ, ઉલટ પલટ નટબાજીસી કરતુ હૈ.. આહાહા ! પરિણામ ઉલટ પલટ કરતે હૈં, યે નટબાજી જેસા પરિણામન હૈ, કહતે હૈં. હવે યે સબ છોડકર અનુભવ કરના વહ બાત કરતે હૈં. હો, કર્તા-અકર્તા, ભોક્તા-અભોક્તા, જો નયસે જો કહા એસે સમજ લેના. નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ હી અનુભવકે યોગ્ય હૈ.

નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ જ અનુભવવા યોગ્ય છે (દોહરા)

નટબાજી^૧ વિકલ્પ દસા નાંહી અનુભૌ જોગ ।

કેવલ અનુભૌ કરનકૌ, નિરવિકલ્પ ઉપજોગ ॥૪૭॥

શબ્દાર્થ :—નટબાજી=નટનો ખેલ. જોગ=યોગ્ય.

અર્થ :—જીવની નટની જેમ ઉલટી-સુલટી સવિકલ્પ અવસ્થા છે તે અનુભવવા યોગ્ય નથી. અનુભવવા યોગ્ય તો તેની ફક્ત નિર્વિકલ્પ અવસ્થા જ છે. ૪૭.

અર્થ :—જીવકી નટકે સમાન ઉલટા-પુલટી સવિકલ્પ અવસ્થા હૈ, વહ અનુભવકે યોગ્ય નહીં હૈ. અનુભવ કરનેયોગ્ય તો ઉસકી સિર્ફ નિર્વિકલ્પ અવસ્થા હી હૈ ॥૪૭॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

યે પાંચો અંગ કહે, હો, પણ ઉસકા જો વિકલ્પ હૈ વહ સબ છોડને લાયક હૈ. આહા! મેં નિત્ય હૂં કિ મેં અનિત્ય હૂં કિ રાગકી પરિણતી હૈ કિ રાગકી પરિણતી નહીં હૈ—યે સબ વિકલ્પ હૈ, ભેદકે વિકલ્પ હૈ. આહાહા! નટબાજી વિકલપદશા. ‘ઘટવાસી,.. વહ નીચે પાઠ હૈ. આહાહા! વિકલ્પકી વૃત્તિઓ ઉઠતી હૈ—મેં એક હૂં ને અનેક હૂં, દ્રવ્યસે એક હૂં અને પર્યાયસે અનેક હૂં. ભેખકા ધરનેવાલા દ્રવ્ય નહીં, પણ પર્યાયમેં નિર્વિકલ્પ પર્યાય હૈ—એસા હો, વહ સબ ભેદ વિચાર-વિકલ્પ હૈ. નાંહી અનુભૌ જૌગ.. અંતર સમ્યગ્દર્શન પાનેમેં, અનુભવ કરનેમેં લાયક નહીં કિસી રીતસે. આહાહા! ક્યા કહા? યે કહતે હૈં ન કિ ભઈ, વ્યવહારસે નિશ્ચય હોતા હૈ. યહાં તો ના પાડતે હૈં કિ, નાંહી અનુભૌ જૌગ. આહાહા!

‘મેં અનંત આનંદ હૂં, મેં અબદ્ધ હૂં, મેં શુદ્ધ હૂં, મેં એક હૂં’—એસા જો વિકલ્પ, વિચાર વિકલ્પકી ધારા યે અનુભવમેં યોગ્ય નહીં. આત્માકા અનુભવ કરનેકે લિયે વહ લાયક નહીં. આહાહા! ભારે ઝીણી વાત! સમજમેં આયા? કેવલ અનુભૌ કરનકૌ.. ભગવાન આત્મા અનુભવ પૂર્ણાનંદકો અનુસરકે હોના ઉસમેં નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ... વહ ઉપયોગ તો નિર્વિકલ્પ હૈ. પોપટભાઈ! બહુ ઝીણી વાતો ભાઈ! સમ્યગ્દર્શન પાનેમેં નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ હૈ, એમ કહતે હૈં. આહાહા! મેં એક હૂં અને અનેક હૂં, કર્તા હૂં અને અકર્તા હૂં, ભોક્તા હૂં અને અભોક્તા હૂં, ભેખકા ધરનેવાલા નહીં, પર્યાયમેં ભેખ હૈ—યે સબ વિકલ્પ અનુભવકે કામ નહીં આતે. આહાહા! (શ્રોતા : પહલે કરના તો પડેગા ઈતના?) આતે હૈં. કરના ક્યા પડે? આહાહા!

નટબાજી વિકલપ દસા, નાંહી અનુભૌ જૌગ.. આહાહા! (શ્રોતા : નટબાજીમેં ડાલ દિયા?) નટબાજીમેં ડાલ દિયા. ‘સમયસાર’મેં ૧૩વી ગાથામેં આતા હૈ ન. નય, નિક્ષેપ, પ્રમાણસે વસ્તુકો સિદ્ધ કરના, પણ અનુભવમેં વહ વિકલ્પ કામ નહીં કરતે. સર્વજને કહા એસા આત્મા—નિશ્ચયસે એસા હૈ, પર્યાયસે એસા હૈ, પ્રમાણસે સારા આખા હૈ, નિક્ષેપસે ભાવ ક્યા હૈ, દ્રવ્ય ક્યા હૈ, નામ ક્યા હૈ, આકાર ક્યા હૈ—એસે નિશ્ચય કરના, પણ વહ સબ વિકલ્પ હૈ. આહાહા! અંતર ભગવાન આત્મામેં જાકર અનુભવ કરનેમેં વહ જોગ—લાયક નહીં. ઉસકી તાકાતસે અનુભવ હો એસા નહીં, એમ કહતે હૈં. સમ્યગ્દર્શન નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમેં હોતા હૈ. જુઓ, ક્યા કહતે હૈ યહાં? નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ. આહાહા!

યે સબ વિકલ્પકો છોડકર... વિકલ્પમેં નિર્વિકલ્પકા અનુભવ હો યે જોગ નહીં, એમ કહા ન. નાંહી અનુભૌ જૌગ.. આહા! (શ્રોતા : નિર્વિકલ્પ હી અનુભવ.....) યે અનુભવ કહા. આહા! (શ્રોતા : સવિકલ્પદશામાં એ વિકલ્પ આવે તે છોડવા કેવી રીતે?) લક્ષ, લક્ષ

છોડના એમ કહતે હેં. અનુભવ કરનેમેં લક્ષ છૂટ જાતા હૈ, એમ કહતે હેં. છોડે કોણ ? ભાષા ઉપદેશકી ક્યા કરે ? અંતરમેં નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ હોતા હૈ અનુભવ, તો વિકલ્પ ઉત્પન્ન હોતા નહીં. નિર્વિકલ્પમેં વિકલ્પ મદદ કરતા હૈ એસા નહીં હૈ, એમ કહતે હેં. આહાહા ! આ તો રાડું પાડે છેને માળા. ‘વ્યવહારકો હેય કહતે હેં, યે જૈનધર્મકા નાશ કરતે હેં’ એસે કહતે હેં. કલ હી આયા હૈ. મખ્ખનલાલ. અરે, ભગવાન ! વ્યવહાર ક્યા તુમ કહતે હો ? પ્રભુ ! આહાહા ! તેરી ચીજ તો નિર્વિકલ્પ ઉપયોગસ્વરૂપ હૈ. સમજમેં આયા ?

અલિંગગ્રહણમેં ભી એસા આયા હૈ. જૈસે સૂર્યમેં મેલ નહીં—વિકાર નહીં, એસે આત્મામેં શુભ-અશુભ ઉપયોગ હૈ હી નહીં. વહ તો શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવી હૈ. યે અલિંગગ્રહણમેં હૈ. સમજમેં આયા ? ૧૦વા બોલ હૈ, અલિંગગ્રહણમેં હૈ. ૧૦વા બોલ હૈ. સૂર્યમેં જેમ વિકાર નહીં. એમ ભગવાન આત્મામેં શુભ-અશુભ ઉપયોગ નહીં. યે તો શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવી હૈ. ક્યા હુઆ ? સમ્યગ્દર્શન શુભ ઉપયોગસે હોતા હૈ ? શુભ ઉપયોગ તો ઉસકા સ્વભાવ હી નહીં, પીછે કેસે હો ? આહાહા ! સમજમેં આયા ? હૈ ઉસમેં ૧૦વે બોલમેં. આ નવમા બોલ છેને હરણનો. ૯વા બોલ લિયા ન પહલે, હરણકા. ઉપયોગનું હરણ નથી. ઉપયોગ. એના પહેલાં (આવે છે કે) ઉપયોગ બહારસે આતા નહીં, યે તો અંદરસે આતા હૈ. સમજમેં આયા ?

ઔર સૂર્યમેં જેમ મેલ નહીં, એમ ભગવાન આત્મામેં શુભાશુભ પરિણામ હૈ હી નહીં. શુભાશુભ પરિણામ અણાત્મા હૈ, આસ્રવ હૈ, આત્મામેં હૈ નહીં. આરે, આરે, ભારે ! વળી હમણાં કહી ગયા કે વહ રાગકે પરિણમનમેં કર્તૃત્વ જાનના. જ્ઞાનકી અપેક્ષાસે યે કહા. દૃષ્ટિકી અપેક્ષામેં હૈ હી નહીં કુછ. આહાહા ! યે તો શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવી હૈ, ઉસકો આત્મા કહતે હેં. શુભ-અશુભ પરિણામ ક્યા આત્મા હૈ ? વહ તો આસ્રવ હૈ, અણાત્મા હૈ. તો કહતે હેં, નટબાજી વિકલ્પ દસા, નાંહી અનુભૌ જોગ.. આહાહા ! યે અનુભવને યોગ્ય નહીં, એમ લિયા ન.

માલ પહલે લેના હો, બરફી કે કોઈ પણ ચીજ, તો પહલે ભાવ પૂછે. ત્રાજવા... ત્રાજવા ક્યા કહતે હેં વહ ? (શ્રોતા : તોલ). તોલ કરાવે. (શ્રોતા : કાંટા). હાં, કાંટા. તોલ તપાસતે હૈ કિ નહીં ? કિ જિસમેં માલ ડાલે (ઉસકે) નીચે મીણ-બીણ લગાયા હૈ કિ નહીં ? માલ નાંખવું હોય ત્યાં મીણ ચોપડ્યું હોય ને આ બાજુ ખાલી બાજુ હોય. તો બરાબર તોલ કરાવે, બે ત્રાજવાનું. ત્રાજવા કહતે હેં ન ? તરાજુ. ભાવ પૂછે, ત્રાજવું ઔર ઉસકા વહ લોહાકા ક્યા કહતે હેં ? પાનશેરી. શેર બશેર નક્કી કરાવે કે નહીં પણ બરાબર હૈ કિ નહીં ? (શ્રોતા : આપણે તો કાટલા કહે). કાટલા કહતે હેં હમારે. પાનશેર તોલા, તોલા.

પણ ઈસકી હિન્દી ભાષા દૂસરી હૈ ન. યે નક્કી કરે. પણ ખાતા વખતે પછી વિચાર કરતે હૈં ઉસકા ? યે ભાવકા હૈ ને તોલ ત્રાજવે નક્કી ક્રિયા હૈ ને પાનશેરી બરાબર થી ન. (શ્રોતા : તો ખાય ક્યારે ? ભોજન કે દિ' કરે ?)

વહ અધિકાર ઉસમેં આયા હૈ. સમજમેં આયા ? અનુભવકે કાલમેં વહ તો હૈ હી નહીં, એમ કહતે હૈં યહાં. પ્રથમ ઉસકા નિર્ણય કરનેમેં ભગવાન સર્વજને કહા એસા આત્મા દ્રવ્ય-પર્યાય, ગુણ-પર્યાય, વિકાર-અવિકાર, સંયોગ-અસંયોગ—એસી ચીજ હૈ ઉસકો નિર્ણય કરનેમેં નય, નિક્ષેપ, પ્રમાણ હોતા હૈ. પણ જો ચીજ સાધક કહનેમેં આતી હૈ, વહી ચીજ અનુભવમેં બાધક હૈ. આહાહા ! વહ આતા હૈ અંદર. આહા ! સમજમેં આયા ? બહુ કઠિન ચીજ. કહતે હૈં કિ અનુભવ જોગ નહીં. કેવલ અનુભૌ કરનકૌ.. અપને સ્વરૂપકાં આનંદકા અનુભવ કરનેમેં નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ એટલે શુદ્ધ ઉપયોગ... સમજમેં આયા ? એ ભણતર-ફણતર ને કંઈ ત્યાં કામ નહીં કરતા હૈ, કહતે હૈં. આહાહા ! પઢે-લિખાકા જ્ઞાન ભી ત્યાં કામ કરતે નહીં. આહાહા !

‘અનુભવ રત્ન ચિંતામણી, અનુભવ હૈ રસકૂપ, અનુભવ મારગ મોક્ષનો, અનુભવ મોક્ષ સ્વરૂપ.’ આહાહા ! યે તો ચોથા ગુણસ્થાનકી વાત ચલતી હૈ હોં. આહા ! (શ્રોતા : એમાં મોટા વાંધા..) મોટા વાંધા. ભાઈ! એને ખબર નથી હોં. એ તારી ચીજ કેવી છે પ્રભુ ! યે સબ વિકલ્પકા જ્ઞાન, વિકલ્પવાલા જ્ઞાન ભી અનુભવમેં કોઈ મદદ કરનેવાલા નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? કેવલ અનુભૌ કરનકૌ,.. હૈ ન ? અનુભવ નહીં. અનુભવ કરને યોગ્ય તો ઉસકી સિર્ફ નિર્વિકલ્પ અવસ્થા હી હૈ. આહા ! શુદ્ધ ઉપયોગકા અનુભવ હોતા હૈ. રાગકા અને વિકલ્પકા અનુભવ હોતા નહીં, યે અનુભવને લાયક હૈ નહીં. આહા !

દૃષ્ટાંત કહતે હૈં. અનુભવમેં વિકલ્પ—ત્યાગનેકા દૃષ્ટાંત. (શ્રોતા : અવસ્થાકા અનુભવ લિયા હૈ). અવસ્થાકા હી અનુભવ હૈ ન, દ્રવ્યકા અનુભવ હૈ નહીં. (શ્રોતા : દ્રવ્યકા જ્ઞાન હૈ). દ્રવ્યકા અનુભવ હોતા હી નહીં. અનુભવ તો પર્યાય નિર્વિકલ્પદશાકા હી હોતા હૈ. પર્યાયકા હી અનુભવ હૈ, દ્રવ્યકા અનુભવ હોતા હી નહીં કભી તીન કાલમેં. દ્રવ્ય તો ધ્રુવ હૈ ત્રિકાલ. (શ્રોતા : નિર્વિકલ્પ અવસ્થાકા...) યે અવસ્થાકા અનુભવ હૈ. સમજમેં આયા ? વેદન, અનુભવ વહ સબ પર્યાયકા હોતા હૈ. સમ્યગ્દર્શનકા અનુભવ, જ્ઞાનકા અનુભવ, ચારિત્રકા (અનુભવ), યે સબ પર્યાય હૈ. ધ્રુવકા અનુભવ ? ધ્રુવ તો ત્રિકાળ સત્ પડા હૈ. ધ્રુવકે આશ્રયસે હો, પણ અનુભવ ધ્રુવકા નહીં. આહાહા ! ભારે ! એવો માર્ગ છે, પન્નાલાલજી ! અનુભવમેં વિકલ્પ ત્યાગનેકા દૃષ્ટાંત

અનુભવમાં વિકલ્પ ત્યાગવાનું દૃષ્ટાંત (સવૈયા એકત્રીસા)

जैसे काहू चतुर संवारी है मुक्त माल,
 मालाकी क्रियामें नाना भांतिकौ विग्यान है।
 क्रियाकौ विकल्प न देखै पहिरनवारौ,
 मोतिनकी सोभामें मगन सुखवान है॥
 तैसें न करै न भुंजै अथवा करै सौ भुंजै,
 और करै और भुंजै सब नय प्रवांन है।
 जदपि तथापि विकल्प विधि त्याग जोग,
 निरविकल्प अनुभौ अमृत पान है॥४८॥

शब्दार्थ :—संवारी=सजावी, मुक्त माल=मोतीओनी माणा. विग्यान=चतुरार्थ. मगन=मस्त. अमृत पान=अमृत पीवुं ते.

अर्थ :—जेम कोई चतुर मनुष्ये मोतीनी माणा जनावी, माणा जनाववामां अनेक प्रकारनी चतुरार्थ करवामां आवी, परंतु पहिरनार माणा जनाववानी कारीगरी उपर ध्यान देतो नथी मोतीनी शोभामां मस्त थरने आनंद माने छे; तेवी ज रीते जोके ज़ुव न कर्ता छे, न भोक्ता छे, जे कर्ता छे ते ज भोक्ता छे, कर्ता जीजे छे, भोक्ता जीजे छे; आ जधा नथ मान्य छे तोपण अनुभवमां आ जधी विकल्प-जण त्यागवा योग्य छे, केवण निर्विकल्प अनुभवनुं ज अमृतपान करवानुं छे. ४८.

अर्थ :—जैसे किसी चतुर मनुष्यने मोतियोंकी माला बनाई, माला बनानेमें अनेक प्रकार चतुराई की गई, परंतु पहिरनेवाला माला बनानेकी कारीगरी पर ध्यान नहीं देता, मोतियोंकी शोभामें मस्त होकर आनन्द मानता है, उसी प्रकार यद्यपि जीव न कर्ता है, न भोक्ता है, जो कर्ता है वही भोक्ता है, कर्ता और है, भोक्ता और है, ये सब नय मान्य हैं तो भी अनुभवमें ये सब विकल्प-जाल त्यागने योग्य हैं, केवल निर्विकल्प अनुभव ही अमृतपान करना है॥४८॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

जदपि तथापि विकल्प विधि त्याग जोग.. आडा! जैसे विकल्प ली त्याग जोग है. अहीं तो डल्ल, अकला व्यवहार—रागकी भंडता त्यागनेयोग्य है, कहेतां, आडाडा! द्विगंभर धर्मका नाश हो जाता है (जैसे लोग कहते हैं.) अय पूनभयंदल्ल! अरे भगवान! सत्यको सत्य रहने दो न. जैसे है जैसे रहने दो प्रभु! ऐसी गडबड हो तो सत्य नहीं प्राप्त होगा. आडाडा! (श्रोता : विकल्पोनो अत्माव थाय तो अनुभव थायने). तो

अनुभव थाय. विकल्पसे अनुभव होता है? व्यवहार त्यागने योग्य है, तो विकल्प त्यागने योग्य है. 'नहीं, त्यागने योग्य है नहीं. छद्म गुणस्थान सुधी—प्रमत सुधी व्यवहार्यारित्र है.' पण व्यवहार्यारित्र मलाप्रत, वड तो निश्चय यारित्रकी स्थिरता प्रगटी है, उसको है. सम्यग्दर्शन-ज्ञान-यारित्र अपने द्रव्यके आश्रयसे प्रगट हुआ है, उसको प्रमतमें जो मलाप्रतका विकल्प है (उसे) व्यवहार कडनेमें आया. जहां आत्माका—द्रव्यका आश्रय नहीं लिया निर्विकल्प, त्यां विकल्पको व्यवहार कडनेमें आता डी नहीं. आडाडा! भारे गडभड. सोनगढने नामे तो पछी अेवुं करे छे अंढर. आडाडा! क्यां गया बाभुभाई गया? (श्रोता : अे अमदावाड गया.) अेमना गाम गया.

यहां तो कडते हैं, क्रियाकौ विकल्प न देखै पहिरनवारौ.. कडो, मोतीनी माणा गूंथी. गूंथी अे वभते (विकल्प) भले डो. पण माणा पडेरवा वभते (आम) गूंथी अेसा है विकल्प? पडननेकी शोभा है. मालाकी क्रियामें नाना भांतिकौ विग्यान है, अेम. विकल्प है, अेम. समजमें आया? परंतु मोतिनकी सोभामें मगन सुखवान है. अे भधा विकल्पो—आ मोती, आ अेनी माणा, आ अेमां सूतरनो दोरो—ये सभ विकल्प माला पडननेवालेको है नहीं. वड तो शोभामें मगन है. तैसैं न करै न भुंजै अथवा करै सो भुंजै.. रागको करता भी नहीं ने रागको भोगता भी नहीं. अने पर्यायनये करे अने भोगवे. भले डो. अे ज्ञान करो. पण और करै और भुंजै.. दुसरी पर्याय करे ने दुसरी पर्याय भोगवे. सब नय प्रवांन है. ज्ञानकी अपेक्षासे, सभ है अेसा ज्ञान करना.

जदपि जथापि विकल्प विधि त्याग जौग है.. आडाडा! आ सर्वविशुद्ध अधिकार. ये सभ विकल्पको छोडकर.. सभ विकल्प विधि त्यागजोग है. ये त्यागजोग कहां? सातवेंमें? (श्रोता : अे ज वभते....) अे वभतनी वात... निर्विकल्प अनुभव... ये विकल्प—विधि तो त्यागजोग है, देभो. ये सब नय मान्य हैं तो भी अनुभवमें ये सब विकल्प—जाल त्यागने योग्य हैं. अर्थमें अेसा लिभा है. आडाडा! केवल निर्विकल्प अनुभव ही अमृतपान करना है. निर्विकल्प अनुभव अमृतपान. आनंद तरङ्ग जूकनेसे अमृतका—आनंदका स्वाड आया उसमें विकल्प सभ त्याग है. अनुभवके कालमें विकल्प सभ त्याज्य हैं. आडाडा! यौथे गुणस्थानमें सम्यग्दर्शन हुआ, उस कालमें अनुभवमें विकल्पका त्याग है. आडाडा! समजमें आया

कर्ता-(कर्म)में यड लिया है न वहां? १४३-४४, नहीं? 'अभङ्ग हूं, अेक हूं, शुद्ध हूं.' व्यवहार तो निषेध करते आये डी है, अेम तो कडा. अनेक है ने राग सडित है, अेसा तो निषेध करते आये हैं, पण यहां तो अेक हूं ने शुद्ध हूं, ने अभंध हूं, परिपूर्ण ने अत्मेड

હું—એસા જો વિકલ્પ વહ ભી છોડે બિના તુજે અનુભવ નહીં હોગા. અમરચંદ્રજી ! આહાહા ! ભારે આકરૂં ભાઈ ! લોગોંકો યે બાત એસી લગે કિ યે તો નિશ્ચયાભાસ હૈ. પણ નિશ્ચયાભાસ, જહાં આનંદકા અનુભવ આયા વહાં નિશ્ચયાભાસ કહાં રહા ? યે તો કહતે હૈં યહાં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? ચિદાનંદ ભગવાનકો અપની પર્યાયમેં ધ્યેય બનાકર જો અનુભવ હુઆ, યે તો અમૃતકા પાન હૈ, અમૃતકી બુટી હૈ. યે કોઈ વાદવિવાદકા વિષય નહીં, ભાઈ ! ભીખાભાઈ ! તમારો વિકલ્પ કામ ન કરે, કહે છે.

આ ગુરુ પાસેથી સાંભળીએ ને ગુરુનો ઉપકાર છે—એવો વિકલ્પ ત્યાં અનુભવમાં કામ ન કરે, એમ કહે છે. (શ્રોતા : એક અપવાદ...) આ તમારા દીકરા ના પાડે છે પણ એમ. આહાહા ! ભગવાનને આંગણે આવા વિકલ્પ હો, કહે છે. પણ ઈસ વિકલ્પસે નિર્વિકલ્પ અનુભવ હો, યે યોગ્ય નહીં. બે વાર કહે છે. ત્યાંય કીધું. નાંહિ અનુભૌ જૌગ. આહીં પણ કીધું, જદપિ વિકલ્પ વિધિ ત્યાગ જૌગ. હૈ ન ? પંડિતજી ! આહાહા ! ભાઈ ! શાંત થા, શાંત થા. ભગવાન તો રાગ અને વિકલ્પસે રહિત હૈ. યે તો નિર્વિકલ્પ હૈ તો નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમેં ઉસકા અનુભવ હોતા હૈ. શુદ્ધ ઉપયોગ કહો કે નિર્વિકલ્પ પરિણામ કહો, સબ એક હી બાત હૈ. વહ શુદ્ધ ઉપયોગમેં સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. સમજમેં આયા ? યે શુભ ઉપયોગસે હોતા નહીં. યે ૪૮ હુઆ. વિશેષ કહેશે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

પ્રવચન નં. ૧૨૯ શ્રાવણ વદ ૨ રવિવાર તા. ૮-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૪૮, ૪૯, ૫૦ પર પ્રવચન

સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર. ૪૮ પદ હો ગયા. ૪૮ આયા ન છેલ્લે ?

જદપિ તથાપિ વિકલપ વિધિ ત્યાગ જોગ,
નિરવિકલપ અનુભૌ અમૃત પાન હૈ ॥

આત્માને માટે.... સર્વજ્ઞ સિવા એકાંત માનનેવાલે અનેક પ્રકાર હેં વો જાનના, પણ વહ વિકલ્પ હૈ વો ત્યાગ કરનેલાયક હૈ. આત્મા અબદ્ધ હૈ દ્રવ્યસે, પર્યાયમેં રાગાદિ અશુદ્ધતા હૈ, વસ્તુ તરીકે એક હૈ, ગુણ-પર્યાયસે અનેક હેં—એસે ભેદ હૈ અને અભેદ ભી હૈ. તો જૈસા હૈ એસા નય-પ્રમાણસે જાનના. પણ જાનકર કરના ક્યા પીછે ? યદાપિ એસા વિકલ્પસે નિર્ણય ક્રિયા, તથાપિ વિકલ્પ વિધિ ત્યાગ જોગ હૈ. એસા હૈ ને એસા નહીં હૈ— યે સબ વિકલ્પ દૃષ્ટિમેંસે છોડનેલાયક હૈ.

નિરવિકલ્પ અનુભૌ અમૃત પાન હૈ. અપના સ્વરૂપ નિર્વિકલ્પ હી હૈ, તો પર્યાયમેં નિર્વિકલ્પતાસે અનુભવ કરકે અમૃતકા પાન કરના, ઉસકા નામ અનુભૂતિ, ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન, ઉસકા નામ ધર્મકી પ્રથમ નિર્વિકલ્પતાકી શુરૂઆત હોતી હૈ. સમજમેં આયા ? અમૃત પાન... આત્મા અંતરમેં અતીન્દ્રિય અમૃતકા ધામ નિર્વિકલ્પ... સબ વિકલ્પકી ઝંઝાલ છોડકર, સ્વરૂપ એસા અખંડ નિર્વિકલ્પ હૈ, એસી પરિણતિમેં અમૃતરસ પીના. આહાહા ! સર્વ શાસ્ત્રકા યે તાત્પર્ય હૈ. યહાં લગ આયા હૈ. હવે, કિસ નયસે આત્મા કર્મોકા કર્તા હૈ ઓર કિસ નયસે નહીં હૈ. નીચે હૈ શ્લોક ૧૮.

વ્યાવહારિકદૃશૈવ કેવલં કર્તૃ કર્મ ચ વિભિન્નમિષ્યતે ।

નિશ્ચયેન યદિ વસ્તુ ચિન્ત્યતે કર્તૃ કર્મ ચ સદૈકમિષ્યતે ॥૧૮॥

મૂળ તો કર્તા-કર્મ અધિકાર વિશેષ સ્પષ્ટ (કરના) હૈ ન. વિકલ્પકા કર્તા હોના વહ આત્મામેં હૈ, પણ અજ્ઞાનભાવસે હૈ. સમજમેં આયા ? વિકલ્પકા કર્તા, રાગકા કર્તા હોના, વહી વસ્તુકા સ્વરૂપ હૈ અર્થાત્ પરકા કર્તા નહીં. સમજમેં આયા ? પરસે ભિન્ન બતાના હૈ ન અભી તો.

ક્યા નયથી આત્મા કર્મોનો કર્તા છે અને ક્યા નયથી નથી. (દોહરા)

દરબ કરમ કરતા અલખ, યહ વિવહાર કહાડ ।

નિહચૈ જો જૈસૌ દરબ, તૈસૌ તાકૌ ભાડ ॥૪૧॥

શબ્દાર્થ :—દરબ કરમ(દ્રવ્યકર્મ)=જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોની ધૂળ. અલખ=આત્મા તાકૌ=તેનો ભાઉ=સ્વભાવ.

અર્થ :—દ્રવ્યકર્મનો કર્તા આત્મા છે એમ વ્યવહારનય કહે છે, પણ નિશ્ચયનયથી તો જે દ્રવ્ય જેવું છે તેનો તેવો જ સ્વભાવ હોય છે—અર્થાત્ અચેતન દ્રવ્ય અચેતનનો કર્તા છે અને ચેતનભાવનો કર્તા ચૈતન્ય છે. ૪૯.

અર્થ :—દ્રવ્યકર્મકા કર્તા આત્મા હૈ, વહ વ્યવહારનય કહતા હૈ, પર નિશ્ચયનયસે તો જો દ્રવ્ય જૈસા હૈ વૈસા હી સ્વભાવ હોતા હૈ—અર્થાત્ અચેતન દ્રવ્ય અચેતનકા કર્તા હૈ ઓર ચેતનાભાવ કર્તા ચૈતન્ય હૈ ॥૪૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

દરબ કરમ કરતા અલખ, યહ વિવહાર કહાહ.. જડકર્મકો આત્મા કરે, યહ તો જૂઠી વ્યવહારદૃષ્ટિસે કહનેમેં આયા હૈ. ક્યોંકિ કર્મ ભી એક પદાર્થ હૈ તો વહ અપની પર્યાયકો રચતા હૈ, કરતા હૈ, ઉસમેં આત્મા ક્યા કરે? કર્મ આત્મા બાંધે કિ કર્મકા ફલ આત્મા ભોગવે—યહ તો જૂઠી વ્યવહારદૃષ્ટિસે કહનેમેં આયા હૈ. દરબ કરમ કરતા અલખ.. ભગવાન આત્મા જડકી પર્યાયકો કરે વ્યાવહારિક દૃષ્ટૈવ. છે ને? વ્યાવહારિક દૃષ્ટૈવ. યે વ્યવહાર નામ મિથ્યા—જૂઠી દૃષ્ટિસે કહનેમેં આતા હૈ. સમજમેં આયા? યહ વિવહાર કહાહ.. કહનેમેં આતા હૈ, વસ્તુસ્થિતિ એસી નહીં. નિહચૈ જો જૈસૌ દરબ, તૈસૌ તાકો ભાહ.. અભી તો પરસે ભિન્ન બતાના હૈ હોં. સ્વભાવકા કર્તા હૈ ને ભાવકર્મકા કર્તા નહીં— યે અભી સિદ્ધ નહીં કરના. સમજમેં આયા? નિશ્ચયનયસે તો જો દ્રવ્ય જૈસા હૈ ઉસકા વૈસા હી સ્વભાવ હોતા હૈ, અચેતન દ્રવ્ય અચેતનકા કર્તા હૈ ઓર ચેતનભાવકા કર્તા ચેતન હૈ.

પુન્ય-પાપકા વિકલ્પ જો રાગ હૈ ઉસકા કર્તા આત્મા હી હૈ અજ્ઞાનભાવસે. સમજમેં આયા? પણ અજ્ઞાનભાવસે જડકા ભી કર્તા હૈ, એસા નહીં. યે વ્યવહારસે કહનેમેં આતા હૈ, પર વો તો જૂઠે વ્યવહારસે. નિહચૈ જો જૈસૌ દરબ તૈસૌ તાકૌ ભાહ.. નિશ્ચયનો અર્થ... હૈ તો વહ ભી વ્યવહાર. સમજમેં આયા? અપને ભાવકા કર્તા હૈ યે ભી અજ્ઞાનકા વ્યવહાર હૈ. નિશ્ચય તો... પરકા નહીં કર્તા અને સ્વકા કર્તા હૈ, ઈતની અપેક્ષાસે નિશ્ચય કહા હૈ. ખરેખર નિશ્ચય યહ હૈ નહીં. રાગકા કર્તા... જહાં લગ અપના સ્વભાવ સન્મુખ ચૈતન્યકા પતા લિયા નહીં, તબ લગ તો સ્વરૂપકે અજ્ઞાનભાવસે રાગકા કર્તા યે નિશ્ચય હૈ. નિશ્ચય શબ્દે સ્વ-આશ્રય. સમજમેં આયા? સ્વાશ્રય હૈ માટે નિશ્ચય કહા, બાકી તો વહ ભી વ્યવહાર હૈ. આહાહા ! વ્યવહાર-નિશ્ચયના ઝગડા. સમજમેં આયા?

निहचै जो जैसो दरब तैसो ताकौ भाउ.. यहाँ तो विकारी(भाव) भी शिवद्रव्यका भाव है वहाँ सिद्ध करना है भाई! आहा! जड़की पर्यायका कर्ता नहीं. शरीरकी पर्याय यलती है, उसका आत्मा कर्ता अज्ञानभावसे भी नहीं. बोधना होता है जड़की पर्यायसे, अज्ञानभावसे भी जड़की पर्यायका—भाषाका कर्ता (आत्मा) नहीं. अज्ञानभावसे विकृतरूप विकार दया, दान, व्रत, भक्ति, काम, क्रोधका भाव(का कर्ता है) क्योंकि दृष्टिमें वही है. दृष्टिमें स्वभाव त्रिकाण वहाँ तो है नहीं. तो अपने द्रव्यके ज्ञानके अभावमें अज्ञानी ही अपना विकार परिणामका कर्ता है. समझमें आया?

वो ४८ (५६) हुआ. ५०. १८ कणश है. अंक कणश है, पर उसमें अर्थ नहीं दिया. नीचे अर्थ है न? उसमें नहीं है? पंडितजी! भीयमें श्लोक है न नीचे, उसका अर्थ नहीं दिया. क्योंकि उरकी व्रतमें नहीं है. लिखा है न? यह श्लोक कलकत्तेकी छपी हुई परम अध्यात्म तरंगिणीमें है. परम अध्यात्म तरंगिणीमें है. उसमें है परम अध्यात्म तरंगिणीमें. किन्तु इसकी संस्कृत टीका प्रकाशकको उपलब्ध नहीं हुई. काशीके छपे हुए प्रथम गुच्छकमें यह श्लोक नहीं है. इडर भंडारकी प्राचीन हस्तलिखित प्रतिमें भी यह श्लोक नहीं है और न इसकी कविता ही है. पण यहाँ मूण श्लोक उला. आपणो नाभ्यो छे. केटलामो छे अ? २११. आपणो अर्थात् नाभ्यो छे. देओ, श्लोक है नीचे.

ननु परिणाम एव किल कर्म विनिश्चयतः

स भवति नापरस्य परिणामिन एव भवेत्।

न भवति कर्तृशून्यमिह कर्म न चैकतया

स्थितिरिह वस्तुनो भवतु कर्तृ तदेव ततः॥२११॥

ननु परिणाम एव किल कर्म विनिश्चयतः उसका अर्थ है. उसमें नहीं है. भरेभर, 'ननु'नो अर्थ भरेभर. परिणाम एव.. परिणाम है वही निश्चयसे कर्म है. अपने आत्मामें जो रागादि कि शुद्धादि परिणाम होते हैं, वही शिवका कर्म है. कर्म नाम कार्य. परिणामिन एव भवेत् नापरस्य भवित.. अपना परिणाम अपने आश्रय(भूत परिणामीका होता है. दूसरा बोध. अंक बोध ऐसा कडा कि भरेभर द्रव्य जो है, उसका जो परिणाम है वहाँ परिणाम उसका (द्रव्यका) भरेभर कार्य नाम कर्म है. ये परमाणु है. ऐसा होता है यहाँ कर्म है. निश्चयसे ये परमाणुका कर्म है, परमाणुका कार्य है, आत्माका नहीं. (श्रोता :) अमेद होता है. मेद कडना वहाँ तो व्यवहार जूठी दृष्टिसे कडना है. आहा! यहाँ कडते है, परका कर्ता न माने (तो) दिगंबर जैन नहीं. ल्यो अम कडते हैं. पंडित जैसे कडते हैं. आहाहा! कितना डेरकार. अरे, भगवान!

તું તેરી સત્તામેં તેરી પરિપૂર્ણ દશા હૈ. તેરેમેં ઊલટા સૂલટા કર સકે. પરમેં કુછ કર સકે (ઐસા હૈ નહીં). કહતે હૈં કિ પરિણામ અપના કાર્ય હૈં ઓર પરિણામ પરિણામીકા હોતા હૈ. જો પરિણામ હુઆ વહ કાર્ય ઓર વહ પરિણામીકા પરિણામ પરિણામીકે આશ્રયસે હોતા હૈ. યે પરિણામ નિમિત્તકે આશ્રયસે હોતા હૈ, ઐસા નહીં. સમજમેં આયા ? યે પ્રશ્ન ચલા થા. નંદકિશોરજી ! વહ હીરાલાલજી આયે થે ન યહાં. ચલા થા પ્રશ્ન. પણ નિમિત્ત બિના હોતા નહીં. નિમિત્ત બિના હોતા નહીં ઉસકા ક્યા અર્થ ? કીધું, લકડીકા દૃષ્ટાંત દિયા થા. યે લકડી હૈ, દેખો, આરીસે કટી હુઈ હૈ. એકલી કપાય ? કપાય નામ સમજતે હૈ ? કટે. કરવતસે ટુકડા હોતા હૈ. કરવત બિના હોતા હૈ ? અરે, ભૈયા ! કરવતસે હોતા હૈ તો યું ક્યું રહા ? અભી તો કરવત હૈ નહીં. અભી રહા હૈ અપને કારણસે, તો ઉસ વક્ત ભી અપને કારણસે પર્યાયમેં દો ખંડ હુએ હૈં. અરે, સ્વતંત્ર દૃષ્ટિ.... વહ હીરાલાલ નહીં ? શું કહેવાય એ ? પ્રોફેસર. ધવલનું બનાવ્યું છે ને ? ધવલકા બનાયા હૈ. આયે થે ન ? પંડિતજીકે સાથ આયે થે. આ વહ ને એક ઉપાધ્યાય. દોનોં આયે થે. કોલ્હાપુર.

યહાં તો કહતે હૈં, કોઈપણ પરિણામ, પરિણામ નામ વર્તમાન દશા—વર્તમાન હાલત, વહ કર્મ નામ કાર્ય કહનેમેં આતા હૈ. કિસકા ? પરિણામીકા. પરિણામી બિના પરિણામ હોતા નહીં અને યે પરિણામ પરિણામીકા કર્મ નામ કાર્ય હૈ. યે મંદિર બનવા સકે ને મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા કર સકે—યહ કાર્ય આત્માકા નહીં હૈ, એમ કહતે હૈં. એ, પોપટભાઈ ! તમારે ક્યાં હજી પધરાવ્યું છે ? કર્યું નથી કાંઈ. થોડુંક ત્યાં કર્યું છે જોરાવરનગરમાં. તમારા ગામમાં તો બાકી છે બધું ઘણું. જોરાવરનગર. ક્યા કિયા થા ? વિકલ્પ. મંદિર-બંદિરમેં નહીં. અમુલખભાઈ ! અમુલખભાઈ છે ને ? આ તમારે ત્યાં મદદ કરી હતીને તમને ? નહીં કરે ?

ભાઈ ! જગતકી ચીજ જો હૈ, વહ અપની વર્તમાન પર્યાયસે પરિણામ રહી હૈ. યે પરિણામ હી વહ દ્રવ્યકા કાર્ય હૈ અને વહ પરિણામ પરિણામીકે આશ્રયસે હોતા હૈ. વહ પરિણામ પરકે આશ્રયસે હોતા હૈ, ઐસા નહીં. દો બોલ હુઆ. સમજમેં આયા ? દો બોલ ક્યા હુઆ ? કિ પ્રત્યેક પદાર્થકા વર્તમાન પર્યાયરૂપી પરિણામ યે કર્મ હૈ. ક્યોંકિ વહ નિશ્ચયસે દ્રવ્યકા કાર્ય હૈ. ઓર વહ પરિણામ પરિણામીકે આશ્રયસે હોતા હૈ. તો ઉસકા જો પરિણામીદ્રવ્ય હૈ ઉસકે આશ્રયસે હોતા હૈ. નિમિત્તકે આશ્રયસે હોતા હૈ, ઐસી ચીજ હૈ (નહીં). હૈં ઉસમેં વહ ? દેખો, ‘નનુ પરિણામ..’ નનુ એટલે નિશ્ચય. ‘નનુ પરિણામ એવ કિલ્ કર્મ વિનિશ્ચયત.’ ખરેખર તો પરિણામ વિકારી હો કે અવિકારી, વહી કર્મ નામ કાર્ય કહનેમેં આતા હૈ. ‘સ ભવતિ નાપરસ્ય પરિણામિત એવ ભવેત્.’ યે અપને પરિણામીકે આશ્રયસે હોતા હૈ, પરકે આશ્રયસે નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

દિખતા હૈ ન કિ પરકે આશ્રયસે હોતા હૈ ? આત્મા હૈ તો બોલા જાતા હૈ. મુર્દા ક્યો નહીં બોલતા ? કિસીને પ્રશ્ન ક્રિયા થા કિ નહીં ? ભાઈ ! મુર્દા ભી અપની પર્યાયકા હી કર્તા હૈ, ભાષાકા કર્તા હૈ નહીં. યહાં ભી ભાષાકી પર્યાયકા કર્તા, પરમાણુ ભાષાકા હૈ વહ કર્તા હૈ ઓર વહ ઉસકા કર્મ હૈ. ભાષા(વર્ગણા)કા વહ કર્મ નામ કાર્ય હૈ. વહ પરિણામ ભાષાવર્ગણાકે આશ્રયસે હુઆ હૈ. હોઠસે ભી નહીં. ક્યોં યહ (શરીર) તો આહારવર્ગણા હૈ. ભાષા વચનવર્ગણા હૈ. દોનો ભિન્ન વર્ગણા હૈ. ભિન્ન વર્ગણાકા કાર્ય ભિન્ન વર્ગણાસે હોતા હૈ—એસા ત્રીન કાલમેં હોતા નહીં. પદમચંદજી ! તો આ બધા હોંશિયાર તમે કહેવાઓને ધંધામાં-કામમાં ને ? પચાસ-પચાસ હજાર કમાય ને લાખ-લાખ કમાય. હોંશિયારીનું કામ છે કે નહીં બધું ? નહીં ? શિખરચંદજી ! આ મૂર્ખાઈનું કામ છે ?

૨૦૦-૨૦૦ રૂપિયા લેતા હતા રામજીભાઈ, લ્યો, ત્રીસ વર્ષ પહેલા કોર્ટમાં. મૂર્ખાઈનું કામ હશે ? ત્રીસ વર્ષ પહેલે કોર્ટમેં પાંચ કલાક જાયે, બસ્સો (રૂપિયા લે). ચાલીસ આવે એક કલાકના. એક જ મિનીટમાં અહીં મૂક. અમે ઉઘરાણી લેવા જઈએ અસીલ પાસે ? તો યહ ઉનકી હુશિયારીસે મિલતા થા કિ નહીં ? ઉસકા અર્થ ક્યા ? ઉસકા અર્થ ક્યા ? વહ પરમાણુકી પર્યાય ક્ષેત્રાંતર હોકર વહાં આનેવાલી થી તો વહ કાર્ય તો પરમાણુકા હૈ. સમજમેં આયા ? ચીમનભાઈ ! આ બધા ચીમનભાઈ રહ્યા પૈસાવાળા. રેડનું ચલણ ઘણું અત્યારે, ધાર્યું ન થાય. હેં-હેં થઈ ગયું'તું. શું કહેવાય તમારું ? ઈન્કમટેક્સ.

ભાઈ ! યે પરમાણુ પદાર્થ જગતકી ચીજ હૈ, અસ્તિ તત્ત્વ હૈ. હૈ, ઉસકા પરિણામ ક્ષણે ક્ષણે હુએ બિના રહતા નહીં. તો વહ પરિણામ ઉસકા—પરમાણુકા કર્મ હૈ ઓર વહ પરિણામ પરમાણુકે આશ્રયસે હોતા હૈ. વિકલ્પ ક્રિયા માટે યહાં પૈસા આયા, એસા ત્રીન કાલમેં હૈ નહીં. ભીખાભાઈ ! ખબર છેને ? તમારે ત્રીસનો પગાર હતો અને આ અનેક હજારો પેદા કરે છે. હીરાભાઈ કંઈ હુશીયારીથી કરતા હશે કે નહીં ? રામજીભાઈ તો કહે છે કે ભાઈ, સુમનભાઈની બુદ્ધિ મારાથી સારી છે. એમ તો કહે છે. વાત સાંભળી છે. એમ કો'ક કહેતું હતું. કહો, સમજાણું ?

ઉસમેં ક્યાં હૈ ? બુદ્ધિ હૈ તો આઠ હજાર પગાર મિલતા હૈ ? આઠ હજારકા પગાર તો પરમાણુ હૈ ચીજ. પરમાણુકા આના, રહના, ટિકના—વહ તો પરમાણુકી પર્યાયકે કારણસે હૈ. વહ પરિણામ ઉસકા—પરમાણુકા કાર્ય હૈ ઓર ઉસકા પરિણામી જો પરમાણુ હૈ ઉસકે આશ્રયસે પરિણામ હુઆ હૈ. દૂસરેકે આશ્રયસે હુઆ હૈ ? શેઠ ! યે બીડીકા સબ ધંધા તુમ્હારે આશ્રયસે હોતા હૈ ? શેઠ આવ્યા લક્ષમાં. વારંવાર આવતા તો જોઈએ કે નહીં ? ચાર બોલ હૈ ઈસ શ્લોકમેં. એક બોલ તો વહ કિ જો દ્રવ્યકા જો પરિણામ વો ઉસકા

કાર્ય. દૂસરા બોલ વહ કિ જો કાર્ય હૈ વો પરિણામીકે આશ્રયસે હોતા હૈ, પરકે આશ્રયસે નહીં. નિમિત્ત ઉડા દિયા. સમજમેં આયા ?

(શ્રોતા : નિમિત્ત ઉડા દિયા વહ કહાં લિખા હૈ ?) યે ક્યા લિખા હૈ ? ધન્નાલાલજી ! શેઠ હૈ યે તો. ક્યા લિખા હૈ ? ‘અપને આશ્રયભૂત પરિણામીસે હોતા હૈ, અન્યકા નહીં.’ અપરસ્ય ન ભવતિ.. હૈ ઉસમેં ? અપરસ્ય ન ભવતિ. પંડિતજી ! યે તો પંડિત હૈ ન ? સંસ્કૃત જાનતે હૈ કિ નહીં ? અપરસ્ય ન ભવતિ.. દેખો. હૈ ? આહાહા ! સ ભવતિ નાપરસ્ય પરિણામિન એવ ભવેત્. અસ્તિ-નાસ્તિ કિયા. અપરસે નહીં હોતા, અપને પરિણામીસે વો પરિણામ હોતા હૈ. યે પરિણામકા આશ્રય આધાર દ્રવ્ય હૈ, દૂસરા દ્રવ્ય નહીં. આહાહા ! બાત એસી હૈ ભાઈ ! માર્ગ એસા હૈ. સત્ય વસ્તુ. એક સર્વજ્ઞ સિવાય આ વાત ક્યાંય હોઈ શકે જ નહીં.

એક વાર ‘સમંતભદ્ર આચાર્ય’ને ‘મુનિસુવ્રત’ ભગવાનકી સ્તુતિમેં કહા, ‘હે નાથ ! સમય એક ને ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ ત્રીનકા પતા એક સમયમેં આપને લિયા. વહી આપ સર્વજ્ઞકા લક્ષણ હૈ. સમય એક અને એક સમયમેં પ્રત્યેક દ્રવ્યમેં ઉત્પાદ, વ્યય, (ધ્રૌવ્ય). ઉત્પાદ પરિણામ હુઆ વહ કર્મ. પૂર્વકા વ્યય હુઆ ને યહાં ધ્રુવ હૈ. તો વહ પરિણામ કર્મ હૈ. પરિણામ પરિણામીકે આશ્રયસે હોતા હૈ, અપરકે આશ્રયસે નહીં. એક સમયમેં ત્રીન બોલ આપને પકડે. સમય તો સૂક્ષ્મ હૈ. ‘ક’ બોલે એમાં અસંખ્ય સમય જાય. આહાહા ! બાપુ ! કેવળજ્ઞાનકી પ્રતીતિ કરના યે સાધારણ બાત નહીં હૈ. એક સમયમેં, નાથ ! આપને પ્રત્યેક દ્રવ્યકે ત્રીન અંશ (દેખે). સમય એક. ‘ક’ (બોલનેકે કાલકા) અસંખ્યવા ભાગ એક સમય. ‘ક’ બોલે ઈતનેમેં અસંખ્ય સમય હૈ. ‘ક’ (બોલનેકે કાલકે) અસંખ્યવે ભાગમેં એક સમય હૈ. ઓર ત્રીન અંશ. સમયકા ત્રીન ભાગ નહીં. ઓર એક સમયમેં ત્રીન અંશ આપને જાન લિયા યે આપકા સર્વજ્ઞ લક્ષણ હૈ. સમજમેં આયા ?

યહાં કહતે હૈં, ભગવાનને દેખા એસા હી કહતે હૈં. દો બોલ હુઆ. ક્યા દો બોલ હુઆ ? કિ (૧) પ્રત્યેક પરિણામ ઉસ દ્રવ્યકા કર્મ નામ કાર્ય હૈ. દૂસરા—(૨) વો પરિણામ પરિણામીપદાર્થકે આશ્રયસે હોતા હૈ, અન્યકે આશ્રયસે હોતા નહીં. પ્રત્યેક દ્રવ્યકા પરિણામ અપના નિશ્ચય કર્મ કહનેમેં આતા હૈ. વહ પરિણામ અપને પરિણામી દ્રવ્યકે અવલંબનસે હોતા હૈ, પરકે અવલંબનસે હોતા નહીં. આહાહા ! ત્રીસરા બોલ (૩) કર્મ કર્તૃશૂન્ય ન ભવતિ. જો કાર્ય હૈ વહ કર્તા બિના હોતા નહીં. ઠીક હૈ ? જો કોઈ પરમાણુ અને આત્મા હૈ ઉસમેં જો પરિણામ હોતા હૈ—પર્યાય હોતી હૈ, વહ કર્તા બિના હોતા નહીં. યે ત્રીસરા બોલ હૈ. કર્તા શૂન્ય પરિણામ હોતા નહીં. સમજમેં આયા ? વળી કર્મ, કર્તા બિના હોતા નહીં. ત્રીજો બોલ. ત્રીન બોલ હુઆ.

ચોથા બોલ ઉસમેં હી ઉસમેં. વસ્તુનઃ એકતયા સ્થિતિ હ ન.. તબ એસે દેખનેમેં આતા હૈ ન કિ જૈસા જૈસા નિમિત્ત મિલા એસા એસા પરિણામ પલટતા હૈ? એસા દેખનેમેં આતા હૈ ન? ભિન્ન ભિન્ન કાલમેં. તો કહતે હૈં કિ પરિણામકી સ્થિતિ એક સમયકી હી હૈ. હૈ? વસ્તુકી એકરૂપ સ્થિતિ હોતી નહીં, વસ્તુકી એકરૂપ સ્થિતિ રહતી નહીં. યે કુટસ્થ નહીં હૈ. ક્ષણ ક્ષણમેં પરિણામ હોતા હૈ માટે પલટનેમેં તુજે એસે ભાસતા હૈ કિ જૈસા નિમિત્ત આયા એસા પરિણામ હુઆ, (પર) એસા હૈ નહીં. સ્થિતિ પરિણામનકી એસી હૈ કિ પરિણામન એક હી સમય રહતા હૈ. દૂસરે સમયમેં દૂસરી સ્થિતિકે કારણસે હૈ. પરકે કારણસે હૈ (નહિ.) કારણકે વસ્તુ દ્રવ્ય-પર્યાયસ્વરૂપ હોનેસે સર્વથા નિત્યપણા બાધા સહિત હૈ. કાયમી એક હી સ્થિતિ રહે એસા નહીં. પલટતા હૈ પ્રત્યેક (દ્રવ્ય). સિદ્ધ ભી પલટતે હૈં. આહાહા!

સિદ્ધમેં ભી એક સમયમેં ઉત્પાદ-વ્યય ને ધ્રોવ્ય હૈ. સ્થિતિ એકરૂપ નહીં રહતી. યે કારણસે પલટનેમેં નિમિત્ત દેખકર વિલક્ષણતા તુજે દેખનેમેં આવે, તો એસા હૈ નહીં. એકરૂપ સ્થિતિ નહીં ઈસલિયે પલટતે હૈં. વસ્તુ અપને પરિણામરૂપ કર્મકા કર્તા હૈ, યહ નિશ્ચય સિદ્ધાંત હૈ, લ્યો. એક ભી સિદ્ધાંત યથાર્થ બૈઠ જાય તો ઉસકી દૃષ્ટિ પરકે કર્તાપનેસે ઊઠ જાય (ઔર) અપને પરિણામ ઉપર કર્તાપને દૃષ્ટિ આયે. એસે વિકારી પરિણામકા કર્તાપના આયા તો મેં કૌન હૂં? ક્યા વિકારી પરિણામ મેરા કર્તવ્ય હૈ? મેં વિકારી હૂં? મેં ત્રિકાળી દ્રવ્ય અવિકારી વીતરાગમૂર્તિ હૂં. એસી દૃષ્ટિ જબ હુઈ તો વિકારી પરિણામકા કર્તા(પના) ભી છૂટ જાતા હૈ. સમજમેં આયા? ઈસ કારણસે યહ બાત કહનેમેં આયી હૈ. ચાર બોલ હુએ. ક્યા ચાર થયા? પોપટભાઈ!

(શ્રોતા : ૧. પરિણામ કર્મ છે, તે તો દ્રવ્યનું કર્મ જ છે. એમ જ ચાલે છે. ૨. પરિણામ પરિણામીનું જ છે.) ૩. પરિણામ કર્તા બિના હોતા નહીં. ૪. અને બદલે છે એનું કારણ, એકરૂપ સ્થિતિ રહતી નહીં માટે બદલતા હૈ. નિમિત્ત આતા હૈ તો બદલતા હૈ, (એસા નહીં.) એકરૂપ સ્થિતિ રહતી નહીં માટે બદલતા હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! ઘણા વખતથી આ ચાર બોલ કહીએ છીએ. આ ચાર બોલ તો ઘણા વખતથી ચાલે છે. ઘણા વખતથી કહીએ છીએ વ્યાખ્યાનમાં. સમજમેં આયા? હવે ૧૯મો કળશ. આ કળશને આંકડો નથી નાંખ્યો.

बहिलुठति यद्यपि स्फुटदनन्तशक्तिः स्वयं
तथाऽप्यपरवस्तुनो विशति नान्यवस्त्वन्तरं

‘વિશતિ’ એટલે ? પ્રવેશ કરતા હૈ.

સ્વભાવનિયતં યતઃ સકલમેવ વસ્તિવષ્યતે

સ્વભાવચલનાકુલઃ કિમહિ મોહિતઃ ક્લિશ્યતે ॥૧૧॥

આહાહા ! ગજબ ! આચાર્યોએ બહુ ટૂંકામાં પદાર્થની વ્યવસ્થા જૈસી હૈ વૈસી પ્રસિદ્ધ કર દી હૈ. યહાં તો કહતે હૈં કિ દુનિયાકા કર્તા ઈશ્વર તો નહીં, પણ તુમ ભી પરકા કર્તા નહીં અને તેરી પર્યાયકા કર્તા ભી તું હી હૈ. ઉસમેં દો પ્રકાર હૈ. જબ લગ રાગ ઉપર દૃષ્ટિ હૈ, રાગકા હી અસ્તિત્વ દૃષ્ટિમેં આયા હૈ, વસ્તુકા સ્વભાવ દૃષ્ટિમેં આયા નહીં, તબ લગ વિકારકા કર્તા તું હી હૈ. ઓર જબ વસ્તુકા સ્વભાવ દૃષ્ટિમેં આયા તો વસ્તુમેં વિકાર નહીં, તો વિકારકા કર્તા તું નહીં. નંદકિશોરજી ! એસી ચીજ હૈ. આજ તો તુમ્હારે તેરવા દિન ચલતા હૈ. બીસમેંસે તેરહ. સાત દિન રહા ન, સાત દિન રહા હવે. બીસ દિનકા હૈ ન કલાસ ? તેરહ દિનકા કલાસ હો ગયા આજ. સમજમેં નહીં આયા ? તેરહ દિન હો ગયે, બીસ દિનકા કલાસમેં. તેરહ કહા ન ? તેરહ.

ઉસકા પદ.. પદ.. જ્ઞાનકા જ્ઞેયાકારરૂપ પરિણમન હોતા હૈ પર વહ જ્ઞેયરૂપ નહીં હો જાતા. આહાહા !

જ્ઞાનનું જ્ઞેયાકારરૂપ પરિણમન હોય છે તે જ્ઞેયરૂપ થઈ જતું નથી. (સવૈયા એકત્રીસા)

ગ્યાનકૌ સહજ જ્ઞેયાકાર રૂપ પરિણવૈ,

યદ્યપિ તથાપિ ગ્યાન ગ્યાનરૂપ કહ્યૌ હૈ ।

જ્ઞેય જ્ઞેયરૂપ યૌં અનાદિહીકી મરજાદ,

કાહૂ વસ્તુ કાહૂકૌ સુભાવ નહિ ગહ્યૌ હૈ ॥

એતેપર કોઝ મિથ્યામતી કહે જ્ઞેયાકાર,

પ્રતિભાસનસૌં ગ્યાન અસુદ્ધ હૈ રહ્યૌ હૈ ।

યાહી દુરબુદ્ધિસૌં વિકલ ભયૌ ડોલત હૈ,

સમુઝૈ ન ધરમ યૌં ભરમ માંહિ બહ્યૌ હૈ ॥૫૦॥

શબ્દાર્થ :—જ્ઞેયાકાર=જ્ઞેયના આકાર. જ્ઞેય=જાણવા યોગ્ય ઘટ-પટાદિ પદાર્થ. મરજાદ(મર્યાદા)=સીમા. પ્રતિભાસના=છાયા પડવી. ભરમ=ભ્રાંતિ.

અર્થ :—જોકે જ્ઞાનનો સ્વભાવ જ્ઞેયાકારરૂપ પરિણમન કરવાનો છે, તોપણ જ્ઞાન, જ્ઞાન જ રહે છે અને જ્ઞેય જ્ઞેય જ રહે છે. આ મર્યાદા અનાદિકાળથી ચાલી આવે છે, કોઈ કોઈના સ્વભાવનું ગ્રહણ કરતું નથી. અર્થાત્ જ્ઞાન જ્ઞેય થઈ જતું નથી અને જ્ઞેય જ્ઞાન

थई जतुं नथी. आम छां कोई मिथ्याती-वैशेषिक आदि कहे छे के ज्ञेयाकार परिणामनथी ज्ञान अशुद्ध थई रह्युं छे, तेथी तेओ आ ज मूर्धाथी व्याकुल थई भटके छे-वस्तुस्वभावने न समजतां भ्रममां भूलेला छे.

विशेष :-वैशेषिको नो एकान्त सिद्धान्त छे के जगतना पदार्थो ज्ञानमां प्रतिबिम्बित थाय छे, तेथी ज्ञान अशुद्ध थई जाय छे, जयां सुधी अशुद्धता नहि मटे त्यां सुधी मुक्त नहीं थाय. पदंतु ओम नथी. ज्ञान स्वच्छ आरसी समान छे, तेना उपर पदार्थोनी छाया पडे छे, तेथी व्यवहारथी कहेवुं पडे छे के अमुक रंगनो पदार्थ जलकवाथी काय अमुक रंगनो देभाय छे, पण वास्तवमां छाया पडवाथी कायमां कांछ परिवर्तन थतुं नथी, जेमनो तेम जनी रहे छे. ५०.

अर्थ :-यद्यपि ज्ञानका स्वभाव ज्ञेयाकाररूप परिणमन करनेका है, तो भी ज्ञान, ज्ञान ही रहता है और ज्ञेय ज्ञेय ही रहता है। यह मर्यादा अनादि कालसे चली आती है, कोई किसीके स्वभावको ग्रहण नहीं करता अर्थात् ज्ञान ज्ञेय नहीं हो जाता और ज्ञेय ज्ञान नहीं हो जाता। इतने पर कोई मिथ्यामती-वैशेषिक आदि कहते हैं, कि ज्ञेयाकार परिणमनसे ज्ञान अशुद्ध हो रहा है, सो वे इसी मूर्खतासे व्याकुल हुए भटकते हैं—वस्तुस्वभाव नहीं समझे, भ्रममें भूले हुए हैं।

विशेष :-वैशेषिकोंका एकान्त सिद्धान्त है कि जगतके पदार्थ ज्ञानमें प्रतिबिम्बित होते हैं, इससे ज्ञान अशुद्ध हो जाता है, सो जब तक अशुद्धता नहीं मिटेगी तब तक मुक्त नहीं होगा। परंतु ऐसा नहीं है, ज्ञान स्वच्छ आरसीके समान है, उस पर पदार्थोकी छाया पड़ती है सो व्यवहारसे कहना पडता है कि अमुक रंगका पदार्थ जलकनेसे कांच अमुक रंगका दिखता है, पर वास्तवमें छाया पड़नेसे कांचमें कुछ परिवर्तन नहीं होता ज्योंका त्यों बना रहता है॥५०॥

'राजमल्लज'की टीकामेंसे बनाया छे. 'राजमल्लज'की टीका छे न?

क्या कडते छें? ग्यानकौ सहज ज्ञेयाकार रूप परिणवै.. भगवान आत्माका ज्ञानका स्वभाव ही अैसा छे कि जो परथीज जैसी छे, उस रूप अपना ज्ञान अपने कारणसे परिणमता छे अैसा उसका स्वभाव छे. समजमें आया? शरीरको जानता छे आत्मा, तो शरीरका जैसा स्वरूप छे उस रूप ज्ञान परिणमता छे, अपने कारणसे परिणमता छे. वो ज्ञेयके कारणसे नहीं. ज्ञेय छे वो ज्ञेयरूप रडकर, ज्ञानमें ज्ञानका परिणमन ज्ञानके कारणसे रडता छे. ज्ञानका परिणमन हुआ तो ज्ञेयरूप हुआ, अैसा नहीं. और ज्ञेय छे उसका ज्ञान छोता छे तो ज्ञेय ज्ञानरूप छो जाय, अैसा नहीं. आडाडा! समजमें आया?

ग्यानकौ सहज ज्ञेयाकार रूप परिणवै.. यड उसका स्वभाव तो परिणमना छे. ये

रागको जानना, शरीरको जानना, जगतको जानना, छ द्रव्यको जानना. जानना औसा ज्ञानका सङ्ग स्वभाव है. कोईका करना, पलट देना और कोईसे अपनेमें पलटना—औसा कोई स्वभाव है नहीं. आहाहा! यद्यपि तथापि ग्यान ग्यानरूप कह्यौ.. क्या कहते हैं? भगवान आत्मा.. शरीर, वाणी आदि परपदार्थ उनको जाननेके कालमें अपना ज्ञान अपनेसे परिणामा है. वो ज्ञान तो ज्ञानरूप रहकर परिणामा है. यद्यपि ज्ञेयाकाररूप ज्ञान हुआ, પણ ये ज्ञेयाकार यहाँ आ गया और ज्ञेयके कारणसे ज्ञान परिणामा है, औसा नहीं. सर्वविशुद्ध लिया है न सर्वविशुद्ध ?

ज्ञानमें जब यीज (जाननेमें) आती है तो यीज आ गई यहाँ ज्ञानमें? ज्ञान तो ज्ञानरूप परिणामनेकी स्व-परप्रकाशक शक्तिके कारणसे परिणामता है. स्व-परप्रकाशक शक्ति है उस कारणसे परिणामता है. होता है ज्ञान. वह ज्ञान छोकर ज्ञान ज्ञानरूप ही रहा है. ज्ञान कोई ज्ञेयरूप हुआ? निश्चयसे तो रागको जानता है ज्ञान, तो ज्ञान, ज्ञानका परिणामन है, वह रागरूप नहीं हुआ. आहाहा! समझमें आया? कहते हैं कि समझिती करते तो है न? ये सब लडाई करते हैं, राग, वेपार-धंधा करते तो है न? अरे, तने भबर नहीं भाई! धंधो... ज्ञानका—जाननेका धंधा (करते हैं.) समझमें आया? छ भंडके राजमें समझिती देभनेमें आवे और उर वर्षका जुवान राजकुमार छो और राज पर चढाई आ गई छो, उजरो छो, घोडा लेकर जाते हैं. जाते हैं? कहते हैं कि ना. गजब बात है! पन्नालावण! वह पन्नालावण करेलीवाला.

वह अज्ञानी भी जाता है अने ज्ञानी भी जाता है. अज्ञानीका लग्न होता है ने ज्ञानीका भी लग्न होता है, ल्यो. तो कहते हैं, है ही नहीं, सुन तो सही! ज्ञानीके ज्ञानके परिणामनमें अपना स्वभावका परिणामन और जो यीज है उस प्रकारका परिणामन अपने कारणसे ज्ञानका परिणामन हुआ है. परका परिणामन वह करता नहीं और परका परिणामन यहाँ आता नहीं. पोपटभाई! तारे काम भाई! माणे, करे भधुं ने.... अज्ञानी गरीब होय ने थोडा पैसा होय अने भावानुं साधन न होय ने स्त्री थोडी होय. ज्ञानीने पूर्वना पुण्य होय तो उजरो स्त्रीओ होय ने अबजो पैसा होय अने बडी पैसेकी दुकानमें थडेमें बैठा छो. आहाहा!

ये थडेमें नहीं, ये परके व्यापारकी क्रियामें नहीं. जैसी परकी क्रिया होती है औसा ज्ञान अपनेसे परिणामता है यह ज्ञानके परिणामनमें है. राग-द्वेष आया. मारनेका (भाव), ये द्वेषके भावमें भी नहीं. आहाहा! (श्रोता : फिर तो बडोत भूल छो जायेगी?) भूल है नहीं. बडी कठण बात है. नकर बात है कि ज्ञानमें अपने स्वभावका लक्ष क्रिया तो ज्ञान स्वके लक्षसे भी अपना परिणामन हुआ और परयीज है वो प्रमाणो अपने ज्ञानमें

પરિણમન હોતા હૈ જાનનેકા. પણ જાનનેકા પરિણમન હુઆ માટે પરકા કર્તા હૈ અને જ્ઞાનકા પરિણમન હુઆ તો પરચીજ—જ્ઞેય યહાં આ ગઈ હૈ, ઐસા હૈ નહીં. આહાહા!

અજ્ઞાનીને પચાસ રૂપિયાના પગાર મળતો હોય ને વાંઢા હોય, સાધારણ હોય અને જ્ઞાનીને ૯૬ હજાર સ્ત્રી, ૯૬ કરોડ પાયદળ, ૪૮ હજાર નગર, ૭૨ હજાર પાટણ. આહાહા! (શ્રોતા : ક્યાં રાખતા હશે?) ક્યાં રાખતા હશે? આત્મામાં રાખતા હશે એ? વહ તો પરચીજ પરરૂપ રહી હૈ ને પરરૂપ હોકર પરિણમતી હૈ, વહ તો જ્ઞાની જાનતે હૈં. યે હુઆ ઐસા જાનતે હૈં. યે પરકો જાનતે હૈં (યહ) કહના યહ ભી અભી વ્યવહાર હૈ. યહાં સમજના હૈ ન? સમજમેં આયા? સમ્યગ્દ્રષ્ટિ તો અપની પર્યાય કો હી જાનતે હૈં. સમજમેં આયા?

સર્વજ્ઞકા પરિણમન હુઆ, તો સર્વ વસ્તુ હૈ તો સર્વજ્ઞકા પરિણમન હુઆ, ઐસા હૈ? ઔર જ્ઞેય સબ પડે હૈં તો ઉસ કારણસે સર્વજ્ઞકા પરિણમન હુઆ? ઔર સર્વજ્ઞને જાના તો જ્ઞેય—લોકાલોક આ ગયા પર્યાયમેં? વસ્તુ સમજના અલૌકિક બાત હૈ. આહાહા! પંડિતજી! જ્ઞાનમેં જ્ઞાનકી પર્યાય હુઈ હૈ. ક્યા પરકી પર્યાય આ ગયી હૈ? પરકે કારણસે જ્ઞાન પરિણમન હુઆ હૈ? તો ઐસા ક્યો આતા હૈ? જ્ઞાન કિસકો કહતે હૈં? જૈસા હૈ વૈસા જાને ઉસકા નામ સમ્યક્જ્ઞાન. હૈ દૂસરા અને દૂસરે રીતસે જાને તો મિથ્યાજ્ઞાન હૈ. એ પ્રકારે જાણે માટે એને એમ થઈ જાય કે પરકે કારણ જાનતે હૈં. અથવા જ્ઞેય યહાં આયા તો યહાં જ્ઞાન હુઆ, જૂઠ બાત હૈ. આહાહા! ‘(કર્તા પરિણામી દરવ), કર્મરૂપ પરિનામ; ક્રિયા પર્યાયકી ફેરની, વસ્તુ એક ત્રય નામ.’ (કર્તા-કર્મ અધિકારમેં) સાતવે પદમેં આ ગયા. યે તો (પદ) હૈ ઉસસે વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ હૈ. કર્તા-કર્મ (અધિકારમેં) તો આ ગયા હૈ. ઉસસે ભી વિશેષ સ્પષ્ટ કરતે હૈ. સર્વવિશુદ્ધ (અધિકાર) હૈ.

ભાઈ! તું તો જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ ન પ્રભુ! જ્ઞાનમેં સ્વ-પરપ્રકાશક જાનના સ્વકા સ્વતઃ સ્વભાવ હૈ. ઉસમેં જૈસા જ્ઞેય હૈ ઐસા જ્ઞાન હુઆ, તો વહ તો જ્ઞાન હોકર રહા હૈ કિ જ્ઞેય(રૂપ) હોકર જ્ઞાન હુઆ હૈ? ઐસા હૈ નહીં. આહાહા! સમકિતી દુકાન પર બૈઠા હો ઔર વાણી નીકલે, ‘ઐસા લો, દો’, વહ સબ પરિણમન જ્ઞાનકા ઉસમેં આતા હૈ, વહ ચીજકા આતા નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? કરવું કાંઈ નહીં ને જાણવું બધું—ઐસી બાત હૈ. કરતે નહીં કુછ, જાને બિના રહતે નહીં કુછ. આહાહા! કોયડો કઠણ! લોગોંકો બહારકી દૃષ્ટિ હો ગઈ હૈ ન, બહિરૂદૃષ્ટિ હૈ ન, (તો માનતે હૈં કિ) અરે! જૈસા જ્ઞેય હૈ વૈસા જ્ઞાન ક્યો હુઆ? જ્ઞેયમેં કુછ નિમિત્તતા હૈ તો યહાં નૈમિત્તિક જ્ઞાન ઉસ રૂપ પરિણમા. ઐસા નહીં. સમજમેં આયા?

ये शब्द कानमें पडते हैं, तो शब्द तो परज्ञेय है. ज्ञानका जो अंदर परिणामन होता है, वहाँ कोई शब्द ज्ञेय है उस कारणसे परिणामन होता है? अने ज्ञेय यहाँ घूस जाता है अंदर? अने ज्ञान ज्ञेयको छूता है? ज्ञान ज्ञेयको छूता है? ज्ञेय ज्ञानमें आ जाता है? त्विन्न त्विन्न अपना परिणामन है. आछाछा! ऐसी बात है. सर्वज्ञ सिवा.... सब धर्म समान कहांसे लाये? अक ही धर्म वीतराग सर्वज्ञ परमात्मा. आछाछा! (श्रोता : क्या करे मछाराज! हम तो समजते नहीं, आप कहते हैं तो आपकी मान लेते हैं. कोई कहे तो उसकी मान लेते हैं). जैसे कैसे माने? कोई कहे कि तुम्हारे बापको मेरे बापने पांय लाज रुपिया दिया तो मान लेते हो? तुम्हारे पिताजको मेरा पिताजने पांय लाज रुपिया दिया था उस भवमें. हा पाडी हो? जैसे किसीके कारणसे नहीं मानते, उसको बैठता है तो मानता है. पोपटभाई!

ज्ञेय ज्ञेयरूप यों अनादिहीकी मरजाद.. आछाछा! राग आदि परपदार्थ ज्ञेय हैं ये ज्ञेयरूप रहते हैं. भगवान आत्मा ज्ञानरूप परिणामता है. ज्ञानके परिणामनमें ज्ञेयका कभी स्पर्श नहीं. ज्ञेयका ज्ञान हुआ तो ज्ञेयका यहाँ स्पर्श हुआ ज्ञानमें और ज्ञेयका ज्ञान हुआ तो ज्ञान ज्ञेयको स्पर्शा—छूअरू—ऐसा है नहीं. ऐसी अनादिकी मरजाद, देभो. ज्ञेय ज्ञेयरूप यों.. छ द्रव्य, छ द्रव्यरूप रहते हैं. उसका अस्तित्व तेरी पर्यायमें आता नहीं और तेरी पर्यायका अस्तित्व परके कारणसे होता नहीं. सर्वज्ञका परिणामन हुआ तो लोकालोक है तो परिणामन हुआ? उसका अस्तित्व है तो वहाँ (परिणामन) हुआ. समजमें आया?

बडी यर्या छुई थी अक बार ८उमें. ८उकी साल. वीरजभाई आ पक्षनाने? ज्ञान परिणामन अपनेसे होता है, छ द्रव्यसे नहीं. दामोदर शैठ कहे, नहीं, ज्ञेय जितने हैं उस प्रमाणमें ज्ञान होता है माटे ज्ञेय कारण है. बडी यर्या छुई थी. ८उ, ८उ. (संवत्) १८८३. ४४ वर्ष हुआ. छ द्रव्य न हो तो ज्ञान पूर्ण (कैसे) परिणामे? ज्ञान प्रमाणे आत्मा, आत्मा प्रमाणे ज्ञान अने ज्ञान ज्ञेयप्रमाण. भाई! आता है कि नहीं 'प्रवचनसार'में?

आत्मा ज्ञानप्रमाण, ज्ञान ज्ञेयप्रमाण, ज्ञेय लोकालोकप्रमाण. प्रवचनसारमें अधिकार है. पर उसका अर्थ क्या? आत्मा ज्ञानप्रमाण, ये आत्मा. और ज्ञान ज्ञेयप्रमाण. जितना ज्ञेय उस प्रमाणमें ज्ञान होता है. ज्ञेय लोकालोकप्रमाण. पण लोकालोकप्रमाण ज्ञेय हैं इसलिये यहाँ सर्वज्ञपना हुआ? ऐसा है नहीं. आछा! जहाँ व्यवहार विकल्प ठीकते हैं, व्यवहार श्रद्धा, व्यवहार मछाप्रत, भगवानका स्मरण, भक्ति विगेरे. तो राग है तो रागका ज्ञान ज्ञेयके कारणसे हुआ है? हुआ तो जिस प्रकारसे राग है वैसा ही ज्ञान होता

है. वह तो ऐसा ही ज्ञान होता है. वह भारवी गाथामें आया न? 'तदात्वे प्रयोजनवान्' 'ज्ञोषेवा प्रयोजनवान्' है' ऐसा है. 'तदात्वे'. जो कालमें राग आता है उसे जानते हैं, पण राग है माटे जानते हैं? भरेभर ये रागको जानते हैं? और भरेभर ये ज्ञानका परिणामन रागको छूता है? (बिल्कुल नहीं.) आडाडा! समजमें आया?

भिन्न भिन्न तत्त्वोंको अेक तत्त्व मानना वह मिथ्याभ्रम है, यही बताते हैं यहां. आता है न वह 'समयसार'में? कि परज्ञेयको अपना मानना—द्रव्यकर्म, भावकर्म, नोकर्म, वह विकल्प मिथ्यात्व है, और ज्ञेय भेदसे ज्ञानमें भेद मालूम होना वह अनंतानुबंधीना विकार है. द्रव्यकर्म, भावकर्म, नोकर्म पर है, उसे अपना मानना वह मिथ्यात्वका संकल्प है. ये संकल्प है मिथ्यात्वका और विकल्प? 'समयसार'में है. समजमें आया? केटलामी गाथामां आव्युं? आ तो गुजराती छेने? दसमो कणश. आ दस.

'आत्मस्वभावं परभावमिन्नं.' देभो, 'द्रव्यकर्म, भावकर्म, नोकर्म आदि पुद्गल द्रव्योंमें अपनी कल्पना करना उसे संकल्प कहते हैं'. संकल्प नाम मिथ्यात्व. 'और ज्ञेयोके भेदसे ज्ञानमें भेद मालूम होना.. ज्ञेयोके भेदसे ज्ञानमें भेद मालूम होना यह विकल्प है'. यह अनंतानुबंधी कषाय है. ज्ञेयका भेद होता है तो मेरे ज्ञानमें भेद हो गया, (यह) भ्रम है. समजमें आया? ज्ञानी अपना अपने कारणसे वो प्रकारके परिणामन करते हैं, ज्ञेयके कारणसे नहीं. निमित्तको उडा देते हैं. निमित्तसे ज्ञान नहीं होता, अेम कहते हैं. विकल्प अनंतानुबंधी, संकल्प वह मिथ्यात्व.

ज्ञेय ज्ञेयरूप यौं अनादिकी ही मरजाद,
काहू वस्तु काहूकौ सुभाव नहि गहौ है॥

आडाडा! कोई जडकी पर्यायका स्वभाव येतन ग्रहे और येतनकी पर्यायका स्वभाव जड ग्रहे, तीन कालमें मर्यादामें ऐसी बात है नहीं. आडाडा! शरीर, शरीररूप-अण्वरूप छोकर रडा है तो अण्वकी पर्यायको येतन ग्रहे? जैसी पर्याय है उसका ज्ञानरूप परिणामन अपनेसे हो. पर अण्व ग्रहनमें आता है और अण्व ज्ञानकी पर्यायमें प्रवेश करता है—ऐसा नहीं. जैसा अण्व है वैसा ज्ञान होता है, पण वो ज्ञान हुआ तो अण्वने प्रवेश किया—ऐसा है नहीं. ये तो ज्ञानका स्व-परप्रकाशक परिणामन अपने कारणसे है. आडाडा! समजमें आया?

काहू वस्तु काहूकौ सुभाव नहि गहौ है
एतपर कोऊ मिथ्यामती कहै ज्ञेयाकार,

प्रतिभासनसौं ग्यान असुद्ध है रह्यौ है

आहाहा! ज्ञानमें ये परद्रव्यका भास जब लग होता है, तब लग ज्ञान अशुद्ध है. पर क्यों भास होता है? પણ तेरा स्व-परप्रकाशक स्वभाव है माटे परभासन होता है. परका भासन वह अशुद्धताका कारण नहीं. समझमें आया? कान बंध करो, भाई! तांभा नाभे... ये डोठ है न तो छेद करके उसमें लोडकी कड़ी डाले, तो भोलना नहीं.... परद्रव्य क्या नुकसान करता है कि लकड़ी डाली तुने? समझमें आया? वह सुरदासका आता है न? आंभे झोड ली. परवस्तु है वो ज्ञानमें ज़ाए, उसमें अशुद्धता कहां आ गई? आंभका क्या दोष है? अने राग आया तो रागका क्या दोष है? राग आया तो ऐसा जाननेका परिणामन होता है ज्ञानमें. પણ जिसकी दृष्टि पर उपर है... ऐसी यीज सुननेसे हमें राग होता है, ऐसी सुननेसे हमें द्वेष होता है, ये बात ही जूठी है. समझमें आया?

भडकीने भागे उट. क्या है? जैसी यीज है ऐसा जानना, वह तो तेरी ज्ञानकी पर्यायका स्वभाव है. स्वभावमें वो यीज आ गई है? उसको जानना अशुद्धता है? जानना वह तो स्व-पर प्रकाशकी शुद्धता है. आहा! समझमें आया? जैसे ज्ञानरूप आत्मा और ज्ञेय ज्ञेयरूप रहकर, ज्ञेयका ज्ञान ज्ञानके कारणसे अपनेमें होता है. ऐसा होने पर भी मिथ्यामती कहै, ज्ञेयाकार प्रतिभासनसौं ग्यान असुद्ध है रह्यौ है.. अरेरे! हमारे ज्ञानमें ये दूसरी यीज जाननेमें क्यों आयी? अपना आत्मा ही क्यों जाननेमें नहीं आया? उवे सुन तो सही! तेरे आत्मामें परसंबंधीकी ज्ञानपर्याय वह भी तेरी है. यह पर्यायका तुं जाननेवाला है, परको जाननेवाला नहीं.

प्रतिभासनसौं ग्यान असुद्ध है रह्यौ है, यांही दुरबुद्धिसौं... ज़ुओ, ज्ञेय ने ज्ञाननी त्मिन्नता. जैसा ज्ञेय है ऐसा ही ज्ञान होता है. एतने पर भी ज्ञेयके कारणसे ज्ञान ऐसा होता है—ऐसा नहीं. वो बताते हैं. आहाहा! अल्पज्ञमें अल्पज्ञानपणे, सर्वज्ञमें सर्वज्ञानपणे. लोकालोक द्विभता है तो लोकालोक जाननेमें आया तो अशुद्धता है? यह तो ज्ञानका सर्वज्ञपने परिणामना ये आत्मज्ञानका स्वभाव है, अपना ज्ञानका स्वभाव है. स्व-परपने परिणामना वह अपना निज स्वभाव है, परके कारणसे है नहीं. याही दुरबुद्धिसौं विकल भयौ डोलत है. मूर्खतासे व्याकुल हुए भटकते हैं.. वस्तुस्वभावको नहीं समझते, भ्रममें भूले हैं. विशेष कह्युं छे.

विशेष : वैशेषिकोका एकांत सिद्धान्त है कि जगतके पदार्थ ज्ञानमें प्रतिबिंबित होते हैं. प्रतिबिंबित ही नहीं होते हैं. प्रतिबिंब कहां हुआ? वो तो ज्ञान ही अपनेमें ऐसा

परिणामन करता है. परका—जडका प्रतिबिम्ब होता है आत्मामें? अरीसामें जो अग्नि और जल टैभनेमें आता है, वड अग्नि और जल है? बडार तो अग्नि, जल हैं. अंदरमें ऐसा टिभेगा, ऐसी लौ अग्निकी. वड अग्नि है? वड तो अरीसाकी पर्याय है. डाय लगाओ तो उष्यता डोती है? ऐम लोकाळोक तो लोकाळोक डी है. ज्ञान(रूप) अरीसामें ज्ञाननेमें आता है (वड) परयीज ज्ञाननेमें आती है? ये तो अपनी पर्याय ज्ञाननेमें आती है. समजमें आया? समुझै न धरम यौं भरम मांहि बहयौ है.. सो जबतक अशुद्धता नहीं मिटेगी तब तक मुक्त नहीं होगा. आडाडा!

ज्ञानमें जब लग परका ज्ञानना रडता है तब लग मलिनता रडती है, ऐम कडते हैं. यड परका ज्ञानना छूट जाय तो शुद्ध डो जाता है, ऐसा मानता है अज्ञानी. परका ज्ञानना छूटे कहांसे? स्व और परका ज्ञानना तो अपना निज स्वभाव है. अपना स्वभाव है, परके कारणसे नहीं. विषय बडा है माटे ज्ञानते हैं, ऐसा नहीं. अपना ज्ञानका परिणामन ऐसा है. समजमें आया? ज्ञानका डी सामर्थ्य है. मतिपने परिणामना, श्रुतपने परिणामना, अवधि, मनःपर्यय, डेवल(पने परिणामना)—यड अपना ज्ञानका सामर्थ्य है. परके कारण है, ऐसा है नहीं. अत्तिनंटे, आया न? यड तो अत्तेड डोता है उस अपेक्षासे अत्तिनंटे. उसका पांय (प्रकार)का सामर्थ्य, पांय प्रकारसे सामर्थ्य तो अपनेसे है. परके कारणसे है ऐसा नहीं. आडाडा! जरी सूक्ष्म बात लगे.

जैसा राग डो ऐसा डी यडां ज्ञान डोता है. ऐसा डी ज्ञान डोता है तो कुछ मलिनता आती है कि नहीं? क्या आये? यड ज्ञानका स्वभाव है. जैसा राग है ऐसा डी ज्ञाने. विषयकी वासनाका राग आया तो उसको ज्ञान ज्ञाने. ज्ञान ज्ञाने (वड) वासनाके कारणसे नहीं. अपने ज्ञानका स्व-परप्रकाशके कारणसे ज्ञाने. ज्ञाने ँसलिये ज्ञान मलिन डो गया? कडते है न, कांँ याड आता है तो थपाट मारते हैं. ऐसी कोँ बात (याड) आ जाय.. थपाटमें क्या है? ऐवी मुर्बाँ करे छेने डेटलांक? ऐ बियारो माने अज्ञानथी. ये अज्ञान है. ज्ञानमें ज्ञाननेमें आया माटे मलिनता कहां आ गयी? में मलिन डो गया. ऐसी बात सुनी तो मलिन डो गया. अरे, मलिन नहीं, सुन तो सडी! तेरे ज्ञानके परिणामनमें मलिनताका परिणामन जैसा है वैसा ज्ञाननेमें आ गया. ज्ञानमें मलिनता आ गँ? नहीं. है तो स्वच्छंँडता है. यारित्रकी ली नहीं. मलिनताका ज्ञान है वड अपनेमें आया है अपने कारणसे, मलिनताके कारणसे नहीं.

बारवी गाथामें कहां न, तदात्वे — ज्ञानेडो प्रयोजनवान है. समकितिको यौथे गुणस्थानसे जडां जडां जो समयमें राग-द्वेष आडि आया, उस समयमें उसको ज्ञाननेवाला

આત્મા, ઈતના પ્રયોજન છે. જાનતે હેં, બસ. સર્વજ્ઞ સર્વકો જાનતે હેં. અલ્પજ્ઞ જૈસી અલ્પજ્ઞતાકી તાકાત ખીલી છે ઉસ પ્રમાણમેં જાનતે હેં. મલિનતા જાની તો આત્મા મલિન આત્મા હો જાતા છે, (ઐસા નહીં). સમજમેં આયા ? યહ શ્રદ્ધામેં ફેર છે. જ્ઞાનકા સ્વભાવ ઉસકો પ્રતીતમેં આયા (નહીં). ગુણકા સ્વભાવ ઐસા પ્રતીતમેં નહીં આયા. જ્ઞાનગુણકા સ્વભાવ તો સ્વ-પર પ્રકાશમાન છે. આતા છે, આગે આ ગયા. ‘જ્ઞેય શક્તિ દ્વિવિધા પ્રકાશી, સ્વરૂપા પરરૂપા ભાસી.’ સમજમેં આયા ? ‘જ્ઞાની મગન વિષય સુખ માંહી, યહ વિપરીત સંભવે નહીં. જ્ઞેયશક્તિ દ્વિવિધ પ્રકાશી. સ્વ પર પ્રકાશક દો રૂપ પ્રકાશી. સ્વજ્ઞેય ને પરજ્ઞેય. યે તો સ્વપર જ્ઞેય છે, પર જ્ઞાનમેં સ્વ-પરપનાકા જ્ઞાન હુઆ તો અપનેસે હુઆ છે, જ્ઞેયકે કારણસે હુઆ નહીં. વિશેષ કહેંગે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

प्रवचन नं. १३० श्रावण वद ३ सोमवार ता. ६-८-१९७१
सर्वविशुद्ध द्वार पद ५१, ५२, ५३ पर प्रवचन

(समयसार) नाटक. सर्वविशुद्ध अधिकार. पद ५१ छे. २० कणश छे.

वस्तु चैकमिह नान्यवस्तुनो येन तेन खलु वस्तु वस्तु तत्।
निश्चयोऽयमपरो परस्य कः किं करोति हि बहिर्लुटन्नपि॥२०॥

जगतके पदार्थ परस्पर अव्यापक है, वड कडते छें. कोई भी पदार्थ, परपदार्थकी पर्यायमें व्यापता नहीं, प्रवेश करता नहीं, परको अपनेरूप बना सकता नहीं अने पररूप अपना परिणाम छोता नहीं. यड बात कडते छें.

जगतना पदार्थ परस्पर अव्यापक छे (थोपाई)

सकल वस्तु जगमें असहाई।
वस्तु वस्तुसौं मिलै न काई॥
जीव वस्तु जानै जग जेती।
सोऊ भिन्न रहै सब सेती॥५१॥

शब्दार्थ :-असहाई=स्वाधीन. जेती=जेटली.

अर्थ :-निश्चयनयथी जगतमां जधा पदार्थो स्वाधीन छे, कोई कोईनी अपेक्षा राअता नथी अने न कोई पदार्थ कोई पदार्थमां मणे छे. ज़ुवात्मा, जगतना जेटला पदार्थो छे तेमने जाणे छे पण ते जधा तेनाथी भिन्न रहे छे.

भावार्थ :-व्यवहारनयथी जगतना द्रव्यो अेकजीजाने मणे छे, अेकजीजामां प्रवेश करे छे अने अेकजीजाने अवकाश आपे छे पण निश्चयनयथी सर्व निजाश्रित छे, कोई कोईने मणतुं नथी. ज़ुवना पूर्ण ज्ञानमां ते जधा अने अपूर्ण ज्ञानमां यथासंभव जगतना पदार्थो प्रतिभासित थाय छे, पण ज्ञान तेमने मणतुं नथी अने न ते पदार्थो ज्ञानने मणे छे. ५१.

अर्थ :-निश्चयनयसे जगतमें सब पदार्थ स्वाधीन है, कोई किसीकी अपेक्षा नहीं करते और न कोई किसी पदार्थसे मिलता है। जीवात्मा जगतके जितने पदार्थ है उन्हें जानता है पर वे सब उससे भिन्न रहते हैं।

भावार्थ :-व्यवहारनयसे जगतके द्रव्य एक-दूसरेसे मिलते हैं, एक दूसरेमें प्रवेश करते और

एक-दूसरेको अवकाश देते हैं, पर निश्चयनयसे सब निजाश्रित हैं, कोई किसीसे नहीं मिलते हैं। जीवके पूर्ण ज्ञानमें वे सब और अपूर्ण ज्ञानमें यथासम्भव जगतके पदार्थ प्रतिभासित होते हैं, पर ज्ञान उनसे मिलता नहीं है और न वे पदार्थ ज्ञानसे मिलते हैं॥५१॥

पूज्य गुरुदेवश्रीजुं प्रवचन :

सकल वस्तु जगमें असहाई.. निश्चयसे जगतमें जितने पदार्थ हैं, सब अपने स्वाधीन हैं. समजमें आया? जव विकार करे तो भी वड स्वाधीन है, कर्मके आधीन हो तो भी स्वाधीनसे आधीन होता है. समजमें आया? स्वाधीनसे पराधीन होता है? पराधीन—परके आधीन होनेमें स्वाधीनपने परके आधीन होता है. पण कोई पराधीन कर दे, ऐसी यीज नहीं. सकल वस्तु जगमें असहाई.. अक-अक परमाणु और अक-अक आत्मा.. निगोदके अक शरीरमें अनंत जव और अक अक जवका कर्मणशरीर प्रत्येकका त्मिन्न त्मिन्न और उसका—कर्मण (शरीर)का अक-अक स्कंध, उसमें अक-अक परमाणु त्मिन्न त्मिन्न. कोई परमाणु कोई परमाणुको परिणामा शके अथवा परसे कोई परमाणु अपनेमें परिणामन कर शके, ऐसी कोई यीज नहि. समजमें आया?

अम आत्मा... यहां तो विकार सडितकी बात है. समजमें आया? सकल वस्तु.. बाकी कंई रडी? असहाई... किसीकी यीज सडाय है नहीं. तो सिद्धको यहां (लोकाकाशमें) रहना पडता है, ईतनी तो पराधीनता है कि नहीं? सिद्धको ईतनी है, अस. धर्मास्तिकाय उपर नहीं तो (बडार) न जा शके, ईतनी तो पराधीनता है कि नहीं? नंदकिशोरज्ज ! नहीं? ये अपनी पर्यायका स्वाधीनपने, वडी स्थानमें रहनेकी लायकातका कर्ता स्वतंत्रपणे है. वड कडते हैं, कोई निमित्तसे उसको हो जाय कंई अंदर पराधीनता... स्वयं द्रव्य, परको निमित्त बनकर परको पराधीन कर दे, ऐसी यीज जगतमें है नहीं. आडाडा !

वस्तु वस्तुसौं मिले न काई.. कोई यीज कोई यीजमें कभी कुछ भी मिलान होता नहीं. आडाडा ! (श्रोता : दूधमां तो साकर नांभे छे?) साकर साकरके परमाणुमें रडा, दूध दूधके परमाणुमें रडा. समजमें आया? अक-अक परमाणु अपनी पर्याय स्वतंत्रपने करता है. देणो, यहां अंगुलि है, देणो अंगुलि. उसमें जो परमाणु है, ये बडार जब त्मिन्न था तब सूक्ष्म था और ईसमें आया तो स्थूल हो गया है. ये स्कंधकी पराधीनतासे स्थूल हो गया. अकेला स्थूल नहीं था, ऐसा नहीं? ऐसी बात बडारसे आयी थी. देणो, अक परमाणु छूटा है तो सूक्ष्म है. यहां परमाणु सूक्ष्म रडा? स्थूल हो गया? किसके कारणसे? नंदकिशोरज्ज ! ना, स्थूल है. स्थूल हुआ है. पर्याय स्थूल हुई है. सूक्ष्म बात है. वड बात बडोत आई थी वहां उत्तर भंडमेंसे.

दो, स्कंधमें परमाणु आता है तो स्थूलरूप हो जाता है, वही स्थूल स्कंधके निमित्तकी असरसे होता है ? और एक परमाणुमें दो गुण थीकाश हो और दूसरे परमाणुमें यार गुण थीकाश हो, तो दो मिलकर यों एक परमाणुमें दो गुणका यार गुण(रूप) होना पड़े ? क्योंकि यहां यार गुण है तो यार गुण(रूप) परिणामन होगा, दो गुण(रूप) नहीं रह सकेगा. समझमें आया ? आहाहा ! द्रव्यानुयोगका तत्त्व स्वतंत्र, स्वाधीन है. एक परमाणु छूटा हो तो भी अपनेसे है. यहां आया ने स्थूल हुआ है. सूक्ष्मरूप रहा नहीं. क्योंकि जो एक सूक्ष्म रहे तो दूसरा (भी) सूक्ष्म (रहे), तीसरा सूक्ष्म (रहे), तो स्थूल किसकी पर्याय है ? समझमें आया ? एक-एक रजकणकी पर्याय स्थूल हुई है यहां. पर यह अपने कारणसे अपने स्वकालके परिणामनके कारण हुआ है. तारे वात ! समझमें आया ? स्कंधका मिलाप हुआ तो स्थूल हुआ ? के, नहीं, वस्तु असलार्थ हैं. अमरयंदत्त !

पण ये नजरसे दिखता है न (कि) परमाणु स्थूल हुआ. अकेला पड जाय तो सूक्ष्म हो जाय. पण निमित्तमें स्थूल है तो स्थूल परिणामना पडता है उसको, ऐसा है नहीं. स्थूल है भरा. स्कंध स्थूल है, पण ये स्थूलकी पर्याय अपनेसे हुई है. स्थूल स्कंधका निमित्त है तो हुई है, ऐसा नहीं. आहाहा ! समझमें आया ? परमाणुका कडा न ये. बे दाभला आव्या उताने पड़ेला. परमाणु अपनी पर्यायसे रहा है. स्कंधमें भी परमाणु अपने स्वयंतुष्टयमें है. क्या कडा ? स्कंधमें परमाणु आया तो भी परमाणु अपने स्वयंतुष्टयमें है. अपने द्रव्य-क्षेत्र-काण-भावमें है, परके कारणसे नहीं. यह परमाणुमें स्थूल होनेकी पर्यायकी स्वकालकी लायकत थी, तो अपनेसे स्थूल हुआ है. छूटा पड जायेगा तो स्थूल नहीं रहेगा. यह भी अपनी पर्यायकी योग्यता जब सूक्ष्म होनेकी थी तो छूटा पड गया. समझमें आया ?

स्कंधमें भी प्रत्येक परमाणु अपने द्रव्य-क्षेत्र-काण-भावसे स्वाधीनपने अंदर रहा है, पराधीनपने नहीं. जैसे आत्मा अनंत कर्मकी कार्मणवर्गणाकी मध्यमें पडा है, तो वही पराधीन है और कर्म पराधीन करते हैं, (ऐसा है नहीं.) जैसा कर्मका उदय आये ऐसा यहां परिणामन करना पड़ेगा, ऐसा नहीं. समझमें आया ? वस्तु वस्तुसौं मिले न काई.. यह अनादिकी मर्यादा है. जीव वस्तु जानै जग जेती.. अब दृष्टांत कडते हैं. कडा, भगवान आत्मा ज्ञानस्वभावी है (तो) जाने सबको. पण शब्दरूप होता है ने जाने—ऐसा नहीं. अपनेमें रहकर सबको जानता है ऐसा ज्ञानका स्वभाव है. सबको जानता है तो ज्ञेयरूप ज्ञान हो गया अथवा ज्ञानने ज्ञेयरूप परिणामन कर दिया (ऐसा नहीं).

જ્ઞાનમે જગત જાનનેમે આતા હૈ તો જ્ઞાનકી પર્યાય જગત—જોયરૂપ હુઈ, ઐસા હૈ? ઔર જોયપર્યાય જ્ઞાનમે જાનનેમે આતી હૈ તો જોયપર્યાય જ્ઞાનરૂપ હુઈ હૈ ? સમજમે આયા? આહાહા!

ઐસી થીજ સ્વતંત્ર.. સ્વતંત્ર.. સ્વતંત્ર. સોઝ મિત્ર રહૈ સબ સેતી, દેખો. એક-એક આત્મા ને એક-એક પરમાણુ—પ્રત્યેક પરમાણુ, અપના અપના દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવમે ભિન્ન રહતા હૈ. કિસીકે સાથ (રહતા હૈ ઐસા) વ્યવહારસે કહનેમે આવે. કહો, પોપટભાઈ! છોકરાઓ ને બધી બાયડીઓ ને બધા એમ રહેતા હશે? છોકરો ક્યાં હતો? એ તો અનંત પરમાણુઓનો પિંડ શરીર છે. આત્મા સ્વયતુષ્ટ્યમે અંદરમે રહતા હૈ. કર્મકે કારણ રહતા હૈ, ઐસા હૈ નહીં. સમજમે આયા? ઉપયોગકે અધિકારમે આયા હૈ ન? બહુત બાત કી હૈ. કોઈ એક વસ્તુ, (દુસરી) એક વસ્તુકે આધારસે નહીં. અત્યંત ભિન્ન હૈ. આધાર-આધેય નહીં. આહાહા! વહાં તો વહાં તક કહ દિયા હૈ. યહાં તો વિકાર અપનેમે અપનેસે હૈ ઐસા સિદ્ધ કરના હૈ. વહાં તો કહતે હૈં કિ વિકારકા (ઔર) વસ્તુકા ક્ષેત્ર ભિન્ન હૈ. આહાહા! સમજમે આયા?

યહાં તો પરસે ભિન્ન સ્વતંત્રતા સિદ્ધ કરની હૈ. સ્વતંત્રતા સિદ્ધ કિયે પીછે રાગકા ક્ષેત્ર ને રાગકા ભાવ સ્વભાવપને હુઆ હી નહીં. સ્વભાવ રાગરૂપ હુઆ હી નહીં. સમજમે આયા? જૈસે જ્ઞાન જોયકો જાને ફિર ભી જ્ઞાનરૂપ રહકર જાનતા હૈ, જોયરૂપ હોકર જ્ઞાન જાનતા હૈ ઐસા હૈ નહીં. ઐસે અંતરસે ભિન્ન જબ (કરના) હૈ તબ રાગકા આધાર આત્મા, ઐસા હૈ નહીં ઔર સ્વભાવકા આધાર રાગ ઐસા હૈ નહીં. આહાહા! વ્યવહાર રત્નત્રયકા વિકલ્પ જો હૈ ઉસકા આધાર-આધેય ભિન્ન હૈ. અપના ભગવાન સ્વભાવ શુદ્ધ ચૈતન્ય હૈ ઉસકા આધાર-આધેય.. રાગકે બિના ઉસકા આધાર-આધેય ભિન્ન હૈ. આવું સ્વરૂપ છે, મૂળચંદભાઈ! મૂળચંદભાઈ કહે, આખી જીંદગી ગઈ, એ પણ સંભાર્યું નહીં.

દરેક પદાર્થ અપનેમે અંતર સમેટકર (અર્થાત્) પરસે ભિન્ન હોકર... ‘સમેટકર’ શબ્દ ક્યા હૈ? અપનેમે સમેટકર પરસે ભિન્ન રહતા હૈ. અપની પર્યાય પરકા સ્પર્શ કરતી હૈ (ઐસા) ત્રીન કાલમે નહીં. આહાહા! સમજમે આયા? ત્રીસરી ગાથામે આયા હૈ શુરૂઆતમે. પ્રત્યેક દ્રવ્ય અપના અનંત ધર્મ નામ ગુણ-પર્યાયકો ધૂતા હૈ, ચૂમતા હૈ. સમજમે આયા? પ્રત્યેક પદાર્થ અપને ધર્મ ને ગુણકી પર્યાયકો ચૂમતા હૈ, ઐસા અનંત ધર્મકો ચૂમતે હોનેપર ભી પરકો તો ચૂમતા હૈ હી નહીં. ત્રીજી ગાથામાં છે.

एयन्तणिच्छयगदो समओ सावत्थ सुंदरो लोगे।

बंधकहा एय-ते तेहा विसंवादिणी होदि॥३॥

आहाहा! समजमें आया? कडो, पंडितज! क्या है ये? यड कडते हैं, कर्मके कारणसे आत्मामें विकार डोता है, कर्मके कारणसे डुलना पडता है. आहाहा! (श्रोता : वड तो जैनको लागु पडता है, दूसरोको लागु पडता नही). अन्यने ईश्वर रभडावे, वड येतन है. उसको (जैनको) जड रभडावे, (तो) वड जड उसका स्वामी डो गया. आहाहा! समजमें आया? जैनका जड स्वामी. जडके कारणसे आत्मामां विकार डोता है और उसके कारणसे डुलना डोता है. छद्दी सालमें डुआ. पाळीताशा गये थे न जात्रा. छद्दी साल. २१ वर्ष डुआ. वडं श्वेतांबर साधु था. डमारी यर्या तो यालती..... सभा मोटी डती. नाम तो (मोटुं डतुंने). डडा डडा गामना माणसो सभ वडं थे. दूसरा साधु गाममें उसने कडा, नही, कर्मसे आत्माको डुलना पडता है असा सिद्ध करो. अनंत तीर्थकर असा कडते हैं.

'गोम्मटसार'में आता है, 'भावकलंक पडरा' ये क्या डुआ? ये कर्मके कारणसे है? 'भावकलंक पडरा' असा शब्द है 'गोम्मटसार'में. निगोदमें क्यों रडता है जव? कर्मसे रडता है? वड तो असंजी है—मन बिनाका है (ईसलिये) उसको तो कर्म डुलाये. क्षयोपशम डोकर जब संजी डो तब तो स्वाधीन डो. अ, नंदकिशोरज! क्योंकि उसको (असंजीको) बुद्धि नही, मन नही, वाणी नही. बुद्धि, वाणीका क्या काम है? अपना आत्मा अपनेसे निगोदमें रडते भी कर्मके कारणसे रडा है, असी भात तीन कालमें नही. 'भावकलंक पडरा' असा 'गोम्मटसार'में पाठ है. जिसमें ज्ञानावरणीयसे ज्ञान रुका असा कडा, उसमें ये पाठ है. समजमें आया? भगवान! तेरे भावमें कलंककी प्रयूरता तेरे कारणसे है. उस कारणसे तुजे निगोदमें रडना पडा है. कर्मके कारणसे रडना पडा है, असा है नही.

सोऊ भिन्न रहै सब सेती.. कोई थीजके साथ (संबंध नही). तीन कालमें अपनी मर्यादा अपने क्षेत्रमें है. वड परमें प्रवेश करे और परको अपना बना दे और अपना स्वरूप पररूप बना दे—असी थीज तीन कालमें है नही. समजमें आया? डुलासा अंदर है. थोडा ईरझार किया है नीये. व्यवहारनयसे जगतके द्रव्य एक-दूसरेसे मिलते हैं. मिलते हैं क्या, कडनेमें आता है. समजमें आया? एक दूसरेमें प्रवेश करते हैं. प्रवेश क्या करे, असे कडनेमें आता है. दूधमें सक्कर डाल दिया, पानीमें सक्कर डाल दिया, (तो) अकेके डो गया. कोई अके डोता नही तीन कालमें. अनंत-अनंत परमाणु प्रत्येक अपनी अनंतता पृथक रभकर परिणामता है. अनंत पदार्थ अपनी पृथकता रभकर परिणामता है. अके

હોકર પરિણમતા હે એસા વસ્તુકા સ્વરૂપ હે નહીં. આહાહા! આવી વાત છે? પદમયંદજી! આહાહા! (શ્રોતા : યહ તો બહોત ગહરી બાત નીકલી.) ગહરી નહીં, યહ તો (વસ્તુકી) સ્થિતિ એસી હે. યે તો બહુત સરલ હે. સમજમેં આયા?

હમ તો ૭૧કી સાલસે યહ કહતે હેં. ૭૧. ૫૬ વર્ષ હુઆ. સંપ્રદાયમેં કહા થા. બળભગાટ હો ગયા થા થોડા. ૫૬ વર્ષ. કર્મ હે તો આત્મામેં વિકાર (હોતા) હે, એસી બાત બિલકુલ હે નહીં. પરદ્રવ્ય હે તો સ્વદ્રવ્યકી પર્યાય વિકાર હે એસા કૌન કહતા હે? સમજમેં આયા? ઉસકા સત્ હે તો યે સત્ હે? અજીવકા સત્ હે તો જીવકા સત્ હે? અને જીવકા સત્ હે તો અજીવકા સત્ હે? કર્મકા સત્ હે તો વિકારકા સત્ હે? સાગરમેં ચલા થા ઉસ વક્ત. કોઈ થા ન, કોઈ પંડિત થા. મુન્નાલાલજી થા. એ બરાબર નહોતી બેસતી, પછી હવે બેઠી. આ જ મુન્નાલાલ ને? આ ‘ધર્મની ભૂલ’. ધર્મકી ભૂલ. વહ પુસ્તક હે કિ નહીં? જિસકે પાસ ન હો તો લે લેના. ‘ધર્મની ભૂલ’. એક છોટી પુસ્તક હે. મુન્નાલાલજીને બનાયા હે. જિસકે પાસ ન હો લે લેના. સ્વાધ્યાયમંદિરમેં પડા હે. ઓર જિસકે પાસ વહ ‘હિતકી બાત’ પુસ્તક ન હો વહ ભી લે લેના. ભેટ હેં દોનોં. સમજમેં આયા? ભાઈ તો ગયા. આહા! ‘હિતકી બાત’ ઓર ‘ધર્મકી ભૂલ’ એસે દો પુસ્તક હેં.

કહતે હેં, એક દૂસરેસે.... નિશ્ચયનયસે સબ નિજાશ્રિત હેં, કોઈ કિસીસે નહીં મિલતે હેં. જીવકે પૂર્ણ જ્ઞાનમેં વે સબ ઓર અપૂર્ણ જ્ઞાનમેં યથાસંભવ... પૂર્ણ જ્ઞાનમેં વે સબ ઓર અપૂર્ણ જ્ઞાનમેં યથાસંભવ જગતકે પદાર્થ પ્રતિભાસિત હોતે હેં. અલ્પજ્ઞાનમેં યથાસંભવ, પૂર્ણ જ્ઞાનમેં સર્વ. પર વહ જ્ઞાનકા પરિણમન જ્ઞેયકે કારણસે હુઆ અને જ્ઞેયકો જ્ઞાનને પરિણમા દિયા—એસા હે નહીં. જ્ઞાન અપનેસે પરિણમા હે. આહાહા! લોકાલોક હે તો જ્ઞાન પરિણમા હે લોકાલોકકે જ્ઞાનનેપને, એસા હે નહીં. આ કર્મ ઓર ક્ષયોપશમ તો ક્યાંય રહી ગયા. ક્ષયોપશમ ક્યા કહતે હે? યથાસંભવ જગતકે પદાર્થ જ્ઞાનમેં ભાસિત હો. ભાસિત હોનેસે ક્યા જ્ઞાન જ્ઞેયરૂપ હો ગયા? જ્ઞેય જ્ઞાનરૂપ પરિણમ ગયા? અપની સત્તા ખો બૈઠતે હેં? એસા હે નહીં.

અરે! જીવ ને અજીવ એસા ભિન્ન તત્ત્વ. અજીવમેં ભી અનંત ઓર જીવમેં ભી અનંત, વહ ભી ભિન્ન ભિન્ન તત્ત્વ. આહાહા! કિસકી માતા? કિસકા પિતા? કિસકા લડકા? કિસકી લડકી? ભિન્ન-ભિન્ન ચીજ હેં, એમ કહતે હેં. બોલનેમેં આતા હે (કિ) ઉસકા લડકા. કિસકા લડકા? વહ તો (ભિન્ન) દ્રવ્ય હે. સારી ચીજ બોલનેકી વ્યવહારકી રીત હે. કહતે હેં ન? વ્યવહારસે બોલનેમેં આતા હે. યે હમારા મકાન, યે હમારા પૈસા, યે હમારી સ્ત્રી, યે હમારા પુત્ર. ધૂળમાંય નહીં હે ક્યાંય. એ મણિભાઈ! જહાં (રહતે હેં) વહાં મીઠાશ વધારે રહતી હે

કિ નહીં? મુંબઈમાં. છોકરાઓ આવવા દે નહીં, (એમ નહીં, પણ) પોતાને મીઠાશ વધારે રહે છે ત્યાં. આહીં ખીમચંદભાઈને ઘર કહેવાયને... ત્યાં સ્વતંત્ર ઘર કહેવાય.

જ્ઞાન उनसे मिलता नहीं. अल्पज्ञानमें यथासंभव ज्ञेयका ज्ञान हो और पूर्ण ज्ञानमें पूर्ण ज्ञान हो, पर ज्ञान ज्ञेयरूप कभी होता नहीं अने ज्ञेय ज्ञानरूप कभी होता नहीं. आहाहा! वह तो परसे भिन्न स्वतंत्र द्रव्य सिद्ध किया. હવે, અંતરમાં ભિન્ન સિદ્ધ કરના હો તો વ્યવહાર રત્નત્રયકા જો રાગ હે, જિસકો સાધન કહા, જિસકો કારણ કહા, જિસકો હેતુ કહા, જિસ સાધનસે નિશ્ચય સાધ્ય હોતા હે એસા કહા, વહ રાગરૂપ ભી જ્ઞાન ને જ્ઞાયક પરિણમન કરતા નહીં. વહ જ્ઞેય હુઆ. વહ તો જ્ઞાનકા જ્ઞેય હે. જ્ઞાનમાં વ્યવહાર રાગકા જ્ઞાન પરિણમતા હે, પર વો જ્ઞેયકે કારણસે નહીં. અપને કારણસે રાગકા જ્ઞાન અપને કારણસે અપનેમાં પરિણમતા હે. સમજમાં આયા ?

વ્યવહાર રત્નત્રયકા વિકલ્પ ઉસ સમયમાં જાનનેલાયક હે, એસા કહા તો ઉસકા અર્થ? અપને જ્ઞાનરૂપ પરિણમનમાં વ્યવહાર હે એસા જ્ઞાન આતા હે. યહ જ્ઞાન હે તો અપના, રાગકા નહીં. સમજમાં આયા? શુભરાગ, વ્યવહાર શુભરાગ ઉસકા ભી યહાં જ્ઞાન પરિણમતા હે, વો અપનેસે હે. તો રાગસે શુદ્ધિ(કી) વૃદ્ધિ હોતી હે, રાગસે શુદ્ધિ હોતી હે, એસા તો કહાં રહા? સમજમાં આયા? રાગ—શુભ ક્રિયાકાંડકા પરિણમન(રૂપ) રાગ—ઉસકા જ્ઞાનરૂપ પરિણમન અપનેમાં હોતા હે, અપનેસે અપને કારણસે અપની સત્તાકે સામર્થ્યસે. પર એસા હોને પર ભી રાગકો જ્ઞેયરૂપ રખતે હે. રાગ જ્ઞાનરૂપ કભી હુઆ નહીં ઓર જ્ઞાનકા પરિણમન રાગરૂપ કભી હુઆ નહીં. સાધકમાં એસા હોતા નહીં. આહાહા! હવે આહીં તો કહે, વ્યવહાર સાધન હે, નિશ્ચય સાધ્ય હે. ભાઈ! યે તો વ્યવહારકા કથન ક્રિયા. જેસા યહાં કહા ન, વ્યવહારનયસે એક દ્રવ્ય (દુસરે) દ્રવ્યસે મિલતા હે, દૂસરેમાં પ્રવેશ કરતા હે, યહ તો કથનમાત્ર હે. જૂઠી દૃષ્ટિસે કહનેમાં આતા હે. આહાહા! ૫૧ હુઆ. ઓહો! ૨૧ (કળશ).

यत्तु वस्तु कुरुतऽन्यवस्तुनः किञ्चनापि परिणामिनः स्वयम्।

व्यवहारिकदृशैव तन्मतं नान्यदस्ति किमपीह निश्चयात्॥२१॥

કર્મ કરના ઓર ફલ ભોગના યહ જીવકા નિજ સ્વરૂપ નહીં હૈ. કર્મ બાંધના, કર્મકા અનુભવ કરના, કર્મકા અનુભાગકા અનુભવ કરના, કર્મકા વિપાકકા અનુભવ કરના—યહ આત્માકા સ્વરૂપ નહીં. શાસ્ત્રમાં તો એસા હે, કર્મકા અનુભાગ—ફલદાન શક્તિ હે. ફલ કિસકો દે? અપનેકો? પરકો દે ન? અપનેકો દેતે હે, પરકો ક્યા દેતે હે ફલ?

અપની પર્યાયમે હેં ફલદાન. જો અનુભાગ શક્તિ હે વો તો અપની પર્યાયકા પરિણમન હે. આત્માકો ક્યા દિયા ઉસને? ભાષા એસી હે. ફલદાન શક્તિ કર્મમે હે તો ફલ ભોગના પડેગ. એસા હે હી નહીં.

કર્મનું કરવું અને ફળ ભોગવવું એ જીવનું નિજ-સ્વરૂપ નથી. (દોહરા)

કરમ કરૈ ફલ ભોગવૈ જીવ અગ્યાની કોઝ।

યહ કથની વિવહારકી, વસ્તુ સ્વરૂપ ન હોઝ।।૫૨।।

શબ્દાર્થ :—કથની=ચર્ચા. વસ્તુ=પદાર્થ

અર્થ :—અજ્ઞાની જીવ કર્મ કરે છે અને તેનું ફળ ભોગવે છે, આ કથન વ્યવહારનયનું છે, પદાર્થનું નિજ-સ્વરૂપ નથી. ૫૨.

અર્થ :—અજ્ઞાની જીવ કર્મ કરતે હેં ઓર ઉનકા ફલ ભોગતે હેં, યહ કથન વ્યવહારનયકા હે, પદાર્થકા નિજસ્વરૂપ નહીં હે।।૫૨।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

અજ્ઞાની જીવ કર્મ કરતે હેં ઓર ઉનકા ફલ ભોગતે હેં, યહ કથન વ્યવહારનયકા હે. નિમિત્તકા જ્ઞાન કરાનેકો યહ કથન હે. આહાહા! ભગવાન આત્મા કર્મ કેસે બાંધે? જિસ પરમાણુમે કર્મ હોનેકી લાયકાત હે, વહ કર્મરૂપે પરિણમતા હે. આહાહા! સમજમે આયા? રાગ હુઆ તો પરમાણુકો કર્મરૂપ પરિણમના પડા, એસા હે હી નહીં, એસા કહતે હેં. યહાં વિકાર હુઆ તો કર્મરૂપ પરિણમના પડા પરમાણુકો, એસા નહીં હે. (શ્રોતા : ...કેમ થાતું નથી?) થાતું નથી. વહ તો ભિન્ન ભિન્ન હે. કાળ ભિન્ન ભિન્ન હે, સ્થિતિ એકરૂપ હોતી નહીં. કલ આયા થા ન? વસ્તુકી સ્થિતિ એક નહીં. સમજમે આયા? કલ આયા થા ન ચાર બોલ?

૧. પરિણામ—કર્મ નિશ્ચયસે પરિણામીકા હે.

૨. વહ પરિણામકા આશ્રય—આધાર પરિણામી હે. આહાહા!

૩. કર્તા બિના કર્મ હોતા નહીં.

૪. એકરૂપ સ્થિતિ પર્યાયકી હોતી નહીં.

મૂળ વાસ્તવિક તત્ત્વનો બોધ વિપરીત હો ગયા. એટલે ઉસકી યથાર્થતા ક્યા હે યહ ઉસકે ખ્યાલમે આતી નહીં. નહીં, નહીં, કથંચિત્ પરાધીન કહો સિદ્ધકો. ધર્માસ્તિકાય નહીં હે (ઈસલિયે આગે) નહીં જાતે હેં. માટે કથંચિત્ સ્વતંત્ર (કહો). કથંચિત્ શક્તિ હે યહ

અનેકાંત છે. એસા આતા છે પત્રમેં. ((શ્રોતા : ભગવાન ભલે લોકમાં ને લોકમાં રહે છે, પણ આહીં ક્યાં આવે છે?) (લોકાકાશકે) ઉપર નહીં જા સકતે માટે પરાધીન હૈં, યહ બાત જૂઠ હૈ. આહાહા! યહ પ્રશ્ન પહલેસે ચલા હૈ યહાં. પહલી બાર આયે થે ન શેઠ હુકમીચંદજી? ઉનકે સાથ વહ જીવંધરજી થે ન? (સંવત) ૧કી સાલકી બાત હૈ. ૨૬ વર્ષ હુઆ. વહ પ્રશ્ન ચલતા થા...

સિદ્ધ (લોકાકાશકે) ઉપર નહીં જા સકતે (ક્યોંકિ) ધર્માસ્તિકાય નહીં હૈ માટે. યે પ્રશ્ન હુઆ થા. કોઈ દ્રવ્યકી પર્યાયકી મર્યાદા કોઈ દ્રવ્યકો રોક દે, એસા ત્રીન કાલમેં હૈ નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? પહલે તો કહા થા. અપને કારણસે ઉર્ધ્વ જાતે હૈં, બસ વહ નિશ્ચય. પીછે કહા, ધર્માસ્તિકાય હોગા વહાં? ઉપાદાન-નિમિત્તકા જ્ઞાન કરાયા. શું થાય? એકકી સાલમેં ઝગડા હુઆ થા. આમને આમ ઝગડા.

યહાં તો કહતે હૈં, અજ્ઞાની કર્મ કરે ને અજ્ઞાની ભોગવે કર્મફળકો, (યહ) વ્યવહારકા કથન હૈ. વસ્તુ સ્થિતિ એસી નહીં. વસ્તુ સ્વરૂપ ન હોઝ. તબ હૈ ક્યા? આત્મા અપને વિકારકો કરે ઔર વિકારકો અપનેમેં અપને કારણસે ભોગવે. યહાં તો વહ સિદ્ધ કરના હૈ. સમજમેં આયા? ઔર જબ વિકારદૃષ્ટિ છૂટ ગઈ ઔર સ્વભાવદૃષ્ટિ હુઈ. ‘મેં તો જ્ઞાયક હું ચિદાનંદ’—એસી દૃષ્ટિ—સમ્યગ્દર્શન હુઆ, (તો) રાગકા કર્તા હૈ નહિ. રાગ જ્ઞાનકા જ્ઞેય હો ગયા. પર વહ જ્ઞેય હૈ તો જ્ઞાનકા કાર્ય હુઆ, એસા હૈ નહીં. જ્ઞાનકાર્યમેં વહ આનેવાલા થા તો રાગ(કો) આના પડા ઉસ પ્રકારસે, એસા ભી નહીં. સમજમેં આયા? વ્યવહારથી કથન આવે. કુંભારને ઘડા ક્રિયા, લ્યો. ક્યા ક્રિયા કુંભારને? (શ્રોતા : કુંભાર ન કરે તો વકીલ કરે?) રામજીભાઈ કરે ક્યા? એમ કહતે હૈં. રામજીભાઈ બોલેય નહીં, રામજીભાઈ ઘડો કરેય નહીં. આહાહા!

પ્રત્યેક પદાર્થકા ઉસકા સ્વકાલ હૈ ઉસ સમય ઉસકા કાર્ય પર્યાયમેં હોતા હૈ સ્વાધીનપને. આહાહા! વિકારકા ભી બહોત પ્રશ્ન પહલે ઊઠા થા ન તેરકી સાલમેં. પર જોઈએ, વિકારને (માટે) પર જોઈએ. યહાં કહતે હૈં, અપનેમેં—એક સમયકી પર્યાયમેં—વિકાર હોનેમેં ષટ્કારકરૂપ પરિણામન સ્વાધીનપને હોતા હૈ. અપને દ્રવ્યકે કારણસે નહીં, ગુણકે કારણસે નહીં, નિમિત્તકે કારણસે નહીં. ચર્યા ચલી થી વહાં ખૂબ. શું કહેવાય? મધુવન. એક થે ફૂલચંદજી. સ્વામીજી કહતે હૈં, નિશ્ચયસે વિકાર વ્યવહારકી અપેક્ષા રખે બિના અપનેસે હોતા હૈ. બળભળાટ.. બળભળાટ હો ગયા. માન્યું’તું, કર્મસે વિકાર હો. દ્રવ્યકર્મસે ભાવકર્મ અને ભાવકર્મસે દ્રવ્યકર્મ, સુના નહીં હૈ? દ્રવ્યકર્મસે ભાવકર્મ હોતા હૈ અને ભાવકર્મસે દ્રવ્યકર્મ હોતા હૈ. યહ તો અજ્ઞાનીકા નિમિત્તકા કથન હૈ. આહાહા!

દ્રવ્યકર્મકી પર્યાય દ્રવ્યમેં હોતી હૈ. ઉસમેં ભાવકર્મ કહાંસે આયા ? ઉસમેં—કર્મમેં ભી ભાવકર્મ હૈ. અનુભાગ પડા હૈ ઉસકી પર્યાય આયી, વહ ઉસકા ભાવકર્મ હૈ. વહાં રાગકા ભાવકર્મ કર્મ કરાવે, ઐસા હૈ નહીં. વો પ્રશ્ન ભી બહોત ચલા થા ટરકી સાલમેં. ‘દામનગર’. બ્યાવરની પાઠશાળા છે મોટી સ્થાનકવાસી. એ લોકોના છોકરા—લડકા આવ્યા’તા બડા પઢા લિખા. ઔર ઉસકા ધણી ભી આયા થા ધીરુભાઈ રાણપુરવાલા... પછી પ્રશ્ન ઉઠા. હમારે શેઠ હૈ... વિવાદ બહુ ચાલે. દ્રવ્યકર્મસે ભાવકર્મ નહીં હોતા હૈ, કીધું, ભાવકર્મસે દ્રવ્યકર્મ નહીં હોતા. છોકરાને પૂછ્યું કે કેમ ? હા, હા, દ્રવ્યકર્મસે ભાવકર્મ હોતા હૈ. શું, હા પાડો છો ? યે શાસ્ત્રમાં લિખા હૈ. પણ વો તો કિસકી બાત હૈ ? અજાની અપના વિકાર કરતા હૈ, તો કર્મ નિમિત્ત હૈ ઐસા જ્ઞાન કરાયા. કર્મ જબ પરિણમતા હૈ વિકારરૂપ, તો ઉસકા નિમિત્ત રાગ હૈ ઐસા જ્ઞાન કરાયા. પણ યહાં રાગ હુઆ તો કર્મરૂપ પરિણમના પડા, ઐસા હૈ નહીં. સમજમેં આયા ? કર્મકા ઉદય આયા તો વિકાર કરના પડા, ઐસા હૈ નહીં. વસ્તુકી મર્યાદા ઐસી હૈ નહીં. બડી ગડબડ ઝંઝટ. ૨૧ (શ્લોક) હુઆ.

શુદ્ધ દ્રવ્યનિરુપણાર્પિતમતેસ્તત્ત્વં સમુત્પશ્યતો
 નૈકદ્રવ્યગતં ચકાસ્તિ કિમપિ દ્રવ્યાન્તરં જાતુચિત્ ।
 જ્ઞાનં જ્ઞેયમવૈતિ યત્તુ તદયં શુદ્ધસ્વભાવોદયઃ
 કિં દ્રવ્યાન્તરચુમ્બનાકુલધિયસ્તત્વાઞ્ચયવન્તે જનાઃ ॥૨૨॥

જ્ઞાન ઔર જ્ઞેયકી ભિન્નતા. પ્રત્યેક કાલમેં જ્ઞેય હૈ ઐસા જ્ઞાન હોતા હૈ, તો ભી જ્ઞેયકે કારણસે નહીં (હોતા). ઔર જ્ઞાન ઉસ જ્ઞેયકો યથાર્થ જૈસા હૈ ઐસા જાનતા હૈ, તો જ્ઞાનકે કારણ વો જ્ઞેય હૈ, ઐસા ભી નહીં. સમજમેં આયા ?

જ્ઞાન અને જ્ઞેયની ભિન્નતા (કવિત્)

જ્ઞેયાકાર ગ્યાનકી પરિણતિ,
 પૈ વહ ગ્યાન જ્ઞેય નહિ હોઇ ।
 જ્ઞેય રૂપ ષટ દરબ ભિન્ન પદ,
 ગ્યાનરૂપ આતમ પદ સોઇ ॥
 જાનૈ ભેદભાઉ સુ વિચ્છન,
 ગુન લ્છન સમ્યક્દ્રિગ જોઇ ।
 મૂરખ કહૈ ગ્યાનમય આકૃતિ
 પ્રગટ કલંક લખૈ નહિ કોઇ ॥૫૩॥

શબ્દાર્થ :-જ્ઞાન=જાણવું. જ્ઞેય=જાણવા યોગ્ય પદાર્થ.

અર્થ :-જ્ઞાનની પરિણતિ જ્ઞેયના આકારે થયા કરે છે, પણ જ્ઞાન જ્ઞેયરૂપ થઈ જતું નથી, છયે દ્રવ્ય જ્ઞેય છે અને તે આત્માના નિજસ્વભાવ જ્ઞાનથી ભિન્ન છે, જે જ્ઞેય-જ્ઞાયકનો ભેદભાવ ગુણ-લક્ષણથી જાણે છે તે ભેદવિજ્ઞાની સમ્યગ્દષ્ટિ છે. વૈશેષિક આદિ અજ્ઞાની જ્ઞાનમાં આકાર વિકલ્પ જોઈને કહે છે કે જ્ઞાનમાં જ્ઞેયની આકૃતિ છે, તેથી જ્ઞાન સ્પષ્ટપણે અશુદ્ધ થઈ જાય છે કે જ્ઞાનમાં જ્ઞેયની આકૃતિ છે, તેથી જ્ઞાન સ્પષ્ટપણે અશુદ્ધ થઈ જાય છે લોકો આ અશુદ્ધતાને દેખતા નથી.

વિશેષ :-જીવ પદાર્થ જ્ઞાયક છે, જ્ઞાન તેનો ગુણ છે, તે પોતાના જ્ઞાનગુણથી જગતના છયે દ્રવ્યોને જાણે છે અને પોતાને પણ જાણે છે, તેથી જગતના સર્વ જીવ-અજીવ પદાર્થને પોતે આત્મા જ્ઞેય છે, અને આત્મા સ્વ-પરને જાણવાથી જ્ઞાયક છે, ભાવ એ છે આત્મા જ્ઞેય પણ છે. જ્ઞાયક પણ છે અને આત્મા સિવાય સર્વ પદાર્થો જ્ઞેય છે. તેથી જ્યારે કોઈ જ્ઞેય પદાર્થ જ્ઞાનમાં પ્રતિભાસિત થાય છે ત્યારે જ્ઞેયાકાર પરિણતિ થાય છે, પણ જ્ઞાન, જ્ઞાન જ રહે છે જ્ઞેય થઈ જતું નથી અને જ્ઞેય જ્ઞેય જ રહે છે, જ્ઞાન જતું નથી, ન કોઈ કોઈમાં મળે છે. જ્ઞેયના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ચતુષ્ટય જુદા રહે છે અને જ્ઞાયકના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ ભાવ ચતુષ્ટય જુદા રહે છે પરંતુ વિવેકશૂન્ય વૈશેષિક આદિ જ્ઞાનમાં જ્ઞેયની આકૃતિ જોઈને જ્ઞાનમાં અશુદ્ધતા ઠરાવે છે. ૫૩. તેઓ કહે છે કે :-

અર્થ :-જ્ઞાનની પરિણતિ જ્ઞેયને આકાર હોવા કરતી છે, પર જ્ઞાન જ્ઞેયરૂપ નહીં હો જાતા, છદ્ધો દ્રવ્ય જ્ઞેય હેઠળ ઓર વે આત્માકે નિજ સ્વભાવ જ્ઞાનસે ભિન્ન હેઠળ, જો જ્ઞેય-જ્ઞાયકકા ભેદભાવ ગુણ-લક્ષણસે જાનતા હે વહ ભેદવિજ્ઞાની સમ્યગ્દષ્ટિ હે. વૈશેષિક આદિ અજ્ઞાની જ્ઞાનમેઠળ આકારકા વિકલ્પ દેખકર કહતે હેઠળ કિ જ્ઞાનમેઠળ જ્ઞેયકી આકૃતિ હે, ઇસસે જ્ઞાન સ્પષ્ટતયા અશુદ્ધ હો જાતા હે લોગ ઇસ અશુદ્ધતાકો નહીં દેખતે.

વિશેષ :-જીવ પદાર્થ જ્ઞાયક હે, જ્ઞાન ડસકા ગુણ હે, વહ અપને જ્ઞાનગુણસે જગતકે છદ્ધો દ્રવ્યોકો જાનતા હે, ઓર અપનેકો ધી જાનતા હે, ઇસલિયે જગતકે સબ જીવ-અજીવ પદાર્થ ઓર વહ સ્વયં આત્મા જ્ઞેય હે, ઓર આત્મા સ્વ-પરકો જાનનેસે જ્ઞાયક હે, ભાવ યહ હે આત્મા જ્ઞેય ધી હે, જ્ઞાયક ધી હે ઓર આત્માકે સિવાય સબ પદાર્થ જ્ઞેય હે. સો જવ કોઈ જ્ઞેયપદાર્થ જ્ઞાનમેઠળ પ્રતિભાસિત હોતા હે તવ જ્ઞાનકો જ્ઞેયાકાર પરિણતિ હોતી હે, પર જ્ઞાન, જ્ઞાન હી રહતા હે જ્ઞેય નહીં હો જાતા, ઓર જ્ઞેય જ્ઞેય હી રહતા હે જ્ઞાન નહીં હો જાતા, ન કોઈ કિસીમેઠળ મિલતા હે. જ્ઞેયકા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ ચતુષ્ટય જુદા રહતા હે ઓર જ્ઞાયકકા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ ચતુષ્ટય જુદા રહતા હે, પરંતુ વિવેકશૂન્ય વૈશેષિક આદિ જ્ઞાનમેઠળ જ્ઞેયકી આકૃતિ દેખકર જ્ઞાનમેઠળ

અશુદ્ધતા ઠહરાતે હૈં ॥૫૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

સેટિકાનો દાખલો છે આમાં. સેટિકા સમજે ન ? ક્યા કહતે હૈં ? ખડી. ખડી હોતી હૈં ન ખડી. ખડીયા કહતે હૈં ન ખડી ધોળી, યહ ઉસકા દ્રષ્ટાંત હૈ. ખડી હૈ વહ ભીંતકો સફેદ કરતી હૈ, યહ વ્યવહારકા કથન હૈ. સફેદ કરતી નહીં. ક્યો ? ભીંત, ભીંતરૂપ રહી હૈ ઔર ખડી, ખડીરૂપ રહકર સફેદ હોતી હૈ. (ખડીને) ભીંતકો સફેદ ક્રિયા નહીં. સમજમેં આયા ? ખડી-ખડીયા વહ અપનેમેં રહકર વહાં સફેદ(રૂપ) પરિણમન કરતી હૈ. ભીંતકો સફેદ ક્રિયા, તો ભીંતકે અસ્તિત્વકી પર્યાયમેં સફેદકી પર્યાય ક્યા ઘૂસ ગઈ હૈ અંદર ? આહાહા ! ભારે વાત ભાઈ !

રોટીકા ટુકડા હોતા હૈ દાંતસે, તો દાંત હુઆ નિમિત્ત, રોટીકા ટુકડા હુઆ નૈમિત્તિક. નિમિત્તસે હુઆ ન ? દાંત ન હો તો ટુકડા હોતા હૈ ? સમજમેં આયા ? ઔસા હૈ નહીં. યહ રોટીકા એક-એક પરમાણુ અપનેસે સ્વાધીન પરિણમન કરતા હૈ. દાંતકી અપેક્ષા રોટીકા ટુકડા હોનેમેં હૈ નહીં. આ તે કંઈ વાત ! કોણ યાવે છે ? અંગ્રેજીમાં (કહેવત) છેને ? પેટમેં દાંત નહીં હૈ, માટે બરાબર ચબાકર ખાના. ઔસે નહીં ઊતારના. ધૂળમેંય પાચન નહીં હોતા હૈ, સુન તો સહી ! પરમાણુ-પરમાણુ અપની પર્યાયરૂપ સ્વતંત્ર પરિણમતા હૈ. પરિણમન કિસકા કરે ? આહાહા ! પેટમેં દાંત નહીં, એમ કહતે હૈં ન ? ચબાના બરાબર.

કાઠી લોકો નવરા હોય. કાઠી લોકો છે ને ? એ યાવ્યા જ કરે ધીમે ધીમે. બાઈયું નવરી હોય, કાંઈ ધંધો હોય નહીં. જેમ આ ઢોર યાવેને ઢોર ? વાગોળે. પેટમેં નાખે પછી... પણ યાવ્યા જ કરે નિરાંતે. શરીર અચ્છા રહે. ઔસા નહીં ? પથરાના ઝીણા ઝીણા કટકા પેટમાં નાખો. પચેગા ? આ હીરાભાઈએ નાખ્યા હતા. વાસુદેવભાઈ નથી ? હીરાભાઈએ કાંકરી પેટમાં નાંખી હતી, ખબર છે ? એને ખબર નથી. કહેતા હતા. એકવાર ગયા હતા નદીમાં. ઝીણી ઝીણી કાંકરી.... એકવાર નહોતા આવતા ઓડકાર ? એ એના આવતા હતા. ઝીણી ઝીણી કાંકરી લીધી. એ પચે નહીં. ઈસકી પર્યાયકી લાયકાત ઔસી હૈ. આહાહા ! જઠરને રોટીકો પચા દિયા ઔસા હૈ નહીં. વાત બધી ખોટી. જિતની સત્સે વિરુદ્ધ માની યે સબ (બાત) જૂઠી. આહાહા !

જુઓ, ક્યા કહતે હૈં, જ્ઞેયાકાર ગ્યાનકી પરિણતિ.. જેસા જ્ઞેય હૈ ઔસા પરિણમન જ્ઞાનમેં અપને સ્વરૂપસે હોતા હૈ. પૈ વહ ગ્યાન જ્ઞેય નહિ હોઈ.. ખડી કભી ભીંતરૂપ નહીં હોતી અને ભીંત કભી ખડીરૂપ નહીં હોતી. બરાબર હૈ ? ભીંત ખડીરૂપ હો ? ભીંત ખડીરૂપ

હો જાયે તો વરસાદ આયે તો ખડી ધુલ જાવે. ખડીરૂપ હો તો ભીંતકો ભી ગિરના પડે. ભીંત જો ખડીરૂપ હો ગઈ હો તો ખડી જબ ધુલ જાતી હૈ તો ભીંતકો ભી ખરના પડે. ભીંત ખડીરૂપ હુઈ નહીં અને ખડી પોતે ભીંતરૂપ હુઈ નહીં. આહાહા! એસે જ્ઞાનમેં જો જો રાગ, શરીર, વાણી, મન—એસા જ્ઞેય જાનનેમેં આતા હૈ, વહ ગ્યાન જ્ઞેય નહિ હોઈ.. જ્ઞાનસ્વભાવ કભી જ્ઞેયરૂપ હોતા નહીં.

જ્ઞેયરૂપ ષટ દરબ મિત્ર પદ.. ષટ્દ્રવ્ય જ્ઞેય, લ્યો. સમજમેં આયા? ગ્યાનરૂપ આતમ પદ સોઝ.. ષટ્દ્રવ્ય તો જ્ઞેય હૈ ઓર જ્ઞાનરૂપ તો ભગવાન આત્મા હૈ. જ્ઞેય જાનનેમેં જ્ઞેયકે કારણસે જ્ઞાન જાનતા હૈ, એસા નહીં. ઓર જ્ઞાન જાનતા હૈ જ્ઞેયકા જ્ઞાન, તો જ્ઞેયરૂપ જ્ઞાન હોતા હૈ, માટે જ્ઞાનરૂપ પરિણમન કરતા હૈ, એસા નહીં. ઓર જ્ઞેયકો જ્ઞાન જાનતા હૈ માટે જ્ઞેય જ્ઞાનકી પરિણતીકો છૂતા હૈ, એસા નહીં. સમજમેં આયા? સક્કરકા સ્વાદ આતા હૈ, દેખો. સક્કર. સક્કર હૈ ન? સ્વાદ આયા. સક્કરકા સ્વાદ મીઠા ગળ્યા હૈ. આત્માકો (સ્વાદ) આતા હૈ? સક્કરકા સ્વાદ આયા. મૂઢ હૈ. સક્કર તો જડ હૈ. ઉસકા સ્વાદ રસકી પર્યાય જડકી હૈ. તેરી પર્યાયમેં સ્વાદ આયા? વહ સ્વાદ હૈ, ઉસકા તેરે સ્વભાવસે જ્ઞાન હુઆ હૈ કિ યે સક્કર હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા!

લોગોંકો તો એસા લગે, દેખો ભૈયા! બડી મીઠાશ આઈ. શું કહેવાય? કુલ્ફી. કુલ્ફી. બીજું શું કહેવાય આ? આઈસ્કીમ. આઈસ્કીમ ઠંડો હોયને ઠંડો. આહા! ઠંડા, ઠંડા હો ગયા. કૌન ઠંડા હો ગયા? આત્મા? આહાહા! મેં ઠંડા હો ગયા. બહોત ઠંડી લગી ન? અરે ભગવાન! ઠંડી પર્યાય તો જડ હૈ. જડકો જાનનેમેં તેરા જ્ઞાન અપનેસે જડકી અપેક્ષા (રખે) બિના ઉસ પ્રકારકા જ્ઞાન—જ્ઞેયરૂપકા જ્ઞાન—અપનેસે હુઆ હૈ. જ્ઞાન હુઆ હૈ. સ્વાદરૂપ જ્ઞાન કભી હુઆ નહીં. ચરપરાઈ હોતી હૈ, લ્યો, મુખમેં ચરપરાઈ. મરચા, મરચા કહતે હૈ ન? મીરચી તીખી. તીખાશ.. તીખાશ.. કૌન તીખા હુઆ હૈ? તેરી જ્ઞાનકી પર્યાયમેં, વહ તીખાશ ઉસમેં હૈ એસા જ્ઞાન હુઆ હૈ. મેરેમેં હૈ તીખાશ ને એસા સ્વાદ આયા, એસા કહાં હુઆ ઉસમેં? ભ્રમ હો ગયા હૈ તુજે.

ઠંડા હુઆ, ગરમ હુઆ. અગ્નિસે મેરેમેં ગરમી હુઈ, શર્દી ચલી ગઈ. ધૂળેય નહીં હુઈ, સુન તો સહી! દુનિયાથી ભારે વિરુદ્ધ છો. અગ્નિ બિના શીતલ પાણી ઉષ્ણ હોતા હૈ? કહો. યહ પ્રશ્ન હુઆ થા નવકી સાલમેં. જુગલકિશોર. એય, હિંમતભાઈ! તમને વીંછી કરડ્યો તે દિ'. વીંછી ને? પડકુ. કોને તમને? પડકુ હૈ ન છોટા? નવકી સાલકી બાત હૈ. દિલ્હીવાલે જુગલકિશોર આયે થે. યહાં પ્રશ્ન ક્રિયા રાતકો. ક્યા અગ્નિ બિના જલ ઉષ્ણ હોતા હૈ? કીધું, અગ્નિ બિના હી જલ ઉષ્ણ હોતા હૈ. જલકી શીત પર્યાય થી, બદલકર

ઉષ્ણ હુઈ. ક્યા અગ્નિકે નિમિત્તસે ઉષ્ણ હુઈ ? (શ્રોતા : નિમિત્ત બિના હુઈ?) નિમિત્ત બિના હી હુઈ હૈ. નિમિત્તકા તો ઉસમેં અભાવ હૈ. ઉષ્ણ હુઆ પાની. પ્રત્યક્ષ દિખતા હૈ ન? ક્યા પ્રત્યક્ષ દિખતા હૈ ? તુજે દિખા ક્યા ? પાણી ઉના હુઆ ઐસા પ્રત્યક્ષ દિખતા હૈ. જલ ઉના હુઆ ઐસા દેખનમેં આતા હૈ. અગ્નિસે હુઆ (ઐસા માના) તો તેરા ભ્રમ હૈ. સમજમેં આયા ?

બડી ગડબડ. લાખ વર્ષો સુધી માટી ... પણ કુંભાર વિના ઘડા નહીં હોતા. ઐસા હૈ નહીં. જબ ઘડા હોનેકી માટીમેં (યોગ્યતા હુઈ). ઘડારૂપ પર્યાય હોનેકી સન્મુખતા હૈ, (તો) કુંભાર હો. કુંભારસે ઘડા હુઆ હૈ, ઐસા તીન કાલમેં નહીં. આચાર્ય તો કહતે હૈં. ૩૭૨ ગાથામેં અભી આયેગી. હમ તો દેખતે નહીં કિ કુંભારસે ઘડા હુઆ હૈ. તુજે કેસે દેખનેમેં આયા ? અરે ! નિમિત્ત ક્યા, નિમિત્ત તો પર હૈ. પરસે પરમેં ક્યા હોતા હૈ ? આહાહા ! ભારે ગડબડ. શ્રદ્ધામાં ગરબડ મોટી ને પછી કહે, કરો ધર્મ. ક્યા ધૂળ કર્મ કરે ? શ્રદ્ધા તો ઉલટી હૈ. યહાં કહતે હૈં, જ્ઞેયરૂપ ષટ દરબ મિત્ર પદ.. યે તો ભિન્ન સત્તા રખતા હૈ, એમ કહતે હૈં. સમજમેં આયા ? ભિન્ન હૈ, જ્ઞેય તો નિજ જ્ઞાનસ્વભાવસે ભિન્ન હૈ.

ગ્યાનરૂપ આત્મ પદ સોઈ.. ભગવાન તો જ્ઞાનનેવાલા હૈ. યે હૈ, ઐસા અપનમેં અપને કારણસે સ્વ-પરપ્રકાશક જ્ઞાનકી શક્તિસે જ્ઞાનતે હૈં. ઉસકો જ્ઞાનના કહના યહ વ્યવહાર હૈ. આહાહા ! ઉસસે જ્ઞાન હુઆ વો તો નહીં, પણ જ્ઞેયકો જ્ઞાનતે હૈં વહ ભી વ્યવહાર હૈ. યે તો ઠીક, પર અપનેકો અપના આત્મા જ્ઞાનતા હૈ વહ ભી વ્યવહાર (હૈ ક્યોંકિ) ભેદ હો ગયા. આતા હૈ સર્વવિશુદ્ધ (અધિકાર)મેં. સર્વવિશુદ્ધમેં આતા હૈ. (શ્રોતા : સ્વ સ્વામી સંબંધ.....) સ્વ-સ્વામીકા ભેદ ક્યા પ્રયોજન હૈ ? જ્ઞાયક જ્ઞાયકકો જ્ઞાનતા હૈ. અરે ! ભેદ કરકે ક્યા કામ હૈ તુજે ? સમજમેં આયા ? સૂક્ષ્મ ખાત હૈ.

જાનૈ ભેદ માત્ર સુવિચ્છન.. દેખો. જ્ઞેયકી પર્યાય અને દ્રવ્ય-ગુણ જૈસા હૈ ઐસા જ્ઞાન જ્ઞાને, ઐસા હોને પર ભી જ્ઞાન ભિન્ન ઔર જ્ઞેય ભિન્ન હૈ. ઐસે જ્ઞાને સો વિચિક્ષણ, લ્યો. ઉસકો હુશિયાર કહા, વિચિક્ષણ કહા. અગ્નિસે ઉષ્ણ પાની હોતા હૈ ઐસા માને વહ મૂરખ હૈ, એમ કહતે હૈં. જાનૈ ભેદમાત્ર સુવિચ્છન, ગુણ લક્ષણ સમ્યક્ દ્રિગ જોઈ.. ઉસકા ગુણ ને પર્યાય ને લક્ષણ ભિન્ન હૈ, અપના જ્ઞાનકા ગુણ-પર્યાય, લક્ષણ ભિન્ન હૈ. ઐસા જ્ઞાને વો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હૈ. સત્કી દૃષ્ટિ રખનેવાલા વો સમ્યકદૃષ્ટિ હૈ. આહાહા ! (શ્રોતા : આપકે સામને તો હમકો હા કરની પડતી હૈ.) હા, પરાણે કરની પડતી હૈ ? જોરસે. દબાઈ જાય છે ત્યાં, એમ કહે છે. અંજાઈ જાય છે. ઉનકા પુણ્ય ઈતના હૈ. લકડી ફિરતી હૈ ઉનકી. જાદુકી લકડી ફિરતી હૈ, માંધાતા હો તો ભી કાનબુટ્ટી પકડાતે હૈં. ઉનકા નામ કાનજી હૈ

ન, કહે, (તો) કાન (પકડાવે).

ઐસી બાત ચલી હૈ. ચલી થી ૮૮મ્. ભાઈલાલભાઈ હૈ કિ નહીં? ભાઈલાલભાઈ હૈ? વઢવાણવાળા નથી? ભાઈલાલભાઈને કહ્યું હતું. સ્થાનકવાસી થા. મુહપત્તી છોડ દી. 'ત્યાં જાશો નહીં હોં, ત્યાં જાશો તો કાનબુટ્ટી પકડાવશે.' અને વહાંકા હોતા હૈ વહ ફિર આતા નહીં. જાદુ હૈ ઉનકે પાસ. જાદુ ક્યા? યહ તો ચૈતન્યકી સ્થિતિ હૈ, બાપા! યે જાદુ હૈ. પણ (વાપસ) આતા નહીં ઉસકા કારણ ક્યા? ઉસકો સય લગતા હૈ તો સયમેં જૂકતા હૈ વહ કારણ હૈ. ઐસે લગે કે ઓહો! બાત તો યહ સય હૈ. પરિચય થોડા કરે તો ખબર પડે. ખસે કહાંસે? યહાં માર્ગ ઐસા હૈ. તીન કાલ તીન લોકમેં દૂસરી કોઈ ચીજ નહીં. માણસ મગજવાળા હૈ કે નહીં? વિચાર તો કરેગા કે નહીં? માર્ગ તો... આહાહા!

ભાઈલાલભાઈને કહ્યું, સહી કરી ઘો અહીંયા. સહી કરો અહીંયા. સ્થાનકવાસીની સહી.... મદ્રાસમાં રહે છે ને. અરે, ભગવાન! આત્મા હૈ તો ઉસકે પાસ જ્ઞાન તો હૈ કિ નહીં? તુલના કરેગા કિ નહિ? સત્કી તુલના કરેગા તો સત્કી હા કરેગા. 'કુંદકુંદઆચાર્ય'ને કહા ન? હમ એકત્વ નિશ્ચયગત (આત્માકી) બાત કહેંગે. તુમ પ્રમાણ કરકે, અનુભવ કરકે હા કરના. પમી ગાથામેં હૈ. 'તં એયત્તવિહત્તં દાણં અપ્પણો સવિહવેણ.' યે શબ્દ હૈ. પમી ગાથા.

તં એયત્તવિહત્તં દાણં અપ્પણો સવિહવેણ
જદિ દાણ્ઝ પમાણં ચુક્કેઝ્ઝ છલં ણ ઘેત્તવ્વં.

પમાણં—પ્રમાણ કરના. હમ સ્વસે એકત્વ ને પરસે વિભક્ત ઐસી બાત કરેંગે. કહેંગે, ઐસા આચાર્ય ભગવાન કહતે હૈં. 'એયત્તવિહત્તં' સ્વસે એકત્વ ને પરસે વિભક્ત, દેખો. આહાહા! તો રાગસે ભી વિભક્ત હૈ ઐસા કહતે હૈં. વ્યવહાર રત્નત્રયકો વિકલ્પસે ભી આત્મા વિભક્ત હૈ, ભિન્ન હૈ. તો ભિન્ન (ચીજ)કે કારણસે ભિન્ન (ચીજ)મેં અંદર શુદ્ધિ હોતી હૈ? 'તં એયત્તવિહત્તં દાણં અપ્પણો.' ભગવાન કહતે હૈં, ઐસા નહીં. હમારે વૈભવસે કહતે હૈં. કહનેવાલે તો હમ હૈં ન? કહતે હૈં, હમારે વૈભવસે હમ કહતે હૈં.

'જદિ દાણ્ઝ.' જો મેં કહું, પ્રમાણ કરના પડેગા. અનુભવસે મિલાન કરકે પ્રમાણ કરના. સમજમેં આયા? વહાં ઐસા કહા, લ્યો. પ્રમાણ કરના અનુભવસે. ચુક્કેઝ્ઝ છલં ણ ઘેત્તવ્વં.. કોઈ શબ્દમેં ફેરફાર હો જાય, કાળભેદ, વાણીભેદ, વ્યાકરણભેદ, વહ ગ્રહણ ન કરના. હમારા ભાવ જો પરસે વિભક્ત ને સ્વસે એકત્વ હૈ, વહ બાત કરેંગે, ઉસકા પ્રમાણ કરકે અનુભવ કરના. વ્યાકરણ, ભાષા યે આથી ને બોલનેમેં ભાષા ફિર ગઈ, ભાષામેં ફેર

હો ગયા. તુજે વ્યાકરણ-ભાષાકા જ્ઞાન હો, બોલનેમેં હમારા ફેર હો જાય. ‘છલં ણ ઘેત્તવ્વં.’ એસે છલ ન પકડના. હમેં ભાવ કહના હૈ વહ પકડના. કિતની ખાત કી. આહાહા !

યહાં કહતે હૈં, જાને ભેદભાવ સુવિચ્છન ગુન લચ્છન સમ્યક્ દ્રિગ જોઈ, દેખો. ભેદભાવ ગુન લક્ષણસે જાનતા હૈ. મૂરખ કહૈ ગ્યાનમય આકૃતિ.. જ્ઞાનમેં જો જ્ઞેય જાનનેમેં આતા હૈ, વહ કલંક હૈ. જૈસે દીપકમેં ધુંઆ હૈ વહ દીપકમેં કલંક હૈ. એસે જ્ઞાનમેં જ્ઞેય જાનનેમેં આતા હૈ વહ કલંક હૈ, એમ મૂરખ કહતે હૈં. માટે દીપકકો બૂઝા દો, ધુંઆકા કલંક નાશ હો જાયેગા. યે મત હૈ. શાસ્ત્રમેં હૈ. પ્રમેયમાત્ર ખંડ. ધુંઆ હૈ ન? ધુંઆ નિકાલના હૈ તો ક્યા કરના? (દીપક) બૂઝા દો. પર ધુંઆ નિકલ ગયા તો દીપક ભી નાશ હો જાયેગા. (રાગ ઐર જ્ઞાન) ચીજ હી દોનોં ભિન્ન હૈ. એસે રાગ-દ્વેષ આદિ પરિણામ વ્યવહારકા (ઔર) ભગવાન આત્મા ભિન્ન હૈ. રાગકા જ્ઞાન કરતા હૈ આત્મા. જ્ઞાનમેં રાગકા જ્ઞાન આયા તો વહ અપના જ્ઞાન હૈ. આયા તો વહ (જ્ઞાનમેં) કલંક હૈ.

પ્રગટ કલંક લખૈ નહિ કોઈ.. બરાબર જાનતે નહિ માટે કલંકકો હી અપના માનતે હૈં. એમ અજ્ઞાની કહતે હૈં. અજ્ઞાની એમ કહતે હૈં, જ્ઞાન પરસે અશુદ્ધ હો જાતા હૈ. લોગ અશુદ્ધતાકો નહીં દેખતે. યે અશુદ્ધતા નહીં. સમજમેં આયા? અરીસામેં.. અરીસા કહતે હૈં ન? શીશા. ઉસમેં જલ, બરફ ને અગ્નિ... બરફ પિગલ જાતા હૈ, અગ્નિ એસી હોતી હૈ. અરીસામેં દિખે, તો ઉસકે કારણસે હુઆ હૈ વહાં? ઉસમેં અગ્નિ (ઔર) બરફ હૈ? વહ તો અરીસાકી અવસ્થા હૈ. એસે જગતકી ચીજ જાનતા હૈ આત્મા, વહ તો જ્ઞાનકી અવસ્થા હૈ. પરકે કારણસે અવસ્થા હુઈ હૈ? યે કલંક હૈ? યહ તો સ્વચ્છતાકા સ્વભાવ હૈ. સ્વ-પર પ્રકાશના યહ તો અપની સ્વચ્છતાકા સ્વભાવ હૈ. પર પ્રકાશે નહીં, અકેલા સ્વ પ્રકાશે (એસા નહીં). આહાહા!

પ્રગટ લક્ષણ... કોઈ કહે કે (પર જાણવાને) અશુદ્ધતા જાણતા નથી માટે ભૂલ છે. અજ્ઞાની એમ કહતે હૈં. અશુદ્ધતા હૈ હી નહીં. યહ તો અપના જ્ઞાનસ્વભાવ હૈ. લોકાલોક જાનો. જાનનેમેં ક્યા હૈ? સમજમેં આયા? સ્ત્રીકા અંગ-ઉપાંગ સબ કેવળી જાનતે હૈં કિ નહીં? ક્યા મેલ (-વિકાર) હો ગયા? સમજમેં આયા? જાનનેકા સ્વભાવ હૈ તો જાને. સબ ચીજ હૈ, જાનતે હૈં. જાનના વો કાંઈ મેલ નહીં. અજ્ઞાની મેલ માનતે હૈં વહ મૂરખ હૈ, એમ કહતે હૈં. જ્ઞાની જાનતે હૈં કિ અપને સ્વભાવમેં અપના ઔર પરકા જાનના હોતા હૈ. ઉસકા નામ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કહતે હૈં.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

प्रवचन नं. १३१ श्रावण वद ४ मंगलवार ता. १०-८-१९७१
सर्वविशुद्धि द्वार पद प४ थी प८ पर प्रवचन

सर्वविशुद्धि अधिकार. प४वां पद है. ज्ञेय और ज्ञानके संबंधमें अज्ञानियोंका हेतु.

ज्ञेय अने ज्ञान संबंधमां अज्ञानीओनो हेतु (योपाई)

निराकार जो ब्रह्म कहावै।

सो साकार नाम क्यों पावै॥

ज्ञेयाकार ग्यान जब ताई।

पूरन ब्रह्म नांहि तब ताई॥५४॥

शब्दार्थ :—निराकार=आकार रहित. ब्रह्म=आत्मा, ईश्वर. साकार=आकार सहित. पूरन (पूर्णा)=पूरुं. ताई=त्यां सुधी.

अर्थ :—जे निराकार ब्रह्म छे ते साकार केवी रीते थई शके ? तेथी ज्ञेयां सुधी ज्ञान ज्ञेयाकार रहे छे त्यां सुधी पूर्ण ब्रह्म थई शक्तुं नथी. प४

अर्थ :—जो निराकार ब्रह्म है वह साकार कैसे हो सकता है ? इसलिये जब तक ज्ञान ज्ञेयाकार रहता है, तब तक पूर्ण ब्रह्म नहीं हो सकता॥५४॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

कहते हैं कि आत्मा तो निराकार है. उसमें ये विशेष जानना—साकार कहांसे आया ? ये सर्वज्ञमें सब वांधा है न ? जैनमें भी सर्वज्ञका वांधा उठा है. भडा देभा है. शास्त्रमें..... यहां वही कहते हैं कि आत्मा है वो ज्ञानस्वभावी है और उससे ज्ञेय जाने तो तो साकार हो गया. साकार नाम परसंबंधी अंदर आकार आया तो मेल हुआ. आडाडा! समझमें आया ? निराकार ब्रह्म है वह साकार कैसे हो सकता है ? ऐसा अज्ञानीका प्रश्न है. क्यों ? कि ज्ञेयाकार ग्यान जब ताई.. ज्ञानमें जब लग ज्ञेय जाननेमें आता है तब लग मलिनता है. पूरन ब्रह्म नांहि, ल्यो. ये सब जैनमें ऐसे कहते हैं कि वर्तमान अक समयका जाननेवाला ज्ञानी है केवली. (भूत-भविष्यकी शक्ति है ऐसे जाने, पण वर्तमानमें है ऐसा न जाने क्योंकि वर्तमानमें (भूत-भविष्यकी पर्याय) है नहीं. क्या कडा समझमें आया ? वर्तमानमें (भूत-भविष्यकी) पर्याय तो है नहीं. है नहीं उसे जाने? तो ज्ञान विरुद्ध हो गया. माटे तीन कालकी पर्याय न जाने. पंडितजी !

(શ્રોતા : કાલે અગિયારમી તારીખ છે એમ ન જાણો ?) પણ કલ બુધવાર આયેગા, વો ખબર નહીં હૈ અભી ? કલ સોમવાર ગયા, આજ મંગલવાર હૈ, ખબર નહીં? છત્રસ્થકો ખબર પડે ઔર કેવલીજ્ઞાનકો ખબર ન પડે ? તીન કાલ, તીન લોક જાનનેમેં આતા હૈ, યે કહે કિ મેલ હૈ. યે કહે કિ તીન કાલ હમ જાનતે નહીં. જૈનમેં (કુછ) લોગ એમ કહતે હૈં. વર્તમાન જાનતે હૈં. ક્યોંકિ ભૂત-ભવિષ્યકી પર્યાય બરાબર જાને તો કમબદ્ધ હો ગયા. યે ખટકતા હૈ. ભગવાનને ભૂતકી—ગત કાલકી પર્યાય દેખી, તો શુદ્ધ-અશુદ્ધ પર્યાય જો હૈ.... વહી સમય હોનેવાલી થી (ઔર) હો ગઈ ઐસા દેખા તો કમબદ્ધ હો ગયા. માટે ઐસા નહીં. ઔર ભવિષ્યકી પર્યાય ભી જબ હોગી તબ જાનેંગે. વર્તમાનમેં જાનેંગે ઐસા નહીં. અરે, તો કેવલજ્ઞાન કહાં રહા ? આહાહા !

કમબદ્ધ સિદ્ધ હો જાતા હૈ યહ નડતર હૈ. દુસરા તો ઠીક લિખા હૈ, પણ યે સ્પષ્ટ નહીં. અશુદ્ધતાકી ઉપાધિ યે કમ(બદ્ધ) નહીં. વહ નિમિત્ત આયે ઐસા હોતા હૈ. એમાં લખ્યું નથી, પણ ઉપાધિ કહ્યું છે. પણ અશુદ્ધતા ભી કમબદ્ધ હી હૈ. જો સમય જો (હોના હૈ), વહ કેવલજ્ઞાનમેં દેખા હૈ કિ નહીં? (શ્રોતા : ના જ પાડે છે પછી ક્યાં....) ના જ પાડે છે. ગજબ કરે છે ને. યે કમબદ્ધકા પ્રશ્ન આયા તબસે બળભળાટ ઊઠા. ભાઈને લિખા હૈ ફૂલચંદ્રજીને 'તત્ત્વજ્ઞાન મિમાંસા'મેં. જબ કમબદ્ધકી ખાત આયી તો કેવલજ્ઞાન નહીં માનનેવાલે તો નહીં માનતે થે, પર કેવલજ્ઞાન માનનેવાલેમેં ભી ભ્રમ હો ગયા.

ભગવાન દરેક સમયમેં તીન કાલ, તીન લોક દેખે. વર્તમાનમેં પૂર્ણ દેખે, તો ફિર દુસરે સમયમેં જાનના રહા ક્યા ? એક સમયમેં કેવલજ્ઞાન ત્રણ કાળ, ત્રણ લોક વર્તમાનમેં દેખ લે, ફિર ભવિષ્યમેં દુસરે સમયમેં જાનનેકા રહા ક્યા ? અરે ભગવાન ! વહી સમયકી પર્યાય... હા, ઈતના ફેર હૈ કિ એક સમયમેં તીન કાલ, તીન લોક દેખા, તો દુસરે સમયમેં વર્તમાન જો પર્યાય થી વહ ભૂતમેં ગઈ ઐસા જાના ઔર ભવિષ્યકી પર્યાય થી વો વર્તમાન હો ગઈ ઐસા જાના. ઈતના ફેર હૈ. (શ્રોતા : જ્ઞાન તો સંપૂર્ણ હો ગયા હૈ.) જ્ઞાન તો સંપૂર્ણ હો ગયા હૈ. સમજમેં આયા ? આહાહા !

સર્વજ્ઞ એટલે ક્યા ? એક સમયમેં જો તીન કાલ, તીન લોક ન જાને તો દિવ્યજ્ઞાન કહે કિસકો ? આહાહા ! ભાઈ ! યે ખાત નહીં હૈ. યે આત્માકા ત્રિકાળ સર્વજ્ઞસ્વભાવ હૈ. સર્વજ્ઞશક્તિ હૈ ન ? વહ સર્વજ્ઞશક્તિ તીન કાલ, તીન લોક જાને ઐસા હી સ્વભાવ હૈ. યે જબ અનુભવ કરકે દૃષ્ટિ કરકે પ્રગટ કિયા, તો પર્યાયમેં તીન કાલ તીન લોક જાના, સર્વજ્ઞ હુએ. આ તે કાંઈ વાત છે ! એક સેકન્ડકે અસંખ્યવે ભાગમેં કેવલજ્ઞાનકી એક પર્યાય અનંત કેવલીયોંકો જાને, અનંત સિદ્ધોંકો જાને. આહાહા ! ભૂત-ભવિષ્ય-વર્તમાન જૈસા જહાં થા ઉસ રીતસે જાને. વર્તમાન, વર્તમાનવત્ જાને ઔર ભવિષ્યમેં હોગા વો ભી વર્તમાનમેં જાનતે હૈં.

समजमें आया ?

वर्तमानमें देखते हैं कि ये पर्याय वर्तमान है, भूतकी भूतमें है, भविष्यकी भविष्यमें. धतना डेर डो गया उसमें कि वर्तमानकी पर्याय भूतमें गध, भविष्यकी पर्याय दूसरे समयमें वर्तमानमें आ गध. अस धतना परिणामन डोगा. समजमें आया ? पूर्णतामें कुध डेर है नडीं. आडाडा ! और ऐसे ज्ञानकी पर्यायमें पर.... ये कडते हैं, निराकार जो ब्रह्म कहावै.. धतना सब ज्ञानना ये तो दोष है. ये कडे, धतना सब अक समयमें ज्ञान शके नडीं. आडाडा ! ये है, नाम नडीं लेते. कोध न ज्ञाने, अम. ऐसा जो ज्ञाने, अक समयमें तीन काल, तीन लोककी पर्याय सहित ज्ञाने ऐसा नकी डो तो कमबद्ध डो जता है. तो सोनगढकी बात सत्य डो जती है. शास्त्रकी बात नडीं, यड सोनगढकी बात है, अम कडते हैं. शास्त्रमें तो आया डी नडीं. भैया ! आडाडा !

भगवान ! तुजे मानना पडेगा. भाध ! जिसको सर्वज्ञकी श्रद्धा डो तो... अक समयकी पर्यायमें तीन काल, तीन लोक वर्तमान विद्यमानवत् ज्ञानते हैं, ऐसा पाठ है ज्ञान अधिकारमें. समजमें आया ? छत्रस्थ भी नडीं ज्ञानते हैं ? आटा, लोट डोता है आटा. रोटी बनाते हैं न रोटी ? लोया कडते हैं ? क्या कडते है ? अमारे गोयणुं कडते है. निकाला. भबर नडीं है वड स्त्रीको ? कि ये पडले आटा था, अभी यड ऐसा डोता है, बादके समयमें रोटी डोगी, ऐसा भ्यालमें है कि नडीं ? आटा है न आटा ? केणवीने रभते हैं न ? रोटी बनाते हैं. लोयाका टुकडा.... तो टुकडामें भ्याल नडीं आया ? ये पडले घउंका आटा था और ऐसे छूटा पडा. पडा डों, किया नडीं. पीछे ऐसे करके रोटी डोगी. ऐसे करके नडीं, पण रोटी डोगी. आटेमेंसे रोटी डोगी ऐसा ज्ञानता है, धतां कर्ता डोता है. में ऐसा करुं तो रोटी डुध. पण पडलेसे तेरे भ्यालमें है कि रोटी डोगी और आटा था. भूलचंढभाध ! सूक्ष्म बात है.

जैनदर्शनका अक-अक तत्व धतना गंभीर ने सूक्ष्म है कि अक भाव जो यथार्थ ज्ञाने तो सर्व भाव यथार्थ ज्ञाननेमें आ जते हैं. वस्तुस्थिति ऐसी है. ना पाडे तो याले नडीं ऐसी यीज है. (श्रोता :) उसको ज्ञानते हैं, श्रुतज्ञानमें भी ज्ञानते हैं. अवधिज्ञान ज्ञानता है भूत-भविष्यकी असंभ्य योवीसीकी (बात). अवधि,—परम अवधि. असंभ्य योवीसी. भूतकी असंभ्य योवीसी. अक योवीसीमें दस कोडाकोडी सागरोपम. अक योवीस तीर्थंकर डो भरतक्षेत्रमें, तो दस कोडाकोडी सागरोपम (काल जता है). दस कोडाकोडी सागरोपम(में) अक योवीसी. ऐसी असंभ्य योवीसीका ज्ञान अवधिज्ञानमें है. आडा ! भूतकी असंभ्य योवीसीका ने भविष्यकी असंभ्य योवीसीका. ज्ञान किसको कडे ? राग-झाग भूकने, धोडने भाणा ! राग उसमें है डी नडीं. यड तो केवलज्ञानकी डोनेकी ताकातवाला

आत्मा है. ऐसी अंतरसे कबूलात आना ये अपूर्व पुरुषार्थ है. समझमें आया ?

वह तो कलते थे न. हमारे ७२की सालमें बड़ी यर्था हुआ थी. (संवत्) ७२. ५५ वर्ष हुआ—पयपन. संप्रदायमें हमारा गुरुभाई था. वह बल्लोत वारंवार कलते थे कि सर्वज्ञने (जैसा) देखा वैसा डोगा. अपने कंई पुरुषार्थ कर सकते नहीं. ये वाणी कहांसे आयी ? कीधुं. यह वाणी शास्त्रमें है ? ऐसी वाणी शास्त्रमें है ? समझमें आया ? उस वक्त तो यह 'प्रवचनसार' कहां देखा था ? पण 'प्रवचनसार'की ८२वी गाथा है, वही भाव अंदरमेंसे आया था. भगवान सर्वज्ञ अक समयमें तीन काल देभते हैं, ईसकी जिसको प्रतीति हुआ वही पुरुषार्थ है. समझमें आया ? भगवानने पण ऐसा देखा है.

बल्लोत यर्था हुआ थी. ७२-७२. (संवत्) १८७२. ५५ वर्ष हुआ. समझमें आया ? बल्लोत यर्था हुआ थी. हमको तो अंदरसे संस्कार था पूर्वका. अंदरसे यली आती थी न भात. नहीं, जैसे नहीं. भगवान सर्वज्ञ परमात्मा अक समयमें तीन काल, तीन लोक देभते हैं, ऐसा (डी) डोगा. पर ईसकी मान्यतावालेको.. अक समयमें केवलज्ञान ऐसा देभता है ऐसी प्रतीति जिसको डो, ईसकी प्रतीत द्रव्य सन्मुख हुआ बिना डोती नहीं. तो जिसकी द्रव्य सन्मुख प्रतीति हुआ, भगवानके ज्ञानमें उसके अनंत भव हैं ऐसा देखा डी नहीं. पदमयंदृष्ट ! (श्रोता : द्रव्यस्वभावमें बल्लोत...) भगवानने देखा है... केवलज्ञान जिसको बैठा है.... ८०वी गाथामें आया न ? 'प्रवचनसार'.

जो जाणदि अरहंत दवत्तगुणपञ्जयत्तेहिं

सो जाणदि अप्पाणं मोहो खलु जादि तस्स लयं ॥

ते दि आ वांय्युं डतुं ज क्थां ? समझमें आया ? वही भाव आया था. भगवान अक समयमें जो देभे, डोगा तो जैसे डी. पण ये प्रतीत जिसको डो, उसके अनंत भव भगवानने देभे हैं ऐसा डो सकता नहीं. वाणी ऐसी न डो, वीतरागकी वाणी ऐसी नहीं डो (सकती). वीतरागकी वाणी तो.... ऐसा कला है ८० (गाथामें) कि अक समयमें अरिहंतके द्रव्य-गुण और पर्याय—तीनोंको जो जाने, वो अपना आत्माको जानकर भोडका नाश कर दे. ८० गाथामें आया है. 'मोहो खलु जादि तस्स लयं.'

८०में ये आया. ८१में यह आया कि जैसे भोडका नाश हुआ पीछे स्वरूपकी स्थिरता करके राग-द्वेषका नाश करते हैं. और भगवानका उपदेश ऐसा आता है कि जैसे मैंने किया ऐसा (जो) करे, उसका भोक्ष डोगा. ऐसा उपदेश आया था. तथोपदेशं पाठ है न ८२वी गाथामें. ऐसा उपदेश. आ 'प्रवचनसार' ने ? ८२ डों. ८२. अक समयमें केवलज्ञान सर्वज्ञपद ईसकी जिसने प्रतीति डी, वह अपने द्रव्य सन्मुख डोकर प्रतीति डोती

હે. એસા દ્રવ્ય સન્મુખ હુઆ તો ઉસકા મોહ—મિથ્યાત્વ નાશ હુએ બિના રહતા નહીં તીન કાલમેં. દર્શનમોહકા નાશ હોકર અપના સમ્યક્દર્શન પ્રગટ કરતા હે. પીછે ક્યા હે ?

‘સવ્વે વિ ય અરિહંતા.’ યે ગાથા, દેખો. ‘સવ્વે વિ ય અરિહંતા તેણ વિધાણેણ ખવિદકમ્મંસા’ ‘સવ્વે વિ’. અનંત કાલકે અરિહંતોને અરિહંતકા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય જાનકર અપને દ્રવ્યસ્વભાવમેં આયે, પીછે રાગ-દ્વેષ નાશ કરકે કેવલજ્ઞાન ઉપજાયા. ‘સવ્વે વિ ય અરિહંતા..’ આહાહા! આ જ ભાવ આવ્યો હતો ત્યારે હોં. તીન કાલ, તીન લોકકે (નાથ) તીર્થકરદેવકી વાણી એસી હોતી હે કિ જિસને વહ કેવલજ્ઞાન(સ્વભાવ) જાના ઔર રાગ-દ્વેષ નાશ ક્રિયા, ઉસકો કેવલજ્ઞાન હુએ બિના રહતા નહીં. સમજમેં આયા ?

સવ્વે વિ ય અરિહંતા તેણ વિધાણેણં ખવિદકમ્મસા ।

કિચ્છા તથોપદેસ ણિવ્વાદા તે ણમો તેસિં ॥

યે શબ્દ પડા હે. એસા ઉપદેશ દિયા. એસા ઉપદેશ નહીં દિયા કિ હમ તીન કાલ, તીન લોકકો જાનતે હેં તો તુમ્હારા પુરુષાર્થ કામ નહીં કરેગા. સમજમેં આયા ? ઉપદેશમેં એસી વાણી આયી હે કિ હમને જૈસા ક્રિયા વૈસા તુમ કરો તો તુમ્હારે કેવલજ્ઞાન હુએ બિના રહે નહીં. ભવ-ફવ કહાં રહા ? ભવ કહાં આયા ? સમજમેં આયા ? એ તો જરી નાની ઉંમરમેં એસી વાત પછી ચર્યા હોતે-હોતે કહા, તમારા અનંત ભવ દીઠા લાગે છે, માટે એસી બુદ્ધિ હે તુમ્હારી. એસી જરી કડક ભાષા નિકલ ગઈ. ખળભળાટ થઈ ગયો. અનંત ભવ.. અનંત ભવ.. ભગવાનને દેખા એસા હોગા એસી શ્રદ્ધા હે, ઉસકો અનંત ભવ હે ? સમજમેં આયા ? ભવ કેવા ? કીધું. ભગવાનને ભવ હોય તો ઉસકે ભવ હો. સમજમેં આયા ?

‘કિચ્છા તથોપદેસ’ અનંત અરિહંતોને ઉપદેશ દિયા કિ એક સમયકી કેવલજ્ઞાન પર્યાયમેં (દેખા) એસા હોગા. પર એસી જિસકો શ્રદ્ધા હુઈ, એને ભવ (હોય) નહીં. અને ઉપદેશ એસા ભગવાનને દિયા હે. આગમકી વાણીમેં એસા આયા હે, ‘ણિવ્વાદા તે ણમો તેસિં.’ આચાર્ય કહતે હેં. આહાહા! પ્રભુ! તુમ્હારે કેવલજ્ઞાનકી પર્યાયકી શ્રદ્ધા જિસકો હુઈ, વહ દર્શનમોહ નાશ કરતે હેં. કમે રાગ-દ્વેષ નાશ કરકે કેવલજ્ઞાન પાતે હેં. ‘ણિવ્વાદા.’ નિર્વાણ હોતા હે. ‘ણમો તેસિં.’ આચાર્ય કહતે હેં કિ મેં નમસ્કાર કરતા હું. આહાહા! (ગાથા) ૮૨. ‘પ્રવચનસાર.’ જ્ઞાન અધિકાર. ‘જો જાણદિ અરિહંતં દવ્વત્તગુણત્તપજ્જયત્તેહિં.’ ૮૦ ગાથા. ૮૧મેં રાગ-દ્વેષકા નાશ... ૮૨મેં ઉપદેશ.. આહાહા! સમજમેં આયા ? પાઠમેં એસા હે ૮૨મેં.

‘અતીત કાળમાં કમશઃ થઈ ગયેલા સમસ્ત તીર્થકર ભગવંતો..’ કમશઃ થઈ ગયેલા

अनंत तीर्थकरो 'प्रकारांतरनो असंभव होवाने लीधे..' दूसरी कोई रीत नहीं, 'जेमां द्वेत् संभवतुं नथी अवा आ ज अक प्रकारथी कर्माशोनो क्षय पोते अनुभवनीने (तथा) परमात्मपणाने लीधे त्विध्यकाणे के आ काणे अन्य मुमुक्षुओने पण अे ज प्रकारे..' उसका उपदेश दिया. अक ही मोक्षमार्ग है ऐसा सिद्ध किया. आडाडा! गजब वात है! अनंत तीर्थकर भूतकालमें हुआ, उसका अर्थ कि त्विध्यमें होंगे और वर्तमानमें हैं, सब अक प्रकारका उपदेश देते हैं. जैनमें वस्तु ऐसी है. समजमें आया?

जिसको जैन परमेश्वरकी प्रतीति हुई... डोगा तो ऐसे ही (जैसा) भगवानने देखा ऐसा. देखा ऐसा डोगा, पण पडले देखा ऐसा (डोगा, ऐसा) केवलज्ञानका भरोसा किसको आता है? समजमें आया? वहां प्रश्न किया था जयपुर. अक भाई भडा हो गया. भडाराज! कमबद्धकी बात पडी रही है. थोडे दिन रहे हैं. बराबर है लैया! तुम्हारी बात बराबर है. दो दिन यलाया. थे कि नहीं तुम? ... पण उसने समजनेको पूछा था डॉ. पडले मुझे ऐसा लगा कि ये कोई विरोधी है. पण पीछे कडा, मैंने समजनेको पूछा था. विरोध करते हैं तो विरोधके निषेध करनेकी बात है. भाई! सर्वज्ञ अरिहंत, आडाडा! तीन काल, तीन लोककी बात उथेलीमें जैसे आंवला दिभे वैसे देभते हैं. आंवला तो उथेलीमें ले तो भी छद्मस्थको उसकी स्पष्टता होती ही नहीं. आ तो अनंतगुणी स्पष्ट वात. आडाडा!

ऐसी अक समयकी केवलज्ञानकी पर्याय द्रव्यके आश्रयसे प्रगट हुई है. समजमें आया? ऐसी जिसको अंदर अंतरमें प्रतीत आती है.. उसमें ये लिखा न? 'रत्नकरंड श्रावकायार'. आप्त, आगम ने तत्त्वकी श्रद्धा ते सम्यग्दर्शन. अे आप्त (अटले) आ अरिहंतनी पर्याय (अने) आ श्रद्धा. उनका आत्मा.. ऐसे ऐसे नहीं. वड रत्नकरंडमें आता है न? आप्तका आत्मा क्या है? गुरुका आत्मा क्या है? ने शास्त्रका अनेकान्त भाव क्या है? वड जिसको समजमें आवे तो सम्यग्दर्शन होता है. समजमें आया? व्यवहारकी बात नहीं है, अंदर भावकी बात है सम्यग्दर्शनकी. आडाडा! 'अे ज प्रकारे कर्मक्षयनो उपदेश करीने निःश्रेयसने प्राप्त थया छे माटे निर्वाणनो अन्य कोई मार्ग नथी.' आडाडा!

अपने द्रव्यके आश्रयसे सम्यग्दर्शन, ज्ञान, यारित्र जो उत्पन्न होता है उससे ही मुक्ति मिलती है. ऐसे, मार्ग दूसरा नहीं ऐसा नक्की होता है. 'प्रलापथी बस थाओ. मेरी मति व्यवस्थित हो गई है.' टीकाकार कहते हैं. हा, मति व्यवस्थित हो गई है. आडाडा! मुझे निःसंशय है, मति व्यवस्थित हो गई है. मेरा आत्मा स्वभाव सन्मुख होकर अपने सर्वज्ञस्वभावकी प्रतीत हुई, उसमें सर्वज्ञपर्यायकी प्रतीत आ जाती है. ऐसी मेरी मति व्यवस्थित हो गई है. आडाडा! देभो! 'अमृतयंद्रायार्य' कहते हैं. भगवंतोने नमस्कार.

‘व्यवस्थिता मतिर्मम नमो भगवद्वयः’ (भगवत्+अयः? (भगवत्+भ्य = भगवानको. आछाछा ! नमस्कार भी दूसरी थीज है. मेरा भगवान आत्मा ज्ञानस्वरूप सर्वज्ञस्वभावी में हूं. सर्वज्ञपर्याय जिसको प्रगट हुँ, (वड) मेल नहीं है, वड साकार तो उसका स्वभाव है. समझमें आया ? ये (अज्ञानी) कडे के मेल है. एतना सभ जाने तो मेल है, कडते हैं.

ज्ञेयाकार ग्यान जब ताई.. अरे ! तुजे भबर नहीं, भगवान ! आछाछा ! जेयाकार, ये जेयाकार नहीं, पण ज्ञानाकार है. समझमें आया ? ये तो जेयसे समझया है कि (जैसा) लोकालोक है ऐसा (ही) यहाँ जेयाकारका ज्ञान है. पर ये जेयाकारका ज्ञान वड ज्ञानाकार है. जेयाकार (वड) परजेयका आकार नहीं. आछाछा ! समझमें आया ? पूरन ब्रह्म नांहि तब ताई.. (कोई) कडे, पूर्ण ब्रह्म तब तक नहीं. ये जेयाकार एतना जानना... आछाछा ! वड (परका जानना) छूट जाय तब ज्ञान छोता है. यहाँ तो कडे कि एतना जानना छो तब ज्ञान (परसे) छूट जाता है और सर्वज्ञ छोते हैं. इस विषयमें अज्ञानियोंको संबोधन. हवे अज्ञानीने समझवे छे.

आ विषयमां अज्ञानीओने संबोधन (योपाँ)

ज्ञेयाकार ब्रह्म मल मानै।

नास करनकौ उद्दिम ठानै॥

वस्तु सुभाव मिटै नहि क्यौंही।

तातैं खेद करैं सठ यौंही॥५५॥

शब्दार्थ :—मल=दोष उद्दिम=प्रयत्न. क्यौंही=कोई प्रकारे.

अर्थ :—वैशेषिक आदि ब्रह्मकी जेयाकार परिणतिके दोष माने छे अने तेने मटाडवानो प्रयत्न करे छे, त्यां कोईपण प्रयत्ने वस्तुनो स्वभाव मटी शक्तो नथी तेथी ते भूर्ण निरर्थक व कष्ट करे छे. ५५.

अर्थ :—वैशेषिक आदि ब्रह्मको जेयाकार परिणतिका दोष मानते हैं, और उसके मिटानेका प्रयत्न करते हैं, सो किसी भी प्रयत्नसे वस्तुका स्वभाव नहीं मिट सकता, इसलिये वे मूर्ख वृथा ही कष्ट करते हैं॥५५॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

वैशेषिक आदि ब्रह्मकी जेयाकार परिणतिको दोष मानते हैं. 'जयधवल'में अर्थ है न भाई ? असत्को न जाने, अम उसका अर्थ है. आणे अम अर्थ क्यो छे. असत्को न जाने, उसका अर्थ क्या ? के भूत, भविष्य वर्तमानमां नथी भाटे न जाणे, अम न लेवुं.

અસત્ એટલે વસ્તુમે—પર્યાયમે ને દ્રવ્ય-ગુણમે નહીં, ઉસકો ન જાને. એમ અર્થ ક્યો ભાઈએ. પર ઉસકા અર્થ એસા નહીં કે વર્તમાન પર્યાય નહીં હૈ—વહ અસત્ હૈ માટે ન જાણે. એસે નહીં. ગરબડ ચાલી છે. સમજમે આયા? વર્તમાન પર્યાયમે ભૂત-ભવિષ્ય પ્રગટ નહીં માટે ઉસકો અસત્ કહના અને અસત્કો ન જાને માટે ઉસકા અસત્કા યે અર્થ કરના, એસી બાત હૈ નહીં. ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાન સબ સત્, સત્ ને સત્ હી હૈ. વર્તમાન સત્ હૈ. ક્યોંકિ કેવલજ્ઞાનમે જબ પૂર્ણ દિખા તો સામને નિમિત્તમે એક સમયમે પૂર્ણતા ન હો તો નિમિત્ત-નૈમિત્તિકકા સિદ્ધાંત સિદ્ધ નહીં હોતા. ક્યા કહા વહ?

કિ આત્મામે કેવલજ્ઞાન પર્યાય હુઈ (યાની) નૈમિત્તિક પૂર્ણ ને સામને ભવિષ્યમે નિમિત્તકી (પર્યાય) હોગી (તબ જાનેગે એસા) નહીં, વર્તમાનમે હી નિમિત્તમે પૂર્ણતા ન હો તો યહાં નિમિત્તકી નૈમિત્તિક (પર્યાય) હો સકે નહીં. આહાહા! જરી સૂક્ષ્મ બાત હૈ. ક્યા કહા, સમજમે આયા? યહાં સર્વજ્ઞપદ હુઆ વો તો અપનેસે (હુઆ), હવે, સામને વર્તમાન સમયમે નિમિત્તમે પૂર્ણતા ન હો, તો વહ નિમિત્ત કહનેમે હી આતા નહીં. વર્તમાનમે ભૂત-ભવિષ્ય-વર્તમાનયુક્ત પર્યાય હૈ, સબ વર્તમાનમે હૈ. આહાહા! ગજબ વાત છે એકેએક. ક્યા કહતે હેં સમજમે આયા? યહાં પૂર્ણ (જ્ઞાન) હુઆ તો ભવિષ્યકા નિમિત્ત યહાં ક્યા લેના હૈ? એક સમયકી વર્તમાન પર્યાય... વહાં ભી નિમિત્તમે વર્તમાનમે પૂર્ણતા હો તો નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ કહનેમે આતા હૈ. ભવિષ્યમે હોગા, ઉસકા યહાં પૂર્ણ (જ્ઞાન) કહાં આયા? પંડિતજી! સમજમે આયા?

(શ્રોતા :....) બસ યે વર્તમાન(વત્) હી હૈ. ભૂત-ભવિષ્યકી ભી વર્તમાનવત્ હૈ. વો જબ ‘પ્રવચનસાર’ ચલતા થા તો યે બાત કહી થી. વિદ્યમાન દ્રવ્ય હૈ, એક સમયમે સબ હૈ. આહાહા! ગાથા હૈ ન ઉસમે? વર્તમાન પ્રગટ હી હૈ જ્ઞાનમે, સુન તો સહી! ઉસમે પ્રગટપને હૈ એસા નિમિત્તપનેમે પ્રગટ હૈ. આહાહા! સમજમે આયા? એક સમયમે પૂર્ણ જાના તો એક સમયમે હુઆ, તો સામને વર્તમાનમે પૂર્ણ નિમિત્તપના ન હો તો નિમિત્ત કહનેમે આતા હી નહીં. અમરચંદ્રજી! પૂર્ણ હી હૈ, પણ નિમિત્તમે પૂર્ણતા સૂક્ષ્મ બાત હૈ. ‘પ્રવચનસાર.’ નિમિત્તમે પૂર્ણતા ન હો તો નિમિત્ત કહનેમે આતા હી નહીં. સમજમે આયા? થોડી સૂક્ષ્મ બાત હૈ. ‘પ્રવચનસાર’ ચલા થા તબ થોડા કહા થા.

સ્થંભકા દૃષ્ટાંત દિયા હૈ ન શાસ્ત્રમે? સ્થંભ-સ્થંભ. તીન કાલકે તીર્થકરકા ચિતરામણ. સ્થંભ હૈ ન સ્થંભ? ભૂત-ભવિષ્ય-વર્તમાન તીર્થકરકા ચિતરામણ, દેખનેવાલેકો વર્તમાન દિખતા હૈ કિ નહીં સબ? તીન કાલકે તીર્થકરકા ચિતરામણ વર્તમાનમે વર્તમાનવત્ દિખતા હૈ. ભવિષ્યકા તીર્થકરકા ચિતરામણ વર્તમાનમે નહીં દિખે તો બાદમે દિખે? સ્થંભકા દૃષ્ટાંત દિયા હૈ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ને. બહુત ગજબ વાત છે! ઓહો! સમજમે

આયા? સબ વર્તમાનવત્ જાનતે હેં. યે ક્યા ચલતા હે? યે બાત તો ચલતી હે. 'પ્રવચનસાર' હે ન. લ્યો, ૩૮ હે ન ૩૮. 'જે જેવ હિ સંજાયા..' જો પર્યાય ઉત્પન્ન નહિ હુઈ ઓર 'જે ખલુ ગઢા ભવિય પજાયા..' ભૂતકાલકી પર્યાય નાશ હો ગઈ. 'તે હોંતિ અસબ્દભૂદા પજાયા ણાણપચ્ચક્ષા.' સમજમેં આયા? દેખો, ૩૮ ગાથા હે. 'ણાણપચ્ચક્ષા.'

ણાણ પચ્ચક્ષા તક્કાલિગેવ સવ્વે સદસબ્ભૂદા હિ પજ્જયા
તાસિં વહંતે તે ણાણે વિસેસદો દવ્વ જાદીણં ॥૩૭॥

ભગવાનકે જ્ઞાનમેં ભૂત, ભવિધ્ય (ઓર) વર્તમાન વર્તમાનવત્ સબ જાનનેમેં આતા હે. આહાહા! અરે! હજી દ્રવ્ય ચીજ ક્યા હે, આત્માકા ગુણ ક્યા ને ઉસકી પર્યાય ક્યા— ઉસકી ખબર નહીં. દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયકી ખબર નહીં, (ઓર) હો ગયા ધર્મ. કહાંસે ધર્મ હોગા? 'વહંતે તે ણાણે વિસેસદો દવ્વ જાદીણં.' એક સમયમેં ભૂત, ભવિધ્ય, વર્તમાન સબ દિખતા હે અંદર. પછી ૩૮મેં કહા, 'પચ્ચક્ષા' જ્ઞાનમેં સબ પ્રત્યક્ષ હે. ભૂત, ભવિધ્ય (ઓર) વર્તમાન (સબ) વર્તમાન જ્ઞાનમેં પ્રત્યક્ષ હે. આહાહા! એસા જ્ઞાન... ઉસમેં અજ્ઞાની કહતે હેં કિ જ્ઞેયકા આકાર પડતા હે માટે મલિન હે. યે કહતા હે કિ જ્ઞાનમેં ત્રીન કાલ જણાઈ જાય એસા હોતા નહીં.

કહતે હેં, જ્ઞેયાકાર બ્રહ્મ મલ માને, નાસ કરનકો ઉદ્દિમ ઠાને. અરેરે! આયનેમેં અગ્નિ દિખતી હે. આયના હોતા હે ન અરીસા? અગ્નિ દિખતી હે. અગ્નિકો નાશ કર દો તો અરીસા ચોખ્ખા હો જાય. ક્યા નાશ કરેગા? યે તો આયનેકી અવસ્થા હે. યે અગ્નિકી અવસ્થા નહીં. અગ્નિ ઉસમેં આયી નહીં. એસે જ્ઞાનકી અવસ્થામેં ત્રીન કાલ, ત્રીન લોક દિખતા હે, યે જ્ઞેયકી અવસ્થા નહીં, જ્ઞાનકી અવસ્થા હે. યે ભૂંસા (મિટા) દો. ક્યા ભૂંસા દે? અરીસાકા નાશ હો જાયેગા. તેરા જ્ઞાન નાશ હો જાયેગા. આહાહા! આટલું સામર્થ્યવાળું..! આહાહા!

એક સમયમેં... સમય એક ને ત્રીન કાલ જાનનેમેં આવે. ઓહોહો! વહાં એસા લિયા સમંતભદ્રાચાર્યને. હે નાથ! ગજબકી ચીજ હે! કાલ એક સમય ને એક સમયમેં ત્રીન (જાને)—ઉત્પાદ, વ્યય ને ધ્રુવ. આહીં તો કહે છે, ત્રણ કાળ, ત્રણ લોક એક સમયમેં દેખતે હેં. આહાહા! સમજમેં આયા? ભાઈ! અંતર જ્ઞાનકી વાસ્તવિકતા—યથાર્થતાકા નિર્ણય હોના, યે અપૂર્વ પુરુષાર્થ હે, વહી સમકિત હે. સમજમેં આયા? જ્ઞેયાકાર બ્રહ્મ મલ માને, નાસ કરનકો ઉદ્દિમ ઠાને. દેખો, નાશ કરનકો. યે અગ્નિ દિખતી હે અરીસામેં માટે નાશ કરો. ક્યા નાશ કરે? અરીસાકા નાશ હો જાયેગા. એસે જ્ઞાનમેં જ્ઞેય જાનનેમેં આતા હે, યે તો અપની પર્યાય હે. પર્યાયકા નાશ કરના હે? કહાં રહેગા દ્રવ્ય?

વસ્તુ સુભાવ મિટાઈ નહિ ક્યોંહી.. યે તો અપને જ્ઞાનસ્વભાવમેં જોયકી જો સ્થિતિ હૈ ઐસા અપને કારણસે જોયકે અવલંબન બિના જાનનેમેં (આયા, વો) જોય જ્ઞાનમેં આયે બિના ઓર જ્ઞાન જોયમેં ગયે બિના. આહાહા! દેખો પુરુષાર્થ! આહાહા! એસે તાતેં ખેદ કરે સઠ યોંહી.. મૂર્ખ—શઠ ખેદ કરતે હેં, અરે! જ્ઞાનમેં યે યીજ જણાતી હે ન, તો મેલ હે. અરે પ્રભુ! મેલ નહીં, તેરી દશા હે. સમજમેં આયા? રાગરહિત, શરીરરહિત, કર્મરહિત અપની નિર્મલ પર્યાયમેં રાગાદિ જોય જાનનેમેં આયે, વો તો જ્ઞાનકી દશા હુઈ. રાગ જાનનેમેં આયા તો જ્ઞાન મલિન કહાં હો ગયા? આહાહા! યે તો જ્ઞાનકા સ્વરૂપ હૈ. સૂક્ષ્મ બાત હૈ. એક પણ વાસ્તવિક તત્ત્વ યથાર્થ ન બેસે તો યહાં હો જાયે. સમજમેં આયા?

(શ્વેતાંબરમેં) સર્વજ્ઞકો એક સમયમેં દર્શન ઉપયોગ ને દૂસરે સમયમેં જ્ઞાન ઉપયોગ હૈ ઐસા લિખા હૈ. ઈસમેં ભૂલ હૈ. યે તો છદ્મસ્થકો લબ્ધરૂપ (ઉપયોગ) હૈ, ઐસા હો ગયા. ઐસા પાઠ હૈ ૩૨ સૂત્ર—૪૫ સૂત્રમેં. જં સમયે પસહિ તં સમયે ન જાણે. જં સમયે જાણહિ તં સમયે ન પસહિ. અરે, છદ્મસ્થ માટે... આહાહા! આ તો કેવલજ્ઞાનીમાં ખતવ્યું છે. શુભચંદ્ર દિવાકર હૈ ન વહ? એ જૈનની વાત નહીં. પણ જૈન પરમેશ્વર કહતે હેં, ઐસા લિખા હૈ ઉસમેં. જે સમયે જાણે તે સમયે દેખે નહીં કેવળી. આધે કાલમેં કેવલજ્ઞાન, આધે કાલમેં કેવલદર્શન ઐસા હો ગયા. એક સમયમેં દો ઉપયોગ હૈ ઐસા તો રહા નહીં. વસ્તુકી સ્થિતિ ઐસી હૈ.

વળી— (દોહરા)

મૂઢ મરમ જાનેં નહીં, ગહે એકંત કુપક્ષ।

સ્યાદવાદ સરવંગ નૈ, માનૈ દક્ષ પ્રતક્ષ।।૫૬।।

અર્થ :—અજ્ઞાનીઓ પદાર્થનું વાસ્તવિકપણું જાણતા નથી અને એકાન્ત કુટેવ પકડે છે, સ્યાદ્વાદી પદાર્થના સર્વ અંગોના જ્ઞાતા છે અને પદાર્થના સર્વ ધર્મોને સાક્ષાત્ માને છે.

ભાવાર્થ :—સ્યાદ્વાદ, જ્ઞાનની નિરાકાર અને સાકાર બન્ને પરિણતિને માને છે. સાકાર તો તેથી કે જ્ઞાનની જોયાકાર પરિણતિ થાય છે અને નિરાકાર એટલા માટે કે જ્ઞાનમાં જોયજનિત કોઈ વિકાર થતો નથી. ૫૬.

અર્થ :—અજ્ઞાની લોગ પદાર્થકી અસલિયત નહીં જાનતે ઓર એકાન્ત કુટેવ પકડતે હેં, સ્યાદ્વાદી પદાર્થકે સબ અંગોકે જ્ઞાતા હૈ ઓર પદાર્થકે સબ ધર્મોકો સાક્ષાત્ માનતે હેં।

ભાવાર્થ :—સ્યાદ્વાદ, જ્ઞાનકી નિરાકાર સાકાર દોનોં પરિણતિ માનતા હૈ। સાકાર તો ઇસલિયે કિ જ્ઞાનકી જોયાકાર પરિણતિ હોતી હૈ, ઓર નિરાકાર ઇસલિયે કિ જ્ઞાનમેં જોયજનિત કુછ

विकार नहीं होता ॥५६॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

अज्ञानी लोग पदार्थकी असलियत—अस्सलपणुं नहीं जानते. सब ज्ञेयको ज्ञानना ये तो ज्ञानका अस्सलपणुं है—असलियत भाव है. अस्सलपना स्वभाव है. वेदांतमें सबको ज्ञाने ऐसा तो है नहीं, उसमें. कारणके अके डी आत्मा है (तो) किसको ज्ञाने? यहाँ तो ज्ञानकी पर्याय सबको ज्ञाने ये अस्सलपना है, उसकी पर्यायका असलियत भाव है. असलियत शब्द वापर्योने अंमां ? जो अज्ञानी अंकांतको पकडते हैं... असलियत नहीं जानते और एकान्त कुटेव पकडते हैं.. हमारे ज्ञानमें ये गया, भेंस आ गई ज्वालामें, मांस आ गया ज्वालामें. ज्वालामें आया (तो) क्या है ? क्या ज्वालामें आया ? मांस आया अंदरमें ? समजमें आया ? स्त्रीका शरीर देभनेमें आया. आहा ! क्या है ? ये तो ज्ञेय है. तेरे ज्ञानकी परिणतीमें ज्ञेयका ज्ञानरूप... तेरी ज्ञानपरिणती तेरेसे ज्वालामें आयी है, ज्ञेय(से) नहीं. जैनमें भी माने तो ऐसा है सब. समजमें आया ?

स्याद्वादी पदार्थके सब अंगोके ज्ञाता है.. ज्ञानी सब प्रकारके (पदार्थका) ज्ञाता है. ज्ञेयको ज्ञानता है ये भी अपनी परिणती है. अपनी परिणतीमें ज्ञेय लाया नहीं और ज्ञेयमें ज्ञानकी परिणतीने प्रवेश किया नहीं—ऐसा अपना स्वभाव है. सम्यग्दृष्टि ऐसे मानते हैं. पदार्थके सब धर्मोको साक्षात् मानते है. शब्द है न दक्ष ? माने दक्ष प्रतक्ष.. आहाहा ! ज्ञानी प्रत्यक्ष सबको मानते हैं..... उसमें दृष्टि कहां रहती है उसकी ? द्रव्यस्वभाव पर दृष्टि हुआ बिना ऐसा सम्यक् प्रत्यक्ष होता नहीं. स्याद्वाद, ज्ञानकी निराकार—साकार दोनों परिणति मानता है. ओहोहो ! वहां तो अद्भूतता बताई है भाई ! ओहामां 'अध्यात्म पंचसंग्रह'. नहीं ? ओहो ! 'द्विपयंदृष्ट'ने लिया है.

अके समयमें पूर्ण मडासत्ता निराकारका भान—कोई भेद नहीं कि ये सत्ता है ने मडासत्ता है. ये नहीं. अके समयमें निराकारका भान, वही समयमें साकारका अनंत भेद—भेद ज्ञानना. आहाहा ! ये अद्भूतरस है. समजमें आया ? दर्शनकी पर्यायमें निराकार—भेदेय नहीं कोई. मैं हूं ने ये है, ऐसा भी भेद नहीं. आहाहा ! ऐसी मडासत्ता है, ऐसा निराकार उपयोग परिणमता है. और साकार.. अके-अके द्रव्य ने अके-अके गुण, अके-अके पर्याय ने अके-अके पर्यायमें अनंता अविभाग प्रतिच्छेद और अके-अके पर्यायमें अनंती सप्तभंगी. आहाहा ! भिन्न-भिन्न करके विकल्पके आश्रय बिना अपनी ज्ञानकी पर्यायके सामर्थ्यसे ज्ञानते हैं, ऐसा ज्ञानका स्वभाव है. आहाहा ! दर्शन ने ज्ञान अके समयमें,

छतां अेकका स्वभाव निराकार ने अेकका स्वभाव साकार है. आडाडा !

अेक समयमां उपयोग बे. अेक समये अेक उपयोग नही. समजमें आया ? वो कडते हैं कि अेक समयमें दो उपयोग नही. अेक समयमें दो का अेक ही उपयोग (डोता है). अैसे कडते हैं शिरसेन. समजमें आया ? यडां दिगंबर आचार्य कडे, अेक समयमें उपयोग दो. समजमें आया ? श्चेतांबर शास्त्र कडते हैं, अेक समयमें अेक उपयोग, दूसरे समयमें दूसरा. शुभयंद्र दिवाकर कडते हैं, अेक समयमें दो उपयोग नही, अेक ही उपयोग है. कोने अेटली पडी छे के विचार करवो. डो-डा बडारमें संप्रदाय यलाया. लोको माने, बस अपना धर्म डो गया.

स्याद्वाद, ज्ञानकी निराकार—साकार दोनों परिणति मानता है, टेओ. सत्ता, उसका निराकार स्वभाव दर्शन (और) ज्ञानका विशेष साकार डोना उसका स्वभाव है. साकार तो ँसलिये (कडते हैं) कि ज्ञानकी ज्ञेयाकार परिणती डोती है. ज्ञेयाकार परिणतिका अर्थ, जैसा ज्ञेय है अैसी ज्ञानकी परिणती डोती है. और निराकार उपयोग—ज्ञानमें ज्ञेयजनित कुछ विकार नही डोता. यडां तो भेद नही डोता (अैसा कडना है). समजमें आया ? सूक्ष्म बात! आडाडा! परमात्माअे कडेला तत्वो अलौकिक वात! स्यादवादी सम्यग्दृष्टिकी प्रशंसा.

स्याद्वादी सम्यग्दृष्टिनी प्रशंसा (डोडरा)

सुद्ध दरब अनुभौ करै, सुद्धद्रिष्टि घटमांहि।

तातैं समकितवंत नर, सहज उछेदक नांहि॥५७॥

शब्दार्थ :—घट=हृदय. उछेदक=लोप करतार.

अर्थ :—सम्यग्दृष्टि ज़ुव शुद्ध द्रव्यनो अनुभव करे छे अने शुद्ध वस्तु जाणवाथी हृदयमां शुद्ध दृष्टि राभे छे, तेथी तेओ साहजिक स्वभावनो लोप करता नथी, अभिप्राय अे छे के ज्ञेयाकार थवुं अे ज्ञाननो सहज स्वभाव छे, तेथी सम्यग्दृष्टि ज़ुवना स्वभावनो लोप करता नथी. ५७

अर्थ :—सम्यग्दृष्टि जीव शुद्ध द्रव्यका अनुभव करते हैं, और शुद्ध वस्तु जाननेसे हृदयमें शुद्धदृष्टि रखते हैं, इससे वे साहजिक स्वभावका लोप नहीं करते; अभिप्राय यह है कि ज्ञेयाकार होना ज्ञानका साहजिक स्वभाव है सो सम्यग्दृष्टि जीवके स्वभावका लोप नहीं करते॥५७॥

पूज्य गुरुदेवश्रीनुं प्रवचन :

क्या कडते हैं? टेओ. सम्यग्दृष्टि जीव शुद्ध द्रव्यका अनुभव करते हैं. आत्मा

પવિત્ર જ્ઞાનકા પુંજ, દર્શનકા પુંજ છે. સમજમેં આયા? ઈસકા અનુભવ કરના વહ સમ્યગ્દર્શન છે. આહાહા! ઔર શુદ્ધ વસ્તુ જાનનેસે હૃદયમેં શુદ્ધદૃષ્ટિ રખતે હેં. જાનનેમેં શુદ્ધ દૃષ્ટિ છે. જાનનેમેં બહોત આયા માટે અશુદ્ધ દૃષ્ટિ છે, ઐસા નહીં. ઈસસે વે સાહજિક સ્વભાવકા લોપ નહીં કરતે. જ્ઞાનમેં જ્ઞેય અનંત જાનનેમેં આતે હેં ઐસા જ્ઞાનકા સ્વભાવ ઉસકે સહજ સ્વભાવકો છેદ કરતા નહીં. અમિપ્રાય યહ હૈ કિ જ્ઞેયાકાર હોના જ્ઞાનકા સાહજિક સ્વભાવ હૈ, લ્યો. ... જાનના વહ કોઈ વિષય છે તો જાનતે હેં, ઐસા નહીં. યે જ્ઞાનકા સ્વભાવ હી ઐસા છે. સહજ સ્વભાવ. ત્રણ કાળ, ત્રણ લોક એક સમયમેં અપની જ્ઞાનકી પરિણતીમેં જાનનેમેં (આયે, વો તો) અપની પરિણતીકો જાનતે (હુએ) જાનનેમેં આ ગયે. સમજમેં આયા?

જલકી સ્વચ્છતામેં રાત્રિકો ચંદ્ર આદિ દિખે, જલમેં. નદીકા પ્રવાહ હોતા છે ન. ઉસમેં જલ ભી દિખતા છે અને જલમેં જો પ્રતિબિંબ પડતે હેં વો પ્રતિબિંબ નહિ, ખરેખર તો વો જલકી હી અવસ્થા છે. સમજમેં આયા? એક ચંદ્ર, એક સૂર્ય, ૨૮ નક્ષત્ર, ૮૮ ગ્રહ, ૬૬,૯૭૫ કોડાકોડી તારા. એક-એક ચંદ્રકે સાથ ૬૬,૯૭૫ કોડાકોડી તારા. એક ચંદ્ર ને સૂર્ય, ઉસકે સાથ ૨૮ નક્ષત્ર, ૮૮ ગ્રહ. ચંદ્ર-સૂર્ય-નક્ષત્ર-ગ્રહ આ ગયે. તારા ૬૬,૯૭૫ કોડાકોડી. એક જલકો દેખનેસે સબ દેખનેમેં આતા છે. ઉસકો ઐસે (ઉપર) દેખના નહીં પડતા. પાનીકા પ્રવાહ ચલતા છે.. ખરેખર તો જલકી પર્યાય દેખનેમેં આતી છે. ઐસે કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય લોકાલોક ઐસે દેખે તો (હી) જાને ઐસા નહીં. યે તો અપની સ્વચ્છતા દેખતે હેં ઉસમેં સબ દેખનેમેં આતા છે. સમજમેં આયા? આહાહા! ઐસા તેરા સ્વભાવ છે.

સો સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવકે સ્વભાવકા લોપ નહીં કરતે. ત્રીન કાલ, ત્રીન લોક જાનના, (વો તો) શ્રુતજ્ઞાનમેં ભી જાનનેમેં આતા છે. જ્ઞાનકી પરિણતી હી ઐસી છે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ કહતે હેં ન યહાં. હવે કળશ છે. ૨૩વાં હેં ન? (શ્રોતા : સ્યાદ્વાદ સમ્યગ્દૃષ્ટિમેં.....?) સ્યાદ્વાદ સમ્યગ્દૃષ્ટિને? પર્યાય અપની છે, છતાં જ્ઞેયકો જાનતા છે વહ મેલ નહીં, વહ સ્યાદ્વાદ. પરકા જાનના મેલ છે વહ નહીં. યે કુદૃષ્ટિ છે. અજ્ઞાની એક પક્ષ માનતા છે. અપની જ્ઞાનપર્યાય જાનનેમેં જ્ઞેયાકાર પરિણતી હુઈ, (વો) જ્ઞેયાકાર નહીં, (વો) જ્ઞાન પરિણતી છે. અજ્ઞાની માને કે જ્ઞેયકે કારણસે યે પરિણતી છે. સમજમેં આયા? આવી વાત છે. ૨૩વાં કળશ હોં નીચે.

શુદ્ધદ્રવ્યસ્વરસભવનાત્કિં સ્વભાવસ્ય શેષ—

મન્યદ્રવ્યં ભવતિ યદિ વા તસ્ય કિં સ્યાત્સ્વભાવઃ

જ્યોત્સનારુપં સ્નપયતિ ભુવં નૈવ તસ્યાસ્તિ ભૂમિ—
જ્ઞાનં જ્ઞેયં કલયતિ સદા જ્ઞેયમસ્યાસ્તિ નૈવ ॥૨૩॥

ચંદ્રમાનો દાખલો આપશે. જ્ઞાન જ્ઞેયસે અવ્યાપક છે, દેખો. જ્ઞાન લોકાલોકકો જાને તો ભી જ્ઞાન જ્ઞેયમેં વ્યાપક નહીં, પ્રસરતા નહીં. સમજમેં આયા ? રાણપુરમેં એક વેદાંતીકા પ્રશ્ન થા. ખત્રી.. ખત્રી. રાણપુર. (સંવત) ૮૪ની સાલ. નારણભાઈની આ બાજુ. નારણભાઈ, નહીં? આ બાજુ દુકાન હતી ખત્રીની. હશે નામ, આપણને ખબર નહીં. ‘મહારાજ! તમે કહો છો કે ત્રણ કાળ જાણો, તો પરમાણુમાં પેઠ્યા વિના પરમાણુને શી રીતે જાણો?’ એસા પ્રશ્ન ક્રિયા. યે પરમાણુ હૈ ને જીવ દૂસરા ભિન્ન હૈ. તો ઉસમેં પ્રવેશ ક્રિયે બિના ઉસે કેસે જાને? અરે, પ્રવેશ ક્યા કરે? કીધું. આ બાજુ દુકાન... આ તો ૮૪ની વાત છે. ૧૬ ને ૨૭-૪૩ વરસ પહેલાની વાત છે. યે ક્યા કહતે હેં? કીધું. જ્ઞાનકી પર્યાય-અવસ્થા, પર જીવમેં ઔર પરમાણુમેં પ્રવેશ કરે તો જાને, યે કહાંસે આયા? કીધું. સમજમેં આયા?

યહાં ભી નહીં દિખતા હૈ? મીઠાશ-ગળપણ સક્કરકી. સક્કરકી પર્યાય તો રૂપી હૈ. ઉસમેં જ્ઞાન પ્રવેશ કરતા હૈ? જ્ઞાનમેં ખ્યાલમેં નહીં આતા કિ યે મીઠાશ હૈ? મીઠાશકો માનતા નહીં? સમજમેં આયા? જ્ઞાન(મેં) મીઠાશકા ખ્યાલ આતા હૈ કિ નહીં? મીઠાશ કહતે હૈ ન? ક્યા કહતે હૈ? મિઠાઈ. તમારે ખારી પુરી ને પુરણપોળી ને, શું કહેવાય? (શ્રોતા :....) જ્ઞાન જાનતા હૈ. પણ માન લેતા હૈ કિ મુજે સ્વાદ આયા. સ્વાદ તો જડ હૈ. જડમેં પ્રવેશ ક્રિયે બિના જ્ઞાન જાનતા હૈ. જડકો ધૂતા નહીં જ્ઞાન. જડકો ધૂએ તો જડ હો જાયે આત્મા. આહાહા! સમજમેં આયા? એસી બાત હૈ.

જ્ઞાન જ્ઞેયમાં અવ્યાપક છે એનું દૃષ્ટાંત (સવૈયા એકત્રીસા)

જૈસેં ચંદ કિરનિ પ્રગટિ ભૂમિ સેત કરૈ,
ભૂમિસી ન દીસૈ સદા જોતિસી રહતિ હૈ।
તૈસેં ગ્યાન સકતિ પ્રકાસૈ હેય ઉપાદેય,
જ્ઞેયાકાર દીસૈ પૈ ન જ્ઞેયકોં ગહતિ હૈ ॥
સુદ્ધ વસ્તુ સુદ્ધ પરજાઇરૂપ પરિનવૈ,
સત્તા પરવાંન માહેં ઢાહેં ન ઢહતિ હૈ।
સો તૌ ઔરરૂપ કબહૂં ન હોઝ સરવથા,
નિહતૈ અનાદિ જિનવાની યોં કહતિ હૈ ॥૫૮॥

શબ્દાર્થ :—પ્રગટિ=ઉદય થઈને. ભૂમિ=ધરતી. જોતિસી=કિરણરૂપ. પ્રકાસૈ=પ્રકાશિત કરે. સત્તા પરવાન=પોતાના ક્ષેત્રાવગાહ પ્રમાણે, ટાહેં=વિચલિત કરવાથી. ન ઢહતિ હૈં=વિચલિત થતી નથી. કબહૂ=કદી પણ. સર્વથા=બધી હાલતોમાં,

અર્થ :—જેવી રીતે ચંદ્રના કિરણો પ્રકાશિત થઈને ધરતીને સફેદ કરી નાંખે છે પણ ધરતીરૂપ થઈ જતા નથી—જ્યોતિરૂપ જ રહે છે, તેવી જ રીતે જ્ઞાનશક્તિ હેય—ઉપાદેયરૂપ જ્ઞેય પદાર્થને પ્રકાશિત કરે છે, પણ જ્ઞેયરૂપ થઈ જતી નથી, શુદ્ધવસ્તુ શુદ્ધપર્યાયરૂપ પરિણમન કરે છે અને નિજસત્તાપ્રમાણ રહે છે, તે કદી પણ કોઈપણ હાલતમાં અન્યરૂપ થતી નથી એ વાત નિશ્ચિત છે અને અનાદિકાળની જિનવાણી એમ કહી રહી છે. ૫૮.

અર્થ :—જિસ પ્રકાર ચન્દ્રકિરણ પ્રકાશિત હોકર ધરતીકો સફેદ કર દેતી હૈ, પર ધરતીરૂપ નહીં હો જાતી—જ્યોતિરૂપ હી રહતી હૈ, ઉસી પ્રકાર જ્ઞાનશક્તિ હેયઉપાદેયરૂપ જ્ઞેય પદાર્થોકો પ્રકાશિત કરતી હૈ, પર જ્ઞેયરૂપ નહીં હો જાતી, શુદ્ધ વસ્તુ શુદ્ધપર્યાયરૂપ પરિણમન કરતી હૈ ઓર નિજ સત્તા પ્રમાણ રહતી હૈ, વહ કબી હી કિસી હાલતમેં અન્યરૂપ નહીં હોતી, યહ વાત નિશ્ચિત હૈ ઓર અનાદિકાલકી જિનવાણી હી કહ રહી હૈ॥૫૮॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કહતે હૈં,

જૈસે ચંદ કિરનિ પ્રગટિ ભૂમિ સેત કરૈ,
ભૂમિસી ન દીસૈ સદા જોતિસી રહતિ હૈ।

જેમ ચંદ્રકિરણ (પ્રકાશ) કરીને પ્રગટ ભૂમિને શ્વેત કરે. એસા કહનેમેં આતા હે. પણ ભૂમિસી ના દીસૈ.. યે ચંદ્રકી જ્યોતિ ભૂમિ જૈસી હુઈ નહીં. ભૂમિ જૈસી હુઈ હૈ? ખડીકા દૃષ્ટાંત હૈ ન? ખડિયા. ખડી ભીંત ઉપર (લગાઈ) તો ભીંત(કો) ધોળી ક્રિયા હૈ? ભીંતમેં પ્રવેશ ક્રિયા હૈ? ભીંત આ ગઈ હૈ ધોળીમેં? ધોળી ધોળીમેં હૈ, ભીંત ભીંતમેં હૈ. એસે ચંદ્રકા દૃષ્ટાંત દિયા પાઠમેં. જૈસે ચંદ કિરનિ પ્રગટિ ભૂમિ સેત કરૈ.. ભાષા લી. ચંદ્રકી જ્યોતિ ભૂમિકો શ્વેત કરતી હૈ એસા દેખનેમેં આતા હે. રાત્રિકો સફેદ ચંદ્ર દિખતા હૈ, સારી જમીન સફેદ હો જાય. ભૂમિસી ન દીસૈ.. વો ચંદ્રકી જ્યોતિ ભૂમિ જૈસી હુઈ નહીં. આહાહા! સદા જોતિસી રહતી હૈ.. યે જ્યોતિ તો જ્યોતિ હૈ.

તૈસે ગ્યાન સકતિ પ્રકાસૈ હેય ઉપાદેય, દેખો. ભગવાન આત્માકા જ્ઞાનસ્વભાવ, રાગાદિ હેય હૈ, સ્વરૂપ ઉપાદેય હૈ—એસા જાને. પ્રકાસૈ હેય ઉપાદેય. જ્ઞેયાકાર દીસૈ પૈ ન જ્ઞેયકૌ ગહતિ હૈ.. જૈસા હેય-ઉપાદેય જ્ઞેય હૈ—એસા જાને. જાને છતાં જ્ઞેયરૂપ હોતા

નહીં. જેમ ચંદ્રકી જ્યોતિ ભૂમિરૂપ નહીં હોતી. એમ જોયકો, યે હેય હૈ, યે ઉપાદેય હૈ—
એસે જાને. છતાં જોયરૂપ જ્ઞાન હોતા નહીં. અજ્ઞાનીકા ભી હોતા નહીં એમ કહતે હૈં. વો
તો માનતે હૈં. ભગવાન આત્મા જ્ઞાનકી પરિણતીસે પરિણમતા હૈ. ઉસમેં પર્યાયમેં જિતના
સામને જોય હૈ, યથાસંભવ (જાનતે હૈં). સર્વજકો પૂર્ણ (જ્ઞાન), યહાં નીચે યથાસંભવ. ઉસ
સમય જોયકા જ્ઞાન અપનેસે હોતા હૈ. પર વો જ્ઞાન ક્યા જોયરૂપ હોકર જાનતા હૈ ?
આહાહા! દેખો, ભેદજ્ઞાન !

અપનેમેં રહકર જોયકો જાનના વહ તો જ્ઞાનકા સ્વતઃ સ્વભાવ હી હૈ. જોયકે કારણસે
હૈ એસા નહીં. તત્ત્વકી વિપરીત દૃષ્ટિ કેસી હૈ વહ બતાતે હૈં અને વિપરીત છોડના વો બતાતે
હૈં. અરે ! મેરે જ્ઞાનમેં યે ક્યા ભાસ હુઆ ? સમજમેં આયા ? સ્ત્રીકા રૂપ દિખે, સ્ત્રીકા
અવયવ દિખા. અરે ! જ્ઞાન મૈલા હો ગયા. અરે ભગવાન ! મૈલા કહાં હુઆ ? વો (સ્ત્રી) તો
જોય હૈ. તેરેકો જોયસંબંધી જ્ઞાન (હુઆ, વહ તો) તેરે જ્ઞાનકે કારણસે પરિણતી હુઈ હૈ.
સમજમેં આયા ? આંખ મીંચી જાવ, નહીં દેખના. ક્યા હૈ તુજે ? જ્ઞાન ઢંકના હૈ તુજે ?
જ્ઞાનકા સ્વભાવ હૈ કિ હૈ એસા જાને. ભારે આકરું કામ ભાઈ ! જ્ઞેયાકાર દીસૈ પૈ ન જ્ઞેયકો
ગહતિ હૈ.. જ્ઞાનકી દશા જોય જૈસી દિખે, પર જોયરૂપ હોતી નહીં.

સુદ્ધ વસ્તુ સુદ્ધ પરજાહરૂપ પરિનવૈ.. આહાહા ! યહાં તો કહતે હૈં કિ રાગ ને
પરજોયકો જાનતે છતેં વસ્તુ તો શુદ્ધરૂપ હી પરિણમતી હૈ. અશુદ્ધતા નહીં આતી. દ્રવ્ય શુદ્ધ,
ગુણ શુદ્ધ—એસી જહાં દૃષ્ટિ હુઈ તો જ્ઞાન ભી શુદ્ધ હી હૈ. વ્યવહાર રત્નત્રયકે રાગકો જાને
ઈસલિયે જ્ઞાન રાગરૂપ હો ગયા ? વ્યવહાર રત્નત્રય, વ્યવહાર રત્નત્રયમેં રહા મૈલ.
આહાહા ! સુદ્ધ વસ્તુ સુદ્ધ પરજાહરૂપ પરિનવૈ, દેખો. યે તો જ્ઞાનકા શુદ્ધરૂપ સ્વભાવ હૈ
કિ જાને. શરીરકો જાને, પાયખાનેકો જાને. ‘કબીરકા ઘર કસાઈકે પાસ, કરેગા સો ભરેગા,
બંદા તું ક્યો હુઆ ઉદાસ ?’ કબીરમેં આતા હૈ. અરે ! કસાઈકા ઘર પાસમેં હૈ. કસાઈ
હોતા હૈ ન ? એક પુસ્તક હૈ. દુકાન પર આયા થા. ‘કબીરકી ઝોપડી ગૌકટોકે પાસ, કરેગા
સો ભરેગા, ભૈયા તું ક્યો હુઆ ઉદાસ.’ અરેરે ! એસા સબ (સંયોગ) મિલા તો ઉસ
કારણસે મુજે મેલ હોગા. એસા હૈ નહીં. ભગવાન ! સમજમેં આયા ?

યહાં તો કહતે હૈં, સુદ્ધ વસ્તુ સુદ્ધ પરજાહરૂપ પરિનવૈ.. જ્ઞાન તો જ્ઞાનરૂપ શુદ્ધરૂપ
પરિણમતા હૈ (એસા) ઉસકા સ્વભાવ હૈ. જાણે (કિ) રાગ આયા, દ્વેષ આયા, વિષયકી
વાસના આયી. આહાહા ! વાસનાકો વાસનારૂપ હોકર જાને ? વાસનાસે પૃથક જ્ઞાનરૂપ
હોકર જાનતે હૈં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? સત્તા પરવાંન માહે ઢાહે ન ઢહતિ હૈ.. યે
ચીજ અપની સત્તાપ્રમાણ હૈ. જ્ઞાનકા પરિણમન અપના સત્તાપ્રમાણ અપનેસે સત્ હૈ. યે

ज्ञेयसे सत् नहीं. ज्ञेय, ज्ञेयके सत्में है. ज्ञेयकी उयाति ज्ञेयके कारणसे है अने ज्ञानका परिणामन ज्ञानकी सत्ताके कारणसे है. ज्ञेयके कारणसे है नहीं. आडाडा! त्तारे वात !

आवी वात वीतराग सिवाय क्यांय उशे आवी ? किसके साथ मिलान करना? यड त्मी ठीक है ने यड त्मी ठीक है—ऐसा स्याद्वाद है नहीं. (ये तो) कुदडीवाद है. वीतराग सर्वज्ञ परमेश्वर... अपनी ज्ञानपरिणतीमें परवस्तु जनाती है वड पर नहीं, ये तो अपनी स्व-परप्रकाशक ज्ञानकी परिणती अपनेमें जनाती है. आडाडा! सत्ता परवान माहे ढाहे न ढहति है.. अपनी ज्ञानसत्ताको छोडकर रागमें ज्ञान नहीं जाता अने राग अपनी सत्ता छोडकर ज्ञानकी परिणतीमें आता नहीं. आडाडा! ठतना त्मेदज्ञान.... समकित्ती लडाईमें भडा डो और क्रिया डोती है डथी, डोडा, भाष ने ऐसा. अंदर द्वेषका अंश त्मी आया. कडते हैं कि ज्ञान, ज्ञानरूप परिणमता है. ये द्वेष ने परकी क्रियारूप ज्ञान डोता नहीं अने द्वेष ने परकी क्रिया ज्ञानमें आती नहीं. अपनी सत्ता छोडकर ज्ञानकी सत्तामें प्रवेश कर जाये (ऐसा डोता नहीं.) आडाडा!

सो तो औररूप कबहू न होइ सरवथा.. सर्वथा. त्माई ! कथंयित् और रूप डोता है ने कथंयित् अपने रूप डोता है, ऐसा कडो स्याद्वाद. ये स्याद्वाद नहीं. कथंयित् ज्ञेयरूप डुआ है, कथंयित् ज्ञानरूप डोता है. त्मिडकुल नहीं. अपना ज्ञान, ज्ञानरूप डी रडता है सदा त्रिकाण. और रूप कबहू न होइ सरवथा.. त्माषा है न. जैनमां सर्वथा न डोय. अरे ! न डो ऐसा डो ? जैन सिवा दुसरेमें है कडां ? द्रव्य द्रवरूप सर्वथा नित्य है, पर्याय पर्यायरूप सर्वथा अनित्य है. ऐसा है तो कथंयित् डालना ? द्रव्य द्रवरूप कथंयित् सत् है ने कथंयित् द्रव्य द्रवरूप असत् है, अनित्य है, ऐसा है ? द्रव्य, द्रवरूप नित्य है, सर्वथा नित्य है. पर्याय पर्यायरूप सर्वथा अनित्य है. समजमें आया ?

पूरे द्रव्यकी व्याख्या अणंड कथंयित् नित्य ने कथंयित् अनित्य—अेम ढो त्माग पाडकर अेक (द्रव्य)को कडे. त्रिकाण द्रव्य नित्य डी है. तो त्रिकाण द्रव्य कथंयित् अनित्य त्मी है, ऐसा नहीं है. समजमें आया ? द्रव्यानुयोग सूक्ष्म है त्मैया ! निहचै अनादि जिनवानी यौ कहति है, ढेभो. जिनवाणी—वीतरागकी वाणी अैसे कडती है कि ज्ञानमें पर जाने छते पर उसमें आया नहीं. पर (अपनी) सत्ता छोडकर अत्माव नहीं डोता और अपनी सत्ताका अत्माव डोकर पररूप नहीं डोता. ज्ञान ज्ञानरूप परिणमन, राग रागरूप परिणमन. ऐसा त्मेदको यथार्थ जानना उसका नाम सम्यग्दर्शन ने ज्ञान है.

(प्रमाष वचन गुरुदेव.)

પ્રવચન નં. ૧૩૨ શ્રાવણ વદ ૫ બુધવાર તા. ૧૧-૮-૧૯૭૧
સર્વવિશુદ્ધિ દ્વાર પદ ૫૯, ૬૦ પર પ્રવચન

સર્વવિશુદ્ધિ અધિકાર. ૨૪મો કળશ છે નીચે. અમૃતચંદ્રાચાર્ય મહારાજ દ્વિગંબર સંત ૮૦૦ વર્ષ પહલે હુએ ઓર કુંદકુંદાચાર્ય ૨૦૦૦ વર્ષ પહલે હુએ. ઉનકે સમયસારકી ટીકા કરતે (હુએ) ઉન્હોને કલશ બનાયે. મંદિર ઉપર જૈસે કળશ ચઢાતે હૈં, ઐસે ટીકા બનાકર ઉપર કલશ બનાયે. સારા સાર કલશમેં ભર દિયા હૈ. ૨૪મો કળશ.

રાગદ્વેષદ્વયમુદયતે તાવદેતન્ન યાવત્
જ્ઞાનં જ્ઞાનં ભવતિ ન પુનર્બોધતાં યાતિ બોધ્યમ્ ।
જ્ઞાનં જ્ઞાનં ભવતુ તદિદં ન્યકૃતાજ્ઞાનભાવં
ભાવાભાવૌ ભવતિ તિરયન્ યેન પૂર્ણસ્વભાવ ॥૨૪॥

ઉસકા પદ ૫૯. આત્મપદાર્થકા યથાર્થ સ્વરૂપ. સર્વવિશુદ્ધિ (અધિકાર) હૈ ન ?

આત્મપદાર્થનું યથાર્થ સ્વરૂપ (સવેયા તેવીસા)

રાગ વિરોધ ઉદૈ જબલોં તબલોં,
યહ જીવ મૃષા મગ ધાવૈ ।
ગ્યાન જગ્યૌ જબ ચેતનકૌ તબ,
કર્મ દસા પર રૂપ કહાવૈ ॥
કર્મ વિલેષ્ટિ કરૈ અનુભૌ તહાં,
મોહ મિથ્યાત પ્રવેસ ન પાવૈ ।
મોહ ગયેં ઉપજૈ સુખ કેવલ,
સિદ્ધ ભયૌ જગમાંહિ ન આવૈ ॥૫૧॥

શબ્દાર્થ :—વિરોધ=દ્વેષ. મૃષા મગ=મિથ્યામાર્ગ. ધાવૈ=દોડે છે.

અર્થ :—જ્યાંસુધી આ જીવને મિથ્યાજ્ઞાનનો ઉદય રહે છે, ત્યાંસુધી તે રાગ-દ્વેષમાં વર્તે છે, પરંતુ જ્યારે તેને જ્ઞાનનો ઉદય થઈ જાય છે, ત્યારે તે કર્મપરિણતિને પોતાનાથી ભિન્ન ગણે છે અને જ્યારે કર્મપરિણતિ તથા આત્મપરિણતિનું પૃથક્કરણ કરીને આત્મ-અનુભવ કરે છે, ત્યારે મિથ્યામોહનીયને સ્થાન મળતું નથી અને મોહ પૂર્ણપણે નષ્ટ થતાં કેવળજ્ઞાન તથા અનંત સુખ પ્રગટ થાય છે, જેથી સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ થાય છે અને પછી જન્મ-મરણરૂપ સંસારમાં આવવું પડતું નથી. ૫૯.

अर्थ :-जब तक इस जीवको मिथ्याज्ञानका उदय रहता है, तब तक वह राग-द्वेषमें वर्तता है। परंतु जब उसे ज्ञानका उदय हो जाता है, तब वह कर्मपरिणतिको अपनेसे भिन्न गिनता है, और जब कर्मपरिणति तथा आत्मपरिणतिका पृथक्करण करके आत्म-अनुभव करता है, तब मिथ्या मोहनीयको स्थान नहीं मिलता। और मोहके पूर्णतया नष्ट होने पर केवलज्ञान तथा अनंत सुख प्रगट होता है, जिससे सिद्धपदकी प्राप्ति होती है और फिर जन्म-मरणरूप संसारमें नहीं आना पड़ता ॥५९॥

पूज्य गुरुदेवश्रीगुरु प्रवचन :

क्या कड़ते हैं? राग विरोध उदै जबलों तबलों.. ज्यां सुधी स्वरूप अंतर आनंदमूर्ति प्रभु, उसका भान नहीं और उसका अज्ञान जब लग वर्तता है, तब लग राग ने द्वेष दोनों उत्पन्न छोते हैं. यह जीव मृषा मग धावै.. राग ने द्वेषनी उत्पत्तिना जूठा मार्गमां प्रवृत्ति करे छे. परमें (प्रवृत्ति) करते हैं—यह प्रश्न यहां नहीं है. परद्रव्यमें प्रवृत्ति तो तीन कालमें कर सकता नहीं. अपना आनंद ने ज्ञान स्वभाव... यार बात ली है यहां. भगवान आत्मा अपनी शुद्ध शक्तिका पिंड है उसका जब लग अज्ञान है, तो अज्ञानके कारणसे राग-द्वेषकी उत्पत्ति छोती है. मृषा मग धावै.. तब जूठे मार्गमें उसका वीर्य काम करता है. आडाडा! समजमें आया?

जब लग अपना द्रव्यस्वभाव ध्रुव नित्यानंद भगवान स्वभाव सन्मुखका भान नहीं अने स्वभावका अज्ञान है... जूओ, यहां कर्म-भर्म लिया ली नहीं. स्वभावका अज्ञान है, तब लग मिथ्यामार्ग राग ने द्वेषकी प्रवृत्ति उत्पन्न छोती है. समजमें आया? ग्यान जग्यौ जब चेतनकौ तब, कर्म दसा पर रूप कहावै.. जब अज्ञानमें... पुन्य ने पापका भाव कि जे विकार ने विभाव ने दुःखरूप है, जैसे जूठे मार्गमें अज्ञानीकी प्रवृत्ति अज्ञानमें है, तब लग संसार है. समजमें आया? ग्यान जग्यौ जब चेतनकौ तब.. मैं आत्मा शुद्ध चैतन्यघन विज्ञानपिंड प्रभु हूं ऐसी अंतर्मुख दृष्टि—बहिर्मुख दृष्टिका लोप करके अंतर स्वभावकी दृष्टि—उत्पन्न छुई, कर्म दसा पररूप कहावै.. तब तो विकारीदशा पर कडावे, अपनेमें ये है नहीं. आडाडा! समजमें आया?

सम्यग्दृष्टिको, अपना निज स्वभाव चैतन्य आनंद ने पूर्ण शुद्ध है ऐसी जब ज्ञानशक्ति जगी, तो कड़ते हैं कि पीछे ज्ञानीकी प्रवृत्ति राग-द्वेषमें छोती नहीं. उसकी प्रवृत्ति आत्मामें छोती है, अम कड़ते हैं. समजमें आया? धर्मीको राग-द्वेष छोता है ऐसा कड़ना वह भी व्यवहार है. धर्मीको राग-द्वेष छोता ली नहीं. लडाई करता है न? कोष करे?

પ્રભુ! તને ખબર નથી. જિસમેં અપના અસ્તિત્વ ભાસા નહીં, ઉસકે અસ્તિત્વમેં ક્યા પ્રવેશ કરે? દેહકી ક્રિયા ને રાગ-દ્વેષકા પરિણામકા અપની સત્તામેં—અસ્તિત્વમેં તો ભાસન હુઆ નહીં, તો પરસત્તામેં પ્રવેશ શી રીતે કરે? સમજમેં આયા? ‘શી રીતે’(કો હિંદીમેં) ક્યા કહતે હે? કિસ પ્રકાર કરતે હેં? તુમ્હારી હિંદી સબ નહીં આતી. સમજમેં આયા? આહાહા! સાર સાર કહતે હેં.

ભગવાન એક સમયમેં શુદ્ધ પૂર્ણ આનંદ હે એસી અંતર દૃષ્ટિ હુઈ, તો શિવસ્વભાવ પ્રગટ હુઆ. સમજમેં આયા? યે સ્વભાવકે કારણસે, ધર્મી જીવકો જો રાગ ને દ્વેષ ને વ્યવહારમેં પ્રવૃત્તિ થી, યે પ્રવૃત્તિ (અબ) નહીં રહી. આહાહા! સમજમેં આયા? કર્મ દસા પરરુપ કહાવૈ.. સ્વભાવમેં વિકાર નહીં એસી જબ સ્વભાવકી દૃષ્ટિ હુઈ, તો પુન્ય-પાપકા ભાવ તો પરરૂપ કહાવે, યે તો પરજ્ઞેય હુઆ, યે જ્ઞાનમેં આયા નહીં. આહાહા! બહુ સૂક્ષ્મ બાત—ઝીણી બાત હે ભાઈ! સમજમેં આયા?

‘કુંદકુંદાચાર્ય’ શીલપાહુડ અધિકારમેં લેતે હેં કિ નર્કમેં ભી શીલ હે. શીલ અધિકાર હે. નર્કમેં શીલ હે. શીલકા અર્થ ક્યા? અપના આનંદ ને જ્ઞાયક સ્વરૂપકા અનુભવ ઔર ઉસમેં એકાગ્રતાકી શાંતિકી ઉત્પત્તિ, વહ શીલ હે. વહ શીલ નર્કમેં, સાતવી નર્કમેં સમકિતી હે ઉસકો ભી હે. આહાહા! સમજમેં આયા? યહાં તો એસે લિયા હે.

યહાં કહા ન, કર્મ દસા પરરુપ કહાવૈ.. જબ અપના ચૈતન્ય શુદ્ધકા ભાન સમ્યગ્દર્શન હુઆ, આહાહા! તબ તો વિભાવકા પરિણામ પરરૂપ જ્ઞાનનેમેં આતા હે.. પરરૂપ જ્ઞાનનેમેં આતા હે. અપનેમેં હે એસા જ્ઞાનનેમેં આતા નહીં. આહાહા! સમજમેં આયા? વીતરાગ સર્વજ્ઞને કહા માર્ગ યહ હે. સમજમેં આયા? સંતોને બીચમેં આડતિયા હોકર દુનિયાકે પાસ પ્રસિદ્ધ ક્રિયા. માલ તો સર્વજ્ઞકા હે. સમજમેં આયા? ત્રિલોકનાથ જિનવરદેવ તીર્થકર પ્રભુ જિનકે કેવલજ્ઞાનમેં ત્રણ કાલ ત્રણ લોક અપની પર્યાયમેં પૂર્ણ જ્ઞાનનેમેં આયા. ઉનકી ઈચ્છા બિના વાણી નીકળી ઔ ધ્વનિ.

‘ઔંકાર ધ્વનિ સુની અર્થ ગણધર વિચારે.’ ભગવાનની દિવ્યધ્વનિ સાક્ષાત્ સમવસરણમાં છૂટી, ગણધર એના અર્થો વિચારીને શાસ્ત્ર રચે. ઉસ શાસ્ત્રમેં એસા કહા, ભાઈ! તુજે જબ લગ રાગ ને પુન્યકે પરિણામકી રૂચિ હે, તબ લગ તેરી પ્રવૃત્તિ અશીલ નામ વિકારભાવમેં હે. સમજમેં આયા? અને જબ દૃષ્ટિ નરકમેં સાતમી નરકમેં... વહાં તો દૃષ્ટાંત દૂસરા દિયા હે કે તીસરી નરકમેં ભી તીર્થકર હોતે હેં ન. તીસરી નરકમેં જાતે હેં. તીર્થકરગોત્ર બંધા હો, (નરકમેં) જાતે હેં.... એક અંતર્મુહૂર્ત પહલે સમકિત પલટ જાતા હે. (નરકમેં) રહતે હેં તો વહાં ભી રાગસે ભિન્ન અને અપને સ્વભાવસે અભિન્ન એસા

અનુભવ સમકિતીકો હોતા હૈ. આહાહા! ઈસકે પ્રતાપસે અરિહા હોતે હૈં. અરિહા નામ તીર્થકર.

યે શીલ સ્વભાવ હૈ. શીલ નામ શુભ નહીં, યહાં શુભકી બાત હી નહીં. સ્વભાવકી દૃષ્ટિ અને રાગકા અનંતાનુબંધીકા અભાવ, ઉસકા નામ શીલ હૈ. શીલ નામ બ્રહ્મચર્ય નહીં. સમજમેં આયા? શીલ નામ બ્રહ્મચર્યકી યહાં બાત નહીં. શરીરસે બ્રહ્મચર્ય પાલે ને મન-વચનસે બ્રહ્મચર્ય પાલે, વહ તો શુભરાગ હૈ. યે શીલ નહીં. યહાં તો ભગવાન ચૈતન્ય જ્યોત પ્રભુ ઉસકી જ્યાં અંતરૂમુખ દૃષ્ટિ હુઈ તો રાગકા અભાવ જો ઉસમેં હુઆ. વૈરાગ્ય અધિકારમેં નહીં આયા? કે સમકિતીકો જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય દો શક્તિ હૈ. વૈરાગ્યશક્તિ હૈ વહી શીલ હૈ. સમજમેં આયા?

નિર્જરા અધિકારમેં આયા ન. જ્ઞાનીકો જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય (એસી) દો શક્તિ હૈ. પૂર્ણાનંદ પ્રભુ એસા સમ્યગ્જ્ઞાન અને રાગકા અભાવ ઈતના વૈરાગ્યભાવ. સમજમેં આયા? અનંતાનુબંધીકા અભાવ હૈ ઈતના વૈરાગ્યભાવ હૈ. જ્ઞાન-વૈરાગ્ય શક્તિ. આ જ્ઞાન-વૈરાગ્ય શક્તિ. એકદેશ વૈરાગ્ય વો શીલ હૈ, વો સમકિતીકો નરકમેં ભી હોતા હૈ. આત્મા હૈ ન? પરિપૂર્ણ પ્રભુ, પૂર્ણ શુદ્ધકી સત્તા રખનેવાલા, જિસમેં અશુદ્ધ વિકારકી સત્તા હૈ હી નહીં. સમજમેં આયા?

એસા ગ્યાન જગ્યૌ જબ ચૈતનકૌ તબ, કર્મ દસા પર રુપ કહાવૈ. તબ જો વિકલ્પ આદિ હોતા હૈ, ઉસે અપની પર્યાયસે ભિન્ન પરજેયરૂપ જાનતે હૈં. યે જેયરૂપ રહા, આત્મા જ્ઞાનરૂપ હો ગયા. અજ્ઞાનમેં જેયકો અપના માનકર જ્ઞાનકો ભ્રષ્ટ કર દેતે થે. સમજમેં આયા? અપના જ્ઞાન સ્વભાવમેં અપની દૃષ્ટિ રખકર જ્ઞાનકો જ્ઞાનરૂપ રખા, જેયકો જેયરૂપ (જાનકર) છોડ દિયા. વ્યવહાર રત્નત્રયકા વિકલ્પ ઉત્પન્ન હૈ, વહ ભી પરજેયમેં જાતા હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! આ વ્યવહાર ને નિશ્ચયની ગરબડ બધી, નિમિત્ત-ઉપાદાનની—ચાર ને ક્રમબદ્ધની—પાંચ. એકની એક વાત છે. ક્રમબદ્ધની તકરાર બધી. એ, ક્રમબદ્ધમેં એકાંત હૈ, એકાંત હૈ. અરે, ભગવાન! સુન તો સહી, ભાઈ! સમજમેં આયા?

અખંડધારા પરિણામકી પ્રત્યેક દ્રવ્યમેં ધારાવાહી ચલતી હૈ. ઉસમેં કાંઈ વિસામો નહીં, કાંઈ ખંડ નહીં, કાંઈ ફેરફાર નહીં. પર એસી ધારાવાહી પ્રવાહકા ક્રમબદ્ધકા નિશ્ચય કિસકો હોતા હૈ? જિસકી દૃષ્ટિ પર્યાય ને રાગસે રૂચિ છૂટકર, ચિદાનંદ ભગવાન આત્મા હૈ ઉસકી દૃષ્ટિ હો તો તબ પ્રવાહ ચલતા હૈ ઉસકા જ્ઞાતા રહતા હૈ. આહા! ભારે વાત! વહ તો કહના ચાહતે હૈં. રાગ આતા હૈ, તો કહતે હૈં, પરરૂપ, જેયરૂપ જ્ઞાન જાનતા હૈ. સમજમેં આયા?

(શ્રોતા : આપ ક્રમબદ્ધ પર્યાય કહતે હો હમને આપકા વિશ્વાસ હૈ.) એસે વિશ્વાસ કહાંસે આયા? યે તો પરકા (વિશ્વાસ) હુઆ. ક્રમબદ્ધમે તો નિમિત્તસે રાગ નહીં હોતા ઓર પર્યાય જો ઉત્પન્ન હોતી હૈ ઉસસે ભી દ્રવ્યદૃષ્ટિ નહીં હોતી અને દ્રવ્યસ્વભાવ અખંડાનંદ હૈ એસી જ્યાં દૃષ્ટિ હુઈ તો રાગાદિ હૈ વો પરરૂપ હૈ. વો ક્રમમે, રાગ વો ક્રમમે આનેવાલા થા ઓર જ્ઞાન ભી વહી સમયમે.... વહ ‘જ્ઞેયજ્ઞાયક’ આપણે પુસ્તક હૈ ન, ઉસમે ડાલા હૈ. ‘જ્ઞેય-જ્ઞાયક સ્વભાવ.’ ઈતના તો યાદ રખા. ‘જ્ઞેય-જ્ઞાયક સ્વભાવ’.

તો રાગ, રાગકે સ્થાનમે ક્રમમે જ્ઞેયરૂપ રહતા હૈ ને ધર્મીકા જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપ હૈ. રાગકા ઓર અપના જ્ઞાન ઉસી સમય એસા હી ઉત્પન્ન હોનેવાલા થા. સમજમે આયા? આહાહા! અરે! કભી નિજસ્વરૂપ ક્યા હૈ (યહ જ્ઞાના નહીં). વીતરાગ કહતે હૈ, યે આત્મા તો વીતરાગ સ્વરૂપ હી હૈ. ઉસકી શક્તિ ને સ્વભાવ વીતરાગ મૂર્તિ આત્મા હૈ. તો વીતરાગમૂર્તિ હૈ તો ઉસકે આશ્રયસે વીતરાગી પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ. સમજમે આયા? તો સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, સ્વરૂપાયરણ વહ ભી વીતરાગી દશા હૈ. યે વીતરાગી દશા યોથે ગુણસ્થાનમે ઉત્પન્ન હોતી હૈ.

યહાં યે કહતે હૈ, દેખો. ગ્યાન જગ્યો જબ ચૈતનકો તબ.. ચૈતનકો જ્ઞાન. શાસ્ત્રકા જ્ઞાન નહીં, પરકા જ્ઞાન નહીં. આહાહા! જૈસે સર્વજ પરમાત્મા જિનવરદેવને જૈસા આત્મા દેખા હૈ, એસા આત્માકા જિસકો જ્ઞાન હુઆ. અજ્ઞાની કહતે હૈ આત્મા-ફાત્મા—એસી બાત નહીં. સમજમે આયા? ભગવાન જિનવરદેવ જિનકે જ્ઞાનમે અનંત આત્માયે ભાસે. સમજમે આયા? ‘પ્રભુ તુમ જાણગ રીતિ...’ ગુજરાતી હૈ. ‘પ્રભુ તુમ જાણગ રીતિ, સબ જગ દેખતા હો લાલ, નિજ સત્તાએ શુદ્ધ સૌને પેખતા હો લાલ.’

હે નાથ! હે સર્વજ પરમાત્મા! આપ ત્રણ કાળ-ત્રણ લોકકો દેખતે હૈ, ઉસમે આત્મા તો શુદ્ધ સત્તા હૈ એસા સબકા (આત્મા) દેખતે હૈ. આપકે જ્ઞાનમે... હમારા આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ હૈ, અનંત આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ હૈ એસા આપકે જ્ઞાનમે દિખતા હૈ. સમજમે આયા? આત્મા આસ્રવવાલા હૈ ને કર્મવાલા હૈ, એસા દેખતે નહીં ભગવાન. ભગવાન દેખતે નહીં. ભગવાન કેવળી હૈ (ઉનકે જ્ઞાનમે) આત્મા તો એસા દેખતે હૈ કિ આત્મા વહ તો શુદ્ધ સ્વરૂપ આત્મા હી હૈ. શુદ્ધકી સત્તા રખનેવાલા આત્મા હૈ. પુન્ય-પાપ તો આસ્રવમે ગયે. ભગવાનને દેખા કિ વહ તો આસ્રવ હૈ, કર્મ-શરીર અજીવ હૈ. શુદ્ધ સત્તા ચૈતન્યમૂર્તિ વો આત્મા હૈ, એસા ભગવાનને દેખા હૈ. સમજમે આયા?

વહ કહતે હૈ યહાં. ઓહો! એસી શુદ્ધ સત્તા ભગવાન ચૈતન્યમૂર્તિ અશુદ્ધતાસે ભિન્ન હૈ. કર્મ અને શરીરસે તો ભિન્ન હૈ હી. અશુદ્ધ પરિણામસે ભિન્ન શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવ ઉસકા

જ્ઞાન જગા તો અશુદ્ધતાકા પરિણામ પરદ્રવ્ય તરીકે, પરજ્ઞેય તરીકે જાનનેમેં આયા. ભારે વાત ! દુનિયાને શું કરવું એની ખબર પડતી નથી. બાહ્યમેં કુછ કરના. જબ લગ ન સમજાય તબ લગ ક્યા કરના ? યે શુભભાવ તો આતે હેં. અજ્ઞાનીકો ભી આતે હેં ને જ્ઞાનીકો ભી આતે હેં. આતે હેં યે દૂસરી બાત હે, પર વો રાગકો હેય માનકર ચૈતન્યકા આદર કરના, ઉપાદેય માનના, ઉસકા અનુભવ કરના—વહ કરના હે. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

કર્મ વિલેછિ કરૈ અનુભૌ તહાં, દેખો. જબ અજ્ઞાન થા તબ તો રાગ ને દ્વેષ ને વિકારકા હી અનુભવ થા. મલિનકા અનુભવ કરે વહ મિથ્યાદૃષ્ટિ હે. આહાહા ! પર જબ આત્મા રાગસે, કર્મસે, શરીરસે... રાગ નામ આસ્રવતત્ત્વ ને કર્મ નામ અજીવતત્ત્વ, શરીર અજીવતત્ત્વ હે માટી—ઉસસે ભિન્ન ભાસિત હુઆ. આયા ન ? ગ્યાન જગ્યૌ જબ ચેતનકૌ તવ.. આહાહા ! એસા મેં આત્મા શુદ્ધ આનંદ, જ્ઞાન હું, તબ કર્મદશા પરજ્ઞેય પરરૂપ કહાવૈ, એમ કહતે હેં. પાઠમેં એસા હે ન, ભાઈ !

‘જ્ઞાનં જ્ઞાનં ભવતિ. રાગદ્વેષદ્વયમુદયતે તાવદેતન્ન યાવત્ જ્ઞાન જ્ઞાન ભવતિ ન પુનર્બોધતાં યાતિ બોધ્યમ્.’ જ્ઞેય, જ્ઞેયપને ભાસે નહીં ને જ્ઞાન, જ્ઞાનપને ભાસે નહીં, તબ લગ અજ્ઞાનમેં રાગ-દ્વેષકી ઉત્પત્તિ હોતી હે. જુઓ, કથન બહુ ઝીણા હે ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’કા. સમજમેં આયા ? કર્મ વિલેછિ કરૈ અનુભૌ તહાં.. રાગરૂપી પરિણામ, વિકારરૂપી કર્મ નામ કાર્ય, ઉસકો વિલક્ષણ—ભિન્ન કરકે... મેરી ચીજ તો આનંદ ને જ્ઞાનસ્વરૂપ મેં હું. કર્મ વિલેછિ કરૈ અનુભૌ.. રાગસે ભિન્ન હોકર ભગવાન આનંદમૂર્તિકા અનુભવ ધર્મી કરતે હેં. આહાહા ! રાગકા અનુભવ કરતે હેં ? રાગકા અનુભવ અજ્ઞાનીકો હે, જ્ઞાનીકો હે નહીં. આહાહા !

મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવૈ.. ભગવાન આત્મા રાગ ને અજીવકા લક્ષ ને રૂચિ છોડકર અપના શુદ્ધ ચૈતન્યકા લક્ષ ને રૂચિકા અનુભવ કરતા હે તો મિથ્યાત્વ ઉત્પન્ન હોતા નહીં. મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવૈ.. ભ્રમણા વહાં રહ સકતી નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? અધ્યાત્મ વાત, બાપુ ! કોઈ સૂક્ષ્મ હે. લોગોંને જાની નહીં, સુની નહીં ને બહારની પ્રવૃત્તિમેં ધર્મ માન રખા હે. આહાહા !

યહાં તો કહતે હેં, શુભરાગ—દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા—યે રાગમેં ભી જબ લગ પ્રવૃત્તિ હે, તબ લગ મિથ્યાદૃષ્ટિ હે. જ્ઞાનીકો રાગકી પ્રવૃત્તિ હે નહીં, એમ કહતે હેં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? કહતે હેં ન, રાગ સાથમેં ધર્મી ... ? નથી કરતા, ભાઈ ! તને ખબર નથી. આહાહા ! વહ તો ‘બોધતાં..’ હે ન ? ‘બોધતાં યાતિ બોધ્યમ્.’ વો તો જ્ઞેય તરીકે ઉસે જ્ઞાની જાનતે હેં. સમજમેં આયા ? છો ને ?

‘જ્ઞાનં જ્ઞાન ભવતિ ન પુનર્બોધતાં યાતિ બોધ્યમ્.’ જ્ઞેય, જ્ઞેયરૂપ જબ ન હો, જ્ઞાન, જ્ઞાનરૂપ ન હો, તબ લગ રાગકો અપના માનકર રાગકા અનુભવ કરતે હૈં. આહાહા! તો જ્ઞેય, જ્ઞાન હો ગયા. સમજમેં આયા? વ્યવહાર રત્નત્રયકા વિકલ્પ ભી બોધ્યમ્ જ્ઞેય હૈ. પર જબ લગ જ્ઞેય ને જ્ઞાન ભિન્ન ન જાના, તબ વો જ્ઞેય હી મેં હૂં ઐસા રાગકા વિકારકા અનુભવ અજ્ઞાની કરતે હૈં. આહાહા!

પર જબ રાગસે ભિન્ન શુદ્ધ સત્તાસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા પરમાનંદકા ધામ, ઐસે અંતરમેં જ્ઞાન જગ્યો, તબ રાગ, રાગમેં—બોધ્યમેં—જ્ઞેયમેં રહ ગયા, આત્મા જ્ઞાનમેં રહ ગયા. જ્ઞાનીકો જ્ઞાનકા, આનંદકા અનુભવ હૈ. અશુદ્ધતાકા અનુભવ જ્ઞાનીકો હૈ નહીં. ભારે વાત ભાઈ! પહલે સમ્યગ્દર્શન ક્યા હૈ ઉસકો સમજે અને ઉસ તરફકી દર્શન શુદ્ધિ પ્રગટ કરના વહી પહલા કર્તવ્ય હૈ. સમજમેં આયા?

વો કિયે બિના સારા એકડા બિનાકા મીંડા હૈ. સમજમેં આયા? આહાહા! વ્રત ને તપ ને ભક્તિ ને પૂજા—મોહભજન હૈ. ‘દિપચંદ્રજી’મેં આયા હૈ. ‘સમ્યગ્જ્ઞાન દીપિકા’. અરે, ‘સમ્યગ્જ્ઞાન દીપિકા’ શું? ‘અનુભવપ્રકાશ’. વહ ‘દિપચંદ્રજી’ હુએ ન. ‘અનુભવપ્રકાશ’મેં (કહે હૈ કિ) મોહભજન હૈ. ‘પરમાત્મપ્રકાશ’ (આદિ) સબમેં આતા હૈ. ભાષા મોહભજન તેરા. ‘ભવે ભવ જિન પૂજિયો અજ્ઞાનભાવે’. એ ‘પરમાત્મપ્રકાશ’ના અર્થમાં. સમજમેં આયા? આ ‘બનારસીદાસ.’ કળશના અમુક-અમુક ભાવો શાસ્ત્રમાં ભર્યા છે.

મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવૈ. આહાહા! ચૈતન્યદ્રવ્યમેં મોહ મિથ્યાત્વકા પ્રવેશ તો થા હી નહીં, પણ માનતા થા કિ મૈ રાગી હૂં ને મોહી હૂં, તો મિથ્યાત્વકા પ્રવેશ હૈ ઐસા કહનેમેં આતા હૈ. આહાહા! પ્રવેશ કોણ કરે? વિકારના પરિણામ નિર્વિકારી ભગવાન સ્વભાવમાં પ્રવેશ કરે કઈ રીતે? ચૈતન્યકા કંદ પ્રભુ સ્વભાવકા પિંડ આત્મા, ઉસમેં વિભાવકી ગંધ કહાંસે જાયે? પણ અજ્ઞાની, અપને સ્વરૂપકા ભાન નહીં એટલે રાગ મેરી ચીજ હૈ ઐસી મિથ્યાત્વકી ગંધ ગરી ગઈ છે. સમજમેં આયા? યે ગંધ, વાસના (શબ્દ) તો ‘અષ્ટપાહુડ’મેં આતા હૈ. ‘અષ્ટપાહુડ’મેં ‘ગંધ’ ઐસા શબ્દ આતા હૈ. ‘ગંધ’ ઐસા શબ્દ હૈ. અજ્ઞાનીકો રાગકી ગંધ આતી હૈ, જ્ઞાનીકો આત્માકી ગંધ આતી હૈ. કહો, પૂનમચંદ્રજી! ક્યા હૈ યે વીતરાગમાર્ગ? આહાહા!

મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવૈ, મોહ ગયેં ઉપજૈ સુખ કેવલ.. પ્રથમ તો મિથ્યાત્વ પ્રવેશ ન કિયા, સ્વરૂપકા ભાન હુઆ સમ્યગ્દર્શન, પીછે સ્વરૂપમેં એકાગ્ર હોતે મોહકા નાશ કર દિયા. ઉપજૈ સુખ કેવલ.. અકેલા સુખ ઉત્પન્ન હોતા હૈ, કેવળજ્ઞાન. અકેલા આનંદ ને

અકેલા જ્ઞાન રહ ગયા. સિદ્ધ મયૌ જગમાંહિ ન આવૈ.. ઉસકી સાથમેં બાત કી હૈ. જબ મોક્ષ હુઆ તો ફિર અવતાર લેતે હૈં, (શ્રોતા : વો બાત હી નહીં હૈ.) દુનિયાકા ઉદ્ધાર કરને માટે, રાક્ષસને નાશ કરવા ને ભક્તોનો ઉદ્ધાર કરવા માટે. ન કરે ? અવતાર ન કરે ભગવાન ? દૂસરેમેં આતા હૈ. અરે, ભગવાનના ભક્તને ભય કેવો ? ભગવાનના ઘરે ભય ક્યાં ? આહાહા! નિ:શંક, નીડર. નિર્ભય સ્વભાવ જિસકો પ્રાપ્ત હુઆ (તો) ભય કેસા ?

પર યે તો કહતે હૈં ન કિ મોક્ષમેંસે ભી (આકર) પરમાત્મા અવતાર ધારણ કરતે હૈં. ભક્તોંકા ઉદ્ધાર માટે ને રાક્ષસકા (નાશ કરને.) ઉસકા અર્થ યહ હૈ કિ આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ અવતાર લેતા હૈ નામ પર્યાય પ્રગટ કરતા હૈ. અપની ભક્તિ, જો ભક્તિ થી અંદરમેં, ઉસસે વીતરાગકી પર્યાય પ્રગટ (કી) અને વિકારકી પર્યાયકા નાશ (કિયા)— વહ રાક્ષસકા નાશ ને ભક્તોંકી ભીડ હૈ. યે જન્મ હૈ. ઉત્પાદકો જન્મ કહતે હૈં ન? અપની પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ વહ સૃષ્ટિ કહો, ઉત્પત્તિ કહો... પર્યાયમેં ઉત્પત્તિ હુઈ વહ સૃષ્ટિ કહનેમેં આતી હૈ. પર્યાયકી ઉત્પત્તિ, સૃષ્ટિ નામ ઉપજા, ઉસકો જનમ કહતે હૈં. સમજમેં આયા ?

અપના આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ, રાગસે ભિન્ન ભાન હોકર, રાગકી પ્રવૃત્તિ છોડ દી ને શુદ્ધ આત્માકી પ્રવૃત્તિ અંદર અંગીકાર કી, ઉસકા રાગકા નાશ હોકર કેવલ સુખકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. સમજમેં આયા ? પૂર્ણાનંદકા જન્મ હોતા હૈ ઉસકો. કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન (આદિ) અનંત ચતુષ્ટય. અજ્ઞાન ને રાગ-દ્વેષ(રૂપી) રાક્ષસકા નાશ હોતા હૈ. દૂસરા રાક્ષસ કોન હૈ ને દૂસરા ભક્ત કોન હૈ ? ભક્ત માટે ભગવાન ઉતરતે હૈં ઉપરસે ? સમજમેં આયા ?

સિદ્ધ મયૌ જગમાંહિ ન આવૈ.. ફિરસે અવતાર હોતા નહીં. અરે ! જિસને અજ્ઞાન નાશ કર અપના જ્ઞાન ભાન કિયા, યે અજ્ઞાન ફિર હોને દેતા નહીં. પૂર્ણ વીતરાગ સર્વજ્ઞ હુએ, યે ફિર અવતાર ધારણ કરે (એસા) ત્રીન કાલમેં બનતા નહીં. ન્યાય સમજમેં આયા, ન્યાય ? કે અપના આત્મા... રાગકી પ્રવૃત્તિ છોડકર સ્વભાવકી પ્રવૃત્તિ કી, તો રાગકી પ્રવૃત્તિ કરતા નહીં સમકિતી. ઉસમેં આતા નહીં, ઉપજતા નહીં. શુદ્ધમેં ઉપજતા હૈ. તો જહાં પૂર્ણ શુદ્ધ હુઆ, ફિર વો અશુદ્ધમેં આવે, ત્રીન કાલમેં હોતા નહીં. સમજમેં આયા ? સંસારમેં નહીં આના પડતા. યે ૨૪વા કળશ હુઆ. ૨૫. નીચે હૈ ન પચ્ચીસ ? ઓહોહો ! અમૃતની ધારા છે. યે ઝેર ઉતારનેકા મંત્ર હૈ. અરે ! ઉસકી નિજ નિધિ કેસી હૈ, ઉસે સુના નહીં. રાગ ને દ્વેષ, પુન્ય અચ્છા હૈ ને પાપ ઠીક નહીં હૈ... મરી ગ્યો આવું ઠીક-અઠીક કરીને.

‘પરમાત્મપ્રકાશ’મેં તો કહતે હૈં. ‘પ્રવચનસાર’ ૭૭ ગાથા, ‘પ્રવચનસાર’. પુન્ય ને

પાપ દોમેં ફેરફાર માને, વિશેષતા માને, 'હિંડદિ ઘોરમપારં સંસારં.' ઢોરમેં જાએગા. ૭૭ ગાથા હૈ. બે સાત. ૭૭ કહતે હૈં ન? સાત ને સાત. સમજમેં આયા? 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહતે હૈં, જો કોઈ શુભ-અશુભ (પાપ) ને શુભ-અશુભ પુન્ય—દોમેં કુછ ફેર હૈ, પુન્ય ઠીક હૈ ને પાપ અઠીક હૈ એસા માનેવાલા 'હિંડદિ ઘોરમપારં સંસારં.' આહાહા! અશુદ્ધતા અપની માની હૈ. હૈ શુદ્ધતાકા પિંડ પ્રભુ. સમજમેં આયા? 'પ્રવચનસાર', 'સમયસાર' અમૃતસે ભરે હૈં. ઠીકા કરનેવાલે 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' મિલે. આહાહા! રપમો કળશ નીચે.

રાગદ્વેષાવિહ હિ ભવતિ જ્ઞાનમજ્ઞાનભાવાત્
તૌ વસ્તુત્વપ્રણિહિતદૃશા દૃશ્યમાનો ન કિઞ્ચિત્ ।
સમ્યગ્દૃષ્ટિઃ ક્ષપયતુ તતસ્તત્ત્વદૃષ્ટ્યા સ્ફુટં તૌ
જ્ઞાનજ્યોતિર્જ્વલતિ સહજં યેન પૂર્ણાચલાર્ચિઃ ॥૨૫॥

આહાહા! પરમાત્મપદ પ્રાપ્તિકા માર્ગ. દેખો, યે માર્ગ હૈ. યે મોક્ષ હોનેકા માર્ગ, સિદ્ધ હોનેકા માર્ગ હૈ.

પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિનો માર્ગ (છપ્પા છંદ)

જીવ કરમ સંજોગ, સહજ મિથ્યાતરૂપ ધર।
રાગ દોષ પરનતિ પ્રભાવ, જાને ન આપ પર॥
તમ મિથ્યાત મિટિ ગયૌ, હુવો સમક્તિત ઉદોત સસિ।
રાગ દોષ કછુ વસ્તુ નાંહિ, છિન માંહિ ગયે નસિ॥
અનુભૌ અભ્યાસ સુખ રાસિ રમિ,
ભયૌ નિપુન તારન તરન।
પૂરન પ્રકાસ નિહચલ નિરખિ,
બાનારસિ વંદત ચરન ॥૬૦॥

શબ્દાર્થ :—ઉદોત=ઉદય. સસિ=શશિ(ચન્દ્રમા). નિપુન=પૂર્ણ જ્ઞાતા. તરનતારન=સંસાર-સાગરથી સ્વયં તરનાર અને બીજાઓને તારનાર.

અર્થ :—જીવાત્માનો અનાદિકાળથી કર્મોની સાથે સંબંધ છે, તેથી તે સહજ જ મિથ્યાભાવને પ્રાપ્ત થાય છે અને રાગ-દ્વેષ પરિણતિને કારણે સ્વ-પર સ્વરૂપને જાણતો નથી. પણ મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારનો નાશ અને સમ્યક્ત્વશશિનો ઉદય થતાં રાગ-દ્વેષનું અસ્તિત્વ રહેતું નથી—ક્ષણવારમાં નાશ પામી જાય છે, જેથી આત્મ-અનુભવના અભ્યાસરૂપ સુખમાં લીન થઈને તારણતરણ પૂર્ણ પરમાત્મા થાય છે. એવા પૂર્ણ પરમાત્માના નિશ્ચયસ્વરૂપનું

અવલોકન કરી પં. બનારસીદાસજી ચરણવંદના કરે છે. ૬૦.

અર્થ :-જીવાત્માકા અનાદિકાલસે કર્મોકે સાથ સમ્બન્ધ હૈ, ઇસલિયે વહ સહજ હી મિથ્યાભાવકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, ઓર રાગ-દ્વેષ પરિણતિકે કારણ સ્વ-પર સ્વરૂપકો નહીં જાનતા। પર મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારકે નાશ ઓર સમ્યક્ત્વ-શશિકે ઉદય હોને પર રાગ-દ્વેષકા અસ્તિત્વ નહીં રહતા—ક્ષણભરમેં નષ્ટ હો જાતા હૈ, જિસસે આત્મ-અનુભવકે અભ્યાસરૂપ સુખમેં લીન હોકર તારનતરન પૂર્ણ પરમાત્મા હોતા હૈ। એસે પૂર્ણ પરમાત્માકા નિશ્ચયસ્વરૂપ અવલોકન કરકે પં. બનારસીદાસજી ચરણવંદના કરતે હૈં।।૬૦।।

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

હવે ઉસકા અર્થ. જીવકરમ સંજોગ.. એક ચીજ ...સે ભિન્ન હૈ, (ઉસે) યે પરચીજકા સંયોગ માનતે હૈં ને સંયોગ કરતે હૈં, (વહ) સ્વાભાવિક મિથ્યાત્વ ધરતે હૈં. ઉદય-કુદય (કારણ) નહીં. અહીં તો પોતે સંયોગ માનતે હૈં. જો રાગાદિ સંયોગી ચીજ હૈ, કર્મ સંયોગી (ચીજ) હૈ, ઉસમેં દૃષ્ટિ કરતે હૈં તો મિથ્યાત્વભાવ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. આહાહા! જીવ કરમ સંજોગ, સહજ મિથ્યાત્વરૂપ ધર.. જીવાત્માકા અનાદિકાલસે કર્મોકે સાથ સંબંધ હૈ, દેખો, ઇસલિયે વહ સહજ હી મિથ્યાત્વભાવકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ.' પરસંગકે લક્ષસે મિથ્યાત્વભાવ હોતા હૈ. સ્વ—અસંગ ચીજમેં સંગ કરનેસે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા?

ભગવાન અસંગી ચીજ જિસકો રાગકા ભી સંગ નહીં. એસા અસંગીકા જિસને સંગ ક્રિયા, ઉસકો શાંતિ ને આનંદકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. ઉસકો સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. અને સંયોગમાં લક્ષ કરતે હૈં, સંયોગકા સંબંધ માનતે હૈં, ઉસકો મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. અહીં સમ્યગ્દર્શન ને ચારિત્ર ઉત્પન્ન હોતા હૈ. આ બાજુ મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. સમજમેં આયા? ભારે વાત ભાઈ!

રાગદોષ પરનતિ પ્રભાવ, જાનૈ ન આપ પર, દેખો. યે મિથ્યાત્વકે કારણસે, રાગ-દ્વેષકી પરિણતીકે પ્રભાવસે જાને નહીં (કિ) રાગદ્વેષ ભિન્ન હૈ ને મેરી ચીજ ભિન્ન હૈ. જાનૈ ન આપ પર.. આપ—આત્મા શુદ્ધ આનંદ ને પર નામ રાગાદિ વિકાર ભિન્ન હૈ. યે અજ્ઞાનકે કારણસે, રાગદ્વેષકી પરિણતીકે પ્રભાવકે કારણસે, ચૈતન્યકે પ્રભાવકે અભાવકે કારણસે... આહાહા!

છોને પણ અંદર ભર્યું છે ઘણું. 'જ્ઞાનમજ્ઞાનભાવાત્' એમ છોને પાઠ? જ્ઞાનકો અજ્ઞાનરૂપ કરતે હૈં, એમ છે ટીકામાં, મૂળ શ્લોકમાં. ભગવાન આત્મા તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હૈ, ઉસકો કર્મકે સંયોગમેં દૃષ્ટિ રખકર જ્ઞાનકો અજ્ઞાન કર દેતે હૈં. આહાહા! આ વાત એવી છોને કે

साधारण भाषासने रूचि नहीं अने (तेथी) पडे सूक्ष्म. क्या करना कांई सूळ पडे नहीं. પણ क्या थीज है जैसे समजना, श्रद्धा करना, स्वसन्मुख प्रयोग करना—वो कोई थीज नहीं? पंडितजी! आडाडा! रागदोष परनति प्रभाव.. अज्ञानीको, जानै न आप पर. राग-द्वेष विभाव है ने मेरी थीज त्रिकाणी शुद्ध है, ऐसा उसको जानते नहीं.

तम मिथ्यात मिटि गयौ.. પણ अंतर्मुख दृष्टि देनेसे.. अंतर्मुख है, देओ. 'वस्तुत्वप्रणिहितदृशा.' वस्तुकी दृष्टिसे त्रिकाण शुद्ध आत्मामें प्रणिहित—मूकेली दृष्टिसे, अंतरदृष्टि करनेसे 'दृश्यमानौ न किञ्चित्.' अंतरमें राग-द्वेष किञ्चित् दिभता नहीं. आडाडा! नंदकिशोरजी! ऐसी थीज है, पर भडे-भडे वकीलने ईसे सुना नहीं पडले. यहाँसे डोगा, वहाँसे डोगा. है न? वहाँ है न? राधास्वामी, कोई कबीरपंथी. ऐसा कंई डोगा, कांई डोगा. धूणैय नहीं, सुन तो सडी! डोगा अज्ञान. समजमें आया? सर्वज्ञ परमात्मा त्रिलोकनाथ उनके शासनमें कडी लुई बात, ये दूसरे (संप्रदायमें) तीन कालमें कडी हो सकती नहीं. आडाडा!

भरेभर तो अे छे. जिसके मतमें सर्वज्ञपद नहीं, अेक समयकी पर्याय तीन काल, तीन लोकको जानती है ऐसी जिसमें सर्वज्ञकी सत्ताकी भभर नहीं, वड धर्म सख्या डोता डी नहीं. केमके धर्मका मूल सर्वज्ञ परमात्मा है. धर्म अनुप्रेक्षामें लिया है. धर्म अनुप्रेक्षा. भार (अनुप्रेक्षा) है न? उसमें पडले लिभा है. सर्वज्ञ ये धर्मका मूल है. क्योंकि धर्म उन्डोंने जाना है. तो जिसमें सर्वज्ञता नहीं. अेक समयमें तीन काल तीन लोक देभे अने रागका कण नहीं जिनके पास, ऐसी सर्वज्ञता जो संप्रदाय—जो वाडामें नहीं, वड धर्म सख्या डोता डी नहीं. समजमें आया?

तम मिथ्यात मिटि गयौ.. अे अंधकार. स्वरूपकी दृष्टि करनेसे—शुद्ध चैतन्यकी दृष्टि करनेसे प्रणिहित—दृष्टि अंदर मूकनेसे 'न किञ्चित्' अंधकार, राग-द्वेष अंदरमें है नहीं. हुवो समकित उदोत ससि.. सम्यग्दर्शनरूपी चंद्रमा प्रगट हुआ. आडाडा! समजमें आया? पडली करनेकी थीज ये है, यारित्र ने स्थिरता, वड तो (बादकी अवस्था) है. आडाडा! मूण थीजका भान नहीं अने उपर व्रत ने तप ने ये सब यारित्र है. धूणमें नहीं, यारित्र. समजमें आया? व्रत ऐसा पाणते हैं ने पंचमडाव्रत पाणते हैं, ये तो राग है. रागको पाणना ये तो मिथ्यात्व है. यहाँ कडा न? क्या कडा पडले? राग-द्वेषमें प्रवृत्ति ये तो मिथ्यादृष्टिकी है. आडाडा! गजब वात छे! समजमें आया?

डमें रागकी प्रवृत्ति करनी पडे, ये डमारा इरज है, डमारा आयरण वो है. रागकी प्रवृत्ति करनेवालेको तो यहाँ मिथ्यादृष्टि कडा है. सम्यग्दृष्टिको आता है न राग? पर

રાગમેં પ્રવૃત્તિ નહીં. રાગકો તો જોય તરીકે જાનતે હેં. સમજમેં આયા? આ માર્ગ વીતરાગનો કહ્યો ભગવંતે સમવસરણની મધ્યમાં. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ ગયે થે તબ યે માર્ગ કહા થા. ક્ષાયિકભાવકા માર્ગ કહા થા ભગવાનને. આહાહા! સમજમેં આયા?

તમ મિથ્યાત મિટિ ગયો, હુવો સમકિત ઉદોત સસિ.. ચંદ્રમા પ્રગટ હુઆ. ચંદ્રકી ઉપમા દી, દેખો, શીતળતા માટે. આહાહા! આત્મા શાંત.. શાંત.. વીતરાગ—અકષાય સ્વભાવસે ભરા હુઆ હે. એસી અકષાય શાંતિકી દૃષ્ટિ પ્રગટ હુઈ, અકષાય શાંતિ આયી સાથમેં. આહાહા! સમકિતકે સાથમેં, અનંતાનુબંધીકા અભાવ (હુઆ), ઈતની અકષાય શાંતિ આયી અને ચંદ્રમા ઊગા. અને ઊગ્યા એ ઊગ્યા, એ પૂનમ લેશે. બીજ ઊગતી હે, બીજ હુઈ તો પૂનમ આયેગી, આયેગી ને આયેગી. એસે શશી—સમ્યગ્દર્શન બીજ હુઆ, કેવલજ્ઞાન પૂનમ આયે બિના રહેગી નહીં, એમ કહતે હે. આહાહા! અમે ક્યારે કેવળ પામશું? ક્યારે અમે સિદ્ધ થશું? અરે! યે સમ્યગ્દર્શન હુઆ તો કેવળજ્ઞાન આયેગા, આયેગા ને આયેગા. સમજમેં આયા? માર્ગ એસા હે યહાં. ભગવાનકે માર્ગમેં એસી બાત હે. આહાહા!

છોટી છોટી ઉંમરના કેટલાક તો માણસ જોરમેં આતે હેં. એક લડકા હે ન યહાં, દિલીપ—દિલીપ. કલકતા રહે છે. બાર વર્ષકા હુઆ હે. તેરમું વર્ષ બેહું. યે બાત સૂક્ષ્મ સૂની તો એસે કહે, ‘ઓહો! એસી ચીજ જગતકો ક્યો નહીં બેઠતી?’ એમ કહે. સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વસ્તુ હોં. અગિયારમી ગાથા ચલતી થી એક બાર. એસે કહતા થા. ગૃહસ્થ હે. શરીર પણ આમ એસા ભરાવદાર હે. બેસે આમ સમયસાર લઈને બેસે. અભી કલકતા હે. વૈશાખમેં આતા હે. જબ રજા પડતી હે ન.. હમ ભી વૈશાખમેં વહાં થે. પુસ્તક લેકર બેઠે હોં. આત્મા હે ન. ઉમરકા ક્યા કામ હે યહાં? ઈતના પ્રેમ હે ઉસકો. રૂચિ ને પ્રેમસે.. એસે કહે, ‘ઓહો! એસી ચીજકી કથનશૈલી સુનનેમેં આવે વો ભાગ્યશાલી હે’ એમ કહતા હે. સમજમેં આયા?

પઢો, પઢો, પઢો, એનો બાપ કહેને, ભણો. છોટા હે ન. કહે, ભણ્યા હવે. એસા ભણતર? ભણતર, સમજે ન? પઢાઈ. એસી પઢાઈ તો અનંત બાર હુઈ, ક્યોં યાદ ન રહા? એસી પઢાઈ તો અનંત બાર હુઈ, ક્યોં યાદ ન રહા યે પઢાઈમેં? બોલે એસા, એસી પઢાઈ અનંત બાર હુઈ, યાદ હે કુઈ? અનંત બાર ઉલ્ટા પુરુષાર્થ હુઆ. એલ.એલ.બી. ને એમ. એ. ને એસા પૂંછડા તો અનંત બાર હુઆ થા. ઉપાધિ કહતે હેં ન? ડિગ્રીને ઉપાધિ કહતે હેં ન? પૂછડું છે ઉપાધિનું. વહાં કહાં નિરુપાધિ હે? ભગવાન આત્માકા જ્ઞાન, યે જ્ઞાન તે નિરુપાધિ જ્ઞાન હે. યે જ્ઞાન તે જ્ઞાન હે, બાકી સબ અજ્ઞાન. સમજમેં આયા?

રાગ દોષ કછુ વસ્તુ નાંહિ, દેખો. ‘દૃશ્યમાનો ન કિંચિત.’ આહાહા! રાગ-દ્વેષકી, પુન્ય-પાપકી અસ્તિ—હયાતિ સ્વીકારમેં તબ લગ થી, જબ લગ મિથ્યાત્વ થા તબ લગ. પણ આત્મામેં રાગ-દ્વેષ હૈ નહીં એસી જહાં દૃષ્ટિ સમ્યક્ હુઈ, તો ઉસમેં રાગ-દ્વેષ કહીં દેખનેમેં આતા નહીં. સંસાર હૈ નહીં. હમારી ચીજમેં સંસારમાત્ર કોઈ ચીજ હૈ નહીં. રાગ દ્વેષ કછુ વસ્તુ નાંહિ, છિન માંહી ગયે નસિ.. યે અજ્ઞાન તો છિનમાંહી નાશ હો ગયા. ચૈતન્યકા ભાનકા પ્રકાશ જહાં હુઆ, ચંદ્રમા સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ હુઆ, વહી કાલમેં છિન માંહી ગયે નસિ.. યે અજ્ઞાન તો ક્ષણમાં નાશ હો ગયા.

અનુભૌ અભ્યાસ સુખ રાસિ રમિ.. આહાહા! પીછે ધર્મી જીવ અંતરમેં રાગસે પ્રવૃત્તિ છોડકર સ્વભાવમેં પ્રવૃત્તિ કરને લગે તો અનુભવ કરતે-કરતે અભ્યાસ સુખ રાસિ રમિ.. આનંદકા ગંજ પ્રભુ આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદકા ઘૂંટ પીતે-પીતે સમકિતી.... આહાહા! ગન્ના પીતે હૈં ન ગન્ના? શેરડી. હમારે શેરડી કહતે હૈં. ગન્નાકા રસ. ઘટ.. ઘટ.. ઘટ.. વહ તો ધૂળ હૈ. ગન્નાકા રસ તો ધૂળ હૈ ધૂળ, પુદ્ગલ હૈ. યે તો આત્માકા અતીન્દ્રિય આનંદ! અજ્ઞાનકા નાશ કર જહાં આત્માકા આનંદકા ભાન હુઆ, અનુભૌ અભ્યાસ.. અતીન્દ્રિય આનંદકા અનુભવ કરનેકા અભ્યાસ ઘૂંટ-ઘૂંટ પીતે-પીતે, આનંદકા (ઘૂંટ) પીતે-પીતે કેવળજ્ઞાન લેગા. એમ ક્યા કહતે હૈં કે અરેરે! હમેં સહન કરના પડેગા. યે ચારિત્રમેં દુઃખ હૈ. અરે! ક્યા કહતા હૈ? ચારિત્ર દુઃખરૂપ હૈ? અંતરમેં રમના યહ તો આનંદરૂપ હૈ. આહાહા!

ભાઈ! ચારિત્ર તો વેળુના કોળિયા છે. મીણને દાંતે લોઢાના ચણા ચાવવા એસા ચારિત્ર? એસા (ચારિત્ર) હૈ નહીં, સુન તો સહી! આહીં તો અભ્યાસ કરતે સુખરાશિ રમના, ચારિત્ર કહતે હૈં ઉસકો. આનંદમેં રમણતા ઉસકા નામ ચારિત્ર હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા? પંચ મહાવ્રતકા વિકલ્પ-ફિકલ્પ તો કલેશ હૈ, દુઃખ હૈ. આહાહા! ભારે વાતું બાપુ!

તીર્થકરોએ પંચ મહાવ્રત લીધા હતાને? છદ્મસ્થ હતા (ત્યારે). ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ પાળતે થે. અરે! યે તો વ્યવહારનયકા કથન હૈ. પાલે કિસકો? દુઃખકો પાલે? યહ તો જ્ઞેયરૂપ હૈ, (ઉસે) જાનતે થે. વ્યવહારનયસે એસા કહનેમેં આતા હૈ. વ્યવહારકા કથન એસા હૈ. અન્યથા કહના વહ વ્યવહારનય હૈ. યથાર્થ જેસા હૈ વૈસા જાનના વહ નિશ્ચયનય હૈ. સમજમેં આયા? આ તો વીતરાગી રમતું છે પ્રભુ! સમજમેં આયા? ત્યાં રાગની રમતુંના ખેલ ત્યાં હોઈ શકે નહીં.

અનુભૌ ભયૌ નિપુણ તારન તરન.. કમ લિયા ન? પરમાત્મપદકી પ્રાપ્તિકા માર્ગ હૈ

न? अंतरमें रागकी ऐकता तूटकर, स्वभावकी ऐकता (डोकर) आनंदकी राशिका भान हुआ. पीछे आनंद राशिकमें रमते-रमते भयौ निपुण तारन तरन.. वल परमात्मा(ने) अपने आत्माको तार दिया और तरनेवाले श्रवको निमित्त होते हैं. दूसरोंको वें तारनेमें निमित्त है. अज्ञानी तारनेमें निमित्त है? वो बात लिया है. समझमें आया?

भयौ निपुण तारन तरन, पुरन प्रकास निहचल निरखि.. आडाडा ! अरे, केवलज्ञान, अनंत आनंद जिसने अपनी धारावाही परिणती द्वारा प्रगट किया. वो रागसे प्रगट हुआ केवलज्ञान? ऐम कहते हैं. व्यवहार रत्नत्रयसे केवलज्ञान प्रगट हुआ? भोक्षका मार्ग ये है? व्यवहार रत्नत्रय ये भोक्षमार्ग है ही नहीं. वो तो बंधका मार्ग है. आरोपसे कथन करनेमें (आता है.) समझमें आया?

पुरन प्रकास निहचल निरखि.. आ तो ओलो अनुभव अभ्यास करते-करते केवलज्ञान प्रगट हुआ, ऐम कहते हैं. आ व्यवहार व्रत पाणते हैं ने तप करनेका विकल्प उठा ने उससे केवलज्ञान प्राप्त होता है, ऐसा तीन कालमें होता नहीं. श्रद्धामें बडोत डेर है. प्रतीत ने रूयिमें ही पडले डेर है. मिथ्यादृष्टि परसे लाभ मानते हैं, पुन्यसे ने कियाकांडसे, ये मिथ्यात्वके जोरमें ये मानते हैं. समझमें आया?

(श्रोता : श्रद्धामें....) डोती क्या? जेर दिभता है न. (श्रोता :) स्थिरता वो. राग वो तो जेर है, दुःख है. बाह्य त्याग ये त्याग नहीं. बाह्य त्यागको त्याग मानना मिथ्यात्व है. पंडितजनी पकड बडोत बडारकी है न. बोलेते नहीं बाकी... अहीं तो रागका त्याग करूं ये मान्यता ही मिथ्यात्व है. रागका त्याग आत्मामें है कहां? रागका तो अभाव है आत्मामें. त्याग किसका करना?

(श्रोता :) समकितिको डुई, त्यागीको नहीं. यौथे गुणस्थानकी यल बात है. ये बिना समकित डोता नहीं, यौथा (गुणस्थान आये) बिना. ये तो मिथ्यात्व(से) त्यागी हुआ. तारे आकरी वात, तार्थ ! अत्मी बात समझनेमें त्मी आकरी पडती है. परिणमे तो कहांसे? पर बडोत कठण बात है. आडाडा ! सम्यग्दृष्टि ऐम जानते हैं, मेरी यीजमें रमणता करनेसे मुजे केवलज्ञान डोगा. वो मडाव्रतका विकल्प आयेगा भीयमें, पर ये दुःखरूप है. उस कारणसे केवलज्ञान डोता है, (ऐसा) त्रण काण त्रण लोकमें नहीं. ऐसी बात है. मार्ग तो ऐसा है तार्थ !

(श्रोता : अंतरंग, बडिरंग दो प्रकारकी किया डोती है....) है न? बडिरंग डोती है उसको जाने. वो तो आया न? कर्म दसा पररूप कहावै.. वो तो आ गया. राग आता है उसको पररूप जाने. पर उससे आत्माको लाभ डोता है ऐसा सम्यग्दृष्टि—धर्मी कत्मी

માનતે નહીં. ઓર માને તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હો જાતા હૈ. બાત તો ચોખ્ખી હૈ યહાં. પદમચંદ્રજી ! અહીં ગડબડ કાંઈ ન મળે. માર્ગ તો ચોખ્ખા ઐસા હૈ.

આતા હૈ ન, પોકાર કરતે હૈં પોતે. ‘બનારસીદાસ’ કહતે હૈં. બનારસી વંદત ચરન, દેખો. આહાહા ! ચોથા ગુણસ્થાન હૈ ન. જિસકો અપને સ્વરૂપમેં રાગસે પૃથ્થક હોકર દૃષ્ટિ હુઈ, પીછે સ્વરૂપમેં સ્થિરતા કરતે-કરતે કેવળજ્ઞાન હુઆ. ઐસે ચરણકો હમ વંદન કરતે હૈં. કહો, સમજમેં આયા ? બનારસીદાસજી ચરણવંદના કરતે હૈં. હવે આ શ્લોક રદ. રદમો શ્લોક.

(શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શન ઉસકે બાદમેં હી મુનિદશા હૈ.) ઉસે ચારિત્ર હોતા હૈ. વંદનલાયક કૌન હૈ ? ૨૮ મૂળગુણ વંદનલાયક હૈ ? વો તો રાગ હૈ. (શ્રોતા : તીન કષાયકે અભાવમેં જો દશા હોતી હૈ.....) વો તો ચારિત્ર હૈ. કંઈ પંચ મહાવ્રતકા પરિણામકો ચારિત્ર કહતે હૈં ? વો તો અચારિત્ર હૈ. આયે વો દૂસરી બાત હૈ, પર ઉસસે લાભ હોતા હૈ (ઐસા જાનના) યે તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ. રાગકી ક્રિયાસે આત્માકો લાભ હોતા હૈ, યે (માન્યતા) મિથ્યાત્વભાવ હૈ. યે તો વીતરાગમાર્ગ હૈ. વીતરાગ માર્ગમેં રાગસે લાભ માનના યે મહામિથ્યાત્વ હૈ.

દેખો સિદ્ધાંતમેં. એ જ મિથ્યાત્વ, એ જ સંસારકા કારણ હૈ. સમ્યગ્દર્શન યે મોક્ષકા કારણ હૈ. યે કહતે હૈં. રદ-રદ. રદમો કળશ. વો તો હૈ ન ? અનાદિકી માન્યતા હૈ જગતકી, વો કોઈ નયી નહીં. વો તો સબ પાસે સુનતે હૈં ન ? હમ તો સુનતે આતે હૈં પહલેસે ૫૮ વર્ષસે. અનાદિકી હૈ. દૃષ્ટિ પર ઉપર હૈ. વસ્તુકી કિંમત નહીં. અપની ચીજ ઐસી હૈ ઉસમેં રમણ કરના વો ચારિત્ર હૈ, ઐસી ખબર નહીં, કિંમત નહીં. કંઈ કરના, કરના. તો રાગકા કરના (ઐસા) માનના વહી મિથ્યાત્વભાવ હૈ. આ જાતા હૈ ઉસકો જાનના.

‘કરે કરમ સોહી કરતારા, જો જાને સો જાનનહારા.

જાને સો કર્તા નહીં હોઈ, કર્તા સો જાને નહીં કોઈ.’

પંડિતજી ! આહાહા ! ઐસી બાત હૈ. ‘જે મારગ સિંહ સંચર્યા..’ વો આતી હૈ કડી. ‘જે મારગે સિંહ સંચર્યા..’ એ સૂકા ઊભા તરણા સુકાશે. રજુ લાગી તરણા.. ‘જે મારગે સિંહ સંચર્યા, રજુ લાગી તરણા.’ તરણાને રજ લાગેને સિંહની. ‘એ ખડ ઊભા સુકશે, નહીં ચરે એને હરણા’. સિંહ જે રસ્તે ચાલ્યો અને એની રજ ઊડીને ચરણમાં ચોંટી, હરણ નહીં ખાઈ શકે, પામર પ્રાણી નહીં લઈ શકે એને. વીતરાગમાર્ગે જે ચડ્યા, એની જેને ઝપટ વાગી, એ અજ્ઞાની નહીં સહન કરી શકે. વાત તો ઐસી હૈ. સમજમેં આયા ? વો આતી હૈ,

કડી આતી હૈ હમારે.

‘જે રસ્તે સિંહ સંચર્યા, રજુ લાગી તરણા’. રજ ઊડીને તરણા(ને લાગી), એને હરણ નહીં સૂંઘી શકે. ગંધ આવે ત્યાં હા.. ભાગો. એમ યહાં કહતે હૈં, દેખો. તકરાર હોતી હૈ ન બહોત. રાગ-દ્વેષકી ઉત્પત્તિ કર્મસે હોતી હૈ, કર્મસે રાગ-દ્વેષ હોતા હૈ.. કર્મસે રાગદ્વેષ હોતા હૈ. ઉસકા યહાં ખુલાસા કરતે હૈં. રાગ-દ્વેષ કર્મસે હોતા હૈ. આત્મામેં તો વિકાર નહીં હૈ તો વિકાર કહાંસે હો ? બધી તકરારું અત્યારે ચલતી હૈ ન. રાગ-દ્વેષ, રાગ-દ્વેષ બાપા ! કર્મ વિના તો રાગ-દ્વેષ હોતા હી નહીં. વો યહાં ના પાડતે હૈં. પર્યાયદૃષ્ટિસે કરતા હૈ તો હોતા હૈ, રાગ કર્મ કરાતે નહીં (ઔર) સ્વભાવમેં હૈ નહીં.

વો કહતે હૈં, દેખો. ‘રાગદ્વેષોત્પાદકં તત્ત્વદૃષ્ટયા નાન્યદ્દ્રવ્યં વીક્ષ્યતે કિઞ્ચિનાપિ.’ જરી પણ કર્મ આત્માકો વિકાર કરાવે, યે ત્રણ કાળમેં હૈ નહીં. આહાહા ! બડી ઝંઝટ ઈસમેં હૈ ન. કર્મ.. કર્મ.. કર્મ.. કર્મસે હોતા હૈ.. કર્મસે હોતા હૈ. અન્યમેં ઈશ્વરસે હોતા હૈ. જૈનમેં કર્મસે હોતા હૈ. ઈશ્વરસે જડકર્મ બડા હો ગયા. જડ ઉસકો રૂલાતા હૈ. ‘સર્વદ્રવ્યોત્પત્તિરન્તશ્ચકાસ્તિ વ્યક્તાત્યન્તં સ્વસ્વભાવેન યસ્માત્.’ દેખો, રાગ-દ્વેષકો સ્વ-સ્વભાવ કહા. હા, ૩૭૨. ૩૭૨ ગાથા. ‘સમયસાર’ ૩૭૨ ગાથા. બહુ સાર ! બહુ અલૌકિક ! યહાં લગ કહા કિ ભાષા કરનેમેં વીતરાગ ભી અલાયક હૈ, અયોગ્ય હૈ. ભાષા જડસે હોતી હૈ, આત્મા ક્યા કરે ઉસકો ? સમજમેં આયા ? યહ ઉસકા કળશ હૈ. ૩૭૨ હૈ ન. ઉસકા પદ લેંગે.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

प्रवचन नं. १३३ श्रावण पद ५ गुरुवार ता. १२-८-१९७१
सर्वविशुद्धि द्वार पद ५१, ५२, ५३ पर प्रवचन

आ समयसार नाटक, सर्वविशुद्धि अधिकार. २६मो कणश छे नीये. राग-द्वेषका कारण मिथ्यात्व है. राग-द्वेषकी उत्पत्तिमें कर्मादिक कारण नहीं ऐम यहाँ सिद्ध करना है.

रागद्वेषोत्पादकं तत्त्वदृष्टवा नान्यद्रव्यं वीक्ष्यते किञ्चनापि।
सर्वद्रव्योत्पत्तिरन्तश्चकास्ति व्यक्तात्यन्तं स्वस्वभावेन यस्मात्॥२६॥

आडाडा! उसका पद.

राग-द्वेषनुं कारण मिथ्यात्व छे. (सवैया अकत्रीसा)

कोउ सिष्य कहै स्वामी राग दोष परिनाम,
ताकौ मूल प्रेरक कहहु तुम कौन है।
पुगल करम जोग किंधौ इंद्रिनिकौ भोग,
किंधौ धन किंधौ परिजन किंधौ भौन है॥
गुरु कहै छहौं दर्व अपने अपने रूप,
सबनिकौ सदा असहाई परिनौन है।
कोऊ दरब काहूकौ न प्रेरक कदाचि तातै,
राग दोष मोह मृषा मदिरा अचौन है॥६१॥

शब्दार्थ :-मूल=असली. प्रेरक=प्रेरणा करना. परिजन=घरना माणसो. भौन(भवन)= मकान. परिनौन=परिणामन. मदिरा=शराब. अचौन(अचवन)=पीवुं ते.

अर्थ :-शिष्य प्रश्न करे छे के हे स्वामी! राग-द्वेष परिणामोनुं मुख्य कारण शुं छे? पौद्गलिक कर्म छे? के इन्द्रियोना भोग छे? के धन छे? के घरना माणसो छे? के घर छे? ते आप कहो. त्यां श्रीगुरु समाधान करे छे के छये द्रव्य पोतपोताना स्वप्नमां सदा निजाश्रित परिणामन करे छे, कोई द्रव्यनी परिणामिने कही पण प्रेरक थतुं नथी, माटे राग-द्वेषनुं मूल कारण मिथ्यात्वनुं मदिरापान छे. ६१.

अर्थ :-शिष्य प्रश्न करता है कि हे स्वामी! राग-द्वेष परिणामोंका मुख्य कारण क्या है? पौद्गलिक कर्म हैं? या इन्द्रियोंके भोग हैं? या धन है? या घरके लोग हैं? या घर है? सो आप कहिये। इस पर श्रीगुरु समाधान करते हैं कि छहों द्रव्य अपने अपने स्वरूपमें

સદા નિજાશ્રિત પરિણમન કરતે હૈં, કોઈ દ્રવ્ય કિસી દ્રવ્યકી પરિણતિકે લિયે કમી મી પ્રેરક નહીં હોતા, અતઃ રાગ-દ્વેષકા મૂલ કારણ મોહ મિથ્યાત્વકા મદિરાપાન હૈ ॥૬૧॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કોઝ શિષ્ય કહે સ્વામી રાગ દોષ પરિનામ, તાકૌ મૂલ પ્રેરક કહહુ તુમ કૌન હૈ. યે અનાદિસે ભ્રમ હૈ ન? આ વિકાર, સંસાર હોતા હૈ આત્મામં, વહ તો કર્મસે હોતા હૈ. આ માન્યતા બહારની જન્મીને આવ્યા પછી. પણ અંદરમં અનાદિસે યે દૃષ્ટિ (હૈ કિ) પરાધીન—પરકે આશ્રયસે મેરેમં વિકાર હોતા હૈ, એસે માનતે હૈં. જૈનમં તો વહી બાત ચલતી હૈ. ભગવાનની મરજી. કીધુંને, એકવાર ગયે થે ગઢડે. તો કહતે થે સાધુ ઈશ્વર બિના એક પતા ભી હિલતા નહીં, એસે કહતે થે. એમ જૈનમં (માને કિ) કર્મ બિના આત્મામં વિકાર હોતા નહીં. દોનોં હી એક જાત હૈ. શેઠ! કોઝ સિદ્ધ કહે સ્વામી રાગ દોષ પરિણામ.. વિષયવાસના વિગેરે સબ હોં. તાકૌ મૂલ પ્રેરક કહહુ તુમ કૌન હૈ. પ્રેરક કૌન હૈ, ઉસકો કૌન કરાતા હૈ ?

પુગલ કરમ જોગ કિંધૌં ઇંદ્રનિકૌ મોગ,
કિંધૌ ધન કિંધૌ પરિજન કિંધૌ મૌન હૈ.
ગુરુ કહે છહો દર્વ અપને અપને રુપ,
સબનિકૌ સદા અસહાય પરિનૌન હૈ.

દેખો, યે વિકારકી બાત ચલતી હૈ. (શ્રોતા : ગુરુ આમ જ કહેતા હશે?) ગુરુ આમ જ અનાદિસે કહતે આતે હૈં. આહાહા! (શ્રોતા : એ ગોમ્મટસારમાં તો....) યે 'ગોમ્મટસાર'મં તો નિમિત્તસે કથન હૈ. જ્ઞાનાવરણીય જ્ઞાનકો રોકતે હૈં. આતા હૈ કિ નહીં? જડ રોકે આત્માકો? (શ્રોતા : તો લખ્યું શું કરવા?) લિખા તો, ટૂંકા શબ્દમં કેસે બતાવે? અપની પર્યાય અપનેસે હીનપને પરિણામતી હૈ તો નિમિત્તપણે જ્ઞાનાવરણીયકર્મકા ઉદય કહનેમં આતા હૈ. પણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મકે ઉદયસે જ્ઞાનકી હીણી દશા હુઈ, યે ત્રણ કાળ ત્રણ લોકમં હૈ નહીં. આહાહા! બડી ગડબડી.

વો કહતે હૈં, દેખો. પુદ્ગલ કરમ જોગ.. પુદ્ગલકર્મકા સંબંધ હૈ માટે વિકાર હોતા હૈ? કો'ક ઠેકાણે જોગને જુદું પણ પાડ્યું છે. જોગ એટલે કંપન, મન-વચન-કાય. એમ ન નાખતાં પુદ્ગલ જોગ લીધો છે. પુદ્ગલનો સંબંધ છે, કર્મકા સંબંધ હૈ તો વિકાર હોતા હૈ? એમ શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ. કિંધૌ ઇંદ્રનિકૌ મોગ.. યે ઇન્દ્રિયકા ભોગ હૈ તો બંધકા કારણ હૈ? રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન હોતા હૈ? કિંધૌ ધન.. યે લક્ષ્મી રાગ-દ્વેષકા કારણ હૈ? ઘણી

લક્ષ્મી(વાળા) પડ્યા છે. ઊંચા-ઊંચા પૈસા મળે તો રાગ-દ્વેષ હોતા હૈ? એય, શેઠ! લક્ષ્મીસે રાગ-દ્વેષ નહીં હોતા. શાંતિ-ફાંતિ તો ક્યા હતી ત્યાં? કિંઘૌ ઘન કિંઘૌ પરિજન.. કિ હમારા કુટુંબ પરિવાર વિકારકા કારણ હૈ? સ્ત્રી અચ્છી હૈ, પુત્ર અચ્છા હૈ, ઉસ કારણસે હમારે રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન હોતા હૈ? ક્યા હૈ યહ?

કિંઘૌ ભૌન.. બંગલા, મકાન. ભૌન એટલે ભવન. મકાન બડા. શેઠ! છ-છ લાખકા મકાન સંગમરમરકા. તો યે મકાન રાગ-દ્વેષ કરાતા હૈ? યે હૈ ક્યા? એ શેઠ! આરસપહાણ, સંગમરમર, લ્યો. ચાલીસ લાખકા બંગલા હૈ ગોવામેં. ચાલીસ લાખકા એક બંગલા. વો તો બડા કરોડપતિ હૈ ન. ચાલીસ કરોડ રૂપિયા હૈ.. દો અબજ ઓર ચાલીસ કરોડ ઈતના પૈસા હૈ. વાણિયા જૈન. ચાલીસ લાખકા એક બંગલા. દસ લાખકા થા, ઉસમેં પૈસા બઢ ગયા તો ચાલીસ લાખ(કા બનાયા.) વો મકાન બડા હૈ વો રાગ-દ્વેષ કરાતા હૈ કે નહીં? (શ્રોતા : મોટપ આપે.) ધૂળમેંય મોટપ દેતે નહીં. યે મોટપ ક્યા ચીજ હૈ? એ ચીમનભાઈ! આહાહા! કર્મકા સંબંધ રાગ-દ્વેષકા કારણ હૈ? ઈન્દ્રિયકા ભોગ રાગ-દ્વેષકા કારણ હૈ? ધન રાગ-દ્વેષકા કારણ હૈ? પરિજન પરિવાર રાગ-દ્વેષકા કારણ હૈ? ઓર ભવન—મકાન.

ગુરુ કહૈ છહૌં દર્વ અપને અપને રુપ હૈ.. વહી ઉત્તર હૈ. આહાહા! યે ૩૭૨ ગાથાકા કલશ હૈ. ‘સમયસારકી’ ૩૭૨ ગાથા બડી અલૌકિક ગાથા હૈ. વહાં તો એસે લિયા હૈ. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહતે હૈં કિ કુંભારસે ઘડા ઉત્પન્ન હોતા હૈ એસા હમ તો નહીં દેખતે. સમજમેં આયા? માટીસે ઘડા હોતા હૈ એસે હમ તો દેખતે હૈં. અજ્ઞાની કહે, કુંભાર હૈ તો ઘડા હોતા હૈ. સમજમેં આયા? ૩૭૨ ગાથાકા કલશ. ૩૭૨ ગાથા હૈ ન ૩૭૨. દેખો, યે ગાથા તો બહોત અચ્છી હૈ. ૩૭૨, લ્યો. યે હૈ ન? દેખો. ‘અણ્ણદવિણ્ણ અણ્ણદવિયસ્સ ણો કીરણ્ણ ગુણ્ણપ્પાઓ.’ ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહતે હૈં, અન્ય દ્રવ્યકી પર્યાય અન્ય દ્રવ્યકી પર્યાયકો કભી તીન કાલમેં ઉત્પન્ન કર સકતી નહીં. ગુણ્ણ શબ્દે પર્યાય. ગુણ્ણ તો ત્રિકાળ હૈ ન? ‘તમ્હા દુ સવ્વદ્વા ઉપજ્જંતે સહાવેણ..’

ટીકા : અપને જીવમેં પરદ્રવ્ય રાગાદિ ઉપજાતે હૈં એસી શંકા ન કરના. એસી શંકા નહીં કરના. ટીકા હૈ. ‘ન ચ જીવસ્ય પરદ્રવ્યં રાગાદીનુત્પાદયતીતિ શંક્યમ્..’ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’કી ટીકા હૈ. જૈનમેં તો વહી હૈ. બસ, કર્મકા ઉદય આયા, જ્ઞાનાવરણીયકા ઉદય આયા તો જ્ઞાન ઢંકતા હૈ. જ્ઞાનાવરણીયકા ક્ષયોપશમ હો તો જ્ઞાન ઉત્પન્ન—ધ્વંસ હોતા હૈ. (શ્રોતા : પાઠશાળામાં છોકરાઓને એ જ શીખવે છે.) ક્યા કરે? શાસ્ત્રમેં ભાષા એસી હૈ. ઉસમેં ક્યા હૈ, દેખો. કારણકે અન્ય દ્રવ્ય વડે અન્ય દ્રવ્યકે ગુણ્ણકા ઉત્પાદ કરાનેકી

અયોગ્યતા છે. આહાહા! ભગવાનમેં ભી ભાષાપર્યાય કરનેકી અલાયકત છે. સમજમેં આયા? કુંભારમેં ઘડા કરનેકી અલાયકત છે. અયોગ્યતા શબ્દ પડા છે. (શ્રોતા : અલોકમાં જવાની?) સિદ્ધમેં અલોકમાં જવાની અલાયકત છે. વહી શબ્દ પડા છે, દેખો.

‘અન્યદ્રવ્યેણ અન્યદ્રવ્યસ્ય ગુણોત્પાદકરણસ્યાયોગાત્.’ સંસ્કૃત છે. આહા! ‘અયોગાત્’. એસી સ્પષ્ટ ખાત છે, છતાં એસા (કહે), નહીં, વો તો કર્મકા ઉદય આવે તો એસા જીવકો વિકાર કરના પડે. ક્યોંકિ વો તો નિમિત્ત હોકર આતા છે. જૈસા નિમિત્ત ઉદય આયા, ઉસ પ્રમાણસે વિકાર હોતા છે. નોકર્મ તો, વિકાર કરે તો નિમિત્તકા આરોપ દેનેમેં આતા છે. પણ કર્મ તો નિમિત્ત હોકર હી આતા છે કિ આત્માકો વિકાર કરાવે. એસી ખાત ચલતી છે. કહતે હેં કિ અન્ય દ્રવ્ય વડે,—અન્ય દ્રવ્ય દ્વારા અન્ય દ્રવ્યકી પર્યાયકા ઉત્પાદ કરનેકી અયોગ્યતા છે. ક્યોં? સર્વ દ્રવ્યોંકો સ્વભાવકા ઉત્પાદ... જુઓ, વિકાર ભી ઉસકા સ્વભાવ કહનેમેં આતા છે. અપના ‘સ્વસ્થ ભવનં સ્વભાવઃ’ વિકાર ભી અપની પર્યાયમેં અપનેસે હોતા છે, માટે—ઉસ કારણસે ભગવાન ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ સ્વભાવ કહતે હેં. આ વાત દેષ્ટાંત...

દેખો, માટી ઘડાભાવે ઊપજતી છે તો ક્યા કુંભારકે સ્વભાવસે ઊપજતી કિ માટીકે સ્વભાવસે ઊપજતી છે? ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ પ્રશ્ન કરતે હેં. ટીકા : માટી ઘડેકે ભાવસે ઉત્પન્ન હોતી છે કે કુંભારકે સ્વભાવસે ઉત્પન્ન હોતી છે? જો કુંભારકે સ્વભાવસે ઉત્પન્ન હોતી હો તો કુંભારકા ઘડા કરનેકા અહંકાર છે. એસે પુરુષ રહેગા, ઉસકા હાથ આદિ વ્યાપાર કરતે હેં તો પુરુષકે આકારસે ઘડા હોના ચાહિયે. પુરુષકે સ્વરૂપસે ઘડા હોના ચાહિયે. એસા તો હોતા નહીં. આહાહા! કારણકે અન્ય દ્રવ્યકા સ્વભાવસે અન્યદ્રવ્યકા પરિણામ ઉપજના દેખનેમેં આતા નહીં. દેખનેમેં આતા નહીં, એમ કહતે હેં આચાર્ય. આહાહા! સમજમેં આયા? લકડી ઊંચી હોતી છે તો ઉસકી પર્યાયકો કરનેવાલી વહ લકડી છે. ઉંગલીસે (ઉંચી) હુઈ એસા હમકો દેખનેમેં આતા નહીં, એમ આચાર્ય કહતે હેં. સમજમેં આયા?

એમ અન્ય દ્રવ્યના સ્વભાવે કોઈ દ્રવ્યકા પરિણામ ઉત્પાદ દેખનેમેં નહીં આતા. એસા છે તો માટી કુંભારકે સ્વભાવસે ઉપજતી નહીં. માટી કુંભારકે સ્વભાવસે ઉત્પન્ન હોતી નહીં. પરંતુ માટીકે સ્વભાવસે ઉપજતી છે. માટી અપને સ્વભાવસે ઉત્પન્ન હુઈ છે. ઘડેકો માટી કરે. માટીને ક્રિયા છે, કુંભારને નહીં. ગજબ વાત ! રોટી સ્ત્રીને નહીં કી. કુંભારકા ઉપાદાન કુંભારમેં રહા. વહ નિમિત્ત વહ ઉસમેં—નિમિત્તમેં, પર ઉસકા ઉપાદાન તો ઉસમેં છે. નિમિત્ત ક્યા કરે ઉસમેં? એમ કહતે હેં. રોટીને ક્યા ક્રિયા? રોટીને અપને આકારસે રોટી બનાઈ. કાંઈ સ્ત્રીસે બની છે? વો લોટ હોતા છે ન ક્યા કહતે હેં? ગોયણું, લોયો. ઉસમેં જો બેલના પડતા છે ન લકડીકા? વેલણ. તો વેલણને કંઈ રોટી બનાઈ છે? પહોળી

જો હોતી હૈ તો વેલણસે હોતી હૈ ? તો વેલણકા સ્વભાવ અંદર આના ચાહિયે. યે તો અપના લોટકા સ્વભાવસે રોટી લંબી, પહોળી હોતી હૈ.

(શ્રોતા : આટેમેં હૈ કાર્ય.) વો પરિણમન હૈ ન, તો પરિણમન કરતે હૈં. દેખો, અહીં તો કહતે હૈં, કારણકે અપને સ્વભાવકે કારણસે દ્રવ્યકા પરિણામકા ઉત્પાદ દેખનેમેં આતા હૈ. આમ હોનેસે માટી અપના સ્વભાવકો નહીં ઉલ્લંઘતી હોનેસે કુંભાર ઘડાકા ઉત્પાદક છે જ નહીં. દેખો, ટીકા સંસ્કૃત હૈ. દેખો. કુંભાર ઘડાકા કર્તા હૈ હી જ નહીં. કુંભારના સ્વભાવને નહીં સ્પર્શતી થકી અપના સ્વભાવસે કુંભારમાવે માટી ઊપજતી હૈ. આહાહા ! યે તો દૃષ્ટાંત દિયા હોં. એમ રોટી, ભાષા, શરીર. શરીર જો એસા ચલતા હૈ તો ઉસકા પરિણામસે હી ચલતા હૈ ઉત્પાદ હોકર. આત્માકે સ્વભાવસે શરીર નહીં ચલતા. સમજમેં આયા ? આત્મા, એસા શરીર ચલતા હૈ ઉસકા કર્તા હૈ હી નહીં.

યે કહતે હૈં કિ હમકો તો, માટીસે જેમ ઘડા ઉત્પન્ન હોતા હૈ, એમ દરેક પર્યાય અપને દ્રવ્યસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, એસા હમકો દેખનેમેં આતા હૈ. (શ્રોતા : કેવળજ્ઞાન કેસે હોતા હૈ ?) અપને કારણસે. ક્યા જ્ઞાનાવરણીયકા ઉદય ગયા તો કેવળજ્ઞાન હોતા હૈ ? (શ્રોતા : વજ્રનારાય સંહનન ?) વજ્રનારાય સંહનન જડકી પર્યાય હૈ. કેવળજ્ઞાનકી પર્યાય અપને દ્રવ્યકે કારણસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ. જ્ઞાનાવરણીય ગયા તો ઉત્પન્ન હુઆ, વજ્રનારાય સંહનન હૈ તો ઉત્પન્ન હુઆ, મનુષ્ય દેહ હૈ તો ઉત્પન્ન હુઆ—યે બાત, ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહતે હૈં કિ હમકો તો દેખનેમેં નહીં આતા. તેરી આંધળી દૃષ્ટિમેં દેખનેમેં આવે તો તેરી સ્વતંત્રતા હૈ. માન્યતા તમારી સબ જૂઠી થી. શેઠ !આ તો કળશ છે.

(શ્રોતા : ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ને નહીં લિખા, ‘નેમિચંદ્ર આચાર્ય’ને લિખા હૈ.) કોઈને લિખા નહીં. ‘નેમિચંદ્ર સિદ્ધાંત’ આચાર્યને લિખા નહીં. લિખા વહ તો નિમિત્તકા કથનસે કહા હો. પર ઉસસે હોતા હૈ એસા કોઈ આચાર્ય ત્રીન કાલમેં કહતે નહીં. દિગંબર સંતોને તો સ્વતંત્રતાકા ઢંઢેરા પીટા હૈ. સમજમેં આયા ? આહાહા ! એસા હ, કોઈ ઘરકી બાત વે નહીં કહતે. હમ તો કુંભારકા... કહતે હૈં, દેખો. સર્વ દ્રવ્ય અપને સ્વભાવકો નહીં ઉલ્લંઘતે હોનેસે નિમિત્તભૂત અન્ય દ્રવ્યો પરિણામનો ઉત્પાદક છે જ નહીં. સર્વ દ્રવ્યો નિમિત્તભૂત અન્ય દ્રવ્યના સ્વભાવને નહીં સ્પર્શતા થકા અપને સ્વભાવસે અપને પરિણામમાવે ઉપજતે હૈં. બહુ સ્પષ્ટ ! બહુ સ્પષ્ટ !

દેખો, કુંભાર ઘડાકા ઉત્પાદક હૈ હી નહીં. (શ્રોતા : એ તો કથંચિત્ છે.) કથંચિત્ નહીં, સર્વથા ઉત્પાદક છે જ નહીં. એય ! કથંચિત્ ઉત્પાદક ને કથંચિત્ (નહીં). કુંભાર ઘડાકા સર્વથા ઉત્પાદક હૈ હી નહીં. માટી અપને ઘડેકા સર્વથા ઉત્પાદક હૈ. ઉસસે (કુંભારસે)

નહીં હૈ, વહ અનેકાન્ત હૈ. કથંચિત્ માટીસે ને કથંચિત્ ઘડા (કુંભારસે), ઐસા અનેકાન્ત તો હૈ હી નહીં, વહ તો કૂદડીવાદ હુઆ. માટીસે ઘડા ઉત્પન્ન હોતા હૈ, કુંભારસે નહીં, ઉસકા નામ અનેકાન્ત હૈ. કહો, સમજમેં આયા? રોટી અપને આકારસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, વહ વેલણસે અને નીચે શું કહેવાય એ લાકડાનું? ચકલા અને સ્ત્રીકા હાથ ઉસમેં કભી હોતી નહીં. (શ્રોતા : વહ નહીં હો તો ભી હો જાય?) કોણ નહીં હો, પણ વો હો તો ઉસકે ઘર રહા. ત્યાં ક્યાં...? આહાહા! સમજમેં આયા?

કુંભાર ઘડાકા ઉત્પાદક હૈ હી નહીં, દેખોને. આહાહા! હમ તો ઐસે નહીં દેખતે, કહતે હૈં. તુજે દિખતા હૈ આંધળી આંખે. આહાહા! નંદકિશોરજી! જુઓ આ, દેખો. ધર્મકા માર્ગ ઐસા હૈ, ભગવાન! કિસીકી કલ્પનાકી ઘરકી ચીજ હૈ? વસ્તુ ચીજ ઐસી હૈ. ક્યોંકિ ઉત્પાદ હોતા હૈ, ધ્રુવ રખકર અપનસે ઉત્પાદ હોતા હૈ. ચાહે તો વિકારકા ઉત્પાદ હો ને ચાહે તો સમ્યગ્દર્શનકા ઉત્પાદ હો. દર્શનમોહ ગયા તો સમ્યગ્દર્શનકી ઉત્પત્તિ હુઈ, ઐસે હમકો દેખનેમેં આતા નહીં, એમ કહતે હૈં. ચારિત્રમોહ ગયા તો ચારિત્રકી પર્યાય ઉત્પન્ન હુઈ, ઐસે હમકો—‘કુંદકુંદાચાર્ય’કો દેખનેમેં આતા નહીં. આહાહા! અપને પરિણમનકે કાલમેં પર્યાયકી યોગ્યતાસે જો પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ, યે અપનેસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, પરસે નહીં. આહાહા!

હમકો તો પહલે જબ આયા થા. યે ૭૧કી સાલમેં જબ અંદરસે ખાત આયી થી. ૫૫-૫૬ વર્ષ હુએ. લાઠી. ભગવતી વાંચતે થે હમ શ્વેતાંબરકા ભગવતીસૂત્ર. સોળ હજાર શ્લોક હૈ. સવા લાખ સંસ્કૃત ટીકા હૈ. ઓહો! અંતરમેં તો ઐસા આયા. સંશય નામ મિથ્યાત્વ ઉત્પન્ન હોતા હૈ, (વહ) અપને પુરુષાર્થસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ, કર્મસે કિંચિત્ ઉત્પન્ન હોતા નહીં. ઐસી ખાત પહલી જાહેર કી.

લાઠી. (સંવત) ૧૮૭૧. એકોત્તેર, સમજે ન? સિત્તેર ઓર એક. ગરબડ થઈ ગઈ ગરબડ. લોકોને (થયું), આ શું? બોલે નહીં. હમ તો શાસ્ત્રકા આધાર લેકર બોલતે થે. દેખો, શાસ્ત્ર. શ્વેતાંબરકા હોં. શ્વેતાંબરકા ભગવતીસૂત્ર હૈ, ઉસકા ૪૭ શતક હૈ. ૧૬૦૦૦ શ્લોક હૈ, સવા લાખ સંસ્કૃત ટીકા હૈ. સત્તરહ બાર તો ઉસકો પઠા હૈ. સત્તર સમજે? દસ ને સાત. સવા લાખ સંસ્કૃત ટીકા ને સોળ હજાર શ્લોક. યે ઉસમેં લિખા હૈ પહલેમેં.

સંશય નામ મિથ્યાત્વકા ઉત્પાદ આત્માસે હોતા હૈ. યે યહાં ભી કહતે હૈં, દેખો. આપણે વાંચ્યુંને. રાગ-દ્વેષકા કારણ મિથ્યાત્વ હૈ, દૂસરે કારણસે (નહીં.) ભ્રમણા હૈ અજ્ઞાનીકો અજ્ઞાનસે. વો કારણસે રાગ-દ્વેષકી ઉત્પત્તિ અપને કારણસે હૈ, દર્શનમોહકે કારણસે બિલકુલ નહીં. ઓર દર્શનમોહકા અભાવ હો તો સમકિત હોતા હૈ, ઐસા તીન

કાલમેં નહીં. શાસ્ત્રમેં આતા હૈ ન કિ કેવલજ્ઞાનાવરણીય કે ક્ષયસે કેવલજ્ઞાન હોતા હૈ ? વો તો નિમિત્તકા કથન હૈ. સમજમેં આયા ? તત્ત્વાર્થસૂત્રમેં આતા હૈ આભિરમેં.

યહાં તો કહતે હૈં કિ અપના આત્મા, જે કાલમેં જો રાગરૂપ પરિણમન કરો, વો ભી અપનેસે હૈ. મિથ્યાત્વરૂપ પરિણમન કરો તો અપનેસે હૈ, સમ્યગ્દર્શનકા પરિણમન કરો તો ભી અપનેસે હૈ. નિસર્ગજ—અધિગમાત કહનેમેં આતા હૈ, વહ તો નિમિત્તકા જ્ઞાન કરાતે હૈં. વો અપનેસે હી ઉત્પન્ન હોતા હૈ. સમજમેં આયા ? ઐસી દ્રવ્યકી અનાદિ મર્યાદા હૈ. આહાહા ! કોઈ દ્રવ્યમેં કિસીકા પ્રવેશ હૈ નહીં. કિસી પર્યાયકા કિસીકી પર્યાયમેં પ્રભાવ પડતા નહીં. પ્રભાવ નહીં પડતા. આહાહા ! ભારે વાત ભાઈ ! ગડબડ હો ગયા.

એકવાર વ્યાખ્યાનમાં મૂળચંદભાઈ થા. (સંવત) ૭૧. આમ તો વ્યાખ્યાન નહોતો કરતો, પણ આઠમ ને પૂનમના ને અમાસના અપવાસ હોયને લોકોને. તો લોકો કહે, કાનજીમુનિ વાંચે, કાનજી મુનિ વાંચે. ભઈ, વ્યાખ્યાન કરને તો હમ નિકલે નહીં, મેં તો અપના (કલ્યાણ) કરનેકો નિકલા હૂં. હમારે ગુરુને બહોત કહા કિ કાનજી વાંચ. લોગ બહોત માંગ કરતે હૈં. તે દિ' પચ્ચીસ વર્ષની ઉંમર. અભી તો ૮૨ હુએ. ઔર સારા અભ્યાસ તો કિયા થા શ્વેતાંબર શાસ્ત્રકા. 'વાંચ તું વાંચ. કાનજી વાંચ તું. તેરે વાંચનમેં નયા નયા ન્યાય નિકલેગા. તુમ એકાંતમેં વાંચતે હો તો ઈસલિયે મેરેકો લાભ હોગા...' મહારાજ ! ફિરસે મુજે નહીં કહના. મેં વ્યાખ્યાન વાંચનેકો નિકલા નહીં.

(શ્રોતા :) યે પર્યાયકી ખાત હૈ ન. ગુણકી ખાત હૈ કહાં ? ગુણ તો ત્રિકાલી હૈ. અપની પર્યાય અપનેસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ. યે પર્યાયકા ઉત્પાદક.... ઘડા ક્યા હૈ ? પર્યાય હૈ. રાગ-દ્વેષ હૈ વહ પર્યાય હૈ. રાગ-દ્વેષકી ઉત્પત્તિ અપનેસે હોતી હૈ. કર્મસે ને પરસે કિંચિત્—બિલ્કુલ હોતી નહીં. સમજમેં આયા ? ગુણ કહાં આયા ઉસમેં ? ગુણ તો ત્રિકાલ હૈ. પર્યાયકી ઉત્પત્તિ હૈ ને પર્યાયકા વ્યય હૈ. ગુણ તો ત્રિકાલ હૈ. દ્રવ્ય ને ગુણ તો ત્રિકાલ હૈ. સમજમેં આયા ? યહાં તો કહતે હૈં, દેખોને. કુંભાર ઘડાકા ઉત્પાદક છે નહીં, હૈ નહીં. આહાહા ! રાડ નાંખે ... સબમેં નિમિત્તસે હોતા હૈ, નિમિત્તસે હોતા હૈ, ઐસા રગડ દિયા હૈ. યહાં તો ઉથાપતે હૈં. પરસે આત્મામેં વિકાર કિંચિત્ ઉત્પન્ન હોતા નહીં. આયા ન શાસ્ત્રમેં ? ક્યા આયા ?

'ન અન્ય દ્રવ્યં વીક્ષ્યતે કિઞ્ચનાપિ.' જરી પણ પરદ્રવ્ય વિકાર કરાવે અપનેકો ઔર ધર્મ કરાવે, ઐસી ચીજ ત્રીન કાલમેં હૈ નહીં. સમજમેં આયા ? આ ૩૭૨મી ગાથા છે. (શ્રોતા :) પણ વો મિટ્ટીમેં... વો આયા હૈ, ઉસમેં 'તત્ત્વજ્ઞાન મિમાંસા'મેં. મિટ્ટીમેં ઘડા ઉત્પન્ન હોનેકા (સમય) હૈ વહી સમય ઉત્પન્ન હોગા. 'તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક'મેંસે 'તત્ત્વજ્ઞાન

मिमांसा'में कुल्यंदृष्टने डाला है. कुंभार कर्ता है नहीं. उसकी पर्याय उसमें होती है. उसकी पर्याय उसमें होती है. (श्रोता :) उसकी पर्यायमें वो है. घडेकी पर्याय क्या करे ? (श्रोता :...) नहीं, नहीं, नहीं. सब जूही बात है. वो माटे तो ये श्लोक है.

उसका विकल्प तो निमित्त है. विकल्प तो उसमें है. घडाकी पर्याय तो माटीसे लुई है. द्रव्य है तो उसका उत्पाद-व्यय-ध्रुव अपनेसे है अने कुंभारका उत्पाद-व्यय अपनेसे है. कुंभारके कारणसे घडेकी उत्पत्ति-उत्पाद हुआ, (ऐसा) तीन काल तीन लोकमें नहीं. ये बडी गडबड है अभी. हम तो पहले जब ७१में निकले, बडी गडबड हो गई. दामोदर शैठ कर्मका बडा पक्षकार था. कर्मका बडा पक्षकार. स्थानकवासीमें था. पीछे श्वेतांबर मिला. श्वेतांबर मिलास वो कडे कि ऐसा है. बिल्कुल नहीं.

अक साधु मिला था डों श्वेतांबर. ८४नी सालमें. वो हमारे अपासरे आया था. बडोत विद्वान संस्कृतका, व्याकरणका. देभाव पंडितकास पण व्याकरण ने संस्कृतका भास भाषस. एतनी बुद्धि. आचारंग, सुयडांग सब मोढे. मेरे पास सुननेको आया था अपासरेमें. आपणो आज राते यर्या करीअे. वो बात लुई तो ऐसे कडते हैं, 'ऐसी बात हमने अभी तक कहीं सुनी नहीं. हम शास्त्र बनाते हैं, पण ये बात (कभी सुनी नहीं).'

बापु ! ये तो वस्तुका स्वरूप है. दरेक पदाथमें समय समयमें उत्पाद-व्यय होता है कि नहीं ? ये उत्पाद-व्यय परके कारणसे होता है कि अपने कारणसे होता है ? निमित्त ने राग कोण देभे पण ? जब अपनी पर्याय उत्पन्नका काल है तो अपनी योग्यतासे उत्पन्न होती है, निमित्त डो. (निमित्त) डो, तो क्या उसने किया है ? निमित्त अपनी पर्यायको करे के परकी पर्यायको करे ? ये ही अंतर है. दो किया अक समयमें करे अक (द्रव्य, ऐसा माने) वड तो मिथ्यादृष्टि है. जैनमें अम्प्राय ऐसा है नहीं. गाथामें आया है. ओडोडो !

गुरु कहै छहों द्रव्य, देभो. भाषा तो देभो. अपने अपने रूप, सबनिकौ सदा असहाई परिणौन है. (सब) द्रव्यका परिणामन असहाय है—परके कारणसे है (नहीं.) आडाडा ! मूण्यंदृष्ट ! कडो, भाषाकी पर्याय करनेमें तीर्थकर भी अयोग्य है, अक कडते हैं. ६६ दिने वाणी नीकणी. भगवानको केवणज्ञान वैशाख सुद दसमको हुआ था. महावीर भगवानको केवणज्ञान वैशाख सुद दशम और वाणी नीकणी श्रावण वद अकम. वाणीकी पर्याय तो जब डोनेकी होती है तो होती है. क्या आत्मासे होती है यड ? आडाडा ! (श्रोता : गणधरकी उपस्थिति नहीं थी.) यड तो निमित्तकी बात है. गणधर आये तो भाषाकी पर्यायकी भाषाके कालमें उत्पन्न लुई है. तीर्थकरसे वाणी न नीकली, वड गणधरके कारणसे वाणी नीकले ?

ये निमित्त उपादानना बडा झगडा है. उसका भुलासा है. ये तो विकारकी भात है डों. विकार भी अपनेसे अपने कारणसे उत्पाद होता है. परके कारणसे 'किञ्चिनापि. ना अन्यद्रव्यस्य नान्यद् द्रव्यं वीक्ष्यते किञ्चिनापि.' उसका अर्थ करते हैं 'बनारसीदास.' गुरु कहै छहौं दर्व अपने अपने रूप, सबनिकौ सदा.. त्रण काण.. सर्वको त्रण काण असहाई परनौन है. परकी सहाय बिना प्रत्येक पदार्थका अपने कारणसे परिणमन है. आडाडा! ये यर्या तो हमारे बडोत डोती थी न, पडले संप्रदायसे डोती थी. हमने तो संप्रदायमें सभ टेभा है न. 'समयसार', 'समयसार नाटक' सभ टेभा है, सभ पढा है. यर्या करते थे हम तो डोगोंके साथ. समजमें आया?

कोऊ दरब काहूकौ न प्रेरक कदाचि तातैं.. आ 'किञ्चिनापि' आव्युं. कोई द्रव्य कोई (अन्य) पर्यायको कदापि प्रेरक नहीं. न प्रेरक कदाचि.. तब है क्या? विकार डोता है वो स्वभाव तो नहीं. विकार तो निमित्तसे डी डोता है, नहीं तो विकार स्वभाव डो जाय. यडां कडते हैं कि विभाव अपना (पर्याय) स्वभाव है. वैभाविक शक्ति नामका आत्मामें गुण है. वो निमित्त आधीन परिणमता है, (पर) अपने आधीन स्वतंत्रपने. परसे परिणमता है ऐसा है नहीं. आडाडा! सिद्धमें भी वैभाविक शक्ति तो है डी. निर्मण परिणमती है. अपने कारणसे निर्मण परिणमती है. यडां अपने कारणसे विभावरूप परिणमती है. वैभाविक शक्ति त्रिकाण गुण आत्मामें है. सिद्धमें भी वैभाविक शक्ति है, पर वो शक्तिका परिणमन शुद्ध है अपने कारणसे. यडां परिणमन अशुद्ध है ये भी अपने कारणसे, परके कारणसे है नहीं. आडाडा!

राग, दोष, मोह, टेभो तीनो. भोड नाम मिथ्यात्व. मृषा मदिरा अचौन है. आडाडा! अर्थ है न. अर्थ : शिष्य प्रश्न करता है कि हे स्वामी, रागद्वेषका परिणामका मुख्य कारण क्या है? पौद्गलिक कर्म हैं? या इंद्रियोंके भोग हैं? या धन है? या घरके लोग हैं? या घर है? सो आप कहिए. गुरु समाधान करते हैं, छहों द्रव्य अपने अपने स्वरूपमें सदा निजाश्रित परिणमन करते हैं. समय समयमें आत्मा अपना अने छ द्रव्य अपने आश्रित पर्यायमें परिणमते हैं. आडाडा! आटलुं स्पष्ट डोवा छतां... ये ज्ञानावरणीयने अपनेमें ज्ञान डीणा कर दिया, दर्शनमोडने मिथ्यादर्शन उत्पन्न कर दिया, अंतरायकर्मने अपनेमें वीर्यकी डानि कर दिया—ये सभ जूठ है. समजमें आया?

ये तो पडले कडा था न? 'कर्म बियारै कौन? भूल मेरी अधिकाई, अग्नि सडे धनघात, लोडकी संगति पाई.' लोडका संग किया तो घण पडते हैं. ऐम निमित्तका संग किया तो विकार अपनेसे उत्पन्न डोता है, परसे नहीं. छतना ठेकाणा नहीं के विकार अपनेसे उत्पन्न डोता है के परसे उत्पन्न डो? परको शिष्याना न? त्मैया! तुम ञसी जा.

ઈસકો વિકાર છોડના હૈ. કર્મકો શિખામણ દેના ? ભૈયા ! તુમ વિકાર કરાતે હો તો દૂર હો જા, ઈસકો ધર્મ કરના હૈ. જડકો ઉપદેશ દેના ? ઉપદેશ તો આત્માકો દિયા હૈ. આચાર્ય (કહતે હૈં), હમ તો આત્માકો ઉપદેશ દેતે હૈં (કિ) જો ભૂલ કરતા હૈ સ્વતંત્ર. કર્તા નામ સ્વતંત્રપને કરે સો કર્તા અને કર્તાકા ઈષ્ટ સો કર્મ નામ કાર્ય. અજ્ઞાની કર્તા ઔર ઉસકા ઈષ્ટ વિકારભાવ. તો વો કર્તા (હોકર) અપનેસે (વિકાર) ઉત્પન્ન કરતા હૈ. બિલ્કુલ કર્મસે નહીં, પરિવારસે નહીં, કર્મસે નહીં, નોકર્મસે નહીં. દો લિયા ન ? પુદ્ગલકર્મ જોગ દોનોં હી નહીં. સમજમેં આયા ?

અપની પર્યાય અપનેસે સ્વતંત્રપને ઉત્પાદ કરનેવાલા આત્મા હૈ. પરમાણુ ભી અપની પર્યાય ઉત્પન્ન કરનેવાલા સ્વતંત્ર હૈ. સમજમેં આયા ? (શ્રોતા :) હા, અજ્ઞાની વિભાવ કરતા હૈ, અપનેસે કરતા હૈ. વો હી બાત ચલતી હૈ. સમજમેં આયા ? ‘ભાવકર્મ નિજ કલ્પના તેથી ચેતનરૂપ, જડકર્મની...’ આગળ જડકર્મ વર્ણવ્યું.

ભાવકર્મ તો ચૈતન્યની દશા છે. વિકાર (વો) ચિદાભાસ હૈ. ચિદાભાસ અપની પર્યાય આત્મા અપનેસે ઉત્પન્ન કરતા હૈ. જબ લગ મિથ્યાત્વ હૈ તબ લગ. ભ્રમણા હૈ તબ તક દષ્ટિ રાગ ઉપર, પર ઉપર હૈ, તો રાગકી ઉત્પત્તિ અજ્ઞાની અપનેસે કરતા હૈ. જ્ઞાનીકી અપને દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ હૈ તો રાગકી ઉત્પત્તિ કરતા નહીં. યહાં તો વો લિયા ન ? મિથ્યાત્વ હૈ તબ લગ હી... દેખો, રાગ-દ્વેષકા કારણ મિથ્યાત્વ પરિણામ હૈ. વિપરીત માન્યતા વો રાગ-દ્વેષકા કારણ હૈ. કર્મ-ફર્મ કારણ હૈ નહીં. આહાહા ! ભારે ! ભૂલ શેની છે ભૂલ ?

આડી આંખ કરતે હૈ ન આડી, તો ચંદ્રમા દો દિખતે હૈં. ચંદ્રમા દો નહીં, ચંદ્રમા તો એક હી હૈ. એસે કરે તો દો દિખતે હૈં. તુને આડી કિયા ન આંખ ? આડી ક્યા કહતે હૈં ? ટેઢી, ટેઢી. એમ તુને આડી-ટેઢી કરી દષ્ટિ... ચંદ્રમા દો દિખે. દો હૈ ક્યા ? અજ્ઞાનસે એસા ભાસતા હૈ. એસી ટેઢી-વિપરીત દષ્ટિ કરતે હૈં, વો કારણસે ઉસમેં વિકાર ને મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષ હોતા હૈ. આહાહા ! (શ્રોતા :) કાલ આવી ગયુંને ? યે કર્તા-કર્મમેં આ ગયા. કર્તા-કર્મમેં આ ગયા.

‘પરસંગ એવ’ નામ પરકા સંગ કરતા હૈ તો વિકાર હોતા હૈ. સ્ફટિકકા દષ્ટાંત દિયા હૈ. સ્ફટિકમણિમેં લાલ અને પીલે ફૂલકે સંગમેં જાંચ જો દિખતી હૈ, વો અપની યોગ્યતાસે દિખતી હૈ. ફૂલકે કારણસે નહીં. જો ફૂલકે કારણસે એસા હો તો લકડી લો. અહીં મૂકો. વહાં નહીં હોગી, લાલ જાંચ નહીં હોગી. ક્યોંકિ ઈસકી યોગ્યતા નહીં. સ્ફટિકમેં હોતી હૈ ક્યોંકિ યોગ્યતા ઉસકી એસી હૈ. વો કારણસે લાલ-પીલી દિખતી હૈ. ફૂલકે કારણસે નહીં. સમજમેં આયા ? ઉસકી યોગ્યતા હૈ.

‘તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક’મેં લિયા હૈ. ‘યોગ્યતા હી શરણ હૈ.’ ‘તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક.’ ‘અકલંકદેવ.’ પર્યાયકી યોગ્યતા હી શરણ હૈ, દૂસરા કોઈ કારણ નહીં. અપની પર્યાયકી યોગ્યતાસે મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન કરતા હૈ. પરકે કારણસે બિલ્કુલ નહીં. પરકે કારણસે માને, વો અપની પર્યાયકા નાશ કરતા હૈ. પર્યાયકા નાશ કરતા હૈ તો પર્યાયકા આધાર દ્રવ્યકા ભી નાશ કરતા હૈ. ક્યોંકિ જબ રાગ-દ્વેષકી ઉત્પત્તિ મિથ્યાત્વ આદિ ઉત્પન્ન હોતા હૈ, વો ગુણકી ઊલટી દશા—પર્યાયકા અંશ સ્વતંત્ર અપને કારણસે ન માને (ઔર) પરકે કારણસે (માને તો) વહ પર્યાય તો અપની રહી નહીં. તો ગુણકી ઉસ સમયકી પર્યાય કઈ? વો પર્યાયકા નાશ કિયા તો ગુણકા ભી નાશ કર દિયા. સમજમેં આયા? આહાહા! સૂક્ષ્મ બાત હૈ, ભાઈ!

(શ્રોતા : ઉત્પાદ, વ્યય.....) ના, ના. ઉત્પાદ-વ્યય ભાષા. ભગવાન ‘ઉમાસ્વામી’ને તો કહા, ‘ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રોવ્ય યુક્તં સત્.’ પરકે કારણસે ઉત્પાદ-વ્યય હૈ? યે તો ‘રાજવાર્તિક’મેં કહા હૈ એક ઠેકાણે. પર્યાય દો કારણસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, એસા ભી હૈ. વો તો નિમિત્તકા જ્ઞાન કરાતે હૈં. નિમિત્ત કરાતા હૈ, કર્તા હૈ, એસા હૈ નહીં. વહ તો દેખા હૈ. દસ હજાર પુસ્તક હૈ. રખ્ખો. ઉસમેં આયા હૈ, વાંચના. હમારે પાસ બહોત હૈ. લેખ આયા થા ન ત્રીન વર્ષ પહલે. ઉસકા દસ હજાર પુસ્તક હૈ. ઉસમેં ભી એસા લિખા હૈ, બહોત લિખા હૈ. મળી તમને? જિસકે પાસ વો ચોપડી ન હો, વો સબ લેને આના વહાં. ઘણાને દીધી છે અને પડી છે ત્યાં. ન હો, વો લેને આના વહાં સ્વાધ્યાય મંદિર. બપોરે નિવૃત્તિ હોયને ત્યારે.

યહાં તો કહતે હૈં, રાગદ્વેષકા મૂલકારણ મોહ મિથ્યાત્વકા મદિરા પાન હૈ, દેખો. આહાહા! અપને ચૈતન્ય ભગવાનકો ભૂલકર નિમિત્તકી રૂચિ ને સંયોગકી મિત્રતા (કી), મિત્રતાકે કારણસે મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. ‘પ્રવચનસાર’મેં એસા લિયા હૈ. નિમિત્તકી મિત્રતા. મિત્રતા છોડતા નહીં. આહાહા! ‘પ્રવચનસાર’. પીછે હૈ. નિમિત્તકી મિત્રતા હૈ ઉસકો. ‘પ્રવચનસાર’ ટીકા. આહાહા! પરકે સાથ સંબંધ ક્યા હૈ? એક-દૂસરેમેં તો અભાવ હૈ. એક દ્રવ્યકી પર્યાયમેં દૂસરે દ્રવ્યકી પર્યાયકા તો અભાવ હૈ. અભાવ હૈ, વહ દૂસરા અભાવ યહાં ભાવ કેસે કર દે? ઉસમેં તો અભાવ હૈ, તો ભાવ કેસે કર દે? સમજમેં આયા? આહાહા! વો ૬૧ હુઆ. અજ્ઞાનિયોંકે વિચારમેં રાગ-દ્વેષકા કારણ. ૨૭ કળશ.

‘યદિહ ભવતિ રાગદ્વેષપ્રસૂતિઃ, કતરદપિ પરેષાં દૂષણં નાસ્તિ તત્ર’ જરા ભી દૂષણ પરકા નહીં હૈ. આરે, આરે! ટેવ પડી ગઈ છે. કતરદપિ — કાંઈપણ.. પરેષાં દૂષણં નાસ્તિ તત્ર. સ્વયમયમપરાધી તત્ર સર્પત્યબોધો ભવતુ વિદિતમ—યે વિદિત હો. અસ્તુ ભવતુ વિદિતમસ્તં

યાત્વબોધોઽસ્મિ બોધઃ। યે અજ્ઞાનસે આથમી—નાશ હો જાતા હે. ઉસમેં કહા, દેખો. દર. બેય ભેગા છે.

અજ્ઞાનીઓના વિચારમાં રાગ-દ્વેષનું કારણ (દોહરા)

કોઝ મૂર્ખ યોં કહૈ રાગ દોષ પરિનામ।
પુગ્ગલકી જોરાવરી, વરતૈ આતમરામ ॥૬૨॥
જ્યોં જ્યોં પુગ્ગલ બલ કરૈ, ધરિધરિ કર્મજ ભેષ।
રાગદોષકૌ પરિનમન, ત્યોં ત્યોં હોઈ વિશેષ ॥૬૩॥

શબ્દાર્થ :—પરિનામ=ભાવ. જોરાવરી=જબરદસ્તી. ભેષ(વેષ)=રૂપ. વિશેષ=વધારે.

અર્થ :—કોઈ કોઈ મૂર્ખ એમ કહે છે કે આત્મામાં રાગ-દ્વેષભાવ પુદ્ગલની જબરદસ્તીથી થાય છે. દર. તેઓ કહે છે કે પુદ્ગલ કર્મરૂપ પરિણામના ઉદયમાં જેમ જેમ જોર કરે છે, તેમ તેમ અતિશયપણે રાગ-દ્વેષ પરિણામ થાય છે. ૬૩.

અર્થ :—કોઈ કોઈ મૂર્ખ એસા કહતે હૈં કિ આત્મામેં રાગ-દ્વેષભાવ પુદ્ગલકી જબરદસ્તીસે હોતે હૈં ॥૬૨॥ વે કહતે હૈં કિ પુદ્ગલ કર્મરૂપ પરિણામનેકે ઉદયમેં જૈસા જૈસા જોર કરતા હૈ, વૈસે વૈસે બાહુલ્યતાસે રાગ-દ્વેષ પરિણામ હોતે હૈં ॥૬૩॥

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું પ્રવચન :

કર્મના ઉદયના જોરના કારણે આત્મા રાગ-દ્વેષરૂપ હોતા હે, એસા કોઈ મૂર્ખ કહે.

કોઝ મૂર્ખ યોં કહૈ, રાગ દોષ પરિનામ
પુગ્ગલકી જોરાવરી, વરતૈ આતમરામ.

પુદ્ગલના જોરે અપનેમેં જબરદસ્તીસે વિકાર હોતા હે, એસા અજ્ઞાની મૂર્ખ યોં કહે. જ્યોં જ્યોં પુગ્ગલ બલ કરૈ.. આહાહા! જ્યોં જ્યોં ઉદયનો જોર હોય. ધરિ ધરિ કર્મજ ભેષ.. નવા નવા કર્મના વેષ ધારણ કરે ને કર્મનું જોર આવે તો વિકાર કરવો પડે. રાગદોષકૌ પરિનમન ત્યોં ત્યોં હોઈ વિશેષ.. અજ્ઞાની એમ કહતે હૈં, હમારે તો યે કર્મકા ઉદય આવે... પાણીકા લોઢ આતા હે. લોઢ ક્યા કહતે હૈં? પ્રવાહ. જોરદાર પ્રવાહ આવે તો તણાના હી પડે હમોં. ક્યા હમ ટીક સકતે હૈં? ક્યાં ગયા શેઠ? પાણીકા પ્રવાહ બહોત આતા હે જોરદાર, તનાતા હે અંદર. તનાતા હૈં સમજે? પાણી આગે ધક્કા મારકર લે જાતા હે. ક્યા રહ સકે? એમ કર્મકા ઉદય આવે તો ધક્કા મારકર વિકાર કરાતા હે. સમજમેં આયા? એસી બાત હે નહીં.

વો સમયમેં ભી અપની યોગ્યતાસે ગતિ કરતા હે માણસ, પાનીકે લોઠસે નહીં. પરદ્રવ્ય, પરદ્રવ્યકી પર્યાય ક્યા કરે? અહીં તો એમ કહતે હેં. (શ્રોતા :) યે ક્યા કહતે હેં કિ અપને પરિણામકી યોગ્યતા એસી હે તો હોતા હે, એમ કહતે હેં. યે તો દૃષ્ટાંત હે. હે ખબર હે ન. નદીકા પ્રવાહ ...માં આતા હે. ખબર હે ન સબ. યહાં તો કહતે હેં... શાસ્ત્રમાં ભાષા હોય, એ પ્રમાણ વાત કરીએ. હે હી નહી, એક દ્રવ્યકી પર્યાય દુસરે દ્રવ્યકી પર્યાયસે હો, બિલકુલ તીન કાલમેં કોઈ કાલમેં પરકે કારણસે હોતા નહીં. વિકાર ભી અપને કારણસે હોતા હે. વહ તો બડી ચર્યા હુઈ થી. ‘પંચાસ્તિકાય’કી દર ગાથા હે. દર હે ન? ગુજરાતીકા દર. બહોત ચર્યા હુઈ થી.

કમ્મં પિ સગં કુલ્લદિ સેણ સહાવેણ સમ્મમ્પાણં
જીવો વિ ય તારિસઓ કમ્મસહાવેણ ભાવેણ ॥૬૨॥

બસ. ઉસમેં પાઠ હે ટીકામેં. (૧) ‘જીવ ભાવપર્યાયે પ્રવર્તતા આત્મદ્રવ્યરૂપે કર્તાપણાને ધરતો..’ અપની વિકારી પર્યાય(રૂપ) પરિણામનેવાલા આત્મા હી કર્તા હે. (૨) ‘ભાવપર્યાય પામવાની શક્તિરૂપે કરણપણાને અંગીકૃત કરતો..’ વહ કરણ હે. અપનેમેં અપના કરણ હે. દૂસરા કરણ હે હી નહીં. (૩) ‘પ્રાપ્ય એવા ભાવપર્યાયરૂપે કર્મપણાને અનુભવતો. (૪) પૂર્વ ભાવપર્યાયનો નાશ થવા છતાં ધ્રુવપણાને અવલંબતો..’ છ બોલ હેં. (૫) ‘ઉપજતા ભાવપર્યાયરૂપ કર્મ વડે સમાશ્રિત થતો હોવાથી (દ) ધારી રાખવામાં આવતા ભાવપર્યાયનો આધાર હોવાથી, એવો સ્વયમેવ ષટ્કારકરૂપે વર્તતો થકો અન્ય કારકની અપેક્ષા રાખતો નથી.’ પાઠ હે. ‘સ્વયમેવ ષટ્કારકીરુપેણ વ્યવતિષ્ઠમાન ન કારકાન્તરમપેક્ષતે.’

દૂસરા કારણ ને કારકકી અપેક્ષા વિકાર કરનમેં હે નહીં. ‘પંચાસ્તિકાય’ દર ગાથા. ૧૪ વર્ષ પહલે બહોત ચર્યા હુઈ થી. ભડક ગયે સબ. યહ કહાં? કહો, યહાં શાસ્ત્ર આધાર હે. પરદ્રવ્યકે કર્તા-કર્મકે કારણકી અપેક્ષા અપને વિકાર કરનેમેં હે નહીં. કર્મ કર્તા નહીં, કર્મ કર્મ નહીં, કર્મ કરણ નહીં, કર્મ અપાદાન નહીં, કર્મ અધિકરણ નહીં, કર્મ સંપ્રદાન નહીં. કર્મકી પર્યાય કર્મમેં ને અપની વિકારીપર્યાય અપનેમેં. સમજમેં આયા? ખુલાસા હો ગયા થા. બંસીધરજી થે, ફુલચંદ્રજી થે, સબ થે, વર્ણીજી થે. રામજીભાઈ થે. હમારે પંડિતજી થે. ચૌદ વર્ષ પહલે જબ સમેદશિખર ગયે ન પહલી જાત્રા. વો તો નહીં લિખા કહીં. કહીં હે નહીં. સ્વ-પર પ્રત્યય(મેં) વિકાર બતાના હે. સ્વ ઉપાદાન હે ત્યાં વિકારમેં કર્મ નિમિત્ત હે, વો બતાના હે. પર હુઆ હે અપનેસે. ગાથામેં હે. વિભાવ બતાના હે ન? ૧૭૨ ગાથા. ૧૭૨ ગાથા હે ન.

વિભાવ અકેલા અપનેસે ઉત્પન્ન હુઆ હે, પણ સાથમેં નિમિત્ત હે યે બતાના હે. હે

તો અપનેસે ઉત્પન્ન હુઆ હૈ. પર્યાય અપની પર્યાય દૂસરેસે ઉત્પન્ન હો? શ્રદ્ધાગુણકી, ચારિત્રગુણકી, આનંદગુણકી (પર્યાય). યે ગુણ તો ત્રિકાળ હૈ. ઉસકી વર્તમાનમેં પર્યાય પરકે કારણસે ઉત્પન્ન હો, તો તુમને ક્યા ક્રિયા? સમજમેં આયા? ભારે કામ!

બળભગાટ હો ગયા થા. બંસીધરજીને ઐસા કહા, દેખો, અભિન્ન કારકકી... પર અભિન્ન કારકકી બાત ક્યા? અપનેસે વિકાર અપને કારણસે હોતા હૈ, (અપને) ષટ્કારકસે. કર્તા, કર્મ, કરણ, સંપ્રદાન, અપાદાન, અધિકરણ. યે પર્યાય હી પર્યાયકા કારણ હૈ, દ્રવ્ય-ગુણ ભી નહીં ક્યોંકિ દ્રવ્ય-ગુણમેં વિકાર હૈ નહીં. પર નહીં. એક સમયકી વિકારી પર્યાયકા વિકાર કર્તા, વિકાર કર્મ, વિકાર કરણ, વિકાર સંપ્રદાન, વિકાર અપાદાન, વિકાર અધિકરણ—છ બોલ હૈં.

ઐસે કર્મકી પર્યાય.. જ્ઞાનાવરણીયરૂપ પર્યાય હુઈ કર્મમેં, તો યહાં જ્ઞાનકી હીન દશા કી તો હુઈ, પરકી અપેક્ષા હૈ નહીં. વો પરમાણુમેં ઉસી સમય ઐસી પર્યાય હોનેમેં કર્તા પરમાણુ હૈ, કર્મ પરમાણુ હૈ, કારણ-કરણ ભી વહી હૈ. આત્માને રાગ ક્રિયા તો વહાં કર્મરૂપ હોના પડા, ઐસી અપેક્ષા કર્મકી પર્યાયમેં હૈ નહીં. ‘ન કારકાન્તરમપેક્ષતે.’

બહોત ચર્ચા હુઈ થી. પછી યહાં આયે થે બંસીધરજી. ઉન્હોંને કબુલ ક્રિયા થા. ‘પરસંગ એવ’. દેખો, ‘પર એવ’ નહીં લિખા. કર્તા-કર્મમેં અભી આયા ન. ‘પરસંગ એવ.’ પરકા સંગ ક્રિયા તો વિકાર કરતા હૈ. પર એવ—પરસે વિકાર હુઆ, ઐસી બાત હૈ હી નહીં તીન કાલમેં. સમજમેં આયા? ભૈયા ! બાત તો ઐસી હૈ, ભગવાન !

સ્વતંત્ર હૈ, દરેક પર્યાય સ્વતંત્ર હૈ. સ્વતંત્ર હમ તો પહલે ૭૭કી સાલમેં ભાવનગર ગયે થે. ૭૭ હોં. ૨૩ ને ૨૭ = ૫૦ હુઆ. ૫૦ વર્ષ પહલે ભાવનગર ગયે થે. તો વહાં એક ડોક્ટર થા. કાની ડોક્ટર થા, નહીં? કાની, કાની. ૫૦ વર્ષ પહલે. ઘોઘાને દરવાજે દવાખાના થા. વહ ડોક્ટર કહતા થા, મુજે તો દવા પર કોઈ વિશ્વાસ હૈ નહીં. (શ્રોતા : ડોક્ટર કહતા થા?) ડોક્ટર કહતા થા. કાની ડોક્ટર. ૫૦ વર્ષ પહલેકી બાત હૈ. બડા ઓફિસ થા. ઘોઘાને દરવાજે દવાખાના થા. ૫૦ વર્ષ પહલે હમ ગયે થે ન ભાવનગર. ૫૮ વર્ષ હુઆ ન દિક્ષાકો. ૫૦ ઓર ૮. ૫૦ વર્ષ પહલે ગયે થે. કંઠમેં ઠીક નહીં થા. ડોક્ટર (કહે,) મુજે (દવા પર) કોઈ વિશ્વાસ નહીં. કારણ કે ડોક્ટર દવા કરતે હૈં, પર (રોગ) મિટતા નહીં. કિસીકો મિટતા હૈ, કિસીકો નહીં. વો ઉસકે કારણસે મિટતા હૈ, દવાસે નહીં. સમજમેં આયા ?

ઔર દૂસરા ડોક્ટર આતા હૈ. પ્રાણજીવન ડોક્ટર છે ને? જામનગરમાં મોટો ડોક્ટર છે. અઢી હજાર—ત્રણ હજારનો પગાર માસિક. તો ઉસકી લડકીકો છોટા સર્પ કાટા. પડકા

કહતે હેં ન? છોટા સર્પ. કાટા તો કહે, હમ નહીં કર સકતે. વિશ્વાસ કાંઈ ન મળે. દૂસરા કમ્પાઉન્ડર થા ન. લડકીકો.... છોટા સર્પ નહીં કહતે હેં? કાઠીયાવાડમેં પડકા કહતે હેં. પણ ઉસકો વિશ્વાસ નહીં થા. બચના કિ (પ્રાણ) છૂટના, વહ તો પરમાણુકી પર્યાય સ્વતંત્ર હૈ. અપનેસે હોતા હૈ, પરસે કુછ હોતા નહીં. પર્યાયમેં નિમિત્ત(કો) કર્તા (માનનેસે) મિથ્યાત્વ હોતા હૈ, એમ કહતે હેં. પરદ્રવ્યકી મિત્રતા કરના વહ એકતાબુદ્ધિ હૈ, વહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. સદૃશ હૈ હી નહીં, વિકાર સદૃશ હોતા નહીં. અપને કારણસે વિસદૃશ હોતા હૈ. રાત્રિકો પ્રશ્ન કરના.

યહાં તો સમય-સમયમેં અપની પર્યાય (અપનેસે હોતી હૈ). હલદી ને સાબુ ઘસો તો લાલ હો જાતા હૈ, એસા હૈ નહીં. અપની પર્યાયકા ઉત્પાદ.. ઉસ સમયકા વ્યય ને ઉત્પાદ અપનેસે હોતા હૈ. તીન કાલ-તીન લોકમેં યહ બાત નક્કી કિયે બિના ઉસકી દ્રવ્યકી દૃષ્ટિ વ્યવહાર સદૃશતા નહીં આતી. અપની પર્યાયકે કારણસે સબ હોતા હૈ. વો તો ચલતા હૈ યહાં. જુઓને, ત્યોં ત્યોં હોઈ વિશેષ.. ઓલામાં તો બહુ લીધું છે. અર્થ કર્યો છે ને આમાં. ૨૮મો (કળશ) છેને? દેખો, લિખા હૈ. અભી યહ ગાથા આયેગી ન.

‘રાગજન્મનિ નિમિત્તાં..’ આયેગા ન અભી. ઉસમેં અર્થ લિખા હૈ. ‘રાજમલજી’. ક્યા લિખા હૈ, દેખો. આઠ કર્મ, શરીરાદિ નોકર્મ, બાહ્ય સામગ્રી-પુદ્ગલદ્રવ્યકા નિમિત્ત પાકર જીવ રાગાદિ અશુદ્ધરૂપ પરિણમતા હૈ એસી શ્રદ્ધા કરતા હૈ જો કોઈ જીવરાશિ, (વહ) મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ, અનંત સંસારી હૈ... પરકા ભી આ ગયા ન? ‘રાગજન્મનિ નિમિત્તાં..’ અહીંયા ૨૮મો કળશ છે. અહીં (સમયસારમાં) ૨૨૧મો કળશ છે. પહલે યે કળશ આ ગયા હૈ ન? કલશટીકા પહલી શીતલપ્રસાદને છપવાઈ થી. બહોત સરસ. કલશટીકા ‘રાજમલજી’કી ઢુંઢારી ભાષામાં. અભી યહાંસે હુઆ. પહલે ઢુંઢારી ભાષામેં હૈ. શીતલપ્રસાદજીને છાપી થી સૂરતસે.

યહાં તો સબ ગ્રંથ પહલેસે આતે થે ન. યહાં કહતે હૈ, દેખો કિ પરદ્રવ્ય નામ... જીવદ્રવ્યકી પરિણતિ.. અશુદ્ધ પરિણમતા જીવદ્રવ્યકે વિષયમેં પરદ્રવ્ય નામ આઠ કર્મ, શરીર આદિ નોકર્મ, બાહ્યભોગ સામગ્રીરૂપ ‘નિમિત્તાં કલયન્તિ’ પુદ્ગલદ્રવ્યનું નિમિત્ત પામીને જીવ રાગાદિ અશુદ્ધરૂપ પરિણમતા હૈ એસી શ્રદ્ધા કરતા હૈ, (એસી) જીવરાશિ મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ, અનંત સંસારી હૈ. યે તો પહલેકી હૈ, ‘રાજમલજી’કી ટીકા હૈ. ૨૨૧ કળશ.

‘સંસારી જીવકા જિસકા એસા વિચાર હૈ, સંસારી જીવકી રાગાદિ અશુદ્ધ પરિણમનેકી શક્તિ નહીં, પુદ્ગલકર્મ બળાત્કારે પરિણમાતે હેં. (એસા હો તો) પુદ્ગલકર્મ તો સર્વથા વિદ્યમાન હી હૈ, (તો) જીવકો શુદ્ધ પરિણામકા અવસર કહાં? કોઈ અવસર નહીં

રહેગા'. પરકે કારણસે જો અશુદ્ધતા હો તો શુદ્ધ કરનેકા અવસર રહતા નહીં. અપને કારણસે અશુદ્ધતા હો તો પુરુષાર્થસે અશુદ્ધતા ટલ સકતી હૈ. સમજમેં આયા? પરકે કારણસે અશુદ્ધતા પર્યાયમેં હો, તો વો તો પર છોડે તબ છૂટેગા, તો અપના અધિકાર રહા હી નહીં. આહાહા! આવી ચીજ લોકોને મળી નથી. ત્રણેય સંપ્રદાયમાં કર્મસે હોતા હૈ એસા દૃઢ અભિપ્રાય હો ગયા હૈ. પંડિત લોકો ઓર બાકી સબકા. એક યે જરી ગરબડ (હો ગઈ હૈ.)

ગળથૂથીમાં મળ્યું છે એમ મૂળચંદભાઈ કહે છે. ગળથૂથી, સમજે? જન્મઘૂંટી. અમારી દેશી ભાષા હૈ, ગળથૂથી. યે જન્મઘૂંટીમેં મિલા હૈ, એસી બાત હૈ. કર્મસે હોતા હૈ, કર્મસે હોતા હૈ. યહ ત્રીન કાલમેં સત્ય હૈ નહીં. સમજમેં આયા? (શ્રોતા :) એ તો ક્યાં? કોઈકો હો. અનાદિ કાલસે પડા હૈ. જો જોડતે હૈં વો તોડતે હૈં. અજ્ઞાનકે જોડમેં રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન કરતા હૈ, તો તોડ ડાલે. 'મેં તો આત્મા હૂં. ચિદાનંદ આત્મામેં રાગ-દ્વેષ, મિથ્યાત્વ ઉત્પન્ન હો, (એસા) ત્રીન કાલમેં હૈ નહીં.' આહાહા! એસે પુરુષાર્થસે અપને જોર-બલસે મિથ્યાત્વ નાશ કર સકતા હૈ આત્મા. અપનેસે હોતા હૈ એસા માને તો. પરસે હોતા હૈ એસા માને તો તોડનેકી અવસ્થા રહતી હી નહીં ઉસકો. હે ભગવાન! હે કર્મ! ખસી જા ભાઈ! મુજે ધર્મ કરના હૈ. એસા હૈ? દેખો, અજ્ઞાનિયોંકો સત્યમાર્ગકા ઉપદેશ. વો કલશ હૈ ન રટ. આગે કહા ન અંદર?

રાગ જન્મનિ નિમિત્તાં પરદ્રવ્યમેવ કલયન્તિ યે તૂ તે
ઉત્તરન્તિ ન હિ મોહવાહિની શુદ્ધબોધવિધુરાન્ધબુદ્ધયઃ ॥૨૮॥

રાંડેલા હૈ, વિધુર હૈ. વિધુર શબ્દ પડા હૈ. રાંડા હુઆ હૈ. પુરુષાર્થકો નહીં સમજતા હૈ. પરસે રાગ હોતા હૈ, પરસે રાગ... વિધવા હૈ તું. બાઈકો વિધવા કહતે હૈં, આને વિધુર કહતે હૈં. એ શેઠ! આત્મા ધણી તો રહા નહીં. વિકાર કરનેમેં અપના આત્મા તો રહા નહીં. વિધુર હૈ, રાંડેલા હૈ તું. એય પદમચંદજી! એસી બાત હૈ. આહાહા! 'ઉત્તરન્તિ ન હિ મોહવાહિની શુદ્ધબોધવિધુરાન્ધબુદ્ધયઃ' અંધા હૈ. વિકાર તુજે કર્મ કરાતા હૈ, પર કરાતા હૈ, અંધા હૈ ક્યા? અનંત સંસારી હૈ, એસા કહા ઉસમેં. કર્મકા જોરસે વિકાર હોવે. જૈસા જૈસા જોર આવે એસા એસા કરના પડે. એસા હૈ નહીં ભાઈ!

(શ્રોતા : કર્મનો અનુભાગ હોય તો શું થાય?) કર્મકા અનુભાગ કર્મમેં રહા. વહાં કહાં ઘુસ ગયા? કર્મકા અનુભાગ તો અજીવ હૈ. તો અજીવકી પર્યાય જીવમેં ઘૂસ જાતી હૈ? અપના અપરાધ.. ઉસમેં કહા ન? 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય'માં. મહારાજ! સમ્યગ્દર્શન હુએ

પીછે તીર્થકર ગોત્ર બંધતા હૈ અને આહારક શરીર ભી મુનિ હુએ પીછે બંધતા હૈ. વો ક્યા ચીજ હૈ? વો ગુણસે બંધા હૈ કિ નહીં? સમકિત હુએ પીછે? કહે, ના, ના. ભાઈ! યે તો અપરાધ થા અપના. શુભ ઉપયોગકા અપરાધ હૈ. શુભ ઉપયોગકે અપરાધસે તીર્થકરગોત્ર બંધા હૈ. ગજબ હૈ! તીર્થકરપ્રકૃતિ ભી શુભ ઉપયોગકા અપરાધ હૈ. ભૈયા! ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ’મેં હૈ. (શ્રોતા : શુભ ઉપયોગકા અપરાધઃ) શુભ ઉપયોગ હી અપરાધ હૈ. કેટલામી ગાથા છે? ૫૦? ૨૨૦ ગાથા.

‘રત્નત્રયમિહ હેતુર્નિર્વાણસ્યૈવ ભવતિ નાન્યસ્ય.’ મોક્ષકા માર્ગ તો સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર નિર્મલ દશા હૈ. ‘આસ્ત્રવતિ યત્તુ પુણ્યં શુભોપયોગોડયમપરાધઃ’ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’નો મૂળ શ્લોક. સમજમેં આયા? ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય.’ અપરાધ હૈ. ગજબ વાત હૈ! (શ્રોતા : એમ તો પુરુષાર્થ સિદ્ધિ કરવા માટે ને?) કહે, તીર્થકરગોત્ર બાંધા યે લાભ હૈ. યહાં તો કહા, અપરાધ હૈ. સુન તો સહી! તને ખબર નથી. સરાગ હૈ, રાગ અપરાધ હૈ. (શ્રોતા : એ હોય ત્યાં સુધી મોક્ષ પમાય નહીં.) તીર્થકરગોત્ર પડા હૈ તો દો ભવ તો હો ગયા. કેવલજ્ઞાન નહીં લે સકતા. આહાહા! સમજમેં આયા? એસી ચીજ હૈ, ભગવાન! આત્મા એસી ચીજ હૈ. (શ્રોતા : ભગવાન હૈ ન આત્મા તો?) ભગવાન (આત્મા) ત્રણ લોકનો નાથ છે. અનંત સિદ્ધ ઉસકે ગર્ભમેં રહે હૈ. ઉસકો ભૂલકર વિકાર કરતા હૈ. યહાં તો જ્ઞાનીકો વિકાર હૈ હી નહીં એસા સિદ્ધ કરના હૈ. જ્ઞાનીકો તો નિર્મલ આનંદકી પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ.

(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)

નાટક સમયસાર અક્ષરશઃ પ્રવચનના

છ ભાગના પ્રકાશનાર્થે પ્રાપ્ત દાનરાશી

રૂા. ૧૦૦૦૦૦=૦૦

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી દિગંબર જૈન
દિવાળી યાત્રા શુપ

રૂા. ૫૧૦૦૦=૦૦

શ્રી સ્વ. અંજુબેન માણેકલાલ ડેલીવાળા
હ. અનુજ કૌશિકભાઈ ડેલીવાળા
મુલુંડ-મુંબઈ

ડૉ. લીનાબેન અનિલકુમાર મોદી, પાલ્ડા
શ્રી ઈવેટ મીલન શાહ, એન્ટવર્પ

શ્રીમતી હીરાબેન શાંતિલાલ દોશી, તથા
શ્રીમતી ઈન્દિરાબેન જયંતીલાલ શેઠ
(હ. મમતાબેન ભાવીનભાઈ શેઠ)
તથા શ્રીમતી કોકિલાબેન અનિલભાઈ
ડેલીવાળા

રૂા. ૧૫૦૦૦=૦૦

શ્રી શારદાબેન શાંતિલાલ શાહ પરિવાર

રૂા. ૧૧૦૦૦=૦૦

શ્રી ધીરજબેન દાદભાવાળા

શ્રી રંજનબેન શાહ

શ્રી મંજુલાબેન ગાલા

ડૉ. હીરાબેન સી. શાહ

શ્રી પ્રસન્નભાઈ બ્રોકર

શ્રી મંજુલાબેન કિશોરભાઈ ગોપાણી

શ્રી વિપુલભાઈ ભરવાડા

શ્રી સરોજબેન

શ્રી કનકબેન અનંતરાય શેઠ પરિવાર

શ્રી ચંદ્રાબેન મધુભાઈ શાહ પરિવાર

શ્રી જયાબેન જયંતીલાલ દોશી પરિવાર

શ્રી મીરા અનીલભાઈ શાહ, મસ્કત

શ્રી છગનલાલ કાલીદાસ વાધર પરિવાર

શ્રી એક મુમુક્ષુબેન

રૂા. ૭૫૦૦=૦૦

શ્રી નીતાબેન મધુભાઈ દોશી પરિવાર

રૂા. ૫૦૦૦=૦૦

શ્રી દક્ષાબેન બાબુલાલ ગાંધી

શ્રી ચંદ્રમણિબેન મણિયાર

શ્રી સંધ્યાબેન શૈલેષભાઈ લોડાયા (ઘાટકોપર)

શ્રી ઉષાબેન કીર્તિભાઈ કોઠારી

શ્રી દેવાંગ

શ્રી મમતાબેન ભાવીન શાહ

શ્રી હસમુખભાઈ વસાણી

શ્રી કસુંબાબેન અમૃતલાલ શેઠ,

હ. સુધાબેન રજનીકાંત શેઠ

શ્રી હીરાબેન મણિલાલ શાહ

શ્રી દિવાળીબેન ભાણજીભાઈ ગડા

શ્રી રંજનબેન મહેન્દ્રભાઈ શાહ

શ્રી લાભુબેન મનુભાઈ કામદાર, પરિવાર

શ્રી કનકબેન કે. શાહ, કે. કે. શાહ

શ્રી મીતાબેન નીતિનભાઈ ઉદાણી

શ્રી ચંદ્રાબેન

શ્રી ઈન્દુબેન એમ. શાહ

શ્રી રૂપાબેન બ્રોકર

શ્રી નયનાબેન સંઘવી

શ્રી કોકીલાબેન નલીનભાઈ શાહ

રૂા. ૫૦૦૦=૦૦

શ્રી રજનીભાઈ શાહ

શ્રી ધનલક્ષ્મીબેન પ્રાણલાલ કામદાર પરિવાર

શ્રી લીનાબેન સંઘવી

શ્રી તરુબેન વી. શાહ

શ્રી ઈન્દુબેન જસવંતભાઈ મહેતા

શ્રી કાંતાબેન માસ્તર,

હ. મધુરીબેન નંદુ, સોનગઢ

શ્રી વસુમતી બાબુલાલ મોદી

શ્રી સેજલબેન મહેતા

શ્રી મીતેશ જે. મહેતા

શ્રી ઈન્દુભાઈ પીપલીયા, હ. મહેન્દ્ર પીપલીયા,

મનીષ પીપલીયા

શ્રી લક્ષ્મીબેન સાવલા

એક મુમુક્ષુબેન, પાર્લા-સાંતાકુઝ

રૂા. ૩૦૦૦=૦૦

શ્રી ઝરણા કેતન શાહ

શ્રી બેલા કેતન દફતરી

શ્રી જ્યોતિબેન પ્રવીણભાઈ મહેતા

શ્રી હર્ષાબેન જનકભાઈ ટીમ્બડીયા

શ્રી ઈન્દિરા ધીરજલાલ શાહ

શ્રી નીકિતા ઋષભ મહેતા

રૂા. ૨૫૦૦=૦૦

શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ કે. શાહ

શ્રી રંજનબેન પ્રવીણભાઈ અજમેરા

શ્રી બચુભાઈ પારેખ

શ્રી શાંતાબેન કે. શાહ

શ્રી રૂપાબેન કિરીટભાઈ જોબાળિયા

શ્રી પ્રતીભાબેન છોડા

શ્રી પૂર્ણિમાબેન રોહિત માલીયા

શ્રી ભારતીબેન સાવલા

શ્રી રસિલાબેન આર. કે. શાહ

શ્રીમતી સરોજબેન ચંદ્રવદન શેઠ

રૂા. ૨૧૦૦=૦૦

શ્રી પ્રીતિબેન સંજીવભાઈ કોઠારી

રૂા. ૧૧૦૦=૦૦

શ્રી કુંદનબેન ધીમંતભાઈ શેઠ

શ્રી ભાનુબેન સૂર્યકાંત કામદાર

રૂા. ૧૦૦૦=૦૦

શ્રી કલ્પના ઉદય ગોસલીયા

શ્રી દેવીબેન નીતિનભાઈ અજમેરા

શ્રી રીદ્ધિ ઋષભ વોરા

શ્રી અંકિતા કિરણ દેસાઈ

રૂા. ૫૦૦=૦૦

ડૉ. દીપક શેઠ

શ્રી નલીની મિલન સંઘવી

શ્રી ભારતીબેન દિ. દોશી

શ્રી અંશ દેવેન દોશી

શ્રી અર્લન કૈનેશ શાહ

શ્રી પૂનમ પરાગ દેસાઈ

શ્રી હર્ષાબેન શાહ

શ્રી લક્ષ્મીબેન સાવલા

**श्री सीमंधरस्वामी दिगंबर जिनमंदिर
(विले पार्ला) मुंबई**